VERSLAG

VAN DEN STAAT DER

HOOGE-, MIDDELBARE EN LAGERE SCHOLEN

IN HET

KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

OVER

1906—1907.

Aangeboden aan de Staten-Generaal bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 Maart 1908, n°. 1470, afd, H. M. O. en 1618, afd. L. O.

VERSLAG.

EERSTE DEEL

VAN HET HOOGER ONDERWIJS.

§ 1. WETTELIJKE VOORSCHRIFTEN OMTRENT HET HOOGER ONDERWIJS.

Bij Koninklijk besluit van 25 Februari 1907 (*Staatsblad* n°. 57) is aangevuld het bij Koninklijk besluit van 30 April 1906 (*Staatsblad* n°. 101) gewijzigde Koninklijk besluit van 21 Juni 1887 (*Staatsblad* n°. 106) (bijlage **A**).

Bij Koninklijk besluit van 2 Maart 1907 (*Staatsblad* n°. 65) werd het Koninklijk besluit van 4 Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227) ter uitvoering van art. 33, onder *c*, der Hooger-onderwijswet gewijzigd en aangevuld (bijlage **B**).

Bij Koninklijk besluit van 4 Maart 1907 (*Staatsblad* n°. 66) werd het bij Koninklijk besluit van 24 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 215) vastgestelde reglement voor de Technische Hoogeschool gewijzigd en aangevuld (bijlage **C**).

Bij Koninklijk besluit van 11 Mei 1907 (*Staatsblad* n°. 100) werd de „Technische Hochschule" te Weenen aangewezen als buitenlandsche technische hoogeschool, bedoeld in art. 120 der Hooger-onderwijswet en zijn de getuigschriften dier school en de daaraan verbonden vrijstellingen omschreven (bijlage **D**).

Bij Koninklijke besluiten van 14 Februari 1907 n°. 25 en 11 Juli 1907 n°. 70 is gewijzigd de lijst der beambten aan de Rijksuniversiteiten, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 14 Februari 1902 n°. 4, gewijzigd bij Koninklijke besluiten van 5 September 1902 n°. 29, 16 Februari 1903 n°. 19, 15 Februari 1904 n°. 42, 21 Februari 1905 n°. 25 en 16 Februari 1906 n°. 7 (bijlage **E** en **F**).

Bij ministerieele beschikking van 3 Augustus 1907 n°. 8522[1], afdeeling Onderwijs, is vastgesteld het Reglement op de klinieken voor chirurgie, obstetrie en gynaecologie der Rijksuniversiteit te Utrecht (bijlage **F**).

Bij ministerieele beschikking van 9 Februari 1907 n°. 1363, afdeeling Onderwijs, is de lijst der verzamelingen en hulpmiddelen voor het onderwijs aan de Rijksuniversiteiten aangevuld en gewijzigd (bijlage **G**).

I.

OPENBAAR HOOGER ONDERWIJS.

EERSTE HOOFDSTUK.

VAN DE UNIVERSITEITEN.

§ 2. DE RIJKSUNIVERSITEITEN TE LEIDEN, UTRECHT EN GRONINGEN.

A. COLLEGE VAN CURATOREN.

Leiden.

Bij Koninklijk besluit van 24 Mei 1907 n°. 27, is aan dr. J. Bosscha op zijn verzoek eervol ontslag verleend als lid van het college. Te zijner vervanging is bij Koninklijk besluit van 7 Juni 1907 n°. 26 benoemd tot curator mr. J. G. Patijn, Commissaris der Koningin in de provincie Zuidholland.

Bij Koninklijk besluit van 16 Juli 1907 n°. 58, is jhr. mr. P. R. Feith als curator herbenoemd.

Bij Koninklijk besluit van 8 December 1907 n°. 71 is mr. J. E. Boddaert herbenoemd als secretaris van het college.

Utrecht.

Bij Koninklijk besluit van 16 Juli 1907 n°. 58, is mr. W. H. de Beaufort als curator herbenoemd.

Groningen.

Bij Koninklijk besluit van 16 Juli 1907 n°. 58, is mr. C. C. Geertsema als lid en voorzitter van het college herbenoemd.

B. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Leiden.

Senaat. Op 17 September 1906 droeg de rector magnificus Einthoven het rectoraat over aan den hoogleeraar Nolen na verslag te hebben gegeven van de lotgevallen der Universiteit in het afgeloopen studiejaar.

Secretaris van den senaat was de hoogleeraar Wijsman.

Assessoren waren de hoogleeraren van Leeuwen, Greven, Kamerlingh Onnes en Pijper.

Voorzitters en secretarissen van de faculteiten waren: van die der godgeleerdheid de hoogleeraren Chantepie de la Saussaye en Brede Kristensen; van die der rechtsgeleerdheid de hoogleeraren Visser van IJzendoorn en van Vollenhoven; van die der geneeskunde de hoogleeraren Nolen en van der Hoeven; van die der wis- en natuurkunde de hoogleeraren Kluyver en Vosmaer (later Kuenen); van die der letteren en wijsbegeerte de hoogleeraren van Leeuwen en Heeres.

Op 8 Februari 1907 hield de rector magnificus bij gelegenheid van den dies natalis eene openbare rede getiteld „Het karakter der moderne inwendige geneeskunde".

Hoogleeraren en lectoren. De hoogleeraar van der Vlugt hervatte bij den aanvang van het jaar 1907 zijne lessen. De hoogleeraar Snouck Hurgronje, van wiens benoeming het vorig jaarverslag melding maakt, aanvaardde zijn ambt op 24 Januari 1907.

Bij Koninklijk besluit van 22 December 1906 n°. 17 werd dr. J. P. Kuenen benoemd tot hoogleeraar in de natuurkunde. Op 25 Februari 1907 werd hij als zoodanig beëedigd en hield hij eene openbare rede over „het tegenwoordig standpunt der moleculair theorie".

Tot buitengewoon hoogleeraar respectievelijk in het volkenrecht, de oor-, neus- en keelheelkunde en het Nieuw-Grieksch werden benoemd de heeren mr. J. Ph. Suyling, dr. P. Th. L. Kan en dr. D. C. Hesseling. Aan het eind van den cursus had mr. Suyling zijne lessen nog niet aangevangen; dr. Hesseling en dr. Kan traden in functie onderscheidenlijk op 6 Maart en 1 Mei 1907.

In verband met het optreden van dr. Kan werd de hoogleeraar dr. W. Koster Gzn. bij Koninklijk besluit van 2 April 1907 n°. 46 ontheven van het geven van onderwijs in de oorheelkunde.

In plaats van den hoogleeraar dr. H. Oort, die op grond van 70-jarigen leeftijd aan het eind van het afgeloopen studiejaar moest aftreden, werd bij Koninklijk besluit van 7 Mei 1907 n°. 55 benoemd dr. G. Wildeboer, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen.

Bij Koninklijk besluit van 4 April 1907 n°. 7 werd tot hoogleeraar in de artsenijbereidkunde en de toxicologie benoemd dr. L. van Itallie, lector aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, leeraar aan de Rijksveeartsenijschool aldaar, en zulks in de plaats van dr. H. P. Wijsman, wien bij hetzelfde besluit met ingang van 1 September 1907 op zijn verzoek eervol ontslag werd verleend. Tot hoogleeraar in het Nederlandsch Indisch Strafrecht, de strafvordering en de hoofdtrekken van het hedendaagsch recht werd bij Koninklijk besluit van 19 Juni 1907 n°. 59 benoemd mr. J. H. Carpentier Alting, secretaris van het departement van justitie te Batavia.

Dr. W. Martin werd bij Koninklijk besluit van 7 Augustus 1907 n°. 19 benoemd tot buitengewoon hoogleeraar in de kunstgeschiedenis.

Bij Koninklijk besluit van 22 Februari 1907 n°. 11 werd aan dr. J. J. Salverda de Grave op zijn verzoek eervol ontslag verleend als lector in de Romaansche taal en letterkunde.

Bij Koninklijk besluit van 30 Maart 1907 n°. 63 werd tot zijn opvolger benoemd dr. K. Sneyders de Vogel, die op 4 Mei d. a. v. zijne lessen aanving.

Nog werd benoemd tot lector in de Duitsche taal- en letterkunde dr. E. F. Kossmann, tot dusver privaat docent in dat vak.

Assistenten. De assistent voor de bacteriologie en hygiëne dr. S. Tijmstra, werd vervangen door F. G. Sleeswijk: de assistenten in het ziekenhuis dr. A. Verwey, dr. C. F. Th. J. Meuleman en H. Werkman, respectievelijk door A. Marx, H. Werkman en A. S. van Ingen; de prosector bij de anatomie Th. Joekes door jhr. E. N. de Jonge en J. de Graaff; de observator bij de sterrenkunde dr. A. Pannekoek door dr. H. J. Zwiers.

Tot assistent voor oor-, neus- en keelziekten buiten bezwaar der schatkist werd benoemd C. J. A. van Iterson, voor de heelkunde dr. J. H. P. van Kerckhoff.

Voor het jaar 1907 werden benoemd tot conservator bij het natuurkundig laboratorium en kabinet G. H. Fabius en C. Braak;

tot assistenten:

in het ziekenhuis G. Fabius, H. van der Meer, J. E. Passtoors, A. A. Boonacker, A. S. van Ingen, E. Marx; voor de heelkunde A. Seret en dr. J. H. Zaaijer; voor de geneeskunde E. Gorter en W. C. de Graaff; voor de verloskundige en gynaecologische kliniek en polikliniek D. G. van Hoytema en H. Werkman, de laatste tevens belast met het geven van een cursus in kraamvrouwenverpleging aan de verpleegsters; voor de oogheelkunde dr. C. S. Lechner; voor de oorheelkunde en tandheelkunde buiten bezwaar der schatkist dr. P. Th. L. Kan en J. A. Hammes; voor de pathologie C. Pijper en J. W. van Bisselick; voor de natuurkunde dr. W. H. Keesom, W. J. de Haas, C. A. Crommelin, J. Clay, mej. T. C. Jolles, H. B. A. Bockwinkel en J. F. Sirks, de laatste met ingang van 1 Februari; voor de pharmacologie F. M. G. de Feyfer; voor de pathologische anatomie J. P. L. Hulst; voor de bacteriologie en hyiëne J. G. Sleeswijk; voor de physiologie E. P. Snijders en J. H. Wieringa; voor de psychiatrie R. A. Mees; voor de scheikunde H. J. Backer, T. de Haan, D. Mol, A. D. Donk, F. Fontein en dr. J. Moll van Charante, de laatste buiten bezwaar der schatkist; voor de pharmacie dr. H. van Gulik en dr. J. J. van Eck; voor de botanie J. A. Lodewijks jr.; voor de geologie en mineralogie mej. H. Icke; voor de zoölogie dr. J. H. Vernhout; tot prosector bij de anatomie E. van de Velde, J. de Graaff en jhr. E. N. de Jonge. Dr. J. Bruining bleef ook dit jaar belast met het geven van een cursus in ziekenverpleging aan de verpleegsters in het ziekenhuis.

Met ingang van 11 Februari werd tot assistent voor de pharmacie benoemd W. H. Bloemendal; de assitenten dr. H. van Gulik en dr. J. J. van Eck werden met ingang van 11 Maart vervangen door H. B. Koldewijn en A. Wunderlich.

Ten gevolge van eene reorganisatie van het personeel bij 's Rijks Museum van Oudheden werd den conservator dr. R. Jesse met ingang van 1 April 1907 eervol ontslag verleend, en werden tot en met 31 December 1907 als assistent aangesteld N. J. Krom en M. A. Evelein.

Privaat docenten. Bij ministerieele beschikking van 12 Juli 1907, n°. 8753 afd. Onderwijs, werd dr. J. J. van Eck toegelaten als privaat docent in de faculteit van wis- en natuurkunde tot het geven van onderwijs in de voedingsmiddelleer.

Bij ministerieele beschikkingen van 12 Juli 1907, n°. 8751, afd. Onderwijs, en 12 Juli 1907, n°. 8752 afd. Onderwijs, werden als privaat docent bij de faculteit der letteren en wijsbegeerte respectievelijk toegelaten dr. A. J. Barnouw en dr. D. G. Jelgersma, de eerste om onderwijs te geven in het Engelsch, de tweede in de geschiedenis der nieuwere wijsbegeerte.

Utrecht.

Senaat. Op 17 September 1906 droeg de rector magnificus Went het rectoraat over aan den hoogleeraar van Veen na verslag te hebben gegeven van de lotgevallen der Universiteit in het afgeloopen studiejaar.

Secretaris van den senaat was de hoogleeraar Julius. Assessoren waren de hoogleeraren de Louter, Talma, Went en Kernkamp.

Voorzitters en secretarissen der faculteiteiten waren: van die der godgeleerdheid de hoogleeraren Baljon en Visscher;

van die der rechtsgeleerdheid de hoogleeraren Simons en Molengraaff; van die der geneeskunde de hoogleeraren Spronck en Kouwer; van die der wis- en natuurkunde de hoogleeraren Went en Cohen; van die der letteren en wijsbegeerte de hoogleeraren Muller en Volgraff.

Op 22 Maart 1907 hield de rector magnificus ter herdenking van den dies natalis eene redevoering over: „De Christelijke Kerk en de machthebbers der waereld".

Hoogleeraren en lectoren. Het aantal hoogleeraren vermeerderde met één, ten gevolge van de oprichting van een leerstoel in de aesthethiek en kunstgeschiedenis. Bij Koninklijk besluit van 30 November 1906 n°. 25 werd benoemd tot hoogleeraar in de faculteit der geneeskunde tot het geven van onderwijs in de heelkunde dr. H. J. Lameris, assistent voor de heelkunde aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.

Bij Koninklijk besluit van 15 April 1907 n°. 37 werd benoemd tot hoogleeraar in de faculteit der letteren en wijsbegeerte, tot het geven van onderwijs in de aestethiek en kunstgeschiedenis dr. W. Vogelsang, onder-directeur van het Nederlandsch Museum van geschiedenis en kunst en privaat docent.

De nieuwbenoemde hoogleeraren aanvaardden hun ambt met het houden eener redevoering tot onderwerp hebbende,

de buitengewone hoogleeraar van Gelder, op 6 October 1906: „de ondeelbaarheid der geschiedenis";

de hoogleeraar Ritter op 15 October 1906: „de taak der wijsbegeerte";

de hoogleeraar Laméris op 15 April 1907: „heelkundige zekerheid";

de buitengewone hoogleeraar Caland op 22 October 1906: „de studie van het Sanskrit in verband met ethnologie en klassieke philologie".

Wegens gezondheidsredenen werd aan den hoogleeraar dr. Kernkamp, op diens verzoek, met ingang van 15 October 1906 tot 1 Februari 1907 verlof verleend.

Bij Koninklijk besluit van 17 October 1906 n°. 41 werd het geven van onderwijs in algemeene en vaderlandsche geschiedenis, gedurende het tijdvak 17 October 1906—14 December 1906, opgedragen aan dr. H. van Gelder, buitengewoon hoogleeraar en dr. O. Opperman, lector aan deze Universiteit.

De hoogleeraaar Muller was verhinderd van Mei tot de groote vacantie college te geven.

Aan den hoogleeraar Julius, werd een verlof verleend van 12 Mei—13 October 1907, ten einde hem in de gelegenheid te stellen, wetenschappelijke onderzoekingen in Californie te gaan verrichten. Gedurende zijne afwezigheid was de hoogleeraar Wind belast met de waarneming van het beheer van het physisch laboratorium.

Bij Koninklijk besluit van 8 Juni 1907 n°. 26 is de hoogleeraar Hubrecht benoemd tot gedelegeerde der Nederlandsche Regeering bij het in Augustus 1907 te Boston gehouden VIIde internationaal congres voor zoölogie.

Bij Koninklijk besluit van 5 October 1906 n°. 36 werd aan den oud-hoogleeraar jhr. dr. B. H. C. K. van der Wijck eene jaarlijksche toelage toegekend, op grond van art. 209 der Hooger-onderwijswet.

Bij Koninklijk besluit van 16 Augustus 1907, n°. 98 is de hoogleeraar Molengraaff, voor het studiejaar 1907/8 ontheven van het geven van onderwijs in het faillietrecht en de burgerlijke rechtsvordering en zijn respectievelijk de hoogleeraren Simons en Naber met dit onderwijs belast.

Op den 14den December 1906 en den 7den Juli 1907 zijn respectievelijk overleden de oud-hoogleeraren dr. J. A. C. Oudemans en dr. W. Koster.

Het aantal buitengewone hoogleeraren en lectoren bleef onveranderd.

Bij Koninklijk besluit van 4 April 1907 n°. 7 werd benoemd tot hoogleeraar in de faculteit der wis- en natuurkunde tot het geven van onderwijs in de artsenijbereidkunde en in de toxicologie tot het geven van onderwijs in de neus-, heel- en oorheelkunde F. H. Quix, officier van gezondheid der 2de klasse bij het Nederlandsche leger.

Bij Koninklijk besluit van 18 Februari 1907 n° 18 werd de jaarwedde van den lector dr. O. Opperman te rekenen van 1 Januari 1907 verhoogd met f 500 en gebracht op f 2000.

Bij Koninklijk besluit van 15 October 1906 n°. 43 werd aan den lector dr. Pulle, machtiging verleend, om gedurende den cursus 1906—1907 te gelijk met de betrekking van lector, die van buitengewoon leeraar aan het gymnasium te Amersfoort te bekleeden.

Bij Koninklijk besluit van 30 Maart 1907 n°. 20 werd met ingang van 1 April 1907, de lector dr. Nierstrasz, tot wederopzegging belast met het geven van onderwijs in de dierkunde aan 's Rijks veeartsenijschool te Utrecht.

Bij Koninklijk besluit van 15 October 1906 n°. 60 werd de hoogleeraar Wind benoemd tot lid van het college van curatoren van het Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut te de Bilt.

Bij Koninklijk besluit van 4 Mei 1907 n°. 81 werd aan den hoogleeraar van Romburgh toestemming verleend tot het bekleeden van de betrekking van deskundige, belast met het onderzoek van het door de gemeente Utrecht geproduceerde lichtgas. Ter gedeeltelijke voorziening in het onderwijs van wijlen den lector Brondgeest, werd bij Koninklijk besluit van 9 November 1906 n°. 64 voor het tijdvak van 9 November 1906 tot en met 12 Juli 1907, opgedragen aan dr. van Itallie, leeraar aan 's Rijks veeartsenijschool en lector aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, het geven van onderwijs in de kennis der geneesmiddelen en aan dr. W. A. Boekelman, geneesheer te Utrecht, het geven van onderwijs in de geneesmiddelleer.

Bij Koninklijk besluit van 21 Augustus 1907 n°. 49 is de opdracht aan dr. Boekelman opnieuw verlengd voor het tijdvak 16 September—31 December 1907.

Assistenten. Het aantal assistenten vermeerderde met drie door de benoeming van een 2de-assistent voor de pathologie, een 3de-assistent voor de tandheelkunde en een 2de-assistent voor de oogheelkunde.

De assistenten voor de anatomie A. Nieuwenhuyse, voor de pathologie J. H. Kuijer, voor de medische kliniek J. F. Langenbergh en F. A. Schaly, voor de chirurgie K. de Snoo, dr. H. J. Laméris en dr. A. J. Fischer, voor de gynaecologie J. M. Moll, dr. J. L. B. Engelhardt, J. G. Walaardt Sacré en Th. van Rijn, voor de oorheelkunde C. Bakker, voor de scheikunde dr. C. J. Enklaar, dr. J. M. M. Dormaar, dr. A. J. Ultée en dr. A. Mulder, voor de physiologie dr. J. van der Hoeven Leonhard, voor de natuurlijke historie dr. J. E. W. Ihle, voor de botanie jonkvr. A. E. de Jonge, voor de pharmacie W. L. A. Warnier, S. S. Gallée, M. G. J. M. Kerbosch, werden respectievelijk vervangen door J. H. Lichtenbelt, jhr. P. J. H. Röell en T. M. van Leeuwen, J. W. T. Lichtenbelt en J. H. Kuijer, J. Exalto, J. H. Koch en J. W. A. Gewin, Th. van Rijn, J. G. Walaardt Sacré, Th. van Rijn en A. ten Doeschate, dr. J. van der Hoeven Leonhard, L. R. Sinnige, Th. Strengers, H. Dutihl en J. W. le Heux, J. W. Commelin, mej. G. Wijnhoff en K. W. Dammermann, J. Boldingh, S. S. Gallée, M. G. J. M. Kerbosch en J. van den Bos.

De assistenten buiten bezwaar van de schatkist voor de chirurgie J. Exalto en J. W. A. Gewin werden vervangen door J. W. A. Gewin en L. J. C. van Delden, voor de scheikunde L. R. Sinnige, J. W. le Heux en Th. Strengers door J. W. le Heux, J. T. Kröner en W. T. A. J. M. Tombroek.

De assistent voor de heelkunde dr. H. J. Laméris werd bij Koninklijk besluit dd. 3 October 1906 n°. 28, gedurende het tijdvak 8 October 1906 tot den dag waarop de nieuwe hoogleeraar in de heelkunde zijne lessen zal hebben aanvaard, belast met het onderwijs in de heelkunde.

Privaat docenten. Het aantal privaat docenten vermeerderde met één. Ingetrokken werd op zijn verzoek, de toelating van dr. J. H. F. Kohlbrugge, als privaat docent in de klimatologie en tropische ziekten, bij ministerieele beschikking van 16 October 1906 n°. 14006, afd. Onderwijs.

Toegelaten werden jhr mr. dr. E. A. van Beresteyn, als privaat docent in de staatkundige geschiedenis van Nederland, meer in het bijzonder van de 19de eeuw, bij ministerieele beschikking van 9 October 1906 n°. 13745, afd. Onderwijs; dr. W. J. H. Moll als privaat docent in de natuurkunde bij ministerieele beschikking van 10 Mei 1907 n°. 5676, afd. Ond.

De aankondiging hunner lessen op het programma, vermeld in art. 82 der Hooger-onderwijswet, werd door den senaat aan de privaat docenten toegestaan.

Groningen.

Senaat. Op 17 September 1906 droeg de rector magnificus Koch het rectoraat over aan den hoogleeraar Pet en hield daarbij eene rede getiteld: „Chirurgische behandeling van inwendige ziekten". Tevens gaf hij een verslag van de lotgevallen der Universiteit in het afgeloopen jaar.

Secretaris van den senaat was de hoogleeraar Mulder. Assessoren waren de hoogleeraren Polak, van Dijk, Hamburger en van der Waals. Voorzitters en secretarissen waren respectievelijk in de faculteit der godgeleerdheid de hoogleeraren van Dijk en Wildeboer, in die der rechtsgeleerdheid de hoogleeraren Krabbe en Segers, in die der geneeskunde de hoogleeraren Mulder en Nijhoff, in die der wis- en natuurkunde de hoogleeraren de Boer en Moll, in die der letteren en wijsbegeerte de hoogleeraren Boissevain en van Wageningen.

Op 25 Mei 1907 werd door den senaat aan den heer Gedeon Busken Huet, bibliothecaris aan de Bibliothèque Nationale te Parijs het eeredoctoraat in de Nederlandsche letterkunde verleend.

Hoogleeraren en lectoren. Mr. J. Simon van der Aa, in den vorigen cursus benoemd tot hoogleeraar in de faculteit der rechtsgeleerdheid tot het geven van onderwijs in de wijsbegeerte van het recht, het strafrecht en de strafvordering, hield op 20 October 1906 zijne inaugurale rede getiteld: „De arbeid als element van de vrijheidsstraf".

Bij Koninklijk besluit van 21 September 1906 n°. 12 werd aan den hoogleeraar in de zoölogie, vergelijkende anatomie en physiologie dr. H. J. van Ankum op zijn verzoek eervol ontslag verleend met ingang van 1 October 1906. Bij Koninklijk besluit van 31 Januari 1907 n°. 72 werd in zijne plaats tot hoogleeraar in bovengemelde vakken benoemd dr. J. F. van Bemmelen, buitengewoon hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft, die den 4den Mei 1907 zijne oratie hield, getiteld „Verdwenen dieren".

Op 8 October 1906 overleed de hoogleeraar in de gezondheidsleer, de geneeskundige politie, de gerechtelijke geneeskunde, de geneesmiddelleer en de kennis der geneesmiddelen, dr. A. P Fokker. Bij Koninklijk besluit van 4 Februari 1907 n°. 54 werd tot zijn opvolger benoemd de heer A. Klein, assistent en privaat docent in de bacteriologie aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, die den 18den Mei 1907 zijne inwijdingsrede hield, getiteld: „De strijd tusschen de bacteriën en het dierlijk organisme".

Bij Koninklijk besluit van 5 Februari 1907 n°. 42 werd aan dr. A. G. van Hamel, hoogleeraar in de Fransche taal, met inbegrip van de beginselen der Romaansche philologie in het algemeen en in de Fransche letterkunde, op zijn verzoek met ingang van 1 Mei 1907 eervol ontslag verleend.

Bij Koninklijk besluit van 22 Februari 1907 werd tot zijn opvolger benoemd dr. J. J. Salverda de Grave, om onderwijs te geven in de Romaansche philologie, meer in het bijzonder in de Fransche taal en letterkunde. Op 1 Mei 1907 hield deze reeds zijne inwijdingsrede getiteld: „Quelques observations sur l'évolution de la phylologie romane depuis 1884".

Bij Koninklijk besluit van 7 Mei 1907 n°, 55 werd benoemd tot hoogleeraar in de faculteit der letteren en wijsbegeerte te Leiden dr. G. Wildeboer, tot dusverre hoogleeraar in de geschiedenis van den Israëlietischen godsdienst, de Israëlietische letterkunde en de uitlegging van het Oude Testament, en werd dezen met ingang van den dag waarop hij zijne lessen te Leiden zal aanvangen eervol ontslag verleend. Bij Koninklijk besluit van 7 Augustus 1907 n°. 30 werd tot zijn opvolger benoemd dr. L. H. K. Bleeker, predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente te Uithuizen.

Bij Koninklijk besluit van 17 September 1907 n°. 52 werd aan mr. C. O. Segers, hoogleeraar in het burgerlijk recht, het handelsrecht en de burgerlijke rechtsvordering eervol ontslag verleend met ingang van 1 September 1907.

Bij Koninklijk besluit van 19 Juni 1907 n°. 60 werd de privaat docent in de neus-, keel- en oorheelkunde dr. W. Schutter benoemd tot buitengewoon hoogleeraar in gemelde vakken.

De bij Koninklijk besluit van 22 Maart 1906 n°. 5 benoemde lector in de scheikunde dr. J. Boëseker opende op 22 September 1906 zijne lessen met eene rede getiteld: „Ontwikkeling van enkele chemische problemen".

De bij Koninklijk besluit van 21 Juni 1906 n°. 47 benoemde lector in de nieuwe Fransche taal- en letterkunde M. J. F. Laurentie opende op 3 October 1907 zijne lessen met eene rede getiteld: „Le caractère de l'encyclopédie illustré par le dictionnaire philosophique de Voltaire".

Assistenten. Bij ministerieele beschikking van 28 December 1906 n°. 16693 afd. Onderwijs, zijn tot assistenten voor 1907 benoemd: voor de geneeskunde dr. A. W. Visser, dr. H. G. Hamaker en J. Hekman, voor de heelkunde dr. W. Noordenbos, dr. J. Sillevis, E. A. Spanjaard en H. C. Buning, voor de verloskunde dr. H. W. Takkenberg, voor de psychiatrie dr. H. Jager, voor de anatomie F. Sonies, voor de path. anatomie J. A. van Hasselt, voor de physiologie E. Hekma, voor de hygiëne dr. A. M. F. H. Philipse, voor de oogheelkunde H J. Kuinders, voor de scheikunde C. K. Zijlstra en dr. A. H. Sirks, voor de natuurkunde dr. G. van Dijk, voor de botanie K. Zijlstra, voor de artsenijbereidkunde D. H. Wester, voor de mineralogie en geologie J. F. Steenhuis, voor de sterrenkunde dr. W. de Sitter en bij ministerieele beschikking van 28 December 1906 n°. 16693² afd. Onderwijs tot assistent bij de physiologie buiten bezwaar van 's Rijks schatkist R. A. B. Oosterhuis.

Privaat docenten. Bij ministerieele beschikking van 24 Juni 1907 n°. 7837 afd. Onderwijs, is de aan dr. F. Schuh verleende toelating als privaat docent, op diens verzoek, met ingang van 16 September 1907 ingetrokken.

৫

C. OMVANG VAN HET ONDERWIJS.

TABEL der op de Series Lectionum aangekondigde en der gegeven lessen.

RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
Faculteit der godgeleerdheid.							
F. Pijper.	Geschiedenis des Christendoms.	3	25	Ja.		1°. Colloquia obscurorum theologorum, grassantium nunc per Brabantiam. 2°. Geschiedenis der boete en biecht in de Christ.' kerk van de zevende tot de 13de eeuw. 3°. De poenitentiaal-boeken. 4°. Geschiedenis der Hollandsche Bijbelcritiek. 5°. De letterkunde betreffende de bedevaart naar Jeruzalem. 6°. De oudste monniksregels. 7°. De oud-Christelijke kunst (de Katakomben te Rome). 8°. Oudste geschiedenis van het kanonieke recht. 9°. De kennis van bolvormige gedaante der aarde vóór Copernicus. 10°. Bestrijding der Albigenzen en Waldenzen met het woord en met het zwaard.	
	Geschiedenis der leerstellingen van den Christelijken godsdienst.	1	30			Geschiedenis der dogmen-geschiedenis. De leerstellingen van eenige oud-Christelijke vaders, Barnabas, I Clemens, Ignatiaansche brieven, enz. Eenige leeringen van Erasmus.	
B. D. Eerdmans.	Inleiding tot de boeken des Ouden Testaments.	2	16		Neen.	De samenstelling van het Boek Genesis.	
	Geschiedenis van den Israëlietischen godsdienst.	1	30		Neen.	Het openbaar en bijzonder godsdienstig leven na de ballingschap.	
	Exegese van het Oude Testament.	—	30	Ja.		Ruth. Psalm XII; III; LXXIII.	
P. D. Chantepie de la Saussaye.	Geschiedenis der leer aangaande God.	2	12		Neen.	Inleiding tot de theologie der wijsbegeerte, gedeeltelijk in aanknooping aan Kant. Inleiding tot de wijsbegeerte.	
	Moraal.	2	20		Neen.	De ontwikkeling van het persoonlijk Christelijk leven.	
W. B. Kristensen.	Geschiedenis der godsdiensten.	2	25		Neen.	De Egyptische godsdienst.	
	Wijsbegeerte van den godsdienst.	2	20		Neen.	Historische inleiding: Kant, Schleiermacher, Hegel, Kierkegaard. — „Ontwikkeling van den godsdienst".	
K. Lake.	Exegese van het Nieuwe Testament.	2	25	Ja.		Tekstcritiek; Rom. I tot V; Johannes I tot III.	
	Exegese van het Nieuwe Testament voor studenten van het Iste jaar.	1	11	Ja.		De Evangeliën, cursorisch uitgelegd.	
	Oud-Christelijke letterkunde.	1	15		Neen.	II Clemens. Hermas. I Clemens.	
	" " "	1	20		Neen.	Paulus.	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.							
S. J. Fockema Andreae	Geschiedenis der bestuurs- en rechterlijke organisatie en der rechtsbronnen in Nederland.	1	8	Ja		Middeleeuwen, en van de meeste provinciën de tijd der republiek.	
	Geschiedenis van het burgerlijk recht.	1	5	Ja.		Overzicht van personen en een deel van het familierecht.	
	Hoofdstukken uit het Nederlandsch burgerlijk recht in verband met het Burgerlijk Wetboek.	1	3	Ja.		In hoofdzaak de onderwerpen behandeld in het B. W., Boek I.	
	Lezing van rechtsbronnen.	—	2	Ja.		Het eerste deel van het ontwerp-wetboek voor Kampen en in verband daarmee eenige bespreking van het middeleeuwsch en canonieke proces.	
H. van der Hoeven	Strafrecht.	3	35 à 60	Ja.		Boek I, voornamelijk Titel III, IV en gedeeltelijk V, en Boek II, Titel XII t/m XVI Strafwetboek.	
	Strafvordering.	2	35 à 60	Ja.		Het strafproces.	
W. van der Vlugt	Encyclopaedie des rechts.	4	30—15		Neen.	Wijsgeerige inleiding. Publiek en privaatrecht. Beteekenis van het nationaal karakter voor het positieve recht. Beteekenis van den maatschappelijken ontwikkelingstrap voor het positieve recht. Sociologie van Comte. Sociologie van Marx. Sociologie van Stein en Breysig. Sociologische rechtsverklaring, toegelicht aan Attische rechtsgeschiedenis. Jurisprudentie, als kunst.	
	Wijsbegeerte des rechts.	3	15—5		Neen.	Vermogensrecht. Strafrecht	
H. B. Greven	Grondbeginselen der staatshuishoudkunde.	3	20	Ja.		Historische inleiding. Geld- en bankwezen. Vrijhandel en bescherming.	

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
	Bijzondere onderwerpen uit de staathuishoudkunde en de statistiek.	2	12	Ja.		De ruilverhoudingen in het internationaal verkeer. Het verzekeringswezen. Pensioenverzekering van werklieden. Geschiedenis der statistiek in Nederland. Volkstellingen en bevolkingsregisters. Sterftetafels	
J. Oppenheim	Nederlandsch Staatsrecht.	4	65 à 70	Ja.		Grondwet, wet en algemeene maatregelen van bestuur als bronnen van Staatsrecht. De 1ste afdeeling van de provinciale wet.	
	Algemeen Staatsrecht.	1	12	Ja.		Het Engelsch Staatsrecht.	
	Volkenrecht.	1	12	Ja.		De ontwikkeling van het volkenrecht in de 19de eeuw en hare resultaten.	
	Administratief recht.	1	12	Ja.		Het algemeene deel. Behandeling der in den loop van den cursus openbaar geworden rechterlijke en administratieve uitspraken, op het administratief recht betrekking hebbende.	
P. A. Tichelaar	Het Romeinsche recht en zijne geschiedenis.	6	20 à 30	Ja.		Bronnen; Algemeen gedeelte; familierecht; het erfrecht krachtens uitersten wil en een gedeelte van het zakenrecht en van het verbintenissenrecht.	
A. C. Visser van IJzendoorn	Burgerlijk recht.	2	60 à 70	Ja.		Het bezit. De verjaring. De eigendom.	
	Handelsrecht.	2	40 à 50	Ja.		Het faillissement.	
	Burgerlijk procesrecht.	2	40 à 50	Ja.		Het geding in eersten aanleg.	
C. van Vollenhoven	Staats- en administratief recht der Nederlandsche koloniën.	1	20	Ja.		De algemeene verordeningen in ons koloniaal staatsrecht; Schematisch overzicht van het administratief recht onzer koloniën.	
	Nederlandsch-Indische wetboeken.	1	8	Ja.		Bevoegdheid in burgerlijke zaken; formeel privaatrecht, met name inlandsch bewijsrecht; materieel privaatrecht	
	Adatrecht van Nederlandsch-Indië.	1	10	Ja.		Huidige handhaving van het adatrecht; het minangkabausche adatrecht.	
	Staatsinstellingen van Nederlandsch-Indië.	2	45	Ja.		Binnenlandsch en inlandsch bestuur; onderwijs; cursorische verklaring van den tekst van het Regeeringsreglement (op verzoek); recente regelingen op het stuk van heerediensten en landrente.	
	De Islam in Nederlandsch-Indië.	1 (tot Januari)	50	Ja.		Geloofsbelijdenis. Inleiding van de leer des Islams. Huwelijksrecht.	
M. de Villiers. (1)	—	—	—	—		—	(1) Gaf geene lessen bij gebreke aan toehoorders.
C. D. Asser (privaat docent).	Internationaal privaatrecht.	1	8	—		Algemeene leerstukken. Verbintenissenrecht.	
Ph. B. Libourel (privaat docent).	Fiscaal recht.	2	1	Ja.		Registratiewet, successiewet, hypothecaire boekhouding, kadaster en notariswet.	
	Burgerlijk recht.	6	2	Ja.		Ouderlijke macht en voogdij. Erfrecht.	
J. van Drooge (privaat docent).	Publiekrechtelijke verzekeringen (economisch gedeelte).	1	4 à 5	Ja.		Algemeen overzicht. Ongevallenverzekering in Engeland, Zwitserland, Frankrijk.	
	Dito (juridisch gedeelte)	1	10 à 11	Ja.		Ongevallenwet 1901, algemeen gedeelte.	
Faculteit der geneeskunde.							
W. Einthoven.	Physiologie.	4	100	Ja.		Algemeene physiologie. Bijzondere physiologie van den mensch.	
	Practische oefeningen.	4 (1/2 jaar)	— (2)	Ja.		Practische oefeningen in physiologische chemie.	(2) 2 groepen elk van 25.
	" "	4	— (3	Ja.		Practische oefeningen in het verrichten van physiologische experimenten	(3) 4 groepen elk van 25.
W. Nolen.	Inwendige kliniek en polikliniek.	7	90	Ja.		De meest verschillende onderwerpen uit de specieele pathologie en therapie, door den aard der zieken, die ter behandeling kwamen, aangegeven.	
	Inwendige geneeskunde. Propaedeutische kliniek.	1	30	Ja.		Kliniische onderzoekingsmethoden: theoretisch en practisch.	
W. Koster Gzn.	Theoretisch college oogziekten.	1	40		Neen.	Scheelzien, Glaucoma, oogspierverlammingen, ziekten der uvea, der retina, en van den nervus opticus.	
	Klinische lessen, oogziekten.	2	60	Ja.		Ziektengevallen.	
	Operatiecursus 2de jr.	1	telkens 8	Ja.		Operaties op varkensoogen.	
	Practische oefeningen en onderzoekingsmethoden van oog en oor.	3	" 12	Ja.		Onderzoekingsmethoden.	
	Demonstratie van patiënten in oogspiegelkamer.	1	" 8	Ja.		Onderzoekingsmethoden en oogziekten.	
	Demonstratie van patiënten met oor- neus- en keelziekten.	1	" 15	Ja.		Onderzoek van patiënten.	
	Polikliniek voor semi-artsen.	dagelijks 9—1 uur	" 5	Ja.		Onderzoek van patiënten.	
	Operaties bij den mensch.	3 × per week 1 à 2 uur	10	Ja.		Operaties op het oog in vivo.	
G. Jelgersma.	Klinische psychiatrie.	2	60	Ja.		Voorstellen en bespreken van de verschillende vormen van krankzinnigheid en zenuwziekte.	

RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
	Theoretische psychiatrie.	1	60		Neen.	Theorie der psychosen en der zenuwziekten.	
	Anatomie van het centrale zenuwstelsel.	1	20		Neen.	Anatomische beschrijving van het zenuwstelsel.	
J. A. Korteweg.	Propaedeutische chrirurgische kliniek.	1 × 's weeks 2 uur (1)	30		Neen.	De algemeene chirurgie met patiënten. Voorstelling toegelicht.	(1) Vóór Kerstmis.
	Chirurgische kliniek.	1 × 's weeks 2 uur (2)	80 à 100		Neen.	De specieele chirurgie met patiënten. Voorstelling toegelicht.	(2) Na Kerstmis.
	Chirurgische polikliniek.	3 × 's weeks 2 uur	80 à 100 (3)	Ja.		Patiënten-onderzoek met bespreking.	(3) Eénmaal uitsluitend voor halfartsen 25.
	Patiënten-demonstratie en operatie.	2 × 's weeks 1 uur	20 à 60		Neen.	Zooveel mogelijk in aansluiting aan de klinische les, in het bijzonder alle acute en spoedeischende gevallen.	
	Operaties in de morgenuren.	3 × 's weeks 2 uur	4		Neen.	Langdurige operaties.	
	Operaties op het cadaver.	3 × 's weeks 2 uur	telkens 12	Ja.		Geregelde oefeningen door dr. Zaaijer geleid, in secties.	
	Chirurgie op cadaver.	1 × 's weeks 1 uur	50		Neen.	De chirurgie, voor zoover die op het cadaver onderwezen beter tot haar recht komt.	
J. Langelaan.	Ontleedkunde.	4	56		Neen.	Systematische en topographische anatomie van het hoofd en de groote zintuigen.	
P. C. T. van der Hoeven.	Obstetrie: Theoretische verloskunde.	1	60		Neen.	Pathologie van zwangerschap en baring.	
	„ Operatieve verloskunde.	1	75		Neen.	Operatieve verloskunde.	
	Phantoom.	1	15	Ja.		Capita selecta.	
	Zwangeren-onderzoek.	1	10	Ja.			
	Gynaecologie: Kliniek en operaties.	3	15	Ja.		Capita selecta.	
	„ Theoretische gynaecologie.	1	40		Neen.	Liggingsafwijkingen, tumoren, atresieën enz.	
	„ Microscopische demonstratie.	1	15	Ja.		Capita selecta.	
	„ Polikliniek.	6	2	Ja.			
E. C. van Leersum,	Geschiedenis der geneeskunde.	1	20—30		Neen.	Geschiedenis der geneeskunde in Nederland.	
	Pharmacologie.	1	± 60		Neen.		
	Pharmacognosie.	1	± 50		Neen.		
N. Ph. Tendeloo.	Ziektekundige ontleedkunde.	2 (4)	70	(5)	Neen.	Weefselvorming, gezwellen, pisstelsel.	(4) En practische oefeningen.
	Algemeene ziektenkunde.	2 (4)	80		Neen.	Bloed, bloedziekten, hart, longen, maag en darmen, nieren, lever, koorts.	(5) Alleen op practische oefeningen.
R. P. van Calcar.	Bacteriologie en hygiëne.	6	65	Ja.		Immuniteitsleer-infectie. Algemeene bacteriologie en biologie. Specieele bacteriologie, typhus, cholera, pathogene protozoën, malaria. Hygiëne der voedingsmiddelen.	
P. Th. L. Kan.	—	1	10—12		Neen.	Behandeling der verschillende onderzoekingsmethoden van keel, neus en oor.	
J. Boeke (lector).	Histologie voor studenten van het 1ste jaar.	1	30			Algemeene cytologie, leer van de weefsels, histologie van het vaatstelsel.	4 maal 's weeks een practische cursus in histologie.
	Histologie voor studenten van het 2de jaar.	1	25			Microscopische anatomie van de zintuigen, de huid, organen van de stofwisseling.	
	Embryologie.	1	50			Algemeene ontwikkeling van de zoogdieren en speciaal van den mensch.	
	Gerechtelijke geneeskunde.	1	40			Psychiatrische gevallen, abortus criminalis.	
M. Jansen (privaat docent).	Orthopedische polikliniek.	2	4	Ja.		Ruggegraatsvervormingen. Aangeboren heupontwrichting. Paralytische misvormingen. Aangeboren klompvoet. Aangeboren scheefstand van het hoofd. Rhachitische misvormingen. Platvoeten.	
J. Bruining (privaat docent).	Klinische onderzoekingsmethoden op het gebied der inwendige geneeskunde.	2 × 1½ uur	10 à 5	Ja.		Het onderzoek der patiënten naar aanleiding van de ziektegevallen die zich voordoen; theoretisch en practisch.	
Faculteit der wis- en natuurkunde.							
H. G. van Sande Bakhuyzen.	Beginselen der sterrenkunde.	3	20	Ja.		Overzicht van het zonnestelsel.	
	Theoretische sterrenkunde.	3	2	Ja.		Loopbanen van planeten. Storingen. Theorie der zonsverduisteringen. Straalbreking. Loopbanen van dubbelsterren.	
	Waarschijnlijkheidsrekening en theorie der fouten.	1	3	Ja.		Beginselen der waarschijnlijkheidsrekening en foutentheorie.	
A. P. N. Franchimont.	Carbonium selectaque ejus connubia.	6	90	Ja.		De koolstof en eenige voorname klassen harer verbinding met waterstofhalogeenen, zuurstof en stikstof.	

RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
K. Martin.	Mineralogie en kristallographie.	2	23		Neen.	Kristalstelsel, physische eigenschappen der mineralen een overzicht van de meest belangrijke soorten, als aanhangsel enkele hoofdstukken uit de algemeene geologie.	
	Geologie.	2	10		Neen.	Algemeene geologie, in aansluiting aan het college voor mineralogie van den afgeloopen cursus, daarna de verschillende tijdvakken, van de oudste af tot en met het tertiair.	
	Practische oefeningen.	15	51	Ja.		Repetitie der op het college behandelde onderwerpen.	
H. A. Lorentz.	Theoretische physica.	2	7	Ja.		Inleiding, kinetische gas-theorie.	
	» »	2	18	Ja.		Electronen-theorie.	
		1	16		Neen.	Invloed eener beweging op electrische en optische verschijnselen.	
H. Kamerlingh Onnes.	Practische oefeningen van studenten voor het candidaats-examen.	9	(1)	Ja.		Verschillende onderwerpen.	(1) 3 groepen van telkens 20.
	Capita selecta.	4	5	Ja.		Leer der electrische trillingen, lichtbeweging in kristallen, elementaire energetica. Dito voor electronen.	
	Experimenteele thermodynamica.	2	10	Ja.		Toestandsvergelijking van enkele stoffen en mengels.	
	Demonstraties voor candidaten.	niet op vaste tijden	20	Ja.		Ontladingsverschijnselen. Kathodestralen in het magnetisch veld. Vloeibare lucht, vloeibare waterstof, vaste zuurstof en vaste waterstof.	
	Inrichten van metingen.	1	3	Ja.		Verschillende onderwerpen.	
	Natuurkundige onderzoekingen voor meergevorderden.	onbepaald	6	Ja.		Verschillende onderwerpen.	
H. P. Wijsman.	Pharmaceutische chemie.	2	15			Heterocyclische lichamen, alkaloïden.	
	Toxicologie.	2	15			Algemeen gedeelte, verhouding van den deskundige tot de justitie, algemeene methoden van onderzoek, toepassing van microscoop en photographie bij gerechtelijk onderzoek, schriftonderzoek, metaalvergiften.	
	Levensmiddelen.	2	15			Alcoholische dranken, specerijen, genotmiddelen, conserveermiddelen.	
	Analytische chemie.	1	15			Organische lichamen.	
	Receptuur.	$2^1/_2$	12			Practicum voor de medische studenten.	
J. C. Kluyver.	Algebra.	2	16	Ja.		Leer der determinanten en der hoogere machtsvergelijkingen.	
	Differentiaal-rekening.	2	16	Ja.		Voortzetting van het vroeger behandelde. Eerste beginselen van de integraal-rekening.	
	Integraal-rekening in verband met functietheorie.	2	4	Ja.		Beginselen van de theorie der elliptische functies.	
J. M. Janse.	Planten-anatomie en physiologie.	3	75		Neen.	In haar geheel, tweede gedeelte.	
	Pharmacognosie.	1	12		Neen.	Eerste gedeelte.	
	Practische anatomie.	2 middagen.	75				
	Practische pharmacognosie.	1 geh. dag.	12				
	Practische oefeningen voor meergevorderden.	de geh. week.	6				
F. A. H. Schreinemakers.	Anorganische chemie.	5 à 3	85		Neen.	De voornaamste elementen en hunne voornaamste verbindingen.	
	Physische chemie.	2	12	Ja.		Ternaire mengsels van het standpunt der thermodynamica en der phasenleer.	
P. Zeeman Gz.	Analytische meetkunde in het platte vlak.	3	25	Ja.		De analytische meetkunde in het platte vlak. Homogeene coördinaten.	
	Differentiaal-meetkunde.	2	8	Ja.		Kromme lijnen en oppervlakken.	
	Theoretische mechanica.	3	8	Ja.		Cinematica. Eerste gedeelte der dynamica.	
G. C. J. Vosmaer.	Zoölogie.	3 voor colleges.	88			Algemeene zoölogie (grondbeginselen cytologie, histologie, organographie, embryologie en oecologie).	
		5 voor algemeen practicum.					
		dagelijks (2)				Vergelijkende anatomie en ontw. gesch. en systematiek van de volgende groepen der chordata, hemichordata, urochordata, vertebrata (met uitzondering van vogels en zoogdieren).	(2) Voor meer gevorderden.
J. P. Kuenen.	Natuurkunde. (3)	4	80	Soms.		Electriciteit en magnetisme.	(3) Sedert het einde van Februari.
E. F. van Sande Bakhuyzen (lector).	Sferische astronomie.	1	10		Neen.	Coördinaten aan den hemelbol. Plaatsbepaling aan den hemel. Storende invloeden daarbij. Schijnbare bewegingen der sterren aan den hemelbol.	
J. P. Lotsy (lector).	Systematiek van het plantenrijk.	3	20	Ja.		Iste gedeelte, algemeene en lagere fungi.	
	Evolutie-theorieën.	2	40 à 50			Iste gedeelte, de feiten waarop de evolutie-theorieën berusten en historisch overzicht tot Darwin.	
J. H. Wilterdink (lector).	Theorie van astronomische instrumenten.	2	2			Theorie van micrometer, niveau en van passage-instrumenten, lenzen en kijkers.	

RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren: Ja.	Gelegenheid tot respondeeren: Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
		2	1			Theorie van reflectie-instrumenten en van uurwerken.	
		onbepaald.	2			Practische oefeningen.	
W. P. Jorissen (privaat docent).	Technische chemie en physische chemie.	voor ieder 1 uur.					
J. J. Reyst.	Practicum receptuur. (1)	3	8	Ja.		Oefening in het bereiden van geneesmiddelen volgens gegeven voorschriften met bespreking van deze.	(1) 2de halfjaar.
	Theorie der receptuur. (2)	2	—	Ja.		Theoretische behandeling der receptuur, benevens bespreking der Pharmacopee, der galenica, simplicia en wat daarmede samenhangt.	(2) 2 halfjaarlijksche.
			5			1ste college vóór de Kerstvacantie.	
			7			2de „ na „ „	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.							
H. Oort.	Hebreeuwsch.	3	15	Ja.		Grammatica naar aanleiding van de lezing van eenige hoofdstukken van 1 Kon.	
	Israëlietische oudheden.	3	15	Ja.		Loci selecti.	
	Hebreeuwsch voor meergevorderden.	2	2	Ja.		Lezing van ongevocaliseerd Hebreeuwsch en hoofdstukken uit 1 Sam.	
	Nieuw-hebreeuwsch.	1 (3)	2	Ja.		Chrestomathie van Geiger.	(3) Gedurende een deel van het jaar.
A. C. Vreede.	Javaansch.	3	22	Ja.		Javaansche grammatica en leesboek. Javaansche samenspraken en Babad Tanah Djawi.	
		3	18	Ja.		Babad Tanah Djawi, Pandjo-verhalen uitgegeven door dr. Gunning, opstand van Deponegoro, Javaansche brieven in druk, facsimile's en handschrift.	
		3	1 (4)	Ja.		Javaansche grammatica leesboek. Javaansche samenspraken.	(4) Aanstaand doctor in de Indische talen.
J. van Leeuwen Jr.	Grieksche taal en letterkunde.	4	10	Ja.		Homerus.	
	Dito voor candidaten.	2	4	„		Sophocles, Euripides.	
	Oefeningen in palaeographie en critiek, voor candidaten.	3	4				
J. J. Hartman.	Latijn voor juniores.	2	9	Ja.		Catullus passim, Cicero's rhetorische werken passim, Virgilius Bucolica.	
	Romeinsche antiquiteiten.	2	9	Ja.		De res sacra. Suetonius' Leven van Julius Caesar.	
	Latijn voor candidaten.	2	3	Ja,		Horatius' Satiren en Epistels.	
	Critische en palaeographische oefening.	2	3	Ja.		Facsimilé's van Chatelain, herstelling van leerzame tekstcorrupties.	
J. Verdam.	Nederlandsch.	2	20		Neen.	Historische spraakkunst. Het werkwoord ook in verband met woordvorming door klankwisseling (ablaut).	
		2	20		Neen.	Invloed van Bijbelvertaling op het Nederlandsch.	Ook][voor theologen van Kerstvacantie tot Paaschvacantie.
	17de-eeuwsch Nederlandsch.	2	20	Ja.		Hooft's Nederlandsche Historiën. Huygens' leesboek.	Ook voor theologen. Idem.
	Middel-nederlandsch.	2	15	Ja.		Carel en Elegast, Maerlant's Strophische gedichten.	
	Middel-nederlandsch voor candidaten.	$1^1/_2$	10	Ja.		Vierde Martijn; strophisch gedicht van Jan van Hulst.	
	Gothisch (voor eerstbeginnenden).	$1^1/_2$	10	Ja.		Evangelie van Lucas naar Ulfila's tekst.	
J. J. M. de Groot.	Land- en volkenkunde van Oost-Azië.	1	25		Neen.	De Chineezen in Nederlandsch-Indië, hunne beteekenis voor de koloniale maatschappij, nijverheid en handel, hun sociaal leven. Het godsdienststelsel van China, hoofdzakelijk het Animisme en Confucianisme.	
	Chineesche taal.	—	4	Ja.		*a.* De schrijftafel. *b.* De gesproken taal van Zuid-Foehkien, zijnde die der Chineezen van Java en een deel der Buitenbezittingen.	
P. J. Blok.	Geschiedenis des vaderlands.	3	30	Ja.		Middeleeuwen.	
	Diplomatiek en oefeningen.	2	8	Ja.		Overzicht der oorkondeleer. Behandeling der kroniek van Alpertus. De Diversitate Temporum. Geschiedenis der oudste Leidsche burggraven.	
A. E. J. Holwerda.	Oude geschiedenis.	2	11			Peloponnesische oorlog.	
	Grieksche antiquiteiten.	1	9			Olympia.	
	Oude kunstgeschiedenis.	1	30			Babylonië en West-Azië.	
	Archaeologische en historische quaestiën voor candidaten.	2	5			Allerlei onderwerpen, eigen studie der candidaten.	
	Behandeling van onderwerpen door de jongere studenten zelf bemerkt.	ongeregelde tijden	9				
	Demonstratie's in het museum.	„	5				
G. J. P. J. Bolland.	Geschiedenis der oude wijsbegeerte.	2	10		Neen.	De Staat van Plato.	
	Inleiding tot de wijsbegeerte (lessen voor beginners).	2	40		Neen.	„Encyclopaedische" voordrachten.	
	Lessen voor meergevorderden.	—	20		Neen.	„Psychologie" naar aanleiding van Hegel's Encyclopaedie (gedurende een halven cursus) en categorieënleer omtrent schoonheid en kunst (evenzoo).	

Naam van den hoogleeraar lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
C. C. Uhlenbeck.	Gothisch.	2	20	Ja.		Flexie der nomina en pronomina, lectuur der Ulfila.	
	Angel-saksisch.	1	5	Ja.		Lectuur van Waerferth's vertaling der dialogen van Gregorius.	
	Oud-noordsch.	2	5	Ja.		Lectuur der Egils-saga en van enkele Edda-liederen.	
	Oud-saksisch.	1	3	Ja.		Lectuur van kleine stukken en van den Heliand.	
G. Kalff.	Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde in de Middeleeuwen.	1	10	Ja.		Vergelijking van verschillende gedichten over de geschiedenis van den Vos Reinaerde.	
	Nederlandsche letterkunde der 17de eeuw.	—	12	Ja.		Behandeling door de studenten van verscheidene kortere en langere gedichten van zeventiend'eeuwsche dichters.	
	Nederlandsche letterkunde der 19de eeuw.	—	10		Neen.	Leven en werken van Willem Bilderdijk.	
J. E. Heeres.	Geschiedenis van Nederlandsch-Indië.	3 à 4	50 à 60	Ja.		Engelsch tusschenbestuur. Overneming der bezittingen. Commissarissen-generaal van der Capellen. Du Bus, van den Bosch. Cultuurstelsel. Padri-oorlog.	
	Geschiedenis van Zuid-Afrika.	1	6		Neen.	Oudste geschiedenis Portugeeschen tijd. Stichting der Kaapkolonie door de Oost-Indische Compagnie. Geschiedenis dier kolonie tot 1688.	
J. S. Speyer.	Sanskrit voor beginners.	2	4	Ja.		De spraakkunst en gemakkelijke oefeningen.	
	Sanskrit voor meergevorderden (tweede jaar).	2	5	»		Lectuur van stukken uit Lanman's Reader, zoowel wedische als klassieke.	
	Kumârasambhava en Atharvaveda.	2	4	»		Kumarasambhava zang II en III en een aantal Atharvaveda-liederen.	
	Indische godsdiensten.	1	25		Neen.	Populaire behandeling van de ontwikkelingsgeschiedenis der verschillende Indische godsdiensten, ook met het oog op de wenschelijkheid dat a.s. ambtenaren in onze Oost-Indische bezittingen van dergelijke zaken niet onkundig behooren te wezen.	
	Sanskrit voor aanstaande doctoren in het Polynesisch.	2	4	Ja.		Lectuur Pancatantra, Çakuntalà en van de Sànkhyakanka.	
A. W. Nieuwenhuis.	Land- en volkenkunde van den Indischen Archipel.	4	50—60		Neen.	Java, Sumatra, Borneo.	
Ch. A. van Ophuyzen.	Maleisch.	3 (1)	36	Ja.		Grammatica in hoofdtrekken. Lezen van eenvoudig proza. Vertaaloefeningen.	(1) Juristen en indologen 1ste jaar.
		3 (2)	42	Ja.		Grammatica, speciaal syntaxis. Lezen van stukken uit de bloemlezing van Niemann, van Hikajat Si Miskin, van facsimilé's en onuitgegeven handschriften. Oefeningen in het practisch gebruik der Maleische taal.	(2) Juristen en indologen 2de jaar.
	Algemeene taalkunde van den Oost-Indische Archipel.	1	3	Ja.		Woordvorming, beteekenis van voor-, in- en achtervoegsels. Conjugatie. Van de op Sumatra gesproken talen nam bij de taalvergelijking het Bataksch eene voorname plaats in.	
Th. Bussemaker.	Algemeene geschiedenis.	4	25—30		Neen.	Europeesche geschiedenis in de 15de en 16de eeuw.	
	» »	1	10 (candidaten)			Hoofdzaken uit de geschiedenis der historiographie.	
C. Snouck Hurgronje.	Beginselen der Arabische spraakkunst.	2	1	Ja.			
	Verklaring van Arabische prozageschriften.	4	4	Ja.			
	Verklaring van al-Moebarrad's Kâmil.	2	1	Ja.			
	Verklaring van al-Bâdjoeri's leerboek der wet.	2	2	Ja.			
	De instelling van den Islam en hare practijk in Nederlandsch-Indië.	2	50	Ja.			
D. C. Hesseling.	De oorsprong van het Nieuw-grieksch.	1	3	Ja.		De taal der papyri en van de inscripties, vergelijking met het Grieksch van het Nieuwe Testament en der oudste monumenten van het Nieuw-grieksch.	
	Schriftelijke en mondelinge overlevering van het Nieuw-grieksch.	1	3	Ja.		Het ontstaan van de Koinê. Lectuur van Nieuw-grieksche novelles.	
G. J. Grashuis (lector).	*a.* Soendaneesche taal en	2	—			—	De voor den cursus 1906/1907 aangekondigde lessen zijn niet gegeven bij gebrek aan hoorders.
	b. Soendaneesche letteren.	2	—				
H. D. van Gelder (lector).	Oorsprong en instellingen van den Islam.	4	2	Ja.			
	Perzische taal.	2	1	Ja.			
E. F. Kossmann (lector).	Oud-hoogduitsche oefeningen.	1	8	Ja.		Isidor contra Judaeos, uit Braune Ahd. Lesebuch.	
	Schiller; leven en werken.	1	20		Neen.	Monsee fragmenten, » » » » » Schiller's jeugd, de gedichten der 1ste periode, de drama's Räuber, Fiesco en Kabale und Liebe.	
H. Blink (privaat docent).	Aardrijkskunde.	2	10	Ja.		Inleiding in de litteratuur en de methodiek der aardrijkskunde. Natuurkundige aardrijkskunde „Klimaat en de Zee". Europa: algemeene natuurlijke gesteldheid, en verder gedeelte uit de geographie van Frankrijk en Roemenië.	

RIJKSUNIVERSITEIT LEIDEN.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
				Ja.	Neen.		
H. H. Juynboll (privaat docent).	Oud-javaansch.	—	Geene.				
J. Marquart (privaat docent).	Syrisch.	1½	1	Ja.		Lectuur van de Chrestomathie in de grammatica van Brockelmann.	
	Ethiopisch.	1½	1				
P. A. A. Boeser (privaat docent).	Koptische taal.	2	2	Ja.		Lezing en grammaticale behandeling uit Steindorff: Koptische Grammatik.	
	Koptische taal voor meergevorderden.	1	3	Ja.		Lezing en grammaticale behandeling van stukken uit „Het leven van Apa Victor, en uit het leven van Andreas en Paulus".	
	Egyptische taal.	1	2	Ja.		Lezing en grammaticale behandeling van Egyptische teksten uit Erman. Aegyptische Grammatik.	
	Egyptische taal voor meergevorderden.	—	3	Ja.		Behandeling van teksten behoorende tot het Middelrijk en het Nieuwe rijk uit Erman. Aegyptische Chrestomathie.	
W. Martin (privaat docent).	Kunstgeschiedenis.	1	25		Neen.	Ontwikkeling der schilderkunst in de Nederlanden gedurende de eerste helft der zestiende eeuw.	

Wegens gebrek aan hoorders of om andere redenen werden niet gegeven de door de hoogleeraren, lectoren en privaat docenten aangekondigde lessen over staatkundige geschiedenis, palaeonthologie, phyto-chemie, Vondel, Minang- Kabouwsch, de eerste beginselen van het Nieuw-grieksch, lectuur van Mandrische teksten, de Armenische taal en de behandeling van Zuid-Arabische inscripties, Soendaneesch, electro-chemie.

Boven de door hen aangekondigde lessen werden nog gegeven: door den hoogleeraar Pijper een college over geschiedvorsching en geschiedschrijving, tevens over de beginselen der Latijnsche palaeographie; door den hoogleeraar Kristensen eene les over Hendrik Ibsen; door den hoogleeraar Lake twee lessen over theologische onderwerpen; door den hoogleeraar Korteweg eene les over de chirurgie op het cadaver; door den hoogleeraar P. C. T. van der Hoeven, een college ter demonstratie van microscopische praeparaten; door den hoogleeraar Franchimont practische oefeningen voor aanstaande medici; door den hoogleeraar Zeeman eene les over bijzondere onderwerpen uit de projectieve meetkunde: door den hoogleeraar Holwerda eene les in archaeologie voor jongere studenten; door den hoogleeraar Uhlenbeck eene les in oud-Saksisch en een college over Edda-liederen; door den hoogleeraar Kalff, oefeningen in het bewerken van letterkundige onderwerpen; door den hoogleeraar Heeres eene les in de geschiedenis der zending en in de geschiedenis van Nederlandsch-Indië aan een elftal leerlingen der zendingsschool te Rotterdam; door den hoogleeraar Bussemaker een responsie-college over het tijdvak 1789 tot 1848; door den privaat docent Boeser eene les ter demonstratie van de groote Egyptische monumenten in 's Rijks Museum van Oudheden.

De lessen van den hoogleeraar Hartman werden gedeeltelijk in het Latijn gegeven, die van den lector Salverda de Grave gedeeltelijk in het Fransch, die van den lector Kossmann in het Hoogduitsch.

Overigens werd bij het onderwijs van hoogleeraren, lectoren en privaat docenten de Nederlandsche taal gebezigd.

RIJKSUNIVERSITEIT E UTRECHT.

Naam van den hoogleeraar lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
Faculteit der godgeleerdheid.							
J. J. P. Valeton jr.	Exegese van de boeken van het Oude Testament.	2	± 40		Neen.	Exodus XXXII—XXXIV en de verhalende stukken in Leviticus en Numeri I—X met globale bespreking van de tusschenliggende wetten.	
	Geschiedenis van de Israëlietische letterkunde.	2	± 35		Neen.	De boeken Jozua, Richteren, Samuel.	
	Geschiedenis van den Israëlietischen godsdienst.	1	± 50		Neen.	De periode van Zerubbabel tot Alexander den Groote.	
J. M. S. Baljon.	Exegese van het Nieuwe Testament.	2	60 à 70	weinig.		Lukas V—XI.	
	Oud-Christelijke letterkunde.	2	40	„		De brief aan de Romeinen, de brieven van Ignatius, de brief van Polycarpus aan de gemeente van Filippi, het martyrium Polycarpi, het evangelie en de openbaring van Petrus en de leer der twaalf Apostelen.	
	Encyclopaedie der Christelijke theologie.	1	40	„			
S. D. van Veen.	Geschiedenis van het Christendom.	2	± 60		Neen.	Oude kerkgeschiedenis 313—800. De ondergang van het heidendom. Heidensche polemiek. Het monnikenwezen. Clerus en hiërarchie. Het pausdom tot Gregorius den Groote (604).	
	Geschiedenis van de leerstellingen van den Christelijken godsdienst.	1	± 40		Neen.	Het ontstaan van een Christelijk leerbegrip.	
	Christelijke archaeologie.	1	± 20		Neen.	Het kerkelijk leven der Gereformeerden in Nederland, 1568—1816.	
H. Visscher.	Wijsbegeerte van den godsdienst.	1	75		Neen.	De wijsbegeerte van Leibniz. Zijne religeuze beschouwingen.	
	Algemeene geschiedenis der godsdiensten.	1	35		Neen.	Inleiding op de godsdiensten der natuurvolken. Psychologie der natuurvolken.	
	Geschiedenis van de leer aangaande God.	1	35		Neen.	De Godsleer van het Gnosticisme en van de Kabala.	
	Zedenkunde.	1	30		Neen.	De ethica der Epicuriën.	
	De theologie van Calvijn.	2	6	Ja.		Capita selecta. Het Latijn van Calvijn.	
G. A. van den Bergh van Eysinga (privaat docent).	Historia litterarum doctrinarumque quae viam munierunt ad Christianismum.	1	4		Neen.	Overzicht van de wijsbegeerte der Stoa; haar invloed op het Christendom. Verhouding van Seneca en Epictetus tot Paulus.	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.							
H. J. Hamaker.	Burgerlijk recht.	3	13—26		Neen.	Na eene inleiding, het eerste Boek van het Burgerlijk Wetboek tot aan de curateele.	
	Handelsrecht.	2	13—26		Neen.	Na een inleiding, het eerste Boek van het Wetboek van Koophandel, op wissel- en vennootschapsrecht, na.	
	Het internationaal privaatrecht.	1	5—8		Neen.	Inleiding, waarbij ook de bronnen van het internationaal privaatrecht en meer bepaald de internationale conventies van den laatsten tijd.	
J. baron d'Aulnis de Bourouill.	Geschiedenis en beginselen der staathuishoudkunde.	3	21		Neen.	Algemeene leerstellingen en historische ontwikkeling.	
	Uitgezochte hoofdstukken der staathuishoudkunde.	2	5		Neen.	Leer van het kapitaal en het krediet; wisselkoersen, boekhouding, socialisme.	
	Statistiek.	1	5			Statistiek.	
J. de Louter.	Wijsbegeerte van het recht.	2	20		Neen.	Theoretisch deel. Begrip, grondslagen, oorsprong, doel, grenzen der werkzaamheid van den Staat.	
	Nederlandsch Staatrecht.	3	25		Neen.	Werking en inrichting van de Staten-Generaal. Provinciaal, gemeente-, waterschapsbestuur.	
	Nederlandsch administratief recht.	1	6 à 7			De sociale wetgeving der laatste jaren, enz. sedert 1887.	
	Volkenrecht.	2	6 à 7			Het formeele deel. Organen, geschillen, oorlogs- en neutraliteitsrecht.	
J. C. Naber.	Instituten.	5	15		Neen.	Beknopte geschiedenis van het Romeinsche recht. Dogmatische ontwikkeling der belangrijkste instellingen daarvan.	
	Rechtsvordering (burgerlijke).	2	18		Neen.	Grondtrekken der rechterlijke organisatie. Conservatoire middelen. Procedure in de verschillende instantiën (met uitzondering der incidenten).	
D. Simons.	Strafrecht.	3	20		Neen.	Verschillende onderwerpen van het algemeen deel, in het bijzonder de leer der deelneming; van het bijzondere deel Boek II, Titel XXVI.	
	Strafvordering.	2	15	Ja.		Algemeene beginselen van het strafproces; leer der rechtsmiddelen.	
	Faillissementsrecht.	1	20		Neen.	Behandeling van titel I der Faillissementswet.	
Jhr. D. G. Rengers Hora Siccama.	Rechtsgeschiedenis.	2	10—15		Neen.	Geschiedenis der rechtsbronnen, wat betrett het Germaansche recht.	
	Encyclopaedie der rechtswetenschap.	2	25		Neen.	Algemeene leerstukken der rechtswetenschap.	
Jhr. van Beresteyn (privaat docent).	Staatkundige geschiedenis van Nederland.	2	13		Neen.	De staatkundige geschiedenis van 1813—30; de totstandkoming der grondwetten, organisatie van het bestuur, kerkelijke, financieele en oeconomische politiek der regeering van Willem I, alsmede de redenen tot de afscheiding van België.	
B. Ph. van Lier (privaat docent).	Toepassing van het Nederlandsch burgerlijk procesrecht.	ongeregeld.	± 4	Ja.		Toepassing van het Wetboek Burgerlijke Rechtsvordering en wat daarmede verder in verband staat.	

RIJKSUNIVERSITEIT E UTRECHT.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
Faculteit der geneeskunde.							
S. Talma.	Bijzondere ziekte en behandelingsleer.	2	60		Neen.	Tuberculose.	
	Geneeskundige kliniek.	3	100	Ja.		Ziekten van opgenomen lijders.	
	„ polikliniek.	2	100	Ja.		„ „ „ „	
C. A. Pekelharing.	Physiologische scheikunde.	2	75		Neen.	De bestanddeelen van weefsels en vloeistoffen van het dierlijk lichaam.	
	Practische oefeningen.	8	8—25	Ja.		Onderzoek van urine, bloed en gal.	2de studiejaar van half Januar tot Paschen.
	„ „	8	8	Ja.		Onderzoek van melk.	1ste studiejaar na Paschen.
	Weefselleer, practische oefeningen.	2	35	Ja.		Onderzoek van epitheliën, spieren en zenuwweefsel.	2de studiejaar October en van Paschen tot het eind van den cursus.
		4	35	Ja.		Cytologie, bindweefsel, kraakbeen, been.	1ste studiejaar. Begin van den cursus tot Kerstmis en van Paschen tot het eind van den cursus.
C. H. H. Spronck.	Algemeene ziektenkunde.	3	70		Neen.	Regressieve en progressieve pathologische processen; de pathologie der circulatie.	
	Ziektekundige ontleedkunde, speciale pathologische anatomie.	3	70		Neen.	De specieele pathologische anatomie van: tractus-intestinalis, lever, pancreas en nieren.	
	lijkopeningen *a.* klinische.	3	100		Neen.	Totaal 18 secties.	
	„ *b.* andere.		70		Neen.	„ 20 „	
	demonstratie van praeparaten.		70		Neen.	„ 32 demonstraties.	
	pathologische histologie.	4	24	Ja.		De gewichtigste pathologische veranderingen.	
E. W. Rosenberg.	Ontleedkunde van den mensch, deel I.	4	70		Neen.	Het skelet, de banden en gewrichten, het geheele spierstelsel, het urogenitaal stelsel.	1ste studiejaar totaal 43 praeparaten, 2de studiejaar totaal 65 praeparaten.
	Ontwikkelingsgeschiedenis.	1	50		Neen.	De eerste ontwikkelingsprocessen in alle hoofdafdeelingen der gewervelde dieren tot en met den aanleg der kiembladen. De verdere ontwikkeling van amphioxus, cyclostomata, selachii en van vertegenwoordigers der vogels.	
	Praepareeroefeningen.	15	48 (1)	Ja.		De bloedvaten, de zenuwen, de ingewanden.	(1) In 2 groepen.
H. Zwaardemaker.	Physiologie.	3	60		Neen.	Lymphcirculatie, ademhaling, warmteleer, spierphysiologie, algemeene zenuwphysiologie.	
	Physiologie der zintuigen.	2	50		Neen.	Gezichtszin, centrale sensorische verrichtingen.	
	Practicum.	(2)	—	Ja.		Experimenteele physiologie.	(2) In groepen.
	Theoretische oorheelkunde.	1 (3)	20		Neen.	Oorontstekingen.	(3) Halfjaar.
C. Eykman.	Gezondheidsleer en geneeskundige politie.	3 (4)	60		Neen.	Sexueele, beroeps- en nijverheidshygiëne. Hygiëne van den bodem, verwijdering van afvalstoffen, drinkwatervoorziening, schoolhygiëne.	(4) Na de Kerstvacantie 2 uur.
	Aetiologie en prophylaxis der besmettelijke ziekten.	1	60		Neen.	Algemeen gedeelte met inbegrip van de geneeskundige wetgeving ter zake.	
	Gerechtelijke geneeskunde.	1 (5)	30		Neen.	Formeel gedeelte, stikking, vergiftiging, onderzoek van bloedsporen, kindermoord.	(5) Na de Kerstvacantie
	Bacteriologisch practicum.	6	bij ploegen van 20	Ja.		Onderzoekingsmethoden, kennismaking met de voornaamste bacteriën vooral met het oog op de geneeskundige en hygiënische practijk.	
B. J. Kouwer.	Theoretische verloskunde.	1	40		Neen.	Placentatie, mechanisme der baring, physiologie der baring.	
	Verloskundige kliniek.	1	80		Neen.	Klinische demonstratie en bespreking.	
	Zwangeren-onderzoek.	1	10	Ja.		Practische oefening.	
	Verloskundige operatieleer.	6	30	Ja.		Practische oefening.	
	Gynaecologische kliniek.	4	60	Ja.		Klinische demonstratie.	
	Gynaecologische polikliniek.	6	3	Ja.		Poliklinische demonstratie.	
	Practische verloskunde.					Ongeveer 150 verlossingen.	
H. Snellen jr.	Propaedeutische oogheelkunde.	1	32		Neen.	Onderscheidingsmethode, en physische eigenschappen van het oog.	
	Practische cursus.	1 (6)	32	Ja.		Practische toepassingen en oefeningen.	(6) Voor candidaten 1ste jaar.
	Theoretische oogheelkunde.	1	30		Neen.	De oogziekten en oogheelkundige geneesmethode.	
	Klinische oogheelkunde.	$1^1/_2$	24	Ja.		Bespreking van ziektegevallen met voorstelling van patiënten.	
	Practische oefeningen. (7)	dagelijks 4 uur	telkens 6	Ja.		Practische oefeningen in het onderzoeken van oogziekten.	(7) Voor candidaten 3de jaar.
K. Heilbronner.	Psychiatrie.	1	45		Neen.		
	Kliniek psychiatrie.	2	60	Ja.			
	Kliniek neurologie.	2	80	Ja.			
	Polikliniek neurologie.	1	45	Ja.			
H. J. Laméris.	Chirurgische kliniek.	6	70		Neen.		
	Chirurgische polikliniek.	5	16	Ja.			
	Algemeene chirurgie.	1	28		Neen.		
Th. Dentz (lector).	Tandheelkundige polikliniek.	$4^1/_2$	60	Ja.		Alle voorkomende gevallen.	
	Cursus voor practische oefeningen.					—	

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren.		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
				Ja.	Neen.		
	(Vulcursus) in vivo.	20	50	Ja.		—	
	Cursus voor practische oefeningen (vulcursus) op het phantoom.	20	17	Ja.		—	Door de assistenten.
	Cursus voor prothese.	20	65	Ja.		—	
	College over pathologie en therapie der tanden.	1	65	Ja.		De anatomie der tanden en hunne extractie.	Voor candidaat-tandartsen.
	College over pathologie en therapie der tanden.	1	10	Ja.		„ „ „ „ „ „ „	„ „ artsen.
J. E. van der Meulen (lector).	Verbandleer.	—	30 à 40	Ja.		De gebruikelijke heelkundige verbanden.	
	Propaedeutische heelkundige kliniek.	1½	40 à 45		Neen.	De voornaamste heelkundige ziektegevallen, beenbreuken, ontwrichtingen.	
	Operatieve chirurgie op het lijk.	4	40 à 45	Ja.		De op het lijk te verrichten heelkundige operatiën.	
W. A. Boekelman (privaat docent).	Geneesmiddelleer.	1	35		Neen.	Algemeene geneesmiddelen. Narcotica, anaesthetica, hypnotica, sedantia, alterantia.	
D. de Niet (privaat docent).	Physische therapie.	1	15 à 20		Neen.	Hydro-therapie.	
G. F. Rochat (privaat docent).	Pathologische anatomie der oogen.	1	20		Neen.	Pathologische anatomie van conjunctiva, traanwegen en lens. Demonstraties van praeparaten daarop betrekking hebbende.	
Faculteit der wis- en natuurkunde.							
				per week			
H. Wefers Bettink.	Pharmaceutische anorganische scheikunde.	3	22—28	1 uur.		De niet-metalen. De metalen.	
	„ organische „	1	22—28	„		Koolhydraten. De alkaloïden.	
	Toxicologie.	1	24—28	„		Vluchtige vergiften, begin der organische vergiften.	
	Theorie der receptuur.	1½	14—18	„		Grondslagen van de kennis voor het gereed maken van recepten.	
	Galenica.	1	30—36	„		Behandeling van de 4de editie van de Nederlandsche pharmacopee.	
W. Kapteyn.	Differentiaal-rekening.	2	25		Neen.		
	„ „	1	15	Ja.			
	Integraal- „	2	5	Ja.			
	Functie- „	2	5	Ja.		Bolfuncties, Besselsche functiën en Fourie-ontwikkelingen.	
	„ „	1	4	Ja.		Abelsche functiën.	
C. E. A. Wichmann.	Algemeene mineralogie.	2	42		Neen.	De morphologische, physische en chemische eigenschappen der mineralen, de physiographie der mineralen.	
	Geologie en palaeontologie.	2	9		Neen.	De tectonische geologie, de geologische formatiën en de daarin bewaarde fossielen.	
A. A. W. Hubrecht.	Zoölogie en embryologie.	onbepaald eenige maanden achtereen.	8	Ja.		Vergelijkende anatomie, systematische zoölogie.	Voor candidaten.
	Zoölogisch practicum.	5	± 60	Ja.		Vertebraten-anatomie.	
F. A. F. C. Went.	Algemeene plantkunde.	3	109		Neen.	De planten-physiologie.	
	Capita selecta.	1	19		Neen.	Podostemaceae. Het suikerriet.	
	Microscopisch practicum (1ste jaar).	3 (1)	33	Ja.			(1) In 2 groepen.
	2de-jaars-practicum biologen.	6	5	Ja.			
	Botanisch seminarium.	2	15	Ja.			
W. H. Julius.	Proefondervindelijke natuurkunde.	3	95		Neen.	Mechanica, algemeene eigenschapgen der stof, warmte.	
	Capita selecta.	1	14	Ja.		Kinetische gastheorie.	Voor aanstaande candidaten.
	„ „	1 à 2	10	Ja.		Onderwerpen uit de spectroscopie en de astrophysica.	candidaten.
J. de Vries.	Analytische meetkunde.	5	15		Neen.	De figuren van den eersten en den tweeden graad in het vlak en in de ruimte, behandeld met behulp van orthogenale en van homogene coördinaten.	
	Differentiale meetkunde.	2	4		Neen.	Krommen, oppervlakken, stralen-congruenties, bij voorkeur behandeld met behulp van vector-rekening.	
	Algebraïsche ruimtekrommen.	2	5		Neen.	Ruimtekrommen van den derden en vierden graad. Rationale ruimtekrommen.	
A. A. Nijland.	Populaire sterrenkunde.	1½	15		Neen.	Veranderlijke sterren.	
	Sferische „ I.	1½	10		„	Inleiding: tijd, tijd- lengte- en breedtebepaling.	
	„ „ II.	1	6		„	Praecessie, nutatie, aberratie, eigenbeweging en parallaxis der vaste sterren.	
	Theoretische „ I.	2	3		„	Ongestoorde parobolische en elliptische beweging.	
	Practische „ I.	2	2		„	Behandeling van deel II van Chauvenet's „Spherical and practical astronomy".	
	Waarschijnlijkheidsrekening I.	1	5		„	Kansrekening; mathematische en moreele hoop, theorema van Bernouilli, waarschijnlijkheid van oorzaken.	
E. Cohen.	Algemeene chemie.	2	4	Ja.		Electro-chemie, statica.	
	Phasenleer.	1	4	Ja.		Stelsels van één of twee componenten.	

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
	Algemeene chemie en toepassingen op medische wetenschappen.	1	18		Neen.	Beginselen der algemeene chemie.	
	Analytische en algemeene chemie (practisch).	dagelijks.	20	Ja.		Qualitatieve en quantitatieve analyse, metingen op physisch en chemisch gebied.	
P. van Romburgh.	Propaedeutische chemie.	4	90		Neen.	De elementen en hunne verbindingen. De chemie der koolstofverbindingen.	
	College voor a.s. chemici.	1	20		Neen.	Chemie der aliphatische verbindingen.	
	" " " " pharmaceuten en biolog. studenten.	1	30		Neen.	Chemie der cycl. verbindingen. Benzol-derivaten.	
	Practicum voor anorganische chemie.	$2^1/_2$	8		Neen.	Practische oefeningen anorganische chemie.	Voor beginners.
	" " " en organische chemie.	5	2 × 46		Neen.	" " organische chemie en speciale onderwerpen uit de anorganische chemie.	
C. H. Wind.	Theoretische mechanica.	2	5		Neen.	Kinematica, o. a. relatieve bewegingen. Statica.	
	Electro-magnetische theorie.	2	4		Neen.	Vector algebra als inleiding. Electro-statica. Magnetische velden. Electrische stroomen.	
	Thermo-dynamica.	1 à 2	10		Neen.	De twee hoofdwetten Eenige toepassingen.	
	Capita selecta.	2	3		Neen.	Electronen-theorie.	
H. F. Nierstrasz (lector).	Vergelijkende anatomie der vertebrata.	2	± 75		Neen.	Vergelijkende anatomie der vertebrata.	
	Practicum.	4	± 75	Ja.			
	Practicum.	dagelijks onbepaald.	6	Ja.		Capita selecta. " " "	
L. van Itallie (lector).	Pharmacognosie.	2	40		Neen.	Inleiding, algemeen gedeelte: speciale pharmacognosie tot aan de familie der leguminosae.	
	Levensmiddelkunde.	1	50		Neen.	Inleiding, melk en spijsvetten.	
A. Pulle (lector).	Planten-systematiek.	1	53		Neen.	Gymno-spermen.	
	Pharmaceutische botanie.	1	45		Neen.	Systematiek van de in de Nederlandsche Pharmacopee genoemde planten.	
	Practische cursus in microscopie voor pharmaceuten.	3	45		Neen.	Anatomisch onderzoek naar de simplicia der Nederlandsche Pharmacopee.	
S. L. van Oss.	Capita selecta.	1	2		Neen.	Elementaire meetkunde eener ruimte van vier afmetingen.	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.							
J. H. Gallée.	Beginselen der vergelijkende taalkunde.	1	25		Neen.	De geschiedenis der taalstudie tot W. Scherer.	
	Gothische taal.	1	25	Ja.		Gothische grammatica en stukken uit den Bijbel van Ulfilas.	
	Oud- en Middel-hoogduitsch.	1	7	Ja.		Grammatica en stukken uit Otfrid, Hildebrandslied, en Muspilli.	
	Oudgermaansche grammatica.	1	25	Ja.		De klankleer: consonanten en hunne geschiedenis.	
	Angelsaksisch.	1	6	Ja.		Beowulf en Heyne.	Met de ouderen.
	"	1	3	Ja.		Stukken uit Sweet's Primer en grammatica.	" " jongeren.
	Oud-saksisch.	1	6	Ja.		Hoofdstukken uit de grammatica. Het vocaalstelsel. Capita selecta uit den Heliand	
	Geschiedenis der letterkunde.	1	8		Neen.	Latijnsche en Germaansche geschriften uit den tijd der Karolingen.	
	Gothisch.	1	10	Ja.		Grammatica van Braune en diens Lesestücke.	
M. Th. Houtsma.	Hebreeuwsche taal.	3	35	Ja.		Grammatische behandeling van 1 Koningen XVII tot 2 Koningen IX.	
	Israëlietische oudheden.	2	35		Neen.	Huiselijk en religieus leven door de oude Israëlieten.	
	Arameesche taal.	1	15	Ja.		Lezing en verklaring van de Arameesche stukken in Ezra en in Dalman. Aramäische Dialectproben.	
	Arabische taal.	1	3	Ja.		Grammatica en vertaaloefeningen.	
J. W. Muller.	Beginselen der Nederlandsche philologie.	1	9		Neen.	Inleiding in Nederlandsche taal- en letterkunde. Bibliographie van het vak. Inleiding in Middel-nederlandsch.	Tot aan de Kerstmis.
	Historische grammatica der Nederlandsche taal.	1	25		Neen.	Inleiding: algemeene klankleer, accent, versbouw, klinkers.	
	Geschiedenis der Nederlandsche taal.	1	35		Neen.	Plaats van het Dietsch naast het Latijn en het Walock in de Middeleeuwen. Spreektalen en algemeene schrijftaal. Limburgsch, Vlaamsche schrijvers.	
	Middel-nederlandsch.	2	22	Ja.		Carel en de Elegast. Reinaert I.	
	Nederlandsch der 17de eeuw.	1	35		Neen.	Hooft's Nederlandsche historiën, Bredero's Spaansche Brabander.	
	Nederlandsche letterkunde der 18de eeuw.	1	30		Neen.	Inleiding. Invloed van Engelsche, Fransche en Duitsche letterkunde. Puikpoëten. van Effen. De van Haren's.	
		2 (na de Kerstvacantie.					
	Philologische en palaeographische oefeningen.	1	10		Neen.	Behandeling door de candidaten van oudere stukken; taal en letterkundig overzicht der geschiedenis van het schrift.	
J. C. Vollgraff.	Grieksche taal en letterkunde.	2	10	Ja.		Interpretatie van Plato en van de fragmenta der lyrici.	
	" " "	2	4	Ja.		" " Thucydides en van Bacchylides.	Voor meer gevorderden.
	Grieksche antiquiteiten.	1	10		Neen.	Ontwikkeling der Atheensche Staatsinstellingen.	
	Capita selecta der Grieksche syntaxis.	1	14		Neen.		
	Grieksche palaeographie.	1	4	Ja.			

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
P. H. Damsté.	Latijn voor niet-candidaten.	2	11	Ja.		*Vergilius*: Eclogae (3—6) en Georgica (stukken uit Lib. 1, 2 en 4) voorafgegaan door prolegomena. *Livius*: zijn leven en werken, lectuur van Lib. 26, C. 1—4. *Tibullus*: elegieën uit het 1ste en 2de boek.	
	Romeinsche antiquiten.	1	10		Neen.	De bronnen der Romeinsche antiquiteiten.	
	Latijn voor candidaten.	2	4	Ja.		*Plautus*': Miles Gloriosus vs. 1—800, voorafgegaan door prolegomena Tacitus' Agricola C 1—25. *Statius*: Silvae, uitgelezen gedichten uit boek 1—4.	
	Palaeographie-college.	1	2	Ja.		Oefeningen in het lezen van Latijnsche handschriften uit dr. F. Steffens, Lateinische Palaeographie.	
	Literatuur-college.	1	15		Neen.	Literatuur: Geschiedenis der epische poëzie. Grammatica: woordvorming.	
G. W. Kernkamp.	Algemeene geschiedenis.	2	30		Neen.	Historiographie. Moderne geschiedschrijvers (Duitschland, Frankrijk, Engeland).	
	Vaderlandsche geschiedenis.	1	30		Neen.	Geschiedenis van Nederland in de jaren 1815—1840.	
		1	30		Neen.	Economische geschiedenis van de Republiek.	
	Practische oefeningen op het archief.	2	8	Ja.		Lezen van oud schrift en oefeningen in historische critiek.	
P. H. Ritter.	Logica, metaphysica, zielkunde.	2	50		Neen.	Inleiding in de problemen.	
	Geschiedenis der wijsbegeerte.	2	20		Neen.	Vóór-Socratische philosophie en de philosophie van Spinoza.	
H. van Gelder (buitengewoon hoogleeraar).	Bronnen voor oude geschiedenis.	2	4	Ja.		Schrijvers die de geschiedenis der Hellenistische rijken en van de Romeinsche republiek behandelen. Voor de Hellenistische rijken kwamen ook de inscripties, die hierop betrekking hebben, ter sprake.	Alleen voor candidaten in de klassieke letteren.
	Lectuur van Polybius.	2	10	Ja.		Het 2de en het begin van het 3de boek van Polybius.	Voor studenten in de klassieke letteren.
	Geschiedenis der 3de eeuw na Christus.	2	25		Neen.	De godsdienstige, wijsgeerige en literarische stroomingen in die eeuw werden besproken, ook de bronnen (kerkvaders en inscripties).	Het college werd bezocht door mannelijke en vrouwelijke studenten uit de drie letterkundige faculteiten.
W. Caland (buitengewoon hoogleeraar).	Sanskrit (voor beginners).	2	9—6	Ja.		Grammatica en behandeling van eenvoudige leerstukken.	
	„ („ meergevorderden)	2	4	Ja.		Verklaring van uitgezochte stukken klassieke poëzie; daarna ook van Vedisch proza en poëzie.	
	Avesta en oud-Perzische inscriptiën.	1	3	Ja.		Verklaring van uitgezochte stukken.	
O. Oppermann (lector).	Geschiedenis van Zuid- en Noord-Nederland in de latere middeleeuwen.	1	20	Ja.			
	Onderzoek der kroniek van Jan van Beha.	2	10	Ja.			
L. J. Morell (lector).	Klassieke archaeologie.	1	2	nu en dan		Klassieke architectuur en sculptuur.	
F. Buitenrust Hettema (privaat docent).	Oud-Friesch.	1	3	nu en dan		De verschillende collecties van oud-Friesche wetten, hunne dateering, de redenen van ontstaan. Ditzelfde van de onderscheidene codificaties. Behandeling van de Lex Frisionum, dateering, samenstelling.	
	Nieuw-Friesch.	1	6	nu en dan		De verschillende Friesche dialecten en de oorsprong er van. Lezing van W. Dijkstra. Forslingere Bern.	
C. W. Vollgraff (privaat docent).	De topographie van het praehistorische Griekenland.	1	12		Neen.	De myceensche beschaving in Griekenland en de omliggende landstreken, haar karakter en haar invloed op de latere klassieke beschaving, het vraagstuk van het ontstaan van het Grieksche epos.	
J. M. Hoogvliet (privaat docent).	Zweedsche taalkunde.	1	9	Ja.		Spraakleer, uitspraak, woordenkennis, enz.	Voor eerst beginnenden.
	Deensche „	1	4	„		„ „ „ „	„ „ „
	Zweedsche lectuur.	1	2	„		Lectuur van dichters uit de nieuwere tijden.	„ meer gevorderden.

Wegens gebrek aan hoorders of om andere redenen werden niet gegeven de door de hoogleeraren en lectoren aangekondigde lessen over staatkundige geschiedenis en over palaeontologie.

Boven de door hen aangekondigde zijn nog gegeven:

door den hoogleeraar Valeton, een privatissimum over verschillende quaesties van dogmatischen aard; door den hoogleeraar van Veen, een privatissimum over kerkhistorische onderwerpen; door den hoogleeraar Simons, een privatissium over de practijk van het strafrecht; door den hoogleeraar Wefers Bettink, eene bespreking van de wetenschappelijke grondslagen voor het behoorlijk gereed maken van recepten; door den hoogleeraar Kapteyn, een college over differentiaal-rekening en Abelsche functiën; door den hoogleeraar Gallée, een college over Oudgermaansche rechtstermen en symbolen; door den hoogleeraar Nijland, een college over practische sterrenkunde.

De hoogleeraar Heilbronner en de lector Opperman gaven hunne lessen in de Hoogduitsche taal. Bij de practische oefeningen en bij het onderzoek van patiënten bezigde de hoogleeraar echter de Nederlandsche taal.

De hoogleeraar Naber gaf college in het latijn, de hoogleeraren Damsté en Volgraff bedienden zich nu en dan van die taal. Alle andere lessen zijn in de Nederlandsche taal gegeven.

RIJKSUNIVERSITEIT E GRONINGEN.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
				Ja.	Neen.		
Faculteit der godgeleerdheid.							
Is. van Dijk.	Algemeene geschiedenis der godsdiensten.	2	14	Ja.		De Upanishads.	
	Geschiedenis der leer aangaande God.	2	14	Ja.		Plotinus, Porphyrius.	
	Wijsbegeerte van den godsdienst.	2	24	Ja.		Openbaring in rationalistischen en supranaturalistischen zin.	
G. Wildeboer.	Israëlietische letterkunde.	2	15		Neen.	Het historisch-critisch onderzoek naar het ontstaan van den Hexateuch.	
	Uitlegging des Ouden Verbonds voor juniores.	2	15	Ja.		Genesis XXXIII—XLV.	
	Uitlegging des Ouden Verbonds voor seniores.	1	24	Ja.		Capita selecta uit Psalm XXIII—LXXIII.	
	Godsdienst van Israël.	1	16		Neen.	Jahve, de God van Israël.	
C. H. van Rhijn.	Oud-Christelijke letterkunde.	2	55	Ja.		De Evangeliën; de Brief aan de Hebreën; niet-kanonieke geschriften.	
	Uitlegging van het Nieuwe Testament voor seniores.	2	55	Ja.		De geschiedenis van de critiek van den tekst; gelijkenissen; moeilijke plaatsen uit den Brief aan de Hebreën.	
	Geschiedenis van de leerstellingen van den Christelijken godsdienst.	2	24		Neen.	De theologie van A. Ritschl; de prediking van H. F. Kohlbrügge; het Confessionalisme.	
	Uitlegging van het Nieuwe Testament voor juniores.	5	5	Ja.		Hermeneutiek; moeilijke plaatsen uit de Evangeliën.	
H. U. Meyboom.	Theologische Encyclopaedie,	1	6		Neen.	Overzicht van het geheel, met inleiding in de deelen.	
	Geschiedenis van het Christendom.	2	22		Neen.	Geschiedenis der historiographie. Chronologie. Diplomatiek.	
	Wijsgeerige ethiek.	2	16		Neen.	De ethiek der negentiende eeuw.	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.							
P. Pet.	Geschiedenis en beginselen van het Romeinsche recht.	7	17	Ja.		Inleiding. Personenrecht. Zakenrecht. Verbintenissenrecht. Actiënrecht.	
W. A. Reiger.	Staathuishoudkunde.	3	17	Ja.		Overzicht van de geschiedenis en elementen.	
	„ capita selecta.	2	10	Ja.		Bankwezen en internationale handel.	
	Statistiek.	1	10	Ja.		Methode en techniek; bevolkingsstatistiek van Nederland.	
	Volkenrecht.	2	10	Ja.		Volkenrecht in tijd van vrede en in tijd van oorlog.	
H. Krabbe.	Nederlandsch Staatsrecht.	3	25	Ja.		Systematisch overzicht van de bevoegdheid der Rijksorganen. Grondrechten.	
	Algemeen Staatsrecht.	1	10	Ja.		Staatsleer van Montesquieu af.	
	Administratief recht.	2	10	Ja.		Sociale wetgeving.	
	Encyclopaedie van het recht.	2	17	Ja.		Algemeene inleiding. Overzicht van beginselen van het positieve recht.	
C. O. Segers.	Burgerlijk recht.	3	20	Ja.		Inleiding. Internationaal privaatrecht. Personenrecht (leer der rechtspersoonlijkheid, afstamming, ouderlijke macht, voogdij).	
	Handelsrecht.	2	20	Ja.		Vennootschapsrecht. Zeerecht (aanvaring, hulp en bergloon, reederij, enz.).	
	Burgerlijke rechtsvordering.	2	24	Ja.		Inleiding. Rechtsgeding in eersten aanleg.	
	Practische oefeningen.	om de 14 of 21 dagen	10	Ja.		Behandeling van speciale gevallen.	
J. Simon van der Aa.	Strafrecht. Strafvordering. (1)	3	29	Ja.		Inleiding. Wijsgeerige grondslagen. Geschiedenis. Algemeene beginselen van het materieele strafrecht.	(1) Strafvordering, voor zoover niet in Inleiding en Geschiedenis begrepen, werd behandeld in de tijdens ongesteldheid van den hoogleeraar, tusschen de Kerst- en Paaschvacantie, voor dezen waargenomen lessen, die in overleg met hem, alleen daaraan waren gewijd.
F. van der Tuuk (privaat docent).	Wet op het notarisambt en andere onderwerpen van het 2de gedeelte notarieel examen.	6	3	Ja.		Alle onderwerpen die en voor zoover zij voor het 2de gedeelte van het notarieel examen worden gevorderd.	
	Toepassing van het recht het ontwerpen van notarieele akten (3de gedeelte notarieel examen).	6	3	Ja.		Beantwoording van rechtsvragen uit de onderwerpen van het 1ste en 2de gedeelte van het notarieel examen, het ontwerpen van notarieele akten.	
Jac. Kalma.	Strafvordering (incl. enkele daarmee in verband staande gedeelten van het Strafrecht).	4	25	Ja.		Het strafproces.	Gegeven ingevolge Koninklijk besluit van 29 Januari 1907 n°. 2.
Faculteit der geneeskunde.							
J. W. van Wijhe.	Systematische anatomie.	4 (2) 3 (3) 5 (4)	46	Ja.		Beenstelsel, spierstelsels, vaatstelsel, zintuigen.	(2) Voor de Kerstvacantie. (3) Van de Kerst- tot de Paaschvacantie. (4) Na de Paaschvacantie.
	Topographische anatomie.	4 (2) 2 (3)	19	Ja.		Topographie van romp, extremiteiten en hoofd.	
	Ontwikkelingsgeschiedenis.	2	47	Ja.		Vaatstelsel, zenuwstelsel, zintuigen.	
	Practische oefeningen in de ontleedkunde.	8	46	Ja.		Romp, extremiteiten en hoofd.	
C. F. A. Koch.	Chirurgische kliniek en polikliniek.	8	50	Ja.		Onderzoek en behandeling van heelkundige ziekten.	
	Algemeene heelkunde	1	15		Neen.	Fracturen en luxaties. Onsteking. Gezwellen.	
	Operatieve heelkunde.	1	16		Neen.	Operaties aan schedel, borst en buik.	
	Practische oefeningen in de operatieve heelkunde.	—	16	Ja.			

RIJKSUNIVERSITEITE GRONINGEN.

Naam van den hoogleeraar lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
M. E. Mulder.	Oogheelkundige polikliniek.	3	16	Ja.		Onderzoek en behandeling van patiënten.	
	College over oogheelkunde.	3	16	Ja.		Capita selecta uit de oogheelkunde met demonstratie van patiënten.	
	Oogspiegelen.	.2	16	Ja.		Onderzoek van patiënten met den oogspiegel.	
R. A. Reddingius.	Pathologische anotomie.	2	27	Ja.		Uro-genitaal apparaat. Gezwelleer. Capita selecta.	
	Demonstratie van abductie-praeparaten.	1	27	Ja.			
	Cursus pathologische histologie.	2	27	Ja.		Histologie der orgaanveranderingen.	
	Algemeene pathologie.	3	45		Neen.	Algemeene aetiologie.	
	Obducties en obductietechniek.	onbepaald.	—	Ja.			
G. C. Nijhoff.	Theoretische verloskunde en propaedeutische kliniek met juniores.	2—4	15 à 25	Ja.		Physiologische zwangerschap en baring, verloskundige asepsis, ziekten der zwangerschap, nageboorte-tijdperk.	
	Verloskundige gynaecologische kliniek.	3	40—50	Ja.		Demonstratie en onderzoek van patiënten: bekkenvernauwing, tumoren der vrouwelijke genitalia, dystokie.	
	Verloskundige operatieleer met seniores.	2—4	15—20	Ja.		Practische oefeningen met bespreking en critiek der moderne operaties.	
K. F. Wenckebach.	Theoretische lessen.	1	35			Hartziekten.	
	Polikliniek.	3	35	Ja.			
	Kliniek.	2	35	Ja.		Onderzoek en behandeling van ziekten.	
	Klinische lessen.	2	35			Bijzondere gevallen of serieën van patiënten.	
H. J. Hamburger.	Histologie.	1	28		Neen.	Microscopische techniek; beschrijving en demonstratie der weefselelementen.	
	Physiologie.	4	45	Ja.		Dierlijke warmte; algemeene en bijzondere spier- en zenuwphysiologie; zintuigen; skeletbeweging; stem en spraak; voortplanting.	
	Physiologie (Caput selectum.)	1	45		Neen.	Fermenten.	
	Histologisch practicum.	4 (1)	45	Ja.		De weefsels en de voornaamste organen	(1) Vóór 1 Februari 1907.
	Physiologisch-chemisch practicum.	4 (2)	28	Ja.		Eiwitstoffen, bloed, spijsvertering, melk, urine, spieren.	(2) Na 1 Februari, in 2 groepen.
	Physiologisch practicum.	4 (3)	17	Ja.		Tellen van roode en witte bloedlichaampjes, bepaling van het kleurstofgehalte van het bloed, onderzoek der hartswerking, registratie van de pols, trilhaarbeweging, prikkelbaarheid der spieren, experimenten over zenuwwerking, registratie der ademhaling, oogspiegelen, staafjesrood, subjectieve gezichtsgewaarwordingen.	(3) Na 1 Februari.
E. Wiersma.	Theoretische psychiatrie.	1	25		Neen.	Psychiatrie.	
	Kliniek.	2	25	Ja.		Onderzoek en behandeling van psychiatrische en neurologische patiënten,	
	Polikliniek.	1	25	Ja.		" " " " " " " "	
A. Klein.	Leer der infectie.	2	25		Neen.	Latent microbisme, verspreiding der bacteriën bij verschillende infecties.	
K. Kooy (lector).	College over physische en chemische diagnostiek.	3	13 à 14	Ja.		Algemeene diagnostiek van borst- en buikorganen, van organische zenuwziekten, bloed-, maag- en urine-afwijkingen.	
	Practische (cursus) oefeningen over idem.	3 à 4	telkens	Ja.			
P. C. Romkes (privaat docent).	College over maag- en darmziekten.	1	15		Neen.	Behandeling der methoden van onderzoek (zoowel physische als chemische) van maag en ingewanden. Bespreking der therapie en voedingsleer naar aanleiding van patiënten.	
D. de Vries Reilingh (privaat docent).	College over physiotherapie.	1	15	Soms.		Bespreking en vertooning der methoden van de physiotherapie, naar aanleiding van patiënten. Theoretische lessen van hydrotherapie, oefeningstherapie, electro-therapie, massage.	
A. W. Visser (privaat docent).	College over de toepassing der physische chemie op medisch gebied.	1	10		Neen.	Reactiesnelheid en scheikundig evenwicht; electro-lytische dispensatie en asmotische druk.	
W. Noordenbos (privaat docent).	Chirurgische anatomie.	2	15	Ja.		Amputaties, resecties, arterie-onderbinding, blootleggen van zenuwen, met bespreking en demonstratie van de topographische anatomie, hierop betrekking hebbende.	
A. M. F. H. Philipse.	Gezondheidsleer en geneeskundige politie.	2	25		Neen.	Algemeene bacteriologie; infectieleer; lucht.	Gegeven ingevolge Koninklijk besluit van 9 November 1906 n°. 35, met ingang van dien datum tot 22 Mei 1907.
	Kennis der geneesmiddelen.	1	30		Neen.	Organische en anorganische geneesmiddelen.	
A. M. F. H. Philipse (privaat docent).	Practische bacteriologie.	2	10		Neen.	Microscopische techniek, kweeken van reine culturen, speciale behandeling der verschillende pathogene microörganismen.	
E. Hekma.	Geneesmiddelleer.	1	20		Neen.	Algemeene geneesmiddelleer. Bijzondere geneesmiddelleer: eiwitstoffen, genees-sera, orgaanpraeparaten, vetten, kalk(verbindingen), ijzer(verbindingen), hart- en vaatmiddelen.	Als boven.

RIJKSUNIVERSITEITE GRONINGEN.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
Faculteit der wis- en natuurkunde.							
F. J. P. van Calker.	Mineralogie.	3	30		Neen.	Kristal-optica; chemische eigenschappen der mineralen; polymorphisme, isomorphisme, morphotropie; systematische mineralogie.	
	Capita selecta.	1	8	Ja.		Methodes van berekening der kristallen der verschillende stelsels.	
	Geologie en palaeontologie.	2	7		Neen.	Dynamische en tectonische geologie, petrographie.	
	Practische oefeningen voor juniores.	4	22	Ja.		Het determineeren van mineralen langs chemischen weg, meting van kristallen met contact- en reflexiegoniometers, bepaling van physische eigenschappen van mineralen, vervaardiging van kristal-optische praeparaten en van „Dünnschliffe".	
	Practische oefeningen voor meergevorderden.	dagelijks 10—4	5	Ja.		Bepaling van kristallen door meting, berekening; uitvoering der verschillende projecties en perspectievische teekeningen van kristallen.	
J. C. Kapteyn.	Populaire sterrenkunde.	2	6		Neen.	Geschiedkundige inleiding. Planetenstelsels. Gravitatiewet. Storingen. Praecessie en nutatie. Eb en vloed. Vallende sterren.	
	Sferische sterrenkunde.	1	6		Neen.	Coördinaten. Practische bepaling daarvan. Schijnbare verandering der coördinaten. Sterrekundige constanten en hare bepaling.	
	Theoretische mechanica.	2	2			Statica van het stoffelijk punt. Idem van stoffelijke stelsels.	
	Waarschijnlijkheidsrekening.	1 (1)	2			Theorie der kleinste quadraten.	(1) Tot de Kerstvacantie.
P. H. Schoute.	Analytische meetkunde.	4	12	Ja.		Punt, lijn, cirkel en kegelsneden, in het platte vak. Punt, lijn, vlak en quadratische oppervlakken, in de ruimte.	
	Beschrijvende meetkunde.	3	voor Kerstm. 10	Ja.		Punt, lijn en vlak. Doorsnijding van oppervlakken.	
			na Kerstm. 20	Ja.		Ontwikkelbare oppervlakken.	
	Hoogere meetkunde.	2	3	Ja.		Vlakke krommen, ruimtekrommen en oppervlakken van den derden graad.	
F. de Boer.	Hoogere algebra.	1	19	Ja.		Hoogere-machtsvergelijkingen. Permutatiën en combinatiën. Reeksen van hoogere orde.	
	Differentiaal- en integraal-rekening.	3	13	Ja.		Overzicht der differentiaal- en integraalrekening.	
	Differentiaal- en integraal-rekening voor meergevordenden.	2	3	Ja.		Uitbreiding der differentiaal- en integraal-rekening.	
	Theorie der functiën.	3	3	Ja.		Γ functiën. Reeksen van Fourier. Besselsche functiën. Bolfunctiën. Theorie der algebraïsche functiën en hunne integralen.	
H. Haga.	Elementaire natuurkunde.	3	55		Neen.	Als inleiding: eenige onderdeelen der mechania; magnetisme en electriciteit.	
	Capita selecta uit de proefondervindelijke natuurkunde.	$1^1/_2$	25		Neen.	Interferentie- en polarisatie-verschijnselen; dubbele breking.	
	Practische oefeningen voor juniores.	6	45 per week	Ja.		Oefeningen uit de verschillende onderdeelen der natuurkunde.	
	Practische oefeningen voor meergevorderden.	dagelijks 9—5	3	Ja.		Weerstand in antimoniet; horizontale intensiteit aardmagneetkracht; photometrie; thermometer-onderzoek; Thomson-effect.	
J. W. Mol.	Anatomie der cel.	1	30		Neen.	De cytologie.	
	Algemeene botanie.	2	36		Neen.	Experimenteele systematiek. Classificatie der thallophyta.	
	Capita selecta	1	13		Neen.	Zeer verschillende onderwerpen.	
	Practische oefeningen voor juniores.	2	36		Neen.	Verschillende onderworpen in aansluiting aan de colleges.	
	Practische oefeningen voor botanici.	— (2)	10		Neen.	Zeer verschillende onderwerpen.	(2) Dagelijks van 9—5 uur.
	Pharmaceutische botanie.	1 (3)	4		Neen.	Een 35-tal simplicia.	(3) En 2 uur practische oefeningen
J. F. Eykman.	Capita selecta voor candidaten in de chemie.	1	6	Ja.		Chemie der cyclopropaan, -butaan, -pentaan en een gedeelte der cyclohexaanverbindingen. Algemeene synthetische methoden o. a. van Grignard, Sabatier & Senderens, Buchner etc.	
	Practische oefeningen voor candidaten.	dagelijks 9—5	6	Ja.		Verschillende onderwerpen voor dissertaties, etc.	
J. D. van der Waals Jr.	Electriciteitstheorie.	2	2	Ja,		Electronentheorie.	
	Kinetische theorie.	2	6 vóór, 2 na Kerstm.	Ja.		Afleiding van de toestandsvergelijking, kinetische behandeling van de thermodynamische potentiaal, van wrijving, warmtegeleiding en diffusie van gassen en van de electriciteitsbeweging in metalen.	
	Physische chemie.	2	4	Ja.		Electro-chemie.	
C. van Wisselingh.	Pharmaceutische scheikunde.	2	1		Neen.	Anorganische verbindingen.	
	Toxicologie.	1	3		Neen.	Vlugtige vergiften en alkaloïden.	
	Practische oefeningen dagelijks van 9—12 uur en van 2—$4^1/_2$ uur.	—	3	Ja.		Analytische en toxicologische onderzoekingen, chemische en galenische praeparaten.	
J. F. van Bemmelen.	Vergelijkende anatomie.	2	30		Neen.	Elasmobranchi.	Aangevangen 6 Mei.
	Practische oefeningen.	3	25	Ja.		„	„ 8 „
J. Böeseken (lector).	Anorganische chemie.	4	50		Neen.	Systematisch overzicht der elementen. Beginselen der theoretische chemie.	Aangevangen 11 November, ten gevolge van den brand van het laboratorium.

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
	Organische chemie.	1	20	Ja.		Beknopt overzicht der organische chemie.	Begonnen den 29sten September, gedurende 4 uur per week tot 1 November. Voortzetting. Na de Kerstvacantie zooals opgegeven 1 uur per week.
	Practische oefeningen voor beginners 4 dagen van 2— $4^1/_2$ uur.	10	50 per week.	Ja.		Analytische onderzoekingen. Qualitatief: scheiding van metalen, herkenning van zuren, Quantitatief: gewichts- en maat-analytische bepalingen. Bereiding van enkele eenvoudige anorganische praeparaten.	
	Practische oefeningen voor meergevorderden.	3	8	Ja.		Organische bewerkingen en bereiding van enkele eenvoudige organische praeparaten.	Aangevangen 11 November (zie boven).
W. de Sitter (privaat docent).	Capita selecta.	1	2—3		Neen.	Algemeene theorie der periodieke soluties van het drielichamen-probleem.	
	Algemeene storingstheorie.	2	2		Neen.	Grondbeginselen van de mechanica der hemellichamen.	Begonnen eind Februari.
Fred. Schuh (privaat docent).	Capita selecta op wiskundig gebied.	1	15		Neen.	Plücker'sche vergelijkingen voor vlakke en ruimtekrommen.	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.							
F. J. van den Ham.	Hebreeuwsche grammatica.	3	8	Ja.		Capita selecta. Grammatica van Hollenberg.	
	Hebreeuwsche oudheden.	3	8	Ja.		Topographie van Jerusalem. Geographie van Palestina, enz.	
	Arabisch.	1	2	Ja.		Arabische Chrestomathie van Socin.	
B. Symons.	Vergelijkende taalwetenschap.	2	25		Neen.	Overzicht van de Indogermaansche talen. Korte geschiedenis der Germaansche taalfamilie. Accent- en klankleer.	
	Gothisch *a.* Eerste cursus.	1 à 2	8	Ja.		Inleiding. Klankleer. Na de Kerstvacantie ook vertaaloefeningen naar Braune's Gothische Grammatica.	Vóór de Kerstvacantie één uur, daarna twee uren.
	Gothisch *b.* Tweede cursus.	2	12	Ja.		Declinatie en conjugatie. Oefeningen in het vertalen van Gothische teksten (Evang. Marci).	
	Middel-hoogduitsch.	2	16	Ja.		Walther von der Vogelweide, met inleiding over 's dichters leven en werken en over de ontwikkeling der middeleeuwsche lyriek.	Vóór de Paaschvacantie is bovendien 1 uur Mhd. voor beginners (Der Arme Heinrich van Hartmann v. Aue).
	Oud-hoogduitsch en Oud-saksisch.	1	12	Ja.		Vóór de Paaschvacantie: Heliand. Na de Paaschvacantie: Oud-hoogduitsche spraakkunst.	
	Oud-noordsch.	1	4	Ja.		Volsunga-saga en enkele heldenliederen der Edda.	Na de Kerstvacantie.
W. L. van Helten.	Geschiedenis der Nederlandsche taal.	2	10	Ja.		Consonantisme. Flexie van het pronomen (vervolg op het in het voorafgaande jaar behandelde) en 't substantief.	
	Middel-nederlandsch.	2	10	Ja.		Lectuur van stukken uit Verwijs' Bloemlezing, van de Borchgravinne van Vergi en van den Torec-roman.	
	Etymologie.	1	10	Ja.		Over de Nederlandsche woorden aan het Latijn ontleend (vervolg op het in het voorafgaande jaar behandelde).	
	Nederlandsche literatuur.	2	18	Ja.		Inleiding op de historia litteraria (beschrijving en karakteriseering der verschillende genres). Behandeling der poëtische vertelling en der legende.	
A. G. van Hamel.	Oud-Fransche taal- en letterkunde.	2	6		Neen.	Letterkunde van de Middeleeuwen.	
		2	6—8	Ja.		Vóór Kerstmis: letterkunde van de 16de eeuw; na Kerstmis: lectuur van stukken uit Clédat: Chrestomatie du Moyen âge.	
		1	6	Ja.		Verklaring van Aucassin en Nicolete.	
		1	6	Ja.		Verklaring van Saint Alexis.	
		2	6	Neen.		Historische grammatica naar Nyrop, Grammaire historique du français.	
	Italiaansch.	1 (1)	2	Ja.		Dante's Paradiso, Canto I—VIII.	(1) Na de Kerstvacantie.
	Practische oefeningen.	1	12		Neen.	Phonetiek.	
U. Ph. Boissevain.	Oude numismatiek.	2	4		Neen.	Eerste beginselen: Ontstaan van de munt; muntsystemen; muntrecht, materiaal; beeldenaar.	
	Romeinsche geschiedenis.	2	4		Neen.	Geographisch en ethnographisch overzicht van het oude Italië; geschiedenis van Rome tot ± 367 voor Chr.	
	Romeinsche antiquiteiten.	1	1		Neen.	De Magistratuur.	
	Epigraphiek.	1	4	Ja.		Lezen en verklaren van Grieksche inscripties.	
G. Heymans.	Algemeene psychologie.	2	40		Neen	De wetten van het bewustzijnsleven.	
	Theoretische logica.	2	10		Neen.	Het mathematisch en empirisch denken.	
	Geschiedenis der oude philosophie.	2	10		Neen.	Algemeen overzicht.	
H. J. Polak.	Interpretatie van Grieksche schrijvers (voor niet-candidaten).	3	1	Ja.		Lucianus' Dialogi Deorum; Homerus' Ilias X (met omvangrijke Prolegomena); Aristophanes' Equites (begin).	

RIJKSUNIVERSITEITE GRONINGEN.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren		Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
				Ja.	Neen.		
	Interpretatie van Grieksche schrijvers (voor candidaten).	3	2 (later 3)	Ja.		Thucydides (met Prolegomena) lib. IV cc. 36—41; I cc. 24—55; Herondas' Mimiambi I—V; Archilochus (alles met commentaar).	
	Attische antiquiteiten.	1	1		Neen.	Staatkundige geschiedenis van Attica	
	Geschiedenis der Grieksche letterkunde.	1	4		Neen.	De sophisten; ontwikkeling van het drama; Aeschylus.	
	Beginselen der palaeographie.	1	3	Ja.		Inleiding; practische oefeningen o. a. op verschillende facsimilia	
J. H. Kern.	Angelsaksisch voor beginners.	2	5	Ja.		Klank- en vormleer; lezen van eenvoudig Oud- en laat West-saksisch proza.	
	„ „ meergevorderden.	2	3	Ja.		Behandeling van de eigenaardigheden van de niet-Saksische dialecten; lezen van proza en poëzie	
	Middel-engelsch.	2	7	Ja.		Inleiding op Gawayne and the Grene Knyght, lezen van het gedicht; behandeling van syntactische en andere onderwerpen.	
	Sanskrit voor meergevorderden.	2	3	Ja.		Lezen van klassiek en Vedisch Sanskrit.	Tot de Kerstvacantie.
J. van Wageningen.	Interpretatie van Latijnsche schrijvers: *a.* voor niet-candidaten.	3	1	Ja.		Ciceronis pro M. Caelio oratio, Catulli carmina 1—40 en 64, Tibullus l. I (enkele elegieën).	Eén uur cursorische lectuur van Plautus Miles Gloriosus voor niet-candidaten.
	b. voor candidaten.	2	2 (later 3)	Ja.		Tacitus, Ann. I. III (gedeeltelijk); Iuvenalis Sat. I, II, III, VII, XIV.	
	Geschiedenis der Romeinsche letterkunde.	1	4		Neen.	Behandeling van het leven en de werken van Statius, Martialis en Tacitus.	
	Latijnsche palaeographie.	1	2	Ja.		Behandeling van het capitaal-, unicaal-, cursief-schrift en de nationale schriftsoorten. Lezing van daarbij behoorende facsimilia uit Chatelain. Behandeling van het Latijnsche alphabet.	
	Practische oefeningen in het Latijn schrijven en spreken.	1	1	Ja.		Vertaling in het Latijn van stukken uit Xenophon's Cyropaedie en Memorabilia. Behandeling in het Latijn van brieven van Caelius aan Cicero.	
J. Huizinga.	Vaderlandsche geschiedenis.	2	15	Ja.		Het tijdperk van Leicester, met lectuur en bronnen en oefeningen in historisch onderzoek.	
	Algemeene geschiedenis.	2	30		Neen.	De oorprongen der moderne cultuur: geestelijke stroomingen der 12de en 13de eeuw etc.	
	Historische oefeningen.	2	3	Ja.		Middeleeuwsche stedengeschiedenis: 1. Inleiding, 2. De schenking van 1040 (Oorkb. v. Groningen en Drente, n°. 17), 3. Verzamelen van bouwstoffen tot de geschiedenis van het grondbezit in de stad Groningen in de Middeleeuwen.	
	Repetitiecollege.	1	10	Ja.		Varia.	Eenige malen na de Paaschvacantie.
J. J. Salverda de Grave.	Oud-fransche taal- en letterkunde.	1	5		Neen.	Letterkunde van de Middeleeuwen. De Oud-fransche vertalingen van klassieke schrijvers.	
		2	6	Ja.		Oud-fransche taal. Verklaring der lyrische gedichten uit de Chrestomathie van Clédat.	De colleges zijn begonnen op 2 Mei.
		1	2		Neen.	„ „ Vocalisme.	
		1	5	Ja.		„ „ Syntaxis.	
	Italiaansch.	1	1		Neen.	Historische spraakkunst van het Italiaansch.	
H. Pol (lector).	Nieuw-hoogduitsche letterkunde.	2	20		Neen.	Schiller. Inleiding; anthologie; die Räuber; Don Carlos; Wallenstein.	
	Practische oefeningen: *a.* voor hen die nog niet in het bezit zijn van diploma A.	2	10	Ja.		Lezen en bespreken van Schiller's philosophische gedichten; vertaaloefeningen; opstellen.	
	b. voor hen die wel in het bezit zijn van diploma A.	2	16—20	Ja.		Metriek en stijlleer; vertaaloefeningen; letterkundige opstellen.	
A. E. H. Swaen (lector).	Nieuw-engelsche letterkunde.	2	16		Neen.	Keats, Leven en werken. Lezen van de belangrijkste gedichten. Metriek. Opstellen.	
	Practische oefeningen.	2	18	Ja.		Lezen en bespreken van Tennyson's Aylmer's Field en Holy Grail. Vertalingen. Grammaticale en phonetische oefeningen.	
M. J. F. Laurentie (lector).	Littérature française.	2	15		Neen.	Histoire de l'Encyclopédie du XVIIIe siècle, doctrines en écrivains.	
	Exercices pratiques d'explication française.	4	10	Ja.		Fables de Lafontaine, Méditations de Lamartine, Les Femmes Savantes de Molière.	
M. Schoengen (privaat docent).	Historische wetenschap.	2	6—10	Ja.		Palaeographie der 8ste—13de eeuw aan de hand van photographische reproducties. Het ontstaan van middeleeuwsch handschrift: Over papyrus, perkament, papier, inkt, enz.	
	Practische oefeningen op het gebied der Middeleeuwsche geschiedenis.	2	5	Ja.		Bewerking van de „Vitae et res gestae abbatum Horti Divae Virginis" (Mariengaard bij Hallum) van Sybrandus Leo. De photographie in dienst der archiefwetenschappen.	

Wegens gebrek aan hoorders of om andere redenen werden niet gegeven de door de hoogleeraren Pel, Kern en Huizinga aangekondigde lessen over capita selecta juris romani, Sanskrit en historische geographie.

Boven de door hen aangekondigde lessen werden nog gegeven:

door den hoogleeraar Krabbe, een privatissimum over Staats- en administratief recht; door den hoogleeraar Nijhoff, lessen over speciale quaesties op verloskundig en gynaecologisch gebied met oudere studenten, een uur per week; door den hoogleeraar Wenckebach, eene serie voordrachten over klinische onderwerpen voor artsen; door den hoogleeraaar Symons tot de Paaschvacantie, een college over Middel-hoogduitsch voor eerstbeginnenden; door den hoogleeraar Heymans, een privatissimum over metaphysica; door den hoogleeraar Huizinga een responsiecollege voor adspirant-candidaten; door den hoogleeraar Kern, een college over Angelsaksisch voor eerstbeginnenden; door den hoogleeraar van Wageningen, een college over Plautus; door den hoogleeraar Wildeboer, een college over Syrische taal- en letterkunde.

De lessen zijn gegeven in de Nederlandsche taal, met de volgende uitzonderingen: de hoogleeraar Symons gaf zijn college over het Middel-hoogduitsch in de Hoogduitsche taal; de hoogleeraar Kern alle colleges over het Engelsch in de Engelsche taal; de hoogleeraar van Hamel alle colleges, behalve dat over het Italiaansch, in de Fransche taal; de hoogleeraar van Wageningen twee colleges over Tacitus en Juvenalis in het Latijn.

D. AANTAL STUDENTEN EN DOOR HEN BETAALDE COLLEGEGELDEN.

Ingeschreven waren

	aan de Rijksuniversiteit te			Totaal.	Tegen betaling van
	Leiden.	Utrecht.	Groningen.		
Voor alle lessen	550	421	202	1173	f 200
	1	—	—	1	170
	—	—	1	1	140
	48	138	31	217	100
	1	—	—	1	80
	357	338	150	845	nihil.
Totaal	957	897	384	2238	—
Voor enkele lessen	13	66	27	106	f 60
	34	12	39	85	30
	1	—	8	9	15
Algemeen totaal	1005	975	458	2438	—

Degenen die zonder betaling waren ingeschreven, zijn te verdeelen als volgt:

Redenen der vrijstelling.	Leiden.	Utrecht.	Groningen.	Totaal.
Studenten die ter zake van het onderwijs der hoogleeraren en lectoren reeds f 800 hadden betaald	188	205	101	494
Studenten bedoeld in art. 155 der Hooger-onderwijswet; die te dier zake reeds f 400 hadden betaald	6	37	4	47
Tot de promotie toegelaten	133	56	21	210
In het genot eener Rijksbeurs	6	5	6	17
Beambten der Universiteit	4	—	—	4
Art. 10, militaire apothekers (Koninklijk besluit 15 Mei 1883 n°. 24).	—	11	—	11
Officier van gezondheid voor de marine	—	—	2	2
Krachtens Koninklijk besluit 6 Mei 1886 n°. 41)	8	—	—	8
Art. 101, 1ste lid, der Hooger-onderwijswet	—	1	2	3
Reeds aan eene Rijksuniversiteit ingeschreven	12	23	14	49
Totaal	357	331	150	845

Naar de faculteiten en studiejaren waren de studenten als volgt verdeeld:

INGESCHREVEN WAREN

aan de Rijksuniversiteit te	voor	voor	IN DE FACULTEIT DER					Totaal.	Totalen in 1905/1906.
			godgeleerdheid.	rechtsgeleerdheid.	geneeskunde.	wis- en natuurkunde.	letteren en wijsbegeerte.		
Leiden	alle lessen. .	den 1sten keer	13	107	53	30	12	214	219
		„ 2den „	19	64	53	27	24	187	179
		„ 3den „	12	68	37	22	18	157	129
		„ 4den „	10	34	31	14	8	97	112
		„ 5den „	10	22	41	10	5	88	80
		„ 6den „	6	22	31	10	9	78	80
		„ 7den „	3	15	31	10	5	64	45
		„ 8sten „	1	9	15	7	—	32	34
		„ 9den „	—	1	15	5	1	22	17
		„ 10den „	—	2	5	2	—	9	12
		„ 11den „	—	1	2	1	1	5	8
		„ 12den „	—	—	2	—	—	2	3
		„ 13den „	—	—	1	—	—	1	—
		„ 14den „	—	—	1	—	—	1	1
		Totaal	74 (2)	345 (16)	318 (23)	138 (26)	83 (27)	957 (94)	919 (89)
	twee lessen		1 (1)	—	—	5 (4)	7	13 (5)	26 (6)
	anderhalve les		—	—	—	—	—	—	—
	ééne les.		—	4	—	11 (5)	18 (10)	34 (15)	41 (13)
	halve les		—	—	—	1	—	1	—
		Algem. totaal	75 (3)	349 (16)	318 (23)	155 (35)	108 (37)	1005 (114)	986 (108)
Utrecht. . . .	alle lessen. .	den 1sten keer	46	38 (4)	69 (7)	41 (9)	16 (11)	210 (31)	193 (26)
		„ 2den „	36 (1)	26 (3)	57 (2)	25 (12)	12 (5)	156 (23)	159 (13)
		„ 3den „	41	33	41 (3)	32 (8)	8 (1)	155 (12)	153 (17)
		„ 4den „	37	18	39 (4)	16 (8)	8 (3)	118 (15)	90 (9)
		„ 5den „	22	3	27	16 (2)	7 (3)	75 (5)	82 (6)
		„ 6den „	11	2	32 (1)	13 (1)	4 (1)	62 (3)	71 (5)
		„ 7den „	—	2	44 (3)	5 (2)	1	52 (5)	40 (1)
		„ 8sten „	1	2	18	9 (1)	1	31 (1)	40 (4)
		„ 9den „	—	—	10	3	2 (1)	15 (1)	21 (1)
		„ 10den „	1	1	6	4	—	12	11
		„ 11den „	1	—	4	—	—	5	6
		„ 12den „	—	—	1	—	—	1	1
		„ 13den „	—	—	2	—	—	2	2
		„ 14den „	—	—	1	—	—	1	—
		„ 15den „	—	—	1	—	—	1	1

Het aantal vrouwelijke studenten is tusschen haakjes geplaatst.

INGESCHREVEN WAREN

aan de Rijksuniversiteit te	VOOR	VOOR	IN DE FACULTEIT DER					Totaal.	Totalen in 1905/1906.
			god-geleerd-heid.	rechts-geleerd-heid.	genees-kunde.	wis- en natuur-kunde.	letteren en wijsbe-geerte.		
Utrecht (*vervolg*).		„ 22sten „	—	—	—	—	—	—	1
		„ 23sten „	—	—	1	—	—	1	—
		Totaal	196 (1)	125 (7)	353 (20)	164 (43)	59 (25)	897 (96)	871 (82)
	twee lessen .	. . . . .	—	—	56 (12)	6 (2)	4 (1)	66 (15)	70 (14)
	anderhalve les	. . . . .	—	—	—	—	—	—	—
	ééne les. . .	. . . . .	—	—	2	9 (2)	1 (1)	12 (3)	13 (5)
	halve les. . .	. . . . .	—	—	—	—	—	—	—
		Algem. totaal	196 (1)	125 (7)	411 (32)	179 (47)	64 (27)	975 (114)	954 (101)
Groningen. . .	alle lessen. .	den 1sten keer	8	19 (2)	20 (6)	7 (5)	6 (2)	75	81
		„ 2den „	10	16 (1)	27	7 (1)	6 (5)	73	64
		„ 3den „	11	10	19 (1)	10 (1)	2 (6)	60	59
		„ 4den „	4	6	15	6 (2)	4 (2)	39	45
		„ 5den „	5	5	14	9	7 (2)	42	31
		„ 6den „	1	8	12 (1)	3	3 (1)	29	26
		„ 7den „	2	5	15	2	2	26	16
		„ 8sten „	—	1	10	2	2	15	17
		„ 9den „	—	—	7	2	1	10	7
		„ 10den „	—	—	3	1	1	5	4
		„ 11den „	—	—	—	1	1	2	2
		„ 12den „	—	—	1 (1)	—	—	2	1
		„ 13den „	—	—	—	2	1	3	1
		„ 14den „	—	1	—	—	—	1	—
		„ 15den „	—	—	—	—	—	—	1
		„ 16den „	—	—	1	—	—	1	1
		„ 17den „	—	—	—	(1)	—	1	—
		Totaal	41	74	153	62	54	384	356
	twee lessen .	. . . . .	—	—	—	2 (1)	11 (13)	27	18
	anderhalve les.	. . . . .	—	—	—	—	—	—	1
	ééne les. . .	. . . . .	—	1	1	1 (1)	15 (20)	39	42
	halve les . .	. . . . .	—	—	—	—	3 (5)	8	6
		Algem. totaal	41	75	154	67	121	458	423

Het aantal vrouwelijke studenten is tusschen haakjes geplaatst.

Eene vergelijking der in bovenstaande voorkomende cijfers met die in het vorig verslag toont aan, dat het getal voor alle lessen ingeschreven te Leiden vermeerderde met 39, te Utrecht met 26 en te Groningen met 28. Dat voor enkele lessen verminderde te Leiden met 20, te Utrecht met 5, en vermeerderde te Groningen met 7.

E. UITKOMSTEN VAN HET ONDERWIJS.

1. ALGEMEEN OORDEEL.

Leiden.

De hoogleeraren in de faculteit der godgeleerdheid oordeelen vrijwel eenstemmig gunstig over den ijver en de vorderingen hunner hoorders. Ook in de faculteit der rechtsgeleerdheid is dat oordeel over het algemeen gunstig.

De hoogleeraren in de faculteit der geneeskunde oordeelen gunstiger dan het vorige jaar over den ijver en de vorderingen hunner studenten en zulks niettegenstaande van de 28 studenten die zich aan het candidaatsexamen en het tweede natuurkundig examen onderwierpen, 11 moesten worden afgewezen. Het verdient intusschen de aandacht, dat van de 17 geslaagden 2 het praedicaat „cum laude" verwierven, terwijl één eene tevredenheidsbetuiging ontving.

De hoogleeraar Jelgersma roemt de belangstelling der studenten in zijne vakken. Vele studenten bezochten een tijdlang dagelijks het gesticht Endegeest en maakten de visites aan de patiënten mede, waarna dan in kleinen kring ziektegevallen besproken werden.

In de faculteit der wis- en natuurkunde en in die der letteren en wijsbegeerte is het oordeel over het algemeen bevredigend.

Utrecht.

Over het algemeen zijn de ijver, de vordering en de ontwikkeling der studenten in de godgeleerdheid voldoende.

Oorzaken om bijzondere dingen op te merken, bestaan er bij de faculteit der godgeleerdheid niet, daar zich geen verschijnselen hebben voorgedaan in het afgeloopen jaar, die op buitengewone wijze de aandacht konden trekken.

De ontwikkeling der studenten in de rechtsgeleerdheid kan in het algemeen alleen blijken uit de door hen afgelegde examens, wat sommigen betreft, bovendien uit de door hen gegeven responsies, voor zooverre tot respondeeren gelegenheid bestaat, en uit de door hen verrichte werkzaamheden in de gezelschappen van rechtsgeleerden aard, welke onder leiding staan van sommigen der hoogleeraren. De examens waren van zeer verschillend gehalte, terwijl ook buitendien op grond van de genoemde gegevens, een algemeen oordeel niet kan worden uitgesproken.

Ter beoordeeling van den ijver der studenten zijn de hoogleeraren aangewezen op het collegebezoek. In den regel worden de lessen voor eenig examen niet langer dan één jaar gevolgd; velen echter bezoeken de lessen in het geheel niet of niet dan zeer ongeregeld. Slechts zij die de lessen geregeld volgen, kunnen worden gezegd van hun ijver in de studie aan de faculteit te doen blijken. Het getal van hen is betrekkelijk niet groot. Daarnevens mag worden vermeld, dat de leden van bovengenoemde gezelschappen meerendeels ijver hebben getoond in de vervulling der hun opgelegde werkzaamheden.

Over de vorderingen der studenten zou het slechts mogelijk zijn te oordeelen op grond van vergelijkingen, tot het maken waarvan de hoogleeraaren over de noodige gegevens niet beschikken.

De ijver der studenten in de geneeskunde, blijkende uit het collegebezoek en het deelnemen aan de practische oefeningen, mogen in het afgeloopen jaar over het algemeen zeer voldoende worden genoemd. Hunne vorderingen en hunne ontwikkeling konden bevredigend heeten.

De ontwikkeling der studenten in de wis- en natuurkunde is zeer verschillend, al naar gelang van de aangeboren gaven en de voorbereidende school, door hen doorloopen; hun ijver laat niets te wenschen over, hoewel door sommige leden der faculteit daarover eenige klachten werden geuit; de vorderingen zijn van dien aard, dat de faculteit met voldoening op hare werkzaamheid kan terugzien.

De faculteit wenscht te constateeren, dat de verbeteringen, die in de laatste jaren gaandeweg in de verschillende laboratoria zijn aangebracht, aan de vorderingen zeer ten goede zijn gekomen en dat soortgelijke verbeteringen, ook in de toekomst op die vorderingen gunstig zullen blijven werken.

Ontwikkeling, ijver en vorderingen der studenten in de letteren en wijsbegeerte waren over het algemeen bevredigend.

Het persoonlijk oordeel der hoogleeraren, lectoren en privaat docenten over de ontwikkeling, den ijver en de vorderingen der studenten, sluit zich in hoofdzaak aan bij dat door de faculteiten uitgesproken.

Groningen.

De faculteit der godgeleerdheid kreeg van de mate van ontwikkeling en verkregen kennis der studenten voor de eerste maal onder haar gehoor, een gunstigen indruk. De vorderingen der studenten waren goed, over het algemeen werden goede examens afgelegd.

De faculteit der rechtsgeleerdheid vond de ontwikkeling der nieuw aankomenden niet ongunstig, terwijl zij de vorderingen bevredigend noemt.

De faculteit der geneeskunde is over het algemeen tevreden over de ontwikkeling en verkregen kennis der studenten voor de eerste maal onder haar gehoor, terwijl ook uit den uitslag der examens blijkt, dat de vorderingen niet minder zijn dan in vorige jaren.

De faculteit der wis- en natuurkunde vindt geene aanleidlng tot het maken van bijzondere opmerkingen.

De faculteit der letteren en wijsbegeerte zegt dat het moeilijk valt omtrent de aankomende studenten reeds nu een oordeel uit te spreken, althans wat de oude talen en het Nederlandsch betreft. Bij de studenten in het Duitsch en in het Engelsch vertoonde zich ook dit jaar een gemis van kennis van de oude talen. Met name wordt door den betrokken hoogleeraar geklaagd over gemis van kennis van het Grieksch bij de studenten die zijn college over het Gothisch volgen.

Een ander hoogleeraar vond, dat de kennis der oude talen ook bij de oud-leerlingen van het gymnasium te wenschen overliet.

Bij de responsie-colleges was de indruk dien de hoogleeraren nopens de vorderingen der studenten kregen, in vergelijking met vorige jaren niet ongunstig te noemen.

De uitslag van de afgelegde examens was bevredigend.

2. UITSLAG DER EXAMENS EN PROMOTIËN.

De uitslag der examens en promotiën blijkt uit de volgende tabellen.

EXAMENS.	Leiden.			Utrecht.			Groningen.			Totaal.			*Opmerkingen.*
	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	
Faculteit der godgeleerdheid.													De tusschen haakjes geplaatste cijfers duiden het aantal malen aan, dat het praedicaat „cum laude" is toegekend.
Examens in de Hebreeuwsche taal en Israëlietische oudheden. .	19	(1)16	3	39	(3)34	5	8	8	—	66	(4)58	8	
Candidaats-examens:													
1ste gedeelte.	6	6	—	28	26	2	12	12	—	46	44	2	
2de gedeelte.	10	(3) 7	3	52	47	5	14	(4)14	—	76	(7)68	8	
Doctoraal-examens:													
1ste gedeelte.	4	4	—	4	4	—	1	(1) 1	—	9	(1) 9	—	
2de gedeelte.	4	2	2	4	4	—	1	1	—	9	7	2	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.													
Candidaats-examens:													
a. Rechts- en Staatswetenschap	70	55	15	43	27	16	24	(1)16	8	137	(1)98	39	
b. Hedendaagsch Romeinsch-Hollandsch recht . . .	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	
Doctoraal-examens.													
Rechtswetenschap.													
1ste gedeelte.	77	61	16	46	34	12	8	6	2	131	101	30	
2de gedeelte.	79	54	25	42	33	9	8	(1) 8	—	129	(1)95	34	
Staatswetenschap.													
1ste gedeelte.	6	6	—	5	5	—	2	2	—	13	13	—	
2de gedeelte.	7	6	1	5	4	1	2	2	—	14	12	2	
Hedendaagsch Romeinsch-Hollandsch recht.													
1ste gedeelte.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2de gedeelte.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Faculteit der geneeskunde.													
Candidaats-examens.													
Geneeskunde, heelkunde en verloskunde	23	(2) 15	8	19	16	3	10	(4)10	—	52	(6)41	11	
Doctoraal-examens.													
a. geneeskunde.	37	22	15	24	15	9	7	5	2	68	42	26	
b. heelkunde.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
c. verloskunde	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Faculteit der wis- en natuurkunde.													
Examens bedoeld in art. 135 *H.O.wet*													
Propaedeutische examens voor medici	20	19	1	27	(1) 19	8	13	11	2	60	(1)49	11	

EXAMENS.	Leiden.			Utrecht.			Groningen.			Totaal.			*Opmerkingen.*
	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	
Candidaats-examens:													
a. wis- en sterrenkunde . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
b. wis- en natuurkunde. . .	6	6	—	3	3	—	3	(1) 3	—	12	(1)12	—	
c. scheikunde	—	—	—	4	(1) 2	2	5	(1) 5	—	9	(2) 7	2	
d. aard- en delfstofkunde. 1ste gedeeltte	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
d. aard- en delfstofkunde. 2de gedeelte	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	
e. plant- en dierkunde . . .	3	3	—	1	1	—	—	—	—	4	4	—	
f. artsenijbereidkunde . . .	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	
Doctoraal-examens:													
a. wis- en sterrenkunde . .	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	—	
b. wis- en natuurkunde *a* .	5	5	—	3	3	—	1	(1) 1	—	9	(1) 9	—	
b. wis- en natuurkunde *b* .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
c. scheikunde	5	5	—	1	1	—	—	—	—	6	6	—	
d. aard- en delfstofkunde . .	—	—	—	1	(1) 1	—	—	—	—	1	(1) 1	—	
e. plant- en dierkunde . . .	1	1	—	2	2	—	—	—	—	3	3	—	
f. artsenijbereidkunde . . .	1	1	—	3	2	1	—	—	—	4	3	1	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.													
Examens bedoeld in art. 135 *H.O.wet.*	1	1	—	7	6	1	4	4	—	12	11	1	
Candidaats-examens:													
a. klassieke letterkunde. . .	2	2	—	1	1	—	1	1	—	4	4	—	
b. Semietische letterkunde. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
c. Nederlandsche letterkude .	11	(1)10	1	7	(2) 7	—	7	6	—	—	(3)23	2	
d. taal- en letterkunde van den Oost-Indischen Archipel .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
e. wijsbegeerte	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Doctoraal-examens:													
a. klassieke letterkunde. . .	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	
b. Semietische letterkunde. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
c. Nederlandsche letterkunde	6	(1) 5	1	2	2	—	2	2	—	10	(1) 9	1	
d. taal- en letterkunde van den Oost-Indische Archipel . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
e. wijsbegeerte	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Vereenigde faculteit der rechtgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.													
Aanvullings-examens bedoeld in art. 141, 2*de lid, H.O.wet.* . . .	11	8	3	—	—	—	—	—	—	11	8	3	
Totaal . . .	417	(8) 323	94	374	(8) 300	74	134	(14) 119	15	924	(30) 741	183	

Uit de bovenstaande tabel blijkt, dat van de geëxamineerden te Leiden, Utrecht en Groningen respectievelijk 77,4 pct. 82,9 pct. en 88,8 pct. slaagden.

PROMOTIËN.

	Getal.	Publiek.	Privaat.	Afgewezen.	*Opmerkingen.*
Leiden.					De tusschen haakjes geplaatste cijfers duiden het aantal malen aan, dat het praedicaat „cum laude" is toegekend.
Faculteit der godgeleerdheid.					
Godgeleerdheid	4 (3)	2	2	—	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.					
Rechtswetenschap	42 (1)	—	42	—	
Staatswetenschap	2	—	2	—	
Hedendaagsche Romeinsch-Hollandsch recht	—	—	—	—	
Faculteit der geneeskunde.					
Geneeskunde	6 (1)	—	6	—	
Heelkunde	—	—	—	—	
Verloskunde	—	—	—	—	
Faculteit der wis- en natuurkunde.					
Wis- en sterrenkunde.	—	—	—	—	
Wis- en natuurkunde.	1	—	1	—	
Scheikunde.	1	—	1	—	
Aard- en delfstofkunde	—	—	—	—	
Plant- en dierkunde	1	—	1	—	
Artsenijbereidkunde	3	—	3	—	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.					
Klassieke letterkunde	—	—	—	—	
Semietische letterkunde	—	—	—	—	
Nederlandsche letterkunde	7 (4)	—	7	—	
Taal- en letterkunde van den Oost-Indischen Archipel	—	—	—	—	
Wijsbegeerte	—	—	—	—	
Totaal . . .	67 (9)	2	65	—	
Utrecht.					
Faculteit der godgeleerdheid.					
Godgeleerdheid	—	—	—	—	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.					
Rechtswetenschap	37 (1)	—	37	—	
Staatswetenschap	4 (1)	—	4	—	
Hedendaagsch Romeinsch-Hollandsch recht	—	—	—	—	
Faculteit der geneeskunde					
Geneeskunde	6 (2)	—	6	—	
Heelkunde.	—	—	—	—	
Verloskunde	—	—	—	—	

	Getal.	Publiek.	Privaat.	Afgewezen.	*Opmerkingen.*
Faculteit der wis- en natuurkunde.					(*) Hiervan 1 honoris causa.
Wis- en sterrenkunde.	—	—	—	—	
Wis- en natuurkunde.	2 (2)	—	2	—	
Scheikunde.	3 (2)	1	2	—	
Aard- en delfstofkunde	—	—	—	—	
Plant- en dierkunde	—	—	—	—	
Artsenijbereidkunde	—	—	—	—	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.					
Klassieke letterkunde	1 (1)	—	1	—	
Semietische letterkunde	—	—	—	—	
Nederlandsche letterkunde	1	—	1	—	
Taal- en letterkunde van den Oost-Indischen Archipel	—	—	—	—	
Wijsbegeerte	—	—	—	—	
Totaal . . .	54 (9)	1	53	—	
Groningen.					
Faculteit der godgeleerdheid.					
Godgeleerdheid	1 (1)	—	1	—	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.					
Rechtswetenschap	17	—	17	—	
Staatswetenschap	1	—	1	—	
Hedendaagsch Romeinsch-Hollandsch recht	—	—	—	—	
Faculteit der geneeskunde.					
Geneeskunde	1 (1)	—	1	—	
Heelkunde.	—	—	—	—	
Verloskunde	—	—	—	—	
Faculteit der wis- en natuurkunde.					
Wis- en sterrenkunde.	—	—	—	—	
Wis- en natuurkunde.	3	—	3	—	
Scheikunde.	—	—	—	—	
Aard- en delfstofkunde	—	—	—	—	
Plant- en dierkunde	1 (1)	—	1	—	
Artsenijbereidkunde	—	—	—	—	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.					
Klassieke letterkunde.	3	—	3	—	
Semietische letterkunde	—	—	—	—	
Nederlandsche letterkunde	(*) 6 (1)	—	6	—	
Taal- en letterkunde van den Oost-Indischen Archipel	—	—	—	—	
Wijsbegeerte	—	—	—	—	
Totaal . . .	(*) 33 (4)	—	33	—	

OPGAVE van hen die een doctoraat verwierven, met vermelding van de data der promotien en van de titels en het aantal bladzijden der proefschriften.

FACULTEIT DER GODGELEERDHEID.

DOCTOREN IN DE GODGELEERDHEID.

Leiden.

A. W. Groenman,	15 October	1906.	Het vasten bij Israël. Een vergelijkend onderzoek (339). *)
P. Smit,	16 October	1906.	De Wereldbeschouwing van Charles Secrétan (165).
G. J. Heering,	15 November	1906.	Het zedelijk oordeel (178).
A. J. Sopper,	28 Mei	1907.	David Hume's Kenleer en Ethiek (206).

Groningen.

Fokke Fokkema,	18 Juni	1907.	De godsdienstig wijsgeerige beginselen van mr. G. Groen van Prinsterer (232).

FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID.

DOCTOREN IN DE RECHTSWETENSCHAP.

E. W. J. Nierstrasz,	24 September	1906.	Stellingen.
A. J. Hankes Drielsma,	10 October	1906.	Stellingen.
W. C. Beucker Andreae,	19 October	1906.	Stellingen.
A. W. Gerritsen,	23 October	1906.	Stellingen.
F. W. van Riemsdijk,	31 October	1906.	Stellingen.
W. J. Roozeboom,	5 November	1906.	Stellingen.
D. Sluis,	7 November	1906.	Stellingen.
A. W. Stork,	16 November	1906.	Stellingen.
J. Vriesendorp,	23 November	1906.	Stellingen.
J. W. Quarles van Ufford,	7 December	1906.	Stellingen.
E. Hesselink,	14 December	1906.	Stellingen.
A. N. Speijer,	17 December	1906.	Verschuldigdheid van vracht bij vervoer ter zee (185).
E. C. U. van Doorn,	18 December	1906.	Stellingen.
J. Greup,	18 December	1906.	De toepasselijkheid van de Grondwet op de Nederlandsche koloniën onderzocht (182).
J. W. E. A. van der Minne,	21 December	1906.	Stellingen.
L. G. Krol,	23 Januari	1907.	Stellingen.
G. A. W. ter Pelkwijk,	31 Januari	1907.	Stellingen.
J. A. Fokker,	13 Februari	1907.	Stellingen.
S. de Meester,	25 Februari	1907,	Stellingen.
W. D. de Jonge,	27 Februari	1907.	Stellingen.
H. A. Hartogh,	7 Maart	1907.	De oorzaak van overeenkomst en schuldbekentenis, historisch beschouwd (320).
H. D. Takken,	22 Maart	1907.	Stellingen.
A. van Lokhorst,	22 Maart	1907.	Stellingen.
F. W. J. A. del Campo genaamd Camp,	22 Maart	1907.	Stellingen.
C. W. Thöne,	3 Mei	1907.	Stellingen.

*) De tusschen haakjes geplaatste cijfers duiden het aantal bladzijden van de proefschriften aan.

C. van Nievelt,	10 Mei	1907.	De invloed van het faillissement op het voortbestaan van overeenkomsten (248).
A. Fonteyn,	17 Mei	1907.	Stellingen.
J. G. Bergsma,	17 Mei	1907.	Stellingen.
A. M. Snoeck Hurgronje,	12 Juni	1907.	Stellingen.
G. van Leyden,	19 Juni	1907.	Stellingen.
H. Westra,	26 Juni	1907.	Stellingen.
S. Boers,	27 Juni	1907.	Stellingen.
J. D. Pijper,	28 Juni	1907.	Stellingen.
H. B. Tjeenk Willink,	4 Juli	1907.	Stellingen.
F. F. Viehoff,	4 Juli	1907.	Stellingen.
C. C. van Helsdingen jr.,	8 Juli	1907.	Stellingen.
C. W. de Vries,	9 Juli	1907.	Stellingen.
H. W. Meertens,	10 Juli	1907.	Stellingen.
P. C. Reeringh,	10 Juli	1907.	Stellingen.
H. A. Nederlof,	11 Juli	1907.	Stellingen.
A. J. D. de Bock,	11 Juli	1907.	Stellingen.
A. F. L. Hora Siccama,	11 Juli	1907.	Stellingen.

Utrecht.

B. M. de Jonge van Ellemeet,	28 September	1906.	Geschiedkundig onderzoek naar den rechtstoestand der Zeeuwsche geestelijke goederen van 1572 tot het begin van de 17de eeuw (285).
Th. J. H. Aquarius,	16 November	1906.	De artt. 1540—1548 van het Burgerlijk Wetboek (90).
W. C. Mees,	16 October	1906.	Stellingen.
J. A. G. de Vos van Steenwijk,	26 October	1906.	Stellingen.
O. A. Verwey,	30 October	1906.	Stellingen.
A. van der Spek,	14 November	1906.	Stellingen.
J. H. A. W. van Romondt,	19 November	1906.	Stellingen.
D. Ragay,	3 December	1906.	Stellingen.
N. Beets,	7 December	1906,	Stellingen.
W. H. J. Cambier van Nooten,	11 December	1906.	Stellingen.
W. C. Wendelaar,	20 December	1906.	Stellingen.
J. A. Büchner,	20 December	1906.	Stellingen.
G. van der Vlugt,	21 December	1906.	Stellingen.
H. A. M. van Asch van Wijck,	21 December	1906.	Stellingen.
Th. Portheine,	15 Januari	1907.	Stellingen.
W. R. J. M. Snocke,	15 Januari	1907.	Stellingen.
J. J. de Vries,	29 Januari	1907.	Stellingen.
J. W. Frowein,	1 Februari	1907.	Stellingen.
G. J. H. Palm,	6 Febuarri	1907.	Stellingen.
T. A. M. H. van Löben Sels,	8 Februari	1907.	Stellingen.
J. C. Th. Loeff,	13 Februari	1907.	Stellingen.
A. O. H. Tellegen,	15 Februari	1907.	Stellingen.
H. W. J. M. Keuls,	24 Maart	1907.	Stellingen.
J. Reitsma,	25 Maart	1907.	Stellingen.
F. H. Abbing,	26 Maart	1907.	Stellingen.
A. J. A. Bake,	16 April	1907.	Stellingen.
P. L. Baudet,	7 Mei	1907.	Stellingen.
B. W. C. Dwars,	8 Mei	1907.	Stellingen.
M. D. K. L. van Lier,	14 Mei	1907.	Stellingen.

J. M. van Asch van Wijck,	15 Mei	1907.	Stellingen.
J. Versteegh,	24 Mei	1907.	Stellingen.
H. C. van Beusekom,	14 Juni	1907.	Stellingen.
P. H. Hooft Graafland,	18 Juni	1907.	Stellingen.
Th. van Reyneck Leyssius,	18 Juni	1907.	Stellingen.
O. Reuchlin,	25 Juni	1907.	Stellingen.
J. Winkel,	2 Juli	1907.	Stellingen.
H. J. Verbeek,	8 Juli	1907.	Stellingen.

Groningen.

W. C. Mees,	29 September	1906.	Stellingen.
H. P. Toxopeus,	25 October	1906.	Stellingen.
O. R. van Iddekinge,	26 November	1906.	Stellingen.
A. J. Ellens,	5 December	1906.	Stellingen.
W. H. K. Mouthaan.	11 December	1906.	Stellingen.
D. Boerema,	15 December	1906.	Stellingen.
H. O. Feith,	19 December	1906.	Stellingen.
R. F. Mulder,	20 December	1906.	Stellingen.
E. D. H. Schutter Wzn.,	29 Januari	1907.	Stellingen.
C. Laman Trip,	2 Febrnari	1907	Stellingen.
J. Meursing,	7 Maart	1907.	Stellingen.
G. J. Duiker,	16 Maart	1907.	Stellingen.
R. Slotema,	8 April	1907.	Stellingen.
O. Q. J. J. van Swinderen,	23 Mei	1907.	Stellingen.
E. J. van Imhoff,	1 Juni	1907.	Stellingen.
H. Frima.	12 Juni	1907.	Stellingen.
Chr. H. E. Reelfs,	9 Juli	1907.	Stellingen.

DOCTOREN IN DE STAATSWETENSCHAPPEN.

Leiden.

mr. J. R. Clifford Kocq van Breugel.	21 December	1906.	Stellingen.
mr. D. Albers,	10 Juli	1907.	Gedeputeerde Staten der provincie in hun werkkring (268).

Utrecht.

mr. P. J. W. Rieter.	19 Juni	1907.	Het procesrecht in ongevallengeschillen (248).
mr. H. J. van Brucken Fock.	26 November	1906.	Stellingen.
jhr. mr. C. L. de Jonge.	11 Juni	1907.	Stellingen.
mr. A. van Doorninck.	3 Juli	1907.	Stellingen.

Groningen.

mr. S. Nauta.	23 Maart	1907.	Stellingen.

FACULTEIT DER GENEESKUNDE.

DOCTOREN IN DE GENEESKUNDE.

Leiden.

Ph. M. van der Haer,	16 November	1906.	De Homoeopathie. Een historisch-kritische beschouwing (112).
A. A. G. Land,	18 December	1906.	De beteekenis van de verschillende vormen der tuberkelbacillen in het sputum voor de prognose (104).
N. Waterman,	20 Februari	1907.	Arteriosklerose door adrenoline (73).
E. Gorter,	19 April	1907.	Over de verschillende typen van tuberkelbacillen en over de wegen der tuberculeuze infectie (153).
A. de Haan,	15 Mei	1907.	De kunstmatige vroeggeboorte. Litteratuurstudie (147).
C. J. A. van Iterson,	24 Mei	1907.	Bijdrage tot de kennis van de waarde der hyperaemie als geneesmiddel in de Oto-Rhino-Laryngologie (128).

Utrecht.

A. U. van den Berg,	17 December	1906.	Over den invloed van het wielrijden op de werking van het hart (123).
C. Bakker.	28 Januari	1907.	Kippeneiwit bij konijnen (106).
V. E. Nierstrasz.	12 Februari	1907.	Rauwolfine als hartgift (171).
A. van Rossem.	19 Maart	1907.	Gewaarwordingen en reflexen, opgewekt van uit de half cirkelvormige kanalen (147).
P. Wolterson.	16 Mei	1907.	Quantitatieve betrekking tusschen vagusprikkeling en hartswerking (81).
J. J. R. Moquette.	11 Juli	1907.	Onderzoekingen over volksvoeding in de gemeente Utrecht.

Groningen.

F. Sonies.	22 Mei	1907.	Ueber die Entwickeling des Chondocraniums und der knorpeligen Wirbehäule bei den Vögeln (92).

FACULTEIT DER WIS- EN NATUURKUMDE.

DOCTOREN IN DE WIS- EN NATUURKUNDE.

Leiden.

H. B. A. Bockwinkel.	21 Maart	1907.	Van de stralingsverschijnselen in bewogen stelsels (108).

Utrecht.

W. J. H. Moll.	26 Februari	1907.	Onderzoek van ultra-roode spectra (75)
G. van Beek.	5 Juli	1907.	Over monoïden (79).

Groningen.

H. J. Slijper.	13 October	1906.	Kristallographisch onderzoek der Isomere aceet- en benztoluïden (59).
M. J. de Boer.	21 Maart	1907.	De rationale krommen van den vijfden graad in R. 5 en R. 4 (128).
Z. J. de Langen.	13 Juni	1907.	Kinetische afleiding van thermodynamische evenwichtsvoorwaarden (86).

DOCTOREN IN DE SCHEIKUNDE.

Leiden.

D. Mol.	5 Juli	1907.	Over eenvoudige esteranhydriden van organische verzadigde tweebasische zuren (152).

Utrecht.

N. H. Cohen.	19 October	1906.	Over Lupeol, eene bijdrage tot de kennis der cholesterineachtige lichamen (93).
A. J. Ultee.	23 November	1906.	Bijdrage tot de kennis der cyaanhydrinen (92).
Th. Strengers.	3 Juli	1907.	De explosieve platina-metalen (123).

DOCTOREN IN DE PLANT- EN DIERKUNDE.

Leiden.

G. J. de Groot,	22 Januari	1907.	Aanteekening over de ontwikkeling van scolopeos armiger (74).

Groningen.

Ph. van Harreveld,	26 Maart	1907.	Die unzulänglichkeit der heutigen klinostaten für reizphysiologische untersuchungen (144).

DOCTOREN IN DE ARTSENIJBEREIDKUNDE.

Leiden.

H. Nanning Jr.,	4 October	1906.	Over den invloed van pancreas-extract op de glycolyse in spiersap.
J. J. van Eck,	29 October	1906.	De bepaling der natuurlijke ventilatie (147).
H. W. M. Nijdam,	19 Juni	1907.	Aërobacter tartarivorum (87).

FACULTEIT DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE.

DOCTOREN IN DE KLASSIEKE LETTERKUNDE.

Utrecht.

E. H. Renkema,	12 October	1906.	Observationes criticae et exegeticae ad C. Valerii Flacci Argonautica (90).

Groningen.

D. Heeringa,	26 September	1906.	Quaestiones ad Ciceronis de divinatione libros duos pertinentes (79).
D. J. A. Westerhuis,	1 December	1906.	Origo Constantini Imperatoris sive Anonymi Valesiani pars prior (76).
J. Huddleston Slater,	20 December	1906.	C. Suetonii Tranquilli vita Tiberii pars prior (64).

DOCTOREN IN DE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

Leiden.

R. Jacobson,	9 November	1906.	Carel van Mander (1548—1606) Dichter en Prozaschrijver (259)
W. J. M. Mulder,	18 April	1907.	Dietrich von Nieheim, zijne opvatting van het concilie en zijne kroniek (303).
J. S. Theissen,	24 Mei	1907.	Centraal gezag en Friesche vrijheid (Friesland onder Karel V) (501).
M. J. Hamaker,	7 Juni	1907.	Jacob Geel (1789—1862) naar zijn brieven en geschriften geschetst (224).
R. van der Meulen Rz.,	13 Juni	1907.	Die Naturvergleiche in den Liedern und Totenklagen der Litauer (178).
H. A. W. van der Vecht,	6 Juli	1907.	Cornelis van der Mijle (136).
J. Snellen.	9 Juli	1907.	Liederen van Hadewijch (132).

Utrecht.

D. Gaastra,	5 October	1906.	Bijdrage tot de kennis van het vedische ritueel „Jaiminiyasrautasutra" (140)

Groningen.

Chr. van Schooneveldt,	3 November	1906.	Over de navolging der klassiek Fransche tragedie in Nederlandsche treurspelen der achttiende eeuw. (208).
Moritz Schönfeld,	10 November	1906.	Proeve eener kritische verzameling van Germaansche volks- en persoonsnamen voorkomende in de literaire en monumentale overlevering der Grieksche en Romeinsche oudheid (132).
B. van Halteren,	17 November	1906.	Het pronomen in het Nederlandsch der zestiende eeuw (81).
G. Busken Huet,	25 Mei	1907.	„Honoris Causa".
W. H. Staverman,	15 Juni	1907.	Robinson Crusoe in Nederland. Een bijdrage tot de geschiedenis van den roman in de XVIIIde eeuw (184).
P. Kloosterman,	8 Juli	1907.	Het vocalisme der beklemtoonde lettergrepen van den Metslawierschen tongval historisch uiteengezet (75).

F. STUDENTENGEZELSCHAPPEN.

Leiden. De Studenten Debatingclub stond onder leiding van den hoogleeraar Oppenheim. De vergaderingen van het dispuutcollege „Wet en Practijk", onder leiding van de hoogleeraren Tichelaar en Visser van IJzendoorn, werden door een 25tal studenten bijgewoond.

Het gezelschap „Nomos" stond onder leiding van laatstgenoemden hoogleeraar. De vergaderingen van de natuurkundige vereeniging werden in den regel bijgewoond door den hoogleeraar Kamerlingh Onnes. De hoogleeraar Wijsman leidde wederom de vergaderingen van het gezelschap „Aesculapius", en vereenigde eens per maand de candidaten te zijnen huize ter onderlinge bespreking van literatuur en onderwerpen van algemeenen aard.

Door den hoogleeraar Hartman werd een dispuutcollege gehouden met alle studenten in de oude letteren; aldaar werden voordrachten gehouden en stellingen verdedigd over onderwerpen tot het gebied der Latijnsche letteren en der Romeinsche geschiedenis behoorende.

Utrecht. De Algemeene Debatingclub hield een viertal vergaderingen, waarin stellingen werden verdedigd door dr. H. Treub, hoogleeraar te Amsterdam; mr. J. baron d'Aulnis de Bourouill, hoogleeraar te Utrecht; ds. G. Wisse Jr. te Driebergen; ds. A. S. Talma te 's Gravenhage.

De gezelschappen Themis en Anthonius Matthaeus werkten op de gewone wijze onder leiding van de hoogleeraren Molengraaff en Simons. De werkzaamheden bestonden in het voeren van burgerlijke gedingen; ook werden enkele stellingen verdedigd.

Over het algemeen werd met ijver en tevens goed gewerkt.

Natura dux nobis et auspex hield 14 vergaderingen, welke meermalen door de hoogleeraren Julius en Zwaardemaker werden bijgewoond.

Van het groot aantal onderwerpen welke behandeld werden, kunnen worden genoemd: bacteriologische vraagstukken, verdamping van vaste lichamen, toepassingen der thermodynamica in de physiologie, meetkunde op den bol, het accomodatievermogen van verschillende dieren, langzame verbranding, enz.

De pharmaceutische gezelschappen Scheele (korpsleden) en Unitas Pharmaceuticorum (niet korpsleden) vergaderden, evenals vorige jaren, geregeld onder leiding van den hoogleeraar Wefers Bettink.

Ook het door de candidaat-tandmeesters opgericht dispuutgezelschap John Torres hield geregeld vergaderingen.

Groningen. Voor Conamur werden door verschilende dames en heeren, op politiek gebied zeer uiteenloopende richtingen vertegenwoordigende, lezingen gehouden.

De theologenclub „παντα etc." ging voort met het organiseeren harer tweewekelijksche bijeenkomsten, die zich in groote belangstelling der leden mocht verheugen.

Mede werden ook ditmaal van harentwege onder auspiciën van een der hoogleeraren geregeld kanseloefeningen gehouden.

De theologische faculteit van het Groningsch Studentenkorps „Vindicat atque Polit" stelde in combinatie met de literarische faculteit pogingen in het werk om dr. Fr. Delitzsch van Berlijn alhier te doen optreden, welke pogingen zeer tot haren spijt niet tot het gewenschte resultaat voerden.

De theologische faculteit en de andere faculteiten van het Groningsch Studentenkorps zijn in den loop dezes jaars bij korpsbesluit opgeheven en hebben plaats gemaakt voor de faculteitenvereenigingen, die — zoowel korpsleden en niet-korpsleden omvattend — zich de behartiging van de studiebelangen harer leden, zien opgedragen. Over de werking der nieuwe faculteitsvereenigingen, als zijnde pas onlangs in werking getreden, valt nog weinig te vermelden.

De Vrijzinnig-Godsdienstige Studentenvereeniging mocht zich dit jaar verheugen in eene groote belangstelling. Door ds. J. Bruins werd een druk bezochte cursus gegeven. Als sprekers traden voor de vereeniging verschillende predikanten op.

De Groningsche afdeeling der Nederlandsche Christen-Studentenvereeniging organiseerde, evenals vorige jaren, Bijbelkringen. Verschillende sprekers traden op.

De gewone vergaderingen van het genootschap „Dicendo Discimus" werden tamelijk goed bezocht. De buitengewone vergaderingen genoten als altijd zeer veel belangstelling.

De Juristendebatingclub gaf weinig teekenen van leven.

In de Studenten-Literatorenvereeniging werden evenals vorige jaren lezingen gehouden over letterkundige onderwerpen. Het aantal dames-studenten in deze vereeniging neemt voortdurend toe.

G. PRIJSVRAGEN.

Utrecht. Op de ten vorigen jare uitgeschreven prijsvragen zijn vijf antwoorden ingekomen. De gouden eerepenning werd toegekend aan Emil van de Velde, candidaat in de geneeskunde te Leiden.

Een eervolle vermelding werd toegekend aan P. Neideck, candidaat in de godgeleerdheid aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam.

Groningen. De navolgende prijsvragen werden op 1 Mei 1907 uitgeschreven:

Faculteit der godgeleerdheid.

I. De faculteit verlangt eene wijsgeerige toetsing van Gustav Theodor Fechner's geschrift: Die drei Motive und Gründe des Glaubens.

II. De faculteit vraagt eene verhandeling over de plaats en de beteekenis der Parousie-verwachting in het godsdienstig-zedelijk leven der eerste Christenen tot 150 na Chr.

Faculteit der rechtsgeleerdheid.

I De faculteit verlangt een historisch-critisch, tevens rechtsvergelijkend onderzoed naar de aansprakelijkheid der reederij voor de daden en verzuimen van den gezagvoerder.

II. De faculteit verlangt eene verhandeling over het in art. 1 der Ongevallenwet 1901 bedoelde verband tusschen ongevallen en de uitoefening van het bedrijf, met vergelijking van den grondslag der ongevallen-wetgeving in het buitenland.

Faculteit der geneeskunde.

I. De faculteit verlangt een onderzoek naar de ontwikkeling van banen in het cerebrale zenuwstelsel bij zoogdieren of vogels.

II. De meening is uitgesproken (vergel. C. Röse, Deutsche Monatschr. f. Zahnheilkunde, XXIII. Jahrg., 1905, Heft 12), dat tandcaries pleegt gepaard te gaan met een gering gehalte van het speeksel aan calcium en alkali.

De faculteit vraagt daarover een critisch-experimenteel onderzoek, zoowel bij personen die aan caries lijden, als bij hen die daartoe voorbeschikt zijn door ziekte of door erfelijkheid.

Wordt bedoeld samengaan inderdaad waargenomen, dan vraagt de faculteit tevens naar het oorzakelijk verband.

Faculteit der wis- en natuurkunde.

I. De faculteit vraagt eene mathematische theorie van het klok- en hamerspel. De spelregels zijn o. a. te vinden in Nieuw Archief voor Wiskunde, XIX, bladz. 107.

II. De faculteit verlangt een onderzoek naar de verspreiding en localisatie van chitine, voornamelijk in het dierenrijk, alsmede naar hare eigenschappen en de quantiteit waarin die stof in de natuur optreedt. Men vergelijke: C. van Wisselingh, Mikrochemische Untersuchungen über die Zellwände der Fungi. in Pringsheim's Jahrb. f Wiss. Botanik, Bd. 31, 1898, bladz. 619.

Aan de beschrijving der onderzoekingen moeten teekeningen zijn toegevoegd.

Faculteit der letteren en wijsbegeerte.

I. De faculteit verlangt een onderzoek naar de perfecta en

de imperfecta in het Oude Testament met voorgevoegde Wau consecutivum of copulativum, die te recht of ten onrechte geacht worden van de in het Hebreeuwsch gebruikelijke consecutio temporum af te wijken.

II. Quaeritur, utrum carmen, quod inscribitur Ciris, a Cornelio Gallo compositum sit et Vergilio exemplo fuerit, an cento sit ex pannis Catullianis et Vergilianis consutus.
(Cf. F. Skutsch, aus Vergils Frühzeit, 1901; idem, Gallus und Vergil, 1906; Hermes 37 (1902), p. 14—55. 161—172; 42 (1907), p. 35—77).

De vragen zijn te beantwoorden in de taal, waarin ze gesteld zijn.

De antwoorden, geschreven met eene andere hand dan die van den auteur, worden vóór 1 Mei 1908 toegezonden aan den secretaris van den senaat der Universiteit. Zij worden geteekend met eene spreuk en gaan vergezeld van een gesloten en verzegeld briefje, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft en den naam en het adres des schrijvers bevat.

Op den derden Maandag van de maand September 1908 wordt het oordeel der faculteiten over de ingekomen verhandelingen afgekondigd en aan de schrijvers der meest voldoende antwoorden, die door de faculteiten de bekroning zijn waardig gekeurd, de gouden eerepenning uitgereikt.

H. RIJKSBEURZEN.

Rijksbeurzen werden genoten:

te *Leiden*: in de faculteit der godgeleerdheid, door G. J. Thierry, in die der rechtsgeleerdheid, door M. W. Scheltema, in die der geneeskunde door C. de Leeuw, in die der wis- en natuurkunde, door P. Klinkenberg en in die der letteren en wijsbegeerte, door mejuffrouw A. Schram en A. Goslinga;

te *Utrecht*: in de faculteit der godgeleerdheid, door C. G. Wagenaar, in die der rechtsgeleerdheid, door S. S. de Koe, in die der geneeskunde, door A. Jansen, J. C. P. J. Vorster en M. H. J. Adels, in die der wis- en natuurkunde, door A. H. Blaauw, L. M. R. Rutten en J. Boldingh en in die der letteren en wijsbegeerte, door J. van der Horst, P. J. G. Verburgt en H. Wagenvoort;

te *Groningen*: in de faculteit der godgeleerdheid, door C. J. Meijer en IJ. van Dijk, in die der rechtsgeleerdheid, door G. van Dijck, in die der geneeskunde, door D. J. Beck en in die der wis- en natuurkunde, door G. Postma en D. A. G. Bruggeman.

I. HULPMIDDELEN VOOR HET ONDERWIJS.

1. Leiden.

Bibliotheek. Het gewone onderhoud had geregeld plaats. De inrichting voor centrale verwarming wordt aangelegd. Het meubilair werd geregeld verzorgd. Het linoleumzeil in het midden op de groote trap en boven op het portaal voldoet goed. Van de nieuw aangelegde huistelephoon tusschen het bureau van den custos en de binderij wordt veel gemak ondervonden. De brandbluschmiddelen en bliksemafleiders werden tweemaal onderzocht, kleine defecten zijn hersteld en een bedorven brandslang werd door een nieuwen vervangen.

Van alle verzamelingen werd een steeds toenemend gebruik gemaakt. Buiten de bibliotheek werden tegen ontvangbewijs uitgeleend 12723 werken, waarvan 2687 van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, tegen resp. 12063 en 3104 in het vorig jaar. Buiten de stad werden 1673 pakketten met boeken verzonden. Het getal personen die voor het eerst in de gelegenheid gesteld werden boeken te leen te ontvangen bedroeg 402.

Tallooze malen werden boeken tijdelijk in andere bibliotheken in binnen- en buitenland gedeponeerd ten behoeve van aldaar werkende personen. Omgekeerd werden van elders ten behoeve van Leidsche bezoekers ter leen ontvangen 159 boeken en 87 handschriften. De verschillende catalogi werden geregeld bijgehouden. Bovendien werd de hand geslagen aan het opnemen eener nieuwe rubriek, nl. die der „kleine geschriften" die in tallooze omslagen bijeen bewaard werden.

Bij het inschikken in den catalogus werd wederom veel hulp ondervonden van den heer P. Gediking.

In de zeer goed geslaagde geschiedkundige tentoonstelling van natuur- en geneeskunde, ter gelegenheid van het 11de Nederlandsche Natuur- en geneeskundig congres te Leiden in Maart—April jl. gehouden, heeft de bibliotheek een zeer belangrijk aandeel gehad.

Door de onderneming tot reproductie der meeste belangrijke en oudste handschriften (Codices Graeci en Latini photographice depicti) werden het elfde deel, eene phototypische reproductie van eene unicaal-codex van Livius in de Keizerlijke bibliotheek te Weenen en een vierde supplement-deel, bevattende de reproductie van een der meest bekende Leidsche handschriften, den codex Perizonianus van Tacitus' kleinere werken, uitgegeven.

Aangekocht werden 684 vervolgdeelen en 340 werken. Uit de gelden van het legaat-Warner werden aangekocht 28 vervolgen en 34 werken; uit dat van Riemersma 22 vervolgen; van Chastelain 60 boeken; van Perizonius 5 boeken; van Stolp 20 vervolgen en 7 boeken. Voor rekening der Thorbecke-stichting werden aangekocht 47 vervolgdeelen en 68 boeken; voor de Tiele's kamer 28 boeken en 40 vervolgen. De verzameling van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde werd vermeerderd met 24 handschriften, 175 boeken en 225 vervolgen; die van het Seminarium der Remonstrantsche Broederschap met 17 boeken en 9 vervolgen. Van de periodieken in bruikleen van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen werden de vervolgen geregeld verzonden.

Ten geschenke werden ontvangen van de verschillende Departementen van Algemeen Bestuur 75 boeken, 130 vervolgen, 172 kaarten; van binnen- en buitenlandsche genootschappen 265 boeken en 732 vervolgen, van particulieren 282 boeken en 88 vervolgen; van de leeskamer Amicitia 37 boeken en brochures en 19 vervolgen. Door ruil met de beschikbaar gestelde exemplaren van het Internationales Archiv für Ethnographie werden verkregen 34 tijdschriftdeelen. In ruil voor de van hier verzonden Leidsche dissertaties werden ontvangen 5888 dissertaties en andere academische geschriften van tal van buitenlandsche Universiteiten.

Van die geschenken verdienen afzonderlijke vermelding de verzameling van 44 oude juridische handschriften na den dood van den hoogleeraar W. M. d'Ablaing alhier, voorloopig in bruikleen gegeven en thans door zijn zoon W. J. M. d'Ablaing, in vollen eigendom aan de bibliotheek afgestaan.

Belangrijke gedrukte werken ontving de bibliotheek door de vrijgevigheid van lady Meux: een exemplaar van het op hare kosten uitgegeven prachtwerk „The Life and Miracles of Takla Hâymânôt and the Book of the Riches Ethiopic Texts ed. by E. A. Wallis Budge"; van baron Carl de Geer een der 12 op zijne kosten vervaardigde exemplaren der reproductie van Linnaeus' oorspronkelijk handschrift „Adonis Uplandicus".

Ziekenhuis. Het gebouw verkeert in vrij gunstigen toestand. Eene bestaande ruimte werd tot provisiekelder ingericht. Het tot recreatiezaal voor de verpleegsters ingerichte gedeelte van het magazijn werd voltooid. Aan het voornemen, om alle houten parketvloeren af te schrappen en daarna te oliën is uitvoering gegeven, waardoor de zusters van het vermoeiende boenen zijn vrijgesteld. De bouw van een nieuw desinfectie-inrichting is voltooid en een nieuwe oven geplaatst. Het geheel voldoet uitstekend uitstekend aan de verwachting; niet alleen is de

daaraan grenzende localiteit voor de in bewaring gestelde kleeding van de patiënten aanmerkelijk ruimer geworden, doch tevens is daaraan thans verbonden een drooglokaal voor de gedesinfecteerde goederen en eene kleed- en badkamer. Voor dezen dienst is een afzonderlijke beambte aangesteld, die met de behandeling der besmette goederen volkomen op de hoogte is.

Het gewone onderhoud had geregeld plaats. De toestand van het meubilair is gunstig.

Aankoopen van belangrijken aard konden, met het oog op de geldmiddelen niet plaats hebben.

Hoe noodig ook de vernieuwing van liggingstukken voor het personeel zij, kan hieraan vooralsnog geen gevolg worden gegeven en zal dit nog eenigen tijd moeten worden uitgesteld.

De instrumenten en hulpmiddelen bevinden zich in uitstekenden toestand.

De verwachting, dat in het ongekend hooge aantal patiënten en verpleegdagen eenige verbetering zou gebracht worden, is niet vervuld. Integendeel, de cijfers in dit studiejaar overtroffen nog die van het vorige.

In het geheel werden opgenomen 2823 patiënten met een aantal verpleegdagen van 79923. In het vorige jaar werden 2723 patiënten ingeschreven met 79866 verpleegdagen.

Voor rekening van het Rijk werden verpleegd 2141 patienten gedurende 61309 dagen. Deze patiënten waren over de verschillenden afdeelingen verdeeld als volgt:

AFDEELING.	Mannen.	Vrouwen.
Geneeskunde	210	158
Heelkunde	394	402
Verloskunde.	—	688
Oog- en oorheelkunde	176	113
	780	1 361

Het aantal patiënten voor rekening der gemeente Leiden bedroeg 682 met 18 614 verpleegdagen.

Over de verschillende afdeelingen waren deze patiënten als volgt verdeeld:

AFDEELING.	Mannen.	Vrouwen.
Geneeskunde	132	187
Heelkunde	79	109
Verloskunde.	—	114
Oog- en oorheelkunde	34	27
	245	437

De opname in de zomervacantie bedroeg 324 patiënten, van welke 228 voor rekening van het Rijk en 96 voor rekening van de gemeente Leiden. In de verloskundige afdeeling werden 112 patiënten opgenomen. Het aantal behandelden op de polikliniek steeg van 19525 tot 20320.

De toestand van de geldmiddelen was zeer ongunstig. Het zeer hooge aantal verpleegdagen der laatste jaren was de oorzaak, dat een tekort ontstond. Door de gunstige beschikking op de aanvraag om een buitengewoon krediet was het mogelijk de uitgaven te bestrijden.

De toestand van de apotheek eischt dringend verbetering, vooral met het oog op de zich voortdurend uitbreidenden dienst.

Het aantal gereedgemaakte recepten bedroeg 127155, verdeeld als volgt:

Kliniek.

AFDEELING.	Aantal recepten.
Geneeskunde	26 801
Heelkunde	46 061
Verloskunde	26 456
Oog- en oorheelkunde	4 433
	103 751

Polikliniek.

AFDEELING.	Aantal recepten.
Geneeskunde	9 839
Heelkunde	3 645
Verloskunde.	1 318
Oog- en oorheelkunde	7 838
	22 640

Beambten, enz. 764.

Eene uiteenzetting van de oorzaken en redenen, waardoor de uitgaven, waarvan ook een groot gedeelte op rekening van de apotheek kwam, in het afgeloopen jaar zoo hoog waren, is onnoodig, daar de cijfers deze voldoende aantoonen.

Anatomisch kabinet. De toestand van het gebouw is bevredigend, ofschoon het gebrek aan ruimte zich doet gevoelen. De toestand van het meubilair is nog steeds ongunstig, omdat het grootendeels besmet is door houtwurmen. De pogingen aangewend om deze plaag te bestrijden, hebben uit den aard der zaak weinig succes gehad, en zeer ingrijpende maatregelen zullen noodig zijn om hiervan verlost te worden. De verzameling werd uitgebreid met enkele door armen en beenen, alsmede met vijf kerkhofschedels van Israëlieten, een geschenk van dr. Ernst de Vries uit Amsterdam. Het aanvullen der collectie met nieuwe praeparaten; hetwelk dringend noodig is, stuitte nog steeds af op gebrek aan voldoende lijkenmateriaal.

Natuurkundig laboratorium en kabinet. Het gebouw werd in goeden staat onderhouden. De nieuwe collegekamer (aan de Zonneveldsteeg) bestemd voor de theoretische natuurkunde, benevens de kamer voor den hoogleeraar en die voor zijn assistent kwamen in November 1906 gereed. Ook de nieuwe smederij kwam in die maand gereed. In de zomervacantie van 1907 werd een begin gemaakt met den aanbouw van een lokaal voor proeven en eene werkplaats, grenzende aan de collegezaal voor theoretische natuurkunde, van eene werkplaats, van een lokaal bestemd voor metingen, ten behoeve van de electrische installatie en van eene kamer boven het laboratorium E' en bestemd om in het zoo nijpende plaatsgebrek voor het practicum der philosophische studenten, althans voorloopig eenigszins te voorzien.

De brandbluschmiddelen werden in goeden staat onderhouden. Eene brandvrije afsluiting tusschen het Anatomisch kabinet, en het Physisch laboratorium is echter nog steeds niet verkregen.

De toestand der instrumentenverzameling is gunstig. Wederom werden enkele voorwerpen uitgeleend voor wetenschappelijke doeleinden.

Op tijden, waarop de lokalen en hulpmiddelen voor het onderwijs niet noodig waren, bestond er gelegenheid deze beschikbaar te stellen voor de avondschool voor de aanstaande electro-technische werklieden van het genootschap „Mathesis Scientiarum Genitrix" en voor het houden van een vacantiecursus

in het glasblazen voor de „Vereeniging tot bevordering van de opleiding tot instrumentmaker".

Met het uitgeven van de „Communications from the physical Laboratory at the University of Leiden". werd geregeld voortgegaan. In dit jaar verschenen de comms. n°. 94 tot en met 97 en supplement n°. 14.

De belangstelling in het laboratorium door buitenlanders bleek weder uit het bezoek van verscheidene vreemde geleerden.

Belangrijke aanwinsten of verliezen zijn niet te vermelden.

Chemisch laboratorium (*organische afdeeling*). Muren, zolderingen en houtwerk in de candidatenwerkzaal, het privaat laboratorium van den hoogleeraar, de directeurskamer, de leeskamer, het wachtkamertje, de gang en het trappenhuis werden geverfd.

Een honderdtal nieuwe praeparaten werden verkregen door de werkzaamheden van assistenten en leerlingen en door geschenk. Verschillende instrumenten werden aangeschaft.

Chemisch laboratorium (*anorganische afdeeling*). Ofschoon het gebouw goed werd onderhouden voldoet het niet meer aan de billijkste eischen De toestand van het meubilair is voldoende. Door aankoop werden de voorraden aangevuld.

Zoötomisch laboratorium. Behalve kleine herstellingen hadden aan het gebouw geene veranderingen plaats.

Ook in het meubilair is geene verandering gekomen. De verzameling werd met eenige skelet-praeparaten en wasmodellen vermeerderd.

Hortus. De kassen en bakken verkeeren voor het grootste gedeelte in goeden staat. Een groot verlies werd geleden, doordat een groote Quercus suber en een Cinnamomum Zeilanicum stierven. Het uitbreiden der verzameling was, door gebrek aan ruimte onmogelijk. Met het vervaardigen van den blaadjescatalogus der aanwezige planten werd geregeld voortgegaan.

Relaties met binnen- en buitenlandsche tuinen, alsmede met particulieren werden steeds, door het ruilen van planten en zaden, onderhouden.

Het bezoek bedroeg in het afgeloopen jaar 15 362 volwassen personen. Ook werd de inrichting door vele binnen- en buitenlandsche plant- en tuinbouwkundigen bezocht.

De behoefte aan eene middelmatig hooge warme- en eene lage koude kas doen zich meer en meer gevoelen. Door het gemis daarvan en van eene doelmatig ingerichte oranjerie zijn verliezen juist der grootere exemplaren, niet te voorkomen.

Botanisch laboratorium. De meubileering van het nieuwe laboratorium kwam in zooverre gereed, dat op 1 Juni het personeel daarheen kon verhuizen. Museum en bibliotheek zullen eerst in het nieuwe verslagjaar gereed kunnen komen.

De verzamelingen ondergingen weinig verandering.

Herbarium. Het herbarium-Persoon werd geheel in orde gebracht. De voorloopige ordening der Fungi is thans afgeloopen, die der Bryophyten nadert hare voltooiing. Van het ordenen der Lichinen-collectie moet voorloopig worden afgezien, wegens de hooge kosten, daaraan verbonden.

Aangekocht werden 8802 soorten en ten geschenke ontvangen 1893, zoodat de collecties werden vermeerderd met 10 695 exemplaren.

Aan doubletten werden uitgedeeld 2280 exemplaren. Uitgeleend werden 2310 planten.

Voor de bibliotheek werden aangekocht 30 tijdschriften en vervolgwerken, 709 boekwerken en 60 photographieën, terwijl ten geschenke werden ontvangen 38 werken.

Door het personeel werd gedurende het afgeloopen jaar gepubliceerd Goedhart en Jongmans, Plantenkaartjes voor Nederland en J. P. Lotsy, Vorträge über Botanische Stammesgeschichte.

Museum van natuurlijke historie. Van het oude gebouw valt niet veel goeds te zeggen. De bouw van het nieuwe wordt ijverig voortgezet. De toestand van het reeds afgewerkt en in gebruik genomen gedeelte laat niets te wenschen over.

De brandbluschmiddelen en de bliksemafleiders werden tweemaal beproefd en eventueele gebreken dadelijk hersteld.

Wat de verzameling betreft werden vele goede aanwinsten verkregen.

Een desiratum van het museum is nog altijd de Okapia wegens de groote kosten.

Geschenken werden ontvangen o. a. van P. Buitendijk, E. Jacobson, dr. J. Semmelink, mr. R. baron Snouckaert van Schauburg, dr. H. W. van der Weele, F. E. Blaauw, Ed. Blaauw, C. L. J. Palmer van den Broek, dr. E. D. van Oort en vele anderen.

Het aantal bezoekers bedroeg 6181.

Door vele binnen- en buitenlandsche geleerden werd van het museum gebruik gemaakt voor wetenschappelijke studiën.

Geologisch-mineralogisch museum. Het gebouw geeft tot geene opmerkingen aanleiding. Met het bewerken der verzamelingen wordt voortgegaan.

Gepubliceerd werd in het tijdschrift van het museum Heft X van de „Fossilien von Java", en serie I, band XIII, heft 3 en 4.

Ten geschenke zijn o. a. ontvangen druipsteen uit de Dechenhöhle van Westfalen, eenige gesteentemonsters, verkiezeld hout van Djambi en eene collectie Evertebrata.

Verschillende voorwerpen werden aangekocht.

Physiologisch laboratorium. Gebouw en meubilair werden behoorlijk onderhouden en verkeeren, het plaatsgebrek in aanmerking genomen, in bevredigenden toestand. Eenige noodige instrumenten voor onderwijs en onderzoek werden aangeschaft.

Pharmaceutisch laboratorium. De toestand van het gebouw is goed. Met het oog op de verwachte electrische centrale, schenen voorstellen tot vernieuwing der accumulatorenbatterij onnoodig. Het meubilair werd naar behooren onderhouden. Toestellen werden naar behoefte aangeschaft.

Pathologisch-anatomisch laboratorium. Kleinere herstellingen zijn telkens, als daaraan behoefte bestond, verricht. Op den zolder is eene ruimte afgeschoten om als werkkamer ten behoeve der pathologische afdeeling dienst te doen. Het meubilair werd aangevuld met eenige tafeltjes en stoelen. De verzamelingen werden behoorlijk onderhouden.

Sterrenwacht. Gedurende het afgeloopen jaar werden de buitenmuren van het middengebouw geverfd en de raamkozijnen en ramen onder den kleinen koepel vernieuwd. In het heliometergebouw werden de pijlen en het ijzerwerk geverfd.

Aan de instrumenten hadden eenige veranderingen plaats. De protuberansspectroskoop, in het vorig jaar bij Toepfer en Zoon te Potsdam besteld, is in het afgeloopen jaar geleverd. Zij is zeer goed geconstrueerd en, nadat zij aan den grooten kijker was aangebracht, gaf zij zeer duidelijke beelden van de protuberansen. Door geschenk en aankoop werd de bibliotheek met verschillende werken verrijkt.

Aan de Sterrenwacht werden weder verschillende onderzoekingen verricht.

Ethnographisch Museum. In den toestand der gebouwen is geene verandering gekomen Het meubilair werd met eenige kasten, stoelen, een ladder enz., uitgebreid.

De verzameling werd door geschenk en aankoop uitgebreid.

Gedurende het afgeloopen jaar werd het museum door 3049 personen bezocht.

Museum van Oudheden. In de beide bovenzalen van het hoofdgebouw aan de Breestraat werden Amerikaansch greenen vloeren gelegd. De in elkander loopende reeks van vertrekken voor de Nederlandsche afdeeling bestemd kwam geheel gereed en evenzoo een uitbouw op de binnenplaats, voor de afdeeling Grieksch Romeinsche beeldhouwwerken.

De brandbluschmiddelen werden uitgebreid.

Het meubilair werd uitgebreid met verscheidene kasten.

De Egyptische catalogus kwam geheel gereed. Evenzoo de catalogus van de Nederlandsche afdeeling.

Van eene nieuwe uitgaven van het museum: „Oudheidkundige mededeelingen van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden", verscheen een eerste deel. De verzameling werd door geschenk en aankoop uitgebreid.

Het gebouw in de Breestraat werd door 6785, de galerij van gipsafgietsels door 1035 personen bezocht.

Utrecht.

Universiteitsgebouw. Het gebouw verkeert in goeden staat en blijft aan zijne bestemming beantwoorden. Ten gevolge van het steeds toenemend aantal colleges, begint er echter gebrek aan een voldoend aantal lokalen te komen, zoodat uitbreiding van het aantal collegelokalen niet zal kunnen uitblijven. Ook de senaatskamer is te klein voor het groot aantal hoogleeraren.

De wachtkamer en de pedellenkamer, beiden op de bovenverdieping, werden dit jaar geschilderd en behangen, zoodat thans alle kamers op de bovenverdieping gereed zijn.

Bibliotheek. De administratielokalen der bibliotheek waren ook dit jaar gevestigd in het huis Plompetorengracht n°. 11.

In het verbouwde bibliotheekgebouw werden de centrale verwarmingstoestellen geplaatst, welke tevens in het oude boekenmagazijn zijn aangebracht.

De bibliotheek vermeerderde met 945 gedrukte nummers.

Van deze worden nagenoeg $^2/_3$ bij legaat, door geschenk of door ruiling verkregen, de andere zijn aangekocht. Een overwegend aandeel in deze aanwinsten werd ingeschreven als het legaat van wijlen den hoogleeraar dr. J. A. C. Oudemans, waaruit ongeveer 300, meest belletristische geschriften werden opgeteekend.

Voorts werd door den hoogleeraar mr. J. baron d'Aulnis de Bourouill, de bibliotheek door de hoogstbelangrijke schenking van de bibliotheek van wijlen den heer J. Philip van der Kellen, oud-directeur van 's Rijks Prentenkabinet te Amsterdam, verrijkt.

Behalve het legaat Oudemans en de schenking d'Aulnis ontving de bibliotheek van de navolgende personen, vereenigingen en genootschappen, belangrijke boekgeschenken: van den hoogleeraar Baljon, dr. E. Bessem, mr. G. H. van Bolhuis, den hoogleeraar Cohen, mevr. de wed. J. Dornseiffen, G. A. Evers, den hoogleeraar Houtsma, den hoogleeraar Hubrecht, dr. H. A. Laan, dr. W. J. Leyds, H. J. Lenderink, mevr. de wed. dr. A. P. van Mansvelt, den hoogleeraar Molengraaff, dr. G. J. D. Mounier, mr. S. Muller Fzn., L. Penning, dr. E. A. L. Quadekker, jhr. dr. P. J. H. Röell, den heer Ruys (firma Terveen), den hoogleeraar Wind, het Koloniaal Museum en de Theosophische Uitgeversmaatschappij.

Trustees of the Library of Congres, Statistisch bureau te Budapest, J. R. Moore, hoogleeraar aan de Columbia University, the Director of the Bellevue and allied Hospitals te New-York, the American philosophical Society, en the University of Aberdeen.

De handschriften-verzameling werd vermeerderd met 6 stuks uit de bibliotheek van wijlen dr. J. Dornseiffen te Amsterdam en geschonken door diens weduwe, woonachtig te Doorn, alsmede 9 andere, afgestaan door mr. J. F. B. Baert te Utrecht. Met de herstelling van beschadigde handschriften werd geregeld voortgegaan.

Het gebruik, hetwelk van de bibliotheek in het afgeloopen jaar gemaakt is, blijkt uit het volgende staatje:

behandelde aanvraagbriefjes . .	9 978	stuks,
uitgeleende boeken	12 859	„
buiten de stad verzonden. . .	940	pakketten,
leeszaalbezoek	3 067	personen.
uitgeleende handschriften. . .	27	stuks.

van elders ontvangen handschriften ter raadpleging 53 stuks.

Pathologisch instituut. In den afgeloopen cursus werden 121 lijkopeningen verricht, terwijl de studenten er 37 verrichten.

De sectietechniek en algemeen pathologische anatomische diagnostiek, werd gedoceerd door den heer Kuijer, die bovendien voor het 1ste studiejaar, na het candidaatsexamen, een cursus in pathologische histologie gaf.

Ten behoeve van het Staatstoezicht op de volksgezondheid, werden weder een groot aantal onderzoekingen verricht, voornamelijk betreffende epidemische cerebrospinaal-meningitis en pest.

Het nieuwe pathologische instituut kon ingevolge vertraging der inrichting nog niet in gebruik genomen worden.

Ten behoeve van de serumbereiding, die nu reeds bijna 7 jaar door den hoogleeraar Spronck is voortgezet, in de vaste overtuiging, dat dit werk ten goede kan komen aan de Universiteit, die daardoor als vanzelf aangewezen schijnt om een eventeelen leerschool in de experimenteele therapie te bekomen, is aangekocht eene kleine boerenhofstede aan den Hoofddijk in de gemeente Maartensdijk, in de onmiddellijke nabijheid van Utrecht. Op dit terrein zijn thans nieuwe stallen gebouwd, waar de serum-paarden en andere dieren onder gunstige hygiënische omstandigheden gehuisvest zullen worden.

Het *Anatomisch instituut.* Het instituut verkeert, met uitzondering van de snijkamer, in goeden toestand.

De verplaatsing van het toestel voor de centrale verwarming. bracht wel eene verbetering in de wijze van verwarming van het instituut teweeg, doch afdoende bleek de verbetering nog niet. Nog herhaaldelijk werd hinder van kolendamp in de demonstratiekamer ontdekt; de trek van de kachel is echter belangrijk verbeterd.

Omtrent de verzamelingen is te vermelden, dat er een aantal nieuwe praeparaten, betreffende de microscopische anatomie der hersenen, den microscopischen bouw van het ruggemerg en de invervatie van bepaalde spieren bij zoogdieren in de verzameling werd opgenomen, o. a. werden aangekocht 47 fraaie microscopische praeparaten betreffende de ontwikkeling van Amphioxus, 3 modellen van onderdeelen van het gehoororgaan en een groot model van de spieren van den romp.

Deze modellen werden in de verzameling ter beschikking van de studenten geplaatst, van welke verzameling een druk gebruik is gemaakt.

Ziekenhuis. Het contract met het college van regenten der Vereenigde Gods- en Gasthuizen werd den 29sten December 1906 opnieuw verlengd en wel voor het tijdvak 1 Januari 1907 tot en met 30 Juni 1908 of zooveel korter als de nieuwe klinieken vroeger zullen worden geopend.

Ook dit jaar stelde de gemeente Utrecht een tweetal zalen méér ter beschikking van de klinische hoogleeraren Kouwer en Laméris, dan waarover deze hoogleeraren krachtens contract het recht hadden te beschikken.

Het bezetten van de 15 plaatsen in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen alhier, voor universitaire doeleinden beschikbaar gesteld, gaf ook dit jaar tot veel moeilijkheden aanleiding en stuitte herhaaldelijk af op de aan de opneming in het gesticht verbonden voorwaarden.

Op de bedoelde 15 plaatsen zijn 41 patiënten in het afgeloopen jaar opgenomen, dus wederom eene kleine vermeerdering ten opzichte van het vorig jaar, toen er 37 opgenomen werden; tegenover deze, zij het dan ook geringe vermeerdering staat echter eene vermindering van het opgenomen aantal gestichtspatiënten. Thans werden 52 patiënten opgenomen tegen 60 in het vorige jaar.

De psychiatrische kliniek kon, niettegenstaande het kleine getal patiënten, wel is waar met uiterste zuinigheid — (herhaaldelijk werd één uur voor uiterst nauwkeurige demonstratie en het volgende voor een niet minder nauwkeurige bespreking van een ziektegeval gebruikt) — gaande gehouden worden.

Hetzelfde geldt voor de neurologische kliniek; het onderwijs kon nog geregeld gegeven worden, al moest somtijds ook een uur, wegens gebrek aan patiënten voor de bespreking van een of ander hoofdstuk, eene theoretische les gegeven worden.

Eene te waardeeren aanvulling der neurologische en ook der psychiatrische kliniek, vormen de poliklinische demonstraties.

Het toenemend aantal patiënten heeft den hoogleeraar Heilbronner in staat gesteld, dit jaar voor het eerst van ééne ziekte meerdere patiënten hetzij te zamen, hetzij kort achter elkaar, op de polikliniek te demonstreeren en daardoor aan de studenten de talrijke individueele verschillen aan te toonen, die juist niet uit boeken of theoretische bespiegelingen, maar alleen door „zelfzien" kunnen geleerd worden.

Het aantal poliklinische patiënten heeft 463 bedragen, waarvan 149 van vorige jaren overgenomen.

Het geheele aantal consulten bedroeg ongeveer 1700, gemiddeld derhalve 22 per polikliniek.

Het laboratorium werd verrijkt met een toestel voor het onderzoek van het gehoorapparaat naar Bezold.

De kliniek en het laboratorium voor inwendige geneeskunde, alsmede de lokalen van de polikliniek, bleven onveranderd en laten derhalve zeer veel te wenschen over.

Verbeteringen van beteekenis werden in de geneeskundige kliniek niet aangebracht, terwijl de verzameling werktuigen niet werd uitgebreid.

Op de kliniek en polikliniek zijn van 1 Juli 1906—30 Juni 1907 2424 patiënten behandeld.

De verschillende ziekten waren onder hen verdeeld als volgt:

ZIEKTEN	Kliniek.				Polikliniek.			
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.
der ademhalingsorganen	48	16	35	99	266	183	75	524
„ spijsverteringsorganen	76	43	9	128	190	179	174	543
van nieren en blaas	25	10	5	40	73	46	11	130
„ hart- en bloedvaten	24	13	6	43	107	101	17	225
„ spieren en gewrichten	16	9	—	25	65	36	2	103
„ het zenuwstelsel	20	12	7	39	38	85	11	134
„ de lever	28	12	2	42	83	18	45	146
„ het bloed en de stofwisseling . .	10	11	3	24	25	60	28	113
malaria	1	—	—	1	5	—	—	5
overige infectieziekten.	1	—	2	3	9	5	28	42
loodvergiftiging	3	—	—	3	12	—	—	12
	252	126	69	447	873	713	391	1 977

De toestand der hulpmiddelen voor het onderwijs in de heelkundige kliniek is nog onveranderd en mag voldoende bekend geacht worden.

Door de welwillendheid van regenten van het ziekenhuis, werd eene ruime kamer ten dienste van den hoogleeraar Laméris gesteld, welke gedeeltelijk als photographisch atelier, gedeeltelijk als museum en werkkamer wordt gebruikt en eenigszins aan een van de vele dringende behoeften te gemoet komt.

Door gebrek aan localiteit, personeel en geld, konden de bestaande verzamelingen niet overeenkomstig de behoeften worden uitgebreid en bewerkt en kwamen zij niet in voldoende mate ten bate van het onderwijs.

De hulpmiddelen voor het onderwijs in operatie en verbandleer werden dit jaar, evenals vorige jaren, voor zooveel de geldmiddelen zulks toelieten, geregeld aangevuld.

Het gebrek aan ruimte in het *tandheelkundig instituut* deed zich ook dit jaar in sterke, steeds toenemende mate gevoelen.

De *oorheelkundige polikliniek* werd gedurende den afgeloopen cursus regelmatig voortgezet en Donderdags 's morgens door den hoogleeraar Zwaardemaker persoonlijk geleid; de overige dagen door den assistent.

Het aantal bezoekers neemt steeds toe. Tijdelijk werd ook in de laryngologie voorzien. Wanneer de lector in de neus-, keel- en oorheelkunde zal zijn opgetreden, zal opnieuw, als immer in de laatste jaren, zich de noodzakelijkheid eener opname van operatieve patiënten, waarin nog niet voorzien is, doen gevoelen.

Behandeld werden in de:

gynaecologische	kliniek	213	patiënten;
„	polikliniek . .	804	„
verloskundige	kliniek	251	„
„	polikliniek . . .	1597	„
		2865	

Pharmaceutisch instituut. Ook gedurende den afgeloopen cursus was de hoogleeraar Pekelharing weder belast met de waarneming van het beheer van en het dagelijks toezicht op het pharmacologisch instituut.

De lector, dr. van Italie, gaf in het instituut zijne colleges, welke door een groot aantal studenten met belangstelling werden gevolgd

De pharmacognostische verzameling werd opnieuw geordend en door verschillende aankoopen aangevuld. Het demonstratiemateriaal werd door het vervaardigen van vele teekeningen, platen en tabellen uitgebreid.

Physiologisch laboratorium. De toestand van het gebouw en van de hulpmiddelen waarover het beschikt is voldoende.

De verzamelingen, inrichtingen en hulpmiddelen van het onderwijs in de oogheelkunde werden, overeenkomstig het contract met het Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders, onderhouden en in voldoende mate verschaft en voldoen aan de behoeften van het universitair onderwijs.

Hygiënisch instituut. Het instituut blijft aan redelijke eischen voldoen.

Voortgegaan is met aanvulling der verzameling van hulpmiddelen voor onderwijs en onderzoek.

Physisch laboratorium. De toestand van de verzamelingen, inrichtingen en hulpmiddelen is over het geheel bevredigend te noemen, maar dit neemt niet weg, dat in sommige opzichten, verbetering dringend noodig wordt geacht.

Er wordt nog steeds veel last ondervonden van de gevolgen, welke het trambedrijf heeft voor de betrouwbaarheid van vele metingen. Niet alleen moest er dit jaar veel meer dan vroeger in den nacht worden gewerkt, door hen die zich met wetenschappelijke onderzoekingen bezighielden, maar ook de studenten die het elementaire practicum volgden, hebben allen den nadeeligen invloed van de tram op hunne metingen ondervonden.

De corridor en de voorzaal op de eerste verdieping werden geschilderd; verder werd het meubilair een weinig uitgebreid.

Als de voornaamste aanwinsten mogen worden beschouwd, eenige glazen toestellen ter bestudeering van de eigenschappen der kathodestralen en kanaalstralen; een stel dubbelwandige vacuumglazen naar Dewar, voor vloeibare lucht, enz.; eene kwiklamp, eene projectielantaarn met handregulateur voor electrisch licht, Geissersche buizen voor spectraal onderzoek.

In de werkplaats van het laboratorium werden o. a. vervaardigd, een dreunvrij statief, een polarisatie-apparaat en andere hulpmiddelen voor het practicum of voor onderzoekingen.

Aan het elementair practicum werd in 4 ploegen deelgenomen door 120 studenten. Het aantal meergevorderde studenten, dat zich met practische oefeningen of onderzoekingen bezighield, bedroeg 17.

Evenals in vroegere jaren is ook tijdens dezen cursus de collegezaal enkele malen beschikbaar gesteld voor het houden van wetenschappelijke avondvoordrachten.

Tijdens het verlof van den hoogleeraar Julius werd de hoogleeraar Wind belast met de waarneming van de directie van het laboratorium.

Zoölogisch museum en laboratorium. Het gebouw voldeed ook dit jaar weder geheel aan zijne bestemming.

Ook dit jaar werd een deel van het materiaal, verzameld gedurende de Siboga-expeditie, in dit laboratium verwerkt; voorts deden meergevorderden zelfstandige onderzoekingen, waaronder dr. Kohlbrugge uit Indië herwaarts gekeerd en de arts J. M. Moll, die eene medische dissertatie bewerkte.

De verzamelingen ondergingen eenige uitbreiding, terwijl ook het meubilair met enkele voorwerpen werd aangevuld.

Mineralogisch instituut. In het instituut oefende zich gedurende den afgeloopen cursus een tiental studenten in het determineeren van kristalvormen. Een microscopie-cursus werd met 3 studenten gehouden. De heer L. Rutten bewerkte den schedel van Trichechus, de heer J. Schmutzer hield zich onledig met het onderzoek van gesteenten in Borneo, terwijl de hoogleeraar Wichmann de mineralen afkomstig uit ertsgangen in de provincie Limburg bewerkte en zijne studiën over Nieuw-Guinea voortzette.

Geene verandering werd gebracht in den geheel onvoldoenden staat der hulpkrachten en in dien der geldmiddelen.

De verbeteringen in de inrichting hebben bestaan in het aanschaffen van eene nieuwe kast voor het museum en eene werktafel voor de propaedeutische verzameling.

Het museum werd door de volgende geschenken verrijkt:

1°. L. Rutten, diluviale gesteenten uit de provinciën Utrecht, Limburg en Noordbrabant, gesteenten en fossielen van Benthem;

2°. J. Boldingh, eene verzameling gesteenten van de West-Indische eilanden (Saba, St. Eustatius, St. Martin, Anguilla en Barbados);

3°. dr. J. Lorié, gesteenten uit de provinciën Limburg en Noordbrabant; Rijckevorsel in België;

4°. O. J. van der Elst, mijningenieur te Delft: diluviale gesteenten uit de omstreken van Amersfoort;

5°. J. Ph. van Dijk, diverse mineralen en gesteenten;

6°. dr. Max Weber, eenige gesteenten van Eerbeek (Gelderland);

7°. A. B. van Deinse, keupermergel van Alstätte (Westfalen);

8°. Onnen: mineralen van Noord Carolina, Noord Amerika;

9°. Wichmann, devonische gesteenten uit de omstreken van Coblenz, gesteenten van het Laacher Meergebied en uit het Zevengebergte.

Scheikundig Laboratorium. De toestand van het van 't Hoff-laboratorium moet in groote trekken, bevredigend worden geacht.

De verzameling apparaten zal niettemin moeten worden uitgebreid, wil men den toestand, overeenkomstig de tegenwoordige behoeften van het universitair onderwijs kunnen beschouwen. Zoo ontbreken nog de noodige toestellen voor hoogen druk en lage temperatuur, waardoor tal van onderzoekingen zijn uitgesloten.

Gedurende dezen zomer werd een aanvang gemaakt met het schilderen van het geheele laboratorium.

Het Sterrebosch-laboratorium voor organische scheikunde, onderging in den afgeloopen cursus wederom eene belangrijke verbetering.

In de groote werkzaal aan de zuidzijde van het gebouw werd het aantal werkplaatsen vermeerderd en op 46 gebracht. Toch zal deze vermeerdering, naar de hoogleeraar-directeur vreest, in eene niet zeer verwijderde toekomst, ontoereikend blijken, als ten minste de toevloed van medische en pharmaceutische studenten zoo blijft toenemen, als zulks de laatste jaren het geval is. Met het oog hierop werd gedurende dezen zomer een aanvang gemaakt met het aantal werkplaatsen in de groote werkzaal aan de noordzijde van het gebouw eveneens uit te breiden.

De toestand der verzamelingen van instrumenten en praeparaten blijft zeer goed; de verzameling standaard-praeparaten onderging wederom eene belangrijke uitbreiding. Zal de verzameling van instrumenten overeenkomstig de tegenwoordige eischen van het onderwijs zijn, dan is de uitbreiding er van met een toestel voor de bereiding van vloeibare lucht eene onafwijsbare eisch.

In het laboratorium werkten 6 studenten aan hunne dissertaties; voorts werd door de studenten in chemie en pharmacie een ijverig gebruik van de hun geboden werkgelegenheid gemaakt.

Pharmaceutisch laboratorium. Het gebouw is reeds lang te klein. Ook in andere opzichten, als verwarming, ventilatie, gemis van elechtische aansluiting, gebrek aan een paar lokalen voor het bewerken van een proefschrift, beantwoordt het reeds lang niet meer aan de eischen der wetenschap, wat de inrichting betreft.

De verzamelingen verkeeren in goeden staat. De uitbreidingen, die door het groot aantal studenten, bij een beperkt subsidie, uitteraard niet groot kunnen zijn, bestaan in een paar balansen en een centrifuge ten behoeve van het onderwijs in voedingsmiddelonderzoek.

Opnieuw wordt door den hoogleeraar Wefers Bentink, gelijk vorige jaren, geklaagd over het gemis van kennis der Latijnsche taal bij de meerderheid der studenten, hetgeen zeer hinderlijk is.

Botanisch laboratorium. Het laboratorium verkeert in goeden staat, er werd een druk gebruik van gemaakt. Het aantal studenten dat aan het 1ste-jaars-practicum deelnam, was zoo groot, dat dit over twee verschillende middagen verdeeld moest worden.

Twaalf meergevorderde studenten in de plant- en dierkunde werkten geregeld in het laboratorium.

Tijdelijk werd van het laboratorium gebruik gemaakt door een doctor in de plant- en dierkunde, die zich, vóór zijn vertrek naar Java, wenschte te oefenen in het onderscheiden en bestemmen van schimmels; door een doctorandus in de plant- en dierkunde, die enkele waarnemingen, op zijne disertatie betrekking hebbende, hier wenschte uit te voeren; door een candidaat-houtvester, bestemd voor het boschwezen in Suriname en door eene dame, plantkundige aan een van de proefstations op Java.

Ook werden vele wetenschappelijke onderzoekingen in het laboratorium verricht. Zoo bijv. door een doctorandus in de plant- en dierkunde, omtrent knoppen op de bladeren van Gnetum Gnemon; een andere doctorandus hield zich bezig met bepalingen omtrent de verdeeling van de groeisnelheid bij den lengtegroei van stengels. Bovendien werd veel spiritusmateriaal voor het museum verzameld.

De verzamelingen werden verder verrijkt met herbarium van 900 gedroogde planten en eene groote collectie spiritusmateriaal door den lector dr. A. Pulle, op Java bijeengebracht, verder door een herbarium, ten geschenke ontvangen van den directeur van den botanischen tuin te Calcutta, van den directeur van den landbouw in Nederlandsch-Indië en van den inspecteur van den landbouw in West-Indië. Vooral onder het materiaal, door laatstgenoemden gezonden, bevinden zich een aantal interessante nieuwe vormen.

Herbarium-materiaal werd uitgeleend naar Leiden, Buitenzorg, Berlijn en Philadelphia.

De bibliotheek werd uitgebreid door geschenken en door aankoop; de verzameling glaswerk en chemicalen werd naar behoefte aangevuld, terwijl voor de instrumentenverzameling aangekocht werd een klinostaat met inrichting voor intermitteerende prikkeling.

De plantenverzameling verkeert in goeden staat. Eene belangrijke collectie levende planten werd door dr. Pulle overgebracht uit Buitenzorg, bovendien nog vele goede kiemende zaden. Geschenk van levende planten ontving de Hortus Botanicus verder van mevrouw Quintus van Roijen, te Helpman bij Groningen, en van den heer Hoeijer, te Amersfoort, terwijl planten geruild werden met de hoogere land- en tuinbouwschool te Wageningen en met den botanischen tuin te Groningen. Met 63 botanische tuinen werden zaden geruild.

Sterrenwacht. Met groote voldoening vermelden wij, dat zeer waarschijnlijk binnen korten tijd aan den onhoudbaren toestand van het astronomisch laboratorium een einde zal komen.

Eenige verbeteringen en herstellingen werden aan de gebouwen aangebracht. Het hoofdgebouw kreeg nieuwe merediaan-luiken, terwijl het zinken dak een grondig herstel onderging.

Het meubilair verkeert in vrij goeden toestand en werd uitgebreid met enkele kasten.

De verzameling blijft eene zeer betreurenswaardige leemte vertoonen. Het geringe jaarlijksch subsidie, en het gebrek aan ruimte verhinderen de opstelling van eenige wel aanwezige doch nu helaas ongebruikt blijvende astrophotographische instrumenten. Wellicht zal het mogelijk blijken in de definitieve bouwplannen, met deze leemte rekening te houden. Ook doet zich de behoefte aan een goeden photometer hoe langer hoe meer gevoelen.

De instrumentenverzameling werd verrijkt met een toestel voor het onderzoek van micrometerschroeven.

Vele waarnemingen zijn verricht, berekeningen voltooid, maar de drukkosten kunnen niet bestreden worden. Daardoor wordt maar al te dikwijls te weeg gebracht, dat de belangrijke onderzoekingen en waarnemingen, tot groote schade der wetenschap en practijk, niet kunnen worden geopenbaard.

Groningen.

Universiteitsgebouw. Ten gevolge van den onmiddellijk na den brand (op 30 Augustus 1906) genomen maatregelen, konden alle colleges op tijd beginnen. In het onderwijs heeft dan ook niet de minste stagnatie plaats gevonden. Het aantal ingeschreven studenten was in den afgeloopen cursus 35 *hooger* dan in den vorigen cursus.

Beter dan men had durven hopen zijn dan ook de in het universiteitsgebouw colleges gevende hoogleeraren gehuisvest geweest.

Intusschen, nadat in de tijdelijke maatregelen was voorzien, werd onmiddellijk aangevangen met de definitieve voorziening. Dank zij de krachtige medewerking van den Rijksbouwkundige voor de gebouwen voor onderwijs, den heer J. A. Vrijman te 's Gravenhage, konden reeds den 25sten September 1906 de door hem ontworpen plannen aan eene gecombineerde vergadering van curatoren en senaat worden voorgelegd, waar zij onverdeelden bijval en volkomen goedkeuring verwierven. Om redenen van practischen aard is daarbij moeten worden afgezien van eene reconstructie van het gebouw in den ouden stijl, eene navolging van den Griekschen tempelbouw. De plannen voor den herbouw zijn ontworpen in den stijl der Noord-Nederlandsche renaissance, die in het begin der 17de eeuw in het noorden van Nederland bloeide en waarin dan ook zonder twijfel in 1614 het academiegebouw zou zijn opgetrokken indien de nieuwe stichting in een nieuw gebouw ware gehuisvest geworden.

Bij dit plan was zooveel mogelijk rekening gehouden met den bestaanden toestand, waardoor gebruik kon worden gemaakt van de nog aanwezige fundamenten en muren die niets hadden geleden en waarvan de waarde op meer dan honderd duizend gulden werd geschat.

De voorgestelde gevel maakte door zijn groote afmetingen en door de eenvoudige behandeling een zeer deftigen indruk. De indeeling kan zeer gelukkig worden genoemd. De verbreeding der wel wat nauwe gangen, de verlichting van het trappenhuis, de vergrooting der aula en van de senaatskamer, het aanbrengen van faculteitskamers, het maken van eene tweede steenen trap nabij de collegekamers, zijn alle groote verbeteringen.

Nadat het plan van herstelling den 28sten September aan den Minister van Binnenlandsche Zaken was ingezonden en deze laatste den 15den October 1906 persoonlijk hier ter stede alles in oogenschouw had genomen, werden door Zijne Excellentie bij nota van 12 November 1906 de door den heer Vrijman ontworpen plannen ter goedkeuring bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend. De kosten van herstel en meubeleering van het universiteitsgebouw werden daarbij geraamd op f 342 000, waarvan als eerste termijn een bedrag van f 200 000 op de begrooting voor 1907 werd uitgetrokken.

De bouw van een nieuw physiologisch laboratorium werd geraamd op f 216 500, waarvan f 10 000 als eerste termijn werd uitgetrokken, terwijl de noodzakelijkheid van den bouw van een nieuw pharmaceutisch-chemisch laboratorium voor f 220 000 in het vooruitzicht werd gesteld. Totaal dus f 778 500. De kosten zouden over vier jaren worden verdeeld.

Op 13 December 1906 werden de voorstellen der Regeering zonder beraadslaging of hoofdelijke stemming goedgekeurd in de Tweede Kamer, den 6den Februari 1907 deed de Eerste Kamer hetzelfde en in het *Staatsblad* n°. 37 werd de wet van 8 Februari 1907, houdende vaststelling van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1907 opgenomen.

Daarmede was de wettelijke sanctie aan de ontworpen plannen verleend.

Met groote voortvarendheid werd door den Rijksbouwkundige aan bestek en teekeningen gewerkt en den 20sten April kon op het provinciehuis hier ter stede ten overstaan van den voorzitter en den secretaris van het college van curatoren de onderhandsche aanbesteding plaats hebben.

Voor de portrettengalerij in de senaatskamer werd van den heer F. J. Abresch ten geschenke ontvangen het portret van Peter Abresch, in leven hoogleeraar in de theologie, en wel van 1773 tot 1812, aan deze Universiteit.

Bibliotheek. De kamer van den biblothecaris heeft eene algeheele restauratie ondergaan. Bij nieuwe verf en behang is het eikenhouten meubilair, gedeeltelijk hersteld, gedeeltelijk vernieuwd. Voor de verlichting is eene electrische koperen kroon opgehangen.

In de bovenste verdieping van het nieuwe gedeelte der bibliotheek zijn de boekenkasten, die nog geene planken hadden, daarvan voorzien. Ook daar zijn klaptafeltjes aangebracht. Een derde stellage voor de bewaring van kaarten en plaatwerken is aangeschaft. De brandbluschmiddelen werden vermeerderd met twee reserve-brandslangen en vier „Minimax"-handbluschapparaten, die op vier verschillende duidelijk zichtbare punten in het gebouw zijn opgehangen.

De verschillende catalogi werden geregeld bijgehouden. In het bijzonder werden de van buitenlandsche universiteiten door ruiling verkregen dissertaties in ruimere mate in de catalogi opgenomen dan tot nu toe het geval was geweest. Met eene betere plaatsing en ordening der verzameling brochures werd een begin gemaakt.

De aanwinsten waren dit jaar wederom vele in getal. In de eerste plaats mag worden genoemd het gedeelte der boekerij van wijlen den hoogleeraar dr. A. G. van Hamel, hetwelk handelt over oud-Fransche taal en letterkunde en dat door mevrouw de weduwe van Hamel—van Stockum voor een tijdsverloop van minstens 10 jaren aan de universiteitsbibliotheek in bruikleen is afgestaan. Door deze beschikking is de Romaansche afdeeling der bibliotheek met eene zeer belangrijke collectie verrijkt.

Bovendien werd de bibliotheek (de vervolgen op reeds aanwezige werken, serieën en tijdschriften, de dissertaties en andere academische geschriften en brochures niet medegerekend) vermeerderd met 605 boekwerken, waarvan 331 door aankoop en 274 als geschenken. Onder de geschenken dienen genoemd te worden eene verzameling Engelsche en Amerikaansche theologische werken waaronder hoogst zeldzame, van ds. L. A. H. Bähler. Eene verzameling, meest oude uitgaven van Grieksche en Romeinsche auteurs, waaronder enkele belangrijke van dr. F. H. Coenen, rector van het gymnasium te Winschoten.

Eenige medische werken, geschenk van de erfgenamen van wijlen den hoogleeraar dr. A. P. Fokker.

Een aantal medische werken, meest over de geschiedenis der cholera, van den heer J. Semmelink, arts te 's Gravenhage.

De electrische installatie voldoet volgens het oordeel van den door de Regeering ter onderzoeking daarvan gezonden deskundige *niet* aan de eischen van veiligheid, die daaraan, in het bijzonder in een gebouw dat voor eene onschatbare waarde herbergt, gesteld mogen en moeten worden. Het is wenschelijk met de noodige verbeteringen spoedig te beginnen.

Het aantal bezoekers bedroeg gedurende den cursus 1906/1907 15 774, van wie 2062 de bibliotheek des avonds bezochten. Uit dit laatste cijfer blijkt wel, hoezeer de avondopening op prijs wordt gesteld. Nu de bibliotheek van 10—4 en van 7—10 elken werkdag (buiten de vacanties) geopend is, werken vele studenten voor hunne dissertaties den geheelen dag in de bibliotheek. Vooral door deze wordt de avondopening in hooge mate geapprecieerd.

Uitgeleend werden 13 855 boekdeelen. 17 handschriften werden in de leeskamer gebruikt; 9 werden naar elders gezonden, 24 handschriften hier van elders ten gebruike ontvangen.

De systematische catalogus werd 326 maal geraadpleegd.

Ten slotte nog enkele bijzonderheden. Het bestand der bibliotheek kan geschat worden op 140 000 boekdeelen, verder 10 000 pamfletten en brochures en 800 handschriften. Onder de boeken bevinden zich 400 incunabelen. Alles neemt eene lengte in van 5050 strekkende meter boekenplank. 34 buitenlandsche hoogescholen zenden hunne dissertaties. Van vele geleerde genootschappen ontving de bibliotheek hare uitgaven ten geschenke.

Ziekenhuis. Aangaande het nieuwe ziekenhuis kan over het jaar 1906 het volgende worden medegedeeld.

Voor de apotheek werd een toestel aangeschaft tot het bereiden van mineraalwater.

De vloer in de suite van de apothekerswoning moest worden vernieuwd, daar de oorspronkelijke houten bevloering ten gevolge van den vochtigen toestand onder de gebouwen geheel was verteerd. Ook de vloer van de eetzaal der doctoren moest om de zelfde reden nu reeds worden vernieuwd. De porceleinen vloerroosters werden geleidelijk, naarmate ze werden gebroken, door koperen vervangen. In de vrouwenafdeeling werd een groot gedeelte condensleiding vernieuwd. De lichtleiding op zaal IV van de heelkundige afdeeling moest geheel worden vernieuwd, daar de oude leiding, in moulures gelegd, herhaaldelijk kortsluiting had veroorzaakt.

De achterpaviljoens der geneeskundige afdeeling werden mede aangesloten op de zomerleiding.

In de barak voor besmettelijke ziekten werden een vijftal stoombuizen gelegd naar verschillende patiëntenkamers, ten einde deze gemakkelijker door formaldehyddampen gelijktijdig met stoom te kunnen ontsmetten.

In de waschkamer werden de groote kookketels belangrijk verbeterd door het aanbrengen van blazers en eene wijziging aan de deksels, terwijl zij tevens van stoomafvoerbuizen werden voorzien. De naaikamer kreeg twee motoren voor twee naaimachines van welke laatste één nieuw werd aangeschaft. Een groot tandwiel en twee rondsels van den stoommangel, door onvoorzichtige behandeling gebroken, moesten worden vernieuwd, hetgeen gedurende enkele weken belangrijke stoornis in het bedrijf veroorzaakte, daar het waschgoed nu buiten de inrichting moest worden gemangeld.

Op den zolder der vrouwenafdeeling werd eene kast getimmerd tot berging van de teekeningen van het archief van den bouw.

Al de gebouwen werden opnieuw aan de buitenzijde geschilderd, evenals ook de hekken.

Een onderzoek werd ingesteld naar den hoogen waterstand onder de gebouwen. Daaruit is gebleken, dat het water van den kant van den Hondsrug geleidelijk daalt naar de zijde van het achter het ziekenhuisterrein gelegen verbindingskanaal en in den regel op dat terrein hooger stond dan in het kanaal. De waterwerende leemlaag van den bodem in dit gedeelte der stad, den druk van het grondwater tegenhoudende, is onder de gebouwen van het ziekenhuis uitgegraven en door leemhoudend zand vervangen. Ten gevolge hiervan stijgt het grondwater juist onder die gebouwen omhoog en veroorzaakt den waterhinder.

De tanks en filters bleven behoorlijk functionneeren.

Van eene voortschrijdende verontreiniging der filterbedden is tot heden niets te bespeuren.

Het aantal verpleegsters bedroeg 5 hoofdverpleegsters, 2 eerste-verpleegsters, 81 verpleegsters en leerlingen-verpleegsters.

Het aantal verplegers bleef 8.

De commissie, tot het afnemen van het verpleegsters-examen is thans samengesteld als volgt:

mr. B ten Bruggen Cate, lid der commissie van beheer, voorzitter; dr. G. van Eysselstein, secretaris-penningmeester; dr. C. F. A. Koch; dr. K. F. Wenckebach; dr. E. D. Wiersma; dr. K. Kooy; dr. R. de Waard; dr. S B. Ranneft; dr. J. A. Römer te Leeuwarden, vertegenwoordiger voor Friesland; dr. J. C. Homan te Coevorden, vertegenwoordiger voor Drenthe, terwijl alle leden van het dagelijksch bestuur der commissie van beheer tot plaatsvervangend voorzitter zijn benoemd.

Op 1 Januari 1906 waren onder behandeling gebleven van het vorige jaar 127 mannen en 118 vrouwen. Opgenomen werden 1307 mannen en 1197 vrouwen. Ontslagen werden 1174 mannen en 1084 vrouwen. Overleden zijn 129 mannen en 102 vrouwen. In behandeling bleven op het eind van het jaar 131 mannen en 129 vrouwen.

De verdeeling der patiënten over de afdeelingen was als volgt:

AFDEEELING	Restant 1 Jan. 1906.		Ingekomen.		Totaal.		Ontslagen.		Overleden.		Aanwezig 1 Jan. 1907.	
	M.	V.	M.	V.			M.	V.	M.	V.	M.	V.
Heelkunde	67	47	738	453	805	500	686	325	59	28	60	47
Geneeskunde	37	23	336	230	373	253	274	179	59	40	40	34
Vrouwenkliniek	—	23	2	356	2	379	—	329	2	22	—	28
Psychiatrie	15	17	81	98	96	115	76	390	1	5	19	17
Barak	8	8	75	60	83	68	70	57	8	8	5	3
Afdeeling D.	—	—	75	—	—	75	68	—	—	—	7	—
Totalen . . .	127	118	1 307	1 197	1 359	1 390	1 174	1 084	129	102	131	129
	245		2 504		2 749		2 258		231		260	

Van de 2749 patiënten werden derhalve 2258, d. i. 82 pct. ontslagen, 231, d. i $8^4/_{10}$ pct. zijn overleden, terwijl 260 onder behandeling bleven. Het totaal verpleegdagen was 105 440, zoodat de gemiddelde duur der verpleging 38 dagen per patiënt bedroeg.

De afd. D, oorspronkelijk bestemd voor lijders aan huidziekten, werd in gebruik genomen ten behoeve van de militaire patiënten alsmede die van het personeel. Deze afdeeling werd gesteld onder de hoede van den geneesheer-directeur.

Voor onderwijs-verpleegdagen ten laste van het Rijk werden 15103 dagen verbruikt. Het grootst aantal patiënten werd bereikt op 24 Maart en bedroeg toen 330 het kleinst op 3 September ten getale van 221.

Op 14 Maart werd een kind als vermoedelijk lijdende aan pokken in de ziekenhuisbarak opgenomen. Toen op 23 April een nieuw geval zich voordeed werd de voor cholera en pest bestemde barak in gebruik genomen. 9 patiënten zijn opgenomen. De oorsprong dezer pokkenverspreiding is onbekend gebleven.

In het afgeloopen jaar werden de onderhandelingen tusschen Rijk, provincie en gemeente over eene wijziging van het ziekenhuis-contract voortgezet.

Het totaal der uitgaven over 1906 was f 203 914,85. Omgeslagen over alle patiënten met 105 442 verpleegdagen maakt dit per dag f $1{,}93^{39}$.

Aan de arm- en gemeentebesturen, alsmede voor de contractueele 4000 onderwijsverpleegdagen werd de kostende prijs berekend volgens de daarvoor vastgestelde regeling, waarbij rekening gehouden wordt met alle baten van het ziekenhuis (Rijkssubsidie etc.). Deze bedroeg f 1,45 per patiënt en per dag.

Pathologisch laboratorium. Voor de bibliotheek van dit laboratorium is ten geschenke ontvangen een ongeveer compleet exemplaar van Schmidt's Jahrbücher der Medicin. Het was noodzakelijk vele niet gebonden deelen te laten binden, waaraan nog al eenige kosten waren verbonden.

Bij de ontwikkeling der photographische kunst (kleurenphotographie) krijgt deze steeds meer waarde voor het onderwijs.

Eene betere werkplaats met photographisch atelier en donkere kamer voor den amanuensis worden langzamerhand onmisbaar.

Door den hoogleeraar werd in de collegekamer eene avondvoordracht gegeven voor de leden der afdeeling Groningen van de Maatschappij tot bevordering van de Geneeskunst. Op acht Zaterdagen werd door den hoogleeraar een herhalingscursus gegeven voor practische artsen. Niet minder dan ongeveer vijftig doctoren namen hieraan geregeld deel.

Op verzoek van The British Medical Journal kwam dr. F. M. Pope uit Leicester de medische kliniek met het laboratorium bezichtigen. Verschillende Engelsche doctoren waren eenige weken in dit laboratorium onder leiding van den hoogleeraar werkzaam. Een jong Amerikaansch geleerde bleef de maanden Juni en Juli.

Bijzondere zorg wordt besteed aan de ontwikkeling der Röntgentechniek bij de diagnostiek der inwendige ziekten. Het bleek, dat het mogelijk is, stereoscopische opnamen van de borstkas te maken, een groote vooruitgang, die echter wel kosten met zich medebrengt.

Chirurgisch laboratorium. Het meubilair bevindt zich in goeden toestand, de verzameling breidt zich regelmatig uit.

Het groot instrument van Brauer om onder hooge luchtdruk in de long te opereeren bevalt uitstekend. Dank zij de aanwezigheid van dit instrument is het thans mogelijk op grootere schaal en met minder gevaar operaties aan de borstorganen te verrichten, dan vroeger het geval was.

Obstetrisch-gynaecologisch laboratorium. De wijze van catalogiseering bleef onveranderd. Nieuwe praeparaten werden gemaakt en behoorlijk geëtiquetteerd en gecatalogiseerd.

De bij het laboratorium behoorende bibliotheek werd aangevuld met nieuwe handboeken en plaatwerken.

Aanschaffing van zware lichtafsluitende gordijnen in de collegezaal is wenschelijk. Eveneens dienen er grootere lenzen voor het maken van grootere photogrammen te worden aangekocht.

Door den hoogleeraar werden met zijne assistenten pathologisch-anatomische onderzoekingen verricht en ten deele gepubliceerd in de Medische Revue, het Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde en het Nederlandsch Tijdschrift voor verloskunde en gynaecologie.

Psychiatrisch laboratorium. In het belang der inrichting is het, dat aan de dringende behoefte aan meer ruimte voor laboratorium en voor patiëntenonderzoek worde voldaan.

Belangrijke onderzoekingen omtrent de secundaire functie bij psychosen zijn dit jaar in druk verschenen. De onderzoekingen op dit gebied worden nog voortgezet. In samenwerking met den hoogleeraar dr. G. Heymans werden de onderzoekingen en publicaties over erfelijkheid voortgezet.

Pathologisch-anatomisch laboratorium. Aan het nieuwe gebouw, dat bij voortduring voldoet, zijn nog enkele verbeteringen aangebracht. Zoo werden rondom de openingen voor de kelderramen, ijzeren hekken geplaatst, terwijl bij den ingang, voor de studenten, in het plantsoen eene groote rijwielenbergplaats werd gebouwd.

De bestrating rondom het gebouw werd opgenomen en herlegd.

Het gebrek van het niet aanwezig zijn van eene donkere kamer wordt dagelijks gevoeld.

Ten gevolge van het in dit jaar toegestaan subsidie kon het ontbrekende meubilair worden aangeschaft. In verschillende lokalen werden kasten bijgeplaatst Zoo werd aangeschaft eene kast voor het bewaren van collegeplaten, eene vitrine voor het uitstallen van pathologische objecten etc.

De verzameling kon niet geheel tot haar recht komen wegens langdurige ongesteldheid van den bediende R. van Wering. Men is bezig de voorloopige lijst der praeparaten door een behoorlijken catalogus te vervangen.

De museumkasten voldoen aan alle te stellen eischen; de objecten komen zeer goed uit en kunnen zonder dat de kasten (die geheel stofvrij zijn) worden geopend, van alle kanten worden bezien.

In de verbindingsgang met het lijkenhuis werd eene klinkerbestrating gelegd, ten einde te voorkomen dat het vuil van de wagentjes, waarop het vervoer der lijken plaats vindt, in het gebouw werd gebracht. De nieuw ingerichte gang zelve voldoet uitstekend.

Anatomisch laboratorium. Voor het onderwijs in de zoölogie werd een benedenlokaal en een gedeelte der bovenverdieping afgestaan. In dat benedenlokaal werd een afzonderlijke opgang gemaakt, waardoor het zoölogisch laboratorium geheel kon worden afgescheiden van het anatomisch laboratorium.

Ten behoeve van een achteruitgang van het nieuwe post- en telegraafkantoor werd het voormalig lijkenhuis van het oude ziekenhuis en de daaraan grenzende bediendenwoning, welke gebouwtjes tevens in gebruik waren bij het anatomisch laboratorium, bij proces-verbaal van 21 Januari 1907 afgestaan aan het Departement van Waterstaat. De voorwaarde werd evenwel gesteld, dat een der lokalen van het anatomisch laboratorium op kosten van het Departement van Waterstaat moet worden ingericht tot bediendenwoning.

Wel is het aanvankelijk plan om hiervoor aan te wijzen de bovenverdieping van het perceel Jonxis, behoorende bij het anatomisch laboratorium, opgegeven, omdat deze verdieping in gebruik is genomen door de zoölogie; in den loop van den volgenden cursus zal echter eene andere ruimte hiervoor beschikbaar worden gesteld.

De verzameling werd geregeld aangevuld. Door den hoogleeraar en zijne assistenten werden publicaties gedaan nopens embryologische onderzoekingen.

Physiologisch laboratorium. Ten einde te gemoet te komen aan het gebrek aan ruimte zou met 1 October 1907 de nieuwe bediende, die in de plaats van den op zijn verzoek eervol ontslagen bediende L. Nienhuis, zal worden aangesteld, niet weder in het gebouw komen wonen. Hierdoor zullen twee vertrekken en een zolderkamertje vrij komen.

Aangezien echter wegens herstel van het afgebrande academiegebouw, het bureau der Universiteit van zijn tijdelijke huisvesting beroofd moest worden en het hoogst wenschelijk was het bureau zoo dicht mogelijk bij het academiegebouw te houden, werd op verzoek van curatoren door den hoogleeraar dr. H. J. Hamburger, een der vrijgekomen vertrekken welwillend voor dit doel afgestaan.

De andere kamer werd van eene fundeering voorzien, ten einde daarop eene snijmachine voor organen te plaatsen. Tevens werd eene communicatie met de centrifuge-kamer tot stand gebracht.

Van het laboratorium werd voor de drie practische cursussen (microscopie, physiologische chemie en physiologie) een druk gebruik gemaakt.

Door studenten werden in gemeenschap met den hoogleeraar onderzoekingen verricht omtrent de vorming van hippuurzuur door uitgeperste nier-substantie, de invloed van zouten op de viscositeit van het bloedvocht, en eene nieuwe methode om organen te injicieeren.

Een der studenten oefende zich in het bijzonder in de vervaardiging van microscopische praeparaten.

Onderzoekingen werden gedaan over de vorming van caseïne in de melk en over het wezen der bloedstolling.

Gerechtelijk onderzoek werd gedaan voor de rechtbank te Almelo. Langs experimenteelen weg werden o. a. de volgende onderwerpen bestudeerd.

De aard der opslorping der voedingsstoffen in het darmkanaal.

Eene methode om de osmotische drukking van zeer kleine hoeveelheden vloeistof te bepalen.

Vervanging van gewichtsanalyse door volume-bepaling van het neerslag.

Permeabiliteit van doode membranen in twee tegenovergestelde richtingen.

Voordrachten over deze onderzoekingen werden gehouden te Heidelberg en Mechelen.

Hygiënisch laboratorium. Het gebouw, aan welks inwendigen toestand in de laatste jaren op verzoek van den inmiddels overleden hoogleeraar weinig was geschied, is nu van binnen geheel geverfd en gewit.

De zitkamer van den hoogleeraar werd tot werklokaal ingericht, terwijl een der andere lokalen als zitkamer in gebruik is genomen. Het aanwezige meubilair werd bij die gelegenheid geheel gerestaureerd en uitgebreid met een klein bureaukastje, een grooten stoel en eene electrische koperen lamp.

Gelden werden aangevraagd en toegezegd voor verdere inwendige verbetering van het gebouw, waartoe o. a. behoort het inrichten van eene bestaande groote zolderruimte tot werkkamer van den amanuensis.

Ook voor de verzameling instrumenten was in de laatste jaren weinig ter completeering aangekocht, zoodat daarin eene belangrijke achterstand is ontstaan.

Gelden zijn aangevraagd om hierin de noodige verbetering te

brengen. Het vooruitzicht bestaat dat deze verbetering binnen niet al te lang tijdsverloop zal tot stand komen.

De verzameling boeken bevindt zich in goeden toestand.

Natuurkundig laboratorium. In het sousterrein is de deur van de bergruimte onder de steenen trap aan beide zijden met asbestcarton en rood koper bekleed, het deurkozijn en de dorpel werden eveneens voorzien van koperen banden, zoodat op die wijze eene brandvrije kluis werd verkregen. Hierin worden nu bewaard: standaard-meter, standaard-kilogram, thermometers, weerstanden, normaal-elementen enz. en de op deze precieuse instrumenten betrekking hebbende stukken De toestand van het gebouw is uitstekend. Het grootste deel der gasverlichting is in electrische verlichting veranderd; de aanleg geschiedde door eigen personeel.

Voor de verzameling instrumenten werden eenige bijzondere voorwerpen aangekocht, andere in de werkplaats vervaardigd.

Verschillende onderzoekingen werden gedaan en gepubliceerd, terwijl in het gebouw, dat zich daarvoor bij uitstek leent, eenige vergaderingen werden gehouden van het natuurkundig colloquium onder leiding van den hoogleeraar van der Waals. Ook werd er eene vergadering gehouden van de wetenschappelijke afdeeling van het natuurkundig genootschap.

Botanisch laboratorium en hortus. Een borstbeeld van Linnaeus werd in de vestibule van het gebouw geplaatst.

In het herbarium zullen weldra nieuwe kasten worden aangebracht.

Eene verzameling van allerlei planten werd aangelegd.

Het herbarium ontving door geschenk en legaat de volgende aanwinsten:

1°. eene collectie planten van Java uit Buitenzorg. Geschenk van het departement van landbouw aldaar;

2°. eene collectie planten uit de provincie Groningen. Geschenk van dr. Burger;

3°. een zeer belangrijk mycologisch herbarium. Legaat van dr. C. A. J. A. Oudemans;

4°. eene collectie planten uit de noordelijke provinciën. Geschenk van de heeren Kooi en de Boer;

5°. eene collectie planten van de Harvard University, Cambridge Amerika;

en door aankoop:

eene collectie planten van de Canarische eilanden, en

eene collectie planten uit Z.-O.-Afrika.

De verzameling instrumenten werd o. a. verrijkt met eene nieuwe klinostaat, die grootendeels in het laboratorium door het personeel werd vervaardigd.

Museum en herbarium zijn geheel gevuld, zoodat het wenschelijk geacht moet worden beide uit te breiden.

Ook is het zeer noodig vele voorwerpen in het museum in nieuwe flesschen over te brengen.

Met het kweeken van voor het onderwijs bestemde planten werd in den hortus geregeld voortgegaan.

Belangrijke veranderingen in den tuin hadden niet plaats. Een deel van den zoogenaamden proeftuin werd door een hekwerk omgeven, ten einde daar ongestoord wetenschappelijke waarnemingen te kunnen doen. De watervoorziening van den vijver bleef uitstekend voldoen. Door verplaatsing van den pomp werd zelfs nog eenige verbetering verkregen.

Evenals vorige jaren werden door ruiling met andere tuinen vele zaden en ook levende planten verkregen. Onder de laatste zij hier de opmerkzaamheid gevestigd op een interessant exemplaar van een sterk vertakt boomvaren.

De hortus had vanwege het publiek een druk bezoek. Aanteekening van het getal bezoekers werd niet gehouden. Toch kan worden geconstateerd dat het bezoek telken jare talrijker wordt.

Zoölogisch laboratorium. Bij het optreden van den nieuwen hoogleeraar in zoölogie bleek het, dat het onmogelijk was hem een of twee lokalen in het botanisch laboratorium te verschaffen, zooals aanvankelijk het voornemen was. Na bespreking van verschillende plannen werd ten slotte het best geoordeeld aan dien hoogleeraar de beschikking te geven over eenige lokalen in het anatomisch laboratorium, vroeger in gebruik bij de pathologische anatomie. De hoogleeraar in de anatomie verleende hiertoe welwillend zijne medewerking. Dank zij het verleend buitengewoon krediet, kon, 6 Mei 1907 te gelijk met de inwijdingsrede van den hoogleeraar, het tijdelijk zoölogisch laboratorium geopend worden. Al is de ruimte uiterst beperkt, de gelegenheid tot het geven van onderwijs en practisch werken is voldoende. Voor behoorlijke meubileering is gezorgd.

Allereerst is een begin gemaakt met het herstellen van de schade aan de boekerij. Door een buitengewoon toeval mocht het gelukken de deelen van het verbrande kostbare werk „Zeitschrift für Wissenschaftliche Zoölogie" bij een handelaar in oude boeken te koopen, zoodat dit werk weder geheel compleet is. Een klein aantal nieuwe werken kon ook aangeschaft worden. Een kern voor eene nieuwe onderwijsverzameling is reeds weder gevormd door:

a. eene verzameling in het privaat bezit van den nieuw benoemden hoogleeraar, welwillend voor het laboratorium beschikbaar gesteld;

b. eene verzameling conchylien van den heer J. Semmelink, arts te 's Gravenhage, ten geschenke ontvangen;

c. enkele weinige voorwerpen uit de oude verzameling, die toevallig buiten het verbrande gebouw zich bevonden; en

d. eenige aankoopen van modellen in was.

De voorloopige inrichting heeft bewezen niet onbruikbaar te zijn, al moeten ook zoowel het personeel als de studenten zich in vele opzichten met het allernoodigste en allereenvoudigste behelpen. Zoodra uitzicht komt op het beschikbaar komen van ruimere localiteiten zullen voorstellen tot het in gebruik nemen daarvan worden gedaan.

Eerste chemisch laboratorium. Het gebouw onderging in den afgeloopen cursus geene verandering.

Behoefte wordt gevoeld aan een ijskelder, waardoor mogelijk worde gemaakt dat ieder oogenblik ijs voor het nemen van proeven aanwezig kan zijn.

Het is te betreuren, dat de centrale verwarming, waarvoor in Februari 1907 gelden zijn toegestaan, niet in den zomer van 1907 is aangelegd. Einde September 1907 was men met den aanleg nog niet begonnen.

Tweede chemisch laboratorium. (Tijdelijk militair hospitaal). Na den brand in het academiegebouw werden met bekwamen spoed eenige zalen van het militair hospitaal ingericht voor 2de chemisch laboratorium. De tijdelijke inrichting voldoet goed, al zijn vele inrichtingen primitief.

Het aantal studenten dat er gebruik van maakte was, in verhouding tot vorige jaren bijzonder groot.

Met de aanschaffing van hetgeen van de verzameling verbrand is, wordt begonnen.

Ten zeerste wordt betreurd, dat het Departement van Oorlog nog geene toestemming heeft gegeven om een leegstaande, doch overwulfde kelder in gebruik te mogen nemen voor het bergen van gemakkelijk vluchtige en brandbare stoffen.

Ook de toegang tot het laboratorium, waarvan de verbetering reeds lang is aangevraagd, laat veel te wenschen over.

Mineralogisch-geologisch instituut. De waterleiding werd voor het aanbrengen van twee brandkranen tot op de hoogste verdieping uitgebreid. Het materieel der brandbluschmiddelen werd ook vermeerderd.

De petrographische, geologische en palaeontologische verzamelingen werden ieder met nummers van verschillende kleur voorzien. De etiquetteering en catalogiseering dezer verzamelingen werd voltooid.

Geschenken werden ontvangen van de heeren C. Barends, F. J. von Kolkow, dr. F. G. Groneman en van den hoogleeraar zelven.

Het wordt wenschelijk geacht, dat het onderwijs in de palaeontologie, voor zooverre betreft het biologisch gedeelte (palaeozoölogie en palaeobotanie), dus voor doctorandi in palaeontologie, zoölogie en botanie worde opgedragen aan een voor die vakken te benoemen lector of dat de hoogleeraren in zoölogie en botanie dat onderwijs met hunne lessen zouden willen verbinden.

In den afgeloopen cursus heeft de hoogleeraar in de pharmacie college gegeven in enkele lokalen in dit laboratorium; het is echter gebleken dat hieraan groote gevaren voor de geologische verzameling verbonden waren. Men zie verder hieromtrent het medegedeelde bij het pharmaceutisch laboratorium.

Sterrenkundig laboratorium. In het gebouw zelf zijn geen noemenswaardige veranderingen aangebracht.

De verzameling is door aankoop verrijkt met een groot meettoestel voor photographische opnamen van den hemel.

In hooge mate is wenschelijk de vermeerdering van de werktuigen-verzameling met een monoculaire stereocomparator van Pulfrisch. Eene aanvrage is hiervoor gedaan en eene toezegging reeds ontvangen.

In het herstelde academiegebouw zullen twee naast elkaar in de beneden verdieping gelegen lokalen worden ingericht voor het trilvrij opstellen van meetwerktuigen.

Pharmaceutisch laboratorium. Na den brand is dit in twee lokalen van het mineralogisch-geologisch laboratorium tijdelijk ondergebracht. De ter beschikking gestelde ruimte was in hooge mate onvoldoende en toen bovendien bleek dat de uit dit laboratorium komende gassen, voornamelijk zwavelwaterstofgas, gevaarlijk werden voor de prachtige verzameling mineralen in het gebouw, werden door curatoren voorstellen gedaan om tot het huren van een perceel voor een tijdelijk pharmaceutisch laboratorium over te gaan. Toen daarop de goedkeuring werd verkregen, werd in de H. W. Mesdagstraat een in aanbouw zijnd heerenhuis geheel daarvoor ingericht en kwam dit aan het einde van den cursus in gereedheid. Met den nieuwen cursus wordt het in gebruik genomen.

Van de verzameling is veel verbrand. Men is begonnen met het ontbrekende te vervangen.

Verzameling plaatwerken en gipsafgietsels. De kasten die door den brand ernstig beschadigd waren, zijn hersteld.

De verzameling gipsafgietsels bevindt zich nog in het perceel Lolcama.

Aangekocht werden: Codex, Vindobonensis Livii; Babelot, Traité des monnaies Grecques et Romaines II: Gaibler, Die antiken Münzen; Chroust, Monumenta Palaeographica (vervolg); Furtwängler, Ausgewählte Vasenbilder (vervolg); Brunn, Denkmäler der antiken Plastik.

Verzameling wiskundige modellen. Bij nader onderzoek is gebleken dat van de verzameling iets meer dan de helft is verbrand. De rest is tijdelijk ondergebracht in het botanisch laboratorium.

De modellen, die bij het redden zijn beschadigd, zijn hersteld. Eenige nieuwe modellen zijn aangeschaft. Enkele, van bordpapier gemaakt, zijn door koperen vervangen.

In het herstelde academiegebouw dienen in de voor den directeur der verzameling bestemde collegekamers eenige stofvrije kasten te worden aangebracht.

Verzameling psychologische instrumenten. De verzameling bevindt zich nog in het huis van den hoogleeraar-directeur.

Aangeschaft werd een val-geluidmeter van Zimmerman.

In het herstelde academiegebouw zullen drie lokalen onder den naam van psychologisch instituut voor den hoogleeraar-directeur worden ingericht. Een er van zal geluid- en geruischloos worden gemaakt.

Door den hoogleeraar zijn onderzoekingen ingesteld omtrent het geluidcontrast, terwijl in medewerking met den hoogleeraar Wiersma de herediteits-enquête wordt voortgezet.

Verzameling oogheelkundige instrumenten en boekwerken De verzameling bevindt zich in uitstekenden toestand. Op kosten van de inrichting voor ooglijders is een alphabetische catalogus opgemaakt van alle oogheelkundige dissertaties, die sedert jaren door toezending uit het buitenland (Duitschland en Frankrijk) zijn verkregen en zich in de universteitsbibliotheek bevinden.

Alle oogheelkundige tijdschriften zijn bijgehouden, de nog ontbrekende vroegere jaargangen zooveel mogelijk aangeschaft.

Bovendien alle eenigszins belangrijke dit jaar verschenen oogheelkundige monographieën.

Laboratorium voor physische en chemische diagnostiek. Een uitstekend instrument voor bloedonderzoek werd aangeschaft, wijders eene nieuwe microscoop.

Verzameling phonetische instrumenten. Het grootste deel van het subsidie is besteed aan de reparatie der instrumenten, die door den brand hadden geleden. Behalve eenige boekwerken ten gebruike van het onderwijs in de phonetiek, is in den afgeloopen cursus weinig aangekocht.

Van mevrouw de weduwe dr. A. G. van Hamel—van Stockum werden ten geschenke ontvangen de phonetische instrumenten van wijlen haren echtgenoot, welk geschenk met groote erkentelijkheid werd aanvaard.

§ 3. GEMEENTELIJKE UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM.

A. COLLEGE VAN CURATOREN.

In het college van curatoren kwam geene verandering.

B. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Senaat Rector magnificus was de hoogleeraar Rotgans, secretaris van den senaat de hoogleeraar Brugmans. Assessoren waren de hoogleeraren Houwing, de Bussy, Valeton en Bakhuis Roozeboom.

Het voorzitterschap en het secretariaat in de faculteiten werd bekleed: in die der godgeleerdheid door de hoogleeraren Bruining en de Bussy; in die der rechtsgeleerdheid door de hoogleeraren van Hamel en van Embden; in die der geneeskunde door de hoogleeraren Pel en Ruitenga; in die der wis- en natuurkunde door de hoogleeraren Sluiter en Holleman; en in die der letteren en wijsbegeerte door de hoogleeraren Kuiper en Elhorst.

Hoogleeraren en lectoren. Op 17 September 1905 droeg, wegens ongesteldheid van den rector magnificus Houwing, de hoogleeraar de Bussy de rectorale waardigheid over op den hoogleeraar Rotgans, nadat hij op de gebruikelijke wijze, in het openbaar, verslag had gegeven van de lotgevallen der Universiteit gedurende den cursus 1905 1906.

Ter vervulling van de vacature, ontstaan door het eervol ontslag, verleend aan dr. J. C. Matthes, benoemde de gemeenteraad bij besluit van 12 Juni 1906, dr. H. J. Elhorst tot hoogleeraar. Deze aanvaardde op 1 October 1906 zijn ambt met het uitspreken van eene rede getiteld: „Israël in het licht der jongste onderzoekingen". Mr. Struycken bij raadsbesluit van 11 Juli 1906 benoemd tot opvolger van den hoogleeraar de Hartog, aanvaardde op 15 October 1906 zijn ambt, met het uitspreken van eene rede, getiteld: Positief Recht.

Bij besluit van den gemeenteraad van 1 October 1906 werd aan den lector A. Smits op diens verzoek, eervol ontslag verleend.

In zijne vergadering van 19 September 1906 verleende de gemeenteraad aan den hoogleeraar van Pesch, op diens verzoek, eervol ontslag. In zijne plaats werd bij besluit van den gemeenteraad van 10 October 1906 benoemd dr. Hendrik de Vries, die zijn ambt aanvaardde op 10 December 1906 met het uitspreken van eene rede over: Mathesis en Mathematici.

Aangezien de gezondheidstoestand van den hoogleeraar Houwing hem niet in staat stelde al de door hem aangekondigde colleges te geven, werd bij besluit van den gemeenteraad van 25 September 1906 overgegaan tot de benoeming van mr. Scholten tot tijdelijk lector in het burgerlijk recht en de burgerlijke rechtsvordering, met ingang van 1 October 1906.

In de plaats van den overleden hoogleeraar van Melle benoemde de gemeenteraad in zijne vergadering van 26 September 1906 dr. T. J. de Boer, die op 3 December 1906 zijn ambt aanvaarde met het uitspreken van eene rede getiteld: „Nietzsche en de wetenschap".

Op 8 Januari 1907 hield de rector magnificus Rotgans, ter gelegenheid van den dies natalis, eene rede over het kankervraagstuk.

Op 8 Februari 1907 trof de Universiteit een gevoelige slag door het overlijden van den hoogleeraar Bakhuis Roozeboom.

De gemeenteraad benoemde in zijne vergadering van 13 Februari 1907 dr. Sissingh tot gewoon hoogleeraar.

In zijne vergadering van 1 April 1907 benoemde de gemeenteraad dr. A. H. W. Aten tot lector in de electro-chemie. Aan den hoogleeraar Conrat werd op dien verzoek bij raadsbesluit van 13 Maart 1907 eervol ontslag verleend. In zijne plaats benoemde de gemeenteraad mr. Scholten tot hoogleeraar in het Romeinsch recht en zijn geschiedenis. Aan dr. Kan werd op diens verzoek bij raadsbesluit dd. 8 Mei 1907 eervol ontslag verleend wegens het bereiken van den leeftijd van 70 jaren.

Assistenten. Als assistenten waren werkzaam bij het physiologisch laboratorium dr. F. C. Bosch en P. C. van der Stadt, bij het pathologisch-anatomisch laboratorium J. G. Olivier en A. E. Sitsen; bij het ziektekundig laboratorium F. A. Steensma S. P. Swart en C. Schippers; bij het laboratorium voor de gezondheidsleer: dr. J. van Loghem; bij het heelkundig laboratorium; A. Kritzler; bij het oogheelkundig laboratorium W. M. de Vries; bij het anatomisch laboratorium mej. C. A. Polak, W. F. Bijvoet, G. C. van Balen Blanken en P. G. H. van Gilse; bij het natuurkundig laboratorium; dr. Ph. Kohnstamm, N. H. Kolkmeijer en W. L. Nolke; bij den hortus botanicus: J. Honig en R. A. Schouten; bij het zoölogisch laboratorium: dr. J. Versluys; bij de model-apotheek en het galenisch laboratorium: K. Holm; bij het scheikundig laboratorium anorganische afdeeling: J. J. van Laar, J. Olie en H. Kruyt; bij het scheikundig laboratorium (organische en pharmaceutische afdeeling) dr. G. L. Voerman, B. H. J. Schouten, mej. C. van Driel, P. J. Boomsma.

Privaat docenten. Als privaat docenten werden toegelaten in de faculteit der rechtsgeleerdheid: Chs. Miseroy, mr. D. E. Lioni en F. van der Goes; in de faculteit der geneeskunde: dr. N. van Rijnberk, dr. M. A. Mendes de Leon, dr. C. B. Tilanus, J. van Deventer, dr. J. Graanboom, dr. W. Posthumus Meyjes, John E. Grevers, dr. A. Aletrino, Th. Hammes, dr. G. A. M. van Waijenburg, H. Timmer, dr. D. Mac Gillavry, W. M. de Vries, A. J. P. van den Broek, H. R. J. G. Brongersma, T. Tanja, Alex Klein, dr. L. J. J. Muskens en dr. J. J. van Loghem; in de faculteit der wis- en natuurkunde: dr. L. Th. Reicher, dr. J. J. van Laar, dr. D. Coelingh, dr. J. Versluys Jr., dr. J. G. Rutgers, dr. J. J. Blanksma, dr. F. M. Jaeger, dr. J. C. H. de Meijere, dr. A. Steger, C. Mannoury; in de faculteit der letteren en wijsbegeerte: dr. J. J. A. A. Frantzen, dr. J. W. Beck, dr. W. Vogelsang, dr. J. H. Gunning Jzn., dr. Ph. Kohnstamm, dr. A. A. Fokker, dr. J. D. Wijnkoop, Jac. Hartogh, W. van der Gaaf, dr. B. Faddegon.

C. OMVANG VAN HET ONDERWIJS.

Tabel der op de series aangekondigde en der gegeven lessen,

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
Faculteit der godgeleerdheid.							
D. C. Völter.	Oud-Christelijke letterkunde.	2	15			Overzicht over de nieuwere ontwikkeling dezer wetenschap. Speciale behandeling van Acta in den Brief aan de Romeinen.	De lessen konden wegens ernstige ongesteldheid slechts tot Maart gehouden worden.
	Exege des Evangelies.	2	15			Uitgekozen hoofdstukken uit Marcus en Lucas.	
	Exege der Paulinische Brieven.	1	7			Galatenbrief, cap. I—III.	
S. Cramer.	Algemeene geschiedenis van het Christendom.	2	14		Neen.	De wijze waarop sinds het einde der oude Kerk de kerkelijke en godsdienstige toestanden en vraagstukken zijn ontstaan, die de middeleeuwsche Kerk in haar bloeitijd hebben beheerscht.	
	Methodologie der Kerkgeschiedenis.	1	14		Neen.	Geschiedenis der Kerkgeschiedvorsching en Kerkgeschiedschrijving; heuristiek; critiek.	
	Hermeneutiek des Nieuwen Testaments.	2	5	Ja.		Theorie en lectuur van het Evangelie van Johannes en van den Brief aan de Filippensen.	
I. J. de Bussy.	Wijsbegeerte van den godsdienst.	1	12		Neen.	Vormen van geloofsleven. Ontleding van de voorstelling van God.	
	Zedenkunde: haar geschiedenis.	3	8		Neen.	De zedelijke beoordeeling: oorsprong van de voorstellingen van deugd en ondeugd. Geschiedenis van de zedenkunde van de 17de eeuw af.	
W. Brandt.	Algemeene geschiedenis der godsdiensten.	2	7		Neen.	Bepaling van het begrip godsdienst in historischen zin. Toovenarij, Animisme. Doodenvereering. Natuurvereering. Natuurgoden. Godsdienstige gebruiken.	
	Geschiedenis van den Israëlietischen godsdienst.	2	8		Neen.	De God Jahwe, inzonderheid als God die eischen stelt aan den maatschappelijken toestand van zijn volk.	
	Geschiedenis van den godsdienst der Grieken.	1	12		Neen.	Het Homerische systeem. Zoogenaamd „fetichisme", „zielen", heroën, goden, de vroomheid, de mysteriën.	
A. Bruining.	Encyclopaedie der godgeleerdheid.	2	5			De ontwikkeling der theologie, bepaaldelijk in de laatste twee eeuwen.	Op alle colleges wordt gelegenheid gegeven tot het doen van vragen.
	Geschiedenis der leer aangaande God.	3	8			De invloed der Grieksche wijsbegeerte op de vorming eener wijsgeerige godleer in de oude Christelijke Kerk. De ontwikkeling dier leer door de middeleeuwsche scholastieken. De hoofdstroomingen in de wijsgeerige godsleer in den nieuwsten tijd.	
	Geschiedenis der Christelijke leerstellingen.	2	4			De ontwikkeling der dogmatiek in de Roomsch-Katholieke Kerk. Tweede gedeelte: de verlossingsleer.	
H. J. Elhorst.	Verklaring der historische boeken van het Oude Testament.	1½	8			Capita selecta.	
	Verklaring der poëtische en profetische boeken van het Oude Testament.	1	9			De profetie van Zefanja; Psalm XIX, Prediker I en II.	
	Geschiedenis der Israëlietische letterkunde.	2	8			De Israëlietische historiebeschrijving.	
J. W. Pont.	Bijbelsche theologie.	1	6	Ja.		Johanneïsche theologie.	
	Dogmatiek.	3	7			Hamantiologie, Christologie, Ecclesiologie en leer der sacramenten.	
	Practische theologie.	2	5	Ja.		Homiletiek, theorie en practijk.	
	Geschiedenis van het Lutheranisme (privatissimum).	1	2			De Luthersche Gemeente te Antwerpen.	
J. V. de Groot.	Openbare colleges over metaphysica.	2	30			—	
	Privatissima over logica en ethica voor ruim 80 studenten, in groepen.	8	—	Ja.		—	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.							
Max Conrat.	Romeinsch privaat recht. Deel I.	5	15		Neen.	Het algemeene deel, bevattende grondbegrippen van het recht. Schets der historische ontwikkeling. Rechtsfeit. Rechtssubject en bescherming van het recht.	
	Oefeningen in het Romeinsch privaat recht.	5	20	Ja.		Behandeling van het geheele systeem in zijne meest voorname trekken.	
G. A. van Hamel.	1. Strafrecht. Algemeene leerstellingen.	2	40	Ja,		Inleiding. De causaliteitsleer. De leer van opzet en schuld. De strafmiddelen.	
	2. Strafrecht. Bijzondere delicten.	2	30	Ja.		Indeeling en interpraetatie. De misdrijven van Boek II, titel I—VII Wetboek van Strafrecht.	
	3. Strafvordering.	2	35	Ja.		Inleiding. De leer der rechtsmiddelen. De leer van het bewijs.	
	4. Wijsbegeerte van het recht.	1	20		Neen.	De evolutiewetten van de misdaad, en van de repressie. Enkele onderwerpen. van crimineele aetiologie en der methoden van onderzoek.	
D. Josephus Jitta.	Handelsrecht.	3	30	Ja.		Het recht der middelen van vervoer. Inleiding. Algemeene beginselen. Vervoer ter zee. Vervoer te lande, in het bijzonder spoorwegrecht. Posterijen. Telegraphie en telephoon. Een der uren is in het bijzonder gebruikt voor responsiën over speciale onderwerpen en practische gevallen.	

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	OPMERKINGEN.
	Faillietenrecht.	1	30	Ja.		De Faillissementswet in haar geheel.	
	Internationaal privaat recht.	1	20	Ja.		Het tractatenrecht. Huwelijksrecht. Echtscheiding en scheiding van tafel en bed. Voogdij.	
J. F. Houwing.	Burgerlijk recht.	4 (1)	35 à 40	Ja.		Algemeene beginselen van erfrecht. Algemeene verbintenissenleer.	(1) Voor de Kerstvacantie zijn slechts twee uren gegeven.
D. van Embden.	Beginselen der staathuishoudkunde.	3	Vóór de Kerstvacantie 40 á 50 (ten hoogste 60) na de Kerstvacantie 30 à 40	Ja.		Primitieve bestanddeelen der oeconomie. (Behoefte, goederen, enz.) Oeconomische subjecten. Grondvormen van het oeconomische leven. Taal en methode der staathuishoudkunde. Het bevolkingsvraagstuk. Ontwikkelingstrappen der maatschappij. Productie. De arbeid, arbeidsrecht. De grondeigendom. Erfrecht. Landbouwvraagstukken. Kapitaal. Vermogen en inkomen. Historische vermogensvormen. Bedrijfsrecht. Arbeidsverdeeling. Groot- en kleinbedrijf. De naamlooze vennootschap, de coöperatieve onderneming, de gouvernementsonderneming. Circulatie. De waarde. Een grensnutwaardeleer. Een arbeidswaardeleer.	
	Capita selecta.	1 (na de Paasch-vacantie 2).	5—10		Neen.	Het verkeerswezen. Oude straatwegen. Land- en watertollen. Zeetransport. Staatsbemoeiing en rechtsregelen t. a. v. zeetransport. Zeekanalen. Geschiedenis der spoorwegen in Nederland. Oeconomische en sociale beteekenis der spoorwegen. De practijk en spoorwegrecht. Geschiedenis der buitenlandsche spoorwegstelsels.	
	Statistiek.	—	4—8		Neen.	Geschiedenis der statistiek. Belangrijke statistische resultaten.	
A. A. H. Struycken.	Encyclopaedie.	2	30	Ja.		Algemeene rechtsbegrippen. Verdeeling van het recht. Onstaan van het recht. Geschiedenis (uitwendige) van het Nederlandsche privaat recht.	
	Staatsrecht.	3	—			Geschiedkundige inleiding.	
		2	50	Ja.		Art. 1—53 Grondwet, macht des Konings.	
		1	—			Provinciale wet. Geschiedkundige inleiding. De samenstelling van het college der Provinciale Staten.	
	Administratief recht.	1	8	Ja.		Begrip van het administratief recht. Verhouding van administratie tot wetgeving en rechtspraak in Engeland, Frankrijk, Pruissen en Nederland.	
Paul Scholten (lector).	Burgerlijk recht.	2	32	Ja.		Rechtspersoon.	
	Idem.	2 (2)	35	Ja.		Hypotheek.	(2) Tot de kerstvacantie.
	Burgerlijke rechtsvordering.	2	30	Ja.		Beginselen van ons proces, meer in het bijzonder actie-exceptie, bewijslast-vonnis.	
Faculteit der geneeskunde.							
H. Burger.	College.	1	Bij aanv. 60 bij einde 15		Neen.	Oorheelkunde, theoretisch en met klinische demonstratiën.	Na de Kerstvacantie plotseling zeer sterke vermindering van het bezoek ten gevolge van opening van andere lessen.
	Practische cursus in keul-, neus- en ooronderzoek.	$2 \times 1^1/_2$	10 (besloten getal).	Ja.		Oto-rhino-laryngoscopie met patiënten. Onderzoek en bespreking van capita selecta.	Cursussen van 6 weken duur.
	Patiënten-voorstellingen in de kliniek.	1×3	4 of 5	Ja.		—	Sedert de Kerstvacantie.
O. Lanz.	Algemeene heelkunde.	2	60		Neen.	Anasthesie, wondbehandeling, beenbreuken, beentuberculose, ontsteking, tumoren.	
	Propaedeutische heelkunde en heelkundige kliniek.	2	40	Ja.		Voorkomende gevallen.	
	Operatieve demonstratie.	2	30—40		Neen.	Typische operaties.	
	Heelkundige polikliniek.	2	30—40	Ja.		Voorkomende gevallen.	
J. Rotgans.	Propaedeutische kliniek.	2	80	Ja.		Onderwerpen uit de algemeene heelkunde.	
	Heelkundige kliniek.	1	30	Ja.		Bijzondere heelkunde.	
	Heelkundige polikliniek.	2	60—120	Ja.		Voorkomende gevallen.	
	Operatieve heelkunde.	1	40—80		Neen.	Bloedstelping, arteriën-onderbinding, amputatie, exarticulatie, operatie aan gewrichten, pezen, spieren, zenuwen.	
	Cursorische oefeningen in operatie in cadavere (dr. Kritzler).	6	10 of 20			Heelkundige operatiën.	
	Operatiën in vivo.	6—10	—			Voorkomende gevallen.	
H. Treub.	Gynaecologische-obstetrische kliniek.	3	50		Neen.	Demonstratie van patiënten.	
	Gynaecologische-obstetrische polikliniek.	3	8	Ja.		Onderzoek en behandeling van loopende patiënten.	
	Verloskundige capita selecta.	1	70		Neen.	Bespreking naar aanleiding van plaats gehad hebbende klinische baringen.	
	Zwangeren-onderzoek.	1	20	Ja.		—	Bovendien 4 uur 's weeks door den assistent.
	Operatieve verloskunde.	1	20	Ja.		Oefeningen op het z.g. phantoom.	Idem.
	Verloskundige en gynaecologische operatiën zoo dikwijls deze noodig zijn.	—	—				

Naam van den hoogleeraar, lector. of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
J. van Rees.	Histologie.	5	60		Neen.	Cellen, weefsels, organen.	Vóór Kerstmis.
	Zenuw- en zintuigleer.	1	50		Neen.	Smaak-, reuk-, gezichts- en gehoorzintuig.	Tusschen Kerstmis en Paschen.
	Capita selecta biologiae.	1	40	Ja.		Erfelijkheid.	Na Paschen.
	Cursus in microscopie.	10 à 12	40 in 2 of 4 groepen.	Ja.		Cellen, weefsels, organen.	Vóór Kerstmis (met projectie) en na Paschen.
	Oefeningen voor meergevorderden.	10	40 in groepen.	Ja.		Techniek, voornamelijk microtoom-techniek.	Tusschen Kerstmis en Paschen.
	Herhalingscursus.	4	50 in 4 groepen.	Ja.		Voornaamste organen.	Na Paschen.
P. K. Pel.	Medische kliniek.	4	70—80			Ziekten van het circulatie-, digestie- en respiratie-apparaat van het systemum uropoieticum, van het zenuwstelsel; stofwisselings- en infectieziekten; kinderziekten.	
	Medische kliniek.	$2^1/_2$	± 100			Wat zich voordeed.	
	Kliniek der acute infectieziekten.	1	80			Idem.	
	Physische diagnostiek voor meergevorderden.	3	60			Idem.	
T. Place.	Bijzondere physiologie.	5	100	Ja.		Voedingsverrichtingen. Gezichtszintuig. Gehoorzintuig.	Na de Paaschvacantie.
	Algemeene physiologie.	2	100			Physiologie der cel. Spier-physiologie.	
	Practische oefeningen en demonstraties.	4 × 2 uren	80			Physiologie en physiologische chemie.	In 8 groepen van 10.
C. H. Kuhn.	Algemeene ziektenkundige, ontleedkunde.	5	60		Neen.	Inleiding; overzicht; regressiën.	Vóór de Kerstvacantie.
	" " "	1	60		Neen.	Vervolg regressiën; ontsteking.	Na de Kerstvacantie.
	Bijzondere " "	2	60 à 70		Neen.	Capita selecta carcinoom.	Vóór de Kerstvacantie.
	" " "	2	120		Neen.	Algemeene morphologie der infectie; sephichaemiën; tuberculose.	Na de Kerstvacantie.
	Diagnostiek en epicrise.	2	40	Ja.		Het genoemde en voortgezette technische oefening.	Voor gevorderden.
	Obductie-techniek.	2	50	Ja.		—	Na de Kerstvacantie door den prosector Fokke Meursing.
	Demonstratie.	2	120		Neen.	Samengestelde afwijkingen en samenloop van verschillende afwijkingen.	Demonstratie na de Kerstvacantie.
	Gerechtelijke geneeskunde.	1	40		Neen.	Formeel gedeelte; verwonding; verbloeding; plotselinge dood.	Voor studenten in de geneesk. na de Kerstv. voor stud. in de rechten.
	Idem.	1	20		Neen.	Overzicht; methoden; identiteit; sporen van misdrijf.	Na de Kerstvacantie.
	Oefeningen in de pathologische histologie.	4	70	Ja.		Enkelvoudige afwijkingen; ontsteking.	In 2 groepen. Na de Kerstvacantie door de assistenten Olivier en Sitsen.
	" " het obduceeren.	10	± 70	Ja.		—	In groepen, elke deelnemer werd gedurende 14 dagen geoefend door den prosector Fokke Meursing.
M. Straub.	Oogheelkundige onderzoekingsmethoden.	2	50		Neen.	—	
	Oogheelkundige kliniek.	3	20	Ja.		—	
	Oog-operaties.	1	5		Neen.	—	
R. H. Saltet.	College in algemeene microbiologie.	2	40			Algemeene bacteriologie.	Vóór de Kerstvacantie.
	College in hygiëne.	3 en 1	60			Statistiek, lucht, water, bodem, voedingsmiddelen, ventilatie, verwarming, verlichting, malaria, gele koorts, vaccinatie, ontsmetting.	Vóór de Kerstvacantie 3 uren, later 1 uur per week.
	Bacteriologische cursus.	2	72			Reinculturen, kleurmethoden, demonstratie van culturen en microscopische praeparaten.	Na de Kerstvacantie in 6 groepen van 12, waarvan eene van chemici en pharmaceuten.
	Hygiënische cursus.	2	60			Chemisch en bacteriologisch onderzoek van melk, water, bier, lucht en phitometrie.	Na de Kerstvacantie in 5 groepen. Voor 3 groepen dezer beide cursussen moesten andere dan de op den series aangegeven namiddagen gekozen worden.
C. Winkler.	Theoretische neurologie (1ste en 2de semester).	2	70—80		Neen.	Behandeling der grondslagen van de neuropathologie en psychopathologie, toegelicht door klinische demonstraties.	
	Klinische demonstraties over neurologie (oudere semesters).	1	80—100 somwijlen.			Wat zich voordoet.	
	Polikliniek voor zenuwziekten (oudere semesters).	3	± 100 altijd.			Wat zich voordoet.	
	Psychiatrie en psychopathologie.	2	70—80 in de latere maanden.			Overzicht over symptomen en behandeling der geestesziekten.	Er bestaat dagelijks gelegenheid voor hen die con-assistent op de zalen zijn, om zich in het laboratorium te oefenen in den bouw van het centrale zenuwstelsel.
L. Bolk.	Systematische anatomie.	5	110	Ja.		Fractus, digestures. Fractus respiratorius. Vaatstelsel.	
	Topographische anatomie.	1	110			Topographie van hoofd en hals.	
	Anthiopologie.	1	60			Afstammingsleer van den mensch. Kennis van den praehistorischen mensch.	
P. Ruitinga.	Propaedeutisch medische kliniek.	3	60	Ja.		Demonstratie van ziektegevallen.	
	Algemeene pathologie.	4 uur	100		Neen.	Nosologie. Symptomatologie. Immuniteit.	
	Pharmaco-synamie.	Na de Kerstvacantie 2.	60		Neen.	Overzicht van de voornaamste geneesmiddelen.	
	Practische cursus in pathologisch chemisch onderzoek.	3 uur				—	Alleen na de Kerstvacantie 2 dagen per week, telkens 3 uur.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
S. Mendes da Costa.	Dermatologie.	1	40		Neen.	Erythemen. Psoriasis. Pityriasis. Atne. Dermatitis polymorphis. Pemphigus.	
	Poliklinische demonstratie voor groepen van studenten.	1	3 × 15	Ja. (1)		—	(1) Maar er wordt geen gebruik gemaakt.
	Venereologie.	1	50		Neen.	Gonococcia.	
	Demonstratie van lijders aan huid- en venerische ziekten.	1	60	Ja. (2)		—	(2) Als boven.
J. de Bruin (lector),	Kliniek der inwendige kinderziekten.	Voor de Kerstvac. 2, Na de Kerstvacantie 1.	30	Ja.		Ziekten van het respiratie-, circulatie- en digestie-apparaat, stofwisselings-, bloed-, nier- en algemeene ziekten.	Dikwijls wordt door de studenten van de gelegenheid tot respondeeren geen gebruik gemaakt.
	Polikliniek der inwendige kinderziekten.	Na de Kerstvacantie 1.	3		Neen.	Demonstratie van lijdertjes aan diverse ziekten, in het bijzonder van zuigelingen met voedingsstoornissen.	Van gelegenheid tot respondeeren is nooit gebruik gemaakt.
	Theoretisch college over de voeding der zuigelingen.	Voor de Kerstvac. 1.	15		Neen.	—	Wegens gebrek aan toehoorders moest deze les na een achttal voorlezingen gestaakt worden.
	Theoretisch college over vaccinatie met demonstratie van de techniek en van ingeënte kinderen.	Na de Kerstvacantie in het geheel 3 uur.	15		Neen.	—	
J. K. A. Wertheim Salomonson.	1. Perifeere zenuwziekten.	1	± 50		Neen.	Theorie en kliniek der perifeere zenuwziekten.	Voor eerste en tweede semester na candidaats-examens.
	2. Kliniek der zenuwziekten.	1	± 50		Neen.	Kliniek der functioneele en organische ziekten van het centrale zenuwstelsel.	Voor 3de en 4de semester.
	3. Röntgen-stralen.	6—8×2 uur tusschen Kerst- en Paaschvac.	± 30		Neen.	Toepassingen der Röntgen-stralen in de medische wetenschap. Haute fréquence enz.	
	4. Degeneratie.	1 × per week tusschen Kerst- en Paaschvac.	± 30		Neen.	Degeneratie en degeneratieve toestanden.	Ook voor juristen toegankelijk.
	5. Polikliniek voor zenuwziekten.	4×2 uur per week.	3—6	Ja.		Wat voorkomt.	Ook gedurende de vacantiën. 3 en 4 worden afwisselend om de 2 jaar gegeven.
N. van Rijnberk (privaat docent).	Oogheelkunde (practische oefeningen).	6 à 9	groepen van 2 à 3 telkens voor 14 dagen à 3 weken.	Ja.		Oefening in het onderzoek en de behandeling der verschillende ter polikliniek voorkomende oogziekten en ooggebreken.	
M. A. Mendes de Leon (privaat docent).	1. Operatieve verloskunde.	2	afgeloopen cursus geene.	Ja.		Pathologie en therapie der baring. Practische oefeningen aan het phantoom.	
	2. Ginaecologische polikliniek.	4	8	Ja.		Onderzoek van gynaecologische patiënten, bijwonen van gynaecologische operaties enz.	
C. B. Tilanus (privaat docent).	Orthopedische polikliniek.	2	2	Ja.		Voorkomende gevallen.	
J. Graanboom (privaat docent).	Polikliniek voor kinderziekten.	2	2	Ja.		Demonstratie van patiëntjes en bespreking der gevallen.	De polikliniek wordt gehouden aan de kinderkliniek, Weteringschans 96.
W. Posthumes Meyjes (privaat docent).	Klinische lessen over keel-, neus- en oorheelkunde met demonstratie.	1	—			Capita selecta.	Deze cursus niet gegeven.
	Poliklinische oefeningen in het onderzoek en de behandeling van keel-, neus- en oorlijders.	4 × 2	3—5	Ja.		—	Elke drie maanden wordt aan een 3—5 semi-artsen gelegenheid gegeven tot practische oefeningen.
A. Aletrino (privaat docent).	Crimineele anthropologie.	1	—		Neen.	—	
H. Timmer (privaat docent).	Orthopedische chirurgie.	1 uur kliniek. 6 uur polikliniek.	De presentielijst was geteekend door 34 semi-artsen.	Ja.		Verschillende onderwerpen, naar aanleiding der voorhanden patiënten.	
D. Mac Gillavry (privaat docent).	Capita selecta. Specieele chirurgie.	1	20		Neen.	—	
W. M de Vries (privaat docent).	Pathologische anatomie der oogziekten.	1	1		Neen.	Bespreking en demonstratie der voornaamste oogziekten,	
	Oogspiegelcursus voor meergevorderden.	2	4	Ja.		Bespreking en demonstratie der voornaamste afwijkingen aan den pendus oculi.	

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
A. J. P. van den Broek (privaat docent).	Capita selecta anatomiae humanae.	1	25		Neen.	Algemeene myologie, osteologie en arthrologie.	
	Capita selecta anatomiae humanae.	2	30		Neen.	Topographische anatomie van borst en buik.	
H. R. J. G. Brongersma (privaat docent).	Poliklinische oefeningen in urologische diagnostiek.	2	4	Ja.		—	Deze oefeningen hebben plaats in groepen van vier.
L. J. J. Muskens (privaat docent).	Neurologische polikliniek.	1	7—8 personen vormen de groepen, waarvan er meestal 5 à 6 kwamen.	Ja.		Onderzoek, diagnostiek en behandeling van organische zenuwziekten, inclusief epilepsie en epileptiforme aandoeningen, alsmede verschillende vormen en verlammingen. De gedemonstreerde gevallen waren patiënten van het gasthuis en der polikliniek der Nederlandsche Vereeniging tegen vallende ziekte, Overtoom 365.	Twee candidaten voor den gelegenheid een eigen onderzoek aan te vangen omtrent een physiologisch-klinisch-onderwerp.
John E. Grevers (privaat docent).	Anatomie, physiologie, histiologie, ontwikkelingsgeschiedenis der tanden, anomalieën en pathologie der tanden, ziekten der tanden in verband met aangrenzende deelen (stomatologie).	3	in het begin tot December ± 45, later ± 10.			Cursus in operatieve tandheelkunde (extractiën) enz.	Tot de Kerstvacantie komen de studenten in den regel getrouw de voordrachten bijwonen. Na de vacanties is de deelneming zeer gering.
Faculteit der wis- en natuurkunde.							
P. Zeeman.	Theorie van het licht.	1	12	Ja.		Diffractie van het licht. Toepassing op oplossend vermogen van optische instrumenten. Toepassingen der interferentie van het licht. Anomale dispersie.	Alleen semi-artsen die tot de polikliniek worden toegelaten komen nog het meest de voordrachten bijwonen.
	Optische kristallographie.	1	8	Ja.		Algemeene beschouwing over dubbele breking, ellipsoide voor de stralen. Golfoppervlak van Fresnel, indicatrix. Onderzoek kristallen in evenwijdig en convergent gepolariseerd licht. Oppervlak van gelijke phase. Teekenbepaling. Dispersieverschijnselen. Tweelingkristallen.	Deze ontvangen één theoretischen cursus en werken op phantoom alvorens tot practisch werken te worden toegelaten.
J. D. van der Waals.	Hoofstukken uit de natuurkunde voor studenten in wis- en natuurkunde en scheikunde van het 2de en 3de jaar.	2	40	Ja.		Warmte, wezen der warmte, toestandsvergelijking, meetkundige plaatsen van maximum en minimumdruk, minimumwaarde van het product pc. grenslijn enz. Equivalente van warmte en arbeid, cycle van Carnot, entropie, isentropische betrekkingen enz.	
	Theoretische natuurkunde over electriciteit voor doctorandi.	3	10	Ja.		Vergelijkingen van Maxwell. Electro-magnetische theorie van het licht. Dubbele breking. Lichtpunt en brandpunt. Vraagstukken uit de electronen-theorie.	
	Thermodynamica voor doctorandi.	2	20	Ja.		Theorie der binaire mengsels, loop van p-lijnen, loop van q-lijnen en potentiaallijnen. Spinodaal- en binodaal-krommen.	
	Practische oefeningen voor doctorandi en promoveerenden.	Onbepaald.	—			—	
A. F. Holleman.	Algemeene organische chemie.	3	150		Neen.	Overzicht van de organische chemie in haar geheelen omvang: aliphatische, aromatische, hydroaromatische, heterocyclische verbindingen.	
	Organische chemie voor eerstbeginnenden.	1	100			Responsie over het behandelde op het algemeene college.	
	Capita selecta uit organische chemie.	1	20	Ja.		Over subilituties in de aromatische verbindingen; verschillende kleinere onderwerpen; ten deele voordrachten door meergevorderde studenten.	
	Practische oefeningen voor candidandi.	6	—	Ja.		Eenvoudige proeven over organische chemie in aansluiting aan het algemeene college.	
	Practische oefeningen voor meergevorderden.	dagelijks van 9—5, Zaterdags van 9—12.	10	Ja.		Oefeningen in het bereiden en analyseeren van praeparaten, bewerken van proefschriften; experimenteele onderzoekingen onder leiding van den hoogleeraar.	
C. Ph. Sluiter.	Vergelijkende anatomie.	3	80		Neen.	Darmstelsel. Bloedvaatstelsel. Urogenitaal-stelsel.	
	Parasitologie van den mensch.	1	50		Neen.	Bij den mensch voorkomende dierlijke parasieten.	
	Capita selecta voor candidaten.	1	5			Verschillende onderwerpen uit vergelijkende anatomie en ontologie.	
	Pharmaceutische zoölogie.	1	6	Ja.		De in de pharmacie gebruikte stoffen van dierlijke herkomst.	
	Practische cursus voor medici.	4	40		Neen.	Anatomisch onderzoek van verschillende dieren.	
	Practische cursus voor biologen.	4	20	Ja.		Anatomisch en microscopisch onderzoek van verschillende dieren.	
				Ja.			
Max Weber.	Fauna van Nederland.	1	8			Gewervelde dieren van Nederland, met bezoek aan de musea.	
D. J. Korteweg.	Analytische meetkunde (eerste cursus).	2	15	Ja.		Analytische meetkunde van het platte vlak.	
	Analytische meetkunde (tweede cursus).	2	20	Ja.		Analytische meetkunde van het platte vlak (voortzetting) en der ruimte.	
	Analytische meetkunde (derde cursus).	1	—			Kegelsnedenbundels en andere stelsels; algemeene eigenschappen, krommen hoogere orde; meetkundige toepassing van de theorie der quadratische vormen, confoeale oppervlakken.	
	Mechanica (tweede cursus).	3	16	Ja.		Dynamica van materieele stelsels.	
	Astronomie.	2	30	Ja.		Beschrijving van de beweging der hemellichamen; lengte- en breedtebepaling.	
Hugo de Vries.	Plantkunde.	3	120		Neen.	Anatomie. Physiologie. Systematiek.	
	Capita selecta.	1	10	Ja.		Gallen.	

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
	Practische oefeningen voor biologen.	2 × 3	20	Ja.		Beginselen der anatomie.	
	" " " pharmaceuten.	1 × 3	20	Ja.			
	" " " medici.	2 × 3	40	Ja.			
	" " " meergevorderden.	2 × 3	6	Ja.		Anatomie en systematiek.	
	Botanische excursiën.	's zomers.	6—10 per excursie.			Flora's Nederland.	
R. Sissingh.	Experimenteele natuurkunde.	4	140	Ja.		Licht. Electriciteit. Magnetisme.	Gelegenheid tot respondeeren wordt gegeven aan hen welke zich hiertoe door teekening op eene lijst bereid hebben verklaard, voor medici en philosophen van 1ste en 2de studiejaar.
	Responsie-college.	1	80			2 jaarlijksche cursussen der experimenteele natuurkunde.	Dit college wordt twee malen in den cursus telkens gedurende eenige achtereenvolgende weken gehouden.
	Practische oefeningen.	2 × 4	15	Ja.		Natuurkundige metingen en waarnemingen.	Op twee middagen voor studenten in de wiskunde en natuurkunde in 2de en 3de studiejaar.
	Practische oefeningen voor meergevorderden.	Onbepaald.				—	
H. de Vries.	Differentiaal- en integraal-rekening I.	2	40	Ja.		Inleiding. Functies van één onafhankelijk veranderlijke. Theorie der oneindige reeksen. De reeksen van Taylor en Maclaurin met hunne toepassingen.	
	Hoogere algebra.	2	15	Ja.		Determinanten. Complexe grootheden. Binomiaal-vergelijkingen. Hoogere machtsvergelijkingen.	
	Beschrijvende meetkunde.	2	20	Ja.		Theorie van de methode der centrale projectie. Projectieve meetkunde der kegelsneden.	
	Differentiaal-rekening II.	1	25	Ja.		Functies van twee en meer veranderlijken. De reeksen van Taylor en Maclaurin met hunne toepassingen. Beginselen der differentiaal-meetkunde.	
	Integraal-rekening.	2	20	Ja.		Theorie der onbepaalde en bepaalde integralen. Eulersche integralen. Reeksen integralen van Fourier. Meervoudige integralen.	
	Differentiaal-vergelijkingen I.	2	15	Ja.		Theorie der gewone differentiaal-vergelijkingen.	
	" " II.	1	10	Ja.		" " simultane en partieele differentiaal-vergelijkingen.	
Ed. Verschaffelt.	Plantenphysiologie.	1	6		Neen.	Physiologie van de bloem.	
	Pharmacognosie (voor studenten in de pharmacie).	2	30		Neen.	Geneesmiddelen geleverd door cryptogamen, gymnospermen, monocotylen.	
	Practische oefeningen in de pharmacognosie (voor dezelfden).	2 × 3	30	Ja.		Anatomie der op het college behandelde geneesmiddelen.	
	Pharmacognosie (voor studenten in de geneeskunde).	1	90	Ja.		Eenige belangrijke geneesmiddelen.	
	Practische oefeningen in de anatomie en physiologie der planten; voor meergevorderde studenten in plant- en dierkunde.	dagelijks.	6	Ja.		—	
	Behandeling van speciale onderwerpen door candidaten en doctorandi plant- en dierkunde.	1	7			—	
Eug. Dubois.	Geologie.	2	5		Neen.	Algemeene geologie.	
	Mineralogie en kristallographie.	2	40	Ja.		Algemeene mineralogie en meer in het bijzondere de kristalstelsels. Specieele mineralogie.	
A. H. W. Aten (lector).	Elementaire anorganische scheikunde.	van 15 April tot 25 Mei 3 uur. Van 25 Mei tot 15 Juni 6 uur per week.	70		Neen.	Systematische behandeling der anorganische chemie.	Voortzetting van het college van wijlen den hoogleeraar Bakhuis Roozeboom over anorganische chemie.
P. van der Wielen (lector).	Galenica.	2	25	Ja.		De bereiding en het onderzoek der geneesmiddelen van de vierde uitgave der Pharmacopaea Nederlandica.	Voor pharmaceutische studenten.
	Recepteerkunde.	2	—	Ja.		Sterilisatie van geneesmethoden. Bereidingsmethoden van recepten. Wettelijke bepalingen.	Als voren.
	Recepteerkunde.	1	40		Neen.	Overzicht der samengestelde geneesmiddelen, hunne bereiding en bestanddeelen. Het voorschrijven en bereiden van recepten.	Voor medische studenten.
	Practicum voor pharmaceutische studenten. Elken dag behalve Zaterdags van 9—5 uur.	—	—			Het bereiden en onderzoek van geneesmiddelen. Het gereedmaken van ingewikkelde recepten.	
	Practicum voor medische studenten. Elken dag behalve Zaterdags 2½ uur en om de andere week ook Woensdag niet.	—	—	Ja.		Het gereedmaken van eenvoudige recepten.	Aan den practischen cursus gaat altijd eene bespreking vooraf en hierbij wordt wel de gelegenheid gegeven tot respondeeren.
N. Schoorl (lector).	Pharmaceutische chemie.	2	25		Neen.	Organische (aliphatische en aromatische) geneesmiddelen.	
	Analytische chemie.	1	15	Ja.		Anorganische qualitatieve analyse, gezichtsanalyse en titreermethoden.	Bij het laatste gedeelte (titreeranalyse) kwamen ook nog ± 15 aanstaande candidaten-chemie.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
	Analytische chemie.	1	10	Ja.		Organische analyse.	
	Chemie der levensmiddelen.	1	6			Lucht, water, zuivelproducten, meelpraeparaten, alcoholische dranken,	
	Dagelijksch practicum.	van 's morg. 9 tot 's midd. 5.	—			Optische kristallonomie.	
	Microchemie.	6	16			Anorganische analyse (boren, zuren). Verontreinigde chemicaliën, aliagen, water enz.	Hieronder 13 pharmaceutische studenten, 12 candidaten-chemie, 1 ingenieur.
J. J. van Laar (privaat docent).	Mathematische chemie.	1	10		Neen.	Voortzetting der theoretische electro-chemie, speciaal het electro-motorisch gedrag van amalgamen en legeeringen. Daarna met de nieuwe candidaten: de thermodynamische functiën, welke het evenwicht bepalen, en als toepassingen de gasdissociatie en de evenwichten in homogene vloeistofmengels; vervolgens enkele heterogene evenwichten, voornamelijk tusschen vloeistoffen en vaste lichamen.	
L. Th. Reicher (privaat docent).	Methoden van chemische analyse, toegelicht door proeven, (onderzoek van voedings- en genotmiddelen). Toepassing der microphotographie op dit onderzoek.	1	15		Neen.	Water, melk en daarvan afgeleide producten; alcoholische dranken; meel en brood; cacao; koffie en thee; azijn; vleesch.	
J. Versluys jr. (privaat docent).	Anatomie en systematiek der ongewervelde dieren.	1	50		Neen.	Arthropoda. Mollusca.	
G. Mannoury (privaat docent).	Logische grondslagen der wiskunde.	1	3	Ja.		Geschiedenis en wiskundige toepassing der z. g. symbolische methoden.	Eenjarige cursus. Het college werd gegeven ten huize van den docent.
	Logische grondslagen der meetkunde.	1	5			De mechanica der ruimte van vier afmetingen.	Eenjarige cursus. Het college werd gegeven in het Universiteitsgebouw.
J. J. Blanksma (privaat docent).	Capita selecta. Organische chemie.	1	6—8		Neen.	—	De lessen werden gegeven in het chemisch laboratorium N. Prinsengracht hoek Roeterstraat Zaterdagsmorgens om 9 uur.
F. M. Jaeger (privaat docent).	Capita selecta crystallonomiae physicae et chemicae in usum provectiorum tradet die saturni hora postea indicanda. (Blijft zoo voor den volgenden cursus!)	1	6		Neen.	Algemeene symmetrie-leer; kristalgenese en kristalstructuur; verband tusschen chemische constitutie der stof en hare kristallographische eigenschappen.	
J. C. H. de Meijere (privaat docent).	Capita selecta betreffende entomologie.	1	7		Neen	Metamorphose der insecten, 2de gedeelte (Hemiptara-hymenoptera).	
	Nuttige en schadelijke insecten.	1	7		Neen.	Behandeld werd: het eerste gedeelte (Thysanura-lepidoptera).	
A. A. M. A. Steger (privaat docent).	Technische chemie.	1	—			Nader aan te geven.	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.							
C. M. Kan.	Staatkundige aardrijkskunde.	3	30		Neen.	Vergelijking der Staten naar de bestaansmiddelen en de exploitatie der vreemde werelddeelen. Toepassing meer bijzonder op Engelsch-Indië.	
	Natuurkundige aardrijkskunde.	2	23		Neen.	Beoefening dier wetenschap in de 18de en 19de eeuw. Vergelijking der duur door verkregen resultaten.	
	Geschiedenis der geo- en cartographie.	2	23		Neen.	In de laatste helft der 17de en 18de eeuw. Ontsluiten der buiten-Europeesche werelddeelen in de 19de.	
	Land- en volkenkunde van den Oost-Indische Archipel.	1	12		Neen.	Java's klimaat, cultuurgewassen en oeconomische toestand. Vermeerdering onzer kennis dier hoofdstukken nà 1890.	
I. M. J. Valeton.	Oude geschiedenis.	3	13		Neen.	Geschiedenis van Rome na den dood van Caesar.	
	Romeinsche antiquiteiten.	2	13		Neen.	Romeinsche tijdrekening, volksvergaderingen, crimineel proces.	
	Grieksche antiquiteiten.	2	13		Neen.	Volksindeelingen en wetgevingen in Athene.	
	Capita selecta voor candidaten.	3	3	Ja.		Leven van Arrianus; de senatorische loopbaan in den Romeinschen Keizertijd; verdediging van stellingen.	
J. te Winkel.	Nederlandsche letterkunde.	2	6		Neen.	De ontwikkelingsgang der Nederlandsche letteren van 1625 tot 1665.	
	Nederlandsche taal.	2	22		Neen.	Overzicht der Nederlandsche taalstudie in de laatste 150 jaren naar aanleiding van de in tijdschriften opgenomen stukken.	
	Schrijvers der 17de eeuw.	1	23	Ja.		Verklaring van Hooft's „Nederlandsche Historiën en stijloefeningen naar aanleiding daarvan.	
	Middel-nederlandsch.	2	23	Ja.		Verklaring van den roman van „Karel ende Elegast".	
K. Kuiper.	Grieksche taal en letterkunde voor niet-candidaten.	4	12	Ja.		Lectuur van Homerus, met grammaticale interpretatie, inleiding en responsie.	
		—	12	Ja.		Lectuur en bespreking van Demosthenes' Oratie tegen Conon (in het Latijn).	
	Grieksche taal en letterkunde voor candidaten.	—	3	Ja.		Lectuur en critisch-exegetische behandeling van Aristophanes' Equites en van Plato's Symposion. Metriek der Scenici.	
	Geschiedenis der Grieksche letterkunde.	1	3		Neen.	De elegie.	
	Epigraphiek.	2	1	Ja.		Steen en bronsopschriften zevende tot derde eeuw v. C.	
	Palaeographie.	2	1	Ja.		Codices 3de eeuw v. C.—15de eeuw n. C.	
	Aeschylus' Prometheus (lectuur en vertaling).	1	50			Voor studenten in alle jaren.	

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
H. T. Karsten.	Latijn voor aanstaande candidaten.	4	10	Ja.		Livius. Prolegomena en liber III. Vergilius, Prolegomena; loci selecti uit Bucolica, Georgica en Aeneïs VI; Cicero de natura deorum lib. I. Propertius, carmina selecta.	
	Latijn voor candidaten.	4	3	Ja.		Plautus, Prolegomena en Captivi. Tacitus, Annales, boek IV. Historia litteraria: drama; lectuur van loci selecti uit Seneca's tragedieën. Persius, Juvenalis, Martialis, Statius e. a. Lezing van inscripties en handschriften,	
H. Brugmans.	Algemeene geschiedenis.	2	25		Neen.	Geschiedenis der achttiende eeuw, 1782—1789.	
	Algemeene geschiedenis.	2	25		Neen.	Geschiedenis der Fransche revolutie, 1789—1795.	
	Algemeene geschiedenis.	2	25		Neen.	Geschiedenis der negentiende eeuw, 1815—1849.	
	Palaeographie en diplomatie.	2	2	Ja.		Hoofdbegrippen diplomatiek. Geschiedenis van het schrift en van het schrijven. Practische oefeningen met het voorhanden materieel.	
H. J. Elhorst.	Hebreeuwsche taal.	3½	8	Ja.		Grammatica en lezing van het Oude Testament.	
	Israëlietische oudheden.	3½	8		Neen.	Inleiding, maatschappelijk en huiselijk leven der Israëlieten, heilige plaatsen, personen en tijden.	
F. J. de Boer.	Geschiedenis Grieksche philosophie.	2	12		Neen.	Natuurphilosophen en sophisten vóór Socrates. Overzicht der wetenschappen.	
	Algemeene inleiding tot de wijsbegeerte.	1	40		Neen.	Grondbegrippen van het weten.	
	Hegels Aesthetik.	1	9	Ja.		Speciaal: Das System der einzelnen Künste.	Op dit college (philosophisch seminarie) werden door de deelnemers referaten geleverd, waarop bespreking volgde.
R. C. Boer.	Gothisch.	3½	17	Ja.		Eerste jaar klankleer 1½ uur. Tweede jaar vormleer 1½ uur. 1ste—3de jaar, lectuur van stukken uit Mattheus, ½ uur.	
	Sanskrit.	3	4	Ja.		Eerste jaar spraakkunst volgens Stenzler. Lezing van stukken uit Stenzler. Tweede jaar lezing van stukken uit Rig-Veda.	
	Vergelijkende grammatica.	1	3		Neen.	De indo-germaansche ablaut.	
	Middel-hoogduitsch.	2	3	Ja.		Lezing en verklaring van Walther von der Vogelweide.	
	Oud-hoogduitsch.	½	3	Ja.		Lezing van korte poëtische „Denkmäler".	
	Oud-noorsch.	2	2	Ja.		Klankleer. Lezing van Henster's Isländer-geschichten en van de Laudola-sage.	
Jhr. J. Six.	Geschiedenis der Grieksche kunst.	2	10		Neen.	Geschiedenis der Grieksche kunst van Pericles tot Alexander.	
	Verschillende hoofdstukken der kunstgeschiedenis.	1	3		Neen.	De nieuwste opgravingen te Aegina, Priëne enz. en de vondsten der laatste jaren van Cretensische en Mykeensche oudheden.	Uitsluitend voor candidaten in de klassieke letteren.
Ph. Kohnstamm (privaat docent).	Logica en kennis-theorie.	1	± 30		Neen.	Bespreking van de verschillende opvattingen der logica die bij verschillende richtingen worden aangetroffen. Logica als Kunstlehre, als psychologie; formeele logica, teleologische logica.	Na de Paaschvacantie was het gemiddelde belangrijk lager.
W. van der Gaaf (privaat docent).	Geschiedenis van het Engelsche drama.	1	10 à 12		Neen.	Het drama in de Middeleeuwen; Shakespeare, zijne voorgangers en zijne tijdgenooten.	
	Geschiedenis van de Engelsche klanken.	1	10 à 12		Neen.	De ontwikkeling van de klinkers en de medeklinkers, van het Angelsaksisch tot heden.	
	Lectuur.	1	10 à 12	Ja.		„Extracts from Oxosius", uitg. Sweet. Stukken uit „Specimen of Early English" van Morris and Skeat, deel II. „First Middle English Primer" van Sweet.	
	Nieuw Engelsch.	3	25 à 30	Ja.		Behandeling van enkele hoofdstukken der spraakkunst en oefeningen in het mondeling en schriftelijk gebruik der taal.	
Jac. Hartog (privaat docent)	Muziekgeschiedenis.	1 van 3—4 des Vrijdags	6	Ja.		Het college werd begonnen met de geschiedenis der Duitsche opera; afzonderlijk werd daarbij zoo breed mogelijk behandeld Johann Adam Hiller als grondlegger van het Duitsche Singspiel; vervolgens werd overgegaan tot eene nadere beschouwing te geven over de twintig opera's van Mozart, met nadere verklaring van inhoud en vorm. Nu zijn wij genaderd tot zijn „Figaro's Hochzeit".	
W. Vogelsang (privaat docent).	Kunstgeschiedenis.	1	25		Neen.	Nederlandsche beeldhouwkunst der 14de, 15de en 16de eeuw.	College werd bij gebrek aan voldoende localiteit in het Universiteitsgebouw gegeven in de zaal van de Amateur-photographenvereeniging waar gebruik gemaakt kon worden van eene projectielantaarn.
J. D. Wijnkoop (privaat docent).	Commentaren van Raschi en San-Ezra bij de „Spreuken van Salomo".	2	3	Ja.		—	
J. W. Beck (privaat docent).	Latere Latiniteit.	1	10		Neen.	Ekkehard's Waltharilied.	
J. J. A. A. Frantzen (privaat docent).	Hoogduitsche letterkunde.	1	50		Neen.	Geschiedenis der nieuwe letteren.	
	Historische grammatica.	1	25	Ja.		Ontwikkeling der Nieuw-hoogduitsche schrijftaal.	
	Nieuw-hoogduitsch.	1	42	Ja.		Spraakkunst, vertaaloefeningen, phonetiek, idioom, lectuur van proza en poëtische teksten.	

D. AANTAL DER STUDENTEN EN DOOR HEN BETAALDE COLLEGEGELDEN.

Ingeschreven waren.	Studenten.	Tegen betaling van	Opbrengst.
Voor alle lessen	578	f 200	f 115 600
	292	100	29 200
	79	*nihil.*	—
Totaal	949	—	f 144 800
Voor enkele lessen	1	f 120	f 120
	3	90	270
	8	60	480
	40	30	1 200
	26	15	390
Totaal	78	—	—
Algemeen totaal	1 022	—	f 147 260

Door 23 laboranten werd bovendien f 850 betaald.
Aan examengelden werd door 211 studenten f 10 550 en door 5 studenten f 50 betaald, te zamen f 10 600.

Naar de faculteiten en de verschillende studiejaren waren de studenten als volgt verdeeld:

VOOR.	In de faculteit der					Totaal.	Totaal in 1905/1906.
	Godgeleerdheid.	Rechtsgeleerdheid.	Geneeskunde.	Wis- en natuurkunde.	Letteren en wijsbegeerte.		
alle lessen den 1sten keer	6	34 (7)	87 (15)	38 (18)	12 (3)	177 (33)	199 (34)
„ „ „ 2den „	5 (1)	36 (4)	83 (11)	42 (13)	16 (3)	182 (32)	159 (28)
„ „ „ 3den „	8	31 (4)	80 (11)	26 (9)	6 (1)	151 (25)	155 (21)
„ „ „ 4den „	5	17 (1)	72 (7)	29 (9)	2	125 (17)	121 (15)
„ „ „ 5den „	1	9 (1)	75 (6)	12 (3)	3 (1)	100 (11)	102 (14)
„ „ „ 6den „	—	4	64 (9)	12 (2)	2	82 (11)	71 (10)
„ „ „ 7den „	—	—	49 (5)	2 (1)	—	51 (6)	63 (1)
„ „ „ 8sten „	—	—	31 (2)	3	—	34 (2)	37 (2)
„ „ „ 9den „	—	—	14	1	—	15	11
„ „ „ 10den „	—	—	5	2	—	7	23
„ „ „ 11den „	—	—	4	—	—	4	4
„ „ „ 12den „	—	—	1	—	—	1	—
Enz.	—	—	19	1	—	20	12
Totaal.	25 (1)	131 (17)	584 (66)	168 (55)	41 (8)	949 (137)	957 (125)
Vier lessen	—	—	—	1	—	1	1
Drie „	—	1	—	1	1	3	4 (1)
Twee „	—	1	1 (1)	2 (1)	4 (1)	8 (3)	6 (2)
anderhalve les	—	—	—	—	—	—	—
ééne les	1 (1)	8 (3)	3	6	22 (5)	40 (9)	35 (13)
halve les	—	1	12 (1)	4 (1)	9 (3)	26 (5)	18 (11)
Algemeen totaal	26 (2)	142 (20)	600 (68)	182 (57)	77 (17)	1 027 (154)	1021 (152)

Het aantal vrouwelijke studenten is tusschen haakjes geplaatst.

Eene vergelijking der in bovenstaande tabel voorkomende cijfers met die van het vorige verslag toont aan, dat het getal voor alle lessen ingeschrevenen verminderde met 8, en dat voor enkele lessen met 5 toenam.

E. UITKOMSTEN VAN HET ONDERWIJS.

1. ALGEMEEN OORDEEL.

De uitkomsten van het onderwijs gaven geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen:

2. UITSLAG DER EXAMENS EN PROMOTIËN.

De uitslag der examens en promotiën blijkt uit de volgende tabellen.

EXAMENS.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	*Opmerkingen.*
Faculteit der godgeleerdheid.				
Examen in de Hebreeuwsche taal en Israëlietsche oudheden	5	5	—	
Candidaats-examens:				
1ste gedeelte	2	2	—	
2de „	7	5	2	
Doctoraal-examens	1	1	—	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.				
Candidaats-examens:				
a. Rechts- en Staatswetenschap	58	39	19	
b. Hedendaagsch Romeinsch-Hollandsch recht	—	—	—	
Doctoraal-examens:				
Rechtswetenschap 1ste gedeelte	38	23	15	
2de „	31	18	13	
Staatswetenschap 1ste gedeelte	—	—	—	
2de „	—	—	—	
Hedendaagsch Romeinsch-Hollandsch recht:				
1ste gedeelte	—	—	—	
2de „	—	—	—	
Faculteit der geneeskunde.				
Candidaats-examens geneeskunde, heelkunde en verloskunde	40	30	10	
Doctoraal-examens:				
a. Geneeskunde	34	24	10	
b. Heelkunde	—	—	—	
c. Verloskunde	—	—	—	
Faculteit der wis- en natuurkunde.				
Examens bedoeld in art. 86 der H. O.	—	—	—	
Propaedeutische examens voor medici	35	25	10	
Candidaats-examens:				
a. Wis- en sterrenkunde	—	—	—	
b. Wis- en natuurkunde	11	10	1	
c. Scheikunde	2	2	—	

EXAMENS.	Getal.	Geslaagd:	Afgewezen.	*Opmerkingen.*
d. Aard- en delfstofkunde 1ste gedeelte	1	1	—	
2de „	—	—	—	
e. Plant- en dierkunde	1	1	—	
f. Artsenijbereidkunde	1	1	—	
Doctoraal-examens:				
a. Wis- en sterrenkunde	—	—	—	
b. Wis- en natuurkunde *a*	3	3	—	
b. Wis- en natuurkunde *b*.	—	—	—	
c. Scheikunde	8	8	—	
d. Aard- en delfstofkunde	—	—	—	
e. Plant- en dierkunde	3	3	—	
f. Artsenijbereidkunde	—	—	—	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.				
Examens bedoeld in art. 86 wet H. O.	6	5	1	
Candidaats-examens:				
a. Klassieke letterkunde	3	3	—	
b. Semietische letterkunde	—	—	—	
c. Nederlandsche letterkunde	5	4	1	
d. Taal- en letterkunde van den Oost-Indischen Archipel	—	—	—	
e. Wijsbegeerte	—	—	—	
Doctoraal-examens:				
a. Klassieke letterkunde	2	2	—	
b. Semietische letterkunde	—	—	—	
c. Nederlandsche letterkunde	8	6	2	
d. Taal- en letterkunde van den Oost-Indischen Archipel	—	—	—	
e. Wijsbegeerte	—	—	—	
Vereenigde faculteiten der rechtsgeleerdheid, letteren en wijsbegeerte.				
Aanvullings-examens bedoeld in art. 92, tweede lid, wet H. O.	—	—	—	
Totaal . . .	305	221	84	

Uit de bovenstaande tabel blijkt, dat van de geëxamineerden 72 pct. slaagen.

PROMOTIEN.	Getal.	Publiek.	Privaat.	Afgewezen.	*Opmerkingen*
Faculteit der godgeleerdheid.					
Godgeleerdheid	1	1	—	—	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.					
Rechtswetenschap	37	1	36	—	
Staatswetenschap	2	2	—	—	
Hedendaagsch Romeinsch-Hollandsch recht	—	—	—	—	
Faculteit der geneeskunde.					
Geneeskunde	8	8	—	—	
Heelkunde	—	—	—	—	
Verloskunde	—	—	—	—	
Faculteit der wis- en natuurkunde.					
Wis- en sterrenkunde.	—	—	—	—	
Wis- en natuurkunde.	2	2	—	—	
Scheikunde.	3	3	—	—	
Aard- en delfstofkunde	—	—	—	—	
Plant- en dierkunde	3	3	—	—	
Artsenijbereidkunde	3	3	—	—	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.					
Klassieke letterkunde	3	3	—	—	
Semietische letterkunde	—	—	—	—	
Nederlandsche letterkunde	1	1	—	—	
Taal en letterkunde van den Oost-Indischen archipel	—	—	—	—	
Wijsbegeerte	—	—	—	—	
Totaal . . .	63	27	36	—	

OPGAVE van hen die een doctoraat verwierven, met vermelding van de data der promotien en de titels der proefschriften.

FACULTEIT DER GODGELEERDHEID.

DOCTOREN IN DE GODGELEERDHEID.

H. J. Toxopeüs. — 22 November 1906. Karakter en herkomst van den Jacobusbrief. (288) (*).

FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID.

DOCTOREN IN DE RECHTSWETENSCHAPPEN.

H. H. Grosheide.	28 September	1906.	Stellingen.
J. H. M. van der Grinten.	2 October	1906.	Stellingen.
G. C. A. Oskam.	9 October	1906.	Stellingen.
V. H. Mounier.	16 October	1906.	Stellingen.
I. Goudeket.	16 October	1906.	Stellingen.
M. R. Bruck.	23 October	1906.	Stellingen.

(*) De tusschen haakjes geplaatste cijfers duiden het aantal bladz. van de proefschriften aan.

P. Groote.	23 October	1906.	Stellingen.
A. F. L. M. Tepe.	13 November	1906.	Stellingen.
A. H. Lijdsman.	27 November	1906.	Stellingen.
I. H. C. M. van der Kun.	27 November	1906.	Stellingen.
E. A. J. M. Mignot.	4 December	1906.	Stellingen.
A. L. F. van der Does.	18 December	1906.	Stellingen.
P. F. Swagerman.	18 December	1906.	Stellingen.
H. J. Schwartz.	18 December	1906.	Stellingen.
J. F. R. Gonggrijp.	21 December	1906.	Stellingen.
A. J. C. van Hamel.	21 December	1906.	Stellingen.
H. W. J. Sannes.	14 Februari	1907.	Stellingen.
J. C. A. M. van de Mortel.	19 Februari	1907.	Stellingen.
J. C. van Kempen.	5 Maart	1907.	Het juridisch karakter der werkstakingen, hare gevolgen in verband met het ontwerp-Arbeidscontract. (83)
F. H. J. J. Suys.	5 Maart	1907.	Stellingen.
J. G. Middendorf.	5 Maart	1907.	Stellingen.
C. J. M. H. Roebroeck.	12 Maart	1907.	Stellingen.
P. J. V. M. Sopers.	19 Maart	1907.	Stellingen.
L. van Gigch.	26 Maart	1907.	Stellingen.
K. J. Pott.	26 Maart	1907.	Stellingen.
G. A. J. van Oppenraay.	25 April	1907.	Stellingen.
M. Tresling.	30 April	1907.	Stellingen.
J. C. Hillesum.	14 Mei	1907.	Stellingen.
M. I. Polak.	23 Mei	1907.	Stellingen.
B. M. Cohen.	6 Juni	1907.	Stellingen.
W. R. Op ten Noort.	12 Juni	1907.	Stellingen.
M. C. M. Voorbeytel.	25 Juni	1907.	Stellingen.
C. H. J. A. Janssen de Limpens.	26 Juni	1907.	Stellingen.
J. H. M. Stieger.	4 Juli	1907.	Stellingen.
A. C. B. Arts.	11 Juli	1907.	Stellingen.
A. A. Dijkhoff.	11 Juli	1907.	Stellingen.
J. Chr. J. W. Hermans.	11 Juli	1907.	Stellingen.

DOCTOREN IN DE STAATSWETENSCHAP.

H. B. Greve.	22 November	1906.	Openbare leesmusea en volksbibliotheken. (384)
Mr. P. van Heynsbergen jr.	23 April	1907.	De omvang der wetgevende bevoegdheid der waterschapsbesturen. (123)

FACULTEIT DER GENEESKUNDE.

DOCTOREN IN DE GENEESKUNDE.

C. le Grand,	11 Februari	1907	Over couveuses en couveuse-kinderen (88).
B. J. W. Slingenberg, cum laude.	16 April	1907.	Misvormingen van extremiteiten (160).
W. M. Vogelesang,	23 April	1907.	Bijdrage tot de kennis der ontsteking van het glasachtig lichaam (112).
H. Klein,	25 April	1907.	Experimenten over neuropatische locale voedingsstoornissen (93).
A. A. F. Sedee,	30 Mei	1907.	Over het wezen der elephantiasis (75).
C. W. F. Winckel,	11 Juni	1907.	Abdominale myomohysterectomie (138).
H. Sterneberg,	12 Juni	1907.	Zuigelingenvoeding en zuigelingensterfte te Nijmegen en de middelen ter verbetering (72).
W. G. Poelstra,	9 Juli	1907.	Klinische methoden voor het opsporen van bloed (81).

FACULTEIT DER WIS- EN NATUURKUNDE.

DOCTOREN IN DE WIS- EN NATUURKUNDE.

E. E. Mogendorff,	13 December	1906.	Spectraal-reeksen (106).
L. E. J. Brouwer, cum laude,	19 Februari	1907.	Over de grondslagen der wiskunde (183).

DOCTOREN IN DE SCHEIKUNDE.

G. H. Leopold, cum laude,	26 September	1906.	Driephasenlijnen met minimumdruk bij chloralacthylalcoholaat en zoutzuuraniline (99).
E. A. F. Schroevers,	17 Januari	1907.	Tautomerie-verschijnselen bij phasenevenwichten der benzaldoximen en hunne zoutzuurverbindingen (104).
P. C. J. Euwes,	4 Juli	1907.	Quantitatief onderzoek over de sulfureering van naphtaline (76).

DOCTOREN IN DE PLANT- EN DIERKUNDE.

J. E. W. Ihle, cum laude,	11 December	1906.	Bijdragen tot de kennis van de morphologie en systematiek der appendicularien (98).
B. M. Docters van Leeuwen, cum laude,	11 Juni	1907.	Over den fijneren bouw en de veranderingen gedurende de metamorphose van het darmkanaal en zijne aanhangselen van isosoma graminicala giraud (110).
J. F. Reitsma,	27 Juni	1907.	Correlatieve variabiliteit bij planten (98).

DOCTOREN IN DE ARTSENIJBEREIDKUNDE.

H. M. Quanjer, cum laude,	15 November	1906.	De belangrijkste ziekten van kool in Noordholland (84).
Mej. H. G. F. Zijnen Wartel,	11 December	1906.	Phyto-chemische waarnemingen over cyaanwaterstof (89).
S. van Heynsbergen.	13 December	1906.	Giftige werking van eenige plantenaftreksels op planten (93).

FACULTEIT DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE.

DOCTOREN IN DE KLASSIEKE LETTERKUNDE.

B. A. E. van der Grinten,	30 October	1906.	De Foenore nautico apud Athenienses (81).
W. Nawijn,	14 Februari	1907.	De prepositionis ΠΑΡΑ significatione atque usu apud Cassium Dionem (175).
P. A. van der Laan,	9 Juli	1907.	De ΠΑΡ praepositionis vi apud Euripidem in compositione verborum (90).

DOCTOREN IN DE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

H. M. E. Möller.	24 Januari	1907.	De heerlijckheid der kercke van Joost van den Vondel (200).

F. STUDENTENGEZELSCHAPPEN.

De studentengezelschappen „Bis Repetita Placent" (Medisch Dispuutgezelschap), „Luctor et Emergo" (Pharmaceutisch Studentengezelschap), „Harting" (Natuurphilosophische Studentenvereeniging), hielden hunne geregelde bijeenkomsten. Verschillende professoren, lectoren en privaat docenten toonden hunne belangstelling door vergaderingen bij te wonen.

De vereeniging „Secties voor wetenschappelijken arbeid" hield twee drukbezochte vergaderingen, waar de hoogleeraar Hijgmans (uit Groningen) en de hoogleeraar Widal (uit Parijs) eene lezing hielden.

G. PRIJSVRAGEN.

Op de door de faculteit der godgeleerdheid, wis- en natuurkunde en letteren en wijsbegeerte uitgeschreven prijsvragen kwamen geene antwoorden in.

1 Mei 1907 werden de volgende prijsvragen uitgeschreven:

Faculteit der rechtsgeleerdheid:

De faculteit verlangt: een vergelijkend overzicht van de wetsbepalingen, die in ons land en in andere Europeesche landen de oprichting, de inrichting en de werking van coöperatieve credietinstellingen regelen, met een oordeel over de vraag of het voorbeeld van de landen, die eene meer uitvoerige regeling dan de onze gegeven hebben, voor ons navolging verdient.

Faculteit der geneeskunde:

De faculteit verlangt: een critisch overzicht van de pogingen, gedaan om melk door middel van chemicaliën te conserveeren, in het bijzonder door waterstof-superoxyde en formaldehyde, benevens een experimenteel onderzoek naar den invloed dezer conserveermiddelen op het leven van den typhusbacil in melk.

H. HULPMIDDELEN VOOR HET ONDERWIJS.

Bibliotheek. Gedurende het afgeloopen jaar bleef de dienst aan de bibliotheek, zooals die in 1905 geregeld is, doorgaan. Het publiek wende gaandeweg aan de nieuwe inrichting, hoewel deze ook tot critiek aanleiding gaf.

Het bezoek was weer eenigszins drukker dan het vorige jaar, de uitleening iets minder.

Onder de schenkingen dienen, behalve de geregelde jaarlijksche aankoopen van baron Rosenthal voor de Bibliotheca Rosenthaliana, vermeld te worden die van dr. P H. Kohnstamm, dr. W. Rutgers van der Loeff, dr. C. P. Burger en een viertal zeer zeldzame reisuitgaven van Cornelis Claeszoon uit de jaren 1598—1602. Dit geschenk van den heer P. Langerhuyzen is eene zeer welkome aanwinst te achten. Voorts werd de handschriftenverzameling verrijkt door papieren uit de nalatenschap van dr. H. C. Rogge en P. H. Witkamp, alsmede door eene schenking van mr. Everwijn Lange.

Het aantal bezoekers bedroeg 58 296, het hoogste cijfer per dag was 256, het hoogste cijfer per avond 41.

Uitgeleend en geraadpleegd werden respectievelijk 17 838 en en 104 955; 2485 handschriften en 241 kaarten werden geraadpleegd en respectievelijk 951 en 100 uitgeleend.

Het universiteitsgebouw, het anatomisch laboratorium en het museum-Vrolijk, het pathologisch laboratorium, het heelkundig laboratorium, het laboratorium voor de ziektekundige ontleedkunde, het laboratorium voor de geneesmiddelleer, het hygiënisch laboratorium, het laboratorium voor experimenteele plantenphysiologie, het koloniaal geneeskundig laboratorium, het laboratorium voor neurologie, het scheikundig laboratorium, het Galenisch-pharmaceutisch laboratorium en modelapotheek, het ontleedkundig-heelkundig laboratorium, de bekkenverzameling, het zoölogisch laboratorium en museum, het physisch laboratorium, het physiologisch laboratorium en de verzameling voor kristallographie en mineralogie bevinden zich in goeden staat en geven geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

§ 4. VAN DE TECHNISCHE HOOGESCHOOL.

A. COLLEGE VAN CURATOREN.

De samenstelling van het college van curatoren bleef onveranderd.

B. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Senaat. Rector magnificus was de hoogleeraar dr. S. Hoogewerff.

Secretaris van den senaat was de hoogleeraar mr. B. H. Pekelharing.

Assessoren waren de hoogleeraren dr. J. Cardinaal, S. G. Everts, J. F. Klinkhamer, P. van der Burg en dr. L. Aronstein.

Voorzitters en secretarissen der afdeelingen waren:

1°. in de afdeeling der algemeene wetenschappen de hoogleeraren dr. J. Cardinaal en dr. M. de Haas;

2°. in de afdeeling der weg- en waterbouwkunde S. G. Everts en H. J. Heuvelink;

3°. in de afdeeling der bouwkunde J. F. Klinkhamer en H. Evers;

4°. in de afdeeling der werktuigbouwkunde, scheepsbouwkunde en electro-techniek P. van der Burg en G. Brouwer;

5°. in de afdeeling der scheikundige technologie en mijnbouwkunde dr. L. Aronstein en J. A. Grutterink.

De senaat verleende op 8 Januari 1907 het doctoraat honoris causa in de technische wetenschap aan dr. J. Bosscha, oud-hoogleeraar-directeur der Polytechnische School te Haarlem, dr. J. Ph. Cuypers, architect te Roermond, G. van Diesen c. i., ond-hoofdinspecteur van den waterstaat te 's Gravenhage, J. Kraus c. i., Minister van Waterstaat te 's Gravenhage, dr. A. Kuyper, oud-Minister van Binnenlandsche Zaken te 's Gravenhage en C. Lely c. i., oud-Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid te 's Gravenhage.

Gewone en buitengewone hoogleeraren en lectoren. De met ingang van 1 September 1906 benoemde hoogleeraar L. A. van Roijen hield op 11 September 1906 eene rede over: „het onderzoek der eigenschappen van de metalen en de beoordeeling hunner geschiktheid voor verschillende doeleinden".

De met ingang van 1 September 1906 benoemde hoogleeraar G. N. Itz b. i. hield op 12 September 1906 eene rede over: „op welke hoofdzaken valt bij het onderwijs in de constructie van onderdeelen van gebouwen te letten, opdat het zoo volkomen mogelijk aan het doel en de bestemming beantwoordt".

De met ingang van 1 September 1906 benoemde hoogleeraar J. Nelemans c. i. hield op 13 September 1906 eene rede over: „de Noorder Lekdijk".

De met ingang van 1 September 1906 benoemde hoogleeraar mr. dr. C. A. Verrijn Stuart hield op 17 September 1906 eene rede over: „de wetenschap der staathuishoudkunde en de practijk van het oeconomisch leven".

Bij Koninklijk besluit van 7 Juni 1907 n°. 25 werd deze hoogleeraar ontheven van het geven van onderwijs in het handelsrecht en belast met het geven van onderwijs in het gedeelte van het administratief recht, dat op de arbeids- en fabriekswetgeving betrekking heeft.

De met ingang van 1 September 1906 benoemde hoogleeraar dr. A. Smits hield op 4 October 1906 eene rede over: „de algemeene chemie en hare beteekenis voor de practijk".

De hoogleeraar E. Vossnack aanvaardde zijne betrekking op 10 October 1906; hij hield eene rede over: „Die Entwicklung der Hochseefischdampfer".

De met ingang van 1 Januari 1907 benoemde hoogleeraar dr. H. Linsenmann e. i. hield op 11 Januari 1907 eene rede over: „die Entwicklung der technischen Mechaniek und ihr Verhältnis zur theoretischen Mechanik und Mathematik".

Ter vervanging van den hoogleeraar dr. H. de Vries, aan wien bij Koninklijk besluit van 23 November 1906 n°. 24 op zijn verzoek eervol ontslag werd verleend met ingang 1 Januari 1907, werd bij Koninklijk besluit van 14 December 1906 n°. 60 benoemd tot hoogleeraar in de zuivere en toegepaste wiskunde en de mechanica dr. W. A. Versluys.

Hij aanvaardde zijne betrekking op 31 Januari 1907, na op 18 Januari 1907 eene rede te hebben gehouden over: „Wiskunde eene hulpwetenschap".

Bij Koninklijk besluit van 12 April 1907 n°. 30 werd met ingang van 1 September 1907 benoemd tot hoogleeraar in de zuivere en toegepaste wiskunde en mechanica dr. F. Schuh.

Ter vervanging van den buitengewoon hoogleeraar dr. J. F. van Bemmelen, aan wien bij Koninklijk besluit van 31 Januari 1907 n°. 72 op zijn verzoek eervol ontslag werd verleend met ingang van den datum waarop hij zijne lessen te Groningen zou aanvangen, werd bij Koninklijk besluit van 30 April 1907 n°. 49 benoemd tot buitengewoon hoogleeraar in de palaeontologie en historische geologie dr. H. G. Jonker.

Hij aanvaardde zijne betrekking op 29 Mei 1907.

Bij Koninklijk besluit van 7 Juni 1907 n°. 25 werd met ingang van 1 September 1907 benoemd tot hoogleeraar in het staatsrecht, het admistratief recht, met uitzondering van het gedeelte dat op de arbeids- en fabriekswetgeving betrekking heeft, en het handelsrecht, mr. D. van Blom.

Bij Koninklijk besluit van 17 Juli 1907 n°. 41 werd aan den lector J. M. Müller Jzn. op zijn verzoek eervol ontslag verleend met ingang van 1 September 1907.

Bij Koninklijk besluit van 23 Juli 1907 n°. 62, werd met ingang van 1 September 1907 benoemd tot hoogleeraar in de microscopische anatomie dr. G. van Iterson Jr.

Bij Koninklijk besluit van 16 Augustus 1907 n°. 52 werd met ingang van 1 September 1907 benoemd tot hoogleeraar in de mijnkunde M. Clément.

Bij Koninklijk besluit van 27 Augustus 1907 n°. 14 werden voor het tijdvak van 1 September 1907 tot en met 31 Augustus 1908 benoemd tot lectoren in de afdeeling der algemeene wetenschappen:

1°. tot het geven van onderwijs in den ijk: J. A. Treub;

2°. tot het geven van onderwijs in de beginselen der verbandleer en eerste hulp bij ongelukken: C. van der Worp.

Assistenten. De assistenten voor de theoretische en toegepaste natuurkunde A. H. Sirks, voor de waterbouwkunde E. C. U. Hartman, voor de architectuur H. W. Venker, voor de werktuigbouwkunde J. H. Müller Mzn., voor de electro-techniek E. J. F. Thierens, voor de analytische scheikunde J. C. J. Asselbergs, A. H. L. de Bel, C. W. A. Lely (benoeming op verzoek ingetrokken) C. Menschaar (benoeming op verzoek ingetrokken), voor de chemische technologie H. L. Welter, voor de organische scheikunde W. P. Smit, voor de delfstof- en aardkunde J. I. J. M. Schmutzer, R. W. van der Veen, B. H. van der Linden, dr. E. H. M. Beekman Mz., (benoeming op verzoek ingetrokken), voor de mijnkunde, metallurgie en docimasie G. Witteveen, werden respectievelijk vervangen door:

vacature, vacature, S. Snuyf jr., J. W. Heil, vacature, A. Ruys, J. van den Berg, J. Rueb, A. Slingervoet Ramondt, J. G. Jurling, J. C. Lokker, R. W. van der Veen, B. H. van der Linden, J. C. Schagen van Soelen Jr., dr. P. F. Hubrecht, O. J. van der Elst.

Tot assistenten werden benoemd: voor het handteekenen W. H. Bik, voor de werktuigbouwkunde W. de Wolff en Q. A. D. Emmen, voor de analytische scheikunde M. J. C. Groeneveld, voor de anorganische en physische scheikunde W. L. Brocades Zaalberg.

De opzichter van fortificatiën der 1ste klasse G. J. Slagter werd aangewezen om de colleges van den hoogleeraar van der Kloes te volgen en om assistentie te verleenen bij het onderwijs in de kennis en het onderzoek van bouwstoffen gedurende het tijdvak van 1 October tot 31 December 1906 en van 1 Januari tot en met 31 Januari 1907.

De opzichter 4de klasse van den Rijkswaterstaat P. Siekman werd voor hetzelfde doel aangewezen gedurende het tijdvak van 1 Februari tot en met 31 December 1907.

Privaat docenten. Bij ministerieele beschikking van 23 Mei 1907 n°. 6246 afdeeling Onderwijs werd J. B. Kerpestein toegelaten als privaat docent in de afdeeling der algemeene wetenschappen tot het geven van onderwijs in de Spaansche taal en letterkunde.

Bij Koninklijk besluit van 11 Mei 1907 n°. 61 werd in verband met art. 183 der hooger-Onderwijswet aan de sociaal-technische vereeniging van democratische ingenieurs en architecten te 's Gravenhage toegestaan gedurende het studiejaar 1907—1908 door den heer L Heijermans, arts, praktizeerend geneesheer te Amsterdam, eene reeks wetenschappelijke voorlezingen te doen houden over de sociale en technische hygiëne.

C. BEAMBTEN.

Bij Ministerieele beschikking van 11 Maart 1907, n°. 2423 afd. Onderwijs, werd met ingang van 1 April 1907 benoemd tot amanuensis-teekenaar bij het geologisch onderwijs K. H. Hanau, tijdelijk als zoodanig werkzaam.

Bij Ministerieele beschikking van 8 Juni 1907, n°. 7039[2] afd. Onderwijs, werd aan dr. H. G. Jonker, te rekenen van 29 Mei 1907, eervol ontslag verleend als conservator.

Bij Ministerieele beschikking van 25 Februari 1907, n°. 1715[1] afd. Ond., werd met ingang van 1 Maart 1907 benoemd tot schrijver M. P. Diemel.

Bij Ministerieele beschikking van 1 Juni 1907, n°. 6771[1] afd. Ond., werd de amanuensis M. Runia met ingang van 1 Juli 1907 benoemd tot bediende.

Bij Ministerieele beschikking van 22 Februari 1907, n°. 1698[2] afd. Ond., werd de bediende J. H. van Drongelen met ingang van 1 April 1907 benoemd tot bediende-instrumentmaker.

Bij Ministerieele beschikking van 22 Februari 1907, n°. 1698[2] afd. Ond., werd de bediende F. Igesz met ingang van 1 April 1907 benoemd tot bediende-instrumentmaker. Vervolgens werd hem bij Ministerieele beschikking van 14 Juni, 1907 n°. 7391 afd. Ond., op zijn verzoek eervol ontslag verleend met ingang van 16 Juni 1907.

Bij Ministerieele beschikking van 28 December 1906, n°. 16752 afd. Ond., werd de tijdelijke bediende D. Brandwijk benoemd tot bediende met ingang van 1 Januari 1907.

Bij Ministerieele beschikking van 28 December 1906, n°. 16751 afd. Ond., werd voor het tijdvak van 1 Januari 1907 tot en met 31 December 1907 benoemd tot bediende G. F. Abbink.

Bij Ministerieele beschikking van 22 Februari 1907, n°. 1698[2] afd. Ond., werd de bediende J. Ch. Peddemors met ingang van 1 April 1907 benoemd tot bediende-instrumentmaker. Vervolgens werd hem bij Ministerieele beschikking van 31 Juli 1907, n°. 9686 afd. Ond., op zijn verzoek met ingang van 16 Augustus 1907 eervol ontslag verleend.

Bij Ministerieele beschikking van 28 Februari 1907, n°. 2156 afd. Ond. werd voor het tijdvak van 1 Maart tot en met 31 December 1907 benoemd tot bediende H. J. Abbink.

Bij Ministerieele beschikking van 28 November 1907, n°. 15986[1] afd. Ond. werd met ingang van 1 December 1906 G. Burger benoemd tot bediende en bij Ministerieele beschikking van 25 Juli 1907, n°. 9563[1] afd. Ond., met ingang van 1 Augustus 1907 tot bediende-instrumentmaker.

Bij Ministerieele beschikking van 9 April 1907, n°. 3940 afd. Ond., werd voor het tijdvak van 16 April tot en met 31 December 1907 benoemd tot bediende M. J. Moen.

Bij Ministerieele beschikking van 25 Juli 1907, n°. 9563[2] afd. Ond., werd voor het tijdvak van 1 September 1907 tot en met 31 Augustus 1908 benoemd tot bediende-instrumentmaker F. K. Kolman.

D. OMVANG VAN HET ONDERWIJS.

Tabel der aangekondigden der gegeven lessen.

Naam van den gewonen of buitengewonen hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	OPMERKINGEN. Opgave van de lessen, die hoewel aangekondigd, geheel of gedeeltelijk niet zijn gegeven, met vermelding van de oorzaak hiervan. Opgave van de lessen boven de aangekondigde gegeven.
Afdeeling der algemeene wetenschappen.							
J. Cardinaal.	Beschrijvende meetkunde W_1, S_1, E_1.	2 u. voordracht 2 „ oefeningen	75	Bij deze groote getallen zijn algemeene responsiën niet wel mogelijk. Er is altijd getracht de teekenoefeningen te beschouwen als de gelegenheid om door bespreking op de hoogte te komen van den aanleg en de bekwaamheid der studenten.		Perspectief, algemeene centrale projectie, axonometrie, evenwijdige perspectief.	
	Beschrijvende meetkunde W_2, S_2, E_2.	2 u. voordracht 2 „ oefeningen	85			Kromme lijnen, gebogen oppervlakken, doorsnijdingen.	
	Kinematica W_2, S_2, E_2.	1 u. voordracht	65			Bewegingsleer, snelheid; toepassing op tandraderen.	Boven de hier opgenomen voordrachten is van 1 November—Paschen nog gegeven een extra uur Kinematica, loopende over sommige bijzondere onderwerpen ten behoeve van hen die de studie verder willen voortzetten.
	Kinematica W_3, S_3, E_3.	1 u. voordracht 3 „ oefeningen	65			Versnellingen; beweging van werktuigonderdeelen.	
A. F. Gips.	Handteekenen B_1, B_2.	2	14			Teekenen naar pleisterornament, penteekenen, wasschen enz.	
	Idem T_1, M_2.	3	33			Het vervaardigen van projectievische en perspectievische teekeningen uit de vrije hand naar verschillende voorwerpen.	Paralleloefening in het handteekenen voor W_2 en E_2 (groep III) des avonds van 7—9 op Maandag na Kerstmis tot Paaschvacantie wegens plaatsgebrek op zaal 7.
	Idem E_2, W_2.	3	34			Schets naar gekleed en naakt model.	
	Teekenen naar levend model B_4, B_5.	3	7			Geschiedenis der schilder- en beeldhouwkunst in de 19de eeuw tot op onzen tijd.	
	Kunstgeschiedenis B_4, B_5 enz.	1	30		Neen.		
M. de Haas.	Beknopt college over magnetisme en electriciteit bestemd voor B_1 en T_1.	1	40		Neen.	Magnetisme, aardmagnetisme, bepaling van magnetische momenten. Electro-statica, electrische stroomen, electro-magnetische werkingen. Meetinstrumenten Electrische verlichting. Electrolyse (eenigszins uitgebreid). De beginselen der der electro-magnetische inductie.	
	Technische warmteleer, bestemd voor W_2, S_2, E_2, T_2 en M_2.	2	80		Neen.	Voortzetting van de kinetische gastheorie (minder uitgebreid dan vroeger); eerste en tweede hoofdwet der mechanische warmtetheorie (de toepassingen der tweede wet uitgebreider dan vroeger); het voortbrengen en meten van hooge en lage temperaturen, warmte-ontwikkeling, -geleiding en -straling. De verwarming en luchtverversching bleven wegens gebrek aan tijd achterwege.	
	Bijzondere onderwerpen voor T_1.	1	30	Ja.		Theorie, gebruik en onderzoek van de balans. Soortelijk gewicht. Gasdichtheid. Bepaling van het moleculaire gewicht bij verdunde gassen en bij verdunde oplossingen. Electrisch geleidingsvermogen van verdunde oplossingen. Bepaling van brekingsindices van vaste en vloeibare stoffen. In vele colleges werd gelegenheid gegeven tot respondeeren; dit gaf goede resultaten.	
	Bijzondere onderwerpen voor M_1 en T_2.	1	35		Neen.	Interferentie, dubbele breking en polarisatie van het licht. Saccharimetrie.	
	Microscoop en spectroscoop voor T_2.	1	20		Neen.	De beschikbare tijd werd alleen besteed aan de behandeling van het microscoop.	
	Practische oefeningen in het bijzonder bestemd voor de technologen der drie eerste studiejaren.	4 namiddagen en 1 voormiddag per week.	totaal bezocht door 117 practicanten, waaronder een leeraar der R. H. B. S. te Middelburg, die zich voor akte M. O. voorbereidt.			Totaal aantal bezoeken 1280; hiervan werden 966 verslagen ingediend en beoordeeld.	
W. H. L. Janssen van Raay.	Analyse C_1, B_1, W_1, S_1, E_1, M_1, IJ_1.	5	125		Neen.	Hoogere stelkunde. Grondslagen der differentiaal- en integraalrekening.	
	Analyse T_1.	2	40		Neen.	Beginselen der differentiaal- en integraal-rekening.	
	Beschrijvende meetkunde T_1.	1 u. voordracht 2 „ oefeningen	40		Neen.	Beknopte beschrijvende meetkunde.	
	Theoretische mechanica B_2, T_2, IJ_2.	1	25		Neen.	Leer van het evenwicht en de beweging van vaste lichamen en vloeistoffen. Toepassingen.	
J. Klopper	Toegepaste mechanica T_1.	1	25		Neen.	Elasticiteit en vastheid; toepassingen.	
	Idem M_2, B_2, M_3.	1	25		Neen.	Elasticiteit en vastheid. Graphostatica. Toepassingen.	

Naam van den gewonen of buitengewonen hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	OPMERKINGEN. Opgave van de lessen, die hoewel aangekondigd, geheel of gedeeltelijk niet zijn gegeven, met vermelding van de oorzaak daarvan. Opgave van de lessen, boven de aangekondigde gegeven.
	Toegepaste mechanica B_4, M.	1	25	Soms.		Elasticiteit en vastheid. Graphostatica. Toepassingen.	
	Idem C_4.	2 (van Kerstmis af)	55	Soms.		Toepassingen. Bijzondere onderwerpen.	
	Idem C_5.	1 (van Kerstmis af)	20		Neen.	Idem.	
	Idem C^3, W_3, E_3, S_3.	3 (tot Kerstmis)	130	Soms.		Elasticiteit en vastheid. Graphostatica. Toepassingen.	Deze colleges zijn bovendien door den hoogleeraar Klopper gegeven omdat de tweede leerstoel voor toegepaste mechanica onbezet was. Verder zijn een aantal responsie-colleges gegeven voor alle ingeschreven 4de jaar.
	Idem C_4. W_4, E_4, S_4.	2 (tot Kerstmis)	125	Soms.		Toepassingen. Bijzondere onderwerpen.	Idem.
H. Linsenmann.	Theoretische mechanica voor B_1.	1	4	Ja.		Evenwicht van vaste lichamen, glijdende, rollende, tappen-wrijving, werking van eenvoudige werktuigen, inleiding in de dynamica.	
	Toegepaste mechanica voor C_3, W_3, S_3, E_3.	3	65		Neen.	Breuktheorieën; spanningsleer; doorbuiging van een rechte ligger, met normaalkracht; met afschuivende kracht; elastische lijn van een doorgebogen ligger; driemomentenstelling; knik; elastische lijn van cirkelvormige ligger; wringing.	
	Toegepaste mechanica W_4, E_4, S_4, W_5, E_5, S_5.	2	60		Neen.	Wetten van Castigliano, graphische berekening van vakwerken, trillingen, toepassingen.	
	Oefeningen in graphostatica.	2	onbekend			Assistentie in de teekenzalen ter vervaardiging van graphostatica-teekeningen.	
B. H. Pekelharing.	Staatsrecht.	1	75 (min. 13 Sept. 18 max. 20 Oct. 133)		Neen.	Parlementaire geschiedenis. Staatsbestuur.	
	Administratief recht.	1	83 min. 11 Sept. 26 max. 9 Oct. 138)		Neen.	Onteigenings- en spoorwegrecht.	
	Idem.	1 u. tot Kerstmis 2 „ na Kerstmis	44 (min. 27 Maart 9 max. 29 Oct. 57)		Neen.	Waterstaatsrecht.	
	Idem.	1 uur tot de Paaschvacantie.	12 (min. 20 Sept. 5 max. 18 Oct. 17)		Neen.	Mijnrecht.	
	Idem.	1 u. van Januari tot 15 Maart.	6 à 7 (min. 1 Maart 3 max. 11 Jan. 12)		Neen.	Bouwrecht.	
	Idem.	2 uur tot de Kerstvacantie. 1 uur na idem.	108 (min. 13 Sept. 65 max. 15 Nov. 143)		Neen.	Wetgeving op den arbeid.	
G. Schouten.	Differentiaal-rekening 2de jaar.	2	150		Neen.	Functies met twee en meer veranderlijken.	
	Integraal-rekening 2de jaar.	2	160		Neen.	Veelvoudige integralen met toepassing op lengte-, oppervlak- en inhoudsberekening. Differentiaal-vergelijkingen. Bepaalde integralen.	
	Theoretische mechanica 3de jaar.	2	130		Neen.	Kinematica, statica en de dynamica van het stoffelijk punt.	
	Theoretische mechanica 4de jaar.	2	140		Neen.	Dynamica van een stelsel punten en van lichamen.	
L. H. Siertsema.	Natuurkunde (algemeene cursus, 1ste jaar). C_1, B_1, W_1, E_1, S_1, T_1, M_1, IJ_1.	3	120		Neen.	Elasticiteit, warmte, licht.	
	Natuurkunde (algemeene cursus, 2de jaar). C_2, W_2, S_2, E_2, M_2, IJ_2.	3	90		Neen.	Elasticiteit en magnetisme.	
	Practische oefeningen in de natuurkunde. C_1, W_1, E_1, S_1, T_1, M_1, IJ_1.	12 (voor iederen leerling 3 uren gedurende zes weken.)	20	Ja.		Elasticiteit, warmte, licht.	Getal proeven in den geheelen cursus 1704.
	Idem. C_2, W_2, E_2, S_2, T_2, M_2, IJ_2.	12 (als boven)	20	Ja.		Electriciteit, magnetisme, warmte.	dito 1596.
C. A. Verrijn Stuart.	Staathuishoudkunde.	2	10		Neen.	De grondslagen van het oeconomische leven. Inleiding tot de theorie van het arbeidsloon.	De beide colleges werden alleen voor de 5de-jaarsstudenten gegeven.
	Handelsrecht.	2	7		Neen.	Het algemeen handelsrecht. Faillissementsrecht.	

Naam van den gewonen of buitengewonen hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	OPMERKINGEN. Opgave van de lessen, die hoewel aangekondigd, geheel of gedeeltelijk niet zijn gegeven, met vermelding van de oorzaak hiervan. Opgave van de lessen boven de aangekondigde gegeven.
W. A. Versluys.	Analytische meetkunde.	2	140		Neen.	Analytische meetkunde van het platte vlak.	
	Idem.	2	150		Neen.	Analytische meetkunde in de ruimte.	
	Beschrijvende meetkunde.	2	40		Neen.	Projectie-methoden.	
	Idem.	2	35		Neen.	Lijnen en oppervlakken.	
J. A. Treub (lector).	Het meten en wegen in verband met den ijk, 1ste studiejaar.	2 u. voordracht 2 „ oefeningen.	5	Ja.		Instrumenten voor het meten van kleine lengteverschillen. Meetkundige verificatie van inhoudsmaten. Roei- en peilkunde. Inhoudsbepaling door waterweging en watermeting. Oorsprong en geschiedenis van het metriek stelsel.	Na de Paaschvacantie gaven 4 van de leerlingen van het 1ste studiejaar de studie op ten gevolge van een schrijven van den heer inspecteur van het ijkwezen, waarin werd medegedeeld dat in 1907 geen examen zou plaats hebben en in 1908 slechts één plaats beschikbaar zou zijn.
	Idem. 2de studiejaar.	2 u. voordracht 2 „ oefeningen.	1 (voor beide jaren)	Ja.		Gasmeters, weegwerktuigen en watermeters.	
C. van der Worp (lector).	Verbandleer en eerste hulp bij ongelukken.	Vóór Kerstmis 2 avondlessen à $1^1/_2$ uur. Na Kerstmis 1 avondles à $1^1/_2$ u.	18 à 20 per cursus per jaar ± 100.		Neen.	Overzicht der grovere anatomie en physiologie. Wondbehandeling. Bloedingen. Beenbreuken, ontwrichtingen en verstuikingen. Verbranding, verstikking, verdrinking, zonnesteek, bevriezing, electrische ontlading en vergiftigingen. Kunstmatige ademhaling. Vervoer van gewonden. Practische oefeningen in verband met de voorgedragen onderwerpen.	Gehouden in 5 cursussen voor studenten. Na afloop der cursussen voor studenten is een cursus gehouden voor een gedeelte der bedienden enz. van de Technische Hoogeschool.
A. Toxopeus (privaat docent).	Elliptische funties.	1	3	Bij eventueele bezwaren wordt den toehoorders gelegenheid tot opheldering gegeven.		Methode Jacobi-Legendre.	Na de Paaschvacantie zijn de lessen gestaakt met het oog op de examens.
Afdeeling weg- en waterbouwkunde.							
W. K. Behrens.	Waterbouwkunde C_2.	1 na Kerstmis	35		Neen.	*Sluizen.* Houten sluisdeuren, algemeene beschrijving der verschillende soorten van sluizen, duikersluizen.	Wegens de ruime gelegenheid tot aanraking tusschen hoogleeraar en studenten in de teekenzalen, zouden responsiecolleges voor een vak als „waterbouwkunde" weinig zin hebben.
	Idem C_3.	2 tot Kerstmis	35		Neen.	*Sluizen:* Duikersluizen (vervolg), schutsluizen.	
	Idem C_4.	2 tot Kerstmis	32		Neen.	*Sluizen:* IJzeren sluisdeuren. *Kanalen:* Algemeene beschrijving van de verschillende soorten van schillende soorten van kanalen, aanleg van scheepvaartkanalen, grondwerken, kunstwerken, uitwateringskanalen.	
	Idem C_3 C_4.	2 na Kerstmis	47		Neen.	*Havens en maritieme werken.* Eb en vloed, golfbeweging, stroom, afmetingen van zeeschepen, aanleg van havendammen, droge dokken en drijvende dokken.	
			Gemiddeld getal bezoekers van de teekenzalen:				
	Teekenoefeningen betreffende de voorgedragen onderwerpen C_3.	3	26				
	Teekenoefeningen betreffende de voorgedragen onderwerpen C_4.	3	14				
	Teekenoefeningen betreffende de voorgedragen onderwerpen C_5.	6	14				
G. H. de Vries Broekman	Hydraulica C_4.	2 u. tot Kerstmis	41		Neen.	Hydrostatica. Hydrodynamica. Openingen. Overlaten. Drukverliezen. Sluizen. Buizen. Kanalen. Rivieren. Golfbewegingen.	Het onderwerp „Golfbewegingen" was voor den cursus 1906—07 niet aangekondigd.
		1 u. na Kerstmis	39				
	Wegen C_2.	1	tot Kertmis 45 na Kerstmis 25.		Neen.	Algemeene beschouwingen. Spoormateriaal. Wissels. Kruissingen.	
	Wegen C_3 B_3.	1 u. tot Kerstmis	46		Neen.	Gewone wegen. Tramwegen.	Het ontwerp „buitengewone stelsels van spoorwegen" buiten behandeling gebleven. De rooster 1907—08 is er op ingericht, dat zoowel de studenten C_5 als de studenten C_4 gelegenheid hebben de onderwerpen te hooren, welke vroeger bestemd waren voor het 4de studiejaar. Het is de bedoeling, sommige onderwerpen om het andere jaar te behandelen en daardoor in de toekomst tijd te vinden voor eenige tot dusver achterwege gebleven onderwerpen.
	Wegen C_3.	1 u. na Kerstmis	31		Neen.	Ballastbed. Aardebaan. Afsluitingen. Overwegen. Rolwagens.	
	Wegen C_4.	1 u. tot Kerstmis	34		Neen.	Ballastbed. Aardebaan. Watervoorziening. Stationsemplacementen. Signalen. Centrale wisselbediening. Weerstanden. Traceeren.	
		2 u. na Kerstmis	34				
	Oefeningen (geleid door de hoogleeraren S. G. Everts en G. H. de Vries Broekman):						
	Wegen en Bruggen C_3 B_3 C_4 C_5.	12	30				
S. G. Everts.	Bruggen C_2.	2 u. na Kerstmis	min. 33 max. 63 gemiddeld 45.		Neen.	Eenvoudige houten brug; landhoofden en pijlers; gronddruk.	Respondeeren komt niet noodig voor, omdat er op de teekenoefeningen voldoende gelegenheid bestaat om met de studenten over de verschillende onderwerpen van gedachte te wisselen.
	Bruggen C_3.	3	min. 15 max. 57 gemiddeld 40.		Neen.	Fundeeringen; meer samengestelde houten bruggen; onderdeelen van ijzeren bruggen; plaatijzeren bruggen.	
	Bruggen C_4.	3	min. 27 max. 60 gemiddeld 45.		Neen.	IJzeren vakwerk-, boog- en hangbruggen; beweegbare bruggen; steenen bruggen.	
	Gewapend beton C_5.	1 u. tot Kerstmis	min. 21 max. 33 gemiddeld 25.		Neen.	Eigenschappen van beton en van gewapend beton; verschillende constructievormen en de berekening daarvan.	Daar de tijd te kort bleek, is voor het grootste gedeelte van den tijd 2 uur college per week gegeven in plaats van één.
	Teekenoefeningen.	—	min. 15 max. 42 gemiddeld 30.				

Naam van den gewonen of buitengewonen hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	OPMERKINGEN. Opgave van de lessen, die hoewel aangekondigd, geheel of gedeeltelijk niet zijn gegeven, met vermelding van de oorzaak daarvan. Opgave van de lessen, boven de aangekondigde gegeven.
H. J. Heuvelink.	Landmeten en waterpassen, algemeene cursus.	2	38		Neen.	*Instrumenten.* Onderdeelen; randverdeeling en hare aflezing, vizierinrichtingen, niveau. Instrumenten tot het meten en uitzetten van hoeken; theorie, regeling en gebruik. Het planchet. De boussole. Hulpmiddelen tot het meten van lengten. *Uitvoering en daarbij voorkomende berekeningen.* Verschillende handelwijzen tot het opmeten en het in teekening brengen van terreinen. Driehoeksmeting. Veelhoeksmeting. Detailmeting. De inhoudsbepaling. Het uitbakenen van lijnen. Waterpasinstrumenten. Theorie, regeling en gebruik. Het gewone waterpassen. De trigonometrische hoogtemeting. De barometrische hoogtemeting.	
	Landmeten en waterpassen, bijzondere onderwerpen.	1	44		Neen.	De exponentieele wet voor de fouten van waarneming. Middelbare fout, gemiddelde fout en waarschijnlijke fout. Methode der kleinste vierkanten en hare toepassing bij het landmeten.	
	Landmeten en waterpassen, practische oefeningen.	4×3 u. benevens oefeningen in het terreinmeten op daarvoor geschikte tijden.	13	Tijdens de oefeningen is er van zelf gelegenheid tot bespreken van theoretische onderwerpen.			
	Geodesie.	1	55	—		Uitbreiding van den cursus over landmeten en waterpassen tot groote opmetingen. Primaire en secondaire driehoeksmeting. Kaartprojectiën. Meetkundige beschrijving van Nederland. Sterrenkundige plaatsbepaling.	De sterrenkundige plaatsbepaling is niet behandeld wegens gemis van tijd.
J. A. van der Kloes.	Kennis en onderzoek van bouwstoffen C_2, B_2.	2	onbekend.	Ja, buiten de collegeuren.		Natuursteen. Baksteen. Mortels. Beton en gewapend beton. Niet gebakken kunststeenen. Hout.	
	Idem C_3, B_3.	2	Idem.	Idem		Hout, vervolg. Bereiding van hout tegen bederf. Rijsmaterialen, riet, stroo, bamboe, enz. Metalen. Glas. Verf en verfwerk. Behangels. Asphalt. Isoleering- en pakkingsmaterialen.	
	Idem W_4, E_4, S_4.	1 uur vóór 2 na Kerstmis.	Idem	Idem		Als voren, verkorte cursus.	
	Rioleering en watervoorziening C_5, B_5.	1	4	Idem		vóór Kerstmis. rioleering, na Kerstmis watervoorziening.	
	Bestekken en begrootingen C_5, B_5.	1 u. na Kerstmis.	onbekend.				
J. Nelemans.	Waterbouwkunde C_2, B_2.	1 tot Kerstmis.	53		Neen.	*Beschoeiingen en bekleedingsmuren.*	
	Waterbouwkunde B_2.	1 na Kerstmis.	3 à 4		Neen.	*Sluizen.* Duiker- en schutsluizen, grondduikers.	
	Waterbouwkunde B_3.	1 tot Kerstmis.	4		Neen.	*Sluizen.* Beweegbare waterkeeringen. Bewegingstoestellen voor sluisdeuren.	
	Waterbouwkunde S_3.	2	4 à 5			*Rijswerken, dijkverdediging, kanaalboordvoorziening.*	
					Neen.	*Sluizen.* Typen van schutsluizen, beweegbare waterkeeringen, bewegingstoestellen voor sluisdeuren. *Kanalen.* Kanalen voor binnen- en voor zeevaart. Lengte en dwarsprofiel. Waterverlies. Hefinrichtingen en hellende vlakken. Beschrijving van sommige kanalen. *Havens en maritieme werken.* Algemeene inrichting van havens. Dokken en scheepshellingen. Drijvende aanlegplaatsen. Kustverlichting.	
	Bruggen B_4.	2	4 á 5		Neen.	*Bruggen.* Bovenbouw van ijzeren en steenen vaste bruggen en van houten en ijzeren beweegbare bruggen. *Gewapend beton.*	Het onderdeel fundeeringen was reeds in den vorigen cursus behandeld. Was niet aangekondigd.
	Teekenoefeningen betreffende de behandelde onderwerpen C_2 B_2.	3	34				
	Teekenoefeningen betreffende de behandelde onderwerpen B_4.	3	2				
	Teekenoefeningen betreffende de behandelde onderwerpen S_4.	3	2				
P. Th. L. Grinwis Plaat (tijdelijk belast met het geven van onderwijs).	Waterbouwkunde (Irrigatie)	2 u. voordracht 3 „ oefeningen.	18 6		Neen.	I. Doel, belang, geschiedenis. II. Invloed en gebruik van het water. Wijze van bevloeiing, hoeveelheid water. III. Verkrijging (putten, reservoirs, rivieren). Stuwen (vaste, beweegbare) aftappingen, sluitmiddelen kunstmatige opvoer. IV. Verdeeling van het water, terreinsindeeling, tracé, verhang, profiel der leidingen, uitvoering. V. Bijkomende werken: overtollig water, slib, passeeren van laagten, id. van hoogten (overlaten, aflaten, spoel-, spui-inrichtingen, slibvangers, ophoogingen, aquaducten, siphons, ingravingen, tunnels; dalen der leiding (stortdammen, goten). VI. Verdeeling en meting. Colmatage, Rioolbevloeiing.	
	Bijzondere onderwerpen voor den Indischen ingenieur.	1 u. na Kerstmis.	14		Neen.	Springmiddelen. Grondverzet met behulp van water. Afleiding der rivierdebieten uit stroomgebied en regenval.	

Naam van den gewonen of buitengewonen hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	OPMERKINGEN. Opgave van de lessen, die hoewel aangekondigd, geheel of gedeeltelijk niet zijn gegeven, met vermelding van de oorzaak hiervan. Opgave van de lessen boven de aangekondigde gegeven.
N. C. Kist (privaat docent).	Brugbouw.	—	—			—	Gaf in den cursus 1906—1907 geene lessen.
Afdeeling der bouwkunde.							
H. Evers.	Geschiedenis der bouwkunst B_4 C_4.	2	51		Neen.	Overzicht der geheele geschiedenis.	
	Ontwerpen van gebouwen B_3, C_3.	1 tot Kerstmis.	44		Neen.	Platte gronden. Doorsneden, opstanden, détails.	
	Publieke gebouwen B_3, B_4.	1 na Kerstmis.	16		Neen.	Woonhuizen, scholen: lagere, middelbare, hoogescholen.	
	Teekenoefeningen. Bouwkundige vormleer B_1.	6	—			Klassieke, middeleeuwsche en Renaissance-studiën met vrije toepassingen.	
	Idem B_2.	9	—				
	Ontwerpen van kleine publieke gebouwen B_4.	9	—			Gemeentehuizen. Bankgebouwen. Ververschingsgebouwen. Volkshuizen etc. Scholen.	
	Ontwerpen van monumentale gebouwen B^5.	6	—			Musea. Bibliotheken. Raadhuizen. Concertgebouwen. Theaters. Academiegebouwen.	
	Ontwerpen van kleine gebouwen C_3.	6	—			Wachterwoningen. Kleine stations. Directiegebouwen enz.	
G. N. Itz.	Bouwkunde. Constructie van onderdeelen van gebouwen C_1, B_1.	2	46			Houtverbindingen, steenverband, fundeeringen, deuren,	
	Idem C_2, B_2.	2 vóór |Kerstmis 3 na Kerstmis	70			Deuren, ramen, fundeeringen, balklagen, trappen, kappen.	Na Kerstmis werd 3 uur per week college gegeven, waarvan 1 uur niet op den rooster is vermeld.
	Benevens de teekenoefeningen vermeld door den lector A. Leeflang.						
J. F. Klinkhamer.	Architectonische vormleer.	1	14			Architectonische vormleer.	
	Geschiedenis der architectuur.	1	6			Gewelfbouw op grondslag der historische ontwikkeling.	
	Constructie.	1	6			Bouwconstructiën voor den industrieel.	
	Ontwerpen.	1	55			Utiliteitswerken.	Facultatief.
	Benevens de teekenoefeningen vermeld door den lector A. van der Lee zijnde:						
	Teekenoefeningen.	9	gecombineerd.			Ontwerpen, bouwkundig ingenieurs B_3	
	"	3	"			" " " B_4.	
	"	9	"			" " " B_5.	
	"	3	"			Bouwconstructie, mijnbouwkunde M_3.	Facultatief.
	"	3	"			Idem ontwerpen M_5, W_5, E_5, T_5.	Idem
T. K. L. Sluyterman.	Decoratieve kunst. Oefeningen voor B_1.	3	12	Ja,		Het teekenen van ornament. Het teekenen en opmeten van decoratieve onderdeelen en kunstindustrieele voorwerpen. Stileeren.	
	Idem B_2,	3	5	Ja.		Eenvoudige decoratieve samenstellingen. Ontwerpen van kunstindustrieele voorwerpen en decoratieve onderdeelen.	
	Idem B_3,	3	8	Ja.		Het ontwerpen van in- en uitwendige versiering van gebouwen. Woningversiering. Interieurs. Betimmeringen enz.	
	Idem B_4,	6	4 à 5	Ja.		Het ontwerpen en uitwerken van versieringen van monumentale gebouwen	
	Idem B^5.	6	—	Ja.		De versieringskunst. Aesthetiek en vormleer. Historisch overzicht van het ornament.	
	Toehoorders.	—	6	Ja.		Schetsen naar stilleven. Teekenen naar pleisterornament.	
	Decoratieve kunst. Voordracht B_4.	1	14	Ja.			
	Handteekenen C_2, S_2.	3	36	Ja.			
A. W. M. Odé.	Boetseeren	17	40			Boetseeren naar ornament.	
	Beeldhouwen.		3			Boetseeren van blad- en diervormen naar de natuur en het ontwerpen met deze vormen.	
						Boetseren van in- en uitwendige versieringen van gebouwen.	
						Boetseeren naar beeld en levend model.	
						Practische oefeningen in het beeldhouwen in hout en steen.	
A. van der Lee (lector).	Teekenoefeningen.	9	gecombineerd.			Ontwerpen, bouwkundig ingenieurs B_3.	
	"	3	"			" " " B_4.	
	"	9	"			" " " B_5.	
	"	6				" civiel-ingenieurs C_3.	
	"	3	"			Bouwconstructie mijningenieur M_3.	Facultatief.
	"	3				Idem ontwerpen M_5, W_5, E_5, T_5.	Idem.
A. Leeflang. (lector).	Bouwkunde, onderdeelen van gebouwen. Teekenoefeningen C_1, B_1.	6	35			Houtverbindingen, steenverband, fundeeringen, deuren.	
	Idem C_2, B_2.	6	45			Deuren, ramen fundeeringen, balklagen, kappen, trappen.	
Afdeeling der werktuigbouwkunde, scheepsbouwkunde en electrotechniek.							
C. L. van der Bilt.	Telegraphie E_3.	1	24				
	Telephonie E_4.	1	28		Neen.	De telegraphie met uitsluiting van de draadlooze telegraphie.	Het college E_5 voor bijzondere onderwerpen (Dinsdag 11—12) is dit jaar niet gegeven, omdat daarvoor geen aanleiding bestond.
	Signaalwezen E_5, C_5.	1	8			De telephonie en de draadlooze telegraphie,	
					Neen.	Het signaalwezen; electrische uurwerken.	

Naam van den gewonen of buitengewonen hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	OPMERKINGEN. Opgave van de lessen, die hoewel aangekondigd, geheel of gedeeltelijk niet zijn gegeven, met vermelding van de oorzaak daarvan. Opgave van de lessen boven de aangekondigde gegeven.
	Electro-techniek. Algemeene cursus C_3, W_3, S_3, T_3, M_3.	1	62		Neen.	Beknopte behandeling van het gezamenlijke gebied van de electro-techniek (gelijkstroom).	
	Idem C_4, W_4, S_4, T_4, M_4.	1	71		Neen.	Idem (wisselstroom).	
	Practische oefeningen. Zwakstroomlaboratorium.	2 m. per week resp. 2 en 3 uren.	14			Practische toepassingen op het gebied van telegrahie en telephonie.	
G. Brouwer.	Werktuigbouwkunde. Constructie W_1, E_1.	2	69		Neen.	Werktuigonderdeelen: klinkverbindingen, boutverbindingen, spieverbingen, pijpen, pijpleidingen en pijpverbindingen. Kranen, kraanklepkasten, afsluiters, reduceerafsluiters, veiligheidsafsluiters, veiligheidskleppen, peilglazen, manometers, vlottertoestellen.	
	Werktuigbouwkunde. Constructie W_2, E_2.	2	72		Neen.	Assen, kussenblokken, kogelblokken, rollen blokken, askoppelingen, hangers, muurkasten, voetplaten, taatspotten, riemschijven, snaarschijven, vertandingen en tandraderen. Overbrenging van arbeid door middel van tandraderen, riemen, henniptouwen en staaldraadtouwen.	
	Werktuigbouwkunde. Beschrijving T_4.	1	13		Neen.	Molen- en crushermachines, beetwortelwaschmachine, snijmolens, diffusie-batterij, saturatie-bakken, filterpersen en filters, sappompen, koolzuurpomp, luchtcompressen, verdamplichamen, kookpannen, voorwarmers, sapkokers, montejus, centrifuges. koelers. Hoofdzaken van drijfwerken en onderdeelen.	
P. van der Burg.	Mechanische technologie.	6	C_2 T_4 B_5 29. T_3— 22. W_4—33. W_3—29.		Neen.	De machinale houtbewerking. De papierfabricage. De boek-, plaat-, steen- en courantendrukkerij. Het technisch gedeelte der fabricage van glas, porcelein en aardewerk. Het spinbedrijf. De katoenspinnerij, Het bewerken en spinnen van vlas, hennep, jute, wol en zijde. De touwslagerij. Het weven. Effen, gekeperde en gefigureerde stoffen. Het werktuiglijk gedeelte van het appreteeren.	Gedurende de maanden September en October 1906 werd de hoogleeraar van der Burg door ongesteldheid verhinderd college te geven, zoo ook in de maand Februari 1907 ten gevolge van het verzwikken van den voet. Het noodzakelijk gevolg hiervan is geweest, dat bij de te behandelen onderwerpen ditmaal groote beknoptheid moest worden in acht genomen.
H. Cop	Scheepsbouwkunde. Inleidende besprekingen S_1.	1	3		Neen.	Indeeling der schepen in typen en soorten. Definities van afmetingen. Terminologie. Verschillende typen van koopvaardijschepen. Voorloopige bespreking van tonnenmaat en vrijboord. Inrichting van de lijnenteekening.	
	Inleiding tot de theorie van het schip S_2.	1	4		Neen.	Bepaling van waterverplaatsing en drukkingspunt door middel van de verschillende regels voor approximatieve integratie en door middel van Amsler's integrator. Begin van de stabiliteitsbeschouwing. Bepaling van metacentors. Bepaling van de stabiliteit voor oneindig kleine hellingshoeken en toepassing van de metacentrische formule voor de gevallen van: *a.* Experimeneele bepaling van de hoogte van het zwaartepunt, *b.* bepaling van den mast der stabiliteit onder zeil en *c.* stuurlastverandering. Aanvang van de bespreking der stabiliteit bij eindige hellingshoeken.	
	Theorie van het schip S_3.	2	5		Neen.	Bespreking van de stabiliteit, statische en dynamische. Invloed van hoofdafmetingen, coëfficiënten en vrijboord op de stabilitetskromme. Eigenaardigheden van het stabiliteitsprobleem voor oorlogsschepen. Voorbeelden.	
	Idem voortzetting S_4.	3	4		Neen.	Weerstand van schepen; bepaling van het vermogen benoodigd voor de machine; invloeden die zich doen gelden op het rendement. Schroefvoortstuwers; wijze van werking. Bepaling van de te kiezen afmetingen.	
	Bijzondere onderwerpen S_5.	1	3		Neen.	Sturen, manoeuvreeren, beweging van het schip op zee.	
J. C. Dijxhoorn.	Werktuigbouwkunde. Beschrijving W_1, S_1, E_1, M_1, M_2.	1	75	Voor de werktuigbouwkunde bestaat geene gelegenheid tot respondeeren gedurende de colleges. De aard van dit vak brengt mede, dat deze gelegenheid steeds gedurende de teekenoefeningen wordt geboden.		Geschiedenis van het stoomwerktuig, vaste stoomwerktuigen, scheepsstoomwerktuigen, stoomketels (met inbegrip van waterpijpketels), stoomturbines.	
	Idem C_4.	1 u. tot Kerstmis	45			Wateropvoerwerktuigen voor de bemaling van polders en boezems en voor de watervoorziening van steden.	
	Idem M_3.	1 u. na Kerstmis	11			Korte herhaling van stoomwerktuigen en -ketels. Berekening van het vermogen daarvan. Korte beschrijving van pompen, ophaalwerktuigen en drijfwerken bij de mijnen in gebruik.	

Naam van den gewonen of buitengewonen hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	OPMERKINGEN. Opgave van de lessen, die hoewel aangekondigd, geheel of gedeeltelijk niet zijn gegeven, met vermelding van de oorzaak hiervan. Opgave van de lessen boven de aangekondigde gegeven.
	Werktuigbouwkunde. (Constructie) W_4, S_4. (Tweede jaar van een tweejarigen cursus).	2	65			Constructie van *landstoomwerktuigen:* voorzetting. Afmetingen van stoompijpen en stoomkanalen, constructie van schuiven, kleppen en kranen en van de bewegingsorganen daarvan. Stoomcylinders, krukassen, kussenblokken; meng-, oppervlak- en straal-condensors, luchtpompen. *Scheepsstoomwerktuigen:* schroef- en andere voortstuwers, schroefkokers. stuurblokken. Schaarbewegingen, aanzetmachines, kruishoofden, scheepsassen. Moderne scheepcondensors en luchtpompen. *Tot Januari: Stoomturbines:* hoofdbeginselen en theorie. Inrichting en constructie van de Laval, Parsons, Rateau, Curtis, A. E, G.- en Zoelly-turbines. *Na Januari:* Schepraderen, vijzels, mammoethpompen, montejus, pulsometers. Zuigerpompen: enkelwerkend, dubbelwerkend, differentiaalpompen. Constructie van zuigers en van kleppen. Ontwerpen van stoomketels en stoomwerktuigen voor land- en scheepsgebruik, hefwerktuigen, gasmotoren. Pompwerktuigen.	
	Idem W_3, E_3. (Eerste jaar van een tweejarigen cursus).	1 u. tot Paschen	vóór Kerstm. 120 na Kerstmis 60				
	Werktuigbouwkunde. (Constructie) W_4.	12					
C. Feldmann.	Electro-technische constructieleer. Gelijkstroom E_3.	2	31		Neen.	Magnetische circuit, ankerwikkelingen, armatuurreactie, karakteristieken, berekenen en ontwerpen van dynamo's en motoren, hulppolen en compensatiewikkelingen, constructieve détails.	
	Idem. Wisselstroom F_4, E_5.	2	29		Neen.	Theorie en constructie van asyngrone motoren en machines, transformatoren enz. Het vooruit berekenen en ontwerpen van deze apparaten en machines.	
	Geleiding en verdeeling van electrisch arbeidsvermogen.	2	25		Neen.	Bepaling der stroom- en spanningsverdeeling in eenvoudige en gecompliceerde gevallen, samengestelde netten, vergelijking der verschillende stelsels onder elkaar, voor gelijk- en wissel- en draaistroom.	Tot het geven van het eene uur college voor E_5 bestond geene aanleiding. In verband met het groote getal en de moeilijkheid gelijktijdig te werken, moesten meer uren beschikbaar worden gesteld voor practische en teekenoefeningen.
	Practische oefeningen in het dynamo-lokaal.	12	35			—	
	Teekenoefeningen.	15	16			—	
I. Franco.	Werktuigbouwkunde M_3, C_4, T_4, B_5.	1 tot Kerstmis.	55 à 65	De tijd voor respondeeren ontbreekt		Hefwerktuigen.	
	Idem C_4.	1 na Kerstmis.	35 à 40	Idem.		Locomotieven.	
	Idem W_2, E_2.	1 tot Kerstmis.	80 à 90	Idem.		Hefwerktuigen.	
	Idem W_2, E_2.	1 na Kerstmis.	80 à 90	Idem.		Locomotieven.	
	Idem W_3, E_3.	1	60 à 70	Idem.		Hefwerktuigen.	
	Idem W_4.	2	60 à 65	Idem.		Locomotieven.	
C. P. Holst Gzn.	Werktuigbouwkunde: 1. (Beschrijving.) Drijfwerktuigen E_3, T_3, B_5.	1	Begin van den cursus 65 / Einde van der cursus 75		Neen.	Stoomwerktuigen, bouw en werking. Stoomketels.	
	Werktuigonderdeelen C_3.	1 tot Kerstmis.	35 / 45		Neen.	Windwerken; bouw en constructie van raderwerken.	
	Hei- en baggerwerktuigen C_3, C_4, B_5.	1 na Kerstmis.	55 / 60		Neen.	Inrichting, werking.	
	2. (Constructie.) Vaste en scheepsstoomwerktuigen en ketels W_3, S_3.	2	75 / 55		Neen.	Bouw, berekening en ontwerp van stoomwerktuigen (eerste gedeelte).	9 uur aan extra colleges over stoomketelconstructieleer.
	Regulateurs W_4, E_4.	1	100 / 85		Neen.	Bouw, berekening; theorie en vergelijkende critiek.	
	Technisch teekenen W_3.	12	—	Ja.		Teekenoefeningen in verband met de gehouden colleges.	
	Idem W_5.	12	—	Ja.		—	
	Idem E_3.	3	—	Ja.		—	
H. A. Ravenek.	Werktuigbouwkunde: *a.* Gas- en petroleumwerktuigen W_3, S_3, E_3.	1	48		Neen.	Gaswerktuigen voor klein bedrijf; druk- en zuiggasinstallaties; gaswerktuigen voor de groote industrie. Petroleumwerktuigen, met explosie en met langzame verbranding.	
	a bis. Benzine-werktuigen W_4, W_5.	—	28		Neen.	Benzine-moteurs, zoowel stationnaire als die voor het drijven van schepen en automobielen.	Korte samenvatting in 4 extra lessen, als vervolg op die onder *a* genoemd.
	b. Schuif-, kraan- en klepbewegingen voor stoomwerktuigen W_3, E_3.	2	30		Neen.	Als door den naam aangegeven, en verder nog eenige lessen over snelloopende stoomwerktuigen.	
	c. Theorie der krachtsoverbrenging bij stoom- en gaswerktuigen. Dynamometers W_4, E_4.	1	37		Neen.	Indicateurs, planimeters. Theorie der krachtsoverbrenging en der massa-werkingen bij stoom- en gaswerktuigen. Dynamometers voor ronddraaiende beweging.	Boven de aangekondigde nog 7 extra lessen.
	d. Theorie der calorische werktuigen W_4, E_4.	1	29		Neen.	Hoofdwetten der mechanische warmtetheorie, met toepassing op heete lucht-, stoom-, gas- en petroleumwerktuigen.	Boven de aangekondigde nog 7 extra lessen.
	e. Teekenoefeningen W_3, (E_3),	6 (E_3—3)	niet op te geven.			Toepassing van het behandelde in de lessen W_3, E_3.	
	Idem W_4, W_5.	6	Idem.			" " " " " " " W_3 en W_4.	

Naam van den gewonen of buitengewonen hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	OPMERKINGEN. Opgave van de lessen, die hoewel aangekondigd, geheel of gedeeltelijk niet zijn gegeven, met vermelding van de oorzaak daarvan. Opgave van de lessen, boven de aangekondigde gegeven.
L. A. van Roijen.	Mechanische technologie.	6	W_1 S_1 E_1 56 of 61 pct. W_2 S_2 E_2 62 of 53,5 pct. C_2 T_2 B_5 37 of 30 pct.		Neen.	De metalen. Het winnen uit de ertsen. De metaallegeeringen. De eigenschappen van metalen en metaallegeeringen met betrekking tot de toepassing in de werktuigbouwkunde. De mechanische bewerking der metalen.	
J. A. Snijders C.Jzn.	Theoretische electriciteitsleer, eerste gedeelte, bestemd voor E_3.	2	26 à 27 over den geheelen cursus gerekend.		Neen.	Overzicht van de vector-analyse; toepassing daarvan op de tegenwoordige leer van electriciteit en magnetisme, meestal genoemd naar haren grondvester Clerk—Maxwell.	Van dezen cursus is een gedeelte onbehandeld gebleven; het ligt in de bedoeling met dezelfde leerlingen, alsdan studenten E_4, in den cursus 1907—1908, gedurende één uur 's weeks de behandeling van dit onderwerp voort te zetten.
	Theoretische electriciteitsleer, eerste gedeelte, bestemd voor E_3.	1	18 à 19 over den geheelen cursus gerekend.		Neen.	Inleiding in de theorie der wisselstroomen, als voorbereiding voor de leerlingen E_3 om, eerder dan in den vorigen cursus mogelijk was, de colleges en oefeningen van den hoogleeraar Feldmann te kunnen volgen, waarbij van stroomen in het algemeen, dus ook van wisselstroomen, sprake is.	Vroeger (en ook in 1906—07, zie hieronder) werden in E_4 3 uren 's weeks aan de behandeling der wisselstroomen gewijd. Dit college strekt nu tot eerste uitvoering van den maatregel om voortaan in E_3 1 uur en in E_4 2 uur aan dit onderwerp te wijden en dan omgekeerd aan de behandeling der meer algemeene, de natuurkundige theorie 2 uur in E_3 en 1 uur in E_4 te besteden. (Zie boven.)
	Theoretische electriciteitsleer, tweede gedeelte, bestemd voor E_4.	3	28 à 29 over den geheelen cursus gerekend.		Neen.	Algemeene theoretische beschouwingen over veranderlijke, in het bijzonder over wisselstroomen. Analytische en graphische behandeling van vraagstukken, op wisselstroomen betrekking hebbende. Harmonische analyse en hare toepassing op het onderzoek van samengestelde stroom- en spanningskrommen. Ontstaan en voortplanting van electrische trillingen.	Deze cursus is als een vrij afgerond geheel behandeld. Voor aanvulling en herhaling der behandelde onderwerpen, voor zooveel noodig, zal, volgens het programma, in den cursus 1907/08, één uur bestemd zijn, te geven aan dezelfde leerlingen, alsdan studenten E_5.
	Theoretische electriciteitsleer, aanvulling en herhaling van vroeger behandelde onderwerpen, bestemd voor E_5.	1	Van 19 Sept. tot 17 Oct. gemiddeld 10.		Neen.	Voortzetting van het in den vorigen cursus behandelde over de vector-analyse, toegepast op de leer van het electro-statisch veld.	Deze colleges zijn slechts tot 17 October gegeven kunnen worden, omdat toen de studenten die ze volgden, al hun tijd noodig hadden voor het vervaardigen van hun diploma-arbeid voor het in December 1906 af te nemen ingenieurs-examen. Na afloop van dit examen, in Januari—Mei 1907, bleven geen toehoorders voor deze lessen meer over.
G. J. van Swaay.	Magnetische en electrische metingen.	2	24		Neen.	Onderzoek naar de magnetische eigenschappen van ijzersoorten. Het meten van stroomsterkten, electro-motorische krachten, weerstanden, capaciteiten en isolatieweerstanden. Technische en laboratorium-instrumenten. Normaal-instrumenten. Wattmeters. Electriciteitsmeters. Onderzoek en ijk van verschillende meetinstrumenten voor gelijk- en wisselstroom. Electro-technische photometrie. Onderzoek en beproeving van dynamo's, motoren en transformatoren.	
	Electro-technische toepassingen.	2	26		Neen.	*Bliksemafleiders.* Beveiliging van sterkstroominstallaties tegen atmosferische ontladingen. Bliksemafleiders voor gebouwen. *Electrische verlichting.* Theorie van het electrisch boog- en gloeilicht. Constructie der lampen. Energie-verbruik. Aanleg van electrische verlichtingsinstallatiën.	
	Idem.	2	26		Neen.	*Electrische krachtsoverbrenging.* Eigenschappen der electro-motoren in verband met de toepassingen. Inrichting der centraalstations. Krachtsoverbrenging over groote afstanden. De electrische uitrusting van kranen, liften, pompen, arbeidswerktuigen. *Electrische tractie.* Snelheidsregeling. Rem-inrichtingen. Electrische trams. Electrische locomotieven. Berekening van het vermogen der motoren en van de centrale. Aanleg.	Onderhoud en exploitatie niet behandeld wegens gemis van tijd.
	Practische oefeningen in het laboratorium.	9	aantal deelnemers 39.			Magnetische en electrische metingen, onderzoeken en ijken van meetinstrumenten.	Het aangekondigde college voor E_5. „Herhaling en aanvulling der behandelde onderwerpen" werd niet gegeven door gemis van studeerenden E_5.
E. Vossnack.	Constructie der scheepsonderdeelen S_1.	2	4		Neen.	Krachten werkende op een schip. Klassificatie der schepen, bouwmateriaal, klinkverbindingen, dwarsscheepsverbanddeelen, langsscheepsverbanddeelen.	
	Constructie van het schip S_2.	2	4		Neen.	Constructie en bepalen der afmetingen van de scheepsverbanddeelen en van de voornaamste détailconstructies als achtersteven, roer enz.	
	Ontwerpen S_4.	2	7		Neen.	Bepalen der afmetingen van verscheidene schepen, vrijboord, gewichtsberekening, sterkteberekening, inrichting en uitrusting van koopvaardijschepen.	
	Speciale onderwerpen S_5.	1	3		Neen.	Bijzondere détailconstructies, afloopen van schepen, werfinrichting en werfbedrijf, kostenberekening.	

Naam van den gewonen of buitengewonen hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	OPMERKINGEN. Opgave van de lessen, die hoewel aangekondigd, geheel of gedeeltelijk niet zijn gegeven, met vermelding van de oorzaak hiervan. Opgave van de lessen boven de aangekondigde gegeven.
A. D. F. W. Lichtenbelt (buitengewoon hoogleeraar).	Werktuigbouwkunde.	2	6		Neen.	Hulp- en bijwerktuigen aan boord.	
	Idem.	1 na Kerstmis.	14		Neen.	Baggerwerktuigen.	
	Technisch teekenen.	6	12			Het teekenen van werktuigonderdeelen; het ontwerpen van ketels en machines.	
G. H. W. van Aken (lector).	Technisch teekenen (werktuigbouwkunde).	3	38			Het schetsen, opmeten en in teekening brengen van werktuigonderdeelen.	
J. H. Müller Jzn. (lector).	Technisch teekenen (werktuigbouwkunde),	3	38			Schetsen, opmeten en in teekening brengen van werktuigonderdeelen.	
Afdeeling der scheikundige technologie en mijnbouwkunde.							
L. Aronstein.	Scheikundige technologie. Algemeene cursus.	3	35		Neen.	Scheikundige technologie der anorganische stoffen.	
	Scheikundige technologie. Bijzondere onderwerpen.	1	23		Neen.	Technische electro-chemie.	
	Practische oefeningen in de technische scheikundige analyse.	dagelijks alle beschikbare uren.	28				
M. W. Beijerinck.	Algemeene microbiologie T_3.	1	22		Neen.	Bouw en eigenschappen van de levende stof. Microben in het algemeen. Het systeem der microben. Cultuurmethoden en herkenning. Nuttige en pathogene-microben. Desinfectie, sterilisatie en filtratie. Toestellen voor desinfectie. Pasteuriseeren en pasteuriseertoestellen. Microbiologie van de lucht, van het water, van den bodem, van voedingsmiddelen.	
	Toegepaste microbiologie. Gisting en gistingsbedrijven IIb, T_3, T_4.	1	25		Neen.	Belangrijke microbiologische processen. Gisting en gistingsindustrie.	
	Oefeningen microbiologie.	dagelijks ± 6 u.	9				
	Microscopische anatomie, oefeningen.	vóór Kerstmis.	6				
J. A. Grutterink.	Delfstofkunde.	1	6	Ja.		Morphologische en optische kristallographie, algemeene sigenschappen der mineralen, terminologie.	
	Idem. Oefeningen.	3	6		Neen.	Oefeningen in verband met het voorgaande.	
	Delfstofkunde.	1	10	Ja.		Beschrijving der meer belangrijke mineralen.	
	Idem oefeningen.	3	10		Neen.	Herkennen van mineralen, voornamelijk op grond van uitwendige en physische eigenschappen.	
	Delfstofkunde (beknopte cursus).	2	30		Neen.	Beknopte behandeling van de voornaamste eigenschappen en korte beschrijving der meest voorkomende mineralen met demonstratie.	
	Aardkunde.	1	8	Ja.		Middelen ter herkenning van mineralen en gesteenten; beschrijving der meest belangrijke gesteenten.	
	Idem.	1	10	Ja.		Voortzetting van de beschrijving der meer belangrijke gesteenten.	
	Idem (oefeningen).	3	30		Neen.	Practische oefening in de macroscopische en microscopische herkenning van gesteenten.	
S. Hoogewerff.	Organische scheikunde.						
	a. algemeene cursus;	3	31	Responsie colleges werden *niet* gehouden. Gedurende de practische oefeningen in het laboratorium werd echter gelegenheid gegeven over de in het college behandelde onderwerpen opheldering te vragen.		De aromatische verbindingen. Kleurstoffen.	
	b. bijzondere onderwerpen.	1	22				
C. J. van Loon.	Delfstofkunde M_1.	2 u. voordracht	7		Neen.	Herkenning en beschrijving der ertsen.	1 uur meer gegeven.
		3 „ oefeningen	7	Ja.		Idem.	
	Idem M_2.	1 „ voordracht	10		Neen.	Idem.	
		3 „ oefeningen	12	Ja.		Idem.	
	Idem M_3.	3 „ oefeningen	7	Ja.		Idem.	
	Mijnkunde M_3.	2 „ voordracht	10		Neen.	Algemeene cursus.	Door ongesteldheid konden de aangekondigde onderwerpen niet regelmatig in de voordrachten behandeld worden. In de oefeningen, die regelmatig plaats vonden, daarentegen wel.
		3 „ oefeningen	8	Ja.		Aanleg van schachten, tunnels en galerijen. Winning.	
	Idem M_4.	2 „ voordracht	8		Neen.	Ventilatie.	
		3 „ oefeningen	20	Ja.		Diverse ontwerpen, afbouw, voorbereiding enz.	
	Idem M_5.	2 „ voordracht	6		Neen.	Ventilatie.	
		3 „ oefeningen	7	Ja.		Diverse ontwerpen mijnontginning.	

Naam van den gewonen of buitengewonen hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	OPMERKINGEN. Opgave van de lessen, die hoewel aangekondigd, geheel of gedeeltelijk niet zijn gegeven, met vermelding van de oorzaak daarvan. Opgave van de lessen, boven de aangekondigde gegeven.
H. ter Meulen.	Analytische scheikunde; qualitatieve analyse.	2	40		Neen.	Qualitatieve analyse.	
	Analytische scheikunde; quantitatieve analyse.	1 tot Kerstmis.	35		Neen.	Quantitatieve analyse.	
	Scheikunde der bouwstoffen I.	1	40		Neen.	Verfstoffen en bindmiddelen. Lucht- en watermortels. Metalen en legeeringen. Brandstoffen (gedeeltelijk).	
	Scheikunde der bouwstoffen II.	1	18		Neen.	Brandstoffen, rookgas-analyse, smeermiddelen, water voor ketelvoeding en huiselijk gebruik, afvalwater.	
G. A. F. Molengraaff.	Algemeene geologie.	2	40			Physiographie, werking van wind, water, ijs.	
	Tectonische geologie.	1	42			Als in den naam vervat.	
	Practische geologie.	—	aantal deelnemers 18.			1ste excursie naar de omstreken van Bentheim, Oldenzaal en Maarn in October 1906.	
	Idem.	—	21			2de excursie naar den Eifel en het Rheinische Schiefergebirge in Juni 1907, gedurende 12 dagen.	
A. Smits.	Anorganische scheikunde.	3	80		Neen.	Anorganische scheikunde.	
	Algemeene scheikunde.	1	70		Neen.	Reactie-snelheid. Chemisch evenwicht (homogeen). Phasenleer.	
S. J. Vermaes.	Algemeene metallurgie.	1	12		Neen.	Overzicht van de voornaamste metallurgische bewerkingen en van de daarbij behoorende inrichting.	
	Metallurgie van zink, cadmium, kwikzilver, nikkel.	1	21		Neen.	De gebruikelijke methodes voor het afzonderen van de genoemde metalen uit hunne ertsen.	
	Metallurgie, bijzondere onderwerpen.	1	22		Neen.	Het opsporen en ontginnen van goudertsen en het afzonderen van goud en zilver daaruit. Het opsporen, ontginnen en verwerken van aardolie.	
	Docimasie.	1	29		Neen.	Onderzoek van gesteenten, onderzoek en waardebepaling van ertsen en producten alsmede van brandstoffen en petroleum.	
J. F. van Bemmelen (buitengewoon hoogleeraar).	Palaeontologie.	1	10		Neen.	Vertebrata. Mollusca. Brachiopoda.	Tot Mei 1907.
	Historische geologie.	1	10		Neen.	Tertiair.	Idem.
	Practische oefeningen.	3	10	Ja.		Gidsfossielen.	Idem.
P. D. C. Kley (buitengewoon hoogleeraar).	Microchemie.	1	30		Neen.	De microchemische analyse van anorganische verbindingen en zeldzame aarden.	Is tot Kerstmis in duplo gegeven, aangezien het aantal toehoorders het vijftigtal overschreed.
	Metallographie.	1 tot Kerstmis.	20		Neen.	De metallographie van het koper, messing, ijzer en staal.	Is op verzoek der toebehoorders na Kerstmis voortgezet tot de Paaschvacantie.

E. GETAL STUDENTEN EN DOOR HEN BETAALDE COLLEGEGELDEN.

Ingeschreven waren:		Tegen betaling van:		Opbrengst
Voor alle lessen:	792	f	200	
	1		190	
	2		160	
	1		140	
	334		*nihil*	
Totaal	1130			f 159 050
Voor enkele lessen:	2	f	140	
	1		80	
	1		70	
	3		60	
	11		50	
	6		40	
	7		30	
	5		20	
	8		10	
Algemeen totaal	1174			f 160 840

Degenen, die zonder betaling van collegegeld waren ingeschreven, zijn te verdeelen als volgt:

REDENEN VAN VRIJSTELLING.	Aantal.
Studenten die in het bezit waren van een der in art. 118 der Hooger-onderwijswet bedoelde diploma's	49
Studenten die in het genot waren van eene Rijksbeurs	10
Studenten die ter zake van het onderwijs der hoogleeraren en lectoren reeds f 800 hadden betaald	271
Studenten die reeds door den rector-magnificus eener Rijksuniversiteit voor volledig onderwijs waren ingeschreven	4
Personen aangewezen door den Minister van Binnenlandsche Zaken als bevoegd de lessen bij te wonen	2 (1)
Beambten der Technische Hoogeschool . . .	—
Totaal	334

(1) De opzichter van fortificatiën G. J. Slagter en de opzichter van den waterstaat P. Siekman, aangewezen om assistentswerkzaamheden te verrichten bij het onderwijs in de kennis en het onderzoek van bouwstoffen.

Naar de afdeelingen en studiejaren waren de studenten verdeeld als volgt:

Ingeschreven voor	voor	In de afdeelingen der: algemeene wetenschappen.	weg- en waterbouwkunde.	bouwkunde.	werktuigbouwkunde, scheepsbouwkunde en electrotechniek.	scheikundige technologie en mijnbouwkunde.	In verschillende afdeelingen. (Alle lessen en ijkers).	Totaal.	Totaal in voorafgaand studiejaar.
alle lessen	den 1sten keer	—	51 (1)	8	95	52 (3)	10 (1)	216 (5)	239 (8)
	„ 2den „	—	69 (1)	3	92	39 (6)	3	206 (7)	216 (7)
	„ 3den „	—	55 (2)	4 (1)	80	46 (5)	1	186 (8)	224 (5)
	„ 4den „	—	61	7	90	43 (2)	1	202 (2)	173 (1)
	„ 5den „	—	49	5	55	27	10	146	126 (2)
	„ 6den „	—	24	6	43	7	13 (2)	93 (2)	71
	„ 7den „	—	14	—	23	6	2	45	44
	„ 8sten „	—	8	1	11	1	2	23	22
	„ 9den „	—	4	—	3	—	1	8	4
	„ 10den „	—	1	—	1	1	—	3	4
	„ 11den „	—	1	—	1	—	—	2	—
	Totaal . .	—	337 (4)	34 (1)	494	222 (16)	43 (3)	1 130 (24)	1 123 (23)
Lessen gegeven:									
éénmaal per week. . .	—	2 (1)	1	4 (3)	1	—	—	8 (4)	10 (7)
tweemaal „ „ . . .	—	4 (2)	—	1 (1)	—	—	—	5 (3)	3
driemaal „ „ . . .	—	3	—	3 (3)	1	—	—	7 (3)	6 (3)
viermaal of meermalen per week	—	1	10	10 (4)	—	1	2	24 (4)	34 (10)
	Algemeen totaal. .	10 (3)	348 (4)	52 (12)	496	223 (16)	45 (3)	1 174 (38)	1 176 (43)

Het aantal vrouwelijke studenten is tusschen haakjes geplaatst.

Eene vergelijking der in bovenstaande tabellen voorkomende cijfers toont aan, dat het getal voor alle lessen ingeschrevenen met 7 vermeerderde en dat voor enkele lessen ingeschrevenen met 9 verminderde.

F. UITKOMSTEN VAN HET ONDERWIJS.

1. ALGEMEEN OORDEEL.

Afdeeling der algemeene wetenschappen. Nagenoeg alle hoogleeraren onthouden zich van het uitspreken van een oordeel, dat door hen te moeilijk wordt geacht; één der hoogleeraren in de zuivere en toegepaste wiskunde en de mechanica merkt op, dat dikwijls de indruk ontstaat, dat het eigenlijke studeeren te veel tot den laatsten tijd voor het examen wordt uitgesteld.

Afdeeling der weg- en waterbouwkunde. De hoogleeraar in den aanleg en de exploitatie van wegen en de theoretische hydraulica verklaart over de ontwikkeling, den ijver en de vorderingen der studenten voldaan te zijn. Hij merkte gunstige gevolgen op van de toevoeging van een vijfde studiejaar en verwacht daarvan in de toekomst nog betere resultaten.

De hoogleeraar in den brugbouw acht over het algemeen de ontwikkeling der studenten zeer voldoende; tegenover enkele meer achterlijke staan er verscheidene van zeer goeden aanleg.

De colleges werden over het algemeen geregeld bezocht, al verminderde het bezoek vooral van het tweede studiejaar sterk na Paschen; het bezoek op de teekenzalen was zeer ongeregeld; het vijfde studiejaar gaf daarbij — behoudens enkele uitzonderingen — blijk van ernstige studie.

De overige hoogleeraren dezer afdeeling verstrekken omtrent dit onderwijs geene gegevens.

Afdeeling der bouwkunde. Algemeen wordt hier geoordeeld, dat de belangstelling der studenten zeer bevredigend is. Eene zeer geringe teekenvaardigheid, gevolg van de onvoldoende oefening aan hoogere burgerschool of gymnasium, wordt vooral in den aanvang een groot bezwaar bij de studie geacht.

De colleges en teekenoefeningen werden, behoudens de facultatieve, waarbij examendwang ontbreekt, geregeld of zelfs buitengewoon druk bezocht, al zouden de resultaten nog beter zijn, indien de studenten minder te huis en meer op de teekenzalen werkten.

Wat nog in het bijzonder de beeldhouwkunst betreft, wordt opgemerkt, dat zeer goede vorderingen werden gemaakt, vooral ook in de studie naar levende dieren, terwijl ook de oefeningen in het beeldhouwen in hout en steen bevredigende resultaten begonnen op te leveren.

Afdeeling der werktuigbouwkunde, scheepsbouwkunde en electro-techniek. Van de opkomst der studenten op de colleges verklaart een der hoogleeraren in de werktuigbouwkunde, dat zij over het algemeen minder bevredigend was dan in het afgeloopen studiejaar, wat voor een deel wordt toegeschreven aan de uitgaaf van verkorte dictaten, waarmede onder leiding van eene commissie uit de studenten dit jaar een aanvang werd gemaakt. Ook de deelneming aan de teekenoefeningen liet veel te wenschen over, hoewel veel geteekend werd te huis of ook op andere dan de daarvoor op den rooster bepaalde uren.

Een der beide hoogleeraren in de mechanische technologie oordeelt, dat het bezoek der colleges aanzienlijk grooter had kunnen zijn. Het meest viel zulks op bij de ingeschreven C_2, T_2 en B_5, waar het vak slechts verplichtend is voor de technologen. De aanstaande civiel-ingenieurs ontbraken bijna geheel, terwijl toch de kennis van de bereiding van ijzer en staal en van de bewerking dezer metalen zeker noodig voor hen moet worden geacht. Over den ijver en de belangstelling van de studenten die deze colleges volgden, valt niet te klagen; terwijl de kennis van hen die zich voor het propaedeutisch examen vóór de vacantie hadden aangemeld, bevredigend kan worden genoemd, van enkelen zelfs zeer goed bleek.

De hoogleeraren in de electro-techniek achten den ijver en de vorderingen der studenten in het algemeen zeer bevredigend, die van de electro-technische studenten 3de en 4de studiejaar lieten zelfs niet te wenschen over.

Eenige colleges werden ook gevolgd door niet-studenten, ingeschreven voor de electro-techniek, zijnde: de ingenieur der Rijkstelegraphie S. Mulder, de ingenieur U. von Faber, de eerste-luitenant der genie G. A. Meijer, de kapitein der genie bij het Oost-Indisch leger V. L. Slors en de heer Herzog uit Oostenrijk, bekend als schrijver van verscheidene grootere en kleinere werken op electro-technisch gebied.

De colleges in telegraphie en telephonie werden regelmatig gevolgd, terwijl ook de practische oefeningen in het zwakstroomlaboratorium door de meeste studenten met veel zorg werden verricht, zoodat bij de candidaats-examens voor electro-technisch ingenieur, nà de zomervacantie van 1906 en vóór de zomervacantie van 1907, geen enkele candidaat bewijzen van bekwaamheid behoefde af te leggen. Ook de beknopte cursus voor niet-electro-technische studenten van het 3de en 4de studiejaar werd in het algemeen goed bezocht.

Bij de candidaats-examens bleken velen met vrucht de colleges te hebben gevolgd, wat vooral voor de werktuigkundige studenten geldt. Van de studenten voor civiel-ingenieur en voor scheepsbouwkundig ingenieur, viel het daarentegen op, dat hunne kennis nog al eens te kort schoot. Voor andere categorieën van studenten is dit college facultatief, zoodat over hunne vorderingen geen oordeel kan worden uitgesproken.

Afdeeling der scheikundige technologie en mijnbouwkunde. De hoogleeraren in de afdeeling der scheikundige technologie en mijnbouwkunde zijn over het algemeen tevreden over de ontwikkeling en den ijver der studenten. Een der hoogleeraren betreurt, dat het meerendeel der studenten de Nederlandsche taal niet voldoende machtig is om zonder storende taal- en stijlfouten eenvoudige verslagen samen te stellen.

Ook over de gemaakte vorderingen luidt het oordeel in het algemeen gunstig. De hoogleeraar in practische geologie, hoewel niet ontevreden over de resultaten van het afgeloopen jaar, verwacht dat de voorgenomen uitbreiding van het aantal excursiën in de volgende jaren een gunstigen invloed op het onderwijs zal uitoefenen.

2. UITSLAG VAN DE EXAMENS EN PROMOTIEN.

De uitslag van de examens en promotiën blijkt uit de volgende tabellen.

EXAMENS.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	OPMERKINGEN.
A. *Civiel-ingenieurs.*				
Propaedeutisch examen:				
Eerste gedeelte	106	60	46	
Tweede „	72	51	21	55 diploma's uitgereikt.
Derde „	46	41	5	
Vierde „	73	70	3	
Geheele examen	16	14	2	
Candidaats-examen:				
Eerste gedeelte	19 (1)	15	8	(1) Aangemeld hadden zich resp. 21, 14 en 52 candidaten.
Tweede „	16 (1)	16	2	Getuigschriften wegens met gunstig volg afgelegd candidaatsexamen werden uitgereikt aan 31 personen.
Geheele examen	37 (1)	19	12	
Ingenieurs-examen	21	20	1	
B. *Bouwkundig ingenieurs of architecten.*				
Propaedeutisch examen:				
Eerste gedeelte	12	8	4	
Tweede „	10	9	1	11 diploma's uitgereikt.
Derde „	13	11	2	
Vierde „	13	12	1	
Geheel examen	4	4	—	
Candidaats-examen:				
Eerste gedeelte	12 (2)	11	1	(2) Aangemeld 14, teruggetrokken 2.
Tweede „	4	4	—	
Derde „	2	2	—	
Geheele examen	1 (3)	1	—	3 diploma's uitgereikt.
Ingenieurs-examen	1	—	1	(3) Aangemeld 2, waarvan 1 teruggetrokken op het eerste gdeelte.
C. *Werktuigkundig ingenieurs.*				
Propaedeutisch examen:				
Eerste gedeelte	82	47	35	
Tweede „	63	46	17	51 diploma's uitgereikt.
Derde „	77	54	23	
Vierde „	72	67	5	
Geheele examen	14	6	8	
Candidaats-examen 1ste gedeelte	26	23	3	
Candidaats-examen 2de „	6	9	2	
Candidaats-examen volledig	52	43	4	
Ingenieurs-examen	25	24	1	
D. *Scheepsbouwkundig ingenieurs.*				
Propaedeutisch examen:				
Eerste gedeelte	5	3	2	
Tweede „	2	2	—	3 diploma's uitgereikt.
Derde „	6	5	1	
Vierde „	3	2	1	

EXAMENS.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	OPMERKINGEN.
Geheele examen	—	—	—	
Candidaats-examen { 1ste gedeelte .	3	1	2	
Candidaats-examen { volledig . . .	2	2	—	
Ingenieurs-examen	1	1	—	
E. *Electro-technisch ingenieurs.*				
Propaedeutisch examen:				
Eerste gedeelte	33	21	12	
Tweede „	24	18	6	16 diploma's uitgereikt.
Derde „	24	18	6	
Vierde „	31	26	5	
Geheele examen	6	4	2	
Candidaats-examen:				
Eerste gedeelte	12	6	6	
Tweede „	11	11 (1)	1	(1) Van deze candidaten waren 3 in het bezit van het eerste gedeelte, zoodat deze het diploma verwierven.
Geheele examen	18 (2)	15	2	(2) Waarvan 11 werktuigkundig ingenieur.
Ingenieurs-examen	13	12	1	
F. *Scheikundig-ingenieurs of technologen.*				
Propaedeutisch-examen:				
Eerste gedeelte	43	28	15	
Tweede „	32	28	4	29 diploma's uitgereikt.
Derde „	38	33	5	
Vierde „	43	43	—	
Geheele examen	—	—	—	
Candidaats-examen	14 (3)	14 (4)	—	(3) Aangemeld 17 candidaten, waarvan 3 zich terugtrokken, (4) Waarvan 4 met lof.
Ingenieurs-examen	13 (5)	13	—	(5) Aangemeld 14, waarvan 1 teruggetrokken.
G. *Mijningenieurs.*				
Propaedeutisch-examen:				
Eerste gedeelte	17	8	9	
Tweede „	11	8	3	8 diploma's uitgereikt.
Derde „	15	10	5	
Vierde „	8	7	1	
Geheele examen	2	1	1	
Candidaats-examen { 1ste gedeelte .	2	1	1	
Candidaats-examen { volledig . . .	18 (6)	14	4	(6) Aangemeld 20, waarvan 2 teruggegetrokken.
Ingenieurs-examen	6	6	—	
Totaal. . .	1351	1048	303	

N.B. Omtrent de propaedeutische examens valt op te merken, dat de aantallen, vermeld achter „geheele examen" steeds ook begrepen zijn onder eerste gedeelte, tweede gedeelte, enz.

PROMOTIËN.

Getal.	Publiek.	Privaat.	Afgewezen	Opmerkingen.
4	—	4	—	Waarvan 2 met lof.

OPGAVE van hen die het doctoraat in de technische wetenschap verwierven, met vermelding van de data der promotiën en van het proefschrift of proefontwerp.

NAMEN.	Data der promotiën.	Titel van het proefschrift.	Titel van het proefontwerp.
E. H. M. Beekman Mz. mijningenieur.	15 November 1906.	„Geschiedenis der systematische mineralogie" en stellingen.	
F. C. Huygen werktuigkundig ingenieur.	26 Maart 1907.	„Over de exhaust-werking bij locomotieven" en stellingen.	
G. de Gelder werktuigkundig ingenieur.	20 Juni 1907.	„De berekening, de bouw en het bedrijf van het kabelnet der gemeente Amsterdam" en stellingen.	
G. van Iterson jr. technoloog.	10 Juli 1907.	„Mathematische und Mikroskopisch-anatomische studiën über Blattstellungen, nebst Betrachtungen über den Schalenbau der Miliolinen" en stellingen.	

G. PRIJSVRAGEN.

De navolgende prijsvragen werden uitgeschreven in October 1906. De antwoorden werden vóór 15 September 1907 ingewacht.

Afdeeling der algemeene wetenschappen.

a. In de „Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen", 1ste sectie, deel VIII, n°. 7 vindt men eene verhandeling van dr. H. de Vries, getiteld: „Anwendung der Cyklographie auf die Lehre von den ebenen Curven", waarin langs cyclographischen weg de cirkels worden onderzocht, die eene gegevene vlakke kromme een of meerdere malen aanraken en daarbij nog aan sommige andere voorwaarden voldoen.

In de „Schlussbemerkung" wordt gewezen op het onderzoek der cirkels, die de gegeven kromme een of meerdere malen rechthoekig snijden; men vraagt dit onderzoek, eveneens langs cyclographischen weg, ten uitvoer te leggen. Doorgevoerde constructieve teekeningen van bij bijzondere krommen behoorende meetkundige plaatsen, moeten daarbij mede worden ingediend.

b. Op het natuur- en geneeskundig congres te Arnhem in 1905 gehouden, is de wenschelijkheid uitgesproken van een experimenteel onderzoek in ons land over atmosferische electriciteit. (Zie Handelingen van het congres pag. 108.)

De afdeeling vraagt een onderzoek van den aard als daar wordt bedoeld, met toetsing der verkregen resultaten aan de electronentheorie.

c. Men verlangt: 1°. eene teekening van een stadsgezicht, uit te voeren als aquarel, penteekening, potlood-, crayon- of pastelteekening, naar keuze van den inzender, waarop een der volgende, uit een kunsthistorisch oogpunt belangrijke gebouwen als hoofdmotief *geheel* of *gedeeltelijk* voorkomt:

1. Middelburg: het stadhuis;
2. Veere: „ „
3. Delft: „ „
4. Amersfoort: de toren der Onze Lieve Vrouwe kerk;
5. 's Hertogenbosch: het koor of transept der St. Janskerk;
6. Nijmegen: de St. Stephanuskerk;
7. Antwerpen: de Onze Lieve Vrouwe kerk;

De perspectievische teekening moet zonder constructieve of photographische hulpmiddelen ter plaatse zelve naar de natuur worden geteekend.

2°. Een of ander belangrijk détail van de omschreven gebouwen, hetzij een sculpturaal onderdeel, eene travée van een gevel, fragment van een toren, te teekenen en op te werken naar keuze van den inzender, doch zoodanig, dat uit de détails grondige vormenkennis blijkt.

3°. Een situatie-schets van het geteekende stadsdeel, waarop het standpunt van den teekenaar is aangegeven, wordt eveneens verlangd.

De vragen moeten worden beantwoord in de Nederlandsche taal.

De antwoorden moeten vóór of op 15 September 1907 worden toegezonden aan den secretaris van den senaat der Technische

Hoogeschool, met opgave van een correspondentie-adres van den inzender; zij moeten geteekend zijn met eene spreuk of ander kenteeken en daarbij moet gevoegd worden een verzegeld briefje, dat dezelfde spreuk of hetzelfde kenteeken tot opschrift heeft en den naam, het studievak en het eigen adres des schrijvers bevat.

Het staat den inzender vrij aan de door de afdeeling in de opgave gestelde eischen nog uitbreidingen, gevolgtrekkingen, enz. toe te voegen, maar hij moet in de eerste plaats aan den opgegeven eisch voldoen.

In November 1907 wordt door den Senaat het oordeel der afdeeling over de ingekomen verhandelingen bekend gemaakt en aan de schrijvers der meest voldoende antwoorden, die de bekroning zijn waardig gekeurd, de gouden eerepenning uitgereikt.

De navolgende prijsvragen werden uitgeschreven in Juni 1907, en moeten worden beantwoord vóór 15 September 1908.

Afdeeling der weg- en waterbouwkunde.

a. Door sommigen wordt beweerd, dat toepassing van het stelsel van strandverdediging door aanleg van strandhoofden op onze Zuid- en Noordhollandsche kust dit eigenaardige bezwaar medebrengt, dat, wanneer eenmaal een strandvak volgens dat stelsel is verdedigd, als gevolg daarvan, het onmiddellijk daaraan grenzende gedeelte van het strand in ongunstiger toestand komt te verkeeren en men na korter of langer tijd gedwongen wordt, ook dáár strandhoofden aan te leggen, die anders zeer waarschijnlijk achterwege hadden kunnen blijven.

Dit bezwaar komt dus hierop neer, dat eene eenmaal op eenig punt der kust aangevangen verdediging met strandhoofden zou verplichten tot steeds voortgaande uitbreiding van die verdediging.

Men vraagt:

1. Een beredeneerd overzicht van hetgeen de ondervinding omtrent dit punt in Zuid- en Noordholland en wellicht ook elders langs de Noordzeekust geleerd heeft.
2. Zoo daaruit mocht blijken, dat de bedoelde bewering gegrond is, middelen aan de hand te doen, welke er toe zouden kunnen leiden, het bezwaar geheel of gedeeltelijk op te heffen.

b. Ontwerp stadsplan. (1)

Bij een op den oever van een tijrivier op te richten handels- en fabriekscentrum verwacht men de ontwikkeling van een stad met 125 000 tot 150 000 inwoners.

Voor die stad is een plan van aanleg te ontwerpen.

Daarbij moeten de emplacementen voor de inrichtingen, die dienen tot levensonderhoud, noodig zijn voor de samenleving of in betrekking staan tot de levensbehoeften der bewoners, zoodanig worden gekozen, dat die inrichtingen later kunnen worden uitgebreid voor de behoeften van 400 000 inwoners.

Met verwijzing naar de bijbehoorende situatie is omtrent het stadsterrein, de omgeving en de toestanden het navolgende bekend.

De stad wordt in hoofdzaak begrensd door de rivier en de geblokte lijn a, b, c, d en overigens door de nader te noemen fabrieks- en haventerreinen.

Het stadsterrein wordt verondersteld te liggen op de hoogte van 4 tot 5 M. boven peil.

De rivier beneden de stad wordt bevaren door zeeschepen met eene maximum lengte van 150 M., maximum breedte van 16 M. en maximum diepgang van 8 M.

De waterstanden zijn:

hoogste stand.	3,00 M. boven peil.
gewoon hoog water . .	1,00 M. boven peil.
gewoon laag water. . .	peil.
laagste stand.	0,50 M. beneden peil.

De richting van vloed- en ebstroom is op de teekening aangeduid.

Aan de overzijde van de rivier, op den linkeroever, bevindt zich eene groote stad.

De emplacementen voor een personenstation, een goederenstation voor plaatselijk- en havenverkeer en een rangeerstation zijn achtereenvolgens schematisch aangegeven door de rechthoeken A, B en C, waarvan de afmetingen in de breedterichting, zoowel over de geheele lengte, alsook plaatselijk, gewijzigd mogen worden.

Het terrein D is bestemd om bij latere uitbreiding van de stad als tweede stationsemplacement voor plaatselijk goederenverkeer te dienen.

De lijnen I, II, III en IV stellen voor assen van naar de stad voerende spoorwegen met dubbel spoor voor personen- en goederenvervoer.

In het algemeen is er een groot personen- en een groot goederenverkeer, zoodat de richtingen I, II, III en IV zoodanig met het goederenstation B en het rangeerstation C verbonden moeten zijn, dat de goederentreinen het personenstation A niet behoeven aan te doen.

Buiten de emplacementen mag gelijkvloersche kruising van sporen alleen plaats hebben bij splitsing van spoorbanen voor gemengd verkeer in banen voor personen- en goederenverkeer afzonderlijk.

De in lijn IV voorkomende rivierovergang bestaat uit vaste bruggen, waarvan, in overeenstemming met de voor binnenscheepvaart benoodigde hoogte, de onderkant der constructie ligt op 10,50 M. boven peil.

Verder is bekend:

dat het terrein E tusschen de spoorlijnen I en II voornamelijk moet dienen voor op te richten fabrieken;

dat het terrein langs den rechter rivieroever aan de benedenzijde der stad hoofdzakelijk moet benut worden voor den aanleg van havens voor zeeschepen, welke een kadelegte moeten aanbieden van minstens 4000 M., terwijl er gelegenheid moet zijn tot latere uitbreiding;

dat het terrein F tusschen het goederenstation B en de rivier wordt bestemd voor inrichtingen tot proviandeering der stad, als slachthuis, veemarkt, vischmarkt, groentemarkt;

dat het stadskwartier langs den rechter oever boven de spoorwegbrug voornamelijk moet dienen tot aanleg van een villapark;

over een lengte van circa 1500 meter langs het terrein F zal de oever zelve van de rivier hoofdzakelijk dienen tot loswal voor schepen voor binnenvaart; de oever is daartoe o. a. te voorzien van kaaimuur en twee sporen.

De plaats waar overlading van zeeschepen in schepen voor binnenvaart en omgekeerd geschiedt, is niet in het plan op te nemen.

Ter verbinding van de beide steden ter linker en ter rechterzijde van de rivier is voor gewoon en tramwegverkeer voorshands ééne vaste brug en later, wanneer de stad meerdere uitbreiding zal verkregen hebben, nog eene tweede noodig.

Gevraagd wordt, op de schaal van 1/5000, *het ontwerp van:*

1. Het stadsplan.
2. De spoorbanen met emplacementen.
3. De haveninrichting voor de zeeschepen.
4. De beide bruggen voor gewoon verkeer over de rivier.
5. Het tramwegnet.
6. De buiten het stadsplan vallende hoofdwegen, welke voeren naar het fabrieksterrein E en bij latere uitbreiding der stad zullen voeren naar het toekomstig goederenstation D en het terrein aan de overzijde van den daarheen leidenden spoorweg.

Voor zooveel noodig is tot juist begrip van het ontwerp, moeten hoogten, hellingen, enz. op de teekening worden aangegeven.

De vragen moeten worden beantwoord in de Nederlandsche taal

De antwoorden moeten vóór 15 September 1908 worden toegezonden aan den secretaris van den Senaat der Technische Hoogeschool, met opgave van een correspondentieadres van den inzender; zij moeten geteekend zijn met eene spreuk of een ander kenteeken en daarbij moet gevoegd worden een verzegeld briefje, dat dezelfde spreuk of hetzelfde kenteeken tot opschrift heeft en den naam, het studievak en het eigen adres des schrijvers bevat.

Het staat den inzender vrij aan de door de afdeeling in de opgave gestelde eischen nog uitbreidingen, gevolgtrekkingen, enz. toe te voegen, maar hij moet in de eerste plaats aan de gestelde eischen voldoen.

Op den achtsten Januari 1909 wordt door den Senaat het oordeel der afdeeling over de ingekomen oplossingen bekend gemaakt en aan de schrijvers der meest voldoende antwoorden die de bekroning zijn waardig gekeurd, de gouden eerepenning uitgereikt.

---

(1) Een exemplaar van de bij deze prijsvraag behoorende teekening is ter griffie der Tweede Kamer nedergelegd, ter inzage van de leden.

H. RIJKSBEURZEN EN REISTOELAGEN.

Rijksbeurzen werden genoten voor het tijdvak van 1 September 1906 t/m 31 Augustus 1907:

In de afdeeling der weg- en waterbouwkunde door C. F. van Bergen; in de afdeeling der werktuigbouwkunde, scheepsbouwkunde en electro-techniek door J. L. Gaillard, J. W. D. van Eck, J. van de Kamp en Ch. E. A. Maitland; en in de afdeeling der scheikundige technologie en mijnbouwkunde door J. J. Werst, D. van der Want, E. C. N. van Hoepen, P. J. Beenhakker en A. L. W. E. van der Veen; en voor het tijdvak van 1 Januari tot en met 31 Augustus 1907: in de afdeeling der weg- en waterbouwkunde door H. Slegt; en in de afdeeling der scheikundige technologie en mijnbouwkunde door mejuffrouw N. de Raadt.

De termijn van de studiereis, waarvoor in den vorigen cursus eene Rijkstoelage aan den werktuigkundig ingenieur G. C. Snijders werd verleend, werd met één jaar verlengd.

Eene reistoelage tot het ondernemen van eene studiereis werd genoten door den werktuigkundig ingenieur A. H. Sirks, welke toelage echter wegens vertrek naar Indië, in den loop van den cursus werd terugbetaald.

I. HULPMIDDELEN VAN HET ONDERWIJS.

Bibliotheek. De algemeene toestand der bibliotheek is onvoldoende, zooals reeds in vorige verslagen werd geconstateerd.

Door de bestendige uitbreiding bij gebrek aan de noodige ruimte, raakt de boekenverzameling al meer verspreid, zoodat het zelfs voor het bedienend personeel uiterst moeilijk is te weten, waar bepaalde boeken of rubrieken zich bevinden. De leestafels zijn met boeken bezet, voor kostbare plaatwerken is geene plaats, zoodat ze opgestapeld ergens neergelegd moeten worden. Belangrijke seriëen, zooals de onlangs ten geschenke ontvangen „Mémoires de la Société des Ingénieurs civils de France", moeten eene plaats vinden in eene van ruw hout getimmerde kast op eene zolderkamer, waar geen licht te maken is.

Waar bovendien van de bibliotheek een goede systematische catalogus nog niet bestaat, biedt zij voor onderwijs en studie niet al het nut dat daarvan verwacht mag worden.

Zaal 5 is, gelijk reeds in het vorig verslag werd aangekondigd, tot leeszaal voor de docenten ingericht en in gebruik genomen. Van het bezoek valt nog weinig te zeggen, ook omdat voldoende bediening ontbreekt.

In het personeel kwam geene verandering. De amanuensisplaats bleef nog onbezet. Overigens bleef alles vrij wel gelijk. De verlichting op de kamer van den bibliothecaris werd veel verbeterd. De verwarming der leeszalen laat zeer te wenschen over.

Gebonden werden bijna 1500 boekdeelen. Hierbij kan de opmerking gemaakt worden, dat meer dan vroeger gestreefd wordt naar de eenvoudigste en doelmatigste wijze van binden, in overeenstemming met het te voorzien of gebleken gebruik, dat van de boeken gemaakt wordt.

Het getal uitgeleende boeken is nog steeds zeer toenemende. Het aantal afgegeven bons wijst in vergelijking met het vorig jaar eene vermeerdering aan van ruim 25 pct. Dit jaar werden uitgeleend ongeveer 14750 boekdeelen, hierin natuurlijk niet begrepen de op de leeszaal geraadpleegde werken. Bij een vrijwel gelijk gebleven getal bezoekers (ongeveer 100 per dag) was het aantal op de bibliotheek gebruikte boeken en plaatwerken aanmerkelijk grooter, hetwelk in verband staat met den langeren studietijd en de promoties.

Er hadden 792 verzendingen naar buiten plaats, ongerekend de verzonden dissertaties.

Van den nieuwen catalogus kwam het eerste deel „Wiskundige wetenschappen" gereed en nog in den loop der maand September 1907 is het algemeen verkrijgbaar gesteld. Vele onvoorziene omstandigheden hebben de uitgave vertraagd.

Van de „Lijst van periodieken" is eene tweede belangrijk vermeerderde uitgave in bewerking. Het geven van een supplement, wat oorspronkelijk in de bedoeling lag, blijkt niet voldoende, omdat de eerste oplage van de lijst zelf, die nog veel gevraagd wordt, reeds lang is uitgeput.

Aangekocht werden 1020 deelen. Van 83 vereenigingen, instellingen en particulieren werden 122 werken ten geschenke ontvangen, uitgenomen de hieronder vermelde tijdschriftenserieën. Legaten vielen de bibliotheek dit jaar niet ten deel.

Het aantal stukken van vervolgwerken bedroeg 679, terwijl verder inkwamen 506 jaargangen van tijdschriften, 86 jaarboeken, 142 kaartbladen en 114 stukken (rapporten, berichten, verslagen) van onderscheidene Regeeringslichamen, en eindelijk een aantal patenten en bestekken.

Met de zending van de dissertaties en inaugureele redevoeringen aan buitenlandsche technische hoogescholen of daarmede gelijkstaande inrichtingen werd doorgegaan en getracht het ruilingsgebied nog uit te breiden. Ten gevolge van nieuwe of weer aangeknoopte relatiën werden weer eenige belangrijke serieën van periodieken ten geschenke ontvangen en konden andere worden gecompleteerd. De als eene belangrijke aanwinst te beschouwen, reeds boven vermelde „Mémoires de la Société des Ingénieurs civils de France" werden verkregen door tusschenkomst van een der curatoren.

Driemaal moest op kosten van gebruikers een door hen zoek gemaakt werk worden aangeschaft; in twee gevallen werd de aangerichte schade vergoed. Ook nu weer bleek, dat sommige nalatige terugbezorgers eerst door bedreiging tot inachtneming van de bepalingen zijn te bewegen.

Verzameling van modellen voor wiskunde en kinematica. Deze bestaan uit:

a. Modellen in gips, hout, zijdedraad, cellulose, carton, metaal. De verzameling wordt jaarlijks vermeerderd, een catalogus wordt geregeld bijgehouden, het in orde houden vormt een onderdeel van het werk der assistenten. De verzameling is ondergebracht in kasten, zich bevindende in het kabinet der assistenten, in de collegezaal H en in de beide hoogleeraars-kabinetten, bij de zalen B en C gelegen;

b. Eene portefeuille met teekeningen over kinematica, zijnde calques van op de oefeningen gemaakte teekeningen;

c. Wandplaten in kleuren om bij de voordrachten van beschrijvende meetkunde te worden gebruikt.

Deze zijn, naar aanwijzingen van den betrokken hoogleeraar, door de assistenten vervaardigd.

Handteekenen en kunstgeschiedenis. De verzameling verkeert in goeden toestand, behoudens een klein deel der afgietsels, dat wegens gebrek aan behoorlijke bergruimte op den zolder achter zaal 7 is ondergebracht en daar niet genoegzaam tegen vuil en roet kan worden beveiligd.

Daar steeds het meeste behoefte werd gevoeld aan teekenmodellen voor ingeniers C_2, W_2, E_2, T_2, M_2, is in den afgeloopen cursus deze rubriek modellen wederom uitgebreid met eenige eenvoudige werktuigen, benevens tal van kunstnijverheidsvoorwerpen, deels antiek, deels modern, van hout, ijzer, tin, koper, brons, aardewerk enz., die met zorg uitgezocht eene blijvende waarde vertegenwoordigen en als teekenmodel voor de genoemde groepen van aanstaande ingenieurs door de goede grondvormen leerzamer zijn en betere diensten bewijzen dan het vroeger uitsluitend gebruikte pleisterornament, dat voor de bouwkundigen van meer direct nut kan worden geacht.

De collectie afgietsels onderging dit jaar geen belangrijke uitbreiding; slechts enkele nieuwe afgietsels van reliefbeeldhouwwerk worden aangekocht.

De verzameling boek- en plaatwerken, ten gebruike bij het kunsthistorisch onderwijs, werd wederom met eenige werken verrijkt, terwijl de collectie lantaarnplaatjes werd aangevuld met tal van cliché's naar werken van meesters der XIXde eeuw in verschillende Nederlandsche musea aanwezig.

Voor het projecteeren met opvallend licht van ondoorschijnende voorwerpen, medailles, plaquetten enz., werd een nieuw apparaat aangeschaft en door de firma Kipp en Zonen pasklaar gemaakt voor de Newton-projectie-lantaarn.

Weg- en waterbouwkunde. De verzameling van modellen van uitgevoerde waterbouwkundige werken onderging geene ver-

andering; zij bevindt zich in goeden staat; aan wenschelijke uitbreiding staat gemis van plaatsruimte in den weg.

De verzameling leermiddelen vermeerderde door vervaardiging van autographieën en door den aankoop van enkele boekwerken.

De verzameling bouwstoffen werd zooveel noodig vernieuwd.

De verzameling ten behoeve van het landmeten, het waterpassen en de geodesie verkeert in goeden staat en wordt daarin door aanvulling en vernieuwing zoo goed mogelijk gehouden.

Behalve met verschillende kleinigheden werden de hulpmiddelen door aankoop vermeerderd met: een sextant (gebruikt, maar in goeden staat), een afstandmeter van Wanschaff, een Hensoldt-binocle, een tachymeter van Fennel, 36 jalons en vier stellen waterpasbaken.

Geschenken werden niet ontvangen en verliezen van eenig belang kwamen niet voor.

Bouwkunde. De verzamelingen voor de bouwkunde, de decoratieve kunst en het ornamentteekenen, het boetseeren en de beeldhouwkunst verkeeren in goeden staat, die der boek- en plaatwerken worden geregeld uitgebreid. Eene groote aanwinst werd verkregen door de vervaardiging van eene serie groote historische wandplaten der architectuur, ten behoeve van de colleges in die vakken. Eene uitbreiding van de verzameling voor het onderwijs in het boetseeren en de beeldhouwkunst blijft zeer gewenscht, doch wordt voor een deel door gemis van de noodige plaatsruimte belet.

Werktuigbouwkunde. De verzameling modellen, alsmede de afdeelingsbibliotheek verkeert in uitstekenden toestand.

Wat de aanwinst betreft der verzameling, zoo werden wederom enkele modellen als geschenk ontvangen, andere voor rekening der afdeeling aangeschaft.

Als geschenk ontving de afdeeling: een bedrag van f 1000 van de vakafdeeling voor spoorwegbouw en spoorwegexploitatie van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, welk bedrag wordt aangewend om een gedeelte der kosten van den aanmaak van een model voor een stoomschuifbeweging van eene locomotief, dat door de Nederlandsche fabriek van werktuigen en spoorwegmateriaal wordt vervaardigd, te dekken; voorts 1 Sulzer cilinder met stoomverdeeling en regulator van de Nederlandsche machinefabriek te Helmond, en diverse machine-onderdeelen van Gebr. Stork en C°. te Hengelo, als: 1 asregulateur, klepstoel met klep, excentriek met stang, 1 kussenblok met rollen, systeem Hyatt, en 1 draagpot met rollen, systeem Hyatt, van het technisch bureau C. Jung te Amsterdam.

Voor rekening der afdeeling werd aangeschaft: 1 haaksche overbrenging en 1 wrijvingskoppeling, systeem Hill.

De afdeelingsbibliotheek werd met vele boekwerken op het gebied der werktuigbouwkunde verrijkt, terwijl tevens voor het onderwijs vele litographieën, lantaarnplaten en tabellen werden vervaardigd. De verzameling instrumenten werd door aankoop vermeerderd met 3 indicateurs, 1 chronometer en 2 slagentellers.

Scheepsbouwkunde. Voor zooverre de verzamelingen en hulpmiddelen reiken, zijn zij in bevredigenden toestand.

Den 2den Januari 1907 heeft de heer E. van Konijnenburg, ingenieur van den Rijkswaterstaat te Maastricht, aan de onderafdeeling der scheepsbouwkunde geschonken zijn manuscriptboekwerk, getiteld: „De Nederlandsche Scheepsbouw", met de daarbij behoorende photographieën, in losse banden en de verzameling teekeningen van schepen.

Hiervoor is een étalagetafel aangeschaft, gemaakt volgens het ontwerp van genoemden ingenieur en onder diens toezicht.

Door aankoop van nieuwere uitgaven op het gebied der vakliteratuur is de verzameling van teekeningen en boeken uitgebreid.

Verschillende instrumenten, dienende tot het maken van berekeningen, zijn door aankoop en ruil verworven.

Mechanische technologie. De verzameling der mechanische technologie en de modelmakerij bevinden zich in bevredigenden toestand.

Aangekocht werden voor de modelmakerij: een knipwerktuig voor ijzer; een kunstdraaibank.

Voor de verzameling: een collectie gedreven koperwerk uit de fabriek van G. Dikkers & Co. te Hengelo; een motor (heete lucht) van $^1/_{17}$ p.k. uit de „Vereinigte Fabriken für Laboratoriumsbedarf, Berlin N. Chausseestrasse 3", voor het drijven van een dynamometer bij het onderzoek van papier, een ventilator (electrisch gedreven) uit de fabriek van Adolph Wedekind, Hamburg, voor het regelen van de temperatuur in het lokaal, bestemd voor het onderzoek van papier en vezelstoffen.

Voor de bibliotheek der afdeeling werden enkele nieuwe boeken aangeschaft, terwijl met de aanvulling der verzameling teekeningen van werktuigen en de benoodigde autographieën, bestemd voor de colleges, werd voortgegaan.

Toegegaste natuurkunde en electro-techniek. De machinale inrichtingen van het centraal-station en het gebouw, alsmede de accumulatoren-batterijen, ketels, enz. blijven zich in goeden staat bevinden en aan hun bestemming voldoen

De gewone tweejaarlijksche ketelinspectie door den ingenieur van het stoomwezen heeft in het begin van den zomer van dit jaar plaats gehad, waarbij geenerlei gebreken aan de ketels zijn waargenomen. Wegens het telkens voorkomen van breuk is het grootste gedeelte der isolatoren, waarop de leidingen voor de booglampen op het terrein bevestigd zijn, met behulp van personeel der hooge school door nieuw en beter materiaal vervangen. In het dynamolokaal zijn thans ook de aldaar opgestelde wisselstroom- en draaistroom-generatoren definitief met het daarvoor bestemde schakelbord verbonden, zoodat nu overal op de daartoe aangewezen plaatsen in het gebouw over wissel- en draaistroom beschikt kan worden. Ook de hoogspanningsbatterij en bijbehoorende schakelborden, motorgenerator, enz. zijn tot het gebruik gereed, de batterij en de daarmede verbonden verplaatsbare schakeltafel behooren tot de eerste inrichtingen, die in dezen verbeterden vorm zijn uitgevoerd.

In de beide groote collegezalen zijn groote projectieschermen van wit geschilderd linnen aangebracht van dezelfde soort, maar van grooter afmeting dan het aanvankelijk in één der zalen aangebrachte proefscherm, dat nu voor de kleine collegezaal der afdeeling voor zwakstroomtechniek bestemd is.

De instrumenten-verzameling verkeert in goeden staat en wordt goed onderhouden. Een groot aantal kasten met glasdeuren, welke indertijd uit het oude laboratorium waren medegenomen, zijn nu op de zolders weder in elkaar gezet; daarin hebben de verschillende minder gebruikte toestellen en modellen van de verzameling eene plaats gevonden.

Op verzoek van den hoogleeraar Ravenek is op een der zolders ook de kostbare collectie modellen van molens, watergemalen enz. tijdelijk geplaatst, wegens plaatsgebrek in de werktuigbouwkundige afdeeling aan den voormaligen geweerwinkel, deze verzameling zal later weer overgebracht worden naar het nieuwe gebouw voor werktuigbouwkunde en scheepsbouwkunde, wanneer dit gereed is.

Als gewoonlijk werd het gebouw af en toe door belangstellenden bezocht, waarbij de verschillende lokalen en inrichtingen steeds de aandacht blijven trekken.

Verliezen of aanwinsten door ruil hebben dit studiejaar wederom niet plaats gehad, wel aanwinsten door aankoop, geschenk en aanmaak door het eigen personeel der werkplaats; ook zijn weer verscheidene wandteekeningen door den concierge en de assistenten vervaardigd.

Evenals in het vorige verslag zijn bij de volgende opsomming de toestellen enz. verdeeld in groepen, behoorende tot de meer bijzondere afdeelingen der verschillende docenten. Tot de toestellen, waarvoor door den Rijksbouwkundige voor de gebouwen van onderwijs met de leveranciers contracten waren gesloten, behoorde nog een zeer belangrijk toestel n.l. een hoogspanningstransformator met oliekoeling van 20 Kilowatt vermogen, transformeerende van 220 tot 100 000 Volt en van aftakkingen voor 20 000 Volt voorzien. Dit omvangrijke en zware apparaat heeft eene plaats gevonden in het hoogspanningslokaal, waar het bij het onderzoek van kabels zal gebruikt worden.

Voor de algemeene behoeften van den dienst in het laboratorium is eene kleine zwaveligzuur ijsmachine aangeschaft.

Aangeschaft werden voor:

1°. de afdeeling van prof. Siertsema (algemeene cursus): 8 eenvoudige condensatoren; 1 interferometer van Michelson; 3 eenvoudige weerstandbankjes; 1 projectie-lantaarn, met lamp, weerstand enz.; 1 „Echelon-grating" (trap-spectroscoop) naar Michelson; 1 daarbij behoorend gestel met collimator en kijker; 1 eveneens daarbij behoorende spectroscoop met constante afwijking; 1 turbine-interruptor; 1 snaar-galvanometer volgens Eindhoven; 1 ampère-meter, draagbaar formaat; 1 schuifweerstand van Ruhstat; 1 toestel voor bepaling van het mechanisch warmte-aequivalent naar Rubens; een photometer van Wingen.

2°. de afdeeling van prof. de Haas (Technische warmteleer en bijzondere onderwerpen voor technologen): 1 microscoopbuis

van Zeiss, bestemd voor een in de werkplaats vervaardigd toestel; tralie van Rowland; 2 apochromaat objectieven, een zonder, een met homogene immersie; apparaat voor ijking van den gasmeter van den calorimeter van Junkers; reflectie-polarisator en demonstratie-analysator naar Grimschl; diffractie-chromoscoop met 6 plaatjes; monsters koolstofvrij chromium, mangaan, molybdeen en kunstmatige robijnen; chromatische schijven voor kleur-ontbinding; uranium nitraat-cel; nitroso-scherm;

3°. de afdeeling van prof. van Swaay (electrische meetkunde): vier eenvoudige condensatoren; drie Osram-lampen; drie Nernstlampen; een Cooper-Hewitt-lamp; twee universaal-weerstanden van gebrs. Ruhstat, Göttingen; twee krukweerstanden; een weerstand voor stroom- en spanningsregeling; een experimenteelschakelbord; een twintigtal lantaarnplaatjes, vervaardigd door den photograaf Kouwenberg te Delft.

4°. het dynamolokaal (afdeeling der hoogleeraren Feldmann en Snijders): een rheostaat met grof- en fijnregeling van 100 ohm; een idem van 200 ohm; drie regelbare smoorspoelen; drie precisie-voltmeters met 3 meetbereiken, in lessenaarvorm; drie preciesie-ampère-meters met 3 meetbereiken in lessenaarvorm, een rheostaat met pakketweerstanden voor 220 volt. en 40 amp.; een gelijkstroom-dynamo van 220 volt. en 20 amp. van de electrot. fabriek „Maarssen"; twee convertor-dynamo's, met extra sleepring, verwisselbare poolschoenen en hulppolen van Siemens-Schuckert;

5°. de afdeeling van prof. van der Bilt (zwakstroomtechniek): drie polaire relais; drie galvanometers; een morse-schrijfapparaat; vier stopcommutators; een universaal-galvanometer met toebehooren; een omschakelaartje; twee ampère-meters: zes weerstand-bankjes; zes sounders; dertien seinsleutels.

In dit studiejaar zijn twee collecties gebruikte, maar voor het laboratorium nog zeer bruikbare machines, meetinstrumenten en andere toestellen tegen zeer lagen prijs aangekocht.

De eerste dusdanige aankoop betrof eene collectie electrische meetinstrumenten, afkomstig van de voormalige firma Helios te Keulen. Zij bestond in hoofdzaak uit: twee differentiaal-lampen voor gelijkstroom; een motor-lamp voor wisselstroom; een draaistroommotor van 0,75 P. K.; twee Wattmeters, systeem Ganz en C°.; twee groote daarbij behoorende weerstandbanken; een hoogspannings-voltmeter met bijbehoorende transformator; een draaispoel-galvanometer; een kwadraat-electrometer met magnetische demping; vijf ampère meters; twee voltmeters; en bovendien nog een sacharimeter van Soleil.

De tweede aankoop was afkomstig van het technisch bureau van der Ploeg te 's Gravenhage. Zij bestond hoofdzakelijk uit toestellen, die gediend hadden bij de vroegere installatie voor Ozonbereiding dezer firma.

De voornaamste er van waren: een gelijkstroom-dynamo voor 110 volt, 8 ampère; een draaistroom-generator voor 200 volt, 22 ampère; drie transformatoren met luchtkoeling, voor 200/4500 volt; een marmeren schakelbord met meetinstrumenten, schakelaars, enz.; een „Hitzdraht," ampèremeter voor zwakke stroomen met 2 meetbereiken; een aanloopweerstand van een draaistroommotor; eenige schakelaars voor draaistroom-apparaten; en een ijzeren consôle met hoogspanningszekeringen.

Volgens opgaven en onder medewerking en toezicht van de docenten, den bedrijfsingenieur en assistenten, werden in de werkplaats door den chef-instrumentmaker en de bedienden verschillende hulptoestellen en instrumenten vervaardigd en hersteld, waarvan de voornaamste zijn: drie zinken oliebakken voor den gasmotor; een toestel voor de bepaling der doorbuiging van staven; een comparateur (hersteld); een demonstratiemodel van een draaistroommoter; accumulator-batterijen (hersteld); een electro-dynamisch demonstratie-toestelletje; een inrichting voor collector-diagrammen bij een dynamo; een electrometer (hersteld); zes omschakelaars voor hooge spanning; eene verdeelinrichting voor eene draaibank; een toestel voor het uitmeten van ringen van Newton; een verdeelde schaal met wijzer voor een photometer; eene aflees-inrichting voor een toestel van Lunge-Neuberg; en afleesschaal met electrische lamp; een plankje met acht mignonlampvoetjes; eenige 3- en 4 wegkoppelingen voor hoogen druk; twee koolhouders voor eene projectielantaarn; een toestel voor nabootsing van het krachtlijnenverloop door vloeistofstralen; een quadrant-electrometer (hersteld); eene klembus voor eene draaibank; reservedeelen, nieuwe weerstanden en klossen voor de booglampen der terreinverlichting; 12 draadklemmen; twee groote weerstandbanken, bij Wattmeters behoorende (hersteld); een handwiel met as voor een regelweerstand bij een schakelbord; een Wattmeter (hersteld); een polarimeter van Laurent (hersteld); een oefeningsrefractometer (hersteld); en een hoekmeetinstrument.

Aan houtwerk werden vervaardigd: drie standaards voor smoorspoelen; een voetstuk voor een draaistroommotor; een voetstuk voor de ijsmachine; twee kistjes van teakhout voor instrumenten; twee voetstukken voor dynamo's (vermaakt); zes standaards met klemmen voor draadverbinding; en vier standaards voor waschfleschjes.

Aan glasblaaswerk werden vervaardigd verschillende kolfjes pyhnometers, buizen met ingesmolten platinastiften, waschfleschjes, koppelstukken, pipetten, buizen voor dampdichtheidsbepalingen, enz.

Door de assistenten en den concierge werd een aantal wandplaten geteekend, waaronder:

rek-krommen van smeedijzer; balans in uurwerken met compensatie; entropie-diagram Boulvin I; entropie-diagram Boulvin II; kromme van samenstelling van vloeibare lucht; Leidsche open manometer; bepalingen van gassen; energieverdeeling in het spectrum; stralings-pyrometer van Wanner; krommen betreffende verband tusschen magnetisatie en temperatuur, 3 stuks; oscillograaf-systemen, 2 stuks; kritische grootheden; wisselstroommachine; prijzen en verbruik van verschillende lichtbronnen, en pyrometer van Féry.

Ten geschenke werden ontvangen:

1°. van de firma Mix en Genest: een electriciteitsmeter voor gelijkstroom; een idem voor wisselstroom; een idem voor draaistroom; een idem voor draaistroom met nulleider;

2°. van het Departement van Oorlog: een Brotherhood-stoomwerktuig; een idem gekoppeld met een wisselstroommachine van Gramme; drie wisselstroom-booglampen voor projecteurs; eene wisselstroom-booglamp van Dubosq; eene kist met bijbehoorende kolen, en een transportwagen;

3°. van de firma Felten en Guilleaume: een kastje met kabelmonsters;

4°. van de Norddeutsche Seekabelwerke te Nordenham: een kastje met kabelmonsters;

5°. van de directie der werkplaatsen van de Rijkstelegraphie: een model eindsluiting voor telephoon;

6°. van de fabriek „Prometheus" te Bockenheim bij Frankfort a/M.: eene kast met onderdeelen van electrische verwarmings- en kookapparaten;

7°. van den heer J. Herzog, e. i.: eenige photographieën en twee ambroïn-isolatoren.

De tijdschriften-verzameling werd in den cursus 1906/07 vermeerderd met de in dat studiejaar verschenen nummers van 13 tijdschriften.

De boekenverzameling werd nog aangevuld met een 27tal werken.

Dagelijks werden ontvangen en in den gang ter raadpleging opgehangen de weerberichten van het Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut te de Bildt bij Utrecht.

Scheikundige technologie en mijnbouwkunde. De verzameling praeparaten bestemd voor het onderwijs in organische chemie werd opgesteld in het daarvoor gebouwde lokaal en gedeeltelijk in nieuwe flesschen overgebracht. Na afloop van dien omvangrijken arbeid, die in den loop van cursus 1907/1908 wordt voortgezet, zal de toestand van deze uitgebreide verzameling alleszins voldoende genoemd kunnen worden.

Met de uitbreiding van de verzameling van chemische technologie kan, nu daarvoor ruimte beschikbaar is gekomen, een aanvang worden gemaakt.

In den toestand van de verzamelingen ten behoeve van het onderwijs in microbiologie kwam weinig verandering.

De mijnbouwkundige verzamelingen zijn nog zeer onvolledig; voor zoover zij niet in den laatsten tijd zijn aangeschaft, zijn zij slecht gerangschikt en opgeborgen. Met de bewerking van het oude materiaal is een begin gemaakt. Aan eene uniforme catalogiseering, omvattende de afzonderlijke collecties van gesteenten, mineralen, ertsen, smeltproducten zoowel als de palaeontologische en geologische verzamelingen, wordt door alle betrokken hoogleeraren samengewerkt.

De *verfstoffenverzameling* werd verrijkt met eene collectie verfstoffen en olie, geschonken door den heer Vettewinkel te Amsterdam. De verzameling instrumenten van het *microbiologisch laboratorium* werd uitgebreid met twee microscopen naar eigen voorschrift vervaardigd.

Van de belangrijke aanwinsten, meerendeels door geschenken, voor de verzameling *organische praeparaten* verdienen vermelding:

Eene groote collectie kleurstoffen en staalkaarten van met die kleurstoffen geverfde garens, benevens enkele kunstmatige geneesmiddelen van de Gesellschaft für Chemische Industrie in Basel, door bemiddeling van den student Kessener, die tevens eene collectie door hem in het laboratorium dier fabriek vervaardigde geverfde garens ten geschenke gaf.

Eene collectie kleurstoffen, waaronder thioindigo naar Friedländer en thioindigorood van de firma Halle en Co., Biebrich am Rhein.

Enkele praeparaten vervaardigd door studenten T_4 en T_5.

Het instrumentarium van het microchemisch laboratorium werd uitgebreid met: glaswerk en chemicaliën voor een ruw laboratorium; twee microscopen; twee electrische ovens; een gasoven; eene installatie voor microphotographie; een tweede gedeelte van een microchemische projectie-installatie.

De geologische verzamelingen werden verrijkt door enkele geschenken als:

gesteenten van Argentinië, Bolivia, Chili en Vuurland van de heeren van Dijk en de Veer te Buenos-Ayres;

gesteenten uit Celebes van den heer Hulshof Poll te Pagoeat aan de Tominibaai;

gesteenten uit de Zwitsersche Jura van den heer van Lier, m. i. te Basel;

gesteenten uit China van den heer E. C. Abendanon, m. i. te 's Gravenhage;

gesteenten uit Nieuw-Guinea van den heer Moerman, m. i. te Rotterdam.

Door koop werden verkregen:

gesteenten uit den Simplontunnel, van het Siebengebirge, van de Laacher See, uit de omstreken van Kristiania;

eene algemeene collectie geologie;

voorts eenige reliefs van de Aetna, Krakatau, Santorin; eenige boeken en laboratorium-benoodigdheden.

Ongeveer 500 diapositieven werden in het geologisch laboratorium vervaardigd ten behoeve van de colleges.

De collecties mineralen en ertsen werden door aankoop geleidelijk uitgebreid.

Door schenking kwam deze verzameling in het bezit van eenige mineralen uit de Vereenigde Staten, door den heer A. C. de Jong m. i. verzameld.

Het ketelhuis en het machinelokaal aan de Westvest, de inrichtingen tot stoomverwarming en ventilatie in het gebouw voor schei- en mijnbouwkunde, en tot electrische verlichting en krachtsoverbrenging in het geheele gebouwen-complex aan het Oude Delft en de Westvest.

In den loop van dit studiejaar, en in het bijzonder in de wintermaanden, heeft bovengenoemde installatie weder aan zeer hooge eischen moeten voldoen; in het bijzonder wat de vraag betreft naar electrischen stroom, die op vele winter-namiddagen tusschen 4 en 5 uur zeer nabij kwam aan het maximum, dat de machines en batterijen te zamen in staat waren te leveren. Toch hebben, dank zij de voortdurende zorg en toewijding van den opzichter-machinist Weening en den stoker Kromhout, de stoomketels en de stoomwerktuigen met dynamo's en batterijen geregeld aan de behoefte kunnen voldoen, en zijn niet anders dan gewone, voor het goede onderhoud noodige herstellingen daaraan geschied. Wel is echter gebleken, dat verdere vermeerdering van door de installatie te leveren stoom en stroom voor verwarming en verlichting alleen door uitbreiding of voorziening dezer installatie zou kunnen geschieden.

In den loop van den winter begon de capaciteit van de accumulatoren-batterij n°. 2 sterk achteruit te gaan; uit een in het voorjaar ingesteld onderzoek bleek echter, dat met eene geringe herstelling aan eenige cellen dezer batterij dit gebrek grootendeels te verhelpen was, zoodat de volgende winter met vertrouwen op de goede werking daarvan kan worden te gemoet gezien. Ook de ankers van beide dynamo's hebben eene kleine herstelling ondergaa.

De inrichtingen tot stoomverwarming hebben den geheelen winter goed voldaan, wat betreft die volgens het laagdrukstelsel; daarentegen gaven de oude kachels en buisleidingen, die nog met het oudere hoogdrukstelsel werken, aanleiding tot veel last en zorg, door telkens voorkomende lekkages, ontstaan gedeeltelijk door slijtage, maar vooral door het feit, dat deze laatste, hier en daar door nieuwe laagdruk-kachels vervangen, nu geen samenhangend geheel meer vormen, en niet voortdurend in gebruik zijn,

Een overzicht van het bedrijf in het afgeloopen studiejaar geven de navolgende opgaven, gerekend van 1 Juni 1906 tot 31 Mei 1907.

In dit tijdsverloop werd in het geheel gestookt:

stoomketel n°. 1 gedurende 885, stoomketel n°. 2 gedurende 100, en stoomketel n°. 3 gedurende 1670, totaal 2655 uren (vorig jaar 2622).

Er werd stoomgelaten in de leidingen:

voor de stoomverwarming gedurende 1070 uren (vorig jaar 1467);

voor ander gebruik in het scheikundig laboratorium gedurende 1471 uren (vorig jaar 1411).

De stoomturbines en dynamo's hebben gelopen:

n°. 1 gedurende 1090 uren
n°. 2 „ 233 „
} totaal 1323 (vorig jaar 1328) uren.

En eindelijk, er zijn in gemeld tijdsverloop verbruikt:

3492 hectoliter, of circa 290 000 K.G. steenkolen (vorig jaar 319 500);

500 takkenbossen voor het aanmaken der vuren (vorig jaar 500);

170 liter „de Laval" smeerolie voor de turbines („ „ 160);

76 liter cilinderolie voor de stoomcilinders der voedingspompen (vorig jaar 71);

13 H.L. kluitkalk voor de reiniging van het voedingswater (vorig jaar 14);

426 stel koolspitsen in de booglampen voor de verlichting (vorig jaar 337).

K. EXCURSIEN EN WETENSCHAPPELIJKE REIZEN.

Afdeeling der weg- en waterbouwkunde. Door den hoogleeraar Heuvelink werden onder medegeleide van den assistent Holsboer met studenten civiel-ingenieurs terrein-opmetingen gedaan in de maanden October en December te Oostvoorne, Leiden en Arnhem.

Door de hoogleeraren Everts en Klopper werd met aanstaande civiel-ingeniers eene excursie gehouden naar Zaandam ter bezichtiging van de werken aan en nabij de Hembrug.

Afdeeling der bouwkunde. Door de hoogleeraren Klinkhamer en Everts werd met bouwkundige studenten eene excursie gehouden naar 's Hertogenbosch ter bezichtiging van kerken.

Onder leiding van bovengenoemde hoogleeraren en den lector van der Lee en drie assistenten werden te Rotterdam kerken en de electrische centrale bezichtigd.

Afdeeling der werktuigbouwkunde, scheepsbouwkunde en electrotechniek. Door de hoogleeraren Cop en Vossnack werd met studenten scheepsbouwkundig-ingenieurs eene excursie gehouden naar Amsterdam ter bezichtiging van het etablissement der Nederlandsche Scheepsbouwmaatschappij.

De hoogleeraren Franco, Brouwer, de lector van Aken en de assistent Pape bezochten met studenten werktuigkundig-ingenieurs de verschillende mechanische inrichtingen te Rotterdam.

Door de hoogleeraren Dijxhoorn, Franco, Ravenek, de Haas, de lector van Aken en de assistent dr. Huygen werden met studenten werktuigkundig-ingenieurs de werkplaatsen der Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij bezichtigd.

De hoogleeraren Dijxhoorn en Franco, de lector Muller en de assistent dr. Huygen bezochten met studenten werktuigkundig-ingenieurs de electriciteitsfabriek „Schiehaven" te Rotterdam.

Door de hoogleeraren van der Bilt, Feldmann, Snijders en van Swaay en de assistenten H. W. Snijders en Velu, werd eene excursie gehouden met studenten electro-technisch-ingenieurs naar Gladbach, Keulen, Basel, Zürich, Seebach, Wettingen, Zug, Brunnen, Morschaek, Luzern, Stanstadt, Engelberg, Obermatt, Lauterbrunnen, Thun, Burgdorf en Frankfurt a/M., ter bezichtiging van electro-technische fabrieken, electrische centralen en bergbanen en van eene telephooncentrale.

Afdeeling der scheikundige technologie en mijnbouwkunde. Door den hoogleeraar Molengraaff, den buitengewoon hoogleeraar van Bemmelen, den conservater Jonker en den assistent Hubrecht, werden excursiën met studenten mijningenieurs gehouden naar den Eiffel, het Thuringerwald, het Rheinische Schiefergebirge, Bentheim en Maarn.

Onder leiding van den hoogleeraar Grutterink, bijgestaan door 2 assistenten, werd met studenten mijningenieurs eene excursie gemaakt naar Apeldoorn en omstreken, ten einde gegevens te verzamelen voor eeue eventueel uit te geven geologische kaart van Nederland.

L. STUDENTENGEZELSCHAPPEN.

Het civiel- en bouwkundig gezelschap „Practische Studie" hield in het afgeloopen jaar 7 bijeenkomsten, welke meerendeels werden gevolgd door excursiën.

Het gezelschap „Leeghwater" hield 8 lezingen, waarvan enkele gevolgd werden door excursiën.

Het scheepsbouwkundig gezelschap „William Froude" hield in het afgeloopen jaar drie lezingen.

De electro-technische vereeniging hield 5 lezingen en werkte mede tot de regeling van de excursie der sub-afdeeling electrotechniek, naar Duitschland en Zwitserland van 22 Juni — 3 Juli.

Het technologisch gezelschap hield in het afgeloopen jaar 4 lezingen.

De mijnbouwkundige vereeniging hield in het afgeloopen jaar vier lezingen en nam tevens deel aan twee excursiën naar den Eifel en het Rheinischer Schiefergebirge.

DERDE HOOFDSTUK.

§ 5. VAN DE GYMNASIA.

A. GETAL EN PLAATS DER SCHOLEN.

Het getal der scholen bleef onveranderd en bedraagt dus 30. Zij zijn gevestigd in de gemeenten, aangewezen in de volgende tabel, die tevens vermeldt of de inrichting Rijkssubsidie geniet, in welke van de niet verplichte vakken onderwijs wordt gegeven, alsmede hoeveel het schoolgeld bedraagt.

Provinciën.	Gemeenten.	Aanwijzing van Rijkssubsidie.	Niet verplichte onderwijsvakken.	Schoolgeld in guldens.
Noordbrabant,	's Hertogenbosch,	gesubsidieerd,	Gymnastiek,	f 60, f 100; twee of meer leerlingen uit hetzelfde gezin, elk f 50, f 80.
	Breda,	idem,	idem,	f 100.
Gelderland,	Arnhem,	idem,	Hebreeuwsch,	f 70.
	Nijmegen,	idem,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	f 60, f 80; voor den tweeden en volgenden leerling uit hetzelfde gezin, f 45, 60.
	Zutphen,	idem,	idem,	f 80.
	Doetinchem,	idem,	Hebreeuwsch,	f 100.
	Tiel,	idem,	idem,	f 70.
Zuidholland,	Rotterdam,	niet gesubsidieerd,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	f 100.
	's Gravenhage,	idem,	idem,	f 100.
	Leiden,	gesubsidieerd,	idem,	f 100; twee of meer leerlingen uit hetzelfde gezin, elk f 75.
	Delft,	idem,	idem,	f 80; twee of meer leerlingen uit hetzelfde gezin, elk f 60.

Provinciën.	Gemeenten.	Aanwijzing van Rijkssubsidie.	Niet verplichte onderwijsvakken.	Schoolgeld in guldens.
	Dordrecht,	gesubsidieerd,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	f 100.
	Gorinchem,	idem,	Hebreeuwsch;	f 80.
	Schiedam,	idem,	idem,	f 70.
	Gouda,	idem,	idem,	f 100.
Noordholland,	Amsterdam,	niet gesubsidieerd,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	minimum f 60. maximum f 250.
	Haarlem,	gesubsidieerd,	Hebreeuwsch,	f 100.
	Alkmaar,	idem,	idem,	f 100.
Zeeland,	Middelburg,	idem,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	f 100.
Utrecht,	Utrecht,	idem,	idem,	f 100.
	Amersfoort,	idem,	Hebreeuwsch,	f 100.
Friesland,	Leeuwarden,	idem,	Hebreeuwsch; gymnastiek,	f 84.
	Sneek,	idem,	Hebreeuwsch,	f 80.
Overijssel,	Deventer,	idem,	Hebreeuwsch; gymnastiek	f 80.
	Kampen,	niet gesubsidieerd,	idem,	f 50.
	Zwolle,	gesubsidieerd,	Hebreeuwsch,	f 100.
Groningen,	Groningen,	idem,	idem,	f 100.
	Winschoten,	idem,	idem,	f 80.
Drenthe,	Assen,	idem,	idem,	f 100.
Limburg,	Maastricht,	idem,	gymnastiek,	f 30, f 40, f 50, f 60, f 70, f 100.

Wanneer in de kolom voor het schoolgeld zonder nadere aanduiding twee cijfers voorkomen, vermeldt het eerste bedrag voor de lagere, het tweede dat voor de hoogere klassen. Te Maastricht is het schoolgeld voor elke klasse verschillend.

Vrijstelling van de betaling van het schoolgeld werd verleend:

te Gorinchem aan 1 leerling;
„ Schiedam „ 1 „ ;
te Gouda aan 1 leerling;
„ Amsterdam „ 6 leerlingen;
„ Groningen „ 2 „ ;
„ Maastricht „ 4 „ ;

Totaal 15 leerlingen.

B. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

In het onderwijzend personeel en zijne bezoldiging hebben in het schooljaar 1906-1907 de volgende veranderingen plaats gehad.

's Hertogenbosch. De tijdelijke regeling van het onderwijs in de geschiedenis, zooals die voor den cursus 1905—1906 had gegolden, werd, volgens besluit van den gemeenteraad van 10 Augustus 1906, voor den duur van het schooljaar 1906—1907 bestendigd.

Op 18 September 1906 overleed na eene langdurige ziekte de leeraar in de oude talen J. H. P. C. Gründing. Ter voorziening in de hierdoor ontstane vacature benoemde de gemeenteraad in zijne vergadering van 25 October 1906, voorloopig voor den tijd van één jaar, A. A. W. M. Lievegoed, doctorandus in de klassieke letteren, die zijne tijdelijke betrekking op 1 November 1906 aanvaardde.

Dr. A. L. Lamers en dr. J. R. K. E. Schüngel ontvingen, op hun daartoe gedaan verzoek, in de raadsvergadering van 25 October 1906 eervol ontslag uit hunne betrekking, respectievelijk van leeraar in de scheikunde en van leeraar in de natuurkunde. In hunne plaats werd in diezelfde raadsvergadering, voorloopig tot het einde van den loopenden cursus, benoemd dr. C. J. Enklaar, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool.

Met het begin van den cursus 1906—1907 is in werking getreden de nieuwe verordening tot regeling van de jaarwedden der leeraren, vastgesteld bij raadsbesluit van 23 April 1906.

Arnhem. Voortdurende ongesteldheid noopte W. F. C. van Laak eervol ontslag te vragen uit zijne betrekking van leeraar in de Nederlandsche en Fransche talen. Het werd hem bij raadsbesluit van 25 Februari 1907 met ingang van 1 Maart d. a. v. verleend. Gedurende zijne ongesteldheid bleven de tijdelijke leeraren dr. K. Sneyders de Vogel en A. Zijp, wien reeds in den vorigen cursus het onderwijs respectievelijk in het Fransch en het Nederlandsch opgedragen was, daarmede belast. Dr. Sneyders de Vogel, met ingang van 1 Mei benoemd tot lector aan de

Rijksuniversiteit te Leiden, werd tot aan de zomervacantie vervangen door C. H. J. van Baren. De tijdelijke leeraar Zijp bleef tot aan het einde van den cursus werkzaam. Tot opvolger van van Laak werd in de raadsvergadering van 3 Juni 1907 benoemd A. J. Fehr, leeraar aan het gymnasium te Alkmaar, die eene definitieve aanstelling ontving als leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde, doch wegens zijne onvolledige bevoegdheid eene tijdelijke als leeraar in de Fransche taal.

Nijmegen. Aan C. C. Jager, leeraar in de wis- en natuurkundige aardrijkskunde, werd om gezondheidsredenen van het begin van den cursus tot 1 Januari 1907 verlof verleend en zijne taak werd opgedragen aan dr. B. Sijpkens, leeraar aan de hoogere burgerschool te Nijmegen, die daarmede tot aan de Paaschvacantie belast bleef. Bij raadsbesluit van 13 October 1906 verkreeg Jager eervol ontslag met ingang van 1 Januari 1907. Tot zijn opvolger werd in de raadsziiting van 12 Januari 1907 benoemd H. J. P. van Alfen, leeraar aan de hoogere burgerschool te Maastricht, die na de Paaschvacantie zijne betrekking aanvaardde.

Aan den leeraar in de wiskunde C. A. Kuipers werd om gezondheidsredenen met ingang van 19 October 1906 gedurende vier maanden verlof verleend; dit verlof werd later tot 1 Mei 1907 verlengd. Met ingang van 20 October 1906 werd door curatoren voor den tijd van vier maanden tot leeraar in de wiskunde aangesteld J. J. C. Westendorp te Nijmegen, welke tijdelijke benoeming werd goedgekeurd bij raadsbesluit van 27 October 1906, waarbij de bezoldiging werd bepaald op f 150 per maand. De verlenging dezer tijdelijke aanstelling tot de zomervacantie 1907 werd door den raad goedgekeurd bij besluit van 23 Februari 1927. Bij raadsbesluit van denzelfden datum werd eervol ontslag verleend aan C. A. Kuipers met ingang van 1 Mei 1907. Tot zijn opvolger werd bij raadsbesluit van 15 Juni 1907 benoemd dr. J. van der Feen, leeraar aan het gymnasium te Leeuwarden, die zijne betrekking bij het begin van den nieuwen cursus zou aanvaarden.

Zutphen. Bij raadsbesluit van 1 October 1906 werd aan dr. J. van IJzeren, leeraar in de oude talen, uit hoofde van zijne benoeming in gelijke betrekking aan het gymnasium te 's Gravenhage, met ingang van 1 Januari eervol ontslag verleend. In zijne plaats werd bij raadsbesluit van dienzelfden datum benoemd dr. P. de Koning, leeraar aan het gymnasium te Doetinchem, die op 1 Januari 1907 in functie trad.

De tijdelijke aanstelling van J. H. Nort als leeraar in de natuurkunde werd bij raadsbesluit van 1 Juli 1907 voor den cursus 1907—1908 bestendigd.

Op voorstel van curatoren werd bij raadsbesluit van 29 Juli 1907 eene verordening vastgesteld, regelende de jaarwedden van de leeraren en bedienden, aan welke verordening het stelsel van periodieke verhoogingen ten grondslag ligt.

Doetinchem. Bij raadsbesluit van 31 October 1906 werd aan dr. P. de Koning, benoemd tot leeraar aan het gymnasium te Zutphen, en aan dr. C. Albers, benoemd tot leeraar aan het gymnasium te Leeuwarden, met ingang van 1 Januari 1907 op hun verzoek eervol ontslag verleend uit hunne betrekking van leeraar in de oude talen.

Bij raadsbesluit van dezelfde dagteekening werden voor den cursus 1906—1907 benoemd tot leeraren in de natuurlijke historie dr. G. A. Schöufeld en dr. G. Wilhelmy, tot leeraar in de Engelsche taal W. van Ravenhorst en tot leeraar in de Hebreeuwsche taal J. Smalhout, allen tijdelijk in genoemde betrekkingen reeds aan het gymnasium verbonden.

Ter voorziening in de vacaturen, ontstaan door het vertrek van dr. de Koning en dr. Albers, werden bij raadsbesluit van 30 November 1606, voorloopig voor den tijd van één jaar, benoemd mejuffrouw dr. M. J. Baale en dr. J. H. F. Bloemers.

Wegens ongesteldheid werd aan N. M. Th. van Bakergem, leeraar in de Fransche en Hoogduitsche talen, een verlof van vier maanden verleend, ingaande 18 Januari 1907, welk verlof later verlengd werd tot het einde van den loopenden cursus. Onder goedkeuring van burgemeester en wethouders werd de waarneming zijner betrekking door curatoren opgedragen aan G. J. Knegjens, onderwijzer te Doetinchem, voor het Fransch in de eerste klasse, M. H. J. P. Horbach, leeraar aan de hoogere burgerschool te Arhem, voor het Fransch in de klassen II—VI, en J. H. Mulder te Groningen voor het Hoogduitsch, die tot het einde van den cursus aan het gymnasium werkzaam bleven.

Tiel. De tijdelijke aanstelling van mejuffrouw F. W. Andreae, leeraares in de natuurlijke historie, werd bij raadsbesluit van 21 November 1906 met ingang van 1 Januari 1907 in eene definitieve veranderd.

J. Faber tot dusverre tijdelijk leeraar in de Engelsche taal, werd bij raadsbesluit van 9 Februari 1907 definitief als zoodanig benoemd.

A. Landman, bij Kon. besluit van 25 Juni 1907 benoemd tot directeur der Rijks- hoogere burgerschool te Winterswijk, werd met ingang van 1 September 1907 bij raadsbesluit van 17 Juli 1907 eervol ontslag verleend als leeraar in de geschiedenis en de aardrijkskunde. Bij het einde van den cursus had de benoeming van zijn opvolger nog niet plaats gehad.

's Gravenhage. Tegen den aanvang van den cursus 1906—1907 stelden curatoren aan burgemeester en wethouders voor eene oproeping te doen voor sollicitanten naar de plaats van tijdelijk leeraar in de Nederlandsche taal, de geschiedenis en de aardrijkskunde gedurende den cursus 1906—1907, welke plaats was opengevallen door het aan A. W. Stellwagen verleend eervol ontslag. Burgemeester en wethouders waren echter van oordeel, dat curatoren ook nu, evenals in den cursus 1905—1906 tijdens de ziekte van den leeraar Stellwagen, met toepassing van art. 10 der Verordening de waarneming van den dienst gedurende den cursus 1906—1907 aan H. A. Leenmans konden opdragen, indien zij althans dien leeraar daarvoor geschikt achtten. Vermits Leenmans aan deze voorwaarde voldeed, belasten curatoren, overeenkomstig de opdracht van burgemeester en wethouders, hem met de waarneming der voormelde lessen. De inspecteur der gymnasia kon zich evenwel hiermede niet vereenigen en wenschte met het oog op art. 17 der Hooger-onderwijswet eene oproeping van sollicitanten voor gezegde betrekking te doen plaats hebben, ter voorbereiding eener benoeming door den raad. Burgemeester en wethouders voegden zich naar den wensch van den inspecteur, en nadat sollicitanten waren opgeroepen, werd Leenmans bij besluit van den gemeenteraad van 28 Januari 1907 benoemd tot tijdelijk leeraar voor het tijdvak tot 1 September 1907.

Als gevolg van meerdere splitsing van klassen was versterking der leerkrachten noodig.

Tot tijdelijk leeraar in de Fransche taal werd in de raadszitting van 20 Augustus 1906 voor den cursus 1906—1907 benoemd M. Hovingh, die reeds in den vorigen cursus als zoodanig werkzaam was geweest.

Verder werd bij raadsbesluit van 4 September 1906 een nieuwe leeraar aangesteld in de Grieksche en Latijnsche talen en de oude geschiedenis, te weten dr. J. van IJzeren, leeraar aan het gymnasium te Zutphen, die zijne betrekking met ingang van 1 Januari aanvaardde.

Eindelijk werd bij raadsbesluit van 17 September 1906 tot leeraar in de wiskunde, belast met het geven van drie wekelijksche lesuren gedurende den cursus 1906—1907, benoemd dr. A. L. Zaalberg, leeraar bij het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage.

Dr. J. F. van Bemmelen werd benoemd tot hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen en in verband hiermede werd hem bij raadsbesluit van 18 Maart 1907 met ingang van 1 Mei d.a.v. eervol ontslag verleend als leeraar in de natuurlijke historie.

Ter voorloopige voorziening in de daardoor ontstane vacature werd met goedkeuring van burgemeester en wethouders door curatoren het onderwijs in de natuurlijke historie voor het tijdvak van 1 Mei 1907 tot het einde van den cursus opgedragen aan M. C. Valk, doctorandus in de plant- en dierkunde, tijdelijk leeraar bij het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage.

Leiden. Aan dr. B. J. Goossens, leeraar in de natuurkunde, werd van den aanvang van den cursus tot de Paaschvacantie door burgemeester en wethouders verlof verleend wegens ziekte. Bij raadsbesluit van 18 April 1907 verkreeg dr. Goossens op zijn daartoe gedaan verzoek eervol ontslag, met bepaling dat dit ontslag zou geacht worden te zijn ingegaan op 1 April 1907. Krachtens opdracht van burgemeester en wethouders werden de lessen in de natuurkunde gedurende den geheelen cursus gegeven door dr. J. S. G. Gleuns, leeraar in de wiskunde, in de zesde klasse, en door J. Clay, doctorandus in de wis- en natuurkunde in de vijfde klasse.

Met toepassing van de desbetreffende bepalingen der verordening werd de jaarwedde van dr. H. W. de Graaf, leeraar in de natuurlijke historie, met ingang van 2 October 1906 gebracht op f 440, die van dr. J. W. Bierma, leeraar in de oude talen, met ingang van 17 April 1907 op f 2350, en die van C. Kok, leeraar in de Engelsche taal, met ingang van 1 September 1907 op f 1430.

Delft. A. C. Heyn, aan wien in den vorigen cursus de waarneming der lessen in de gymnastiek opgedragen was, werd bij raadsbesluit van 27 Maart 1907 tot leeraar in de gymnastiek benoemd.

Dordrecht. G. J. van der Stouwe, leeraar in de wiskunde, van wiens ernstige ongesteldheid in het vorige verslag melding is gemaakt, overleed op 3 Januari 1907. Zijne lessen werden door curatoren onder goedkeuring van burgemeesters en wethouders bij den aanvang van den cursus opgedragen aan W. L. Pilaar, leeraar aan de hoogere burgerschool, en A. Kruys, leeraar aan de burgeravondschool, die tot aan het einde van het schooljaar met die taak belast bleven. In zijne zitting van 19 Maart 1907 benoemde de gemeenteraad tot opvolger van van der Stouwe dr. H. Bremekamp, leeraar aan het gymnasium te Winschoten, die zijne taak op 1 September 1907 aanvaardde.

Uit hoofde van zijne benoeming tot leeraar bij het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage verzocht J. A. H. Mettrop, leeraar in de Fransche taal, ontslag, hetwelk hem bij raadsbesluit van 21 Mei 1907 met ingang van 1 September d. a. v. eervol werd verleend. In zijne plaats werd bij raadsbesluit van 25 Juni 1907 benoemd M. H. P. J. Horbach, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Arnhem.

Gorinchem. In de raadsvergadering van 15 September 1906 werd de tijdelijke benoeming van P. Persant Snoep als leeraar in de natuur- en scheikunde voor den cursus 1906—1907 bestendigd.

Bij besluit van burgemeester en wethouders van 22 Maart 1907 werd aan den conrector dr. J. Berlage tot herstel van gezondheid met ingang van 9 April een verlof verleend van twee maanden. Dit verlof werd bij besluit van 3 Juni 1907 verlengd tot den aanvang der zomervacantie. Tijdens zijne afwezigheid werden zijne lessen welwillend waargenomen door den rector dr. van Helbergen, door de leeraren in de oude talen dr. Dee en dr. Jungius en door Scharp de Visser, leeraar in de geschiedenis en de aardrijkskunde.

Schiedam. Op zijn verzoek ontving in de gemeenteraadszitting van 27 November 1906 C. Bethe met ingang van 1 Januari 1907 eervol ontslag als leeraar in de Hoogduitsche taal. In dezelfde zitting werd J. van Hessen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Heerenveen, tot zijn opvolger benoemd. Deze trad in functie op 1 Februari 1907.

Wegens zijne benoeming tot leeraar bij het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage verzocht E. Hazelhof ontslag uit zijne betrekking van leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde, hetwelk hem bij raadsbesluit van 14 Mei 1907 eervol werd verleend met ingang van 1 September 1907.

Den 16den Juli 1907 benoemde de gemeenteraad tot zijn opvolger H. J. Nassau Noordewier jr., die echter deze benoeming niet aannam. Bij den aanvang van den cursus 1907—1908 was in de vacature nog niet voorzien.

De tijdelijke aanstelling van dr. M. J. de Boer als leeraar in de natuurkunde werd bij raadsbesluit van 20 Augustus 1907 voor den cursus 1907—1908 bestendigd.

Gouda. Aan A. L. van Uven, leeraar in de natuurlijke historie, werd op zijn verzoek wegens eene ernstige ongesteldheid, welke hem belette zijne lessen met den aanvang van den cursus te hervatten, door burgemeester en wethouders een verlof verleend tot 31 December 1906. Dit verlof werd eerst tot 31 Maart 1907 en vervolgens tot het einde van den cursus verlengd. Bij raadsbesluiten van 21 September 1906, 4 Januari en 5 April 1907 werd mejuffrouw J. Reynvaan, tijdelijke leerares aan de Rijkshoogere burgerschool, aangewezen om gedurende het verlof van van Uven diens lessen waar te nemen.

Op 21 November 1906 overleed F. Sieverdink, leeraar in de wiskunde. J. E. Edie, doctorandus in de wis- en natuurkunde te Rotterdam, werd bij raadsbesluit van 14 December 1906 met de tijdelijke waarneming van de lessen in de wiskunde belast en ontving eene definitieve benoeming bij raadsbesluit van 8 Maart 1907.

Bij zijn besluit van 4 Januari 1907 bracht de gemeenteraad eene wijziging in de regeling van de jaarwedden der uitsluitend aan het gymnasium verbonden leeraren. Volgens de nieuwe regeling bedraagt de jaarwedde van den rector f 2800, die van den conrector f 2200, die van de drie leeraren in de oude talen en aanverwante vakken en van den leeraar in de wiskunde ieder f 2000, met bepaling dat deze jaarwedden voor elken volbrachten diensttijd van 5, 10 en 15 jaren bij het hooger onderwijs verhoogd worden telkens met f 200.

Amsterdam. R. A. Hugenholtz, leeraar in de Engelsche taal, overleed op 4 December 1906. Met de tijdelijke waarneming der opengevallen lessen werd bij raadsbesluit van 2 Januari 1907 belast T. Bantema, onderwijzer aan de Jan Pieter Heijeschool te Amsterdam. Definitief voorzag de gemeenteraad in de bestaande vacature op 20 Februari 1907 door de benoeming van H. Poutsma, leeraar aan de vierde hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam, die op 8 April 1907 zijne betrekking aanvaardde.

Met toepassing van de desbetreffende bepalingen der verordening werd de jaarwedde van dr. J. Mehler, leeraar in de oude talen, bij raadsbesluit van 21 November 1906 met ingang van 1 Januari 1907 gebracht op f 3100 en die van dr. E. Bouwman, leeraar in de wis- en natuurkunde, bij raadsbesluit van 5 Juni 1907 met ingang van 1 September d.a.v. op f 3100.

Haarlem. Wegens ziekte van den leeraar in de wis- en natuurkunde dr. H. A. J. Valkema Blouw werd bij raadsbesluit van 24 October 1906 tot tijdelijk leeraar benoemd A. Vas Nunes, doctorandus in de wis- en natuurkunde te Amsterdam, die van 29 October tot aan de Kerstvacantie werkzaam was.

In zijne vergadering van 20 Februari 1907 besloot de gemeenteraad, dat te beginnen met 1 September 1907 aan de leerlingen van het gymnasium onderwijs zou gegeven worden in de gymnastiek. Bij raadsbesluit van 10 Juli 1907 werd tot leeraar in dit vak benoemd B. ten Have te Middelburg.

De tijdelijke aanstelling van den leeraar in de wiskunde W. L Nolke werd bij raadsbesluit van 10 Juli 1907 met ingang van 1 September d.a.v. in eene definitieve veranderd.

Alkmaar. Bij raadsbesluit van 5 September 1906 werden voor den cursus 1906—1907 benoemd tot leeraar in de Fransche taal A. J. Fehr, tot leeraar in de Hoogduitsche taal L. Leijdesdorff en tot leeraar in de Hebreeuwsche taal P. J. Glasz, allen tijdelijk in genoemde betrekkingen reeds aan het gymnasium verbonden.

Aan A. J. Fehr, leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde en in de Fransche taal, werd uit hoofde van zijne benoeming aan het gymnasium te Arnhem bij raadsbesluit van 19 Juni 1907 eervol ontslag verleend met ingang van 1 September d.a.v.

In de hierdoor ontstane vacature werd voorzien door de benoeming, voorloopig alleen voor den cursus 1907—1908, van J. A. Vor der Hake tot leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde (raadsbesluit van 31 Juli 1907) en van C. R. C. Herckenrath tot leeraar in de Fransche taal (raadsbesluit van 28 Augustus 1907).

De jaarwedde van L. Leydesdorff, leeraar in de Hoogduitsche taal, werd bij raadsbesluit van 5 December 1906 met ingang van 1 Januari 1907 met f 200 verhoogd en alzoo gebracht op f 1200.

Middelburg. De rector dr. J. G. Vogler, wien bij besluit van burgemeester en wethouders van 21 Augustus 1906 wegens ernstige ongesteldheid verlof verleend was tot 1 November d. a. v., overleed op 10 October 1906. Het gymnasium, waaraan hij gedurende bijna 40 jaar, eerst als conrector, later als rector, met nauwgezette plichtsbetrachting werkzaam was geweest, leed door zijn dood een groot verlies.

Ten gevolge van dit verlof en overlijden werden de lessen in de oude talen verdeeld over den conrector en de beide leeraren in de oude talen.

Op 19 December 1906 werd als conrector dr. A. H. Kan benoemd tot rector en in zijne plaats tot conrector dr. W. G. C. Wagner, leeraar in de oude talen en de oude geschiedenis, beiden met ingang van 1 Januari 1907.

In de hierdoor ontstane vacature van leeraar in de oude talen en de oude geschiedenis werd op 20 Februari 1907, voorloopig voor den tijd van één jaar, voorzien door de benoeming van dr. L. A. J. Burgersdijk jr. te Leeuwarden, die op 21 Maart 1907 in functie trad.

Als opvolger van E. Besse, leeraar in de geschiedenis, van wiens eervol ontslag in het vorige verslag melding is gemaakt, werd op 24 October 1906 benoemd H. A. W. van der Vecht, tijdelijk leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Sappemeer, die zijne betrekking op 3 December 1906 aanvaardde.

Utrecht. Bij besluit van 10 Mei 1907 verleende de gemeenteraad aan dr. A. Rutgers op zijn daartoe gedaan verzoek met ingang van 1 September 1907 eervol ontslag uit zijne betrekking

van leeraar in de wiskunde. In verband hiermede werd de tijdelijke aanstelling van M. J. van Uven met uitbreiding van het aantal zijner lesuren bij raadsbesluit van 20 Juni 1907 bestendigd voor den cursus 1907—1908, op eene jaarwedde, berekend naar f 100 per wekelijksch lesuur.

De tijdelijke leeraren H. Italie, dr. P. A. Meerburg en J. C. Eykman, respectievelijk in de Hebreeuwsche taal, de scheikunde en de gymnastiek, werden bij raadsbesluit van 10 Mei 1907 herbenoemd voor den cursus 1907—1908.

Overeenkomstig de bepalingen der desbetreffende verordening werden bij raadsbesluit van 26 October 1906 de jaarwedden van de nagenoemde leeraren met ingang van 1 Januari 1907 verhoogd en derhalve gebracht: voor dr. J. J. G. Vürtheim op f 3000; voor dr. J. Hartelust op f 2800; voor dr. L. Alma op 2400; voor F. Albers op f 2900; voor J. J. van Noorle Jansen op f 2500; voor dr. J. Robbers op f 2900.

Amersfoort. De tijdelijke aanstelling van H Corver als leeraar in de natuurkunde werd bij raadsbesluit van 29 Januari 1907 met ingang van 1 Februari d. a. v. in eene definitieve veranderd.

Bij raadsbesluit van 25 Juni 1907 werd Z. Stokvisch, tot dusverre tijdelijk leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde, definitief als zoodanig benoemd en werden de tijdelijke leeraren S. G. de Vries, A. K. Hovens Gréve en dr. A. A. Pulle, respectievelijk in de aardrijkskunde, de geschiedenis en de natuurlijke historie herbenoemd voor den cursus 1907—1908.

Leeuwarden. Ter tijdelijke voorziening in de vacature, ontstaan door het vertrek van den leeraar in de oude talen dr. A. Halberstadt, droeg de gemeenteraad bij besluit van 11 September 1906 een deel der lessen in de oude talen op aan W. E. J. Kuiper, candidaat in de klassieke letterkunde. Als opvolger van dr. Halberstadt werd, bij raadsbesluit van 9 October 1906, met ingang van 1 Januari 1907, benoemd dr. C. Albers, leeraar in de oude talen aan het gymnasium te Doetinchem.

Intusschen was, wegens eene langdurige ongesteldheid van den rector, tijdelijke versterking van het personeel der leeraren gewenscht, en daar Kuiper tegen 1 Januari 1907 zijne functiën wenschte te eindigen, benoemde de raad in zijne zitting van 11 December 1906 als, tijdelijk leeraar in de oude talen dr. L. Rank te Leiden om 1 Januari 1907 in dienst te treden.

De conrector dr. W. F. H. Coenen werd tegen het einde van Februari 1907 plotseling door eene ernstige ongesteldheid getroffen, die hem buiten staat stelde zijne betrekking verder te vervullen. Met de waarneming van het rectoraat werd nu belast de leeraar in de oude talen dr. H. D. Verdam, die de uren van dr. Coenen, voor de oude talen bestemd, met de leeraren Albers en Rank deelde. Met de waarneming van dr. Coenen's lessen in het Hebreeuwsch werd bij raadsbesluit van 26 Maart 1907 belast P. de Buck, predikant te Leeuwarden.

De leeraar in de wiskunde dr. J. van der Feen, die in gelijke betrekking benoemd was aan het gymnasium te Nijmegen, verkreeg, op zijn daartoe gedaan verzoek, bij raadsbesluit van 23 Juli 1907 eervol ontslag, met ingang van 1 September 1907. In zijne plaats benoemde de gemeenteraad in zijne zitting van 23 Juli 1907 A. J. Th. de Van, doctorandus in de wis- en natuurkunde te Leiden, tot tijdelijk leeraar voor den cursus 1907—1908.

Sneek. De nieuwe leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde G. Leffertstra trad terstond bij het begin van den cursus in functie, de nieuwe leeraar voor geschiedenis en aardrijkskunde E. Besse echter eerst op 1 November 1906.

Groningen De leeraar in de Engelsche taal R. de Boer verkreeg op zijn daartoe gedaan verzoek, bij besluit van burgemeester en wethouders van 18 Maart 1907, wegens gezondheidsredenen een verlof tot aan de zomervacantie. Het geven van onderwijs in het Engelsch werd door burgemeester en wethouders voor het tijdvak van 18 Maart 1907 tot 15 Juli d.a.v. opgedragen, gedurende drie uren per week in de vijfde en zesde klasse aan A. E. H. Swaen, lector aan de Rijksuniversiteit en leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen, en gedurende zes uren per week in de derde en vierde klasse aan W. Struik, leeraar in de Fransche taal aan het gymnasium te Groningen. Niet lang daarna verzocht de leeraar de Boer van zijne betrekking aan het gymnasium te worden ontheven, waarop hem bij raadsbesluit van 11 Mei 1907 met ingang van 1 September d.a.v. eervol ontslag werd verleend. In zijne plaats werd bij raadsbesluit van 22 Juni 1907 benoemd A. E. H. Swaen.

Ook aan dr. C. D. Schönfeld, gedurende eene reeks van jaren leeraar in de wiskunde, werd door den raad op zijn verzoek met ingang van 1 September 1907 eervol ontslag verleend bij besluit van 27 April 1907. Tot zijn opvolger benoemde de raad in zijne vergadering van 8 Juni 1907 dr. G. A. Schönfeld, leeraar aan het gymnasium te Doetinchem.

Winschoten. Dr. H. Bremekamp, leeraar in de wiskunde en de wis- en natuurkundige aardrijkskunde, in gelijke betrekking benoemd aan het gymnasium te Dordrecht, verzocht eervol ontslag, hetwelk hem bij raadsbesluit van 20 April 1907 tegen 1 September d.a.v. werd verleend. In zijne plaats benoemde de gemeenteraad bij besluit van 20 Juli 1907, voorloopig alleen voor den cursus 1907—1908, H. H. Niesen, doctorandus in de wis- en natuurkunde te Groningen.

Assen. Ter vervanging van dr. J. Böeseken, die eene benoeming had ontvangen tot lector aan de Rijksuniversiteit te Groningen, benoemde de raad bij besluit van 25 October 1906 tot leeraar in de scheikunde dr. H. Vermeulen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool.

Aan dr. A. Eecen, leeraar in de wiskunde, die tot dusverre tijdelijk belast was met een gedeelte van het onderwijs in de aardrijkskunde, werd bij raadsbesluit van 30 Augustus 1906 eene vaste aanstelling verleend als leeraar in de wis- en natuurkundige aardrijkskunde.

Mejuffrouw M. H. Leopold, tijdelijke leerares in de Hoogduitsche taal, werd bij raadsbesluit van 10 Mei 1907 met ingang van 1 Juni 1907 definitief als zoodanig benoemd.

Maastricht. Aan dr. J. K. de Cock, leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde en de aardrijkskunde, werd bij het begin van den cursus een verlof toegestaan tot herstel van gezondheid. Zijne lessen werden, bij besluit van burgemeester en wethouders van 19 September 1906, tijdelijk opgedragen aan G. Brom, doctorandus in de Nederlandsche letterkunde, die met deze taak belast bleef tot 1 Februari 1907.

Bij raadsbesluit van 26 Maart 1907 werd de tijdelijke aanstelling van B. Swart als leeraar in de natuurlijke historie in eene definitieve veranderd.

Bij raadsbesluit van 18 Juli 1907 werd aan dr. L. H. J. E. Cordewener, leeraar in de klassieke talen, wegens het bezit van een in het buitenland verkregen doctorstitel eene verhooging van jaarwedde van f 100 toegekend.

Het eindcijfer der leeraarsbetrekkingen bedroeg in December 1906 447 tegen 446 in dezelfde maand van het vorige jaar. Aan drie gymnasia werd het getal der leeraren met één verminderd, daarentegen aan twee met één en aan één met twee vermeerderd.

Te 's Hertogenbosch werd het onderwijs in de natuurkunde en de scheikunde, dat vroeger door twee leeraren werd gegeven, aan één leeraar opgedragen. Te Zutphen werden bij het aftreden van den leeraar in de geschiedenis en de aardrijkskunde diens lessen verdeeld onder den leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde en drie leeraren in de oude talen, waarvoor aan deze leeraren eene verhooging van jaarwedde of eene personeele toelage werd toegekend. Te Utrecht werd eene opengevallen betrekking van leeraar in de oude talen onvervuld gelaten, daar het aantal parallelafdeelingen wegens het geringere aantal leerlingen kon verminderd worden.

Tegenover deze vermindering met drie staat eene vermeerdering met vier: te Tiel werd het onderwijs in de scheikunde en de natuurlijke historie, dat vroeger door één leeraar gegeven werd, over twee leeraren verdeeld; te 's Gravenhage werd het personeel der leeraren met twee vermeerderd, omdat wegens meerdere splitsing van klassen het aantal leeraren in de oude talen met één moest worden vermeerderd en er voor eenige uren wiskunde een nieuwe leeraar moest worden benoemd; te Zwolle werd de in December 1905 bestaande vacature van leeraar in de natuurlijke historie aangevuld.

De 447 leeraarsbetrekkingen werden waargenomen door 440 leeraren, daar 7 leeraren aan meer dan ééne inrichting werkzaam waren. Dit was het geval met:

1 leeraar in de Hoogduitsche taal te Arnhem en te Nijmegen;
1 leeraar in de Engelsche taal te 's Gravenhage en te Delft;
1 leeraar in de Hebreeuwsche taal te 's Gravenhage en te Haarlem;
1 leeraar in de Hebreeuwsche taal te Utrecht en te Amersfoort;
1 leeraar in de natuurlijke historie te Kampen en te Zwolle;
1 leeraar in de Hebreeuwsche taal te Groningen en te Winschoten;
1 leeraar in de Engelsche taal te Groningen en te Assen.

De volgende tabel wijst het getal der leeraren aan de verschillende gymnasia en hunne bevoegdheid aan.

GYMNASIA te	Getal der leeraren in December 1906.						*Aanmerkingen.*
	Doctoren.	Candidaten.	Bezitters eener akte voor het middelbaar onderwijs.	Volgens overgangsbepaling H. O.wet	Volgens overgangsbepaling wet M. O.	Totaal.	
's Hertogenbosch	7	1	5	—	—	13	(1) Hieronder één bezitter van de akte bedoeld in art. 16 *i*, alinea 2 Hooger-onderwijswet.
Breda	7	2	5	—	—	14	
Arnhem	6	—	5 (1)	—	—	11	
Nijmegen	6	3	3 (1)	—	3	15	
Zutphen	7	2	5	—	—	14	
Doetinchem	8	—	3 (1)	—	—	11	
Tiel	5	2	7 (1)	—	—	14	
Rotterdam	13	2	5	—	—	20	
's Gravenhage	16	1	7	—	—	24	
Leiden	10	1	6 (1)	—	—	17	
Delft	6	2	5	—	—	13	
Dordrecht	6	2	5	—	—	13	
Gorinchem	6	1	6	—	—	13	
Schiedam	8	—	4	—	—	12	
Gouda	7	1	7 (1)	—	—	15	
Amsterdam	15	1	8 (1)	—	—	24	
Haarlem	9	1	4	—	—	14	
Alkmaar	7	2	4	—	—	13	
Middelburg	5	3	6	—	—	14	
Utrecht	9	3	6 (1)	—	—	18	
Amersfoort	6	3	5 (1)	1	—	15	
Leeuwarden	6	2	4	—	—	12	
Sneek	7	1	5	—	—	13	
Deventer	8	2	5	—	—	15	
Kampen	7	3	7 (1)	—	—	17	
Zwolle	8	2	4 (1)	—	—	14	
Groningen	10	2	4	—	—	16	
Winschoten	6	2	5	—	—	13	
Assen	9	1	4 (1)	—	—	14	
Maastricht	6	1	7	2	—	16	
Totaal	236	49	156	3	3	447	

C. JAARWEDDEN VAN HET ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de jaarwedden van rectoren en leeraren aan de verschillende gymnasia.

GYMNASIA te	Jaarwedde van den rector, * vrije woning.	Getal der leeraarsjaarwedden tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 2000.	boven f 2000 tot en met f 2500.	boven f 2500.	Geheel getal jaarwedden van rectoren en leeraren.	Totaal bedrag der jaarwedden.
s Hertogenbosch	f 3 600	6	2	—	4	13	f 21 280,00
Breda	3 700	7	1	2	3	14	22 067,11
Arnhem	4 000	2	2	2	4	11	24 875,00
Nijmegen	* 2 900	6	3	1	4	15	24 041,00
Zutphen	3 000	7	2	2	2	14	19 730,00
Doetinchem	2 600	1	8	1	—	11	18 900,00
Tiel	3 000	7	2	2	2	14	20 627,75
Rotterdam	5 000	4	—	3	12	20	53 358,23
's Gravenhage	4 250	4	1	7	11	24	56 050,00
Leiden	3 600	7	3	2	4	17	26 451,42
Delft	3 600	4	2	5	1	13	23 550,00
Dordrecht	3 500	4	2	2	4	13	24 290,00
Gorinchem	3 000	7	4	—	1	13	18 900,00
Schiedam	3 500	5	2	3	2	13	21 550,00
Gouda	3 400	7	3	1	3	15	22 400,00
Amsterdam	5 000	1	—	2	20	24	76 800,00
Haarlem	4 000	3	4	3	3	14	29 000,00
Alkmaar	3 000	4	5	2	—	12	18 950,00
Middelburg	3 500	7	2	4	—	14	20 200,00
Utrecht	3 800	3	2	7	5	18	38 680,00
Amersfoort	3 400	6	4	1	3	15	23 105,80
Leeuwarden	3 500	2	6	3	1	13	24 150,00
Sneek	3 000	7	4	1	—	13	18 700,00
Deventer	3 350	7	3	3	1	15	21 175,00
Kampen	3 000	11	4	1	—	17	19 358,00
Zwolle	3 000	6	1	5	1	14	22 700,00
Groningen	3 800	1	3	2	9	16	39 300,00
Winschoten	2 800	5	6	1	—	13	18 575,00
Assen	3 000	5	6	2	—	14	19 885,00
Maastricht	3 400	7	2	6	—	16	23 060,00
	30	153	89	76	100	448	f 811 709,31

Deze tabel vermeldt een getal van 448 jaarwedden of één meer dan het aantal betrekkingen. Dit verschil wordt veroorzaakt doordat aan twee scholen, te Schiedam en te Leeuwarden, geen afzonderlijke leeraar is aangesteld voor de lessen in de Hebreeuwsche taal, maar dit onderwijs aan deze gymnasia gegeven wordt door een der leeraren in de oude talen, waarvoor eene afzonder-

lijke jaarwedde genoten wordt. Daarentegen was het getal der jaarwedden te Alkmaar één minder dan dat der leeraren, omdat het onderwijs in de scheikunde, bestemd voor de leerlingen, die zich uitsluitend willen onderwerpen aan het eindexamen ter verkrijging van het getuigschrift voor de faculteit der geneeskunde of der wis- en natuurkunde, gedurende den geheelen cursus, wegens het ontbreken van leerlingen voor deze lessen, niet gegeven werd.

Jaarwedden door het onderwijzend personeel aan andere openbare scholen genoten.

De volgende tabel bevat eene opgave van de jaarwedden, door het onderwijzend personeel der gymnasia genoten aan burgerdag- of avondscholen, aan hoogere burgerscholen, aan middelbare meisjesscholen, aan lagere scholen en aan inrichtingen tot vorming van onderwijzers bij het lager onderwijs.

GYMNASIA te	Jaarwedden aan eene burgerdag- of -avondschool. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 t/m f 1000.	Boven f 1000.	Bedrag.	Jaarwedden aan eene hoogere burgerschool. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 t/m f 1000.	Boven f 1000.	Bedrag.	Jaarwedden aan eene hoogere burgerschool voor meisjes. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 t/m f 1000.	Boven f 1000.	Bedrag.	Jaarwedden aan eene lagere school. Getal. Toten met f 500.	Boven f 500 t/m f 1000	Boven f 1000	Bedrag.	Jaarwedden aan inrichtingen tot vorming van onderwijzers bij het lager onderwijs. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 t/m f 1000.	Boven f 1000.	Bedrag.	Totaal. Getal.		Bedrag.	*AANMERKINGEN.* Het tusschen ( ) geplaatst cijfer wijst het aantal *personen* aan die de jaarwedden, in de tabel genoemd, genieten.
's Hertogenbosch	2	—	—	f 250,00	—	—	7	f 13 910,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(8)	9	f 14 160,00	1 arrondissements schoolopziener f 800.
Breda	—	—	—	—	—	1	7	14 511,39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(8)	8	14 511,39	1 idem f 800.
Arnhem	—	—	—	—	1	—	1	2375,00	—	—	1	f 1 200,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(3)	3	3 575,00	1 gymnasium Nijmegen f 1200.
Nijmegen	1	—	—	240,00	—	1	3	6 610,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(5)	5	6 850,00	1 gymnasium Arnhem f 1100; 1 leeraar bij de Israëlietische Gemeente f 1200.
																					—	(7)	10	13 070,00	
Zutphen	1	—	—	400,00	1	—	6	11 470,00	—	—	—	—	2	1	—	f 1 200,00	—	—	—						
Doetinchem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	f 450,00	(1)	1	450,00	1 arrondissements-schoolopziener f 800; 1 Rijkshoogere burgerschool Winterswijk f 1400.
Tiel	—	—	—	—	—	1	6	9 472,25	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	250,00	(7)	8	9 722,25	1 tuinbouwschool f 180.
Rotterdam	—	—	—	—	—	1	2	4 605,17	—	—	1	1 650,00	—	—	—	—	—	—	—	—	(3)	4	6 255,17	
's Gravenhage	—	—	—	—	—	1	2	5 600,00	—	—	—	—	—	1	—	1 000,00	—	—	—	—	(4)	4	6 600,00	1 gymnasium Delft f 1000; 1 buitengewone hoogleeraar Technische Hoogeschool Delft f 3000; 1 gymnasium Haarlem f 400.
Leiden	—	—	—	—	1	—	3	6 973,58	—	—	—	—	—	—	2	2 840,00	1	1	—	1 100,00	(7)	8	10 913,58	1 conservator bij de zoötomie aan de Universiteit f2000.
Delft	—	—	—	—	1	2	2	5 800,00	—	—	—	—	—	1	—	975,00	3	—	—	375,00	(6)	9	7 150,00	1 gymnasium 's Gravenhage f 3000.
Dordrecht	—	—	—	—	—	1	4	6 730,00	—	1	—	600,00	1	—	—	260,00	—	—	—	—	(5)	7	7 590,00	
Gorinchem	1	—	—	250,00	—	2	4	7 750,00	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	300,00	(6)	8	8 300,00	
Schiedam	2	—	—	550,00	—	—	6	9 150,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(6)	8	9 700,00	
Gouda	—	—	—	—	—	—	8	16 650,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(8)	8	16 650,00	
Amsterdam	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	400,00	(1)	1	400,00	
Haarlem	1	—	—	300,00	—	—	—	—	—	—	1	2 000,00	—	—	—	—	—	—	—	—	(1)	2	2 300,00	1 gymnasium 's Gravenhage f 600.
Alkmaar	—	—	—	—	—	—	3	5 790,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(3)	3	5 790,00	1 Rijks- hoogere burgerschool den Helder f 1550.
Middelburg	—	—	—	—	—	1	4	9 200,00	—	—	—	—	2	1	—	1 300,00	2	1	1	3 700,00	(8)	12	14 200,00	
Utrecht	—	—	—	—	—	2	3	6 080,00	—	1	—	750,00	—	—	1	1 150,40	—	—	—	—	(7)	7	7 980,00	1 gymnasium Amersfoort f 300.
Amersfoort	—	—	—	—	—	—	7	11 769,17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(7)	7	11 769,17	1 gymnasium Utrecht f 300.
Leeuwarden	—	—	—	—	—	—	2	3 200,00	—	—	—	—	—	1	—	775,00	—	—	—	—	(3)	3	3 975,00	1 Rijkslandbouwwinterschool f 550.
Sneek	—	—	—	—	—	3	3	7 800,00	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	300,00	(6)	7	8 100,00	1 zuivelschool f 360.
Deventer	—	—	—	—	—	2	6	11 010,00	—	2	—	1 435,00	—	—	—	—	—	—	—	—	(8)	10	12 445,00	
Kampen	4	1	—	1 669,00	3	1	8	12 966,00	—	—	—	—	3	—	—	950,00	—	—	—	—	(12)	20	15 585,00	2 Hoofdcursus f 300; 2 idem f 600; 1 idem f 700; 1 gymnasium Zwolle f 800.
Zwolle	—	—	—	—	—	—	4	10 640,00	—	—	—	—	1	—	—	500,00	—	—	—	—	(5)	5	11 140,00	1 arrondissements-scheolopziener f 800; 1 gymnasium Kampen f 800; 1 hoogere burgerschool Kampen f 900.
Groningen	—	—	—	—	—	—	1	1 800,00	—	1	—	600,00	—	—	—	—	—	1	—	600,00	(2)	3	3 000,00	1 Rijks- hoogere burgerschool en normaalschool Sappemeer f 525; 1 lector Universiteit f 2000; 1 gymnasium Assen f 1200; 1 gymnasium Winschoten f 300.
Winschoten	—	—	—	—	—	4	2	6 125,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(6)	6	6 125,00	1 gymnasium Groningen f 300.
Assen	—	—	—	—	—	—	3	7 900,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(3)	3	7 900,00	1 gymnasium Groningen f 1700.
Maasstricht	2	—	—	400,00	1	1	7	13 330,00	—	—	—	—	1	—	—	350,00	1	—	—	500,00	(10)	13	14 580,00	2 arrondissements-schoolopziener f 800.

Waar bleek dat eene bezoldiging of toelage werd genoten aan eene inrichting, niet tot de bovengenoemde rubrieken terug te brengen, is daarvan mededeeling gedaan in de laatste kolom. Inkomsten aan bijzondere inrichtingen zijn *niet* opgenomen.

D. LEERLINGEN.

De volgende tabel wijst het getal der leerlingen en toehoorders aan op 1 Januari 1907.

Getal der leerlingen en der toehoorders op 1 Januari 1907.

GYMNASIA te	Leerlingen. 1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	6de klasse.	Totaal.	Totaal in 1906.	Toehoorders 1907.	1906.	Algemeen totaal. 1907.	1906.
's Hertogenbosch	17	15	10	8	10	6	66	55	—	—	66	55
Breda	11	11	15	7	3	4	51	50	—	—	51	50
Arnhem	11	8	12	8	12	7	58	58	—	—	58	58
Nijmegen	10	8	12	11	7	10	58	58	—	1	58	59
Zutphen	10	9	7	10	4	7	47	47	1	—	48	47
Doetinchem	13	6	8	6	18	12	63	60	1	4	64	64
Tiel	8	8	6	7	4	6	39	34	—	—	39	34
Rotterdam	25	25	21	19	8	16	114	127	3	3	117	130
's Gravenhage	53	56	40	28	36	25	238	224	2	1	240	225
Leiden	22	23	21	14	14	16	110	102	—	1	110	103
Delft	11	7	10	6	8	6	48	45	1	1	49	46
Dordrecht	11	15	4	12	4	10	56	63	1	1	57	64
Gorinchem	10	9	3	6	2	4	34	28	—	—	34	28
Schiedam	5	5	8	8	8	5	39	42	—	—	39	42
Gouda	12	10	8	4	9	5	48	43	—	—	48	43
Amsterdam	48	46	37	30	23	16	200	199	—	—	200	199
Haarlem	19	20	15	15	5	8	82	85	—	1	82	86
Alkmaar	8	7	11	6	7	—	39	37	1	2	40	39
Middelburg	12	5	4	3	2	6	32	30	2	—	34	30
Utrecht	19	20	24	13	11	12	99	112	—	—	99	112
Amersfoort	12	6	10	7	10	8	53	51	—	—	53	51
Leeuwarden	13	14	9	8	10	12	66	66	—	—	66	66
Sneek	9	6	6	6	8	11	46	42	—	—	46	42
Deventer	14	13	3	5	9	7	51	45	3	3	54	48
Kampen	9	7	6	6	7	10	45	46	—	—	45	46
Zwolle	13	5	11	4	4	2	39	35	3	2	42	37
Groningen	31	16	22	13	17	14	113	105	—	—	113	105
Winschoten	10	11	10	6	7	10	54	50	—	—	54	50
Assen	4	4	5	6	4	7	30	30	2	1	32	31
Maastricht	9	17	14	9	7	8	64	57	1	—	65	57
	459	412	372	291	278	270	2 082	2 026	21	21	2 103	2 047

De tabel toont aan, dat het getal der leerlingen en der toehoorders, vergeleken met dat van het vorige jaar, eene niet onaanzienlijke vermeerdering ondergaan heeft. Dat der leerlingen bedroeg 2082 tegen 2026 op 1 Januari 1906, dat der toehoorders evenals in het vorige jaar 21. Het geheele getal der leerlingen en der toehoorders bedroeg dus op 1 Januari 1907 2103 tegen 2047 een jaar te voren, zoodat eene vermeerdering valt te constateeren van 56 leerlingen, derhalve van 2,7 pct. De vermeerdering valt bij vergelijking met het vorige jaar het meest in het oog bij de gymnasia te 's Hertogenbosch, 's Gravenhage, Leiden, Gorinchem, Deventer, Groningen en Maastricht, waar zij respectievelijk 11, 15, 7, 6, 6, 8 en 8 bedroeg. Daartegenover staat aan verschillende gymnasia eene vermindering, die het aanzienlijkst was aan de gymnasia te Rotterdam, Dordrecht en Utrecht, waar het cijfer der leerlingen respectievelijk 13, 7 en 13 lager was dan een jaar te voren. Aan de overige gymnasia waren de verschillen van minder beteekenis.

Het volgende overzicht wijst aan, waar klassen in parallel-afdeelingen gesplitst waren.

GYMNASIA te	Klasse die in parallel-afdeelingen gesplitst was.	Getal leerlingen der parallel-afdeelingen.
Rotterdam	1ste	13 en 12
	2de	13 en 12
	3de	10 en 11
	4de	9 en 10
's Gravenhage	1ste	13, 21 en 19
	2de	22, 17 en 17
	3de	20 en 20
	4de	13 en 15
	5de	17 en 19
	6de	13 en 12
Amsterdam	1ste	17, 15 en 16
	2de	17, 14 en 15
	3de	19 en 18
	4de	15 en 15
	5de	12 en 11
	6de	12 en 4
Utrecht	3de	12 en 12
Groningen	1ste	16 en 15
	3de	11 en 11

Te Utrecht waren bovendien de eerste en tweede klasse gesplitst bij de lessen in de wiskunde.

Het getal der vrouwelijke leerlingen bedroeg:

te 's Hertogenbosch	14
„ Breda	13
„ Arnhem	10
„ Nijmegen	16
„ Zutphen	11
„ Doetinchem	4
„ Tiel	10
„ Rotterdam	31
„ 's Gravenhage	58
„ Leiden	21
„ Delft	23
„ Dordrecht	15
„ Gorinchem	6
„ Schiedam	6
„ Gouda	8
„ Amsterdam	85
„ Haarlem	25
„ Alkmaar	10
„ Middelburg	8
„ Utrecht	26
„ Amersfoort	4
„ Leeuwarden	15
„ Sneek	9
„ Deventer	20
„ Kampen	4
„ Zwolle	11
(waaronder 3 toehoorderessen.)	
„ Groningen	19
„ Winschoten	13
„ Assen	7
„ Maastricht	3
Totaal	505

Het getal der vrouwelijke leerlingen is steeds stijgend; sedert het vorige jaar is het met 82 toegenomen. Sedert de eerste opgave, die van het verslag van den cursus 1893—1894, is het getal dier leerlingen steeds toegenomen. Terwijl het percentage der vrouwelijke leerlingen toen 2,5 pct. bedroeg, is het thans gestegen tot 24 pct. Te Haarlem bedraagt het percentage zelfs 30,4, te Deventer 39,2, te Amsterdam 42,5 en te Delft 47,9.

Aan 27 gymnasia werd onderwijs gegeven in de Hebreeuwsche taal, waaraan in het geheel 128 leerlingen deelnamen; van de aan 16 gymnasia bestaande gelegenheid om onderwijs te ontvangen in de gymnastiek, werd in het geheel door 608 leerlingen gebruik gemaakt.

GYMNASIA te	Hebreeuwsch	Gymnastiek.
's Hertogenbosch	—	18 leerlingen in 1 afd.
Breda	—	34 „ „ 3 „
Arnhem	4	—
Nijmegen	3	26 „ „
Zutphen	4	27 „ „ 3
Doetinchem	11	—
Tiel	2	—
Rotterdam	7	51 „ „ 4 „
's Gravenhage	8	54 „ „ 5 „
Leiden	9	31 „ „ 2 „
Delft	3	11 „ „ 2 „
Dordrecht	1	24 „ „ 2 „
Gorinchem	2	—
Schiedam	5	—
Gouda	4	—
Amsterdam	9	161 „ „ 14 „
Haarlem	4	—
Alkmaar	2	—
Middelburg	1	15 „ „ 2 „
Utrecht	6	52 „ „ 4 „
Amersfoort	9	—
Leeuwarden	6	30 „ „ 4 „
Sneek	10	—
Deventer	1	1 leerling.
Kampen	4	12 leerlingen in 2 afd.
Zwolle	1	—
Groningen	5	—
Winschoten	4	—
Assen	3	—
Maastricht	—	61 leerlingen in 2 afd.
Totaal	128	608

Te 's Gravenhage is een gedeelte der lesuren voor gymnastiek bestemd voor exerceeroefeningen.

E. TOELATINGSEXAMENS EN OVERGANG TOT EENE HOOGERE KLASSE.

Aan de toelatingsexamens voor den cursus 1906—1907 werd blijkens de volgende tabel deelgenomen door 504 jongelieden, die in de laagste klasse wenschten toegelaten te worden.

GYMNASIA te	Toelatingsexamens voor den cursus 1906—1907.							Overgang tot den cursus 1907—1908.		
	tot de laagste klasse.			tot eene hoogere klasse.						
	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten tot die klasse.	Toegelaten tot eene lagere klasse.	Geheel afgewezen.	Aanwezig bij het einde van den cursus.	Bevorderd.	Niet bevorderd.
s Hertogenbosch	22	18	4	5	3	1	1	62	54	8
Breda	13	11	2	3	1	2	—	45	40	5
Arnhem	18	12	6	5	1	2	2	53	46	7
Nijmegen	13	11	2	4	4	—	—	46	38	8
Zutphen	12	11	1	3	2	1	—	37	30	7
Doetinchem	13	13	—	4	1	2	1	52	45	7
Tiel	10	10	—	2	2	—	—	31	25	6
Rotterdam	19	16	3	4	4	—	—	93	75	18
's Gravenhage	60	52	8	11	5	6	—	210	181	29
Leiden	23	20	3	8	7	—	1	92	79	13
Delft	11	8	3	2	2	—	—	38	31	7
Dordrecht	14	13	1	—	—	—	—	44	37	7
Gorinchem	11	10	1	3	2	—	1	29	20	9
Schiedam	5	4	1	3	1	2	—	34	30	4
Gouda	12	10	2	4	1	3	—	41	34	7
Amsterdam	52	46	6	2	1	1	—	179	147	32
Haarlem	14	13	1	5	3	—	2	74	58	16
Alkmaar	10	10	—	4	1	2	1	39	33	6
Middelburg	11	11	—	1	1	—	—	23	19	4
Utrecht	24	19	5	6	5	—	1	82	69	13
Amersfoort	14	11	3	6	5	—	1	44	39	5
Leeuwarden	19	12	7	4	2	—	2	52	47	5
Sneek	12	9	3	5	3	2	—	34	28	6
Deventer	14	13	1	1	—	—	1	41	40	1
Kampen	9	9	—	—	—	—	—	35	27	8
Zwolle	12	12	—	1	1	—	—	37	35	2
Groningen	31	27	4	4	4	—	—	93	79	14
Winschoten	10	9	1	5	4	—	1	44	40	4
Assen	6	6	—	8	5	1	2	21	13	8
Maastricht	10	9	1	10	5	3	2	54	42	12
Totaal.	504	435	69	123	76	28	19	1759	1481	278

Van de 457 jongelieden slaagden 435 of 86,3 pct. Deze uitslag was eenigszins gunstiger dan die van het vorige jaar, toen er van de 457 adspiranten 385 of 84,2 pct. werden toegelaten. Te Doetinchem, Tiel, Alkmaar, Middelburg, Kampen, Zwolle en Assen werden 71 geëxamineerden allen toegelaten. Ook aan verschillende andere gymnasia was het aantal der afgewezenen zeer gering; zoo werden van de 85 geëxamineerden aan de gymnasia te Zutphen, Dordrecht, Gorinchem, Haarlem, Deventer, Winschoten en Maastricht slechts 7 of 8,2 pct. afgewezen. Daarentegen werden van de 86 geëxamineerden aan de gymnasia te Arnhem, Delft, Utrecht, Amersfoort en Leeuwarden niet minder dan 24 of 27,9 pct. afgewezen.

Door 123 jongelieden werd toelating tot eene hoogere klasse verzocht. Van deze werden er 76 of 61,7 in de verlangde klasse en 28 in eene lagere klasse geplaatst, terwijl er 19 geheel werden afgewezen.

Bij het einde van den cursus waren 1759 jongelieden aanwezig. Hiervan werden 1481 of 84,2 pct. terstond of na een

herexamen tot eene hoogere klasse bevorderd. Deze uitkomst was gunstiger dan in de beide voorafgaande jaren, toen er slechts 80,7 of 81,8 pct. tot eene hoogere klasse konden overgaan.

Aan de verschillende gymnasia was de uitslag als gewoonlijk zeer uiteenloopend. Zoo konden te Leeuwarden, Deventer en Winschoten meer dan 90 pct. der leerlingen tot eene hoogere klasse bevorderd worden, terwijl te Gorinchem slechts 69 pct. en te Assen niet meer dan 61,9 pct. der leerlingen konden overgaan.

F. EINDEXAMENS DER OPENBARE GYMNASIA EN DER KRACHTENS ART. 157 DER HOOGER-ONDERWIJSWET AANGEWEZEN BIJZONDERE GYMNASIA, EN DAARMEDE GELIJKGESTELD EXAMEN, BEDOELD IN ART. 12 DER HOOGER-ONDERWIJSWET.

Bij ministerieele beschikkingen van 15 Mei 1907, n°. 5758[1], afdeeling Onderwijs, en van 11 Juni 1907, n°. 7424, afdeeling Onderwijs, werden voor de openbare gymnasia en de aangewezen bijzondere gymnasia de volgende gecomitteerden benoemd:

a. bij de eindexamens der openbare gymnasia te Winschoten, Groningen, Leeuwarden en Sneek, dr. W. H. van de Sande Bakhuyzen, oud-rector van het gymnasium te Utrecht, dr. K. H. Th. Bussemaker en dr. P Zeeman Gz., hoogleeraren aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

b. bij de eindexamens van het openbaar gymnasium te Assen, van het openbaar gymnasium te Zwolle, van het openbaar gymnasium te Kampen, het Gereformeerd gymnasium te Kampen en van het openbaar gymnasium te Deventer, dr. J. J. Hartman, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden, dr. J. te Winkel, hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam en dr. J. D. van der Waals jr., hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

c. bij de eindexamens der openbare gymnasia te Stad-Doetinchem, Zutphen, Arnhem en Amersfoort, dr. H. T. Karsten, hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, dr. J. H. Gallée, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht en dr. P. H. Schoute, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

d. bij de eindexamens van het openbaar gymnasium te Amsterdam, van het Gereformeerd gymnasium te Amsterdam en van het openbaar gymnasium te Utrecht, dr. U. Ph. Boissevain, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen, dr. P. J. Blok, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden en dr. J. C. Kapteyn, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

e. bij de eindexamens van het Christelijk gymnasium te Utrecht, van het openbaar gymnasium te Gouda, van het openbaar gymnasium te Haarlem en van het Roomsch-Katholiek gymnasium te Amsterdam, dr. W. L. van Helten, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen, dr. J. van Leeuwen Jzn. en dr. J. C. Kluyver, hoogleeraren aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

f. bij de eindexamens van het openbaar gymnasium te 's Gravenhage, van het openbaar gymnasium te Leiden en van de afdeeling gymnasium van het college St. Willebrord te Katwijk aan den Rijn, dr. I. M. J. Valeton, hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, dr. J. C. Matthes, oud-hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam en dr. A. A. Nijland, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht;

g. bij de eindexamens van het openbaar gymnasium te Rotterdam, van het Marnix-gymnasium te Rotterdam, van het openbaar gymnasium te Delft, van het openbaar gymnasium te Middelburg en van het openbaar gymnasium te Breda, dr. J. S. Speijer, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden, dr. G. W. Kernkamp, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht en dr. F. de Boer, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

h. bij de eindexamens der openbare gymnasia te Gorinchem, Schiedam, Dordrecht, 's Hertogenbosch en Tiel, dr. A. H. G. P. van den Es, oud-hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, dr. W. G. C. Bijvanck, bibliothecaris der Koninklijke bibliotheek te 's Gravenhage en dr. J. de Vries, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht;

i. bij de eindexamens van het openbaar gymnasium te Maastricht, van het gymnasium te Rolduc, van de afdeeling gymnasium van het Bisschoppelijk college te Roermond, van het Gereformeerd gymnasium te Zetten, van het openbaar gymnasium te Nijmegen en van de afdeeling gymnasium van het Canisius-college te Nijmegen, dr. C. J. Eggink, inspecteur der gymnasia, dr. F. J. L. Krämer, oud-hoogleeraar, directeur van het Koninklijk huisarchief en dr. P. van Geer, oud-hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden.

De uitslag dezer examens blijkt uit de onderstaande tabel.

Leerlingen van openbare gymnasia en aangewezen bijzondere gymnasia.

Openbare gymnasia te	Dagen waarop het examen gehouden is.	GETAL EXAMINANDI.				Hiervan hebben zich teruggetrokken.	GETAL UITGEREIKTE GETUIGSCHRIFTEN.				Geheel afgewezen.
		Voor alle faculteiten.	Voor de faculteiten der		TOTAAL.		Voor alle faculteiten.	Voor de faculteiten der		TOTAAL.	
			godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.	geneeskunde en wis- en natuurkunde.				godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.	geneeskunde en wis- en natuurkunde.		
's Hertogenbosch	27, 28, 29 Juni	—	2	4	6	—	—	2	4	6	—
Breda	1, 2 Juli	—	2	2	4	—	—	2	2	4	—
Arnhem	27, 28, 29 Juni, 4 Juli	—	6	1	7	—	—	5	1	6	1
Nijmegen	27, 28, 29 Juni, 6 Juli	—	7	3	10	—	—	5	3	8	2
Zutphen	24, 25, 26 Juni	—	6	1	7	—	—	5	1	6	1
Doetinchem	20, 21, 22 Juni	—	10	2	12	—	—	10	2	12	—
Tiel	1, 2, 3 Juli	—	4	2	6	—	—	3	2	5	1
Rotterdam	14, 15, 17, 18, 19, 20 Juni	—	13	3	16	—	—	12	3	15	1
's Gravenhage	17, 18, 19, 20, 21, 22, 24 Juni, 4 Juli	—	22	3	25	—	—	19	3	22	3
Leiden	25, 26, 27, 28, 29 Juni, 4 Juli	—	6	9	15	—	—	6	9	15	—
Delft	24, 25, 26 Juni, 3 Juli	—	4	2	6	—	—	2	2	4	2
Dordrecht	24, 25, 26 Juni	—	8	2	10	—	—	8	2	10	—
Gorinchem	17, 18, 19 Juni	—	3	1	4	—	—	2	1	3	1
Schiedam	20, 21, 22 Juni	—	3	2	5	—	—	3	2	5	—
Gouda	24, 25, 26 Juni	—	3	2	5	—	—	3	2	5	—
Amsterdam	19, 20, 21, 22, 27 Juni	—	12	4	16	—	—	9	3	12	4
Haarlem	27, 28, 29 Juni	—	6	2	8	—	—	6	2	8	—
Alkmaar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Middelburg	27, 28, 29 Juni	—	4	2	6	—	—	4	2	6	—
Utrecht	1, 2, 3 Juli	—	11	1	12	—	—	11	1	12	—
Amersfoort	1, 2, 3 Juli	—	8	—	8	—	—	7 (1)	—	7	1
Leeuwarden	27, 28, 29 Juni	1	9	2	12	—	1	7	1	9	3
Sneek	1, 2, 3 Juli	—	9	2	11	—	—	9	1	10	1
Deventer	1, 2, 3 Juli	1	5	1	7	—	1	5	1	7	—
Kampen	24, 25, 26 Juni	1	6	3	10	—	1	4	2	7	3
Zwolle	21, 22 Juni	—	1	1	2	—	—	—	1	1	1
Groningen	22, 24, 25, 26 Juni	—	10	3	13	—	—	8	3	11	2
Winschoten	19, 20, 21 Juni	—	5	5	10	—	—	5	5	10	—
Assen	18, 19, 20 Juni	—	3	3	6	—	—	3	3	6	—
Maastricht	13, 14, 15 Juni	—	6	—	6	—	—	6	—	6	—
		3	194	68	265	—	3	171	64	238	27

(1) Eén der candidaten had zich voor beide getuigschriften aangesteld.

Aangewezen bijzondere gymnasia.	Dagen waarop het examen gehouden is.	Getal examinandi. voor alle faculteiten.	Getal examinandi. voor de faculteiten der godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.	Getal examinandi. voor de faculteiten der geneeskunde en wis- en natuurkunde.	Getal examinandi. Totaal.	Hiervan hebben zich teruggetrokken.	Getal uitgereikte getuigschriften voor alle faculteiten.	Getal uitgereikte getuigschriften voor de faculteiten der godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte	Getal uitgereikte getuigschriften voor de faculteiten der geneeskunde en wis- en natuurkunde.	Getal uitgereikte getuigschriften Totaal.	Geheel afgewezen.
Gereformeerd gymnasium te Amsterdam	24, 25, 26, 27, 28, 29 Juni	—	18	4	22	—	—	13	4	17	5
Christelijk gymnasium te Utrecht .	17, 18, 19, 20, 21, 22, 28 Juni	—	15	7	22	—	—	9	5	14	8
De afdeeling gymnasium van het bischoppelijk college te Roermond	20, 21, 22 Juni	—	3	4	7	—	—	3	4	7	—
De afdeeling gymnasium van het college St. Willebrord te Katwijk aan den Rijn	1, 2, 3 Juli	—	7	1	8	—	—	7	1	8	—
Roomsch-Katholiek gymnasium te Amsterdam	1, 2, 3, 4, 5 Juli	—	10	3	13	1	—	6	1	7	5
De afdeeling gymnasium van het Canisius-college te Nijmegen . .	1, 2, 3, 6 Juli	—	9	2	11	1	—	8	1	9	1
Gymnasium te Rolduc	17, 18, 19 Juni, 4 Juli	—	4	5	9	—	—	4	5	9	—
Gereformeerd gymnasium te Zetten.	24, 25, 26 Juni, 5 Juli	—	8	3	11	—	—	7	3	10	1
Marnix-gymnasium te Rotterdam .	20, 21, 22 Juni, 3 Juli	—	6	2	8	—	—	6	2	8	—
Gereformeerd gymnasium te Kampen	27, 28, 29 Juni	—	5	1	6	—	—	4	1	5	1
	Totaal . .	—	85	32	117	2	—	67	27	94	21
	Algemeen totaal. . .	3	279	100	382	2	3	238	91	332	48

Het in art. 12 der Hooger-onderwijswet bedoelde examen ter verkrijging van een getuigschrift van bekwaamheid tot de studie aan eene universiteit werd van 11 Juli tot 19 Augustus te Utrecht gehouden, voor eene commissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 16 Mei 1907, n°. 33. en bestaande uit dr. C. J. Eggink, inspecteur der gymnasia, als lid en voorzitter, dr. W. H. van de Sande Bakhuyzen, oud-rector van het gymnasium te Utrecht, dr. A. H. Garrer, rector van het gymnasium te Haarlem, dr. P. V. Sormani, rector van het gymnasium te Nijmegen, dr. J. M. A. van Oppen, rector van het gymnasium te Maastricht, M. A. van Everdingen, conrector van de afdeeling gymnasium van het collegie St. Willebrord te Katwijk aan den Rijn, dr. N. J. Beversen, conrector van het gymnasium te Zwolle, dr. Th. P. H. van Aalst, rector van het gymnasium te 's Gravenhage, J. Martin Müller, leeraar aan het Gereformeerd gymnasium te Amsterdam, P. A. van Deinse, leeraar aan het gymnasium te Arnhem, dr. P. W. Merkes, leeraar aan het Gereformeerd gymnasium te Amsterdam, dr. H. W. C. E Bückmann, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam, dr. R. H. van Dorsten, leeraar aan het gymnasium te Rotterdam, dr. D. P. A. Verrijp, leeraar aan het gymnasium te Arnhem.

De heer van Aalst verzocht om gezondheidsredenen intrekking zijner benoeming en werd bij Koninklijk besluit van 20 Juni 1907 n°. 47 vervangen door dr. C. J. Vinkesteyn, rector van het gymnasium te Schiedam.

Aan het examen namen in het geheel 255 candidaten deel, te weten: 143 voor de faculteiten der godgeleerdheid, der rechtsgeleerdheid en der letteren en wijsbegeerte, waarvan 5 zich gedurende het examen terugtrokken, 57 geheel werden afgewezen, zoodat aan 81 het verlangde getuigschrift kon worden verleend; 111 voor de faculteiten der geneeskunde en der wis- en natuurkunde, waarvan 5 zich gedurende het examen terugtrokken en 47 werden afgewezen, zoodat aan 59 het verlangde getuigschrift kon worden uitgereikt; 1 voor alle faculteiten, die het verlangde getuigschrift verwierf. Het verslag van het examen is als bijlage **I** achter dit verslag vermeld.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van den uitslag der examens, bedoeld in de artt. 11, 12 en 157 der Hooger-onderwijswet, vergeleken met de uitkomsten in 1906.

	Getal examinandi				Hiervan hebben zich teruggetrokken.	Getal uitgereikte getuigschriften				Geheel afgewezen.
	voor alle faculteiten.	voor de faculteiten der godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.	voor de faculteiten der geneeskunde en wis- en natuurkunde.	Totaal.		voor alle faculteiten.	voor de faculteiten der godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en letteren en wijsbegeerte.	voor de faculteiten der geneeskunde en wis- en natuurkunde.	Totaal.	
I. Openbare gymnasia:										
1907.	3	194	68	265	—	3	(1) 171	64	238	27
1906.	6	198	69	273	2	6	167	63	236	35
II. Aangewezen bijzondere gymnasia:										
1907.	—	85	32	117	2	—	67	27	94	21
1906.	2	67	29	98	—	2	56	28	86	12
III. Staatscommissie.										
1907.	1	143	111	255	10	1	81	(2) 59	141	104
1906.	5	130	108	243	8	2	(3) 73	(4) 64	139	96
Totaal . . 1907	4	422	211	637	12	4	319	150	473	152
Totaal . . 1906	13	395	206	614	10	10	296	155	461	143

(1) Hieronder één die zich voor beide getuigschriften had aangemeld.
(2) Hieronder acht die zich vooor getuigschrift A hadden aangemeld.
(3) Hieronder één die zich voor beide getuigschriften had aangemeld.
(4) Hieronder twee die zich voor beide getuigschriften en zeven die zich voor getuigschrift A hadden aangemeld.

Daaruit blijkt, dat het getal uitgereikte getuigschriften voor alle faculteiten met 60 pct. verminderde, voor de faculteiten der godgeleerdheid, der rechtsgeleerdheid en der letteren en wijsbegeerte met 7,7 pct vermeerderde en voor de faculteiten der geneeskunde en der wis- en natuurkunde met 3,2 pct. verminderde.

Bij de leerlingen der openbare gymnasia steeg het percentage der geslaagde candidaten van 86,4 pct. tot 89,8 pct.

Het percentage der geslaagde candidaten bij de leerlingen der bijzondere gymnasia daalde van 87,7 pct. tot 80,3 pct.

Bij het examen bedoeld in art. 12 der Hooger-onderwijswet, daalde het percentage der geslaagden van 57,2 pct. tot 55,2 pct.

G. LEERPLAN EN TOESTAND VAN HET ONDERWIJS.

Het algemeen leerplan onderging ook in het afgeloopen schooljaar geene verandering.

De toestand van het onderwijs en de resultaten daarvan mogen over het algemeen bevredigend genoemd worden.

Evenals in vorige jaren kan ook thans omtrent de leeraren verklaard worden, dat zij hunne gewichtige taak met ijver en opgewektheid vervullen. Aan hunne bekwaamheid en toewijding is het zeker in de eerste plaats toe te schrijven, dat de uitkomsten van het onderwijs over het geheel bevredigend mogen genoemd worden.

H. TOESTAND DER LOKALEN EN HULPMIDDELEN VAN HET ONDERWIJS.

De meeste gemeenten zijn in het bezit van zeer voldoende, sommige zelfs van uitstekende schoolgebouwen, die zonder uitzondering in behoorlijken staat worden onderhouden.

Ook de hulpmiddelen voor het onderwijs verkeeren over het algemeen in zeer voldoenden toestand. Zij worden met zorg onderhouden en aan de meeste gymnasia naar gelang van de behoefte aangevuld.

Alleen omtrent enkele scholen valt iets bijzonders op te merken.

's Hertogenbosch. De plannen tot uitbreiding van het gebouw, door burgemeester en wethouders aan den gemeenteraad voorgelegd, mochten geene instemming vinden. Wel is besloten tot het maken van eene tochtdeur in de gang en het bouwen van eene bergplaats voor rijwielen, maar tot dusverre is aan dit besluit geen uitvoering gegeven.

's Gravenhage. Het nieuwe gebouw aan de Laan van Meerder-

voort zal met den aanvang van den cursus 1907—1908 in gebruik genomen worden.

Amsterdam. Het gebouw verkeert in goeden staat en er werden in den loop van den cursus enkele goede en practische verbeteringen aangebracht. In het leslokaal voor natuur- en scheikunde werd eene nieuwe demonstratietafel gemaakt en de bestaande draaibank door eene van grootere soort en betere constructie vervangen.

De bibliotheek ontving een aantal Engelsche leesboeken van den leeraar Hugenholtz ten geschenke.

Amersfoort. Omtrent gebouw en lokalen kan naar vorige verslagen verwezen worden. In het gebrek aan ruimte wordt nog steeds gedeeltelijk voorzien door een welwillend afgestaan lokaal in het zoogenaamde werkhuis, waarin de lessen in de wiskunde voor de klassen V*b* en VI*b* worden gegeven.

Maastricht. Algemeen wordt geklaagd over het centrale verwarmingssysteem. Het is zeer gewenscht, dat òf de bestaande gebreken afdoende worden verholpen òf het gymnasium worde voorzien van hetzelfde verwarmingssysteem als de hoogere burgerschool.

II.

BIJZONDER HOOGER ONDERWIJS.

§ 6. VRIJE UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM.

Bij schrijven van 10 Mei 1907 werd kennis gegeven van de benoeming van dr. L. Bouman als gewoon hoogleeraar in de psychiatrie, de neurologie en de algemeene byologie, en bij dat van 30 Mei 1907, van de benoeming tot buitengewoon hoogleeraar in de faculteit der godgeleerdheid van dr. C. van Gelderen. Deze benoemingen werden overeenkomstig art. 189 der Hooger-onderwijswet als goedgekeurd beschouwd.

Reglement. Bij schrijven van 12 Juli werd kennis gegeven, dat in het reglement der Vrije Universiteit de volgende wijziging is aangebracht:

Aan art. 35 is toegevoegd:

In de vakken die behooren tot de faculteit der geneeskunde en tot die der wis- en natuurkunde, wordt onderwijs gegeven, voor zooveel dit door de benoeming van hoogleeraren en van andere docenten mogelijk zal zijn.

BESTUUR DER VEREENIGING.

In de vacature ontstaan door het aftreden van E. G. Wentink, werd benoemd J. H. de Waal Malefijt en in die welke ontstond door de aftreding van J. van Alphen, werd benoemd Johs. Krap.

CURATOREN.

De vacature in het curatorium bleef onvervuld.

ONDERWIJZEND PERSONEEL.

De hoogleeraar F. L. Rutgers werd op 20 October 1906 als rector vervangen door den hoogleeraar D. P. D. Fabius.

Als ab-actis werd de hoogleeraar H. H. Kuyper vervangen door diens ambtgenoot H. Bavinck.

Als voorzitters der faculteiten fungeerden: voor de faculteit der godgeleerdheid de hoogleeraar P. Biesterveld, voor de faculteit der rechtsgeleerdheid A. Anema en voor die der letteren J. Woltjer.

Door den hoogleeraar Rutgers werd bij de overdracht van het rectoraat eene redevoering gehouden getiteld: „de beteekenis der Gemeenteleden als zoodanig, volgens de beginselen die Calvijn, toen hij openlijk optrad, heeft ontwikkeld en toegepast".

In September 1906 hield de hoogleeraar P. Biesterveld eene rede over: „Denken en spreken".

Op 20 Mei op de vergadering van Christelijke onderwijzers te Hilversum hield de hoogleeraar H. Bavinck eene rede over Comenius en op 10 Juni in de Koninklijke Akademie van Wetenschappen eene rede over Psychologie der Religie.

OMVANG VAN HET ONDERWIJS.

De volgende tabel geeft een overzicht der op de series lectionum aangekondigde en der gegeven lessen.

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
Faculteit der rechtsgeleerdheid.							
D. P. D. Fabius.	Romeinsch recht.	3	8	Ja.		Zakenrecht en een gedeelte van het verbintenissenrecht.	
	Encyclopaedie] der rechtswetenschap.	2	8	Ja.		De zoogenaamde rechtsbronnen, codificatie, formuleering, structuur, techniek van het recht, interpretatie, de grenzen van het recht met betrekking tot den tijd, de plaatselijke grenzen van het recht, toepassing van het recht, door den rechter, de fictie, de schijnhandeling, de vorm der rechtshandeling, het kanonieke recht, het leenrecht, een deel van het Mozaïsche recht.	
	Wijsbegeerte van het recht.	2	6	Ja.		Geschiedenis: De materialistische wijsbegeerte in Engeland en Frankrijk in de 18de eeuw. Burtham, de spiritualistische school, de historische school, Burke; de Maistre, de Bonald. Bijzondere onderwerpen, menschen en volksrechten, verklaring van rechten, vrijheid en gelijkheid, het recht der persoonlijkheid, vrijheid van denken, vrijheid van godsdienst, vrijheid van geweten, drukpersvrijheid,	
	Nederlandsch Staatsrecht.	2	13	Ja.		Grondgebied van het Rijk, indeeling van het land. Nederlanderschap, ingeschrevenen, vreemdelingen, algemeene rechten en verplichtingen.	
	Algemeen Staatsrecht.	1	6	Ja.		Het woord: Staat. Moderne Staatsopvattingen, de Staat als georganiseerde gemeenschap, Staat als instituut, de grondslagen van het Staatsinstituut, onstaan en ondergang van Staten, het doel van het Staatsinstituut, Staat en maatschappij, kasten, standen, klassen, het behooren tot het Staatsverband.	
A. Anema.	Nederlandsch burgerlijk recht.	4	10	Ja.		Gedurende 2 uur per week werd behandeld het arbeidscontract, historisch, critisch en dogmatisch. De overige 2 uren werden besteed aan mondelinge practische oplossing van casus ontleend aan Jherings Civilrechtsfälle.	
	Handelsrecht.	1	10	Ja.		Vereischte van den wissel, trekking, endosseeren, accepteeren van wissels onder voortdurende onderlinge vergelijking van het Nederlandsch, Fransch en Duitsch recht, alsmede het Nederlandsch ontwerp tot herziening van het wisselrecht.	
	Faillissementswet.	1	8	Ja.		Art. 1—64 Faillissementswet. Op dit college werd de nadruk vooral gelegd op techniek en interpretatie.	
	Burgerlijk procesrecht.	1	10	Ja.		Romeinsche en Germaansche beginselen van procesrecht. Invloed van het kanonieke recht. Hoofdbeginselen der Nederlandsche wet. Moderne pogingen tot hervorming van sommige dier hoofdbeginselen.	
P. A. Diepenhorst.	Beginselen der oeconomie.	2	8	Ja.		1 uur geschiedenis, waarin de klassieke school werd afgehandeld. De mathematische richting en de historische school werden besproken. 1 uur theorie, waarin het hoofdstuk: Productie werd afgehandeld.	
	Hoofdstukken uit de oeconomie.	1	8	Ja.		Ondernemersbonden, trusts en kartels, en productieve coöperatie.	
	Strafrecht.	2	10	Ja.		1 uur gewijd aan speciale delicten en daarin Titel XXII behandeldeld. Op het andere college gehandeld over het algemeen karakter van het strafbaar feit, indeeling der strafbare feiten en subject der strafbare feiten.	
	Strafvordering.	1	10	Ja.		Verdediging en van het voorbereidend onderzoek: de opsporing.	
Faculteit der godgeleerdheid.							
F. L. Rutgers.	Uitlegging van het Oude Testament, kanoniek, hermeneutiek en critiek.	1	26	Ja.		De Psalmen in het algemeen en exegesen van Psalm XIX—XXII.	
	Kerkrecht.	1	28		Neen.	Kerkordeningen in het algemeen en een aantal kerkrechtelijke quaesties.	
W. Geesink.	Theologische ethiek.	2	30		Neen.	Het 2de deel van het systeem; de individueele ethiek.	
	Elenctiek.	1	10		Neen.	De Islam, bepaaldelijk in Nederlandsch-Indië.	
H. H. Kuyper.	Encyclopaedie.	1	23	Ja.		Het algemeene deel.	
	Algemeene kerkgeschiedenis.	2	23		Neen.	De geschiedenis van Augustinus en de levensbeschrijving van Calvijn tot 1537.	
	Vaderlandsche kerkgeschiedenis.	1	30		Neen.	De Dordtsche Synode.	
	Symboliek.	1	30		Neen.	De systematische uiteenzetting van den inhoud der symbolen betreffende de leer van Christus en de Heilsorde.	
H. Bavinck.	Dogmatiek.	2	± 35		Neen.	Inleiding tot de dogmatiek en een gedeelte der leer over God.	
	Controvers.	2	± 35		Neen.	De psysiologie der religie.	

Naam van den hoogleeraar, lector of privaat docent.	Naam der les.	Getal uren per week.	Gemiddeld getal toehoorders.	Gelegenheid tot respondeeren. Ja.	Gelegenheid tot respondeeren. Neen.	Aanwijzing der behandelde onderwerpen.	*OPMERKINGEN.*
P. Biesterveld.	Kanoniek van het Nieuwe Testament.	1	30		Neen.	De Brieven van Paulus.	
	Exegese van het Nieuwe Testament.	2	30	Ja.		De Brief van Judas, Galaten III—VI, Jacobus I, Johannes XIV—XVI.	
	Homiletiek.	2	30	Ja.		De behandeling van historische stoffen, gelijkenissen enz. Het karaker der prediking. Door 30 studenten werd een preekvoorstel gedaan.	
	Liturgiek.	1	30		Neen.	Sacramentiek.	
	Catechetiek.	1	30		Neen.	Behandeling van den Catechismus, Zondag I—XIII. De bijbelsche geschiedenis op de catechisatie.	
C. van Gelderen.	Exegese van het Oude Testament.	1	25 à 30			Hosea I—III.	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.							
J. Woltjer.	Latijnsche taal en letterkunde.	3	18	Ja.		Minucius Felix, Octavius. Exegetisch-critisch behandeld met prolegomena en epilegomena Juvenalis' Satira X.	
	Romeinsche antiquiteiten.	3	10	Ja.		Lex XII Tabularum.	
	Historia linguae latinae.	1	6	Ja.		Ennius en Plautus.	
	Encyclopaedie.	1	50		Neen.	Hypothese en wetenschap.	
R. H. Woltjer.	Grieksche taal en letterkunde.	3	17	Ja.		Plato: Phaedrus (gedeeltelijk alleen den inhoud besproken), prolegomena. Bacchylides: ode 1, 3 en 4, prolegomena.	
	Idem.	1	10	Ja.		Nieuw Testament. Prolegomena op de philologische behandeling van het Nieuwe Testament, Romeinen I.	
	Idem.	2	1	Ja.		Verschillende vraagstukken betreffende de Grieksche taal, palaeographie, critiek, metriek en mythologie in verband met Aeschylus' Eumeniden verzen 174—178.	
	Grieksche geschiedenis.	1	6	Ja.		Alexander de Groote (vervolg).	
	Grieksche antiquiteiten en archaeologie.	1	6	Ja.		De Grieksche tempel (vervolg) „Hain" en grot als analoga van den tempel. De Dictaeische grot op Creta. Het Felsheiligthum van Delos. De zoogenaamde Ocha-tempel.	
	Practicum.	2	6	Ja.		Practische oefeningen op het gebied der Grieksche philologie. Vertalen van Homerus en Herodotus. Behandeling van critische en exegetische vraagstukken. Lezen van den Bodleianus van Plato en Dittenberger's Sylloge. Bespreking van handboeken, grammatica's, lexica-uitgaven enz.	
C. van Gelderen.	Lingua hebraica.	3	8	Ja.		Overzicht der grammatica met oefeningen. Lectuur. Genesis XXVIII—XXXII; II Koningen IV—X; Psalm XXII, XXIII, XXIV, LI; Jesaja XLIV—XLVI; Jeremia XXXVI—XXXVII; Amos I, II; Sirach III, VI.	
	Lingua arabica.	1	2	Ja.		Voorzetting der syntaxis. Lectuur uit A. Socin's Arabische Grammatik, 5de Auflage: bladz. 46—50; uit M. J. de Goeje's Selection from the Annals of Tabari; bladz. 1—15; uit den Koran: Sure 1, 80, 91, 96, 105, 111, 112.	
	Lingua assyriaca.	—	—			Bij gebrek aan deelneming niet gehouden.	
	Archaeologia biblica.	2	8			Beknopt overzicht van het geheel. Speciale behandeling van een gedeelte der geographie en der flora.	
W. Geesink.	Logica.	2	20	Ja.		Overzicht van de logica met gebruikmaking van Trendelenburg's Elementa Logices Aristoteleae.	
	Geschiedenis der oude wijsbegeerte.	2	20			Overzicht van de Grieksche wijsbegeerte. Breedere behandeling van de na-Aristotelische wijsbegeerte met gebruikmaking van Windelbad's Geschichte der Alten Philosophie en de teksten van Ritter en Preller.	
	Geschiedenis der nieuwere wijsbegeerte.	1	20			Overzicht der nieuwere wijsbegeerte tot en met Kant, met gebruikmaking van Falckenberg's Geschichte der Neueren Philosophie.	
	Beginselen der psychologie.	1	20			Breedere behandeling van Schelling.	
H. Bavinck.	Aesthetica.	1	± 12		Neen.	Oorsprong van cultuur en kunst	
P. Biesterveld.	Rhetorica.	1	15	Ja.		Theorie der rhetorica en memorisatie over opgegeven onderwerpen.	

STUDENTEN.

Aantal studenten in verband met de collegegelden.

Ingeschreven waren		Tegen betaling van	Opbrengst.
Theologen . . .	46	f 100	f 4600
Voor alle lessen	29	200	5800
literatoren en juristen . . .	—	nihil	—
	75		f 10 400
Voor enkele lessen	—	nihil	—
Algemeen totaal	75		f 10 400

Aantal en redenen der vrijstellingen van betaling van collegegelden.

Redenen der vrijstelling.	Aantal.
Studenten die ter zake van het onderwijs der hoogleeraren en lectoren reeds f 800 hadden betaald	57
Studenten in de faculteit der godgeleerdheid die te dier zake reeds f 400 hadden betaald.	26
Studenten in het genot van eene Rijksbeurs.	—
Studenten die wel ingeschreven waren, doch geen colleges bezochten	4
Totaal	87

Verdeeling der ingeschreven studenten naar de faculteiten en studiejaren:

		In de faculteit der				Totaal.	Totaal in 1906/07.
		godgeleerdheid.	rechtsgeleerdheid.	letteren en wijsbegeerte.	geneeskunde.		
Voor alle lessen.	Voor den 1sten keer	13	9	4	—	26	
	„ „ 2den „	11	9	1	2	23	
	„ „ 3den „	14	7	2	—	23	
	„ „ 4den „	28	6	—	—	34	
	„ „ 5den „	6	8	—	—	14	
	„ „ 6den „	5	4	1	—	10	
	„ „ 7den „	2	1	—	—	3	
	„ „ 8sten „	6	1	1	—	8	
	„ „ 9den „	2	2	—	—	4	
	„ „ 10den „	1	1	—	—	2	
	„ „ 11den „	2	—	—	—	2	
	„ „ 12den „	—	1	1	—	2	
	„ „ 13den „	—	—	1	—	1	
	„ „ 14den „	—	—	1	—	1	
	„ „ 15den „	1	—	1	—	2	
	„ „ 16den „	—	—	1	—	1	
	Totaal. . . .	91	49	14	2	156	
Voor twee lessen		—	—	—	—	—	
„ eene les		—	—	—	—	—	
	Algemeen totaal	91	49	14	2	156	156

UITKOMSTEN VAN HET ONDERWIJS.

ALGEMEEN OORDEEL.

De hoogleeraren oordeelen de ontwikkeling en de vorderingen der studenten over het algemeen voldoende.

UITSLAG DER EXAMENS EN PROMOTIËN.

De uitslag der examens en promotiën blijkt uit de volgende tabellen.

EXAMENS.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	*Opmerkingen.*
Faculteit der godgeleerdheid.				
Candidaats-examens:				
1ste gedeelte	13	13		
2de „	13	13		
Doctoraal-examens:				
1ste gedeelte	4	4		
2de „	4	4		
Faculteit der rechtsgeleerdheid.				
Candidaats-examens:				
Rechtswetenschap	5	5		
Doctoraal-examens:				
Rechtswetenschap 1ste gedeelte	5	5		
„ 2de „	5	5		
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.				
Examens, bedoeld in art. 135 der Hooger-onderwijswet	2	2		
Propaedeutische examens voor de rechtsgeleerdheid	7	7		
„ „ „ „ godgeleerdheid	7	7		
Candidaats-examens;				
a. Klassieke letterkunde	—	—		
b. Semietische letterkunde	—	—		
c. Wijsbegeerte	—	—		
Doctoraal-examens:				
a. Klassieke letterkunde, 1ste gedeelte	1	1		
„ „ 2de „	—	—		
b. Semietische „ 1ste „	—	—		
„ „ 2de „	—	—		
c. Wijsbegeerte, 1ste gedeelte	—	—		
„ 2de „	—	—		
Letteren, 1ste gedeelte	—	—		
„ 2de „	—	—		
Totaal	66	66		

PROMOTIËN.	Getal.	Geslaagd.	Afgewezen.	*Opmerkingen.*
Faculteit der godgeleerdheid.				
Godgeleerdheid	2	2	—	
Faculteit der rechtsgeleerdheid.				
Rechtswetenschap	1	1	—	
Faculteit der letteren en wijsbegeerte.				
Klassieke letterkunde	—	—	—	
Semietische letterkunde	—	—	—	
Wijsbegeerte	—	—	—	
	3	3	—	

OPGAVE van hen die een doctoraat verwierven, met vermelding van de data der promotiën, van de titels der proefschriften en van het aantal bladzijden

FACULTEIT DER GODGELEERDHEID.

F. W. Grosheide. — 2 Juli 1907. De verwachting der toekomst van Jezus Christus. (222) (*)
J. Ridderbos. — 8 Juli 1907. De theologie van Jonathan Edwards (330).

FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID.

B. de Gaay Fortman. — 8 Juli 1907. Gysbert Karel van Hogendorp en de Grondwet van 1814. (148).

HULPMIDDELEN VAN HET ONDERWIJS.

Van de bibliotheek, die door aankoop en geschenken werd uitgebreid, wordt geregeld gebruik gemaakt.

OVERZICHT VAN DEN FINANCIEELEN STAAT.

De volgende staat bevat een overzicht van de ontvangsten en uitgaven over het jaar 1906.

Staat van ontvangsten en uitgaven over het jaar 1906.

ONTVANGSTEN.		UITGAVEN.	
Collegegelden	f 8 305,00	Bibliotheek	f 681,31
Collecten	14 060,68⁵	Honoraria professoren.	52 250,00
Schenkingen	1 264,83	Amanuensis en bureel	2 655,90
Hospitium huishouden (saldo)	39,62	Studiefonds	4 183,03⁵
Contributiën	25 617,60⁵	Andere salarissen en onkosten ten behoeve der Vrije Universiteit	942,78
Examen- en inschrijvingsgelden	2 820,00	Voorziening in onderwijslokalen	4 200,00
Interest	10 370,96⁵	Onkosten vereeniging.	2 270,08
Nadeelig saldo.	7 426,81	Commissie tot vermeerdering	1 080,13
		Inventaris	313,20
		Pensioenen	600,00
		Onderhoud gebouwen.	729,08
	f 69 905,51⁵		f 69 905,51⁵

(*) De tusschen haakjes geplaatste cijfers duiden het aantal bladz. van de proefschriften aan.

§ 7. INSTELLINGEN TOT OPLEIDING VAN LEERAREN VOOR KERKGENOOTSCHAPPEN OF KWEEKELINGEN VOOR DEN GEESTELIJKEN STAND.

1. Leerstoelen tot het opleiden van leeraren voor het Hervormd Kerkgenootschap te Leiden, Utrecht en Groningen.

Leiden.

Onderwijs. Te Leiden werd dat onderwijs gegeven door dr. M. A. Gooszen en dr. L. Knappert.

Door eerstgenoemde was in de twee voorafgaande leerjaren over de voornaamste dogmatische geschriften van Fr. Schleiermacher gehandeld. In dit studiejaar heeft hij ter herhaling en ter toepassing enkele dogmatische varia besproken: de godsdienst en het geestesleven; de beteekenis van de gemeenschap in den godsdienst; teleologische of ethische godsdienst; bevoorrechte enkelen of vertegenwoordigende persoonlijkheden; het geloof in Jezus als den Verlosser en christologische grondwaarheden.

Van de zendingsgeschiedenis is verhaald wat in de eeuw der Reformatie over de zending is gedacht en hoe zij in de 17de en den aanvang der 18de eeuw in de Protestantsche wereld tot nieuw leven ontwaakte onder den overwegenden invloed van den piëtistischen réveil.

Wat het Nederlandsch-Hervormd kerkrecht betreft, is uit de historie van de beoefening ervan in Nederland het voornaamste medegedeeld en werd vervolgens de invoering en de rechtsgeldigheid van het Algemeen Reglement uiteengezet.

De heer dr. L. Knappert opende zijne lessen met eene toespraak over „Goede smaak en fijn gevoel bij den Evangeliedienaar".

Op het college Bijbelsche theologie behandelde hij den godsdienst der profeten, te weten: Amos, Hozea, Micha, Jesaia, Nahum, Zefanja, Habakuk en Jeremia.

De lessen over de geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk waren weder om de andere maal aan twee onderwerpen gewijd, de eene week aan de geschiedenis van Jean de Labadie, aan het labadisme en daarmede samenhangende mystieke stroomingen in de 17de eeuw ten onzent; de andere week aan de geschiedenis onzer Kerk in hoofdtrekken. Het plan is dit laatste tot een tweejarig college te maken, als eene voorbereiding voor het proponentsexamen, opdat de studenten niet slechts één enkel gedeelte in bijzonderheden zullen beoefenen, doch ook het geheel mogen overzien. Gaarne zou hij aan dit studievak twee uren per week geven, maar de studenten zijn reeds zóó bezet, dat tegen vermeerdering van uren bezwaar bestaat.

Op het college Practische godgeleerdheid werd de catechetiek gegeven en met de liturgiek een aanvang gemaakt. Op het schetscollege werden door de studenten ingeleverde schetsen en critieken daarop behandeld, terwijl de catechetische oefeningen in het weeshuis als naar gewoonte werden gehouden, waarbij na afloop der catechisatie uitvoerige en vaak belangrijke besprekingen plaats vonden.

Studenten. Op de lijsten voor de onderscheidene colleges werd geteekend door 15 tot 22 studenten. Over vlijt en vorderingen kunnen de hoogleeraren tevreden zijn, al is er natuurlijk ook hier meer en minder; gelijk ook op het zedelijk gedrag der studenten, voor zoover bekend, geene aanmerking te maken viel.

Voor den cursus waren ingeschreven 56 studenten; van hen 13 voor de eerste maal. Door 19 studenten werd het voorbereidend kerkelijk examen afgelegd en 13 hielden hun voorstel.

Utrecht.

Onderwijs. Te Utrecht werd het onderwijs gegeven door de hoogleeraren dr. T. Cannegieter en dr. F. E. Daubanton.

Eerstgenoemde heeft zijne colleges geopend met eene toespraak over: „Objectieve realiteit en subjectieve uitbeelding op het gebied van het godsdienstig geloof".

Daarna heeft hij zijn onderwijs gegeven als volgt:

a. In de lessen over de leerstellige godgeleerdheid werden eerst, ter inleiding, eenige vraagstukken betreffende leidende beginselen besproken. Daarna werd een kort saamgevat overzicht gegeven van hetgeen in de hoofdstukken over theologie en anthropologie is behandeld. Vervolgens werd de hamartiologie aan de orde gesteld. De behandeling daarvan, in 't laatst van den vorigen cursus aangevangen, werd thans voortgezet en ten einde gebracht. Van de hierbij besproken vraagstukken zijn inzonderheid die van het schuldbewustzijn en van het strafgevoel meer uitvoerig behandeld, in samenhang met problemen betreffende 's menschen toekomst.

b. De colleges over de geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk en hare leerstellingen met een overzicht van hetgeen in den vorigen cursus was behandeld. In aansluiting aan de toen gegeven beschrijving en waardeering van de onderscheidene geestesstroomingen in den kring der Gereformeerde Protestanten in de Nederlanden, in de tweede helft der 16de eeuw, is met algemeene trekken eene schets gegeven van den staat der zaken in de Gereformeerde kerkgemeenschap hier te lande, van hare vestiging af tot het ontstaan der confessioneele twisten onder voorgang van Arminius en Gomarus. Vervolgens is de geschiedenis dier twisten beschreven tot het einde harer tweede periode, den staatsgreep van Prins Maurits in 1618.

c Van het Nederlandsch-Hervormd kerkrecht werden capita selecta behandeld. Aan elk der gekozen onderwerpen werd eene meer of minder uitvoerige bespreking gewijd. Inzonderheid werd de aandacht gevestigd op: de geschiedenis van onze kerkelijke organisatie; het vraagstuk van het karakter en van de rechtskracht van ons kerkelijk recht; den samenhang tusschen het Algemeen Reglement en de organieke reglementen; de regelen welke daaruit voortvloeien voor de toepassing van het geldend recht in aangelegenheden van bestuur en van tucht; den aard en de werkingssfeer van de kerkelijke rechtsbanden; enz. Voorts werden naar aanleiding van bijzondere artikelen van het Algemeen Reglement bijzondere vraagstukken aan de orde gesteld, als, bijv.: wie zijn door de rechtsbetrekking van lid-schap (te onderscheiden van lidmaatschap) aan de Kerk verbonden? De behandeling van deze quaestie gaf aanleiding tot eene critiek van art. 2, en ging samen met eene korte bespreking van het bekende vonnis van den kantonrechter van 's Gravenhage, dd. 26 December 1906.

De collegelijsten vermeldden de namen van ± 70 studenten, wat de sub *a* en *b* genoemde vakken betreft. Voor de colleges kerkrecht (testimoniumvak, voor één jaar) hadden ongeveer 35 studenten geteekend. De colleges werden over het geheel zeer geregeld door een vrij talrijk auditorium bijgewoond.

De heer dr. F. E. Daubanton, die zijne lessen opende met eene toespraak „Collegia", behandelde op zijne collegia aan de Bijbelsche godgeleerdheid gewijd, de punten van overeenkomst en van verschil tusschen de beide Petrinische brieven, zoo wat inhoud als vorm betreft. Daarna ving hij aan met de uiteenzetting van 's Heeren openbare prediking volgens de Synoptische Evangeliën.

Voor de „prolegomena" vervolgde hij zijn literatuuroverzicht en behandelde dr. A. Kuyper's opvatting van dit leervak als „Historia Revelationis" met de critiek door prof. van Leeuwen in de „Theologische Studiën" daarop uitgebracht. Van de handboeken en grootere monographieën werden beschouwd Scholten's „Geschiedenis der Christelijke godgeleerdheid binnen het tijdperk des Nieuwen Testaments"; van Oosterzee's „de Theologie des Nieuwen Verbonds"; Chavannes, „de Godsdienst der Bijbelschrijvers" en van van Leeuwen's werken „De Eed en de moderne Staat".

In verband met de uitéénzetting van des Heeren openbare prediking op het college Bijbelsche godgeleerdheid behandelde hij op zijn college „Bijbelsche Geschiedenis" de omgeving waarin Jezus optrad en hare wording. (De joden onder de Perzische en onder de Grieksche heerschappij, onder de Hasmoneërs en onder de Romeinsche heerschappij).

Op zijne colleges aan de practische godgeleerdheid gewijd, zette hij eerst voort de bespreking van de liturgisch-homiletische schemata: Bediening van het H. Avondmaal en Huwelijksinzegening. Daarna maakte hij een aanvang met zijne lessen over de catechetiek.

Aan het „Practicum" namen als lectores of als critici werkzaam aandeel veertig candidaten en semi-candidaten.

Zijn onderwijs in zendingswetenschap richtte hij als volgt in: I. Zendingsgeschiedenis. Eene breede schets gaf een overzicht, in acht hoofdstukken, over heel het gebied. Daarna werd de

geschiedenis der Schotsche en der Amerikaansche genootschappen verhaald. II. Zendingtheorie. Nadat de plaats der zendingswetenschap in de encyclopaedie der godgeleerdheid besproken was, werd een aanvang gemaakt met de beschouwing van het zendingsgebied uit godsdienstig oogpunt. Bij al deze collegia was de opkomst der auditores flink.

Studenten. Het getal der in het kerkelijk album ingeschreven studenten bedroeg 172, waaronder 36 voor het eerst, en dat bij den rector-magnificus ingeschrevenen 196, waaronder 15 Duitsche en Hongaarsche studenten. Er werden 30 kerkelijk-voorbereidende examens afgelegd, waaronder 8 met ongunstig gevolg, terwijl nog 3 examens moesten volgen. Gedurende dezen cursus werden voorstellen gehouden door alle studenten die daartoe konden worden toegelaten.

Ten aanzien van het gedrag der studenten is bij de hoogleeraren geenerlei bezwaar gerezen. Ook nu weder werden hunne colleges door Duitsche en Hongaarsche studenten bezocht.

Uit de kerkelijke bibliotheek werden meermalen boeken ten gebruike gegeven.

Groningen.

Onderwijs. Te Groningen werd onderwijs gegeven door de hoogleeraren W. Mallinckrodt en dr. A. J. Th. Jonker.

Eerstgenoemde (na zijne colleges geopend te hebben met eene rede over: „de latere gedichten van Hélène Lapidoth—Swarth en het geloof aan onsterfelijkheid en eeuwig leven"), gaf onderwijs in: de geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk en harer leerstellingen.

Op dit college werd behandeld het overgangstijdperk 1795 tot 1815. Na een blik op de staatkundige en kerkelijke toestanden in 1795, werden de verschillende proclamatiën, door het Omwentelingsbestuur uitgevaardigd, behandeld en haren invloed op Kerk en kerkelijk en godsdienstig leven, en de geest der zoogenaamde Nationale Vergadering, en de elkander opvolgende constitutiën. De gevaren, die vooral ook de Nederlandsche Hervormde Kerk bedreigden, vooral in de jaren 1797, 1798 en 1801, werden geschilderd. Eene uitvoerige paragraaf werd gewijd aan het kerkbestuur in die dagen. Naar aanleiding van de stichting van het Nederlandsch Zendelinggenootschap, van het genootschap Christo Sacrum te Delft, de invoering der Evangelische gezangen, enz. werd het inwendig leven der Kerk en het godsdienstig leven in het algemeen besproken. De verdere inmenging van den Staat in de regeling der kerkelijke zaken in 1806 en 1809 vooral, onder Lodewijk Napoleon werd behandeld. Daarna werden de groote kerkelijke persoonlijkheden dier dagen geschilderd, en de toestand der theologische wetenschap in die dagen, de stroomingen van den volksgeest in de Nederlandsche Hervormde Kerk, het school- en godsdienstig onderwijs, de gevaren voor de Nederlandsche Hervormde Kerk in 1811 ten gevolge van de voorgenomen regelingen van Napoleon I, een en ander om de organisatie van 1816 begrijpelijk te maken. Daarna werd deze zelve uitvoerig behandeld en beoordeeld, en daarbij reeds nu de herziening dier organisatie in 1852 besproken, waarbij de Kerk ruimelijk aan het woord kwam, al was zij in 1816 niet geheel voorbijgegaan. Met de schildering van de eerste algemeene synode na de Reorganisatie in 1816 (3 Juli—30 Juli), van de persoonlijkheden daarbij optredende, en van hare werkzaamheden, werd dit college besloten. Er werd op geteekend door 21 studenten.

Op het college over de leerstellige godgeleerdheid werd de behandeling der Ecclesiologie voortgezet en beëindigd. Daarna werd overgegaan tot de behandeling van de leer der genademiddelen. De beschouwingen daarover bij de verschillende Hervormers en in de verschillende belijdenisschriften, alsook in de Roomsche Kerk, werden ontwikkeld, zoowel van geschiedkundige als van religieuse zijde. Ook woorden van Apostolische vaders en kerkvaders werden daarbij in herinnering gebracht, in verband met de Bijbelwoorden, en de woorden van Jezus zelven. Daarna werd het onderwijs in de Eschatologie ter hand genomen. Daarbij werden besproken de Oud-Israëlietische geloofsbeschouwingen en de latere Joodsch-Israëlietische geloofsvoorstellingen, vooral die der Pharizeeën. Daarna de woorden van den Heiland over de laatste dingen, en die der Apostelen, van Paulus vooral, behandeld, vooral met het oog daarop of men hier den vorm, als tijdelijk, van den godsdienstigen inhoud en van den geest mag scheiden. De leer der apokatastasis werd daarna behandeld, naar aanleiding van Scholtens uitingen in de Leer der Hervormde Kerk en in de Initia. Op dit college werd geteekend door 25 studenten.

In dezen cursus werd eene uitvoerige ontwikkeling gegeven van het ontstaan van het eigenlijke Nederlandsch Hervormd kerkrecht op de Synoden onder het Kruis, op het Convent te Wesel, op de Synode te Emden en op de daaropvolgende Nederlandsche Algemeene Synoden. Daarna werd het Algemeen Reglement behandeld en vooral in verband gebracht met de bijzondere Reglementen. Een begin werd nog gemaakt met de meer bijzondere behandeling van het Reglement op de benoeming van ouderlingen en diakenen en de beroeping van predikanten. Op dit college werd geteekend door 24 studenten.

Op het college over Bijbelsche geschiedenis werden behandeld: de geschiedenis van de Rijken van Juda en Israël na de scheiding; de Babylonische ballingschap; Ezra, Nehemia en de latere profeten; de geboortegeschiedenis van den Heiland en de jeugdgeschiedenis van Jezus. Met de schildering van den persoon en de werkzaamheid van Johannes den Dooper, naar aanleiding van de Bijbelsche berichten, vergeleken met die van Flavius Josephus, werd besloten. Op dit college werd, ten gevolge van het geringe aantal nieuwe studenten, slechts geteekend door zes personen, die het echter zeer getrouw bijwoonden. Niet zelden werd er ook gehospiteerd door oudere studenten, die het testimonium reeds verkregen hebben, zoo ook door een Doopsgezind student, die hier aanvankelijk studeert.

De heer dr. A. J. Th. Jonker gaf zijne lessen in de Bijbelsche godgeleerdheid.

Op de voor dit studievak bestemde samenkomsten werd behandeld Jezus' getuigenis omtrent zich zelven naar de Synoptische Evangeliën. De nadruk viel op zijn Messiasbewustzijn. Naar de beteekenis der benamingen „Zoon Gods" en „Zoon des Menschen" werd, in verband met de nieuwste beschouwingen van verschillende zijden verdedigd, een uitvoerig onderzoek ingesteld. Daarna kon een begin gemaakt worden met het ontwikkelen van de denkbeelden aangaande God in Jezus' prediking. Door 34 studenten werd dit college geteekend.

In aansluiting met het in den vorigen cursus besprokene werden op het college over de practische godgeleerdheid onderwerpen uit het principieele gedeelte der homiletiek aan de orde gesteld: Het wezen der prediking. Het doel van de prediking. Prediking en eeredienst. Prediking en gemeente. De maatstaf der prediking. Geschiktheid van den prediker voor de Evangeliebediening. Zijn roeping tot het ambt. Ook werd de catechetiek behandeld. En wel in dezen zin, dat er zooveel mogelijk naar gestreefd werd voor aanstaande Evangeliedienaren het wezen en de beteekenis van het godsdienstonderwijs te ontvouwen, en hen tot het verkrijgen van een goede methode den weg te banen. Aan het door de studenten uitgesproken verzoek om een college te willen openen, ten einde meer bepaald op de techniek en practijk van het voordragen de aandacht te vestigen, werd gaarne voldaan. Op het Schetscollege was door 21 alumni geteekend. Voor de lessen in practische theologie hadden zich 22 studenten aangemeld. Ook de catechetische oefeningen werden geregeld waargenomen.

Op het college over de geschiedenis der Christelijke zending werd eerst de aandacht gewijd aan het Apostolisch tijdvak. Vervolgens aan de geschiedenis van de oud-kerkelijke zending tot op den tijd van Konstantijn den Groote. De hoofdfiguren werden geschetst en tevens uiteengezet de beginselen waardoor de missie-arbeid zich in bedoelde periode heeft gekenmerkt. Door 22 studenten was op dit college geteekend.

Studenten. In het kerkelijk album werden in dezen cursus opgenomen 46 namen, waarvan 5 voor de eerste maal, en 3 van Leiden en Utrecht overkwamen; terwijl hier nog een Doopsgezind student voorloopig studeert, die zich natuurlijk niet in het kerkelijk album heeft laten opnemen. Elf kerkelijk voorbereidende examens werden met goed gevolg afgelegd. Eveneens werden er elf voorstellen gehouden. Aan 14 studenten werden boeken uit de kerkelijke bibliotheek verstrekt, benevens aan nog vier andere personen, de theologiae professores niet medegerekend. Over den studielust der studenten viel niet te klagen. Het college-bezoek was behoorlijk. De lokalen, na den brand van het Academiegebouw in de A-kerk voor het theologisch onderwijs verstrekt, voldoen uitstekend.

2. Seminarium der Remonstrantsche Broederschap te Leiden.

Bij den aanvang van den cursus werden 2 nieuwe studenten na een bevredigend admissie-examen toegelaten.

De studenten gaven door de vorderingen in hunne studiën, hun gedrag en hunne examina alle reden tot tevredenheid.

Eén student werd bevorderd tot proponent en is kort daarna beroepen tot predikant. Een ander werd cum laude bevorderd tot doctor in de godgeleerdheid.

De lessen werden geregeld gegeven en trouw gevolgd.

De bibliotheek werd door aankoop en geschenken van boeken en handschriften wederom uitgebreid.

3. Seminarium van het Evangelisch-Luthersch Kerkgenootschap, te Amsterdam.

De cursus 1906/07 is aangevangen, voortgezet en geëindigd met 10 studenten.

Gerecenseerd werden 10 studenten.

Het tweede gedeelte van het candidaatsexamen werd met goed gevolg afgelegd door 3 studenten.

De hoogleeraar Völter gaf colleges over dogmatiek en geschiedenis van het Lutheranisme en de hoogleeraar Brandt over practische theologie en de geschiedenis van het Lutheranisme in Nederland.

De colleges werden trouw bijgewoond.

Drie Rijksbeurzen werden verleend.

De bibliotheek verkeert in goeden staat en werd met eenige boeken vermeerderd.

In het curatorium had eene kleine verandering plaats.

4. Kweekschool tot opleiding van predikanten bij het Hersteld Evangelisch-Luthersch Kerkgenootschap, te Amsterdam.

De cursus ving aan met 5 studenten.

Een student legde het kerkelijk candidaatsexamen „cum laude" af.

Een student kwam uit Bielefeld terug en deed zijn eerste voorstel.

Een student werd tot proponent bevorderd en spoedig daarna tot predikant beroepen.

Een student legde met goed gevolg het candidaatsexamen af en hield reeds tweemaal een voorstel.

De ijver der studenten en de gang hunner studiën gaven reden tot tevredenheid.

De hoogleeraar Pont gat college in de dogmatiek en behandelde een deel der Christologie en der Hamartiologie, verder werd uitvoerig de leer der Kerk volgens de Luthersche belijdenis behandeld en begonnen met de leer der sacramenten.

Nog werd één uur in de week besteed aan de uiteenzetting van de Johanneïsche theologie, en werden de practische theologie en de homiletiek behandeld.

Wekelijks werd een reciet-college gehouden.

De spreeklessen werden met vrucht opgevolgd.

5. Seminarie der Algemeene Doopsgezinde Societeit, te Amsterdam.

De cursus ving aan met 17 studenten, van wie 5 voor het eerst werden ingeschreven.

Vier studenten werden tot proponent bevorderd.

De lessen werden geregeld gegeven door den hoogleeraar de Bussy. De hoogleeraar Cramer was door ongesteldheid verhinderd college te geven.

In het college van curatoren kwam geene verandering.

6. Leerstoel voor de beoefening der philosophie van den H. Thomas van Aquino, te Amsterdam.

Wekelijks werden twee colleges gegeven over metaphysica; het gemiddeld aantal studenten was 30.

Verder werden wekelijks privatissima gehouden, die in groepen van 10 studenten werden bijgewoond. in het geheel door 80.

Door eene noodzakelijke reis naar Rome moest de hoogleeraar den cursus tegen April 1907 afbreken.

7. Theologische school der Gereformeerde Kerken in Nederland, te Kampen.

Gymnasium.

Vermeld in § 9 n°. 8.

Theologische afdeeling.

Gedurende den cursus 1906/07 werd het onderwijs gegeven door 4 hoogleeraren en 2 lectoren.

Het rectoraat werd na het houden van eene rede door den hoogleeraar M. Noordtzij overgenomen van den hoogleeraar A. G. Honig.

De cursus ving aan met 21 studenten. 5 studenten slaagden voor het propaedeutisch, 2 deden met goed gevolg het semi-candidaats-, en een het candidaatsexamen.

Het gedrag der studenten gaf alle reden tot tevredenheid. Professoren en studenten mochten geregeld hun arbeid verrichten.

8. Theologische School der Christelijke Gereformeerde Kerk, te Rijswijk (Z.-H.).

Het onderwijs werd gegeven door 2 docenten en een assistent.

De cursus ving aan met 12 studenten, van wie 3 werden bevorderd tot candidaten in de godgeleerdheid en 2 met gunstig gevolg het propaedeutisch examen aflegden. Een student was door ziekte verhinderd aan het examen deel te nemen; de overigen werden allen tot hoogere studiën toegelaten.

De colleges werden geregeld gegeven.

9. Aartsbisschoppelijk Seminarium te Culemborg.

Eerste afdeeling, gevestigd te Culemborg.

Het aantal leerlingen bedroeg 170 tot 182, verdeeld over 7 klassen.

De lessen werden volgens rooster gegeven en met grooten ijver bijgewoond.

De gewone concursussen werden over alle leervakken ten minste driemaal en over sommige vier- à vijfmaal gehouden.

De plechtige openbare promotie en prijsuitdeeling werd aan het einde van den cursus gehouden.

Het seminarie bezit een kabinet van natuur- en scheikunde, eene goed voorziene bibliotheek voor de leerlingen en eene pas aangelegde bibliotheek voor de leeraren. Een en ander wordt jaarlijks door aankoopen vermeerderd.

De gezondheidstoestand was zeer bevredigend.

Tweede afdeeling, gevestigd te Driebergen.

De directeur-hoogleeraar J. Rijnboutt werd opgevolgd door den heer C. Hartman.

Het aantal kweekelingen was 86, allen inwonend.

Het onderwijs werd geregeld gegeven en bijgewoond.

De uitslag der examens was bevredigend.

Door aankoop van boeken en tijdschriften bleef de boekerij op wetenschappelijk peil.

De gezondheidstoestand was zeer goed.

10. Bisschoppelijk Seminarie van 's Hertogenbosch.

Eerste afdeeling, gevestigd te St. Michielsgestel.

Het onderwijs werd gegeven door 16 docenten.

Het gemiddeld aantal leerlingen was 175, van wie bij het einde van het schooljaar 26 overgingen naar de 2de afdeeling en 24 de studiën verlieten.

De lessen werden volgens rooster gegeven.

Over de leervakken werden maandelijks gewone en bij het einde van het schooljaar algemeene concursussen gegeven.

De bibliotheek werd vermeerderd en op de hoogte van den tijd gehouden.

De gezondheidstoestand was zeer bevredigend.

Tweede afdeeling, gevestigd te Haaren.

Het onderwijs werd gegeven door 8 hoogleeraren.

Het gemiddeld aantal leerlingen was 120, van wie 15, 15 en 21 de H.H. Wijdingen ontvingen respectievelijk van priester, diaken en sub-diaken.

De lessen werden volgens rooster geregeld gegeven en bijgewoond.

De gewone concursussen werden driemaal gehouden en de buitengewone examens voor de H.H. Wijdingen afgelegd.

De belangrijke bibliotheek werd uitgebreid.

De gezondheidstoestand was voldoende.

11. Bisschoppelijk Seminarie van Breda.

Eerste afdeeling, gevestigd op den huize „IJpelaar", gemeente Ginneken.

Het onderwijs werd gegeven door 10 docenten.
Bij den aanvang van het studiejaar was het aantal leerlingen 83. In den loop des jaars vertrokken 11 studenten naar het seminarie, 2de afdeeling, te Hoeven. en 6 naar elders, 20 werden na voldoend examen aangenomen.
De lessen werden volgens rooster gegeven en met ijver bijgewoond.
De concursussen werden geregeld gehouden.
De bibliotheek werd uitgebreid. Het seminarie bezit eene verzameling van natuurkundige platen en instrumenten.
De gezondheidstoestand was voldoende.

Tweede afdeeling, te Hoeven.

Het onderwijs werd door 6 hoogleeraren gegeven.
Bij den aanvang van het studiejaar was het aantal leerlingen 73, van wie 11 de tonsuur en de mindere orden ontvingen, 10 tot sub-diaken, 17 tot diaken en 7 tot priester werden gewijd.
Elf priesters hebben na volbrachte studie het seminarie verlaten, om in het H. Ministerie werkzaam te zijn, één vertrok naar elders en 13 leerlingen werden na voldoend examen aangenomen.
De lessen werden volgens rooster gegeven; de concursussen werden geregeld gehouden,
De bibliotheek werd door aankoop vermeerderd.
De gezondheidstoestand was voldoende.

12. Roomsch-Katholiek Seminarium van het Bisdom Haarlem.

Eerste afdeeling, gevestigd te Voorhout.

Het onderwijs werd gegeven door 16 docenten.
Het aantal studenten bedroeg bij den aanvang van het studiejaar 223 en bij het einde 162 studenten.
De gezondheidstoestand was goed.

Tweede afdeeling, te Warmond.

Door 8 docenten werd het onderwijs gegeven.
Het schooljaar begon met 119 en eindigde met 91 studenten.
Een ziektegeval deed zich voor met doodelijken afloop, overigens was de gezondheidstoestand goed.

13. Bisschoppelijk Seminarie van Roermond.

Eerste afdeeling, gevestigd te Rolduc, gemeente Kerkrade.

Vermeld in § 9 onder n°. 5.

Tweede afdeeling, gevestigd te Roermond.

Het schooljaar begon met 51 leerlingen. In den loop van het jaar werd een van hen geplaatst en 12 van hen verlieten de inrichting op het einde des jaars, alzoo bleven er nog 38 over.
Elf seminaristen werden tot sub-diaken en diaken gewijd, 13 anderen tot priester.

14. Roomsch-Katholiek Seminarium der Oud-Bisschoppelijke Klerezie, te Amersfoort.

In het personeel der hoogleeraren had eenige verandering plaats.
Het studiejaar begon met 7 en eindigde met 6 studenten.
Wat studie, vorderingen en gedrag betreft, gaven de studenten alleszins reden tot tevredenheid.

15. Seminarium van het Nederlandsch-Israëlietisch Kerkgenootschap, te Amsterdam.

De hoogere afdeeling werd bezocht door 16 studenten, van wie 2 in den loop van het jaar zijn heengegaan.
De onderafdeeling 3de klasse rabbijnen, telde 3 studenten, 2 slaagden aan het einde des jaars. De overgeblevene werd aan de 3de klasse rabbijnen toegevoegd, daar genoemde klasse werd opgeheven.
De 3de klasse rabbijnen bestond uit 5, de 2de klasse uit 4 leerlingen.
De afdeeling onderwijzers telde 13 leerlingen, de laagste (eerste klasse) ook 13 en de voorbereidende klasse 7.
Voor het legaat-Slijper-Voet kwamen 8 studenten in aanmerking.
Zeven studenten genoten eene Rijksbeurs, één student genoot het legaat van Levie Rofé.
Door de Rabbi Jesaja-Kleerkoperstichting werden ook dit jaar verschillende studenten en kweekelingen in de gelegenheid gesteld hunne studiën voort te zetten.
In het doceerend personeel had eenige verandering plaats.

16. Seminarium van het Portugeesch-Israëlietisch Kerkgenootschap, te Amsterdam.

De hoogere afdeeling bestond uit 3 studenten.
Twee legden met gunstig gevolg het Staatsexamen af.
De cursus tot opleiding van godsdienstonderwijzer, werd gevolgd door 5 leerlingen.

17. Collegium Canisianum, te Maastricht.

De cursus ving aan met 36 leerlingen.
De lessen werden volgens rooster gegeven.
Aan het einde van het schooljaar werden 8 leerlingen tot de hoogere H.H. Wijdingen toegelaten.
Een leerling overleed. De gezondheidstoestand liet nog al iets te wenschen over.

18. Collegium Berchmanianum, te Oudenbosch.

Bij den aanvang van het schooljaar volgden 28 leerlingen den cursus, verdeeld over 3 klassen.
Acht studenten legden met goed gevolg eindexamen af.
In het doceerend personeel kwam geene verandering.
Studieijver en toeleg der leerlingen waren zeer bevredigend.
De gezondheidstoestand was vrij goed.
Aan de boekerij en de natuurkundige kabinetten werd goede zorg besteed.

19. Bijzondere inrichting ter opleiding voor den geestelijken stand, onder bestuur van het zedelijk lichaam „Vereeniging van Kruisheeren te St. Agatha".

De inrichting te Uden

werd bezocht door 55 leerlingen, verdeeld over 6 klassen.
Het onderwijs werd gegeven door 9 hoogleeraren.
Bij het einde van het schooljaar verlieten 11 studenten de inrichting, 4 om hunne roeping te volgen en de overigen om eene burgerlijke betrekking te vervullen.
Uit de overgangsexamens bleek dat de ijver der leerlingen groot is.

De inrichting St. Agatha

werd bezocht door 10 studenten, verdeeld over 4 klassen.
Het onderwijs werd gegeven door 5 docenten.
Een student verliet de inrichting zonder opgaaf van redenen. Twee anderen ontvingen na voldoend eindexamen de H. Priesterwijding.
Bij het examen gingen alle leerlingen tot eene hoogere klasse over.
De les-, studie- en slaapzalen werden vernieuwd, het onderwijs werd gedurende eenige maanden in andere lokalen gegeven.

20. Bijzondere school voor hooger onderwijs, te Tilburg.

Voor de afdeeling St. Michielsgestel werden geen nieuwe leerlingen aangenomen.
De afdeeling gevestigd in het Fraterhuis te Tilburg telde 6 leerlingen.
De studiën werden met ijver voortgezet; eene flinke boekenverzameling staat daarvoor ten dienste.
De gezondheidstoestand was zeer bevredigend.

21. Collegium Josephinum, te Zevenaar.

Nieuwe leerlingen werden niet aangenomen. Er werd gedurende het schooljaar 1906/07 geen hooger onderwijs gegeven.

22. Bijzondere school voor hooger onderwijs, te Wittem.

Het onderwijs werd gegeven door 16 docenten.

Het aantal studenten was 44, van wie 3 in den loop van het jaar en 5 na voltooide studie aan het einde des jaars de inrichting verlieten, terwijl 7 werden toegelaten tot de H.H. Wijdingen.
De lessen werden geregeld gegeven en door alle studenten met ijver gevolgd.
De zeer aanzienlijke bibliotheek werd dit jaar nog aanmerkelijk vermeerderd.
De inrichting bezit tevens eene verzameling natuurkundige werktuigen, een herbarium en verschillende broeikassen, eene rijke collectie mineralen, palaeontologische voorwerpen, oude munten en voorwerpen uit West-Indië.
Voor lichaamsoefeningen, botaniseeren en astronomische observaties wordt gelegenheid geboden door een landhuis, ongeveer op een uur afstands.
De gezondheidstoestand was zeer bevredigend.

23. St. Vincentius-seminarie, te Wernhoutsburg, gemeente Zundert.

De cursus ving aan met 128 studenten, verdeeld over 6 klassen. In den loop van het jaar vertrokken 9 studenten en het studiejaar eindigde dus met 119 leerlingen.
Naar Parijs vertrokken 9 studenten, terwijl er 5 overgingen naar het missiehuis St. Joseph, te Helden-Panningen.

24. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd de Maria-inrichting, te Venray.

Na voleinding der studie verlieten 11 leerlingen de inrichting; zij zijn reeds werkzaam als R.-K. priester.
Aan de examens werd door allen met bevredigenden uitslag deelgenomen.
Studiën en lessen geschiedden volgens reglement.
De gezondheidstoestand liet niets te wenschen over.

25. Inrichtingen van hooger onderwijs, te Eindhoven en te Utrecht der St. Augustinusstichting te Utrecht.

Aan de afdeeling te Eindhoven werd het onderwijs gegeven door 8 docenten, aan de onderafdeeling te Witmarsum door één docent.
Het onderwijs werd volgens rooster gegeven en gevolgd door 13 leerlingen, verdeeld over 6 klassen.
De examens werden geregeld afgenomen.
De bibliotheek van het klooster te Eindhoven, staat ten dienste van leeraren en leerlingen; zij wordt steeds vermeerderd.
Het onderwijs aan de afdeeling te Utrecht werd gegeven door 5 docenten.
Van de 11 leerlingen ontvingen 5 de priesterwijding en één het diakonaat.
De lessen werden volgens rooster gegeven.
Geregeld werden examens afgenomen.
De bibliotheek werd uitgebreid.
De gezondheidstoestand was goed.

26. Bijzondere school voor hooger onderwijs, gevestigd te Roermond, en staande onder de Geestelijke Vereeniging van priesters onder den titel van den Allerheiligsten Verlosser, gezegd „Liguoristen".

Door 10 docenten werd het onderwijs gegeven, dat door 45 leerlingen werd gevolgd.
Studieijver en gedrag der leerlingen lieten niets te wenschen over. De gezondheidstoestand was over het algemeen goed.
De boekerij werd uitgebreid.
Volgens het doel der inrichting zijn in Augustus 1907, zeven leerlingen tot den kloosterlijken staat toegelaten, zeven anderen hebben om verschillende redenen de inrichting verlaten.

27. Inrichting voor hooger onderwijs, genaamd: H. Jozefsinrichting, gevestigd te Wijchen.

De leeraren bleven 4 in getal.
De cursus ving aan met 41 leerlingen.
Bij de examens konden allen tot hoogere studiën worden toegelaten.
Twee studenten zijn overleden, de gezondheidstoestand was overigens goed.

28. Bijzondere school voor hooger onderwijs, genaamd: „Collegium St. Thomae Aquinatis", te Huissen.

Van het leeraren-personeel overleed de weleerw. heer Leonardus van Hoogstraten.
De cursus ving aan met 30 leerlingen. Eén van hen ging zijne studiën te Jeruzalem voortzetten.
De lessen werden geregeld gegeven en met ijver gevolgd.
Bij de overgangsexamens konden allen op één na, tot hoogere studiën worden toegelaten.
De gezondheidstoestand gaf alle reden tot tevredenheid.
Het penningkabinet, het entomologisch museum en de bibliotheek werden met eenige belangrijke bijdragen verrijkt.

29. Bijzondere school voor hooger onderwijs, genaamd: „Collegium St. Thomae Aquinatis", te Zwolle.

In het besturend en onderwijzend personeel kwam eenige verandering.
Het aantal leerlingen was 34.
De examens werden bevredigend afgelegd.
De lessen werden geregeld gegeven en bijgewoond.
De bibliotheek werd met eenige belangrijke werken verrijkt.
De gezondheidstoestand was goed.

30. Theologische cursus der Nederlandsche Carmelieten.

De theologische cursus bestond uit 3 afdeelingen, de eerste is gevestigd te Boxmeer, de tweede te Zenderen en de derde te Oss.
In het doceerend personeel der 1ste afdeeling kwam eenige wijziging.
De eerste afdeeling werd bezocht door 15 leerlingen, die bij het overgangsexamen allen slaagden. Hetgeen ook geschiedde met de 2 leerlingen der 2de afdeeling.
Van de 13 leerlingen der 3de afdeeling legden 5 met goeden uitslag het eindexamen af, de anderen deden met gunstig gevolg overgangsexamen.
De lessen werden geregeld gegeven en bijgewoond.
De gezondheidstoestand was goed.
Eene uitgebreide bibliotheek staat ten dienste der leerlingen.

31. Bijzondere school van hooger onderwijs, genaamd: „Juvenaat H. Hart", te Bergen op Zoom.

De inrichting telt 6 klassen van het gymnasiaal onderwijs, dat door den rector en de hoogleeraren gegeven wordt.
Bij den aanvang van het schooljaar was het aantal leerlingen 52, 4 keerden terug tot hunne familie.
Vier studenten der hoogste klasse zetten elders hunne studiën voort.
Vier leerlingen konden bij de overgangsexamens niet tot eene hoogere klasse worden toegelaten. Vlijt en gedrag waren overigens bevredigend.

32. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd: Le Juvénat du T. S. Sacrément, te Baarle-Nassau.

Het onderwijs werd gegeven aan 10 studenten; in den loop van het jaar kwamen er 16 bij.
De examens dragen een privaat karakter.
Het resultaat der studiën mag bevredigend genoemd worden.

33. Inrichting van hooger onderwijs, opgericht door de Geestelijke Vereeniging van priesters onder den titel van den Allerheiligsten Verlosser, genaamd „Liguoristen" of „Redemptoristen", te 's Hertogenbosch.

In bestuur en het personeel der hoogleeraren kwam eenige verandering.
Het aantal leerlingen bedroeg 6.
Eén voltooide en één staakte zijne studiën in den aanvang van het jaar. Op het einde verlieten de 4 overigen de inrichting.
De gezondheidstoestand was tamelijk goed.
Voor betere verlichting en ventilatie der lokalen werd gezorgd.

34. Bijzondere school van hooger onderwijs, opgericht door de Vereeniging der paters Capucijnen te Handel, gevestigd te 's Hertogenbosch.

De inrichting telde in het afgeloopen studiejaar 25 leerlingen,

verdeeld over 3 klassen. Zij volgden allen steeds geregeld de lessen, één slechts uitgezonderd, die om gezondheidsredenen gedurende drie maanden buiten de studie moest gesteld worden.

De examens hadden geregeld plaats. Bij het eindexamen slaagden 9 leerlingen.

De bibliotheek werd aanmerkelijk uitgebreid.

35. Seminarie te Bleijerheide, gemeente Kerkrade.

Het schooljaar begon met 31 leerlingen, verdeeld over 4 klassen. Zij ontvingen het onderwijs, dat door 7 docenten gegeven werd.

36. Bijzondere school voor hooger onderwijs der Vereeniging der paters Capucijnen, te Handel, gemeente Gemert, gevestigd te Tilburg.

Het onderwijs wordt gegeven aan leerlingen van het onderhoorig huis te 's Hertogenbosch, na voldoend afgelegd toelatingsexamen.

Twaalf leerlingen hebben na een loffelijk voleinden der studiën de inrichting verlaten. Vijf van hen vertrokken naar Nederlandsch Borneo om er godsdienst en beschaving ten dienste te zijn.

De welvoorziene bibliotheek werd wederom uitgebreid.

37. Gymnasium te Oud-Ehrenstein, gemeente Kerkrade.

Het aantal leerlingen was 15, verdeeld over 4 klassen.

Het onderwijs werd door 10 docenten gegeven.

§ 8. MISSIEHUIZEN, ZENDELINGEN-INSTITUTEN, ENZ.

1. Roomsch-Katholiek Missiehuis te Steyl, gemeente Tegelen.

Het aantal studenten was 297, verdeeld over 6 klassen.

In den loop van het jaar zijn 31 studenten naar de missies vertrokken.

Het onderwijs wordt gegeven door 29 leeraren.

2. Inrichting voor hooger onderwijs te Schimmert.

Het aantal leeraren bedroeg 10, dat der leerlingen 80.

De resultaten der examens waren voldoende.

Na voltooide studiën werden 3 leerlingen tot het priesterschap toegelaten.

Over het algemeen was de studieijver prijzenswaardig.

De gezondheid liet niets te wenschen over.

Aan de afdeeling te Oirschot werd het onderwijs gegeven evenals verleden jaar. In het programma van onderwijs kwam geene verandering.

3. Bijzondere school van hooger onderwijs te Tilburg en te Arnhem van het zedelijk lichaam „Missionarissen van het H. Hart van Jezus".

Tilburg.

Tegen het einde van het schooljaar werden 4 leerlingen definitief naar huis gezonden wegens gebrek aan de noodige talenten. Het nieuwe schooljaar begon met 80 leerlingen, verdeeld over 7 klassen.

Het onderwijs wordt gegeven door 18 hoogleeraren.

De studieijver gaf reden tot tevredenheid.

De gezondheidstoestand was over het algemeen gunstig.

Arnhem.

Tegen het einde van het schooljaar werden ook hier 4 leerlingen wegens gebrek aan voldoende talenten definitief naar huis gezonden.

Elf studenten verlieten deze school, wijl zij met succes de lessen voor den hoogsten cursus gevolgd hadden.

Het nieuwe schooljaar begon met 48 leerlingen, verdeeld over 4 klassen.

Het onderwijs wordt gegeven door 9 hoogleeraren.

De studie der leerlingen was goed. De gezondheidstoestand uitstekend.

4. Roomsch-Katholiek Missiehuis (St. Josephscollege) te Roosendaal (Noordbrabant).

Het aantal leerlingen was 45, verdeeld over 3 klassen.

Met goed gevolg legden de 12 studenten van de hoogste klasse der philosophie hun examen af en verlieten het college om zich elders verder te bekwamen.

Gedurende het jaar hadden 2 studenten van voornoemde klasse het college verlaten.

Het gedrag der studenten was goed.

De gezondheidstoestand was bevredigend.

5. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd: Collegium Ignatianum, te Hulsberg.

Het aantal leeraren bedroeg 23, het aantal studenten 164.

Theologische voorlezingen werden 22 maal per week gegeven, philosophische 18 maal; bovendien werden dagelijks repetitiën en disputen gehouden.

De examens hadden geregeld plaats.

De vacantiën werden op den reglementairen tijd gegeven.

6. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd: Zendelingen-instituut „St. Theresia", te Geleen.

Het aantal leeraren was 5, het aantal studenten 6.

De theologen hadden wekelijks 15, de philosophen 12 tot 14 uren voorlezingen en buitendien 3 uur herhalingsonderwijs.

De examens werden geregeld afgenomen.

Vier theologen werden tot priester gewijd.

De gezondheidstoestand der leerlingen was goed.

7. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd: de St. Bonaventura-inrichting, te Maastricht.

Het bestuur bleef onveranderd, één leeraar werd door een ander vervangen.

Het onderwijs werd volgens rooster gegeven.

Het aantal leerlingen was 18.

Na met goed gevolg afgelegd eindexamen werden 11 leerlingen tot de hoogere studiën toegelaten. Eén leerling heeft de inrichting verlaten. Eén is er vertrokken om elders de priesterlijke bediening uit te oefenen.

De gezondheidstoestand was over het algemeen bevredigend.

8. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd: „Collegium Canisianum", te Horn.

Het aantal leeraren was 5. Een leeraar vertrok en werd door 2 anderen vervangen.

Het aantal leerlingen was 41—43.

Vier en twintig leerlingen hebben de kleine kerkelijke orden bekomen.

De gezondheidstoestand der leerlingen liet weinig te wenschen over.

9. Bijzondere scholen van hooger onderwijs, geopend door de Damianusstichting van de Congregatie der H. Harten van Jezus en van Maria, gevestigd te Grave en te Simpelveld.

Grave.

Deze inrichting werd in het afgeloopen jaar bezocht door 43 leerlingen.

Het onderwijs wordt gegeven door 8 hoogleeraren.

Drie studenten verlieten de inrichting, één zette zijne studiën elders voort, de 2 anderen kozen eene burgerlijke loopbaan.

Bij de overgangsexamens bleken 2 leerlingen nog niet tot hoogere studiën te kunnen worden toegelaten. De studie-ijver der leerlingen was overigens zeer voldoende.

Voor lichamelijke ontspanning werd zorg gedragen.

Simpelveld.

Het aantal studenten was 45.
Het onderwijs werd gegeven door 6 hoogleeraren.
Tien studenten verlieten de inrichting. Twee zetten elders hunne studiën voort, 8 kozen eene burgerlijke loopbaan.
Drie leerlingen werden bij de overgangsexamens niet geschikt bevonden om tot hoogere studiën te worden toegelaten. Over het algemeen was de studieijver der leerlingen voldoende.
Voor lichamelijke ontspanning werd steeds gelegenheid gegeven.

10. Apostolische school der Witte Paters van kardinaal Lavigerie, gevestigd te Boxtel.

Het aantal leerlingen bedroeg 9.
Het onderwijs werd geregeld gegeven en de examens werden in Maart en Augustus afgenomen.
Het kabinet voor de natuurwetenschappen is dit jaar uitgebreid.
De gezondheidstoestand was uitstekend.

11. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd: Apostolisch College van Onze Lieve Vrouwe van Lourdes, gevestigd te Keer bij Maastricht.

Het aantal leeraren was 8, dat der leerlingen 72.
Examens werden geregeld afgenomen.
Over het algemeen was de studieijver prijzenswaardig, terwijl de gezondheid niets te wenschen overliet.

12. Inrichting van bijzonder hooger onderwijs, genaamd: Instituut van den H. Carolus Borromeus, te Houthem.

St. Gerlach, gemeente Houthem.

Het onderwijs werd gegeven door 2 leeraren en genoten door 25 leerlingen.
Vlijt en vorderingen waren goed.
Voor lichamelijke ontspanning werd gezorgd.
De gezondheidstoestand was uitstekend.

Ravensbosch, gemeente Houthem.

Het aantal leeraren was 14, ongerekend de directeur.
Het aantal studenten was 190.
Zes en twintig studenten zetten hunne studiën elders voort.
De gezondheidstoestand liet niets te wenschen over.

13. Inrichting van hooger onderwijs in het misschiehuis „Sparrendaal", te Vught.

Het onderwijs werd gegeven door 3 docenten, en gevolgd door 7 leerlingen.
De examens werden halfjaarlijks afgenomen.
Eene bibliotheek staat ten dienste van het onderwijs.

14. Bijzondere school voor hooger onderwijs, genaamd: Collegium St. Thomae Aquinatis, te Huissen.

Reeds vermeld in § 7 onder n°. 28.

15. Bijzondere school voor hooger onderwijs, genaamd: Collegium St. Thomae Aquinatis, te Zwolle.

Reeds vermeld in § 7 onder n°. 29.

16. College van later opkomende roepingen voor de vreemde missiën, gevestigd te Grave.

Het schooljaar begon met 46 leerlingen, welk aantal in den loop van het jaar met 20 vermeerderde.
De eerste afdeeling bevat 6 klassen, voor elke klasse zijn 2 leeraren bestemd.
Het aantal leerlingen der afdeeling hooger onderwijs bedroeg 60.
Het onderwijs werd gegeven door 5 hoogleeraren.
In beide afdeelingen werden 3 examens afgelegd. De uitslag dier examens gaf reden tot tevredenheid.
Aan de uitbreiding en instandhouding van de bibliotheek en de andere hulpmiddelen werd de noodige zorg besteed.

17. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd: „Vereeniging van Maria", te Meerssen.

De directeur is tevens waarnemend hoogleeraar.
Het aantal leerlingen bedroeg 20.
Examens werden geregeld afgenomen, de resultaten waren voldoende.
De studieijver was over het algemeen prijzenswaardig.
De gezondheidstoestand liet niets te wenschen over.

18. Inrichting van hooger onderwijs, opgericht door de Geestelijke Vereeniging van priesters, onder den titel van den Allerheiligsten Verlosser, genaamd „Liguoristen" of „Redemptoristen", te 's Hertogenbosch.

Reeds vermeld in § 7 onder 33.

19. Bijzondere school voor hooger onderwijs tot vorming van missionarissen van den H. Franciscus, te Harreveld, gemeente Lichtenvoorde.

Het aantal Duitsche scholieren bedraagt 168.
De lessen worden volgens het Duitsche leerplan verdeeld in zeven klassen.

20. Bijzondere school voor hooger onderwijs „het Missiehuis St. Joseph", te Panningen, gemeente Helden.

In het personeel van leeraren kwam geene verandering.
Het aantal studenten steeg tot 35, van wie 7 als novicen hun proeftijd doormaakten, terwijl de overige 28 de verschillende cursussen bijwoonden.
Drie priesters voltooiden dit jaar hunne studiën.
Voor verbetering en uitbreiding der gebouwen werd gezorgd.
Aan de beoefening van de Nederlandsche taal werd de noodige zorg gewijd.

§ 9. BIJZONDERE GYMNASIA MET ZESJARIGEN CURSUS DIE BEVOEGD ZIJN TOT HET AFGEVEN VAN GETUIGSCHRIFTEN VAN BEKWAAMHEID TOT UNIVERSITAIRE STUDIEN, DIE MET HET GETUIGSCHRIFT VERMELD IN ART. 11 DER HOOGER-ONDERWIJSWET WORDEN GELIJKGESTELD.

1. Geformeerd gymnasium der Vereeniging voor voorbereidend universitair onderwijs, gevestigd te Amsterdam.

Bij Koninklijk besluit van 16 October 1905 (*Staatsblad* n°. 290), is het gymnasium met ingang van 1 November 1905 voor een tijdperk van 6 jaren aangewezen als bevoegd om, met inachtneming der desbetreffende wettelijke voorschriften, aan zijne leerlingen, die het onderwijs tot aan het einde hebben bijgewoond, een getuigschrift van bekwaamheid tot universitaire studiën af te geven, dat met het getuigschrift in art. 11 der Hooger-onderwijswet vermeld, wordt gelijkgesteld.
Bij Koninklijk besluit van 15 April 1907 n°. 47 is aan het bestuur der vereeniging ten behoeve van het gymnasium over het jaar 1906 een subsidie verleend van f 10 720.
De cursus begon met 142 leerlingen; van deze verlieten 6 in den loop daarvan, om verschillende redenen, het gymnasium.
Van de 136 leerlingen, die aan de overgangsexamens deelnamen, werden 88 tot eene hoogere klasse bevorderd.
Aan het eindexamen namen 22 leerlingen deel, 13 van hen

verwierven diploma A en 4 diploma B, terwijl 5 moesten worden afgewezen.

2. Christelijk gymnasium te Utrecht der Vereeniging voor Christelijk voorbereidend universitair onderwijs, gevestigd te Utrecht.

Bij Koninklijk besluit van 16 October 1905 (*Staatsblad* n°. 291) is het gymnasium met ingang van 1 November 1905 voor een tijdperk van zes jaren aangewezen als bevoegd om, met inachtneming der desbetreffende wettelijke voorschriften aan zijne leerlingen, die het onderwijs tot aan het einde hebben bijgewoond, een getuigschrift van bekwaamheid tot universitaire studiën af te geven, dat met het getuigschrift in art. 11 der Hooger-onderwijswet vermeld, wordt gelijkgesteld.

Bij Koninklijk besluit van 15 April 1907 n°. 45 is aan het bestuur der vereeniging ten behoeve van het gymnasium over het jaar 1906 een Rijkssubsidie verleend van f 13 744.

De cursus begon met 161 leerlingen en 6 toehoorders, hij eindigde met 157 leerlingen en 6 toehoorders.

Bij de overgangsexamens werden 109 leerlingen tot eene hoogere klasse toegelaten.

Bij het eindexamen slaagden 17 leerlingen.

3. Afdeeling gymnasium van het Bisschoppelijk College te Roermond der Vereeniging Bisschoppelijk College, gevestigd te Roermond.

Bij Koninklijk besluit van 10 November 1905 (*Staatsblad* n°. 298) is het gymnasium met ingang van 16 November 1905 voor een tijdperk van 6 jaren aangewezen als bevoegd, om, met inachtneming der desbetreffende wettelijke voorschriften, aan hare leerlingen, die het onderwijs tot aan het einde hebben bijgewoond, een getuigschrift van bekwaamheid tot universitaire studiën af te geven, dat met het getuigschrift in art. 11 der Hooger-onderwijswet vermeld, wordt gelijkgesteld.

Bij Koninklijk besluit van 20 April 1907 n°. 19 werd aan het bestuur der vereeniging ten behoeve van het gymnasium over het jaar 1906 een Rijkssubsidie verleend van f 9347.

Bij het begin van het schooljaar bedroeg het aantal leerlingen 171, onder wie 110 internen en 61 externen.

Bij het toelatingsexamen voor de studie der philosophie in het klein seminarie van het bisdom, slaagden 2 leerlingen der 6de klasse, de 7 overigen dier klasse legden met goed gevolg eindexamen af.

4. Bijzondere gymnasia der St. Willebrordusstichting, gevestigd te Amsterdam.

Bij Koninklijk besluit van 10 November 1905 (*Staatsblad* n°. 299) zijn:

1°. de afdeeling gymnasium van het college St. Willebrord te Katwijk aan den Rijn;

2°. het Roomsch-Katholiek gymnasium te Amsterdam;

3°. de afdeeling gymnasium van het Canisius-college te Nijmegen;

met ingang van 16 November 1905 voor een tijdperk van 6 jaren aangewezen als bevoegd, om, met inachtneming der desbetreffende wettelijke voorschriften, aan hunne leerlingen, die het onderwijs tot het einde hebben bijgewoond, een getuigschrift van bekwaamheid tot universitaire studiën af te geven, dat met het getuigschrift in art. 11 der Hooger-onderwijswet vermeld, wordt gelijkgesteld.

Bij Koninklijk besluit van 15 April 1907 n°. 46 is aan het bestuur der stichting voor het jaar 1906 een Rijkssubsidie verleend ten behoeve van het gymnasium te Katwijk aan den Rijn van f 9100 ten behoeve van het gymnasium te Amsterdam van f 10 720 en ten behoeve van het gymnasium te Nijmegen van f 15 256.

Katwijk aan den Rijn.

De cursus begon met 77 leerlingen. In den loop van het jaar werden nog twee leerlingen toegelaten tot eene hoogere klasse, terwijl daarentegen 5 anderen om verschillende redenen het gymnasium verlieten.

Door 8 leerlingen werd met goed gevolg eindexamen afgelegd.

Bij de overgangsexamens konden 9 leerlingen niet tot eene hoogere klasse bevorderd worden.

De hulpmiddelen voor het onderwijs werden uitgebreid.

De toewijding der leeraren en de ijver der meeste leerlingen, verdienen allen lof.

Het schooljaar werd gesloten met eene prijsuitdeeling.

Amsterdam.

De cursus werd geopend met 96 leerlingen. In den loop van het jaar werden nog 5 leerlingen toegelaten, daarentegen verlieten er 5 om verschillende reden het gymnasium.

Zeven candidaten legden met goed gevolg eindexamen af, 5 werden afgewezen, 1 trok zich terug.

Bij de overgangsexamens werden 16 leerlingen niet bevorderd.

De toewijding der leeraren en de ijver der meeste leerlingen verdienen allen lof.

Met eene plechtige prijsuitdeeling werd het schooljaar gesloten.

Nijmegen.

De cursus ving aan met 151 leerlingen en eindigde met 135 leerlingen.

Van de 11 leerlingen die eindexamen aflegden, slaagden er 9.

Bij de overgangsexamens konden 21 leerlingen niet worden bevorderd.

Gedrag, studieijver en gezondheidstoestand der leerlingen geven geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

De bibliotheek werd uitgebreid.

Een Romeinsch grafveld, op het terrein van het college ontdekt, werd opgegraven, en het college kwam in het bezit van eene rijke verzameling Romeinsche voorwerpen.

Het schooljaar werd besloten met eene plechtige prijsuitdeeling, welke de families van vele leerlingen en ook andere belangstellenden in het onderwijs met hunne tegenwoordigheid vereerden.

5. Gymnasium te Rolduc, verbonden aan de eerste afdeeling van het Seminarie van het Bisdom van Roermond, gevestigd te Rolduc, gemeente Kerkrade.

Bij Koninklijk besluit van 10 November 1905 (*Staatsblad* n°. 300), is het gymnasium met ingang van 16 November 1905 voor een tijdperk van 6 jaren aangewezen als bevoegd, om, met inachtneming der desbetreffende wettelijke voorschriften, aan zijne leerlingen, die het onderwijs tot aan het einde hebben bijgewoond, een getuigschrift van bekwaamheid tot universitaire studiën af te geven, dat met het getuigschrift in art. 11 der Hooger-onderwijswet vermeld, wordt gelijkgesteld.

Bij Koninklijk besluit van 15 April 1907 n°. 44 is aan het bestuur van het seminarie van het Bisdom van Roermond ten behoeve van het gymnasium over het jaar 1906 een Rijkssubsidie verleend van f 9100.

De cursus begon 3 September 1906 en eindigde 15 Juli 1907.

Het onderwijs werd gegeven door 44 leeraren.

Het aantal studenten der philosophie was 35, dat van de 6 klassen van het gymnasium 129. De voorbereidende klassen telden 51 leerlingen.

De 21 studenten van den hoogsten cursus der philosophie zetten hunne studiën voort aan de tweede afdeeling van het seminarie te Roermond.

Negen leerlingen legden met goed gevolg eindexamen af, één werd afgewezen. Vier leerlingen slaagden bij het admissie-examen tot de philosophie.

6. Gereformeerd gymnasium te Zetten der Vereeniging voor gymnasiaal onderwijs op Gereformeerden grondslag, gevestigd te Zetten, gemeente Valburg.

Bij Koninklijk besluit van 16 November 1905 (*Staatsblad* n°. 306) is het gymnasium met ingang van 1 December 1905 voor een tijdvak van 6 jaren aangewezen als bevoegd, om, met inachtneming der desbetreffende wettelijke voorschriften, aan zijne leerlingen, die het onderwijs tot aan het einde hebben bijgewoond, een getuigschrift van bekwaamheid tot universitaire studiën af te geven, dat met het getuigschrift in art 11 der Hooger-onderwijswet vermeld, wordt gelijkgesteld.

Bij Koninklijk besluit van 15 April 1907 n°. 48 is aan het bestuur der vereeniging ten behoeve van het gymnasium over het jaar 1906 een Rijkssubsidie verleend van f 9100.

In het bestuur kwam eenige verandering, in het personeel van leeraren geene.

De cursus begon met 45 leerlingen, onder wie 1 auditor; en eindigde met 43 leerlingen en 1 auditor.

Elf candidaten legden eindexamen af, 10 slaagden, één werd afgewezen.

Bij de overgangsexamens konden 4 leerlingen niet tot eene hoogere klasse worden toegelaten.

Het onderwijs werd geregeld gegeven.

7. Marnix-gymnasium te Rotterdam, der Vereeniging voor middelbaar onderwijs, handelsonderwijs en voorbereidend hooger onderwijs op Gereformeerden grondslag, gevestigd te Rotterdam.

Bij Koninklijk besluit van 22 December 1905 (*Staatsblad* n°. 356) is het gymnasium met ingang van 1 Januari 1906 voor een tijdvak van 6 jaren aangewezen als bevoegd, om, met inachtneming der desbetreffende wettelijke voorschriften, aan zijne leerlingen, die het onderwijs tot aan het einde hebben bijgewoond, een getuigschrift van bekwaamheid tot universitaire studiën af te geven, dat met het getuigschrift in art. 11 der Hooger-onderwijswet vermeld, wordt gelijkgesteld.

Bij Koninklijk besluit van 15 April 1907 n°. 49 is aan het bestuur van de vereeniging ten behoeve van het gymnasium over het jaar 1906 een Rijkssubsidie verleend van f 10612.

Het aantal leerlingen bedroeg bij het begin van den cursus 88, verminderde met 3, en was dus bij het einde f 85.

Acht leerlingen legden met goed gevolg eindexamen af.

Bij de overgangsexamens konden 7 leerlingen niet tot hoogere studiën worden toegelaten.

Localiteiten bleven in voldoenden staat.

8. Gereformeerd gymnasium te Kampen, verbonden aan de Theologische School der Gereformeerde Kerken in Nederland.

Bij Koninklijk besluit van 23 Eebruari 1906 (*Staatsblad* n°. 39) werd het gymasium met ingang van 1 Maart 1906 voor een tijdperk van 6 jaren aangewezen als bevoegd, om, met inachtneming der desbetreffende wettelijke voorschriften, aan zijne leerlingen, die het onderwijs tot aan het einde hebben bijgewoond, een getuigschrift van bekwaamheid tot universitaire studiën af te geven, dat met het getuigschrift in art. 11 der Hooger-onderwijswet vermeld, wordt gelijkgesteld.

De rector dr. J. Kapteyn is overleden.

De cursus begon met 43 leerlingen en 2 toehooorders. Vijf legden met goed gevolg eindexamen af.

§ 10. GYMNASIA, PROGYMNASIA EN LATIJNSCHE SCHOLEN.

1. Latijnsche School te Gemert.

De cursus telde 40 leerlingen, verdeeld over 5 klassen. Twee leerlingen verlieten de school, 2 werden er ingeschreven.

Bij de overgangsexamens konden allen tot hoogere studiën worden toegelaten.

Studieijver en vorderingen der leerlingen gaven alle reden tot tevredenheid.

De conrector de heer P. van Liempt werd opgevolgd door den heer W. F. Becx.

2. Inrichting van hooger onderwijs, gevestigd in de Abdij van Berne, te Heeswijk.

Lesuren en leervakken zijn onveranderd gebleven; alleen werd het onderwijzend personeel in zooverre gewijzigd, dat een leeraar der theologie door een ander werd vervangen.

Het aantal leerlingen bedroeg 76, verdeeld over 8 klassen.

Na volbrachten cursus zijn allen naar eene hoogere klasse overgegaan, uitgenomen 17, van wie 5 de studie vaarwel zeiden, 2 niet tot hoogere studiën konden worden toegelaten en 10 de studiën elders voortzetten.

De gezondheidstoestand was over het algemeen bevredigend. Eén student echter moest wegens ziekte de studie voorloopig vaarwel zeggen.

3. Latijnsche school te Megen.

In het bestuur en het personeel der leeraren is geene verandering gekomen.

Het aantal leerlingen bedroeg 82, verdeeld over 6 klassen.

De lessen werden volgens rooster gegeven en geregeld bijgewoond.

De examens werden geregeld afgenomen.

De gezondsheidstoestand was bevredigend.

4. Gymnasium opgericht door de Vereeniging van Fraters, te Tilburg.

De cursus begon met 40 leerlingen, verdeeld over 6 klassen, en eindigde met 34 leerlingen.

Het onderwijs werd gegeven door 9 leeraren en wel volgens Staatsprogram.

De ijver der leerlingen was voldoende.

5. College van den H. Dominicus te Nijmegen.

Het onderwijs werd volgens een nieuw studieplan gegeven.

Het aantal leerlingen bedroeg 63. Vijf werden wegens ongeschiktheid voor den priesterlijken stand, verwijderd.

Er werd met bijzonderen ijver gestudeerd, zoodat de uitslag op het einde des jaars zeer gunstig was. Slechts één student werd niet bevorderd tot eene hoogere klasse.

De 6 studenten der VIde klasse deden met goed gevolg het eindexamen.

Het onderwijs werd gegeven door 9 hoogleeraren; alle surveillance werd opgedragen aan 2 paters.

Eén ernstig ziektegeval deed zich voor, overigens was de gezondheidstoestand gunstig.

De bibliotheek werd vermeerderd.

6. Collegium Josephinum te Zevenaar.

Reeds in § 7 onder n°. 21 vermeld.

7. Collegium Albertinum te Venlo.

Het onderwijs werd gegeven door 11 docenten.

Het aantal leerlingen was 168.

De gezondheidstoestand was op eenige lichte ziektegevallen na, goed.

De bibliotheek en de andere leermiddelen werden aanmerkelijk uitgebreid.

8. Gymnasium te Venray.

In het doceerend personeel kwam eenige verandering.

Het onderwijs werd gevolgd door 83 leerlingen, verdeeld over 6 klassen.

Drie leerlingen verlieten het gymnasium.

De gezondheidstoestand was zeer bevredigend.

9. Bisschoppelijk college te Weert.

In het doceerend personeel kwam eenige verandering.

Er werd onderwijs gegeven in al de vakken, omschreven in de Hooger-onderwijswet.

De lessen werden geregeld gevolgd, de vorderingen der leerlingen waren voldoende.

De examens gaven reden tot tevredenheid.

Een leerling der 6de klas slaagde voor het Staatsexamen, gelijkstaande met het eindexamen der gymnasia.

10. Bijzondere school voor voorbereidend hooger onderwijs te Voorschoten.

Deze school is opgeheven.

11. Bijzondere school voor hooger onderwijs te Slikgat, gemeente Terheyden.

Het studiejaar begon met 62 leerlingen.
Examens werden geregeld en met goeden uitslag afgenomen.
Eén student zag van de studie af, één zette haar aan eene andere inrichting voort.
In het doceerend personeel kwam eenige verandering.
Een leeraar en een student waren gedurende eenigen tijd ziek, overigens was de gezondheidstoestand goed.
De lessen werden volgens rooster gegeven en geregeld en met ijver gevolgd.
Bibliotheek en andere leermiddelen werden vermeerderd.

12. Collegium Aloysianum te Velp (Noordbrabant).

Het schooljaar begon met 34 leerlingen, die onderricht ontvingen van 6 leeraren en 2 tijdelijke leeraren.
Vier leerlingen verlieten in den loop van het schooljaar de inrichting.
De examens gaven reden tot tevredenheid.
Aan de instandhouding en uitbreiding der bibliotheek en andere leermiddelen voor het onderwijs, werd de noodige zorg besteed.

13. Gymnasium Sancti Alberti te Zenderen, gemeente Borne.

In het doceerend personeel kwam eenige verandering.
Het schooljaar begon met 52 leerlingen, van wie 46 intern en 6 extern.
De overgangsexamens gaven reden tot tevredenheid.
Over het algemeen was de ijver der leerlingen te prijzen.
Bibliotheek en andere leermiddelen werden uitgebreid.

14. Bijzondere school voor voorbereidend hooger onderwijs te Elburg.

Deze school werd in 1893 wegens gebrek aan leerlingen gesloten; sedert is er geen hooger onderwijs meer gegeven.

15. Bijzondere school voor hooger onderwijs (pro-gymnasium) te Venlo.

In het doceerend personeel kwam eenige verandering.
Bibliotheek en andere leermiddelen werden uitgebreid.
Gedrag, vorderingen en vlijt der leerlingen gaven reden tot tevredenheid.
Bij den aanvang van het studiejaar was het aantal leerlingen 80, bij het einde was het 72.
De overgangsexamens hadden een zeer goeden uitslag.
Aan 7 leerlingen kon het getuigschrift van volbrachte studiën worden uitgereikt.
Bij het einde van het studiejaar of gedurende hetzelve, verlieten 28 leerlingen het gymnasium, van wie 13 de studie staakten en 15 hunne studiën aan andere inrichtingen van onderwijs voortzetten.

16. Inrichting van hooger onderwijs (gymnasium), genaamd Collegium Seraphicum der Franciscanen te Watersleyde, gemeente Sittard.

Het onderwijs werd gegeven door 9 leeraren.
Het aantal leerlingen was 86, verdeeld over 6 klassen.
De resultaten der examens waren voldoende.
De gezondheidstoestand was voldoende, voor geregelde lichaamsbeweging werd gezorgd.

17. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd Missiehuis der paters van het Heilige Hart van Jezus, gevestigd te Leijenbroek, gemeente Sittard.

Deze inrichting telt 7 klassen. waarvan 6 jaar gymnasium en één jaar wijsbegeerte.

Het aantal leerlingen was 100, van wie 83 de gymnasiale klassen en 17 de klassen van wijsbegeerte volgden. De vlijt, het gedrag alsook de gezondheidstoestand der leerlingen waren zeer bevredigend.

18. Inrichting van hooger onderwijs, genaamd Collegium Josephinum te Vaals (gymnasium).

Het onderwijs werd gegeven door 8 leeraren.
Het aantal studenten bedroeg 69.
Acht studenten moesten de inrichting verlaten wegens onvoldoende bekwaamheid. Eén student is overleden. Vijf studenten zetten elders hunne studiën voort.
Bij de examens hebben op 3 na alle studenten aan de gestelde eischen voldaan.
Behoudens 3 gevallen van ernstige ziekte, die echter een gunstig verloop hadden, was de gezondheidstoestand bevredigend.

19. Inrichting voor hooger onderwijs, genaamd: Vereeniging van den H. Benedictus, te Merkelbeek.

Het aantal leeraren was 10. dat der studenten 36.
Bij de gehouden examens bleek, dat de studenten vorderingen gemaakt hadden.
In den loop van het jaar werden 4 der studenten tot priester gewijd.

10. Inrichting van hooger onderwijs genaamd St. Josephsstichting te Echt.

De cursus ving aan met 162 leerlingen van wie er slechts enkele in den loop van het jaar vertrokken.
De overgangsexamens gaven reden tot tevredenheid.
De bibliotheek en de andere verzamelingen werden vermeerderd.
De gezondheidstoestand was goed.

21. Gymnasium Augustianum te Eindhoven, der St. Augustinusinrichting te Utrecht.

Reeds vermeld in § 7 onder n°. 25.

22. Inrichting van hooger onderwijs (gymnasium), genaamd St. Aloysius-college, gevestigd te Sittard.

In dit jaar werd de laatste of hoogste klasse bijgevoegd. De instelling heeft thans 7 gymnasiaalklassen benevens eene voorbereidende klasse. Dientengevolge werd het aantal docenten vermeerderd, zoodat er thans zijn 16 leeraren.
Het aantal leerlingen is 165.
De verzameling leermiddelen werd uitgebreid.

23. Bisschoppelijk College St. Jozef, te Sittard.

In het schooljaar 1906—1907 werd het onderwijzend personeel met één leeraar vermeerderd, ook het getal der leerlingen nam toe.
Het gedrag der leerlingen gaf alle reden tot tevredenheid, hun ijver in de studiën verdiende allen lof.

24. Brinioschool te Hilversum.

Het aantal leerlingen bedroeg 17, verdeeld over 6 klassen.
Het onderwijs werd gegeven door 8 docenten.

25. Inrichting voor hooger onderwijs (gymnasium), genaamd: Collegium van den Heiligen Camillus de Lellis, te Vaals.

Het aantal studenten bedroeg 40.
Bij de examens bleken 3 studenten niet te voldoen, de anderen slaagden.
Bij het einde van het schooljaar hebben 6 studenten de inrichting verlaten om elders hoogere studiën te beginnen.
De gezondheidstoestand liet niets te wenschen over.

§ 11. COMMISSIE VAN TOEZICHT, BEDOELD IN ART. 201 DER HOOGER-ONDERWIJSWET.

Bij Koninklijk besluit van 25 Maart 1907 n°. 7 is aan het bestuur van de Vereeniging voor Hooger onderwijs op Gereformeerden grondslag, gevestigd te Amsterdam, over 1907, ten behoeve van de van die vereeniging uitgaande „Vrije Universiteit", eene tegemoetkoming in de kosten van de voorziening in onderwijslokalen verleend van f 4000.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 Mei 1907 n°. 5841 afdeeling Onderwijs, wordt, op een verzoek om inlichting van W. Zevenbergen, student aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, of hij, op vertoon van een in art. 11 der Hooger-onderwijswet vermeld getuigschrift van bekwaamheid, tot de studie aan eene universiteit in de faculteiten der geneeskunde en der wis- en natuurkunde en van een getuigschrift van met goed gevolg voor de faculteit der letteren en wijsbegeerte aan de Vrije Universiteit te Amsterdam afgelegd examen, bedoeld in art. 135 dier wet, kan worden toegelaten tot het afleggen van het candidaatsexamen in de wijsbegeerte aan eene Rijksuniversiteit, hem te kennen gegeven, dat bovengenoemde getuigschriften geene toelating tot dat examen verleenen.

Bij Koninklijk besluit van 1 Juli 1907 n°. 92 zijn, voor het tijdvak van 1 Januari—31 Augustus 1907, ter ondersteuning in hunne studiën, van Rijkswege beurzen verleend, berekend naar een bedrag van f 500 's jaars, aan de studenten bij de Vrije Universiteit te Amsterdam: A. Bruch, B. de Gaay Fortman, J. de Riemer en A. Sikkel in de faculteit der rechtsgeleerdheid, en C. M. Buizier, A. van Dokkum en J. J. Koopmans in de faculteit der letteren en wijsbegeerte, en is de Minister van Binnenlandsche Zaken gemachtigd om voormelde beurzen en ook de zoodanige welke verder te zelfder zake zullen worden verleend, jaarlijks te verlengen, zoolang de daarmede begiftigden aan de Vrije Universiteit blijven studeeren en voldoen aan de eischen in art. 198 der Hooger-onderwijswet voor het verleenen der beurzen gesteld.

De commissie van toezicht heeft eene wijziging ondergaan door het overlijden van dr. H. W. Bakhuis Roozeboom, hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam (8 Februari 1907). In de ontstane vacature is voorzien bij Koninklijk besluit van 15 April 1907 n°. 38, door de benoeming van dr. J. D. van der Waals, hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam.

In de aanwijzing van den voorzitter en van den secretaris is geene verandering gekomen.

Voor het studiejaar 1907/1908 zijn benoemd tot gedelegeerden, bedoeld in art. 13 van het huishoudelijk reglement, de heeren: mr. C. Pijnacker Hordijk en mr. J. W. H. M. van Idsinga en tot plaatsvervangers, de heeren: jhr. mr. P. J. van Beyma en dr. P. J. F. Vermeulen.

Bijzondere leerstoelen aan de Rijksuniversiteiten zijn nog niet ingesteld.

Op 3 Juni 1907 zijn door de literarische faculteit aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, aan de Commissie toegezonden drie diploma's van studenten, die met goed gevolg het aanvullingsexamen, hetwelk voor de openbare universiteiten omschreven is in art. 135 der Hooger-onderwijswet, hebben afgelegd, met verzoek die diploma's voor „gezien" te willen teekenen.

De commissie heeft deze teruggezonden onder mededeeling, dat zij, als zijnde aanvullingen van de getuigschriften volgens de artt. 11 of 12 der Hooger-onderwijswet, evenmin als die getuigschriften zelf, door haar voor „gezien" behoeven te worden geteekend. Ook het verzoek van den vader van een dier studenten, om, hoewel het niet noodzakelijk is, het diploma toch voor „gezien" te willen teekenen, is afgewezen op grond, dat het teekenen van een enkel diploma twijfel zou doen rijzen omtrent de waarde der andere.

Op 13 Juli 1907 heeft de rector magnificus der Vrije Universiteit te Amsterdam, aan de commissie gezonden een door hem gewaarmerkt exemplaar van den series lectionum voor het studiejaar 1907/1908, vastgesteld door den senaat, na goedkeuring door curatoren.

Ingevolge art. 194 der Hooger-onderwijswet werden 7 getuigschriften voor „gezien" geteekend.

III.

A.

§ 12. KOSTEN VAN HET HOOGER ONDERWIJS.

In 1906 werden door het Rijk de volgende uitgaven voor het universitair onderwijs gedaan:

I. Universiteit te Leiden.

a. *College van curatoren*		f	2 742,36
b. *Personeel*:			
1. Jaarwedden en verdere belooningen der hoogleeraren van de onderscheidene faculteiten en der lectoren	f 222 438,87		
2. Personeele toelagen aan hoogleeraren en emeriti hoogleeraren	665,56⁵		
3. Jaarwedden, personeele toelagen en verdere belooningen der overige ambtenaren en bedienden	190 085,39⁵		
			483 189,83
c. *Materieel, hulpmiddelen voor het onderwijs*:			
1. Subsidiën voor de bibliotheek, de ontleed-, heel- en verloskundige verzamelingen en lessen, het academisch ziekenhuis, de natuurkundige verzamelingen en lessen, de sterrenkundige verzamelingen en lessen, het chemisch laboratorium, den kruidtuin, de landhuishoudkunde, het museum van natuurlijke historie, het museum van oudheden, het museum van land- en volkunkunde, het herbarium, enz. Administratieve, huishoudelijke en andere uitgaven	f 297 457,06⁵		
2. Aanbouw, onderhoud en lasten der gebouwen, alsmede aankoop en onderhoud van meubelen	220 714,87		
			518 171,93⁵
		f	1 004 104,12⁵

II. Universiteit te Utrecht.

a. *College van curatoren*		f	2 738.51
b. *Personeel*:			
1. Jaarwedden, verloftraktementen en verdere belooningen der hoogleeraren van de onderscheidene faculteiten en der lectoren	f 227 463,86		
2. Personeele toelagen aan hoogleeraren	596,09		
3. Jaarwedden, personeele toelagen en verdere belooningen der overige ambtenaren en bedienden	74 381,43⁵		
			302 441,38⁵
c. *Materieel, hulpmiddelen voor het onderwijs*:			
1. Subsidiën voor de bibliotheek, de ontleed- en verloskundige verzamelingen en lessen, het academisch gasthuis, de natuur- en sterrenkundige verzamelingen en lessen, het chemisch laboratorium, het kabinet van natuurlijke historie, den kruidtuin, enz. Administratieve, huishoudelijke en andere uitgaven	f 176 856,59⁵		
2. Aanbouw, onderhoud en lasten der gebouwen, alsmede aankoop en onderhoud van meubelen	473 132,79		
			649 989,38⁵
		f	955 169,28

III. Universiteit te Groningen.

a. *College van curatoren*		f	2 998,80
b. *Personeel*:			
1. Jaarwedden en verdere belooningen der hoogleeraren van de onderscheidene faculteiten en der lectoren	f 216 683,31		
2. Personeele toelagen aan emeriti hoogleeraren	102,50		
3. Jaarwedden en verdere belooningen der overige ambtenaren en bedienden	52 667,10⁵		
			269 452,91⁵
c. *Materieel, hulpmiddelen voor het onderwijs*:			
1. Subsidiën voor de bibliotheek, de ontleed-, heel- en verloskundige verzamelingen en lessen, het academisch gasthuis, de natuur- en sterrenkundige verzamelingen en lessen, het chemisch laboratorium, het kabinet van natuurlijke historie, den kruidtuin, de landhuishoudkunde enz. Administratieve, huishoudelijke en andere uitgaven	f 177 617,93		
2. Aanbouw, onderhoud en lasten der gebouwen, alsmede aankoop en onderhoud van meubelen	55 275,29⁵		
			232 893,22⁵
			505 344,94
Totaal der uitgaven voor drie Universiteiten		f	2 464 618,34⁵

Andere uitgaven ten behoeve van het universitair onderwijs.

IV.	Kosten der gouden eerepenningen voor bekroonde prijsvragen, uitgeschreven door de Rijksuniversiteiten en de Technische Hoogeschool	f	161,71⁵
V.	Beurzen voor studeerenden aan instellingen van hooger onderwijs		—
VI.	Beurs ter begeving van den heer van Warmond en uitkeering aan dezen voor de armen dier gemeente ten gevolge van de destijds aan de Hoogeschool te Leiden gekomen goederen, die later zijn te gelde gemaakt		389,99⁵
VII.	Reis- en verblijfkosten, vacatiegelden en verdere uitgaven der gecommitteerden en der commissie bedoeld in artt. 11 en 12 der Hooger-onderwijswet		15 843,43
VIII.	Bijdrage in de kosten van practisch geneeskundig onderwijs te Amsterdam		3 000.00

Uitgaven voor godgeleerd en godsdienstonderwijs aan bijzondere instellingen.

IX.	Kosten der opleiding van leeraren voor het Hervormd Kerkgenootschap vanwege dat genootschap		35 305,76
X.	Kweekscholen der godgeleerdheid voor de Evangelisch-Lutherschen en Remonstranten, mitsgaders kosten van opleiding van studenten bij de Hersteld Evangelisch-Lutherschen		9 757,60
XI.	Seminariën voor het Roomsch-Katholiek Kerkgenootschap		13 580,00
XII.	Toelagen voor en verdere uitgaven in verband met godgeleerd en godsdienstonderwijs voor de Israëlietische kerkgenootschappen		19 600,00

XII. Technische Hoogeschool.

a. *College van curatoren*		f	2 770,28
b. *Personeel*:			
1. Jaarwedden, verloftraktementen en verdere belooningen der hoogleeraren van de onderscheidene afdeelingen, der buitengewone hoogleeraren en der lectoren	f 195 124,96		
2. Jaarwedden, toelagen en belooningen der overige ambtenaren en bedienden	103 970,91⁵		
			299 095,87⁵

c. *Materieel, hulpmiddelen voor het onderwijs:*

1. Kosten voor aanvulling en uitbreiding der verzamelingen en hulpmiddelen voor het onderwijs, voor reis- en verblijfkosten, voor personeele hulp en schrijfloonen, voor kleeding der bedienden, administratieve, huishoudelijke en andere uitgaven	f	139 841,45⁵	
2. Aanbouw, onderhoud en lasten der gebouwen, alsmede aankoop en onderhoud van meubelen		274 319,27	
		f 414 160,72⁵	
			f 716 026,88

Uitgaven van het Rijk ten behoeve van de gymnasia.

XIV.	*a.* Jaarwedde van den inspecteur der gymnasia	f	4 000,00	
	b. Reis-, verblijf- en bureelkosten van dien inspecteur		1 384,15	
				5 384,15
XV.	Subsidiën aan gemeenten behoeve van hare gymnasia			262 371,00
	Totaal			f 3 546 038,87⁵

In 1905 bedroeg dit totaal (1). . . . . f 2 589 060,52⁵

waarvan voor de drie Universiteiten 2 217 365,27

en wel:

a. voor Leiden		932 814,28
b. „ Utrecht		799 851,56
c. „ Groningen		484 699,43

In 1906 bedroegen de inschrijvingsgelden, vermeld in artt. 98 en 102 der Hooger-onderwijswet:

aan de Universiteit te Leiden	f	121 210,00
„ „ „ „ Utrecht		104 040,00
„ „ „ „ Groningen		46 950,00
„ „ Technische Hoogeschool te Delft . . .		160 640,00
Totaal	f	432 840,00

In 1905 was het bedrag dezer inkomsten f 120 460, f 97 940 en f 44 440, totaal f 262 840 (1).

De opbrengst der gelden bedoeld in art 138 der Hooger-onderwijswet bedroeg:

aan de Universiteit te Leiden	f	13 820,00
„ „ „ „ Utrecht		12 030,00
„ „ „ „ Groningen		5 190,00
„ „ Technische Hoogeschool te Delft . . .		34 440,00
voor het examen bedoeld in art. 12 dier wet .		1 990,00
Totaal . . .	f	67 470,00

Deze inkomsten waren in 1905 aan de Universiteiten respectievelijk f 12 990, f 11 960 en f 4530 en wat het examen volgens art. 12 betreft f 1430, totaal f 30 910 (1).

De ontvangsten wegens verpleeggelden van in het Academisch Ziekenhuis te Leiden verpleegden bedroegen f 10 944,75.

In het vorige jaar was het bedrag daarvan f 9 811,50.

De opbrengst van afval afkomstig uit het Ziekenhuis beliep in 1906 de som van f 270,60.

De gezamelijke *inkomsten* waren derhalve f 511 525,35 tegenover f 302 932,10 in 1905.

Het *zuiver bedrag der uitgaven* van het Rijk beliep dus f 3 034 513,52⁵. In 1905 was dit bedrag f 2 286 128, 42⁵.

B.

GEMEENTELIJKE UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM.

De gemeente Amsterdam deed ten behoeve van de Universiteit in 1906 de volgende uitgaven:

a. collegie van curatoren	f	721,45	
b. jaarwedden der hoogleeraren en der overige ambtenaren en bedienden.		251 447,20⁵	
c. materieel, hulpmiddelen voor het onderwijs enz.		197 920,41⁵	
Totaal. . .	f	450 089,07	
Deze uitgaven bedroegen in 1905.		440 384,69⁵	

De inkomsten der gemeente Amsterdam vanwege de Universiteit waren in 1906:

a.	inschrijvings- en examengelden	f	160 055,00	
b.	subsidie van het Rijk		3 000,00	
c.	subsidie van de provincie Noordholland		10 000,00	
d.	andere ontvangsten.		11 124,06	
				f 184 179,06
	In 1905 bedroegen ze			174 871,75
	Vermeerdering			f 9 307,31
Het zuiver bedrag der uitgaven beliep dus . .				265 910,01
	In 1905 was dit			265 512,94⁵
	Vermeerdering			f 397,06⁵

Behalve de subsidiën van Rijk en provincie werd door de gemeente Amsterdam vanwege de Universiteit ontvangen . . . . . f 160 055,00

In 1905 was het 161 871,75

Vermindering . . . . . f 1 816,75

De uitgaven voor de Universiteiten in 1906, vergeleken met die in 1905 waren:

	Door het Rijk (Rijksuniversiteiten. subsidie Amsterdam, beurzen)	Door de provincie Noordholland.	Door de gemeente Amsterdam.	Totaal.
1906	f 2 467 618,34⁵	f 10 000	f 447 089,07	f 2 924 707,41⁵
1905	2 234 765,27	10 000	437 384,69⁵	2 682 149,96⁵
Meer	f 232 853,07⁵	—	f 9 704,37⁵	f 242 557,45

De uitgaven voor de Technische Hoogeschool in 1906 waren f 716 026, 88 tegen f 501 224,92⁵ in 1905.

Het zuiver bedrag der uitgaven, door het Rijk, de provincie Noordholland en de gemeente Amsterdam ten behoeve van de Universiteiten en de Technische Hoogeschool gedaan, was dus in 1906 . . . . . f 2 948 581,59⁵

In 1905 beliepen deze uitgaven 2 709 218,11⁵

Vermeerdering . . . . . f 239 293,48

C.

Uitgaven door de gemeenten ten behoeve van de openbare gymnasia.

De uitgaven ten behoeve van de openbare gymnasia en van de Latijnsche scholen blijkt uit de volgende tabel.

(1) In 1905 was de Technische Hoogeschool te Delft nog niet in dit staatje opgenomen.

GEMEENTEN.	UITGAVEN.			
	Personeel.	Materieel.	Commissie van toezicht.	Andere uitgaven.
Noordbrabant.				
Breda	f 22 472,98[5]	f 950,79	—	—
's Hertogenbosch	21 605,02	528,06	f 63,97	f 365,26[5]
Gelderland.				
Arnhem	27 254,03	197,19	—	1 309,53[5]
Stad-Doetinchem	19 966,67	1 849,50	50,00	218,95
Nijmegen	24 790,73	1 764,03[5]	100,00	—
Tiel	19 361,48[5]	467,64[5]	20,00	90,00
Zutphen	20 611,67	354,55[5]	75,00	705,22
Zuidholland.				
Delft	23 906,05[5]	2 283,89[5]	50,00	—
Dordrecht	25 446,00	1 414,50	220,00	—
Gorinchem	19 500,00	633,44[5]	50,00	—
Gouda	21 443,65[5]	742,86[5]	50,00	—
's Gravenhage	55 940,37	5 255,31[5]	100,00	—
Leiden	27 275,56[5]	2 276,29	125,00	—
Rotterdam	53 402,28	5 395,23	—	—
Schiedam	22 325,00	1 264,61[5]	100,00	—
Noordholland.				
Alkmaar	19 720,55	314,97	50,00	1 269,13
Amsterdam	76 400,00	700,16[5]	300,00	6 875,93
Haarlem	30 728,07	188,09	100,00	1 653,93
Zeeland.				
Middelburg	19 653,31[5]	1 027,24[5]	50,00	—
Utrecht.				
Utrecht	39 836,42[5]	1 820,69	425,17[5]	—
Amerfoort	24 237,70	658,13	50,00	175,36
Friesland.				
Leeuwarden	24 883,33	1 322,21[5]	100,00	707,69[5]
Sneek	19 215,00	651,03	80,00	—
Overijssel.				
Zwolle	23 059,97	639,43	100,00	452,64[5]
Kampen	20 054,00	2 549,71[5]	50,00	—
Deventer	21 475,00	665,21[5]	79,75	—
Groningen.				
Groningen	39 838,33[5]	2 269,38	50,00	—
Winschoten	20 267,34	853,25	163,65	—
Drenthe.				
Assen	20 123,82[5]	357,38[5]	—	763,95
Limburg.				
Maastricht	24 209,75	2 052,00[5]	43,00	—
Totaal 1906	f 829 004,12[5]	f 41 446,84[5]	f 2 645,54[5]	f 14 587,61
In 1905	824 543,79[5]	49 944,50	2 803,36[5]	—
Vermeerdering	f 4 460,33	f — 8 497,66	f — 257,82	f 14 587,61

LATIJNSCHE SCHOLEN.

		INKOMSTEN.				Zuiver bedrag der uitgaven.
Subsidie.	TOTAAL.	Subsidie van het Rijk.	Schoolgelden.	Bijzondere inkomsten.	TOTAAL.	
—	f 23 423,77⅝	f 8 982,00	f 5 000,00	—	f 13 982,00	f 9 441,77⅝
—	22 562,31⅝	9 050,00	4 203,33	—	13 253,33	9 308,98⅝
—	28 760,75⅝	12 040,00	4 147,50	—	16 187,50	12 573,25⅝
—	22 085,12	7 160,00	6 393,75	—	13 553,75	8 531,37
—	26 654,76⅝	10 893,00	4 087,49	—	14 980,49	11 674,27⅝
—	19 939,13	9 109,00	2 531,67	—	11 640,67	8 298,46
—	21 746,44⅝	9 093,00	3 922,50	—	13 015,50	8 730,94⅝
—	26 239,95	10 569,52	3 705,00	f 1 956,90	16 231,42	10 008,53
—	27 080,50	9 697,00	5 850,00	—	15 547,00	11 533,50
—	20 183,44⅝	8 758,00	2 276,66⅝	—	11 034,66⅝	9 148,78
—	22 236,52	8 601 44	4 350,00	1 165,00	14 116,44	8 120,08
—	61 295,68⅝	—	22 567,50	—	22 567,50	38 728,18⅝
—	29 676,85⅝	9 387,48	10 005,00	—	19 392,48	10 284,37⅝
—	58 797,51	—	12 390,00	—	12 390,00	46 407,51
—	23 689,61⅝	10 213,00	2 747,50	—	12 960,50	10 729,11⅝
—	21 354,65	8 486,00	3 900,00	—	12 386,00	8 968,65
—	84 276,10	—	23 421,83	—	23 421,83	60 854,27
—	32 670,09	11 952,00	8 382,50	—	20 334,50	12 335,59
—	20 730,56	9 170,00	3 150,01	—	12 320,01	8 410,55
—	42 082,29	16 293,00	10 600,00	—	26 893,00	
—	25 121,19	9 967,03	5 236,00	—	15 203,03	
—	27 013,24	10 576,00	5 447,06⅝	—	16 023,06⅝	10 990,27⅝
—	19 946,03	8 329,12	3 480,00	—	11 809,12	8 136,91
—	24 252,04⅝	10 176,02	3 900,00	—	14 076,02	10 176,02⅝
—	22 653,71⅝	—	2 275,00	—	2 275,00	20 378,71⅝
—	22 219,96⅝	9 108,00	4 370,00	—	13 478,00	8 741,96⅝
—	42,157,71⅝	16 120,00	10 625,00	—	26 745,00	15 412,71⅝
—	21 284,24	8 550,00	4 133,33⅝	—	12 683,33⅝	8 600,90⅝
—	21 245,16	8 918,86⅝	2 913,34	—	11 832,20⅝	9 412,95⅝
—	26 304,75⅝	11 002,00	2 697,50	—	13 699,50	12 605,25⅝
—	f 887 684,12	f 262 201,47⅝	f 188 709,48⅝	f 3 121,90	f 454 032,86	f 408 543,92
f 1 238,08	878 529,74⅝	255 374,00	187 999,11	2 747,50	446 120,61	432 409,13⅝
f — 1 238,08	f 9 154,37⅝	f 6 827,47⅝	f 710,37⅝	f 374,40	f 7 912,25	— f 23 865,21⅝

De vorenstaande tabel toont aan, dat de uitgaven wegens personeel sedert 1905 zijn toegenomen met f 4460,33.

Er ontstond:

vermeerdering te:		*vermindering* te:	
Breda	f 214,14	Tiel	f 805,28⅝
's Hertogenbosch	257,02	Zutphen	1 114,35
Arnhem	1 979,03	Delft	833,93⅝
Stad-Doetinchem	391,67	's Gravenhage	1 027,12⅝
Nijmegen	1 058,73	Leiden	886,69⅝
Dordrecht	1 476,00	Middelburg	1 013,35⅝
Gorinchem	18,51⅝	Utrecht	481,29⅝
Gouda	343,65⅝	Amersfoort	372,00⅝
Rotterdam	553,21⅝	Leeuwarden	351,89⅝
Schiedam	103,15⅝	Zwolle	97,78
Alkmaar	108,78	Kampen	532,00
Amsterdam	566,67⅝	Assen	394,34⅝
Haarlem	1 202,65⅝		
Sneek	64,99⅝		
Deventer	100,00		
Groningen	2 556,66⅝		
Winschoten	414,84		
Maastricht	1 028,75⅝		

De uitgaven wegens materieel verminderden met f 8497,66.

Er ontstond:

vermeerdering te:		*vermindering* te:	
Breda	f 40,40	Arnhem	f 570,42⅝
's Hertogenbosch	32,96⅝	Stad-Doetinchem	292,74
Nijmegen	329,02	Zutphen	495,57⅝
Tiel	0,24⅝	Dordrecht	96,30⅝
Delft	528,67⅝	Gouda	207,81
Gorinchem	60,81	Leiden	68,29
's Gravenhage	214,27	Rotterdam	180,89⅝
Schiedam	143,79⅝	Alkmaar	1 431,03
Amersfoort	135,32	Amsterdam	5 221,86⅝
Kampen	2 418,49⅝	Haarlem	1 216,23⅝
Winschoten	207,91⅝	Middelburg	311,62
Maastricht	303,61⅝	Utrecht	356,17⅝
		Leeuwarden	431,49⅝
		Sneek	76,28⅝
		Deventer	15,31⅝
		Zwolle	1 205,97⅝
		Groningen	271,67⅝
		Assen	463,46

Het bedrag der Rijkssubsidiën was f 262 201,47⅝ tegenover f 255 374 in 1905.

Aan schoolgelden werd f 710,37⅝ meer ontvangen dan in 1905.

Zij bedroegen:

meer te:		*minder* te:	
Breda	f 324,10	Stad-Doetinchem	f 206,25
's Hertogenbosch	573,33	Nijmegen	17,50⅝
Arnhem	70,00	Delft	240,00
Tiel	102,64	Dordrecht	573,00
Zutphen	116,25	Rotterdam	77,50
Gorinchem	436,66⅝	Schiedam	116,67
Gouda	100,00	Amsterdam	815,40
's Gravenhage	485,83	Haarlem	127,50
Leiden	150,00	Middelburg	66,65
Alkmaar	237,50	Utrecht	1 725,00
Leeuwarden	347,95	Amersfoort	205,66
Deventer	1 198,00	Sneek	120,00
Groningen	325,00	Zwolle	166,60
Winschoten	473,33⅝	Kampen	80,75
Maastricht	453,75	Assen	234,99

De bijzondere inkomsten bedroegen f 3121,90, tegenover f 2747,50 in 1905.

Het geheele bedrag der uitgaven voor gymnasia en Latijnsche scholen in 1906 gedaan, is:

door het Rijk (subsidiën en inspecteur der gymnasia)	f	267 755,15
door de gemeenten		625 482,64⅝
Totaal	f	893 237,79⅝

tegenover f 883 937,69⅝ in 1905.

De inkomsten der gemeenten na aftrek der subsidiën beliepen f 191 831,38⅝.

Het zuiver bedrag der uitgaven door de gemeenten was dus f 433 651,26 tegenover f 432 409,13⅝ in 1905.

Uit het vorenstaande blijkt, dat in 1905 voor het hooger onderwijs (Universiteiten, Technische Hoogeschool, bijdragen in de kosten der opleiding van godsdienstleeraren, gymnasia en Latijnsche scholen) werd uitgegeven:

door het Rijk	f	3 546 038,87⅝
„ de provincie Noordholland		10 000,00
„ „ gemeenten		1 072 571,71⅝
Totaal	f	4 628 610,59

tegenover f 3 659 600,96⅝ in 1905.

De inkomsten van het Rijk bedroegen	f	511 525,35
die der gemeenten buiten de subsidiën		351 886,38⅝
Totaal	f	863 411,73⅝

tegenover f 655 550,46 in 1905.

Het zuiver bedrag der uitgaven was derhalve f 3 765 198,85⅝ tegenover f 3 004 050,50⅝ in 1905.

Ten slotte volgt hier een overzicht van de uitgaven en inkomsten in zake het hooger onderwijs in de jaren 1878 tot en met 1906.

	UITGAVEN				INKOMSTEN.			Zuiver bedrag der uitgaven.
	door het Rijk.	door de provincie Noord-holland.	door de gemeenten.	Totaal.	van het Rijk.	van de gemeenten.	Totaal.	
In 1878 . .	f 1 193 725,59	f 10 000,00	f 515 711,68⅝	f 1 719 437,27⅝	f 158 415,00	f 196 288,62	f 354 703,62	f 1 364 733,65⅝
In 1879 . .	1 350 299,94	10 000,00	678 848,63	2 039 148,57	163 920,00	221 925,52⅝	385 845,52⅝	1 653 303,04⅝
In 1880 . .	1 482 399,45	10 000,00	953 865,02	2 446 264,47	159 332,50	237 636,60⅝	396 969,10⅝	2 049 295,36
In 1881 tot en met 1885 gemiddeld .	1 573 396,14	10 000,00	865 999,01	2 449 395,15⅝	193 458,42⅝	265 488,54	458 946,96	1 990 448,19⅝
In 1886 tot en met 1890 gemiddeld .	1 624 415,92	10 000,00	894 949,82	2 529 365,74	220 731,66	318 493,73	539 225,39	1 990 140,35⅝
In 1891 tot en met 1895 gemiddeld .	1 844 669,57	10 000,00	938 952,84	2 793 622,41	235 326,67⅝	346 867,83⅝	582 194,51	2 211 427,90
In 1896 tot en met 1900 gemiddeld .	2 078 909,64	10 000,00	932 798,81⅝	3 021 708,45⅝	244 500,70	341 946,92	586 447,62	2 435 260,83⅝
In 1901 tot en met 1905 gemiddeld .	2 497 661,22⅝	10 000,00	1 007 148,26	3 514 809,48⅝	282 344,84	345 029,31⅝	627 374,15⅝	2 887 935,33
In 1906 . .	3 546 038,87⅝	10 000,00	1 072 571,71⅝	4 628 610,59	511 525,35	351 886,38⅝	863 411,73⅝	3 765 198,85⅝

VERBETERING.

Op bladz. 3 van het Hooger- onderwijsverslag, eerste kolom, vierde alinea, van onderen, staat:

Bij Koninklijk besluit van 4 April 1907 n°. 7, werd benoemd tot hoogleeraar in de faculteit der wis- en natuurkunde tot het geven van onderwijs in de artsenijbereidkunde en in de toxicologie tot het geven van onderwijs in de neus-, keel- en oorheelkunde F. H. Quix, officier van gezondheid der 2de klasse bij het Nederlandsche leger.

Hiervoor te lezen:

Bij Koninklijk besluit van 4 April 1907 n°. 7, werd benoemd tot hoogleeraar in de faculteit der wis- en natuurkunde tot het geven van onderwijs in de artsenijbereidkunde en in de toxicologie aan de Rijksuniversiteit te Leiden dr. L. C. van Italie tijdelijk lector aan de Rijksuniversiteit alhier.

Bij Koninklijk besluit dd. 20 Juli 1907 n°. 40, werd benoemd, met ingang van 1 December 1907, tot lector in de faculteit der geneeskunde aan de Rijksuniversiteit alhier tot het geven van onderwijs in de neus-, keel- en oorheelkunde F. H. Quix, officier van gezondheid der 2de klasse bij het Nederlandsche leger.

TWEEDE DEEL

VAN HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.

§ 1. WETTELIJKE VOORSCHRIFTEN OMTRENT HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.

Bij Koninklijk besluit van 21 Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 38) werden bepalingen vastgesteld omtrent de pensioenen van de directeuren en leeraren der gemeente-hoogere burgerscholen, der gemeente-burgerscholen en der gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes, van de leeraren der gymnasia en van de directeuren en onderwijzers aan gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen en omtrent die van hunne weduwen en weezen (bijlage **L**).

I.

MIDDELBAAR ONDERWIJS VOOR ALGEMEENE ONTWIKKELING.

VAN DE HOOGERE BURGERSCHOLEN

§ 2. HOOGERE BURGERSCHOLEN.

A. GETAL EN SOORT DER SCHOLEN.

Het aantal hoogere burgerscholen is in 1906 toegenomen met 3. Het bedroeg op 31 December 1906 74, nl. 22 Rijks- en 47 gemeentelijke hoogere burgerscholen en 5 bijzondere hoogere burgerscholen.

De volgende tabel vermeldt de gemeenten waar de scholen zijn gevestigd, haren aard, het jaar van oprichting, den duur van den cursus, benevens het bedrag van het schoolgeld voor het volledig onderwijs en dat voor enkele lessen.

De Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé wordt afzonderlijk vermeld in § 4.

Provinciën.	Gemeenten.	Soort der school.	Jaar der opening.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld voor volledig onderwijs.	Bedrag van het schoolgeld voor enkele lessen.
Noordbrabant.	's Hertogenbosch	Rijks- hoogere burgerschool	1867	5 jaar	f 30 p. jaar	f 7 en f 14 per vak
	Tilburg	Idem	1866	5 „	30 „	7 „ 14 „ „
	Breda	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1867	5 „	60 „	3 per wekelijksch lesuur 's jaars
	Bergen op Zoom	Rijks- hoogere burgerschool	1882	5 „	40 „	7 en f 14 per vak
	Helmond	Idem	1867	3 „	30 „	7 „ 14 „ „
Gelderland.	Arnhem	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1866	5 „	60 „	6 tot f 60 per jaar
	Idem	Gesubs. gem. hoogere burgerschool met handelsklasse	1902	3 „	30 tot f 40 „	3 „ 40 „ „
	Nijmegen	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1865	5 „	60 „	5 per lesuur 's weeks.
	Idem	Bijzondere hoogere burgerschool	1900	5 „	80 „	—
	Apeldoorn	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1877	5 „	60 „	5 per lesuur 's weeks.
	Zutphen	Idem	1864	5 „	50 en 60 „	—
	Tiel	Idem	1870	5 „	50 „	5 tot f 12 's jaars
	Winterswijk	Rijks- hoogere burgerschool	1870	3 „	30 „	7 en f 14 per vak
	Zalt-Bommel (1)	Gem. hoogere burgerschool	1867	5 „	48 en 60 „	12 tot f 60 's jaars
	Wageningen	Rijks- hoogere burgerschool	—	5 „	40 „	7 „ 14 „
Zuidholland.	's Gravenhage	Gem. hoogere burgerschool	1865	5 „	100 „	10 „ 48 „
	Idem	Idem	1901	5 „	100 „	—
	Idem	Idem	1906	5 „	100 „	—
	Idem	Gem. hoogere burgerschool, met afd. voor handel en administratie	1883	3 „	60 „	—
	Rotterdam	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1865	5 „	In kl. I-III f 50 p. j. „ „ IVenV 75 „	—
	Idem	Gem. hoogere burgerschool, met daaraan verbonden 2-jarigen handelscursus (handelsschool).	1875	3 „	„ „ I-III f 50 p. j. „ „ IVenV 75 „	5 per jaar voor den cursus Spaansch of Russisch
	Idem	Gem. hoogere burgerschool	1902	3 „	f 50 p. jaar	—
	Idem	Bijz. school voor middelb. handelsonderwijs op Christ. grondslag	1901	—	100 „	—
	Leiden	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1864	5 „	60 „	10 tot f 25 per jaar
	Dordrecht	Idem	1865	5 „	In kl. I-III f 54 p. j. „ „ IVenV 72 „	10 „ 15 „ vak
	Delft	Idem	1864	5 „	f 70 p. jaar	10 per wekel. lesuur 's jaars
	Schiedam	Idem	1869	5 „	60 „	6 tot f 15 per vak
	Gouda	Rijks- hoogere burgerschool	1865	5 „	30 „	7 „ 14 „ „
	Gorinchem	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1871	5 „	60 „	30 „ 60 „ jaar
	Brielle	Idem	1879	3 „	30 „	10 voor 1 vak elk volgend vak f 5 per jaar meer
	Katwijk a/d Rijn	Afdeeling middelb. onderwijs van het Willebrordus-college	1905	3 „	100 „	—
	Voorschoten	Bijz. hoogere burgerschool	—	5 „	—	—
Noordholland.	Amsterdam	Gem. hoogere burgerschool	1865	5 „	60 tot f 200 „	6 p. j. per wek. lesuur
	Idem	Idem	1898	5 „	60 „ 200 „ Evenredig schoolg. (Forensen f 200).	6 „ „ „ „
	Idem	Idem	1901	5 „	f 60 tot f 200 p. j. Evenredig schoolg. (Forensen f 200).	6 „ „ „ „

(1) Deze school was bij hare opening in 1867 *Rijks*- hoogere burgerschool, werd met 1 Sept. 1901 *gemeentelijke* hoogere burgerschool.

Provinciën.	Gemeenten.	Soort der school.	Jaar der opening.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld voor volledig onderwijs.	Bedrag van het schoolgeld voor enkele lessen.
Noordholland (*Vervolg*)	Amsterdam	Gem. hoogere burgerschool	1876	3 jaar	f 30 tot f 180 p.j. Evenredig schoolg.	—
	Idem	Idem	1881	3 „	f 30 tot f 180 p.j. Evenredig schoolg.	—
	Idem	Idem, met handelsschool	1882	3 „ 3+2 j.	f 100 tot f 250 p.j. Evenredig schoolg.	f 20, f 30 f 40 etc. v. vakken met 1, 2 of 3 lesuren etc.
	Idem	Idem	1892	3 „	f 30 tot f 180 p.j. Evenredig schoolg.	—
	Haarlem	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1864	5 „	f 60 p. jaar	10 tot f 25 per vak
	Zaandam	Idem	1866	5 „	40 tot f 150 p.j.	20 per vak
	Alkmaar	Rijks- hoogere burgerschool	1867	5 „	30 „	7 tot f 14 per vak
	Hoorn	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1868	5 „	40 v. kl. I en II p.j. 50 v. kl. III-V „	5 „ 20 „ „ f 50 max. in kl. IV en V
	Enkhuizen	Idem	1870	3 „	20 voor kl. I f 25 voor kl. II en f 30 voor kl. III p. jaar	15 per vak
	den Helder	Rijks- hoogere burgerschool	1898	5 „	f 30 „	7 tot f 14 per vak
	Hilversum	Gemeent. hoogere burgerschool	1903	5 „	100 tot f 300 p.j. Evenredig schoolg.	4 „ 12 „ jaar
Zeeland	Middelburg	Rijks- hoogere burgerschool	1865	5 „	f 40 p. jaar	7 „ 14 „ vak
	Zierikzee	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1869	5 „	40 „	10 „ 40 „ jaar
	Goes (1)	Rijks- hoogere burgerschool	1865	5 „	40 „	7 „ 14 „ vak
Utrecht	Utrecht	Idem	1866	5 „	60 „	10 „ 20 „ „
	Idem	Gem. hoogere burgerschool	1902	5 „	100 tot f 160 „	10 per wekel. lesuur
	Idem	Idem, met daaraan verbonden handelsschool met 2-jarigen cursus	1880	3 „	40 „ 50 „	—
	Amersfoort	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1871	5 „	60 „	6 tot f 15 per vak
Friesland	Leeuwarden	Rijks- hoogere burgerschool	1867	5 „	50 „	7,50 tot f 15 per vak max. f 50 per jaar.
	Harlingen	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1865	3 „	40 „	6 tot f 12 per vak.
	Sneek	Idem	1864	5 „	35 v. kl. I-III p.j. 50 v. kl. IV en V „	12 tot f 24 per jaar teekenen alleen f 10.
	Heerenveen	Rijks- hoogere burgerschool	1870	3 „	30 „	7 tot 14 f per vak.
Overijssel	Zwolle	Idem	1867	5 „	50 „	7,50 tot f 15 per vak.
	Deventer	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1864	5 „	60 tot f 70 „	4 v. elk lesuur 's weeks tot een max. van f 70
	Kampen	Gemeent. hoogere burgerschool	1868	5 „	40 „	10 per vak max. f 40
	Almelo	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1874	5 „	50 „	3 voor natuur- en scheikunde f 4
	Enschedé	Idem	—	5 „	progressief.	—
Groningen	Groningen	Rijks- hoogere burgerschool	1864	5 „	50 „	7,50 tot f 25 max. f 50
	Idem	Gemeent. hoogere burgerschool	1882	3 „	35 „ Handelssch. 50 p.j.	20 per jaar voor 1 der 4 andere talen
	Veendam	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1866	5 „	1ste en 2de kl. f 30 3de en 4de kl. f 40 5de kl. f 50	—
	Winschoten	Idem hoogere burgerschool	1879	3 „	f 50 p. jaar	12,50 tot f 50 per jaar

(1) Deze school was bij hare opening in 1865 *gemeentelijke* hoogere burgerschool, werd met 1 Sept. 1901 door het *Rijk* overgenomen.

Provinciën.	Gemeenten.	Soort der school.	Jaar der opening.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld voor volledig onderwijs.	Bedrag van het schoolgeld voor enkele lessen.
Groningen (*Vervolg*)	Sappemeer	Rijks- hoogere burgerschool	1868	3 jaar	30 „	7 per vak
	Warffum	Idem	1868	3 „	30 „	7 tot f 14 per jaar
Drenthe	Assen	Idem	1868	5 „	30 „	7 „ 14 „ vak Meer vakken f 30 per jaar
	Meppel	Idem	1881	3 „	30 „	7 tot f 14 per vak
Limburg	Maastricht	Gesubs. gem. hoogere burgerschool	1864	5 „	40 tot f 60 „	5 „ 10 „ „
	Roermond	Rijks hoogere burgerschool	1864	5 „	30 „	5 „ 10 „ „
	Venlo (1)	Idem	1866	3 „	30 „	7 „ 14 „ „
	Rolduc	R.-Katholieke hoogere burgerschool	1872	5 „	—	—

(1) Deze school was bij haar opening in 1865 *gemeentelijke* hoogere burgerschool, werd met 1 Sept. 1880 door het *Rijk* overgenomen.

Omtrent het schoolgeld valt het volgende op te merken:
Waar in de desbetreffende kolom twee getallen voorkomen, geldt in den regel het eerste bedrag voor de lagere, het tweede voor de hoogere klasse.
Te Amsterdam en Hilversum wordt evenredig schoolgeld geheven, waarvan het maximum en het minimum bedrag zijn opgegeven.

Vrijstelling van de betaling van schoolgeld werd in 1906 verleend aan:
10 leerlingen te 's Hertogenbosch, 1 te Breda, 23 te Bergen op Zoom, 7 te Tilburg, 16 te Helmond, 6 te Arnhem (5-jarige cursus), 12 te Arnhem (3-jarige cursus,) 3 te Nijmegen (openbare), 2 te Apeldoorn, 16 te Zutphen, 3 te Tiel, 22 te Winterswijk, 7 te Zalt-Bommel, 5 te Wageningen, 16 te 's Gravenhage (1ste 5-jarige cursus), 13 te 's Gravenhage (2de 5-jarige cursus), 5 te 's Gravenhage (3de 5-jarige cursus), 8 te 's Gravenhage (3-jarige cursus), 2 te Delft, 13 te Schiedam, 7 te Gouda, 2 te Gorinchem, 1 te Brielle, 6 te Amsterdam (1ste 5-jarige cursus), 6 te Amsterdam (2de 5-jarige cursus), 7 te Amsterdam (3de 5-jarige cursus), 17 te Amsterdam (1ste 3-jarige cursus), 17 te Amsterdam (2de 3-jarige cursus), 6 te Amsterdam (3de 3-jarige cursus), 25 te Amsterdam (4de 3-jarige cursus), 1 te Haarlem, 12 te Alkmaar, 1 te Hoorn, 5 te Enkhuizen, 11 te den Helder, 4 te Hilversum, 18 te Middelburg, 13 te Goes, 1 te Utrecht (Rijks hoogere burgerschool), 10 te Utrecht (gemeentelijke hoogere burgerschool), 17 te Utrecht (3-jarige cursus), 1 te Amersfoort, 27 te Leeuwarden, 1 te Harlingen, 2 te Sneek, 11 te Heerenveen, 18 te Zwolle, 3 te Deventer, 2 te Almelo, 12 te Groningen (Rijks- hoogere burgerschool), 18 te Groningen (3-jarige cursus), 4 te Groningen (handelsschool), 4 te Veendam, 1 te Winschoten, 21 te Sappemeer, 4 te Warffum, 15 te Assen, 3 te Meppel, 15 te Maastricht, 25 te Roermond en 16 te Venlo, te zamen aan 580 leerlingen aan 61 scholen.
Waar in de kolom het schoolgeld voor enkele lessen betreffende, het teeken — voorkomt, beduidt dit, dat leerlingen voor enkele lessen niet worden toegelaten.

B. GETAL DER LEERLINGEN.

De volgende tabel geeft een overzicht van het getal mannelijke leerlingen in elke klasse, het totaal dezer leerlingen, het getal leerlingen voor enkele lessen en het totaal van alle leerlingen op 31 December 1906. Waar op deze tabel het teeken — voorkomt, beduidt dit, dat de in het hoofd genoemde klasse niet bestaat, krachtens de organisatie der school.

SCHOLEN.		Getal der mannelijke leerlingen voor volledig onderwijs in de						Getal der leerlingen voor enkele lessen.	Algemeen totaal.
Provincie.	Gemeenten.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	Totaal.		
Noordbrabant.	's Hertogenbosch	46	44	18	15	8	131	6	137
	Tilburg	27	16	13	6	8	70	6	76
	Breda.	47	46	34	33	26	186	5	191
	Bergen op Zoom	40	35	23	21	14	133	3	136
	Helmond	(1) 44	17	9	—	—	70	—	70

(1) Waarvan 13 in de voorbereidende klasse.

SCHOLEN.		Getal der mannelijke leerlingen voor volledig onderwijs in de						Getal der leerlingen voor enkele lessen.	Algemeen totaal.
Provincie.	Gemeenten.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	Totaal.		
Gelderland.	Arnhem (5-jarige cursus) . .	49	40	36	26	24	175	—	175
	Id. (3-jarige „) . .	37	29	24	(1) 5	—	95	—	95
	Nijmegen	31	42	32	27	17	149	1	150
	Id. (bijzondere)	70	56	41	(2) 35	(2) 17	219	—	219
	Apeldoorn	30	14	11	10	10	75	—	75
	Zutphen	29	34	41	26	27	157	—	157
	Tiel	23	16	12	11	6	68	2	70
	Winterswijk	25	22	11	—	—	58	4	62
	Zalt-Bommel	19	14	8	11	4	56	1	57
	Wageningen	26	17	15	15	7	80	2	82
Zuidholland.	's Gravenhage (1ste 5-jar. curs.)	56	32	70	54	44	256	1	257
	Id. (2de 5-jar. „)	31	27	65	55	48	226	—	226
	Id. (3de 5-jar. „)	48	35	—	—	—	83	—	83
	Id. (3-jarige „)	104	69	53	—	—	226	—	226
	Rotterdam (5-jarige cursus). .	60	58	20	64	44	246	—	246
	Id. (1ste 3-jar. cursus).	59	43	31	(1) 20	(1) 17	170	—	170
	Id. (2de 3-jar. „).	124	78	86	—	—	288	—	288
	Id. (Christelijke) . . .	15	11	12	10	6	54	3	57
	Leiden	43	48	35	29	33	188	3	191
	Dordrecht	49	45	28	32	16	170	3	173
	Delft	27	19	15	18	13	92	3	95
	Schiedam	35	27	25	23	23	133	1	134
	Gouda	28	29	21	23	21	122	2	124
	Gorinchem	14	14	10	9	9	56	—	56
	Brielle	13	12	10	—	—	35	3	38
	Katwijk a/d Rijn (Willebr. coll.)	11	4	—	—	—	15	—	15
	Voorschoten	—	14	12	11	19	56	4	60
Noordholland.	Amsterdam (1ste 5-jarige curs.)	58	46	36	35	29	204	—	204
	Id. (2de 5-jarige „)	44	49	44	42	28	207	1	208
	Id. (3de 5-jarige „)	39	46	30	32	19	166	—	166
	Id. (1ste 3-jarige „)	126	112	77	—	—	315	—	315
	Id. (2de 3-jarige „)	102	95	72	—	—	269	—	269
	Id. (3de 3-jarige „ met openb. handelssch.)	67	57	51	(3) 116	(3) 86	377	—	377
	Id. (4de 3-jarige curs.)	105	69	44	—	—	218	—	218
	Haarlem (5-jarige cursus) . .	80	74	56	38	32	280	2	282
	Zaandam	24	27	15	11	16	93	—	93

(1) Leerlingen in de handelsklassen.

(2) Hiervan resp. 11 en 7 in 1ste en de 2de handelsklasse.

(3) Leerlingen der handelsklassen.

SCHOLEN.		Getal der mannelijke leerlingen voor volledig onderwijs in de						Getal der leerlingen voor enkele lessen.	Algemeen totaal.
Provincie.	Gemeenten.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	Totaal.		
Noordholland. (*Vervolg.*)	Alkmaar.	30	28	20	21	11	110	—	110
	Hoorn	27	18	9	16	11	81	1	82
	Enkhuizen	12	13	4	—	—	29	1	30
	den Helder.	83	28	14	11	10	86	5	91
	Hilversum	19	31	12	16	11	89	1	90
Zeeland.	Middelburg.	41	28	31	21	21	142	6	148
	Zierikzee.	18	8	14	9	13	62	10	72
	Goes	34	21	24	5	13	97	8	105
Utrecht.	Utrecht (R. H. B. S. 5-jar. curs.)	44	36	38	36	27	181	—	181
	Id. (G. H. B. S. 5-jar. „)	29	32	27	23	19	130	—	130
	Id. (3-jarige cursus) . . .	95	81	65	(1) 13	(1) 4	258	—	258
	Amersfoort.	56	41	33	33	22	185	7	192
Friesland.	Leeuwarden	69	43	40	26	24	202	4	206
	Harlingen	20	16	14	—	—	50	1	51
	Sneek	18	19	17	12	8	74	1	75
	Heerenveen.	21	22	15	—	—	58	2	60
Overijssel.	Zwolle	39	31	27	20	12	129	—	129
	Deventer	30	26	20	17	15	108	1	109
	Kampen.	20	17	10	13	12	72	—	72
	Almelo	25	24	23	7	6	85	3	88
	Enschedé	34	28	(2) 26	(3) 5	(4) 6	99	—	99
Groningen.	Groningen (5-jar. cursus) . .	51	51	44	34	22	202	1	203
	Id. (3-jar. „) met handelsschool . .	34	32	27	(5) 17	(5) 10	120	—	120
	Veendam	21	14	10	15	6	66	—	66
	Winschoten	23	15	7	—	—	45	—	45
	Sappemeer.	35	28	18	—	—	81	2	83
	Warffum	9	9	3	—	—	21	2	23
Drenthe.	Assen.	23	11	17	9	10	70	4	74
	Meppel	28	27	5	—	—	60	5	65
Limburg.	Maastricht	40	40	30	20	17	147	1	148
	Roermond	26	31	27	20	7	111	1	112
	Venlo.	(6) 44	19	3	—	—	66	—	66
	Rolduc (bijzondere).	27	40	41	19	12	139	—	139
	Totaal. . . .	2970	2490	1961	1301	1000	9722	123	9845

(1) Leerlingen in de handelsklassen.

(2) Bovendien 9 leerlingen in de handelsklasse en 8 in de industrieklasse.

(3) Bovendien 13 leerlingen in de industrieklasse.

(4) „ 10 „ „ „ „

(5) Leerlingen der handelsklassen.

(6) Waarvan 19 in de voorbereidende klasse.

De leerlingen der handelsklassen, verbonden aan de hoogere burgerscholen te Rotterdam (1ste 3-jarige cursus), te Utrecht (3-jarige cursus) en de leerlingen van de handelsscholen, verbonden aan de hoogere burgerscholen te Amsterdam (3de 3-jarige cursus) en te Groningen (3-jarige cursus) zijn opgenomen in de kolommen voor de 4de en 5de klasse.

Het aantal mannelijke leerlingen bedroeg op 31 December 1906 voor volledig onderwijs 9722 of 623 meer dan in 1905; het aantal leerlingen voor enkele lessen ten getale van 123 verminderde met 19, zoodat alle scholen te zamen op 31 December 1906, 9845 mannelijke leerlingen telden, zijnde 604 meer dan op 31 December 1905.

Zooals hiervoren is medegedeeld, is de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé hier buiten rekening gelaten.

De voorbereidende klassen telden:

te Helmond 13 en te Venlo 19 leerlingen; ze zijn onder die der eerste klassen opgenomen.

Aan de volgende scholen waren de daarbij vermelde klassen in parallelafdeelingen gesplitst:

's Hertogenbosch, de 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen;
Tilburg, de 1ste klasse in 2 afdeelingen;
Breda, de 1ste, 2de, 3de, 4de en 5de klasse in 2 afdeelingen;
Bergen op Zoom, de 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen, en de 4de klasse voor enkele vakken;
Arnhem, (5-jarige cursus) 1ste en 2de klasse in 3 afdeelingen, de 3de, 4de en 5de klasse in 2 afdeelingen;
Arnhem, (3-jarige cursus), de 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen;
Nijmegen (gemeentelijke school), 5 klassen in 2 afdeelingen;
Nijmegen (bijzondere school), de 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen;
Zutphen, 5 klassen in 2 afdeelingen;
Apeldoorn, de 1ste klasse in 2 afdeelingen;
Winterswijk, de 1ste en 3de klasse voor sommige vakken in 2 afdeelingen, de 2de klasse voor alle vakken;
Wageningen, de 1ste klasse in 2 afdeelingen.
's Gravenhage (1ste 5-jarige cursus), de 1ste, 4de en 5de klasse in 3 afdeelingen, de 2de klasse in 2 afdeelingen en de 3de klasse in 4 afdeelingen;
's Gravenhage (2de 5-jarige cursus), de 1ste en 2de klasse in 2 afdeelingen, de 3de, 4de en 5de klasse in 4 afdeelingen;
's Gravenhage (3de 5-jarige cursus), de 1ste klasse in 4 en de 2de klasse in 3 afdeelingen;
's Gravenhage (3-jarige cursus) de 1ste klasse in 6, en de 2de en 3de klasse in 4 afdeelingen;
Rotterdam (5-jarige cursus), de 1ste, 2de en 5de klasse in 3, de 3de klasse in 2, en de 4de klasse in 4 afdeelingen;
Rotterdam (1ste 3-jarige cursus) de 1ste klasse in 3, de overige klassen in 2 afdeelingen;
Rotterdam (2de 3-jarige cursus), de 1ste klasse in 6, de 2de klasse in 4, en de 3de klasse in 5 afdeelingen;
Leiden, de 5 klassen in 2 afdeelingen;
Dordrecht, de 1ste, 2de, 3de en 4de klasse in 2 afdeelingen;
Schiedam, de 5 klassen in 2 afdeelingen;
Gouda, de 5 klassen in 2 afdeelingen;
Amsterdam (1ste 5-jarige cursus) de 1ste klasse in 3, de overige klassen in 2 afdeelingen;
Amsterdam (2de 5-jarige cursus) de 1ste, 2de, 3de en 5de klasse in 2, en de 4de klasse in 3 afdeelingen;
Amsterdam (3de 5-jarige cursus) alle 5 klassen in 2 afdeelingen;
Amsterdam (1ste 3-jarige cursus) de 1ste klasse in 5, de 2de klasse in 4, en de 3de klasse in 3 afdeelingen;
Amsterdam (2de 3-jarige cursus) de 1ste en 2de klasse in 4, en de 3de klasse in 3 afdeelingen;
Amsterdam (3de 3-jarige cursus, handelsschool) de 1ste en 2de klasse in 3, en de 3de klasse in 2 afdeelingen, de 1ste handelsklasse in 6, en de 2de handelsklasse in 4 afdeelingen;
Amsterdam (4de 3-jarige cursus) de 1ste klasse in 6, de 2de klasse in 4, en de 3de klasse in 3 afdeelingen;
Haarlem, de 1ste en 3de klasse in 4, de 2de in 5 en de 4de en 5de klasse in 2 afdeelingen;
Zaandam, de 1ste en 2de klasse in 2 afdeelingen;
Alkmaar, de 1ste, 2de en 4de klasse in 2 afdeelingen;
den Helder, de 1ste en 2de klasse in 2 afdeelingen;
Hilversum, de 2de en 4de klasse in 2 afdeelingen;
Middelburg, 5 klassen in 2 afdeelingen;
Zierikzee, de 5de klasse voor practische scheikunde in 2 afdeelingen;
Goes, de 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen;
Utrecht (R. H. B. S.), 5 klassen in 2 afdeelingen;
Utrecht (G. H. B. S.), de 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen;
Utrecht (3-jarige cursus) de 1ste, 2de en 3de klasse in 4 afdeelingen;
Amersfoort, de 1ste en 2de klasse in 3, en de 4de en 5de klasse in 2 afdeelingen;
Leeuwarden, de 1ste in 4, de 2de in 3 en de 3de, 4de en 5de klasse in 2 afdeelingen;
Heerenveen, de 1ste en 2de klasse in 2 afdeelingen;
Zwolle, de 1ste, 2de, 3de en 4de klasse in 2 afdeelingen;
Almelo, de 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen;
Enschedé, de 1ste en 2de klasse in 2 afdeelingen;
Groningen (R. H. B. S.), de 1ste, 2de en 3de klasse in 3 afdeelingen en de 4de en 5de klasse in 2 afdeelingen;
Groningen (3-jarige cursus), alle klassen in 2 afdeelingen;
Veendam, de 1ste klasse in 2 afdeelingen en de 3de klasse in 2 afdeelingen alleen voor lijnteekenen;
Winschoten, de 1ste klasse in 2 afdeelingen;
Sappemeer, alle klassen in 2 afdeelingen,
Assen, de 1ste klasse in 2 afdeelingen;
Meppel, de 1ste en 2de klasse in 2 afdeelingen;
Maastricht, de 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen;
Roermond, de 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen;
Venlo, de 1ste klasse in 2 afdeelingen;

Uit het bovenstaande blijkt, dat aan 57 scholen, te zamen 188 klassen waren gesplitst in 482 afdeelingen; onder deze waren 56 eerste klassen verdeeld in 145 afdeelingen, 50 tweede in 122, 42 derde in 101, 27 vierde in 64 en 22 vijfde in 50 afdeelingen.

Het aantal vrouwelijke leerlingen, zoowel voor volledig onderwijs, als voor enkele lessen op 31 December 1906 aanwezig op de hoogere burgerscholen voor jongens wordt gevonden op de volgende tabel.

SCHOLEN.		Getal der vrouwelijke leerlingen voor volledig onderwijs in de						Voor enkele lessen.	Algemeen totaal.
Provinciën.	Gemeenten.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	Totaal.		
Noordbrabant.	's Hertogenbosch	10	7	7	7	2	33	3	36
	Tilburg.	5	3	1	—	—	9	4	13
	Breda	11	4	3	4	2	24	2	26
	Bergen op Zoom	7	6	—	4	—	17	2	19
	Helmond	(1) 17	8	4	—	—	29	4	33

(1) Waarvan 3 in de voorbereidende klasse.

SCHOLEN.		Getal der vrouwelijke leerlingen voor volledig onderwijs in de						Voor enkele lessen.	Algemeen totaal.
Provinciën.	Gemeenten.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	Totaal.		
Gelderland.	Arnhem (5-jarige cursus) . .	6	7	10	11	13	47	1	48
	Idem (3-jarige „ met handelsklasse)	3	7	6	(1) 2	—	18	—	18
	Nijmegen	19	22	11	4	7	63	1	64
	Idem (bijzondere) . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
	Apeldoorn	6	8	4	2	1	21	3	24
	Zutphen	4	8	4	7	4	27	1	28
	Tiel	5	2	2	1	—	10	3	13
	Winterswijk	1	1	4	—	—	6	2	8
	Zalt-Bommel	2	5	2	2	1	12	1	13
	Wageningen	4	3	2	—	2	11	3	14
Zuidholland.	's Gravenhage (1ste 5-jar. curs.)	4	9	9	11	12	45	—	45
	Idem (2de „ „	8	16	22	20	16	82	—	82
	Idem (3de „ „	24	13	—	—	—	37	—	37
	Idem (3-jarige „	22	14	18	—	—	54	—	54
	Rotterdam (5-jarige cursus) .	9	11	2	14	5	41	—	41
	Idem (1ste 3-jar. cursus)	3	—	1	(1) 1	(1) 1	6	—	6
	Idem (2de 3-jar. „	20	16	14	—	—	50	—	50
	Idem (Christelijke). . .	1	—	1	1	—	3	—	3
	Leiden	6	10	4	4	3	27	—	27
	Dordrecht	1	2	4	3	—	10	1	11
	Delft	2	8	1	1	4	16	4	20
	Schiedam	8	7	5	8	2	30	—	30
	Gouda	8	6	6	7	1	28	4	32
	Gorinchem	3	4	1	2	5	15	1	16
	Brielle	4	1	6	—	—	11	6	17
	Katwijk a/d Rijn (Willebrordus-college)	—	—	—	—	—	—	—	—
	Voorschoten	—	—	—	—	—	—	—	—
Noordholland.	Amsterdam (1ste 5-jar. cursus)	25	13	7	8	—	53	—	53
	Idem (2de 5-jar. „)	16	11	11	6	11	55	—	55
	Idem (3de 5-jar. „)	19	13	10	13	6	61	—	61
	Idem (1ste 3-jar. „)	—	—	—	—	—	—	—	—
	Idem (2de 3-jar. „)	—	—	—	—	—	—	—	—
	Idem (3de 3-jar. „ openb. handelssch.)	14	7	2	(1) 10	(1) 1	34	—	34
	Idem (4de 3-jar. cursus)	56	39	20	—	—	115	—	115
	Haarlem (5-jarige cursus) . .	21	37	16	10	6	90	2	92
	Zaandam	18	16	5	5	1	45	1	46
	Alkmaar	8	8	5	4	3	28	8	36
	Hoorn	3	9	4	1	—	17	1	18
	Enkhuizen	4	2	2	—	—	8	1	9
	den Helder	9	10	4	3	2	28	1	29
	Hilversum	6	8	4	4	2	24	3	27

(1) Leerlingen der handelsklassen.

SCHOLEN.		Getal der vrouwelijke leerlingen voor volledig onderwijs in de						Voor enkele lessen.	Algemeen totaal.
Provinciën.	Gemeenten.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	Totaal.		
Zeeland.	Middelburg	6	9	6	4	6	31	1	32
	Zierikzee	8	7	7	2	3	27	3	30
	Goes.	5	11	4	1	2	23	2	25
Utrecht.	Utrecht (Rijks 5-jar. cursus) .	2	5	6	2	3	18	—	18
	Idem (Gem. 5-jar. „) .	7	3	11	3	7	31	—	31
	Idem (3-jarige cursus met handelsklasse)	7	7	7	(1) 2	(1) 2	25	—	25
	Amersfoort	6	8	5	9	3	31	2	33
Friesland.	Leeuwarden	13	13	9	8	5	48	3	51
	Harlingen.	4	3	3	—	—	10	—	10
	Sneek	10	8	3	1	2	24	2	26
	Heerenveen	8	6	3	—	—	17	—	17
Overijssel.	Zwolle	5	4	2	6	2	19	—	19
	Deventer	—	—	—	—	—	—	—	—
	Kampen	2	6	4	1	—	13	—	13
	Stad-Almelo	9	5	4	9	3	30	2	32
	Enschedé	3	10	1	(2) 3	2	19	1	20
Groningen.	Groningen (5-jarige cursus) .	12	14	7	8	6	47	2	49
	Idem (3-jarige „ handelsschool)	6	1	7	(4) 1	—	15	—	15
	Veendam	13	6	7	1	1	28	1	29
	Winschoten	15	5	2	—	—	22	—	22
	Sappemeer	6	12	8	—	—	26	2	28
	Warffum	3	3	3	—	—	9	2	11
Drenthe.	Assen	5	2	1	2	—	10	4	14
	Meppel.	4	4	4	—	—	12	3	15
Limburg.	Maastricht.	1	3	3	—	—	7	—	7
	Roermond.	9	1	1	2	2	15	3	18
	Venlo	(3) 2	3	4	—	—	9	—	9
	Rolduc (bijzondere)	—	—	—	—	—	—	—	—
	Totaal . . .	593	540	366	245	162	1906	96	2002

(1) Leerlingen der handelsklassen.

(2) Bovendien nog 3 meisjes in de handelsklasse.

(3) Beiden in de voorbereidende klasse.

(4) Eene leerlinge voor de handelsklasse.

Aan alle scholen te zamen waren op 31 December 1906 derhalve aanwezig 1906 vrouwelijke leerlingen voor volledig onderwijs en 96 voor enkele lessen. Een jaar te voren waren die getallen 1704 en 92; het aantal meisjes voor volledig onderwijs nam dus toe met 202 en dat voor enkele lessen met 4, zoodat het geheele aantal vrouwelijke leerlingen op 31 December 1906 206 meer bedroeg dan op dienzelfden datum in 1905. De Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé is ook hier buiten rekening gelaten.

De volgende tabel geeft een vergelijkend overzicht van het aantal mannelijke en vrouwelijke leerlingen aan het einde der jaren 1905 en 1906 en wel voor het volledig onderwijs, voor enkele lessen en voor beide te zamen.

PROVINCIËN.	SCHOLEN. GEMEENTEN.	Mannelijke en vrouwelijke leerlingen voor volledig onderwijs. Op 31 Dec. 1905.	Op 31 Dec. 1906.	Meer in 1906.	Minder in 1906.	voor enkele lessen. Op 31 Dec. 1905.	Op 31 Dec. 1906.	Meer in 1906.	Minder in 1906.	Totaal. Op 31 Dec. 1905.	Op 31 Dec. 1906.	Meer in 1906.	Minder in 1906.
Noordbrabant .	's Hertogenbosch	143	164	21	—	15	9	—	6	158	173	15	—
	Tilburg.	70	79	9	—	6	10	4	—	76	89	13	—
	Breda	195	210	15	—	5	7	2	—	200	217	17	—
	Bergen op Zoom	154	150	—	4	7	5	—	2	161	155	—	6
	Helmond	80	99	19	—	6	4	—	2	86	103	17	—
Gelderland . .	Arnhem (5-jarige cursus) . .	213	222	9	—	2	1	—	1	215	223	8	—
	Idem (3-jarige cursus) . .	113	(1) 113	—	—	2	—	—	2	115	113	—	2
	Nijmegen	216	212	—	4	1	2	1	—	217	214	—	3
	Idem (bijzondere)	189	(2) 219	30	—	16	—	—	16	205	219	14	—
	Apeldoorn.	85	96	11	—	2	3	1	—	87	99	12	—
	Zutphen	175	184	9	—	1	1	—	—	176	185	9	—
	Tiel	72	78	6	—	7	5	—	2	79	83	4	—
	Winterswijk	63	64	1	—	9	6	—	3	72	70	—	2
	Zalt-Bommel. . . . . ,	69	68	—	1	4	2	—	2	73	70	—	3
	Wageningen	—	91	91	—	—	5	5	—	—	96	96	—
Zuidholland. .	's Gravenhage (1ste 5-jar. curs.)	312	301	—	11	—	1	1	—	312	302	—	10
	Idem (2de 5-jar. curs.)	374	308	—	66	—	—	—	—	374	308	—	66
	Idem (3de 5-jar. curs.)	—	120	120	—	—	—	—	—	—	120	120	—
	Idem (3-jarige cursus)	255	280	25	—	—	—	—	—	255	280	25	—
	Rotterdam (5-jarige cursus) .	236	287	51	—	—	—	—	—	236	287	51	—
	Idem (1ste 3-jar. curs.)	159	(3) 176	17	—	—	—	—	—	159	176	17	—
	Idem (2de 3-jar. curs.)	314	338	24	—	—	—	—	—	314	338	24	—
	Idem (Christelijke). . . .	53	57	4	—	4	3	—	1	57	60	3	—
	Idem (bijz. met handelskl.) (4)	48	—	—	48	—	—	—	—	48	—	—	48
	Leiden	191	215	24	—	3	3	—	—	194	218	24	—
	Dordrecht.	172	180	8	—	—	4	4	—	172	184	12	—
	Delft.	105	108	3	—	6	7	1	—	111	115	4	—
	Schiedam	148	163	15	—	1	1	—	—	149	164	15	—
	Gouda	158	150	—	8	11	6	—	5	169	156	—	13
	Gorinchem	79	71	—	8	—	1	1	—	79	72	—	7
	Brielle.	39	46	7	—	11	9	—	2	50	55	5	—
	Katwijk a/d Rijn (Willebr.-coll.)	7	15	8	—	—	—	—	—	7	15	8	—
	Voorschoten	—	56	56	—	—	4	4	—	—	60	60	—
Noordholland .	Amsterdam (1ste 5-jarige curs.)	221	257	36	—	—	—	—	—	221	257	36	—
	Idem (2de „ „)	251	262	11	—	1	1	—	—	252	263	11	—
	Idem (3de „ „)	197	227	30	—	—	—	—	—	197	227	30	—
	Idem (1ste 3 jarige-curs.)	325	315	—	10	—	—	—	—	325	315	—	10
	Idem (2de „ „)	265	269	4	—	—	—	—	—	265	269	4	—
	Idem (3de „ „ openb. handelssch.)	359	(5) 411	52	—	1	—	—	1	360	411	51	—

(1) Hiervan 7 in de handelsklassen.
(2) Hiervan 18 in de handelsklassen.
(3) Hiervan 37 in de handelsklassen.
(4) Deze school is vervallen.
(5) Hiervan 213 in de handelsklassen.

PROVINCIËN.	SCHOLEN. GEMEENTEN.	Mannelijke en vrouwelijke leerlingen voor volledig onderwijs. Op 31 Dec. 1905.	Op 31 Dec. 1906.	Meer in 1906.	Minder in 1906.	voor enkele lessen. Op 31 Dec. 1905.	Op 31 Dec. 1906.	Meer in 1906.	Minder in 1906.	Totaal. Op 31 Dec. 1905.	Op 31 Dec. 1906.	Meer in 1906.	Minder in 1906.
Noordholland. (*Vervolg*)	Amsterdam (4de 3-jarige curs.)	296	333	37	—	—	—	—	—	296	333	37	—
	Haarlem	375	370	—	5	3	4	1	—	378	374	—	4
	Zaandam	115	138	23	—	1	1	—	—	116	139	23	—
	Alkmaar	129	138	9	—	13	8	—	5	142	146	4	—
	Hoorn	98	98	—	—	1	2	1	—	99	100	1	—
	Enkhuizen	39	37	—	2	1	2	1	—	40	39	—	1
	den Helder	123	114	—	9	7	6	—	1	130	120	—	10
	Hilversum	126	113	—	13	4	4	—	—	130	117	—	13
Zeeland	Middelburg	178	173	—	5	7	7	—	—	185	180	—	5
	Zierikzee	87	89	2	—	9	13	4	—	96	102	6	—
	Goes	112	120	8	—	5	10	5	—	117	130	13	—
Utrecht	Utrecht (1ste 5-jarige cursus)	188	199	11	—	2	—	—	2	190	199	9	—
	Idem (2de „ „)	144	161	17	—	—	—	—	—	144	161	17	—
	Idem (3-jarige cursus)	276	(1) 283	7	—	—	—	—	—	276	283	7	—
	Amersfoort	214	216	2	—	9	9	—	—	223	225	2	—
Friesland.	Leeuwarden	231	250	19	—	5	7	2	—	236	257	21	—
	Harlingen	57	60	3	—	1	1	—	—	58	61	3	—
	Sneek	92	98	6	—	4	3	—	1	96	101	5	—
	Heerenveen	77	75	—	2	3	2	—	1	80	77	—	3
Overijssel	Zwolle	148	148	—	—	1	—	—	1	149	148	—	1
	Deventer	105	108	3	—	4	1	—	3	109	109	—	—
	Kampen	89	85	—	4	—	—	—	—	89	85	—	4
	Stad-Almelo	106	115	9	—	5	5	—	—	111	120	9	—
	Enschedé	—	118	118	—	—	1	1	—	—	119	119	—
Groningen	Groningen (5-jarige cursus)	245	249	4	—	6	3	—	3	251	252	1	—
	Idem (3- „ „ handelsschool)	134	(2) 135	1	—	—	—	—	—	134	135	1	—
	Veendam	99	94	—	5	—	1	1	—	99	95	—	4
	Winschoten	60	67	7	—	—	—	—	—	60	67	7	—
	Sappemeer	109	107	—	2	3	4	1	—	112	111	—	1
	Warffum	33	30	—	3	2	4	2	—	35	34	—	1
Drenthe	Assen	75	80	5	—	6	8	2	—	81	88	7	—
	Meppel	65	72	7	—	3	8	5	—	68	80	12	—
Limburg	Maastricht	159	154	—	5	3	1	—	2	162	155	—	7
	Roermond	116	126	10	—	5	4	—	1	121	130	9	—
	Venlo	67	75	8	—	—	—	—	—	67	75	8	—
	Roldue (bijzondere)	131	139	8	—	—	—	—	—	131	139	8	—
	Totaal.	10 803	11 628	1 040	215	234	219	50	65	11 037	11 847	1 034	224
				Meer 825				Minder 15				Meer 810	

(1) Hiervan 21 in de handelsklassen.

(2) Hiervan 28 in de handelsklassen.

Er blijkt uit, dat het aantal leerlingen voor volledig onderwijs vermeerderde met 825, dat voor enkele lessen verminderde met 15, zoodat het geheele aantal mannelijke en vrouwelijke leerlingen te zamen op 31 December 1906 810 meer was dan een jaar te voren.

De 22 Rijks- hoogere burgerscholen telden te zamen 2869 leerlingen, waarvan 116 of ruim 4 pct. voor enkele lessen; ten vorigen jare waren deze getallen in dezelfde volgorde 2686 en 122 of ruim $4^1/_2$ pct.

De overige scholen hadden te zamen 8978 leerlingen, waarvan 103 of bijna 1,2 pct. voor enkele lessen; op 31 December 1905 waren deze getallen achtereenvolgens 8351 en 112 of bijna 1,4 pct.

De cijfers vergelijkende komt men tot de slotsom, dat het aantal leerlingen der Rijks- hoogere burgerscholen voor volledig onderwijs gestegen en dat voor enkele lessen gedaald is.

Het aantal leerlingen voor volledig onderwijs aan de overige scholen is belangrijk vermeerderd, terwijl dat voor enkele lessen een weinig verminderd is.

Van de 219 leerlingen voor enkele lessen, waaronder 123 mannelijke en 96 vrouwelijke waren ingeschreven voor:

	Mannelijke.	Vrouwelijke.
Wiskunde	36	9
Werktuigkunde	15	3
Natuurkunde	45	11
Scheikunde	53	10
Plant- en dierkunde	39	21
Delfstof- en aardkunde	3	4
Cosmographie	17	2
Staatsinrichting	46	15
Staatshuishoudkunde	39	12
Aardrijkskunde	56	29
Geschiedenis	56	30
Nederlandsch	75	56
Fransch	77	68
Duitsch	81	71
Engelsch	68	65
Handelswetenschappen	28	5
Boekhouden (alleen)	37	6
Schrijven	25	2
Handteekenen	43	37
Rechtlijnig teekenen	37	12
Gymnastiek	26	20
Handelsrecht	1	—
Rekenkunde	—	1
Spaansch	34	—
Italiaansch	7	—
Maleisch	18	—
Zweedsch	7	—
Russisch	9	—
Stenographie	97	7
Handwerken	—	2

Deze leerlingen waren over de verschillende klassen verdeeld als volgt:

	Mannelijke.	Vrouwelijke.
1ste klasse	20	9
2de „	22	18
3de „	22	33
4de „	22	27
5de „	37	9

De volgende tabel bevat de verschillende opgaven omtrent het onderwijs in gymnastiek.

SCHOLEN.		GETAL LEERLINGEN						Al of niet exer-ceer-oefenin-gen.	Aantal geheele of halve uren per week onderwijs in de gymnastiek.
		voor gymnastiek		die niet aan de gym-nastiek deelnemen		voor volledig onderwijs			
PROVINCIËN.	GEMEENTEN.	mannelijke.	vrouwelijke.	mannelijke.	vrouwelijke.	mannelijke.	vrouwelijke.		
Noordbrabant.	's Hertogenbosch	130	31	7	5	131	33	Neen.	Alle afd. 2 geheele uren.
	Tilburg	64	11	8	—	70	9	Neen.	„ „ 2 „ „
	Breda	154	—	37	26	186	24	Neen.	„ „ 2 „ „
	Bergen op Zoom	129	15	7	4	133	17	Neen.	„ „ 2 „ „ 4de en 5de klasse en beide afd. meisjes 1 uur.
	Helmond	68	29	2	4	70	29	Neen.	Alle afd. 2 geheele uren.
Gelderland.	Arnhem	155	33	20	14	175	47	Neen.	1ste tot en met 6de afd. en 1ste afd. meisjes 2 geheele uren, overige afd. 1 geheel uur.
	Idem (3-jarige cursus)	86	16	9	2	95	18	Neen.	Alle afd. 2 geheele uren.
	Nijmegen	124	47	25	16	149	63	Neen.	„ „ 2 „ „ de meisjes 1 uur.

PROVINCIEN.	GEMEENTEN.	GETAL LEERLINGEN voor gymnastiek: mannelijke.	voor gymnastiek: vrouwelijke.	die niet aan de gymnastiek deelnemen: mannelijke.	die niet aan de gymnastiek deelnemen: vrouwelijke.	voor volledig onderwijs: mannelijke.	voor volledig onderwijs: vrouwelijke.	Al of niet exercéer-oefeningen.	Aantal geheele of halve uren per week onderwijs in de gymnastiek.
Gelderland. (*Vervolg.*)	Nijmegen (bijzondere) . . .	211	—	8	—	219	—	2 uren p. week.	Alle afd. 1 geheel uur.
	Apeldoorn	70	19	5	2	75	21	Neen.	Alle klassen 2 uren, de meisjes 1 uur.
	Zutphen	77	—	80	27	157	27	Neen.	Alle afd. 2 geheele uren, de meisjes niet.
	Tiel	65	—	3	10	68	10	Neen.	Alle afd. 2 geheele uren, de 5de afd. 1 uur.
	Winterswijk	59	6	3	2	58	6	Ja. 2 halve uren.	Jongensafd. 1 geheel en 3 halve uren, meisjes 2 geheele uren.
	Zalt-Bommel	54	12	3	1	56	12	Neen.	Alle afd. 2 geheele uren, 4de en 5de klasse 1 uur.
	Wageningen	76	—	4	11	80	11	Neen.	1ste, 2de en 3de klasse 2 geheele uren, de 4de en 5de klasse 1 geheel uur.
Zuidholland.	's Gravenhage (1ste 5-j. cursus)	150	22	107	23	256	45	Neen.	Elke afd. van de 1ste, 2de en 3de klasse 2 geheele uren.
	Idem (2de 5-j. „)	172	38	54	44	226	82	Neen.	Elke afd. van de 1ste, 2de en 3de klasse 2 geheele uren, de mannelijke leerlingen van de 4de klasse 1 uur.
	Idem (3de 5-j. „)	—	—	83	37	83	37	Neen.	—
	Idem (3-jarige „)	218	34	8	20	226	54	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren.
	Rotterdam (5-jarige „)	132	—	114	41	246	41	Neen.	De klassen I—III 2 geheele uren.
	Idem (3-jarige „)	133	4	(1)37	(1) 2	170	6	Neen.	De 1ste klasse 2 geheele uren; de 2de en 3de klasse 1 uur.
	Idem (2de 3-j. cursus)	264	—	24	50	288	50	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren.
	Idem (Christelijke). .	—	—	57	3	54	3	Neen.	—
	Leiden	148	—	43	27	188	27	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren.
	Dordrecht	150	—	23	11	170	10	Neen.	„ „ 2 „ „
	Delft	85	13	10	7	92	16	Neen.	„ „ 1 geheel uur.
	Schiedam	122	—	11	30	133	30	Neen.	De afd. 1 tot 6, 2 geheele uren afd. 7 en 8, 1 uur.
	Gouda	116	28	8	4	122	28	Neen.	Elke afd. van klasse I—III 2 geheele uren, elke afd. van klasse IV en V 1 uur, alle afd. meisjes 1 uur.
	Gorinchem	54	12	2	4	56	15	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren. De 2de afd. meisjes 1 uur. De 5de klasse 1 uur tot Kerstmis.
	Brielle	35	11	3	6	35	11	Neen.	De 1ste en 2de afd. der mannelijke leerlingen $1^1/_2$ uur.
	Katwijk a/d Rijn (Willebrordus-college)	15	—	—	—	15	—	Neen.	Elke afd. $2 \times {}^3/_4$ uur per week.
	Voorschoten	25	—	35	—	56	—	Neen.	„ „ $^3/_4$ „ „ „
Noordholland.	Amsterdam (1ste 5-j. cursus)	192	—	12	53	204	53	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren in klasse I en II in klasse III 1 uur, in IV en V 1ste en 2de klasse meisjes 2 uur openluchtspel.

(1) Leerlingen der handelsklassen, waar geen onderwijs in gymnastiek wordt gegeven.

SCHOLEN.		GETAL LEERLINGEN						Al of niet exer-ceer-oefenin-gen.	Aantal geheele of halve uren per week onderwijs in de gymnastiek.
		voor gymnastiek		die niet aan de gym-nastiek deelnemen		voor volledig onderwijs			
PROVINCIËN.	GEMEENTEN.	mannelijke.	vrouwelijke.	mannelijke.	vrouwelijke.	mannelijke.	vrouwelijke		
Noordholland. (*Vervolg.*)	Amsterdam (2de 5-j. cursus)	198	41	10	14	207	55	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren de meisjes 1 geheel uur. De meisjes 5de klasse zijn vrijgesteld.
	Idem (3de 5-j. „)	163	56	3	5	166	61	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren.
	Idem (1ste 3-j. „)	308	—	7	—	315	—	Neen.	„ „ 2 „ „
	Idem (2de 3-j. „)	263	—	6	—	269	—	Neen.	„ „ 2 „ „
	Idem (3de 3-j. „)	167	—	8	23	175	23	Neen.	„ „ 2 „ „
	met handelsschool.	—	—	202	11	202	11	Neen.	—
	Idem (4de 3-j. cursus)	214	107	4	8	218	115	Neen.	„ „ 2 „ „
	Haarlem (5-jarige „)	222	53	60	39	280	90	Neen.	Elke afd. der 1ste en 2de klasse 2 geheele uren, de overige klassen 1 uur.
	Zaandam	91	46	2	—	93	45	Neen.	Elke afd. mannelijke leerlingen 2 geheele uren. Elke afd. vrouwelijke leerlingen 2 halve uren.
	Alkmaar	108	28	2	8	110	28	Ja.	De 1ste, 2de, 3de, 4de en 5de afd. 2 geheele uren.
	Hoorn	75	10	7	8	81	17	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren. De leerlingen van de 4de en 5de klasse te zamen. De vrouwelijke leerlingen 1 uur.
	Enkhuizen	26	4	4	5	29	8	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren.
	den Helder	80	27	11	2	86	28	Neen.	„ „ 2 „ „ de 6de afd. 1 uur en de afd. voor meisjes 2 halve uren.
	Hilversum.	78	24	12	3	89	24	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren.
Zeeland.	Middelburg	141	24	7	8	142	31	Neen.	Alle afd. der 1ste, 2de en 3de klasse 2×50 minuten, elke afd. der overige klassen 1×50 minuten.
	Zierikzee	59	21	4	6	62	27	Neen.	Alle afd. 2 geheele uren. De meisjes niet.
	Goes.	91	21	8	2	97	23	Neen.	Alle afd. 2 geheele uren. De hoogste afd. 4 en 5 1 uur, de meisjes 2 uur.
Utrecht.	Utrecht (5-jarige curs. Rijks)	169	—	12	18	181	18	Neen.	De 1ste, 2de en 3de klasse 2 geheele uren, de 4de en 5de klasse 1 uur.
	Idem (2de 5.-j. „ Gem.)	120	—	10	31	130	31	Neen.	Alle afd. 2 uren, 4de en 5de klasse 1 uur, meisjes niet.
	Idem (3-jarige „) . .	236	—	5	21	258	25	Neen.	Alle afd. 2 geheele uren, de beide handelsklassen niet.
	Amersfoort	168	28	17	3	185	31	Neen.	De afd. I tot en met III 2 geheele uren, IV en V 1 uur.
Friesland.	Leeuwarden	200	49	6	2	202	48	Neen.	Elke afd. der eerste 3 klassen 2 geheele uren, die der 4de en 5de klasse 1 uur, vrouwelijke leerlingen der eerste 2 klassen samen en die der hoogste 3 klassen samen 1 uur.
	Harlingen.	50	10	1	—	50	10	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren.
	Sneek	72	—	3	26	74	24	Neen.	„ „ $1^1/_2$ uur.
	Heerenveen	58	17	2	—	58	17	Ja.	Elke afd. mannelijke leerlingen 2 geheele uren de vrouwelijke leerlingen $2 \times {}^3/_4$ uur.

SCHOLEN.		GETAL LEERLINGEN						Al of niet exercéer-oefeningen.	Aantal geheele of halve uren per week onderwijs in de gymnastiek.
		voor gymnastiek		die niet aan de gymnastiek deelnemen		voor volledig onderwijs			
PROVINCIËN	GEMEENTEN.	mannelijke.	vrouwelijke.	mannelijke.	vrouwelijke.	mannelijke.	vrouwelijke.		
Overijssel.	Zwolle	89	6	40	13	129	19	Neen.	2 afd. 2 geheele uren; de 3de afd. en de meisjes 1 uur.
	Deventer	98	—	10	—	108	—	Neen.	De 1ste afd. 2 geheele uren, de 2de afd. 1½ uur, de 3de, 4de en 5de afd. 1 uur.
	Kampen	60	12	12	1	72	13	Neen.	Alle afd. 2 geheele uren.
	Stad-Almelo	84	26	4	6	85	30	Neen.	„ „ 2 „ „
	Enschedé	104	20	26	2	99	19	Neen.	Alle klasse 2 uur per week, voor de handels- en industrie-afd. is de deelneming facultatief.
Groningen.	Groningen (5-jarige cursus) .	183	42	20	7	202	47	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren, behalve de 10de, 11de en 12de afd. mann. leerlingen 1 uur.
	Idem (3-jarige „)	—	—	93	14	93	14	Neen.	—
	met handelsschool.	—	—	27	1	27	1		
	Veendam	45	—	21	29	66	28	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren.
	Winschoten	45	21	—	1	45	22	Neen.	„ „ 3 halve uren, de 1ste klasse alleen 3 × ¾ uur.
	Sappemeer	80	26	3	2	81	26	Neen.	Elke afd. 2 × 50 minuten.
	Warffum	21	10	2	1	21	9	Neen.	De 1ste en 2de afd. der mannelijke leerlingen 3 × 1 uur, de 3de afd. 2 × 1 uur. De vrouwelijke leerlingen 3 × ½ uur.
Drenthe.	Assen	68	13	6	1	70	10	Neen.	Elke afd. 2 geheele uren.
	Meppel	61	11	4	4	60	12	Neen.	De 1ste en 2de klasse 2 geheele uren. De 3de klasse 1 uur. De afd. meisjes 1 uur.
Limburg.	Maastricht	130	—	17	7	147	7	Neen.	De 1ste en 2de afd. 2 × ¾ uur, de 3de, 4de en 5de afd. 1 uur.
	Roermond	106	17	6	1	111	15	Neen.	De mannelijke afd. 1, 2 en 3 ieder 4 halve uren, afd. 4 en 5 ieder 3 halve uren. De vrouwelijke afd. A en B ieder 2 halve uren.
	Venlo	66	9	—	—	66	9	Neen.	Alle afd. 2 geheele uren.
	Rolduc (bijzondere)	—	—	139	—	139	—	Neen.	Geen gymnastiek.
	Totaal. . . .	8130	1160	1695	819	9722	1906		

Aan dat onderwijs werd deelgenomen door 8130 van de 9722 mannelijke en door 1160 van 1906 vrouwelijke leerlingen.

Vermits aan de scholen 's Gravenhage (3de 5-jarige cursus) 83 mannelijke en 37 vrouwelijke leerlingen, en te Rotterdam (Christelijke) 57 mannelijke en 3 vrouwelijke leerlingen, te Groningen (3-jarige cursus met handelsschool) 120 mannelijke en 15 vrouwelijke leerlingen en te Rolduc (bijzondere) 139 mannelijke leerlingen, geen gymnastiekonderwijs wordt gegeven, behoort men het cijfer 9722 te verminderen met 399 = 9323 en het cijfer 1906 met 55 = 1851, om de verhouding te kennen tusschen hen die niet deelnamen en hen die daarvoor in de gelegenheid waren. Van de 9323 mannelijke leerlingen namen er dus 8130 of ruim 87 pct., en van de 1851 vrouwelijke 1160 of ruim 62½ pct. deel aan gymnastiek.

Daar leerlingen die van het gymnastiekonderwijs zijn vrijgesteld in den regel eene verklaring van eenen geneeskundige behooren over te leggen, schijnt te moeten worden aangenomen, dat er onder de knapen die de evengenoemde scholen bezoeken, verscheidene gevonden worden wier gezondheid te wenschen overlaat. Het verdient aanbeveling, dat herhaling van overgelegde geneeskundige verklaringen wordt verlangd, indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven.

C. EXAMENS

De uitslag der verschillende examens, in 1906 aan de hoogere burgerscholen afgenomen, benevens die van de eindexamens wordt gevonden in de volgende tabel.

Mannelijke en vrouwelijke leerlingen te zamen.

SCHOLEN.		Zonder examen toegelaten tot de laagste klasse.	Zonder examen toegelaten tot eene hoogere klasse.	Toelatingsexamens							Overgangs-examens, cursus 1906—1907.			Eindexamens in 1906 (aan hoogere burgerscholen met 3-jarigen en 5-jarigen cursus te zamen.)		
				tot de laagste klasse.			tot eene hoogere klasse.									
Provinciën.	Gemeenten.			Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten tot die klasse.	Toegelaten tot lagere klasse.	Geheel afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.
Noordbrabant.	's Hertogenbosch . . .	1	5	57	52	5	—	—	—	—	128	94	34	7	7	—
	Tilburg	2	2	31	29	2	3	2	—	1	59	44	15	3	3	—
	Breda.	—	2	72	62	10	17	10	3	4	153	129	24	29	28	1
	Bergen op Zoom . .	20	1	24	19	5	2	—	—	2	130	108	22	13	12	1
	Helmond	[1]) 11	—	[2]) 33	[2]) 22	11	1	1	—	—	71	51	20	7	7	—
Gelderland.	Arnhem (5-jar. cursus)	46	6	14	3	11	16	8	2	6	178	147	31	25	24	1
	Idem (3-jar. „	28	11	17	11	6	6	4	1	1	74	59	15	[3]) 35	[4]) 29	[5]) 6
	Nijmegen	1	3	52	42	10	8	8	—	—	132	99	33	24	21	3
	Idem (bijzondere). .	6	4	57	51	6	6	6	—	—	170	128	42	13	[6]) 13	—
	Apeldoorn	1	—	37	32	5	1	1	—	—	72	64	8	11	11	—
	Zutphen	1	9	29	28	1	13	11	2	—	141	122	19	25	18	7
	Tiel	1	1	15	7	8	2	—	2	—	61	41	20	6	6	—
	Winterswijk	22	—	3	2	1	1	1	—	—	48	43	5	13	13	—
	Zalt-Bommel . . .	—	2	19	15	4	2	1	—	1	54	42	12	14	11	3
	Wageningen	14	6	23	11	12	7	3	4	—	64	46	18	9	9	—
Zuidholland.	's Gravenhage (1e 5-j. c.)										246	195	51	54	46	8
	Idem (2e 5-j. c.)	241	49	106	40	66	100	53	9	38	[7]) 298	244	54	65	59	6
	Idem (3e 5-j. c.)										—	—	—	—	—	—
	Idem (3-j. curs.)										248	187	61	70	59	11
	Rotterdam (5-jar. curs.)	47	42	21	13	8	8	6	—	2	187	156	31	39	30	9
	Idem (1e 3-jar. c. met	46	10	15	6	9	5	2	1	2	107	84	23	17	17	—
	2-j. handelscur.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29	20	9
	Idem (2e 3-jar. curs.)	106	4	23	13	10	5	2	—	3	306	246	60	92	76	16
	Idem (bijzondere). .	2	1	13	12	1	10	7	2	1	49	31	18	4	2	2
	Leiden	1	11	57	45	12	11	9	1	1	164	138	26	25	22	3
	Dordrecht	—	4	45	40	5	4	—	1	3	144	112	32	19	19	—
	Delft	—	2	32	22	10	7	3	—	4	89	64	25	16	10	6
	Schiedam	22	4	18	15	3	2	1	—	1	128	111	17	16	14	2
	Gouda	26	—	12	6	6	15	2	—	13	132	104	28	30	24	6

[1]) Hiervan 2 tot de voorbereidende klasse.
[2]) Hierbij zijn 11 leerlingen van de voorbereidende klasse.
[3]) Hierbij 8 van de handelsklasse.
[4]) „ 7 „ „ „
[5]) „ 1 „ „ „
[6]) Bovendien slaagden de 4 leerlingen der 2de handelsklasse.
[7]) De toelatingsexamens van alle Haagsche hoogere burgerscholen zijn gezamenlijk afgenomen door eene commissie onder presidium van dr. E. H. Groenman.

SCHOLEN.		Zonder examen toegelaten tot de laagste klasse.	Zonder examen toegelaten tot eene hoogere klasse.	Toelatingsexamens. tot de laagste klasse.			Toelatingsexamens. tot eene hoogere klasse.				Overgangs-examens, cursus 1906-1907.			Eindexamens in 1906 (aan hoogere burgerscholen met 3-jarigen en 5-jarigen cursus te zamen.)		
Provinciën.	Gemeenten.			Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten tot die klasse.	Toegelaten tot lagere klasse.	Geheel afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten	Afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.
Zuidholland. (*Vervolg*).	Gorinchem	—	1	18	16	2	1	1	—	—	67	59	8	6	5	1
	Brielle	—	—	17	16	1	—	—	—	—	34	30	4	8	7	1
	Katwijk a/d Rijn . .	—	1	10	9	1	1	1	—	—	5	2	3	—	—	—
	Voorschoten	—	23	—	—	—	22	22	—	—	6	4	2	7	6	1
Noordholland.	Amsterdam (1e 5-j. c.)	1	11	92	68	24	16	9	—	7	173	132	41	32	31	1
	Idem (2e 5-j. c.)	3	13	79	61	18	11	4	—	7	211	178	33	35	31	4
	Idem (3e 5-j. c.)	1	11	84	64	20	12	9	1	2	169	132	37	24	17	7
	Idem (1e 3-j. c.)	55	4	68	33	35	3	1	—	2	231	165	66	65	55	10
	Idem (2e 3-j. c.)	57	—	66	42	24	2	—	2	—	178	138	40	69	58	11
	Idem (3e 3-j. c.)	45	7	31	26	5	20	11	—	9	160	130	30	48	46	2
	met handelssch.)	100	1	18	14	4	—	—	—	—	98	79	19	95	81	14
	Idem (4e 3-j. c.)	106	1	70	28	42	2	—	2	—	205	145	60	71	62	9
	Haarlem	4	9	129	91	38	12	9	—	3	317	252	65	35	30	5
	Zaandam.	29	1	16	11	5	7	4	—	3	107	89	18	5	5	—
	Alkmaar.	—	2	45	35	10	1	1	—	—	125	107	18	10	10	—
	Hoorn	8	5	27	14	13	2	1	1	—	84	64	20	10	10	—
	Enkhuizen	—	—	18	16	2	—	—	—	—	41	33	8	—	—	—
	den Helder.	25	2	9	7	2	—	—	—	—	105	85	20	18	15	3
	Hilversum	10	1	14	10	4	5	—	2	3	98	61	37	9	6	3
Zeeland.	Middelburg. . . .	1	3	68	38	30	3	1	2	—	145	119	26	23	23	—
	Zierikzee	17	1	5	4	1	—	—	—	—	72	62	10	11	9	2
	Goes	—	—	34	33	1	1	1	—	—	96	68	28	11	8	3
Utrecht.	Utrecht (5-jar. cursus).	19	20	22	13	9	9	4	1	4	149	124	25	38	35	3
	Idem (2e 5-jar. cur.)	19	5	19	16	3	9	1	7	1	119	107	12	22	19	3
	Idem (3-jar. cursus)	52	[1]) 14	74	46	28	[2]) 2	[2]) 1	1	—	[3])201	[4])170	31	58	[5]) 58	—
	Amersfoort	2	2	61	56	5	20	8	6	6	167	134	33	38	36	2
Friesland.	Leeuwarden	1	10	81	67	14	8	3	1	4	189	147	42	27	26	1
	Harlingen	—	—	23	20	3	—	—	—	—	54	43	11	—	—	—
	Sneek.	—	—	35	27	8	1	—	1	—	82	56	26	9	8	1
	Heerenveen.	—	—	38	27	11	—	—	—	—	72	61	11	—	—	—
Overijssel.	Zwolle	28	7	5	2	3	9	5	—	4	121	87	34	20	16	4
	Deventer	14	2	20	11	9	5	3	—	2	81	61	20	15	13	2
	Kampen	4	1	21	19	2	1	1	—	—	67	61	6	18	15	3
	Stad-Almelo	10	3	22	18	4	6	6	—	—	90	68	22	14	14	—
	Enschedé	20	8	17	16	1	9	9	—	—	98	80	18	—	—	[6]) —

[1]) Hiervan 12 tot de 1ste handelsklasse.
[2]) „ 1 „ „ 1ste „
[3]) „ 9 „ „ 1ste „
[4]) „ 7 „ „ 1ste „
[5]) Verder slaagden nog 6 leerlingen van de 2de handelsklasse.
[6]) Van de handelsklasse slaagden alle leerlingen (12) en van de industrieklasse alle (4) voor het eindexamen.

SCHOLEN.		Zonder examen toegelaten tot de laagste klasse.	Zonder examen toegelaten tot eene hoogere klasse.	Toelatingsexamens. tot de laagste klasse. Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	tot eene hoogere klasse. Geëxamineerd.	Toegelaten tot die klasse.	Toegelaten tot lagere klasse.	Geheel afgewezen.	Overgangsexamens, cursus 1906-1907. Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Eindexamens in 1906 (aan hoogere burgerscholen met 3-jarigen en 5-jarigen cursus te zamen.) Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.
Provinciën.	Gemeenten.															
Groningen.	Groningen (5-jar. curs.)	1	15	72	53	19	2	—	—	2	209	154	55	32	26	6
	Idem (3-j. curs. met handelsschool) . .	25 13	— —	39 5	17 2	22 3	1 —	— —	— —	1 —	79 13	63 10	16 3	24 —	21 —	3 —
	Veendam	1	4	32	31	1	4	2	—	2	76	65	11	10	10	—
	Winschoten	16	—	17	14	3	1	—	—	1	56	44	12	—	—	—
	Sappemeer	36	—	2	2	—	—	—	—	—	108	95	13	28	27	1
	Warffum.	9	—	5	3	2	—	—	—	—	34	27	7	6	5	1
Drenthe.	Assen.	1	8	33	23	10	7	2	—	5	59	50	9	15	13	2
	Meppel	—	—	30	25	5	—	—	—	—	64	47	17	12	10	2
Limburg.	Maastricht.	—	2	38	33	5	—	—	—	—	144	105	39	12	9	3
	Roermond	31	5	1	1	—	3	—	—	3	99	74	25	13	12	1
	Venlo.	[1]) 1	—	[2]) 24	[3]) 19	[4]) 5	2	2	—	—	[5]) 52	[6]) 43	[7]) 9	8	8	—
	Rolduc (bijzonder) . .	—	—	[8]) 14	14	—	16	14	2	—	135	103	32	9	9	—
	Totaal	1418	382	2493	1809	684	488	277	57	154	8978	7102	1876	1730	1515	215

[1]) Voor de voorbereidende klasse.
[2]) Hierbij 16 voor de voorbereidende klasse.
[3]) Hieronder 11 voor de voorbereidende klasse.
[4]) Allen afgewezen voor de voorbereidende klasse.
[5]) 22 van de voorbereidende klasse.
[6]) 21 „ „ „ „
[7]) 1 „ „ „ „
[8]) 9 „ „ „ „

Omtrent de toelating van leerlingen moet worden opgemerkt, dat aan 66 scholen 1 of meer leerlingen zonder examen werden toegelaten en wel tot een gezamenlijk getal van 1800 tegen 1580 in het vorige jaar; deze leerlingen zijn, voor zoover zij tot de laagste klasse werden toegelaten, opgenomen in de 3de kolom en voor zoover zij voor eene hoogere klasse werden toegelaten, in de 4de kolom van bovenstaande tabel vermeld.

Onder deze leerlingen zijn begrepen 307 meisjes, waarvan er 237 tot de laagste en 70 tot eene hoogere klasse zijn toegelaten.

Aan het toelatingsexamen voor de 1ste klasse werd deelgenomen door 2493 candidaten, van welke 1809 werden toegelaten en 684 werden afgewezen.

Voor toelating tot eene hoogere klasse legden 488 het examen af, waarvan 277 met gunstig gevolg; 57 werden in eene lagere klasse, dan waarvoor toelating werd gevraagd geplaatst, en 154 werden geheel afgewezen.

Van evengenoemde candidaten werden aan 60 scholen na afgelegd examen 307 meisjes tot de eerste klasse toegelaten en wel:

te 's Hertogenbosch 7, te Tilburg 5, te Breda 11, te Bergen op Zoom 3, te Helmond 6, te Arnhem (5jarige cursus) 1, te Arnhem (3-jarige cursus) 1, te Zutphen 4, te Tiel 4, te Wageningen 1, te Zalt-Bommel 2, te 's Gravenhage (1ste 5-jarige cursus) 1, idem (2de 5-jarige cursus) 5, idem (3de 5-jarige cursus) 2, Rotterdam (1ste 5-jarige cursus) 3, idem (1ste 3-jarige cursus) 1, idem (2de 3-jarige cursus) 2, Rotterdam (Christelijke) 1, Leiden 6, Dordrecht 1, Delft 2, Schiedam 3, Gouda 1, Gorinchem 3, Brielle 3, Amsterdam (1ste 5-jarige cursus) 20, idem (2de 5-jarige cursus) 15, idem (3de 5-jarige cursus) 27, idem (3de 3-jarige cursus) 4, idem (4de 3-jarige cursus) 9, Haarlem 25, Zaandam 1, Alkmaar 8, Hoorn 1, Enkhuizen 4, den Helder 3, Hilversum 2, Goes 5, Utrecht (2de 5-jarige cursus) 5, Utrecht (3-jarige cursus) 4, Utrecht (Rijks) 4, Amersfoort 5, Leeuwarden 10, Harlingen 3, Sneek 6, Heerenveen 8, Stad-Almelo 5, Kampen 3, Enschedé 2, Zwolle 1, Groningen (5-jarige cursus) 8, Groningen (3-jarige cursus) 8, Veendam 13, Winschoten 6, Sappemeer 1, Assen 5, Meppel 4, Venlo 2, Maastricht 1, Roermond 1.

Afgewezen werden 94 meisjes.

Tot eene hoogere klasse werden na afgelegd examen 34 meisjes toegelaten en wel:

te Arnhem (5-jarige cursus) 1, Breda 2, 's Gravenhage (2de 5-jarige cursus) 2, Rotterdam (5-jarige cursus) 2, Rotterdam (Christelijke) 1, Amersfoort 1, Goes 1, Utrecht (Rijks) 1, Wageningen 1, Zutphen 1, Zwolle 1, Leiden 2, Delft 1, Amsterdam (1ste 5-jarige cursus) 5, idem (2de 5-jarige cursus) 1, idem (3de 5-jarige cursus) 1, idem (3de 3-jarige cursus) 2, Utrecht (2de 5-jarige cursus) 1, Amsterdam (4de 3-jarige cursus) 1 Haarlem 5, Sneek 1.

Afgewezen werden 12 meisjes.

Aan de overgangsexamens werd in 1906 deelgenomen door 7494 mannelijke en 1484 vrouwelijke leerlingen. Van de eersten werden 5839 of ruim 77,9 pct. bevorderd, van de laatsten 1263 of ruim 85,1 pct. Ten vorigen jare werden van de jongens 76,76 pct. en van de meisjes 84,72 pct. bevorderd.

Het eindexamen voor de hoogere burgerscholen met 5-jarigen cursus werd in 1906 afgelegd door 932 leerlingen dier scholen; van dezen verkregen 855 het verlangde diploma, terwijl 77 werden afgewezen.

Bovendien is nog door 96 jongelieden, die het onderwijs aan eene hoogere burgerschool niet hadden gevolgd, aan het eindexamen deelgenomen. Aan 52 van hen kon het diploma worden uitgereikt, terwijl 44 werden afgewezen.

Onder de gediplomeerden waren 121 meisjes, en wel te Breda 3, Bergen op Zoom 3, Arnhem 8, Nijmegen 4, Zutphen 3, Apeldoorn 3, 's Gravenhage I, 5, 's Gravenhage II, 11, Rotterdam 2, Leiden 1, Schiedam 4, Gouda 2, Amsterdam I 3, Amsterdam II 4, Amsterdam III 4, Haarlem 3, Alkmaar 2, Hoorn 1, den Helder 3, Hilversum 1, Middelburg 5, Goes 1, Utrecht (Rijks) 4, Amersfoort 9, Leeuwarden 5, Groningen 5, Veendam 2, Assen 1, Zwolle 5, Almelo 4, Roermond 1, Utrecht (Gem) 6, Wageningen 1, Zalt-Bommel 1 en Zierikzee 1.

De maatschappelijke bestemming der 855 geslaagden is als volgt:

Veeartsenijschool te Utrecht	23
Fabriek	9
Apotheker	18
Apothekeresse	5
Onderwijzer	13
Journalist	4
Reservekader	1
Billitonmaatschappij	1
Student Genève	1
Chemisch bureau	1
IJker	1
Kantoor	14
Studie pharmacie	5
Technische Hoogeschool	131
Gemeente-administratie	1
Universiteit	90
Handel	44
Ingenieur	43
Technoloog	3
Rechts- en Staatswetenschappen	8
Notariaat	22
Boekhandel	2
Arts	30
Provinciale griffie	1
Studie voor lager en middelbaar onderwijs	54
Onderwijzeres	4
Medicijnen	15
Koninklijke Militaire Academie	44
Registratie en belastingen	25
Wis- en natuurkunde	2
Technicum Karlsruhe	1
„ Zürich	3
„ Aken	1
Landmeter	21
Tandarts	12
Officier militaire cursus	2
Oost-Indisch ambtenaar	16
Rijks- hoogere landbouwschool	11
Surnumerair posterijen en telegraphie	7
Boomkweekerij Amerika	1
Gemeentefabricage	1
Ambtenaar spoorwegen	3
Surnumerair spoorwegen	1
Apothekersbediende	1
School voor nijverheid te Enschedé	2
's Rijks werf Hellevoetsluis	1
Indische cultures	1
Administrateur bij de marine	2
Gasfabriek	2
Landbouwproefstation	1
Levensverzekering	3
Huishouding	7
Handelsschool Amsterdam	2
Boomkweeker	1
Twentsche bank	18
Ambtenaar	3
„ Departement	2
„ Chineesche zaken	1
„ hoofdbestuur posterijen en telegraphie	8
Landbouwschool	5
Gymnasium	2
Tolk	2
Bankier	1
Pleegzuster	1
Rijksverzekeringsbank	2
Marine	13
Polytechnische studie	7
Consul	3
Heidemaatschappij	1
Veearts	7
Landbouwer	1
Bankwezen	2
Accountant	1
Rotterdam-Amerikalijn	1
Adelborst	4
Boekhouder	1
Koopvaardij	1
Teekenaar en vertaler bij de courant	1
Hulptelegrafiste	1
Noord-Amerika hypotheekbank	1
Deli-maatschappij	1
Volgen nogmaals de 5de klasse	5
Onbekend of onbepaald	41

Van de 77 niet geslaagden zijn:

Tot een hoogere burgerschool teruggekeerd	54
Polytechnische school Zürich	1
Kantoor	1

Technische Hoogeschool Delft	2
Fabriek	2
Zaak	1
Tuinbouw	1
Middelbaar onderwijs wiskunde	1
Middelbaar onderwijs Engelsch.	1
Privaatles voor eindexamen hoogere burgerschool	2
Suikerschool	1
Handel	1
Koninklijke Militaire Academie	1
Onbekend	9

De verslagen van de in 1906 gehouden eindexamens aan de hoogere burgerscholen volgen als bijlage **M** hierachter.

D. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

's Hertogenbosch. Bij Koninklijk besluit van 27 Juli 1906 n°. 76 werden met ingang van 1 September d. a. v. dr. A. L. Lamers eervol ontslagen als directeur der Rijks- hoogere burgerschool, dr. J. Schüngel tot directeur der school benoemd en dr. J. F. D. Blöte definitief aangesteld. Bij Koninklijk besluit van 3 Sept. 1906 n°. 52, werd voor den cursus 1906/07 benoemd tot leeraar in de scheikunde dr. C. J. Enklaar te Utrecht.

Tilburg. Bij Koninklijk besluit van 3 Augustus 1906 n°. 7' werd J. Kamerbeek Gzn. definitief tot leeraar der school benoemd, terwijl hem met W. Jansen het onderwijs in de natuurlijke historie voor den cursus 1906/07 werd opgedragen, het onderwijs in de Staatswetenschappen werd tijdelijk opgedragen aan J. Kofman.

Aan den leeraar W. G. van der Meer werd verlof verleend tot herstel van gezondheid van 15 October tot 31 December. J. L. Hogeweg werd met de waarneming zijner betrekking belast.

Breda. J. A. Verdenius en dr. J. H. H. Houben werden voor den cursus 1906/07 als leeraren gecontinueerd.

Bergen op Zoom. In de plaats van D. Aitton, die naar de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht overging, werd benoemd bij Koninklijk besluit van 14 Februari 1906 n°. 27 W. G. Breedvelt, leeraar aan de hoogere burgerschool te Zalt-Bommel. Gedurende de vacature van 1 Mei tot 15 Juli werden de lessen in de geschiedenis gegeven door H. G. ten Bruggencate.

Arnhem (5-*jarige cursus*). Mr. M. J. Wolff werd bij raadsbesluit van 20 Augustus 1906 n°. 1235, gecontinueerd als leeraar in de Staatswetenschappen gedurende den cursus 1906/07. Door de splitsing van de 1ste en de 2de klasse, in drie parallelafdeelingen elk, werd de benoemiug van tijdelijk personeel noodzakelijk, terwijl dr. Oudemans en van der Laan werden ontheven van hunne lessen aan de middelbare school voor meisjes. Tot tijdelijke leeraren werden benoemd C. van Schooneveldt (Nederlandsche taal en geschiedenis), M. H. P J. Horbach (Fransch), H. A. L. van Alphen (Hoogduisch), en A. de Froe (Engelsch). Verder werd dr. C. H. Sluiter voor den cursus 1906/07 benoemd tot assistentie van dr. W. Meijeringh bij de lessen in practische scheikunde.

Arnhem (3-*jarige cursus*). Den leeraar in het schoonschrijven H. J. A. Duyx werd eervol ontslag verleend en het onderwijs in dit vak opgedragen aan G. Busscher, leeraar in de Nederlandsche taal aan de school. Dr. B. Meilinck en dr. D. P. A. Verrijp zagen hunne opdrachten vernieuwd bij raadsbesluit van 20 Augustus 1906, terwijl J. Farier en mr. M. J. Wolff voor den cursus 1906/07 werden herbenoend onderscheidenlijk voor het rechtlijnig teekenen en voor de Staatswetenschappen en het handelsrecht. Nog werd het onderwijs in de stenographie en het gebruik der schrijfmachine aan de leerlingen der handelsklasse opgedragen aan den heer J. M. Volmer.

Gedurende de ongesteldheid van mr. M. J. Wolff werden diens lessen waargenomen door den directeur der school.

Nijmegen (*gemeente*. Op 6 April 1906 werd aan den leeraar C. C. Jager wegens ziekte een verlof verleend tot ultimo December 1906, op 13 October verkreeg hij eervol ontslag met ingang van 1 Januari 1907. Zijne lessen werden waargenomen door S. van der Meer te Venlo, M. Zeldenrust te Amsterdam, en J. van Baren te Wageningen, B. J. W. Reuser werd gecontinueerd als tijdelijk leeraar in de wiskunde, werktuigkunde en het lijnteekenen voor den cursus 1906 07.

Nijmegen (*Canisius-college*). De leeraar J. Tummers werd om gezondsheidsredenen vervangen door H. van Dinter, van wiens lessen er echter eenige werden opgedragen aan den leeraar A. Gielen. Zoo ook werd C. de Hoog van eenige lessen ontlast door deze op te dragen aan den leeraar V. van Spaendonck. De leeraar in de Fransche taal en letterkunde R. van Geelkerken werd vervangen door J. van Rijckevorsel.

Apeldoorn. De leeraren H. van Cleeff en R. A. van Wel waren in den cursus 1906 07 werkzaam aan de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle voor eenige uren, terwijl N. L. W. A. Gravelaar voor denzelfden cursus werd benoemd tot leeraar in het rekenen. De salarissen der leeraren Hartmann, Scholten en van Wel werden met f 100 verhoogd.

Zutphen. Nadat op 29 December 1905 den directeur der school dr. B. C. Goudsmit wegens herstel van gezondheid verlof was verleend tot de Paaschvacantie, werd hij 2 maanden later op zijn verzoek op de meest eervolle wijze ontslagen met ingang van 1 April 1906. Tot zijn opvolger werd benoemd dr. J. W. Lem, die zijne betrekking op 16 Augustus aanvaardde. Intusschen waren de functiën van directeur vervuld door P. Kat Pzn. die van eenige zijner lessen werd ontheven, welke werden waargenomen door dr. D. A. Sloos. De heer J. H. Nort nam de lessen in de natuurkunde in de 5de klasse op zich, dr. Meinsma, leeraar aan het gymnasium gaf 10 uren les in de aardrijkskunde. Wegens ongesteldheid werd ook aan dr. A. J. C. Snijders op zijn verzoek eervol ontslag verleend met ingang van 1 Mei, de tijdelijke aanstelling van H. J. W. J. Remmers, technoloog, werd gecontinueerd tot het einde van den cursus, waarna hij eene defenitieve benoeming ontving. Voor den cursus 1906/1907 werden J. H Nort, A. G. Wijnberg en jhr. mr. B. de Jonge en mej. A. Michielsen tijdelijk herbenoemd.

Zalt-Bommel. G. L. Breedvelt, die naar de Rijks- hoogere burgerschool te Bergen op Zoom overging, werd opgevolgd door W. Bruyel, wien ook tijdelijk het onderwijs in de Staatswetenschappen werd opgedragen. De salarissen van Wildervanck en Stuyver werden, in verband met hunne dientsjaren, respectievelijk met f 220 en f 50 verhoogd.

Tiel. Aan J. H. Slothouwer, met ingang van 1 Februari tot directeur benoemd, werd het onderwijs in de scheikunde opgedragen; voor de natuurlijke historie zou een afzonderlijke leeraar worden aangesteld. Op 31 Januari legde B. Wijnhoff het directoraat neder in eene plechtige bijeenkomst van autoriteiten, leeraren en leerlingen in het gymnastieklokaal. In de raadsvergadering van 7 April werden E. J. Romli en P. Voogd definitief tot leeraren aan de school benoemd. Aan mej. F. W. Andreae werd het onderwijs in de natuurlijke historie opgedragen. Aan G. A. Scholten werd met het einde van den cursus eervol ontslag verleend als leeraar in het hand- en lijnteekenen, tot zijn opvolger werd benoemd A. V. E. Pohl. De tijdelijke benoeming van J. Faber werd bij raadsbesluit van 14 Juli 1906 verlengd tot het einde van den cursus 1906/1907.

Wageningen Bij Koninklijk besluit van 9 Juli 1906 n°. 61 werden mr. B. J. Zijlstra en mej. Prins de Jong gecontinueerd gedurende den cursus 1906/1907. Na het eervol ontslag, aan den leeraar G. W. Spitsen op zijn verzoek verleend, werden de beide door hem onderwezen vakken verdeeld over twee tijdelijke leeraren: dr. J. Gerzon (Hoogduitsch) en H. G. ten Bruggencate (Nederlandsch), die 1 Sept. 1906 in functie traden. Aan den laatste werden ook (wegens splitsing van I) eenige uren geschiedenis opgedragen. De leeraar Gentil was wegens ongesteldheid afwezig van 30 Sept. tot 4 December, toen hij zijne taak gedeeltelijk hervatte, welke hij in Januari 1907 weder geheel op zich zoude nemen. Intusschen werden alle voorbereidende maatregelen genomen, om met ingang van 1 April 1907 de school te brengen onder het Departement van Binnenlandsche Zaken.

's Gravenhage (1*ste* 5-*jarige cursus*). De tijdelijke leeraar in de gymnastiek, G. Graafland, wenschte niet in aanmerking te komen voor eene herbenoeming in September 1906. In zijne plaats werd voor één jaar benoemd P. J. Schijff. Wegens chronisch keellijden werd met 1 September 1906 jhr. dr. E. J. G. Everts, leeraar in de plant- en dierkunde, ontheven van een deel zijner lessen. Het geven van die lessen werd opgedragen aan M. C. Valk doctorandus in de plant- en dierkunde, gedurende het tijdvak van 1 September 1906 tot 31 December 1906. Aan W. H. Hengevelt, leeraar in de gymnastiek aan de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus werd door burgemeester en wethouders opgedragen het geven van onderwijs in dat vak aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus aan het Bleijenburg. Mej. E. J. Korthals werd weder aangewezen om onderwijs te geven in gymnastiek aan de vrouwelijke leerlingen van de eerste en tweede klasse.

's Gravenhage (2*de* 5-*jarige cursus*). Bij raadsbesluit van 20 November 1905 is aan dr. W. W. van der Meulen, op zijn verzoek, met ingang van 16 Januari 1906, eervol ontslag verleend als leeraar in geschiedenis en aardrijkskunde, terwijl bij raadsbesluit van den zelfden datum aan genoemden leeraar 6 lesuren per week is opgedragen in geschiedenis van 15 Januari 1906 tot de groote vacantie. Bij raadsbesluit van 8 Januari 1906, is A. Leenmans benoemd tot leeraar in de geschiedenis van 15 Januari 1906 tot in de vacature is voorzien.

Bij raadsbesluit van 19 Maart 1906 is de tijdelijke leeraar dr. J. J. Hallo benoemd tot leeraar in wis- en natuurkunde, ingaande 1 April d. a. v.

Bij raadsbesluit van 5 Februari 1906 is J. F. M. Wolf benoemd tot leeraar in Nederlandsche geschiedenis en aardrijkskunde.

Bij raadsbesluit van 9 Juli 1906 is mr M. J. van der Flier opnieuw benoemd tot tijdelijk leeraar in de Staatswetenschappen voor het tijdvak van 1 September 1906 tot 1 September 1907.

Bij raadsbesluit van 5 Juni 1906 is dr. N. Quint benoemd tot directeur der hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus, welke benoeming zal ingaan 14 Juli d. a. v., terwijl bij raadsbesluit van 9 Juni 1906 aan genoemden leeraar, op zijn verzoek, met ingang van 14 Juli 1906, eervol ontslag is verleend als leeraar in de wiskunde, werktuigkunde en cosmographie.

Bij beschikking van burgemeester en wethouders van 27 Juli 1906, is ingevolge art. 8, 2de lid, der verordening n°. 2 van 1901, aan den leeraar van de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus dr. H. J. van Wijk opgedragen het geven van 10 lesuren per week in scheikunde aan deze school.

Bij raadsbesluit van 20 Augustus 1906 is H. van Loghem benoemd tot tijdelijk leeraar in wiskunde, werktuigkunde en cosmographie voor het tijdvak van 1 September 1906 tot 1 September 1907.

's Gravenhage (3*de* 5-*jarige cursus*). Het onderwijzend personeel is in dienst getreden 3 September 1906, met uitzondering van Broers, die eerst 1 October d. a. v. kwam.

's Gravenhage (3-*jarige cursus*). Tijdelijk waren in dienst: H. A. L. van Olphen, voor het Hoogduitsch, van 25 April—14 Juli wegens ziekte van den leeraar Goude.

De leerares M. James-Brandes voor het Engelsch in de maand September wegens afwezigheid van den nieuwbenoemden leeraar A. Broers.

Vast werden aangesteld:

dr. N. Quint, benoemd tot directeur en leeraar in wis- en natuurkunde, met 14 Juli 1906. C. Roovers, leeraar in het Fransch sinds 1 September 1906. J. L. G. ten Dam Ham, leeraar in geschiedenis en aardrijkskunde sinds 1 September 1906. B. Klooster, leeraar in schoonschrijven sinds 1 September 1906.

Voor den cursus 1906—1907 zijn tijdelijk benoemd:

mr. N. P. C. van Wijk voor Staatsinrichting en handelsrecht. F. van Lohuizen voor natuurkunde. G. J. de Groot voor natuurlijke historie. Mej. E. J. Korthals voor gymnastiek.

Van de hoogere burgerschool *B* werden gedetacheerd: J. J. Helsdon Rix en A. Broers beiden voor Engelsch.

Rotterdam (5-*jarige cursus*). dr. C. J. W. Bremer kreeg wegens ongesteldheid verlof van 15 Februari tot het einde van den cursus. De lessen in natuurkunde werden waargenomen gedurende 10 uren 's weeks door dr. J. Kunst, leeraar aan de Academie van beeldende kunsten en toegepaste wetenschappen alhier en gedurende 7 uren 's weeks door de leeraars C. Krediet en F. J. Vals, wier lessen in wiskunde aan de laagste klasse gedurende dien tijd werden opgedragen aan W. F. Gisolf, alhier.

Rotterdam (1*ste* 3-*jarige cursus*). Bij besluit van den raad van 22 Februari is de heer J. P. van Rooy, met ingang van 1 Januari l.l., eervol ontheven van het onderwijs in schoonschrijven en stenographie en is met ingang van 23 Februari met het onderwijs in die vakken belast R. Balt te 's Gravenhage, aanvankelijk tot ultimo December, bij besluit van den raad der gemeente van 28 Februari 1906 n°. 633.

Den leeraar Laban werd op zijn verzoek, om gezondheidsredenen, met ingang van 1 April 1906, bij besluit van den raad der gemeente van 27 Februari 1906 n°. 376, eervol ontslag verleend.

Tot leeraar in de Russische taal werd benoemd de heer J. W. Rutten te 's Gravenhage, bij besluit van den raad der gemeente van 22 Februari 1906 n°. 368.

Rotterdam (2*de* 3-*jarige cursus*). Gedurende den cursus 1905/06 werd door de ongesteldheid van J. H. J. Heynen, tot tijdelijk leeraar in het Fransch aangesteld L. J. Corbeau, die met 24 April de betrekking aanvaardde en tot ultimo Juli werkzaam bleef. Met ingang van September 1906 aanvaardde hij zijne betrekking als leeraar in Fransch en schoonschrijven, waartoe hij bij besluit van den gemeenteraad van 23 Augustus 1907, n°. 1572, benoemd was.

De vermeerdering van het aantal leerlingen had tot gevolg, dat de tijdelijke benoeming van dr. D. de Lange in eene definitieve werd veranderd. Eveneens werd de tijdelijke aanstelling van J. Bouten en W. T. Caalen met één jaar verlengd en als tijdelijk leeraar in de wiskunde aangesteld J. du Saar.

In December 1906 werd nog aan H. Mulder, op zijn verzoek, wegens zijne benoeming tot leeraar bij het middelbaar onderwijs in Indië, ontslag verleend. Op 31 Augustus 1906 eindigde de tijdelijke aanstelling van A. Smit als leeraar in het schoonschrijven.

Deze werd als zoodanig vervangen door L. J. Corbeau.

Leiden. De leeraar in de wiskunde, werktuigkunde en cosmographie dr. J. W. Lem vertrok wegens zijne benoeming tot directeur van de hoogere burgerschool te Zutphen in de maand Augustus 1906. In zijne plaats werd benoemd dr. B. M van Dalfsen, die bij het begin van den nieuwen cursus in functie trad.

De leeraar in de natuurkunde dr. B. J. Goossens kreeg tot herstel van gezondheid verlof van 27 September tot 27 November; zijne lessen werden gedurende dien tijd gegeven door dr. W. H. Keesom, I. L. Andreae, B. M. v. Dalfsen en J. C. Schalkwijk.

Dordrecht. Op 1 September 1906 verliet de leeraar Rovers de school; op 1 October aanvaardde Bruins zijne lessen.

Mr. van Drooge is van Januari 1906 af aan de school werkzaam.

Delft. Na den dood van J. Appeldoorn trad M. Steenhuisen als waarnemend leeraar voor 't Nederlandsch op. Den 17den Januari 1906 werd hij definitief benoemd.

J. Gijlswijl werd vervangen door H. C. Th. W. Kok bij de jongens- en A. Ch. Heyn bij de meisjesgymnastieklessen.

Schiedam. C. W. Bethe en M. J. de Boer werden op 3 Juli opnieuw voor één jaar tijdelijk benoemd Bethe heeft echter 27 November eervol ontslag genomen tegen 1 Januari, om zijne studie te Groningen voort te zetten. In zijne plaats werd op denzelfden datum door den gemeenteraad benoemd J. van Hessen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Heerenveen, die 1 Februari 1907 zijne betrekking heeft aanvaard.

Den 31en Juli besloot de gemeenteraad alle klassen te splitsen en werd S. Beenhakker voor één jaar tijdelijk tot leeraar in het Fransch benoemd. Den 14den Augustus werden eveneens tijdelijk voor één jaar benoemd A, J. Goedkoop van Nelle voor werktuigkundig en rechtlijnig teekenen, dr. J. Kunst voor cosmographie, F. L van Maanen voor scheikunde, F. K. A. Rombach voor aardrijkskunde, N. J. J. de Voogd voor Nederlandsch en D. Goslings voor Engelsch.

Gouda. Eene ernstige ongesteldheid, die van langen duur zou blijken, tastte begin Januari 1906 den leeraar in plant- en dierkunde, A. L. van Uven aan; zijne lessen werden tot het eind van den cursus onder het overige personeel verdeeld, met uitzondering van die in de beide afdeelingen van klasse V, welke van ultimo Februari tot medio Juni werden waargenomen door dr. J. Prins, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Rotterdam. Aangezien de heer van Uven met het begin van den nieuwen cursus zijne lessen nog niet hervatten kon, werd tot tijdelijk leerares in plant- en dierkunde van 1 September tot 31 December 1906 aangesteld J Reynvaan, terwijl de lessen in de natuurkunde van den heer van Uven, voor datzelfde tijdvak werden opgedragen aan dr. J. Geest, leeraar in natuurkunde aan de Rijks- hoogere burgerschool alhier.

Den 1sten Mei vertrok de leeraar in geschiedenis, Nederlandsch en schoonschrijven, J. F. M. Wolf naar 's Gravenhage; met uitzondering van de lessen in het schoonschrijven werd zijne taak van 1 Mei—31 Augustus 1906 waargenomen door C. Boorsma, doctorandus in de Nederlandsche letteren, die met 1 September 1906 vervangen werd door den heer Huges, voorheen leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Sappemeer.

Met 1 September werd voor den tijd van één jaar tot leeraar in het schoonschrijven aangesteld M. S. Both, onderwijzer te Gouda.

De plaats van den leeraar in het Fransch A. Haringx, die met den nieuwen cursus te 's Gravenhage in dienst trad. werd vervuld door de leerares W. G. Mensink, aangesteld 1 September 1906—31 Augustus 1907.

Het tijdelijk personeel: S. van Heyningen, leeraar in de Staatswetenschappen, J. K. de Raaf, leeraar in het Hoogduitsch, J. W. F. van Meegeren, leeraar in het boekhouden, en Th. van Aaken, leerares in het Engelsch, werden in hunne respectievelijke betrekkingen gecontinueerd, de eerste van 1 Januari— 31 December 1906, de overigen van 1 September 1906—31 Augustus 1907.

De tijdelijke leeraar J. A. W. Baart werd met 1 September 1906 definitief aangesteld.

Gorinchem. P. Munk verkreeg op zijn verzoek eervol ontslag als leeraar in het boekhouden en werd vervangen door J. F. Beerling.

Brielle. De leeraar J. van Leeuwen is in September benoemd tot waarnemend directeur voor het tijdvak 1906/07.

De tijdelijke leeraar G. M. van Krieken is op 26 Maart voor één jaar herbenoemd tot leeraar in het Fransch en Engelsch.

De leerares J. A. A. Visser is op haar verzoek eervol ontslagen, met ingang van 1 September, wegens benoeming aan eene middelbare school voor meisjes te Amsterdam. In hare plaats is benoemd C. Boorsma, litt. doctorandus, die zijne betrekking 1 September heeft aanvaard.

De leeraar A. V. E. Pohl is op zijn verzoek eervol ontslagen, met ingang van 1 October, wegens benoeming tot leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Tiel. In zijne plaats is benoemd S. Klinkenberg, die zijne betrekking heeft aanvaard op 15 October. Gedurende de vacature van 1—15 October zijn de lessen waargenomen door de leeraren C. Boorsma, G. M. van Krieken, K. Th. Merkes en H. Pomes.

Amsterdam (*1ste 5-jarige cursus*). Het onderwijzend personeel onderging geene wijziging. P. J. Schuil, tot nog toe assistent van den heer Adrian tot het onderwijs in openluchtspel toegelaten, werd bij raadsbesluit van 21 November benoemd tot tijdelijk leeraar in de gymnastiek, bepaaldelijk belast met de leiding van het openluchtspel.

Amsterdam (*2de 5-jarige cursus*). Aan de leerares N. J. Hamelberg werd, wegens ongesteldheid, een verlof tot de Kerstvacantie toegestaan. Op 5 December werd door den raad W. M. Quist benoemd om hare lessen tijdelijk waar te nemen.

De leeraren C. J. M. van Baren vroeg einde September eervol ontslag. In zijne plaats werd op 5 December door den raad benoemd de leerares J. Dupuis, die op 10 December hare betrekking aanvaardde. De leeraar van Baren was tot dat tijdstip aan de school werkzaam gebleven.

Het aantal leerlingen der 5de klasse maakte het noodzakelijk, dat de leeraar Wijnberg op Woensdag- en Zaterdagmiddag bij de oefeningen in practische scheikunde den leeraar voor dat vak assisteerde.

Amsterdam (*3de 5-jarige cursus*). L. de Leeuw en C. J. Hoolboom werden bij besluit van burgemeester en wethouders van 24 Juli opnieuw belast met het geven van onderwijs in Fransch en Hoogduitsch gedurende den cursus 1906/07.

Amsterdam (*1ste 3-jarige cursus*). F. A. R. Beekman, leeraar in Nederlandsch en Hoogduitsch werd met ingang van 1 September eervol ontslagen uit zijne betrekking; hij bleef echter nog tijdelijk tot 1 October aan de school verbonden, omdat zijn opvolger G de Boer, leeraar in genoemde vakken aan de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Harlingen, eerst 1 October in functie kon treden.

Amsterdam (*Openbare handelsschool*). Op 1 Januari werd A. Zeller, vast leeraar in het Fransch; A. Fabries keerde terug naar de 3de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus en 15 Januari aanvaardde J. A. Bruins, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amersfoort de betrekking van leeraar in Nederlandsch en aardrijkskunde.

In verband met de ziekte van A. Fabries, die van 5 April tot de groote vacantie verlof kreeg, trad met 1 Mei als leeraar D. de Lange op. Van 8 April tot de Paaschvacantie kreeg de directeur verlof tot herstel van gezondheid, in die dagen werd hij ernstig ziek, zoodat het verlof tot aan zijn ontslag (1 September) werd verlengd. De leeraar IJzerman nam gedurende die maanden en daarna tot 1 December het directoraat waar; 21 November werd hij tot directeur benoemd.

Van 15 April tot 15 Juli werd de helft der lesuren van den waarnemend directeur gegeven door de leeraren Hoefman, dr. Hoeksma en Bruins. Bij den aanvang van den cursus 1906 07 bleek de noodzakelijkheid der aanstelling van 5 tijdelijke leeraren. A. Zijderveld (Nederlandsch, geschiedenis en aardrijkskunde, reeds van 1 September 1905 tot 15 Januari 1906 als zoodanig werkzaam), J. Romp (Hoogduitsch, tevens leeraar aan de 4de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus), P. Brandsen (wiskunde en rekenen), A. J. van Pesch (plant- en dierkunde) en D. de Lange (Fransch) werden daarom tijdelijk aangesteld. Het aantal hunner lesuren bedroeg respectievelijk 20, 13, 19, 6 en 10 (waaronder 5 uren doordien het aantal lesuren van den leeraar Fabries, met het oog op zijn gezondheidstoestand, op 17 werd gesteld).

Mr. dr. S. Zadoks, reeds eenige jaren als tijdelijk leeraar werkzaam, verkreeg op 19 September 1906 eene definitieve aanstelling, ingaande 1 September.

Amsterdam (*4de 3-jarige cursus*). J. J. Wissenburgh, benoemd tot leeraar in de Fransche taal op 10 Januari 1906, aanvaardde op 1 April zijne betrekking.

Haarlem. A. N. H. W. van der Linden is bij raadsbesluit van 19 September n°. 25, benoemd voor den cursus 1906/07 als leerares om onderwijs te geven in het Engelsch.

Wegens de splitsing der tweede klasse in vijf, in plaats van in vier afdeelingen, vermeerderde het aantal lessen per week in de Engelsche taal.

Zaandam. Wegens vermeerdering van het aantal lesuren, nu ook de 2de klasse in 2 afdeelingen is gesplitst, is voor den loopenden cursus het leeraarspersoneel vermeerderd met een tweeden leeraar in het Fransch, E. A. Boulan te Amsterdam.

Alkmaar. J. Timmer, tot September 1906 tijdelijk leeraar, verkreeg eene vaste aanstelling.

H. Sellemans en F. H. Maschaupt werden weder voor één jaar benoemd.

Enkhuizen. W. P. van Vlissingen vroeg en verkreeg ontslag als directeur der hoogere burgerschool met ingang van 1 September 1906. Met ingang van dienzelfden datum werd tot directeur benoemd W. W. Jager Bruining, wien tevens het onderwijs in het boekhouden werd opgedragen.

De leeraar Mogendorff werd benoemd tot leeraar aan de Rijkshoogere burgerschool te Leeuwarden; als zijn opvolger werd benoemd voor den tijd van één jaar de heer Vernhout.

Als opvolger van den leeraar Roodhuizen, die met ingang van 1 September eervol ontslag kreeg, werd benoemd J. F. Meijer, wien tevens het onderwijs in aardrijkskunde werd opgedragen.

Tot leeraar in het Engelsch werd benoemd C. C. Remmerswaal.

De vacatures voor boekhouden, aardrijkskunde en Engelsch waren ontstaan door het vertrek van den leeraar van Vlissingen).

den Helder. Bij Koninklijk besluit van 30 Juni 1906 n°. 64 werd aan dr. A. L. Zaalberg, leeraar in wiskunde, op zijn verzoek, wegens benoeming tot leeraar aan de hoogere burgerschool te 's Gravenhage, eervol ontslag verleend met ingang van 1 September 1906; in zijne plaats werd bij Koninklijk besluit van 22 Augustus 1906 n°. 32 benoemd voor het schooljaar 1906/07 G. van Beek, doctorandus in wis- en natuurkunde, assistent aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.

De voor het tijdvak van 1 September 1905 tot en met 31 Augustus 1906 aangestelde leeraar in Staatswetenschappen kon door zijne benoeming als archivaris van de gemeente 's Gravenhage, niet voor eene nieuwe benoeming in aanmerking komen. In zijne plaats werd bij bovengenoemd Koninklijk besluit van 22 Augustus 1906 voor het schooljaar 1906/07 aangesteld J. Gerritsz te Haarlem.

Middelburg. Aan A. Broers en E. Besse werd wegens hunne benoeming elders onderscheidenlijk op 1 October en 1 November 1906 eervol ontslag verleend; zij werden vervangen door M. van Breen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Goes, en H. A. W. van der Vecht.

Zierikzee. De leerares W. M. Valeton zag hare tijdelijke benoeming in eene definitieve veranderd, dr. J. A. Vollgraff werd met ingang van 1 September 1906 door Gedeputeerde Staten van Zeeland eervol uit zijne betrekking aan de school ontslagen; diens opvolger, C. J. S. Tetterode, aanvaardde zijne betrekking op 10 September. De benoeming van J. J. Lecker werd verlengd tot 1 Maart 1907.

Goes. De school leed een gevoelig verlies door den dood van haren directeur dr. G. M. Leignes Bakhoven; de heer L. van Bruggen, met de waarneming van het directoraat belast, werd tot zijn opvolger benoemd bij Koninklijk besluit van 1 Mei 1906, terwijl de lessen in de scheikunde en de natuurlijke historie werden waargenomen door G. van der Hoek en J. Kuipers. De lessen in de scheikunde werden van 28 Mei—31 December opgedragen aan W. P. A. Jonker, die tevens het onderwijs in de natuurlijke historie op zich nam. Dr. N. van Wijk en A. W. Kloos jr. werden voor den cursus 1906/07 herbenoemd.

Utrecht (*Rijks- hoogere burgerschool*). Tot 23 April 1906 werden de lessen in de geschiedenis en aardrijkskunde waargenomen door G. Brom; met ingang van dezen datum aanvaardde D. Aitton, bij Koninklijk besluit van 14 Februari 1906 n°. 27 benoemd, zijne betrekking.

De leeraren Koldewijn, Pik, Verlint en Later waren langer of korter tijd wegens ongesteldheid of om andere redenen afwezig.

Utrecht (*Gem. hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus*). De tijdelijke leeraar dr. A. Pulle, tot het doen eener studiereis vervangen door den heer J. J. Tesch, verkreeg met ingang van 1 September 1906 eervol ontslag.

Inmiddels was ook den leeraar Tesch op 15 April eervol ontslag verleend, terwijl in zijn onderwijs werd voorzien door J. M. Geerts en K. M. Roelants, van wie de eerstgenoemde eene definitieve aanstelling ontving met ingang van 1 September. De tijdelijke leeraar mr. P. K. G. Dop werd voor den cursus 1906/07 gecontinueerd, terwijl de leeraar J. J. Meder opnieuw werd aangewezen, om den directeur bij ontstentenis te vervangen.

Utrecht (*Gemeentelijke hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus en handelsschool*). In verband met het aan J. J. Tesch na zéér korte werkzaamheid verleend eervol ontslag, werden de lessen in de natuurlijke historie gedeeltelijk opgedragen aan dr. E. Collins. J. J. Vermeulen en L. Timmer werden 7 Juni 1907 definitief benoemd. In plaats van den naar Amsterdam vertrokken leeraar J. J. Wissenburgh, werd met ingang van 1 April benoemd A. Beekman. De leeraar J. Holtappel ontviel aan de school na eene ziekte van slechts enkele dagen; hij was sedert de oprichting (1 September 1880) aan de inrichting werkzaam. De leeraar J. Fillekes werd opgevolgd door H. P. Geerke op 1 December 1906, terwijl A. Boer tot definitief, en A. C. V. Schülinck tot tijdelijk leeraar aan de inrichting werden benoemd. De lessen in de natuurlijke historie werden verdeeld tusschen de leeraren dr. E. Collins en J. M. Geerts, terwijl aan K. Ramkema een paar lesuren in de gymnastiek werden opgedragen om den leeraar C. J. G. Mieremet te ontlasten. Eindelijk werd H. Bijleveld voor den cursus 1906/07 belast met het onderwijs in de stenographie en het machineschrijven.

Amersfoort. De leeraar in de natuurkunde Z. J. de Langen verzocht wegens ongesteldheid eervol ontslag met ingang van 1 April 1906. Zijne lessen werden waargenomen tot de zomervacantie door dr. J. L. Hoorweg en H. Corver, welke laatste met ingang van den nieuwen cursus tijdelijk, en op 27 December 1906 definitief met het onderwijs in de natuurkunde werd belast. De leeraar J. A. Bruins verkreeg, wegens eene benoeming te Amsterdam, met ingang van 15 Januari 1906 eervol ontslag; zijn opvolger dr. P. Kruisinga trad 7 Maart in functie. Dr. W. van Schothorst verliet de school op 1 September en werd vervangen door Z. Stokvis. De tijdelijke leeraar dr. E. J. Beumer ontving eene definitieve aanstelling, terwijl mej. C. J. v. d. Schroeff werd gecontinueerd voor den cursus 1906—1907. In dezen cursus werd den leeraar S. de Vries opgedragen, om 7 lessen per week aan het gymnasium te geven.

De 1ste klasse der school moest in drie parallel-afdeelingen worden gesplitst.

Leeuwarden. Bij Koninklijk besluit van 17 Maart 1906 n°. 59 werd aan den leeraar W. Severijn op zijn verzoek eervol verleend met ingang van 23 April 1906. Zijn onderwijs werd voor het tijdvak van 23 April 1906 tot en met 31 Augustus 1906 opgedragen aan C. J. S. Tetterode, doctorandus in de wis- en natuurkunde. Als opvolger van dezen werd bij Koninklijk besluit van 18 Juli 1906 n°. 45 voor het tijdvak van 1 September 1906 tot en met 31 Augustns 1907 benoemd E. E. Mogendorff, doctorandus in de wis- en natuurkunde, leeraar aan de hoogere burgerschool te Enkhuizen. Bij Koninklijk besluit van 31 Juli 1906 n°. 117 werden de leeraren H. Boonstra, J. G. Brederode, dr. H. Bouwman, onderscheidenlijk voor Hoogduitsch, Fransch en Nederlandsch, en mej. L. C. de Graaff, leerares in natuurlijke historie, herbenoemd voor het tijdvak van 1 September 1906 tot 31 Augustus 1907 en werd tevens dr. P. Middel, tot dusver tijdelijk leeraar in wiskunde, werktuigkunde en cosmographie, definitief benoemd tot leeraar in die vakken.

Als opvolger van mr. Jul. K. Roelants, gedurende het schooljaar 1905—1906 tijdelijk leeraar in staathuisboudkunde, die voor eene herbenoeming niet in aanmerking wenschte te komen, werd bij Koninklijk besluit van 18 Augustus 1906 n°. 28, met ingang van 1 September 1906, definitief benoemd mr. P. C. Andreae tot leeraar in dat vak.

Bij Koninklijk besluit van 28 September 1906 n°. 26 werd met ingang van 1 December 1906 dr. H. Bouwman, leeraar in de Nederlandsche taal en schoonschrijven, benoemd tot leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Sappemeer en hem tevens eervol ontslag uit zijne betrekking aan de Rijks- hoogere burgerschool te Leeuwarden verleend.

Als zijn opvolger werd bij Koninklijk besluit van 23 November 1906 n°. 23 benoemd, voor het tijdvak 1 December 1906 tot en met 31 December 1907, B. H. Petri te Amsterdam, die op 1 December 1906 zijne nieuwe functie aanvaardde.

Harlingen. Met ingang van 1 September werd de leeraar in de wiskunde, A. Boer, benoemd tot leeraar aan de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Utrecht. In zijne plaats werd aangesteld H. Scholten, onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs te Amsterdam, die 1 September zijne betrekking kon aanvaarden. G. de Boer, leeraar in Hoogduitsch en Nederlandsch werd, met ingang van 1 October, benoemd tot leeraar aan de 1ste hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam. Hij werd opgevolgd door H. J. Scholten, onderwijzer bij de nieuwe schoolvereeniging te Amsterdam. De lessen in het Hoogduitsch werden tijdens de vacature gegeven door mej. E. Land.

Sneek. Bij raadsbesluit van 31 Mei n°. 11 werd aan C. Brakman op zijn verzoek eervol ontslag verleend als leeraar in Nederlandsche taal en letterkunde, terwijl H. P. Geerke bij raadsbesluit van

4 October n°. 12 op zijn verzoek eervol ontslag verkreeg als leeraar in geschiedenis en aardrijkskunde. Als opvolgers dezer heeren werden benoemd bij raadsbesluit van 19 Juli 1906 n°. 6 G. Leffertstra, onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs te Amsterdam, en bij besluit van 24 October n°. 2 J. L. Dijkhuis, doctorandus in de Nederlandsche letteren, leeraar aan de Rijkshoogere burgerschool te Warffum.

Heerenveen. Bij Koninklijk besluit van 4 Januari 1906 n°. 5 werd aan mej. W. Andreae, op haar verzoek, eervol ontslag ververleend als leerares in de staathuishoudkunde.

Bij Koninklijk besluit van 23 Februari 1906 n°. 5 werd voor het tijdvak van den datum van in functietreding tot en met 31 Januari 1907 tot leeraar voor dat vak benoemd mr. J. J. Veurman te Meppel.

Bij Koninklijk besluit van 8 Mei 1906 n°. 48 werd op verzoek van mr. J. J. Veurman te Meppel diens benoeming bij Koninklijk besluit van 23 Februari 1906 n°. 5 ingetrokken.

Bij Koninklijk besluit van 23 Augustus 1906 n°. 43 werd voor het tijdvak van 1 September 1906 tot en met 31 Augustus 1907 tot leeraar voor staathuishoudkunde benoemd mr. J. L. Nysingh te Meppel. B. H. van Ruyven en J. van Hessen werden gecontinueerd in hunne betrekking als tijdelijk leeraar, resp. voor het onderwijs in natuur-, schei-, plant- en dierkunde en in de Hoogduitsche taal en wel laatstgenoemde indien bij eventueele splitsing van klassen zijne diensten noodig zouden zijn.

Deze machtiging werd gevolgd door het Koninklijk besluit van 19 September 1906 n°. 50, waarbij genoemde heeren definitief tot en met 31 Augustus 1907 tot tijdelijk leeraar werden benoemd.

Bij Koninklijk besluit van 17 December 1906 n°. 33 werd aan J. van Hessen op zijn verzoek met ingang van 1 Februari 1907 eervol ontslag verleend.

Kampen. De tijdelijke aanstelling van den leeraar Rijpma, (Nederlandsche taal en letterkunde), werd in eene definitieve veranderd.

Zwolle. De leeraren A. Boxman en dr. F. H. Julius vroegen in 1906 eervol ontslag aan uit hunne betrekking. In de plaats van eerstgenoemde werd benoemd de heer Veldhuis, die echter spoedig eene benoeming naar Indië volgde en die werd opgevolgd door den heer Overeynder, die eerst tijdelijk maar later definitief aan de school werd verbonden. De leeraar Julius werd vervangen door J. Polak, die tot tijdelijk leeraar aan de school werd benoemd. Eindelijk werden de leeraren van Cleeff en van Wel, tevens leeraren aan de hoogere burgerschool te Apeldoorn, gedurende den cursus belast om eenige uren onderwijs te geven, respectievelijk in de Hoogduitsche en Engelsche taal.

Almelo. Ten gevolge van de splitsing der derde klasse werd enkelen leeraren het onderwijs in andere vakken opgedragen; J. Botke gaf de wiskunde in I *b*, de leeraar Stibbe de geschiedenis in I *b*, II *b* en IV *b*. De leeraar Trip gaf de aardrijkskunde in alle klassen en de geschiedenis in I *a*, II *a*, III *a*, IV en V, zoodat de leeraren van Dam en van den Brand ontheven werden van het onderwijs in geschiedenis en aardrijkskunde in IV en V. Beth werd bij raadsbesluit van 4 December 1906 definitief tot leeraar benoemd, terwijl op 18 September de leeraar Botke was gecontinueerd voor den cursus 1906—1907.

Enschedé. Dr. Jungius was gedurende 3 maanden wegens ziekte afwezig. Tot tijdelijk leeraar in het Duitsch en Nederlandsch werd benoemd S. Lezer, die 1 December in functie trad.

Groningen (5-*jarige cursus*). Bij Koninklijk besluit van Januari 1906 n°. 5 werd aan de leerares W. Andreae met ingang van 15 Februari 1906 eervol ontslag verleend en bij Koninklijk besluit van 14 Februari 1906 n°. 26 werd tot haar opvolger benoemd mr. Jac. Kalma voor het tijdvak van 15 Februari tot en met 31 Augustus 1906. Bij Koninklijk besluit van 15 Augustus 1906 n°. 26 werd dr. W. G. A. Meijer, vroeger tijdelijk aangesteld als leeraar in de natuurkunde, vast aan de school verbonden, terwijl bij Koninklijk besluit van 4 Juli 1906 n°. 47 mr. Jac. Kalma en bij Koninklijk van 15 Augustus n°. 26 de leeraressen H. A. Folmer en A. van Wering en de leeraren J. Aalbers en H. M. Meilink voor den cursus 1906—1907 in hunne betrekking werden gecontinueerd.

Bij Koninklijk besluit van 25 Augustus 1906 n°. 34 werd tot leeraar in het Fransch aangesteld W. van der Molen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Warffum voor het schooljaar 1906/07.

Tegen het einde van den vorigen cursus werd. dr. H. A. J. Meijer ongesteld; hem werd rust voorgeschreven en daarom zag hij zich genoodzaakt tot 31 December verlof te vragen. Zijne lesuren werden opgedragen aan dr. J. Huisinga. Daar de leeraar Meijer nog niet hersteld is werd het verlof verlengd tot 31 Maart 1907. Aan mej. Folmer werd bij Koninklijk besluit van 15 November 1906 n°. 35, met ingang van 1 Maart 1907, op haar verzoek, eervol ontslag verleend uit hare betrekking.

Groningen (3-*jarige cursus*). B. A. Kwast, tijdelijk leeraar in de aardrijkskunde, is bij raadsbesluit van 28 Juli 1906 n°. 13 aangesteld tot leeraar in de aardrijkskunde.

De tijdelijke leerares in het Nederlandsch J. H. Labberton-Rengers Hora Siccama, verkreeg bij raadsbesluit van 1 September 1906 n°. 19, eene vaste aanstelling.

Groningen (*Openbare handelsschool*). B. A. Kwast, tijdelijk leeraar in de handelsaardrijkskunde, is bij raadsbesluit van 28 Juli 1906 n°. 14 aangesteld tot leeraar in de handelsaardrijkskunde.

C. F. van Duyl, leeraar in het Fransch, is 10 Februari 1906 overleden. Ter voorziening in een deel van diens onderwijs is bij resolutie van burgemeester en wethouders van 23 April 1906 n°. 4 W. van der Molen te Warffum belast geworden met 4 lesuren Fransch, met ingang van 26 April 1906 tot het einde van het schooljaar 1905—1906 en is H. de Noo Bzn., bij raadsbesluit van 1 September 1906 n°. 18 benoemd tot tijdelijk leeraar in het Fransch.

Winschoten. De leeraar Cornegoor, wiens lessen de tijdelijke leeraar Suerhoff waarnam, overleed 14 Maart 1906. Suerhoff werd van tijdelijk tot definitief leereer in geschiedenis en aardrijkskunde benoemd.

De heer Keyman werd wegens ongesteldheid als directeur tijdelijk vervangen door P. van Toorenburg.

Sappemeer. De leeraar J. Huges werd vervangen door dr. H. Bouwman. Gedurende het geheele jaar heeft J. F. Weehuizen les gegeven voor E. v. d. Gaast, die voor examenstudie verlof had. Dit verlof eindigt 31 December 1906.

In de vacature Huges is tijdelijk voorzien door H. A. W. v. d. Vecht, en wel 1 September tot en met 30 November.

Warffum. Gedurende de afwezigheid van den leeraar W. A. F. Caspersz, aan wien wegens gezondheidsredenen verlof verleend was van 1 November 1905 tot 31 December 1906, werd W. van der Molen te Groningen met het onderwijs in de Fransche taal belast. De leeraar W. A. F. Caspersz heeft met ingang van 1 Januari 1907 zijne taak hervat.

Bij Koninklijk besluit van 4 Januari 1906 n°. 5 werd aan de leerares W. Andreae op haar verzoek eervol ontslag verleend.

Bij Koninklijk besluit van 28 Februari 1906 n°. 5 werd voor het tijdvak van den datum van infunctietreding tot en met 1 Augustus 1906 als haar opvolger benoemd mr. J. Kalma. Mr. Kalma trad 1 Maart 1906 in functie.

Bij Koninklijk besluit van 4 Juli 1906 n°. 47 werd voor het tijdvak van 1 September 1906 tot en met 31 Augustus 1907 benoemd tot leeraar mr. J. Kalma.

Bij Koninklijk besluit van 22 Augustus 1906 n°. 33 werd voor het tijdvak van 1 September 1906 tot en met 31 Augustus 1907 tot leeraar benoemd de tijdelijke leeraar J. L. Dijkhuis.

Bij Koninklijk besluit van 14 November 1906 n°. 46 werd aan den leeraar J. L. Dijkhuis op zijn verzoek eervol ontslag verleend.

Assen. In den loop van het jaar 1906 werd H. Polvliet benoemd tot leeraar aan het gymnasium te Winschoten; hij verkreeg bij Koninklijk besluit van 22 Maart 1906 n°. 6 eervol ontslag. De leeraar A. G. de Graaff werd reeds in den aanvang van 1906 ongesteld en moest eindelijk zijn onderwijs geheel staken; hem werd voor herstel van gezondheid een verlof verleend tot 16 Juli, terwijl S. Beenhakker te Kloetinge werd aangewezen zijne lessen waar te nemen.

Na het vertrek van den leeraar Polvliet werden de lessen in aardrijkskunde door den leeraar J. Bakker waargenomen tot den 1sten Juni, den dag waarop J. Zijlstra, benoemd bij Koninklijk besluit van 17 Mei 1906 n°. 18, zijne betrekking aan de school aanvaardde.

Aan dr. J. Böeseken werd bij Koninklijk besluit van 29 Juni 1906 n°. 50, met ingang van 1 October, eervol ontslag verleend

en in diens plaats bij Koninklijk besluit van 18 Sept. 1906 n°. 56 benoemd dr. H. Vermeulen te Groningen, die op 1 October in functie trad.

Meppel. Met ingang van 15 Februari 1906 werd aan de leerares W. Andreae, op haar verzoek, eervol ontslag verleend als leerares in staathuishoudkunde. In deze vacature werd voorzien door de benoeming van mr. J. J. Veurman. Deze aanvaardde evenwel de betrekking niet, maar verzocht en verkreeg intrekking van zijne benoeming. Het onderwijs in staathuishoudkunde werd gegeven door den directeur van 18 Mei tot het einde van den cursus.

Met 1 September aanvaardde mr. J. L. Nysingh die betrekking, die daartoe bij Koninklijk besluit van 13 Augustus was benoemd voor het tijdvak van 1 Sept. 1906—31 Aug. 1907.

D. B. Kievits, sedert de oprichting der school leeraar in geschiedenis en Fransch, verkreeg op verzoek eervol ontslag met ingang van 1 September 1907.

Voor het Fransch werd benoemd voor het tijdvak 1 Sept. 1906—31 Aug. 1907, G. G. J. F. Colb te Utrecht.

De geschiedenis werd opgedragen aan M. Schönfeld, leeraar in Nederlandsch.

De leeraar dr. G. Schenk werd bij Koninklijk besluit van 5 Juni 1906 gecontinueerd in zijne betrekking en benoemd voor den cursus 1906—1907.

Ten gevolge van de splitsing van de 1ste en 2de klasse in 2 parallelafdeelingen, werden voor het tijdvak 1 Sept. 1906—31 Aug. 1907 nog als leeraren benoemd B. van Halteren voor aardrijkskunde, geschiedenis en Nederlandsch en J. Wolff voor wiskunde.

Op 13 en 14 Juli 1906 werd het 25 jarig bestaan der Rijkshoogere burgerschool, op initiatief van oud-leerlingen gevierd.

Maastricht. F. J. Meijers, werd voor een jaar gecontinueerd als leeraar in de Hoogduitsche taal. Tot leeraar in de plant- en dierkunde werd in de plaats van den leeraar Bernelot-Moens benoemd B. Swart. Gedurende eenigen tijd voorzag dr. Coebergh in de lessen in de natuurlijke historie.

Roermond. Aan de leeraren mr. H. P. de Fluiter en J. Alingh' Prins werd gedurende den cursus 1906—1907 het onderwijs opgedragen respectievelijk in de Staatswetenschappen en een deel der geschiedenis en in de natuurkunde.

Ten gevolge van de hiervoren medegedeelde wijzigingen in het onderwijzend personeel der hoogere burgerscholen waren op 31 December 1906 de leeraren werkzaam, wier getal en bevoegdheid zijn aangegeven in de volgende tabel.

SCHOLEN.		GETAL EN BEVOEGDHEID DER LEERAREN.									Getal vacaturen.	Algemeen totaal.
Provinciën.	Gemeenten.	Doctor of doctorandus.	Candidaat.	Akte M. O.	Oude akte.	Artt. 82 en 89.	Art. 90.	Art. 83.	Zonder akte.	Totaal.		
Noordbrabant.	's Hertogenbosch	6	—	10	—	1	—	—	—	17	—	17
	Tilburg	4	—	6	—	2	—	—	—	12	—	12
	Breda	4	—	12	—	2	—	—	—	18	—	18
	Bergen op Zoom	2	—	12	—	1	—	—	—	15	—	15
	Helmond	2	—	9	—	—	—	—	1	12	—	12
Gelderland.	Arnhem	11	—	11	—	1	—	—	—	23	—	23
	Idem (3-jarige cursus)	5	—	9	—	—	—	—	—	14	—	14
	Nijmegen	3	—	12	—	2	—	—	—	17	—	17
	Idem (bijzondere)	4	—	14	—	—	—	6	—	24	—	24
	Apeldoorn	1	—	10	—	1	—	—	—	12	—	12
	Zutphen	4	2	10	—	3	—	—	—	19	—	19
	Tiel	2	—	10	—	—	—	—	—	12	—	12
	Winterswijk	1	—	6	—	1	—	—	—	8	—	8
	Zalt-Bommel	4	—	7	—	—	—	—	—	11	—	11
	Wageningen	7	—	8	—	—	—	—	—	15	—	15
Zuidholland.	's Gravenhage (1ste 5-jar. curs.)	12	—	15	—	2	—	—	—	29	—	29
	Idem (2de 5-jar. curs.)	9	1	12	—	5	—	—	—	27	—	27
	Idem (3de 5-jar. curs.)	5	—	6	—	1	—	—	—	12	—	12
	Idem (3-jar. curs.)	9	—	13	—	—	—	—	—	22	—	22
	Rotterdam (5-jar. curs.)	7	—	14	—	4	—	—	—	25	—	25
	Idem (3-jar. cursus met handelsschool)	4	—	15	—	—	—	—	3	22	—	22
	Idem (2de 3-jar. curs.)	5	1	16	—	2	—	—	—	24	—	24
	Idem (Christelijke)	2	2	5	—	—	—	—	(1) 6	15	—	15
	Leiden	7	—	10	—	1	—	—	—	18	—	18

(1) Hieronder 1 hoofdakte en 2 akten lager onderwijs.

SCHOLEN.		GETAL EN BEVOEGDHEID DER LEERAREN.									Getal vacatu-ren.	Algemeen totaal.
PROVINCIËN.	GEMEENTEN.	Doctor of doctorandus.	Candidaat.	Akte M. O.	Oude akte.	Artt. 82 en 89.	Art. 90.	Art. 83.	Zonder akte.	Totaal.		
Zuidholland. (*Vervolg.*)	Dordrecht	5	—	13	—	2	—	—	—	20	—	20
	Delft	4	—	10	—	2	—	—	—	16	—	16
	Schiedam	7	—	11	—	3	—	—	—	21	—	21
	Gouda	6	—	16	—	1	—	—	—	23	—	23
	Gorinchem	2	—	8	—	2	—	—	-	12	—	12
	Brielle	3	—	5	—	—	—	—	—	8	—	8
	Katwijk a/d Rijn	2	2	8	—	—	—	—	1	13	—	13
	Voorschoten	5	2	11	—	1	—	—	1	20	2	22
Noordholland.	Amsterdam (1ste 5-jar. curs.)	9	—	12	—	3	—	—	1	25	—	25
	Idem (2de 5-jar. curs.)	7	—	13	—	4	—	—	—	24	—	24
	Idem (3de 5-jar. curs.)	10	—	11	—	—	—	—	–	21	—	21
	Idem (1ste 3-jar. curs.)	5	1	13	—	—	—	—	—	19	—	19
	Idem (2de 3-jar. curs.)	3	—	14	—	—	—	—	—	17	—	17
	Idem (3de 3-jar. curs. met handelssch.)	7	—	21	—	1	—	—	5	34	—	34
	Idem (4de 3-jar. curs.)	3	3	17	—	2	—	—	—	25	—	25
	Haarlem	11	—	14	—	1	—	—	—	26	—	26
	Zaandam	2	—	13	—	—	—	1	—	16	—	16
	Alkmaar	3	—	10	—	1	—	—	—	14	—	14
	Hoorn	4	—	6	—	1	—	—	—	11	—	11
	Enkhuizen	1	—	5	—	1	—	—	—	7	—	7
	den Helder	5	—	8	—	—	—	—	—	13	—	13
	Hilversum	4	—	11	—	1	—	—	(1) 1	17	—	17
Zeeland.	Middelburg	4	13	1	—	—	—	—	—	18	—	18
	Zierikzee	2	8	1	—	—	—	—	—	11	—	11
	Goes	2	9	2	—	—	—	—	—	13	—	13
Utrecht.	Utrecht (Rijks 5-jar. curs.)	9	—	9	—	1	—	—	—	19	—	19
	Idem (Gem. 2de 5-jar. curs.)	9	—	7	—	1	—	—	—	17	—	17
	Idem (3-jar. curs.)	6	—	19	—	—	—	—	1	26	—	26
	Amersfoort	6	—	11	—	3	—	—	—	20	—	20
Friesland.	Leeuwarden	6	—	14	—	—	—	—	—	20	—	20
	Harlingen	—	—	7	—	—	—	—	—	7	1	8
	Sneek	3	—	9	—	—	—	—	—	12	—	12
	Heerenveen	—	—	9	—	1	—	—	—	10	—	10
Overijssel.	Zwolle	5	—	8	—	1	—	—	—	14	—	14
	Deventer	3	—	9	—	2	—	—	—	14	—	14
	Kampen	6	—	11	—	—	—	—	—	17	—	17
	Almelo	2	—	10	—	—	—	—	—	12	—	12
	Enschedé	5	—	9	—	3	—	—	2	19	—	19

(1) Akte lager onderwijs.

SCHOLEN.		GETAL EN BEVOEGDHEID DER LEERAREN.									Getal vacatures.	Algemeen totaal.
PROVINCIËN.	GEMEENTEN.	Doctor of doctorandus.	Candidaat.	Akte M. O.	Oude akte.	Artt. 82 en 89.	Art. 90.	Art. 83.	Zonder akte.	Totaal.		
Groningen.	Groningen (5-jar. curs.) . . .	11	—	13	—	—	—	1	—	25	—	25
	Idem (3-jar. curs. met handelsschool)	6	—	11	—	—	—	—	—	17	—	17
	Veendam	4	—	8	—	—	—	—	—	12	—	12
	Winschoten	3	—	9	—	—	—	—	—	12	—	12
	Sappemeer	2	—	10	—	—	—	—	—	12	—	12
	Warffum	4	—	5	—	—	—	—	—	9	—	9
Drenthe.	Assen	5	—	8	—	—	—	—	—	13	—	13
	Meppel	5	—	6	—	—	—	—	—	11	—	—
Limburg.	Maastricht.	4	—	12	—	2	—	—	—	18	—	18
	Roermond.	5	—	7	—	—	—	—	—	12	—	12
	Venlo	1	—	9	—	—	—	—	—	10	—	10
	Rolduc (bijzondere)	5	2	8	—	1	—	—	4	20	—	20
	Totaal . . .	351	46	744	—	70	—	8	26	1245	3	1248
Gaat af voor: 1 leeraar in 5 betrekkingen, 1 „ „ 4 „, 5 leeraren „ 3 „, 65 „ „ 2 „	4 + 3 + 10 + 65	—	—	—	—	—	—	—	—	82	—	82
	Totaal . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1163	3	1166

Het aantal leeraarsbetrekkingen was op genoemd tijdstip, 3 vacaturen medegerekend, 1248. Het aantal leeraren was evenwel 85 minder dan dat der betrekkingen, aangezien 1 leeraar aan 5 scholen, 1 leeraar aan 4, 5 leeraren aan 3 en 65 leeraren aan 2 scholen werkzaam waren, zoodat het aantal personen, door wie 1245 betrekkingen waargenomen werden, op 31 December 1906, 1163 bedroeg.

De leeraren in 2 betrekkingen waren:

dr. J. F. D. Blöte, Hoogduitsch, te 's Hertogenbosch en te Tilburg;
A. Feenstra, Staatswetenschappen te Tiel, geschiedenis, aardrijkskunde, Staatswetenschappen te Gorinchem;
H. van Cleeff, leeraar in de Hoogduitsche taal en letterkunde te Apeldoorn en te Zwolle:
dr. B. Meilink, leeraar in de natuurkunde te Arnhem (5-jarige cursus) en in de wiskunde (3-jarige cursus);
mr. dr. M. J. Wolff, leeraar in Staatswetenschappen te Arnhem (5-jarige en 3-jarige cursus);
C. J. de Bruyn Kops, Staats- en handelswetenschappen te Zwolle en te Deventer;
H. D. v. d. Maas, gymnastiek en schoonschrijven te Roermond en gymnastiek te Venlo;
J. A. L. de Ladhouder, gymnastiek te Arnhem (5-jarige en 3-jarige cursus);
H. G. Bom Wzn., boekhouden te Arnhem (5-jarige en 3-jarige cursus);
A. de Froe, Engelsch te Arnhem (5-jarige en 3-jarige cursus);
A. R. van Wel, Engelsch te Apeldoorn en te Zwolle;
J. A. Dijkshoorn, Fransch te Winterswijk en te Enschedé;
M. van Breen, Engelsch te Goes en te Middelburg;
H. A. Derksen, wiskunde en boekhouden aan de gemeentelijke hoogere burgerschool en aan het Canisius-college te Nijmegen;
mr. P. G. H. Dop, handelswetenschappen te Utrecht (2de 5-jarige cursus en 3-jarige cursus);
dr. P. A. Meerberg, scheikunde aan de hoogere burgerschool met 5-jarige en 3-jarige cursus te Utrecht;
J. M. Geerts, plant- en dierkunde te Utrecht (5- en 3-jarige cursus);
mr. E. A. van Beresteyn, Staatswetenschappen te Utrecht (5- en 3-jarige cursus);
J. G. C. Mieremet, gymnastiek te Utrecht (5-jarige en 3-jarige cursus);
J. de Jong Czn., teekenen te Utrecht (5-jarige cursus) en schoonschrijven (3-jarige cursus);
mr. P. M. von Baumhauer, Staatswetenschappen te 's Gravenhage (1ste 5-jarige cursus) en te Leiden;
J. J. Helsdon Rix, Engelsch te 's Gravenhage (1ste 5-jarige cursus en 3-jarige cursus);
K. M. de Jong, boekhouden te 's Gravenhage (1ste en 2de 5-jarige cursus);
W. H. Hengevelt, gymnastiek te 's Gravenhage (1ste 5-jarige cursus en 3-jarige cursus);
dr. H. J. van Wijk, scheikunde en chemische technologie te 's Gravenhage (2de 5-jarige cursus en 3-jarige cursus);
dr. H. van Cappelle. plant-, dier-, delfstof- en aardkunde te 's Gravenhage (2de 5jaige cursus) en te Voorschoten (bijzondere hoogere burgerschool;
J. P. Heyligers, Hoogduitsche taal en letterkunde te 's Graven-

hage (2de 5-jarige cursus) en te Voorschoten (bijzondere hoogere burgerschool);
W. J. Lampe, handteekenen te 's Gravenhage (3de 5-jarige cursus) en te Voorschoten (bijzondere hoogere burgerschool);
G. J. de Groot, plant- en dierkunde te 's Gravenhage (3de 5-jarige en 3-jarige cursus);
C. v. d. Waals, wiskunde en boekhouden te Rotterdam (3-jarige cursus met handelsschool) en te Leiden;
R. Buning, Nederlandsch te Rotterdam (1ste en 2de 3-jarige cursus);
dr. J. J. Prins, natuurlijke historie te Rotterdam (1ste en 2de 3-jarige cursus);
mr. dr. J. A. Eigeman, Staathuishoudkunde te Rotterdam (1ste 3-jarige cursus en 5-jarige cursus);
A. J. Goedkoop van Nelle, wiskunde, werktuigkundig lijnteekenen te Delft en te Schiedam;
D. Goslings, Engelsch te Delft en te Schiedam;
A. Feenstra, geschiedenis, aardrijkskunde te Gorinchem, Staatswetenschappen te Tiel en te Gorinchem;
G. van Rij, cosmographie te Amsterdam (1ste en 3de 5-jarige cursus);
H. L. de Leeuw, Fransch te Amsterdam (1ste en 3de 5-jarige cursus);
C. J. Hoolboom, Hoogduitsch te Amsterdam (1ste en 3de 5-jarige cursus);
H. J. van Dijk, handteekenen te Amsterdam (1ste 5-jarige cursus en 4de 3-jarige cursus);
J. M. v. d. Hoogt, geschiedenis te Amsterdam (2de 5-jarige cursus en 4de 3-jarige cursus);
J. de Lint, natuurlijke historie te Amsterdam (3de 5-jarige cursus en 1ste 3-jarige cursus);
W. Zwier G.Hzn., handteekenen te Amsterdam (3de 5-jarige cursus en 4de 3-jarige cursus);
A. A. Verdenius, Nederlandsch en geschiedenis te Amsterdam (1ste en 4de 3-jarige cursus);
M. Baints, handteekenen te Amsterdam (3de 3-jarige cursus en 2de 5-jarige cursus);
P. C. Adrian, gymnastiek te Amsterdam (3de 5-jarige cursus en 1ste 5-jarige cursus);
J. Romp, Hoogduitsch te Amsterdam (3de en 4de 3-jarige cursus);
A. J. Bos, Engelsch te Amsterdam (3de en 4de 3-jarige cursus);
J. Branbergen, aardrijkskunde en geschiedenis te Leeuwarden en te Harlingen;
mr. P. C. Andreae, Staathuishoudkunde te Leeuwarden en te Sneek;
J. L. Nijsingh, Staathuishoudkunde te Heerenveen en te Meppel;
dr. H. A. J. Meijer, schei- en delfstofkunde te Groningen (5-jarige en 3-jarige cursus);
F. de Groot, boekhouden te Groningen, (5-jarige en 3-jarige cursus).
W. Wals, schoonschrijven te Groningen (5-jarige en 3-jarige cursus).
J. H. Scholte, Hoogduitsch te Groningen (5-jarige en 3-jarige cursus).
Mr. Jac. Kalma, Staatswetenschappen te Groningen en te Warffum.
M. v. d. Molen, Fransch te Groningen en te Warffum.
Dr. A. van Berkum, Nederlandsch te Groningen (3-jarige cursus en handelsschool).
C. F. Heringa, Engelsch, te Groningen (3-jarige cursus en handelsschool).
Dr. K. Hildebrand, geschiedenis te Groningen (3-jarige cursus en handelsschool).
B. A. Kwast, aardrijkskunde te Groningen (3-jarige cursus en handelsschool).
J. F. van Os, wis-, natuur- en scheikunde te Groningen (3-jarige cursus en handelsschool).
A. Versteege, schoonschrijven te Groningen (3-jarige cursus en handelsschool).
H. Edelman, gymnastiek te Sappemeer en te Winschoten.
P. M. v. d. Brugge, boekhouden te Assen en te Meppel.

De leeraren in 3 betrekkingen waren:

Mr. H. J. van Leeuwen, Staatswetenschappen te 's Hertogenbosch, te Helmond en te Venlo.
W. Kosten, handelswetenschappen te Bergen op Zoom en Goes, boekhouden, wiskunde en schrijven te Middelburg.
L. D. Wolters, handelswetenschappen te Apeldoorn, Zutphen en Almelo.
J. W. F. van Meegeren, wiskunde en boekhouden te 's Gravenhage (3-jarige cursus) te Gouda en te Schiedam.
Dr. P. C. M. Bos, Staatswetenschappen te Amsterdam (1ste, 2de en 3de 5-jarige cursus).

De leeraar in 4 betrekkingen was:

J. H. E. Schmid, schoonschrijven te Amsterdam (1ste, 2de, 3de 5-jarige cursus en 2de 3-jarige cursus).

De leeraar in 5 betrekkingen was:

S. J. van Vliet, boekhouden te Amsterdam (1ste, 2de, 3de 5-jarige cursus) en te Haarlem en te Hilversum.

In de volgende tabel zijn de jaarwedden van de directeuren der hoogere burgerscholen opgenomen en het getal der leeraarsjaarwedden van directeuren en leeraren.

SCHOLEN.	Jaarwedde van den directeur † = vrije woning.	Getal der leeraarsjaarwedden. tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 2000.	boven f 2000 tot en met f 2500.	boven f 2500.	Getal jaarwedden van directeuren en leeraren.	Totaal bedrag der jaarwedden.
Rijks- hoogere burgerscholen met 5-jarigen cursus.							
's Hertogenbosch	f 3 000,00	2	5	3	6	17	f 34 935,00
Bergen op Zoom.	3 600,00	2	1	7	4	15	34 045,00
Tilburg	3 400,00	1	6	1	3	12	(1) 26 620,00
Gouda	3 200,00	3	11	6	2	23	40 600,00
Alkmaar.	3 800,00	1	3	5	4	14	30 285,00
den Helder.	3 400,00	1	3	6	2	13	28 475,00
Middelburg.	4 000,00	3	3	6	5	18	38 255,00
Goes	(2) 3 150,00 †	2	6	4	—	13	23 005,00

(1) Waaronder f 1000 als tijdelijke toelage.

(2) Waaronder f 800 als tijdelijke toelage.

SCHOLEN.	Jaarwedde van den directeur † = vrije woning.	Getal der leeraarsjaarwedden. tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 2000.	boven f 2000 tot en met f 2500.	boven f 2500.	Getal jaarwedden van directeuren en leeraren.	Totaal bedrag der jaarwedden.
Utrecht	f 4 000,00	2	4	3	9	19	f 42 810,00
Leeuwarden	4 000,00	1	5	6	7	20	44 810,00
Zwolle	3 800,00	1	2	7	3	14	32 810,00
Groningen	3 200,00	6	9	6	3	25	44 560,00
Assen	3 400,00	2	5	4	1	13	24 491,00
Roermond	3 800,00	—	2	4	5	12	29 975,00
Wageningen	3 500,00	4	6	4	—	15	26 275,00
Totaal	15	31	71	72	54	243	f 501 951,00
Rijks- hoogere burgerscholen met 3-jarigen cursus.							
Helmond	f 2 650,00 †	3	3	3	2	12	f 21 535,0
Winterswijk	(1) 3 000,00	—	5	2	—	8	15 520,00
Heerenveen	3 000,00	2	5	2	—	10	16 565,00
Sappemeer	2 800,00	2	8	1	—	12	19 170,00
Warffum	2 800,00	1	5	2	—	9	14 220,00
Meppel	3 000,00	2	7	1	—	11	17 565,00
Venlo	3 000,00	2	2	4	1	10	19 295,00
Totaal	7	12	35	15	3	72	f 123 870,00
Totaal der Rijks- hoogere burgerscholen	22	43	106	87	57	315	f 625 821,00
Gemeentelijke hoogere burgerscholen.							
Breda	f 3 333,33	1	12	3	1	18	f 34 404,22
Arnhem (5-jarige cursus)	4 000,00	4	7	4	7	23	45 990,00
Idem (3-jarige „)	2 800,00	7	4	2	—	14	17 700,13
Nijmegen	3 500,00	3	7	4	2	17	33 480,00
Apeldoorn	3 000,00	3	5	2	1	12	20 350,00
Zutphen	3 000,00	4	7	4	3	19	33 605,00
Tiel	2 650,00	5	6	—	—	12	16 540,00
Zalt-Bommel	3 200,00	2	5	3	—	11	19 710,00
's Gravenhage (1ste 5-jar. curs.)	4 250,00	6	1	6	15	29	66 787,50
Idem (2de 5-jar. „)	4 250,00	1	2	10	13	27	65 740,00
Idem (3de 5-jar. „)	4 200,00	2	1	8	—	12	24 330,00
Idem (3-jarige „)	4 250,00	3	5	7	6	22	47 040,00
Rotterdam (5-jarige cursus)	4 000,00 †	2	3	9	10	25	59 778,00
Idem (1ste 3-jar. cursus)	4 600,00	8	—	4	9	22	44 046,87
Idem (2de 3-jar. „)	(2) 4 000,00	1	4	12	5	23	(2) 52 226,88

(1) Waaronder f 200 als tijdelijke toelage.

(2) Waarbij nog f 600 woningtoelage.

SCHOLEN.	Jaarwedde van den directeur † = vrije woning.	Getal der leeraarsjaarwedden. tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 2000.	boven f 2000 tot en met f 2500.	boven f 2500.	Getal jaarwedden van directeuren en leeraren.	Totaal bedrag der jaarwedden.
Leiden	f 4 000,00	3	2	4	8	18	f 40 530,00
Dordrecht	4 100,00	5	9	3	2	20	34 360,00
Delft	3 800,00	6	2	6	1	16	25 700,00
Schiedam	3 250,00	7	9	3	1	21	30 245,00
Gorinchem	2 400,00	5	5	1	—	12	16 090,00
Brielle	2 400,00	4	3	—	—	8	10 750,00
Amsterdam (1ste 5-jarige curs.)	5 000,00	5	2	3	14	25	61 350,00
Idem (2de 5-jarige „)	5 000,00	6	4	—	13	24	55 590,00
Idem (3de 5-jarige „)	5 000,00	4	2	2	9	18	42 500,00
Idem (1ste 3-jarige „)	4 500,00	3	—	2	13	19	53 375,00
Idem (2de 3-jarige „)	4 500,00	1	1	—	14	17	52 400,00
Idem (3de 3-jarige „ met handelsschool)	(1) 5 000,00	5	8	3	17	34	81 465,00
Idem (4de 3-jarige curs.)	4 500,00	6	6	1	11	25	55 755,00
Haarlem	(2) 4 500,00	2	5	5	(3)13	26	63 500,00
Zaandam	3 800,00	6	4	3	2	16	26 540,00
Hoorn	3 200,00	1	6	(4) 3	—	11	21 025,00
Enkhuizen	1 900,00	4	2	—	—	7	8 490,00
Hilversum	3 150,00	4	7	4	1	17	29 150,50
Zierikzee.	2 650,00 †	2	7	1	—	11	16 350,00
Utrecht (2de 5-jarige cursus) .	3 600,00	2	3	4	7	17	38 290,00
Idem (3-jarige cursus). . .	3 400,00	4	8	5	4	(5)22	39 990,00
Amersfoort.	3 600,00	2	10	5	2	20	38 054,20
Harlingen	2 000,00	3	4	—	—	8	11 350,00
Sneek.	2 400,00	5	6	—	—	12	16 340,00
Deventer.	2 850,00	5	7	1	—	14	18 250,00
Kampen	3 000,00	2	4	10	—	(6)17	33 511,00
Almelo	3 000,00	1	3	4	3	12	24 667,50
Enschedé	3 250,00 †	2	5	8	3	19	(7) 41 065,00
Groningen (3-jarige cursus)	3 000,00	4	5	4	—	17	25 062,50
met handelsschool	1 400,00	3					
Veendam	3 120,00	3	4	4	—	12	19 890,00
Winschoten	1 950,00	5	5	1	—	12	14 625,00
Maastricht	3 270,00	4	13	—	—	18	26 905,00
Totaal. . . .	47	176	230	168	210	831	f 1 654 894,30
Totaal Rijks- en gemeente-scholen	69	219	336	255	267	1146	f 2 280 715,30

(1) Waaronder f 1000 voor woningtoelage.
(2) „ 500 als persoonlijke toelage.
(3) „ 1 leeraar f 400 als persoonlijke toelage ontvangt.
(4) „ 1 „ 300 „ „ „ „
(5) Het salaris van 4 leeraren is begrepen in dat van de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus.
(6) In de salarissen zijn ook begrepen die van het gymnasium, de burgeravondschool en de meisjesschool.
(7) Hierin zijn ook begrepen de salarissen aan de handels- en de industrie-afdeeling.

SCHOLEN.	Jaarwedde van den directeur † = vrije woning.	Getal der leeraarsjaarwedden. tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 2000.	boven f 2000 tot en met f 2500.	boven f 2500.	Getal jaarwedden van directeuren en leeraren.	Totaal bedrag der jaarwedden.
Bijzondere hoogere burgerscholen.							
Nijmegen (Canisius-college). .	—	4	—	—	—	4	(1) f 4 160,00
Rotterdam (Chr. hoogere burgerschool)	f 2300,00	9	5	—	—	15	8 280,00
Voorschoten	—	—	—	—	—	—	—
Rolduc	—	—	—	—	—	—	—
Katwijk a/d Rijn (Willebr. coll.)	—	—	—	—	—	—	—
Totaal bijzondere hoogere burgerscholen.	1	13	5	—	—	19	f 12 440,00
Totaal alle hoogere burgerscholen	70	232	341	255	267	1165	f 2 293 155,30

(1) Directeuren en leeraren doceeren gratis, behalve voor handelsrekenen, boekhouden, teekenen en gymnastiek.

Vergelijkt men het aantal jaarwedden (1165) met dat der bevoegdheden, hetwelk 1245 bedraagt, dan wordt een verschil waargenomen van 80.

Dat verschil wordt veroorzaakt, doordat 3 leeraren te Amsterdam (3de 5-jarige cursus), 4 te Utrecht (3-jarige cursus) eene ongesplitste jaarwedde genieten voor 2 betrekkingen; voorts doordat van directeur en leeraren te Voorschoten (22), te Katwijk a/d Rijn, Willibrordus-college (13), te Rolduc (20), en van een leeraar te Rotterdam (2de 3-jarige cursus) de jaarwedden niet zijn genoemd, terwijl de directeur en 19 leeraren te Nijmegen, Canisius-college, gratis doceeren.

Evenals in vroegere verslagen volgt hier eene opgave van het getal en het bedrag der jaarwedden, blijkens de door de inspecteurs van de directeuren der scholen ontvangen mededeelingen der leeraren van hoogere burgerscholen in 1906, genoten als leeraren van burgerdag- en avondscholen, teeken- en ambachtsscholen, middelbare scholen voor meisjes, gymnasia en inrichtingen tot opleiding van onderwijzers bij het lager onderwijs. Waar bleek dat eene bezoldiging werd genoten aan eene inrichting, niet tot de zooeven genoemde rubrieken terug te brengen, is daarvan mededeeling gedaan in de laatste kolom.

SCHOLEN.	A. Aan eene burgerdag- of -avondschool (in de plaats zelve). Getal. Tot en met f 500.	Boven f500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	B. Aan teekenscholen, ambachtscholen en dergelijke. Getal. Tot en met f 500.	Boven f500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	C. Aan eene openbare hoogere burgerschool voor meisjes. Getal. Tot en met f 500.	Boven f500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	D. Aan een gymnasium of progymnasium. Getal. Tot en met f 500.	Boven f500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	E. Aan eene inrichting tot vorming van onderwijzers bij het lager onderwijs. Getal. Tot en met f 500.	Boven f500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	Totaal. Getal.	Bedrag.	*AANMERKINGEN.* Het tusschen ( ) geplaatste cijfer wijst het aantal personen aan, die de jaarwedden, in de tabel genoemd, genieten. Er zijn nl. leeraren, die meer dan eene der in de categorieën A, B, C, D en E genoemde plaatsen te gelijk te vervullen.
Rijks- hoogere burgerscholen met 5-jarigen cursus.																								
's Hertogenbosch	2	1	—	f 900,00	—	1	—	f 750,00	—	—	—	—	3	4	—	f 4 440,00	1	—	—	f 100,00	(8)	12	f 6 190,00	1 Departementale nutsschool f 200, (tijdelijk) 1 Kon. School Nijv. en Beeld. Kunsten f 750. 1 R. H. B. S. Helmond en Venlo f 1000. 1 R. H. B. S. Tilburg f 2340, 1 Nutsschool f 200.
Bergen op Zoom	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	550,00	(3)	3	550,00	1 R H. B. S. Middelburg en Goes f 1920.
Tilburg	1	4	—	3 250,00	1	—	—	400,00	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	300,00	(5)	8	3 950,00	1 R. H. B. S te 's Hertogenbosch f 600.
Gouda	1	—	—	400,00	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	2	6 400,00	—	—	—	—	(9)	9	6 800,00	1 stadsgymnastiekmeester f 600.
Alkmaar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	1 600,00	—	—	—	—	(3)	3	1 600,00	1 leeraar huishoud- en industrieschool f 300. 1 boekhouder spaarbank f 800.
den Helder	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 leeraar Rijksnormaallessen f 300. 1 idem f 200,
Middelburg	1	—	—	500,00	—	—	—	—	—	2	—	—	—	4	1	4 550,00	1	—	—	150,00	(7)	9	5 200,00	1 R. H. B. S Bergen op Zoom en Goes f 400— f 300. 1 R. H. B. S. Goes f 1740.
Goes	—	—	1	1 400,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	200,00	(2)	2	1 600,00	1 R. H. B. S. Bergen op Zoom en Middelburg f 1780.
Wageningen	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(2)	2	—	2 R. H. L. S. f 2800. 4 Landbouwschool f 2000.
Utrecht	1	—	—	400,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	6 800,00	1	—	—	140,00	(4)	5	7 340,00	1 H. B. S. te Amsterdam f 600.
Leeuwarden	—	1	—	700,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2 700,00	1	—	—	150,00	(4)	4	3 550,00	1 leeraar avondcurs. gem. School 12 f 60. 1 id. H B S. Harlingen f 300. 1 idem Sneek. 1 Old. Burgerweeshuis f 160.
Zwolle	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	3	—	2 800,00	—	—	—	—	(5)	5	2 800,00	1 H. B. S. Deventer f 1850, 2 H. B. S. Apeldoorn f 700 + f 1340.
Groningen	—	—	1	1 350,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1 600,00	1	—	—	300,00	(3)	3	3 250,00	1 Acad. Minerva f 360; 2 gem. H. B. S. Groningen f 900 f 2200; 1 l. o. Groningen f 800, 2 handelsschool Groningen f 100, f 800; 1 wintere. handelsond. f 250; 1 lector Universiteit Groningen f 2000; 1 Rijks H. B. S. Warffum f 250 en 1 R. H. B. S. Warffum f 990 en reiskosten.
Assen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	1 400,00	2	—	—	500,00	(5)	5	1 900,00	1 leeraar R. H. B. S. Meppel f 2450.
Roermond	—	—	—	—	—	1	—	800,00	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	1 250,00	(6)	7	2 050,00	1 R. H. B. S. Venlo f 800. Landbouwschool f 2800, Rijkslandbouwschool f 2000.
Totaal.	6	6	2	f 8 900,00	3	2	—	f 1 950,00	1	2	—	—	8	19	9	f 32 290,00	19	—	—	f 3 640,00	(62)	77	f 46 780,00	
Rijks- hoogere burgerscholen met 3-jarigen cursus.																								
Helmond	1	1	—	f 1 100,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	f 250,00	(3)	3	f 1 350,00	1 R. H. B. S. Venlo f 500, 1 R. H. B. S. te 's Hertogenbosch f 720.
Winterswijk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	f 1 200,00	1	—	—	150,00	(1)	2	1 350,00	1 H. B. S. te Enschedé f 1000.
Heerenveen	—	—	—	—	—	1	—	f 600,00	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	500,00	(2)	3	1 100,00	1 H. B. S Meppel f 90.
Sappemeer	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	—	1 950,00	(6)	6	1 950,00	1 gymn. Groningen f 2800, 1 H. B. S. Winschoten f 800, 1 handelscursus f 200.
Warffum	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	450,00	(2)	2	450,00	1 Schoolopz. arr. Warffum f 800, verg. f 200,
Meppel	3	—	—	745,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	1 300,00	(5)	7	2 045,00	1 R. H. B. S. Assen f 436, 1 R. H. B. S. Heerenveen f 260.
Venlo	4	—	—	1 700,00	1	—	—	500,00	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	300,00	(4)	6	2 500,00	1 R. H. B. S. te 's Hertogenbosch en Helmond f 1220, 1 R. H. B. S. te Roermond f 1275. 1 arr. schoolopziener f 1000.
Totaal.	8	1	—	f 3 545,00	1	1	—	f 1 100,00	—	—	—	—	—	—	—	f 1 200,00	15	2	—	f 4 900,00	(23)	29	f 10 715,00	
Totaal alle Rijks- hoogere burgerscholen	14	7	2	f 12 445,00	4	3	—	f 3 650,00	1	2	—	—	8	19	10	f 33 490,00	34	2	—	f 8 540,00	(85)	106	f 57 525,00	

(*) Waar in de desbetreffende kolommen de salarissen niet zijn ingevuld, waren deze door de directeuren niet opgegeven.

SCHOLEN.	A. Aan eene burgerdag- of -avondschool (in de plaats zelve). Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	B. Aan teekenscholen, ambachtsscholen en dergelijke. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	C. Aan eene openbare hoogere burgerschool voor meisjes. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	D. Aan een gymnasium of progymnasium. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	E. Aan eene inrichting tot vorming van onderwijzers bij het lager onderwijs. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	Totaal. Getal.	Bedrag.	*AANMERKINGEN.*
Gemeentelijke hoogere burgerscholen.																								
Breda	7	1	—	f 3 041,70	—	2	—	f 1 550,00	—	—	—	—	3	4	1	f 5 301,55	1	—	—	f 200,00	(13)	19	f 10 093,25	1 gascontroleur f 400.
Arnhem (5-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	1	f 3 350,00	—	1	—	825,00	3	—	—	800,00	(5)	9	4 975,00	3 H. B. S. 3-jarige curs. Arnhem f 400, f 1370, f 1890.
Idem (3-jarige cursus)	2	4	2	2 087,54	1	—	—	200,00	1	—	—	150,00	—	—	1	2 500,00	2	—	—	400,00	(10)	11	5 337,54	5 H. B. S. 5-j. f 1900, f 750, f 400, f 400, f 900, 1 kook- en huishoudschool f 112,50, 2 diverse instituten f 550.
Nijmegen	2	—	—	2 710,00	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	1 142,00	—	—	—	—	(8)	8	3 852,00	1 leeraar Can. College f 720.
Apeldoorn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2 850,00	(2)	2	2 850,00	1 koningsschool f 400, 1 meisjesschool f 200, 1 H. B. S. Zutphen f 600, 1 H. B. S. Almelo f 560, 2 H. B. S. Zwolle f 700 en f 1340.
Zutphen	4	1	—	1 795,00	2	1	—	1 800,00	—	—	—	—	2	4	1	4 730,00	2	—	—	400,00	(13)	17	8 725,00	4 scholen l. o. f 100, f 2600, f 200, en f 400, gymnastiekschool f 1100, 1 H. B. S. te Almelo f 510, te Apeldoorn f 300.
Tiel	1	—	—	50,00	1	—	—	180,00	—	—	—	—	2	3	2	5 010,00	3	—	—	600,00	(8)	12	5 840,00	1 H. B. S. Gorinchem f 2500.
Zalt-Bommel	2	1	—	600,00	2	—	—	600,00	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	1 500,00	(3)	9	2 700,00	1 leeraar aan de Kon. School voor nuttige en beeld. kunsten te 's Hertogenbosch f 800.
's Gravenhage (1ste 5-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	(1)	1	—	1 H. B. S. Leiden, 2 H. B. S. den Haag, 3-j curs., 1 H. B. S. B II den Haag, 1 H. Krijgsschool en Conservat. voor muziek, 1 aan 2 scholen van l. o.
Idem (2de 5-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	(1)	1	—	1 bijz. school mej. Tinholt, 1 H. B. S. 3-j. curs. 1 H. B. S. B I f 720, 1 bijz. school de Graaf, 3 bijz. school Voorschoten.
Idem (3de 5-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	300,00	—	—	—	—	(1)	1	300,00	1 H. B. S. 3-j. curs. f 1 800, 1 instit. Treffers f 250, 1 O. L. herh. school van Dijckstraat, halfj. wedde f 225.
Idem (3-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	1 H. B. S Gouda f 520, 1 H. B. S. Schiedam f 450, 1 H. B. S. 5-j. f 1 400, 1 's Grav. Vaksch. herh. school. o. l. o. 3 Iduna à f 150, 1 instituut Boescholte.
Rotterdam (5-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1 650,00	2	—	1	2 749,00	—	1	—	825,00	(4)	5	5 224,00	1 plaatsvervangend directeur f 100, 4 academie f 1500, f 1400, f 560, f 420, 1 handelsschool f 300. 1 instituteur f 1150, 1 openb. lagere school.
Idem (3-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	268,13	—	—	—	—	—	2	—	1 350,00	(3)	3	1 618,13	2 acad. v. beeld. kunsten en techn. wetensch. f 800, f 760, 1 onderw. school u. l. o. f 840 (toezicht en verblijven f 100, woninghuur f 50), 1 H. B. S. Leiden f 540, 2 H. B. S. 3-j. f 2242,50, f 1980, 1 H. B. S. 5-j. curs. f 2103,75, 1 bijz. school voor M. U. L. O. f 130, 1 openb. handelssch. Amsterdam f 500, 1 Chr. H. B. S. Rotterdam f 140, 1 Midd. school voor handel en adm. 's Gravenhage f 400, 1 Eloutsch. Rotterdam f 70, 1 Rijksnormaalsch. 's Gravenhage.
Idem (2de 3-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	825,00	(1)	1	825,00	1 acad. van beeld. kunsten en techn. wetensch. f 945, 2 handelssch. f 585, f 594. 2 bijz. handelssch. (Scholtens) f 375, f 400, 1 leeraar Zeevaartsch. f 242,52, 1 plaatsverv. directeur f 100.
Leiden	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	2	—	—	—	(7)	7	—	1 H. B. S. den Haag, 1 H. B. S. Rotterdam, 1 l. o.
Dordrecht	1	3	—	3 045,00	—	—	—	—	1	3	—	2 495,00	1	2	2	4 540,00	—	—	—	—	(12)	13	10 080,00	1 onderdirecteur f 100.

SCHOLEN.	A. Aan eene burgerdag- of -avondschool (in de plaats zelve). Getal. Tot en met f 500.	Boven f500 tot f1000.	Boven f 1000.	Bedrag.	B. Aan teekenscholen, ambachtscholen en dergelijke. Getal. Tot en met f 500.	Boven f500 tot f1000.	boven f 1000.	Bedrag.	C. Aan eene openbare hoogere burgerschool voor meisjes. Getal. Tot en met f 500.	Boven f500 tot f1000.	boven f 1000.	Bedrag	D. Aan een gymnasium of pro-gymnasium. Getal. Tot en met f 500.	Boven f500 tot f1000.	boven f1000.	Bedrag.	E. Aan eene inrichting tot vorming van onderwijzers bij het lager onderwijs. Getal. Tot en met f 500.	Boven f500 tot f1000.	boven f 1000.	Bedrag.	Totaal. Getal.	Bedrag.	*AANMERKINGEN.* Het tusschen ( ) geplaatste cijfer wijst het aantal personen aan, die de jaarwedden. in de tabel genoemd, genieten, Er zijn nl. leeraren, die meer dan eene der in de categorieën A, B, C, D of E genoemde plaatsen te gelijk te vervullen.
Delft	2	1	1	f 2 200,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	f 6 150,00	—	—	—	—	(8) 8	f 8 350,00	2 leeraren Schiedam f 600, f 400, 3 L. O. f 1150, f 875, f 910.
Schiedam	4	—	1	2 280,00	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	5 445,00	—	—	—	—	(9) 11	7 725,00	1 Zeevaartsch. Rotterdam f480, 2 H. B. S. Delft f 2800, f 2200, 1 Acad. Rotterdam f 2380, 1 H. B. S. 's Gravenhage f 3000, 1 R. H. B. S. Gouda f 520, 1 l. o. f 600.
Gorinchem	2	1	—	1 269,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	4 900,00	2	—	—	f 650,00	(8) 11	6 819,00	1 Staatswetensch. Tiel f 600, 1 gem. gymnastieksch. f 650, 1 a/d lagere scholen f 700.
Brielle	—	—	—	—	2	—	—	f 600;00	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	500,00	(3) 4	1 100,00	1 hoofd der stads gymn. school f 250, 1 kweekschool machinisten f 500.
Amsterdam (1ste 5-jarige cursus)	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(1) 1	—	6 3de H. B. S. 5-j. curs., 3 2de H. B. S. 5-j. curs., 1 4de H. B. S. 3-j. curs., 1 2de H. B. S. 3-j. curs., 1 H. B. S. Haarlem en Hilversum, 1 conservatorium, 1 instit. Eckman, 1 opleiding Adm. Marine, 1 openb. handelssch.
Idem (2de 5-jarige cursus)	—	—	—	—	—	1	—	600,00	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	(1) 4	600,00	2 a/d school voor suikerindustrie, 1 H. B. S. (meisjes), 3 1ste H. B. S. 5-j. curs., 3 3de H. B. S. met 5-j. curs., 1 3de H. B. S. met 3-j. curs. f 300, 1 4de H. B. S. met 3-j. curs. 1 curs. adsp. adm. Marine, 1 openb. handelsschool 2 o. l. s.
Idem (3de 5-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6 1ste H. B. S. 5-j curs., 3 2de H. B S. 5-j. curs., 1 1ste H. B. S. 3-j., 1 4de H. B. S. 3-j. curs., 1 2de H. B. S. 3-j. curs., 1 H. B. S. Haarlem en Hilversum. 1 kweeksch. v. machinisten.
Idem (1ste 3-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1, 4de H. B. S. 3-j. curs. 1, 3de H. B. S. 5-j. curs.
Idem (2de 3-jarige cursus)	—	1	—	800,00	—	—	—	—	—	—	—	=	—	—	—	—	—	2	—	1 200,00	(3) 3	2 000,00	
Idem (3de 3-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1, 1ste H. B. S. 5-j. curs. 1, 2de H. B. S. 5-j. curs. 1, 4de H. B. S. 3-j. curs.
Idem (4de 3-jarige cursus)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	850,00	(1) 1	850,00	2 handelssch. 1 huishoudsch. f 400, 2, 1ste H. B. S. 5-j. curs. 1, 2de H. B. S. 5-j. curs. 1 3de H. B. S. 5-j. curs., 1 duitsche curs. f 600, 1 midd. school voor meisjes f 300.
Idem (openbare handelsschool)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	400,00	(1) 1	400,00	1 leeraar Kon. Marine f 500, 1, 4de H. B. S. 3-j. curs.
Haarlem	3	2	—	2 500,00	—	—	—	—	1	—	—	f 150,00	—	—	—	—	—	—	—	—	(6) 6	2 650,00	
Zaandam	1	3	—	2 150,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	350,00	(5) 6	2 500,00	1 M. U. L. O. f 962,50, 1 l. o. f 175.
Hoorn	2	—	—	450,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	200,00	(2) 3	650,00	
Enkhuizen	2	1	—	1 395,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	500,00	(3) 5	1 895,00	1 directeur visscherijschool f 200.
Hilversum	—	—	2	3 840,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	150,00	(3) 3	3 990,00	2 Godelindeschool f 281,15 f 300. 1, 1ste 2de en 3de H. B. S. 5-j. curs. Amsterdam. 1 H. B. S. Haarlem, 1 industrieschool f 150, 1 herhalingsschool f 125.
Zierikzee	3	1	—	1 400,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	1 150,00	(4) 8	2 550,00	1 l. o. f 200.
Utrecht (2de 5-jarige cursus)	—	1	—	900,00	—	—	—	—	1	—	—	400,00	[1]) 1	—	—	—	1	—	—	—	(3) 4	1 300,00	1 L. S. f 800 5 H. B. S. 3-j. curs. Utrecht van 4 is het salaris begrepen in dat van de H. B. S. met 5-j. curs. 1 leeraar f 1120.
Idem (3-jarige cursus)	—	2	1	2 200,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2 000,00	1	—	—	200,00	(5) 5	4 400,00	6, 2de H. B. S. 5-j. curs. Utrecht f 400, f 1040, f 2300, f 2100, voor de 2 andere is het salaris in dat aan den 5-j. curs. begrepen 2 l. o. f 150 en f 400.

[1]) Het salaris is begrepen in het salaris aan de hoogere burgerschool.

SCHOLEN.	A. Aan eene burgerdag- of -avondschool (in de plaats zelve). Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	B. Aan teekenscholen, ambachtsscholen en dergelijke. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	C. Aan eene openbare hoogere burgerschool voor meisjes. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	D. Aan een gymnasium of progymnasium. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	E. Aan eene inrichting tot vorming van onderwijzers bij het lager onderwijs. Getal. Tot en met f 500.	Boven f 500 tot f 1000.	boven f 1000.	Bedrag.	Totaal. Getal.	Bedrag.	*AANMERKINGEN.*
Amersfoort	1	—	—	f 270,00	—	—	—	—	1	—	—	—	2	2	3	f 6 325,80	2	—	—	f 480,00	(9) 10	f 7 075,80	2 L. O. f 156 en f 104.
Harlingen	5	1	—	2 210,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	300,00	(6) 8	2 510,00	1 R. H. B. S. Leeuwarden f 2940. 1 R. Z. S. Bolsward f 360. 1 gem. school f 300. 1 stadsgymn. onderw. f 1500.
Sneek	1	1	—	950,00	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	—	4 800,00	3	—	—	600,00	(8) 11	6 350,00	1 nutsschool f 750. 1 arr.-schoolopz. f 800. 1 R. H. B. S. Leeuwarden f 600. 1 Hoofdcursus f 50. 1 zuivelschool f 350.
Deventer	5	—	1	2 750,00	1	—	1	f 100,00	2	4	1	f 4 735,00	2	4	2	5 875,00	1	—	—	300,00	(12) 24	13 760,00	1 R. H. B. S. Zwolle f 1700. 1 gymnastieksch. f 200.
Kampen.	[1]) 2	—	—	500,00	—	—	—	—	—	—	—	—	[2])—	—	—	—	3	—	—	300,00	(4) 5	800,00	4 Hoofdcursus f 600, f 600, f 700 Instr. bat. f 300. 1 gymn. Zwolle f 800. 4 l. o. salaris begrepen in dat aan de H. B. S.
Stad-Almelo	3	1	—	1 600,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	1 550,00	(8) 8	3 150,00	1 L. O. f 250, 1 H. B. S. Zutphen f 600. 1 H. B. S. Apeldoorn f 300.
Enschedé	1	—	—	100,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(1) 1	100,00	1 H. B. S. Winterswijk f 1450. 6 Intendancecursus f 100, f 250, f 300, f 400, f 300, f 150.
Groningen (3-jarige cursus)	—	2	1	2 950,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(3) 3	2 950,00	1 Zeevaartschool f 1200. 2 R. H. B. S. Groningen f 520, f 2400, 1 school voor boekh. f 100.
Idem (handelsschool)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 onderwijzer winteravondcursus, 1 l. o. f 700.
Veendam	—	—	—	—	2	—	—	600,00	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	200,00	(2) 4	800,00	
Winschoten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	6 375,00	—	—	—	—	(6) 6	6 375,00	
Maastricht	5	—	—	1 100,00	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	2	5 360,00	4	—	—	900,00	(12) 18	7 360,00	1 stadsteekeninstituut f 750. 1 hoofd der Augustijnenschool f 2000. 1 l. o. f 350, 1 L. S. f 1450.
Totaal gemeentelijke hoogere burgerscholen en Rijks- hoogere burgerscholen	62	28	9	f 47 143,24	12	4	1	f 6 230 00	10	8	3	f 13 198,13	31	40	26	f 74 328,35	56	10	1	f 20 530,00	(229) 301	f 161 429,72	
Totaal alle Rijks- en gemeente hoogere burgerscholen	76	35	11	f 59 588,24	16	7	1	f 9 280,00	11	10	3	f 13 128,13	39	59	36	f 107 818,35	90	12	1	f 29 070,00	(314) 407	f 218 954,72	
Bijzondere hoogere burgerschool.																							
Nijmegen (can.- coll.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Rotterdam (Christelijke)	1	—	—	f 150,00	1	1	—	f 1 480,00	—	—	—	—	1	3	2	f 5 500,00	—	—	—	—	(8) 9	f 7 130,00	1 Ger. vormschool f 280, 1 diaconie-vormschool f 250, 1 stadsvormschool f 375, 1 openb. handelssch. Rott. f 351. 1 Eloutsch. Rott. f 70, 1 middelb. school (Tijmstra) den Haag f 400.
Voorschoten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Katwijk a/d Rijn (Willebrordus-college)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Rolduc	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Totaal bijzondere hoogere burgerscholen en alle Rijks- en gem. hoogere burgerscholen	1	—	—	f 150,00	1	1	—	f 1 480,00	—	—	—	—	1	3	2	f 5 500,00	—	—	—	—	(8) 9	f 7 130,00	
Totaal alle hoogere burgerscholen	77	35	11	f 59 738,24	17	8	1	f 10 760,00	11	10	3	f 13 198,13	40	62	38	f 113 318,35	90	12	1	f 29 070,00	(322) 416	f 226 084,72	

[1]) Aan de burgeravondschool zijn 8 leeraren; van 6 hunner is het salaris in dat der hoogere burgerscholen begrepen.

[2]) Aan het gymnasium te Kampen zijn 10 leeraren wier salaris in dat der hoogere burgerschool begrepen is.

Het tusschen ( ) geplaatste cijfer wijst het aantal personen aan, die de jaarwedden, in de tabel genoemd, genieten.

Er zijn nl. leeraren, die meer dan eene der in de categorieën A, B, C, D en E genoemde plaatsen te gelijk te vervullen.

Tilburg. Het kabinet voor natuurlijke historie werd verrijkt door eene schenking van den heer P. J. van den Bergh te Tilburg, bestaande uit eene collectie van 149 goed geconserveerde Oost-Indische vlinders.

Helmond. Met het onderwijs in het Engelsch werd dit jaar voor het eerst in de 2de klasse begonnen.

Apeldoorn. Het leerplan onderging vrij aanzienlijke wijzigingen, en het kwam meer in overeenstemming met dat van andere scholen. Ook werd het gymnastiekonderwijs ingevoerd voor de meisjes en de hoogste twee klassen.

Arnhem (*5-jarige cursus*). De toelating tot de 1ste klasse op eene verklaring der schoolhoofden werd mogelijk gemaakt.

Nijmegen (*Canisius-college*). De rijke verzameling van natuurhistorische objecten, afkomstig van het aartsbisschoppelijk seminarie te Culenborg werd hierheen overgebracht.

Tiel. Voor de leermiddelen werd het gewone jaarlijksche krediet met f 100 verhoogd.

Wageningen. In het leerplan werden enkele wijzigingen aangebracht.

Winterswijk. De tweede klasse moest dit jaar in twee parallel-afdeelingen worden gesplitst wegens het groot aantal leerlingen.

Middelburg. In het leerplan werden kleine wijzigingen gebracht, waardoor enkele vakken met één uur verminderd, en andere daarmede vermeerderd werden.

Zalt-Bommel. Eene wijziging werd in het wiskundig onderwijs gebracht, en dit doelmatiger over de twee leeraren voor dit vak verdeeld.

Zutphen. De lesrooster onderging eenige wijziging, waardoor de pauze tusschen morgen- en middaglessen voor de leerlingen der laagste drie klassen op 2 uur kon worden gebracht. Verder werden enkele vakken op andere wijze over de leeraren verdeeld.

's Gravenhage (*1ste 5-jarige cursus*). De proef, den vorigen cursus genomen, om reeds in de 2de klasse een aanvang te maken met het onderwijs in lijnteekenen, mag als zeer goed geslaagd beschouwd worden. De leerlingen hebben er liefhebberij in en de resultaten zijn gunstig.

Het aantal uren voor scheikunde is in de 3de klasse met $^1/_2$ uur verminderd, daarentegen in de 4de klasse met 1 uur vermeerderd.

's Gravenhage (*3de 5-jarige cursus*). Gymnastiek werd niet gegeven wegens het ontbreken van een daartoe ingericht lokaal.

's Gravenhage (*3-jarige cursus*). Het onderwijs in het schrijven werd belangrijk uitgebreid en wordt thans gegeven in:

Klasse I 2 uren per week,
„ II 1 uur „ „
„ III B 2 uren „ „

welke vooral aan machineschrijven en stenographie ten goede komen.

De jongens der klasse III B ontvangen dit jaar ook één uur 's weeks onderwijs in gymnastiek.

Voor de meisjes der derde klasse konden geene uren voor het gymnastiekonderwijs uitgetrokken worden.

Rotterdam (*1ste 3-jarige cursus*). Bij besluit van den raad der gemeente van 11 Januari 1906, n°. 152, werd een cursus in de Russische taal ingesteld.

In de verwachting, dat daardoor het meetkundig onderwijs meer vrucht zou dragen, werd het ééne uur daarvoor tot dusver in de 1ste klasse bestemd, overgebracht naar de 2de, zoodat daar na 1 September 3 uren meetkunde per week worden gegeven. In ruil daarvoor wordt het algebra-onderwijs in de 1ste klasse met 1 uur vermeerderd in de 2de met 1 uur verminderd.

Amsterdam (*1ste 5-jarige cursus*). Ook dit jaar werden volgens aanschrijving van burgemeester en wethouders de lessen van 50 minuten behouden.

Amsterdam (*2de 5-jarige cursus*). De directeur hoopt, dat de toenemende bevolking der hoogere burgerscholen met 5-jarigen cursus in Amsterdam het eerlang mogelijk zal maken om door combinatie van leeraren in hetzelfde vak aan verschillende scholen, het aantal tijdelijke leeraren te doen verminderen, daar deze dan door vaste leeraren kunnen worden vervangen. Niet alleen wordt het bezwaar gevoeld, dat men voor tijdelijke leeraren niet de beste krachten kan verkrijgen, ook de talrijke mutatiën, die in dit deel van het leerarenpersoneel plaats grijpen, werken zeer storend op het onderwijs.

Amsterdam (*3de 5-jarige cursus*). De proef met lesuren van 50 minuten wordt voortgezet. Op Woensdag- en Zaterdagochtend wordt eene pauze van 10 minuten gehouden na het 2de lesuur; de lessen duren op die ochtenden dus van 9—10,40 en van 10,50—12,30. In die pauze gaan de leerlingen bij niet te ongunstig weer op de binnenplaats.

Zaandam. In dit jaar zijn de leerlingen van de scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs alhier, die een goed getuigschrift van het hoofd hunner school overlegden, zonder examen in de 1ste klasse toegelaten. Of deze maatregel op den duur aanbeveling verdient, zal na enkele jaren kunnen blijken.

In April 1906 is het 40-jarig bestaan der hoogere burgerschool gevierd.

Hoorn. Bij het toelatingsexamen van de 1ste klasse zijn geschiedenis en aardrijkskunde als examenvakken geschrapt.

Hilversum. Het programma onderging belangrijke wijzigingen, wat betreft het onderwijs in de geschiedenis, ook in het programma voor de wiskunde en de aardrijkskunde werd eenige verandering gebracht.

Het aantal lesuren voor het Fransch in klasse II werd gebracht van 3 op 4, dat voor de wiskunde in klasse V van 4 op 5.

Bij besluit van het dagelijksch bestuur werd aan den directeur het recht toegekend, om leerlingen van scholen die te Hilversum zijn gevestigd, zonder examen tot de hoogere burgerschool toe te laten, op eene verklaring van het hoofd der school, dat de candidaat geschikt wordt geacht, het onderwijs in de 1ste klasse eener hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te volgen.

Zierikzee. De 5de klasse moest wegens het groote aantal leerlingen voor de oefeningen in de practische scheikunde worden gesplitst.

Utrecht (*Rijks- hoogere burgerschool*). Voor het aardrijkskundig onderwijs werd eene nieuwe kast tot berging van kaarten aangeschaft. Verder werden de leermiddelen geregeld uitgebreid.

Utrecht (*gemeentelijke 5jarige cursus*). Enkele wijzigingen in het leerplan werden aangebracht. De 5de klasse werd in twee parallel-afdeelingen gesplitst, zoodat alle klassen nu gesplitst zijn.

Leeuwarden. Bij den aanvang van het schooljaar 1906—1907 werd aan de 1ste klasse, tot dusver gesplitst in 3 afdeelingen, eene 4de afdeeling toegevoegd.

Kampen. Voorziening in eenige natuurkundige instrumenten in plaatst van de verouderde is hoog noodig.

Deventer. Ook hier werd toelating tot de 1ste klasse zonder examen mogelijk gemaakt.

Zwolle. Het onderwijs in de wiskunde is zeer verbeterd, en beantwoordt thans aan billijke eischen.

Warffum. Het wekelijksch aantal lesuren in het Hoogduitsch werd tijdelijk met één vermeerderd.

Maastricht. Het aantal lesuren in de gymnastiek werd met één vermeerderd.

Rolduc. In het leerplan werden verschillende veranderingen gebracht, waardoor het meer in overeenstemming kwam met de programma's aan de meerderheid der hoogere burgerscholen van kracht.

F. TOESTAND DER LOKALEN EN HULPMIDDELEN BIJ HET ONDERWIJS.

's Hertogenbosch. Het gebouw zal weldra vergroot moeten worden door den steeds grooteren toeloop van leerlingen.

Arnhem (3-*jarige cursus*). Ofschoon het gebouw uitstekend voldoet, wordt het onderwijs dikwijls bemoeilijkt door het geraas van vrachtwagens, enz.
De gemeenteraad stelde f 375 beschikbaar voor de vorming van een handelsmuseum, hetwelk reeds eene mooie collectie bevat.

Nijmegen (*gemeenteschool*). De centrale verwarming geeft, evenals de privaten, aanleiding tot klachten.

Nijmegen (*Canisius-college*). Door den grooten toeloop van leerlingen werd het noodig, zes leslokalen aan het bestaande complex toe te voegen.

Zutphen. Wijzigingen in het natuurkundelokaal, en verbeteringen in privaten en urinoirs zijn zeer wenschelijk.

Wageningen. Het gebrek aan teeken- en gymnastieklokalen bij de school maakt voorziening daarin dringend noodig, zal het onderwijs in die vakken tot zijn recht komen.

's Gravenhage (1*ste* 5-*jarige cursus*). Het gymnastieklokaal voldoet niet meer aan de behoeften van het onderwijs.
Van de schoolbibliotheek wordt druk gebruik gemaakt.

's Gravenhage (2*de* 5-*jarige cursus*). In den loop van dit jaar is de inrichting voor electriciteit in gereedheid gekomen en aansluiting aan de gemeentelijke centrale aangebracht.

's Gravenhage (3*de* 5-*jarige cursus*). Het (hulp) gebouw zal vermoedelijk twee jaren dienst moeten doen.
De hulpmiddelen bij het onderwijs zijn in goeden staat.

's Gravenhage (3-*jarige cursus*). Ten einde de 14 afdeelingen te kunnen huisvesten was het noodig eene werkkamer voor natuurkunde tot klasselokaal in te richten.

Rotterdam (5-*jarige cursus*). De school werd in de zomervacantie overgeplaatst naar het nieuwe gebouw aan den 's Gravendijkwal, hetwelk aan hooge eischen voldoet.
In verband met deze verplaatsing werden ook de hulpmiddelen voor het onderwijs in de natuurkunde en de scheikunde belangrijk uitgebreid en werd voor elk van deze vakken ook nog een leerling-assistent benoemd.

Rotterdam (2*de* 3-*jarige cursus*). Met 1 September 1906 is de school overgebracht naar het gebouw in de Kortenaerstraat, alwaar tot dien tijd de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus gevestigd was.

Leiden. In den toestand van het gebouw aan de zijde der Schoolsteeg is nog geene verbetering gebracht; de verlichting is daar slecht en de geluiden van de straat zijn in hooge mate hinderlijk. De verzameling van hulpmiddelen bij het onderwijs werd voldoende onderhouden en aangevuld.

Dordrecht. Het gebouw laat te wenschen over; naarmate het aantal leerlingen toeneemt, veroorzaakt de bekrompen ruimte meer moeite.

Delft. De nieuwe inrichting van het laboratorium is eene groote verbetering. De ventilatie van het gebouw vraagt verbetering.

Schiedam. Door de zorg van het gemeentebestuur is eene flinke, ruime zaal in den Doele voor het teekenonderwijs ingericht; na de Kerstvacantie wordt deze zaal in gebruik genomen.

Gouda. De leeraren blijven klagen over den hinder, dien zij bij hun onderwijs in de 3 lokalen, aan eene drukke publieke straat gelegen, van het leven op straat ondervinden. De gang van het gebouw eischt herstelling of vernieuwing. De inrichting van een vertrek op de bovenste verdieping tot bibliotheek is zeer wenschelijk.

Brielle. Van de directie van het Koloniaal Museum te Haarlem is ontvangen eene verzameling van plm. 170 voorwerpen, voornamelijk producten van Nederlandsch Oost- en West-Indië.

Amsterdam (1*ste* 5-*jarige cursus*). De aard der bestrating langs den voorgevel van het gebouw bemoeilijkt het lesgeven zeer.
Bij besluit van burgemeester en wethouders, dd. 6 April, werd bepaald, dat de school zou worden aangesloten aan het kabelnet der gemeente-electriciteitswerken.

Amsterdam (3*de* 5-*jarige cursus*). In het voorjaar van 1906 werd achter het gebouw een schooltuin aangelegd, met een vijvertje voor waterplanten, een moerasje voor moerasplanten enz. De leerlingen zullen zoo de gelegenheid hebben de planten te zien zooals zij in de natuur voorkomen.
De verzameling instrumenten wordt geregeld aangevuld.

Amsterdam (1*ste* 3-*jarige cursus.*) Het gebouw en de hulpmiddelen verkeeren in voldoenden staat.
De bezwaren tegen de ligging voor het schoolgebouw, telken jare herhaald, doen zich in toenemende mate gevoelen; het aanhoudend straatrumoer maakt het onderwijs geven voor de leeraren zeer moeilijk en werkt storend op de aandacht en de oplettendheid der leerlingen.

Amsterdam (3*de* 3-*jarige cursus met handelsschool.*) De acoustiek laat in verschillende lokalen nog veel te wenschen over.
Ten gevolge van de noodzakelijkheid over een tweetal nieuwe klasselokalen te beschikken, werd in de groote vacantie het warenmuseum overgebracht van de beneden- naar de bovenste verdieping. Tevens werden de lokalen voor warenkennis en voor natuurkunde verwisseld en werden de verzamelingen voor natuurkennis naar beneden verplaatst.

Amsterdam (4*de* 3-*jarige cursus*). In verband met de toeneming van het aantal leerlingen werden gedurende de zomervacantie (die op 1 Juli begon) twee zolderlokalen bijgebouwd, die alle twee bij het begin van den nieuwen cursus in gebruik dienden te worden gesteld. Achter het gymnastieklokaal werd, voornamelijk ten behoeve van de meisjes, eene kleedkamer gebouwd.

Zaandam. De hulpmiddelen bij het onderwijs worden in goeden staat onderhouden en steeds vermeerderd.
Het gebouw is goed, maar zoo geheel bezet, dat plannen tot aanbouw en vermeerdering en verbetering van de localiteit in bewerking zijn.

Alkmaar. Het gebouw verkeert in goeden staat, maar het aantal lokalen en de afmetingen van enkele lokalen zijn te klein.
De hulpmiddelen bij het onderwijs verkeeren over het geheel in goeden staat. De toestand van het gymnastieklokaal is op het oogenblik nog onvoldoende.

Hoorn. Het gebouw verkeert in voldoenden toestand, maar door zijne ligging en inrichting beantwoordt het niet aan de eischen die men tegenwoordig stelt.

Enkhuizen. Het gebouw voldoet uitstekend. De hulpmiddelen bij het onderwijs werden aangevuld en zoo noodig vernieuwd. Uitbreiding van de hulpmiddelen voor het onderwijs in de natuurkundige vakken is gewenscht. Het is eveneens wenschelijk, dat er eene bibliotheek voor de leerlingen aan de school verbonden wordt.

Zierikzee. Door een oud-leerling werd aan de school eene naar den eisch ingerichte rijwielen-bergplaats aangeboden.

Goes. In de bovengang werd een nieuwe vloer gelegd. Het gebouw voldoet aan redelijke eischen.

Utrecht (*Rijks- hoogere burgerschool*). De vernieuwing der dakbekleeding kwam in 1905 gereed. Verder kwamen eenige noodzakelijke verbeteringen in de vloeren tot stand, terwijl het plein voor het gebouw over eene oppervlakte van 174 M². nieuw werd bestraat.
In 1906 werd de centrale verwarming aangelegd, eene groote verbetering.

Utrecht (*gemeentelijke 5-jarige cursus*). Een nieuw lokaal voor de 5de klasse werd ingericht.

Utrecht (*3-jarige cursus met handelsschool*). Het plan, om eene derde verdieping op het gebouw te brengen, zal in 1907 worden verwezenlijkt. De gemeenteraad stelde daarvoor eene som van f 44 000 beschikbaar.

Amersfoort. De gebreken aan de gebouwen werden niet verholpen, de verdeeling over 2 gebouwen blijft eene groote moeilijkheid.

Zwolle. De leslokalen kregen nieuwe vloeren.
Breidt de school zich nog meer uit, dan zal er weldra gebrek aan ruimte ontstaan. Met verlangen wordt naar een eigen gymnastieklokaal uitgezien.

Deventer. Vooral in de geringe hulpmiddelen voor aardrijkskunde werd eene verbetering gebracht door aanschaffing van kaarten en wandplaten.

Kampen. Het dak der school eischt dringend vernieuwing.

Enschedé. Het gebouw is veel te klein, zoodat sommige klassen in één gebouw werden ondergebracht. Ook de scheikunde wordt in een afzonderlijk laboratium en leslokaal gegeven.

Leeuwarden. Het schoolgebouw werd in het afgeloopen jaar uitgebreid. De ethnologische verzameling der school werd wederom verrijkt 1°. door den heer P. M. Ariëns Kappers te Amsterdam (vroeger te Weltevreden, Java) met: *a.* een volledig stel anklongs, samen 14 pijpen, *b.* een Javaansch kapmes met scheede, *c.* twee kleine Javaansche muziekinstrumenten (mondharmonica's), *d.* drie busjes, elk met 0,5 gram gouvernementsopium, *e.* een volledig stel gebatikte doeken in verschillende stadia van bewerking, *f.* een stuk van een termietenheuvel; 2°. door den heer P. Reenalda met: *a.* eene borstvin van eene vliegende visch, *b.* eene roos van Jericho, *c.* eene kam van de bewoners van Nieuw-Guinea; 3°. door den heer P. M. Ariëns Kappers hiervoor genoemd nog: *a.* een eetbaar vogelnestje, *b.* het geraamte van een kalong.

Sneek. Aan het gebouw werden de noodige herstellingen uitgevoerd.
Ten geschenke werden ontvangen van den heer Herrius Halbertsma eenige voorwerpen ten behoeve van het onderwijs in natuurlijke historie.

Heerenveen. De hulpmiddelen bij het onderwijs, de gebouwen en het meubilair verkeeren in een goeden toestand.

Groningen. Steeds meer en meer nijpend wordt het gebrek aan ruimte.
De hulpmiddelen van het onderwijs verkeeren in goeden staat; voor het physisch kabinet zijn eenige nieuwe instrumenten aangeschaft.

Veendam. Het gebouw heeft verschillende gebreken; zoo zijn gangen en trappen veel te smal en laten sommige lokalen nog wat te wenschen over.
Deze gebreken zijn in het bestaande gebouw niet te verhelpen.
Eene groote verbetering is verkregen doordat de petroleumlampen zijn vervangen door electrisch gloeilicht.

Winschoten. De toestand van het gebouw en de hulpmiddelen is bevredigend.

Sappemeer. Het gebouw verkeert in goeden staat. De teekenzaal voldoet thans aan alle eischen.

Maastricht. Het uitstekende gebouw doet steeds meer verlangen naar nieuwe localiteiten voor scheikude en natuurlijke historie. De verzamelingen werden steeds uitgebreid.

Venlo. De gymnastiekzaal heeft het groote gebrek, dat zij tegen de conciergewoning is gebouwd, wat stagnatie in het onderwijs veroorzaakte, toen de vrouw van den concierge ziek was.
Op afdoende wijze ware daarin door eene nieuwe woning voor den concierge te voorzien.
Dat zij achter het schoolgebouw ligt, bleek zeer nadeelig bij een begin van brand, want de concierge kon daardoor niet tijdig worden gewaarschuwd. Door de oplettendheid van eenige voorbijgangers werd erger voorkomen. Het toenemend aantal leerlingen zal wel spoedig maatregelen tot uitbreiding noodzakelijk maken.

G. INRICHTINGEN ONGEVEER GELIJKSTAANDE MET HOOGERE BURGERSCHOLEN, WAT DEN AARD VAN HET ONDERWIJS BETREFT.

Arnhem (*Gemeentelijke avondschool voor handelsonderwijs*). Het aantal leerlingen bedroeg 55 (mannelijke) en 5 (vrouwelijke). Het eindexamen werd afgelegd door 17 leerlingen, van wie 14 het getuigschrift verkregen. Het onderwijs wordt gegeven in het gebouw der hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus.

's Gravenhage (*Bijzondere handelsschool Boers en Nuijen*). Het aantal leerlingen bedroeg op 31 December 1906 20.

's Gravenhage (*School voor handelsadministratie*). Het aantal leerlingen bedroeg op 31 December 1906 93; nl. 71 mannelijke, waarvan 22 voor enkele lessen en 22 vrouwelijke, waarvan 18 voor enkele lessen.
Het eindexamen is afgelegd door 18 leerlingen, waarvan 15 mannelijke en 2 vrouwelijke voor het handels-, en 1 mannelijke voor het administratiediploma. Van hen hebben 13 leerlingen, nl. 11 mannelijke en 2 vrouwelijke het verlangde diploma verkregen.
Van den aanvang van den loopenden cursus af zijn stenographie en machineschrijven verplichte leervakken geworden.

's Gravenhage (*Instituut Iduna*). Het aantal leerlingen bedroeg op 31 December 1906 14.

Veendam (*Handelscursus*). Het aantal leerlingen bedroeg op 31 December 1906 56, waarvan 14 vrouwelijke. Het onderwijzend personeel werd uitgebreid met een onderwijzer in het schrijven, den heer C. van Heuvelen.
De lessen werden gegeven in het gebouw der hoogere burgerschool.

Winschoten (*Handelsschool*). Het aantal leerlingen bedroeg op 31 December 1906 106, waarvan 43 vrouwelijke.
Van 23 leerlingen die de school verlieten, verkregen 21, nl. 14 mannelijke en 7 vrouwelijke leerlingen, een getuigschrift.
Mej. M. J. Nijman werd met ingang van 1 April 1906 eervol ontslagen en vervangen door den heer W. Bartels, die 1 September 1906 zijne betrekking aanvaardde.
Het aantal vakken is uitgebreid met stenographie en machineschrijven.

§ 3. MIDDELBAAR ONDERWIJS VOOR MEISJES.

A. GETAL EN SOORT DER SCHOLEN.

In de volgende tabel worden de provinciën en gemeenten vermeld waar deze scholen gevestigd zijn, haar soort, het jaar der oprichting, de duur van den cursus en het bedrag van het schoolgeld voor volledig onderwijs en voor enkele lessen.

Provinciën.	Gemeenten.	Soort der school.	Jaar der oprichting.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld per jaar	
					voor volledig onderwijs.	voor enkele lessen.
Gelderland . . .	Arnhem	Niet gesub. gem. school,	1871	5 jaar	f 60	f 6 tot f 60.
	Ubbergen	„ „ bijz. „	1903	3 „	f 50	f 30.
Zuidholland . .	's Gravenhage	„ „ gem. „	1879	5 „	f 100	f 100.
	Rotterdam	Idem	1871	5 „	(1) f 60	—
	Leiden	Idem	1881	5 „	f 60	f 10 voor 1, f 15 voor 2, f 20 voor 3 en f 25 voor meer dan 3 lesuren 's weeks.
	Dordrecht	Idem	1871	5 „	f 60	f 10 per cursus van 1—3 uren per week f 15 per cursus voor meer dan 3 uren per week.
Noordholland . .	Amsterdam	Idem	1872	5 „	Evenredig schoolgeld, min. f 60, max. f 250	f 6 per jaar voor elk wekelijksch lesuur.
	Idem (Heerengracht)	Niet gesub. bijz. school,	1881	5 „	f 350	—
	Idem (Prinsengracht)	Idem	1903	—	—	—
	Haarlem	Niet gesub. gem. school,	1867	5 „	f 60	f 10 f 15 f 20 f 25 al naar het aantal lesuren dat per week in een vak gegeven wordt.
	Hilversum (Godelindeschool)	„ „ bijz. „	1903	5 „	f 300	—
	Bloemendaal ('t Kopje)	Idem	1906	5 „	f 200	—
Utrecht	Utrecht	„ „ gem. „	1875	5 „	(2) f 50 en f 140	—
Friesland . . .	Leeuwarden	Idem	1875	5 „	f 50	f 12 tot f 50 per vak.
Overijssel . . .	Deventer	Idem	1872	4 „	f 60	f 4 per lesuur 's weeks.
Groningen . . .	Groningen	Idem	1872	5 „	f 70	f 10,50 tot 2 uur 's weeks, f 21 v. 2 of meer uren 's weeks.

(1) Voor leerlingen wier ouders niet te Rotterdam wonen f 120.
(2) „ „ „ „ „ „ Utrecht „ f 100 tot f 140.

Het aantal scholen vermeerderde met twee. De aard der scholen bleef gelijk aan vorige jaren.

De duur van den cursus is — behalve te Ubbergen en te Deventer — 5 jaar. Te Deventer, waar de cursus 4 jaar loopt, komt het onderwijs overeen met dat gegeven in de hoogste 4 klassen eener school met 5-jarigen cursus.

Te Utrecht en Rotterdam bleef het schoolgeld verhoogd voor leerlingen buiten de gemeente woonachtig.

Vermindering van schoolgeld, wanneer meer dan één kind uit hetzelfde gezin de school bezoekt, werd in 1906 toegestaan te Arnhem, 's Gravenhage, Leiden, Hilversum, Utrecht, Leeuwarden en Deventer.

Vrijstelling van de betaling van schoolgeld werd in 1906 verleend aan 5 leerlingen, nl. te Amsterdam (gemeenteschool) aan 1, te Utrecht aan 1 en te Ubbergen aan 3.

B. GETAL LEERLINGEN.

In de volgende tabel wordt het aantal leerlingen vermeld dat in elke klasse der verschillende scholen op 31 December 1906, werd aangetroffen, het getal leerlingen dat slechts enkele lessen bijwoonde en het totaal van alle leerlingen.

SCHOLEN.	Getal leerlingen voor volledig onderwijs.						Getal leerlingen voor enkele lessen.	Algemeen totaal.
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.	5de klasse.	Totaal.		
Arnhem	16	10	17	6	8	57	—	57
Ubbergen	3	—	1	—	—	4	13	17
's Gravenhage	46	37	16	23	19	141	10	151
Rotterdam	35	38	36	26	29	164	—	164
Leiden	18	22	14	16	12	(1) 82	2	84
Dordrecht	24	17	20	12	9	82	6	88
Amsterdam (openbare)	58	50	64	49	64	285	—	285
Idem (bijz. Heerengracht)	13	15	22	13	7	70	—	70
Idem (Prinsengracht)	—	—	—	—	—	(2) 70	—	70
Haarlem	47	29	29	13	9	127	7	134
Hilversum (Godelindeschool)	5	9	14	14	(3) 9	(4) 51	—	51
Utrecht	28	32	24	26	19	129	3	132
Leeuwarden	16	13	15	13	11	68	4	72
Deventer	23	22	16	13	—	74	1	75
Groningen	37	40	22	25	14	138	12	150
Bloemendaal ('t Kopje)	2	3	8	2	—	15		15
Totaal	371	337	318	251	210	1557	58	1615

(1) Van dezen volgen er 4 niet de lessen in wiskunde, teekenen of handwerken en 1 leerlinge der 5de klasse volgt de lessen in natuur- en scheikunde, geschiedenis, aardrijkskunde en handwerken niet. Ze zijn onder de rubriek „leerlingen voor enkele lessen" niet opgenomen.

(2) De klasse-indeeling voor dit getal leerlingen is niet op te geven, daar dezelfde leerlinge voor verschillende vakken vaak in verschillende klassen zit.

(3) Waarvan 1 in de 6de klasse.

(4) Waarvan 7 leerlingen de lessen in wiskunde niet volgen.

Uit vorenstaande tabel blijkt, dat het aantal leerlingen voor volledig onderwijs 1557 bedroeg, of 82 meer dan het vorige jaar; dat voor enkele lessen bedroeg 58, of 12 meer dan een jaar te voren; het totaal der leerlingen vermeerderde dus met 94.

Aan 13 scholen nam de bevolking toe tot een gezamenlijk getal van 114, nl. aan die te Arnhem met 4, te 's Gravenhage met 23, te Rotterdam met 2, te Dordrecht met 1, te Amsterdam (Heerengracht) met 8, te Haarlem met 21, te Leeuwarden met 2, te Deventer met 4, te Groningen met 1, te Ubbergen met 17, te Hilversum met 6, te Bloemendaal met 15 en te Amsterdam (Prinsengracht) met 10.

De school te Ubbergen verschijnt in dit verslag voor de eerste maal met 17 leerlingen en de school te Bloemendaal met 15 leeringen.

Aan 3 scholen verminderde het getal leerlingen, en wel: te Leiden met 5, te Amsterdam (openbare) met 5, te Utrecht met 10.

Het een en ander blijkt uit de volgende tabel.

SCHOLEN.	Leerlingen voor volledig onderwijs.				Leerlingen voor enkele lessen.				Geheel getal leerlingen.			
	December.		In 1906.		December.		In 1906.		December.		In 1906.	
	1905.	1906.	Meer.	Minder.	1905.	1906.	Meer.	Minder.	1905.	1906.	Meer.	Minder.
Arnhem	51	57	6	—	2	—	—	2	53	57	4	—
Ubbergen	—	4	4	—	—	13	13	—	—	17	17	—
's Gravenhage	118	141	23	—	10	10	—	—	128	151	23	—
Rotterdam	162	164	2	—	—	—	—	—	162	164	2	—
Leiden	86	82	—	4	3	2	—	1	89	84	—	5
Dordrecht	80	82	2	—	7	6	—	1	87	88	1	—
Amsterdam (openbare)	289	285	—	4	1	—	—	1	290	285	—	5
Idem (bijzondere Heerengracht)	62	70	8	—	—	—	—	—	62	70	8	—
Idem (Prinsengracht)	—	—	—	—	(1) 60	(1) 70	(1) 10	—	60	70	10	—
Haarlem	112	127	15	—	1	7	6	—	113	134	21	—
Bloemendaal ('t Kopje)	—	15	15	—	—	—	—	—	—	15	15	—
Hilversum	44	51	7	—	1	—	—	1	45	51	6	—
Utrecht	138	129	—	9	4	3	—	1	142	132	—	10
Leeuwarden	66	68	2	—	4	4	—	—	70	72	2	—
Deventer	68	74	6	—	3	1	—	2	71	75	4	—
Groningen	139	138	—	1	10	12	2	—	149	150	1	—
	1415	1487	90	18	106	128	31	9	1521	1615	114	20
			meer 72				meer 22				meer 94	

(1) Onderscheiding tusschen „volledig onderwijs" en „enkele lessen" heeft voor deze school weinig zin. De leerlingen worden in den regel ingeschreven per vak. Er zijn weinig of geen leerlingen die *alle* lessen in eene klasse volgen.

Aan 10 scholen volgde een gezamenlijk getal van 128 leerlingen enkele lessen.

Hieronder volgt eene opgave van de vakken waarin dat onderwijs geschiedde en het aantal leerlingen dat daaraan deelnam; te weten:

wiskunde 8, natuurkunde 4, plant- en dierkunde 18, aardrijkskunde 45, geschiedenis 43, Nederlandsch 67, Fransch 88, Duitsch 90, Engelsch 85, handteekenen 11, handwerken 35, boekhouden 6, stenographie 5, gymnastiek 14, zang 4, schoonheidsleer 5, kunstgeschiedenis 3.

Aan de hieronder volgende scholen waren de daarbij opgegeven klassen gesplitst:

's Gravenhage, de 1ste, 2de, 4de en 5de klasse in 2 afdeelingen, de 3de klasse in 1 afdeeling;

Rotterdam, de 1ste en 2de klasse in 3 afdeelingen en de overige in 2 afdeelingen;

Amsterdam (openbare) de 1ste en 2de klasse in 2 afdeelingen en de overige in 3 afdeelingen;

Haarlem, de 1ste, 2de en 3de klasse in 2 afdeelingen;

Bloemendaal ('t Kopje), de 3de klasse in 2 afdeelingen;

Utrecht, de 2de, 3de, 4de en 5de klasse in 2 afdeelingen;

Groningen, de 1ste, 2de, 3de en 4de klasse in 2 afdeelingen.

Onderwijs in de gymnastiek werd niet gegeven aan de scholen te Amsterdam (bijzondere, Prinsengracht) en te Haarlem.

Hoewel het aantal leerlingen der scholen met 94 vermeerderde, was het aantal leerlingen dat de lessen in gymnastiek volgde, op 31 December 1906, 8 minder dan een jaar te voren.

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal leerlingen dat op 31 December 1906 aan de gymnastieklessen deelnam.

SCHOLEN.	Getal leerlingen voor:		Aantal geheele en halve uren 's weeks onderwijs in gymnastiek.
	Gymnastiek.	Volledig onderwijs.	
Arnhem	43	57	Elke afdeeling 2 × ¾ uur.
Ubbergen	—	4	—
's Gravenhage	34	141	Elke afdeeling ontvangt 1 of 2 geheele uren les per week.
Rotterdam	79	164	Elke afdeeling der 1ste en 2de klasse ontvangt 2 geheele uren, en elke afdeeling van de 3de klasse 1 geheel uur les per week, vallende tusschen de gewone lesuren.
Leiden	38	82	De 1ste en 2de klasse 2 geheele uren, de 3de klasse 1 uur les per week.
Dordrecht	49	82	De 1ste en 2de klasse 2, de 3de 1 uur.
Amsterdam (openbare)	267	285	Elke afdeeling 2 lessen van 50 minuten, 4de en 5de klasse 1 les van 50 minuten.
Idem (Heerengracht)	38	70	Elke afdeeling tweemaal per week een half uur.
Idem (Prinsengracht)	—	70	Hier wordt geen les in gymnastiek gegeven.
Haarlem	—	127	Idem.
Bloemendaal ('t Kopje)	13	15	Alle leerlingen te zamen ¾ uur.
Hilversum	29	51	
Utrecht	87	129	Klasse I en II 4 halve uren, III, IV en V 2 geheele uren.
Leeuwarden	68	68	Elke afdeeling 2 × ¾ of ¾ + 1 uur.
Deventer	49	74	Elke afdeeling 1 uur.
Groningen	129	138	Elke afdeeling 2 geheele uren, klasse IV en V 1 uur.
	923	1557	

C. EXAMENS.

Omtrent de toelating van leerlingen tot de middelbare scholen voor meisjes bevat onderstaande tabel de vereischte opgaven, alsmede die betreffende den uitslag der overgangsexamens in 1906 afgenomen.

SCHOLEN.	Zonder examen toegelaten tot		TOELATINGSEXAMENS. CURSUS 1906/1907.							OVERGANGSEXAMENS. CURSUS 1906/1907.		
			Tot de laagste klasse.			Tot eene hoogere klasse.						
	de laagste klasse.	eene hoogere klasse.	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten tot die klasse.	Toegelaten tot lagere klasse.	Geheel afgewezen.	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen
Arnhem	16	—	—	—	—	2	1	1	—	44	41	3
Ubbergen	—	—	3	3	—	1	1	—	—	—	—	—
's Gravenhage	42	3	9	7	2	10	7	1	2	108	98	10
Rotterdam	30	—	7	6	1	4	4	—	—	138	130	8
Leiden	—	—	21	17	4	2	2	—	—	71	62	9
Dordrecht	2	—	23	23	—	1	—	1	—	73	63	10
Amsterdam (openbare)	—	—	72	55	17	25	18	1	6	207	188	19
Idem (Heerengracht)	8	2	12	4	8	8	5	—	3	54	51	3
Idem (Prinsengracht)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Haarlem	—	3	47	42	5	1	1	—	—	100	83	17
Bloemendaal ('t Kopje)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hilversum (Godelindeschool)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Utrecht	19	—	10	10	—	10	9	—	1	100	97	3
Leeuwarden	9	—	16	9	7	—	—	—	—	64	58	6
Deventer	18	—	6	4	2	—	—	—	—	56	51	5
Groningen	19	—	16	15	1	6	5	1	—	131	97	34
	163	8	242	195	47	70	53	5	12	1146	1019	127

Aan 10 scholen werden te zamen 171 leerlingen zonder het afleggen van examen toegelaten, waarvan 163 tot de laagste en 8 tot de hoogere klasse.

Voor toelating tot de laagste klasse werden 242 candidaten geëxamineerd, 195 toegelaten en 47 afgewezen, zoodat in het geheel werden toegelaten 358 leerlingen tot de laagste klasse.

Tot eene hoogere klasse wenschten 70 meisjes toegelaten te worden, daarvan werden 53 in de verlangde klasse geplaatst, 5 in eene lagere klasse en 12 geheel afgewezen.

Tot eene hoogere klasse werden dus in het totaal toegelaten 53 + 8 (zonder examen) = 61.

De uitslag van de overgangsexamens was, dat van de 1146 meisjes die er aan deelnamen 1019 of bijna 89 pct. werden bevorderd.

Een getuigschrift als bewijs dat het eindexamen met gunstigen uitslag was afgelegd, werd uitgereikt:

te	Arnhem	aan	5 meisjes.
„	's Gravenhage	„	10 „
„	Rotterdam	„	18 „
„	Leiden	„	9 „
„	Dordrecht	„	4 „
„	Amsterdam (openbare)	aan	44 meisjes.
„	„ (bijzondere)	„	2 „
„	Haarlem	aan	10 meisjes (waarvan 8 volledig)
„	Utrecht	„	19 „
„	Leeuwarden	„	3 „
„	Deventer	„	9 „
„	Groningen	„	10 „

Het totaal der uitgereikte getuigschriften is derhalve 143, waarvan 2 onvolledige getuigschriften.

D. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Arnhem. De leeraar mr. M. J. Wolff werd door ongesteldheid gedurende 3½ maand verhinderd zijne lessen te geven; met den leeraar Haas was dit evenzeer het geval.

Met den aanvang van den nieuwen cursus werden de leeraren van der Laan en Oudemans ontheven van hunne lessen aan deze school, en dr. Meijeringh van de lessen in scheikunde. In hunne plaats werd dr. C. H. Sluiter benoemd voor de door hen onderwezen vakken.

Rotterdam. H. F. Pigeaud werd voor den cursus 1906/1907 opnieuw benoemd tot leerares voor het handteekenen.

B. C. G. Numan, leerares voor de Engelsche taal en letterkunde, verkreeg op haar verzoek eervol ontslag uit hare betrekking tegen 1 September 1906 wegens hare benoeming tot directrice aan de middelbare school voor meisjes te Leiden.

De raad benoemde in de zitting van 23 Augustus 1906 in hare plaats tot leerares in het Engelsch, voor den cursus 1906/07, F. Koopmans van Boekeren te 's Gravenhage, die deze betrekking op 1 September aanvaardde.

Leiden. In den loop van het aar is het 25-jarig bestaan der school feestelijk gevierd. M. Engelman, die gedurende 25 jaar als directrice was werkzaam geweest, zag zich wegens gezondheidsredenen, genoodzaakt haar ontslag te verzoeken tegen 15 April; van 15 April—15 Augustus werd de leerares Hoestra met de leiding van de school belast; B. C. G. Numan trad eerst 1 September als directrice in functie.

Van 15 April tot aan de groote vacantie gaf Pijnakker-Hordijk eenige uren per week les in de wiskunde, om de taak van de waarnemende directrice te verlichten.

Twee leeraressen verlieten de school: de leerares in de handwerken Mulder die zich een anderen werkkring koos en de leerares in het handteekenen en de kunstgeschiedenis Becking, die benoemd werd aan een middelbare school te Amsterdam.

De leerares I. Oort werd na de groote vacantie ook belast met het onderwijs in het Hoogduitsch in de 2 hoogste klassen.

Bij raadsbesluit van 6 December werd G. C. I. Kooyker, onderwijzeres aan eene openbare school te Alkmaar, benoemd tot tijdelijk leerares in het Hoogduitsch. Aan de leerares Ch. Ligtenberg werd een verlof verleend van 3 maanden om zich voor te bereiden voor hare promotie; bij raadsbesluit van 27 December werd dr. D. Gaastra in hare plaats tot leerares benoemd van 1 Januari—1 April 1907.

Dordrecht. De wed. Minnigh—Straatman, sedert 1872

werkzaam aan de school, nam met 1 September ontslag. Hare plaats wordt vervuld door de leerares de Voogd van der Straaten.

De leeraar in het handteekenen Terwen heeft tegen 1 Januari 1907 ontslag aangevraagd.

Amsterdam. J. H. Huisman trad 1 Januari in functie als tijdelijke leerares voor de handwerken in de 1ste klasse; de leerares Rühl had de lessen waargenomen van 1 September tot 1 Januari.

De leerares M. Guye kwam terug op 1 Januari na eene afwezigheid wegens ziekte sedert 25 September 1905; hare lessen werden gedurende hare afwezigheid waargenomen door de leerares V. Beesman.

Op 1 Februari kwam de leerares H. de Sturler terug na een verlof wegens ziekte sedert 24 November. Hare lessen werden van 1 Januari tot 1 Februari waargenomen door de leerares M. Faddegon.

Op 1 Maart kwam de leerares F. Spengler terug na eene afwezigheid wegens ziekte sedert 1 September 1905. Gedurende dien tijd werden hare lessen waargenomen door de leerares W. Mensink.

De leerares N. Hamelberg was afwezig wegens ziekte van 10 September tot de Kerstvacantie. Haar verlof eindigde 10 December 1906. Van 1 October tot de Kerstvacantie werden hare lessen waargenomen door de leeraressen E. Groothoff en G. Meurer.

Amsterdam (*bijzondere*). S. C. G. van den Goes, leerares in geschiedenis en aardrijkskunde en C. M. Bleeker, leerares in teekenen, verlieten de school aan het einde van den vorigen cursus.

Dr. W. Vogelsang stelde zich niet opnieuw beschikbaar voor het onderwijs in kunstgeschiedenis.

De nieuwbenoemde leerares in het handteeken J. G. Becking, werd met het geven van dat onderwijs belast.

Haarlem. Dr. W. Vogelsang, tijdelijk leeraar in de kunstgeschiedenis had den wensch te kennen gegeven voor den cursus 1906/07 niet weder benoemd te worden.

J. C. E. Peelen is 8 Augustus ll. tot tijdelijk leerares in de kunstgeschiedenis benoemd.

Daar de derde klasse, evenals de eerste en de tweede gesplitst moest worden, is G. W. Ruinen aangesteld voor een jaar, om in de eerste twee klassen les te geven in Nederlandsch, aardrijkskunde en rekenen.

Bloemendaal ('t Kopje). De middelbare meisjesschool 't Kopje, werd 1 September 1906 geopend; 3 weken na de opening overleed ééne der directrices, T. M. Kunst, leerares in het Duitsch.

Als leerares voor het Duitsch werd benoemd A. Lohrmann.

Van 5 September—15 October zijn de Fransche lessen waargenomen door de leerares Vivier te Parijs, waartoe toestemming van den Minister was verkregen; de leerares Düllmann kon hare betrekking niet eerder aanvaarden, daar zij tot dien datum elders verbonden was.

Hilversum (*Godelindeschool*). De leerares Thomassen was genoodzaakt haar aantal lesuren aan de school te beperken; zij bepaalde zich tot het geven van twee geschiedenislessen per week in de eerste en 2 dito in de tweede klasse. De leerares dr. Baudet werd nu met het verdere geschiedenisonderwijs belast, terwijl er voor de aardrijkskunde in de 5 klassen eene leerares met akte middelbaar onderwijs, A. Bok, werd aangesteld. De leerares Ott de Vries vertrok 15 Juli voor hare verdere studiën naar Kopenhagen; in hare plaats werd met 1 September E. J. Labarre, leeraar middelbaar onderwijs te Amsterdam aangesteld. Deze werd echter op 1 November tot Britsch vice-consul te Amsterdam benoemd en vervangen door de leerares Borneman, leerares in de Engelsche taal en letterkunde te Utrecht.

In plaats van de leerares G. van Suchtelen werd de leerares M. Backelman op 1 September met het handwerkonderwijs belast.

Groningen. Het verlof aan de leerares Wouters tot 1 Maart verleend moest tot het eind van den cursus worden verlengd en toen zij ook in September niet in staat bleek de lessen te hervatten werd haar eervol ontslag verleend, met ingang van 1 October; de leerares A. Malan bleef gedurende dien tijd en verder tot het begin der Kerstvacantie de lessen in het Fransch in de hoogste drie klassen geven.

Tot opvolster van de leerares Wouters werd benoemd W. G. Mensink, leerares aan de Rijks- hoogere burgerschool te Gouda; de leerares A. E. J. Bruins vroeg en verkreeg eervol ontslag met ingang van 1 September, evenzoo de leeraar S. Poelman.

Voor het onderwijs door deze docenten gegeven werd benoemd Ph. v. Harreveld, die bij het begin van den cursus zijne functie aanvaardde.

Aan de leerares S. Hofker werden in de 2de klasse 2 lesuren in het Nederlandsch opgedragen; de leerares E. Treem werd daardoor eenigszins ontlast.

Aan de leerares M. E. de Vries werd op haar verzoek een jaar verlof verleend met ingang van 1 September. Zij stelde als plaatsvervangster de leerares I. Thomése, die bij het begin van den cursus in functie trad.

Utrecht. In de plaats van N. Posthuma werd van Raders definitief tot leerares in de gymnastiek benoemd; Honing werd als leerares in het Duitsch tijdelijk vervangen door E. Leus, en definitief door M. Valkhoff. Op haar verzoek werd Quispel, die om haar leeftijd had moeten aftreden, een jaar gecontinueerd.

De volgende tabel vermeldt het aantal en de bevoegdheden der leeraressen en leeraren, die op 31 December 1906 aan de middelbare scholen voor meisjes werkzaam waren.

SCHOLEN.	Leeraressen.							Leeraren.						Totaal der leeraressen en leeraren.	Getal leeraren en leeraressen tevens werkzaam aan eene hoogere burgerschool voor jongens, eene burgeravondschool of gymnasium.
	Doctor of candidaat.	Akte middelb. onderwijs.	Oude akte.	Hoofdakte.	Onderw. akte.	Zonder akte.	Totaal.	Doctor of candidaat.	Akte middelb. onderwijs.	Oude akte of art. 83.	Artt. 82, 89 of 90.	Zonder akte.	Totaal.		
Arnhem	—	7	—	1	—	1	9	4	1	—	—	—	5	14	2
Ubbergen	—	2	—	—	—	3	5	—	—	—	—	—	—	5	—
's Gravenhage	—	18	—	—	(2)1	—	19	—	—	—	—	—	—	19	—
Rotterdam	1	16	—	—	(2)1	—	18	2	1	—	—	1	4	22	4
Leiden	1	11	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	12	—
Dordrecht	—	7	—	—	(2)1	—	8	3	2	—	—	—	5	13	2
Amsterdam (openbare)	2	19	—	—	(2)2	—	23	1	3	—	—	—	4	27	—
Idem (Heerengracht)	1	7	—	—	(2)1	—	9	1	—	—	—	—	1	10	3
Idem (Prinsengracht)	1	6	—	—	(2)1	1	9	—	—	—	—	—	—	9	—
Haarlem	—	12	—	—	(2)1	—	13	2	—	—	—	—	2	15	2
Bloemendaal ('t Kopje"	1	6	—	1	(2)2	(1)3	13	—	—	—	—	1	1	14	—
Hilversum (Godel. sch.)	1	6	—	1	2	—	10	1	4	—	—	(3)1	6	16	2
Utrecht	2	12	—	2	1	—	17	1	1	—	—	—	2	19	2
Leeuwarden	1	9	—	1	1	1	13	—	—	—	—	—	—	13	—
Deventer	—	5	—	—	1	—	6	2	5	—	—	—	7	13	8
Groningen	1	13	—	—	(2)1	—	15	2	—	—	—	1	3	18	—
	12	156	—	6	16	9	199	19	17	—	—	4	40	239	25

(1) 1 arts, 1 toonk. diploma, 1 Zweedsch gymn. diploma. (2) Handteekenen. (3) Slöjd Zweedsch diploma

De leeraressen zonder akte waren die in zang te Arnhem, die in Fransch, Hoogduitsch en Nederlandsch te Ubbergen, die in stenographie te Amsterdam (Prinsengracht), die in gezondheidsleer, toonkunst en gymnastiek te Bloemendaal ('t Kopje) en die in zang te Leeuwarden. De leeraren zonder akte waren die in kunstgeschiedenis te Rotterdam, die in slöjd te Bloemendaal ('t Kopje) en te Hilversum (Godelindeschool) en die in zang te Groningen

De volgende tabel vermeldt de jaarwedden der directrices en van den directeur te Deventer, benevens het getal jaarwedden van de leeraressen en de leeraren en het totaal der jaarwedden.

SCHOLEN.	Jaarwedde van de directrice of den directeur † = vrije woning.	Jaarwedden der leeraressen				Jaarwedden der leeraren				Getal der jaarwedden.	Gezamenlijk bedrag der jaarwedden.
		tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 1500	boven f 1500.	Totaal	tot en met f 1000.	boven f 1000 tot en met f 1500.	boven f 1500.	Totaal.		
Arnhem	f 2 400	2	5	1	9	3	2	—	5	14	f 15 600,00
Ubbergen	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	300,00
's Gravenhage	3 800	3	—	15	19	—	—	—	—	19	35 438,00
Rotterdam	† 3 000	1	1	15	18	2	—	2	4	22	40 008,74
Leiden	2 850	4	3	4	12	—	—	—	—	12	16 060,00
Dordrecht	† 2 400	2	4	1	8	5	—	—	5	13	12 945,00
Amsterdam (openbare)	4 000	5	4	13	23	2	—	2	4	27	48 880,00
Id. (bijz. Heerengracht)	3 000	2	4	2	9	—	—	1	1	10	16 525,00
Id. (Prinsengracht)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Haarlem	2 700	2	5	4	12	1	—	1	2	14	19 200,00
Bloemendaal ('t Kopje)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hilversum (Godelindeschool)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Utrecht	† 2 800	3	4	9	17	2	—	—	2	19	26 900,00
Leeuwarden	2 400	2	(1) 9	1	13	—	—	—	—	13	17 350,00
Deventer	(2) 1 595	2	4	—	6	6	—	—	(3) 7	13	11 050,00
Groningen	2 800	6	6	2	15	1	2	—	3	18	22 900,00
	12	35	49	67	162	22	4	6	33	195	f 283 156,74

(1) Waaronder 1 gecombineerde jaarwedde. (2) Een directeur. (3) Met directeur.

Het aantal jaarwedden der leeraressen is 37 minder dan het aantal betrekkingen in de voorgaande tabel, dit komt omdat de jaarwedden van 4 leeraressen aan de school te Ubbergen van 9 leeraressen aan de bijzondere school te Amsterdam (Prinsengracht), 1 te Haarlem, 13 te Bloemendaal ('t Kopje) en 10 te Hilversum niet zijn opgegeven, verder is het aantal der jaarwedden van de leeraren 7 minder dan dat der leeraarsbetrekkingen uit de voorgaande tabel, omdat van 1 leeraar te Bloemendaal ('t Kopje) en van 6 leeraren te Hilversum (Godelindeschool) die jaarwedden niet zijn opgegeven.

E. LEERPLAN EN TOESTAND VAN HET ONDERWIJS.

Arnhem. Het leerplan voor de handwerken verkreeg eenige uitbreiding.

Ubbergen. Het leerplan wijkt zeer af van dat der gewone middelbare meisjesscholen, daar in hoofdzaak de moderne talen door conversatie worden onderwezen.

's Gravenhage. Het leerplan werd in zooverre gewijzigd, dat in de 2de klasse de handwerken met één uur werden verminderd de natuurlijke historie ook één uur verloor en de wiskunde met twee uren werd vermeerderd.

Amsterdam (*openbare*). In het programma kwam eene kleine verandering, doordat de leerstof der geschiedenis eenigszins anders over de verschillende klassen werd verdeeld, en doordat met het onderwijs in algebra in de 1ste klasse wordt begonnen in plaats van in de 2de klasse, met meetkunde in de 2de klasse in plaats van in de 3de klasse.

In het begin van het jaar werd eene proef begonnen met het openluchtspel voor de 1ste klasse. Deze proef voldeed, zoodat ook in den nieuwen cursus dit spel is voortgezet.

Amsterdam (*bijzondere*). In klasse IV is één uur teekenen vervangen door een uur kunstgeschiedenis.

Utrecht. Het leerplan biedt aan haar die examen wenschen af te leggen voor toelating tot de Universiteit, voor onderwijzeres en voor de handwerken, gelegenheid om extra lessen te ontvangen in de wiskunde, het Nederlandsch, het rekenen en de handwerken.

F. SCHOOLGEBOUWEN EN HULPMIDDELEN BIJ HET ONDERWIJS.

Arnhem. Het gebouw verkeert in onvoldoenden staat; de ventilatie laat veel te wenschen over. Een lokaal waarin de leerlingen zich bij slecht weder gedurende de pauzen kunnen ophouden, ontbreekt. Uit een practisch, paedagogisch en hygiënisch oogpunt is het gebouw af te keuren.

Ubbergen. Het gebouw is eene ruime wel ingerichte villa, met vier ruime, goed verlichte en geventileerde zalen, door een grooten tuin en een park omgeven.

Rotterdam. Het gebouw verkeert in goeden staat en wordt goed onderhouden. Ook de hulpmiddelen voor het onderwijs zijn voldoende en worden, zooveel de geldmiddelen dat toelaten, aangevuld.

Leiden. Gebouw en hulpmiddelen verkeeren in goeden staat. Een der lokalen werd bij den aanvang van den nieuwen cursus ingericht voor handwerklokaal.

Amsterdam. De ventilatie in het teekenlokaal werd eenigszins verbeterd.

De toestand van het gebouw laat veel te wenschen over. In 7 schoollokalen werden de gewone kachels vervangen door vulkachels.

Haarlem. Alle schoollokalen zijn ruim van gas voorzien geworden.

Bloemendaal (*'t Kopje*). Daar de school slechts met een klein aantal leerlingen geopend werd, wordt het onderwijs aanvankelijk gegeven in het woongebouw „'t Kopje". Er wordt echter tegen 1 Mei 1907 naar een geschikt schoolgebouw uitgezien.

Leeuwarden. Het kabinet van natuurlijke historie werd verrijkt met eene schenking bestaande uit eene verzameling vogeleieren en nesten van den heer J. de Vries te Leeuwarden.

Groningen. Het teekenlokaal werd door een kleinen binnenbrand beschadigd en is daarna in beteren staat hersteld.

Het blijft hinderlijk, dat voor natuurwetenschappen slechts één lokaal beschikbaar is. De hulpmiddelen bij het natuur- en aardrijkskundig onderwijs behoeven nog steeds aanvulling.

II.

MIDDELBAAR ONDERWIJS VOOR VAKOPLEIDING.

VAN HET TECHNISCH ONDERWIJS

§ 4. KWEEKSCHOOL VOOR MACHINISTEN EN NEDERLANDSCHE SCHOOL VOOR NIJVERHEID EN HANDEL.

Amsterdam (*Kweekschool voor machinisten*). Een gevoelig verlies leed de school door het overlijden van den directeur J. W. Visser, die sinds de oprichting aan het hoofd der school stond. De leeraar H. Enno van Gelder nam het directeurschap dadelijk na het ontstaan van de vacature op zich en werd in Augustus 1907 definitief tot directeur aangesteld. Aan het hoofd der werkplaatsen G. E Biekart moest wegens familieomstandigheden eervol ontslag worden verleend. Tot opvolger werd aangesteld H. C. van der Pols, 2de-machinist met diploma C bij de stoomvaartmaatschappij „Nederland", oud-leerling der school.

In de afdeeling „Technische School" begon de eerste cursus (September 1906—Februari 1907) met 126 leerlingen. Aan het einde daarvan kon aan vijf leerlingen het diploma voor werktuigbouw en aan acht dat voor suikerfabricage worden uitgereikt. De tweede cursus (Februari—Augustus 1907) ving aan met 124 leerlingen. Aan het einde daarvan werd aan zes leerlingen het diploma voor werktuigbouw en aan drie dat voor suikerfabricage uitgereikt. Het diploma voor leerlingen die de eerste vier semesters volgden en daarna ten minste één jaar in de practijk werkzaam waren, is aan niemand uitgereikt, daar de candidaten die zich daarvoor aanmeldden, niet slaagden.

In de afdeeling voor scheepsmachinisten begon de eerste cursus met 43 leerlingen. Aan het einde daarvan verlieten 7 leerlingen de school om zich verder in de practijk voor een diploma te bekwamen. De tweede cursus ving aan met 42 leerlingen. Aan het einde daarvan begaven 14 hunner zich in de practijk.

Aan den herhalingscursus voor scheepsmachinisten namen deel 32 machinisten voor het examen volgens programma A, van wie 25 slaagden, 28 voor het examen programma B, van wie 17 slaagden, en 11 voor het examen programma C, van wie 5 slaagden.

De avondcursus voor machinedrijvers en stokers eindelijk is door 11 leerlingen geregeld gevolgd.

Over reorganisatie van de school tot eene middelbare technische school, waarbij uitbreiding van het getal vakken, waarvoor opleiding gegeven wordt, en opheffing van het internaat op den voorgrond zouden staan, werden door het schoolbestuur met de Regeering en met het gemeentebestuur uitvoerige onderhandelingen gevoerd.

Enschedé (*Nederlandsche school voor nijverheid en handel*). In het programma kwam alleen wijziging in verband met de organisatie van de vijfde klasse der hoogere burgerschoolafdeeling, welke sinds September 1906 volledig in werking is.

In het onderwijzend personeel kwam eenige wijziging. Aan den leeraar in handelswetenschappen en Staatsinrichting W. C. Gelton werd op zijn verzoek eervol ontslag verleend. Te zijner vervanging werd aangesteld dr. C. Huysman. Aan den leeraar dr. C. L. Jungius werd om redenen van gezondheid een verlof van drie maanden verleend, gedurende welk tijdvak zijne lessen door den directeur en de leeraren dr. W. G. Mann, F. H. Eydman en C. D. C. Appeldoorn werden waargenomen. Tot tijdelijk leeraar in Nederlandsch en Hoogduitsch werd S. Lezer aangesteld.

Op 1 Januari 1906 telde de school 105 leerlingen in afdeeling A, 13 leerlingen in afdeeling B en 28 leerlingen in afdeeling C. In totaal waren toen dus 146 leerlingen aanwezig. In den loop van den cursus verlieten 12 leerlingen de school en werd ééne leerlinge opgenomen, zoodat de cursus met 135 leerlingen sloot. Nadat de toelatings- en herexamens beëindigd waren, telde de school aan het einde van 1906 162 leerlingen, waarvan 119 in afdeeling A, 12 in afdeeling B en 31 in afdeeling C.

Ten einde uitbreiding en reorganisatie van de school voor te bereiden, werd eene commissie van advies door burgemeester en wethouders van Enschedé benoemd, bestaande uit de heeren H. B. Blijdenstein, wethouder, H. ter Kuile Jzn., Harry ter Kuile en dr. A. Borgman. Deze commissie werd in de gelegenheid gesteld door een bezoek aan de textielscholen te Gladbach, Aken, Verviers en Reutlingen omtrent de reorganisatie van de nijverheidsafdeeling tot eene afzonderlijke textielschool hare denkbeelden nader te omlijnen. De tusschen de Regeering en het gemeentebestuur reeds vroeger aangeknoopte onderhandelingen omtrent de reorganisatie werden voortgezet. Reorganisatie van de handelsafdeeling zal ter hand genomen worden, wanneer de plannen voor de textielschool gereed zullen zijn.

§ 5. SCHOLEN VOOR ZEEVAARTKUNDIG ONDERWIJS.

A. ZEEVAARTSCHOLEN.

De volgende tabel geeft de scholen op die aan het einde van 1906 bestonden; verder het getal van directeur en leeraren, het aantal leerlingen gedurende het geheele jaar, den uitslag der toelatings-, overgangs- en eindexamens van den cursus voor onbevarenen, het maandelijksch schoolbezoek van de stuurliedenafdeeling, den uitslag der examens, afgenomen door de Rijkscommissie tot het examineeren van stuurlieden, en ten slotte het bedrag van het schoolgeld voor den cursus voor onbevarenen en voor de stuurliedenafdeeling en eene opgave van de verleende vrijstelling van de betaling van schoolgeld.

SCHOLEN VOOR DE ZEEVAART.	Soort der school	Getal van directeur en leeraren.	Aantal leerlingen. Cursus voor onbevarenen. 1ste jaar.	2de jaar.	3de jaar.	Stuurlieden-afdeeling (gedurende het gehele jaar).	CURSUS VOOR ONBEVARENEN. Toelatingsexamen. zonder examen tot 1der klassen.	tot 1ste jaar.	tot 2de jaar.	tot 3de jaar.	Overgangsexamens van 1ste naar 2de jaar. Geëxamineerd.	Geslaagd.	Afgewezen.	van 2de naar 3de jaar. Geëxamineerd.	Geslaagd.	Afgewezen.	Eindexamens. Geëxamineerd.	Getuigschrift of diploma verkregen.	Afgewezen.	STUURLIEDEN AFDEELING. Maandelijksch schoolbezoek. Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December
Rotterdam,	gesub. openb. school	12	47	27	—	98	—	12	—	—	12	10	2	—	—	—	10	10	—	45	44	39	28	27	26	26	—	34	39	49	48
Amsterdam (Zeemanshuis)	gesub. bijz. school	10	48	48	—	115	3	14	—	—	17	16	1	—	—	—	8	8	—	56	57	49	47	44	43	31	—	34	43	42	38
Amsterdam, (Kweekseh v. d. zeevaart)	bijz. school	15	128	100	96	43	10	21	—	—	29	23	7	28	25	3	19	19	—	10	11	9	9	10	12	7	10	15	20	17	15
den Helder,	gesub. openb. school	6	11	2	—	43	2	9	—	—	3	2	1	—	—	—	6	6	—	9	8	12	13	13	8	4	—	7	13	17	19
Schiermonnikoog,	idem	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	27	24	17	14	13	11	—	11	14	16	18
Terschelling,	idem	7	12	8	—	74	—	12	—	—	8	7	1	—	—	—	11	10	1	17	18	16	16	17	19	17	—	18	18	22	23
Vlieland,	idem	2	—	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	11	7	7	6	5	4	—	5	5	7	7
Vlissingen,	gesub. bijz. school	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	32	30	24	25	26	23	—	35	36	33	36
Harlingen,	idem	4	—	—	—	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	24	18	19	14	14	16	—	11	13	12	15
Groningen,	idem	7	—	—	—	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	38	18	14	12	12	8	—	13	11	13	21
Delfzijl,	gesub. openb. school	9	2	2	—	42	2	1	—	—	2	2	—	—	—	—	5	5	—	28	26	17	16	15	13	12	—	8	9	17	17
Totaal . . .		82	248	187	96	529	17	69	—	—	71	60	12	28	25	3	50	58	1	297	296	239	210	197	191	59	10	191	221	245	257

AFDEELING. Uitslag examens afgenomen door Rijkscommissie tot examineeren van stuurlieden.

Eerste groote stoomvaart. Geëxamineerd.	Geslaagd.	Tweede groote stoomvaart. Geëxamineerd.	Geslaagd.	Derde groote stoomvaart. Geëxamineerd.	Geslaagd.	Eerste groote zeilvaart. Geëxamineerd.	Geslaagd	Tweede groote zeilvaart. Geëxamineerd.	Geslaagd.	Derde groote zeilvaart. Geëxamineerd.	Geslaagd	Eerste kleine vaart. Geëxamineerd.	Geslaagd.	Op de diploma's werd bovendien aanteekening gesteld van *voldoend* afgelegd examen *in de talen* van. Leerlingen voor Engelsch.	Leerlingen voor Fransch.	Leerlingen voor Duitsch	Cursus voor onbevarenen.	Stuurlieden-afdeeling.	OPMERKINGEN.
16	10	3	3	27	20	....	—	—	—	—	—	—	—	30	20	(1) 18	f 50 per jaar.	f 4 per maand.	—
15	13	9	7	45	28	1	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—	f 50 per jaar.	f 4 per maand.	—
11	8	13	11	18	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Alleen kostgeld ad f 200.	Nihil.	2 leerlingen vrijstelling van betaling verleend.
1	—	—	—	10	5	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	f 24 per jaar.	f 4 per maand.	—
2	1	3	2	12	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	f 2 a f 3 per maand.	Vrijstelling van betaling van schoolgelden aan 1 leerling.
7	3	3	3	8 1	6 1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	f 0,75 en f 1,25 p maand.	f 1,50 en f 2,50 p. maand.	Vrijstelling van betaling van schoolgeld werd verleend aan 2 leerlingen cursus onbevarenen en aan 1 leerling stuurliedenafdeeling.
2	1	1	1	3	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	f 11 per jaar.	f 2,50 per maand.	Voor deelneming aan avondlessen wordt het schoolgeld verhoogd met f 0,50 p. m.
1	—	5	4	15	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	f 5 per maand.	Aan 2 leerlingen werd vergunning gegeven tegen half schoolgeld de lessen te volgen.
5	2	4	2	6	5	—	—	—	—	6	3	—	—	—	—	—	—	Nihil.	—
6	4	2	—	6	4	—	—	—	—	4	—	1	1	—	—	—	—	f 2 en f 4 per maand.	—
3	2	3	3	5	4	—	—	—	—	1	—	4	4	—	—	—	f 24 per jaar.	f 2 en f 4 per maand.	—
69	44	46	36	156	110	1	—	—	—	15	6	6	6	30	20	(1) 18			

(1) 13 leerlingen voor de beginselen van gezondheid en verbandleer.

1. *Onderwijzend personeel.*

Rotterdam. De leeraar Hartman werd met den aanvang van den nieuwen cursus weer in zijne tijdelijke betrekking gecontinueerd voor den tijd van één jaar.

Amsterdam (*Zeemanshuis*). Op zijn daartoe wegens drukke werkzaamheden gedaan verzoek, werd J. A. Jongman als leeraar in de practische zeevaartkunde en den scheepsbouw vervangen door R. M. Feninga, leeraar in genoemde vakken aan de zeevaartschool te Schiermonnikoog.

Amsterdam (*Kweekschool voor de Zeevaart*). Op 26 Februari 1906 werd aan commandant W. J. Swart, om gezondheidsredenen, een half jaar verlof verleend en de 1ste-officier G. Doncler als waarnemend commandant aangesteld. De 1ste-officier Stoomvaartmaatschappij „Nederland" G. Botje werd tijdelijk belast met het onderwijs in de practische zeevaartkunde. De leeraar wis- en zeevaartkunde Brug, moest na langdurige ziekte op 1 September den dienst verlaten. In zijne plaats werd tijdelijk benoemd G. Saveur, — van 1 Maart tot 1 Januari — waarna definitief als leeraar in de wis- en zeevaartkunde werd aangesteld P. van der Zee.

Op 1 September heeft commandant Swart, om gezondheidsredenen, pensioen gekregen en is in zijne plaats definitief benoemd de 1ste-officier G. Doncler, terwijl de oud-1ste-officier Holland-Amerika-lijn C. A. G. van der Boom, als 1ste-officier en leeraar in de practische zeevaartkunde op dien datum aan de school is aangesteld.

den Helder. Den 1sten April werd het ziekteverlof van den leeraar Bonk met twee maanden verlengd. Nadat hij vervolgens op zijne aanvrage den 1sten Juli ontslag had verkregen, werd 3 December daaraanvolgend Th. C. W. van Mierlo benoemd tot zijn opvolger.

Schiermonnikoog. Ten gevolge van de benoeming van R. Feninga tot leeraar in de practische zeevaartkunde aan de zeevaartschool te Amsterdam, ontstond eene vacature, waarin tijdelijk tot 15 Juli 1907 voorzien werd door de benoeming van A. Bakker te Schiermonnikoog.

Terschelling De leeraar Brocx het vorige jaar voor den tijd van één jaar benoemd, werd bij raadsbesluit van 4 December 1906 definitief aangesteld.

Vlieland. Door den directeur werd, wegens zijne benoeming tot leeraar aan de Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam, eervol ontslag aangevraagd. Dit werd hem door den gemeenteraad verleend met ingang van 1 Januari 1907.

Vlissingen. Aan C. D. Julius, in de maand Augustus benoemd tot adjunct-directeur der Filiaalinrichting van het Kon. Ned. Meteorologisch Instituut te Rotterdam, werd met ingang van 1 September eervol ontslag verleend. Door het bestuur der school werd in zijne plaats benoemd J. Bremer, gediplomeerd 1ste-stuurman ter koopvaardij, die den 15den October in dienst trad. Gedurende de vacature van 1 September tot 15 October, werd de leeraar Roos belast met het onderwijs in de beginselen der zeevaartkunde; terwijl de andere lessen van den vertrokken leeraar door het andere personeel der school werden gegeven.

Groningen. Door het bestuur der Academie „Minerva" werd aan T. J. F. de Both, op diens verzoek, met ultimo December, eervol ontslag verleend als leeraar in de practische zeevaartkunde en den scheepsbouw. In zijne plaats werd benoemd H. Kool. Overigens hadden er in het onderwijzend personeel geene mutatiën plaats.

Delfzijl. J. W. Kayzer verving den leeraar Wiersema voor het onderricht in bootsmanswerk. De laatste is echter opnieuw benoemd.

De leeraar Glimmenga was van 22 November tot 22 December ongesteld. Zijne lessen zijn waargenomen door den directeur, daarin bijgestaan voornamelijk door de leeraren Dijksterhuis en Meijer.

2. *Leerplan en toestand van het onderwijs.*

den Helder. Daar de aanteekeningen voor de talen van het programma voor stuurliedenexamens vervallen zijn, werd het aantal lesuren in Engelsche taal in de stuurliedenafdeeling van 4 op 2 per week gebracht. Daarvoor in de plaats geeft de betrokkene leeraar in elke der cursusklassen 1 uur Nederlandsche taal.

Vlissingen. Van de vergunning tot het bezichtigen van de verschillende werkplaatsen en de in aanbouw zijnde schepen op de Koninklijke fabriek „de Schelde" wordt steeds gretig gebruik gemaakt en worden daardoor zeer gunstige resultaten verkregen in de vakken stoomwerktuigkunde en scheepsbouw. Om den ijver der leerlingen voor de Engelsche taal te doen vermeerderen, werd door het bestuur der school bepaald, dat zij die zich daarvoor aanmelden, een examen in die taal aan de school kunnen afleggen en wanneer de uitslag gunstig is, aan hen een diploma zal worden uitgereikt. Ten overstaan van het bestuur had driemaal een examen voor dat doel plaats; zeven candidaten werden geëxamineerd, waarvan zes met gunstig gevolg, terwijl één tevens een voldoend examen aflegde in de Hoogduitsche taal.

Als nieuw leervak werd ingevoerd de verbandleer. Deze lessen begonnen den 25sten September. Voorloopig wordt één uur per week in de eerste stuurliedenafdeeling gegeven.

Groningen. Het leerplan is ingericht tot het geven van onderricht aan 1ste-, 2de- en 3de-stuurlieden voor de groote vaart, aan stuurlieden voor de kleine vaart en aan leerlingen der voorbereidende klasse; deze laatsten kunnen echter niet gerangschikt worden onder de rubriek „onbevarenen", daar de meesten gewoonlijk al verscheidene zeereizen hebben gemaakt, wanneer zij zich tot het ontvangen van onderwijs komen aanmelden.

Ingevolge het bepaalde in art. 1, sub 2, van het reglement voor de examens ter verkrijging van een diploma als stuurman aan boord van koopvaardijschepen werd in het afgeloopen jaar aan de school eindexamen voor de kleine vaart afgenomen. Dit examen geschiedde ten overstaan van twee gedelegeerden der Rijks-examencommissie, benevens afgevaardigden der school en werd afgenomen door leeraren der school. Zooals hiervoren is aangegeven werd het door den candidaat met gunstig gevolg afgelegd.

3. *Gebouwen en hulpmiddelen bij het onderwijs.*

Rotterdam. Het toenemend aantal aanvragen voor den 2-jarigen cursus en het toenemend bezoek in de stuurliedenafdeeling maken het noodzakelijk, dat er spoedig eene flinke school verrijze, waarin aan alle tegenwoordige behoeften kan worden te gemoet gekomen.

De hulpmiddelen voor het onderwijs worden geregeld naar behoeften aangevuld.

Amsterdam (*Kweekschool voor de Zeevaart*). Gebouwen, lokalen en hulpmiddelen bij het onderwijs verkeeren in goeden staat.

den Helder. Dit jaar werd in een lang bestaande behoefte voorzien door aansluiting van het gebouw bij de waterleiding; vier kranen werden geplaatst.

Van het Ministerie van Marine werd in bruikleen ontvangen een aantal kaarten, terwijl verscheidene hulpmiddelen van het Koninklijk Instituut der Marine voor het zeevaartkundig onderwijs voor korten tijd ter leen werden ontvangen.

Uitbreiding van leermiddelen voor de natuurkunde is dringend noodzakelijk.

Vlissingen. Het gebouw blijkt niet voldoende ruimte aan te bieden. De leermiddelen werden aangevuld.

Groningen. Het gebouw en de lokalen geven geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen. De lokalen werden tevens gebruikt door leerlingen der burgeravondschool.

De collectie instrumenten werd uitgebreid door aanschaffing van een astronomischen kijker en van eenige kleinere instrumenten, betrekking hebbende op de draadlooze telegraphie.

Delfzijl. Een lokaal is aanmerkelijk verbeterd door het aanbrengen van eene nieuwe rookleiding. De hulpmiddelen voor het onderwijs zijn zeer voldoende.

B. VISSCHERIJSCHOLEN.

Maassluis. Het 8ste cursusjaar van de Maassluissche visscherijschool werd aangevangen den 20sten December 1905 met 32 leerlingen, waarvan de leeftijd van 14 tot 32 jaar uit elkander liep; het meerendeel van deze leerlingen had reeds vroeger de lessen gevolgd.

Aan de jongeren beneden 18 jaar werd les gegeven in cijferkunde, aardrijkskunde en het metrieke stelsel door H. v. d. Engel en in splitsen, knoopen, tuigklaarmaken, uettenboeten en vleetklaarmaken door P. v. d. Hoeven en J. de Niet.

De oudere leerlingen boven 18 jaar werden door K. Hes onderwezen in cijferen en in zeevaartkunde, waarbij het ontwerpprogramma van het Staatsexamen voor stuurman en schipper werd gevolgd.

Aan het op Maandag 9 April gehouden examen namen 7 leerlingen deel, die allen slaagden; 4 voor schipper en 3 voor stuurman.

Scheveningen. Het schoolgebouw en de schoolmeubelen verkeeren in zeer goeden staat.

Eiland Marken. Dit jaar werd aangesteld de leeraar Kl. Feerhuis, die in het bezit is van het diploma als schipper op visschersvaartuigen, uitgereikt te Emden (Duitschland).

Bovendien werd den arts P. van Beuzekom opgedragen, les te geven in eerste hulp bij ongelukken.

Volendam. De visscherijschool te Volendam werd in 1906 bezocht door 52 leerlingen, wier leeftijden van 14 tot 22 jaar uiteenliepen. Het onderwijs werd gegeven van 1 Januari tot 1 Maart en van 1 November tot 1 Januari, des Maandags- en Vrijdagsavonds van 6 tot 8 uur.

De leerlingen waren in 2 afdeelingen geplaatst; in de eerste zij die de lessen voor de eerste maal volgden en de achterlijken, in de tweede klasse alle anderen.

Ook in 1906 was de belangstelling zeer voldoende, doch de open winter was niet bevorderlijk aan het getrouw bezoek, omdat bij open zee de visschers dagelijks uitvaren en lang niet altijd, vooral niet in Februari, tijdig genoeg weer binnen zijn om de lessen te kunnen bijwonen. Deze omstandigheid werkt zeer belemmerend op het geregelde van het onderwijs en hierin, alsmede in het feit, dat van Volendam uit nog betrekkelijk weinig manschappen ter Noordzee-visscherij gaan, ligt de oorzaak, dat de school niet afdoende gereorganiseerd kan worden, want ook de best ingerichte school kan alleen bij geregeld bezoek voldoende vruchten opleveren. Het gemiddeld bezoek was in het afgeloopen jaar 31.

Enkhuizen. De leeraar in de practische zeevaartkunde Bloos, kreeg op zijne aanvrage eervol ontslag. Als zijn opvolger werd benoemd de leeraar Harding.

Het bestuur der visscherijschool vindt onderwijs in de Engelsche taal noodzakelijk voor de leerlingen die op de Noordzee varen en veel met Engelsche visschers in aanraking komen of aangemonsterd zijn op loggers die dikwijls Engelsche havens binnen loopen. Met het geven van onderwijs in de Engelsche taal is thans de leeraar Remmerswaal belast.

Het onderwijs wordt door de leerlingen met belangstelling gevolgd, schoolverzuim kwam nagenoeg niet voor. Het is jammer, dat de reeds zoo korte leertijd van vier maanden dit jaar tot drie maanden is beperkt, doordat de leerlingen in November òf nog op loggers ter haringvangst waren òf nog noodig waren voor de botvisscherij, die dit jaar veel langer werd voortgezet dan in andere jaren.

Vlaardingen. Eenige leerlingen verlieten gedurende den cursus de school, zoodat aan het examen, dat 5 en 6 April 1906 werd afgenomen, door 20 leerlingen werd deelgenomen. Aan 4 leerlingen werd het schippers- en aan 13 het stuurmansdiploma uitgereikt, terwijl aan 6 van de 9 leerlingen van den voorbereidenden cursus een getuigschrift voor het naar behooren volgen der lessen werd geschonken.

In het gebouw van de burgeravondschool werden door de gemeente twee lokalen ten gebruike gegeven voor gewoon schoolonderwijs, terwijl zij voor het onderwijs in eenige andere vakken de beschikking gaf over de voormalige meisjesschool, die aan de burgeravondsschool grenst. Door de aanschaffing van eenige hoogst noodzakelijke leermiddelen, waaronder een kompas, kon meer aanschouwelijk onderwijs worden gegeven. Voor het practisch onderwijs ontbrak echter nog een scheepje, dat nu voor den cursus 1907 in aanmaak is.

Katwijk aan Zee. Het theoretisch onderwijs wordt gegeven in de openbare school, welker lokalen voor de visscherij kosteloos ten gebruike gesteld en van vuur en licht voorzien worden.

Voor het examen ter verkrijging van een diploma als machinist aan boord van koopvaardijschepen meldden zich in 1906 aan 207 candidaten. Hiervan werden geëxamineerd 195 candidaten en wel 110 volgens programma A, 69 volgens programma B en 16 volgens programma C. Voor A slaagden 77, voor B 44 en voor C 8 candidaten, in totaal dus 129 of ruim 66 pct. der geëxamineerden. Voor den sleepdienst hebben zich geene candidaten aangemeld. Het verslag der commissie, welke belast is geweest met het afnemen van deze examens, volgt als bijlage hierachter.

Voor het examen ter verkrijging van een diploma als stuurman aan boord van koopvaardijschepen meldden zich in 1906 aan 331 candidaten voor 360 diploma's. Geëxamineerd werden 321 candidaten nl. 308 voor een diploma en 13 voor een aanvullingsdiploma. Hiervan slaagden onderscheidenlijk 197 en 7 candidaten. Het verslag der commissie welke belast is geweest met het afnemen van deze examens, volgt als bijlage hierachter.

§ 6. HUISHOUD-, INDUSTRIE-, KOOK- EN VAKSCHOLEN VOOR MEISJES.

De volgende tabel geeft een overzicht van de vakken, welke aan bovenbedoelde scholen worden onderwezen, het aantal leeraressen en leeraren, het bedrag van het schoolgeld en het totaal bedrag der jaarwedden van het onderwijzend personeel aan elke school. Tevens geeft de tabel aan, hoeveel leerlingen met, hoeveel zonder diploma de school hebben verlaten.

GEMEENTE.	Naam der school.	Soort der school.	VAKKEN VAN ONDERWIJS. Practische.	VAKKEN VAN ONDERWIJS. Theoretische.	Duur van den volledigen cursus.	Afzonderlijke cursussen.	Toegelaten tot de school.	De school verlaten met diploma.	De school verlaten zonder diploma.	Aantal leeraressen en leeraren.	Aantal leerlingen.	Bedrag van het schoolgeld per jaar.	Totaal bedrag der jaarwedden.
Alkmaar.	Huishoud- en industrieschool.	Gesubs. dag- en avondsch.	Confectienaaien, fraaie en nuttige handwerken, koken, huishoudkunde, strijken.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, boekhouden, voedings- en gezondheidsleer, warenkennis, stijl- en ornamentleer.	3 jaar	In handwerken, teekenen, strijken, koken, boekhouden, costuum- en linnennaaien.	35	8	36	23	200	f 25, f 40, f 60	f 9 425,00
Amersfoort.	Idem	Idem.	Cartonneeren, hand- en machinenaaien, borduren, behandeling van de wasch, koken, huishoudelijk werk, nuttige handwerken.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, boekhouden, Fransch, Duitsch, Engelsch, natuurkennis, geschiedenis, voedings- en gezondheidsleer, warenkennis, opvoedkunde, verbandleer en hygiëne.	2 en 3 jaar.	In koken, strijken, verstellen, fröbeln.	51	4	—	15	198	f 6—f 60	4 535,00
Amsterdam.	Industrieschool voor vrouwelijke jeugd.	Gesubsidieerde dagschool.	Confectienaaien, kunstnaaldwerk, cartonneeren, handnaaien, kantwerken, stenographie, machineschrijven, strijken.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, boekhouden, pharmacie.	3 jaar.	Wollen naaien, strijken, maatnemen, knippen en vervaardigen van kleedingstukken.	71	47	1	26	242	f 10, f 25, f 30	19 650,00
Idem	Huishoud- en industrieschool.	Gesubs. dagteeken- en kunstambachtsschool voor meisjes.	Boetseeren, houtsnijden, gipsbewerking, boekbinden.	Natuurteekenen, teekenen naar platen, ornament-, decoratief- en rechtlijnig teekenen, reken- en meetkunde, projectie, perspectief, stijl- en ornamentleer, heraldiek.	3 à 4 jaar.	In de afdeeling teekenschool: teekenen en schilderen voor kinderen en voor onderwijzeressen. In de afdeeling kunstambachtschool: stileeren, boetseeren, lithographeeren, etsen, houtsnijden, boekbinden.	36	—	—	11	83	f 20, f 40, f 80	8 207,50
Idem	Nieuwe huishoudschool.	Niet gesubs. dag- en avondschool.	Handnaaien, verstellen, knippen, koken, huishoudwerk, behandeling van de wasch, strijken.	Boekhouden, warenkennis, voedings- en gezondheidsleer, opvoedkunde, natuurkennis.	2 à 3 jaar.	Dekken en dienen, verstellen, strijken, verbandleer, waschcursus.	—	55	—	15	225	f 12—f 250	8 187,89
Idem	Huishoudschool.	Niet-gesubs.	Verstellen, huishouden, koken, behandeling van de wasch en strijken, dekken en dienen.	Boekhouden, voedings- en gezondheidsleer, huishoudkunde, verbandleer, natuurkunde en keukenscheikunde.	—	Voor opleiding kinderjuffrouw ten opzichte der vakken, verstellen, wasschen, strijken, opleiding onderwijzeres in koken en voedingsleer.	—	—	—	14	—	f 10—f 650	—

GEMEENTE.	Naam der school.	Soort der school.	VAKKEN VAN ONDERWIJS. Practische.	VAKKEN VAN ONDERWIJS. Theoretische.	Duur van den volledigen cursus.	Afzonderlijke cursussen.	Toegelaten tot de school.	De school verlaten met diploma.	De school verlaten zonder diploma.	Aantal leeraressen en leeraren.	Aantal leerlingen.	Bedrag van het schoolgeld per jaar.	Totaal bedrag der jaarwedden.
Amsterdam.	Openbare werk- en leerschool.	Niet-gesubs.	Koken, huishoudkunde, behandeling van de wasch, strijken, nuttige handwerken, machine- en wollennaaien.	Taal, rekenen, zang, warenkennis en gezondheidsleer.	2 jaar.	Neen.	—	—	—	13	146	20 centen, 6 cent per week en niets	—
Arnhem.	Industrieschool.	Gesubs. dagsch.	Confectienaaien, kunstnaaldwerk, linnennaaien, machinenaaien en -borduren, stoppen, mazen, knippen, breien, wasch, strijken, koken.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, boekhouden, Fransch, voedings- en gezondheidsleer, opvoedkunde, hygiëne, kennis der natuur, aardrijkskunde.	5 jaar.	Boekhouden, costuumnaaien, strijken.	122	40	24	21	269	f 5 tot f 40	f 11 905,00
Idem	Kook-, huishoud- en industrieschool.	Idem.	Nuttige handwerken, koken, huishoudkunde, strijken, wasch.	Boekhouden, voedings- en gezondheidsleer, warenkennis, opvoedkunde, schei- en natuurkunde, plant- en dierkunde, verbandleer.	2 à 3 jaar.	Koken, strijken, wasch, handwerken.	186	11	—	15	191	f 12 tot f 650	3 725,00
Deventer	Vrouwenarbeidsschool.	Idem.	Confectienaaien, handnaaien, machinenaaien, mazen, stoppen, knippen, wasschen, strijken, huishoudkunde, koken.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, boekhouden, warenkennis, voedings- en gezondheidsleer.	—	Costuumnaaien, verstellen, koken, strijken.	68	—	—	18	239	f 3, f 9	8 965,00
Dordrecht	Industrie- en huishoudschool.	Gesubs. dag- en avondsch.	Handnaaien en knippen, machinenaaien, verstellen, mazen, stoppen, breien, haken, borduren, costuumnaaien, handwerken (fraaie), huishoudkunde, koken, strijken, wasch.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, boekhouden, Fransch, natuurkunde, kunstgeschiedenis, hygiëne, ziekenverpleging.	—	Handwerken, costuumnaaien, koken, teekenen, knippen.	37	18	—	17	249	f 0,25 tot f 200	9 751,50
Groningen.	Kook- en huishoudschool.	Idem.	Koken, strijken en behandeling der wasch, huishoudelijk werk, handwerken, verbandleer.	Natuur- en scheikunde, huishoudkunde, boekhouden, voedings- en gezondheidsleer, warenkennis.	—	—	—	5	—	13	116	f 6 tot f 550	4 699,50
Idem	Industrieschool.	Gesubs. dagsch.	Confectienaaien, handnaaien, machinenaaien, kunstnaaldwerk, knippen, breien, mazen.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, schrijven, boekhouden, Fransch, plantkunde, aardrijkskunde en geschiedenis.	3 jaar.	—	39	—	—	13	158	f 5, f 10, f 20	10 477,00
den Haag.	Vakschool v. meisjes.	Idem.	Linnennaaien, machinenaaien, handnaaien, knippen, verstellen, breien, merken, mazen, stoppen, fraaie handwerken, koken, huishoudkunde, wasch.	Teekenen, taal en lezen, rekenen en schrijven, aardrijkskunde, Fransch, Fröbelen, tuinbouw, voedings- en gezondheidsleer, opvoedkunde en warenkennis.	—	Koken, huishouden, boekhouden, naaien enz.	111	20	—	31	416	f 0,25 per week tot f 200 per jaar.	12 313,29[5]
Idem	Industrieschool voor meisjes.	Idem.	Confectie-, hand- en machinenaaien, kunstnaaldwerk, waschbehandeling.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, boekhouden, schrijven, aardrijkskunde, natuurkennis.	3 jaar.	Handwerken, wasch, boekhouden.	60	42	—	18	201	f 25 tot f 60	14 432,25[5]
Haarlem.	Huishoud- en industrieschool.	Idem.	Confectie- en handnaaien, kunstnaaldwerk, wasch, koken, huiswerk.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen. opvoedkunde, huishoudkunde, voedings- en gezondheidsleer, warenkennis.	—	Naaien, wasch, koken, Fröbelen, huishoudkunde, verbandleer en hygiëne.	—	17	—	22	333	Van f 5 tot f 650	10 175,45
Leeuwarden.	Industrie- en huishoudschool	Gesubs. dag- en avondschool.	Confectie- en handnaaien, kunstnaaldwerk, koken, wasch, huiswerk.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, voedings- en gezondheidsleer, warenkennis.	—	Koken, naaien, mazen, stoppen, verstellen, knippen.	—	—	—	9	206	Van f 6 tot f 50	2 875,00
Nijmegen.	de Nijmeegsche kookschool.	dagschool.	Handnaaien, koken, wasch, strijken, huishoudkunde, warenkennis.	Boekhouden, warenkennis, voedings- en gezondheidsleer, natuurkennis, opvoedkunde.	2 jaar.	—	—	6	—	13	149	f 650	3 979,50
Rotterdam.	Industrieschool.	Gesubs. dagsch.	Confectie- en handnaaien, kunstnaaldwerk, machinenaaien, nuttige handwerken, strijken, machineschrijven, stenographie, aardrijkskunde, meetkunde.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, boekhouden, Fransch, gezondheidsleer, algemeene geschiedenis, kunstgeschiedenis.	3 jaar.	Boekhouden, strijken, fraaie handwerken, costuumnaaien, machineschrijven.	31	42	—	23	294	f 15 tot f 60	15 814,95
Schiedam.	Huishoud- en industrieschool.	Gesubs. dag- en avondschool,	Confectie- en handnaaien, knippen, mazen, stoppen, machinenaaien, koken, huishoudkunde, wasch.	Teekenen, Nederlandsch lezen, rekenen, voedings- en gezondheidsleer.	3 jaar.	Koken, strijken, nuttige handwerken.	47	28	125	12	194	f 0,25 tot f 25	3 408,02
Utrecht.	Industrie- en huishoudschool.	Idem.	Handnaaien, machinenaaien, kunstnaaldwerk, knippen, koken, wasschen, strijken, huishoudkunde.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, boekhouden, Fransch, warenkennis, huishoudkunde, Fröbelen.	—	Koken, strijken, verstellen.	80	31	—	18	749	f 0,75 tot f 40	6 581,45[5]
Zwolle.	Huishoud- en industrieschool.	Idem.	Confectie-, hand- en machinenaaien, kunstnaaldwerk, knippen, koken, strijken, wasschen, vouwen, schilderen.	Teekenen, Nederlandsch, rekenen, boekhouden, aardrijkskunde en geschiedenis, natuurkennis, warenkennis, Fransch, Duitsch.	3 jaar.	Teekenen, schilderen, handwerken, costuumnaaien, koken, strijken, verstellen, ziekenverpleging.	21	40	—	—	141	f 10 tot f 25	8 783,35

Alkmaar. In 1906 zijn de leervakken uitgebreid met een cursus ter opleiding voor de akte teekenen lager onderwijs. Twee leerlingen slaagden voor vak *k*, vier voor *t* van art. 2 der wet op het lager onderwijs. Leerares Aalbers, de directrice, vertrok naar Leeuwarden en werd 15 Juni vervangan door leerares Arbeiter. Bestelwerk wordt slechts vervaardigd voor bestuursleden, leeraressen en leerlingen en hare ouders; alles tegen stadsprijs. Op de tentoonstelling te Deventer behaalde de school in de afdeeling: „Eigen ontwerp en werk" den eersten prijs, en op de tentoonstelling voor vrouwenarbeid te Parijs werd aan het werk der school eene eervolle vermelding toegekend.

Amsterdam. (*Dagteeken- en kunstambachtsschool voor meisjes*). Wegens plaatsgebrek valt aan uitbreiding der leervakken niet te denken. Wegens de benoeming van den leeraar J. B. Smits tot professor aan den Künstgewerbeschule te Zürich werd in diens plaats voor het boekbinden benoemd de leeraar v. d. Born. Twee leerlingen slaagden in 1906 voor het toelatingsexamen der Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers; drie hadden succes bij het admissie-examen voor de Rijksacademie voor beeldende kunsten, één voor dat der Rijksschool voor kunstnijverheid.

Arnhem (*Industrieschool*). Aan het onderwijs in het costuumnaaien werd uitbreiding gegeven door het aantal leeraressen met ééne te vermeerderen. Ook thans werd op bestelling gewerkt, terwijl voorts de op de school vervaardigde voorwerpen op een bazaar werden verkocht, of verloot. Leerares Veenstra, in 1905 tijdelijk aangesteld, werd voor vast benoemd.

Arnhem (*Kook-, huishoud- en industrieschool*). In 1906 werden wegens grooten toeloop 3 parallel-cursussen gegeven in verstellen en naaien aan vrouwen en meisjes uit den arbeidersstand. Conijn werd als leerares in handwerken vervangen door leerares Jansen; van Leeuwen, leerares in koken en voedingsleer, strijken en waschbehandeling, werd voor vast benoemd.

Groningen. (*Kook- en huishoudschool*). Deze inrichting blijft zich verheugen in een druk bezoek en groote belangstelling, ondanks de beperkte ruimte der lokalen. Maar juist daarom doet zich steeds sterker de behoefte gevoelen aan eene nieuwe school met veel licht en lucht.

's Gravenhage (*Vakschool voor meisjes*). Nieuwe leervakken werden in 1906 niet aan het onderwijs toegevoegd. Elf leerlingen slaagden voor het diploma huishoudster, 3 voor kinderjuffrouw 2 voor kamenier, 1 voor kamenier-linnenmeid, 1 voor meid-alleen en 1 voor tweede-meid. Drie leerlingen-kinderjuffrouw, die het schooldiploma ontvingen, slaagden ook voor het examen Tesselschade. Verschillende tijdelijke leeraressen kregen definitieve aanstelling

Op het atelier werkt men op bestelling, verstelwerk incluis. De eigen wasch en eenige wasschen van buiten af worden kant en klaar opgeleverd. Bussen voor het middagmaal en verschillende schotels worden op aanvraag aan huis bezorgd.

Haarlem. Van Doorn werd eervol ontslagen als leerares in het teekenen, wegens het niet bezitten van de akte M[1], en in hare plaats benoemd leerares A. van Gelder.

Uitbreiding van het aantal klassen maakte de benoeming van leerares Uitermark noodzakelijk.

Leeuwarden. Deze school werd 4 September 1906 geopend.

Nijmegen. Leerares Methorst legde als directrice haar betrekking neer, en werd bij het begin van den cursus 1905—1906 vervangen door leerares Huisinga.

Plannen zijn aanhangig om voortaan ook op te leiden voor kinderjuffrouw.

Rotterdam. Tien leerlingen dezer inrichting verkregen de akte voor nuttige, en zes die voor fraaie handwerken; voorts werden nog tal van diploma's en getuigschriften uitgereikt.

Op de tentoonstelling van kunstnaaldwerk te Deventer behaalde de school een eersten prijs en eene der leerlingen de gouden medaille.

Schiedam. Door de leerlingen vervaardigde kleedingstukken werden aan belangstellende stadgenooten verkocht, terwijl klaargemaakte spijzen gaarne op bestelling werden geleverd.

Zwolle. Aan deze inrichting werd in 1906 een cursus in nuttige handwerken geopend, terwijl verder werd besloten om ook bestelwerk voor costumes aan te nemen. Gereedgemaakte spijzen worden op aanvrage tegen betaling geleverd.

De hier volgende tabel geeft een overzicht van den toestand van de financiën van de huishoud-, industrie-, kook- en vakscholen voor meisjes.

INKOMSTEN.

SCHOLEN.	Subsidie van				Bijdragen van particulieren.	Rente van kapitaal.	Schoolgelden.	Opbrengst van afgeleverd werk.	Overige inkomsten.	Totaal.
	het Rijk.	de provincie.	de gemeente.	vereenigingen.						
Alkmaar . . .	f 5 000,00	f 1 500,00	f 2 500,00	f 225,00	f 340,00	—	f 2 997,82	f 112,82	f 385,69	f13 061,33
Amersfoort . .	3 500,00	700,00	1 750,00	700,00	545,00	—	3 486,47	399,33[5]	470,61	11 551,42[5]
Amsterdam .	6 500,00	2 500,00	7 500,00	1 000,00	1 469,50	—	5 821,00	1 302,96	—	26 093,46
Idem . . .	2 000,00	1 000,00	1 500,00	—	—	—	3 995,85	—	433,89	8 929,74
Idem . . .	—	—	—	—	—	f 535,62	22 689,27	1 367,88	210,19	24 802,96
Idem . . .	—	—	—	—	210,00	—	20 948,86	585,86[5]	—	21 744,72[5]
Idem . . .	—	—	—	—	—	—	350,82	41,07	—	391,89
Arnhem . . .	5 500,00	2 000,00	7 000,00	—	1 031,50	78,70	4 852,55	1 155,00	770,60	22 388,35
Idem . . .	1 500,00	—	2 000,00	—	506,00	—	6 961,05	212,70	42,22	11 221,97
Deventer . .	5 000,00	1 097,60	5 040,00	—	211,00	9,50	593,25	1 724,11[5]	1 124,27[5]	14 799,74
Dordrecht . .	2 500,00	1 000,00	1 000,00	—	2 500,00	—	4 591,47	755,13[5]	4 277,29	16 623,89[5]
Groningen . .	—	500,00	500,00	250,00	—	81,03	11 287,54	312,79	33,58[5]	12 964,94[5]
Idem . . .	3 500,00	500,00	3 000,00	—	317,00	—	2 335,00	—	1 898,06[5]	11 550,06[5]
's Gravenhage .	7 000,00	1 000,00	6 500,00	—	2 291,50	—	8 130,58	2 957,27[5]	2 419,20	30 298,55[5]
Idem . . .	6 000,00	3 500,00	7 500,00	—	762,50	20,00	4 710,50	201,49	102,40	22 796,89
Haarlem . .	4 500,00	1 400,00	1 850,00	—	2 093,50	275,52[5]	9 734,79[5]	1 012,68[5]	780,13[5]	21 646,64
Leeuwarden. .	3 997,42[5]	1 000,00	464,38[5]	260,00	1 095,00	97,24[5]	1 513,52[5]	230,22	53,05	8 710,85
Nijmegen . .	—	—	200,00	—	157,50	—	10 171,17[5]	155,85	26.22	10 710,74[5]
Rotterdam . .	6 233,56	3 000,00	6 250,00	75,00	2 483,00	589,42	6 143.37	2,00	—	24 776,35
Schiedam. . .	2 992,21	—	—	—	368,00	—	1 077,48	263,75	337,61	5 039,05
Utrecht . . .	4 000,00	1 000,00	4 125,00	—	764,20	399,67	8 702,84	1 255,87	71,78	20 319,36
Zwolle. . . .	5 500,00	1 144,47	1 000,00	25,00	634,00	—	4 606,75	—	—	12 910,22
Totaal. . .	f75 223,19	f22 842,07	f59 679,38[5]	f 2 535,00	f17 779,20	f 2 086,71	f145 701,96[5]	f14 048,81	f13 436,81	f 353 333,14[5]

UITGAVEN.

SCHOLEN.	JAARWEDDEN VAN		Premiën voor het pensionneeren van onderwijzeressen.	Rente en aflossing van opgenomen kapitaal.	Onderhoud en schoonmaak van de gebouwen.	Kosten van leermiddelen, gereedschappen en materiaal.	Kosten van vuur, licht en water.	Bedrag van belasting en assurantie.	Overige uitgaven.	TOTAAL.
	Directrice.	Onderwijzend personeel.								
Alkmaar. . .	f 1 500,00	f 7 925,00	—	f 1 265,00	f 620,20	f 348,40	f 618,38	f 70,40	f 411,71	f 12 759,09
Amersfoort . .	800,00	3 735,00	—	50,59[5]	592,51	655,80	858,63[5]	1 356,21	3 502,66[5]	11 551,41[5]
Amsterdam . .	1 800,00	17 850,00	f 916,68	1 000,00	1 426,21	2 334,42	864,06	232,11[5]	601,85[5]	27 025.34
Idem . . .	2 100,00	5 670,00	135,69	—	50,00	261,53	376,75	—	668,33	9 262,30
Idem . . .	1 000,00	7 207,50	—	—	1 969,60[5]	314,70[5]	1 246,05[5]	96,98	11 237,82[5]	23 072,67
Idem . . .	—	8 187,89	540,05	—	—	—	—	502,21[5]	—	9 230,15[5]
Idem . .	—	8 799,95	—	—	—	—	—	—	—	8 799,95
Arnhem . . .	1 800,00	10 105,00	1 200,00	3 240,00	840,48[5]	2 079,07	700,39	57,54	2 217,01	22 239,49[5]
Idem . . .	850,00	2 875,00	—	—	229,51	531,84	744,55	13,76	5 469,16	10 713,82
Deventer. . .	900,00	8 065,00	40,25[5]	—	132,95[5]	3 566,35	844,59[5]	1,20	1 843,73[5]	15 394,09
Dordrecht . .	1 000,00	8 751,50	85,00	—	718,52	613,76	778,96	243,02[5]	4 433,13	16 623,89[5]
Groningen . .	750,00	3 949,50	75,78	760.10	—	—	—	150,76[5]	6 446,78	12 132,92[5]
Idem . . .	2 000,00	8 477,00	—	—	106,28[5]	340,88	495,96	25,85	97,74	11 543,71[5]
's Gravenhage .	1 050,00	11 263,29[5]	399,34[5]	—	768,56	7 249,20[5]	1 753,88	65,59	6 714,60[5]	29 264,48
Idem . . .	1 600,00	12 832,25[5]	—	5 581,76	1 071,84	1 475,05	842,80[5]	136,63[5]	354,56[5]	23 894,81
Haarlem . . .	700,00	9 475,45	—	2 927,50	419,81	1 041,70	1 254,56	276,00	5 747,43	21 842,45
Leeuwarden. .	600,00	2 275,16	122,06	—	123,06	2 512,89[5]	156,10	6,22[5]	398,61[5]	6 194,11[5]
Nijmegen . .	800,00	3 179,50	—	960,00	—	4 379,08	—	116,03[5]	759,45	10 194,06[5]
Rotterdam . .	1 062,50	14 752,45	2 500,00	2 980,00	772,38[5]	374,10	999,39	149,61	1 219,87[5]	24 810,31
Schiedam. . .	750,00	2 758,02	—	—	400,00	712,94	—	6,68	1 193,86[5]	5 821,50[5]
Utrecht . . .	1 600,00	4 981,45[5]	—	2 280,00	548,31	5 527,22	1 646,97	259,89[5]	3 444,56	20 288,41
Zwolle . . .	1 300,00	7 483,35	304,27	1 213,79	419,19	677,50	1 185,91	38,07	733,92	13 356,00
Totaal. . .	f 23 962,50	f170599,27[5]	f 6 319,13	f22 258,74[5]	f11 209,43[5]	f34 996,44[5]	f 15 367,95	f 3 804,80	f57 496,72[5]	f 346015,00[5]

§ 7. AMBACHTSSCHOLEN.

A. SOORT DER SCHOLEN ENZ.

Door de opening van de scholen te Oud-Beijerland en te Hulst en de reorganisatie van de theoretische ambachtsschool te Deventer tot eene volledige ambachtsschool, klom het aantal dezer scholen tot 38.

De vakscholen voor kleermakers te Utrecht en te Arnhem zijn bovendien in deze § opgenomen.

In de volgende tabel zijn de scholen vermeld met opgave van de soort der school, de vakken van onderwijs, het aantal uren, gedurende zomer en winter aan die vakken besteed, den duur van den cursus en het bedrag van het schoolgeld.

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Soort der school.	VAKKEN VAN ONDERWIJS. Theoretische.	Uren p. week. Z.	Uren p. week. W.	Practische.	Uren p. week. Z.	Uren p. week. W.	Begin en einde van het schooljaar.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld per jaar.
Noordbrabant.	's Hertogenbosch.	Gemeentelijke gesubs. dagschool.	Rechtl.- en vakteek., proj.-, constr.leer, materialen kennis, natuur-, werktuigk., rek., wisk., Ned. taal.	25½	30	Timmeren.	94½	83	1 April—half Maart.	3 jaar.	f 4, f 2, f 1.
	Breda.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., mat.k., proj.-, constr.l., natuurk., rek., wisk., Ned. taal.	69	60	Timm., smeden, machine-bankw., verven, meubelm., hout- en ijzerdraaien, boetseeren.	75	84	1 Mei—30 April.	3 „	f 5.
	Eindhoven.	Bijzondere gesubs. dagschool.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., natuurk., rek., wisk., Ned. taal.	84	80	Timm., smeden, meubelmaken, verven, machine-bankw., ijzer- en houtdraaien, beeldh., boetseeren.	278	254	1 April—31 Maart.	3 „	f 0,25 per week.
	Tilburg.	Idem.	Rechtl., vak-, hand-, ornam.teek., proj.-. constr.l., mat.k., werkt.-, stoomw.k.	180	152	Timmeren, smeden, machine-bankwerken, verven en ijzerdraaien.	208	172	Idem.	3 „	f 2,50 en f 5.
Gelderland.	Arnhem.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., natuurk., werkt.-, stoomw.k., rek., wisk., Ned. taal.	64	64	Timm., smeden, machine-bankw., meubelm, verven, hout- en ijzerdraaien, boetseeren.	340	340	Idem.	3 „	f 10, f 20, f 30, f 40 en f 50.
	Idem.	Idem.	Rechtl.t., voortgezet onderwijs.	18	18	Kleermaken.	208	172	—	3 „	Gratis.
	Tiel.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., natuurk., werkt.-, stoomw.k., rek., wisk., Ned. taal.	65	65	Timmeren, smeden, machine-bankw., meubelm. verven en ijzerdraaien.	210	210	1 April—31 Maart.	3 „	f 6.
	Nijmegen.	Idem.	Rechtl.-, hand-, vak-. ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., natuurk.,werkt.-, stoomw.k., electr., Ned. taal, rek., wisk.	59	58	Timm., smeden, bankw., verven, meubelm., hout-, ijzerdraaien, hoefsmeden, boetseeren, metselen.	328	310	Idem.	3 „	f 6.
	Apeldoorn.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., natuurk., werkt.k , stoomwerkt.k., rek., wisk., Ned. taal.	47	63	Timmeren, smeden, bankw., ijzerdraaien, verven, boetseeren.	258	209	1 Mei—30 April.	3 „	f 20, f 15, f 12, f 8.
Zuidholland.	's Gravenhage.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., natuurk., werkt.-, stoomw.k., electr., rek., wisk., Ned. taal.	68	68	Timm., smeden, bankw., meubelm., verven, beeldh., koper-, blik-, zink-, loodbew., instrumentmaken.	456	456	1 April—31 Maart.	3 „	f 5, f 10, f 15.
	Rotterdam.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek , proj.-, constr.l., mat.k., natuurk., werkt.k., electr., rek., wisk., Ned. taal.	64	64	Timm., smeden, bankw., meubelm., verven, ijzerdr., beeldhouwen, boetseeren, instrumentmaken.	568	439	Idem.	3 „	f 5.
	Dordrecht.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., natuurk., stoomw.k., electr., rek., wisk., Ned. taal.	46	34	Timm., smeden, bankw., verven, meubelm., hout-, ijzerdraaien, blikbew., behangen.	336	304	Idem.	3 „	f 3—f 25.
	Leiden.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., nat. 'werkt., stoomw.kunde.	82	68	Timm., smeden, bankw., verven, meubelm., hout- en ijzerdr., beeldh., hoefsm., boetseeren.	558	425	Idem.	3 „	f 20, f 10, f 5 en f 2,50.
	Middelharnis.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand.-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., nat -, werkt. en stoomwerkt.k.-, rek., wisk.	63	63	Timm., huissm., mach.-bankw., verven, koper-, blik-, zink- en loodbewerking.	209	209	1 Mei—30 April.	3 „	f 0—f 40.
	Brielle.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.leer, mat.k., werkt.-, stoomwk.k., amb. rek., meetk.	62	62	Timm., huissm., mach.-bankw., verven, hout- en ijzerdraaien.	210	210	1 April—31 Maart.	3 „	f 5—f 25.
	Gorinchem.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k.-, stoomw.k., rondschrift.	40	37	Timm., smeden, machine-bankw., verven, hout- en ijzerdraaien.	233	220	Idem.	3 „	f 5—f 25.
	Oud-Beijerland.	Idem.	Rechtl.- en handt., proj.l., mat k., Rek., Ned. taal, meetk.	34	34	Timm., huissm., verven.	57	57	1 Mei—30 April.	3 „	f 5—f 40.
Noordholland.	Amsterdam I.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., rek., wisk., Ned. taal.	88	88	Timmeren, verven, meubelmaken, houtdraaien.	144	144	Maart—Maart.	2 „	f 15.
	Amsterdam II.	Idem.	Rechtl.-, vorm- en vakteek., proj -, meet-, nat-, werktuigen stoomw.k., rek , Ned. taal, schrijven en algebra.	36	36	Smeden, bankwerken, draaien en plaatwerken.	105	105	Idem.	2 „	f 15.
	Haarlem.	Idem.	Hand-, rechtl.-, vak-, ornam.teek., proj. constr.l., mat.k., nat., werkt.k., stoomw.k, rek., wisk., Ned. taal.	52	50	Timm., smeden, bankw., verven, meubelm., hout- en ijzerdraaien.	287	244	1 April—31 Maart.	3 „	f 10.
	Alkmaar.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., natuurk.-, werkt.-, stoomw.k., rek., wisk., Ned. taal, rondschrift.	59	43	Timm., smeden, machine-bankw., meubelmaken, verven, ijzerdraaien, gymnastiek.	312	277	Idem.	3 „	f 6—f 36.
Zeeland.	Middelburg.	Idem.	Rechtl.-, vak-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., stoomw.k., rek., wisk., Ned. taal.!	57	42	Timm., smeden, machine-bankwerken, ijzerdraaien.	137	137	Idem.	3 „	f 5—f 30.
	Zierikzee.	Idem.	Rechtl.-, vakteek., proj.-, constr.leer, mat.k., stoomw.k.	31	17	Timm., huissm., bankw., verven, hout- en ijzerdraaien.	201	220	1 Mei—30 April.	3 „	f 0—f 10.
	Goes.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k.	105	78	Timm., smeden, machine-bankw., verven, ijzerdraaien.	288	207	1 April—31 Maart.	3 „	f 6—f 24.
	Hulst.	Openbare gesubs. dagschool.	Rechtl.-, vak-, hand- en ornam.teek., proj - en constr.l. mat.k., nat.k., rek., Ned. taal.	89	89	Timm., huissm., verven.	221	221	Idem.	3 „	—
Utrecht.	Utrecht.	Bijzondere gesubs. dagschool.	Elementair vak- en vormteek., proj.-, constr.leer, mat.k., nat.-, werkt.-, stoomw.k., electr.l , rek., wisk., Ned. taal.	66	70	Timm., smeden, bankw., verven, meubelm., hout- en ijzerdraaien, hoefsm., electrotechn. bankw.	218	218	Idem.	3 „	f 5.
	Idem.	Idem.	Rechtl.- en vakteek., anatomie.	8	8	Kleermaken.	171	135	Idem.	3 „	f 5.

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Soort der school.	VAKKEN VAN ONDERWIJS. Theoretische.	Uren p. week. W.	Uren p. week. Z	Practische.	Uren p. week. Z.	Uren p. week. W.	Begin en einde van het schooljaar.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld per jaar.
	Amersfoort.	Bijzondere gesubs. dagschool.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., werkt.-., stoomw.k.	56	50	Timm., smeden, machine-bankw., meubelmaken, verven, ijzerdraaien.	367	235	1 April—31 Maart.	3 jaar.	f 6—f 10.
Friesland.	Leeuwarden.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., natuurk., werkt.-, stoomw.k., electr., rek., wisk., Ned. taal.	63	63	Timm., huissm., bankw., verven, meubelm., hout- en ijzerdraaien, beeldhouwen en boetseeren.	242	242	Idem.	3 „	Geen bepaald schoolgeld.
	Harlingen.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., natuurk., werkt.k., stoomw.k., rek., wisk., Ned. taal.	69	69	Timm., smeden, machine-bankw., verven, hoefsm.	173	173	1 Mei—30 April.	3 „	f 7,50—f 30.
	Sneek.	Idem.	Rechtl.-. vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., stoomwerktuigkunde.	60	58	Timm., hoefsmeden, machine-bankw., verven, huissm.	200	200	Idem.	3 „	f 6.
Groningen.	Groningen.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-. constr.l., mat.k., natuurk., werkt.-, stoomw.k., rek., wisk., Ned. taal, boekh., Staatsinrichting.	55	54	Timm., huissm., machine-bankw., verven, meubelmaken, hout-, ijzerdraaien, beeldhouwen, boetseeren.	484	460	1 April—31 Maart.	3 „	f 15 of f 25.
	Winschoten.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand- ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., werkt.-, stoomw.k.	56	49	Timm., smeden, bankw., meubelmaken, verven, hout-, ijzerdraaien, hoefsmeden.	313	282	Idem.	3 „	f 5—f 25.
	Veendam.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.-teek., proj.-, constr.l., mat.k. natuurk., werkt.-, stoomw.k., electr., Ned. taal, rek., wisk., boekhouden, rondschrift.	64	59	Timm., smeden, bankw., meubelmaken, verven, hout-, ijzerdr., hoefsm., koper- en zinkbewerking.	248	252	—	—	—
	Appingedam.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.l., constr.l., mat.k., nat., werkt.k., Ned. taal, rek., wisk.	43	43	Timmeren, huissmeden, machine-bankwerken, verven.	98	98	1 Mei—30 April.	3 „	f 5—f 40.
Overijssel.	Zwolle.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., natuurk., werkt.-, stoomw.k., rek., wisk., Ned. taal.	70	66	Timm., huissm., machine-bankw., verven, meubelmaken, metselen.	342	342	1 April—31 Maart.	3 „	f 2,50—f 10.
	Steenwijk.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., werkt., rek., wisk., Ned. taal.	68	68	Timmeren, huissm., machine-bankw., verven, meubelm.	222	222	Idem.	3 „	f 5—f 10.
	Deventer.	Afdeeling dagsch. v/d gem. school voor ambachtsonderwijs.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k., stoomw.k.	33	27	Timm., huissm., machine-bankw., verven, ijzerdr., boets.	127	101	Idem.	3 „	f 5.
Drenthe.	Assen.	Gesubs. bijz. dagsch.	Rechtl. vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr.l., mat.k. stoomw.kunde.	60	58	Timm., huissm., machine-bankw., ijzerdr., hoefsmeden.	143	113	Idem.	3 „	f 5—f 25.
Limburg.	Venlo.	Idem.	Rechtl.-, vak-, hand-, ornam.teek., proj.-, constr., mat.k., stoomw.k., rek., wisk., Ned. taal.	44	49	Timmeren, smeden, machine-bankw., meubelm., verven.	160	160	1 Mei—30 April.	3 „	f 6—f 50.

's Hertogenbosch. Aan deze school wordt alleen het timmeren onderwezen. Voor den goeden gang van zaken bleek het wenschelijk, dat weer een directeur met de algemeene leiding werd belast.

Breda. Het aantal leerlingen dezer inrichting vermeerderde met 8. Toch is het te voorzien, dat de oprichting van ambachtsscholen te Eindhoven en Bergen op Zoom van invloed zal zijn op het leerlingental.

Eindhoven. Eene reorganisatie dezer school kwam tot stand. Het programma van onderwijs als ook het aantal leeraren werd uitgebreid. De behoefte aan een directeur werd in verband met die uitbreiding steeds meer gevoeld. In September werd hierin voorzien. In December werd het ruime, goed ingerichte nieuwe schoolgebouw in gebruik genomen.

Tilburg. Het aantal leervakken werd uitgebreid met het meubelmaken.
Met de afdeeling „Tilburg" van den Nederlandschen bond van schoenfabrikanten had eene uitvoerige gedachtenwisseling plaats over de vraag, of het schoenmaken ook onder de leervakken kon worden opgenomen.
In 1906 werd voor het eerst door de provincie een subsidie van f 1500 voor de school toegestaan. Uitbreiding van het leerplan en vermeerdering van het aantal leerlingen maakten dat naar meerdere leerkrachten moest worden uitgezien.

Arnhem. De vraag werd overwogen, of het getal practische leervakken niet ware uit te breiden. Hierbij had men in de eerste plaats op het oog het fittersbedrijf in verband met gas- en waterleiding; voorts op de lood- en zinkbewerking en daarna op het onderricht in de beginselen der electro-techniek, ten einde op de ambachtsschool den grond te leggen voor de vorming van den electro-technischen werkman.
Besloten werd de allereerste beginselen van de practijk van het fitten, als behoorende tot de metaalbewerking, te doen invlechten in het gewone leerplan der school voor het derde leerjaar en te laten onderwijzen door een eigen leeraar; alzoo daarvoor geen afzonderlijken cursus in te richten.
De beginselen der electro-techniek zullen worden onderwezen niet tijdens, maar na afloop van den driejarigen cursus der school, terwijl er de voorkeur aan wordt gegeven een zoodanigen cursus ook voor de practijk in te richten.

Arnhem (*Vakschool voor kleermakers*). Voortdurend wordt de school bezocht door vakgenooten en belangstellenden en worden schriftelijk inlichtingen gevraagd omtrent inrichting en werking van de school.
Wegens te weinig plaatsruimte kunnen nog steeds verschillende ingeschreven leerlingen niet geplaatst worden. Het bestuur en de onderwijzers waren over het gedrag en de vorderingen der leerlingen steeds zeer tevreden.

Tiel. Het gebouw waarin de school gevestigd is, is niet voldoende. Eene aanzienlijke gift van een belangstellende in het ambachtsonderwijs doet echter de hoop rijzen, dat binnen niet te langen tijd een nieuw gebouw gesticht zal kunnen worden.

Nijmegen. De metseleursus werd op 1 April met 8 leerlingen geopend. Bijbouw werd door de gemeente uitgevoerd, die daarvoor op de begrooting f 2000 had bestemd. Het subsidie van de gemeente werd bovendien met f 400 verhoogd.

Apeldoorn. Door de leerlingen werden in den loop des jaars de noodige verbeteringen en herstellingen in het gebouw aangebracht. Gebouw en leermiddelen verkeeren in goeden staat. De jaarlijksche tentoonstelling van werkstukken en teekeningen, door de leerlingen vervaardigd, trok weer veel bezoekers. 19 leerlingen ontvingen het einddiploma.

's Gravenhage. Gebrek aan plaatsruimte noodzaakte weer 103 candidaten af te wijzen, waarvan 74 bewijs geleverd hadden voldoend lager onderwijs te hebben genoten. De aanvragen om verhooging van het Rijkssubsidie van de provinciale en gemeentelijke bijdragen werd toegestaan.
Daardoor hoopt men in staat te zijn de voorgenomen reorganisatie van het onderwijs en uitbreiding der school tot stand te kunnen brengen. Zoodra het nieuwe schoolgebouw gereed is, zal aan de school een driejarige cursus voor de graphische vakken worden verbonden. Deze cursus zal als onderdeel der ambachtsschool worden gesteld onder leiding van den directeur, die bereids in overleg met eene daartoe benoemde commissie het leerplan vastgesteld heeft. De eerste cursus voor gasfitters werd gehouden van November 1905 tot Mei 1906. De lessen werden door 19 leerlingen, alle gasfitters boven 18 jaar, gevolgd. Ook de cursus voor chauffeurs kwam in den loop des jaars tot stand, met medewerking en financieelen steun van de „Nederlandsche Automobielclub" en de Nederlandsche vereeniging „De Rijwielen Automobielindustrie".

Van verschillende zijden ontving het bestuur blijken van belangstelling in dezen cursus.
Ook worden plannen overwogen om een cursus in het behangen en stoffeeren aan de school te verbinden.

Rotterdam. Gebrek aan plaatsruimte noodzaakte 73 adspirantleerlingen, die aan de eischen van toelating hadden voldaan, af te wijzen. Gelukkig rijzen de kansen om een nieuw en ruimer schoolgebouw te verkrijgen. Uit het onderzoek, dat steeds ingesteld wordt naar den toestand en den werkkring der gediplomeerde oud-leerlingen bleek, dat de leerlingen, die in 1904 de school verlieten, bij de intrede in de werkplaats een loon ontvingen van f 1,25—f 6. Bij het einde van het 1ste jaar verdienden zij van f 2—f 9 en bij het einde van het 2de jaar van f 3—f 12.

Dordrecht. De toestand der inrichting was over het algemeen alleszins bevredigend. Aan het einde van den cursus kon aan 36 leerlingen het einddiploma worden uitgereikt. Allen ontvingen bij wijze van uitzet een stel gereedschappen, benevens een bedrag van ± f 3 als aandeel in de opbrengst van arbeidsloon van voorwerpen door de leerlingen vervaardigd. Voor het vastaangesteld personeel werd eene gemengde verzekering gesloten bij de Maatschappij „Dordrecht". Men was daartoe in staat, doordat van Rijkswege f 1000 jaarlijks werd toegezegd in de kosten eener pensioenregeling.

Leiden. Door het steeds grooter wordend aantal timmerleerlingen was men genoodzaakt voor het 2de en 3de leerjaar een grooter werklokaal in te richten. Verblijdend was het op te merken, dat onder de ingeschrevenen voor de afdeeling

„timmeren" steeds meer zoons van timmerlieden voorkomen. Zulks bewijst, dat ook dezen inzien, dat voor den aanstaanden werkman eene opleiding aan de ambachtsschool boven die in de werkplaats is te verkiezen. De tentoonstelling van teekeningen en werkstukken, door de leerlingen vervaardigd, trok dit jaar zeer veel bezoek, waaruit veel waardeering van den arbeid der school blijkt.

Met opgewektheid en ijver hebben de leerlingen het onderwijs gevolgd. De toestand der geldmiddelen is evenwel zorgwekkend.

Middelharnis. In de regeling van het onderwijs kwam dit jaar geene verandering. Met de voorbereiding tot oprichting van den metselcursus gedurende den winter werd aangevangen. De vertrokken oud-leerlingen vonden voor het meerendeel dadelijk na het verlaten van de school werk, anderen werden spoedig geplaatst. Hun loon was over het algemeen zeer bevredigend. De tentoonstelling in 1906 gehouden leverde het bewijs, welke resultaten men in korten tijd met ijverige leerlingen kan bereiken.

Het schoolgebouw blijft op uitnemende wijze aan de gestelde eischen voldoen De afwerking door de leerlingen gaat, voor zoover het onderwijs dit toelaat, geregeld voort.

Brielle. De resultaten van het onderwijs waren zeer bevredigend. Met de verdere afwerking van het gebouw werd een begin gemaakt. Het meubilair is aanmerkelijk uitgebreid. De lessen werden over het algemeen trouw gevolgd.

Gorinchem. Van gemeentewege werd besloten, dat de burger-avondschool zou worden gevestigd in de gebouwen van de ambachtsschool. Ten gevolge daarvan moest een gedeelte van den zolder boven het voorgebouw belangrijk verbouwd en als teekenzaal ingericht worden. De teekenzaal op de grondverdieping werd door een scheidingsmuur in twee theorielokalen veranderd. De belangstelling in het ambachtsonderwijs in stad en omliggende gemeenten bleef toenemen, wat bij vernieuwing bleek uit het zeer druk bezoek, dat de tentoonstelling van gemaakte voorwerpen en teekeningen ten deel viel.

De resultaten van het onderwijs waren over het algemeen goed. Het mag zeker een verblijdend verschijnsel geacht worden, dat van de zijde der patroons ieder jaar meer aanvragen komen om jongens die het diploma hebben verworven.

Amsterdam I. In den loop des jaars werden bij de inschrijvingen van nieuwe leerlingen in het geheel 111 leerlingen afgewezen wegens plaatsgebrek.

Het leeraarspersoneel bleef onveranderd.

Amsterdam II. Ook aan deze school heeft men steeds met gebrek aan ruimte te worstelen. Bij de toelating in Februari moesten 127 adspiranten worden afgewezen en bij de toelating in Augustus bedroeg het aantal teleurgestelden 174.

Haarlem. De pogingen die in het werk gesteld werden om van de buitengemeenten, vanwaar jongelieden de school bezoeken, meer steun te ontvangen, bleven niet vruchteloos. Toch baren de geldmiddelen steeds veel zorgen. Met voldoening mag in menig opzicht worden teruggezien op den arbeid die ook dit jaar weer door de school geleverd werd. Van verschillende zijden kwamen blijken van instemming en waardeering.

Alkmaar. In den loop des jaars werd het programma van onderwijs uitgebreid met het onderwijs in de gymnastiek. Voorts kwam in bespreking eene belangrijke uitbreiding van het leerplan in verband met eene reorganisatie van het onderwijs aan de burgeravondschool. De voorbereidende maatregelen werden reeds genomen, doch tot uitvoering van deze omvangrijke plannen kan eerst worden overgegaan als medewerking van overheidswege daarvoor zal zijn toegezegd. Onder zeer vele blijken van belangstelling werd het $12\frac{1}{2}$-jarig bestaan der school feestelijk herdacht.

Middelburg. De onderhandelingen met het gemeentebestuur over een terrein, geschikt voor het bouwen van eene nieuwe ambachtschool en over verhooging van het gemeentelijk subsidie mochten niet tot een gunstig resultaat leiden. Het bestuur der school deed in verband daarmede een voorstel tot ontbinding van de vereeniging, hetwelk echter in de algemeene vergadering werd verworpen. Het bestuur nam daarop collectief ontslag. Een nieuw bestuur werd benoemd, dat pogen zal de reeds zoo lang hangende quaestie omtrent nieuwe localiteit tot eene bevredigende oplossing te brengen. De met getuigschrift ontslagen leerlingen vonden allen onmiddellijk werk. Zoo werden 5 leerlingen op de fabriek van de Kon. Maatschappij „de Schelde" te Vlissingen aangenomen. De tentoonstelling en daaraan verbonden verloting der door de leerlingen vervaardigde werkstukken en teekeningen slaagden uitstekend. Met het oog op den onzekeren toestand der school werden geen nieuwe leerlingen aangenomen.

Zierikzee. Door de leerlingen werd het gewone onderhoud aan leermiddelen en gebouwen verricht. Aan 14 leerlingen die den 3-jarigen cursus met vrucht hadden doorloopen, kon een getuigschrift worden uitgereikt. De door hen vervaardigde gereedschappen konden worden meegenomen.

Goes. Ook aan deze school moesten leerlingen wegens plaatsgebrek worden afgewezen. Daarom werd bepaald, dat na de leerlingen uit de gemeente Goes het eerst in aanmerking komen zouden de jongelieden uit gemeenten die door eene bijdrage de vereeniging steunen.

Het onderwijs had een geregeld verloop, de resultaten waren bevredigend.

Hulst. Den 30sten November had de officieele opening van de school plaats onder veel blijken van belangstelling. Omtrent de werkzaamheden gedurende de maand December kan worden verklaard, dat directeur en leeraren zich met ijver en toewijding schikken tot de gewichtige taak, die hun op de schouders is gelegd.

Utrecht (*Vakschool voor kleermakers*). In de maand Augustus werd door 15 gezellen gebruik gemaakt van de gelegenheid om een diploma te verwerven. Aan 12 hunner werd het uitgereikt.

De leervakken werden niet uitgebreid, doch wel het rechtlijnig- en vakteekenen op hooger peil gebracht. De resultaten van het onderwijs waren hoogst bevredigend, zooals door verschillende vaklieden, die de school bezochten, o. a. door eene commissie van patroons, uit 's Gravenhage erkend werd.

Amersfoort. De tentoonstelling van werkstukken en teekeningen trok dit jaar veel bezoek. Vele deskundige belangstellenden, ook van elders, werden onder de bezoekers opgemerkt. Bij wijze van proef werd aan de school opgericht een avondcursus in het teekenen voor ambachtslieden, uit overweging, dat buiten de leerlingen der school nog een groot aantal jongelieden gevonden wordt, die, ofschoon reeds op een ambacht, toch nog onderwijs o. a. in vakteekenen noodig hebben. Door de ruime opbrengst der verloting van werkstukken was het bestuur in staat de leermiddelen uit te breiden.

Leeuwarden. De tentoonstelling van werkstukken werd zeer druk bezocht. Met het toenemen van het aantal leerlingen is de waarde van de aan het einde van den cursus gereed zijnde werkstukken verhoogd. Met het oog daarop werd het aantal der te verkoopen loten vergroot. Over het succes der verloting kon men tevreden zijn, wijl niet minder dan 2318 loten werden geplaatst.

Omtrent de oud-leerlingen kwamen gunstige berichten in.

Harlingen. In den loop des jaars werd de school aanmerkelijk uitgebreid. Eene ruime, nieuwe smederij verrees, terwijl de oude tot leerlokaal voor het theoretische onderwijs werd ingericht. Het overblijvende deel werd bij den timmerwinkel getrokken.

26 leerlingen verlieten wegens volbrachten leertijd de school. Aan 25 kon een diploma worden uitgereikt. De tentoonstelling van werkstukken trok veel belangstellenden, die zich gunstig over de resultaten van het onderwijs uitspraken.

Van de oud-leerlingen kwamen gunstige berichten in. Het gedrag der leerlingen liet niets te wenschen over. Het schoolbezoek was zeer geregeld.

Sneek. Meer dan vorige jaren kon dit jaar volgens het onderwijsprogramma gewerkt worden, aangezien de werkzaamheden voor de inrichting der school gemakkelijk in het programma konden worden opgenomen. Plannen werden overwogen om te komen tot:

a. uitbreiding van het gebouw, dat steeds meer blijkt te beperkte ruimte aan te bieden voor het vrij groot aantal leerlingen;

b. pensionneering van het personeel; en

c. voortgezet schoolonderwijs voor de leerlingen.

De resultaten van het onderwijs werden op de tentoonstelling van werkstukken met veel belangstelling beschouwd door een groot aantal bezoekers.

Groningen. Hoewel tot hiertoe al het onderwijs nog geregeld kon gegeven worden, zoo blijkt toch telkens meer de noodzakelijkheid om te komen tot stichting van een nieuw goed ingericht gebouw. Het bestuur koestert de hoop, dat het daartoe dan ook binnen niet te langen tijd zal kunnen komen. Ernstig werd met het bestuur van het departement Groningen van de Maatschappij tot bevordering van nijverheid onderhandeld over het opnemen van het kleermaken onder de vakken van onderwijs aan de ambachtsschool. Uit overwegingen van allerlei aard kon men echter nog niet tot realiseering van dit denkbeeld overgaan.

De machinistenschool, die aan de ambachtsschool is verbonden mocht zich dit jaar in een grooten toevloed van leerlingen verheugen. Van groot gewicht is de afdeeling der machinistenschool, die gewijd is aan de beoefening van de electrotechniek. Deze afdeeling werd in 1906 geopend en stelt zich voor in een 3-jarigen cursus jongelieden theoretisch en practisch goed te onderleggen in de electro-techniek.

Winschoten. Aangemoedigd door het succes met den cursus voor het schoenmaken en het houtsnijden, werden in den loop des jaars ook nog cursussen geopend in het kleermaken en in het behangen en stoffeeren. De beste verwachtingen worden ook van deze cursussen gekoesterd. Ook zal aan de ambachtsschool voortaan voortgezet lager onderwijs gegeven worden. Eene regeling werd getroffen voor eene pensionneering van directeur en leeraren.

Veendam. Na ernstige overweging werd voor ouderen aan de school verbonden eene schildersschool en avondcursussen voor schoenmakers, kleermakers, behangers en stoffeerders. Reeds nu gaf deze maatregel reden tot groote tevredenheid. In verband met de uitbreiding van het onderwijs zal men ook tot uitbreiding der localiteiten moeten overgaan. De plannen daartoe liggen gereed. De uitvoering wacht op verhooging van de verschillende subsidiën. De cursus in het hoefbeslag werd gevolgd door 11 leerlingen der hoogste klassen voor smeden aan de ambachtsschool. Voor jongens, die na hun verblijf aan de school in de practijk geplaatst worden, zal de bekendheid met het beslaan van paarden van groot belang blijken te zijn.

Appingedam. De school werd in Februari 1906 officieel geopend. Men begon met het onderwijs in timmeren en smeden. In Mei kon een aanvang gemaakt worden met het vakteekenen. De leerlingen volgden tot hiertoe met veel ijver de lessen.

Zwolle. Het aantal leerlingen breidt zich gaandeweg uit. Niet alle jongens die zich aanmelden, kunnen geplaatst worden. Dit is vooral het geval met den cursus in het vuur- en bankwerken en die in het timmeren. Er zal dan ook langzamerhand eenige uitbreiding aan de localiteit moeten gegeven worden.

Steenwijk. De overweging, dat aan de meeste ambachtsscholen het meubelmaken onderwezen wordt en er ook hier ouders vroegen hun zoons in het meubelvak te doen opleiden, bracht het bestuur er toe een onderwijzer te zoeken, die èn het meubelmaken èn het timmeren onderwijzen kon. En waar het machinebankwerken voor de smeden, vooral voor hen, die plaatsing zoeken aan groote fabrieken, meer en meer onmisbaar is, werd eveneens besloten een leeraar in smeden en machinebankwerken te benoemen.

Deventer Bij besluit van den gemeenteraad van 30 April 1906 werd besloten de theoretische ambachtsschool welke tot nu toe was eene avondteekenschool met daaraan verbonden practische cursussen in timmeren, smeden en schilderen, te reorganiseeren door uitbreiding van genoemde cursussen tot een volledige ambachtsschool. Omdat zich verschillende leerlingen aanmeldden, die reeds één of twee jaar de practische lessen gevolgd hadden, moest dadelijk met 2 leerjaren worden aangevangen.

Assen. In 1906 werden voor het eerst leerlingen met diploma ontslagen, die den volledigen cursus hadden doorloopen. Zij vonden allen vrij vlug eene plaats bij een patroon.

De eischen van toelating tot de school werden in zooverre gewijzigd, dat voortaan, jongens van 12 jaar, mits de lagere school met goed gevolg doorloopen hebbende, zullen kunnen worden aangenomen.

ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Breda. Wegens uitbreiding van personeel werd L. A. van Dijk, bouwkundig opzichter te Breda, tot leeraar in het lijnteekenen aangesteld.

Eindhoven. Aan den leeraar Stultiens werd op verzoek eervol ontslag verleend. In diens plaats werd tot leeraar in het meubelmaken benoemd P. van Maastricht, werkmeester aan de tuchtschool te Nijmegen. In September trad B. Steggerda als directeur op.

Tilburg. Tot leeraar in het meubelmaken werd benoemd M. Sonnemans. Voorts werden wegens uitbreiding nog benoemd J. C. v. d. Bogaard, om onderwijs te geven in het smeden en L. H. M. Kersemakers voor de beginselen der stoomwerktuigkunde en het vakteekenen.

Tiel. De school leed een groot verlies door het overlijden van den leeraar in het smeden R. van der Wal. In zijne plaats werd J. P. Wijnands aangesteld.

Nijmegen. H. J. Wenmakers uit Rotterdam werd benoemd tot onderwijzer in het metselen. In plaats van den leeraar Burgers, die directeur der ambachtsschool te Hulst werd, is A. H. J. Jansz benoemd.

Apeldoorn. De onderwijzer in machine-bankwerken en metaaldraaien A. Scholten, vertrok 1 Maart. In zijne plaats werd benoemd J. J. Jansen. Tot leeraar in het smeden werd benoemd K. P. Bosch te Goes. Bovendien leed de school een ernstig verlies door het overlijden van de onderwijzer in Nederlandsche taal en rekenen J. Schipper.

's Gravenhage. Op verzoek werd ontslag verleend aan de leeraren Kooper, Kabos en Zaalberg van Zelst. Hunne functiën werden vereenigd en opgedragen aan den leeraar de Beer, die om gezondheidsredenen weer ontslag vroeg om vervangen te worden door den leeraar Bakker. H. Fles, die ontslag vroeg, werd vervangen door H. J. Ros. De leeraar Oosterveld werd benoemd aan de Koningin-Wilhelminaschool te Batavia. In zijne plaats werd benoemd de leeraar Hoeflake te Winschoten.

Dordrecht. A. Jansz werd vervangen door C. Doetz, terwijl in de plaats van den leeraar Reinhardt, die ontslag vroeg, werd aangesteld H. v. Randwijk.

Leiden. W. C. Lafeber verkreeg om gezondheidsredenen eervol ontslag. Zijne lessen werden waargenomen door den leeraar Nieuwenburg, doch toen deze vertrok, werd als leeraar aangesteld H. V. Onstenk. Deze vroeg 1 Juli ontslag en werd vervangen door J. J. Gerstel.

Gorinchem. A. G. F. Tempelmons Plat verkreeg op verzoek eervol ontslag. Zijne lessen werden opgedragen aan den directeur en den leeraar C. P. van Hoek. P. de Bruin vroeg eervol ontslag wegens zijne benoeming tot leeraar aan de ambachtsschool te Leiden.

Alkmaar. F. J. W. Lambert werd benoemd tot leeraar in de gymnastiek.

Goes. In plaats van K. P. Bosch, die te Apeldoorn benoemd was, werd tot leeraar in het smeden benoemd F. Molenaar te Franeker.

Utrecht. W. van Heyst, die 8 jaren lang aan deze inrichting werkzaam was, werd tegen 1 Juli benoemd tot directeur der ambachtsschool te Oud-Beijerland. In zijne plaats werd benoemd de heer J. Barreveld te Steeg.

Leeuwarden De leeraar in boetseeren, houtsnijden en houtdraaien, Feenstra, ontviel der school door den dood. De leeraar Steggerda werd benoemd tot directeur der ambachtsschool te Eindhoven. In de ontstane vacatures werd voorzien door de benoemingen van D. L. de Vries en L. J. D. Sloet.

Voorts werd nog benoemd voor het voortgezet schoolonderwijs M. Venstra.

Veendam. Aan H. H. Oling werd met ingang van 1 Januari 1907 eervol ontslag verleend. In zijne plaats werd E. Schutte benoemd.

Appingedam. De leeraar de Groot vroeg om reden van vertrek eervol ontslag; in zijne plaats werd benoemd H. v. Bruggen.

Voorts werd benoemd P. van Ginkel uit Utrecht tot leeraar in het vakteekenen aan schilders.

Steenwijk. Tot leeraar in het meubelmaken en timmeren werd benoemd E. Nijenhuis, tot leeraar in het machinebankwerken en smeden D. Hiemink.

Assen. L. J. D. Sloet verkreeg eervol ontslag wegens zijne benoeming te Leeuwarden. In zijne plaats werd benoemd F. v. d. Meulen.

C. STATISTISCHE BESCHOUWINGEN.

Eene vergelijking van de aan het hoofd dezer § afgedrukte tabel met die van het vorige jaar doet zien, dat in de heffing van het schoolgeld geene verandering van eenige beteekenis kwam.

Aan 28 scholen werd vrijstelling van schoolgeld verleend aan onvermogende leerlingen:

Te	Eindhoven	aan	6 leerlingen;
„	Tilburg	„	7 „
„	Venlo	„	21 „
„	Arnhem	„	109 „
„	Tiel	„	8 „
„	Nijmegen	„	53 „
„	Apeldoorn	„	30 „
„	's Gravenhage	„	42 „
„	Rotterdam	„	62 „
„	Dordrecht	„	5 „
„	Leiden	„	16 „
„	Brielle	„	1 „
„	Gorinchem	„	20 „
„	Amsterdam I	„	28 „
„	Amsterdam II	„	55 „
„	Middelburg	„	12 „
„	Goes	„	21 „
„	Utrecht (Vaksch.)	„	2 „
„	Harlingen	„	26 „
„	Sneek	„	19 „
„	Winschoten	„	38 „
Te	Veendam	aan	34 leerlingen;
„	Appingedam	„	2 „
„	Zwolle	„	34 „
„	Steenwijk	„	10 „
„	Deventer	„	6 „
„	Assen	„	16 „
		Totaal . . .	683 „

Te Utrecht werd voor 50 leerlingen door particulieren betaald, terwijl 10 leerlingen der 1ste ambachtsschool te Amsterdam van gemeentewege kosteloos werden geplaatst.

In het geheel werd dus aan 683 + 50 + 10 = 743 leerlingen kosteloos onderwijs verstrekt. Het vorig jaar bedroeg dit getal 917. In het geheel namen 10 zoogenaamde toehoorders aan het ambachtsonderwijs deel. Te Dordrecht 1, te Middelharnis 2, te Gorinchem 1, te Haarlem 3, te Zierikzee 1 en te Deventer 2. Zooals uit de hiervolgende tabel blijkt, werden de ambachtsscholen op 31 December 1906 bezocht door 5141 leerlingen. Dit getal bedroeg op 31 December 1905 4902, eene vermeerderderding dus met 239. De leerlingen waren naar de verschillende vakken verdeeld als volgt:

1926 timmerlieden, 352 meubelmakers, 2045 smeden, 527 ververs, terwijl nog 291 leerlingen een ander vak beoefenden.

Onder laatsbedoelde zijn begrepen 44 kleermakersleerlingen der vakscholen te Utrecht en Arnhem, eenige metselaars, electriciens, koper, lood, en zinkbewerkers, behangers, instrumentmakers, beeldhouwers, enz.

Het aantal leerlingen, dat niet woonachtig is in de gemeente waar de school gevestigd is, bedroeg 1654 tegen 1581 ten vorigen jare; eene vermeerdering alzoo met 73. Het grootste aantal leerlingen uit buitengemeenten vond men te Utrecht 127. Hierop volgen: Arnhem 120, Breda 103, Alkmaar 94, Leeuwarden 75, Winschoten 69, Steenwijk 69. Op de andere scholen was dat getal geringer.

SCHOLEN.	Timmerlieden.				Meubelmakers.				Smeden (bankwerkers).				Ververs.				Overige vakken.				Totaal.					Algemeen totaal.
	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	1ste kl.	2de kl.	3de kl.	4de kl.	Timmerlieden.	Meubelmakers.	Smeden.	Ververs.	Overige vakken.	
's Hertogenbosch .	16	13	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	—	—	—	40
Breda	29	19	22	—	10	7	10	—	38	23	24	—	5	12	8	—	—	—	—	—	70	27	85	25	—	207
Eindhoven . . .	13	10	7	—	2	1	3	—	3	3	2	—	—	1	5	—	—	—	—	—	30	6	8	6	—	50
Tilburg	12	15	13	—	—	—	—	—	28	34	16	—	4	2	6	—	—	—	—	—	40	—	78	12	—	130
Venlo	16	15	—	—	9	8	—	—	29	23	—	—	5	11	—	—	—	—	—	—	31	17	52	16	—	116
Arnhem ambachtsschool.	46	23	23	—	21	16	6	—	48	45	48	—	14	13	17	—	7	5	7	—	92	43	141	44	19	339
Arnhem (vaksch. kleerm). . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	2	6	4	—	—	—	—	25	25
Tiel	18	15	11	—	—	—	—	—	12	14	11	—	7	2	5	—	—	—	—	—	44	—	37	14	—	95
Nijmegen . . .	27	19	21	—	8	4	2	—	31	17	16	—	10	4	3	—	8	—	—	—	67	14	64	17	8	170
Apeldoorn . . .	14	14	13	—	—	—	—	—	16	18	7	—	7	8	2	—	—	—	—	—	41	—	41	17	—	99
's Gravenhage . .	36	35	19	—	10	6	2	—	37	36	21	—	5	9	5	—	41	46	21	—	90	18	94	19	108	329
Rotterdam . . .	41	23	21	—	5	5	5	—	53	36	42	—	11	10	9	—	25	12	5	—	85	15	131	30	42	303
Dordrecht . . .	21	13	14	—	7	4	3	—	24	19	18	—	3	6	7	—	16	18	4	—	48	14	61	16	38	177
Leiden	32	19	8	—	6	3	4	—	26	17	13	—	10	7	2	—	—	—	—	—	59	13	56	19	—	147
Middelharnis . .	6	6	10	—	—	—	—	—	5	7	—	—	1	7	5	—	—	—	—	—	22	—	12	13	—	47
Brielle	8	14	—	—	—	—	—	—	11	10	2	—	2	3	—	—	—	—	—	—	22	—	23	5	—	50
Gorinchem . . .	14	8	9	—	—	—	—	—	25	15	10	—	3	2	1	—	1	—	—	—	31	—	50	6	1	88
Oud-Beijerland .	8	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	8	—	11	4	—	23
Amsterdam I. .	30	37	35	24	12	12	6	6	—	—	—	—	13	5	10	8	—	—	—	—	126	36	—	36	—	198
Amsterdam II. .	—	—	—	—	—	—	—	—	58	74	44	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	232	—	—	232
Haarlem . . .	24	21	20	2	7	5	2	—	27	27	4	—	5	8	3	1	—	—	—	—	67	14	58	17	—	156
Alkmaar	22	20	18	—	6	5	6	—	19	17	17	—	6	4	5	—	—	—	—	—	60	17	53	15	—	145
Middelburg . . .	—	12	9	—	—	—	—	—	—	6	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	—	15	—	—	36
Zierikzee. . . .	7	5	6	—	—	—	—	—	8	4	2	—	5	5	5	1	—	—	—	—	18	—	14	16	—	48
Goes	21	16	7	—	—	—	—	—	15	3	6	—	4	1	1	—	—	—	—	—	44	—	24	6	—	74
Hulst	20	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	20	—	5	8	—	33
Utrecht (ambachtsschool)	56	50	55	—	9	8	9	—	76	59	52	—	13	9	17	—	—	—	—	—	161	26	187	39	—	413
Utrecht (vaksch. voor kleerm . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	8	3	3	—	—	—	—	19	19
Amersfoort . . .	23	19	16	—	4	—	9	—	22	17	15	—	4	5	7	—	—	—	—	—	58	13	54	16	—	141
Leeuwarden . .	41	40	19	—	5	9	3	—	29	23	17	—	6	8	8	—	—	—	—	—	100	17	69	22	—	208
Harlingen . . .	25	21	17	—	—	—	—	—	9	9	9	—	2	4	5	—	—	—	—	—	63	—	27	11	—	101
Sneek.	23	13	12	—	—	2	—	—	13	8	9	—	6	2	2	—	—	—	—	—	48	2	30	10	—	90
Groningen . . .	24	24	9	—	9	5	9	—	36	28	27	—	3	3	4	—	7	6	7	—	57	23	91	10	20	201
Winschoten . .	19	16	11	—	7	4	1	—	9	14	11	—	5	2	1	—	—	—	—	—	46	12	34	8	—	100
Veendam . . .	13	12	15	—	1	2	2	—	18	16	13	—	3	2	4	—	—	—	—	—	40	5	47	9	—	101
Appingedam . .	8	11	—	—	—	—	—	—	9	9	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	19	—	18	2	—	39
Zwolle	18	20	14	—	5	6	7	—	22	20	21	—	5	7	1	—	4	3	4	—	52	18	63	13	11	157
Steenwijk . . .	9	20	19	—	—	—	2	—	10	12	10	—	3	4	5	—	—	—	—	—	48	2	32	12	—	94
Deventer. . . .	12	7	1	—	—	—	—	—	16	13	1	—	2	4	5	3	—	—	—	—	20	—	30	14	—	64
Assen.	12	15	11	—	—	—	—	—	6	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38	—	18	—	—	56
	764	640	496	26	143	112	91	6	804	682	513	56	186	170	158	13	127	100	57	7	1926	352	2045	527	291	5141

De verdeeling der leerlingen naar den leeftijd was als volgt: 6 beneden de 12 jaar, 1559 van 12—14 jaar, 2675 van 14—16 jaar. 2675 van 14—16 jaar, 832 van 16—18 jaar en 69 boven de 18 jaar.

Aan enkele scholen maakten eenige leerlingen gebruik van de gelegenheid om na afloop van den cursus nog een jaar de lessen te volgen ter verdere bekwaming.

De ouders van:

2344 leerlingen waren ambachtslieden;

752 „ „ winkeliers of kooplieden;

178 leerlingen waren bouwkundigen of kunstenaars;

738 „ „ ambtenaren, onderwijzers of militairen;

691 „ „ landbouwers of arbeiders;

301 „ „ koetsiers, tuinlieden, schippers enz.,

terwijl van 137 leerlingen de ouders zonder beroep of overleden waren.

De hiervolgende tabel geeft een overzicht van de toelatings- en overgangsexamens.

SCHOLEN.	Toelatings-examens.			Zonder examen toegelaten.	Totaal der toegelatenen.	Afgewezen wegens plaatsgebrek.	Aantal leerlingen,		Aantal leerlingen die de school verlieten		
	Geëxamineerd.	Afgewezen.	Toegelaten.				bevorderd tot eene hoogere klasse.	niet bevorderd tot eene hoogere klasse.	vóór zij den geheelen cursus hadden doorloopen	nadat zij den geheelen cursus hadden doorloopen: met voldoenden uitslag.	nadat zij den geheelen cursus hadden doorloopen: zonder voldoenden uitslag.
's Hertogenbosch	19	3	16	—	16	2	23	—	5	17	—
Breda	92	7	85	—	85	—	—	—	19	58	—
Eindhoven	—	—	—	—	—	—	32	2	12	13	1
Tilburg	42	7	35	4	39	—	91	10	14	—	—
Venlo	—	—	—	59	59	—	59	9	13	—	—
Arnhem (Ambachtsschool)	—	—	—	140	140	—	215	24	30	89	1
Arnhem (Vakschool kleermakers)	—	—	—	3	3	7	15	2	8	—	—
Tiel	2	—	2	32	34	—	59	9	14	20	—
Nijmegen	36	4	32	48	80	—	92	22	26	39	2
Apeldoorn	—	—	—	34	34	—	65	15	13	20	—
's Gravenhage	167	32	135	74	209	71	204	43	28	42	—
Rotterdam	307	114	193	—	193	73	174	10	9	71	—
Dordrecht	—	—	—	47	47	7	92	9	16	36	1
Leiden	83	28	55	15	70	18	67	8	10	25	7
Middelharnis	—	—	—	11	11	—	33	5	10	22	2
Brielle	—	—	—	24	24	—	30	—	5	—	—
Gorinchem	—	—	—	39	39	—	49	16	12	19	—
Oud-Beijerland	21	—	21	2	23	—	—	—	—	—	—
Amsterdam I	20	—	20	82	102	111	175	11	32	86	2
Amsterdam II	6	2	4	128	132	151	176	7	32	68	3
Haarlem	24	13	11	68	79	4	106	4	23	43	1
Alkmaar	59	7	52	—	52	—	95	2	8	40	—
Middelburg	—	—	—	—	—	—	35	4	3	17	—
Zierikzee	—	—	—	15	15	—	28	7	4	14	1
Goes	—	—	—	32	32	—	28	14	6	12	1
Hulst	—	—	—	33	33	—	—	—	—	—	—
Utrecht (Ambachtsschool)	108	63	45	116	161	—	262	24	14	108	21
Utrecht (Vakschool voor kleermakers)	—	—	—	12	12	—	12	1	9	1	2
Amersfoort	60	6	54	—	54	—	98	7	13	39	5
Leeuwarden	65	25	40	41	81	—	129	16	10	48	1
Harlingen	—	—	—	32	32	—	64	7	6	16	1
Sneek	—	—	—	40	40	—	51	11	14	24	2
Groningen	—	—	—	—	—	—	112	13	16	38	7
Winschoten	—	—	—	50	50	—	60	—	8	23	4
Veendam	—	—	—	36	36	—	56	3	5	24	5
Appingedam	3	—	3	14	17	—	20	3	2	—	—
Zwolle	98	41	57	—	57	4	96	17	11	43	2
Steenwijk	6	2	4	19	23	—	73	—	3	1	2
Deventer	36	3	33	—	33	—	30	—	2	—	—
Assen	—	—	—	—	—	—	36	3	6	22	6
	1254	357	897	1250	2147	448	3042	338	471	1038	80

Hieruit blijkt, dat een toelatingsexamen werd afgelegd door 1254 jongelieden. Hiervan werden afgewezen 357, terwijl van de 897 die aan de eischen van het examen voldeden, er 156 niet geplaatst konden worden door gebrek aan ruimte. Van hen die zonder examen wenschten toegelaten te worden, moesten er 292 afgewezen worden. Dit maakt een totaal van 448 jongelieden.

Nog geeft deze tabel aan, dat aan 1138 leerlingen na het doorloopen van den geheelen cursus een getuigschrift of diploma uitgereikt kon worden. Aan 80 leerlingen moest dat onthouden worden. Door 471 leerlingen werd de school tusschentijds verlaten.

De redenen daartoe waren:

bij 70 verandering van woonplaats;
„ 75 „ „ beroep;
„ 64 omdat zij een geschikten baas konden vinden;
„ 22 om vader behulpzaam te zijn;
„ 28 tegenzin in langer schoolgaan;
„ 34 voortdurende ziekte of overlijden;
„ 13 huiselijke omstandigheden;
„ 47 te weinig aanleg;
„ 38 financieele omstandigheden;
„ 48 het niet bevorderd worden naar eene hoogere klasse;
„ 13 het verwijderd worden om herhaald verzuim;
„ 5 het verwijderd worden wegens slecht gedrag;
„ 4 onbekend;
„ 10 allerlei oorzaken.

Over het algemeen vonden de met diploma ontslagen leerlingen spoedig werk en waren de patroons zeer voldaan over bekwaamheid, gedrag en ijver. De leerlingen van enkele ambachtsscholen volgden ook geheel of gedeeltelijk de lessen der burgeravondschool. Aan verscheidene scholen is het bezoeken van de burgeravondschool of teekenschool zelfs verplichtend gesteld.

In de wijze waarop aan de leerlingen werk verschaft wordt, kwam geene verandering. Aan de meeste scholen wordt uitsluitend volgens het leerplan gewerkt, terwijl daarbij het onderhoud van de gebouwen zooveel mogelijk aan de leerlingen wordt opgedragen.

Aan enkele scholen bijv. te 's Hertogenbosch, 's Gravenhage, Middelharnis, Brielle en Utrecht wordt ook gewerkt voor de gemeente of voor patroons en voor particulieren, voor zoover deze arbeid binnen de grenzen van het programma te brengen is.

De vervaardigde werkstukken werden aan enkele scholen verloot; aan andere inrichtingen worden zij ten deele verkocht, ten deele verloot, en overigens als modellen voor de school bewaard of bij goed gedrag den leerlingen meegegeven.

Bovendien zijn op enkele scholen aan de diploma's prijzen van verschillenden aard verbonden. Aan eenige scholen bestaat de gewoonte om de leerlingen, vóór het verlaten van de school een proefstuk te laten vervaardigen. Dit wordt aan andere scholen vervangen door eene repetitie van het geleerde.

Aan slechts weinige scholen zijn afzonderlijke cursussen verbonden.

Van de volgende vier tabellen geven de eerste twee een overzicht van de inkomsten en uitgaven der ambachtsscholen over het jaar 1906. De derde vermeldt het aantal onderwijzers en het bedrag en aantal der jaarwedden van directeuren en onderwijzers. De vierde eindelijk geeft een overzicht van de verdiensten der gediplomeerde oud-leerlingen van ambachtsscholen gedurende de eerstvolgende twee jaren na het verlaten van de school. Bovendien worden daarop vermeld de loonen der volwassen werklieden bij de verschillende patroons, waar die leerlingen werkzaam zijn.

INKOMSTEN.

SCHOLEN.	Subsidie van het Rijk.	Subsidie van de provincie.	Subsidie van de gemeente.	Subsidie van vereenigingen.	Bijdragen van particulieren.	Rente van kapitaal.	Schoolgelden.	Opbrengst van afgeleverd werk, enz.	Batig saldo van 't vorige jaar.	Overige inkomsten.	Totaal.	*OPMERKINGEN.*
's Hertogenbosch .	—	f 1 000,00	f 1 934,05	—	—	—	f 105,00	f 970,95	—	—	f 4 010.00	
Breda	—	926,94	—	—	—	—	—	—	—	—	926,94	
Eindhoven . . .	f 6 192,60	1 300,00	2 300,00	—	f 282.00	—	515,90	27,30	—	260,62	10 878,42	
Tilburg	7 850,00	1 476,72	4 600,00	f 400,00	582,00	—	555,50	109,73⁵	—	f 5 053,11	20 627,06⁵	
Venlo	4 987,12	1 250,00	2 500,00	1 025,00	513,80	—	600,25	950,19⁵	—	584,84	12 411,20⁵	
Arnhem (Ambachtsschool. .	15 000,00	3 600,00	13 500,00	685,00	2 116,15	—	1 972,17	1 681,14⁵	f 1 049,22	1 986,85	41 590,53⁵	
Arnhem (Vaksch. voor kleerm.) .	1 000,00	205,00	550.00	—	820,00	—	—	633,95	—	211,96	3 420,91	
Tiel	6 981,19	1 442,70	1 499,77⁵	1 745,00	642.00	—	527,50	96,46	220,52⁵	1 245,43⁵	14 400,58⁵	
Nijmegen . . .	9 500.00	1 678,00	4 300,00	100,00	783,80	71,44	697,50	1 196,99	1 935.40⁵	729,08	20 992,21⁵	
Apeldoorn . . .	7 200,00	1 560.00	4 750,00	90,00	424,00	—	1 635,25	546,00	—	99,03⁵	16 304,28⁵	
's Gravenhage . .	10 000,00	3 000,00	17 000,00	—	2 073,80	82,04	2 437,50	982,54	—	9 440,00	44 965,88	
Rotterdam . . .	11 000,00	3 000,00	28 000,00	125,00	2 131,00	497,07	1 240,00	1 038,95	428,97	26 440,00	73 900,99	
Dordrecht . . .	6 500,00	1 750,00	5 000,00	285,00	446,00	32,52⁵	669,95	465,00	—	973,35	16 121,82⁵	
Leiden	8 278 84	2 150,00	4 350,00	—	962,00	—	772,50	323,91	—	776,45	17 613,70	
Middelharnis . .	6 000,00	1 650,00	250,00	634,50	604,50	—	815.62⁵	659,07	—	310,00	10 923,69⁵	
Brielle	4 000,00	1 230,00	300,00	355,00	341,75	264,60⁵	676,75	280,67	995,73	7 081,27⁵	15 525,78	
Gorinchem . . .	5 500,00	1 800,00	2 500,00	560,00	558,50	—	783,90	661,17	33,89	2 504,97	14 902,43	
Oud-Bijerland . .	7 000,00	958,63	100,00	256,67	882,00	—	212.24	—	—	17 500,00	26 909,54	
Amsterdam I . .	11 900,00	4 000,00	11 965,00	1 625,00	909,00	—	2 525,00	14,35	241,28⁵	100,00	33 279,63	
Amsterdam II. .	—	—	28 855.00	—	—	—	2 641,25	51,00	7,91⁵	854,19⁵	32 409,36	
Haarlem	11 000,00	3 000,00	6 000,00	125 00	1 132,80	42,97⁵	1 795,00	1 894,00	680,49	1 115,52⁵	26 785,79	
Alkmaar. . . .	9 670,00	2 500,00	3 000,00	795,00	532,00	—	1 342,75	1 238,45	448,73⁵	426,53	19 953,46⁵	
Middelburg. . .	3 350,00	500,00	750,00	465,00	678,00	—	365,00	607,97⁵	—	1 000,00	7 715,97⁵	
Zierikzee. . . .	3 200,00	1 200,00	1 000,00	70,00	260,00	—	173,75	319,90	634,09⁵	47,53	6 905,27⁵	
Goes	5 984,60	1 599,55	1 050,00	447,50	348,00	—	542,00	405,18⁵	386,37	522,81	11 286.01⁵	
Hulst	6 000,00	166,66⁵	233,33	116,68	141,56	21,35	167,50	—	—	20 018,00	26 865,08⁵	
Utrecht (Ambachtsschool. .	15 000,00	5 250,00	14 500,00	965,00	772,50	—	2 325,00	89,00	23,83	54,62	38 979,95	
Utrecht (Vaksch. voor kleerm.) .	1 000.00	200,00	800,00	—	621,00	—	176,25	411,00	93,85⁵	303,00	3 605,10⁵	
Amersfoort . .	8 000,00	3 000,00	4 000,00	640,00	540,00	—	1 578,25	1 245.42	—	574,18	19 577,85	
Leeuwarden . .	17 400,00	6 000.00	8 000,00	970,00	830,00	1 312,60⁵	1 820,00	2 343,40	901,18	—	39 577,18⁵	
Harlingen . . .	7 750,00	2 000,00	2 200,00	910,00	486,00	45,63	2 280,25	816,44	—	10 438,30	26 926,62	
Sneek	5 000,00	2 000,00	1 500,00	1 960,00	592,50	—	1 344,50	396,95	—	1 000,00	13 793,95	
Groningen . . .	13 700,06	4 352,00	6 802 00	—	1 344,58	312,42	1 556,62⁵	849,17	—	394,95	29 311,80⁵	
Winschoten. . .	8 500,00	1 700,00	3 500,00	1 055,00	560,00	—	1 516,00	431,68	—	2 250,02	19 512,70	
Veendam. . . .	7 479,67	1 860,00	4 599,02	294,65	432,00	—	685,50	288,20	—	2 532,68⁵	18 171,72⁵	
Appingedam . .	5 400,00	1 680,00	2 000,00	1 170,00	321,50	73,94	340,00	35,61	—	9,20	11 030,25	
Zwolle	8 000,00	2 500,00	2 000.00	840,00	454,50	55,14	821.25	589,04	2 376,52⁵	—	17 636,45⁵	
Steenwijk . . .	5 500,00	1 572,00	1 750,00	630,00	391,00	—	655,00	272,05	1 357,07⁵	—	12 127,12⁵	
Assen.	5 500,00	2 000,00	2 500,00	340,00	250,00	—	525,00	728,00	625,93⁵	55,00	12 523,93⁵	
	f276 324,08	f77 058,20⁵	f 200 438,17⁵	f19 680,00	f25 760,24	f 2 811,74	f39 393,41	f23 600,85⁵	f12 441,03	f 116 893,52	f 794 401,25⁵	

UITGAVEN.

SCHOLEN.	Jaarwedden van		Premiën voor het pensioneeren van het personeel.	Rente en aflossing van opgenomen kapitaal.	Onderhoud en schoonmaak der gebouwen	Kosten van leermiddelen en gereedschappen.	Kosten van vuur, licht en water.	Bedrag der belasting en assuranties	Overige uitgaven.	Totaal.	OPMERKINGEN.
	directeur.	onderwijzers en overig personeel.									
's Hertogenbosch .	—	f 2 400,00	—	—	f 100,00	f 1 410,00	f 40,00	—	—	f 4 010,00	
Eindhoven . . .	f 616,73	3 065,49⁵	—	—	123,80	4 459,54⁵	305,08	—	f 43 315,17	51 885,82	
Tilburg	2 100,00	7 825,00	f 586,46	f 4 123,97	154,14⁵	4 093,86	980,35	f 229,34	2 061,89⁵	22 155,02	
Venlo	1 500,00	5 950,00	—	—	208,31	2 574,97	850,03	12,25	1 653,62	12 749,18	
Arnhem (ambachtssch.) .	2 200,00	21 702,50	1 000,00	3 000,00	1 282,79	6 765,49⁵	1 076,07⁵	25,73	4 690,62	41 743,21	
Arnhem (vaksch. v. kleermakers).	—	1 550,00	—	—	93,02	795,02	125,48	1,30	909,59	3 474,41	
Tiel	2 066,44	7 076,01	701,85	845,09	117,15⁵	2 207,39⁵	395,02	59,14	332,12	13 800,22	
Nijmegen . . .	2 000,00	12 072,75	—	344,00	431,45	6 238,53⁵	278,99⁵	27,45	846,06	22 239,24	
Apeldoorn . . .	2 000,00	7 758,31	—	1 890,00	345,20	3 028,41	815,12⁵	37,38	547,60	16 422,02⁵	
's Gravenhage . .	3 000,00	24 723,39	—	7 017,70⁵	838,03⁵	7 425,83⁵	2 288,25	305,94	7 294 50⁵	52 893,66	
Rotterdam . . .	2 800,00	27 978,29	746,47	5 877,50	1 743,27	4 879,65	1 428,22	308,31	28 139,28	73 900,99	
Dordrecht . . .	1 500,00	7 949,97	924,00		473,88	2 483,99	207,57	29,90	2 552,81⁵	16 122,12⁵	
Leiden	2 400.00	6 949 36	952,39	2 165,19	836,04⁵	2 741,08	463,52	73,09	983.02⁵	17 563,70	
Middelharnis . .	2 112,50	3 708,31	—	1 675,00	332,61⁵	2 028,67	256,35	26,25	764,93⁵	10 904,63	
Brielle	1 800,00	2 989,98	—	7 373,30	323,83	2 009,91⁵	278,15	12,82	429,81⁵	15 217,81	
Gorinchem . . .	1 650,00	4 502,00	—	3 050,56⁵	396,71⁵	2 272,19⁵	337,14	81,93⁵	2 664,43	14 954,98	
Oud-Beijerland	750,00	911,61	—	17,62⁵	—	3 610,33	77,35	36,14	19 147.72⁵	24 550,78	
Amsterdam I . .	3 000,00	16 881,00	2 000,00	—	881,22	5 436,61	1 111,35⁵	31,96⁵	3 929,25	33 271,40	
Amsterdam II. .	2 700,00	18 185,98	2 757,00	—	1 827,03	4 222,83	807,66	75,60	1 832,67⁵	32 408,77⁵	
Haarlem	2 600,00	12 595,00	1 550,00	2 464,00	1 071,25⁵	3 977,79⁵	688,97	179,27⁵	842,60	25 968,89⁵	
Alkmaar	2 000,00	9 783,49	906,08⁵	1 390,00	190,24⁵	4 231,82	192,62	18,80	1 239,40⁵	19 952.46⁵	
Middelburg . . .	1 600,00	3 267,00	—	16,28	93,73⁵	1 400,68	24,39	16.55	1 229,69⁵	7 648,33	
Zierikzee	1 000,00	1 810,00	—	1 619,00	241,59	1 126,29	6,84	33,29⁵	296,17	6 133.18⁵	
Goes	500,00	4 660.40	776,54⁵	2 158,75	428,31	1 165,16	595,12	106,30	381,80	10 772,38⁵	
Hulst	500,00	444,50	—	473,59	17,94	2 438,67	59,51	—	22 666,57⁵	26 600,78⁵	
Utrecht (ambachtssch.) .	2 600,00	22 380,00	1 061,00	3 217,80	978,94⁵	6 476,31⁵	1 503,71	120,31⁵	1 553,74⁵	39 891,83	
Utrecht (vaksch. v. kleermakers).	—	1 868,50	—	—	42,45	131,35⁵	148,79	25.91	1 374,70	3 591,58⁵	
Amersfoort . . .	2 000.00	8 766,66	—	1 884,67⁵	371,26	4 459,50	708,42	123,00	939.31	19 252,82⁵	
Leeuwarden . .	2 700,00	15 758,37	1 972,00	3 349,37	1 229,25	6 477,31⁵	940,52	144,52⁵	7 264,41	39 835,76	
Harlingen . . .	2 179,00	6 759,00	1 300,68⁵	1 440,00	297,91	2 990,65	470,16	42,65⁵	11 446,56	26 926.62	
Sneek	2 000,00	5 048,33	—	1 610,30	178,36	2 426,63⁵	255,90	26,36	1 451,44⁵	12 997,33	
Groningen . . .	2 600,00	17 150,00	1 867,63	1 090,20	715.79	3 587,21	851,90	—	2 772,33	30 635,06	
Winschoten. . .	2 200,00	7 780.00	—	3 144,95	230.20	3 444,22	940,17⁵	40,30	1 783,35⁵	19 563.20	
Veendam. . . .	2 000,00	6 557.73⁵	—	2 339,58	398,34	2 698,13	771,49⁵	38,75	3 367,69⁵	18 171,72⁵	
Appingedam . .	1 625.00	2 891,68	—	2 080,00	88,91	1 415,28	152,81	24,24	80,00	8 357,92	
Zwolle.	1 800,00	9 339,00	—	—	—	3 569,30	—	6,50	517,55	15 232,35	
Steenwijk . . .	1 500,00	5 626,58	—	1 250,77	406,23⁵	2 331,38⁵	462,78⁵	35,66	463,71	12 077,12⁵	
Assen	1 500,00	4 187,50	—	—	34,88	2 370.52	167,87	3.75	3 291,49⁵	11 556,01⁵	
	f67 099,67	f 329 853,70	f19 102,11⁵	f66 909,21	f17 584,11⁵	f 125 402,44⁵	f21 063,70⁵	f 2 360,72⁵	f 185 057,68	f 834 433,36⁵	

SCHOLEN.	Getal der onderwijzers.			Jaarwedde van den directeur.	Getal der onderwijzers die eene jaarwedde genieten.					Getal der jaarwedden van directeur en onderwijzers.	Totaal bedrag der jaarwedden.
	die tevens aan een B. A. S. of teekenschool verbonden zijn.	die niet aan een B. A. S. of teekenschool verbonden zijn.	Totaal.		tot en met f 400.	boven f 400, tot en met f 800.	boven f 800, tot en met f 1200.	boven f 1200, tot en met f 1800.	Boven f 1800.		
's Hertogenbosch . .	1	2	3	—	—	2	1	—	—	3	f 2 400 00
Breda	7	7	14	f 2 000,00	4	3	7	—	—	15	10 517,00
Eindhoven	2	7	9	1 700.00	1	8	—	—	—	10	6 300,00
Tilburg	3	6	9	2 100,00	—	4	5	—	—	10	10 000,00
Venlo	7	—	7	1 500,00	—	5	2	—	—	8	6 950,00
Arnhem (ambachts-school)	18	6	24	2 200,00	3	7	13	1	—	25	23 070,00
Arnhem (vaksch. v. kleerm.)	—	2	2	—	—	1	1	—	—	2	1 550,00
Tiel	6	2	8	1 750,00	1	4	2	1	—	9	8 871,00
Nijmegen	10	2	12	2 000,00	2	2	6	2	—	13	11 950,00
Apeldoorn	—	11	11	2 000,00	4	3	4	—	—	12	8 845,00
's Gravenhage . . .	12	9	21	3 000,00	1	8	9	3	—	22	22 520,00
Rotterdam	—	29	29	2 800,00	—	12	16	1	—	30	28 503,00
Dordrecht	5	8	13	—	4	8	1	—	—	14	9 252,00
Leiden	4	5	9	2 400,00	3	3	3	—	—	10	8 142,00
Middelharnis . . .	3	3	6	2 100.00	3	—	3	—	—	7	5 350,00
Brielle	—	4	4	1 800,00	1	3	—	—	—	5	4 350,00
Gorinchem	2	4	6	1 650,00	1	3	2	—	—	6	5 752,00
Oud-Beijerland . .	1	3	4	1 800,00	1	3	—	—	—	5	4 440,00
Amsterdam I . . .	10	6	16	3 000,00	2	4	4	6	—	17	19 195,00
Amsterdam II. . .	9	6	15	2 700,00	—	10	1	4	—	16	20 169,98
Haarlem	8	4	12	2 600,00	—	—	12	—	—	13	14 650,00
Alkmaar	9	—	9	1 575,00	—	2	6	1	—	10	10 275,00
Middelburg	4	2	6	1 600,00	2	4	—	—	—	7	4 812,00
Zierikzee	1	2	3	1 000,00	1	2	—	—	—	4	2 800,00
Goes	5	—	5	900,00	—	3	2	—	—	6	4 850,00
Hulst	4	—	4	2 000,00	1	—	3	—	—	5	4 794,00
Utrecht (ambachts-school)	10	12	22	2 600,00	1	1	17	3	—	23	24 455,00
Utrecht (vaksch. v. kleerm.)	—	2	2	800,00	1	1	—	—	—	3	1 660,50
Amersfoort	6	3	9	2 000,00	—	—	9	—	—	10	10 500,00
Leeuwarden . . .	8	8	16	2 700,00	2	4	8	2	—	17	17 525,00
Harlingen	6	—	6	2 000,00	—	—	4	2	—	7	8 800,00
Sneek	—	6	6	2 000,00	—	5	1	—	—	7	6 750,00
Groningen	8	16	24	2 600,00	9	6	7	2	—	25	19 000,00
Winschoten	—	7	7	1 800,00	—	2	4	1	—	8	8 750,00
Veendam	8	—	8	2 000,00	1	5	2	—	—	9	8 550,00
Appingedam . . .	—	5	5	1 600,00	2	3	—	—	—	6	4 475,00
Zwolle	6	4	10	1 800,00	—	6	4	—	—	11	10 550,00
Steenwijk	4	5	9	1 500,00	2	3	4	—	—	10	7 575,00
Deventer	3	1	4	1 800,00	—	—	4	—	—	5	6 130,00
Assen	3	2	5	1 500,00	—	4	1	—	—	6	5 525,00
	193	201	394	4 72 875,00	53	144	168	29	—	431	f 400 553,48

ONTVANGEN inlichtingen betreffende gediplomeerde oud-leerlingen.

SCHOLEN.	VERDIENSTEN NA HET VERLATEN VAN DE SCHOOL: in 1904 (jaar na vertrek).	in 1905 (één jaar later).	twee jaar later (1906).	Aantal leerlingen waaromtrent inlichtingen zijn ontvangen.	Bij het vak gebleven. Een jaar na hun vertrek	Bij het vak gebleven. Twee jaren na hun vertrek	Loonen der volwassen werklieden.
Breda	Van 3—10 ct. per uur.	Van 5—15 ct. per uur.	Van 6—18 ct. per uur.	46	44	43	Van 15—23 ct. per uur.
Eindhoven	„ 5—9 „ „ „	„ 8—11 „ „ „	Tot 12 „ „ „	5	4	4	„ 13—16 „ „ „
Arnhem	„ 3—7 „ „ „ , van f 1,50— f 5,00 per week.	„ 4—16 „ „ „ , van f 2,00— f 7,00 per week.	„ 6—12 „ „ „ , f 3,50—f 12,00 per week.	70	63	57	„ 11—27 „ „ „
Tiel	„ 3—13 ct. per uur.	„ 5—11 ct. per uur, van f 10,00—12,00 per week.	„ 9 16 ct. per uur, van f 9,00—f 15,00 per week.	—	—	—	„ f 4—f 15 per week.
Nijmegen	„ 4—10 „ „ „	„ 4—12 „ „ „	„ 4 17 ct. per uur.	18	16	16	„ 13—17 ct. per uur.
Apeldoorn	„ 5—10 „ „ „	„ 5—12 „ „ „	„ 9—14 „ „ „	—	—	—	—
's Gravenhage	„ f 2,50— f 10,00 per week.	„ f 4,00—f 14,00 per week.	„ f 5,00—f 22,00 per week.	35	35	35	„ 17—27 „ „ „
Rotterdam	„ 2,00— 8,00 „ „	„ 3,00— 9,00 „ „	„ 3,00— 12,00 „ „	6	6	6	„ 10—20 „ „ „
Dordrecht	„ 3—10 ct. per uur.	„ 5—13 ct. per uur.	„ 8—22 ct. per uur.	46	39	39	„ f 10—f 25 per week.
Leiden	„ 3—8 „ „ „	„ 5—15 „ „ „	„ 7—19 „ „ „	43	41	38	„ 12— 18 „ „
Gorinchem	„ 5—10 „ „ „	„ 5—17 „ „ „	„ 7—24 „ „ „	29	27	26	„ 15—25 ct. per uur.
Amsterdam I	„ 3—12 „ „ „ , van f 2,00—f 7,00 per week.	„ 6—15 „ „ „	„ 9—20 „ „ „	23	22	21	Tot 15 „ „ „
Amsterdam II	„ 3—8 ct. per uur, van f 1,00—f 5,00 per week.	„ 4—10 „ „ „ , f 3,00—f 7,00 per week.	„ 8—18 „ „ „ , f 3,00—f 14,00 per week.	26	25	23	„ 14—28 „ „ „
Haarlem	„ 4—12 ct. per uur.	„ 5—18 ct. per uur.	„ 8—21 ct. per uur.	79	63	54	„ 18—28 „ „ „
Alkmaar	„ 4—12 „ „ „	„ 5—16 „ „ „	„ 10—20 „ „ „	86	86	85	—
Middelburg	„ 5—10 „ „ „	„ 6—15 „ „ „	„ 10—19 „ „ „	37	33	33	„ 22—25 ct. „ „
Zierikzee	„ 4—7 „ „ „	„ 7—10 „ „ „	„ 10—13 „ „ „	41	33	32	„ 16—25 „ „ „
Goes	„ 5—13 „ „ „	„ 8—15 „ „ „	„ 12—16 „ „ „	13	12	12	„ 15—26 „ „ „
Utrecht	„ 5—12 „ „ „	„ 8—16 „ „ „	„ 10—20 „ „ „	11	10	10	„ 12—18 „ „ „
Amersfoort	„ 5—12 „ „ „	„ 5—16 „ „ „	„ 6—18 „ „ „	19	15	14	16 ct. per uur.
Leeuwarden	„ 5—12 „ „ „	„ 7—16 „ „ „	„ 10—20 „ „ „	83	81	80	„ 16—30 ct. per uur.
Harlingen	„ 4—10 „ „ „	„ 6—15 „ „ „	„ 8—18 „ „ „	28	24	23	„ 16—18 „ „ „
Sneek	—	—	—	34	33	30	—
Groningen	„ 5—13 „ per uur.	„ 5—16 ct. per uur.	„ 7—20 ct. per uur.	25	21	19	„ 14—18 „ „ „
Winschoten	„ 4—10 „ „ „	„ 5—15 „ „ „	„ 10—20 „ „ „	—	—	—	—
Zwolle	„ 3—9 „ „ „	„ 5—13 „ „ „	„ 6—16 „ „ „	43	40	40	„ 14—21 „ „ „
				23	19	19	„ 15—22 „ „ „
				37	33	32	„ 16—20 „ „ „

Ten behoeve van het van harentwege in toepassing gebracht leerlingstelsel genoot de vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe een Rijkssubsidie van f 4000. Te Vries en Zweelo werden nieuwe afdeelingen opgericht. Het ledental nam aanzienlijk toe en bedroeg op 1 April 1907 1303, nl. 1291 leden en donateurs in en 12 leden en donateurs buiten de provincie Drenthe. De vereeniging telt thans 25 afdeelingen en 4 correspondentschappen.

Voor den nieuwen cursus konden 33 nieuwe leerlingen geplaatst worden, terwijl op 31 Maart voor 25 de leertijd verstreken was. Op 1 April 1907 waren 87 leerlingen in opleiding, waarvan 37 in het timmeren, 21 in het smeden, 16 in het schilderen, 3 in het zinkwerken, 4 in het wagenmaken, 2 in het kleermaken en 4 in het schoenmaken.

---

§ 8. TEEKENSCHOLEN, SCHOLEN VOOR VAKTEEKENEN EN TECHNISCHE WETENSCHAPPEN TEN BEHOEVE VAN AMBACHTS- EN HANDWERKSLIEDEN EN SCHOLEN VOOR BEELDENDE KUNSTEN EN KUNSTNIJVERHEID.

A. TEEKENSCHOLEN EN ANDERE SCHOLEN VOOR VAKTEEKENEN EN TECHNISCHE WETENSCHAPPEN.

Openbare en bijzondere scholen.

In de hier volgende tabel zijn de scholen vermeld die zonder den naam van burgeravondschool te dragen, meer bijzonder bestemd zijn voor het onderwijs in teekenen en andere in art. 13 der wet genoemde vakken en door leerlingen uit den ambachtsstand worden bezocht. Tevens worden in deze tabel vermeld de Rijnsschipperschool te Rotterdam en de afdeeling „electriciteitsleer en electro-techniek" van het Genootschap „Mathesis Scientiarum Genitrix" te Leiden.

Omtrent sommige dezer inrichtingen worden nadere bijzonderheden achter deze tabel aangetroffen.

Gemeenten.	Naam der school.	Aard der school.	Vakken van onderwijs.	Getal	
				leeraren.	leerlingen.
Eindhoven,	Teekenschool,	openb. ges.	Hand-, vak-, en lijnteekenen.	6	103
Breda,	Idem,	bijz. ges.	Hand-, lijnt-, boetseeren bouwk. machineteekenen.	14	495
Bergen op Zoom,	Idem,	id.	Hand-, lijn-, machineteek. projectieleer, boetseeren bouwk.	5	208
Helmond,	Idem,	openb. ges.	Bouwk. hand-, machineteekenen.	5	59
Ravenstein,	Idem,	id.	Bouwk. werktuigk. en handteekenen.	2	50
Boxtel,	Idem,	id.	Hand- en rechtlijnig teekenen.	1	18
Waspik,	Idem,	id.	Hand- en lijnteekenen.	3	37
Zevenbergen,	Idem,	id.	Hand-, lijn- en bouwk. teekenen.	2	36
Geertruidenberg,	Idem,	bijzondere	Lijn- en handteekenen.	4	56
Waalwijk,	Idem.	bijz. ges.	Hand- en rechtlijnig teekenen.	4	53
Oisterwijk,	Idem,	id.	Vakteekenen.	2	42
Oosterhout,	Idem,	openb. ges.	Hand- en bouwk. teekenen.	3	149
Grave,	Idem,	id.	Hand-, vak- en lijnt. natuurt. meetk. projectieteekenen.	4	38
Apeldoorn,	Avondsch. voor toek. ambachtsl.	bijz. ges.	Hand-, lijn-, vak- en vormteekenen wis-, natuur- en werktuigkunde Ned. taal en rekenen.	14	161
Barneveld,	Teekenschool,	id.	Hand- en bouwk. teekenen.	3	35
Zevenaar,	Idem,	id.	Lijn- en bouwk. teekenen en handteekenen en ambachtsrek.	2	25
Zalt-Bommel,	Avondteekensch. v. d. ambachtsst.	openb. ges.	Hand- en constr. teek. wiskunde.	3	50
Ulft,	Teekenschool,	bijz ges.	Hand-, lijn- en vakteekenen.	3	35
Terwolde,	Idem.	id	Bouwk. en handteekenen.	2	35
Varsseveld,	Idem,	id.	Hand- en lijnt meetk. rekenen	3	73
Elburg,	Idem,	openb. ges.	Lijn-, hand- en bouwk. teek Ned. taal, rekenen, meetk. natuurk.	6	43

Gemeenten.	Naam der school.	Aard der school.	Vakken van onderwijs.	Getal	
				leeraren.	leerlingen.
Geldermalsen,	Avondteekensch. voor ambachtsl.,	bijz. ges.	Hand-, vak- en bouwk. teekenen hout- en marmerschilderen.	4	27
Wageningen,	Nutsteekenschool,	id.	Hand-, vak- en lijnteekenen. Hout- en marmerschilderen. Natuur- en meetk. decoratieschilderen.	8	108
Hattem,	Teekenschool,	id.	Hand-, vak- en lijnteeken. Ned. taal meetkunde rekenen.	3	19
Borculo,	Idem,	openb. ges.	Hand-, lijn- en bouwk. teekenen.	4	54
Voorst,	Idem,	bijz. ges.	Hand- en bouwkundig teekenen.	2	36
Didam,	Idem,	openb. ges.	Hand- en lijnt vakrek. natuurk.	2	31
Doesburg,	Idem,	bijz. ges.	Lijn-, hand- en vakteekenen. Rekenen, meetkunde.	6	40
Hummelo-Keppel,	Teekenscholen,	id.	Lijn-, vak- en handteek. vakrek.	3	46
Dodewaard,	Nutsteekenschool,	id.	Vakteekenen.	2	32
Neede,	Teekenschool,	id.	Hand-, lijn- en vakteekenen.	3	43
Aalten,	Idem,	id.	Hand-, lijn- en vakteek. meetk. rek.	2	18
Harderwijk,	Idem,	openb. ges.	Hand-, lijn en vakteek. Ned. taal, wiskunde, natuurkunde.	6	50
Nijkerk,	Idem,	bijzondere.	Lijn- en vakteekenen, meetkunde.	2	22
Vorden,	Idem,	id.	Lijnteekenen.	1	21
Nijmegen,	Teekensch. v. d R.-K. Volksbond,	bijz. ges.	Bouwk. en handteekenen.	2	99
Culemborg,	Teekenschool,	openb. ges.	Hand- en vakt. Wisk. en rondschr.	3	36
Zelhem,	Idem,	bijz. ges	Hand- en vakteekenen.	2	31
Zutphen,	Kunstnijverh., vak- en teekensch.,	id.	Lijn-, vak- en handt. meubelm. nuttige en fraaie handwerken costuumvak. Vakteekenen voor vrouwelijke leerlingen.	7	94
Idem,	Gemeentelijke teekenschool,	openb. ges.	Lijn-, vak- en handteekenen, hout- en marmersch.	5	43
Velp,	Teekenschool,	bijz. ges.	Bouwk. en handteekenen.	2	51
Tiel,	Teekensch. v voortgezet vakond.,	id.	Hand- vakt, boetseeren, wisk. werktuigk. constructieleer en materialen kennis.	8	17
Doetinchem,	Avondsch. voor ambachtslieden,	openb. ges.	Hand-, lijn- en vakteekenen, wiskunde rekenen, Ned. taal.	3	34
Eibergen,	Teekenschool,	id	Hand-, lijn- en vakteekenen.	2	52
Lochem,	Idem,	bijz. ges.	Hand- en rechtlijnig teekenen.	3	48
Renkum,	Gemeentelijke teekenschool,	openb. ges.	Hand- en bouwkundig teekenen meetkunde.	2	21
Oosterbeek.	Idem,	id.	Hand- en bouwkundig teekenen meetkunde.	4	46
's Gravenhage,	Avondteekensch. v. volw. handwl.,	bijz. ges.	Hand-, lijn- en vakt. werktuigkundig teek. rek. meetk.	6	60
Idem,	Teekensch. v. d. R.-K. Volksbond.,	id.	Hand-, lijn-, vak- werktuigkundigteekenen meetkunde.	6	103
Idem,	Teekensch. van den Ver. v. d. H. Vincentius.,	id.	Hand- en bouwkundig teekenen.	5	101
Idem,	Teekensch, v. d. Ver. Patr. Comm.,	id.	Hand-, lijn- en vakteek. wiskunde Ned. taal.	5	52
Gouda,	Ambachtsavondsch. afd. van den avondsch voor handwerksl.,	id.	Bouwk. handt. perspectief, stijl- en ornamentl. boets. wis- en werktuigk. Ned. taal rekenen.	16	94

Gemeenten.	Naam der school.	Aard der school.	Vakken van onderwijs.	Getal	
				leeraren.	leerlingen.
Gouda,	Handelscursus,	bijz. ges.	Fransch. Duitsch. Eng. boekh. handelsr. stenogr. aardrijksch. rekenen Ned. taal.	6	95
Rotterdam,	Teekenschool,	id.	Hand- bouwk. mach. en projectie-teek. boetseeren Ned. taal rek. meetk.	13	156
Idem, (Charlois),	Nutsteekenschool,	id.	Rechtl.- hand- machineteek rek. algebra.	10	127
Idem, (Feijenoord),	Teekenschool (Samenwerking),	id.	Hand-, lijn- vak en machineteek. rekenen Ned. taal.	7	143
Idem,	Teekensch. van den R.-K. Volksb.	id.	Hand- en lijnteekenen Ned. taal	3	52
Idem,	Rijnschippersschool,	openb. ges.	Practische en theoretische kennis van het schippersbedrijf.	5	7
Oudewater,	Avondteekenschool,	bijz. ges.	Hand- en lijnt. rek. Ned. taal boekh.	5	35
Woerden,	Ambachtsavondschool,	id.	Hand- en bouwk. teek. rekenen.	6	63
Dordrecht,	Teekenschool,	id.	Hand- lijn- vak-, machinet -, rek., Ned. taal.	6	90
Alphen,	Idem,	id.	Hand-, en lijnt., meetk., rek. schilderen.	7	75
Voorburg,	Idem,	id.	Hand-, lijnt. Ned. taal, meetk. rek.	6	38
Middelharnis,	Avondteekenschool,	id.	Hand- vak- en lijnteekenen.	3	39
Schiedam,	Teekensch. v. d. R.-K. Volksb.,	id.	Hand-, vakt., hout- en marmersch. mach. teek. timmeren rekenen.	6	80
Bodegraven,	Teekenschool,	openb. ges.	Bouwkundig teekenen.	1	15
Oud-Beijerland,	Idem,	bijz. ges.	Hand- lijn- en vakteek. projectie-leer rondschr.	3	17
Maassluis,	Ambachtsteekenschool,	bijzondere.	Hand- bouwk. lijnt. wisk.	3	37
Leiden,	Teekensch. v. d. R.-K. Volksb.	bijz. ges.	Lijn-, vak- en handteekenen.	5	108
Idem,	Afd. B Math. Sc. Gen.,	id.	Electriciteitsleer, electrotechniek, electr. teekenen.	5	29
Vianen,	Ambachtsteekenschool,	id.	Bouwk. handteek. rek. schrijven.	4	50
Hellevoetsluis,	Teekenschool,	id.	Recht- en handteekenen.	5	72
Katwijk aan Zee,	Idem,	id.	Bouwk. handteek. wiskunde.	4	50
Brielle,	Idem,	id.	Hand- en vakteek. werktuigk. teek. Ned. taal wisk.	4	41
Voorschoten,	Idem,	id.	Hand- en bouwk. teek. rekenen.	3	37
Vlaardingen,	Voortgezette curs. v. d. burger-avondschool,	openb. ges.	Hand-, vak- en lijnteek. rek. wisk. Ned. taal natuur- en werktuigk.	9	26
Zwijndrecht,	Teekenschool,	bijz. ges.	Hand-, lijn- en mach. teekenen.	3	33
Hendrik Ido Amb.,	Idem,	bijzondere.	Lijn- en handteek. wiskunde.	2	38
Scheveningen,	Idem,	bijz. ges.	Hand- en bouwk. teek. meetk.	3	60
Alblasserdam,	Vakteekenschool,	openb. ges.	Bouwk. werktuigk. en scheepsbouwk. teek.	3	42
Amsterdam,	Avondteekensch. v. handwerksl.	bijz. ges.	Vak-, Techn.-, werktuigk. teek., boets., hout- en marmersch., wisk., natuurk., penseeloef.	27	565
Idem,	Hulpvakteekensch. Mauritskade,	id.	Vak-, techn. teek. en werktuigk. teekenen.	13	212
Idem,	Idem Marnixstraat,	id.	Vak-, techn. en werktuigk. teek.	17	262

Gemeenten.	Naam der school.	Aard der school.	Vakken van onderwijs.	Getal	
				leeraren.	leerlingen.
Amsterdam,	Industriesch. Maatsch. Werkende Stand.	bijz. ges.	Hand-, lijn-, bouwk. teek., wisk., rek., mat. kennis.	15	168
Idem,	Vakteekensch. Patrimonium,	id.	Bouwk., mach., lijn-, meubelteek., hout- en marmersch.	12	273
Idem,	Teekensch. v. scheepsb. en werktuigkunde (Eenheid),	id.	Scheepsbouwk. en werktuigk. teek. scheepsbesch., meetk. rek, werkt. kunde.	10	185
Idem,	Teekensch. v. d. St. Jozefsgezellenvereeniging.,	id.	Lijn-, hand- en vak-, proj. teek., meetkunde.	13	165
Idem,	Vakt.- en schildersch. van den R.-K. Volksbond,	id.	Vak-, hand-, lijn- en mach. teek., decorat. hout- en marmersch. timmeren, rek. schrijven.	14	120
Idem,	Teekensch. v. kunstambachten,	id.	Natuur-, vak-, hand- en lijnteek., boets. houtsn., meubelteek., hout- en marmersch., ornamentleer, kunstgesch., perspect., project.	13	368
Idem,	Avondamb. Conc. Inter Nos	id.	Timmeren, vakteek., projectiel. mat. kennis, meetk., rekenen.	13	249
Idem,	Avondsch. v. handelsond. n°. 1,	id.	Fransch, Duitsch, Engelsch, boekhouden, handelsrek. Ned. taal, schrijven, stenog.,	18	353
Idem,	Idem, n°. 2,	id.	Fransch, Duitsch, Engelsch, boekhouden, handelsrek., schrijven.	11	364
Haarlem,	Avondvakteekenschool,	id.	Lijn- en vakteekenen,	10	169
Idem,	Teekensch. v. d. R.-K. Volksbond.,	id.	Hand-, rechtl.-, vak-, projec. teek. en herhalingsonderwijs.	5	74
Edam,	Teekenschool,	id.	Hand-, lijn-, bouwk. teek., ornam. leer, werktuigk. teek. mat. k., boets., rekenen.	5	88
Purmerend,	Idem,	id.	Lijn-, vak-, hand-, pleisterteek. meetk., rekenen.	6	64
Amstelveen,	Idem,	id.	Hand- en lijnteekenen.	2	35
Laren (N.-H.),	Idem,	id.	Vak-, lijnt., perspect., rek. en meetkunde.	3	42
Enkhuizen,	Avondsch. v. a.s. ambachtslieden,	id.	Hand- lijn- en vakteek., natuurk. werktuigk., wiskunde.	5	55
Bussum,	Teekenschool,	id.	Hand-, vakteek,, meetk. rek., Ned. taal.	4	46
Weesp,	Teekensch. v. d. R.-K. Volksb.,	id.	Hand-, lijn- en vakteeken.	2	44
Idem,	Teekensch. Patrimonium,	id.	Lijn- en vakteekenen.	3	48
Ouderkerk a/d Amstel,	Teekenschool,	id.	Hand- vak- en lijnteekenen.	2	29
Huizen,	Idem,	bijzondere.	Vak-, handteek. en wiskunde.	3	39
Zierikzee..	Avondsch. voor vakonderwijs,	openb. ges.	Vak-, hand- en lijnteek. natuurk. werktuigk. wisk. materialen kennis Ned. taal.	9	91
Goes	Avondsch. voor ambachtslieden,	id.	Teekenen, natuur- en werktuigk. wiskunde Ned. taal.	10	114
Vlissingen.	Avondsch. voor handwerkslieden,	id.	Lijn-, vak-, handteek. natuur- en werktuigk. wiskunde.	9	19
Hontenisse.	Teekenschool,	bijzondere.	Hand- en lijnteekenen.	1	8
Hulst.	Idem,	bijz. ges.	Lijn-, vak-, handt. penseeloef. voortgezet lager onderwijs.	5	43
Aardenberg.	Idem,	id.	Vakteekenen.	1	30

Gemeente.	Naam der school.	Aard der school.	Vakken van onderwijs.	Getal.	
				Leeraren.	Leerlingen.
Neuzen,	Teekensch. der Ver. handwerkl.,	bijz. ges.	Hand- en vakteek meet- en stelk. rek. en Ned. taal mat. kennis.	4	108
IJzendijke,	Teekenschool,	id.	Vakteekenen.	1	10
Kortgene,	Idem,	bijzondere.	Hand- en vakteekenen, rekenen.	2	14
Tholen,	Idem,	bijz. ges.	Hand- en vakteekenen, verven, rekenen en wiskunde.	6	39
Zeist,	Ambachtsavondschool,	id.	Vorm- en vakt., constr. l., lijnteek., voortgez L. O.	9	111
Abcoude,	Teekenschool,	id.	Hand- en lijnteekenen,	2	21
Breukelen,	Idem,	id.	Bouwk.- en handteeken.	2	50
Wijk bij Duurstede,	Nutsteekenschool,	id.	Hand-, lijn- en vakt., rek. proj. t	4	37
Montfoort,	Teekenschool,	id.	Hand- en bouwk. teekenen.	2	27
Baarn,	Idem,	id.	Lijn-, vak- en handteekenen.	3	47
Soest,	Idem,	id.	Handt., Schilderen, bouwkunde.	4	42
Leeuwarden,	Teekensch. voor volw. ambachtsl. en vrouwelijke leerlingen,	bijzondere.	Vakteekenen.	6	144
Harlingen,	Avondteekenschool,	bijz. ges.	Lijn-, vak- en handteek.	6	95
Heerenveen,	Teekenschool,	id.	Hand-, lijn-, bouwk. en werkt.teek.	6	80
Bergum,	Idem,	id.	Hand-, lijn-, en vakteek., Ned. taal, wiskunde.	2	29
Akkrum,	Idem,	openb. ges.	Bouwk.-teek. en wisk.	3	22
Wolvega,	Nutsteekenschool,	bijz. ges.	Handsch., ambachtsteek.	3	36
Bolsward,	Ambachtsteekenschool,	id.	Hand-, bouwk en werkt.teek., rek.	5	24
Zwolle,	Teekenschool St. Lucas,	id.	Lijn-, vak- en handteek., meubel., smeden, bouw- en schilderv.	6	120
Kampen,	Teekenschool,	openbare.	Hand-, lijn- en vakteek.	2	115
Deventer,	School voor ambachtsond.	bijz. ges.	Hand-. bouwk., vak-, werkt. en ornam.teek., boets., mater.k.	18	348
Heino.	Teekenschool,	id.	Lijn-, hand- en vakteek.	2	22
Raalte,	Idem,	id.	Hand-, lijn- en bouwk.teek.	2	22
Enschedé,	Ambachtsavondschool,	openb. ges.	Hand-, lijn- en vakteek., Ned. taal, Duitsch, Engelsch, boekh., handelsrek., werkt.k., weefvakken, theorie verven en bleeken, scheikunde, Staatsinr.	22	230
Balkbrug en Dedemsvaart,	Teekenscholen,	bijz. ges.	Lijn-, vak- en handteek.	5	40
Steenwijk,	Teekenschool,	openb. ges.	Vak-, lijn- en handteek., mat.l. meetk., rek., algebra.	8	98
Wijhe,	Idem,	bijz. ges.	Lijn-, hand- en vormteek., timm, schild., rek., meetk., Ned. taal.	6	39
Oldenzaal,	Idem,	id.	Hand- en vakteek., Ned. taal, boekh., wisk.	8	40
Olst,	Nutsteekenschool,	id.	Hand-, lijn- en bouwk.teek.	2	25
Groningen,	Teekenschool,	id.	Vak-, hand- lijn- machine- en decoratiefteek.	7	174
Veendam,	Avondvakteekenschool,	id.	Hand-, lijn-, vak- en vormteek. Ned. taal. rek., natuurk, smeden, timmeren en boekhouden.	12	175
Winschoten,	Avondteekenschool,	id	Vakteekenen.	6	123
Warffum,	Teekenschool,	id.	Hand- en lijnt., wisk. en Ned. taal.	3	37

Gemeente.	Naam der school.	Aard der school.	Vakken van onderwijs.	Getal	
				leeraren.	leerlingen.
Grijpskerk.	Teekenschool,	bijz. ges.	Lijn-, vak- en handteek.	2	32
Zuidlaren,	Idem,	id.	Lijn-, vak- en handteek.	2	27
de Wijk,	Idem,	id.	Hand-, lijn- en vakteek.	1	21
Havelte,	Idem,	id.	Hand- en lijnteek.	2	26
Dwingelo,	Idem,	id.	Hand-, lijn- en vakteek.	2	13
Ruinerwold,	Idem,	id.	Hand- en lijnteek.	2	15
Gieten,	Idem,	id.	Bouwk.- en lijnteek.	1	18
Borger,	Idem,	id.	Hand- en lijnteek., Ned. taal en wisk.	2	17
Sleen,	Idem,	id.	Lijnteekenen.	1	11
Dalen,	Idem,	id.	Lijn- en handteek. wiskunde.	3	34
Nieuw-Buinen,	Idem,	id.	Hand-, lijn- vakteek. Ned. taal meetk. en rekenen.	2	14
Coevorden,	Idem,	id.	Hand- en bouwk. teekenen.	2	31
Beilen,	Idem,	id.	Lijn-, vak- en handteekenen.	2	17
Smilde,	Idem,	id.	Hand-, lijn- en vakteekenen.	2	16
Eelde,	Idem,	id.	Lijn- en handteekenen.	2	15
Buinerveen,	Idem,	id.	Hand- en lijnteek. meetkunde.	2	17
Nieuw-Amsterdam,	Idem,	id.	Lijn-, vak- en handteekenen.	2	29
Norg,	Idem,	id.	Hand- en lijnteekenen.	1	13
Emmen,	Idem,	id.	Hand- en lijnteekenen.	1	25
Roden,	Idem,	id.	Hand- en vakteekenen.	2	23
Hoogeveen,	Idem,	id.	Hand- en bouwk. teekenen.	4	65
Maastricht,	Teekensch. v. h. patronaat van jeugdige werklieden,	id.	Hand-, bouwk. en lijnteekenen boetseeren.	8	176
Venlo.	Teekeninstituut,	openb. ges.	Hand-, vak- en lijnt., rekenen wisk. Ned. taal, natuur- en werktuigkunde.	12	71
Echt,	Teekenschool.	bijz. ges.	Hand-, vak- en lijnteekenen.	2	40
Valkenburg,	Idem,	id.	Hand- en lijnteekenen.	5	64
Meerssen,	Idem,	id.	Hand-, lijn- en bouwk. teekenen perspectief.	3	45
Gulpen,	Idem,	id.	Vakteekenen.	2	28
Sittard,	Idem,	id.	Hand- en lijnteekenen.	1	73
Venray,	Idem,	openb. ges.	Hand-, vak- en lijnteekenen.	1	20
Heerlen,	Idem,	bijz. gesub.	Hand-, vak- en lijnteekenen.	2	59
Weert,	Idem,	id.	Hand-, vak- en lijnteek. rekenen meetkunde.	5	88

Eindhoven. De gemeenteteekenschool werd 1 December overgebracht naar de tweede verdieping der nieuwe ambachtsschool. Vier ruime lokalen, van goede verlichting en ventilatie voorzien, en met centrale verwarming, zijn nu beschikbaar.

Het onderwijs wordt geregeld naar de behoeften van het gekozen ambacht.

Breda. De teekenschool ontvangt jaarlijks een provinciaal subsidie van f 900. De leerlingen van de burgeravondschool volgen aan de teekenschool het teekenonderwijs.

Bergen op Zoom. De teekenschool telde vroeger 3 afdeelingen, namelijk voor handteekenen, voor bouwkunde en voor machineteekenen. Op voorstel van de commissie van toezicht werd aan de school nog eene vierde afdeeling toegevoegd voor boetseeren. Het aantal leerlingen aan de verschillende afdeelingen steeg ook dit jaar.

Helmond. De teekenschool is aan de burgeravondschool verbonden in dier voege, dat de beide klassen der burgeravondschool de voorbereidende klassen der teekenschool zijn.

Ravenstein. De school is eene gemeentelijke inrichting en kosteloos toegankelijk voor leerlingen uit de gemeente Ravenstein en uit de gemeenten uit het voormalig Land van Ravenstein. Alleen bij genoegzame ruimte worden ook leerlingen uit andere gemeenten kosteloos toegelaten.

De gemeente geniet uit het voormalig Loterijfonds eene jaarlijksche toelage van f 1584.

Boxtel. De teekenschool is eene inrichting van de gemeente. Deze huurde daartoe een gebouw van het Roomsch-Katholiek kerkbestuur.
Hulpmiddelen en teekenbehoeften zijn voldoende aanwezig.

Waspik. De teekenschool bestaat uit eene afdeeling voor handteekenen en eene afdeeling voor bouwkundig of lijnteekenen.

Zevenbergen. De teekenschool is eene gemeentelijke inrichting met provinciaal subsidie. Er wordt onderwijs gegeven in handteekenen en bouwkundig teekenen. Een der lokalen van de openbare school wordt voor dit onderwijs beschikbaar gesteld en is uitsluitend daarvoor ingericht.

Geertruidenberg. De Geertruidenbergsche teekenschool geeft onderwijs in bouwkundig teekenen en handteekenen. Zij ontvangt subsidie van provincie en gemeente, maar niet van het Rijk. Van de stedelijke godshuizen en de gemeente werd eene jaarlijksche toelage ontvangen van f 100, terwijl belangstellenden de school steunden met eene vaste toelage van ± f 40.

Oisterwijk. Het onderwijs in handteekenen wordt gegeven door iemand die van de gemeente daarvoor bezoldigd wordt. Voorts wordt de teekenschool gesteund door eene provinciale bijdrage.
Naast het handteekenonderwijs wordt onderwijs in vakteekenen gegeven aan schoenmakers, timmerlieden en smeden.

Grave. Getracht wordt het teekenonderwijs steeds meer te sturen in de richting van het vakteekenen in verband met de verschillende ambachten.

Apeldoorn. De avondschool voor toekomstige ambachtslieden is verbonden aan de ambachtsschool. Het onderwijs en de klassenindeeling zijn geregeld naar de onderscheidene beroepen der leerlingen.

Barneveld. Door eene extra gift van f 60 hiertoe in staat gesteld, kon worden overgegaan tot de aanschaffing van nieuwe teekentafels en andere hulpmiddelen bij het onderwijs.

Ulft. De teekenschool is eene onderafdeeling van de werkliedenvereeniging St. Jozef te Ulft.

Elburg. Door het houden van eene jaarlijksche tentoonstelling van gemaakte teekeningen wordt getracht belangstelling voor de zaak te wekken.

Borculo. Door het houden van eene jaarlijksche tentoonstelling van gemaakte teekeningen wordt getracht belangstelling te wekken.

Voorst. Het onderwijs aan deze school wordt ingericht naar de verschillende beroepen der leerlingen. De schilders ontvangen onderwijs in handteekenen en zij die in het bouwvak werkzaam zijn, in bouwkundig en handteekenen.

Diedam. Het onderwijs aan de avondteekenschool wordt van gemeentewege gegeven met steun van het Rijk en de provincie. Eenige blokmodellen werden aangekocht, terwijl de collectie houtverbindingen werd uitgebreid.

Doesburg. De school werd in het leven geroepen door de Vereeniging „Industrie".
De leerlingen worden verdeeld in twee groepen:

a. voor wie het handteekenen op den voorgrond treedt;

b. voor wie het bouwkundig teekenen van het meeste belang is.

Hummelo en Keppel. Het programma van onderwijs werd met het ambachtsrekenen uitgebreid. Het Rijk zegde daarvoor eene verhooging van subsidie toe van f 60.

Dodewaard. Door Rijkssubsidie daartoe in staat gesteld, kon het onderwijs geregeld gegeven worden. Wanneer de leerlingen de lessen van vier achtereenvolgende cursussen getrouw en met succes volgen, wordt hun een diploma uitgereikt.

Aalten. De aard van het onderwijs onderging geene verandering. Sommige jongelieden kunnen moeilijk verlof krijgen van hun baas om ook den derden avond in de week vrij te zijn.

Harderwijk. Tot den cursus worden zij toegelaten die in voldoende mate het lager onderwijs hebben genoten.
Uitgenomen eene kleine wijziging in het personeel, had het onderwijs een geregeld verloop.

Nijkerk. De gemeente zorgde voor nieuwe teekentafels, betere verlichting, enz. Daardoor kan het onderwijs meer aan zijn doel beantwoorden.

Nijmegen. De teekenschool van den Nijmeegschen Roomsch-Katholieken Volksbond is toegankelijk voor iedereen en wordt in stand gehouden door een subsidie der gemeente van f 400 en de schoolgelden. De school is hoofdzakelijk in het leven geroepen voor de kinderen van minvermogende ouders, voor wie de driejarige cursus der ambachtsschool te zwaar is, ook omdat deze ouders moeilijk gedurende drie jaren de geldelijke verdiensten hunner kinderen kunnen missen.

Tiel. De school voor voortgezet vakonderwijs is alleen toegankelijk voor hen die in het bezit zijn van het diploma eener ambachtsschool of burgeravondschool met driejarigen cursus.

Doetinchem. Verschillende verbeteringen werden aangebracht. Ook het meubilair werd uitgebreid met tafels, ladekast voor teekeningen en eene bergplaats voor wandplaten.

Eibergen. Ten dienste van het vakonderwijs werden de noodige leermiddelen aangeschaft.

Lochem. De nutsteekenschool is eene instelling in het leven geroepen door het departement „Lochem" van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Zij wordt in stand gehouden door een subsidie van de hier gevestigde spaarbank en de inkomende schoolgelden.

Renkum. Eenige uitbreiding van het onderwijs is gewenscht. Pogingen worden aangewend om ook van de provincie steun te ontvangen.

Oosterbeek. Ook voor deze school worden pogingen in het werk gesteld om van de provincie steun te ontvangen, waardoor eenige uitbreiding aan het onderwijs gegeven zoude kunnen worden.

's Gravenhage. De teekenschool, uitgaande van de Vereeniging van den Heiligen Vincentius van Paulo, werd uitgebreid met eene boetseerklasse.

's Gravenhage. De teekenschool van de Vereeniging „de Patronaats-commissie" zal in een eigen gebouw gevestigd worden. Verhooging van subsidies is noodzakelijk gebleken om het onderwijs op peil te brengen en te houden.

Gouda. De avondschool van ambachtslieden is eene afdeeling van de ambachtsavondschool.

Gouda. De handelscursursus sluit zich aan bij de lagere school. Het onderwijs omvat verplichte en niet verplichte vakken.

Rotterdam. De teekenschool staat onder het bestuur van de St. Josefgezellenvereeniging. Het aantal lessen voor machineteekenen is verdubbeld.

Rotterdam. Door medewerking van den directeur der Maatschappij voor scheeps- en werktuigbouw werd van deze maatschappij eene uitgebreide collectie houten modellen in bruikleen ontvangen voor het natuur- en handteekenen en het machinevak.

Rotterdam. (*Rijnschippersschool*) De cursus werd van 3 Januari tot 21 Februari 1907 gehouden. De lessen der laagste klasse werden door drie, die der hoogste klasse door vier leerlingen gevolgd. Alle leerlingen der laagste klasse werden aan het einde van den cursus naar de hoogste bevorderd en bij het eindexamen werd aan alle vier leerlingen der hoogste klasse het diploma uitgereikt. Aan twee hunner werden daarbij ten geschenke gegeven de door de Commissie van de Rijnvaart ter beschikking van de examencommissie gestelde barometers. In navolging van hetgeen op sommige Duitsche scholen geschiedt, werd dit jaar de proef genomen om des Zaterdags van 2 tot 4 uur schriftelijke opgaven door de leerlingen in de school te doen uitwerken.

Oudewater. De avondteekenschool is alleen toegankelijk voor leerlingen die met vrucht de lagere school hebben doorloopen.

Dordrecht. De vakteekenschool te Dordrecht bezit eene goed ingerichte localiteit. Met het oog op de vrij hooge installatiekosten werd aan de gemeente verhooging van subsidie gevraagd. Het verzoek werd echter ditmaal van de hand gewezen, doch verhooging in uitzicht gesteld; ook van het Rijk werd eene dergelijke toezegging ontvangen.

Alphen. De teekenschool ontvangt subsidie van het departement „Alphen" der Maatschappij tot Nut van het Algemeen; van de gemeente en van de provincie. De leerlingen (timmerlieden) der hoogste klasse maken in den winkel modellen van trappen, kappen, kozijnen, deuren, naar opgegeven maat.

Middelharnis De avondteekenschool te Middelharnis is verbonden aan de ambachtsschool. Het groote verschil in leeftijd der leerlingen maakt eene klassenindeeling vooralsnog onmogelijk Het onderwijs voor oud-leerlingen der ambachtschool is mede om die reden afzonderlijk geregeld.

Schiedam. Het practisch onderwijs in het timmeren werd uitgebreid in dien zin, dat ook voorwerpen van groote afmeting werden vervaardigd.

Oud-Beijerland. De avondteekenschool is verbonden aan de ambachtsschool en wordt door het bestuur dezer inrichting beheerd. Het groote verschil in leeftijd en kennis maakte eene indeeling in klassen vooralsnog onmogelijk.

Voorschoten. Het getal leerlingen, ook uit de naburige plaatsen, nam toe.

Vlaardingen. De teekenschool, uit eenen 3-jarigen cursus bestaande, sluit aan bij den tweejarigen cursus der burgeravondschool.

Zwijnrecht. De teekenschool heeft vele financieele moeilijkheden te overwinnen. Het bestuur der Patroonsvereeniging, die het beheer der school op zich genomen heeft, storte uit haar kas f 25.
Ook de gemeente heeft steun toegezegd. Het aantal leerlingen bewijst, dat het onderwijs wordt gewaardeerd.

Hendrik Ido Ambacht. De teekenschool, opgericht door de Patroonsvereeniging „Ons Belang", wordt in stand gehouden door kleine subsidiën van de gemeenten Hendrik Ido-Ambacht en Ridderkerk en van de maatschappij tot nut van 't algemeen.
Het schoolgeld is noodzakelijkerwijze vrij hoog.

Alblasserdam. De school is de voortzetting of ontwikkeling van het onderwijs in het vakteekenen, dat vroeger bij het herhalingsonderwijs gegeven werd.

Amsterdam. De avondteekenschool voor handwerkslieden moet elk jaar vele leerlingen wegens plaatsgebrek afwijzen. Dit jaar werden 274 teleurgesteld.

Amsterdam. De hulpvakteekenschool aan de Mauritskade, welke school behoort bij de hiervoren genoemde, geniet subsidie van de gemeente.

Amsterdam. De hulpvakteekenschool aan de Marnixstraat, eveneens behoorende bij de avondteekenschool voor handwerkslieden, geniet een gemeentelijk subsidie van f 8750.

Amsterdam. De teekenschool „Patrimonium", heeft gebrek aan localiteit. Door aanbouw hoopt het bestuur in de behoefte aan plaatsruimte te kunnen voorzien.

Amsterdam. Subsidieverhoogingen werden in uitzicht gesteld. In den loop des jaars werd eene proef genomen om aan leerlingen van 16—18 jaar ook eenig onderwijs in het timmeren te geven. De uitkomsten waren bevredigend. De kosten van dit onderwijs werden door de vereeniging gedragen.

Amsterdam. De vakteeken- en schilderschool van den Nederlandschen Roomsch-Katholieken Volksbond moest het gemeentelijk subsidie verliezen ten gevolge waarvan haar bestaan werd bedreigd. Intusschen verkreeg het bestuur de beschikking over de lokalen der St. Annaschool en konden de lessen, nadat de noodige inwendige verbouwingen waren aangebracht, worden hervat. Het natuurteekenen moest van het programma verdwijnen, aangezien geene localiteit beschikbaar was.

Amsterdam. Het leervak timmeren komt alleen op het programma van de vierde en vijfde klasse voor.

Amsterdam. De twee avondscholen van de Vereeniging „Handelsonderwijs" leiden op voor kantoorbedienden. De leerlingen kiezen zelf welke vakken van onderwijs zij zullen volgen.

Haarlem. De avondvakteekenschool heeft een cursusduur van drie winterhalfjaren. De beschikbare tijd bleek echter onvoldoende om de leerstof, lijn- en handteekenen, tot haar recht te laten komen. Daarom werd besloten den tijd uitsluitend te besteden aan vakteekenen, hetwelk rechtstreeks verband houdt met het beroep van den leerling

Purmerend. De localiteit dezer gemeentelijke teekenschool en het meubilair zijn zeer voldoende.

Laren (N.-H.). De vereeniging „Patroonscommissie St. Vitus". van welke de teekencursus uitgaat, stichtte een eigen gebouw, De bovenzalen werden speciaal ingericht voor het vakteekenonderwijs en de theoretische vakken.

Enkhuizen. De avondschool voor aanstaande ambachtslieden is gevestigd in het gebouw der Rijks- hoogere burgerschool. Waar het teekenlokaal te klein bleek, werd door den gemeenteraad nog een tweede teekenlokaal voor het vakteekenen bijgebouwd.

Weesp. De teekenschool van den Roomsch-Katholieken Volksbond breidt zich uit. Reeds moesten leerlingen wegens plaatsgebrek worden afgewezen. Een zijlokaaltje werd vertimmerd, waardoor 7 leerlingen meer geplaatst konden worden.
Eene nieuwe serie wandplaten werd aangeschaft ten dienste van het handteekenen. Ook moest naar meerdere hulp bij het onderwijs worden uitgezien.

Ouderkerk a/d Amstel. De teekenschool, in het leven geroepen door de St. Aloysiusvereeniging, ontvangt alleen van de gemeente subsidie. Het aantal leerlingen blijft vrij gelijk. Het onderwijs wordt zeer gewaardeerd.

Huizen. De ambachtsavondschool blijkt steeds meer in eene werkelijke behoefte te voorzien. Zij werd door 43 leerlingen bezocht. De gemeente steunde haar met een subsidie en gaf bovendien vergunning nog een schoollokaal in gebruik te nemen.

Zierikzee. De avondschool voor vakonderwijs is verbonden aan de ambachtsschool en wordt door het bestuur dezer inrichting beheerd. Het vakteekenlokaal wordt op kosten van de gemeente van verlichting en verwarming voorzien.

Vlissingen. De avondschool voor handwerkslieden heeft drie leerjaren en is te beschouwen als een vervolgcursus van de burgeravondschool. Het onderwijs wordt gegeven in de lokalen der burgeravondschool. Het theoretisch ambachtsonderwijs is thans goed georganiseerd.

Hulst. De avond-vakteekenschool is ontstaan door de totstandkoming van de ambachtsschool. Meer en meer blijkt, dat zij in eene bepaalde behoefte voorziet. Het onderwijs wordt gegeven door het personeel der ambachtsschool onder leiding van den directeur dezer laatste inrichting, terwijl alle onkosten komen ten laste van deze school.

Aardenburg. Het onderwijs aan de teekenschool blijft uitnemend voldoen. De plaatsruimte is echter gering. Daardoor kunnen niet meer leerlingen worden aangenomen.

Kortgene. Om de resultaten en het doel van het onderwijs

meer bekend te maken werd te Wissekerke eene tentoonstelling van door de leerlingen vervaardigde teekeningen gehouden. Het aantal leerlingen uit deze gemeente bedraagt 6.
De school geniet niet subsidie van het Rijk.

Breukelen. De gemeente Breukelen stelt kosteloos lokalen beschikbaar en zorgt voor licht en verwarming. De bouw van een eigen lokaal wordt overwogen.

Wijk bij Duurstede. De leermiddelen verkeeren in goeden staat. Op doelmatige bewaring en onderhoud wordt voortdurend toezicht geoefend.

Montfoort. De gemeente steunde de school met een subsidie van f 100, op voorwaarde, dat burgemeester en wethouders stem zouden hebben bij het vaststellen van het schoolgeld voor on- en minvermogenden.
De provincie zegde een subsidie van f 75 toe, onder voorwaarde, dat ook het Rijk ten bate van de school zal bijdragen.

Baarn. Jaarlijks wordt eene tentoonstelling gehouden van de door de leerlingen vervaardigde teekeningen. Mede daardoor wordt getracht belangstelling voor de school te winnen.

Soest. Het onderwijs wordt gegeven in het lokaal der St. Jozefjongelingenvereeniging.

Leeuwarden. Jhr. mr. D. O. Engelen heeft als beheerder van het bisdomfonds dezen cursus opgericht en sedert dien tijd in stand gehouden. Het doel van den cursus is het vakteekenen, met inbegrip van het voorbereidend en voortgezet onderwijs.
34 leerlingen komen van buiten de gemeente.

Harlingen. De avondteekenschool vormt één geheel met de ambachtsschool en wordt niet afzonderlijk beheerd. De betrekkingen aan beide inrichtingen worden dan ook als ééne betrekking beschouwd. De leerlingen moeten den leeftijd van 16 jaar hebben bereikt of dien leeftijd gedurende den cursus bereiken.

Heerenveen De cursus is 4-jarig. De school wordt in stand gehouden door de gemeente, terwijl de lessen gegeven worden in de lokalen der Rijks- hoogere burgerschool. Deze lokalen benevens de aanwezige leer- en hulpmiddelen worden gratis aan de avondteekenschool afgestaan.

Bergum. De leermiddelen werden met een aantal wandplaten en voorwerpen uitgebreid, terwijl de vroeger aangeschafte in goeden toestand werden onderhouden.

Akkrum. Met ingang van 1 November is aan de school verbonden een cursus voor wiskunde.

Bolsward. Een ander lokaal werd in gebruik genomen, dat hooger, luchtiger en in alle opzichten beter is dan het vroeger gebruikte.

Kampen. Het onderwijs aan de stadsteekenschool te Kampen is bestemd voor aanstaande ambachtslieden boven den leeftijd van 15 jaar, die de lessen aan de burgeravondschool niet kunnen volgen of reeds gevolgd hebben.

Deventer. De school werd uitgebreid en gereorganiseerd. De avondteekenschool heeft twee afdeelingen: *a.* voor handteekenen, *b.* voor bouwkundig teekenen en boetseeren. In verband met deze uitbreiding verhoogden het Rijk, de provincie en de gemente het subsidie.

Enschedé. De ambachtsavondschool neemt in bloei toe. Het aantal weversleerlingen steeg dit jaar sterk; ook de klasse voor handels- en kantoorbedienden blijft veel leerlingen trekken.

Steenwijk. Aan de gemeente-teekenschool is thans verbonden eene afdeeling voor volwassenen. In verband daarmede werd in het leerplan eene kleine wijziging gebracht. De vervolgklasse (afdeeling 5) werd n.l. gesplitst in twee afdeelingen:

1. Afd A. Vervolg onderwijs voor hen die den vierjarigen cursus der avondteekenschool hebben doorloopen.

2. Afd. B Voor ambachtslieden die den leeftijd van 18 jaar bereikt hebben en zich nog gaarne willen bekwamen in het theoretisch gedeelte van hun vak.

Olst. De teekenschool werd door het departement „Olst" van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen overgenomen van de Vereeniging „Handwerksnijverheid".

Groningen. De avondteekenschool, verbonden aan de ambachtsschool, wordt door de gemeente in stand gehouden, die hiervoor jaarlijks ten hoogste f 2400 beschikbaar stelt.
De inrichting heeft leerlingen:
a. van 12 jaar en daarboven, die de lagere school met vrucht hebben doorloopen:
b. van 13 tot 18 jaar, die dagelijks de werkplaatsen bezoeken, en
c. boven de 18 jaar, volwassen ambachtslieden.

Veendam. De uitgaven der school worden bestreden uit de fondsen der Vereeniging voor ambachtsonderwijs „Veendam-Wildervank".
Aan de school zijn verbonden:
a. een cursus in het schoenmaken;
b. een cursus in het kleermaken; en
c. een cursus in het behangen en stoffeeren.

Winschoten. De avondteekenschool is verbonden aan de ambachtsschool en wordt uit de inkomsten daarvan in stand gehouden.

Warffum. De lessen worden gegeven in het gebouw der Rijks- hoogere burgerschool.

Nieuw-Buinen. De school werd opgericht op initiatief van de afdeeling „Nieuw-Buinen" van de Vereeniging tot bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe. De leerlingen der school worden door de afdeeling van genoemde vereeniging voor hunne practische opleiding bij verschillende patroons geplaatst.

Coevorden. De teekenschool te Coevorden wordt in stand gehouden door de afdeeling „Coevorden" van de Vereeniging tot bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe. De kosten worden bestreden uit subsidie van het Rijk, eene bijdrage van de gemeente Coevorden en de opbrengst van lesgelden.

Eelde. De avondschool voor ambachtslieden heeft een driejarigen cursus. Alleen leerlingen boven 12 jaar worden aangenomen.

Venlo. Het teekeninstituut is eene gemeentelijke school en bestemd voor de theoretische opleiding van toekomstige ambachtslieden. De cursus is een driejarige en te beschouwen als eene voortzetting van den tweejarigen cursus der burgeravondschool.

Gulpen. De teekenschool werd opgericht en beheerd door de Bouwvereeniging St. Petrus te Gulpen. Deze vereeniging wordt daarbij gesteund door subsidiën van de gemeente en van de provincie.

Sittard. De lessen, die thans gegeven worden in de bovenverdieping van een sociëteitsgebouw, zullen spoedig gegeven kunnen worden in een eigen gebouw.

Heerlen. De teekenschool is eene inrichting die beheerd wordt door de plaatselijke afdeeling van den Roomsch-Katholieken Volksbond. Deze wordt daarbij gesteund door de gemeente en de provincie. Door het houden van eene tentoonstelling wordt getracht meer belangstelling te wekken.

Weert. De teekenschool „St. Joseph" werd opgericht door het bestuur van de St. Josephgezellenvereeniging, Door subsidie van Rijk en provincie kon het onderwijs worden uitgebreid. De vereeniging kwam in het bezit van eigen schoollokalen.

B. SCHOLEN VOOR BEELDENDE KUNSTEN EN KUNSTNIJVERHEID.

Amsterdam. *Rijksschool voor kunstnijverheid.* De lessen werden gevolgd door 71 leerlingen, verdeeld over de vier afdeelingen van het onderwijs als volgt:

Afdeeling	bouwkunst	4	leerlingen;
„	beeldhouwkunst	8	„
„	schilderkunst	34	„
„	kunstnaaldwerk	25	„

Hiervan waren in de:

1ste	afdeeling	1	gewone	leerling en	3	hospitanten;	
2de	„	5	„	leerlingen „	3	„	
3de	„	25	„	„ „	9	„	
4de	„	7	„	„ „	18	„	
	zijnde	38	„	„ „	33	„	

Aan 4 leerlingen werd vrijstelling van schoolgeld verleend, terwijl bovendien 2 leerlingen begunstigd werden met een Rijkssubsidie tot voortzetting van hunne studiëen.

Met gunstig gevolg werd afgelegd het examen naar de derde klasse door:

1 gewone leerling in de afdeeling kunstnaaldwerk;

10 gewone leerlingen tot overgang naar de tweede helft van den vierjarigen cursus.

Voor het diploma van den driejarigen cursus in kunstnaaldwerk slaagden 2 candidaten; voor dat van den vierjarigen cursus, in decoratief schilderen, 2 candidaten en voor dat van den tijdelijken cursus in kloskant 6 candidaten.

De staat van het onderwijs is bevredigend. De leerlingen verkrijgen, na het verlaten van de school, in den regel een goeden werkkring in de maatschappij.

De hulpmiddelen bij het onderwijs ondergingen, in verband met de behoeften, uitbreiding en aanvulling.

Evenals vroeger werden door het Genootschap „Natura Artis Magistra" gratis toegangsbewijzen verstrekt aan 40 leerlingen tot het maken van studiën van de verzamelingen dieren en voorwerpen. Ook de Maatschappij „Arti et Amicitiae" en de directie van het gemeente museum „Suasso" verleenden vrijen toegang tot hunne tentoonstellingen aan alle leerlingen.

Gemeenten.	Naam der school.	Soort der school.	Vakken van onderwijs.	Getal	
				leeraren.	leerlingen.
's Hertogenbosch	Koninklijke school voor nuttige en beeldende kunsten,	gesubsidieerd openbaar	Hand-, lijn- en ornamentteekenen. Boetseeren, bouwkunde en schilderen.	14	336
Arnhem	Teekenschool van het Genootschap „Kunstoefening",	gesubsidieerd bijzonder	Hand- en lijnteekenen, projectieleer, perspectief, anatomie, geschiedenis der bouwstijlen, boetseeren, schilderen en versieringskunst	5	208
's Gravenhage	Academie van Beeldende Kunsten,	idem	Bouwkunde, werktuigkundig teekenen, teekenen naar de natuur, ornament, boetseeren, kunstnijverheid, schilderen.	49	752
Schoonhoven	Teekenschool der Nijverheidsvereeniging voor goud- en zilversmeden.	idem	Hand-, lijn- en bouwkundig teekenen, vakteekenen, boetseeren, graveeren en drijven.	5	118
Amsterdam	Kunstnijverheidsteekenschool „Quellinus",	idem	Hand-, lijn- en vakteekenen, schilderen, boetseeren, beeldhouwen, stijl- en ornamentleer enz.	7	65
Haarlem	School voor kunstnijverheid,	idem	Handteekenen, schilderen, boetseeren en bouwkundig teekenen, enz.	13	180
Utrecht	Kunstnijverheidsschool,	idem	Theorie der bouw- en versieringskunst en hare geschiedenis; proportieleer van den mensch, vakteekenen, boetseeren, handteekenen en schilderen.	3	34
Groningen	Academie „Minerva", afdeeling beeldende kunsten,	idem	Hand- en lijnteekenen, schilderen, boetseeren, stijlleer.	8	202
Maastricht	Stadsteeken-instituut,	gesubsidieerd openbaar	Hand-, lijn-, bouwkundig- en werktuigkundig teekenen, boetseeren, schilderen, enz.	9	212
Roermond	Gemeente-teekenschool voor nuttige en beeldende kunsten,	idem	Hand-, lijn- en bouwkundig teekenen, schilderen, boetseeren en beeldhouwen.	6	163

's Hertogenbosch. *Koninklijke school voor nuttige en beeldende kunsten.* De lessen werden door 336 leerlingen bezocht. Hiervan waren geplaatst in de afdeeling: handteekenen 139 leerlingen, bouwkunde en bouwkundig teekenen 186 leerlingen, boetseeren 2 leerlingen en in de dagklasse voor decoratieve schilderkunst 9 leerlingen.

De inkomsten van de school bestonden uit subsidiën van het Rijk en de provincie respectievelijk groot f 5000 en f 900. Voor het in stand houden van de school kwam ten laste van de gemeente f 6151,70.

Arnhem. *Teekenschool van het genootschap „Kunstoefening".* Aan het onderwijs namen 208 leerlingen deel. 62 leerlingen ontvingen kosteloos onderwijs, terwijl 58 leerlingen waren toegelaten tegen betaling van de helft van het schoolgeld. Ontvangen werd aan Rijkssubsidie f 1400, subsidie van de gemeente f 4000, contributiën van leden f 75, schoolgeld f 2235, legaat van Kinsbergen f 150 en voor het gebruik van lokalen f 80.

's Gravenhage. *Academie van Beeldende Kunsten.* Het aantal leerlingen bedroeg in het afgeloopen jaar, met inbegrip van den zomercursus, 752, derhalve 13 minder dan in het vorige leerjaar. Aan 22 leerlingen werd kosteloos onderwijs verstrekt, terwijl 16 leerlingen voor rekening van academieleden de lessen volgden. De dagcursus voor kunstnijverheidsvakken werd bezocht van 1 September—1 April door 23 mannelijke en 15 vrouwelijke leerlingen, van 1 April—1 September door 29 mannelijke en 7 vrouwelijke leerlingen. De afdeeling middelbaar onderwijs telde 51 leerlingen. De schilderklasse bestond uit 27 vrouwelijke en 12 mannelijke leerlingen. Van de 10 leerlingen, die naar de akte lager onderwijs dongen, zijn 9 geslaagd en van de 12 leerlingen voor de akte M[1] slaagden 8. Twee leerlingen verkregen de akte M[2].

Van verschillende zijden onving de academie bewijzen van belangstelling. In de allereerste plaats, in den vorm van een legaat, van den heer Sybrand Hingst, oud-lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, die aan de academie een som van f 10 000 naliet. Deze som wordt als een afzonderlijk fonds, met den naam van den erflater, behouden. Voorts werden door onderscheiden personen hulpmiddelen voor het onderwijs geschonken.

Met inbegrip van het saldo op September 1906 bedroegen de ontvangsten f 45 094,58. Het Rijk gaf f 10 000, de gemeente f 17 000, de provincie f 3500. De schoolgelden beliepen f 13 601.

Schoonhoven. *Teekenschool van de Nijverheidsvereeniging voor goud- en zilversmeden.* Het aantal leerlingen bedroeg 118, onder welke 19 toekomstige goud- en zilversmeden. Aan de graveerlessen namen deel 8 leerlingen, de boetseerlessen 13, terwijl 10 leerlingen den drijfcursus volgden.

Het Rijk gaf f 2000, de provincie f 600, de gemeente f 700. De schoolgelden beliepen f 398,20. De overige ontvangsten, met inbegrip van het batig saldo van 1905, beliepen f 527,07.

Amsterdam. *Kunstnijverheidsteekenschool „Quellinus".* De nieuwe cursus begon in September 1906. Daarvoor waren ingeschreven 65 leerlingen, nl. 38 oud- en 27 nieuwe leerlingen. Het aantal der, op verzoek van de gemeente Amsterdam kosteloos, toegelaten leerlingen bedroeg 4. Vanwege de vereeniging tot opleiding van ambachten en beroepen werden geplaatst 3 en voor rekening van particuliere begunstigers 4 leerlingen.

De leerlingen zijn over de verschillende afdeelingen verdeeld als volgt:

Decoratiefschilderen 23; lithographie en decoratiefteekenen 20; decoratiefboetseeren en houtsnijden 7; bouwkundig teekenen 15.

Ontvangen werden aan: jaarlijksche bijdragen f 980; buitengewone ontvangsten f 250; schoolgelden f 2087; subsidiën van het Rijk f 5500; van de provincie f 2000; van de gemeente f 5500; en voorts een renteloos voorschot van f 1572,85.

Haarlem. *School voor kunstnijverheid.* Aan het onderwijs namen deel 180 leerlingen, te weten:

Vrouwelijke leerlingen, dagklasse	18
„ „ Woensdag- en Zaterdagmiddagcursus	16
Mannelijke leerlingen, dagklasse:	
Afdeeling voor decoratieschilders	19
„ „ artistieke metaalbewerking	11
Afdeeling voor lithografen	3
„ „ artistieke houtbewerking	2
„ „ beeldhouwers	1
„ „ bouwkundigen	10
„ „ teekenaars toegepaste kunst	8
„ „ studeerenden voor toelatingsexamen academie voor beeldende kunsten	2
Mannelijke leerlingen, Woensdag- en Zaterdagmiddagcursus	14
Mannelijke leerlingen, avondcursus	44
Leerlingen der Rijksnormaallessen	32

Onderscheiden leerlingen werden onder gunstige omstandigheden in betrekking geplaatst.

Aan zes leerlingen werd het einddiploma toegekend.

De subsidiën van het Rijk, de provincie en de gemeente bedroegen respectievelijk f 5000, f 3000 en f 3000. Aan schoolgelden werd geïnd, f 3850. De overige ontvangsten beliepen f 382,24[5].

Utrecht. *Kunstnijverheidsteekenschool.* De school geniet subsidiën van het Rijk, de provincie en de gemeente Utrecht resp. van f 1450, f 750, en f 700. Het subsidie van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen bedroeg f 100. Ten bate van de school kwam voorts f 260 aan geïnde schoolgelden.

Groningen. *Academie „Minerva".* Het aantal leerlingen bedroeg 202. Wegens plaatsgebrek moesten 11 personen, die zich als leerling hadden aangegeven, aanvankelijk worden afgewezen. Later in het verloop van den cursus kon echter een 6tal hunner nog worden toegelaten.

De nieuwe cursus voor bouwkunde en meubelontwerp mocht zich verheugen in veel belangstelling. Het zolderlokaal, in het vorig jaar ten behoeve van dien cursus afgetimmerd, werd in gebruik genomen. Het Rijk gaf f 3950. De overige inkomsten met inbegrip van het kassaldo 1905 bedroegen f 6782,60, in welke som een bedrag van f 2050 is begrepen aan geïnde schoolgelden.

Maastricht. *Stadsteekeninstituut.* Voor den cursus hebben zich aangemeld 214 leerlingen, waarbij 115 nieuwe. Twee der ingeschrevenen kwamen niet op, anderen verlieten de school tijdens den cursus zoodat aan het einde van 1906 het aantal leerlingen 194 bedroeg; van de ingeschreven leerlingen woonden 42 in omliggende gemeenten. De schildercursus werd bezocht door 15 à 20 leerlingen. Het schoolgeld ad f 3 werd voldaan door 89 leerlingen; de overigen verkregen om verschillende redenen vrijstelling van de betaling van leergeld.

Het onderwijs vorderde een uitgaaf van f 6559,49, tot dekking waarvan hebben gestrekt: het Rijkssubsidie van f 2400; het subsidie van de provincie van f 300, de schoolgelden ad f 267 en het aandeel der gemeente ad f 3592,49.

Roermond. *Gemeentelijke teekenschool voor nuttige en beeldende kunsten.* Het onderwijs werd gegeven aan 104 leerlingen, behalve 59 leerlingen der burgeravondschool, die eveneens onderwijs ontvingen aan de teekenschool, 37 leerlingen waren ouder dan 18 jaren. De overigen hadden den leeftijd van 12—18 jaar. De schilderklasse werd door 18 leerlingen bezocht, 37 leerlingen genoten kosteloos onderwijs, terwijl 25 leerlingen werden toegelaten tegen betaling van de helft van het schoolgeld.

Het Rijk gaf f 4500; de provincie f 300. Aan schoolgelden werd geïnd f 201,75.

Gipsafgietsels. Gipsafgietsels voor het teekenonderwijs zijn kosteloos afgestaan aan de navermelde inrichtingen:

avondteekenschool te Amsterdam; Rijksschool voor kunstnijverheid aldaar; vakteekenschool te Barneveld; stadsteekenschool te Breda; ambachtsteekenschool te Culemborg; Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer; openbare lagere school te Midden-Eierland (Texel); academie „Minerva" te Groningen; Rijkskweekschool voor onderwijzers aldaar; kweekschool voor

onderwijzeressen te 's Hertogenbosch; Koninklijke school voor nuttige en beeldende kunsten aldaar; openbare teekenschool te Laren; industrie- en huishoudschool te Leeuwarden; ambachtsschool te Leiden; Rijkskweekschool voor onderwijzers te Maastricht; patronaatsteekenschool (Stichting de Stuers) aldaar; kweekschool voor onderwijzers „sub praesidio Mariae Virginis" aldaar, instituut „Huize Ruwenberg" te St. Michiels-Gestel, gemeentelijke hoogere burgerschool te Nijmegen, gemeentelijke teekenschool te Oosterhout; hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Rotterdam, teekenschool van de Nijverheidsvereeniging voor goud- en zilversmeden te Schoonhoven; St. Vincentiusgesticht te Stokerhorst (gemeente Nederweert); bijzondere teekenschool (Fraterhuis) te Tilburg; kunstnijverheidsschool te Utrecht; burgeravondschool aldaar; ambachtsschool te Venlo; burgeravondschool te Vlissingen; kweekschool voor R.-K. onderwijzers te Vught; teekenschool aldaar; ambachtschool te Winschoten; teekenschool te Zelhem; teekenschool „St. Lucas" te Zwolle.

De waarde van de in 1906 kosteloos verstrekte afgietsels bedraagt f 2932. Tot en met 31 December 1905 bedroeg zulks f 28 286,15. Tot en met 31 December 1906 alzoo f 31 218,15.

§ 9. BURGERAVONDSCHOLEN EN KRACHTENS ART. 14 DER WET DAARMEDE GELIJKGESTELDE INRICHTINGEN.

A. GETAL EN SOORT DER SCHOLEN.

In het getal burgeravondscholen kwam in den loop van 1906 geene verandering. De teekenschool te Roosendaal en Nispen, die tot hiertoe eene burgeravondschool verving, werd in den loop van dit jaar tot eene wettelijke burgeravondschool gereorganiseerd.

In de volgende tabel worden de hierbedoelde inrichtingen vermeld.

Provinciën.	Gemeenten.	Namen der scholen.	Jaar van oprichting.	Jaar tot hetwelk ontheffing is verleend.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld.		Aantal leerlingen dat kosteloos onderwijs ontvangt.
						Voor volledig onderwijs per jaar.	Voor enkele lessen. per jaar.	
Noordbrabant.	's Hertogenbosch .	Burgeravondschool	1869	1907	2	f 4,40	—	26
	Tilburg.	Idem	1870	1909	6	f 1,50	—	4
	Breda	Idem	1867	1907	2†	f 6	f 0,50 per les	173
	Rosendaal en Nispen	Idem	1859	—	4	f 0,50	—	16
	Helmond	Idem	1902	1907	2	f 3	f 1,50	7
Gelderland.	Arnhem	Gemeentelijke avondschool voor handwerkslieden	1885	—	3	f 5, f 8, f 20	—	249
	Nijmegen	Burgeravondschool	1865	1908	5	f 6	f 6	68
	Zutphen	Idem	1864	1912	4†	v. Zutphen f 2 v. buiten f 4	—	—
	Tiel	Idem	1870	1914	3	f 6	—	14
Zuidholland.	's Gravenhage . .	Idem	1883	—	2	f 4	—	—
	Rotterdam. . . .	Academie van beeldende kunsten en technische wetenschappen	1851	—	8	f 3, f 5, f 10	—	107
	Idem (Kralingen)	Burgeravondschool	1882	onbep.	2	f 6	—	12
	Idem (Delfshaven) .	Teekenschool	1884	—	—	f 3	—	5
	Leiden	Mathesis Scientiarum Genitrix	1864	—	6	v. f 4,50—f 32	—	—
	Dordrecht. . . .	Burgeravondschool	1866	1909	4	f 3	f 1	—
	Delft.	Idem	1864	1909	3	schoolgeld in verband met belastbaar inkomen	—	128
	Schiedam	Idem	1869	1909	5	f 4	f 4	35
	Gouda	Ambachtsavondschool	1896	onbep.	2	f 3—f 5	—	69
	Gorinchem. . . .	Burgeravondschool	1871	—	2	f 3	—	19
	Vlaardingen . . .	Idem	1902	1910	2	f 5	—	10

Provinciën.	Gemeenten.	Namen der scholen.	Jaar van oprichting.	Jaar tot hetwelk ontheffing is verleend.	Duur van den cursus.	Bedrag van het schoolgeld.		Aantal leerlingen dat kosteloos onderwijs ontvangt.
						Voor volledig onderwijs per jaar.	Voor enkele lessen per jaar.	
Noordholland.	Amsterdam . . .	Burgeravondschool	1868	1907	3	f 4	—	47
	Haarlem	Idem	1864	1909	4	f 4	—	—
	den Helder . . .	Idem	1857	1907	4	f 3—f 6	—	70
	Zaandam	Idem	1866	1909	5	f 5	f 5	15
	Alkmaar	Idem	1869	1909	4†	f 2,50—f 5	—	87
	Hoorn	Idem	1877	1909	4	f 3	—	19
	Hilversum. . . .	Idem	1903	—	5	f 8	—	42
Zeeland.	Middelburg . .	Idem	1867	1908	4	f 3	—	66
	Vlissingen. . . .	Idem	1869	1908	2	f 4	—	25
Utrecht.	Utrecht.	Burgeravondschool en cursus voor industrie-onderwijs	—	—	3	f 2	—	30
	Amersfoort . . .	Burgeravondschool	1871	1910	3	f 2	—	30
Friesland	Leeuwarden . . .	Idem	1860	—	2	—	—	84
	Harlingen. . . .	Idem	1865	1909	3	—	—	77
	Sneek	Idem	—	1909	3	f 1	f 1	1
Overijssel	Zwolle	Idem	1868	1909	5	f 3, f 6, f 12	—	125
	Deventer	Idem	1865	1909	4†	f 2,50	f 0,50 per les	43
	Kampen	Idem	1868	1907	4	—	—	96
	Enschedé	Idem	1868	—	2	f 0,20 p. week	—	—
	Almelo	Idem	—	1908	4	f 6	—	12
Drenthe	Assen	Idem	1903	1907	4	f 5	—	32
	Meppel	Idem	1903	—	2	f 2—f 4	—	4
Groningen	Groningen . . .	Burgeravondschool en avondschool voor ambachtslieden en school voor uitgebreid onderwijs	1866	1912	5	f 5	f 5	103
Limburg	Maastricht. . . .	Burgeravondschool	1867	1908	3†	f 3	f 0,75—f 1,80	—
	Venlo	Idem	1896	1909	2	f 2,50	—	23
	Roermond. . . .	Idem	1905	1910	2	f 2	—	27
								2 010

Wanneer in kolom 6 van deze tabel het teeken † achter het cijfer staat, duidt dit aan, dat daaronder een jaar van voorbereiding in de voorbereidende klasse of eene vervolgklasse is begrepen.

Ontheffing van de verplichting tot het oprichten en in stand houden van eene burgeravondschool werd in 1906 verleend aan de volgende gemeenten:

Zutphen, bij Koninklijk besluit van 3 Maart 1906 n°. 35 tot 1 September 1912.

Velsen, bij Koninklijk besluit van 15 Maart 1906 n°. 13 tot 1 October 1910.

Rheden, bij Koninklijk besluit van 18 Juni 1906 n°. 136 tot 1 October 1907.

Bergen op Zoom, bij Koninklijk besluit van 2 Juli 1906 n°. 40 tot 1 September 1907.

Zwolle, bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1906 n°. 29 tot 1 September 1909.

Sneek, bij Koninklijk besluit van 17 Juli 1906 n°. 49 tot 1 September 1909.

Harlingen, bij Koninklijk besluit van 17 Juli 1906 n°. 67 tot 1 September 1909.

Groningen, bij Koninklijk besluit van 20 Juli 1906 n°. 19 tot einde cursus 1911—1912.

Kampen, bij Koninklijk besluit van 27 Juli 1906 n°. 66 tot 1 September 1907.

Breda, bij Koninklijk besluit van 4 Augustus 1906 n°. 52 tot 1 September 1907.

's Hertogenbosch, bij Koninklijk besluit van 20 September 1906 n°. 12 tot 1 September 1907.

Amsterdam, bij Koninklijk besluit van 22 September 1906 n°. 26 tot 1 September 1907.

Amersfoort, bij Koninklijk besluit van 20 December 1906 n°. 5 tot 1 September 1910.

B. AANTAL LEERLINGEN.

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal leerlingen aan het einde van 1905 en 1906.

GEMEENTEN.	Namen der scholen.	Aantal leerlingen				Toelatingsexamens.			Eindexamens.		
		in Dec. 1905.	in Dec. 1906.	meer in 1906.	minder in 1906.	Ge-examineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.	Ge-examineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.
's Hertogenbosch .	Burgeravondschool	25	27	2	—	—	—	—	2	2	—
Tilburg	Idem	252	276	24	—	24	19	5	9	9	—
Breda	Idem	167	173	6	—	—	—	—	20	20	—
Rosendaal en Nispen . . .	Idem	104	83	—	21	—	—	—	—	—	—
Helmond	Idem	36	40	4	—	47	32	15	—	—	—
Arnhem	Gemeentelijke avondschool v. handwerklieden.	447	449	2	—	—	—	—	—	—	—
Nijmegen . . .	Burgeravondschool	241	262	21	—	36	30	6	29	25	4
Zutphen	Idem	140	147	7	—	29	4	25	10	10	—
Tiel	Idem	43	37	—	6	9	5	4	9	9	—
's Gravenhage . .	Idem	126	122	—	4	41	5	36	35	28	7
Rotterdam . . .	Academie v. beeldende kunsten en technische wetenschappen	1 480	1 462	—	18	—	—	—	—	—	—
Id. (Kralingen). .	Burgeravondschool	45	53	8	—	40	32	8	—	—	—
Id. (Delfshaven) .	Teekenschool	76	90	14	—	—	—	—	—	—	—
Leiden	Mathesis Scientiarum Genitrix	321	353	32	—	81	50	31	29	25	4
Dordrecht . . .	Burgeravondschool	208	218	10	—	41	29	12	32	28	4
Delft	Idem	210	234	24	—	93	72	21	25	20	5
Schiedam	Idem	135	147	12	—	—	—	—	16	15	1
Gouda	Ambachtsavondschool	123	124	1	—	59	35	24	—	—	—
Gorinchem . . .	Burgeravondschool	27	36	9	—	8	6	2	6	4	2
Vlaardingen . . .	Idem	67	64	—	3	42	30	12	21	15	6
Amsterdam . .	Idem	165	184	19	—	10	6	4	—	—	—
Haarlem	Idem	251	265	14	—	167	109	58	17	13	4
den Helder . . .	Idem	257	263	6	—	54	35	19	37	29	8
Zaandam	Idem	136	138	2	—	8	6	2	11	10	1
Alkmaar	Idem	220	203	—	17	29	22	7	44	43	1
Hoorn	Idem	102	198	6	—	19	11	8	16	14	2
Hilversum . . .	Idem	139	178	39	—	10	9	1	11	10	1
Middelburg . . .	Idem	144	165	21	—	35	19	16	16	15	1
Vlissingen . . .	Idem	95	72	—	23	28	4	24	40	25	15
Utrecht	Burgeravondschool en cursus v. industrieonderwijs	388	413	25	—	186	167	19	58	53	5
Amersfoort . . .	Burgeravondschool	157	122	—	35	39	22	17	37	5	32
Leeuwarden . . .	Idem	78	84	6	—	5	2	3	17	7	10
Harlingen . . .	Idem	73	77	4	—	—	—	—	9	9	—
Sneek	Idem	20	43	23	—	2	—	2	7	6	1
Zwolle	Idem	265	264	—	1	23	13	10	39	29	10
Deventer	Idem	245	270	25	—	146	113	33	48	40	8

GEMEENTEN.	Namen der scholen.	Aantal leerlingen				Toelatingsexamens.			Eindexamens.		
		in Dec. 1905.	in Dec. 1906.	meer in 1906.	minder in 1906.	Ge-exami-neerd.	Toege-laten.	Afge-wezen.	Ge-exami-neerd.	Toege-laten.	Afge-wezen.
Kampen	Burgeravondschool	102	96	—	6	34	12	22	6	6	—
Enschedé	Idem	137	160	23	—	144	106	38	60	54	6
Almelo.	Idem	67	60	—	7	20	10	10	—	—	—
Assen	Idem	122	104	—	18	13	11	2	39	26	13
Meppel.	Idem	33	37	4	—	—	—	—	18	7	11
Groningen . . .	Burgeravondschool en avondschool v. ambachtslieden en school v. uitgebreid onderw.	170	199	29	—	47	24	23	32	28	4
Maastricht . . .	Burgeravondschool	63	79	16	—	67	63	4	—	—	—
Venlo	Idem	107	128	21	—	82	74	8	48	40	8
Roermond. . . .	Idem	39	59	20	—	—	—	—	—	—	—
		7 848	8 168	479	159	1 718	1 187	531	853	679	174

Uit deze tabel zijn de volgende opmerkingen te maken.

Aan 33 scholen vermeerderde het aantal leerlingen, aan 12 verminderde het.

Belangrijke vermeerdering viel waar te nemen te Tilburg, Nijmegen, Leiden, Delft, Hilversum, Middelburg, Utrecht, Sneek, Deventer, Enschedé, Groningen, Venlo en Roermond. Belangrijke vermindering te Rosendaal en Nispen, Vlissingen en Amersfoort.

Het geheele aantal leerlingen, dat in December 1906 de scholen bezocht, bedroeg 320 meer dan in December 1905. De inrichtingen, die eene burgeravondschool vervangen, telden in 1906 24 leerlingen meer dan in 1905. Arnhem vermeerderde met 2, Rotterdam (Delfshaven) met 14, Leiden met 32 en Amsterdam met 19 leerlingen, daarentegen verminderde Rotterdam met 18, Rosendaal en Nispen met 21 en 's Gravenhage met 4 leerlingen.

Van de 8168 leerlingen der burgeravondscholen en daarmede gelijkgestelde inrichtingen hadden er 7495 reeds een beroep gekozen. Naar die verschillende beroepen kunnen zij verdeeld worden als volgt:

2345 timmerlieden,

390 schrijnwerkers en meubelmakers,

1338 smeden,

263 koperslagers, geweermakers, instrumentmakers,

248 steenhouwers, metselaars, loodgieters,

88 beeldhouwers en stukadoors,

89 goudsmeden en graveurs,

700 ververs, glazenmakers, verlakkers,

180 bouwkundigen,

19 onderwijzers en aanstaande onderwijzers,

180 kantoorbedienden en klerken,

8 militairen.

Door 1647 leerlingen werd een beroep gekozen, dat onder de bovengenoemde niet is begrepen, als: slagers, kleermakers, wagenmakers, horlogemakers, letterzetters, bloemisten, behangers, zadelmakers, boekbinders, photografen, kruideniers, sigarenmakers, teekenaars, glasschilders, lijstenmakers, banketbakkers, kappers, machinisten, bankwerkers, décoratieschilders, stempelsnijders, wevers, fietsmakers, electriciens, lithografen, enz.

Door 673 leerlingen was nog geen beroep gekozen. Onder de ouders dezer leerlingen waren:

389 ambachtslieden;

94 winkeliers en kooplieden;

20 bouwkundigen en kunstenaars;

88 ambtenaren, onderwijzers en militairen, terwijl 82 zonder beroep of overleden waren.

Aan de toelatingsexamens werd door 1718 candidaten deelgenomen. Hiervan slaagden 1187 of pl. m. 70 pct., terwijl 531 of 30 pct. werden afgewezen.

Het eindexamen werd afgelegd door 853 leerlingen. Hiervan verkregen 679 of 80 pct. een einddiploma, terwijl 174 leerlingen of pl. m. 20 moesten worden afgewezen.

Aan enkele leerlingen werd zonder voorafgaand examen een diploma uitgereikt.

Kosteloos onderwijs werd verstrekt aan alle leerlingen der burgeravondscholen te Leeuwarden, Harlingen, Kampen en Breda. De scholen tellen samen 430 leerlingen.

Bovendien ontvingen nog kosteloos onderwijs:

te 's Hertogenbosch	26	leerlingen.
„ Tilburg	4	„
„ Rosendaal en Nispen . .	16	„
„ Helmond	7	„
„ Arnhem	249	„
„ Nijmegen	68	„
„ Tiel	14	„
„ Rotterdam.	107	„
„ Rotterdam (Kralingen) . .	12	„
„ Rotterdam (Delfshaven) . .	5	„
„ Delft.	128	„
„ Schiedam	35	„
„ Gouda	69	„
„ Gorinchem	19	„
„ Vlaardingen	10	„

te Amsterdam	47	leerlingen;
„ den Helder	70	„
„ Zaandam	15	„
„ Alkmaar	87	„
„ Hoorn	19	„
„ Hilversum.	42	„
„ Middelburg	66	„
„ Vlissingen.	25	„
„ Utrecht	30	„
„ Amersfoort	30	„
„ Sneek	1	„
te Zwolle	125	leerlingen
„ Deventer	43	„
„ Almelo	12	„
„ Assen	32	„
„ Meppel	4	„
„ Groningen.	103	„
„ Venlo	23	„
„ Roermond.	37	„
Te zamen . . .	1580	„

In het geheel werd alzoo in 1906 aan 1580 + 430 = 2010 leerlingen kosteloos onderwijs verstrekt tegen 1864 in 1905.

C. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Tilburg. De leeraar K. Bes vroeg en verkreeg eervol ontslag om gezondheidsredenen. De assistent-leeraar A. W. H. van Roessel overleed. Het personeel werd nog aangevuld door de benoeming van J. Hoffman tot leeraar in aardrijkskunde en geschiedenis, F. H. Jacobs tot leeraar in handteekenen en W. A. J. van Roessel tot assistent in het handteekenen.
De leeraar van der Meer werd spoedig na den aanvang van den cursus ongesteld. Zijne lessen werden zooveel mogelijk door de andere leeraren belangeloos waargenomen.

Breda. Om gezondheidsredenen werd het lesuur van den directeur opgedragen aan dr. J. E. Couvée, de beide lesuren van J. M. A. Niet aan dr. J. H. H. Houben. De leeraren dr. Tiddens en Kleinswornink werden elk wegens bezigheden van 2 lesuren ontheven; deze werden opgedragen aan A. van Sterk.

Zutphen. Tot leeraar voor handteekenen werd benoemd van Munster wegens uitbreiding van het leerlingen aantal. Het aantal lesuren van de leeraren Wassink, Zuuringen Claus werd om die reden ook uitgebreid.

Delft. De leeraren Warffemius en Biezem werden definitief benoemd voor Nederlandsche taal en wiskunde. Aan J. Ploeg en dr. Roelofs Heijermans werden wederom tijdelijk de lessen in lijnteekenen en staathuishoudkunde opgedragen.

Haarlem. De leeraar J. A. Blommendaal, die eene lange reeks van jaren zijne beste krachten aan de school wijdde, overleed den 22den April. In zijne plaats werden benoemd B. J. ten Kiefte en H. Pot. De ingenieur Werker werd definitief benoemd tot leeraar in werktuigkunde. Tot leeraren van de vervolgklasse werden benoemd Bouwmeester, Smit Klein en Rutters, resp. voor de vakken wiskunde, electro-techniek en werktuigkunde.

den Helder. De leeraar van Mierlo werd benoemd tot waarnemend directeur der zeevaartschool. Zijne lessen werden tijdelijk waargenomen door Koolhaas, van Hoek, de Carpentier. In plaats van den leeraar Fricke werd benoemd A. Dokter.

Zaandam. De groote toevloed van schildersleerlingen maakt uitbreiding van het personeel noodzakelijk.

Hilversum. J. Kuiper werd tijdelijk benoemd om onderwijs te geven in het hout- en marmerschilderen. Voor vakteekenen aan timmerlieden werd aangesteld M. Geldmaker.

Middelburg. De leeraar dr. R. van der Laan vroeg en verkreeg eervol ontslag als leeraar in natuurkunde.
Hij werd vervangen door A. de Smidt, die eene tijdelijke benoeming ontving.

Utrecht. De leeraar in het boetseeren Smout, vertrok naar het buitenland. In zijne plaats werd benoemd Gabrielse. In plaats van F. L. van Maanen, die benoemd werd tot leeraar in scheikunde aan de hoogere burgerschool te Schiedam, werd A. J. Ultee, chemisch doctor, aangesteld.

Amersfoort. De tijdelijke onderwijskrachten werden weer herbenoemd, met uitzondering van A. de Jonge, die door vermindering van het aantal leerlingen niet meer in aanmerking kwam. Aan den leeraar van Weezel Errens werden op verzoek minder lesuren opgedragen.

Zwolle. Door ernstige ziekte kon J. Botterweg, leeraar in het handteekenen, zijne lessen niet waarnemen.
Tijdelijk werden met de waarneming zijner lessen belast F. Jansen en J. H. Willighagen.

Deventer. Wegens splitsing in parallelklassen werd het aantal leeraren uitgebreid door de benoeming van J. W. H. le Heux. In plaats van den leeraar in het handteekenen J. A. Kleinsmiede, die na 46-jarige werkzaamheid aan de school door ziekte genoopt werd ontslag te nemen, werd benoemd G. Kats uit Haarlem.

Enschedé. De leeraren Hueting, Erdmon Schmidt en van Dalen werden voor vast aangesteld; terwijl wegens vermeerdering van het aantal leerlingen tijdelijk werden aangesteld H. Boersma voor Nederlandsche taal, J. van Rosenboom voor rekenen en J. Römer voor handteekenen.

Inrichtingen, die voor eene burgeravondschool in de plaats treden.

Arnhem. D. W. Maandag werd benoemd tot tijdelijk leeraar in het hout- en marmerschilderen. In plaats van den leeraar in het boekhouden J. Vreugdenburg, die door ernstige ziekte genoodzaakt werd ontslag te nemen, werd benoemd W. J. Kleinhout. Met het practisch zoowel als theoretisch onderwijs aan gas- en waterleidingfitters werden voor den cursus 1906—1907 belast Cornelisse en de Brey jr.

's Gravenhage. In plaats van W. H. Bik, die bedankte, werd tot leeraar in het handteekenen aangesteld J. Janssen.

Rotterdam. In plaats van dr. Bremer, die om gezondheidsredenen voor eene herbenoeming niet in aanmerking wenschte te komen, werden aangesteld Krediet en dr. Kunst. Tot leeraar voor werktuigkundig teekenen werd benoemd J. Kamennons en tot leeraar voor stoomwerktuigkunde Erfmann.

Het aantal leeraren bedroeg totaal 610, zooals blijkt uit onderstaande tabel.

GEMEENTEN.	NAMEN DER SCHOLEN.	Aantal leeraren: tevens aan eene hoogere burgerschool of meisjesschool verbonden.	Aantal leeraren: niet aan eene hoogere burgerschool of meisjesschool verbonden.	Aantal leeraren: Totaal.	Jaarwedde van den directeur.	Aantal leeraren die eene jaarwedde genieten: tot en met f 400.	boven f 400 tot en met f 800.	boven f 800 tot en met f 1200.	boven f 1200 tot en met f 1800.	boven f 1800.	Aantal jaarwedden van directeuren en leeraren.	Totaal bedrag der jaarwedden.
's Hertogenbosch	Burgeravondsch.	3	3	6	f 600,00	5	—	—	—	—	6	f 1 550,00
Tilburg	Idem	6	13	19	900,00	11	6	1	—	—	19	8 375,00
Breda	Idem	8	2	10	666,67	7	2	—	—	—	10	3 616,70
Rosendaal en Nispen	Idem	—	5	5	700,00	4	—	—	—	—	5	1 900,00
Helmond	Idem	2	3	5	140,00	4	—	—	—	—	5	895,00
Arnhem	Gemeentelijke avondschool voor handwerkslieden.	2	33	35	800,00	30	4	—	—	—	35	10 235,00
Nijmegen	Burgeravondsch.	4	8	12	600,00	4	3	4	—	—	12	7 370,00
Zutphen	Idem	4	9	13	645,00	10	2	—	—	—	13	4 400,00
Tiel	Idem	1	4	5	100,00	3	1	—	—	—	5	1 265,00
's Gravenhage	Idem	—	10	10	800,00	8	1	—	—	—	10	3 182,50
Rotterdam	Academie voor beeldende kunsten en technische wetenschappen.	7	65	72	2 500,00	8	34	20	4	5	72	64 460,00
Idem (Kralingen)	Burgeravondsch.	1	4	5	800,00	4	—	—	—	—	5	1 940,00
Idem (Delftshaven)	Teekenschool	—	6	6	630,00	3	2	—	—	—	6	2 520,00
Leiden	Mathesis Scientiarum Genitrix	1	26	27	1 000,00	10	14	1	1	—	27	14 264,00
Dordrecht	Burgeravondsch.	4	9	13	1 000,00	1	4	7	—	—	13	11 600,00
Delft	Idem	4	8	12	1 240,00	3	2	6	—	—	12	8 356,00
Schiedam	Idem	6	8	14	931,00	7	5	1	—	—	14	7 298,00
Gouda	Amb. avondsch.	—	12	12	240,00	8	3	—	—	—	12	3 297,58
Gorinchem	Burgeravondsch.	3	4	7	—	—	—	—	—	—	7	—
Vlaardingen	Idem	—	9	9	1 200,00	5	3	—	—	—	9	4 170,00
Amsterdam	Idem	2	10	12	800,00	8	3	—	—	—	12	5 318,00
Haarlem	Idem	6	17	23	1 200,00	10	12	—	—	—	23	11 450,00
Helder	Idem	—	16	16	1 600,00	11	4	—	—	—	16	6 370,00
Zaandam	Idem	4	5	9	1 200,00	8	—	—	—	—	9	5 600,00
Alkmaar	Idem	—	14	14	1 200,00	5	8	—	—	—	14	6 915,00
Hoorn	Idem	1	9	10	600,00	8	1	—	—	—	10	2 942,50
Hilversum	Idem	1	10	11	1 575,00	1	9	—	—	—	11	7 903,50
Middelburg	Idem	1	18	19	800,00	13	5	—	—	—	19	6 950,00
Vlissingen	Idem	—	10	10	1 000,00	8	1	—	—	—	10	3 575,00
Utrecht	Burgeravondsch. en cursus voor industrie-onderw.	4	23	27	1 000,00	6	19	1	—	—	27	14 650,00
Amersfoort	Burgeravondsch.	1	8	9	750,00	7	1	—	—	—	9	2 800,00
Leeuwarden	Idem	1	5	6	730,00	2	3	—	—	—	6	2 990,00
Harlingen	Idem	5	2	7	300,00	5	1	—	—	—	7	2 790,00
Sneek	Idem	1	4	5	350,00	3	1	—	—	—	5	1 900,00
Zwolle	Idem	—	18	18	1 000,00	13	2	2	—	—	18	8 070,00

GEMEENTEN.	NAMEN DER SCHOLEN.	Aantal leeraren			Jaarwedde van den directeur.	Aantal leeraren die eene jaarwedde genieten					Aantal jaarwedden van directeuren en leeraren.	Totaal bedrag der jaarwedden.
		tevens aan eene hoogere burgerschool of meisjesschool verbonden.	niet aan eene hoogere burgerschool of meisjesschool verbonden.	Totaal		tot en met f 400.	boven f 400 tot en met f 800.	boven f 800 tot en met f 1200.	boven f 1200 tot en met f 1800.	boven f 1800.		
Deventer	Burgeravondsch.	5	22	27	f 550,00	19	7	—	—	—	27	f 8 240,00
Kampen	Idem	8	2	10	800,00	6	2	—	1	—	10	3 989,00
Enschedé	Idem	—	11	11	—	11	—	—	—	—	11	2 880,00
Almelo	Idem	5	2	7	400,00	4	2	—	—	—	7	2 600,00
Assen	Idem	—	15	15	600,00	12	2	—	—	—	15	4 310,00
Meppel.	Idem	3	3	6	300,00	5	—	—	—	—	6	1 250,00
Groningen	Burgeravondsch. en avondschool v. ambachtslieden en school voor uitgebreid onderw.	4	11	15	1 350,00	4	10	—	—	—	15	9 500,00
Maastricht	Burgeravondsch.	4	4	8	400,00	7	—	—	—	—	8	1 600,00
Venlo	Idem	5	9	14	100,00	11	2	—	—	—	14	2 320,00
Roermond	Idem	—	4	4	50,00	3	—	—	—	—	4	650,00
		117	493	610	f 34 147,67	325	181	43	6	5	610	f 287 257,78

D. LEERPLAN EN TOESTAND VAN HET ONDERWIJS.

's Hertogenbosch. Onderwijs in teekenen wordt aan de burgeravondschool niet gegeven. De leerlingen kunnen het onderwijs in dit vak ook aan de Koninklijke school voor nuttige en beeldende kunsten volgen.

Tilburg. De leerlingen der ambachtsschool zijn verplicht ook de lessen aan de burgeravondschool te volgen, uitgenomen de teekenvakken. Als nieuw leervak werd opgenomen het onderwijs in de theoretische werktuigkunde.

Nijmegen. Voor de leerlingen der ambachtsschool werd het teekenonderwijs facultatief gesteld. De beslissing hieromtrent berust bij den directeur.

Zutphen. In de derde en vierde klasse wordt wekelijks één uur besteed aan zaken, die elken dag in het gewone leven voorkomen als brief-, briefkaart en telegramschrijven, postwissels en vrachtbrieven invullen enz. enz.

Dordrecht. De vakken natuur- en werktuigkunde werden niet practisch gegeven, omdat de hiertoe aangestelde leeraren minder voor hunne taak berekend bleken.

Vlaardingen. Aan de burgeravondschool is verbonden eene school met drie-jarigen cursus, welke te zamen vormen de „Burgeravondschool met voortgezetten cursus".

Haarlem. Bij wijze van proef werd eene vervolgklasse ingericht, meer bepaaldelijk voor het onderwijs in wiskunde, natuurkunde (electrotechniek) en werktuigkunde. Het aantal uren werd bepaald op 8, te weten: 4 voor wiskunde, 2 voor electrotechniek en 2 voor werktuigkunde.

Alkmaar. Wegens het groot aantal leerlingen, dat zich aanmeldde voor de vierde klasse werd met goedvinden van burgemeester en wethouders besloten deze klasse in tweeën te splitsen.

Hoorn. De school is verdeeld in twee afdeelingen, nl. eene eerste afdeeling bestemd voor jongelieden, die een vak beoefenen, waarbij het teekenen geen hoofdvereischte is en eene tweede afdeeling voor hen, die een technisch vak beoefenen. Het aantal leerlingen is voor enkele klassen te groot, hetgeen zeker niet bevorderlijk is aan goed vruchtdragend onderwijs.

Hilversum. Het onderwijs aan deze inrichting werd uitgebreid met het vak hout- en marmerschilderen. Aan de lessen in dit vak namen ook de schildersleerlingen der derde en vierde klasse deel.

Middelburg. Het schoolbezoek is zeer getrouw te noemen. De leerlingen van enkele lessen zijn op twee na leerlingen der ambachtsschool en als zoodanig vrijgesteld van het volgen van de lessen in vakteekenen.

Utrecht. Ook voor den cursus 1906—07 bestaat de eerste klasse uit 6 afdeelingen, de tweede uit 5, de derde uit 3, terwijl van de 5 groepen van de cursussen voor industrieel onderwijs ook weder groep A (die der timmerlieden en metselaars) door het groot aantal leerlingen in tweeën moest worden verdeeld.

Amerfoort. De leerlingen der ambachtsschool worden vrijgesteld van het volgen van de lessen in het hand- en lijnteekenen.

Leeuwarden. De tweejarige cursus dezer school blijkt onvoldoende om de leerlingen behoorlijk onderlegd te kunnen afleveren.

Harlingen. De burgeravondschool werd in dien zin gereorganiseerd, dat het onderwijs meer dan tot dusver dienstbaar zou worden gemaakt aan de behoeften van hen, die als klerk op een kantoor, winkelbediende enz eenige kennis dienen te bezitten in het bijzonder van boekhouden en administratie. Voorloopig als proef werd de school met één leerjaar uitgebreid,

terwijl aan de leervakken het boekhouden en Engelsch werden toegevoegd. Het aantal uren in Nederlandsche taal werd aanmerkelijk uitgebreid, terwijl ook voor aardrijkskunde en geschiedenis meerdere uren werden uitgetrokken.

Sneek. In den loop des jaars werd de burgeravondschool georganiseerd. Een nieuw reglement en uitgebreid programma werd vastgesteld. Het onderwijs wordt gegeven in een driejarigen cursus met eene vervolgklasse. De uitbreiding van het programma hield verband met den meerderen beschikbaren tijd en met de behoeften der leerlingen.

Deventer. De burgeravondschool werd door reorganisatie uitgebreid tot eene school met 4 klassen en eene vervolgklasse. De vervolgklasse is hoofdzakelijk bestemd voor hen, die de eerste 4 klassen met goed gevolg hebben doorloopen en die hunne kennis in wiskunde, natuur- en werktuigkunde daarna nog wenschen te vermeerderen.

Enschedé. De meeste leerlingen gaan na het verlaten van de burgeravondschool hunne studie voortzetten aan de ambachtsavondschool.

Assen. Aan de burgeravondschool is eene handelsafdeeling verbonden. Door deze afdeeling is het teekenonderwijs van het programma afgevoerd, waarvoor in het eerste leerjaar schoonschrijven in de plaats kwam en verder de uren voor de overige vakken werden uitgebreid.

Maastricht. Krachtens gemeentelijke verordening zijn de leerlingen van het stadsteekeninstituut verplicht zich als leerling der burgeravondschool te laten inschrijven. Blijkt echter, dat om de een of andere geldige reden het onderwijs aan de burgeravondschool niet kan worden gevolgd, dan kan ontheffing worden verleend. In de meeste gevallen, dat de ontheffing moest worden verleend, waren het de patroons, die het hun leerjongens onmogelijk maakten de avondschool te bezoeken, doordat zij hun geen verlof wilden geven de werkplaats een half uur vroeger te verlaten.

Venlo. De school werd georganiseerd. Zij is thans gesplitst in 2 afdeelingen elk met een tweejarigen cursus. De eerste afdeeling dient voor de theoretische opleiding van toekomstige ambachtslieden, de tweede voor de theoretische opleiding van toekomstige winkel-, kantoor- en handelsbedienden.

De leerlingen, die de eerste afdeeling hebben doorloopen, volgen daarna de lessen aan het teekeninstituut, en die, welke de tweede afdeeling hebben doorloopen, volgen daarna de lessen aan den handelscursus.

De eerste afdeeling vormt dus met het teekeninstituut een vijfjarigen cursus.

De tweede afdeeling vormt met den handelscursus eveneens een 5-jarigen cursus.

Roermond. De leerlingen der burgeravondschool volgen het teekenonderwijs in de eerste en tweede klasse der gemeenteteekenschool.

Inrichtingen, die voor eene burgeravondschool in de plaats treden.

Arnhem. De ten vorige jare begonnen cursus voor electrotechnische werklieden moest dit jaar met 2 uren worden uitgebreid. Een vakcursus werd geopend voor gas- en waterleidingfitters practisch zoowel als theoretisch. Ook bij dezen cursus voor volwassen werklieden deed zich het verschijnsel voor dat de lessen ongeregeld werden bijgewoond ten gevolge van avondwerkzaamheden.

Rotterdam. Wegens het groot aantal leerlingen moesten de hoogste klassen voor het werktuigkundig teekenen in parallel klassen worden gesplitst.

De Staatscommissie gaf vijf malen gelegenheid voor het afleggen van het examen voor machinist aan boord van koopvaardijschepen. Het onderwijs van dezen cursus gaf zeer goede resultaten.

Leiden. De leerlingen der ambachtsschool moeten ook de school van het genootschap „Mathesis Scientiarum Genetrix" bezoeken. Het natuurkundig onderwijs wordt dienstbaar gemaakt aan de electro-techniek. De diploma's dezer school worden erkend door de vakafdeeling voor electrotechniek van het Koninklijk Instituut voor Ingenieurs, mits het examen wordt afgenomen ten overstaan van gedelegeerden dier vakafdeeling.

E. TOESTAND DER LOKALEN EN HULPMIDDELEN.

's Hertogenbosch. Ook voor dit schooljaar stelde de raad der gemeente eene som van f 75 beschikbaar voor den aankoop van prijzen.

Nijmegen. De school mist eigen localiteit. Zij maakt voor haar onderwijs gebruik van de lokalen der ambachts- en Rijkshoogere burgerschool.

Vlaardingen. Het lijnteekenlokaal werd van meerdere en betere verlichting voorzien.

den Helder. Behoefte wordt gevoeld aan meerdere localiteit. Nu evenwel besloten is de stichting van eene ambachtsschool te bevorderen, mag verwacht worden, dat het aantal leerlingen eenigszins zal dalen, waardoor uitbreiding wellicht niet meer noodig zal zijn.

Utrecht. Steeds sterker wordt behoefte gevoeld aan grootere lokalen voor vakteekenen en boetseeren. De raad der gemeente heeft mede met het oog daarop besloten tot het optrekken van eene tweede verdieping op het bestaande gebouw.

Tot dat doel en tot het inrichten der nieuwe lokalen is een bedrag van pl. m. f 44 000 beschikbaar gesteld.

Inrichtingen, die voor eene burgeravondschool in de plaats treden.

Rosendaal en Nispen. Sedert 1 October werden de lessen gegeven in een nieuw gebouw, waarvan een gedeelte in gebruik is voor de eerste openbare lagere school en waarin de burgeravondschool van af 1 Januari 1907 zal worden gevestigd.

's Gravenhage. Wanneer de voorgenomen verbouwing en vergrooting der ambachtschool, waarin ook de burgeravondschool gevestigd is, tot stand komt, zal afwijzing van leerlingen wegens plaatsgebrek niet meer noodig zijn.

Amsterdam. De leerlingen ontvingen teeken- en schrijfbehoeften gratis; de teekengereedschappen en verdere leermiddelen in bruikleen.

---

§ 10. SCHOLEN VOOR DOOFSTOMMEN, BLINDEN, ACHTERLIJKEN EN SPRAAKGEBREKKIGEN.

Rotterdam. *Inrichting voor doofstommenonderwijs.* Op 1 Januari 1906 maaakten van het onderwijs gebruik 155 leerlingen, waarvan 87 jongens en 68 meisjes. Gedurende dit jaar werden 6 jongens en 12 meisjes opgenomen. Daarentegen verminderde het aantal met 10 jongens en 7 meisjes, waarvan 8 jongen en 5 meisjes na volbrachten leeftijd en 2 jongens tusschentijds ontslagen werden, terwijl 2 meisjes na de vacantie niet zijn teruggekeerd. Op 1 December 1906 werd de inrichting derhalve bezocht door 156 leerlingen, waarvan 83 jongens en 73 meisjes.

Van de 18 nieuw opgenomenen kwamen 9 uit Rotterdam en

9 van elders voor één hunner wordt f 150, voor één f 50, voor één f 40, voor een f 26, voor één f 25 en voor één f 20 leergeld per jaar betaald. De 12 overigen genieten kosteloos onderwijs en twee hunner worden bovendien gedeeltelijk ten koste van de inrichting verpleegd.

Van de 156 leerlingen aan het einde des jaars zijn 69 uit Rotterdam afkomstig en derhalve bij hunne ouders woonachtig. Naar hunne herkomst uit de verschillende provinciën zijn 154 leerlingen als volgt te verdeelen: uit Zuidholland 113, Noordholland 18, Zeeland 8, Gelderland 6, Noordbrabant 5, Utrecht 3 en Limburg 1. Een leerling is afkomstig uit Nederlandsch Oost-Indië en een leerling uit Parijs.

Voor 6 leerlingen wordt het volle leergeld van f 150 per jaar betaald, voor een f 120, voor twee ieder f 100, voor twee ieder f 75, voor acht ieder f 50, voor één f 40, voor één f 27, voor één f 26, voor vijf ieder f 25, voor één f 20, voor zeventien ieder f 13 en voor drie ieder f 12. De overige 108 genieten kosteloos onderwijs, terwijl 58 hunner bovendien geheel of ten deele ten koste van de inrichting worden verpleegd.

De gezondheidstoestand van de leerlingen was wederom zeer gunstig te noemen.

Aan subsidiën werd ontvangen van het Rijk f 6000, de provincie Zuidholland f 5000, de provincie Zeeland f 462,50, de gemeente Rotterdam f 5000, Schiedam f 100, Vlaardingen f 50 en Hellevoetsluis f 10. Aan giften werd f 4895,55, aan legaten f 13 000 ontvangen.

St. Michielsgestel. *Instituut voor doofstommen.* Op 1 Januari 1906 telde het instituut 152 kweekelingen, waarvan 79 jongens en 73 meisjes. In den loop des jaars werden aangenomen 11 jongens en 7 meisjes en werden ontslagen 5 jongens en 5 meisjes, zoodat op 31 December 1906 het aantal kweekelingen 160 bedroeg, waarvan 85 jongens en 75 meisjes. De gezondheidstoestand was zeer gunstig.

Evenals in vorige jaren werd door de Maatschappij tot Exploitatie der Staatsspoorwegen en door de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij aan de leerlingen vrij vervoer verleend bij gelegenheid van de vacantie. Door Rijk en provincie werden de gewone subsidiën uitgekeerd, 323 leden betaalden contributie en aan giften en legaten werd ruim f 11 300 ontvangen.

Groningen. *Instituut voor doofstommen.* De cursus 1906—1907 ving aan met 165 leerlingen, waarvan 15 nieuwelingen, 10 jongens en 5 meisjes. Tusschentijds verlieten twee leerlingen het instituut, zoodat het schooljaar met 163 leerlingen eindigde. De onderwijzer T. K. Meier, meer dan 40 jaren aan het instituut verbonden, verkreeg op verzoek eervol ontslag en werd vervangen door O. Barendsen. Als onderwijzer 1ste klasse werd aangesteld K. de Boer. Aan giften werd ongeveer f 1200, aan legaten ruim f 9000 ontvangen.

Amsterdam. *Instituut tot onderwijs van blinden.* Op 1 November 1906 bedroeg het aantal kweekelingen 97, waarvan 63 jongens en 34 meisjes, terwijl op 1 Mei 1907 dit aantal daalde tot 92 kweekelingen, waarvan 59 jongens en 33 meisjes. De gezondstoestand was zeer gunstig.

's Gravenhage. *Gesticht voor minderjarige idioten.* Op 1 Januari 1906 werden in het gesticht verpleegd 28 jongens en 17 meisjes, 5 jongens en 3 meisjes verlieten het gesticht, terwijl 7 jongens en 1 meisje werden opgenomen, zoodat het einde des jaars het aantal verpleegden 45 bedroeg, 30 jongens en 15 meisjes.

De dagschool werd op 1 Januari 1906 bezocht door 9 externen, 5 jongens en 4 meisjes; 2 jongens en 2 meisjes verlieten de school en 1 jongen werd toegelaten, zoodat aan het einde des jaars 4 jongens en 2 meisjes als dagscholieren stonden ingeschreven. In het personeel kwam geene verandering.

Aan giften en legaten werd f 180, aan contributiën ruim f 1000, aan subsidiën f 6000 ontvangen.

Amsterdam. *School voor spraakgebrekkige en achterlijke kinderen* (Bilderdijkstraat). Het aantal leerlingen bedroeg op 31 December 1906 58, waarvan 43 jongens en 15 meisjes. In 1906 verlieten 19 leerlingen de school, van wie 16 werden geplaatst in een ambacht. De school is gevestigd in eene houten hulpschool.

Amsterdam. *School voor spraakgebrekkige en achterlijke kinderen* (Muidergracht). Het aantal leerlingen bedroeg op 31 December 1906 79, waarvan 49 jongens en 30 meisjes; 6 leerlingen verlieten de school, van wie 4 een vak gingen beoefenen. Ten gevolge van de uitbreiding der school werd tot onderwijzeres benoemd M. G. de Wit. Op verzoek verkreeg de onderwijzeres L. Süthoff eervol ontslag.

VAN HET LAND- EN TUINBOUWONDERWIJS.

§ 11. LAND- EN TUINBOUWSCHOLEN.

Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen.

Raad van bestuur. De raad van bestuur werd bij ministerieele beschikking van 18 Augustus 1905, n°. 17 739, afd. Landbouw, aangevuld met dr. D. van Gulik en S. Koenen.

Personeel. Met ingang op 1 September 1905 werd aan mr. W. Reilingh op zijn verzoek eervol ontslag verleend als leeraar in staathuishoudkunde, handelsrecht en in de staatsinstellingen van Nederlandsch-Indië. Het onderricht in staathuishoudkunde werd opgedragen aan den leeraar in landhuishoudkunde S. Koenen, die bij den aanvang van het schooljaar in functie trad. Aan den leeraar T. J. Bezemer werd het onderricht in de staatsinstellingen van Nederlandsch-Indië opgedragen, terwijl tot leeraar in het handelsrecht voor het tijdvak 16 Februari—31 Augustus 1906 werd benoemd mr. B. I. Zijlstra te Arnhem. Ten gevolge van de benoeming van den heer Koenen tot leeraar in landhuishoudkunde werd dr. O. Pitsch van het onderwijs in bedrijfsleer ontheven.

Daar dr. W. van Dam nog niet van zijne ziekte was hersteld, werd de volgende regeling getroffen ten aanzien van het onderwijs in scheikunde. De lessen in organische chemie in het eerste studiejaar werden gegeven door den assistent S. C. J. Olivier; die in physische scheikunde door den leeraar Aberson, die dit vak ook doceerde aan het suikerlaboratorium, terwijl het onderwijs, dat op de warmteleer betrekking heeft, gedeeltelijk door dr. van Gulik werd gegeven. Op deze wijze leed het onderwijs ten gevolge van de ziekte van dr. W. van Dam geen schade. In de practische oefening werd voorzien door benoeming van den tijdelijken assistent H. Heine.

Het onderwijs in landbouwtechnologie aan de studierichtingen Nederlandschen landbouw en landbouwscheikunde en -technologie werd opgedragen aan den assistent Olivier.

Met ingang op 1 Januari 1906 vestigde prof. dr. J. Ritzema Bos, die als directeur optrad van het aan de school verbonden instituut voor phytopathologie, zich weder te Wageningen, na verkregen eervol ontslag als directeur van het phytopathologisch laboratorium „Willie Commelin Scholten" te Amsterdam. Aan het genoemde instituut werd, met ingang op genoemden datum, als assistent verbonden H. M. Quanjer, terwijl de amanuensis-concierge van de Rijkstuinbouwschool, B. Smit, met ingang van 1 Juli 1906 aan deze inrichting werd werkzaam gesteld.

Verder kan nog worden opgemerkt, dat met ingang van 16 Mei 1906 tot tuinbaas werd aangesteld W. Pieper, tuinbaas aan de Rijkstuinbouwschool.

De bediende G. Wessels overleed op 7 Maart 1906. Zijne taak werd voorloopig door een loopjongen vervuld.

Bevolking. Daar de reorganisatie der school begon met het

schooljaar 1904—1905, waren in het eerste en tweede studiejaar leerlingen aanwezig vallende onder de nieuwe regeling, terwijl daarnaast nog enkele volgens de oude regeling hunne studiën voortzetten. Bij den aanvang van het schooljaar 1905—1906 was de bevolking als volgt:

1ste studiejaar nieuwe regeling.	Nederl. landbouw .	9 leerlingen en 2 toehoorders.	
	koloniale landbouw .	12 „	
	Nederl. boschbouw .	3 „	
	koloniale boschbouw	7 „	
	tuinbouw	2 „	en 1 toehoorder.
2de studiejaar nieuwe regeling.	Nederl. landbouw .	4 leerlingen.	
	koloniale landbouw .	5 „	
	Nederl. boschbouw .	4 „	
	koloniale boschbouw	5 „	
	tuinbouw	3 „	en 1 toehoorder.
	landbouwscheikunde en technologie. .	1 leerling.	
3de studiejaar oude regeling.	Nederl. boschbouw .	3 leerlingen.	
	koloniale boschbouw	2 „	

Verder werden nog in verschillende vakken en studiejaren door 5 personen lessen gevolgd.

Voor een 4de studiejaar werd een voorloopig leerplan opgemaakt. Onderricht werd gegeven aan zes gediplomeerde landbouwkundigen van de oude regeling. Een hunner wenschte zich te bekwamen voor het eindexamen der studierichting kolonialen boschbouw, terwijl de anderen voornemens waren het examen middelbaar onderwijs landbouwkunde af te leggen. Een dezer laatsten werd in den loop van het schooljaar tot administrateur in Rumenië benoemd, terwijl een tweede aan het Rijksproefstation voor zaadcontrôle te Wageningen werd geplaatst.

De toehoorders in het 1ste en 2de studiejaar voor tuinbouw verlieten de school in den loop van het schooljaar.

Van de hiervoor genoemde leerlingen waren afkomstig uit Groningen 3, uit Friesland 1, uit Drenthe 2, uit Overijssel 1, uit Gelderland 19, uit Utrecht 8, uit Noordholland 7, uit Zuidholland 11, uit Zeeland 3, uit Noordbrabant 3, uit Nederlandsch Oost-Indië 12. Hieronder waren 13 zoons van landbouwers en groot-grondbezitters, te weten: uit Groningen 3, uit Friesland 1, uit Drenthe 2, uit Gelderland 1, uit Utrecht 2, uit Zuidholland 3 en uit Zeeland 1. Van 2 leerlingen waren de ouders tuinbouwers, van 1 planter in Indië. 46 leerlingen bezaten het einddiploma der hoogere burgerscholen met 5-jarigen cursus, 1 een getuigschrift van een gymnasium, 18 waren leerlingen van de voormalige vierjarige hoogere burgerschool te Wageningen, terwijl 3 leerlingen op grond van de overgangsbepalingen, vermeld in § 6 van het reglement der inrichting, tot de examens kunnen worden toegelaten. Slechts 2 leerlingen volgden de lessen zonder in het bezit te zijn van eenig diploma.

Van de 5 toehoorders voor verschillende vakken en klassen, die hiervoor niet zijn meegerekend, waren 3 uit Gelderland, 1 uit Overijssel en 1 uit Nederlandsch Oost-Indië. Twee hunner waren zoons van groot-grondbezitters.

Suikerlaboratorium. Bij den aanvang van de lessen telde het suikerlaboratorium 4 laboranten. Hiervan verlieten op 1 Februari 1906 drie het laboratorium met een getuigschrift van volbrachte studie (oude regeling). Aan één kon het getuigschrift niet worden uitgereikt. Op denzelfden datum werden 2 nieuwe laboranten ingeschreven.

Bezoek der lessen. Over het bezoek der lessen kan niet geklaagd worden. Ook bij de gehouden excursies toonden de leerlingen veel belangstelling.

Excursies. Gedurende het schooljaar werden de volgende excursies gehouden. De directeur bezocht met de leerlingen de Paaschtentoonstelling en de centrale stierenkeuring te Rotterdam, de premiekeuring van hengsten te Elst en de boterfabriek te Wageningen.

De leeraar in scheikunde bracht met hen een bezoek aan de suikerfabrieken te Oosterbeek en Halfweg, aan de raffinaderij van de heeren Spakler en Tetterode te Amsterdam en aan de lijm- en gelatinefabriek te Delft.

Met den leeraar in plantkunde bezochten zij de tropische kassen der Rotterdamsche diergaarde.

De leeraar in plantenteelt maakte eene excursie naar Kortrijk en omgeving, ter bezichtiging van de vlasroterijen, vlasbewerkingen en enkele boerderijen.

Met dien in hooglandcultures werden het koloniaal museum en de caoutchoucfabriek te Haarlem, zoomede de bosschen onder Ede en het Rijkswoud te Kleef bezocht.

Voor practische oefeningen in het landmeten en waterpassen werden met den leeraar in landmeetkunde tal van excursies in den omtrek gemaakt en werd aan de Grebbe een veelhoeksmeting en waterpassing verricht.

Met den leeraar in anatomie en physiologie en in ziekte- en geneesleer der huisdieren werd de Palmpaardenmarkt te Utrecht bezocht en werden op boerderijen in den omtrek van Wageningen eenige ziektegevallen gedemonstreerd.

De leeraar in laaglandcultures maakt eene excursie naar het koloniaal museum te Haarlem, het bureau voor handelsinlichtingen te Amsterdam en eene stoomrijstpellerij te Rotterdam.

Met den leeraar in werktuigkunde en grondverbetering werd eene driedaagsche excursie gemaakt voor het bestudeeren van de bemaling van polders en waterschappen. Bezocht zijn de stoomgemalen aan den Arkelschen dam en Steenenhoek, de Leeghwater, die bij Katwijk, van Rotterdam, den Zuidplas en die bij Gouda, benevens een scheprad- en vijzelmolen te Overschie.

De leeraar in boom- en ooftboomteelt maakte eene excursie naar fruitkweekerijen en boomgaarden te Venlo, Kaldenkirchen, Blerick, Swalmen, Roermond, Maastricht en Eysden.

Die in bloementeelt bezocht met de leerlingen de buitenplaats Heimerstein bij de Grebbe ter bezichtiging van zaailing begonia's en cyclamen; de palmenkweekerij en de kweekerij Nymphea te Velp; den hortus te Utrecht; een vijftal kweekerijen, den proeftuin en de tentoonstelling van trekplanten te Aalsmeer, zoomede verschillende inrichtingen te Velp voor de teelt van snijgroen en vervroegde bloemplanten.

Met den leeraar in systematiek der tuinbouwplanten en boomflora werd een bezoek gebracht aan den hortus en het herbarium te Leiden.

De leeraar in land- en volkenkunde bezocht het Ethnographisch museum te Leiden; met dien voor vischteelt werden de kweekerij van salmoniden te Lingen en de vijvers der Nederlandsche Heidemaatschappij te Emst bezocht; met dien voor mineralogie en geologie werd eene excursie gemaakt naar Maastricht, Valkenburg, Gulpen en den Eifel.

Om den leerlingen kennis te doen nemen van de resultaten van kunstmestgebruik o. a. bij ontginning, ter bezichtiging van proefvelden en ter demonstratie van verschillende wijzen van mestbereiding en bewaring, werden door den leeraar in practische bemestingsleer excursies gemaakt naar de omstreken van Lunteren en Sinderen.

De leeraar in houtteelt maakte, behalve kleinere wekelijksche excursies in den omtrek van Wageningen, eene meerdaagsche excursie naar Twenthe en Ahaus.

Onder leiding van den assistent voor scheikunde werd de bierbrouwerij te Wageningen bezocht.

Bijzondere cursussen. Bijzondere cursussen werden gegeven in:

economische geographie door dr. H. Blink;

bijenteelt door S. Lako;

vischteelt door dr. H. Bos;

bacteriologie door dr. N. Goslings;

verbandleer door dr. L. Vermande en Th. Niemeijer;

photographie door dr. E. Giltay.

In de Pinksterweek werd een driedaagsche bijzondere cursus gegeven voor landbouwonderwijzers en wel in de volgende vakken:

natuurkunde door dr. D. van Gulik;

plantkunde door dr. E. Giltay;

plantenteelt door dr. O. Pitsch;

veeteelt door L. Broekema;

landbouwscheikunde door J. H. Aberson;

phytopathologie door prof. dr. J. Ritzema Bos;

landhuishoudkunde door S. Koenen.

Deze cursus werd door 43 landbouwonderwijzers bezocht.
Verder kan worden vermeld, dat ook in dit schooljaar een cursus gegeven werd voor intendance-officieren.

Examens. De resultaten van de examens voor de leerlingen van het eerste en tweede studiejaar waren de volgende:

Eerste studiejaar (nieuwe regeling).

Studierichtingen.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.
Nederlandsche landbouw	6	4	2
koloniale landbouw	8	3	5
Nederlandsche boschbouw	2	—	2
koloniale boschbouw	7	6	1
tuinbouw	2	2	—
Samen	25	15	10

Tweede studiejaar (nieuwe regeling).

Studierichtingen.	Geëxamineerd.	Geslaagd volledig examen.	Geslaagd voor 4 of meer vakken.
Nederlandsche landbouw	1	1	—
koloniale landbouw	3	—	3
Nederlandsche boschbouw	3	1	2
koloniale boschbouw	5	3	2
tuinbouw	3	2	1
landbouwscheikunde	1	1	—
Samen	16	8	8

In de maand Juli werd voor de eerste maal het eindexamen, volgens de voorschriften, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 12 April 1906, n°. 46, afgenomen. Hieraan werd door 4 leerlingen deelgenomen, waarvan één voor Nederlandschen landbouw, twee voor kolonialen landbouw en één voor kolonialen boschbouw. Aan een der candidaten voor kolonialen landbouw, te weten: S. A. de Wolff van Westerrode, geboren te Tjilatjap, en aan den candidaat voor kolonialen boschbouw, te weten: P. Boodt, geboren te Rhenen, die slechts een aanvullingsexamen behoefde af te leggen, werd het diploma uitgereikt.

De drie leerlingen voor Nederlandschen boschbouw, 3de studiejaar oude regeling, gingen bij het einde van den cursus in de practijk. Aan twee hunner werd een getuigschrift uitgereikt. De twee leerlingen uit het 3de studiejaar voor kolonialen boschbouw studeerden verder in het buitenland, volgens de oude regeling.

Van de 6 leerlingen, aan wie aan het eind van het eerste studiejaar een getuigschrift van bekwaamheid voor de richting koloniale boschbouw werd uitgereikt, werden 3 tot candidaat-houtvester bij het boschwezen in Nederlandsch Oost-Indië aangewezen.

Het verslag der commissie van het in 1906 gehouden eindexamen der Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool volgt als bijlage **P** hierachter.

Instituten. Naast het instituut voor landbouwwerktuigen en -gebouwen verrees ook een instituut voor phytopathologie, hetwelk op 1 Januari 1906 gevestigd werd in het gebouw der Rijkstuinbouwschool. Aan het hoofd van dit instituut is als directeur geplaatst prof. dr. J. Ritzema Bos, terwijl H. M. Quanjer als assistent en B. Smit als amanuensis-concierge aan deze inrichting werden verbonden.

Rijkslandbouwschool te Wageningen.

Commissie van toezicht. De commissie van toezicht op het middelbaar onderwijs in de gemeente Wageningen onderging in den loop van den cursus verschillende veranderingen. Op 31 October was zij als volgt samengesteld:

R. W. H. Suringar, voorzitter, dr. J. Ch. Kromsigt, secretaris, D. Schouten Lzn., A. van Gulik en dr. L. Vinkenborg.

Personeel. In de plaats van den leeraar P. Lokman, die met ingang van 1 September 1905 eervol ontslag verzocht en kreeg, werd tot tijdelijk leeraar in Nederlandsch en Hoogduitsch benoemd de heer M. Bron van Amsterdam. Aangezien laatstgenoemde eerst op 1 November 1905 zijne betrekking kon aanvaarden, werd het onderwijs in de genoemde vakken van 1 September tot 1 November 1905 opgedragen aan den heer P. Lokman.
Het onderwijs in Staatsinrichting en staathuishoudkunde, Staatsinrichting van Nederlandsch-Indië en dubbelboekhouden bleef tijdelijk opgedragen aan mr. W. Reilingh Dzn.
Gedurende eene ernstige ziekte van den tijdelijken assistent A. Boonstra, van de Paasch- tot de zomervacantie, werden de practische oefeningen in landmeten en waterpassen geleid door den leeraar A. H. Berkhout.

Leerlingen. Bij het toelatingsexamen in Juli en September 1905 werden:

		geëxamineerd.	toegelaten.	afgewezen.
Voorbereidende klasse	in Juli	8	6	2
	in September	2	1	1
	na het begin v/d cursus	1	1	—
		— 11	— 8	— 3
Eerste klasse	in Juli	15	11	4
	in September	6	5	1
	na het begin v/d cursus	1	1	—
		— 22	— 17	— 5
		33	25	8

Van de 4 candidaten die in Juli voor de eerste klasse niet slaagden, werden 2 in de voorbereidende klasse opgenomen. Dit geschiedde ook met den candidaat die in September niet slaagde voor de eerste klasse. In het geheel werden dus 28 leerlingen toegelaten, te weten 11 in de voorbereidende en 17 in de eerste klasse.
Bij het begin van den cursus bedroeg de bevolking der school:

	voor volledig onderwijs:	aantal vakken:
Voorbereidende klasse	13	—
Klasse I	27	1
„ II	16	—
Indische klasse	7	2
Totaal	63	3

De leerling voor enkele vakken in de eerste klasse werd na de Kerstvacantie leerling voor volledig onderwijs.

In den loop van het schooljaar werden nog 2 leerlingen tot de voorbereidende en 2 leerlingen tot de eerste klasse toegelaten, terwijl een leerling van de voorbereidende klasse in Mei 1906 de school verliet. De beide leerlingen voor enkele vakken in de Indische klasse verlieten de school kort vóór de Paaschvacantie.

Bij het einde van het schooljaar bestond de bevolking der school alzoo uit 67 leerlingen, allen voor volledig onderwijs.

Van den leeftijd der leerlingen geeft de volgende tabel een overzicht.

KLASSEN.	Leeftijd op 1 September 1905:						Totaal.
	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	boven 18	
Voorbereid. klasse . .	1	4	7	—	3	—	15
Eerste „ . .	1	1	4	6	7	11	30
Tweede „ . .	—	—	2	1	4	9	16
Indische „ . .	—	—	—	—	—	7	7
Totaal . .	2	5	13	7	14	27	68

Vijftien van deze leerlingen waren zoons van landbouwers en vijf zoons van grondeigenaren. Van de zoons van landbouwers kwamen 7 uit Groningen, 1 uit Friesland, 2 uit Drenthe, 1 uit Overijssel, 1 uit Utrecht, 2 uit Noordholland en 1 uit Zuidholland. Van de zoons van grondeigenaren kwam 1 uit Groningen, 1 uit Gelderland, 1 uit Utrecht en 2 uit Zuidholland.

Het onderwijs. Voor het onderwijs in wiskunde, plant- en dierkunde, Nederlandsch, Hoogduitsch, teekenen, gymnastiek en zuivelbereiding was de eerste klasse in 2 afdeelingen gesplitst.

Voor de practische oefeningen in natuurkunde, scheikunde, landmeten en waterpassen en microscopie werden de tweede en de Indische klasse op de volgende wijze gesplitst:

de 2de klasse.
- voor de practische oefeningen in natuurkunde in 2 afdeelingen;
- voor de practische oefeningen in scheikunde in 2 afdeelingen;
- voor de practische oefeningen in landmeten enz. in 3 afdeelingen;

de Indische klasse werd voor de practische oefening in microscopie in twee afdeelingen gesplitst.

De leerlingen dezer laatste klasse oefenden zich regelmatig op daarvoor bestemde namiddagen, onder leiding van den leeraar in akkerbouw, in het ploegen.

Van de 30 leerlingen der eerste klasse volgden 7 de lessen in het Fransch, 23 die in het Engelsch. Van de 16 leerlingen der tweede klasse volgden 5 de lessen in het Fransch, 11 die in het Engelsch.

Van de 7 leerlingen der Indische klasse volgden 2 de lessen in het Hoogduitsch, 5 die in het Engelsch.

Excursies. In den loop van het schooljaar werden, onder leiding van de betrokken leeraren, excursies gemaakt:

a. door de leerlingen der eerste klasse naar enkele boerderijen in de omgeving van Wageningen en naar de vruchtenkweekerijen te Lunteren;

b. door de leerlingen der tweede klasse naar den Zuidplas en den Eendrachtpolder; naar Hattem, om den stoomploeg van de Nederlandsche Heidemaatschappij te zien werken; naar de ontginningen (vloeiweiden en vischvijvers) in de omgeving van Valkenswaard; naar den Wilhelminapolder. Verder werd met deze leerlingen de inrichting van het kadaster ten stadhuize te Wageningen nagegaan.

Voorts bezochten de leerlingen van beide klassen het Rijksproefstation voor zaadcontrôle.

De leerlingen van de Indische klasse brachten een bezoek aan het Koloniaal Museum en de caoutchouc-fabriek te Haarlem, aan het Ethnographisch Museum te Leiden en aan de Kleefsche bosschen.

Ook in dit jaar werden weder regelmatig elken Woensdag- en Zaterdagnamiddag, als het weer dit toeliet, door den leeraar in plant- en dierkunde, met de leerlingen die zich daarvoor aanmeldden, botanische wandelingen in de omstreken van Wageningen gedaan.

Overgangs- en eindexamens. Van de voorbereidingsklasse werden 12 leerlingen tot de eerste klasse bevorderd en 2 niet bevorderd. Van de leerlingen der eerste klasse werden 26 tot de tweede klasse toegelaten en 4 afgewezen.

De zestien leerlingen van de tweede klasse ontvingen het getuigschrift.

Van de 7 leerlingen der Indische klasse ontvingen 3 het getuigschrift, 4 niet.

De Sloetprijs werd uitgereikt aan den leerling P. A. Melchior van Kolhorn (N. H.). Voor dien prijs kwam mede in aanmerking de leerling W. A. de Voogt te Wageningen.

Van de 16 leerlingen der tweede klasse, die het getuigschrift verkregen, gingen 8 over naar de Indische klasse en hebben vier zich als leerlingen voor enkele vakken in die klasse laten inschrijven. Van de overige 4 zijn 3 in Nederland in de landbouwpractijk en is één naar de suikerschool te Amsterdam gegaan.

De 3 leerlingen der Indische klasse, die het getuigschrift verkregen, maken als volontair de campagne mede op eene suikerfabriek met het voornemen na afloop daarvan de suikerschool te Amsterdam te doorloopen.

Leermiddelen. De bibliotheek, waarvan thans de catalogus is gedrukt, werd door aanschaffing van verschillende boeken en plaatwerken uitgebreid. Ook werden verschillende werken voor de bibliotheek ten geschenke ontvangen.

Gebouwen enz. Het lokaal waarin zich de verzameling voor natuurlijke historie bevindt, werd in den loop van het jaar vergroot en van nieuwe kasten voorzien.

Met betrekking tot de gebouwen en het meubilair wordt verwezen naar het verslag over den cursus 1904-1905.

Rijks- hoogere burgerschool te Wageningen.

Personeel. Het onderwijs in staatswetenschappen werd tot 27 October 1905 gegeven door mr. dr. R. J. de Visser te Arnhem, die op genoemden datum werd vervangen door mr. B. I. Zijlstra aldaar. Het onderricht in het boekhouden bleef opgedragen aan Mej. M. T. D. Prins de Jong te Wageningen.

Met ingang van 1 September 1906 werd aan de leeraren K. H. Kleyn en G. W. Spitzen op hun verzoek eervol ontslag verleend. Hunne plaatsen werden op denzelfden datum ingenomen door H. G. ten Bruggencate te Bergen op Zoom en dr. J. Gerzon te Amsterdam. Aan den eersten werd het onderwijs in de Nederlandsche taal- en letterkunde en aan den tweeden dat in de Hoogduitsche taal- en letterkunde voor het tijdvak 1 September 1906—31 Augustus 1907 opgedragen.

Voor hetzelfde tijdvak bleven ook Mej. M. T. D. Prins de Jong en mr. B. I. Zijlstra aan de school verbonden.

Leerlingen. De toelatingsexamens hadden plaats op 10, 11 en 12 Juli.

Voor de *eerste* klasse hadden zich 33 candidaten aangemeld. Hiervan trok één zich terug, werden 14 zonder en 9 na afgelegd examen toegelaten en 9 afgewezen.

Voor de *tweede* klasse werden 3 candidaten geëxamineerd, waarvan 1 zich terugtrok, 1 toegelaten en 1 afgewezen werd. Deze laatste werd toegelaten tot de eerste klasse. Voor de *derde* klasse werden 3 candidaten geëxamineerd en 2 toegelaten. Van de 3 candidaten voor de *vierde* klasse werd toegelaten met en 1 zonder examen. De afgewezen candidaat werd toegelaten tot de 3de klasse. Voorts werd nog een candidaat, die in het vorige jaar in de vierde klasse enkele lessen had gevolgd, tot de vijfde klasse toegelaten.

Bij den aanvang der lessen telde de school:

in de eerste klasse 26 leerlingen,

„ „ tweede	„	15	„	waarvan 1 voorwaardelijk toegelaten,
„ „ derde	„	19	„	en 2 voor enkele vakken,
„ „ vierde	„	10	„	„ 1 „ „ „
„ „ vijfde	„	9	„	„ 2 „ „ „
Samen		79 leerlingen	en	5 voor enkele vakken.

Gedurende den loop van den cursus werden afgeschreven:

uit klasse I: 3 leerlingen (2 wegens verhuizing en 1 wegens overgang naar de Rijkslandbouwschool);

„ „ II: 1 leerling, die voorwaardelijk was toegelaten en teruggeplaats werd met Kerstmis in de 1ste klasse;

„ „ III: 2 leerlingen (één wegens ziekte en 1 wegens ververhuizing).

Totaal 6 leerlingen.

Daarentegen werden gedurende den loop van den cursus ingeschreven:

voor klasse I: 1 leerling, die uit de tweede klasse teruggeplaatst werd;

„ „ II: 1 „ die uit Amsterdam kwam;

„ „ V: 1 „ voor enkele vakken.

Totaal 3 leerlingen, waarvan een voor enkele lessen. Aan het einde van den cursus telde de school dus 80 leerlingen, waarvan 6 voor enkele lessen.

Van de leeftijden der leerlingen bij den aanvang van den cursus geeft het volgende staatje een overzicht.

Van de leerlingen.	hadden een leeftijd van							Totaal.
	12-13 jaar.	13-14 jaar.	14-15 jaar.	15-16 jaar.	16-17 jaar.	17-18 jaar.	18 jaar en daarboven.	
In de 1ste klasse	3	10	7	6	—	—	—	26
„ „ 2de „	—	2	5	3	2 (1)	3	—	15
„ „ 3de „	—	—	1	8	3	8	1	21
„ „ 4de „	—	—	—	—	5	3	3	11
„ „ 5de „	—	—	—	—	2	1	10(1)	13
	3	12	13	17	12	15	14	86

De tusschen haakjes geplaatsten zijn in den loop van den cursus ingeschreven en opgenomen in het daarvoor staande getal.

Van de leerlingen waren afkomstig uit de gemeente Wageningen 70, uit Rhenen 6, uit Heelsum 1, uit Renkum 2 en uit Ede 6.

De school telde 14 vrouwelijke leerlingen, waarvan 4 voor enkele vakken.

Het onderwijs. Het onderwijs kon geregeld worden gegeven. Slechts een paar malen werd het door ziekte van enkele leeraren voor zeer korten tijd onderbroken. Alleen de heer Spitzen kon gedurende anderhalve week geen onderwijs geven wegens een aanslag op zijn leven, gepleegd door een krankzinnigen oudleerling der Rijkstuinbouwschool.

De vrouwelijke leerlingen werden vrijgesteld van het onderwijs in gymnastiek. De lessen in dit vak werden gevolgd door 22 leerlingen der 1ste, 12 leerlingen van de 2de, 17 leerlingen van de 3de, 6 leerlingen van de 4de en 8 leerlingen van de 5de klasse.

Overgangs- en eindexamens. Bij den overgang naar hoogere klassen werden

		bevorderd:	niet bevorderd:
Uit klasse	I van de 24 leerlingen	15	9
„ „	II „ „ 14 „	10	4
„ „	III „ „ 17 „	13 (1)	4 (1)
„ „	IV „ „ 11 „	9 (1)	2
	Samen „ „ 66 „	47 (2)	19 (1)

De tusschen haakjes geplaatste cijfers geven de leerlingen voor enkele lessen aan.

De negen leerlingen van de vijfde klasse onderwierpen zich aan het eindexamen der hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus en slaagden allen. Twee hunner studeeren in de medicijnen, twee aan de Rijks hoogere land-, tuin- en boschbouwschool, een is geslaagd als candidaat-ambtenaar bij het binnenlandsch bestuur in Ned. Oost-Indië, een zet zijne studiën voor het candidaat-ambtenaarsexamen voort, een studeert voor landmeter bij het kadaster, een voor het Staatsexamen om te gaan studeeren in de letteren, terwijl een geplaatst is in eene werkplaats voor instrumenten te Utrecht.

Leermiddelen, gebouw enz. De leermiddelen verkeeren in goeden staat, zoo ook de schoolmeubelen.

Met het catalogiseeren van de bibliotheek werd een aanvang gemaakt.

De beschadiging der wanden van de leeraarskamer, ten gevolge van de vochtigheid der muren is hersteld, terwijl verder de beide klasselokalen in de benedenverdieping geschilderd zijn. Gebreken in de rookgeleiding van het lokaal der 3de klasse, waardoor veel hinder voor het onderwijs ontstond, zijn zooveel mogelijk weggenomen.

Ten aanzien van de gymnastiek- en teekenlokalen kan worden verwezen naar het verslag 1904—1905.

RIJKSLANDBOUWWINTERSCHOLEN.

Algemeene opmerking. In de programma's van onderwijs der verschillende landbouwwinterscholen kwamen geen belangrijke veranderingen.

I. Rijkslandbouwwinterschool te Groningen.

Commissie van toezicht. De commissie van toezicht onderging in den loop van 1905—1906 geene verandering.

Personeel. Den leeraar L. Yntema werd opgedragen per week in de 1ste klasse 1 uur onderwijs in het rekenen en in de 2de klasse 1 uur onderwijs in natuurkunde meer te geven, dan in het vorige cursusjaar. De tijdelijke adspirant-Rijkslandbouwleeraar J. H. W. Th. Reimers werd belast met het onderricht in plantenteelt in de 1ste en met dat in plantkunde in de 2de klasse, terwijl aan den leeraar A. W. Heidema wederom vergunning werd verleend een deel zijner lessen te doen geven door den Rijksveearts H. A. Kroes.

Van 20 November 1905 tot nieuwjaar 1906 leed de leeraar Ph. van Harreveld aan roodvonk en was hij niet in staat zijne lessen in dierkunde te geven. De door hem verzuimde en door de andere leeraren overgenomen lesuren werden later zooveel mogelijk door hem ingehaald.

Leerlingen. Aan het toelatingsexamen, gehouden op 27 September 1905, namen 40 van de 41 candidaten, die zich hadden aangemeld, deel. Hiervan werden 26 toegelaten en 14 afgewezen. Van de 3 leerlingen der 1ste klasse, die aan het einde van het vorige schooljaar, niet tot de 2de klasse waren bevorderd, namen 2 weder in de 1ste klasse plaats. Deze zou dus 28 leerlingen hebben moeten tellen, doch daar in het belang van het onderwijs werd bepaald, dat de klassen niet meer dan 25 leerlingen mogen tellen en hiermede bij de meubileering der school rekening was gehouden, konden 3 van de nieuwe leerlingen niet worden toegelaten. Hun werd daarom meegedeeld, dat zij in 1906 zonder herhaald toelatingsexamen in de 1ste klasse zouden kunnen plaats nemen.

De 19 leerlingen, die aan het einde van den vorigen cursus tot de 2de klasse waren toegelaten, namen allen in die klasse plaats; één hunner na het met goed gevolg afleggen van een herexamen. Bij den aanvang der lessen telde de school dus 44 leerlingen, allen voor volledig onderwijs.

Van de leerlingen der 1ste klasse hadden 6 alleen lager onderwijs genoten, 7 meer uitgebreid lager onderwijs, 4 bezaten een diploma van eene hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus, terwijl de overigen een of meer klasse van eene hoogere burgerschool hadden doorloopen, waaronder een, die het tot de 5de klasse eener hoogere burgerschool had gebracht.

De ouders of verzorgers van 39 der 44 leerlingen waren landbouwers, van 1 graanhandelaar, van 1 leeraar, van 1 hoofdopzichter bij de Maatschappij Griendtsveen, van 1 boekhouder en van 1 boterhandelaar.

Het volgende staatje geeft een overzicht van den leeftijd der leerlingen bij den aanvang van den cursus.

Van de leerlingen	hadden een leeftijd van:						
	15 jaar.	16 jaar.	17 jaar.	18 jaar.	19 jaar.	20 jaar.	Boven 20 jaar.
In de 1ste klasse . .	—	4	9	8	1	3	—
„ „ 2de „ . .	—	—	9	9	—	—	1
Samen . . .	—	4	18	17	1	3	1

Van de 44 leerlingen waren 42 afkomstig uit de provincie Groningen, 1 uit Overijssel en 1 uit Limburg; 37 hunner waren gedurende den winter in de stad Groningen gehuisvest, waarvan 1 bij zijne ouders. De overigen reisden iederen dag van en naar huis per trein of rijwiel. Het te Groningen betaalde kostgeld varieerde van f 125 tot f 300 per winterhalfjaar.

Een leerling van de 1ste en een van de 2de klasse genoten kosteloos onderwijs en werden van Rijkswege van boeken en leermiddelen voorzien. Deze leerlingen en nog een derde ontvingen beurzen van f 125 vanwege de Commissie van administratie van het fonds voor den landbouw.

Het getal leerlingen veranderde in den loop van den cursus niet. Alleen werd een der leerlingen van de 2de klasse leerling voor enkele vakken.

Het onderwijs. De lessen vingen aan op 5 October 1905 en eindigden op 3 April 1906. Vlijt, vorderingen en gedrag lieten bij sommige leerlingen veel te wenschen over. Een der leerlingen van de eerste klasse werd door den directeur voor eene week de toegang tot de school ontzegd.

In den loop van den zomer — op 4, 5 en 6 Juli 1905 — werd met de leerlingen, die tot de 2de klasse waren bevorderd, eene excursie gemaakt naar Noordholland ter bezichtiging van boerderijen in den Grooten IJpolder en in den Haarlemmermeer, van het stoomgemaal te Halfweg, de kweekerijen te Aalsmeer, den Artis en het Rijksmuseum te Amsterdam. Voorts werd bij den aanvang van den cursus eene botanische excursie gemaakt naar de zandstreken ten zuiden van de stad Groningen. Ook werd een bezoek gebracht aan de keuringen van de provinciale vereenigingen ter bevordering van de paardenfokkerij in Groningen en aan het openbaar slachthuis.

Examens. Het mondeling overgangsexamen werd gehouden op 2 April, het schriftelijk eindexamen op 28—31 Maart en het mondeling eindexamen op 3 April, op welken datum de cursus eindigde. Van de 25 leerlingen der eerste klasse, werden 20 onvoorwaardelijk en 1 voorwaardelijk tot de 2de klasse bevorderd, 1 onderwierp zich wegens ziekte niet aan het examen en 2 werden niet bevorderd.

Aan de 18 leerlingen van de 2de klasse voor volledig onderwijs kon een diploma worden uitgereikt. Hiervan zijn 17 voor den practischen landbouw bestemd en 1 voor opzichter over ontginningen. De leerling der 2de klasse voor enkele lessen werd toegelaten tot de Rijkszuivelschool te Bolsward.

Leermiddelen en gebouw. Uitbreiding van leermiddelen en van de boekerij is wenschelijk te achten. Den 8sten Januari 1906 is het nieuwe gebouw aan den Parallelweg bij het station in gebruik genomen. Hiermede is in eene dringende behoefte aan betere huisvesting van de school voorzien.

In den volgenden staat wordt een overzicht gegeven van de bevolking der school sedert hare oprichting.

GETAL DER LEERLINGEN	Cursussen 1893—1904.		Cursus 1904—1905.		Cursus 1905—1906.		Totaal der cursussen.	
	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.
In de 1ste klasse.	261 (2)	251 (2)	23	22	25	25	309 (2)	298 (2)
„ „ 2de „	199 (5)	172 (5)	17	17	19	19 (1)	235 (5)	208 (6)
Dat het diploma verwierf.	—	165	—	17	—	18	—	200
Dat hiervan in de landbouwpractijk ging	—	158	—	17	—	17	—	192

De tusschen haakjes geplaatste cijfers geven het getal leerlingen voor enkele lessen aan.

Sedert de oprichting der school werden 299 leerlingen ingeschreven, waarvan 2 voor enkele lessen. De ouders van 274 dezer leerlingen waren landbouwers. Van de ingeschreven leerlingen waren afkomstig uit Groningen 264, uit Friesland 10, uit Drenthe 20, uit Overijssel 1, uit Gelderland 3 en uit Limburg 1.

In het geheel werden 200 diploma's uitgereikt aan leerlingen voor volledig onderricht. Van deze leerlingen zijn 3 overleden, 3 zijn werkzaam bij de Nederlandsche Heidemaatschappij, 187 zijn in de landbouwpractijk en 7 in verschillende betrekkingen werkzaam.

II. Rijkslandbouwwinterschool te Leeuwarden.

Personeel. Het personeel, aan deze inrichting verbonden, onderging in den cursus 1905—1906 geene verandering.

Leerlingen. Het toelatingsexamen werd gehouden op 2, 4 en 5 October. Voor dit examen hadden zich 30 jongelieden aangemeld. Twee hiervan trokken zich tijdens het onderzoek terug, negen werden afgewezen en 19 toegelaten. Van de 6 leerlingen, die aan het einde van den vorigen cursus niet tot de tweede klasse konden worden toegelaten, namen 4 weder in de eerste klasse plaats, zoodat deze bij het begin der lessen 23 leerlingen telde. De tweede klasse ving aan met 21 leerlingen. In het geheel begon dus het onderwijs met 44 leerlingen, allen voor volledig onderwijs.

Alle leerlingen waren afkomstig uit Friesland. Van 41 hunner waren de ouders of verzorgers landbouwers, van één hoofd der school, van één zuivelfabrikant en van één timmerman.

Van den leeftijd der leerlingen bij het begin van den cursus geeft het volgende staatje een overzicht.

Van de leerlingen	hadden een leeftijd van:						
	15 jaar.	16 jaar.	17 jaar.	18 jaar.	19 jaar.	20 jaar.	boven 20 jaar.
In de 1ste klasse .	—	10	10	—	3	—	—
„ „ 2de „	—	—	15	2	2	—	2
Samen . . .	—	10	25	2	5	—	2

Een der leerlingen van de 1ste klasse verliet de school wegens ziekte, een tweede omdat hij geen kans zag het overgangsexamen met goed gevolg af te leggen, terwijl een derde werd toegelaten tot de Rijkszuivelschool te Bolsward.

Het onderwijs. Aan de leerlingen, die tot de 2de klasse waren bevorderd, werden op 4, 5, 10 en 11 Juli 1905 in twee groepen lessen in plantkunde gegeven, gedeeltelijk in de school, gedeeltelijk in het veld. Ook werd een bezoek aan den schooltuin gebracht. Op den 12den Juli werd eene excursie naar Frederiksoord gemaakt.

De lessen namen op 11 October een aanvang. Het schoolbezoek was zeer getrouw. Alleen één der leerlingen der 1ste klassse moest wegens ziekte langen tijd afwezig zijn.

De cursus eindigde op 31 Maart 1906.

Examens. Van de leerlingen der 1ste klasse konden 16 onvoorwaardelijk en 3 voorwaardelijk tot de 2de klasse worden toegelaten. Een hunner kon wegens ziekte niet aan het overgangsexamen deelnemen.

Aan alle leerlingen van de 2de klasse kon een diploma worden uitgereikt. Hiervan keerden 18 in het ouderlijk bedrijf terug, terwijl 3 zich verder bekwamen in de zuivelbereiding.

Van het getal lerlingen, dat deze school sedert hare oprichting heeft bezocht, geeft het volgende staatje een overzicht.

GETAL DER LEERLINGEN.	Cursussen 1897—1904.		Cursus 1904—1905.		Cursus 1905—1906.		Totaal der cursussen.	
	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.
In de 1ste klasse	125 (12)	115 (10)	28	27	23	20	176 (12)	162 (10)
„ „ 2de „	77 (2)	75 (2)	13 (1)	12 (1)	21	21	111 (3)	108 (3)
Dat een diploma verwierf	—	68	—	11	—	21	—	100
Dat hiervan in de landbouwpractijk ging	—	60	—	9	—	18	—	87
Dat in de zuivelpractijk ging	—	6	—	2	—	3	—	11

De tusschen haakjes geplaatste cijfers geven het getal leerlingen voor enkele lessen aan.

Van de 172 jongelieden, die sedert de oprichting der school als leerling werden ingeschreven, waren 168 uit den landbouwenden stand, de vader van 1 was zuivelfabrikant, van 1 steenfabrikant. van 1 hoofd eener school en van 1 timmerman. Op een leerling na, die uit Groningen kwam, waren alle leerlingen afkomstig uit Friesland.

Van de 100 leerlingen, die de school met vrucht doorliepen, zijn thans 87 werkzaam in de landbouwpractijk, 12 in de zuivelpractijk of studeeren in de zuivelbereiding, 1 is overleden.

III. Rijkslandbouwwinterschool te Schagen.

Commissie van toezicht. In den loop van dit winterhalfjaar had in de commissie van toezicht geen verandering plaats.

Personeel. De leeraar J. C. Visser, die naar de gemeente Barsingerhorn verhuisde, werd vervangen door C. W. Deenik, hoofd der school te Schagen, terwijl door het vertrek van den leeraar G. Zijlstra eene vacature ontstond, waarin voorzien werd door het onderwijs in de Nederlandsche taal op te dragen aan den leeraar C. W. Deenik en dat in rekenen in de tweede klasse aan den leeraar C. A. J. M. de Gier.

Gedurende de ongesteldheid van den directeur, van 1 Maart tot het einde van den cursus, werd het directoraat waargenomen door den leeraar de Gier. In het aan den directeur opgedragen onderwijs kon niet worden voorzien.

Leerlingen. Aan het toelatingsexamen, gehouden op 28 September 1905, namen 26 jongelieden deel, die allen werden toegelaten. Een hunner, die aan het hoofd van een bedrijf stond,

kon slechts twee dagen per week het onderwijs volgen. Voor het onderricht in zuivelbereiding werden nog 5 leerlingen en voor dat in exterieur en gezondsheidsleer één leerling toegelaten. In het geheel telde de eerste klasse dus 32 leerlingen, waarvan 25 voor volledig onderwijs.

De tweede klasse telde 5 leerlingen, zoodat de schoolbevolking bij den aanvang van den cursus uit 37 leerlingen bestond, waarvan 7 voor enkele lessen.

Van de 30 leerlingen voor volledig onderwijs waren 28 uit Noordholland, 1 uit Groningen en 1 uit Friesland. De ouders of verzorgers van 8 leerlingen waren landbouwers, van 16 veehouders, van 1 hoofd eener school, van 2 stalhouder, van 1 advocaat, van 1 directeur eener zuivelfabriek en van 1 kaasmaker.

Omtrent den leeftijd der leerlingen bij den aanvang van den cursus geeft het volgende staatje de noodige inlichtingen.

Van de leerlingen	hadden een leeftijd van:						
	15 jaar.	16 jaar.	17 jaar.	18 jaar.	19 jaar.	20 jaar.	Boven 20 jaar.
In de 1ste klasse	—	6	6	8	3	1	1
„ „ 2de „	—	—	1	1	2	—	1
Samen . . .	—	6	7	9	5	1	2

Van deze leerlingen hadden 23 alleen lager onderwijs genoten, de overigen tevens meer uitgebreid lager of hoogere burgerschoolonderwijs gedurende een of meer jaren. Dertien hunner waren te Schagen gehuisvest, waarvan 2 bij hunne ouders. De overigen reisden van en naar huis per rijwiel, tram of spoor.

Een der leerlingen van de eerste en een van de tweede klasse genoten eene beurs van f 100 vanwege de Hollandsche Maatschappij van Landbouw.

In den loop van den cursus verliet een der leerlingen van de 1ste klasse wegens ongesteldheid de school, terwijl de leerling, die slechts twee dagen per week het onderwijs kon volgen, mede door ongesteldheid van het volgen der lessen moest afzien. Ook de leerling voor de lessen in exterieur en gezondheidsleer verliet de school.

Het onderwijs. De lessen vingen aan op 3 October 1905 en eindigden op 29 Maart 1906. Het schoolverzuim was zeer gering en vloeide voort uit ongesteldheid, sterfgevallen in de naaste familie, enz. Over vlijt, gedrag en vorderingen der leerlingen viel niet te klagen.

Aan het practisch melkonderzoek werd in dit winterhalfjaar veel zorg besteed. Op 10 vrije Maandagen van 11 December tot 6 Maart werden de leerlingen in groepen van zes tot acht hierin onderwezen door den leeraar-zuivelconsulent, bijgestaan door diens assistent.

Met de leerlingen der tweede klasse werden eenige koolbewaarplaatsen, de magazijnen van landbouwwerktuigen der firma Koster en Wiglama te Schagen, de stoomgemalen te Anna-Paulowna, Wieringerwaard en Aartswoud, zoomede het motorgemaal te Oude-Niedorp bezocht. Om de jongelieden te oefenen in het beoordeelen van paarden en runderen bezocht de leeraar-veearts met hen verschillende boerderijen in de omgeving van Schagen en met hetzelfde doel woonden alle leerlingen de te Schagen gehouden paardenkeuring bij.

Examens. Bij het overgangsexamen, gehouden op 30 Maart, werden 22 leerlingen van de eerste tot de tweede klasse bevorderd, terwijl 2, om tot de tweede klasse te worden toegelaten, herexamens zullen moeten afleggen.

Het eindexamen werd op 5 April gehouden. Aan de 5 leerlingen der tweede klasse kon het diploma worden uitgereikt.

Leermiddelen, schoolmeubelen, gebouw. De leermiddelen, vooral die voor practisch melkonderzoek, werden naar behoefte aangevuld. Door den grooten toeloop van leerlingen moesten nieuwe schoolbanken worden aangekocht.

Het gebouw blijkt bij het toenemen van het aantal leerlingen veel te klein te zijn, terwijl de behoefte aan laboratoriumruimte zich zoo dringend deed gevoelen, dat door de gemeente Schagen voor het practisch melkonderzoek een hulplokaal werd gehuurd en ter beschikking der winterschool gesteld.

In den volgenden staat wordt een overzicht gegeven van de bevolking der school sedert hare oprichting.

GETAL DER LEERLINGEN.	Cursussen 1896—1904.		Cursus 1904—1905.		Cursus 1905—1906.		Totaal der cursussen.	
	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.
In de 1ste klasse	59 (2)	58 (1)	7 (1)	6	32 (7)	29 (5)	98 (10)	93 (6)
In de 2de klasse	44	44	8 (1)	8 (1)	5	5	57 (1)	57 (1)
Dat het diploma verwierf	—	44	—	7	—	5	—	56
Dat hiervan in de practijk ging . . .	—	41	—	5	—	3	—	49

De tusschen haakjes geplaatste cijfers geven het getal leerlingen voor enkele lessen aan.

Sedert de oprichting der school werden 98 leerlingen ingeschreven, waarvan 10 voor enkele lessen. De ouders van 75 leerlingen voor volledig onderwijs waren landbouwers of veehouders. Een der leerlingen was afkomstig uit Groningen, 1 uit Friesland, 1 uit Utrecht en de overigen uit Noordholland.

IV. Rijkslandbouwwinterschool te Dordrecht.

Commissie van toezicht. De commissie van toezicht onderging in het winterhalfjaar 1905—1906 geene verandering.

Personeel. Het personeel bleef onveranderd, met dien verstande evenwel, dat aan den landbouwkundige J. H. Boersma, geen verdere opdracht tot het geven van onderricht in veevoeding werd verstrekt.

Leerlingen. Voor het toelatingsexamen, gehouden op 2 October 1905, meldden zich 13 leerlingen aan, die allen werden toegelaten, te weten 12 tot de 1ste en 1 tot de 2de klasse. In de 1ste klasse nam bovendien nog een leerling van den vorigen cursus zitting. Van de 3 leerlingen, die aan het einde van den vorigen cursus tot de 2de klasse waren toegelaten, namen 2 in deze klasse zitting. Deze telde dus 3 leerlingen, zoodat de geheele schoolbevolking bij den aanvang der lessen uit 16 leerlingen bestond.

Van deze leerlingen waren 14 afkomstig uit de provincie Zuidholland, 1 uit de provincie Zeeland en 1 uit de provincie Gelderland. Van 12 hunner waren de ouders of verzorgers landbouwers, van 1 boterfabrikant, van 1 bakker, van 1 rentmeester en van 1 wijnhandelaar.

Hunne leeftijden zijn in het volgende staatje vermeld.

Van de leerlingen	hadden een leeftijd van						
	15 jaar.	16 jaar.	17 jaar.	18 jaar.	19 jaar.	20 jaar.	Boven 20 jaar.
In de 1ste klasse .	2	1	5	2	—	1	2
„ „ 2de „	—	—	—	—	—	2	1
Samen . . .	2	1	5	2	—	3	3

Negen van de leerlingen der 1ste klasse hadden alleen lager onderwijs genoten, van de overigen ontvingen 2 nomaalschool- en 2 hoogere burgerschool onderwijs (in de 1ste en 2de klasse).

Twee leerlingen van de 1ste klasse genoten eene beurs van f 100 vanwege de Hollandsche Maatschappij van Landbouw.

Vier der leerlingen waren te Dordrecht gehuisvest de overigen gingen iederen dag naar huis.

Gedurende den loop van het winterhalfjaar veranderde het getal der leerlingen niet.

Het onderwijs. De lessen begonnen op 4 October 1905 en eindigden op 27 Maart 1906.

De vlijt en de vorderingen der leerlingen waren voldoende, hun gedrag goed.

Excursiën werden gemaakt met de 2de klasse in Augustus naar Friesland om het een en ander te zien op het gebied van veevokkerij, coöperatie en akkerbouw; naar de centrale hengstenkeuring te Rotterdam op 8 Februari en naar verschillende zuivelinrichtingen te Delft en 's Gravenhage op 3 Maart. Aan deze laatste excursie namen beide klassen deel.

Examens. Het overgangsexamen had plaats op 28 Maart. Negen leerlingen werden onvoorwaardelijk, 4 voorwaardelijk tot de 2de klasse bevorderd. Bij het eindexamen gehouden op 29 Maart kon aan drie leerlingen van de 2de klasse het diploma worden uitgereikt. Deze leerlingen zijn in het ouderlijk bedrijf teruggekeerd.

Leermiddelen. De collecties leermiddelen voor grondbewerking, zuivelbereiding, veeteelt, plant- en scheikunde werden uitgebreid, terwijl de bibliotheek werd aangevuld.

De volgende staat geeft een overzicht van de bevolking der school sedert hare oprichting.

GETAL DER LEERLINGEN.	Cursussen 1896—1904.		Cursus 1904—1905.		Cursus 1905—1906.		Totaal der cursussen.	
	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.
In de 1ste klasse	72 (4)	71 (3)	5	4	13	13	90 (4)	88 (3)
„ „ 2de „	60 (2)	57 (2)	4	4	3	3	67 (2)	64 (2)
Dat het diploma verwierf	—	49	—	4	—	3	—	56
Dat hiervan in de praktijk ging. . .	—	38	—	1	—	3	—	42

De tusschen haakjes geplaatste cijfers geven het getal leerlingen voor enkele lessen aan.

Sedert de oprichting der school in 1896 werden 88 leerlingen voor volledig onderwijs en 6 voor enkele lessen ingeschreven. Van de 88 leerlingen voor volledig onderwijs waren 77 afkomstig uit Zuidholland, 3 uit Noordbrabant, 2 uit Zeeland, 3 uit Gelderland, 1 uit Noordholland, 1 uit Utrecht en 1 uit Drenthe. De ouders van deze leerlingen waren, op die van 10 na, allen landbouwers of gewezen landbouwers.

Van de 56 jongelieden, die het diploma verwierven, is één overleden. Van de overigen zijn 42 in de landbouwpractijk gegaan, 3 zijn in verschillende betrekkingen bij de Nederlandsche Heidemaatschappij werkzaam, 1 is bij die Maatschappij in opleiding, 3 zijn in de zuivelindustrie, 1 is polderopzichter, 1 landadministrateur, 1 assistent-chemicus, 1 controleur bij een botercontrôlestation, 1 is ijzerhandelaar en van een is de werkkring niet bekend.

V. Rijkslandbouwwinterschool te Goes.

Commissie van Toezicht. Personeel. Sedert den vorigen cursus kwam geene verandering in de commissie van toezicht, noch in het personeel.

Leerlingen. Aan het toelatingsexamen, op 30 October gehouden, namen 8 candidaten deel. Hoewel het gemiddeld peil hunner ontwikkeling niet bijzonder bevredigend was, werden toch allen als leerlingen der school ingeschreven. Vier hunner hadden alleen lager onderwijs genoten, een 5de bovendien privaatles in het Fransch; van de overigen had één 2 klassen van een gymnasium doorloopen, één de 1ste klasse eener hoogere burgerschool, terwijl een op eene kostschool was geweest.

Een leerling, die in den vorigen cursus niet tot de 2de klasse werd bevorderd, nam weder in de 1ste klasse plaats. Deze telde dus 9 leerlingen voor volledig onderwijs.

Een der leerlingen, die zich om bevorderd te kunnen worden tot de 2de klasse aan een herexamen moest onderwerpen, legde dit met goed gevolg af en werd diensvolgens tot deze klasse toegelaten, waarin bovendien zes leerlingen en een toehoorder zitting namen.

Bij het begin van den cursus bestond de schoolbevolking derhalve uit 17 leerlingen, waaronder een voor enkele lessen.

Van de leerlingen voor volledig onderwijs waren 13 afkomstig uit Zeeland, 1 uit Gelderland, 1 uit Noordholland en 1 uit Groningen. De leerling voor enkele lessen was mede uit Groningen afkomstig. Veertien leerlingen waren zoons van landbouwers.

Omtrent den leeftijd der leerlingen bij het begin van den cursus verschaft het volgende staatje de noodige inlichtingen.

Van de leerlingen	hadden een leeftijd van						
	15 jaar.	16 jaar.	17 jaar.	18 jaar.	19 jaar.	20 jaar.	boven 20 jaar.
In de 1ste klasse . .	—	—	2	5	1	—	1
„ „ 2de „ . .	—	—	—	4	2	—	1
Samen . . .	—	—	2	9	3	—	2

In den loop van den winter verliet de leerling voor enkele lessen de school, zoodat de cursus met 16 leerlingen eindigde.

Het onderwijs. Het onderwijs nam een aanvang op 31 October 1905 en eindigde op 10 April 1906.

Vlijt, vorderingen en het gedrag der leerlingen geven reden tot tevredenheid; een enkele maal kwam verzuim wegens ziekte voor. Meermalen werd een bezoek gebracht aan den Wilhelminapolder en aan boerderijen in den omtrek van Goes. De

leerlingen der 2de klasse werkten met den Rijkslandbouwleeraar practisch in Zeelands proeftuin en in enkele boomgaarden. Verder brachten zij een bezoek aan het Rijkslandbouwproefstation te Goes, terwijl eene excursie werd gemaakt naar den hengstenverkoop van het Rijkshengstveulendepot te Bergen op Zoom, naar de premiekeuring te Goes en de hengstenkeuring te Kattendijke.

Examens. Het overgangsexamens werd den 11den April gehouden. Van de 9 leerlingen der 1ste klasse werden 7 tot de 2de klasse bevorderd. Bij het eindexamen, dat op 12 April plaats vond, kon aan de 7 leerlingen der 2de klasse een diploma worden uitgereikt.

Al deze leerlingen zijn in het ouderlijk bedrijf werkzaam.

Leermiddelen. De verzameling leermiddelen, de bibliotheek en het meubilair werden naar behoefte aangevuld.

Ten slotte volgt hier een overzicht van de leerlingen die de school sedert hare oprichting hebben bezocht.

GETAL DER LEERLINGEN.	Cursussen 1893—1904.		Cursus 1904—1905.		Cursus 1905—1906.		Totaal der cursussen.	
	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.
In de 1ste klasse	110	104	11 (1)	10 (1)	9	9	130 (1)	123 (1)
„ „ 2de „	82	80	8	7	8 (1)	7	98 (1)	94
Dat het diploma verwierf	—	80	—	7	—	7	—	94
Dat hiervan in de landbouwpractijk ging	—	62	—	5	—	7	—	84
Dat in de zuivelpractijk ging	—	3	—	—	—	—	—	3

De tusschen haakjes geplaatste cijfers geven het getal leerlingen voor enkele lessen aan.

In geheel werden 129 leerlingen, waaronder 1 voor enkele lessen ingeschreven. Hiervan waren 114 afkomstig uit Zeeland, 3 uit Groningen, 1 uit Gelderland, 5 uit Noordholland, 2 uit Zuidholland, 2 uit Noordbrabant, 1 uit België en 1 van Java.

Van 119 dezer leerlingen waren de ouders of verzorgers landbouwers of bedrijfsboeren, van 2 zuivelbereiders, terwijl de ouders der overigen in verschillende betrekkingen of bedrijven werkzaam waren.

Van de 94 leerlingen, die met vrucht de school doorliepen, keerden 74 leerlingen in de landbouwpraktijk terug, 3 gingen in de zuivelbereiding, 3 werden in betrekkingen bij de Nederlandsche Heidemaatschappij geplaatst, terwijl 2 aan den cursus van deze Maatschappij werden opgeleid; 1 werd fruithandelaar, 1 inspecteur van een brandwaarborgmaatschappij voor landbouwers, 1 werkmeester aan het Opvoedingsgesticht voor jongens te Avereerst, 1 employé aan eene suikerfabriek, 2 gingen bij de cultures in onze koloniën, 1 ging op een kantoor, 3 zijn overleden en van 2 is de betrekking niet bekend.

IV. Rijkslandbouwwinterschool te Sittard.

Commissie van toezicht. In den loop van den cursus onderging de commissie van toezicht geene verandering.

Personeel. Wegens zijne benoeming tot zuivelconsulent voor Drenthe werd aan den tijdelijken leeraar J. C. van Weydom Claterbos bij beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 25 Mei 1905, n°. 9979, afd. Landbouw, met ingang van 1 Juni 1905 eervol ontslag verleend, terwijl de heer F. R. Corten, Rijkslandbouwleeraar, bij Koninklijk besluit van 8 Augustus 1905 werd ontheven van het directoraat der school. De waarneming hiervan werd tijdelijk opgedragen aan den leeraar C. Bulder. Tot tijdelijke leeraren van de school, ter vervanging van de heeren J. C. van Weydom Claterbos en F. R. Corten, werden benoemd de heeren J. J. C. Ament, zuivelconsulent voor Limburg en D. S. Huizinga, adspirant-Rijkslandbouwleeraar.

Leerlingen. Voor het toelatingsexamen in October meldden zich 13 jongelieden aan, die allen tot de 1ste klasse werden toegelaten. Van de 9 leerlingen die aan het einde van den vorigen cursus tot de 2de klasse waren bevorderd, namen 7 in deze klasse zitting, zoodat de schoolbevolking bij den aanvang der lessen uit 20 leerlingen bestond, allen voor volledig onderwijs. Een toehoorder volgde eenige lessen, doch bleef daarna weg.

Alle leerlingen waren afkomstig uit de provincie Limburg. Van 19 hunner waren de ouders landbouwers of (van 2) groot-grondbezitters, van 1 rentenier.

Ten aanzien van den leeftijd der leerlingen bij den aanvang van den cursus geeft het volgende staatje een overzicht.

Van de leerlingen	hadden een leeftijd van						
	15 jaar.	16 jaar.	17 jaar.	18 jaar.	19 jaar.	20 jaar.	boven 20 jaar.
In de 1ste klasse .	2	2	5	—	2	—	2
„ „ 2de „ .	—	3	1	—	1	1	1
Samen . .	2	5	6	—	3	1	3

Het getal der leerlingen voor volledig onderwijs onderging in den loop van het winterhalfjaar geene verandering.

Tien leerlingen genoten eene beurs van f 100 van het Provinciaal Bestuur, terwijl als vergoeding voor reiskosten aan een der leerlingen f 40, aan een f 35, aan een f 30, aan drie f 25 en aan een f 20 vanwege het genoemde bestuur werd toegekend.

Het onderwijs. De lessen vingen aan op 26 Oct. 1905 en eindigden op 31 Maart 1906. Het gedrag, de vlijt en de vorderingen van de leerlingen lieten niets te wenschen over. Schoolverzuim kwam zoo goed als niet voor. Excursies werden gemaakt met de 1ste en 2de klasse naar de hengstenkeuring te Maastricht, met de 2de klasse naar een boomgaard in struikvorm onder Heythuizen, naar de boterfabriek te Swalmen, de machinefabriek van den heer Konings aldaar, naar den huize Reymersbeek onder Nuth en naar eene vloeiweide onder Echt. Bovendien werden door den Rijkstuinbouwleeraar enkele practische lessen in fruitteelt gegeven in tuinen en boomgaarden nabij de school gelegen, werden met den leeraar-veearts door de 2de klasse eenige stallen in Sittard bezocht, terwijl de waarnemende directeur met dezelfde leerlingen de gasfabriek en een paar steenfabrieken te Sittard bezichtigde en verschillende stukken land opmat.

Examens. Het overgangsexamen werd gehouden op 1 April 1906. De 13 leerlingen van de 1ste klasse werden tot de 2de klasse bevorderd. Het eindexamen vond plaats op 2 April. Aan de zeven leerlingen der 2de klasse kon het diploma worden uitgereikt. Allen zijn aanvankelijk bestemd voor de landbouwpractijk.

Leermiddelen. Gebouw. De collectie leermiddelen werd o. a. uitgebreid met eene verzameling nuttige vogels en eene verzameling voedermiddelen, terwijl de bibliotheek met eenige standaardwerken werd verrijkt.

De behoefte aan een laboratorium doet zich al meer en meer gevoelen.

Het volgende staatje geeft een overzicht van de bevolking der school in de jaren van haar bestaan.

GETAL DER LEERLINGEN.	Cursussen 1895—1904.		Cursus 1904—1905.		Cursus 1905—1906.		Totaal der cursussen.	
	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.
In de eerste klasse.	99 (2)	95 (1)	10	10	14 (1)	13	123 (3)	118 (1)
„ „ tweede „	63	60	8	8	7	7	78	75
Dat het diploma verwierf	—	58	—	8	—	7	—	73
Dat hiervan in de practijk ging. . .	—	53	—	8	—	7	—	68

De tusschen haakjes geplaatste cijfers geven het getal leerlingen voor enkele lessen aan.

Van de 119 jongelieden, die als leerling werden ingeschreven, waren 114 zoons van landbouwers en groot-grondbezitters en op één na allen afkomstig uit Limburg. Van de 106 die de school verlieten, ontvingen 73 een diploma en van deze zijn 68 in de practijk van landbouw of zuivelbereiding werkzaam.

RIJKSTUINBOUWWINTERSCHOLEN.

In de programma's van onderwijs der verschillende tuinbouwwinterscholen kwamen — op eene enkele uitzondering na — in den cursus 1905—1906 geen belangrijke veranderingen.

Aan de school te Boskoop werd het getal lesuren voor de 1ste klasse van $19^3/_4$ op 24 per week gebracht.

I. Rijkstuinbouwwinterschool te Aalsmeer.

Commissie van toezicht. De commissie van toezicht onderging in den loop van den cursus geene verandering.

Personeel. Bij den aanvang van den cursus verzocht en verkreeg de leeraar in Nederlandsche taal L. A. Braak eervol ontslag als zoodanig. In zijne plaats werd benoemd H. W. ter Brugge, hoofd eener school te Aalsmeer.

Leerlingen. Aan het toelatingsexamen, gehouden op 23 September 1905, namen 8 jongelieden deel, die allen slaagden. Hiervan werden 5 voor de lessen in Hoogduitsche en 6 voor die in Engelsche handelscorrespondentie toegelaten.

Een van de leerlingen, die aan het einde van den vorigen cursus niet tot de 2de klasse werd bevorderd, nam in de 1ste klasse als toehoorder plaats, zoodat deze klasse 8 leerlingen voor volledig onderwijs en 1 voor enkele vakken telde.

In de 2de klasse namen 7 leerlingen voor volledig onderwijs en 2 oud-leerlingen voor enkele vakken plaats. De schoolbevolking bestond dus bij den aanvang van den cursus uit 18 leerlingen, waarvan 3 voor enkele vakken.

Van deze leerlingen waren 16 uit Noordholland, 1 uit Friesland en 1 uit Utrecht afkomstig, terwijl de ouders van een vijftal hunner beroepstuinders waren. Van twee toehoorders waren de ouders landbouwer en tuinder.

Over de leeftijden der leerlingen bij het begin van den cursus geeft het volgende staatje een overzicht.

Van de leerlingen	hadden een leeftijd van:						
	15 jaar.	16 jaar.	17 jaar.	18 jaar.	19 jaar.	20 jaar.	boven 20 jaar.
In de 1ste klasse .	2	6	—	—	1 (1)	—	—
In de 2de klasse .	—	6	1	—	1 (1)	—	1 (1)
Samen . .	2	12	1	—	2 (1)	—	1 (1)

(1) Leerlingen voor enkele lessen.

Een der leerlingen van de 2de klasse verliet wegens ziekte de school, zoodat de inrichting aan het einde van den cursus 14 leerlingen en 3 toehoorders telde.

Het onderwijs. De lessen vingen aan op 3 October 1905 en eindigden op 23 Maart 1906. Vlijt, vorderingen en gedrag van de leerlingen der 1ste klasse waren beter dan die van de 2de.

In den zomer van 1905 werd onder leiding van den directeur eene excursie van 2 dagen gemaakt naar het Westland en eene ééndaagsche excursie naar den hortus en enkele belangrijke kweekerijen te Leiden.

Examens. Het overgangsexamen werd den 24sten Maart gehouden; alle leerlingen van de 1ste klasse op een na werden bevorderd tot de 2de klasse. Aan den vader van den eenen leerling werd de raad gegeven zijn zoon nog eens de 1ste klasse te laten doorloopen of hem in de 2de klasse slechts enkele lessen te laten volgen.

Al deze jongelieden zijn in de practijk werkzaam en wel zes op kweekerijen te Aalsmeer en drie te Amsterdam.

Het eindexamen vond plaats op 24—26 Maart; hierbij slaagden 4 leerlingen, terwijl 2 werden afgewezen.

Leermiddelen. Schooltuin. De leermiddelen werden naar behoefte aangevuld. De schooltuin bewees voor het onderwijs in de tuinbouwvakken weder goede diensten.

In het hier volgend staatje wordt een overzicht gegeven van de bevolking der school sedert hare oprichting.

Sedert hare oprichting werden 86 jongelieden voor volledig onderwijs als leerlingen der school ingeschreven. Wijl een enkele de lessen in de 1ste klasse tweemaal volgde, stemt dit getal niet geheel overeen met dat hetwelk de bevolking der school in de 1ste klasse sedert het bestaan der school aangeeft. Bovendien werden 15 leerlingen een of meermalen voor enkele lessen ingeschreven. Hiervan waren 10 oud-leerlingen der school, die het onderricht in vakken gingen volgen welke, toen zij de inrichting bezochten, niet werden onderwezen.

GETAL DER LEERLINGEN.	Cursussen 1897—1904.		Cursus 1904—1905.		Cursus 1905—1906.		Totaal der cursussen.	
	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.
In de 1ste klasse	80 (11)	79 (11)	11 (1)	11 (1)	9 (1)	9 (1)	100 (13)	99 (13)
„ „ 2de „	71 (20)	66 (15)	13 (1)	13 (1)	9 (2)	8 (2)	93 (23)	87 (18)
Dat het diploma verwierf.	—	43	—	12	—	4	—	59
Dat hiervan in de practijk ging . . .	—	42	—	12	—	4	—	58

De tusschen haakjes geplaatste getallen geven het aantal leerlingen voor enkele lessen aan.

Van de 86 leerlingen, hiervoor vermeld, kwamen 71 uit de provincie Noordholland, waaronder 46 uit Aalsmeer en naaste omgeving, 5 uit Zuidholland, 5 uit Gelderland, 1 uit Zeeland, 1 uit Utrecht, 1 uit Groningen en 2 uit Friesland. Een 43-tal hunner zijn kinderen van beroepstuinders of kweekers.

Van de 59 leerlingen, die de school met goed gevolg doorliepen, zijn thans 58 in de practijk van den tuinbouw werkzaam, terwijl 1 reeds spoedig na het verlaten der school in zijns vaders handelszaak werkzaam werd.

II. Rijkstuinbouwwinterschool te Naaldwijk.

Commissie van toezicht. Personeel. In de commissie van toezicht en in het personeel der inrichting kwam in den loop van den cursus geene verandering.

Leerlingen. Het toelatings- en het gedeeltelijk overgangsexamen werden gehouden op 15 en 16 September 1905. Aan het eerste namen 12 jongelieden deel, die allen slaagden; aan het overgangsexamen werd door 9 leerlingen deelgenomen, die allen tot de 2de klasse werden bevorderd. Twee leerlingen, die aan het einde van den vorigen cursus geen diploma hadden verworven, namen weder in de 2de klasse zitting, zoodat de lessen werden begonnen met 12 leerlingen in de 1ste en 11 leerlingen in de 2de klasse, allen voor volledig onderwijs.

Van deze 23 leerlingen waren 13 uit het Westland, waarvan 10 uit den tuinbouwenden stand. Van 1 der leerlingen was de vader landbouwer, terwijl de ouders der overigen in verschillende betrekkingen werkzaam waren. Uit Zuidholland kwamen 19 leerlingen, uit Groningen 1, uit Drenthe 1, uit Steenwijk 1 en uit Noordholland 1.

Over den leeftijd der leerlingen geeft het volgende staatje inlichting.

Van de leerlingen	hadden een leeftijd van						
	15 jaar.	16 jaar.	17 jaar.	18 jaar.	19 jaar.	20 jaar.	Boven 20 jaar.
In de 1ste klasse . .	2	4	—	2	1	—	3
„ „ 2de „ . . .	—	2	3	3	—	—	3
Samen . . .	2	6	3	5	1	—	6

In den loop van den cursus verliet een leerling der 1ste klasse wegens vertrek uit het Westland de school, terwijl eene vrouwelijke leerling werd toegelaten tot die klasse. De school telde dus aan het einde van den cursus evenveel leerlingen als bij het begin.

Het onderwijs. De lessen vingen aan den 18den September 1905 en eindigden den 10den Maart 1906. Het gedrag, de vlijt en de vorderingen der leerlingen gaven reden tot tevredenheid. Excursiën werden niet gemaakt.

Examens. Het eindexamen had plaats op 13 en 14 Maart in tegenwoordigheid van onderscheiden belangstellenden. Aan alle leerlingen der 2de klasse werd een diploma uitgereikt. Hiervan zijn 9 in de practijk gegaan, een nam dienst bij de Nederlandsche Heidemaatschappij en van één is de bestemming nog niet bepaald.

Leermiddelen. Gebouw. De leermiddelen werden naar behoefte aangevuld. Het nieuwe schoolgebouw en de daarin geplaatste banken voldoen zeer goed.

In de volgende tabel wordt een overzicht gegeven van de bevolking der school sedert hare oprichting.

GETAL DER LEERLINGEN.	Cursussen 1896—1904.		Cursus 1904—1905.		Cursus 1905—1906.		Totaal der cursussen.	
	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.
In de 1ste klasse	66 (4)	65 (4)	10 (1)	10 (1)	12	12	88 (5)	87 (5)
„ „ 2de „	46 (3)	42 (3)	9	9	11	11	66	62 (3)
Dat het diploma verwierf	—	38	—	7	—	11	—	56
Dat hiervan in de practijk ging. . .	—	30	—	7	—	9	—	46

De cijfers tusschen haakjes geven het getal leerlingen voor enkele lessen aan.

Het getal ingeschreven leerlingen voor volledig onderwijs bedroeg in het geheel 83. Van 49 dezer jongelieden waren de ouders of verzorgers beroepstuinders. Aan 56 leerlingen kon een diplima worden uitgereikt, waarvan 46 in de practijk werkzaam zijn.

Van de 83 ingeschreven leerlingen waren 66 afkomstig uit Zuidholland, waaronder 54 uit het Westland, 3 uit Groningen, 1 uit Drenthe, 1 uit Overijssel, 2 uit Gelderland, 1 uit Utrecht, 3 uit Noordholland, 2 uit Zeeland, 1 uit Noordbrabant en 3 uit Indië en Duitschland.

III. Rijkstuinbouwwinterschool te Boskoop.

Commissie van toezicht. In de commissie van toezicht kwam in den loop van den cursus geene verandering.

Personeel. Tot leeraar in groenten- en vruchtenteelt werd, gedurende het winterhalfjaar 1905—1906, aangewezen de adspirant-Rijkstuinbouwleeraar A. M. Sprenger te 's Gravenhage. De leeraar J. C. de Bruyn werd belast met het onderwijs in handelsrekenen.

Leerlingen. Aan het toelatingsexamen namen 21 jongelieden deel, waarvan 18 voor volledig onderwijs en één voor enkele lessen werden toegelaten, terwijl 2 werden afgewezen. Later werden nog 3 leerlingen voor enkele lessen ingeschreven.

Aan het tweede gedeeltelijke overgangsexamen in September namen 11 leerlingen deel, waarvan 9 onvoorwaardelijk en 2 voorwaardelijk tot de 2de klasse werden bevorderd. Bovendien nam één leerling, die aan het eind van den vorigen cursus geen diploma had ontvangen, weder in de 2de klasse zitting.

De 1ste klasse telde dus bij den aanvang der lessen 18 leerlingen en 4 toehoorders en de 2de 12 leerlingen voor volledig onderwijs.

Van de 22 leerlingen der 1ste klasse waren 3 zoons van kweekers, 1 van een bloemist en 1 van een tuinbouwer, de overigen kwamen uit andere bevolkingsklassen. Dertien hunner waren afkomstig uit Zuidholland, waarvan 3 uit Boskoop; uit de provincie Groningen kwamen 2, uit Drente 1, uit Overijssel 1, uit Gelderland 1, uit Utrecht 2 en uit Noordholland 2 leerlingen.

De leeftijden der leerlingen bij het begin van den cursus zijn in het volgende staatje vermeld.

Van de leerlingen	hadden een leeftijd van:						
	15 jaar.	16 jaar.	17 jaar.	18 jaar.	19 jaar.	20 jaar.	boven 20 jaar.
In de 1ste klasse	4	6	5	—	6	—	1
„ „ 2de „	—	1	5	1	4	1	—
Samen . .	4	7	10	1	10	1	1

Bij den aanvang der Kerstvacantie verliet een der leerlingen van de 2de klasse de school, zoodat de 2de klasse aan het eind van den cursus nog 11 leerlingen telde.

Het onderwijs. De lessen vingen aan op Dinsdag van de eerste volle week in October 1905 en eindigden op Maandag van de laatste volle week in Maart 1906. Met uitzondering van enkele lessen van den leeraar Vellinga, die door ziekte verhinderd werd. werd het onderricht geregeld gegeven. De lessen in groenten- en vruchtenteelt werden eerst in November aangevangen. Over het gedrag, de vlijt en de vorderingen der leerlingen viel niet te klagen.

In plaats van de jaarlijksche excursie naar Gent, werd in dit jaar de tentoonstelling van getrokken planten te Aalsmeer bezocht.

De uitbreiding van het onderwijs in de 1ste klasse tot 24 uren per week voldeed goed, wijl hierdoor het onderricht in verschillende vakken beter tot zijn recht kon komen.

De regeling der lessen in dier voege, dat de eene klasse alleen des voormiddags en de andere alleen des namiddags onderricht ontvangt, bleek ook in dit jaar weder in het belang van de werkzaamheden der leerlingen in de practijk te zijn.

Een 12-tal leerlingen van de 1ste klasse, allen afkomstig van elders, hebben ongeveer een half jaar practisch in de schooltuin gewerkt.

In den zomer werden eenige lessen in dendrologie gegeven,

Het streven bestaat om het onderwijs aan de school steeds meer aan te passen aan de behoeften van het tuinbouwbedrijf in de omgeving waarin zij is gevestigd.

Examens. Aan het eindexamen, gehouden op 28 Maart namen 10 leerlingen deel. Hiervan werden 3 afgewezen en kon aan 7 een diploma worden uitgereikt.

Het laatste gedeelte van het overgangsexamen had plaats in September 1906. De uitslag daarvan wordt in het volgende verslag vermeld.

Leermiddelen. De verzameling leermiddelen verkeert in goeden staat en wordt voortdurend uitgebreid. Ook het museum wint dagelijks aan beteekenis voor het onderwijs in verschillende vakken. Vooral de collecties veredelingen en zaden ondergingen belangrijke uitbreidingen. Met den aanleg van een dendrologisch herbarium werd een aanvang gemaakt.

In de volgende tabel wordt ten slotte een overzicht gegeven van de bevolking der school sedert hare oprichting.

GETAL DER LEERLINGEN.	Cursussen 1898—1904.		Cursus 1904—1905.		Cursus 1905—1906.		Totaal der cursussen.	
	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.
In de 1ste klasse	101 (10)	92 (10)	16 (1)	16 (1)	22 (4)	22 (4)	139 (15)	130 (15)
„ „ 2de „	48	47	11	11	12	11	71	69
Dat het diploma verwierf	—	42	—	10	—	7	—	59
Dat hiervan in de practijk ging . . .	—	41	—	10	—	—	—	—

De getallen tusschen haakjes geven het aantal leerlingen voor enkele lessen aan.

Sedert hare oprichting werden 130 jongelieden als leerling der school ingeschreven. Wijl enkelen twee malen het onderwijs in dezelfde klasse volgden, stemt dit getal niet geheel overeen met dat hetwelk de bevolking der school aangeeft.

Van de genoemde 130 leerlingen waren 29 jongelieden en 1 meisje kinderen van beroepskweekers, bloemisten en tuinbouwers. Van hen waren afkomsten: uit Zuidholland 82, waaronder 27 uit Boskoop, 13 uit Groningen, 6 uit Friesland, 3 uit Drenthe, 2 uit Overijssel, 5 uit Gelderland, 7 uit Utrecht, 10 uit Noordholland en 1 uit Noordbrabant, terwijl van 1 de woonplaats niet kon worden opgegeven. Van de 59 leerlingen, die een diploma verwierven, zijn 57 in de practijk werkzaam, 1 is jamfabrikant en 1 tandarts.

IV. Rijkstuinbouwwinterschool te Tiel.

Commissie van toezicht. Personeel. Noch in de commissie van toezicht, noch in het personeel kwam in den loop van den cursus verandering.

Leerlingen. Bij het toelatingsexamen op 30 September 1905 werden van de 16 candidaten 15 onvoorwaardelijk en 1 voorwaardelijk toegelaten, zoomede 1 leerling voor enkele lessen. De voorwaardelijk toegelaten leerling volgde slechts kort de lessen. Van de overige leerlingen was één 15 jaar, drie waren 16, drie 18, vier 19 en zes boven 20 jaar. Van de 16 leerlingen voor volledig onderwijs waren 11 afkomstig uit Gelderland, 2 uit Utrecht, 1 uit Noordholland, 1 uit Zuidholland en 1 uit Noordbrabant. De ouders van 5 leerlingen waren tuinbouwers, van 3 landbouwers, van 1 ijmker. Die van de overigen bekleedden verschillende betrekkingen.

Zeven leerlingen hadden meer dan gewoon lager onderwijs genoten. Een hunner bezat de akte van bekwaamheid als onderwijzer.

In den loop van den cursus verlieten twee leerlingen voor volledig onderwijs de school en werd nog één leerling voor enkele lessen toegelaten, zoodat de cursus eindigde met 15 leerlingen, waarvan 2 voor enkele lessen.
De school heeft slechts eene klasse.

Het onderwijs. De lessen begonnen op 4 October 1905 en eindigden op 30 Maart 1906. Vlijt, vorderingen en gedrag der leerlingen gaven reden tot tevredenheid.

Examens. Het overgangsexamen had plaats op 31 Maart. Een leerling voor volledig onderwijs kon niet worden bevorderd tot de 2de klasse.

Leermiddelen. Gebouw. De leermiddelen werden aangevuld met eenige natuurkundige instrumenten, boeken en platen.
Ten aanzien van het gebouw wordt verwezen naar het verslag over 1904—1905.

In den volgenden staat wordt een overzicht gegeven van de bevolking der school sedert hare oprichting.

GETAL DER LEERLINGEN.	Cursussen 1897—1904.		Cursus 1904—1905.		Cursus 1905—1906.		Totaal der cursussen.	
	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.	Begin.	Einde.
In de 1ste klasse	44 (10)	43 (9) [1]	—	—	17 (1)	15 (2)	61 (11)	58 (11)
„ „ 2de „	28 (7)	28 (7)	12 (3)	13 (3)	—	—	40 (10)	41 (10)
Dat het diploma verwierf	—	18	—	9	—	—	—	27
Dat hiervan in de tuinbouwpractijk ging	—	16	—	9	—	—	—	25

De tusschen haakjes geplaatste getallen geven het aantal leerlingen voor enkele lessen aan.

[1]) Bovendien 8 leerlingen, die een cursus in het snoeien volgden.

Sedert de oprichting der school werden 50 leerlingen voor volledig onderwijs en 16 voor enkele lessen ingeschreven.
Hiervan waren afkomstig uit de provincie Gelderland 51, uit Overijssel 1, uit Utrecht 5, uit Noordholland 3, uit Zuidholland 3 en uit Noordbrabant 3.
De ouders van 21 dezer leerlingen waren in het tuinbouw-, van 16 in het landbouwbedrijf werkzaam.
Van de 27 leerlingen, die de school met vrucht doorliepen zijn 25 in het tuinbouwvak werkzaam, 1 is geplaatst op een boomkweekerskantoor en 1 is employé op eene plantage in Indië.

Gemeentelijke landbouwwinterschool te Veendam.

De landbouwwinterschool te Veendam, gesticht door de gemeente Veendam met steun van het Rijk, bedragende 50 pct. in de begroote uitgaven, werd den 18den October 1904 geopend.

Commissie van toezicht. De commissie van toezicht op deze inrichting bestaat uit de heeren: B. Meiborg, J. Doornbosch en Egb. Kloosterhuis te Veendam, W. Endtz te Zuidwending, H. ter Borg te Borgercompagnie, J. Veeman te Meeden, J. Hadders te Valthermond, J. Kruit te Gasselternijveenschemond en P. Boer te Kielwindeweer.

Personeel. Het personeel bestaat uit de heeren: J. Kok, directeur, leeraar in de scheikunde, natuurkunde, plantkunde, nuttige en schadelijke dieren, kennis van den grond, bemestingsleer, plantenleer, bouw, levensverrichting en voeding van landbouwhuisdieren, groenteteelt, oofteelt, bedrijfsleer en boekhouden, rekenen en Nederlandsch; R. Bosscher, Rijksveearts, leeraar in veeteelt; J. H. de Vries, amanuensis en H. Lukkien, concierge.

Leerlingen. Voor toelating meldden zich in October 1904 19 jongelieden aan, die allen het bewijs konden overleggen, dat ze met vrucht lager onderwijs hadden genoten, zoodat op grond van het bepaalde in art. 21, lid 2, van het reglement der school, geen toelatingsexamen werd afgenomen.
Een der leerlingen was 19, drie waren 18, twee 17, zes 16 en zeven 15 jaar. De leerlingen van 15 jaar werden met vergunning van heeren burgemeester en wethouders van Veendam tot de school toegelaten.
Van de leerlingen waren woonachtig te Veendam 3, te Zuidwending 2, te Borgercompagnie 3, te Wildervank 3, te Kiel-Windeweer 3, te Tripscompagnie 1, te Nieuwe-Pekela 1, te Annerveen 1, te Eext 1 en te Nummer Dertien (Veendam) 1. Allen waren landbouwerszoons en worden in de practijk van het ouderlijk bedrijf opgeleid met uitzondering van één, een arbeiderszoon, welke als knechtje werkzaam is bij den landbouwer W. Woldering te Veendam, die hem niet alleen toelaat de school te bezoeken, maar hem ook de noodige leermiddelen verschaft.
Van de buiten Veendam wonende leerlingen was een aldaar gehuisvest, de overigen bezochten de school per rijwiel.

Het onderwijs. Een overzicht van het onderricht aan de school geeft het volgende staatje. Men houde daarbij in het oog, dat de inrichting slechts ééne klasse telt en de toelating van leerlingen derhalve om het andere jaar plaats heeft.

LEERVAKKEN.	Aantal uren per week.	
	Klasse I.	Klasse II.
Scheikunde (vóór Nieuwjaar)	4	2
„ (na „)	2	2
Natuurkunde	2	1
Plantkunde	2	1
Nuttige en schadelijke dieren; plantenziekten	2	2
Kennis van den grond	2	2
Bemestingsleer (vóór Nieuwjaar) . . .	—	4
„ (na „) . . .	2	4
Plantenteelt	2	2
Bouw, levensverrichtingen en voeding van de landbouwhuisdieren	2	2
Veeteelt	2	3
Groententeelt	2	1
Ooftteelt	1	1
Bedrijfsleer en boekhouden	1	1
Rekenen	2	2
Nederlandsch	2	2
Totaal gemiddeld.	26	26

De lessen werden aangevangen op 18 October 1904 en werden geregeld gegeven alle werkdagen des voormiddags van 9—12 en des namiddags van 2—4 uur, met uitzondering van den Woensdag- en den Zaterdagnamiddag, waarop geen les werd gegeven en de vacantie van 24 December tot 3 Januari.

De leerlingen waren zeer ijverig, toonden veel belangstelling in het onderwijs en verzuimden alleen bij hooge noodzakelijkheid. Het totaal verzuim bedroeg slechts 0,33 pct.

Er werd een excursie gehouden naar de aardappelmeelfabriek „Wildervank en Omstreken", terwijl door den leeraar-veearts in den stal van den landbouwer J. Doornbos te Veendam eenige lessen werden gegeven.

De lessen eindigde den 15den Maart 1905.

Overgangsexamens. Op grond van het op 15 Maart 1905 gehouden overgangsexamen konden 15 leerlingen tot de tweede klasse worden bevorderd, terwijl een 4-tal zich aan een herexamen moest onderwerpen.

Dit herexamen vond plaats vóór den aanvang van de lessen in het winterhalfjaar 1905—1906. Slechts een dezer leerlingen kon worden bevorderd tot de 2de klasse. Van de 15 leerlingen die bij het overgangexamen tot deze klasse waren toegelaten, keerden 13 terug, 1 bleef zonder opgaaf van redenen weg, terwijl 1 van beroep veranderde.

In het winterhalfjaar 1905—1906 telde de school dus 14 leerlingen in de 2de klasse. Nieuwe leerlingen werden niet toegelaten.

Het onderwijs. De lessen begonnen op 18 October 1905 en eindigden op 15 Maart 1906.

Het gedrag, de ijver en de vorderingen der leerlingen lieten niets te wenschen over.

Vóór den aanvang der lessen werden met de leerlingen tal van bezoeken gebracht aan de boerderijen hunner ouders, aan de van Rijkswege gesubsidieerde proefvelden en aan verschillende boerderijen voor het bezichtigen van veenexploitaties en dalgrondontginningen. Excursiën werden verder gemaakt naar de boerderij van den heer J. H. Mansholt te Westpolder, naar de superphosphaatfabriek te Kostverloren en naar de stadsbelt te Groningen. Bijna alle leerlingen namen aan deze excursiën deel. Door den leeraar in veeteelt werden weder eenige practische lessen in de stallen van den heer J. Doornbosch gegeven.

Eindexamen. Bij het op 15 Maart 1906 gehouden eindexamen kon aan alle leerlingen een diploma worden uitgereikt. Zij zijn thans weder in de practijk werkzaam en hebben eene vereeniging van oud-leerlingen der landbouwwinterschool opgericht o. a. met het doel om door maandelijksche vergaderingen het geleerde te onderhouden en uit te breiden.

Gerard Adriaan van Swieten Tuinbouwschool.

Personeel. Door de jaarlijksche uitbreiding van den schooltuin en het groot aantal leerlingen werd meer personeel voor de leiding der practische werkzaamheden noodig. Hierin werd voorzien door de aanstelling, in Februari 1906, van den tuinbaas J. F. Kwint, die meer in het bijzonder belast werd met de leiding der practische werkzaamheden bij de kassen, bakken, muren, schuttingen en de vervroegde teelten.

Leerlingen. De lessen begonnen op 12 September 1905 met 16 leerlingen in de 1ste, 12 in de 2de en 13 in de 3de klasse, samen 41 leerlingen. Een der leerlingen van de 1ste klasse verliet reeds einde September de school. Zijne plaats werd aanstonds door een ander jongmensch ingenomen. Uit de 2de klasse werd een leerling, die een ongunstigen invloed op zijne medeleerlingen uitoefende, van de school verwijderd, terwijl een ander leerling uit deze klasse de inrichting verliet om in de zaak zijner ouders werkzaam te zijn. Voorts vertrok een der leerlingen van de 3de klasse, die geen voldoende vorderingen maakte om met gunstig gevolg het eindexamen te kunnen afleggen.

Bij het eindigen van den cursus telde de 1ste klasse dus 16, de 2de 10 en de 3de 12 leerlingen, samen 38.

Van de leerlingen, waarmede de cursus aanving, behoorden 3 tot de bevolking der Maatschappij van Weldadigheid, 4 kwamen uit weeshuizen, 2 waren zoons van bloemisten, 4 van landbouwers, 2 van onderwijzers, de overigen waren zoons van gewone burgers. Van hen waren 4 afkomstig uit Groningen, 3 uit Friesland, 3 uit Drenthe, 1 uit Overijssel, 9 uit Gelderland, 5 uit Uirecht, 7 uit Noordholland, 7 uit Zuidholland, 1 uit Noordbrabant en 1 uit Zeeland.

In het volgende staatje wordt een overzicht gegeven van de leeftijden der leerlingen bij het begin van den cursus.

Van de leerlingen	hadden een leeftijd van:						
	15 jaar.	16 jaar.	17 jaar.	18 jaar.	19 jaar.	20 jaar.	Boven 20 jaar.
In de 1ste klasse	8	4	2	2	—	—	—
„ „ 2de „	—	4	6	1	—	1	—
„ „ 3de „	—	—	3	3	4	2	1
Totaal . .	8	8	11	6	4	3	1

Onderwijs. Het leerplan kon geheel worden afgewerkt, waarbij met gewijzigde toestanden rekening werd gehouden en ook nieuwe kweekmethoden en cultures werden besproken.

Evenals in vorige jaren werd de schooltuin uitsluitend door de leerlingen onderhouden, terwijl ook voor de uitbreiding van den tuin geen vreemde werkkrachten noodig waren. De practische werkzaamheden hadden zeer geregeld plaats onder leiding van de leeraren en den tuinbaas.

Studiereizen werden gedaan in najaar naar Rozendaal, Middelburg, Goes en omstreken; in het voorjaar naar Dedemsvaart en einde Juni naar Apeldoorn, Deventer en omstreken.

Examens. Bij de overgangsexamens, welke einde Juli 1906 plaats vonden, werden 12 leerlingen van de 1ste klasse bevorderd tot de 2de; 4 konden niet worden bevorderd. Alle leerlingen van de 2de klasse werden tot de 3de klasse toegelaten.

Het mondeling eindexamen vond op 30 en 31 Juli plaats ten overstaan van de heeren mr. W. H. de Beaufort te Leusden, N. Nobel te Tiel, A. Heerma van Voss te Roosendaal en jhr. D. Bas Backer te Apeldoorn. Aan de 12 leerlingen der 3de klasse, die aan dit examen deelnamen, kon het diploma worden uitgereikt. 7 hunner zijn reeds als knecht in kweekerijen of particuliere tuinen werkzaam, 1 verkreeg eene betrekking in Amerika, terwijl de overigen naar het buitenland zullen gaan.

Gebouwen en terreinen. Het hoofdgebouw onderging geene verandering. In den tuin werden een paar plantenkasjes bijgebouwd, terwijl de warmwaterleiding werd verbeterd en uitgebreid.

De schooltuin werd weer met $^1/_4$ H.A. vergroot, welk nieuw terrein bestemd werd deels voor broeierij, deels voor beplanting met een sortiment bes- en steenvruchten.

Rijkszuivelschool te Bolsward.

Opening. De plechtige opening van de Rijkszuivelschool en de ingebruikgeving van het gebouw door de gemeente Bolsward aan het Rijk vonden den 1sten October 1904 plaats. Voor den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid werd deze plechtigheid bijgewoond door den heer directeur-generaal van den Landbouw. Voorts waren nog aanwezig tal van autoriteiten op landbouwgebied, afgevaardigden van het gewestelijk bestuur van Friesland, het dagelijksch bestuur en de leden van den raad der gemeente Bolsward, de directeur en leeraren van de school benevens de leerlingen, die op grond van het gehouden examen tot de school waren toegelaten.

Personeel. Bij Koninklijk besluit van 31 Maart 1904 n°. 19 werd tot directeur der inrichting benoemd, de heer T. J. Swierstra, zuivelconsulent voor de provincie Utrecht, die zijne betrekking op 16 Mei daaropvolgende aanvaardde.

Aan hem werd het onderricht in zuivelbereiding en bacteriologie opgedragen. Het personeel werd verder samengesteld uit de volgende heeren:

G. E. Hoefelman, technoloog, leeraar in scheikunde, natuurkunde, mechanica en wiskunde;

J. Driebergen, leeraar in boekhouden M. O. en onderwijzer te Bolsward, leeraar in boekhouden, handelsrekenen en handelscorrespondentie in het Nederlandsch;

N. van der Baan, hoofd der school voor meer uitgebreid lager onderwijs te Bolsward, leeraar in Fransche handelscorrespondentie;

G. de Boer, leeraar aan de hoogere burgerschool te Harlingen, leeraar in Engelsche en Duitsche handelscorrespondentie.

Tot amanuensis-concierge werd benoemd de heer E. Erends, bediende aan het Rijkslandbouwproefstation te Groningen.

Niettegenstaande alle daartoe gedane pogingen was bij de opening der school nog geen leeraar in voedings- en gezondheidsleer van het vee gevonden. Hierin werd voorzien door vereeniging dezer betrekking met die van Rijkskeurmeester te Harlingen. Als zoodanig werd de heer H. Veenstra, Rijksveearts te Leeuwarderadeel, benoemd, die zijne functie aan de Rijkszuivelschool op 10 December 1904 aanvaardde.

Hiermede was het personeel voltallig, doch inmiddels was de directeur zoo ernstig ongesteld geworden, dat hem begin December een verlof moest worden toegestaan, dat later tot 1 December 1905 moest worden verlengd.

Aanvankelijk werd de waarneming der lessen in zuivelbereiding opgedragen aan den zuivelconsulent voor Friesland, J. Mesdag, en het directoraat aan den leeraar G. E. Hoeffelman. Deze toestand bleef tot de groote vacantie onveranderd; alleen was de leeraar Hoeffelman in dien tijd nog eenige weken ziek en was in zijne plaats de heer C. A. J. M. de Gier, leeraar aan de Rijkslandbouwwinterschool te Schagen, in dien tijd te Bolsward werkzaam.

In den loop der groote vacantie vroeg en verkreeg de leeraar Hoeffelman eervol ontslag als zoodanig en werd in zijne plaats benoemd de heer O. Reitsma, landbouwkundige te IJsbrechtum, die tevens belast werd met de waarneming van het directoraat. De heer Mesdag, wiens werkzaamheden niet toelieten langer aan de school les te geven, werd vervangen door den zuivelconsulent voor Overijssel, den heer V. R. Y. Croesen.

Tot het einde van den cursus hadden geen verdere stoornissen in den geregelden gang van het onderwijs plaats; alleen werd in de laatste weken de concierge ernstig ziek en bij het begin van den nieuwen cursus was hij nog op verre na niet hersteld.

Intusschen was met ingang op 1 December 1905 het verlof van den directeur nog met een jaar, buiten bezwaar van 's Rijks schatkist, verlengd en waren sollicitanten opgeroepen voor de betrekking van tijdelijk leeraar in zuivelbereiding en bacteriologie, tevens belast met de waarneming van het directoraat. Als zoodanig werd benoemd de heer W. Keestra, secretaris van den bond van coöperatieve zuivelfabrieken in Friesland, die zijne betrekking op 12 Maart 1906 aanvaardde.

Leerlingen. Zij, die tot de school wenschen te worden toegelaten, moeten den leeftijd van 18 jaar hebben bereikt en door het afleggen van een toelatingsexamen blijk geven, dat zij in staat zullen zijn het onderwijs aan de school met vrucht te volgen. Bovendien moeten zij overleggen een bewijs van ten minste $1^1/_2$-jarige werkzaamheid in eene inrichting voor fabriekmatige boter- en kaasbereiding of in eene roomboterfabriek en eene inrichting voor kaasbereiding. Uit dit bewijs moet blijken, dat hij, die tot de school wenscht te worden toegelaten, met de practijk van de boter- en kaasbereiding vertrouwd is.

De eischen, bij het toelatingsexamen gesteld, zijn de volgende:

1. *Lezen en Nederlandsche taal.* Door het maken van een opstel moet de candidaat blijken geven, dat hij zijne gedachten zonder grove taal- en stijlfouten duidelijk kan uitdrukken en door het lezen van een stuk proza, dat hij nauwkeurig kan lezen en het gelezene begrijpt.

2. *Rekenen, stel- en meetkunde.* De candidaat moet de hoofdbewerkingen met geheele getallen, gewone en tiendeelige breuken vaardig kunnen uitvoeren, kennis hebben van het metrieke stelsel, vaardigheid bezitten in het oplossen van rekenkundige vraagstukken, bedreven zijn in de berekening van inhouden en oppervlakten, zooals dat in den vormleer wordt behandeld, en in de hoofdbewerkingen met eenvoudige stelkundige vormen tot en met de vergelijkingen met één onbekende, en bekend wezen met de beginselen der vlakke meetkunde tot den cirkel.

3. *Aardrijkskunde.* De candidaat moet blijk geven bekend te zijn met de aardrijkskunde van Nederland en zijne koloniën, zoomede met de hoofdzaken van de aardrijkskunde van Europa en de overige werelddeelen.

4. *Kennis der natuur.* Bekendheid met de hoofdvormen van dieren en planten, met de functies van de plantendeelen en met den bouw en de verrichtingen van het lichaam onzer huisdieren wordt vereischt.

Zij, die de lessen in de handelscorrespondentie in de Fransche, Duitsche of Engelsche taal wenschen te volgen, moeten, door het lezen en door het vertalen van een eenvoudig stuk Fransch, Duitsch of Engelsch proza in het Nederlandsch en door het overbrengen van eenvoudige zinnen uit het Nederlandsch in het Fransch, Duitsch of Engelsch, blijken geven, dat zij met de hoofdzaken der spraakkunst van eene of meer der genoemde talen behoorlijk vertrouwd zijn.

Vrijgesteld van het toelatingsexamen zijn zij, die de Rijkslandbouwschool te Wageningen of eene landbouwwinterschool met vrucht hebben doorloopen. Van hen kan echter een aanvullingsexamen worden geëischt in die vakken, welke zij aan de Rijkszuivelschool willen volgen en waarin zij aan de hiervoor genoemde scholen geen onderwijs hebben genoten of waarin zij het onderwijs niet met voldoende vrucht hebben gevolgd.

Het schoolgeld bedraagt f 20 per halfjaar.

Om deel te kunnen nemen aan de practische oefeningen in het laboratorium, moet ieder leerling bij den aanvang van elk semester eene som van f 5 bij den directeur storten, welk bedrag aan het einde van het semester wordt terugbetaald na aftrek van hetgeen door hem aan glaswerk enz. is gebroken of in het ongereede gebracht, een en ander berekend volgens een vastgesteld tarief.

Voor het toelatingsexamen tot den eersten cursus hadden zich 20 candidaten aangemeld. Daar velen hunner zich niet voldoende voor dit examen hadden kunnen voorbereiden, is het niet te verwonderen, dat niet aan alle eischen voor de toelating streng de hand kon worden gehouden. Niettegenstaande alle toegevendheid konden slechts 10 der candidaten tot de school worden toegelaten.

Van deze leerlingen behoorden 6 tot den landbouwenden stand; twee waren 18, twee 19, een 20, twee 21, een 22, een 23 en een 27 jaar oud.

Aan het einde van het eerste semester bleek een tweetal hunner geene voldoende vorderingen te hebben gemaakt om het onderwijs in het tweede semester te kunnen volgen; zij verlieten dus de school.

Met de overgebleven acht leerlingen kon het onderwijs tot het einde van den cursus worden voortgezet.

Onderwijs. Hoewel de herhaalde wisselingen in het personeel niet zonder invloed konden blijven op het onderwijs, zijn daaruit toch geen groote nadeelen voortgevloeid, dank zij het met zorg samengestelde programma, waardoor het mogelijk werd de eenheid in het onderricht te bewaren.

Gedurende dezen cursus bleek terstond, dat de indertijd tegen de gemeente Bolsward, als plaats voor vestiging van de Rijkszuivelschool aangevoerde bezwaren, gegrond waren. De moeilijkheden om bij ziekte van het personeel in het onderwijs te voorzien, zouden in eene plaats van meer beteekenis en minder geïsoleerd gelegen, minder groot zijn geweest.

Voor eene zuivelschool is het van veel belang te achten, dat eene goed ingerichte zuivelfabriek in de onmiddellijke nabijheid voorkomt en waarheen de vakleeraren zich met de leerlingen kunnen begeven, zoo vaak het onderwijs dit noodig maakt; voorts, dat er op niet te groote afstanden of althans op gemakkelijk te bereiken plaatsen fabrieken zijn, waardoor eene vergelijking der bedrijven mogelijk wordt. Ook voor het practisch werk van de leerlingen in het laboratorium is het gewenscht, dat men beschikken kan over zuivelproducten in zeer verschillende toestanden.

In geen enkel opzicht kan hieraan in Bolsward worden voldaan: de aldaar gevestigde fabrieken worden niet voor de leerlingen der zuivelschool toegankelijk gesteld.

De aansluiting van het onderwijs aan de practijk werd verkregen door vooral in het derde semester verscheiden excursies te houden. Ook daarbij deed zich het bezwaar van Bolsward's ligging voor. Bijna alle fabrieken in Friesland, die om de eene of andere reden bezocht werden, lagen in de buurt van Leeuwarden of in elk geval zoo, dat ze van Bolsward slechts over Leeuwarden te bereiken waren. Afgezien van de kosten had dit bovendien het bezwaar, dat men zoo laat aan de fabrieken kwam. 's Morgens met de eerste gelegenheid uit Bolsward vertrekkende, kwam men eerst om half negen in Leeuwarden, zoodat men meestal eerst te 9 à 10 uur het doel bereikte, te laat dus, daar men in de meeste fabrieken op dat uur reeds grootendeels klaar is met de hoofdwerkzaamheden. De meeste directeuren waren evenwel zoo welwillend voor een enkelen keer de werk-

zaamheden zoo te regelen, dat de leerlingen de hoofdzaken nog konden zien, hoewel ze daardoor toch geene voorstelling kregen van den gewonen gang in zoo'n bedrijf.

Excursies werden door de leeraren Reitsma en Croesen ondernomen naar de zuivelfabrieken te Leeuwarden, Marssum, Grouw, Wirdum, Roordahuizum, Akkrum en Marrum, alle in Friesland: verder werden in deze provincie bezocht de magazijnen van handelaren in zuivelgereedschappen te Sneek en te Grouw, de fokvereeniging „de Eersteling" te Roordahuizum en in gezelschap van den leeraar Veenstra eene fabriek voor veevoeder. Buiten de provincie werd een bezoek gebracht aan eene Noordhollandsche kaasmakerij, de proefzuivelboerderij te Hoorn, eene Amsterdamsche melkinrichting, de inrichting te Oud-Bussum, eene Zuidhollandsche kaasboerderij; aan eene Hollandsche kaasfabriek nabij Kleef, aan boterfabrieken in Gelderland, Overijssel en Drenthe (modern en zeer primitief ingerichte), aan de machinefabriek der gebroeders Stork en aan meerdere rundveestallen in de bezochte streken.

De leerlingen van dezen eersten cursus, die met vele moeilijkheden hadden te kampen, hebben met grooten ijver en volharding gewerkt, waarvoor een woord van lof hier op zijne plaats is.

Examens. Tot deskundigen, bedoeld bij art. 33 van het reglement der school, werden bij beschikking van den directeur-generaal van den landbouw van 7 Maart 1906 benoemd de heeren J. Mesdag, zuivelconsulent te Leeuwarden, V. R. IJ. Croesen, zuivelconsulent te Zwolle en H. A. Brouwer, directeur van de coöperatieve stoomzuivelfabriek „Weidum" te Weidum. Het schriftelijk examen vond plaats op 19—24 en het mondeling examen op 29 en 30 Maart 1906.

Het diploma werd aan alle leerlingen uitgereikt, te weten: aan S. Dijkstra te Workum, D. Eerdmans te Bolsward, E. Haagsma te Sloten (Fr.), A. Hijlkema te Noordwijk (Gr.), S. Plantenga te Oosterend, R. Smits te Bolsward, M. Pel te Stroobos en U. de Vlas te Wommels.

S. Dijkstra en R. Smits verkregen op hunne diploma's aanteekeningen voor Fransche, Duitsche en Engelsche handelscorrespondentie, E. Haagsma eene voor de Fransche, A. Hijlkema eene voor Fransche en Engelsche, M. Pel en U. de Vlas eene voor Engelsche handelscorrespondentie.

Van deze leerlingen zijn thans 2 directeuren en 6 assistent-directeuren van zuivelfabrieken.

Gebouwen en leermiddelen. Het schoolgebouw voldeed over het geheel zeer goed; de inrichting ervan is zeer practisch gebleken.

De verzameling van hulpmiddelen voor het onderwijs is uit den aard der zaak nog niet volledig. Inzonderheid geldt dit voor de bibliotheek.

Landbouwonderwijs aan onder de wapenen zijnde miliciens.

Het voorbeeld door andere landen gegeven met het verstrekken van landbouwonderwijs aan onder de wapenen zijnde miliciens, had reeds van verschillende zijden aanleiding gegeven, zooals in eene bijlage behoorende bij dit verslag nader wordt uiteengezet, tot het verzoek om ook hier te lande een proef met dit onderricht te nemen.

In het winterhalfjaar 1905—1906 werd tot het nemen van zoodanige proef besloten door het houden van landbouwcursussen voor miliciens in de garnizoenen te Assen, Arnhem, Amersfoort, 's Gravenhage en Breda.

Als richtsnoer werd hierbij aangenomen:

1°. dat de lessen zouden gegeven worden eens of tweemalen per week in het tijdvak medio November tot medio Februari, telkens gedurende 2 achtereenvolgende uren; de dagen zouden door den betrokken plaatselijken- of garnizoenscommandant worden vastgesteld in overleg met den Rijkslandbouwleeraar, in wiens ambtsgebied de cursus wordt gehouden;

2°. dat er 10 lessen van 2 uur zouden worden gegeven;

3°. dat deze zouden plaats vinden in de avonduren in eene door den plaatselijken of garnizoenscommandant in de kazerne beschikbaar te stellen en vanwege het korps te verlichten en te verwarmen localiteit;

4°. dat de deelneming aan de lessen geheel vrijwillig zou zijn. Nochtans zou een milicien, die zich eenmaal tot het volgen van den cursus heeft aangemeld, geregeld de lessen moeten bijwonen. Zulks zou mitsdien als een bevolen dienst worden beschouwd en de betrokken miliciens zouden dus eventueel in de gelegenheid moeten worden gesteld (bijv. door tijdelijke afpossing in wachtdienst als anderszins) om de lessen bij te wonen;

5°. dat de deelnemers tot den landbouwenden stand moesten behooren en een voldoenden graad van ontwikkeling moesten bezitten, o. a. blijkende uit behoorlijk kunnen lezen en schrijven;

6°. dat het aantal deelnemers per cursus minstens 12 zou moeten bedragen.

Wat het onderwijs betreft, werd overeengekomen, dat dit slechts over enkele onderwerpen, verband houdende met de behoeften der miliciens, zou loopen en dat hun van het behandelde in den vorm van hectographische afdrukken een overzicht zou worden ter hand gesteld.

De gehouden cursussen, waarvan hieronder een kort overzicht wordt gegeven, hebben over het geheel zeer bevredigende resultaten gegeven, zoodat de proefneming alleszins aanleiding geeft om met het verstrekken van dit onderwijs voort te gaan.

Cursus te:	Namen der landbouwonderwijzers.	Getal deelnemers.	Wapens waartoe de miliciens behoorden.	Belangrijke onderwerpen.
Assen	J. K. Westenbrink, Assen	37	Infanterie.	Aan alle cursussen werd een overzicht gegeven van de bemestingsleer, gevolgd door enkele mededeelingen over de Staatszorg voor den landbouw.
Arnhem	H. D. Zelders, Sinderen	20	„	
		22	Rijdende artillerie.	
Amersfoort	P. Miedema, Utrecht	53	Infanterie.	
		20	Veld-Artillerie.	
		1	Huzaren.	
's Gravenhage	L. B. van der Slikke, Groote Lindt	21	Grenadiers en Jagers	
		5	Huzaren.	
		14	Veld-Artillerie.	
		4	Vesting-Artillerie.	
Breda	J. L. Peeraer, Achtmaal (Zundert)	26	Infanterie.	
		6	Artillerie.	
	Samen . . .	229		

Rijksland- en Rijkstuinbouwleeraren, consulenten en wandelleeraren.

Rijksland- en tuinbouwleeraren.

Proefvelden. In onderstaande staatjes wordt een overzicht gegeven van de in 1906 door Rijksland- en Rijkstuinbouwleeraren genomen proeven, verdeeld naar de soort der proeven en met aanduiding van de ambtsgebieden dier leeraren.

Hieruit blijkt, dat door eerstgenoemden 663 en door laatstgenoemden 302 proeven werden genomen.

Landbouwproefvelden.

SOORT DER PROEVEN.	Groningen.	Friesland.	Drenthe.	Overijssel.	Gelderland.	Utrecht.	Noordholland.	Zuidholland.	Zeeland.	West-Noordbrabant.	Oost-Noordbrabant.	Limburg.
Bemestingsproeven op bouwland	51	17	19	(3) 12	(5) 21	8	44	11	11	12	13	12
„ „ grasland	5	23	8	3	6	7	22	22	—	8	3	5
Ontginningsproeven	3	2	10	(4) 26	2	—	—	1	—	2	2	1
Variëteitsproeven	(1) 18	20	12	16	5	20	4	27	16	10	15	12
Andere proeven	(2) 15	5	3	2	(6) 15	5	40	—	10	5	—	6
Totaal	92	67	52	59	49	40	110	61	37	37	33	36

(1) Bovendien 10 betrekking hebbende op aardappelvariëteiten, vanwege den Veenkolonialen Boerenbond.

(2) Benevens 15 kweekvelden ter veredeling van aardappelen door teeltkeus vanwege den Veenkolonialen Boerenbond.

(3) Sommige bemestingsproeven waren tevens variëteitsproeven.

(4) Hieronder ook grondverbeteringsproeven.

(5) Waarvan 8 bemestings-, tevens variëteitsproeven.

(6) Er werden bovendien eenige kweekproeven voor eetaardappelen genomen.

Tuinbouwproefvelden.

SOORT DER PROEVEN.	Groningen en Friesland.	Noord-Gelderland en Overijssel.	Zuid-Gelderland en Utrecht.	Noordholland.	Aalsmeer en omstreken.	Zuidholland.	Westland.	Noorbrabant en Zeeland.	Limburg.
Proeven op het gebied der warmoezerij	14	—	13	21	17	40	5	5	21
„ „ „ „ „ ooftcultuur	7	—	15	6	—	4	2	5	3
„ „ „ „ „ boomkweekerij	1	—	—	—	—	2	—	9	—
„ „ „ „ „ bloemkweekerij	—	—	—	5	1	2	—	—	—
„ „ „ „ „ bloembollenteelt	3	—	—	5	—	4	—	—	—
„ ter bestrijding van plantenziekten enz.	—	—	—	—	2	86	—	4	—
Totaal	25	—	28	37	20	138	7	23	24

Adviezen. Door de Rijkslandbouwleeraren werden plm. 1400 en door de Rijkstuinbouwleeraren plm. 3000 schriftelijke adviezen, gegeven. Voorts gaven genoemde ambtenaren tal van mondelinge inlichtingen.

In verband met proefvelden, winter- en andere cursussen, alsmede naar aanleiding van gevraagde adviezen, deden de Rijkslandbouwleeraren plm. 1250 en de Rijkstuinbouwleeraren plm. 1350 reizen.

Bovendien maakten andere dienstzaken het doen van reizen noodzakelijk. Enkele van deze reizen mogen hier worden vermeld. Zoo stelde de Rijkslandbouwleeraar voor Drenthe een onderzoek in loco in naar den toestand van 45 ontginningen.

De Rijkstuinbouwleeraar voor Noordholland deed 4 reizen naar Duitschland in het belang van den groenten- en vruchtenhandel en bracht ook in verband daarmede eene week door in het Westland. De Rijkstuinbouwleeraar voor Noordbrabant en Zeeland leidde eene excursie in Zeeland van eenige Duitsche pomologen — leden van de Duitsche Pomologenvereeniging —, ter bezichtiging van boomgaarden. Bovendien werden door hem nog reizen gemaakt in verband met het uitzoeken en inpakken van vruchten voor de bewaringsproef van appelen en eenige naar Maastricht in zake eene proef met champignoncultuur.

Onderwijs. In de volgende tabellen is voor elk der Rijksland- en Rijkstuinbouwleeraren een overzicht gegeven van het aantal uren door hen les gegeven aan verschillende inrichtingen van onderwijs.

Rijkslandbouwleeraren.

Uren onderwijs gegeven aan:	Groningen.	Friesland.	Drenthe.	Overijssel.	Gelderland.	Utrecht.	Noordholland.	Zuidholland.	Zeeland.	West Noordbrabant.	Oost Noordbrabant.	Limburg.
Winterscholen	96	216	—	—	—	—	160	239	182	—	—	—
Onderwijzerscursussen	16	7	37½	15	30	26	15	47	—	60	—	—
Andere inrichtingen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal	112	223	37½	15	30	26	175	286	182	60	—	—

De Rijkslandbouwleeraar voor Friesland organiseerde en leidde als voorheen en op uitnoodiging van het bestuur der Friesche Maatschappij van Landbouw eene excursie; de Rijkslandbouwleeraar voor Gelderland gaf, boven het door hem opgegeven aantal, in het wintersemester 2 uren en in het zomersemester 1 uur per week les aan de Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen. Die voor Utrecht leidde 2 excursies met onderwijzers studeerende voor de landbouwakte; die voor West-Noordbrabant was de leider van een aantal dergelijke excursies en tevens van eene excursie met landbouwers uit de provincie door een deel van Groningen. De Rijkslandbouwleeraar voor Limburg geeft alleen op afwisselend 1 à 2 uren les te hebben gegeven aan onderwijzerscursussen.

Rijkstuinbouwleeraren.

Uren onderwijs gegeven aan:	Friesland en Groningen.	Noord-Gelderland en Overijssel.	Zuid-Gelderland en Utrecht.	Noordholland.	Aalsmeer.	Zuidholland.	Westland.	Noordbrabant en Zeeland.	Limburg.
Winterscholen	—	—	240	144	550	339	400	46	44
Onderwijzerscursussen	83½	—	70	40	60	38	—	—	72
Andere inrichtingen	—	—	—	—	—	—	—	76	—
Totaal.	83½	—	310	184	610	377	400	122	116

Bovendien leidde de Rijkstuinbouwleeraar voor Friesland en Groningen eene excursie op den proeftuin te Groningen (20 deelnemers), eene excursie naar Steenwijk en Frederiksoord (16 deelnemers) en was de leider van 4 excursies binnen zijn ambtsgebied met onderwijzers. De Rijkstuinbouwleeraar voor Gelderland ten noorden van den Rijn en voor Overijssel gaf aan de Rijkshoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen 14 lesuren en aan de Rijkslandbouwschool aldaar 1½ lesuur per week; die voor Gelderland ten zuiden van den Rijn en voor Utrecht gaf boven het aantal lesuren aan winterscholen nog eenige uren practijk; die voor Noordholland maakte met de deelnemers aan den onderwijzerscursus te Amsterdam eene excursie naar Hilversum; die voor Zuidholland leidde 3 excursies met leerlingen der Rijkstuinbouwwinterschool en 4 met deelnemers aan den onderwijzerscursus te Rotterdam. De 76 uren opgegeven door den Rijkstuinbouwleeraar voor Noordbrabant en Zeeland betroffen een snoeicursus, waarvan 62 uren practijk en 14 uren theorie.

Lezingen. In 1906 werden door de Rijkslandbouwleeraren 160 lezingen gehouden, die, voor zooverre daarvan opgave kon worden gedaan, door 9049 personen of gemiddeld 56 per lezing werden bezocht.

De Rijkstuinbouwleeraren hielden 133 lezingen, waaronder 20 lezingen door den Rijkstuinbouwleeraar voor Limburg gehouden. Deze laatste geeft het aantal toehoorders niet op, doch bericht, dat er over het algemeen veel belangstelling betoond werd bij diens voordrachten. De overige 113 lezingen door Rijkstuinbouwleeraren gehouden werden bezocht door 7535 belangstellenden of gemiddeld 67 per lezing.

In den volgenden staat wordt eene opgave verstrekt van de gehouden lezingen, met vermelding van plaats, behandelde onderwerpen en het aantal toehoorders voor elke lezing afzonderlijk.

Lezingen door Rijkslandbouwleeraren in 1906 gehouden.

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal bezoekers.	Opmerkingen.
		Groningen.		
5 Jan.	Blijham	Zaaizaad	30	
9 „	't Zandt	Cursus bemestingsleer	50	
16 „	Idem	Idem	50	
23 „	Idem	Idem	50	
29 „	Idem	Idem	50	
2 Febr.	Oldehove	Bemesting	30	
6 „	't Zand	Cursus bemestingsleer	50	
7 „	Stadskanaal	Kali- en chili-industrie	80	
14 „	Nieuwolda	Zaaizaad	40	
21 „	Ekamp	Bemesting	20	
28 „	Onnen	Idem	65	
16 Maart	Sellingen	Raiffeisenbanken	20	
7 Sept.	Siddeburen	Bemesting	25	
12 „	Tjughem	Warmwatermethode „Jensen"	20	
17 Oct.	Middelstum	Cursus bemestingsleer	35	
22 „	Idem	Idem	35	
29 „	Idem	Idem	35	
1 Nov.	Schildwolde	Cultuur fijne zaden	30	
5 „	Middelstum	Cursus bemestingsleer	35	
6 „	Woldendorp	Zaaizaad	30	
12 „	Middelstum	Cursus bemestingsleer	35	
19 „	Idem	Idem	35	
26 „	Idem	Idem	35	
27 „	Veendam	Bemesting	80	
1 Dec.	Appingedam	Zaaizaad	60	
10 „	Middelstum	Cursus bemestingsleer	35	
		Friesland.		
17 Nov.	Nes	Oprichten landbouwvereeniging op Ameland	51	
17 „	Hollum	Idem	40	
		Drenthe.		
4 Jan.	Zweeloo	Boerenleenbank	65	
8 "	Sleen	Idem	25	
9 „	Beilen	Bemesting bouw- en weiland	60	
12 „	Wijster	Bemestingspunten. Planten van ooftboomen. Vragen en antwoorden	105	
5 Febr.	Borger	Fokvereenigingen. Maatregelen varkensfokkerij	90	
9 „	Echten	Bemesting	35	
12 „	Annerveensche kanaal.	$P_2 O_5$ en N. bemesting	40	
14 „	Sleen.	Boerenleenbank	60	

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal bezoekers.	Opmerkingen.
16 Febr.	Bovensmilde	Bemesting	50	
5 „	Koekange	Varkensfokkerij. Bemestingsvragen	70	
14 April	Smilde (1)	Boerenleenbanken	30	
28 „	Meppel (1)	Proefvelden	72	
5 Mei	Buinerveen (1)	Boerenleenbank	20	
8 „	Nieuw Weerdinge	Idem	50	
26 Sept.	Dwarsgat	Bemesting	36	
1 Nov.	Vledder	Stierenvereenigingen	30	
2 „	Gieten	Landbouwwerktuigen	35	
6 „	Grolloo	Bemesting bouwland	60	
26 „	Weerdinge	Boerenleenbanken. Vragen en antwoorden	70	
6 Dec.	Dalen	Veeverbetering. Vragen en antwoorden	70	
7 „	Diever	Boerenleenbanken. Vragen en antwoorden	50	
21 „	Zuidwolde	Veeverbetering. Vragen en antwoorden	65	
		Overijssel.		
5 Jan.	Dulder	Boerenleenbank	60	
8 „	Vollenhove	Kunstmestgebruik	35	
10 „	Dalfsen	Boerenleenbank	40	
15 „	Oldenzaal	Kunstmestgebruik	120	
16 „	Boekelo	Ontginning	50	
18 „	Lettele	Kunstmestgebruik	60	
8 Febr.	Diepenveen	Idem	60	
12 „	Gramsbergen	Veeverbetering	70	
13 „	Tubbergen	Idem	50	
15 „	Genemuiden	Idem	70	
5 Maart	Steenwijk	Idem	40	
8 „	Ommen	Kunstmestgebruik	120	
4 Oct.	Ypelo	Veeverbetering	40	
3 Dec.	Almelo	Idem	50	
4 „	Zwartsluis	Kunstmestgebruik	60	
19 „	Zwolle	Idem	160	
		Gelderland.		
7 Febr.	Lochem	Bemesting	40	
12 „	Lichtenvoorde	Stieren- en fokvereenigingen	65	
20 „	Hierden	Bemesting	90	
27 „	Heerde	Coöperatieve aankoop	45	
5 Maart	Mechelen	Gebruik hulpmeststoffen	45	
7 „	's Heerenberg	Stikstofmeststoffen	30	
6 Nov.	Geesteren	Stieren- en fokvereenigingen	20	
3 Dec.	Neede	Idem	55	
19 „	Hoog-Keppel	Hulpmeststoffen	35	
20 „	Doetinchem	Idem	60	
27 „	De Beemte	Stieren- en fokvereenigingen	55	

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal bezoekers.	Opmerkingen.
		Utrecht.		
2 Oct.	Ochten	Bemesting	30	
10 „	Vleuten	Wat dient de landbouwer te weten?	geen	
31 „	Buren	Land dat uit de pacht komt	30	
15 Nov.	Waveren	Vruchtwisseling	27	
		Noordholland.		
5 Febr.	Purmerland	Bemesting	± 60	
8 „	Laren	Idem	± 50	
13 „	Haarlemmermeer	Idem	± 60	
		Zuidholland.		
10 Jan.	Dordrecht	Aanleg van grasland uit bouwland	25	
12 „	Rijsoord	Coöperatie	60	
8 Febr.	Zegwaart	Krachtvoeder	30	
14 „	Spijkenisse	Fokvereenigingen	60	
26 Maart	Klaaswaal	Idem	35	
31 Oct.	Sassenheim	Bemesting	18	
6 Nov.	Waddinxveen	Fokvereenigingen	23	
21 „	Stompwijk	Bemesting	35	
27 „	Westmaas	Idem	60	
3 Dec.	Voorschoten	Coöperatie	60	
21 „	Charlois	Bemesting	90	
27 „	Zegwaart	Fokvereenigingen	50	
28 „	Rozenburg	Veranderen van bouw- in weiland	30	
		Zeeland.		
20 Jan.	Tholen	Bemesting	30	
19 Febr.	Yerseke	Idem	40	
10 April	Kloosterzande	Cultuur op overstroomde gronden	140	
13 „	Oud-Vossemeer	Idem	65	
13 Juli	St. Annaland	Idem	60	
		West-Noordbrabant.		
5 Jan.	Roosendaal	Vruchtwisseling en grasland	20	
11 Jan.	Werkendam	Bemesting en aanleggen van grasland	80	
18 „	Rossum	Coöperatie	20	
24 „	Raamsdonksveer	Vruchtwisseling en bemesting	30	
31 „	Kruisland	Drainage en eenige plantenziekten	50	
6 Febr.	Dinteloord	Drainage. Bouillie bordelaise. Veertand cultivator. Klaverruikers.	60	
20 „	Willemstad	Drainage en eenige plantenziekten	50	

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal bezoekers.	Opmerkingen.
5 Febr.	Fijnaart.	Drainage en eenige plantenziekten	60	
23 Oct.	Berkel-Enschot.	Bemesting.	100	
25 „	Dussen(polder)	Idem.	40	
30 „	Bavel.	Veefokken en -voeder.	100	
31 „	Andel.	Bemesting.	40	
2 Nov.	Riel.	Idem.	50	
7 „	Kerkwijk	Idem.	40	
20 „	Beek.	Veefokken en -voeder.	100	
23 „	Ammerzoden.	Coöperatie.	80	
27 „	Made.	Veevoeden en -fokken.	100	
7 Dec.	Eethen.	Veevoeden en -fokken.	40	
11 „	Hoeven	Idem.	40	
14 „	Schijf.	Idem.	100	
18 „	Alphen.	Graslandverbetering:	75	
20 „	Nederhemert.	Veefokken en -voeden.	60	
		Oost-Noordbrabant.		
8 Jan.	Schayk	Bemesting	300	
17 „	Boxmeer	Varkensfokkerij	100	
25 „	Beugen	Idem	150	
26 „	Deurne	Coöperatie	60	
30 „	Asten	Veeverzekering	150	
7 Febr.	Veldhoven	Idem	60	
16 „	Mierlo	Idem	80	
20 „	Beers	Voorjaarsbemesting	100	
6 Maart	Duizel	Veeverbetering	60	
6 Nov.	Geffen	Graslandverbetering	200	
9 „	Berghem	Bemestingsleer	40	
11 „	Vlierden	Veevoeding	100	
22 „	Neerkant	Idem	100	
7 Dec.	Cuyk	Graslandverbetering	50	
12 „	Mill	Bemesting	60	
19 „	Asten	Veevoeding	200	
		Limburg.		
11 Jan.	Simpelveld	Cursus bemestingsleer	28	
16 „	Idem	Idem	28	
24 „	Schinnen	Veevoeding	70	
11 Febr.	Ohé en Laak	Bemesting op zware rivierklei	60	
18 „	Idem	Idem	60	
9 Maart	Nieuwstadt	Over veevoeding en grasbouw	40	
11 „	Ohé en Laak	Bemesting op zware rivierklei	60	
30 Mei	Berg en Terblijt	Teelt van wortelgewassen en aanleg van proefvelden	20	

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal bezoekers.	Opmerkingen.
1 Juli	Echt	Kunstbemesting en proefvelden	50	
15 „	Berg en Terblijt	Teelt van wortelgewassen en aanleg van proefvelden	20	
11 Nov.	Schinveld	Cursus bemestingsleer (1ste les)	35	
18 „	Idem	Idem (2de les)	35	
21 „	Nuth	Idem (1ste les)	18	
2 Dec.	Idem	Idem (2de les)	18	
5 „	Schinveld	Idem (3de les)	35	
8 „	Ulestraten	Landbouwkrediet en leenbanken	42	
9 „	Nuth	Cursus bemestingsleer (3de les)	18	
23 „	Schinveld	Idem (4de les)	35	
30 „	Waubach	Aanleg van blijvende graslanden	80	
31 „	Nieuwstadt	Veevoeding en grasbouw	40	

Lezingen door Rijkstuinbouwleeraren in 1906 gehouden.

Friesland en Groningen.

1906.				
20 Juni	Loppersum	Verpakking van vruchten	30	
29 Oct.				
31 „				
1 Nov.				
8 „				
14 „				
15 „				
21 „	Berlikum	Bemesting en meststoffen	gem. 37	
22 „				
12 Dec.				
13 „				
18 „				
19 „				
28 „	Eenum	Veiling	30	
1907.				
14 Jan.	Berlikum	Bemesting en meststoffen	37	
21 „				
28 „				
4 Febr.				
11 „	Zandeweer	Idem	gem. 24	
18 „				
25 „				
6 Maart				

Gelderland ten noorden van den Rijn en Overijssel.

24 Nov.	Nijbroek	Wandelvoordracht in verschillende boomgaarden	33	

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal bezoekers.	Opmerkingen.
		Gelderland ten zuiden van den Rijn en Utrecht.		
2 Febr.	Varsseveld	Behandeling van fruitboomen	90	
14 „	Elst (O. B.)	Aanleg van boomgaarden	60	
8 Maart	Driel	Groententeelt	100	
13 „	Elst (O. B.)	Onderhoud van boomgaarden	75	
		Noordholland.		
9 Jan.	Egmond-Binnen	Gebruik van kunstmest in den tuinbouw	46	
15 „	Wijdenes	Snoei der vruchtboomen	55	
23 „	Overveen	Zaadwinning en vruchtenwisseling	23	
24 „	Stompetoren	Ziekten in de vruchtboomen en de middelen ter bestrijding	17	
2 Febr.	Heiloo	De teelt van de asperge	41	
14 „	Hoorn	De teelt van tafelvruchten in struikvorm	34	
20 „	Schoorl	De teelt van Brusselsch witlof	40	
27 „	Oudkarspel	De uitkomsten der in 1905 genomen proeven	34	
7 Maart	Alkmaar	Het gebruik van kunstmest bij de groententeelt	40	
31 Mei	Grootebroek	Idem	75	
26 Oct.	Beemster	De teelt van tafelvruchten in struikvorm	30	
30 „	Purmerland	Groententeelt	40	
3 Nov.	Hoogkarspel	Gebruik van kunstmest bij de groententeelt	60	
6 „	Winkel	De teelt van tafelvruchten in struikvorm	36	
15 „	Hoorn	Het gebruik van kunstmest bij de groententeelt	39	
16 „	Heiloo	Idem	49	
23 „	Grootebroek	Idem	94	
27 „	Bangert	De teelt van tafelvruchten in struikvorm	53	
15 Dec.	Assendelft	De uitkomsten der in 1906 genomen proeven	88	
—	Aalsmeer enz.	Geene lezingen gehouden	—	
		Zuidholland.		
11 Jan.	Stolwijk	Fruitteelt op boerenerf	80	
17 „	Lekkerkerk	Snoei der boomen	25	
18 „	Idem	Idem	25	
19 „	Idem	Idem	25	
17 „	Idem	Practische uitvoering snoei der vruchtboomen	25	
18 „	Idem	Idem	25	
19 „	Idem	Idem	25	
9 Febr.	Charlois	Bemesting in den tuinbouw	100	
16 „	Barendrecht	Tuinbouw in het landbouwbedrijf	90	
17 „	Leidschendam	Bemesting bij groenten en bollen (lelies)	80	
20 „	Heinenoord	Fruitteelt	70	
23 „	Oostvoorne	Wat is voor de ontwikkeling van den tuinbouw op deze eilanden wenschelijk?	275	
8 Juli	Wassenaar	Bemesting van bloembollen	75	

Datum.	Plaats.	Onwerperp.	Aantal bezoekers.	Opmerkingen.
4 Dec.	Charlois	Vast proefveld voor IJsselmonde	200	
14 „	Pernis	Bemesting in den tuinbouw	120	
20 „	Heinenoord	Bemesting groenten en vruchten	75	
	Westland.			
9 Jan.	Poeldijk	De druif	46	
16 „	Wateringen	Kunstmeststoffen	28	
23 „	Poeldijk	De druif	32	
30 „	Wateringen	Kunstmeststoffen	21	
6 Febr.	Poeldijk	De druif	43	
13 „	Wateringen	Kunstmeststoffen	36	
19 Maart	Naaldwijk	Chili-salpeter	67	
20 „	Monster	De toestand der soorten	48	
8 Nov.	de Lier	Zaaizaad	45	
14 „	Wateringen	Reis door België	56	
22 „	de Lee	Kunstmeststoffen	65	
28 „	Idem	Reis door België	24	
3 Dec.	Poeldijk	Idem	46	
6 „	's Gravenzande	Idem	52	
7 „	Honselersdijk	Idem	45	
10 „	Naaldwijk	Idem	52	
11 „	Monster	Idem	68	
		Noordbrabant en Zeeland. (1)		
3 Jan.	Aarle-Rixtel †	Fruitcultuur op zandgrond	± 80	
4 „	Mierlo †	Kersencultuur en klein fruit	± 250	
5 „	Helmond	Bemesting in den tuinbouw I	27	
8 „	Kruiningen †	In welke richting moet onze tuinbouw geleid worden?	71	
9 „	Goes	Fruitcultuur voor den landbouw	± 60	
10 „	Princenhage †	Tuinbouw op zandgrond I	123	
15 „	Nisse †	Snoei en bemesting boomgaard fruit	87	
17 „	Princenhage †	Tuinbouw op zandgrond II	131	
19 „	Aardenburg †	Ziekten der vruchtboomen en middelen ter bestrijding	± 150	
20 „	Sluis †	In welke richting moet onze fruitteelt geleid worden?	± 60	
22 „	Bergen op Zoom †	Groenten- en aspergecultuur	± 200	
24 „	Donk †	Aanleg en onderhoud van boomgaarden	± 200	
25 „	Tilburg	Bemesting in den tuinbouw II	21	
31 „	Cuyk †	Vruchtencultuur	90	
1 Febr.	Uden †	Kersencultuur en klein fruit	119	
8 „	Middelburg	Veilingswezen	300	
9 „	Eindhoven	Groententeelt II	41	

(1) Bij de met † aangeduide lezingen werd gebruik gemaakt van lichtbeelden.

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal bezoekers.	Opmerkingen.
15 Febr.	Tholen †	Ziekten der vruchtboomen en middelen ter bestrijding	38	
16 „	Stavenisse †	Boomgaardaanleg	67	
19 „	Breda †	Bemesting in den tuinbouw	58	
21 „	Princenhage †	Tuinbouw op zandgrond III	128	
6 Maart	Middelburg †	Veilingswezen in Westlandsche cultures	± 140	
9 „	Tilburg †	Bemesting in den tuinbouw III	32	
21 „	Idem †	Kamerplanten	69	
23 „	Helmond †	Bemesting in den tuinbouw III, IV	32	
11 April	Eindhoven †	Groententeelt III	53	
9 Mei	Kapelle bij Goes	Cider- en jambereiding	61	
24 „	Ginneken	Wandellezing	14	
15 Nov.	Oirschot †	Algemeene tuinbouw	300	
26 „	Dongen †	Fruitcultuur op zandgrond	79	
7 Dec.	Aardenburg †	Vervroegde groentencultuur	51	
14 „	Asten †	Intensieve fruitcultuur	63	
17 „	Bergen op Zoom †	Westlandsche cultures	150	
20 „	Cuyk †	Vruchtencultuur	± 140	
		Limburg.		
5 Jan.	Blerick	Bemesting	zeer veel	
3 Febr.	Helenaveen	Groententeelt	id.	
6 „	Enschedé	Fruitteelt	veel	
7 „	Hengelo (O.)	Idem	id.	
8 „	Holten (O.)	Idem	weinig	Zeer slecht weer.
22 „	Eysden	Plantenziekten	weinig	Slecht bekend gemaakt.
28 „	Horst	Fruitteelt	zeer veel	
2 Maart	Heythuizen	Aspergeteelt	niet veel	
17 „	Horst	Snoeiles	id.	
27 „	Deurne	Idem	id.	Niet in de morgenuren.
2 April	Holtum	Bemesting en fruitteelt	veel	Idem.
25 „	Horst	Les in enten	id.	
28 Mei	Roermond	Fruithandel	id.	
10 Juni	Wanssum	Organisatie der boomkweekers	id.	
18 „	St. Geertruid	Boerenleenbank	id.	
20 Nov.	Klimmen	Fruitteelt	zeer veel	
23 „	Schimmert	Fruithandel	veel	
27 „	Deurne	Groententeelt	id.	
5 Dec.	Meijel	Fruitteelt	zeer veel	
7 „	Schimmert	Fruithandel	veel	

Zuivelconsulenten.

In het hieronder volgende wordt een beknopt overzicht gegeven uit de verslagen van de zuivelconsulenten met betrekking tot hunne werkzaamheden.

Groningen. Cursussen voor melkonderzoek werden niet gegeven; wel een ter opleiding van personeel, die 21 Februari begon en in Mei 1907 eindigde. Deze werd aanvankelijk bezocht door 14 deelnemers, welk getal gaandeweg verminderde tot 7, waarvan 3 directeuren, 2 adjunct-directeuren en 2 assistenten.

Blijkens eene door den consulent bij diens verslag gevoegde lijst van personen, die sedert 1900 deze cursussen met goed gevolg afliepen, bleef het overwegend deel van hen bij de zuivel-

industrie werkzaam en verkreeg daarbij, zonder speciale protectie, goede en goedgesalarieerde betrekkingen.

Daar thans ieder directeur eener fabriek de gelegenheid gehad heeft een cursus te volgen, zullen, ingevolge besluit van de commissie van toezicht, voorloopig geene cursussen meer gehouden worden.

De consulent gaf gedurende het eerste kwartaal van het jaar per week 3 uren, gedurende het laatste kwartaal per week 4 uren les aan de Rijkslandbouwwinterschool; aan onderwijzerscursussen werd 16 uren onderwijs gegeven.

Het aantal lezingen, door den zuivelconsulent gehouden, bedroeg 6, met een gemiddeld bezoek van 47 toehoorders.

Voor het geven van adviezen in loco werden op 29 dagen speciaal reizen gemaakt, waarbij meerdere fabrieken op één dag werden bezocht. Bovendien werden o. a. bij gelegenheid van veekeuringen, lezingen, enz. nog verschillende bezoeken aan fabrieken afgelegd.

Een vast spreekuur wordt niet gehouden, doch gelegenheid tot bezoek bestaat bijna zonder uitzondering des Dinsdags te Groningen. Het bezoek aan huis geschiedde door 109 personen of commissiën.

De correspondentie telde 523 uitgaande stukken, een getal vrijwel gelijk aan dat van vorige jaren. Van mondelinge en schriftelijke adviezen wordt veel gebruik gemaakt.

De inrichting van het laboratorium is goed, het personeel toereikend voor een bescheiden gebruik. Of men den bestaanden toestand al dan niet voldoende acht, hangt geheel af van de opvatting van het doel van het laboratorium, meer bepaald van de plaats welke het zal innemen bij de contrôle van melklijsten.

Het aantal onderzochte melkmonsters steeg tot 1751. Het grootste deel hiervan betrof die voor veehouders, die melklijsten bijhouden en voor de daarop door de afdeeling Groningen van het Nederlandsche Rundveestamboek ingestelde contrôle. Vervolgens kwamen in 4 monsters van fabrieken om contrôle op het onderzoek van den directeur of den melkonderzoeker; eenige van veehouders, die aan de juistheid van het onderzoek aan de fabriek twijfelden; 2 van directeuren, die hun onderzoek aan dat van den consulent wilden toetsen; van eenige directeuren, om nauwkeurig onderzoek van centrifuge en karnemelk; van 2 personen voor veevoederproeven en eenige monsters melk van verdachte samenstelling, ingezonden door een paar fabrieken en eene melkinrichting. Ook werden op het laboratorium onderzocht melkmonsters van de veevoederproef te Uithuizermeeden; deze laatste zijn echter onder het opgegeven aantal onderzochte monsters niet begrepen.

Ten slotte werden nog de navolgende monsters onderzocht: amylalcohol 2, zwavelzuur 2, nortonwater 2, 1 lactodensimeter en eene zending butyrometers.

Friesland. De consulent gaf drie cursussen in melkonderzoek. Iedere cursus bestond uit 16 lessen van 5 uur en werd bezocht door 8 personen. De lessen werden gegeven in het laboratorium van de Friesche Maatschappij van Landbouw te Leeuwarden.

Aan winterscholen werd gedurende 6 wintermaanden wekelijks 4 uren theoretisch les gegeven en gedurende 22 dagen, elken dag 5 uren practisch onderwijs in het onderzoek van zuivelproducten en melk. Aan onderwijzerscursussen werd 15 uren les gegeven.

De consulent hield 11 lezingen; van het aantal toehoorders is geene aanteekening gehouden. Hij bracht 34 bezoeken aan fabrieken en boerderijen, welke hem tot geen voor publicatie geschikte opmerkingen aanleiding gaven. Er wordt des Vrijdags van 9 tot 2 uur spreekuur gehouden; het aantal bezoekers is ongelijk, soms klein, doch meestal zeer groot.

Met betrekking tot de vraag tot welke opmerkingen de mondeling en schriftelijk gevraagde adviezen aanleiding gaven, deelt de consulent mede:

„Dat in Friesland onder de landbouwers en veehouders tal van menschen zijn met helder verstand en flinke ontwikkeling, die de waarde van een advies zeer goed kunnen beoordeelen en critiseeren; dat er daarentegen ook menschen zijn, die antwoorden op dezelfde vragen trachten te verkrijgen langs verschillende wegen of van verschillende personen, in de hoop misschien om ze met elkaar in tegenspraak te brengen, of om door vergelijking der antwoorden onderling, de betrouwbaarheid der adviseerende personen te beoordeelen. Met zulke personen heb ik liefst niets te maken; iemand die mij niet vertrouwt, behoeft bij mij niet om advies te komen."

Het aantal gevraagde adviezen is niet bekend, doch zoo groot, dat van eene benaderde schatting geen sprake kan zijn.

De inrichting van het laboratorium is zeer goed, de bestaande toestand voldoende. Bij de werkzaamheden in het laboratorium wordt door een assistent hulp verleend.

In den loop van het jaar hadden in het laboratorium de onderzoekingen van het navolgende aantal monsters plaats: van melk 1977, water 17, boter 67, room 11, kaas 3, kaasstremsel 14, amylalcohol 11, zwavelzuur 9, benevens 7 butyrometers en 12 melkpipetten.

Drenthe. Speciale cursussen in melkonderzoek werden in 1906 niet gehouden; enkele personen kwamen zich echter in het laboratorium oefenen in het practisch melkonderzoek, terwijl een 4-tal blijk kwam geven van bekwaamheid in melkonderzoek, waarvan dan aanteekening werd gemaakt op een vroeger, na het volgen van een cursus ter opleiding van fabriekspersoneel, verworven diplima.

Een cursus ter opleiding van fabriekspersoneel ving aan op 7 December en zal worden voortgezet tot April 1907; het tweede gedeelte van dezen cursus volgt in den winter 1907/1908. Tot dezen cursus werden 15 leerlingen ingeschreven, welk getal door vertrek naar elders daalde tot 10. Per week werd 2 uren les gegeven in een lokaal grenzende aan het laboratorium in het landbouwhuis te Assen.

Aan den onderwijzerscursus werden 21 lessen, van 2 uur ieder, gegeven, een te gering aantal, zelfs indien die slechts worden geacht te dienen tot voorlichting en leiding bij de studie. Drie onderwijzers namen er aan deel.

In een tweetal vergaderingen, te Ruinerwold, werden nut en wijze van werken van contrôlevereenigingen aangetoond en verklaard met gevolg, dat eene dusdanige vereeniging werd opgericht; andere lezingen of voordrachten werden niet gehouden, wel werden in vele vergaderingen verschillende onderwerpen ingeleid.

Voor zooverre daarvan aanteekening is gehouden werden op 71 dagen 118 bezoeken aan fabrieken gebracht. Voorts werden 57 boerderijen bezocht.

Omtrent de bezoeken aan fabrieken, die meestal op uitnoodiging daartoe plaats vonden, valt op te merken, dat voortdurend wordt aangedrongen op verbetering van veelal minder goed ingerichte bedrijven, zoowel wat betreft het gebouw als den inventaris. Een bedrijf werd meermalen bezocht wegens verandering van hand- in stoomkracht; in meerdere bedrijven werden nieuwe toestellen geplaatst; in eenige had het bezoek toetreding tot het Botercontrôlestation te Assen of het verplaatsen van den boterhandel tot gevolg In enkele gevallen betroffen de bezoeken het opsporen van gebreken in het product, in sommige gevallen gaf een hoog watergehalte der boter aanleiding tot het zoeken naar de oorzaken daarvan, waarbij steeds de mogelijkheid bestond verbetering aan te brengen.

Aan de boerderijen werden ook veelal op uitnoodiging bezoeken gebracht in verband met de oprichting van fok- en contrôlevereenigingen. Te Stapel, Broekhuizen en de Wijk, respectievelijk Rogat, werden tal van boerderijen bezocht voor de ten-uitvoerlegging van maatregelen in verband met de contrôle, respectievelijk oprichting van fok- en contrôlevereenigingen.

Hulp werd geboden bij de keuring van vee ten behoeve van het stamboek der vereeniging. Te Ruinerwold e. o. werden de stallen van al de leden der Contrôlevereeniging bezocht tot regeling van de monsterneming en het onderrichten van den controleur. Op advies werd op verschillende boerderijen verbetering aangebracht, vooral in de ventilatie.

Op het vaste spreekuur te Assen, des Woensdags, werden 171 personen ontvangen. Veeltijds werden ook 2 Donderdagen in de maand te Meppel voor zitdag bestemd. Het aantal schriftelijke en mondelinge adviezen is steeds toenemende.

In de inrichting van het laboratorium is sedert de indiensttreding van den consulent veel verbetering aangebracht. Behoefte bestaat echter aan eene derde localiteit voor de administratieve werkzaamheden; voorts vraagt de toename van de ingezonden melkmonsters, mede van de fok- en contrôlevereenigingen meerdere ruimte. Een assistent (amanuensis) staat den consulent in het laboratorium ter zijde bij nagenoeg alle onderzoekingen; het melkonderzoek geschiedt grootendeels door hem, waarbij een amanuensis-leerling hulp verleent. Deze laatste verricht tevens de berekeningen ten behoeve der fokvereenigingen.

In 1906 hadden 10 933 onderzoekingen plaats, t. w. van 10 803 melkmonsters (hieronder 9850 ten behoeve van fok- en contrôlevereenigingen), 35 botermonsters, 83 butyrometers, 6 monsters zwavelzuur, 6 monsters amylalcohol. In deze cijfers zijn niet begrepen de monsters gedurende de waarneming aan het Botercontrôlestation onderzocht.

Overijssel. Wegens het in beslag nemen van veel tijd voor het geven van lessen aan de Rijkszuivelschool te Bolsward, waarvoor in de eerste vier maanden van het jaar 3 dagen per week benoodigd waren, zijn weinig cursussen gehouden. De in 1905 aangevangen cursussen voor fabriekspersoneel te Almelo en Hengelo konden daardoor niet worden vervolgd. In November werd te Heeten een cursus voor melkonderzoek begonnen, die aan het einde van het jaar nog niet was afgeloopen. Een 10tal leerlingen nam hieraan deel; deze ontvingen in 1906 5 lessen ieder van $2^1/_2$ uur.

Aan winterscholen en onderwijzerscursussen werd geen onderwijs gegeven; het aantal uren die de lessen aan de Rijkszuivelschool te Bolsward in beslag namen, kan niet meer worden nagegaan.

Het aantal bezoeken aan fabrieken en boerderijen is niet op te geven, evenmin dat der adviezen. Deze laatste hadden betrekking op zuivelbereiding, veehouderij, coöperatie in hun vollen omvang.

Indien niet op reis zijnde, wordt van 9—12 en van 1—4 uur op het laboratorium of het bureau spreekuur gehouden, waarvan door velen gebruik wordt gemaakt, vooral des Vrijdags. Bij afwezigheid treedt de assistent-consulent veelal voor den consulent op.

Het laboratorium is goed ingericht. Het personeel bestaat uit een assistent-consulent, een spoeljongen, eene werkvrouw en een bode.

Eerstgenoemde verricht alle melkonderzoekingen van het zuivelconsulentschap en die van het Centraal Bureau voor melkonderzoek.

Het aantal onderzoekingen was zeer groot. Op vetgehalte werden onderzocht: 8115 monsters melk voor het Centraal Bureau voor melkonderzoek, 7470 voor contrôle op de melk- en boteropbrengst bij veestapels, 785 voor diverse veehouders en 38 voor diverse personen. Verder werden onderzocht: 107 monsters afgeroomde melk en karnemelk voor het Centraal Bureau voor melkonderzoek en 80 monsters voor diverse veehouders; 51 monsters melk op soortelijk gewicht, vetgehalte enz.; 39 monsters melk op vetgehalte volgens Gottlieb-Röse, Sichler en Richter, Thörner en Salmetode; 16 monsters melkserum, 48 monsters boter (vocht, vetzuren, refractie, polenskegetal), 2 monsters kaas op vetgehalte, 2 monsters room op vetgehalte, 4 monsters zwavelzuur voor Gerber's onderzoek en 2 monsters amylalcohol voor Gerber's onderzoek. Wijders werden 140 butyrometers op nauwkeurigheid onderzocht.

Gelderland. In het voorjaar werd te Laren een cursus in melkonderzoek gehouden, die geregeld door 13 leerlingen (w. o. 1 meisje) werd bezocht. De 11 theoretische lessen namen te zamen 25 uren in beslag, de practische lessen voor elk der twee groepen, waarin de leerlingen toen werden verdeeld, $2 \times 2^1/_2$ uur. Deze cursus had niet ten doel opleiding tot melkonderzoeker aan eene fabriek, daarvoor waren de practische lessen van te korten duur, doch bij de theoretische lessen werd getracht een goed inzicht te geven in het groote belang van de kennis van melk- en boteropbrengst van het vee. Uitvoerig werd dan ook besproken de wijze van verzamelen der daarop betrekking hebbende cijfers en in verband daarmede het monsternemen. De vetbepaling van melk volgens Gerber werd in bijzonderheden behandeld.

Alle leerlingen ontvingen bij het einde van den cursus een getuigschrift.

Te Zutphen werd een tweejarige cursus begonnen voor aanstaande beheerders van zuivelinrichtingen, waar aan 7 leerlingen wekelijks $1^1/_2$ uur les werd gegeven in zuivelbereiding (speciaal boterbereiding) en 1 uur in boekhouden. In 1906 werden 39 lessen gegeven, naar aanleiding waarvan een 3-tal zuivelinrichtingen en eene botertentoonstelling van den Geldersch-Overijsselschen Bond van zuivelfabrieken werd bezocht.

Alleen aan den onderwijzerscursus te Zutphen werden in het begin des jaars nog 7 lessen van $2^1/_2$ à 3 uur gegeven.

Het totaal aantal gehouden lezingen bedraagt 19, met een gemiddeld aantal van 62 toehoorders, 62 bezoeken werden gebracht aan te zamen 34 fabrieken en 2 aan eene boerderij.

Behalve dat de bezoeken aan fabrieken prachtige gelegenheid boden om op de hoogte te blijven van de vorderingen in de practijk der zuivelbereiding en voor het verzamelen van voor den consulent belangrijke gegevens, kon daarbij tevens nagegaan worden of de gegeven adviezen werden opgevolgd en met welk resultaat. De herhaalde bezoeken aan sommige fabrieken betroffen veelal verbouwing of wijziging der installatie daarvan.

Een vast spreekuur wordt niet gehouden, betrekkelijk weinig personen kwamen een bezoek brengen. Adviezen werden er 134 gegeven, grootendeels loopende over zuivelwerktuigen, verandering of installatie van fabrieksgebouwen, boekhouding enz. Het aantal adviezen op veehouderij betrekking hebbende, was betrekkelijk gering.

Uit de vele adviezen over veranderingen in de zuivelfabrieken blijkt duidelijk een streven naar verbetering der productieomstandigheden.

De inrichting van het laboratorium laat veel te wenschen over. De localiteit heeft slechts eene oppervlakte van $2^1/_2$ bij $4^1/_2$ meter, eene stookplaats ontbreekt. Plannen tot verbetering hebben echter meer vasten vorm aangenomen. Hulp bij de laboratoriumwerkzaamheden ontbreekt geheel en al.

Er werden 572 onderzoekingen verricht, waarvan 568 monsters melk op vetgehalte (sommige tevens op soortelijk gewicht) werden onderzocht en 4 monsters op zuurgehalte.

Wegens de onvoldoende inrichting van het laboratorium is het zenden van melk of melkproducten en van toestellen, enz. voor melkonderzoek niet aangemoedigd; het getal onderzoekingen zal echter stellig toenemen, zoodra het laboratorium in behoorlijken toestand is gebracht.

Utrecht. Te Utrecht werd een cursus voor melkonderzoek gehouden, niet voor fabriekspersoneel, doch hoofdzakelijk bestemd voor boerenjongens, waartoe zich 19 leerlingen kwamen aanmelden. Wegens de beperkte ruimte in het laboratorium konden slechts 8 geplaatst worden. Als leerstof voor dien cursus werd genomen: samenstelling, eigenschappen en vetgehalte der melk; invloeden, die het vetgehalte wijzigen en beheerschen; inrichting van melklijsten; nut der melklijsten voor het bedrijf; voornaamste wetten bij de veevokkerij; contrôle-vereenigingen en fokvereenigingen. Voor het practisch gedeelte werd den deelnemers de bepaling van het vetgehalte volgens dr. Gerber geleerd. De lessen werden gegeven gedurende 8 weken, een dag per week van 9—12 en van $1^1/_2$—4 uur. Op eene boerderij te Lopikerkapel werd 19 Juni eene cursus in kaasbereiding geopend, waar op de eerste les 10 leerlingen verschenen. Sommigen dezer waren te huis belast met de kaasmakerij, de anderen waren jonger en hielpen mede bij de kaasbereiding. Gedurende 8 weken werd een dag aan dien cursus besteed des voormiddags van 8—12 uur. De cursus werd tot 5 Juli voortgezet en met het oog op den hooibouw, waardoor sommige leerlingen moeilijk de lessen geregeld zouden kunnen volgen, in de 2de helft van Augustus hervat.

Behalve aan deze cursussen werd om de 14 dagen een uur les gegeven aan den onderwijzerscursus te Utrecht en elken Maandag 3 uren aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen.

In overleg met de afdeelingen van het Genootschap voor Landbouw en Kruidkunde werden 16 lezingen gehouden; gemiddeld werden deze door 34 toehoorders bezocht. Bovendien werd nog 3-maal op eene afdeelingsvergadering eene lezing gehouden.

Als gewoonlijk werden de fabrieken weder eenmaal kosteloos bezocht, overigens is van het aantal bezoeken aan fabrieken en boerderijen geen aanteekening gehouden. Het bezoek aan boerderijen betrof meestal het verhelpen van gebreken in de kaas, in welk geval van het begin tot het einde bij de kaasbereiding werd gebleven of een gedeelte van de bewerking werd overgenomen.

Zaterdags werd te Utrecht van 9—12 een spreekuur gehouden, ook des Vrijdags op de kaasmarkt was de consulent zooveel mogelijk aanwezig. Door 571 personen werd van het spreekuur gebruik gemaakt. Het aangroeiend aantal van hen dat de hulp van den consulent inroept, bewijst, dat voorlichting in steeds breeder kring gevraagd wordt, een gelukkig verschijnsel tegenover de personen, die in het raadplegen van den consulent een oneer tegenover zich zelven zien.

Het lokaal waarin het laboratorium gevestigd is, biedt daartoe eene zeer goede gelegenheid; inrichting en inventaris zijn eenvoudig, doch deze worden in 1907 overeenkomstig de behoeften gewijzigd. De hulp van één bediende, die overigens met het bepalen van het vetgehalte der melk behoorlijk vertrouwd is, blijkt meer en meer ontoereikend. In 1907 zal daarom nog een assistent worden aangesteld. Het totaal aantal onderzoekingen beliep 4589, bijna uitsluitend bepalingen van het vetgehalte der melk betreffende, voor een kleiner deel ook onderzoekingen naar de geschiktheid der melk voor de kaasbereiding.

Noordholland. De cursus in melkonderzoek te Hoorn, in November 1905 begonnen, eindigde in Maart d. a. v. De 25 personen die hieraan deelnamen, ontvingen 12 uren theoretisch en 30 à 36 practisch onderwijs. Aan 12 hunner kon een diploma

worden uitgereikt, volgens hetwelk zij bekwaam worden geacht voor de betrekking van melkcontroleurs eener fokvereeniging of kaasfabriek.

In October werd een nieuwe cursus in melkonderzoek begonnen.

Gedurende het eerste en het laatste kwartaal van het jaar werd aan de Rijkslandbouwwinterschool te Schagen 100 uren les gegeven, bovendien werd 30 uren practisch les gegeven in melkonderzoek, terwijl de assistent daaraan 70 lesuren besteedde.

Er werden een tweetal lezingen gehouden, respectievelijk bezocht door 40 en 17 toehoorders.

In hoofdzaak ter bestrijding van gebreken in de kaas werden 5 fabrieken en 22 boerderijen bezocht. Zoo eenigszins mogelijk wordt des Donderdags en des Zaterdags op het bureau gelegenheid tot bespreking gegeven, waarvan door velen gebruik wordt gemaakt. Adviezen werden gevraagd over zeer uiteenloopende onderwerpen, waarvan het aantal niet is op te geven; 949 stukken werden verzonden.

Het laboratorium is goed ingericht. De bestaande toestand wordt met het oog op het personeel (een assistent en een bediende-concierge) voldoende geoordeeld. De assistent neemt vooral deel aan de laboratium-werkzaamheden, de practische lessen in melkonderzoek en de administratie.

Het aantal onderzoekingen bedroeg 2113, verdeeld als volgt: vetbepalingen volgens Gerber in melk, wei of karnemelk 1172; bepaling van het s.g. van melk 325, onderzoek van melk op ondeugdelijkheid voor de kaasbereiding 145, monsters Gerberzuur 8, monsters amylalcohol 7, monsters stremsel 2; verder 172 butyrometers, 12 pipetten, 6 melkwegers, 9 veer-unsters en 255 kaasthermometers.

Zuidholland. Ten behoeve van controleurs bij contrôle- en fokvereenigingen is één speciale cursus gehouden. De 11 deelnemers daaraan werkten 3 dagen in het laboratorium. Behalve aan dezen aanvullingscursus, werd meermalen aan 1 of 2 personen gedurende eene week onderricht gegeven om zich te bekwamen als controleurs bovenbedoeld.

Aan de winterschool werd gedurende 26 weken 4 uren per week les gegeven aan onderwijzerscursussen gaf de consulent 12 lessen van $2^1/_2$ uur.

De 19 gehouden lezingen werden door gemiddeld 50 toehoorders bezocht.

Het aantal aan fabrieken en boerderijen gebrachte bezoeken is niet bekend. Des Maandags in den voormiddag, tot 12 uur, wordt spreekuur aan het bureau van den consulent gehouden. Adviezen worden zeer veel ingewonnen en in verband daarmede wel bezoeken aan fabrieken of boerderijen gebracht. De gevraagde adviezen liepen voor verreweg het grootste deel over kaas- en boterbereiding en gebreken.

Ten opzichte van inrichting van en personeel bij het laboratorium wordt gunstig bericht; in Mei 1907 wordt een en ander verplaatst, waardoor de consulent zijn bureau dicht bij huis krijgt. De assistent verleent hulp bij alle mogelijke werkzaamheden, speciaal bij het doen houden van melkstaten enz.

Reusachtig veel melkonderzoekingen zijn er verricht in verband met de contrôle op inschrijving melkstaten-veetentoonstelling 1907, met de contrôle op controleurs-contrôlevereenigingen en fokvereenigingen, op melkonderzoekers aan zuivelfabrieken. Boteronderzoek op vluchtige vetzuren en watergehalte en kaasonderzoekingen — naar verschillende methoden — op vetgehalte, en gehalte aan droge stof, kwamen in niet zoo groote mate voor. Bovendien werd eene serie onderzoekingen uitgevoerd ter voorbereiding van de oprichting van het „Kaascontrôlestation Zuidholland".

Zeeland. Met betrekking tot deze provincie kan alleen het een en ander worden medegedeeld over de werkzaamheden van den consulent C. Zwagerman, die 1 November 1905 in functie trad. Over de werkzaamheden van diens ambtsvoorganger kan geen verslag worden uitgebracht, omdat daarvan geene aanteekeningen aanwezig zijn.

Uit den aard der zaak waren de werkzaamheden van den nieuwen titularis beperkt tot een zeer kort tijdsverloop, waarin geene cursussen of lezingen werden gehouden en geene lessen werden gegeven. Aan fabrieken werden 5, aan boerderijen 2 bezoeken gebracht, die tot geen bepaalde opmerkingen aanleiding gaven.

Des Donderdags van 9—12 en van $1^1/_2$—5 uur werd spreekuur gehouden in het laboratorium te Middelburg. Betrekkelijk is hiervan een druk gebruik gemaakt; de lastige reisgelegenheid in de provincie brengt mede, dat van het spreekuur in hoofdzaak gebruik gemaakt wordt door landbouwers uit Walcheren en Zuid-Beveland. Hieraan wordt zooveel mogelijk te gemoet gekomen door het bezoeken van markten in de verschillende deelen der provincie.

De mondeling en schriftelijk verstrekte adviezen geven geene aanleiding tot bepaalde opmerkingen. Van primo November af tot het einde des jaars werden trouwens slechts 19 adviezen verstrekt.

Het laboratorium, dat deel uitmaakt van het laboratorium van het botercontrôlestation Zeeland, voldoet in het algemeen aan billijk te stellen eischen. Bepaalde hulp bij de onderzoekingen bestaat er niet, wel wordt met genoemd botercontrôlestation de hulp gedeeld van een jongen, die eenig schrijf- en ander werk verricht,

In November en December werden in het laboratorium onderzocht 35 monsters volle melk en 15 monsters centrifugemelk, beide op gehalte; 5 monsters volle melk op gebreken. Als directeur van het botercontrôlestation onderzocht de consulent nog 33 monsters boter op watergehalte en 33 monsters boter op vluchtige vetzuren.

Noordbrabant. De zuivelconsulenten voor deze provincie gaven 6 cursussen voor personeel en bestuursleden van fabrieken nl. te Oirschot in 4 lessen aan 20 leerlingen, Deurne in 7 lessen aan 40 tot 50 leerlingen, Gemert in 6 lessen aan 30 tot 40 leerlingen, Valkenswaard in 6 lessen aan 12 leerlingen, Asten in 6 lessen aan 30 tot 40 leerlingen en Someren in 6 lessen aan 70 tot 80 leerlingen; elk dezer lessen duurde 2 uren. Onderwijs aan winterscholen of onderwijzerscursussen werd niet gegeven.

Het aantal lezingen en voordrachten bedroeg 44 met een gemiddeld aantal van 95 toehoorders. Aan fabrieken werden 511, aan boerderijen 95 bezoeken gebracht. Bij het bezoek aan fabrieken bleek, dat op de meeste de toestand veel te wenschen overlaat; op de boerderijen bleek de toestand van verreweg de meeste stallen slecht. Op enkele plaatsen worden betere stallen gebouwd of beter ingericht.

Een vast spreekuur wordt niet gehouden. De meeste mondelinge adviezen werden ongevraagd gegeven bij het bezoeken van fabrieken of boerderijen; omstreeks 350 schriftelijke adviezen werden verstrekt. Het laboratorium, voorloopig alleen ingericht voor vetbepaling volgens dr. Gerber, is onvoldoende en zal tegen primo Mei 1907 nieuw worden ingericht. Personeel is niet ter beschikking.

Er werden 68 onderzoekingen verricht, t. w. 59 monsters volle en 9 monsters ondermelk op vetgehalte volgens dr. Gerber onderzocht.

Limburg. Gedurende het jaar 1906 werden 5 cursussen voor fabriekspersoneel gehouden, n. l. te Beek, Baexem, Haelen, Helden-Panningen en Horst. De eerste drie waren reeds in 1905 begonnen en eindigden in 1906, de beide overige vingen in 1906 aan en worden in 1907 nog voortgezet.

Het onderstaand staatje geeft van deze cursussen een overzicht:

	Beek.	Baexem.	Haelen.	Helden-Panningen.	Horst.
Aantal deelnemers .	22	19	17	45	44
Aantal uren theoretische lessen . . .	12	10	10	12	12
Aantal uren practische lessen . . .	4	4	4	—	—

Aan de Rijkslandbouwwinterschool te Sittard werd 84 uren les gegeven, aan den onderwijzerscursus te Roermond 26 uren.

Gehouden werden 25 lezingen met naar schatting een gemiddeld bezoek van 134 toehoorders.

In het geheel werden 170 bezoeken aan fabrieken gebracht, waarbij eene zelfde fabriek somtijds meermalen werd bezocht. In verband met deze bezoeken kan worden opgemerkt, dat nog steeds blijkt, dat op de boerderijen te weinig zorg aan de behandeling der melk wordt besteed en de inrichting der stallen nog veel te wenschen overlaat, hoewel in de zandstreken het veranderen van pot- in groepstallen meer ingang vindt.

In het handkrachtfabrieken wordt over het algemeen te weinig aandacht geschonken aan het zuren van den room en is de afkoeling onvoldoende. In enkele fabrieken is de contrôle op het vetgehalte der melk onnauwkeurig, worden fouten gemaakt bij het monsternemen en bij het conserveeren van melkmonsters. Andere weder hebben te hoog watergehalte in de boter.

Bijna altijd is er des Zaterdags gelegenheid tot spreken bij den consulent aan huis en in den regel Vrijdagvoormiddag aan de mijn te Maastricht. Van deze gelegenheden maakten 140 personen gebruik.

Mondelinge adviezen werden verstrekt bij meer genoemde bezoeken. Bovendien werden tal van schriftelijke adviezen gegeven. De correspondentie omvatte 836 ingekomen en 896 verzonden stukken.

Het laboratorium is voor de verschillende werkzaamheden voldoende ingericht; bij die werkzaamheden wordt hulp verleend door een assistent.

De volgende onderzoekingen hadden plaats: van boter op vochtgehalte 401, op vluchtige vetzuren 4, op refractometercijfer 4 monsters; op vetgehalte naar dr. Gerber: volle melk 211, afgeroomde melk 50 en karnemelk 34 monsters; afgeroomde melk op vetgehalte naar Gottlieb-Röse 4 monsters, soortelijk gewicht der melk 4 monsters, onderzoek met het gistingstoestel 6 monsters en van zwavelzuur 9 en amylalcohol 8 monsters voor de contrôle van bruikbaarheid.

Verder werden 2 monsters centrifugeslib opgezonden naar de Rijksseruminrichting voor onderzoek op tuberkelbacillen; met den directeur-scheikundige van het botercontrôlestation te Maastricht werd een onderzoek ingesteld naar de samenstelling van 22 roommonsters, afkomstig van eene fabriek die in Augustus abnormale cijfers had voor vluchtige vetzuren in de boter. Met voornoemden directeur-scheikundige werd een monster „palmine" onderzocht, afkomstig uit België, waar het schijnt te worden gebruikt bij de boterbereiding.

Ook werd een onderzoek ingesteld naar boter gekarnd uit room met een overwegend aantal kleine vetkogeltjes, het watergehalte dezer boter was bij goede verwerking te hoog.

Twee monsters „kalvermeel", beide tegen f 0,25 per K. G. in den handel gebracht, werden ter onderzoek opgezonden naar het Rijkslandbouwproefstation. Het resultaat verkregen bij de analyse van het eene monster was als volgt: vochtgehalte 13,4 pct. aardappelzetmeel 48,2 pct., koolzure kalk (krijt) 29,7 pct en 8,7 pct. andere minerale bestanddeelen (zand of aarde) benevens een weinig anijszaad als geurgevende stof. Het andere monster bevatte 11,7 pct. vocht, 56,6 pct. maïs- en aardappelzetmeel en 31,7 minerale bestanddeelen, hoofdzakelijk alimuniumsilicaat (pijpaarde).

In den volgenden staat is een overzicht gegeven van de door de zuivelconsulenten in 1906 gehouden lezingen.

STAAT der door de zuivelconsulenten in 1906 gehouden lezingen.

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal hoorders.	Opmerkingen.
		Groningen.		
5 Febr.	Leens	Fok- en contrôlevereenigingen en hoe zij kunnen worden ingericht	30	
6 April	Glimmen	Het verkrijgen van goede afvalproducten	45	
28 „	Zuidhorn	Fokvereenigingen	140	
19 Juli	Wildervank	Botervervalsching, boterwet en botercontrôle	45	
21 Dec.	Blijham	Tegenwoordige inzichten over rationeel veefokken	35	
28 „	Ezinge	Kaasbereiding op eene zuivelfabriek.	35	
		Friesland.		
8 Febr.	Dragten	Doelmatige veevoedering	—	
13 Maart	Steggerda	Voederwaarde van centrifugemelk en wei en de voor- en nadeelen aan het gebruik verbonden	—	
23 Mei	Wolvega	De oprichting van eene contrôlevereeniging	—	
12 Juli	Haskerhorne	Het nut van contrôle- en fokvereenigingen	—	
30 „	Wons	Doel en nut van contrôlevereenigingen	—	
29 Sept.	Murmerwoude	Veevoedering.	—	
14 Nov.	Wolvega	Contrôlevereenigingen	—	
17 Dec.	Makkum	Oprichting van eene contrôlevereeniging	—	
19 „	Bolsward	Vetgehalte der melk	—	
22 „	Drogeham	Veevoedering.	—	
31 „	Akmarijp	Voeding en verpleging van rundvee	—	
		Drenthe.		
—	Ruinerwold	Nut en wijze van werken eener contrôlevereeniging	25	
—	Idem	Idem	25	

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal bezoekers.	Opmerkingen
		Overijssel.		
11 Jan.	Staphorst	Boterbereiding en veevoedering	± 100	
6 Febr.	Colmschate	Verbouwing van handkrachtzuivelfabriek tot stoomzuivelfabriek	± 70	
12 „	Gramsbergen	Veeverbetering	± 100	
13 „	Tubbergen	Idem	± 60	
15 „	Genemuiden	Idem	± 70	
5 Maart	Steenwijk	Idem	± 38	
8 „	Halfweg (Staphorst)	Melkonderzoek noodzakelijk voor vee-aanfok	37	
12 „	Ypelo (Wierden)	Idem	50	
22 „	Balkbrug (Avereest)	Veeverbetering	60	
23 „	Borne	Idem	30	
11 April	Vriezenveen	Idem	15	
27 Juli	Haaksbergen	Verbouwing van handkracht-zuivelfabriek tot stoomzuivelfabriek	75	
26 Oct.	Goor	Stierhouderijen	14	
15 Nov.	Steenwijkerwold	Fokvereeniging	15	
19 „	Elsen (Markelo)	Coöperatie	75	
		Gelderland.		
4 Jan.	Gorssel	Het melken	46	
6 „	Loenen	Het opfokken van kalveren met centrifugemelk	70	
8 „	Gendringen	Het melken	120	
11 „	Winterswijk	Het opfokken van kalveren met centrifugemelk	60	
12 „	Wageningen	Contrôle van het melkvee	45	
12 Febr.	Wapenvelde	Het melken	60	
2 Maart	Balgoy	Handkracht- of stoomzuivelfabrieken?	135	
9 „	Elst	Hoe kan de melk het voordeeligst worden verwerkt?	40	
17 April	Lochem	Zuivelcoöperatie	—	
18 „	Dinxperlo	Het melken	54	
20 „	Teuge	Het melken (Wandelvoordracht)	13	
20 „	Vecht	Idem	40	
20 „	Nijbroek	Idem	22	
27 „	Welsum	Idem	15	
27 „	Nijbroek	Idem	13	
27 „	Twello	Idem	22	
11 Nov.	Groenlo	Voeding en verpleging van het kalf	75	
30 „	Beltrum	Het melken	± 280	
11 Dec.	Zutphen	De boterbereiding en de stal voor het melkvee	± 75	
		Utrecht.		
8 Jan.	Loenen	Mededeelingen omtrent de contrôlevereenigingen	46	
9 „	Renswoude	Het melken en zijne beteekenis	27	
10 „	Veenendaal	De behandeling der melk	59	

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal hoorders.	Opmerkingen.
12 Jan.	Loosdrecht	Het nut van contrôlevereenigingen	23	
16 „	Vinkeveen	Iets uit de kaasbereiding	44	
1 Febr.	Soest	Over coöperatieve zuivelfabrieken	36	
2 „	Wilnis	De invloed van coöperatieve zuivelfabrieken	47	
4 „	Polsbroek	Over de aanleiding tot kaasgebreken	38	
9 „	Lopikerkapel	Over kaasmakerij	24	
14 „	Houten	Het nut van contrôlevereenigingen	22	
16 „	Werkhoven	Behandeling der melk voor de kaasmakerij	17	
15 „	Soest	Behandeling statuten coöperatieve zuivelfabriek	23	
2 April	Oud-Mijdrecht	Vetgehalte der melk als grondslag voor de betaling der melk	48	
27 Nov.	Mijdrecht	Toestand van onze vette kaasbereiding	34	
18 Dec.	Waverveen	Waarde en beteekenis melkonderzoek	32	
27 „	Montfoort	Het nut van contrôlevereenigingen	24	
		Noordholland		
—	Binnenwijzend	Fok- en contrôlevereenigingen	40	
—	Rustenburg	Idem	17	
		Zuidholland.		
—	Rijpwetering	Kaasbereiding en contrôle	62	
—	Giessen-Nieuwkerk	Oprichten coöperatieve kaasfabriek	105	
—	Ouderkerk a/d IJssel	Coöperatie	50	
—	Gorinchem	De veeteelt als nationaal belang	30	
—	Barendrecht	Waarde van melk	32	
—	Dordrecht	Voortzetting stierhouderij der afdeeling	35	
—	Nieuwveen	Melkonderzoek voor de veehouderij en de zuivelbereiding	16	
—	Nieuwenhoorn	Gezamenlijke verbetering van het melkvee	70	
—	Oud-Beijerland	Oprichting van eene contrôle- en fokvereeniging	20	
—	Hoog-Blokland	Kaasbereiding en gebreken	60	
—	Waddinxveen	Oprichting van eene contrôlevereeniging	30	
—	Maasland	Voortzetting werkzaamheden contrôlevereeniging	22	
—	Strijen	Oprichting van eene contrôlevereeniging	36	
—	Oudewater	Voortzetting werkzaamheden contrôlevereeniging	70	
—	Rozenburg	Oprichting contrôle- en fokvereeniging	30	
—	Woerden	Maatregelen handhaving reputatiën Goudsche kaas	80	
—	Gouda	Gemeentelijke contrôle melk en melkproducten	80	
—	Rijsoord	Fok- en contrôlevereeniging	70	
—	Zoetermeer	Oprichting van eene contrôle- en fokvereeniging	52	

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal hoorders.	Opmerkingen.
		Zeeland. Geene lezingen gehouden.		
		Noordbrabant.		
—	Capelle	Coöperatieve zuivelbereiding	40 à 50	
—	Drunen	Omzetting hand- in stoomkracht	200	
—	Gilze	Aansluiting bij den coöperatieve N. B. Z.	150	
—	Haps	Coöperatieve zuivelbereiding	100	
—	Sprundel	Van hand- tot stoomkracht	40	
—	Mill	Coöperatieve zuivelbereiding	150	
—	Steensel	Aansluiting bij den coöperatieven N. B. Z.	80	
—	den Dungen	Coöperatieve zuivelbereiding	150	
—	Hilvarenbeek	Behandeling van melk en vee	40	
—	Mill	Bezwaren tegen stoomzuivelfabriek	150	
—	Gemert	Aansluiting bij den coöperatieve N. B. Z.	150	
—	Breda	Behandeling van melk en vee	70	
—	Boekel	Aansluiting bij den coöperatieven N. B. Z.	80	
—	Overloon	Idem	80	
—	Baardwijk	Coöperatieve zuivelbereiding	40	
—	Esch	Behandeling van melk en vee	50	
—	Milheeze	Behandeling van melk en vee	60	
—	Lieshout	Het winnen van goede melk	100	
—	Haps	Toetreding tot de nieuwe stoomzuivelfabriek	80	
—	Son	De verzorging van het vee	70	
—	Geldrop	Het winnen van goede melk	70	
—	Valkenswaard	Verzorging der melkkoeien	60	
—	Mill	Statuten der coöperatieve stoomzuivelfabriek	100	
—	Vierlingsbeek	Een coöperatieve fabriek voor Vierlingsbeek e.o.	150	
—	Sambeek	Het winnen van goede melk	70	
—	Bakel	De statuten van den N. B. Z.	50	
—	Oploo	Coöperatieve stoomzuivelfabriek	150	
—	Rosmalen	Behandeling van melk en vee. Voordeelen van stoom- boven handkracht	60	
—	Langenboom	Coöperatieve stoomzuivelfabriek	80	
—	Elshout	Coöperatie en handkracht	30	
—	Zundert	Coöperatieve stoomzuivelfabriek	60	
—	Achtmaal	Idem	70	
—	Zundert	N. C. B. Eéne fabriek voor Zundert	250	
—	Boxtel	Veefokkerij in Noordbrabant	200	
—	Zijtaart	Goede melk	60	
—	Neerkant	Verbouwing tot stoomkracht	70	
—	Boekel	Stalhygiëne en coöperatie	40	
—	Mierlo-Hout	Goede melk	80	
—	Almkerk	Voordeelen eener stoomzuivelfabriek	70	
—	Boxtel	Verpleging van het vee en het winnen van goede melk	120	

Datum.	Plaats.	Onderwerp.	Aantal hoorders.	Opmerkingen.
—	Esbeek	Veevoeder	80	
—	Herpt	Coöperatieve boterfabrieken	100	
—	Schijndel	Melken, melkbehandeling en onderhoud der stallen	160	
—	Geffen	Idem	120	

Limburg.

7 Jan.	Kessel	Voordeelen eener stoomzuivelfabriek	80	
14 „	Roggel	Idem	300	
21 „	Noorbeek	Fokvereenigingen	40	
11 Febr.	Bunde	Coöperatieve verwerking der melk	100	
18 „	Belfeld	Idem	100	
21 „	Idem	Oprichting boterfabriek	100	
26 „	Vlodrop	Voordeelen eener stoomzuivelfabriek	80	
27 „	Ospel	Idem	300	
2 Maart	Stevensweert	Idem	80	
11 „	Berg en Terblijt	Coöperatieve verwerking der melk	80	
25 „	Nederweert	Voordeelen eener stoomzuivelfabriek	300	
1 April	Maasniel	Behandeling der melk; melken	100	
22 „	Roggel	Oprichting stoomzuivelfabriek	200	
6 Mei	Montfort	Voordeelen eener stoomzuivelfabriek	200	
17 „	Belfeld	Behandeling der melk; melken	100	
25 „	Ayen (Bergen)	Idem	50	
27 „	Beesel	Idem	250	
14 Juni	Nederweert	Oprichting stoomzuivelfabriek	300	
15 Juli	Velden	Voordeelen eener stoomzuivelfabriek	60	
19 „	Ohé en Laak	Idem	50	
26 Aug.	Heythuyzen	Idem	300	
30 „	Baexem	Idem	80	
5 Sept.	Leveroy	Idem	60	
8 „	Maastricht	Het voederen van melkkoeien	120	
28 Oct.	Afferden	Behandeling der melk; melken	80	

Wandelleeraren der Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde, 1906—1907. Vanwege de Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde werden in den winter 1906—1907 door den wandelleeraar E. H. J. Cunaeus 36 en door den wandelleeraar A. Schuttevaer eveneens 36 lezingen gehouden; eerstgenoemde behandelde daarbij de bloemisterij, laatstgenoemde de warmoezerij, boom- en vruchtenteelt.

Deze 72 lezingen, waarvan in onderstaande tabel een overzicht is gegeven, werden in totaal door 3063 personen of gemiddeld 43 per lezing bezocht.

Plaats.	Datum.	Onderwerp.	Aantal toehoorders.
		Wandelleeraar Cunaeus.	
Brummen	22 October 1906	Orchideeëncultuur; met lichtbeelden	48
	17 December „	Het kweeken van chrysanthemums	67
	6 Februari 1907	Interessante bloemen en bloemwerken; met lichtbeelden	46
Wageningen	24 October 1906	Kamerplanten; met lichtbeelden	71
	10 December „	Kruisbestuiving	42
	26 Februari 1907	Sierplanten voor groote en kleine tuinen; met lichtbeelden	74
Lochem	2 November 1906	Warme kasplanten	17
	28 December „	Oranjerieplanten	19
	1 Februari 1907	Vervroegen	17
Enschedé	1 November 1906	Kamerplanten; met lichtbeelden	67
	3 Januari 1907	Vollegrondsplanten I; met lichtbeelden	41
	7 Februari „	Vollegrondsplanten II; met lichtbeelden	46
Steenwijk	5 November 1906	Algemeene bloemisterij I	35
Meppel	29 „ „	„ „ II	20
Steenwijk	30 „ „	„ „ III	44
Helmond	7 „ „	Kamerplanten; met lichtbeelden	46
	13 „ „	Oranjerieplanten	28
	17 Januari 1907	Planten in natuur- en kweekvorm; met lichtbeelden	39
Amsterdam	14 November 1906	Bloemplanten voor de kamer	82
	19 December „	Kijkjes in de plantenwereld; met lichtbeelden	58
	23 Januari 1907	Warme kasplanten; met lichtbeelden	10
's Gravenland	19 November 1906	Gazonplanten; met lichtbeelden	65
	21 Januari 1907	Hybrideeren	37
	19 Februari „	Planten in gekweekten en in natuurlijken staat; met lichtbeelden	29
Vucht	27 December 1906	Warme kasplanten I; met lichtbeelden	18
	24 Januari 1907	„ „ II; „ „	10
	28 Februari „	Vervroegen van bloemheesters	36
Nijkerk—Putten	4 December 1906	Kruisbestuiving	45
	5 Februari 1907	Kamerplanten; met lichtbeelden	60
Velp	6 December 1906	Snijbloemencultuur; met lichtbeelden	40
	10 Januari 1907	Vervroegen; met lichtbeelden	57
	14 Februari „	Warme kasplanten; met lichtbeelden	37
's Gravenhage	12 December 1906	Enkele snijbloemenculturen; met lichtbeelden	156
	16 Januari 1907	Interessante bloemen en bloemwerken; id.	89
	13 Februari „	Sierplanten en snoeien van heesters; met lichtbeelden	69
Groningen	20 „ „	Sierplanten in onze tuinen en in hun vaderland; met lichtbeelden	66
		Wandelleeraar Schuttevaer.	
Zutphen	9 October 1906	Behandeling en kweek van appel en peer	31
	6 November „	Vorm der vruchtboomen	26
	18 December „	Zomer- en wintersnoei	28
Middelburg (afdeeling Walcheren)	25 October „	Broeierij (Aanleg van bakken)	29

Plaats.	Datum.	Onderwerp.	Aantal toehoorders.
Middelburg (afdeeling Walcheren)	21 December 1906	Broeierij (Meloen en komkommer)	32
	15 Maart 1907	„ (Aardbeien, tomaten)	27
Eindhoven	31 October 1906	Snoei van de vruchtboomen	22
	2 Januari 1907	Vorming van pyramide en leiboomen	21
	1 Maart „	De druif en hare behandeling	29
Tholen	9 November 1906	Algemeenheden over groententeelt	23
	15 Januari 1907	Witgemaakte groenten	23
	14 Maart „	Klein ooft	21
Arnhem	13 November 1906	Onze steenvruchten	31
	11 December „	Algemeenheden over groetenteelt	38
	12 Februari 1907	Zomer- en wintersnoei	43
Doorn	14 November 1906	Tuinbouwgeschiedenis	83
	4 Januari 1907	Broeierij; boonen, sla, komkommers	34
	4 Maart „	Heestersnoei	41
Assen	16 November 1906	Aanleg van een vruchtentuin	23
	17 December „	Wintersnoei van appel en peer	29
	21 Januari 1907	Ziekten der vruchtboomen	18
Rotterdam	20 November 1906	Snoei der heesters	24
	14 December „	Snoei der vruchtboomen	32
	15 Februari 1907	Kunstmest	28
Aalsmeer	22 November 1906	Potcultuur van vruchtboomen	52
	20 December „	Heestersnoei	41
	6 Maart 1907	Vruchtenteelt	63
Tiel	27 November 1906	Bakculturen	45
	8 Januari 1907	Cultuur van meloen en komkommer	40
	26 Februari „	Klein ooft	39
Groningen	26 December 1906	Vervroegen van aardbei, boon, enz.	54
	4 Februari 1907	Vruchtenteelt	89
Nijkerk-Putten en omstreken	11 Januari „	Heestersnoei	53
De Vechtstreek	2 November 1906	Teelt van komkommers en meloenen	31
	24 Januari 1907	Algemeenheden over groententeelt	33
Doetinchem	28 Februari „	Groententeelt	56

Landbouwconsulent der Vereeniging „Landbouwonderwijs te Middelharnis." Door voldoende aanvragen kon te Dirksland een nieuwe cursus begonnen worden. De in het vorig jaar te Ouddorp begonnen cursus werd voortgezet, terwijl te Sommelsdijk nogmaals op verzoek van 5 leerlingen een vervolgcursus werd gehouden.

De cursus te Dirksland kon door verschillende omstandigheden eerst 26 November beginnen, aanvankelijk met 7 leerlingen, welk getal op 5 December tot 17 was geklommen. In den loop van den cursus verlieten 4 leerlingen den cursus, zoodat deze met 13 leerlingen op 4 April eindigde. De consulent gaf aan dezen cursus 33 lessen van 2 uur, de veearts C. de Graaf te Dirksland 28 lessen van 1 uur. Verzuimen kwamen nog al voor, eensdeels door den verren afstand voor sommige leerlingen en het slechte weer, anderdeels door weinig ambitie; over orde en vlijt viel overigens niet te klagen. De ongeoorloofde verzuimen bedroegen 14 pct.

De cursus te Ouddorp begon met 10 leerlingen, die door orde, vlijt en trouwe opkomst blijk gaven van hunne belangstelling. Daar deze cursus de laatste helft is van den tweejarigen cursus, zullen de leerlingen in eene openbare les hun diploma trachten te verwerven. Deze les wordt in Mei 1907 gehouden, dus kan in het eerstvolgend verslag daarvan de uitslag worden medegedeeld. Tot 15 April gaf de consulent aan dezen cursus 41 lessen van 2 uur, de veearts A. J. van Hemert te Sommelsdijk 5 lessen van 2 uur. Verzuimen kwam weinig voor, het percentage daarvan is ruim 5 pct.

Voor den vervolgcursus te Sommelsdijk gaven 5 oud-leerlingen der cursussen het verlangen te kennen nog eenmaal een winterhalfjaar les te willen ontvangen. Van 5 December tot 28 Februari werden door den consulent daaraan 13 lessen gegeven. Geregeld bezoek en ambitie lieten niets te wenschen over. Viermalen werd deze cursus nog bezocht door een leerling van het vorige jaar,

die verhinderd was geregeld de lessen bij te wonen. De consulent leidde verder eene vierdaagsche excursie, naar het Zuiden van Limburg; behalve 7 oud-leerlingen, hadden zich hierbij aangesloten 2 landbouwers en een boerenzoon.

Te Dirksland en te Stellendam werden verdere leergangen gehouden in bemestingsleer, elk bestaande uit eene reeks van 6 voordrachten. Het aantal toehoorders was te Dirksland gemiddeld 34, dat te Stellendam 28.

Behalve deze, werden nog twee lezingen gehouden te Ooltgensplaat over de Landbouwongevallenwet en over verbetering, bewerking en bemesting van zware gronden.

Voorts ontving de consulent 140 maal bezoek door 70 personen en bracht zelf 231 bezoeken bij 114 personen; hij onderzocht 28 monsters volle-, 14 monsters centrifugemelk en op verzoek van een medicus 1 monster vrouwenmelk op vetgehalte. Er werden 81 adviezen uitgebracht, enkele dezer houden alleen in de verte of in het geheel geen verband met den landbouw. Sommige landbouwers kwamen om inlichtingen in verband met woning en gezondheidswet.

De tot zijn ambtsgebied behoorende gemeenten werden door den consulent herhaaldelijk bezocht; hij maakte verschillende verslagen op, bezocht meermalen keuringen en markten, nam van 5 tot 9 Juni deel aan een cursus te Wageningen en hield zich verder onledig met tal van andere werkzaamheden, waartoe o. m. behooren: het voeren van correspondentie, de zorg voor de bibliotheek, hulp bij den aankoop van zaden in het binnen- en buitenland en niet het minst de werkzaamheden, ten behoeve van de proefvelden.

Consulent der Vereeniging ter bevordering der bijenteelt in Nederland. Gedurende het jaar 1906 werden door den consulent op verzoek der afdeelingsbesturen of, waar geene afdeeling gevestigd was, van particulieren 63 lezingen gehouden op 46 verschillende plaatsen, t. w. te Schaik (3), Frederiksoord (2), Willemsoord, Apeldoorn, Beek en Donk (2), Assen, Zeeland (2), Breda (2), Oploo, Kruisstraat, Boxmeer (3), Dalfsen, Bennekom, Winterswijk, St. Oedenrode (4), Boxtel, Goes (2), Veenendaal, Doorn (3), Smilde (2), Brummen, Haarlem, Eerde, Santpoort, Westerzand, Leek-Nietap, Neerkant, Tiel, Wamel, Riel, Deurne, Gemert (2), Uden, Milheeze, Alphen (N.-Br.), Helenaveen, Leersum (2), Drongelen, Beilen, Westerbork, Borger, Emmen, Dalen, Oosterhesselen, Haaksbergen en Nistelrode. Het aantal toehoorders was op de meeste plaatsen zeer gunstig te noemen en wisselde af van 17 tot 378.

Op deze lezingen werd o. m. behandeld: het oprichten van honing- en bijenmarkten; het oprichten van coöperatieve zeemerijen; het behandelen, sorteeren, verpakken en in den handel brengen van raathoning; het honing tappen, of lekken of druipen, verpakken en verhandelen van deze soort; het persen van honing en was, het behandelen van bijenvolken in den loop des jaars; het bevorderen en tegenhouden van zwermen; de losse en vaste bouw.

Verder werd een cursus in bijenteelt gegeven voor de vereeniging Tesselschade te Arnhem. Een 36tal heeren en dames volgde dezen cursus van 12 practische en 12 theoretische lessen.

Het aantal schriftelijk gegeven adviezen was groot, dat der mondelinge uit den aard der zaak zeer groot.

Aangezien zich slechts één candidaat zou hebben aangemeld, is in 1906 door de Vereeniging ter bevordering der bijenteelt in Nederland geen examen in bijenteelt gehouden.

Cursussen in rundvee- en paardenkennis en hoefbeslag

Maatschappij of vereeniging, waarvan de cursus uitging.	Plaats, waar het onderwijs werd gegeven.	LEERAAR.	Duur.	Aantal leerlingen.	Ouderdom der leerlingen.
I. Rundveekennis.					
Friesche Maatschappij van Landbouw:					
afdeeling Dragten	Dragten	G. A. de Raadt. Rijksveearts te Smallingerland	Nov. 1906 tot Febr. 1907	8	—
„ Ferwerderadeel	Wanswerd aan de Streek	R. J. Feddema, Rijksveearts te Ferwerderadeel	1 Nov. 1906 tot Januari 1907	12	15—25
Genootschap ter bevordering van den Landbouw in Drenthe	Ruinerwold	H. A. Kroes, Rijksveearts te Groningen	24 Nov. 1906 tot 11 Febr. 1907	23	18—50
Idem	Assen	Idem	17 Dec. 1906 tot tot 7 Febr. 1907	10	—
Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw:	Doetinchem	D. Schurink, Rijksveearts te Laag-Keppel	21 lesuren	32	—
afdeeling Doetinchem					
„ Winterswijk	Winterswijk	J. Vlaskamp, Rijksveearts te Eibergen	20 lesuren	30	—
Genootschap voor Landbouw en Kruidkunde te Utrecht	Amerongen	dr. J. H. Picard, Rijksveearts te Driebergen	13 Nov. 1906 tot 15 Febr. 1907	14	—
Idem	Cothen	Idem	6 Dec. 1906 tot 21 Febr. 1907	13	—
Idem	Benschop	dr. C. J. Rab, Rijksveearts te IJsselstein	12 Nov. 1906 tot 8 Febr. 1907	15	—
Idem	Lopik	Idem	13 Nov. 1906 tot 30 Jan. 1907	?	—
Idem	Montfoort	H. A. Vermeulen, Rijksveearts te Utrecht	Geen deelname, daardoor uitgesteld	—	—

Maatschappij of vereeniging, waarvan de cursus uitging.	Plaats, waar het onderwijs werd gegeven.	LEERAAR.	Duur.	Aantal leerlingen.	Ouderdom der leerlingen.
Nederl. Rundveestamboek: afdeeling Zeeland	Kortgene	J. W. Brouwer, prov. veearts te Kortgene en C. Zwagerman, zuivelconsulent te Middelburg	29 Nov. 1906 tot Mei 1907	13	—
Idem	Wolphaartsdijk	J. Z. Risch, Rijksveearts te Goes en C. Zwagerman, zuivelconsulent te Middelburg	?	7	—
Idem	Kruiningen	M. v. d. Vliet, Rijksveearts te Kruiningen en C. Zwagerman, zuivelconsulent te Middelburg	—	13	—
Noordbrantsche Maatschappij van Landbouw	Besoijen	A. de Jong, Rijksveearts te Capelle	20 Nov. 1906 tot 28 Dec. 1906	10	—
Idem	Teteringen	L. J. H. Bloemen, provinciaal veearts te Oosterhout	15 Nov. 1906 tot 18 Jan. 1907	25	—
Idem	Esch	F. van Hootegem, Rijksveearts te 's Hertogenbosch	28 Nov. 1906 tot ?	30	—
Limburgsche Landbouwbond: Kring Venlo	Belfeld	L. Jenniskens, gediplomeerd veearts te Helden	12 lessen in 1906 en 1907	20	—
„ Horst	Helden	Idem	Idem	20	—
Landbouwcasino	Gulpen	H. J. C. Horbach, Rijksveearts te Wittem	24 Nov. 1906 tot 11 Febr. 1907	20	—

II. Paardenkennis.

Friesche Maatschappij van Landbouw:					
Afdeeling Kollumerland	Dragten	G. A. de Raadt, Rijksveearts te Smallingerland	Nov. 1906 tot Febr. 1907	8	—
„ Idaarderadeel	Warga	C. M. van Rooijen, Rijksveearts te Idaarderadeel	Nov. 1906 tot 7 Febr. 1907	17	—
„ Kollumerland	Kollum	J. Attema, Rijksveearts te Kollumerland	Nov. 1906 tot Maart 1907	13	18—23
„ Tietjerksteradeel	Bergum	W. ten Hoopen, Rijksveearts te Tietjerksteradeel	28 lesuren	15	—
Genootschap ter bevordering van den landbouw in Drenthe	Gieterveen	R. Bosscher, Rijksveearts te Veendam	Dec. 1906 tot Mei 1907	24	—
Idem	Dalen	G. F. Bronsdijk, Rijksveearts te Dalen	Winter van 1906—1907	14	—
Idem	Beilen	H. A. Kroes, Rijksveearts te Groningen	22 Nov. 1906 tot 11 Febr. 1907	18	—
Idem	Buinen	H. Wolters, Rijksveearts te Borger	25 Oct. 1906 tot 23 Jan. 1907	13	—
Idem	Borger	Idem	29 Nov. 1906 tot 8 Maart 1907	16	—
Idem	Zweeloo	A. H. Steenbergen, Rijksveearts te Emmen	Winter van 1906—1907	16	—
Idem	Nieuw-Amsterdam	A. J. Winkel, Rijksveearts te Coevorden	Begin Nov. 1906 tot einde Febr. 1907	16	16—30
Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw:					
Afdeeling Maas en Waal	Leeuwen	H. J. C. van Lent, Rijksveearts te Tiel	24 lessen	20	—

Maatschappij of vereeniging waarvan de cursus uitging.	Plaats waar de cursus gegeven wordt.	LEERAAR.	Duur.	Aantal leerlingen.	Ouderdom der leerlingen.
Afdeeling Steenwijk	Steenwijkerwold en Steenwijk	A. A. Overbeek, Rijksveearts te Steenwijk	22 lessen	?	—
„ Barneveld	Barneveld	R. A. Barmen 't Loo, Rijksveearts te Barneveld	51 „	20	—
„ IJsseloevers	Wijhe	G. W. Brink, Rijksveearts te Wijhe	24 „	24	—
„ Deventer	Deventer	H. M. Kroon, Rijksveearts te Deventer	24 „	25	—
Genootschap voor Landbouw en Kruidkunde te Utrecht	Driebergen	dr. J. H. Picard, Rijksveearts te Driebergen	19 Nov. 1906 tot 8 Febr. 1907	15	—
Idem	Renswoude	Idem	16 Nov. 1906 tot 13 Febr. 1907	19	—
Idem	Jutphaas	dr. C. J. Rab, Rijksveearts te IJsselstein	14 Nov. 1906 tot 28 Dec. 1906	15	—
Idem	de Meern	Idem	15 Nov. 1906 tot 1 Febr. 1907	14	—
Idem	Harmelen	H. A. Vermeulen, Rijksveearts te Utrecht	5 Nov. 1906 tot 22 Jan. 1907	15	—
Hollandsche Maatschappij van Landbouw: afdeeling Beemster-Purmerend e. o.	Wijdewormer	C. G. Dekker, landbouwonderwijzer te Wijdewormer	12 Sept. 1906 tot 14 Nov. 1906	30	19—45
Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw	Dinteloord	C. H. Molendijk, Rijksveearts te Dinteloord	11 Dec. 1906 tot 23 Febr. 1907	19	—
Idem	Oss	W. J. Paimans, Rijksveearts te Oss	4 Dec. 1906 tot 5 Maart 1907	22	—
Limburgsche Landbouwbond:					
Afdeeling Weert	Nederweert	P. H. van Kempen, Rijksveearts te Echt	7 April 1907 tot 1907	15	22—34
„ Meerssen	Schimmert	L. van Kempen, Rijksveearts te Sittard	13 Jan. 1907 tot 1907	20	20—52
		III. Hoefbeslag.			
Vereeniging Het Friesch Paardenstamboek	Franeker (1ste ged. van den 2-jarigen cursus)	Johs. Plet, Rijksveearts te Schoterland (Heerenveen)	11 Juni 1907 tot 24 Sept. 1907	9	20—29
Idem	Heerenveen	Idem	13 Juni 1907 tot 10 Oct. 1907	16	19—37
Idem	Sneek	Idem	Zomer van 1906 (64 lesuren)	15	18—27
Idem	Dokkum (2de ged. van den 2-jarigen cursus	Idem	Juni-Sept. 1906	9	—
Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw	Arnhem (2de ged. van den cursus	—	—	15	—
Idem	Zutphen (1ste ged. van den cursus)	—	—	10	—
Idem	Apeldoorn (1ste ged. van den cursus)	—	—	13	—
Idem	Deventer (1ste ged. van den cursus)	—	—	14	—
Idem	Tiel (1ste ged. van den cursus)	—	—	14	—

Maatschappij of vereeniging waarvan de cursus uitging.	Plaats, waar het onderwijs werd gegeven.	LEERAAR.	Duur.	Aantal leerlingen.	Ouderdom der leerlingen.
Genootschap voor Landbouw en Kruidkunde te Utrecht	Utrecht (1ste ged. van den 2-jarigen cursus)	J. B. H. Moubis, majoor-paardenarts te Utrecht	3 Nov. 1906 tot 16 Maart 1907	7	—
Smedenvereeniging „Hollands Noorderkwartier"	Schagen (2de ged. van den 2-jarigen cursus)	G. Muys, Rijksveearts te Schagen	Wintermaanden 1906—1907	13	—
	1ste en 2de ged. van den 2-jar. cursus (ambulanten curcursus) te:				
Zeeuwsche Maatschappij van Landbouw	Axel	L. Boogaert, Rijksveearts te Axel	—	7	—
Idem	Hulst	J. Kooyman, Rijksveearts te Hontenisse	—	12	—
Idem	Oostburg	M. Luciëer, Rijksveearts te Oostburg	—	11	—
Idem	Middelburg	H. J. van Nederveen, Rijksveearts te Middelburg	—	6	—
Idem	Goes	J. Z. Risch, Rijksveearts te Goes	—	14	—
Idem	Kortgene	J. W. Brouwer, Rijksveearts te Kortgene	—	3	—
Idem	Tholen	J. A. de Graaff, Rijksveearts te Scherpenisse	—	7	—
Idem	Zierikzee	J. P. L. Goemans, Rijksveearts te Zierikzee	—	14	—
Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw	's Hertogenbosch (1ste ged. van den 2-jarigen cursus)	dr. J. van Dorssen, kapitein-paardenarts te 's Hertogenbosch	5 Jan. 1907 tot 24 April 1907	20	19—20
Idem	Bergen op Zoom (1ste ged. van den 2-jarigen cursus)	dr. E. Bemelmans	4 Jan. 1907 tot 19 April 1907	8	—

Diverse werkzaamheden van vereenigingen.

Ten slotte volgt hier een overzicht van het belangrijkste, hetgeen verder door vereenigingen met subsubsie van het Rijk op het gebied van landbouwonderwijs werd gedaan.

Geldersch—Overijsselsche Maatschappij van Landbouw. In verschillende afdeelingen van de Geldersch-Overijsselsche Maatschappij werden, ongerekend de voordrachten van de Rijkslanden Rijkstuinbouwleeraren en den zuivelconsulent, in den winter 1906—1907 nog 66 lezingen gehouden, die in het geheel door 3073 personen of gemiddeld 45 per lezing werden bezocht.

Van die lezingen wordt in onderstaande staat een overzicht gegeven.

Datum.	Naam en woonplaats van den spreker.	Plaats en afdeeling waar de voordracht gehouden is.	ONDERWERP.	Aantal toehoorders.
1906.				
31 Oct.	H. C. Reimers te Wageningen	Colmschate, Deventer e. o.	Veeverbetering	30
2 Nov.	Idem	Apeldoorn, Apeldoorn	Fokvereenigingen	110
7 „	Idem	Leur, Nijmegen	Varkensrassen en varkensfokkerij	130
13 „	Idem	Oosterbeek, Oosterbeek	Het nut en de werking van fokvereenigingen en stierhouderij	35
30 „	Idem	Heteren, Over-Betuwe	Paardenkennis	40
				74

Datum.	Naam en woonplaats van den spreker.	Plaats en afdeeling waar de voordracht gehouden is.	ONDERWERP.	Aantal toehoorders.
7 Dec.	H. C. Reimers te Wageningen	Warnsveld, Zutphen—Warnsveld	Welke fokrichting van paarden verdient de voorkeur in onze afdeeling?	54
28 „ 1907.	Idem	Voorst, Voorst en Wilp	Uitwendige paardenkennis	28
3 Jan.	Idem	Veessen, Heerde	De bouw van het paard	70
25 „	Idem	Lichtenvoorde, Winterswijk	Verbetering van den rundveestapel door melkcontrôlevereenigingen en fokvereenigingen.	30
28 „	Idem	Lunteren, Neder-Veluwe	Bestrijding van besmettelijke veeziekten	32
8 Febr.	Idem	Dieren, Arnhem	Paardenfokkerij	20
22 „ 1906.	Idem	Lochem, Lochem—Laren	Behandeling en verbetering van ons rundvee	45
30 Oct.	H. M. Kroon te Deventer	Angerlo, Doesburg	Infectieziekten bij het vee	50
1 Nov.	Idem	Neede, Neede	Paardenfokkerij	42
10 „	Idem	Loenen, Apeldoorn	Veeverloskunde	100
21 „	Idem	Aalten, Aalten	Verbetering van rundveestallen	10
27 „	Idem	Borculo, Borculo—Ruurlo	Idem	70
28 „ 1907.	Idem	Zevenaar, Lijmers	Eerste hulp bij ziekten van paarden en rundvee	27
24 Jan.	Idem	Rheden, Arnhem	Varkensfokkerij	60
28 Jan.	Idem	Wilp, Voorst en Wilp	Hoe krijgen wij van onze koeien de meeste melk van goede qualiteit?	20
29 Jan.	Idem	Laren, Lochem-Laren	Veeverbetering in eigen kring	90
21 Febr.	Idem	Hengelo, Hengelo (G.)	Fokvee in verband met de melkopbrengst	53
1 Maart 1906.	Idem	Warnsveld, Zutphen—Warnsveld	De voeding van het paard	42
29 Nov.	H. J. C. van Lent te Tiel	Drumpt, Tiel	Verloskunde bij het vee	30
4 Dec.	Idem	Eck en Wiel, Neder-Betuwe	Idem	35
3 „ 1907.	E. A. L. Quadekker te Nijmegen	Kerk-Avezaath, Tiel	Paardenrassen	50
26 Febr.	H. A. Vermeulen te Utrecht	Velp, Arnhem	Het verwerpen van het veulen en het verleggen van het kalf	20
20 Maart	Idem	Kerk-Avezaath, Tiel	Over kalververleggen en veulenverwerpen	60
11 Febr. 1906.	dr. J. Ritzema Bos te Wageningen	Kuilenburg, Kuilenburg	Ziekten der ooftboomen	25
29 Nov.	F. H. van Dulm te Arnhem	Wehl, Doesburg	Het fokken en verbeteren van het rundvee	100
15 Dec. 1907.	Idem	Varsseveld, Varsseveld	Het werkpaard	45
20 Febr.	F. Lameris te Zutphen	Gorssel, Gorssel	Paardenfokkerij en hoefbeslag	60
26 „	Idem	Terborg, Oude IJssel	Hoefbeslag in verband met de paardenfokkerij	30

Datum.	Naam en woonplaats van den spreker.	Plaats en afdeeling waar de voordracht gehouden is.	ONDERWERP.	Aantal toehoorders.
26 Febr. 1906.	G. Elzinga, te Hengelo	Zelhem, Zelhem	Zaaizaad en pootgoed	35
1 Nov.	J. Vlaskamp te Eibergen	Zelhem, Zelhem	Verpleging van moeder en kind	40
24 „	Idem	Eibergen, Eibergen	De verpleging van moeder en kind bij het rund	30
30 „	Idem	Barneveld, Barneveld	Verpleging van moeder en kind bij rundvee en paarden	38
1907.				
24 Jan.	Idem	Groenlo, Winterswijk	Verloskunde. Besmettelijke schedeontsteking	32
29 „	Idem	Neede, Neede e. o.	Verpleging van moeder en kind bij het rundvee	54
30 „	Idem	Heelweg, Heelweg e. o.	Idem	50
26 Febr.	Idem	Ruurlo, Borculo—Ruurlo	De behandeling van moeder en kind	26
1 Maart	Idem	Voorst, Gendringen	Verpleging van moeder en kind	45
25 Jan. 1906.	G. J. Wisselink te Empe	Aalten, Aalten	De invloed van kunstmest op ons landbouwbedrijf	35
27 Dec.	J. Kooiman te Amersfoort	Winterswijk, Winterswijk	Pluimvee	25
30 Oct. 1907.	J. Beenen te Neede	Deventer, Deventer	Aanleg, bemesting en onderhoud van boomgaarden	5
24 Jan.	Idem	Nettelhorst, Lochem—Laren	Behandeling van vruchtboomen, inzonderheid appels en peren	20
26 Jan.	Idem	Rekken, Eibergen	Bemesting van vruchtboomen; bestrijding van eenige der meest voorkomende ziekten	40
30 „	Idem	Burculo, Borculo—Ruurlo	Bestrijding van ziekten en insecten in de fruitteelt	25
15 „ 1906.	Th. M. Thien te Vorden	Vorden, Vorden	Het inenten van vee als voorbehoedmiddel tegen besmettelijke ziekten	70
9 Nov. 1907.	B. de Geus te Enschedé	Warnsveld, Zutphen—Warnsveld	Bemestingsleer (tevens wandelvoordracht)	51
29 Jan.	Idem	Voorstonden, Brummen	Aanleggen en verbeteren van weiland	34
26 Febr.	Idem	Vorden, Vorden	Aanleg, onderhoud en verbetering van grasland	70
„	A. F. Reichman te Steenderen	Steenderen, Steenderen	Het fokken van rundvee	120
30 Jan. 1906.	E. E. Kronenburg te Amsterdam	Gorssel, Gorssel	Landbouwongevallenwet	40
2 Nov.	C. G. J. A. van Genderen Stort te Groningen	Brummen, Brummen	De hoenderfokkerij als nevenbedrijf van den landbouw	32
25 Oct.	A. C. Mörzer Bruyns te Loenen	Oosterbeek, Oosterbeek	Kalverziekte	30
18 „	J. Ravenshorst te Kampen	Kampen, Kampen	De voeding en verzorging der koe vóór en na het kalven	50

Datum.	Naam en woonplaats van den spreker.	Plaats en afdeeling waar de voordracht gehouden is.	ONDERWERP.	Aantal toehoorders.
1907.				
22 Maart	W. Huender te Steenwijk	Steenwijkerwold, Steenwijk	Hulpmeststoffen	25
20 „	A. A. Overbeek te Steenwijk	Giethoorn, Steenwijk	Fokvereenigingen en stierhouderij	40
13 „	G. van Leusen te Frederiksoord	Steenwijkerwold, Steenwijk	Grondbewerking	30
26 „	H. D. Zelders te Sinderen	Varsseveld, Varsseveld	Groententeelt	25
1906.				
2 Oct.	B. Wigman te Wageningen	Barneveld, Barneveld	Groenbemesting in verband met kunstmest	30
1907.				
4 Maart	Idem	Wageningen, Neder-Veluwe	Het gebruik van hulpmeststoffen	30
28 „	J. H. Edelman te Terwolde	Heerde, Heerde	Hoenderfokkerij	40
22 Febr.	A. H. Okkinga te Arnhem	Arnhem, Rijn- en IJsselhoek	De melkveehouders en hunne verweermiddelen in den strijd om het bestaan	35
Maart	H. Klumper te Epse	Steenderen, Steenderen	Kalk in de bemesting en kalk in de voeding	100
28 Febr.	J. Th. Hulst te ?	Neede, Neede	Het gebruik van hulpmest bij zomergewassen	48
1906.				
9 Dec.	H. G. de Ponty te Venray	Winterswijk, Winterswijk	Pluimvee.	30

Hollandsche Maatschappij van Landbouw. Voor rekening der Hollandsche Maatschappij van Landbouw werden in 1906 het volgende 12-tal lezingen gehouden.

Spreker.	Afdeelingen:
H. C. Reimers, te Wageningen.	Krommenie, Edam-Zeevangsdorpen en de Purmer en Nieuwerkerk a/d IJssel—Cappelle a/d IJssel.
A. J. E. de Voogd te Houtrijk en Polanen.	Krimpen a/d IJssel.
I. van Klaveren te Utrecht.	Zevenhuizen en omstreken en Stompwijk-Veur.
P van Balen te Bergambacht.	Ransdorp en omstreken en Rijnsaterwoude en omstreken.
dr. L. de Blieck te Rotterdam.	Diemen en Watergraafsmeer en Thamen a/d Amstel.
H. A. Kroes te Groningen.	Helder.
H. A. Vermeulen te Utrecht.	Nieuwer-Amstel.

Bovendien werden aan de afdeelingen Assendelft en Noordwijk en omstreken bijdragen verleend in de kosten van het doen optreden van een spreker.

Aan de afdeelingen Velsen en omstreken, in welke afdeeling de jaarlijksche algemeene vergadering der maatschappij werd gehouden, werd voor hare te dier gelegenheid gehouden tentoonstelling een subsidie van f 500 verleend, behalve het Rijkssubsidie van f 300.

Aan twee leerlingen van elk der Rijkslandbouwwinterscholen te Schagen en te Dordrecht werd eene beurs van f 100 per cursus verleend.

De maatschappij verstrekte aan al hare leden gratis het Nederlandsch Landbouwweekblad, waarvan de kosten, à f 0,80 per lid, f 7356,24[5] bedroegen.

Vereeniging ter bevordering van tuin- en landbouw in Limburg. Vanwege bovengenoemde vereeniging werden in 1906 door de heeren Hub. Swinnen, Belgisch leeraar te Mopertingen en Fred. Burvenich, oud-leeraar aan de Staatstuinbouwschool te Gent de gewone voordrachten gehouden over boom- en groententeelt. Eerstgenoemde hield 37 voordrachten op het gebied van boomteelt, t. w. te Maastricht, Valkenburg en Roermond elk 5, 4 te Echt en 3 te Beele, Geulle, Nuth, Eysden, Roosteren en Lottum. Op het gebied van groententeelt werden door Fr. Burvenich 4 voordrachten te Maastricht gehouden.

Deze voordrachten werden met zeer groote belangstelling gevolgd, welke belangstelling jaarlijks toeneemt, zeker in verband met de aanplanting van vruchtboomen, die in de laatste jaren in de provincie aanzienlijk is toegenomen.

Er zijn dorpen, waar het aantal boomgaarden in weinige jaren verdubbeld is. De verbazend hooge fruitprijzen van het jaar 1906 zullen het hunne er wel weer toe bijdragen om den lust tot aanplanten nog te vergrooten. De boomkweekers kunnen nauwelijks aan de vele aanvragen voldoen. Waar de fruitkweek eene zoo belangrijke bron van inkomsten vormt voor vele deelen der provincie en de behoefte aan voorlichting op dat gebied met den dag toeneemt, ware het te wenschen, dat een veel grooter aantal plaatsen voor het geven van voordrachten in aanmerking kon komen. De financiën der vereeniging laten echter voorloopig niet toe daaraan de gewenschte uitbreiding te geven.

In September werd aan de deelnemers van gemelde voordrachten de gelegenheid geboden, om na afgelegd voldoend examen, in het bezit te geraken van het diploma der vereeniging voor boom- of groententeelt.

Voor de boomteelt hadden zich 22 adspiranten aangemeld, waarvan 9 het diploma verwierven; voor de groententeelt verkregen van de 5 adspiranten 3 het gewenschte diploma.

Zeer belangrijk was het aantal adspiranten, betrekkelijk klein het aantal geslaagden, dit laatste, doordat velen zich wel wat lichtvaardig aan het examen hadden onderworpen. De practische bekwaamheid liet dit jaar bij een groot aantal candidaten veel te wenschen over, terwijl men van den bezitter van het diploma wel mag verlangen, dat hij zelfstandig de behandeling onzer meest voorkomende fruitboomen kan ter hand nemen.

Friesche Maatschappij van Landbouw. Vanwege de Friesche Maatschappij van Landbouw werden gedurende den winter 1906—1907 door H. de Jong te Britsum drie lezingen en twee cursussen gehouden over pluimveeteelt.

De lezingen hadden plaats te Gauw, Oudehaske en Wommels.

Die te Gauw had de oprichting eener onderafdeeling van de V. P. N. tengevolge; overigens had het bezoek op deze lezingen beter kunnen zijn.

De beide cursussen werden gehouden te Scharnegoutum en te Roordahuizum. De cursus te Scharnegoutum, gehouden in Januari en Februari, werd in totaal bezocht door 220 personen of over 8 lessen gemiddeld ruim 27 per les. Dit getrouwe bezoek was zeer waarschijnlijk een gevolg van het gratis voor ieder openstellen der lessen, dus zonder de gebruikelijke storting van f 0,50 Deze maatregel wordt dan ook een stap in de goede richting geacht.

De cursus te Roordahuizen werd gevolgd door een 20-tal deelnemers. De belangstelling der deelnemers was steeds groot en het bezoek der lessen zeer getrouw. Na afloop van den cursus werd op eene samenkomst van belanghebbenden bij de pluimveeteelt eene onderafdeeling van de V. P. N. opgericht.

KOSTEN VAN HET LAND- EN TUINBOUWONDERWIJS OVER 1906.

Jaarwedden van den inspecteurs van het middelbaar onderwijs, belast met het het toezicht op de landbouwscholen	f	3 500,00
Reis- en verblijfkosten van als boven		754,83⁵
Jaarwedden, toelagen en belooningen van het personeel van de inrichtingen van onderwijs te Wageningen, mitsgaders schrijfloonen		130 061,77
Gebouwen, meubelen, hulpmiddelen, voor het onderwijs, lokaalbehoeften, reiskosten en verdere uitgaven ten behoeve van de inrichtingen van onderwijs te Wageningen, zoomede kosten van een cursus in verbandleer		14 020,83⁵
Jaarwedden, toelagen en belooningen van het personeel van de Rijkszuivelschool, mitsgaders schrijfloonen.		6 190,58⁵
Gebouwen, meubelen, hulpmiddelen voor het onderwijs, lokaalbehoeften, reiskosten en verdere uitgaven ten behoeve van de Rijkszuivelschool. .		3 283 66
Jaarwedden, toelagen en belooningen voor het personeel van de Rijks-land- en tuinbouwwinterscholen, mitsgaders schrijfloonen:		
Groningen	f 5 191,33	
Leeuwarden	3 090,00	
Tiel	1 010,00	
Schagen	3 084,00	
Aalsmeer	3 600,00	
Boskoop	2 675,75	
Naaldwijk.	3 733,33	
Dordrecht.	2 903,35	
Goes.	2 710,00	
Sittard	2 729,00	
	f 30 726,76	
Schrijfloonen.	334,80	
		31 061,56
Meubelen, hulpmiddelen voor het onderwijs, lokaalbehoeften, reiskosten en verdere uitgaven ten behoeve van de Rijksland- en tuinbouwwinterscholen; kosten van subsidiën voor de bij die inrichtingen behoorende school- en proeftuinen:		
A. Materieel en kosten van school- en proeftuinen:		
Groningen:		
materieel	f 1 240,09⁵	
kosten schooltuin . . .	399,60	
inrichting van het nieuwe gebouw	2 513,46	
	f	4 153,15⁵
Leeuwarden:		
materiele	f 1 135,44	
kosten schooltuin . . .	110,22	
		1 245,66
Tiel:		
materieel	f 852,40	
subsidie proeftuin . . .	1 500,00	
		2 352,40
Schagen:		
materieel	f 1 265,29⁵	
kosten schooltuin . . .	174,97⁵	
		1 440,27
Aalsmeer:		
materieel	f 963,51	
subsidie proeftuin . . .	1 500,00	
		2 463,51
Boskoop:		
materieel	f 1 252,86	
subsidie proeftuin . . .	1 660,00	
		2 912,86
Naaldwijk:		
materieel.	f 883,96⁵	
subsidie proeftuin . . .	2 000,00	
		2 883,96⁵
Dordrecht:		
materieel	f 952,81⁵	
kosten schooltuin . . .	139,93⁵	
		1 092,75
Goes:		
materieel	f 855,58⁵	
		855,58⁵

Sittard:

materieel	f 874,18⁵	
kosten schooltuin . . .	166,30	
	f 1 040,48⁵	
		f 20 440,64

B. Kosten van de commissie van toezicht op de Rijksland- en tuinbouwwinterscholen:

Groningen	f 43,70	
Schagen	70,00	
Boskoop	30,00	
Naaldwijk.	2,67	
Dordrecht.	38,82⁵	
		185,19⁵

C. Drukkosten en andere uitgaven 290,44

f 20 916,27⁵

Subsidiën voor en verdere kosten van het onderwijs in landbouw, tuinbouw en houtteelt:

a. subsidiën aan vakscholen:

1°. Gerard Adriaan van Swietentuinbouwschool te Frederiksoord	f 5 000,00	
2°. gemeentelijke landbouwwinterschool te Veendam.	1 490,00	
	f 6 490,00	
b. subsidiën aan land- en tuinbouwwintercursussen		55 959,97⁵
c. subsidiën ten behoeve van cursussen voor volwassenen		4 077,95
d. verdere subsidiën:		
1°. Vereeniging „Landbouwonderwijs" te Middelharnis . .	f 2 000,00	
2°. Vereeniging ter bevordering van tuin- en landbouw in Limburg. . . .	500,00	
	2 500,00	
e. toelagen aan personen belast met het geven van landbouwonderwijs aan miliciens	613,50	
f. drukwerk	4,12⁵	
		69 645;55

Kosten van het eindexamen bij de Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen . 766,32⁵

Kosten van opleiding voor het afleggen van examens ter verkrijging der akte van bekwaamheid tot het geven van middelbaar en lager onderwijs in landbouwkunde, tuinbouwkunde en houtteelt; toelagen aan hen die een of meer dezer examens met gunstig gevolg hebben afgelegd of zich daarvoor bekwamen; toelagen aan hen die zich voor eene betrekking bij den land- of tuinbouw voorbereiden:

a. kosten van opleiding voor het afleggen van examens ter verkrijging der akte van bekwaamheid tot het geven van middelbaar en lager onderwijs in landbouwkunde, tuinbouwkunde en houtteelt:

1°. toelage voor het geven van onderwijs.	f 1 977,20	
2°. materieel	1 505,21⁵	
	f 3 482,41⁵	

b. toelagen aan hen die een of meer der bedoelde examens met gunstig gevolg hebben afgelegd:

1°. toelagen voor verkregen akten van bekwaamheid, tot het geven van lager onderwijs in landbouwk. .	f 2 300,00	
2°. toelagen voor verkregen akten van bekwaamheid, tot het geven van lager onderwijs in tuinbouwkunde	1 375,00	
	f 3 675,00	

c. toelage voor het zich bekwamen tot het geven van middelbaar onderwijs in tuinbouwkunde 649,95⁵

d. toelagen aan onderwijzers in het bezit van eene akte van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs in landbouwkunde, voor het bijwonen van eenen bijzonderen cursus, gehouden aan de Rijks- hoogere land , tuin- en boschbouwschool te Wageningen . . 881,17

e. drukwerk 5,18⁵

f 8 693,72⁵

Dienst van de Rijks- land- en tuinbouwleeraren:

Jaarwedden en toelagen van het personeel . . 52 830,21

Reis-, bureel- en verplaatsingskosten, vergoeding voor het gebruik van rijwielen bij reizen ten behoeve van 's Rijks dienst; kosten van werktuigen, platen, boeken en bindwerk:

a. reis-, verblijf-, verplaatsingskosten en vergoeding voor het gebruik van rijwielen bij reizen ten behoeve van 's Rijks dienst . .	28 754,16⁵	
b. bureelkosten	3 916,66	
c. werktuigen enz. (materieel) .	1 541,03⁵	
		34 211,86

Subsidiën voor en kosten van proefvelden, subsidiën voor en kosten van wetenschappelijke proefnemingen, genomen door of onder leiding van de Rijksland- en tuinbouwleeraren:

a. subsidiën voor en kosten van proefvelden	f 30 253,07⁵	
b. subsidiën voor en kosten van wetenschappelijke proefnemingen . .	2 151,12⁵	
		32 404,20

Subsidiën voor zuivelconsulenten, subsidiën voor en andere uitgaven ten behoeve van voordrachten en cursussen in hoefbeslag, paarden- en veekennis alsmede bijen- en hoenderteelt:

a. subsidiën voor zuivelconsulenten	30 780,00
b subsidiën ten behoeve van cursussen in hoefbeslag.	2 844,00
c. subsidiën ten behoeve van cursussen in paarden- en veekennis . .	5 250,00
d. diverse subsidiën:	
het hoofdbestuur der Vereeniging tot bevordering der bijenteelt in Nederland, ten behoeve van de van zijnentwege te nemen maatregelen in het belang van de bijenteelt . . .	2 400,00
de Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw ten behoeve van de van harentwege te houden voordrachten over landbouw en veeteelt,	800,00

de Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde ten behoeve van voordrachten gehouden door de door haar aangestelde tuinbouwleeraren	2 000,00	
het Hoofdbestuur der Nederlandsche Pomologische Vereeniging, ten behoeve van de van harentwege te houden voordrachten over fruitteelt	700,00	
de Friesche Maatschappij van Landbouw ten behoeve van de van harentwege te houden cursussen en lezingen over hoenderteelt.	500,00	
e. verschillende uitgaven	20,00	
		45 544,00
Totaal. . . .		f 503 885,39

Van deze uitgaven zijn de volgende inkomsten af te trekken:

1. opbrengst der schoolgelden (1):		
a. onderwijsinrichtingen te Wageningen . . . . . f	9 512,50	
b. Rijkslandbouwwinterscholen te Groningen. Goes, Sittard, Dordrecht, Schagen, Leeuwarden . . . . . f	1 910,00	
c. Rijkstuinbouwwinterscholen te Naaldwijk, Tiel, Aalsmeer, Boskoop,	445,00	
d. zuivelschool.	400,00	
		f 12 267,50
2. diplomagelden, eindexamens, landbouwscholen 1906		80,00
3. verkocht vee en landbouwproducten door de Rijks- hoogere land-, tuin-, en boschbouwschool en de Rijkstuinbouwschool in 1906 (Wageningen)		2 614,91
4. verkocht meubilair, afkomstig uit het vroegere gebouw der Rijkslandbouwwinterschool te Groningen		20,00
5. bijdrage der provincie Friesland in de kosten zuivelschool		2 000,00
6. bijdragen van het Departement van Koloniën in de kosten van de Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool		20 000,00
Totaal der inkomsten . . .		f 36 982,41
Totaal der uitgaven . . .		f 503 835,36
Totaal der inkomsten . . .		36 982,41
Het zuiver bedrag der uitgaven in 1906 bedroeg dus		f 466 902,98

(1) Cursus 1906—1907.

III.

OPLEIDING VAN TEEKENLEERAARS, AKTE-EXAMENS EN TOEZICHT

§ 12. OPLEIDING VAN LEERAREN EN ONDERWIJZERS IN TEEKENEN EN BOETSEEREN.

In den cursus 1906/1907 bedroeg het aantal leerlingen:

gewone leerlingen	vrouwelijke	18
	mannelijke	48
hospitanten	vrouwelijke	—
	mannelijke	7
		73

verdeeld als volgt:

Afdeeling A (handteekenen):

vrouwelijke leerlingen	18
mannelijke „	30
	48

Afdeeling B (bouw- en werktuigkundig teekenen):

mannelijke leerlingen	17

Afdeeling C (boetseeren) 8

De oefenschool werd bezocht door 9 meisjes en 32 jongens, dus door 41 leerlingen.

Aan het eindexamen namen deel 13 candidaten (5 vrouwelijke en 8 mannelijke) voor afd. A en 2 candidaten voor afd. B). Geslaagd zijn: voor afd. A: 5 vrouwelijke en 7 mannelijke candidaten en voor afd. B: 2 mannelijke candidaten.

Van de leerlingen der school zijn gediplomeerd voor akte M[1] 7 vrouwelijke en 8 mannelijke, en voor akte M[2]: 3 mannelijke candidaten.

De inkomsten der school bedroegen aan schoolgelden van de gewone leerlingen en hospitanten: f 2085 en aan schoolgelden van de leerlingen der oefenklasse f 410; samen f 2495. De materieele uitgaven beliepen f 6299,65.

§ 13. AKTEN VAN BEKWAAMHEID TOT HET GEVEN VAN MIDDELBAAR ONDERWIJS.

Bij beschikkingen van verschillende dagteekening en nummer worden de volgende acht commissiën belast met het afnemen van examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid:

a. voor middelbaar onderwijs in handelswetenschappen, de zeevaartkunde, wis- en natuurkundige wetenschappen, het boekhouden en voor lager onderwijs in de wiskunde;

b. voor middelbaar onderwijs in de Nederlandsche taal en letterkunde, geschiedenis, aardrijkskunde. staathuishoudkunde en statistiek, Staatsinrichting en schoonschrijven;

c. voor middelbaar onderwijs in het hand- en rechtlijnig teekenen en boetseeren;

d. voor de Fransche taal, middelbaar onderwijs; (1)

e. „ „ Hoogduitsche taal, lager onderwijs en middelbaar onderwijs (akte A);

f. voor de Hoogduitsche taal, middelbaar onderwijs (akte B); (2)

g. voor de Engelsche taal, lager onderwijs en middelbaar onderwijs (akte A);

h. voor de Engelsche taal, middelbaar onderwijs (akte B) (2);

k. „ middelbaar onderwijs in de land- en tuinbouwkunde en houtteelt en voor lager onderwijs in land- en tuinbouwkunde;

l. voor middelbaar en lager onderwijs in gymnastiek;

om zitting te houden: de commissiën sub *a*, *b*, *d*, *e* en *g* te 's Gravenhage, die sub *f* en *h* te Groningen, die sub *l* te Utrecht, die sub *c* te Rotterdam en die sub *k* te Wageningen.
Deze commissiën waren aldus samengesteld:

a. lid en voorzitter: dr. J. Campert, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage;

lid en ondervoorzitter: dr. P. Zeeman Gzn., hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

leden:

dr. A. P. N. Franchimont, dr. J. C. Kluyver en dr. K. Martin, hoogleeraren aan de Rijksuniversiteit te Leiden;
dr. J. de Vries en dr. A. A. W. Hubrecht, hoogleeraren aan de Rijksuniversiteit te Utrecht;
dr. F. de Boer, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;
dr. J. D. van der Waals en dr. H. de Vries, hoogleeraren aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam;
P. van der Burg en dr. G. Schouten, hoogleeraren aan de Technische Hoogeschool te Delft;
dr. C. A. Scheltema, oud-hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft, wonende te Velp;
L. Roosenburg, directeur der filiaalinrichting van het Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut te Amsterdam;
W. Noorduyn, leeraar aan de zeevaartschool te Rotterdam;
K. Bes, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg;
L. Bouman, Jzn. leeraar aan de 2de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam;
G. de Bruyn, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;
J. van der Bruyn, oud-leeraar aan de hoogere burgerschool te Schiedam, wonende te 's Gravenhage;
mr. P. G. H. Dop, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Utrecht;
W. C. Gelton, oud-leeraar aan de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé, wonende te 's Gravenhage;
C. Knapper, Kzn. oud-leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam, wonende te Hilversum;
M. van Overeem Jzn., leeraar aan de gemeentelijke handelsschool te Utrecht;
J. C. F. Prikken, oud-leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Gouda, wonende te 's Gravenhage;
D. Stigter, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;
A. Versteege, leeraar aan de gemeentelijke handelsschool te Groningen;
C. van der Waals, leeraar aan de gemeentelijke handelsschool te Rotterdam;
J. Hagers, lid 1ste klasse van den Nederlandschen Bond van Accountants, te 's Gravenhage;
A. A. Beekman, dr. G. J. M. Coolhaas en dr. A. D. van der Harst, leeraren aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te 's Gravenhage;
A. J. Goedkoop van Nelle, leeraar aan de hoogere burgerschool te Delft; en
P. Poot, hoofd eener openbare lagere school te 's Gravenhage.

b. lid en voorzitter: K. ten Bruggencate, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage;

lid en ondervoorzitter: dr. C. M. Kan, hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam;

leden:

dr. K. H Th. Bussemaker, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden;
dr. J. te Winkel, dr. D. van Embden en dr. H. Brugmans, hoogleeraren aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam;
mr. D. P. D. Fabius, hoogleeraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam;
dr. A. Kluyver, mede-redacteur van het woordenboek voor de Nederlandsche taal, te Leiden;
dr. H. Blink, privaat docent aan de Rijksuniversiteit te Leiden, wonende te 's Gravenhage;
G. C. F. van der Laan, hoofd van eene openbere lagere school te 's Gravenhage;
P. H. van Gestel, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;

c. lid en voorzitter dier commissie: H. J. de Groot, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage;

lid en ondervoorzitter: dr. J. Cardinaal, hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft;

leden:

dr. J. F. van Bemmelen, buitengewoon hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft en leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage, wonende te 's Gravenhage;
J. Bubberman, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de burgeravondschool te Leeuwarden;
P. Doorn, directeur der ambachtsschool en der avondvakteekenschool te Haarlem;
H. Ellens, leeraar aan de kunstnijverheidsteekenschool „Quellinus" te Amsterdam, wonende te Sandpoort;
H Evers, hoogleeeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft:
H. C. Grosjean, leeraar aan de kweekschool voor machinisten en aan de avondschool voor handwerkslieden te Amsterdam;
Bart van Hove, hoogleeraar aan de Rijksacademie van beeldende kunsten te Amsterdam;
E. Jelsma, directeur der eerste ambachtsschool en der avondschool voor handwerkslieden te Amsterdam;
A. D. F. W. Lichtenbelt, buitengewoon hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft en hoofdleeraar aan de Academie van beeldende kunsten en technische wetenschappen te Rotterdam, wonende te Rotterdam;
Th. H. A. A. Molkenboer, leeraar aan de industrieschool van de maatschappij voor den werkenden stand te Amsterdam;
H. Rozenbeek, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en directeur der avondschool voor ambachtslieden te Heerenveen.

d. lid en voorzitter: dr. A. G. van Hamel, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

lid en ondervoorzitter dr. J. J. Salverda de Grave, lector aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

leden:

F. Laurentie, lector aan de Rijksuniversiteit, te Groningen;
N. L. Verlint, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;
A. Bourquin, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam;
A. Sunier, leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage;
F. H. Delachaux, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Alkmaar;
E. Th. Borlé, leeraar aan het gymnasium te Rotterdam;
H. F. J. Houben, leeraar aan de hoogere burgerschool te Maastricht;
mej. J. P. W. Rijke, leerares in de Fransche taal en letterkunde te Leiden;

---

(1) Omtrent de akte-examens *lager onderwijs* voor het handteekenen en die voor de Fransche taal volgen de bijzonderheden in hoofdstuk „lager onderwijs" hierna.

(2) De akte-examens voor lager onderwijs in eene vreemde taal werden door dezelfde commissie afgenomen, als die welke met het afnemen der akte-examens voor middelbaar onderwijs is belast. De leden der commissie voor de akte-examens B in de Hoogduitsche en Engelsche talen werden evenwel afzonderlijk benoemd: zoo ook die voor de middelbare examens Fransch (akten A en B).

plaatsvervangende leden:

G. C. C. Bethe, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen;
A. Packet, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te 's Gravenhage;
J. A. H. Mettrop, leeraar aan de hoogere burgerschool te Dordrecht;
mej. dr. M. E. Loke, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te 's Gravenhage;
jonkvr. V. Rethaan Macaré, leerares in de Fransche taal en letterkunde te 's Gravenhage;

e. lid en voorzitter dr. B. Symons, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;
lid en ondervoorzitter dr. J. F. D. Blöte, leeraar aan de Rijkshoogere burgerschool te Tilburg;

leden:

H. H. Breuning, leeraar aan het gymnasium te Leiden;
dr. J. J. A. A. Frantzen, leeraar aan het gymnasium en privaat docent aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam;
dr. E. F. Kossmann, leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage en privaat docent aan de Rijksuniversiteit te Leiden, wonende te 's Gravenhage;
H. Pol, lector aan de Rijksuniversiteit en leeraar aan het gymnasium te Groningen;
J. H. Scholte, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de handelsschool te Groningen;
Mej. M. Koenig, leerares aan de middelbare school voor meisjes te Rotterdam;
A. L. Schmidt jr., leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus en aan de Hoogere Krijgsschool te 's Gravenhage;
A. L. Brouwer, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Leeuwarden;
B. J. ter Brugge, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;
C. J. Hoolboom, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam;
A. Meyboom, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Utrecht;
H. W. A. Röttger, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool te Maastricht;
R. Snel, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Bergen op Zoom;
G. W. Spitzen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de Rijkstuinbouwschool te Wageningen;
J. G. Talen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Zwolle;
Th. A. Verdenius, leeraar aan de hoogere burgerschool te Hilversum;
J. Verwer, leeraar aan de hoogere burgerschool te Leiden;
mej. H. C. Breijer, leerares aan de middelbare school voor meisjes te Utrecht;

plaatsvervangende leden:

E. de Jong, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam;
F. C. Corbach, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Groningen;
G. Jonker, leeraar aan de gymnasia te Nijmegen en te Arnhem, wonende te Nijmegen;
mej. I. A. Thomése, tijdelijk leerares aan het gymnasium te Assen;

f. lid en voorzitter: dr. B. Symons, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

leden:

H. H. Breuning, leeraar aan het gymnasium te Leiden;
dr. J. J. A. A. Frantzen, leeraar aan het gymnasium en privaat docent aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam;
dr. E. F. Kossmann, leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage en privaat docent aan de Rijksuniversiteit te Leiden, wonende te 's Gravenhage;
H. Pol, lector aan de Rijksuniversiteit en leeraar aan het gymnasium te Groningen;
plaatsvervangend lid: J. G. Talen, leeraar aan de Rijkshoogere burgerschool en het gymnasium te Zwolle.

g. lid en voorzitter: dr. J. H. Kern, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

leden:

P. Fijn van Draat, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Utrecht;
dr. W. van der Gaaf, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;
J. C. G. Grasé, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam;
C. Heyman, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Haarlem;
M. G. van Neck, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Utrecht;
H. Poutsma, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam;
A. E. H. Swaen, lector aan de Rijksuniversiteit en leeraar de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen;
R. de Boer, leeraar aan de gymnasia te Groningen en te Assen;
R. R. de Jong, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;
J. de Josselin de Jong, leeraar aan de hoogere burgerschool te Leiden;
dr. E. Kruisinga, leeraar aan de hoogere burgerschool te Amersfoort;
G. M. van Riemsdijk, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool te Breda;
C. J. Voortman, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;
mej. A. A. E. S. Roukens, leerares aan de middelbare school voor meisjes te 's Gravenhage;

plaatsvervangende leden:

J. F. Bense, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Arnhem;
D. van Bruggen, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool te Nijmegen;
A. de Froe, leeraar aan de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Arnhem;
Chr. Kok, leeraar aan het gymnasium en onderwijzer aan de kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Leiden;
N. van Milligen, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te 's Gravenhage;
mej. A. M. Schijfsma, leerares in de Engelsche taal en letterkunde te 's Gravenhage;
mej. J. F. de Wilde, leerares in de Engelsche taal en letterkunde te Amsterdam;

h. lid en voorzitter, dr. J. H Kern, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

lid en ondervoorzitter, C. Grondhoud, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam;

leden:

P. Fijn van Draat, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Utrecht;
J. C. G. Grasé, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam;
M. G. van Neck, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Utrecht;
A. E. H. Swaen, lector aan de Rijksuniversiteit en leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen;

plaatsvervangende leden:

dr. W. van der Gaaf, privaat docent aan de Gemeentelijke Universiteit en leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;
H. Poutsma, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam.

k. lid en voorzitter, P van Hoek, inspecteur van het landbouwonderwijs:

leden:

J. H. Aberson, leeraar aan de Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen;
B. A. Plemper van Balen, leeraar aan de Rijkstuinbouwschool te Wageningen;
dr. H. Bos, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Wageningen;
dr. J. Ritzema Bos, leeraar aan de Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen en directeur van het aan die inrichting verbonden instituut voor phytopathologie.

L. Broekema, directeur van de Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen;
C. H. Claassen, Rijkstuinbouwleeraar te Boskoop;
J. Elema, Rijkslandbouwleeraar te Hoogeveen;
dr. D. van Gulik, leeraar aan de Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen;
dr. R. N. de Haas, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Wageningen;
J. G. Hazeloop, Rijkstuinbouwleeraar te Alkmaar;
J. Heidema, directeur van de Rijkslandbouwwinterschool te Groningen;
A. W. Heidema, leeraar aan de Rijkslandbouwwinterschool te Groningen;
A. C. Ide, Rijkstuinbouwleeraar te Wageningen;
I. G. J. Kakebeeke, Rijkslandbouwleeraar te Goes;
S. Koenen, leeraar aan de Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen;
S. Lako, leeraar aan de Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen;
U J. Mansholt, Rijkslandbouwleeraar te Groningen;
H. K H. A. Mayer, Rijkslandbouwleeraar te Wageningen;
J. Z. ten Rodengate Marissen, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen;
J. Mesdag, zuivelconsulent te Leeuwarden;
A. A. Neeb, Rijkslandbouwleeraar te Dordrecht;
dr. O. Pitsch, leeraar aan de Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen;
dr. L. T. C. Schey, zuivelconsulent te Hoorn;
E. Snellen, Rijkstuinbouwleeraar te Maastricht;
P. de Vries, directeur van de Rijkstuinbouwwinterschool te Aalsmeer;
dr. K. H. M. van der Zande, directeur van het Rijkslandbouwproefstation te Hoorn;

l. lid en voorzitter, K. ten Bruggencate, inspecteur van het middelbaar onderwijs, te 's Gravenhage;

lid en ondervoorzitter, J. A. Vrijheid, arts, oud-officier van gezondheid der 1ste klasse, te Utrecht;

leden:

P. H. Lamberts, arts, te Utrecht;
dr. A. G. Olland, arts, te Utrecht;
dr. A. van der Minne, officier van gezondheid, te Utrecht;
P. G. Adrian, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam;
J. H. Luiting, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam;
C. J. G. Mieremet, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Utrecht;
K. Ramkema, onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Utrecht;

plaatsvervangend lid, S. van Aken, leeraar aan het gymnasium te Rotterdam.

De verslagen der commissiën volgen als bijlagen **Q, R, S, T, U, V, W, X, Y,** hierachter.

De vergunning, bedoeld bij art. 4, tweede lid der wet tot tot regeling van het middelbaar onderwijs werd aan 21 vreemdelingen verleend.

---

§ 14. TOEZICHT OP HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.

De vier inspecteurs en de plaatselijke commissiën van toezicht oefenden geregeld het toezicht uit dat hun bij de wet is opgedragen.

IV.

§ 15. KOSTEN VAN HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.

OVERZICHT DER UITGAVEN VOOR MIDDELBAAR ONDERWIJS IN 1906 DOOR HET RIJK.

			1906.	1905.	Vermeerdering.
I. Inspecteurs van het middelbaar onderwijs:					
a. jaarwedden	f	12000,00			
b. reis-, verblijf- en bureelkosten		6 882,89			
			f 18 882,89	f 18 474,81	f 408.08
II. Rijks- hoogere burgerscholen:					
a. personeel.					
Bergen op Zoom	f	34 822,26⁵			
's Hertogenbosch		37 361,93			
Tilburg		26 875,11⁵			
Helmond		21 339,16			
Winterswijk		15 406,63⁵			
Gouda		41 550,93⁵			
Alkmaar		33 454,99			
den Helder		29 778,33⁵			

			1906.	1905.	Vermeerdering
Middelburg		f 40 189,14			
Goes		26 849,20⁵			
Utrecht		44 794,00			
Leeuwarden		45 692,47⁵			
Heerenveen		19 643,33			
Zwolle		33 672,77			
Groningen		47 725,38⁵			
Sappemeer		23 336,85			
Warffum		16 408,44			
Assen		25 618,78			
Meppel		16 786,92			
Roermond		30 435,01			
Venlo		19 891,67			
		f 631 693,34			
b. materieel:					
Bergen op Zoom		f 3 980,50⁵			
's Hertogenbosch		4 686,64⁵			
Tilburg		3 745,67			
Helmond		2 403,38⁵			
Winterswijk		3 092,67			
Gouda		4 373,08			
Alkmaar		3 658,29			
den Helder		3 932,48⁵			
Middelburg		5 787,14⁵			
Goes		3 558,21			
Utrecht		15 615,87⁵			
Leeuwarden		7 098,94			
Heerenveen		2 157,70⁵			
Zwolle		4 545,27⁵			
Groningen		5 947,42			
Sappemeer		7 726,96			
Warffum		2 223,07			
Assen		16 676,53			
Meppel		2 120,07⁵			
Roermond		4 382,55			
Venlo		2 400,13			
		110 112,61⁵			
			f 741 805;95⁵	f 727 011,22	f 14 794,73⁵
III. Subsidiën voor inrichtingen van middelbaar onderwijs:					
gemeentelijke hoogere burgerscholen te	Breda	f 10 000,00			
	Arnhem (hoogere burgerschool 5-j. cursus)	7 000,00			
	Arnhem (hoogere burgerschool met 3-j. cursus, met daaraan verbonden handelsklasse)	5 000,00			
	Zutphen	10 000,00			
	Tiel	8 500,00			
	Nijmegen	10 000,00			
	Apeldoorn	7 000,00			

			1906.	1905.	Vermeerdering.
	Zalt-Bommel	f 11 000,00			
	Rotterdam	7 000,00			
	Delft	7 000,00			
	Dordrecht	7 000,00			
	Leiden	7 000,00			
	Schiedam	10 000,00			
	Gorinchem	8 500,00			
	Brielle	6 000,00			
	Haarlem	7 000,00			
gemeentelijke	Zaandam	9 000,00			
hoogere	Hoorn	9 500,00			
burgerscholen	Enkhuizen	7 000,00			
te	Zierikzee	9 500,00			
	Amersfoort	12 000,00			
	Sneek	8 500,00			
	Harlingen	6 000,00			
	Deventer	9 000,00			
	Almelo (Stad)	9 000,00			
	Veendam	8 500,00			
	Winschoten	7 500,00			
	Maastricht	10 000,00			
	Enschedé (Nederlandsche school voor nijverheid en handel)	19 000,00			
Kweekschool voor machinisten te Amsterdam		12 000,00			
Industrieschool voor meisjes te Arnhem		5 500,00			
„ „ „ „ 's Gravenhage		6 000,00			
„ „ vrouwelijke jeugd te Amsterdam		6 500,00			
Vrouwenarbeidschool te Deventer		5 000,00			
Industrie- en huishoudschool te Amersfoort		3 500,00			
Kook- en huishoudschool te Arnhem		1 500,00			
Industrieschool voor meisjes te Rotterdam		6 250,00			
Huishoud- en industrieschool te Alkmaar		5 000,00			
Industrie- en huishoudschool te Zwolle		5 500,00			
Utrechtsche industrie- en huishoudschool		4 000,00			
Haarlemsche huishoud- en industrieschool		4 500,00			
Vakschool voor meisjes te 's Gravenhage		7 000,00			
De Dordtsche industrie- en huishoudschool		2 500,00			
Industrieschool voor meisjes te Groningen		3 500,00			
Schiedamsche huishoudschool		3 000,00			
Leeuwarder industrie- en huishoudschool		4 000,00			
			f 337 750,00	f 327 250,00	f 10 500,00
IV. Subsidiën aan scholen voor ambachtsonderwijs te:					
Groningen		f 13 736,00			
Leiden		8 300,00			
Rotterdam		11 000,00			
Haarlem		11 000,00			

		1906.	1905.	Vermeerdering.
Leeuwarden	f 17 400,00			
Amsterdam	11 900,00			
Arnhem	15 000.00			
's Gravenhage	10 000,00			
Zierikzee	3 200,00			
Utrecht	15 000,00			
Alkmaar	9 670,00			
Goes	6 000,00			
Dordrecht	6 500,00			
Gorinchem	5 500,00			
Middelburg	3 350,00			
Zwolle	8 000,00			
Tiel	7 000,00			
Nijmegen	9 500,00			
Winschoten	8 500,00			
Middelharnis	6 000,00			
Assen	5 500,00			
Tilburg	10 000,00			
Sneek	5 000,00			
Deventer	6 000,00			
Steenwijk	5 500,00			
Apeldoorn	7 200,00			
Harlingen	7 750,00			
Amersfoort	8 000,00			
Eindhoven	8 200,00			
Veendam	7 500,00			
Brielle	4 000,00			
Venlo	5 000,00			
Appingedam	5 400,00			
Oud-Beijerland	5 000,00			
Hulst	6 000,00			
		f 282 606,00	f 255 956,00	f 26 650,00
V. Subsidiën aan scholen voor zeevaartkundig onderwijs te:				
Schiermonnikoog	f 5 800,00			
Harlingen	3 300,50			
Vlieland	900,00			
Delfzijl	6 000,00			
Terschelling	3 250,00			
Amsterdam (Zeevaartschool in het Zeemanshuis)	6 000,00			
Rotterdam	6 000,00			
Groningen	6 000,00			
den Helder	3 000,00			
Volendam	160,00			
Eiland Marken	250,00			
Maassluis	400,00			
Vlissingen	3 000,00			

		1906.	1905.	Vermeerdering.
Katwijk aan Zee.	f 375,00			
Enkhuizen	300,00			
		f 44 735,00	f 44 645,00	f 90,00
VI. Reis- en verblijfkosten en vacatiegelden van de leden der commissiën tot het afnemen der eindexamens voor de hoogere burgerscholen benevens verdere kosten van die examens (1).		60 896,62[5]	86 971,33[5]	— 26 074,71
VII. Reis- en verblijfkosten en vacatiegelden van de leden der commissiën tot het examineeren van hen die eene akte van bekwaamheid voor het middelbaar onderwijs, eene der akten van bekwaamheid vermeld in art. 86, of eene akte van bekwaamheid voor het handteekenen, vermeld in art. 87 der wet tot regeling van het lager onderwijs, wenschen te ontvangen, benevens verdere kosten van die examens		68 823,08[5]	64 772,98[5]	4 050,10
VIII. Verschillende uitgaven voor speciale inrichtingen voor onderwijs, gratificatiën, hulp- en aanmoedigingsmiddelen:				
a. subsidiën aan instituten voor doofstommen en idioten:				
Instituut voor doofstommen te St. Michielsgestel.	f 2 000,00			
„ „ „ „ Rotterdam	6 000,00			
„ „ „ „ Groningen	6 000,00			
Geneeskundig gesticht voor minderjarige idioten te 's Gravenhage	3 000,00			
b. gratificatiën en verdere aanmoedigingsmiddelen	—			
c. subsidie aan de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	4 000,00			
d. subsidie aan de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs op de eilanden Voorne en Putten	400,00			
e. subsidie aan het Genootschap „Mathesis Scientiarum Genitrix te Leiden, ten behoeve van opleiding van electro-technische werklieden.	2 900,00			
f. subsidie aan de gemeente Rotterdam, ten behoeve der Rijnschippersschool aldaar	500,00			
g. subsidie aan de afdeeling Amsterdam van de Vereeniging van fabrieks- en handwerksnijverheid in Nederland ten behoeve van eene vakschool voor schoenmakers	300,00			
h. subsidie aan de Vereeniging ter bevordering van de opleiding tot instrumentmaker te Leiden, ten behoeve van een door haar gegeven cursus	3 200,00			
i. subsidie aan de gemeente Enschedé ten behoeve van hare ambachtsavondschool	3 500,00			
j. subsidie aan de Vereeniging ter bevordering van vakonderwijs voor kleermakers te Arnhem ten behoeve harer vakschool	1 000,00			
k. subsidie aan de Vereeniging ter bevordering van vakonderwijs voor kleermakers te Utrecht ten behoeve harer vakschool	1 000,00			
l. subsidie aan den Bond van leeraressen bij het huishoudonderwijs ter tegemoetkoming in de kosten vanwege dien bond afgenomen examens	300,00			
		34 100,00	32 800,00	1 300,00
Voorts werden nog door het Rijk uitgegeven:				
IX. Subsidiën aan teekenscholen en academiën, benevens medailles voor de leerlingen dier scholen en verdere kosten tot het houden van toezicht op en verbetering van het teekenonderwijs:				
Koninklijke school voor nuttige en beeldende kunsten te 's Hertogenbosch.	6 000,00			
Avondteekenschool voor den ambachtsstand te Zalt-Bommel	650,00			
Kunstnijverheidsteekenschool „Quellinus" te Amsterdam . .	5 500,00			

(1) De examens Polytechnische School zijn vervallen.

		1906.	1905.	Vermeerdering.
Academie Minerva, afdeeling beeldende kunsten, te Groningen	f 3 950,00			
Teekenschool te Roermond	4 500,00			
„ „ Edam	1 800,00			
Industrieschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand te Amsterdam	2 300,00			
Teekenschool voor kunstambachten te Amsterdam	4 000,00			
„ der avondambachtsschool voor timmerlieden „Concordia inter nos" te Amsterdam	5 600,00			
Avondteekenschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand te Amsterdam	6 100,00			
Teeken- en schilderschool van den Roomsch-Katholieken Volksbond, afdeeling Amsterdam	2 250,00			
Teekenschool te Borculo	500,00			
Vakteekenschool van het Nederlandsch Werkliedenverbond „Patrimonium", afdeeling Amsterdam	4 000,00			
Avondteekenschool voor scheepsbouwkundigen „de Eenheid" te Amsterdam	1 600,00			
Teeken- en schilderschool der St. Josephsgezellen-vereeniging te Amsterdam	1 250,00			
Teekenschool der Vereeniging tot het geven van teekenonderwijs te Amstelveen	600,00			
Teekenschool der afdeeling Beilen van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	242,00			
Teekenschool te Brielle	500,00			
Teekenscholen der afdeeling Dedemsvaart en omstreken van de Vereeniging „Volksonderwijs" te Avereest	515,00			
School der vereeniging „Avondteekenschool" te Didam	200,00			
Teekenschool voor aankomende werklieden der vereeniging „Industrie" te Doesburg	1 000,00			
Teekenschool der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, departement Gieten	180,00			
Vakteekenschool der Ambachtsvereeniging te Wijhe	800,00			
Avondteekenschool voor ambachtslieden te Heerenveen	1 000,00			
Teekenschool der afdeeling 's Gravenhage van den Nederlandschen Roomsch-Katholieken Volksbond	900,00			
Avondvakteekenschool der Vereeniging „de Ambachtsschool" te Haarlem	1 800,00			
Teekenschool der afdeeling Haarlem van den Nederlandschen Roomsch-Katholieken Volksbond	850,00			
Avondteekenschool te Harderwijk	1 200,00			
Teekenschool te Helmond	850,00			
„ der Vereeniging Hoogeveen ter bevordering van plaatselijken bloei en welvaart	385,00			
Teekenschool van den Roomsch-Katholieken Volksbond, afdeeling Leiden en omstreken	400,00			
Teekenschool van het patronaat voor jeudige werklieden te Maastricht	1 500,00			
Academie van Beeldende Kunsten te 's Gravenhage	5 000,00			
Teekenschool der afdeeling Norg van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	200,00			
Teekenschool van de conferentie „St. Joseph" der Vereeniging van den Heiligen Vincentius à Paulo te Meerssen	250,00			
Teekenschool der Vereeniging „het Bouwvak" te Varseveld (gemeente Wisch)	600,00			
Teekenschool „de Eendracht" te Heino	160,00			

		1906.	1905.	Vermeerdering.
Vakteekenschool te Zevenaar	f 250,00			
Vakteekenschool der Protestantsch Christelijke IJzer- en Metaalbewerkers en aanverwante vakliedenvereeniging „Samenwerking te Rotterdam	1 130.00			
Teekenschool der afdeeling Coevorden van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	185,00			
Teekenschool der afdeeling Roden van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	150,00			
Teekenschool der afdeeling Nieuw-Amsterdam der Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	150,00			
Teekenschool der afdeeling Hummelo en Keppel van het Algemeen Nederlandsch Werkliedenverbond	385,00			
Teekenschool te Grave	500,00			
Teekenschool der afdeeling De Wijk der Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	250,00			
Teekencursus aansluitende aan de burgeravondschool te Vlaardingen	1 500,00			
Avondteekenschool voor ambachtslieden te Warffum	400,00			
Teekenschool der afdeeling Weesp van den Nederlandschen Roomsch-Katholieken Volksbond	150,00			
Teekenschool te Neede	400,00			
„ „ Oosterbeek	400,00			
„ „ Purmerend	800,00			
„ „ Renkum	400,00			
„ der St. Jozefsgezellenvereeniging te Rotterdam	1 500,00			
„ „ Vereeniging tot bevordering van het teekenonderwijs voor ambachtslieden te Sittard	800,00			
Teekenschool der Vereeniging „School voor hand- en bouwkundig teekenen te Tholen”	400,00			
Stadsteekeninstituut te Venlo	2 000,00			
Teekenschool te Waalwijk	650,00			
„ van het departement Wageningen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	2 000,00			
Teekenschool voor toekomstige ambachtslieden der Vereeniging tot bevordering van vakonderwijs te Hattem	190,00			
Teekenschool der Vereeniging van den Heiligen Vincentius van Paulo te 's Gravenhage	700,00			
Teekenschool der St. Joseph-Jongelingen-vereeniging te Soest	700,00			
„ te Boxtel	350,00			
Teekenavondschool te Stad-Doetinchem	800,00			
Avondschool voor aanstaande ambachtslieden te Enkhuizen	1 200,00			
Teekenschool van het Departement Geldermalsen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	400,00			
Teekenschool St. Lucas der Roomsch-Katholieke Werkliedenvereeniging „St. Joseph” te Zwolle	80,00			
Teekencursus der Vereeniging voor Dorpsbelangen te Bergum	275,00			
Teekenschool van het departement Voorschoten der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	150,00			
Vakteekenschool van het Departement Barneveld der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	300,00			
Avondschool voor vakonderwijs te Zierikzee	1 500,00			
Teekencursus der afdeeling Sleen van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	50,00			

		1906.	1905.	Vermeerdering.
Teekencursus voor handwerkslieden der Vereeniging „Aalten's belang" te Aalten	f 200,00			
Avondteekenschool te Steenwijk	800,00			
Teekenschool der St. Josephs Vereeniging te Weert.	500,00			
Ambachtsteekenschool te Woerden	600,00			
Teekenschool van het departement Wijk bij Duurstede der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	400,00			
Teekenschool der Vereeniging „de Ambachtsavondschool" te Zeist	1 200,00			
Teekenschool van het Departement Zuidlaren der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.	280,00			
Kunstnijverheid-, vak- en teekenschool der Geld. Vereeniging voor kunstnijverheid te Zutphen	3 250,00			
Teekenschool voor jeugdige werklieden der Vereeniging tot bevordering van het teekenonderwijs in de gemeente Echt	600,00			
Teekenschool „de avondschool voor ambachtslieden" te Goes.	1 500,00			
„ der afdeeling Nieuw-Buinen van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	200,00			
Teekenschool te Dodewaard van het departement Hein en Dodewaard der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.	250,00			
Teekenschool te Zutphen	1 000,00			
„ „ Bussum	1 000,00			
„ der Nijverheidsvereeniging voor goud- en zilversmeden te Schoonhoven	2 000,00			
Het Utrechtsche museum van kunstnijverheid te Utrecht	1 000,00			
Genootschap Kunstoefening te Arnhem	1 400,00			
Teekenschool van het musum van kunstnijverheid te Haarlem	5 000,00			
Stadsteekeninstituut te Maastricht	2 400,00			
Teekenschool van het departement Scheveningen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	300,00			
Teekenschool der afdeeling Diever—Dwingeloo der Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	150,00			
Teekenschool van het departement Wolvega der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	300,00			
Dagteeken- en kunstambachtsschool voor meisjes der Maatschappij voor den Werkenden Stand te Amsterdam.	2 000,00			
Teekenschool der afdeeling Smilde van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe.	180,00			
Teekencursus der afdeeling Borger van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe.	400,00			
Teekenschool der afdeeling Ruinerwold van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	125,00			
Teekenschool der Vereeniging „Patronaatscommissie" te Voorburg	300,00			
Teekencursus der Vereeniging voor ambachtsonderwijs te Terwolde, gemeente Voorst.	270,00			
School der Vereeniging „de Ambachtsavondschool" te Oldenzaal	800,00			
Avondschool voor ambachtslieden te Gouda	1 500,00			
Teekenschool van het departement Eelde der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	175,00			
School voor voortgezet vakonderwijs te Tiel.	930,00			
Teekenschool der St. Jozefsvereeniging te Ulft.	265,00			
Ambachtsteekenschool van het departement Baarn der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	900,00			

		1906.	1905.	Vermeerdering.
Ambachtsteekenschool te Elburg	f 500,00			
Teekenschool der Vereeniging „Vereenigde Handswerklieden" te Neuzen	550,00			
Ambachtsteekenschool te Culemburg.	425,00			
Teekenschool te Buinerveen der afdeeling Nieuw-Buinen van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	225,00			
Teekenschool der afdeeling Emmen van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe.	390,00			
Vakteekenschool te Dordrecht	500,00			
Teekencursus der afdeeling Weesp van het Nederlandsch Werkliedenverbond „Patrimonium".	100,00			
School der Vereeniging „de Ambachtsteekenschool te Vianen"	450,00			
Teekenschool te Alblasserdam	425,00			
Vakteekenschool voor ambachtslieden van het Departement Grijpskerk der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	150,00			
Avondschool voor handwerkslieden te Vlissingen	1 500,00			
Teekenschool te Eindhoven	1 200,00			
Reis- en verblijfkosten	938,46			
Belooning voor het houden van toezicht	500,00			
Medailles	117,25			
		f 130 372,71	f 114 862,80	f 15 509,91
X. Normaalschool voor teekenonderwijzers.				
a. Personeel	f 16 662,48[5]			
b. Materieel	6 299,65			
		22 962,13[5]	22 862,42	99,71[5]
XI. School voor kunstnijverheid.				
a. Personeel	f 17 647,50			
b. Materieel	6 648,92			
		24 296,42	24 387,49[5]	— 91,07[5]
Totaal der Rijksuitgaven . . .		f 1767 230,82	f 1719 994,06[5] (1)	f 47 236,75[5]
Van deze uitgaven zijn de volgende inkomsten af te trekken:				
Opbrengst der schoolgelden: (2)				
Rijksnormaalschool voor teekenonderwijzers	f 2 505,00			
Rijksschool voor kunstnijverheid	1 655,00			
Rijks- hoogere burgerschool te:				
's Hertogenbosch.	4 306,75			
Helmond	2 106,50			
Tilburg	2 119,00			
Bergen op Zoom	4 925,00			
Winterswijk	1 373,75			
Gouda	4 299,75			
Alkmaar.	2 850,00			
den Helder.	3 168,50			

(1) De uitgaven voor de Polytechnische School en Technische Hoogeschool zijn onder dit bedrag niet begrepen.

(2) In verband met de omzetting der Polytechnische School tot Technische Hoogeschool wordt die inrichting hier buiten beschouwing gelaten, evenals bij de uitgaven is geschied.

		1906.	1905.	Vermeerdering.
Middelburg.	f 5 963,00			
Goes	3 924,00			
Utrecht	10 905,00			
Leeuwarden	10 127,50			
Heerenveen	1 821,50			
Zwolle	6 018,75			
Groningen.	11 445,00			
Sappemeer	2 602,50			
Warffum	869,00			
Assen.	1 989,25			
Meppel	2 035,25			
Roermond	2 746,25			
Venlo.	1 424,25			
Batig slot der gelden, ontvangen voor de akte-examens . .	1 097,51			
		f 92 278,01	(1) f 92 135,49⁵	f 142,51⁵
Zuiver bedrag der Rijksuitgaven in 1905 . . .		f 1 674 952,81	f 1 627 958,57⁵	f 46 994,23⁵

(1) In verband met de omzetting der Polytechnische School tot Technische Hoogeschool wordt die inrichting hier buiten beschouwing gelaten, evenals bij de uitgaven is geschied.

Thans volgt hier eene opgave der uitgaven, sedert 1895 door het Rijk ten behoeve van het middelbaar onderwijs gedaan:

1895 . . .	f 1 536 294,67	1901 . . .	f 1 757 086,93
1896 . . .	1 505 667,39⁵	1902 . . .	1 953 131,51⁵
1897 . . .	1 554 860,38⁵	1903 . . .	2 052 355,60
1898 . . .	1 731 676,81	1904 . . .	2 012 345,97
1899 . . .	2 038 956,34⁵	1905 . . .	2 213 806,27⁵
1900 . . .	2 128 332,75	1906 . . .	1 572 599,55⁵

De uitgaven voor teekenacademiën en inrichtingen voor doofstommen en idioten zijn hieronder niet begrepen.

De ontvangsten van het Rijk waren sedert 1895:

1895 . . .	141 621,49	1901	f 242 974,92
1896 . . .	161 007,77⁵	1902	260 903,28
1897 . . .	202 287,43	1903	281 551,36
1898 . . .	218 686,40	1904	296 259,24⁵
1899 . . .	238 493,25	1905	263 835,49⁵
1900 . . .	251 923,50	1906	92 278,01

De volgende tabel vermeldt de uitgaven en ontvangsten der gemeenten voor hoogere burgerscholen en burgerscholen.

OVERZICHT DER UITGAVEN EN ONTVANGSTEN DOOR DE GEMEENTEN TEN BEHOEVE VAN DE HOOGERE BURGERSCHOLEN EN BURGERSCHOLEN IN 1906.

GEMEENTEN.	UITGAVEN.						INKOMSTEN.				Zuiver bedrag der uitgaven.
	PERSONEEL.		MATERIEEL.		Commissiën van toezicht.	Totaal.	Subsidiën van het Rijk.	SCHOOLGELDEN.		Totaal.	
	Hoogere burgerscholen.	Burgerscholen.	Hoogere burgerscholen.	Burgerscholen.				Aan de gemeentelijke hoogere burgerscholen.	Aan de burgerscholen.		
's Hertogenbosch	—	f 1 550,00	—	f 247,50[5]	f 24,50	f 1 822,00[5]	—	—	f 1,60	f 1,60	f 1 820,40[5]
Breda	f 38 557,00	—	f 2 068,11[5]	—	72,90	40 698,01[5]	f 10 000,00	f 12 178,50	—	22 178,50	18 519,51[5]
Tilburg	—	8 117,50	—	510,42	—	8 627,92	—	—	216,00	216,00	8 411,92
Helmond	—	935,00	—	4,60	25,00	964,60	—	—	94,50	94,50	870,10
Arnhem, school met 5-jarigen cursus	44 296,64[5]	—	9 718,29[5]	—	321,61	54 336,55	7 000,00	11 839,00	—	18 839,00	35 497,55
" " " 3- " "	21 856,66[5]	—	3 214,43	—	—	25 071,09[5]	5 000,00	3 419,75	—	8 419,75	16 651,34[5]
Nijmegen	38 707,41	6 096,66[5]	f 5 633,58[5]		100,00	50 537,66	10 000,00	11 570,83[5]	1 146,50	22 717,33[5]	27 820,32[5]
Apeldoorn	20 500,00	—	2 877,14	—	10,00	23 387,14	7 000,00	5 400,00	—	12 400,00	10 987,14
Tiel	17 416,54[5]	1 322,52	2 014,51[5]	f 27,85	50,00	20 831,43	8 500,00	3 677,50	132,00	12 309,50	8 521,93
Zalt-Bommel	20 497,04	—	2 562,57	—	10,00	23 069,61	11 000,00	2 914,50	—	13 914,50	9 155,11
Zutphen	36 402,81	4 183,95	f 4 263,25[5]		75,00	44 925,01[5]	10 000,00	8 505,00	358,00	18 863,00	26 062,01[5]
Brielle	10 750,00	—	1 231,04[5]	—	80,00	12 061,04[5]	6 000,00	1 313,50	—	7 313,50	4 747,54[5]
's Gravenhage (1) scholen met 5-jarigen cursus	149 170,76	—	(2) 29 052,16[5]	—	100,00	226 260,61[5]	—	94 740,99[5]	—	94 740,99[5]	131 519,62
" school voor 3-jarigen cursus	47 937,69[5]	—									
Rotterdam, school met 5-jarigen cursus	64 242,53[5]	—	4 610,63[5]	—	127,85	68 981,02	7 000,00	15 134,59	—	22 134,59	46 846,43
" " " 3- " "	52 676,46	1 940,00	15 993,06	f 468,28	—	71 077,80	—	14 787,50	120,00	14 907,50	56 170,30
Delft	28 772,55	8 989,49	2 592,42	1 958,59[5]	50,00	42 363,05[5]	7 000,00	7 461,25	448,27	14 909,52	27 453,53[5]
Dordrecht	35 066,75[5]	11 655,00	f (2) 8 239,01[5]		326,95	55 287,72	7 000,00	10 312,00	664,00	17 976,00	37 311,72
Leiden	42 167,52[5]	—	3 707,64	—	50,00	45 925,16[5]	7 000,00	11 725,00	—	18 725,00	27 200,16[5]
Schiedam	29 117,69[5]	7 187,08[5]	4 152,75	376,98	100,00	40 934,51	10 000,00	7 758,00	385,00	18 143,00	22 791,51
Gorinchem	16 422,80	1 577,20	f 4 261,50		50,00	22 311,50	8 500,00	4 269,00	34,50	12 803,50	9 508,00
Vlaardingen	—	1 540,00	—	f 493,73[5]	25,00	2 058,73[5]	—	—	270,00	270,00	1 788,73[5]
Amsterdam, 1ste school met 5-jarigen cursus	62 433,66[5]	—	6 926,68[5]	—	1 009,00	70 369,35	—	20 225,72[5]	—	20 225,72[5]	50 143,62[5]
" 2de " " 5- " "	56 804,16[5]	—	6 948,98[5]	—	—	63 753,15	—	21 544,72	—	21 544,72	42 208,43
" 3de " " 5- " "	43 049,99[5]	—	11 257,05[5]	—	—	54 307,05	—	17 597,00	—	17 597,00	36 710,05
" 1ste " " 3- " "	54 820,83	—	4 055,26[5]	—	—	58 876,09[5]	—	11 500,80	—	11 500,80	47 375,29[5]
" 2de " " 3- " "	53 325,33[5]	—	4 307,70[5]	—	—	57 633,04	—	8 332,16	—	8 332,16	49 300,88
" 4de " " 3- " "	54 338,33	—	4 727,26	—	—	59 065,59	—	11 055,34	—	11 055,34	48 010,25
Alkmaar	—	6 820,77	—	1 867,71[5]	50,00	8 738,48[5]	—	—	457,50	457,50	8 280,98[5]
den Helder	—	6 606,17	—	1 542,48	6,10	8 154,75	—	—	929,20	929,20	7 225,55
Haarlem	74 573,79	15 197,43	(3) 108 021,30	2 115,79	71,51	199 979,82	7 000,00	22 205,00	1 711,50	30 916,50	169 063,32
Hilversum	30 198,74	7 407,45[5]	4 798,65[5]	2 665,99[5]	25,00	45 095,84[5]	—	21 981,12[5]	709,00	22 690,12[5]	22 405,72
Hoorn	21 200,09	2 723,24	787,29	197,76	—	24 908,38	9 500,00	4 350,83	242,50	14 093,33	10 815,05
Zaandam	27 735,83[5]	5 412,49[5]	2 216,94[5]	1 400,32[5]	200,00	36 965,60	9 000,00	8 939,00	610,00	18 549,00	18 416,60
Enkhuizen	9 204,06	—	3 543,59	—	80,04	12 827,69	7 000,00	783,81	—	7 783,81	5 043,88
Middelburg	—	7 237,50	—	1 967,38	100,00	9 304,88	—	—	300,00	300,00	9 004,88
Vlissingen	—	3 691,00[5]	—	1 344,22[5]	75,00	5 110,23	—	—	206,00	206,00	4 904,23
Zierikzee	16 952,07	—	1 895,97	—	100,00	18 948,04	9 500,00	37 10,00	—	13 210,00	5 738,04
Utrecht, gemeentelijke school met 5-jarigen cursus	40 596,39	15 633,00[5]	5 140,48[5]	397,60[5]	75,00	61 842,48[5]	—	12 795,00	774,00	13 569,00	48 273,48[5]
" " " " 3- " "	41 665,00[5]	—	4 936,72	—	—	46 601,72[5]	—	10 220,00	—	10 220,00	36 381,72[5]
Amersfoort	37 639,29[5]	3 104,08	4 273,07	964,13	50,00	46 030,57[5]	12 000,00	13 146,00	174,00	25 320,00	20 710,57[5]
Leeuwarden	—	2 714,00	—	651,77	—	3 365,77	—	—	—	—	3 365,77
Harlingen	11 601,67	2 689,29	f 1 509,98[5]		30,00	15 830,94[5]	6 000,00	2 300,00	—	8 300,00	7 530,94[5]
Sneek	17 140,00	1 790,00	718,74	—	80,00	19 728,74	8 500,00	3 658,00	30,00	12 188,00	7 540,74
Stad-Almelo	24 869,58[5]	2 600,00	f 3 038,87[5]		23,65	30 532,11	9 000,00	5 248,25	306,00	14 554,25	15 977,86
Zwolle	—	8 647,99[5]	—	f 2 801,09	100,00	11 549,81[5]	—	—	588,00	588,00	10 961,08[5]
Deventer	19 570,00	7 812,46[5]	1 362,08	246,26	242,11	29 232,91[5]	9 000,00	6 375,00	456,25	15 831,25	13 401,66[5]
Kampen	16 570,00	6 555,00	2 611,12	291,08	50,00	26 077,20	—	3 560,00	—	3 560,00	22 517,20
Enschedé	45 543,57[5]	2 795,00	8 420,09	487,26[5]	150,00	57 395,93	19 000,00	10 824,80[5]	708,90	30 533,70[5]	26 862,22[5]
Groningen	19 405,75	10 575,34	(4) 6 634,34	401,06[5]	114,45	37 130,90[5]	—	3 130,23	367,50	3 497,73	33 633,21[5]
Veendam	20 754,99	—	2 183,34	—	80,00	23 018,33	8 500,00	3 670,00	—	12 170,00	10 848,33
Winschoten	13 614,58[5]	—	1 008,48	—	163,65	14 786,71[5]	7 500,00	2 881,25	—	10 381,25	4 405,46[5]
Assen	—	2 815,00	—	1 188,68[5]	13,79	4 017,47[5]	—	—	240,00	240,00	3 777,47[5]
Meppel	—	1 320,00	—	121,58[5]	8,75	1 450,33[5]	—	—	106,00	106,00	1 344,33[5]
Maastricht	28 563,74	1 700,00	2 989,00	514,00	"	33 766,74	10 000,00	5 941,25	—	15 941,25	17 825,49
Roermond	—	516,66[5]	—	83,20	"	599,86[5]	—	—	—	—	599,86[5]
Venlo	—	2 422,50	249,77	32,70	"	2 704,97	—	—	196,25	196,25	2 508,72
Totaal	f 1 556 730,38	f 183 880,81[5]	f 283 808,71[5]	f 25 370,07	f 4 496,86	f 2 081 233,05[5]	f 252 500,00	f 462 982,21[5]	f 12 982,97	f 728 465,18[5]	f 1 352 767,87
			f 26 946,21								

(1) De kosten van het personeel der hoogere burgerscholen met 5-jarigen cursus te 's Gravenhage konden niet gesplitst worden opgegeven. In de kosten van het materieel en in de opbrengst der schoolgelden van de hoogere burgerscholen voor jongens te 's Gravenhage zijn tevens begrepen onderscheidenlijk de kosten van het materieel en de opbrengst der schoolgelden van de middelbare school voor meisjes. Ook die bedragen konden niet worden gesplitst.

(2) Hierin zijn ook begrepen de kosten van het materieel der middelbare school voor meisjes.

(3) Hieronder is begrepen een bedrag van f 104 491,87[5] voor den bouw eener nieuwe hoogere burgerschool, zijnde de 1ste termijn van betaling.

(4) In dit bedrag zijn begrepen de kosten van verlichting en verwarming en onderhoud van de middelbare meisjesschool van de burgeravondschool c. a. en van de handelsschool, aangezien deze voor splitsing niet vatbaar zijn.

Hierbij zijn te voegen de kosten van:

1°. de middelbare scholen voor meisjes te Arnhem, Rotterdam, Dordrecht, 's Gravenhage, Leiden, Amsterdam, Haarlem, Utrecht, Leeuwarden, Deventer en Groningen;

2°. de handelsschool te Amsterdam;

3°. „ „ „ Rotterdam;

4°. „ „ „ Groningen;

Deze uitgaven bedroegen voor de:

	Personeel.	Materieel.	Totaal.
meisjesschool te Arnhem	f 15 066,67	f 1 570,58⁵	f 16 637,25⁵
„ Rotterdam	39 820,32	4 225,61	44 045,93
„ Dordrecht	13 217,00	(1) —	13 217,00
„ 's Gravenhage	36 618,62	(1) —	36 618,62
„ Leiden	16 082,99	2 518,55	18 601,54
„ Amsterdam	50 852,66⁵	5 125,83	55 978,49⁵
„ Haarlem	22 078,75	860,50⁵	22 939,25⁵
„ Utrecht	26 989,58	2 384,03	29 373,61
„ Leeuwarden	17 200,00	1 905,34	19 105,34
„ Deventer	1 375,00	350,05	11 725,05
„ Groningen	24 015,00	820,89⁵	24 835,89⁵
handelsschool te Amsterdam	83 447,16⁵	6 988,56⁵	90 435,73
handelsschool te Rotterdam	45 830,82	3 229,30⁵	49 060,12⁵
handelsschool te Groningen	6 994,44	889,82	884,26
Totaal	f 409 589,02	f 30 869,08⁵	f 440 458,10⁵

De opbrengst der schoolgelden was aan de:

meisjesschool te	Arnhem	f 3 102,50
„	Rotterdam	10 075,00
„	Dordrecht	4 850,00
„	's Gravenhage	(2) —
„	Leiden	4 770,00
„	Amsterdam	31 438,77⁵
„	Haarlem	22 939,25⁵
„	Utrecht	10 107,50
„	Leeuwarden	3 378,12⁵
„	Deventer	4 264,00
„	Groningen	10 465,00
handelsschool „	Amsterdam	60 159,78
„	Rotterdam	9 330,15
„	Groningen	1 327,50
	Totaal	f 176 207,58⁵

(1) Begrepen in de uitgaven voor materieel bij de hoogere burgerschool(en).

Ten aanzien van vorenstaande tabellen valt nog het volgende op te merken:

(2) Begrepen in het bedrag der schoolgelden bij de hoogere burgerscholen. Het bedrag, ontvangen als schoolgeld van de leerlingen der middelbare school voor meisjes, kon niet afzonderlijk worden opgegeven.

Door de gemeente Bergen op Zoom werd over 1906 f 2000 bijgedragen in de kosten van uitbreiding der aldaar gevestigde Rijks- hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus tot eene met 5-jarigen cursus.

Door de gemeente Goes werd over 1906 f 2500 bijgedragen in de kosten der bezoldiging van het onderwijzend personeel aan de met 1 September 1901 tot Rijksinrichting verheven hoogere burgerschool aldaar.

Daarentegen betaalt het Rijk jaarlijks aan de gemeente f 250 voor het gebruik der directeurswoning. Laatstbedoeld bedrag wordt met de bijdrage der gemeente onmiddellijk verrekend, zoodat de gemeente jaarlijks f 2250 in 's Rijks kas stort, onder de mits, dat zoodra de directeurswoning niet meer bij het Rijk in gebruik is, de volle f 2500 moet worden gestort.

De uitgaven voor materieel konden te Nijmegen, Zutphen, Dordrecht, Gorinchem, Harlingen en Stad-Almelo niet afzonderlijk worden opgegeven voor de hoogere burgerschool en de burgerschool — te Dordrecht en te 's Gravenhage ook niet voor de middelbare meisjesschool —.

Evenals vroeger zijn de uitgaven voor de commissiën van toezicht voor het geheel in de tabel opgenomen, ook al hadden zij, zooals dikwijls het geval was, nog andere scholen onder haar beheer.

Sedert 1895 zijn door de gemeenten de volgende uitgaven gedaan voor hoogere burgerscholen en burgerscholen:

1895	f 1 678 138,61⁵
1896	1 652 663,35⁵
1897	1 650 555,47
1898	1 762 302,81
1899	1 748 451,53⁵
1900	1 802 723,81⁵
1901	1 847 370,72⁵
1902	1 987 839,61⁵
1903	2 235 691,93
1904	2 261 303,18
1905	2 325 776,69⁵
1906	2 521 691,16

De ontvangsten waren in:

1895	f 604 026,49
1896	607 760,44
1897	646 421,67
1898	657 865,16⁵
1899	683 326,83
1900	712 617,43⁵
1901	747 183,38
1902	779 376,36
1903	833 471,60
1904	851 383,48
1905	867 694,35⁵
1906	904 672,77

Evenals in vorige verslagen volgt hier eene samentrekking der uitgaven, door Rijk en gemeenten in 1906 gedaan voor het middelbaar onderwijs, volgens de wet van 1863.

Toezicht op het middelbaar onderwijs:		
a. inspecteurs	f 18 882,89	
b. commissiën van toezicht .	4 496,86	
		f 23 379,75
Rijks- hoogere burgerscholen		741 805,95[5]
gemeentelijke hoogere burgerscholen. . . .		1 867 485,30[5]
burgerscholen		209 250,88[5]
handelsschool te Rotterdam		49 060.12[5]
handelsschool te Amsterdam.		90 435,73
handelsschool te Groningen		7 884,26
scholen voor middelbaar onderwijs voor meisjes		293 077,99
examencommissiën		129 719,71
Totaal der uitgaven in 1906. . .		f 3 412 099,71

Van bovengenoemde inrichtingen werden de volgende ontvangsten verkregen:

schoolgelden door het Rijk geheven . . .	f 87 020,50
idem door de gemeenten geheven	652 172,77
batig slot der gelden ontvangen voor de akte-examens	1 097,51
Totaal der ontvangsten in 1905 . .	f 740 290,78

Het zuiver bedrag der uitgaven van het Rijk en de gemeenten voor het middelbaar onderwijs ingericht volgens de wet van 1863, was alzoo f 2 671 808,93. (1)

De uitgaven der gemeenten voor gemeentelijke vakscholen, en de inkomsten daarvan verkregen, worden in de volgende tabel vermeld.

(1) De Polytechnische School en de subsidiën aan bijzondere inrichtingen zijn hier buiten beschouwing gelaten.

OVERZICHT DER UITGAVEN EN ONTVANGSTEN DOOR DE GEMEENTEN TEN BEHOEVE VAN HARE VAKSCHOLEN IN 1906.

GEMEENTEN.	NAAM DER SCHOOL.	UITGAVEN.				INKOMSTEN.					Zuiver bedrag der uitgaven van de in kolom 1 bedoelde gemeenten.
						SUBSIDIËN			Schoolgelden en andere inkomsten.	Totaal.	
		Personeel.	Materieel.	Commissiën van toezicht.	Totaal.	van het Rijk.	van de provincie	van andere gemeenten.			
Noordbrabant.											
Bergen op Zoom.	Teekenschool	f 2 912,50	f 324,49	f 50,00	f 3 286,99	—	f 900,00	—	f 482,31	f 1 382,31	f 1 904,68
Boxmeer.	Idem	431,50	53,18	—	484,68	—	—	—	34,05	34,05	450,63
Boxtel	Idem	600,00	258,53	—	858,53	f 350,00	91,58	—	5,85	447,43	411,10
Breda.	Ambachtsschool	10 805,67	4 290,36	—	15 096,03	—	926,94	—	13 146,57[5]	14 073,51[5]	1 022,51[5]
Idem	Teekenschool	4 480,00	462,76[5]	—	4 942,76[5]	—	900,00	—	—	900,00	4 042,76[5]
Grave.	Idem	1 475,00	244,64[5]	—	1 719,64[5]	500,00	514,73[5]	—	—	1 014,73[5]	704,91
Helmond	Idem	1 455,00	130,75	—	1 585,75	850,00	363,16	—	153,00	1 366,16	219,59
's Hertogenbosch.	Koninklijke school voor nuttige en beeldende kunsten	9 651,50	2 676,70	—	12 328,20	5 000,00	900,00	—	276,50	6 176,50	6 151,70
Idem	Ambachtsschool	2 700,00	1 853,08[5]	—	4 553,08[5]	—	1 000,00	—	617,81[5]	1 617,81[5]	2 935,27
Klundert	Teekenschool	25,00	—	—	25,00	—	—	—	—	—	25,00
Lith	Teekencursus	336,55	13,06	—	349,61	—	—	—	7,00	7,00	342,61
Oisterwijk	Teekenschool	307,50	189,30[5]	—	496,80[5]	—	104,21	—	42,00	146,21	350,59[5]
Oosterhout	Idem	661,00	454,92	—	1 115,92	—	394,73[5]	—	—	394,73[5]	721,18[5]
Oss	Idem	200,00	23,51	—	223,51	—	—	—	14,00	14,00	209,51
Ravenstein	Idem	1 300,00	312,63[5]	—	1 612,63[5]	—	—	—	1 584,00	1 584,00	28,63[5]
Roosendaal c. a.	Idem	1 900,00	344,57[5]	—	2 244,57[5]	—	900,00	—	369,20	1 269,20	975,37[5]
Steenbergen	Idem	441,70	98,90	—	540,60	—	—	—	—	—	540,60
Uden.	Idem	140,00	43,55	—	183,55	—	—	—	—	—	183,55
Veghel	Idem	300.00	239,58	—	539,58	—	—	—	—	—	539,58
Waalwijk	Idem	1 200,00	1 051,76[5]	—	2 251,76[5]	650,00	341,05	—	168,00	1 159,05	1 092,71[5]
Zevenbergen	Idem	175,00	41,00	—	216,00	—	63,16	—	78,00	141,16	74,84
Eindhoven	Idem	1 414,61	1 125,69[5]	50,00	2 590,30[5]	1 200,00	378,95	—	436.50	2 015,45	574,85[5]
Gelderland.											
Arnhem	Avondschool voor handwerkslieden	10 542,92	2 274,92[5]	—	12 817,84[5]	—	—	—	890,50	890,50	11 927,34[5]
Culenborg	Ambachtsteekenschool	865,00	110,19	—	975,19	425,00	100,00	—	112,00	637.00	338,19
Stad Doetinchem.	Avondschool voor ambachtslieden	1 600,00	781,69[5]	25,00	2 406,69[5]	800,00	200,00	—	557,50	1 557,50	849,19[5]
Elburg	Ambachtsteekenschool	1 190,00	321,97	—	1 511,97	500,00	120,00	f 15,00	211,00	846,00	765,97
Harderwijk.	Avondteekenschool	1 981,99[5]	778,45	—	2 760,44[5]	1 200,00	280,00	—	121,50	1 601,50	1 158,94[5]
Nijkerk	Inrichting voor rechtlijnig teekenen	194,10	302,63	—	496,73	—	—	—	100,00	100,00	396,73
Tiel	School voor voortgezet vakonderwijs	1 740,00	328,53	—	2 068,53	930,00	186,00	—	117,00	1 233,00	835,53
Wijchen.	Vakteekenschool	490,00	122,92	20,00	632,92	—	—	—	—	—	632,92
Zalt-Bommel	Avondteekenschool v. d. ambachtsstand	1 275,00	383,92	—	1 658,92	650,00	172,00	—	56,25	878,25	780,67
Zutphen	Avondteekenschool	1 350,00	570,45	—	1 920,45	1 000,00	192,00	—	162,00	1 354,00	566,45
Zuidholland.											
Alblasserdam	Avondvakteekenschool	340,00	1 723,54	—	2 063,54	425,00	120,00	—	79,15	624,15	1 439,39
Bodegraven	Ambachtsteekenschool	225,00	69,67	—	294,67	—	100,00	—	20,00	120,00	174,67
Brielle	Avondteekenschool	906,19	415,90	—	1 322,09	500,00	250,00	—	150,00	900,00	422,09
Gouda	Handelscursus	3 860,44	870,76[5]	—	4 731,20[5]	1 500,00	250,00	—	1 268,50	3 018,50	1 712,70[5]
Idem	Avondschool voor ambachtslieden	4 721,25	1 034,39	—	5 755,64	1 500,00	1 000,00	—	299,10	2 799,10	2 956,54
's Gravenhage	Zeevaartkundige school	1 400,00	179,87	—	1 579,87	—	—	—	—	—	1 579,87
Maassluis	Ambachtsteekenschool	572,00	19,03	—	591,03	—	100,00	—	165,00	265,00	326,03

GEMEENTEN.	NAAM DER SCHOOL.	UITGAVEN. Personeel.	Materieel.	Commissiën van toezicht.	Totaal.	INKOMSTEN. SUBSIDIËN van het Rijk.	van de provincie.	van andere gemeenten.	Schoolgelden en andere inkomsten.	Totaal.	Zuiver bedrag der uitgaven van de in kolom 1 bedoelde gemeenten.
Rotterdam	Zeevaartschool	f 23 038,62⅝	f 3 477,24⅝	—	f 26 515,87	f 6 000,00	—	—	f 2 695,00	f 8 695,00	f 17 820,87
Idem	Rijnschippersschool	605,50	260,57⅝	—	866,07⅝	500,00	—	—	39,00	539,00	327,07⅝
Vlaardingen	Voortgezette cursus der burgeravondschool	2 730,00	869,39⅝	—	3 599,39⅝	1 500,00	f 500,00	—	196,00	2 196,00	(3) 1 403,39⅝
Noordholland.											
Bussum	Teekenschool	1 900,00	317,70⅝	—	2 217,70⅝	1 000,00	—	—	285,00	1 235,00	932,70
Edam	Idem	3 375,00	1 206,11	f 150,00	4 731,11	1 800,00	1 300,00	f 142,00	301,00	3 543,00	1 188,11
Enkhuizen	Avondschool voor aanstaande ambachtslieden	2 090,00	4 770,73	—	6 860,73⅝	1 200,00	600,00	—	112,50	1 912,50	4 948,23⅝
den Helder	Zeevaartschool	6 050,00	604,36	—	6 654,36	3 000,00	—	—	662,00	3 662,00	2 992,36
Purmerend	Teekenschool	2 800,00	123,77⅝	—	2 923,77⅝	800,00	600,00	—	121,87⅝	1 521,87⅝	1 401,90
Terschelling	Zeevaartschool	6 800,00	1 349,07⅝	30,00	8 179,07⅝	3 250,00	3 250,00	—	763,25	7 263,25	915,82⅝
Vlieland	Idem	2 200,00	203,62⅝	—	2 403,26⅝	900,00	900,00	—	179,50	1 979,50	423,76⅝
Zeeland.											
Goes	Avondschool voor ambachtslieden	3 960,15	533,48	25,00	4 518,63	1 500,00	100,00	—	375,33	1 975,33	2 543,30
Neuzen [1])	School voor onderwijs in het rechtlijnig en bouwkundig teekenen	4,12⅝	1,09	—	5,21⅝	—	—	—	3,50	3,50	1,71⅝
Vlissingen	Avondschool voor handwerkslieden	592,50	4 918,11⅝	—	5 510,61⅝	1 500,00	166,66⅔	—	26,00	1 692,66⅔	3 817,95
Zierikzee	Avondschool voor vakonderwijs	3 325,00	619,01	—	3 944,01	1 500,00	500,00	—	258,00	2 258,00	1 686,01
Friesland.											
Schiermonnikoog	Zeevaartschool	6 241,11⅝	373,53⅝	—	6 614,65	5 800,00	600.00	—	419.25	6 819,25	— 204,60
Overijssel.											
Deventer	Ambachtsschool	12 428,10⅝	3 626,50	—	16 054,60⅝	6 000,00	1 789,21	—	680,30	8 469,51	7 585,09⅝
Enschedé	Ambachtsavondschool	7 263,89	1 402,64	—	8 666,53	3 500,00	1 000,00	—	1 222.50	5 722,50	2 944,03
Kampen	Teekenschool	1 4⁰2,50	60,69⅝	—	1 493,19⅝	—	—	—	—	—	1 493,19⅝
Groningen											
Delfzijl	School voor zeevaartkunde	7 400,00	503,70	64,68	7 968,38	6 000,00	500,00	—	698,00	7 198,00	770,38
Ten Boer	School voor vakteekenonderwijs [2])	7,20	9,95	—	17,15	—	—	—	—	—	17,15
Warffum	Avondteekenschool voor ambachtslieden	1 041,81	136,96⅝	—	1 178,77⅝	399,00	—	—	112,93⅝	511,93⅝	666,84
Winschoten	Handelsschool	8 800,44	763,46	—	9 563,90	2 992,52	—	—	3 717,68	6 710,20	2 853,70
Drenthe.											
Assen	Handelsafdeeling verbonden aan de burgeravondschool	1 695,00	42,77⅝	—	1 737,77⅝	1 600,00	—	—	75,00	1 675,00	62,77⅝
Limburg.											
Maastricht	Teekeninstituut	5 206,00	1 593,49	—	6 799,49	2 400,00	300,00	—	267,00	2 967,00	3 832,49
Roermond	Teekenschool	5 766,66⅔	2 108,06	—	7 874,72⅝	4 500,00	300,00	—	201,75	5 001,75	2 872,97⅝
Venlo	Idem	3 130,00	549,67	—	3 679,67	2 000,00	300,00	—	137,50	2 437,50	1 242,17
Idem	Handelscursus	612,50	149,91	—	762,41	—	—	—	138,75	138,75	623,66
Venray	Ambachtsteekenschool	300,00	93,68	—	393,68	—	250,00	—	43,80	293,80	99,88
	Totaal	f 196 962,55	f 55 190,81	f 414,68	f 252 568,04	f 77 621,52	f 23 804,39⅝	f 157,00	f 35 456,72	f 137 039,63⅝	f 115 528,40⅝

[1]) Opgeheven 1 Februari 1906.

[2]) Het onderwijs werd in 1906 ingevoerd en alleen gegeven gedurende de maand December.

[3]) Het bedrag, dat ten laste der gemeente komt, bedraagt f 1956,88⅝, alzoo f 553,49 meer, zijnde deze som de jaarlijksche annuïteit eener geldleening, groot f 11 880, berekend over 50 jaren, aangegaan voor het stichten van het gebouw, waarin de voortgezette cursus wordt gehouden.

De subsidiën, door de gemeenten verleend aan bijzondere vakscholen, worden vermeld in de volgende tabel.

SUBSIDIËN DOOR GEMEENTEN VERLEEND AAN BIJZONDERE VAKSCHOLEN IN 1906.

Gemeente waar de school gevestigd is.	Naam der school.	Subsidie van de gemeente waar de school gevestigd is.	Subsidiën van andere gemeenten.	Totaal.
Noorbrabant.				
Eindhoven	Ambachtsschool	f 2 500,00	f 300,00	f 2 800,00
Geertruidenberg	School voor bouwkundig en handteekenen	153,78	—	153,78
's Hertogenbosch	School voor handenarbeid	200,00	—	200,00
Raamsdonk	Teekenschool	150,00	—	150,00
Tilburg	Ambachtsschool	4 600,00	—	4 600,00
Idem	Industrieschool	2 350,00	—	2 350,00
Vught	Teekenschool	400,00	—	400,00
Waspik	Idem	130,00	—	130,00
Gelderland.				
Aalten	Cursus in hand- en bouwkundig teekenen der Vereeniging Aalten's Belang	50,00	—	50,00
Apeldoorn	Ambachtsschool en daaraan verbonden avondschool voor toekomstige ambachstlieden	4 750,00	—	4 750,00
Arnhem	Ambachtsschool	13 500,00	685,00	14 185,00
Idem	Teekengenootschap „Kunstoefening"	4 000,00	—	4 000,00
Idem	Huisvlijtschool	850,00	—	850,00
Idem	Kook- en huishoudschool	2 000,00	—	2 000,00
Idem	Vakschool voor kleermakers	550,00	—	550,00
Idem	Industrieschool voor meisjes	7 000,00	—	7 000,00
Barneveld	Vak- en teekenschool	50,00	—	50,00
Borculo	Teekenschool	444,30[5]	—	444,30[5]
Brummen	Idem	15,00	—	15,00
Didam	Avondteekenschool	50,00	—	50,00
Doesburg	Teekenschool der Vereeniging Industrie	400,00	—	400,00
Eibergen	Teekencursus in hand- en rechtlijnig teekenen	170,46	—	170,46
Gendringen	Teekenschool te Ulft	50,00	—	50,00
Hattum	Teekenschool der Vereeniging tot bevordering van vakonderwijs	100,00	—	100,00
Hummelo	Teekenschool te Laag-Keppel vanwege de plaatselijke afdeeling van het Nederlandsche Werkliedenverbond	200,00	—	200,00
Nijmegen	Ambachtsschool der Vereeniging ambachtsonderwijs voor Nijmegen en omstreken	6 545,00	105,00	6 650,00
Idem	Teekenschool van den R. K. Volksbond	300,00	—	300,00
Idem	Handelscursus der Nijmeegsche Handelsvereeniging	200,00	—	200,00
Idem	Nijmeegsche kook- en huishoudschool	500,00	—	500,00
Neede	Teekenschool	150,00	—	150,00
Putten	Vakteekenschool der Vereeniging tot bevordering van vakonderwijs	137,50	—	137,50
Renkum	Teekenscholen te Oosterbeek en te Renkum	400,00	—	400,00
Tiel	Ambachtsschool van het Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	1 500,00	195,00	1 695,00

Gemeente waar de school gevestigd is.	Naam der school.	Subsidie van de gemeente waar de school gevestigd is.	Subsidiën van andere gemeenten.	Totaal.
Tiel	Huisvlijtschool	f 150,00	—	f 150,00
Voorst	Vereeniging vakteekenschool in het dorp Voorst	25,00	—	25,00
Idem	Vereeniging voor ambachtsonderwijs te Terwolde	25,00	—	25,00
Wageningen	Teekenschool der maatschappij tot Nut van 't Algemeen	450,00	f 60,00	510,00
Wisch	Teekenschool te Varsseveld	130,00	—	130,00
Idem	Vakschool te Terborg (Silvolde)	190,00	—	190,00
Zelhem	Vakteekenschool	50,00	—	50,00
Zevenaar	Idem	100,00	20,00	120,00
Zutphen	Kunstnijverheid-, vak- en teekenschool	1 100,00	—	1 100,00
Idem	Kookschool	200,00	—	200,00
Idem	Cursus voor het boekhouden en de handelswetenschappen	100,00	—	100,00
Zuidholland.				
Alphen	Ambachtsteekenschool der afdeeling Alphen-Oudshoorn van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	125,00	150,00	275,00
Oud-Beijerland	Ambachtsschool voor de Hoeksche Waard	100,00	115,00	215,00
Brielle	Ambachtsschool	300,00	—	300,00
Idem	Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs op de eilanden Voorne en Putten	—	45,00	45,00
Delft	Cursus in handenarbeid (Slöjd)	300,00	—	300,00
Dordrecht	Ambachtsschool	5 000,00	180,00	5 180,00
Idem	Houtsnijklasse der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	100,00	—	100,00
Dordrecht	Huisvlijtschool	1 000,00	—	1 000,00
Idem	Vakteekenschool	200,00	—	200,00
Idem	Industrie- en huishoudschool voor meisjes	1 000,00	—	1 000,00
Gorinchem	Ambachtsschool	2 500,00	60,00	2 560,00
Idem	Handelscursus	75,00	—	75,00
Gouda	Huisvlijtschool	100,00	—	100,00
's Gravenhage	Academie van Beeldende kunsten	17 000,00	—	17 000,00
Idem	Ambachtsschool	17 000,00	—	17 000,00
Idem	Avondschool van de ambachtsschool	4 000,00	—	4 000,00
Idem	Industrieschool voor meisjes	7 500,00	—	7 500,00
Idem	Vakschool voor meisjes	6 500,00	—	6 500,00
Hendrik-Ido-Ambacht	Vakteekenschool, opgericht door de Patroonsvereeniging: „Ons Belang"	25,00	35,00	60,00
Katwijk	Ambachtsteekenschool	144,20	—	144,20
Idem	School der Vereeniging ter bevordering van het zeevaartkundig onderwijs aan de visschers te Katwijk aan Zee	100,00	—	100,00
Krimpen aan de Lek	Teekenschool	100,00	—	100,00
Leiden	Genootschap Mathesis Scientiarum Genitrix	9 000,00	—	9 000,00
Idem	Kantoorbediendenvereeniging: „Kennis is macht".	250,00	—	250,00

Gemeente waar de school gevestigd is.	Naam der school.	Subsidie van de gemeente waar de school gevestigd is.	Subsidiën van andere gemeenten.	Totaal.
Leiden	Practische ambachtsschool	f 4 350,00	—	f 4 350,00
Idem	Teekenschool van de afdeeling Leiden van den R. K. Volksbond	750,00	—	750,00
Idem	Vereeniging tot bevordering van de opleiding tot instrumentmaker	950 00	—	950,00
Idem	Teekenschool van de afdeeling Leiden en omstreken van den Nederlandschen Protestantenbond	150,00	—	150,00
Leiderdorp	Ambachtsteekenschool	65,00	f 15,00	80,00
Nieuw-Lekkerland	Avondschool voor bouwkundig teekenen	100,00	—	100,00
Idem	Avondschool voor rechtlijnig- en machineteekenen	225,00	—	225,00
Lisse	Teekenschool	30,00	—	30,00
Maassluis	Zeevaartkundige school	100,00	—	100,00
Melissant	Cursus in bouwkundig teekenonderwijs	25,00	—	25,00
Middelharnis	Vereeniging: „Ambachtsschool voor Overflakkee en Goedereede"	250,00	180,00	430,00
Noordwijk	Ambachtsteeken- en rekenschool	75,00	—	75,00
Oudshoorn	Naai- en verstelschool	50,00	—	50,00
Rotterdam	Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen	86 309,72	—	86 309,72
Idem	Teekenschool aan den Nieuwen Binnenweg	3 134,07⁵	—	3 134,07⁵
Idem	Teekenschool (voormalig Charlois)	2 250,00	—	2 250,00
Idem	Ambachtsschool	28 000,00	—	28 000,00
Idem	Industrieschool voor meisjes	6 250,00	—	6 250,00
Idem	Teekenschool der Vakliedenvereeniging: „Samenwerking"	1 130,00	—	1 130,00
Idem	Teekenschool der St. Josephs-Gezellenvereeniging	200,00	—	200,00
Idem	Vereeniging voor avondnaaischolen	2 200,00	—	2 200,00
Idem	Huisvlijtschool van het Departement Charlois en Katendrecht der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	1 000,00	—	1 000,00
Schiedam	Teekenschool van de afdeeling „Schiedam" van den R. K. Volksbond	500,00	—	500,00
Schoonhoven	Teekenschool van de Nijverheidsvereeniging voor goud- en zilversmeden	700,00	—	700,00
Sliedrecht	Huisvlijtschool van het Departement Sliedrecht der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	200,00	—	200,00
Vlaardingen	Visscherijschool van de afdeeling Vlaardingen der Vereeniging ter bevordering der Nederlandsche visscherij	400,00	—	400,00
Voorburg	Teekenschool der patronaatscommissie	50,00	—	50,00
Voorschoten	Ambachtsteekenschool van de afdeeling Voorschoten der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	150,00	—	150,00
Woerden	Ambachtsteekenschool	350,00	—	350,00
	Noordholland.			
Alkmaar	Ambachtsschool	3 000,00	795,00	3 795,00

Gemeente waar de school gevestigd is.	Naam der school.	Subsidie van de gemeente waar de school gevestigd is.	Subsidiën van andere gemeenten.	Totaal.
Alkmaar	Huisboud- en industrieschool	f 2 500,00	f 235,00	f 2 735,00
Amsterdam	1ste ambachtsschool	32 485,00	—	32 485,00
Idem	2de idem en burgeravondschool	35 215,00	—	35 215,00
Idem	Industrieschool Maatschappij Werkenden Stand	2 000,00	—	2 000,00
Idem	Snijcursus voor kleermakers	1 000,00	—	1 000,00
Idem	Dagteekenschool voor meisjes	1 500,00	—	1 500,00
Idem	Industrieschool voor vrouwelijke jeugd	7 500,00	—	7 500,00
Idem	Quellinus-teekenschool	5 500,00	—	5 500,00
Idem	Zeevaartkundige school	2 350,00	—	2 350,00
Idem	School voor kunstambachten	5 500,00	—	5 500,00
Idem	Timmerliedenschool „Concordia Inter Nos"	5 600,00	—	5 600,00
Idem	Teekenschool scheepsbouw „de Eenheid"	1 600,00	—	1 600,00
Idem	„ „Patrimonium"	3 598,89⁵	—	3 598,89⁵
Idem	„ R. K. Volksbond	1 850,00	—	1 850,00
Idem	Teekenschool St. Jozefgezellenvereeniging	1 000,00	—	1 000,00
Idem	Avondschool voor volwassenen	1 000,00	—	1 000,00
Idem	Scholen Vereeniging handelsonderwijs	5 000,00	—	5 000,00
Idem	Vakschool voor schoenmakers	400,00	—	400,00
Idem	Kweekschool voor machinisten	1 000,00	—	1 000,00
Idem	Cursus stoomketels	300,00	—	300,00
Idem	Avondschool Vereeniging „Ons huis buiten de Muiderpoort"	293,25	—	293,25
Idem	School Vereeniging handenarbeid	250,00	—	250,00
Idem	„ „ voortgezet handelsonderw.	3 500,00	—	3 500,00
Assendelft	Teekencursus der Timmerliedenvereeniging „Het streven naar verbetering"	25,00	—	25,00
Haarlem	School voor kunstnijverheid	3 000,00	—	3 000,00
Idem	Ambachtsschool	6 000,00	f 315,00	6 315,00
Idem	Avondvakteekenschool van idem	1 200,00	—	1 200,00
Idem	Industrie- en huishoudschool	1 800,00	50,00	1 850,00
Idem	Teekenschool van de afd. Haarlem van den R. K. Volksbond	200,00	—	200,00
Huizen	Ambachtsteekenschool	250,91	—	250,91
Marken	Visscherijschool	25,00	—	25,00
Nieuwer-Amstel	Vereeniging tot het geven van teekenonderwijs te Amstelveen	300,00	—	300,00
Ouder-Amstel	Teekenschool der R. K. St. Aloysiusvereeniging	50,00	—	50,00
Schagen	Departementale school voor huisvlijt	60,00	—	60,00
Idem	Bouwkundige teekenschool	125,00	—	125,00
Velsen	Visscherijschool IJmuiden	250,00	—	250,00
Weesp	Teekenschool van den R. K. Volksbond, afd. Weesp	100,00	—	100,00
Idem	Teekenschool van het Ned. Werkliedenverbond	100,00	—	100,00
Winkel	School voor handenarbeid	55,00	—	55,00
Wormerveer	Ambachtsschool	250,00	—	250,00

Gemeente waar de school gevestigd is.	Naam der school.	Subsidie van de gemeente waar de school gevestigd is.	Subsidiën van andere gemeenten.	Totaal.
Zeeland.				
Aardenburg	Teekencursus	f 100,00	—	f 100,00
Goes	Ambachtsschool	1 050,00	f 87,50	1 137,50
Hontenisse	De teekenschool	50,00	—	50,00
Hulst	Ambachtsschool	233,33	116,68	350,01
IJzendijke	Teekencursus	150,00	60,00	210,00
Middelburg	Ambachtsschool	750,00	—	750,00
Neuzen	Vakschool van de Vereeniging „Vereenigde Handwerkslieden"	125,00	—	125,00
Tholen	School voor hand- en bouwkundig teekenen	175,00	65,00	240,00
Vlissingen	Zeevaartschool	802,00	—	802,00
Zierikzee	Ambachtsschool	1 000,00	10,00	1 010,00
Utrecht.				
Utrecht	Vereeniging de Ambachtsschool	14 500,00	—	14 500,00
Idem	Vereeniging „het Utrechtsch Museum van Kunstnijverheid"	700,00	—	700,00
Idem	Vereeniging „de Utrechtsche Industrie en Huishoudschool"	4 125,00	—	4 125,00
Idem	Kleermakerspatroonsvereeniging	800,00	—	800,00
Idem	Afdeeling Utrecht van den Nederlandschen Behangers- en Stoffeerdersbond	75,00	—	75,00
Idem	Afdeeling Utrecht van den Nederlandschen Typografenbond	48,45	—	48,45
Amersfoort	Ambachtsschool voor Amersfoort en omstreken	4 000,00	240,00	4 240,00
Idem	Amersfoortsche Industrie- en huishoudschool	2 040,94	—	2 040,94
Baarn	Ambachtsteekenschool van het Departement Baarn der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	900,00	—	900,00
Breukelen-Nijenrode	Vereeniging „de Teekenschool"	150,00	25,00	175,00
Montfoort	School voor vak- en teekenonderwijs	100,00	—	100,00
Soest	Openbare teekenschool van de St. Jozefs-Jongelingenvereeniging	400,00	—	400,00
Wijk bij Duurstede	Teekenschool van het Departement Wijk bij Duurstede der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	60,00	—	60,00
Zeist	Ambachtsavondschool	1 600,00	—	1 600,00
Friesland.				
Leeuwarden	Ambachtsschool	8 000,00	—	8 000,00
Idem	Leeuwarder Industrie- en huishoudschool	464,35[5]	—	464,38[5]
Bolsward	Vereeniging Ambachtsteekenschool	250,00	—	250,00
Harlingen	School voor wis- en zeevaartkunde	1 075,00	—	1 075,00
Idem	Ambachtsschool	2 200,00	410,00	2 610,00
Sneek	Idem	1 500,00	360,00	1 860,00
Idem	Gymnastiekschool	250,00	—	250,00
Overijssel.				
Zwolle	Practische ambachtsschool	2 000,00	320,00	2 320,00
Idem	Industrie- en huishoudschool voor meisjes	1 000,00	25,00	1 025,00

Gemeente waar de school gevestigd is.	Naam der school.	Subsidie van de gemeente waar de school gevestigd is.	Subsidiën van andere gemeenten.	Totaal.
Zwolle	Cursussen in handelsonderwijs van de Zwolsche Vereeniging van handels- en kantoorbedienden	f 300,00	—	f 300,00
Idem	Teekenschool „St. Lucas" van de St. Joseph-vereeniging.	150,00	—	150,00
Deventer	Vrouwenarbeidsschool	5 040,00	—	5 040,00
Idem	Cursus in handelsonderwijs	150,00	—	150,00
Kampen	School voor handenarbeid	300,00	—	300,00
Avereest	Wintercursus ambachtsteekenonderwijs	225,00	—	225,00
Borne	Cursus in bouwkundig teekenen	30,00	—	30,00
Haaksbergen	Teekencursus	80,00	—	80,00
Heino	Teekenschool „de Eendracht"	100,00	—	100,00
Oldenzaal	Ambachtsavondschool	300,00	—	300,00
Raalte	Teekenschool	197,00	—	197,00
Olst	Nutsteekenschool	50,00	—	50,00
Steenwijk	Ambachtsschool	1 750,00	f 610,00	2 360,00
Wijhe	Ambachtsteekenschool	150,00	—	150,00
Groningen.				
Groningen	Academie voor beeldende kunsten „Minerva"	2 550,00	—	2 550,00
Idem	Ambachtsschool met daaraan verbonden avond-teekenklasse en machinistenklasse	8 981,55	—	8 981,55
Idem	Industrieschool voor meisjes	3 000,00	—	3 000,00
Idem	Kook- en huishoudschool	500,00	—	500,00
Delfzijl	Teeken- en rekenschool vanwege het Departement Delfzijl van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	150,00	—	150,00
Grijpskerk	Nutsvakteekenschool	75,00	—	75,00
Nieuwe-Pekela	Teeken- en rekencursus van het Departement „Nieuwe-Pekela" der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	15,00	—	15,00
Oude-Pekela	Vakteekenschool	40,00	—	40,00
Veendam	Ambachtsschool	3 400,00	1 495,00	4 895,00
Idem	Handelscursus	250,00	110.00	360,00
Appingedam	Ambachtsschool uitgaande van de Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs te Appingedam en omstreken	2 000,00	260,00	2 260,00
Winschoten	Ambachtsschool	3 500,00	900,00	4 400,00
Idem	Handelsavondschool	100,00	—	100,00
Drenthe.				
Assen	Ambachtsschool	2 575,00	150,00	2 725,00
Borger	Teekenschool te N.-Buinen	50,00	—	50.00
Eelde	Teekenschool	95,00	—	95,00
Emmen	Idem	70,00	—	70,00
Hoogeveen	Idem	250,00	—	250,00
Ruinerwold	Idem	25,00	—	25,00
Smilde	Idem	100,00	—	100,00
Zuidlaren	Idem	100,00	—	100.00

Gemeente waar de school gevestigd is.	Naam der school.	Subsidie van de gemeente waar de school gevestigd is.	Subsidiën van andere gemeenten.	Totaal.
Limburg.				
Echt	Teekenschool der Vereeniging ter bevordering van teekenonderwijs in de gemeente Echt	f 200,00	—	f 200,00
Gulpen	Teekenschool der bouwvakvereeniging St. Petrus afd. van den R.-K. Volksbond	125,00	—	125,00
Gennep	Teekenschool „Gennep"	50,00	—	50,00
Heerlen	„ van den R.-K. Volksbond St. Jozef	150,00	—	150,00
Maastricht	„ van de patronaten voor jeugdige werklieden	600,00	—	600,00
Idem	Vakcursus gegeven vanwege de Vereeniging van Handels- en kantoorbedienden „Elkaar tot Steun"	75,00	—	75,00
Meerssen	Teekenschool voor jeudige ambachtslieden der St. Vincentiusvereeniging te Meerssen	100,00	—	100,00
Idem	Idem van het St. Janspatronaat te Limmel	100,00	—	100,00
Sittard	Idem der Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs voor jeugdige werklieden	400,00	—	400,00
Valkenburg	Vakteekenschool „St. Lucas"	200,00	—	200,00
Venlo.	Ambachtsschool der Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Limburg, te Venlo	2 500,00	f 325,00	2 825,00
	Totaal. . . .	f 418 834,75	f 9 109,18	f 427 943,93

Het zuiver bedrag der uitgaven door de gemeenten ten behoeve van vakscholen (gemeentelijke en bijzondere) bedroeg over 1906 derhalve f 565 140,56[5].

De subsidiën door de provinciën verleend aan bijzondere vakscholen vindt men vermeld in de volgende tabel.

SUBSIDIËN DOOR DE PROVINCIËN VERLEEND AAN BIJZONDERE VAKSCHOLEN IN 1906.

Gemeente.	Naam der school.	Bedrag van het subsidie.
Noordbrabant.		
Bergen op Zoom	Ambachtsschool	f 1 500,00
Eindhoven . .	Idem	2 000,00
Geertruidenberg	Teekenschool	66,31
Tilburg . . .	Ambachtsschool	1 500,00
Idem . . .	Industrieschool	500,00
Waspik . . .	Teekenschool	82,11
Gelderland.		
Aalten . . .	Teekenschool der Vereeniging Aalten's Belang	60,00
Apeldoorn . .	Ambachtsschool met avondschool voor toekomstige ambachtslieden	1 560,00
Arnhem . . .	Ambachtsschool	f 3 600,00
Idem . . .	Industrieschool	2 000,00
Idem . . .	Vakschool voor kleermakers	210,00
Barneveld . .	Avondschool der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	85,00
Borculo . . .	Teekenschool	100,00
Didam. . . .	Avondteekenschool	48,00
Doesburg. . .	Teekenschool der Vereeniging „Industrie"	300,00
Geldermalsen .	Avondteekenschool der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	90,00
Gendringen. .	Teekenschool te Ulft	15,00

Gemeente.	Naam der school.	Bedrag van het subsidie.
Hattem . . .	Teekenschool der Vereeniging tot bevordering van vakonderwijs	f 60,00
Hummelo . .	Teekenschool van de afdeeling van het Algemeen Nederlandsch Werkliedenverbond	64,00
Nijmegen . .	Ambachtsschool	1 678,00
Tiel	Idem	1 450,00
Voorst . . .	Vereeniging voor ambachtsonderwijs te Terwolde	70,00
Wisch. . . .	Teekenschool te Varsseveld	120,00
Zevenaar. . .	Vakteekenschool	68,60
Zutphen . . .	Kunstnijverheids-, vak- en teekenschool	692,00
Zuidholland.		
Brielle . . .	Ambachtsschool	1 230,00
Dordrecht . .	Idem	1 750,00
Gorinchem . .	Idem	1 800,00
's Gravenhage .	Idem	3 000,00
Leiden . . .	Idem	2 150,00
Middelharnis .	Idem	1 650,00
Oud-Beijerland	Idem	1 850,00
Rotterdam . .	Idem	3 000,00
Alblasserdam .	Ambachtsteekenschool	120,00
Alphen . . .	Idem	200,00
Bodegraven. .	Idem	100,00
Brielle . . .	Idem	250,00
Dordrecht . .	Idem	100,00
's Gravenhage .	Idem (uitgaande van de afdeeling 's Gravenhage van den Nederlandschen Roomsch-Katholieken Volksbond)	250,00
Idem . .	Idem (uitgaande van de vereeniging van den H. Vincentius van Paulo te 's Gravenhage)	150,00
Leiden . . .	Idem (uitgaande van de afdeeling Leiden e. o: van den Nederlandschen Roomsch-Katholieken Volkbond)	200,00
Maassluis . .	Idem	100,00
Noordwijk . .	Idem	150,00
Rotterdam . .	Idem (uitgaande van de St. Josephsgezellenvereeniging aldaar)	200,00
Scheveningen .	Idem	150,00
Vianen . . .	Idem	150,00
Voorburg . .	Idem	100,00
Voorschoten .	Idem	100,00
Woerden. . .	Idem	200,00

Gemeente.	Naam der school.	Bedrag van het subsidie.
Rotterdam . .	Vakteekenschool (uitgaande van de Protestantsche Chr. ijzermetaalbewerkers en aanverwante vakliedenvereeniging)	4 600,00
Gouda. . . .	Avondschool voor ambachtslieden	1 000,00
Hellevoetsluis .	Teekenschool	150,00
Schoonhoven .	School voor teekenen, boetseeren, graveeren en metaaldrijven van de Nijverheidsvereeniging voor goud- en zilversmeden)	600,00
Leiden . . .	School van het Genootschap „Mathesis Scientiarum Genitrix"	1 500,00
Dordrecht . .	Industrie- en huishoudschool voor meisjes	1 000,00
's Gravenhage .	Industrieschool voor meisjes	3 500,00
Rotterdam . .	Idem	3 000,00
's Gravenhage .	Vakschool voor meisjes	1 000,00
Gorinchem . .	Handelscursus	50,00
Gouda. . . .	Idem	250,00
Vlaardingen .	Cursus van voortgezet onderwijs voor den a. s. ambachtsman in aansluiting aan den cursus van de burgeravondschool	500,00
Katwijk aan Zee	Visscherijschool	125,00
Vlaardingen .	Idem	170,00
Rotterdam . .	Opleidingsschip voor de handelsvaart	500,00
Leiden . . .	Vereeniging tot bevordering van de opleiding tot instrumentmaker	350,00
's Gravenhage .	Academie van Beeldende Kunsten	3 500,00
Noordholland.		
Alkmaar . . .	Ambachtsschool	2 500,00
Idem . .	Huishoud- en industrieschool	1 500,00
Amsterdam . .	Vereeniging Maatschappij voor den Werkenden Stand, afdeeling „Ambachtsscholen"	6 000,00
Idem . .	Industrieschool voor de vrouwelijke jeugd	2 500,00
Idem . .	Zeevaartkundige school in het Zeemanshuis	800.00
Idem . .	Teekenschool voor kunstambachten van de afdeeling „Amsterdam" der Maatschappij van Nijverheid	2 000,00
Idem . .	Timmergezellenvereeniging „Concordia Inter Nos"	2 000,00

Gemeente.	Naam der school.	Bedrag van het subsidie.
Amsterdam . .	Avondscholen van de vereeniging „Handelsonderwijs"	f 1 000,00
Idem . .	Kweekschool voor machinisten	2 000,00
Idem . .	Teekenschool van de Vereeniging „Quellinus"	2 000,00
Idem . .	Teekenschool der afdeeling „Amsterdam" van den R.K. Volksbond	800,00
Idem . .	Dagteekenschool voor meisjes voor den werkenden stand	1 000,00
Idem . .	Vakteekenschool van de afdeeling „Amsterdam" van het Werkliedenverbond „Patrimonium"	1 100,00
Idem . .	Avondvakteekenschool „de Eenheid" aan het 's Gravenhek	1 400,00
Idem . .	Avondteekenschool van de St. Josephgezellen-vereeniging	1 000,00
Idem . .	Vakschool voor schoenmakers van de Maatschappij van Nijverheid, afdeeling Amsterdam	200,00
Edam	Teekenschool	1 300,00
Enkhuizen . .	Visscherij- en zeevaartschool	200,00
Idem . .	Avondambachtsschool	600,00
Haarlem . . .	Ambachtsschool	3 000,00
Idem . .	Avondvakteekenschool v. idem	750,00
Idem . .	Teekenschool van den R.-K. Volksbond	150,00
Idem . .	Huishoud- en industrieschool	1 400,00
Idem . .	Museum van Kunstnijverheid met daaraan verbonden teekenschool	3 000,00
Marken . . .	Visscherij	100,00
Nieuwer-Amstel	Teekenschool (Amstelveen)	200,00
Purmerend . .	Teekenschool	600,00
Velsen . . .	Vereeniging „Visscherijschool te IJmuiden"	250,00
Vlieland . . .	Wis- en zeevaartkundige school	900,00
Terschelling .	Zeevaartkundige school	3 250,00
Weesp . . .	Teekenschool voor ambachtslieden van den Ned. R.-K. Volksbond, afdeeling Weesp	50,00
Idem. . .	Teekenschool van de afdeeling „Weesp" van het Nederlansch Werkliedenverbond „Patrimonium"	50,00
Zeeland. (1)		
Aardenburg .	Teekencursus	100,00
Goes	Ambachtsschool	1 600,00
Hulst	Ambachtsschool	f 166,66⅔
Middelburg . .	Idem	500,00
Tholen . . .	School voor hand- en bouwkundig teekenen	275,00
Vlissingen . .	Zeevaartschool	2.500,00
Zierikzee . . .	Ambachtsschool	1 200,00
Utrecht.		
Utrecht . . .	Utrechtsch Museum van kunstnijverheid	750,00
Idem . . .	Vereeniging „de Ambachtsschool"	5 250,00
Idem . . .	Vereeniging „de Utrechtsche Industrie- en huishoudschool"	1 000,00
Idem . . .	Kleermakerspatroonsvereeniging tot bevordering van vakonderwijs voor kleermakers	200,00
Amersfoort . .	Amersfoortsche Industrie- en huishoudschool	700,00
Idem . . .	Vereeniging „Ambachtsschool voor Amersfoort en omstreken"	3 000,00
Baarn	Ambachtsteekenschool te Baarn van het departement Baarn der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	200,00
Breukelen-Nijenrode. .	Vereeniging de Teekenschool te Breukelen (N.)	100,00
Soest	Teekenschool te Soest, van de St. Jozef-Jongelingenvereenigingen, aldaar	200,00
Wijk bij Duurstede . . .	Teekencursus te Wijk bij Duurstede van het departement Wijk bij Duurstede der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	100,00
Zeist	Vereeniging de ambachtsavondschool te Zeist	200,00
Woerden (Z.H.)	Ambachtsteekenschool te Woerden	100,00
Friesland.		
Leeuwarden .	Ambachtsschool	6 000,00
Harlingen . .	School voor wis- en zeevaartkunde	1 000,00
Idem . . .	Ambachtsschool	2 000,00
Sneek	Idem	2 000,00
Overijssel.		
Zwolle. . . .	Practische ambachtsschool	2 500,00
Idem . . .	Industrie- en huishoudschool voor meisjes	1 230,61
Heino. . . .	Teekenschool „de Eendracht"	50,00
Deventer. . .	Deventer Vrouwenarbeidsschool	1 377,00

(1) Het aan den Teekencursus te IJzendijke toegezegde subsidie ad f 125 is niet uitbetaald wegens het niet voldoen aan de voorwaarden.

Gemeente.	Naam der school.	Bedrag van het subsidie.
Steenwijk . .	Ambachtsschool van de Vereeniging tot bevordering van het practisch ambachtsonderwijs te Steenwijk e. o.	f 1 424,00
Oldenzaal . .	Ambachtsavondschool	251,39
Avereest . . .	Wintercursus ambachtsteekenonderwijs	225,00
Wijhe. . . .	Ambachts- en teekenschool van de ambachtsvereeniging	350,00
Groningen.		
Groningen . .	Subsidie aan de Vereeniging van industrieelen en werkbazen ter bevordering van ambachtsonderwijs te Groningen:	
	a. ten behoeve van het ambachtsonderwijs	3 500,00
	b. ten behoeve van de machinistenklasse	1 302,00
Idem . . .	Groningsche Kook- en huishoudschool	500,00
Idem . . .	Industrieschool voor meisjes	500,00
Idem . . .	Academie van Beeldende Kunsten, bouw-. toegepaste werktuigen zeevaartkunde onder den naam Minerva	1 200,00
Winschoten. .	Ambachtsschool	2 000,00
Idem . . .	Handelsavondschool	100,00
Veendam. . .	Ambachtsschool	2 000,00
Idem . . .	Handelsavondschool	35,00
Appingedam .	Ambachtsonderwijs te Appingedam en omstreken	1 500,00
Drenthe.		
Assen. . . .	Ambachtsschool	2 000,00
Groningen . .	Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe (plaatsing van leerlingen bij patroons)	f 1 596,00
Idem . . .	Vereeniging ter bevordering van ambachtsonderwijs voor het verstrekken van teekenonderwijs aan eenige teekenscholen	200,00
Limburg.		
Echt	Teekenschool der Vereeniging ter bevordering van teekenonderwijs in de gemeente Echt	250,00
Gulpen . . .	Idem der bouwvakvereeniging St. Petrus (afd. van den R.-K. Volksbond)	157,00
Gennep . . .	Teekenschool Gennep	63,00
Heerlen . . .	Idem van den R.-K. Volksbond „St. Jozef"	188,00
Maastricht . .	Idem van de patronaten voor jeugdige werklieden	300,00
Meerssen. . .	Idem voor jeugdige ambachtslieden der St. Vincentiusvereeniging	125,00
Sittard . . .	Idem der Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs voor jeugdige werklieden	300,00
Valkenburg. .	Vakteekenschool „St. Lucas"	167.00
Venlo	Ambachtsschool der Vereeniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Limburg te Venlo	1 250,00
Weert. . . .	Teekenschool der St. Josephvereeniging	300,00
	Totaal. . . .	f 154 346,68[5]

Het zuiver bedrag der uitgaven ten behoeve van de vakscholen (gemeentelijke en bijzondere) door de provinciën bedroeg over 1906 derhalve f 178 151,08.

Door provinciën en gemeenten werden voorts nog de volgende uitgaven gedaan voor doofstommen-inrichtingen:

voor het instituut voor doofstommen te St. Michielsgestel werd door de provincie Noordbrabant verleend een subsidie van f 1000 en door de provincie Zeeland een subsidie van f 50;

voor dat te Rotterdam, door die gemeente en door de provincie Zuidholland ieder een subsidie van f 5000 en door de provincie Zeeland een subsidie van f 462,50;

voor dat te Groningen, door de provincie en de gemeente Groningen elk een subsidie van f 500, door de provincie Zeeland eene bijdrage van f 300 en door de provincie Drenthe eene van f 480,27.

De uitgaven van het Rijk voor andere inrichtingen van middelbaar onderwijs dan burgerscholen en hoogere burgerscholen, zijn reeds hierboven vermeld in het overzicht der uitgaven voor middelbaar onderwijs door het Rijk, en wel tot een bedrag van f 624 322,26[5] (1), waarvan f 14 000 voor doofstommen-inrichtingen en f 3000 voor het idiotengesticht te 's Gravenhage.

Bij samentrekking der uitgaven door het Rijk, de provinciën en de gemeenten voor deze inrichtingen gedaan, verkrijgt men de volgende uitkomsten.

(1) De uitgaven voor land- en tuinbouwonderwijs zijn *hier* niet opgenomen Deze komen afzonderlijk voor in de desbetreffende paragraaf.

	Rijk.	Provinciën.	Gemeenten.	Totaal.
Voor vakscholen.	f 607 322,26[5]	f 178 151,08	f 565 140,56[5]	f 1 350 613,91
„ inrichtingen van onderwijs aan doofstommen enz. . .	17 000,00	7 792,77	5 500,00	30 292,77
Totaal	f 624 322,26[5]	f 185 943,85	f 570 640,56[5]	f 1 380 906,68

Aan schoolgelden enz. werd door de gemeenten ontvangen f 35 456,72. Het zuiver bedrag der uitgaven was alzoo f 1 345 449,96.

Voegt men deze uitkomsten bij de vroeger verkregen cijfers der uitgaven voor de burgerscholen en hoogere burgerscholen dan verkrijgt men als het totaal bedrag der uitgaven voor *alle* inrichtingen van middelbaar onderwijs, door het Rijk, de provinciën en de gemeenten in 1905 gedaan, eene som van f 4 793 006,39[5], waarvan f 1 767 230,82 (1) door het Rijk, f 185 943,85 door de provinciën en f 2 839 831,72[5] door de gemeenten.

Het totaal bedrag der inkomsten was f 779 907,50, namelijk voor het Rijk f 92 278,01 en voor de gemeenten f 687 629,49.

Het zuiver bedrag der uitgaven was alzoo f 4 013 098,89[5]. (2)

(1) De uitgaven ten behoeve van de vroegere Polytechnische School, thans Technische Hoogeschool, en dus eene inrichting voor hooger onderwijs, zijn in dit bedrag niet begrepen. Zij zijn evenals de inkomsten dier inrichting vermeld in deel I, § 12.

(2) De uitgaven voor land- en tuinbouwonderwijs zijn *hier* niet opgenomen. Deze komen afzonderlijk voor in de desbetreffende paragraaf.

§ 16. PENSIOENEN AAN ONDERWIJZEND PERSONEEL BIJ HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.

Gedurende het jaar 1906 werden aan leeraren bij het middelbaar onderwijs werkzaam, de navolgende jaarlijksche pensioenen ten laste van den Staat verleend, als:

dr. F. G. Groneman, directeur van en leeraar aan de Rijkshoogere burgerschool te Groningen f 2628:

A. Groenier, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht f 1844;

B. Wijnhoff, directeur van en leeraar aan de hoogere burgerschool te Tiel f 1771;

K. G. Cornegoor, leeraar aan de hoogere burgerschool te Winschoten f 1233;

dr. F. H. Julius, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle f 1560;

A. Boxman, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle f 1582;

D. B. Kievits, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Meppel f 1527;

P. Laban, leeraar aan eene hoogere burgerschool te Rotterdam f 290;

dr. G. J. Dozy, leeraar aan eene hoogere burgerschool te 's Gravenhage f 1691;

J. H. J. Perey, concierge aan de Rijks- hoogere burgerschool te Roermond f 453;

F. A. R. Beekman, leeraar aan eene hoogere burgerschool te Amsterdam f 2200;

K. Bes, leeraar aan de burgeravondschool te Tilburg f 101;

H. S. W. B. Minnigh, leerares aan de middelbare school voor meisjes te Dordrecht f 255;

W. P. van Vlissingen, directeur van en leeraar aan de hoogere burgerschool te Enkhuizen f 1334;

J. Gijlswijk, leeraar aan de hoogere burgerschool en het gymnasium te Delft f 122 en f 52.

V.

VAN DE SPECIALE OPLEIDING VAN VROEDVROUWEN EN VEEARTSEN.

§ 17. RIJKSKWEEKSCHOLEN VOOR VROEDVROUWEN.

a. Amsterdam.

Het aantal leerlingen bedroeg 32, namelijk 12 inwonende en 3 uitwonende van het eerste studiejaar en 15 inwonende en 2 uitwonende van het tweede studiejaar. Vier leerlingen van het tweede studiejaar deden geen examen, aangezien zij slechts voorwaardelijk in het tweede studiejaar waren overgegaan; de dertien andere deden het examen van vroedvrouw en slaagden allen. Van de vijftien leerlingen van het eerste studiejaar vroeg eene spoedig na het begin van den cursus ontslag; aan een ander werd, wegens huiselijke omstandigheden een jaar verlof verleend. Twee dezer 13 leerlingen gingen voorwaardelijk over in het tweede studiejaar; aan drie hunner werd afgeraden te studeeren, die dan ook ontslag vroegen en kregen.

Het aantal verlossingen bedroeg 273, sedert 1903/1904 het laagste cijfer. Van deze 273 vrouwen bevielen 149 voor de 1ste maal; 34 voor de 2de; 34 voor de 3de; 18 voor de 4de; 10 voor de 5de; 3 voor de 6de; 3 voor de 7de; 6 voor de 8ste; 4 voor de 9de; 2 voor de 10de; 6 voor de 11de; 2 voor de 12de; en 2 voor de 13de maal.

Van deze waren 164 gehuwd en 109 ongehuwd. Vijfmaal werden tweelingen geboren. 35 maal werd kunsthulp verleend.

Eéne kraamvrouw, die vóór de opname in de kliniek was geïnfecteerd, overleed aan *febris puerperalis*.

Van de 278 kinderen, die werden geboren, waren 9 gedurende de zwangerschap afgestorven terwijl 5 gedurende de baring stierven.

In de couveusekamer werden 30 kinderen verpleegd, waarvan 22 van buiten werden ingebracht en 8 in de kliniek werden geboren. Van deze werden 23 ontslagen en stierven 7. De in de inrichting geborenen bleven allen in leven.

Iedere leerling woonde ongeveer 36 bevallingen bij; zwangeronderzoek had 688 maal plaats.

Behalve zwangeren en barenden werden nog 40 vrouwen met gynaecologische afwijkingen in de kliniek opgenomen; 32 werden operatief behandeld.

De lessen werden met opgewektheid gegeven en genoten; de ijver der leerlingen was voldoende.

b. Rotterdam.

Voor den cursus 1906/07 worden als nieuwe leerlingen ingeschreven 11 inwonende en 2 uitwonende leerlingen. De laatsten waren afkomstig uit de provincie Zuidholland.

Van de inwonende leerlingen waren er 6 uit de provincie Zuidholland; 2 uit Zeeland; 1 uit Friesland; 1 uit Limburg en 1 uit Noordbrabant.

Het gezamenlijk aantal leerlingen dat den cursus volgde, bedroeg 35; waarvan 32 in- en 3 uitwonende waren.

In het eerste studiejaar zaten behalve de 13 nieuwe leerlingen, 4 oude, die aan het einde van den vorigen cursus niet waren overgegaan, terwijl het tweede studiejaar 18 leerlingen telde.

Aan 2 leerlingen van het eerste studiejaar en aan 1 die reeds gedurende 2 jaren het eerste studiejaar volgde, moest wegens geheel onvoldoende vorderingen het verder volgen der lessen worden ontzegd.

Aan 2 leerlingen van het tweede studiejaar werd geen verlof gegeven om aan het examen voor vroedvrouw deel te nemen, wegens onvoldoende vorderingen. Aan haar werd echter toegestaan nogmaals gedurende een jaar het onderwijs te volgen.

De vorderingen van de 5 leerlingen die aan het einde van den vorigen cursus geen verlof bekwamen om aan het examen voor vroedvrouw deel te nemen, waren aan het einde van dezen cursus van dien aard, dat zij zonder bezwaar thans tot bovengenoemd examen konden worden toegelaten.

Op het einde van den cursus zaten in het eerste studiejaar 11 nieuwe en 3 oude leerlingen, die allen tot het tweede studiejaar werden bevorderd.

Van de leerlingen van het tweede studiejaar namen 16 deel aan het examen voor vroedvrouw, in de maanden Juni en Juli 1907 te Amsterdam gehouden. Aan alle candidaten werd een diploma uitgereikt.

Met ingang van 16 Augustus 1906 werd aan dr. J. Vroesom de Haan, directeur van 's Rijks kweekschool voor vroedvrouwen alhier, op zijn verzoek eervol ontslag verleend.

In afwachting van de voorziening in de ontstane vacature werd dr. H. Bitter, assistent-verloskundige aan de Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Rotterdam, tijdelijk belast met de functie's van den directeur.

Dr. H. Bitter, arts te Rotterdam, werd benoemd tot directeur en de heer K. de Snoo, arts te Utrecht, tot leeraar in de verloskunde aan de Rijkskweekschool voor vroedvrouwen alhier.

Op 15 Juli 1906 waren in de kraaminrichting onder behandeling gebleven 15 vrouwen.

Opgenomen werden 417 vrouwen. In het geheel werden derhalve 432 personen verpleegd.

Eén pasgeboren kind werd wegens onvoldoende ontwikkeling opgenomen ter verpleging in de couveuse.

Voor de vrouwen die opgenomen werden waren 186 voor de eerste maal zwanger, 229 meerzwangeren en 2 die later bleken niet zwanger te zijn.

Van de meerzwangeren waren 71 voor de tweede maal, 43 voor de derde maal, 21 voor de vierde maal, 15 voor de vijfde maal, 20 voor de zesde maal, 20 voor de zevende maal, 10 voor de achtste maal, 7 voor de negende maal, 11 voor de tiende maal, 4 voor de elfde maal, 5 voor de twaalfde maal, 1 voor de dertiende maal, 6 voor de veertiende maal, 3 voor de vijftiende maal en 1 voor de achttiende maal.

230 vrouwen waren ongehuwd, 184 waren gehuwd en 3 weduwen of gescheiden vrouwen.

In 47 gevallen werd het normaal verloop der zwangerschap gestoord. In deze gevallen trad de baring 30 maal ontijdig in en 11 maal tijdig, één patiënte met maaglijden overleed eenige dagen na de bevalling en ééne patiënte lijdende aan acute leveratrophie overleed spoedig na opname in het ziekenhuis aldaar; de andere vrouwen konden nog vóór het intreden der baring hersteld de inrichting verlaten.

22 vrouwen werden opgenomen wegens abortus.

Op 15 Juli 1907 bleven 19 vrouwen in behandeling.

Volgens bekomen mededeeling van het bestuur van de afdeeling „Groene Kruis" alhier zouden voorloopig geene bakers meer in de kraaminrichting komen om zich aldaar practisch te bekwamen.

Met het oog hierop is in overleg met den leeraar in de verloskunde, om voorloopig te voorzien in de verdere verpleging van kraamvrouw en kind, de schooltijd des middags en des avonds met een half uur bekort geworden.

In 1906 werden door het Rijk de volgende uitgaven gedaan voor de kweekschool voor vroedvrouwen te

Amsterdam:

belooning van de directrice en van het onderwijzend en verder personeel . . . . . f	10 099,91⁵
voeding en verpleging van de leerlingen, de kraamvrouwen en het personeel, verwarming, verlichting, boeken en verdere kleine uitgaven . .	23 241,58⁵
onderhoud van het gebouw der gemeenschappelijke huisvesting, aanschaffing en onderhoud van meubelen.	2 274,13⁵

Rotterdam:

belooning van den directeur, de huismeesters, onderwijzers en bedienden	7 530,68⁵
onderhoud van het gebouw der kweekschool met kraaminrichting . . . . . f	2 025,50
aanschaffing en onderhoud van meubelen en hulpmiddelen voor het onderwijs en bureelbehoeften .	4 297,76
voeding en verpleging van de leerlingen en van het personeel van de school en van het personeel en de verpleegden in de kraaminrichting, met uitzondering van den directeur, verwarming, verlichting en geneesmiddelen	12 213,01
verdere uitgaven	207,35
Totaal . . . f	61 889,94

§ 18. RIJKSVEEARTSENIJSCHOOL.

Personeel. Met ingang van het schooljaar is eene nieuwe leeraarsplaats ingevoerd voor het onderwijs in de algemeene ziektenkunde, de ziektekundige ontleedkunde en de bacteriologie, dat te voren mede deel uitmaakte van de taak van den leeraar voor weefselleer en physiologie. Voor de nieuwe leeraarsplaats werd benoemd, bij Koninklijk besluit van 28 April 1906, met ingang van 1 Juni 1906, dr. H. Markus, plaatsvervangend districtsveearts in algemeenen dienst en onderdirecteur aan de Rijksseruminrichting te Rotterdam.

De leeraar dr. M. H. J. P. Thomassen is den 21sten December 1906 plotseling overleden. De opengevallen plaats werd vervuld door benoeming, bij Koninklijk besluit van 22 Januari 1907, met ingang van 1 Februari, van den veearts J. J. Wester, plaatsvervangend districtsveearts te Alkmaar. Deze voorziening gat aanleiding tot eene wijziging in de inleiding der leervakken, in dier voege, dat het onderwijs in bijzondere ziektenkunde en geneesleer (1ste afdeeling) en in propaedeutische kliniek overging op den leeraar M. G. de Bruin en daartegenover het door dezen leeraar gegeven onderwijs in veeteelt en theoretische vleeschkeuring mede aan den nieuwbenoemden leeraar J. J. Wester opgedragen.

Den leeraar dr. L. van Itallie werd bij Koninklijk besluit van 15 Mei 1907, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend met ingang van den dag waarop hij het ambt van gewoon hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden zou aanvaarden. De daardoor openvallende leeraarsplaats werd bij hetzelfde besluit vervuld door de benoeming, met ingang van 1 September 1907, van dr. B. Sjollema, apotheker, directeur van het Rijkslandbouwproefstation te Groningen.

Bij ministerieele beschikkingen van 18 Augustus 1906 werd de leeraar dr. L. van Itallie, met ingang van 1 September 1906, ontheven van het geven van onderwijs in dierkunde en werd tijdelijk met dat onderwijs en met de zorg voor het dierkundig museum belast, met ingang van 1 September 1906, dr. H. F. Nierstrasz, lector in de zoölogie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, die voorts, bij Koninklijk besluit van 30 Maart 1907, met ingang van 1 April 1907 tot wederopzegging belast werd met het geven van voornoemd onderwijs onder toekenning, voor zoolang de opdracht duurt, van den titel van gewoon leeraar aan 's Rijks Veeartsenijschool.

Van de 6 plaatsen van tijdelijk assistent werden er 5 bezet op 1 September 1906, door de benoeming, voor den tijd van een jaar, van de veeartsen H. Schornagel, bij het pathologisch instituut, P. Zijp, bij de kliniek en de geneeskundige leervakken, J. van der Veen, bij de kliniek en de heelkundige leervakken, dr. J. Nauta, bij de kliniek en de verloskunde, en van C. H. Nieuwland, technoloog bij de natuurlijke historie. De assistentsplaats bij het physiologisch laboratorium bleef gedurende het geheele schooljaar onvervuld.

De assistent dr. J. Nauta werd op zijn verzoek eervol ont-

slagen, met 1 Januari 1907, wegens zijne vestiging als practiseerend veearts te Witmarsum.

De overige 4 assistenten volbrachten hun geheelen diensttijd, waarin echter de assistent P. Zijp op zijn verzoek, met ingang van 1 Februari 1907, overging van de assistentsplaats bij de kliniek en de geneeskundige leervakken naar die bij de kliniek en de verloskunde.

De beambte bij de heelkunde L. P. van Seerenberg werd bij ministerieele beschikking van 30 Maart 1907, met ingang van 1 April, bevorderd tot amanuensis bij de heelkunde. Bij ministerieele beschikking van 26 Augustus 1906 werd benoemd tot amanuensis bij de natuur- en scheikunde, voor het tijdvak van 1 September 1906 tot en met 31 Augustus 1907, H. J. Eykelboom. Bij ministerieele beschikking van 20 October 1906 werd benoemd tot amanuensis bij het pathologisch instituut, voor het tijdvak van 22 October 1906 tot en met 30 September 1907, C. H. van der Plaats, die, op zijn verzoek, met ingang van 1 Juni 1907, eervol werd ontslagen bij ministerieele beschikking van 29 Mei 1907.

Bij ministerieele beschikking van 31 December 1906 werd benoemd tot schrijver, met ingang van 1 Januari 1907, J. F. Roost. De schrijver J. F. Roost is den 4den Januari 1907 overleden.

Bij ministerieele beschikking van 27 Maart 1907 werd benoemd tot schrijver voor het tijdvak van 1 April 1907 tot en met 31 Maart 1908 H. van den Berg.

Leerlingen. Bij den aanvang van het schooljaar waren aanwezig 137 leerlingen, over de vier studiejaren verdeeld als volgt:

1ste studiejaar	. .	43 leerlingen;
2de „	. .	35 „ ;
3de „	. .	31 „ ;
4de „	. .	28 „ .

Nadien werden nog vijf personen als leerlingen toegelaten op 24 September (twee), 1, 13 en 22 October. Aan een hunner werd vergunning verleend als leerling de lessen van het 2de studiejaar te volgen, omdat hij in het bezit was van een getuigschrift wegens met goed gevolg afgelegd tweede natuurkundig examen (voor aanstaande artsen) volgens art. 5 der wet van 25 December 1878 (*Staatsblad* n°. 222), gewijzigd bij de wet van 12 December 1892 (*Staatsblad* n°. 261).

Het gezamenlijk aantal leerlingen heeft bijgevolg in het schooljaar 1906/07 bedragen: 1ste studiejaar 47, 2de studiejaar 36, 3de studiejaar 31, 4de studiejaar 28; samen 142.

Van deze 142 leeringen is een leerling van het 4de studiejaar den 1sten Maart te Velp overleden en hebben één leerling van het tweede en 4 leerlingen van het eerste studiejaar de studie aan de Veeartsenijschool gestaakt; 1 nieuwaangekomen leerling op 14 Januari 1907, 2 nieuwaangekomen leerlingen, 1 sedert 1904 ingeschreven leerling, alsmede de leerling van het tweede studiejaar, bij het einde van het schooljaar.

De tegen het einde van het schooljaar afgelegde examens hebben den volgenden uitslag opgeleverd.

De 27 overgebleven leerlingen van het vierde studiejaar hebben alle het veeartsenijkundig examen afgelegd. Aan 20 werd door de commissie voor genoemd examen het diploma van veearts uitgereikt.

Van de 31 leerlingen van het 3de studiejaar hebben 29 het overgangsexamen afgelegd; 23 hunner werden tot het 4de bevorderd; 6 hebben niet voldaan. Van de 2 leerlingen die niet aan het examen deelnamen, was de een achterlijk in de studie door ziekte, de andere door afwezigheid.

De 36 leerlingen van het 2de studiejaar hebben alle het natuurkundig examen voor aanstaande veeartsten afgelegd. Aan 32 hunner werd door de commissie van directeur en leeraren het overgangsdiploma uitgereikt, dat den leerling toegang geeft tot het 3de studiejaar. Tot de geslaagden behoorde ook de leerling die, na zijne toelating op 24 September 1906, om de voren vermelde reden vergunning kreeg dadelijk de lessen van het tweede studiejaar als leerling te volgen.

Van de overgebleven 46 leerlingen van het eerste studiejaar hebben 44 het overgangsexamen afgelegd; 29 werden tot het tweede studiejaar bevorderd; 15 hebben niet voldaan. Van de 2 leerlingen die niet aan het examen deelnamen, was de een door militiedienst verhinderd de studie bij te houden, de andere door verwaarloozing der studie zeer ten achteren geraakt.

Voor het toelatingsexamen in 1907 hadden zich aangegeven 5 adspiranten; 3 trokken hunne aangifte in; 2 kwamen op, maar trokken zich terug op den tweeden dag van het schriftelijk gedeelte, waarmee het examen aanving. De gelegenheid tot het afleggen van een toelatingsexamen heeft bij gevolg in 1907 niets opgeleverd.

Sedert de verzwaring van het toelatingsexamen, met ingang van 1904, zijn de uitkomsten daarvan geweest als volgt:

1904,	aangegeven	19,	opgekomen	19,	teruggetr.	1,	toegelaten	4
1905,	„	8,	„	8,	„	—,	„	3
1906,	„	15,	„	12,	„	—,	„	1
1907,	„	5,	„	2,	„	2,	„	—
	Samen	47		41		3		8

Afgewezen 30.

Als leerling werden toegelaten 30 personen: 28 op getuigschrift wegens met goed gevolg afgelegd eindexamen der hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus, 2 op getuigschrift wegens gymnasiaal eindexamen.

Van de vrijstelling van het toelatingsexamen krachtens art. 22 van het Reglement voor 's Rijks Veeartsenijschool, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 25 Mei 1894 (*Staatsblad* n°. 65), werd gebruik gemaakt:

in	1895	door	2 adspiranten,
„	1896	„	4 „
„	1897	„	4 „
„	1898	„	4 „
„	1899	„	2 „
„	1900	„	6 „
„	1901	„	9 „
„	1902	„	9 „
„	1903	„	9 „
„	1904	„	20 „
„	1905	„	25 „
„	1906	„	40 „
„	1907	„	30 „

In die 13 jaren samen door 164 adspiranten, aan wie 156 met getuigschrift der hoogere burgerschool en 8 met getuigschrift van het gymnasium.

Van die vrijstelling hadden ook nog gebruik kunnen maken 12 adspiranten, toegelaten in 1895, 1897, 1902, 1903, 1904 en 1905, die bij den aanvang hunner studie in het bezit waren van het getuigschrift der hoogere burgerschool; maar van wie 2 het toelatingsexamen aflegden om mede te dingen naar eene plaatsing als inwonend leerling, en 10 omdat zij ten tijde van het toelatingsexamen het vrijstellend getuigschrift nog niet hadden verkregen.

Brengt men deze 12 mede in rekening, dan zijn in de 13 jaren 1895—1907 samen toegelaten op, respectievelijk met, getuigschrift der hoogere burgerschool 168, op getuigschrift van het gymnasium 8, samen 176 adspiranten.

Van deze 176 leerlingen hebben 9 de studie aan de inrichting gestaakt; 42 hebben het diploma van veearts verkregen, namelijk 2 in 1899, 4 in 1900, 2 in 1901, 5 in 1902, 2 in 1903, 5 in 1904, 5 in 1905, 8 in 1906 en 9 in 1907. De overige 125 waren bij of kort na den aanvang van het schooljaar 1907/1908 leerling; 18 in het vierde, 31 in het derde, 31 in het tweede en 45 in het eerste studiejaar. De tegenwoordige leerlingen van het tweede en het eerste studiejaar, samen 76, zijn alle op getuigschrift toegelaten. Van het gezamenlijk aantal leerlingen, ten bedrage van 146, zijn thans 125, d. i. 85 pct., op getuigschrift toegelaten.

De nog bestaande gelegenheid tot het afleggen van een toelatingsexamen heeft zich overleefd.

Met inbegrip van 10 leerlingen, toegelaten in de jaren 1879 en 1886—93, die ook in het bezit van het getuigschrift der hoogere burgerschool waren, maar destijds niet vrijgesteld van het toelatingsexamen, en van wie 8 het diploma van veearts verkregen, zijn bijgevolg tot en met het begin van het schooljaar 1907/08 toegelaten 178 adspiranten die het eindexamen der hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus met goed gevolg hadden

afgelegd, en 8 adspiranten die de gymnasiale studie met goed gevolg ten einde hadden gebracht. Van deze 186 leerlingen hebben 11 hunne studie niet voortgezet (1 overleden, 10 vertrokken), hebben 50 het diploma van veearts verkregen en zijn 125 nog leerling.

Het volgend tabellarisch overzicht stelt in het licht, hoe het tot hiertoe gesteld was met de aankomst aan 's Rijks Veeartsenijschool van leerlingen — vóór en nà 1 September 1904 — die als voorbereidende studie het volledig middelbaar of het volledig gymnasiaal onderwijs met goed gevolg hadden genoten, en het aantal hunner die het diploma van veearts verkregen hebben. Zooals voren reeds werd aangehaald, dagteekent de vrijstelling van het toelatingsexamen tegenover het burgerschool- of gymnasiaal getuigschrift van 1 September 1894 (schoolreglement van 25 Mei 1894) en werd van die vrijstelling voor het eerst gebruik gemaakt voor toelating bij den aanvang van het schooljaar 1895/96.

Uit de opgaven over de 13 jaren 1895/1907 blijkt, dat de maatregel tot toelating zonder examen van de in het overzicht bedoelde leerlingen, geheel overeenkomstig de verwachting, eene goede uitwerking heeft gehad.

Jaren.	Toegelaten op getuigschrift hoogere burgerschool.	Toegelaten op getuigschrift gymnasium.	Toegelaten na toelatingsexamen, maar tevens in bezit van getuigschrift hoogere burgerschool.	Samen.	Verloop hunner studie:			
					Overleden.	Studie gestaakt.	Als veearts gediplomeerd.	Nog leerling.
1879, 1886—93. . .	—	—	10	10	1	1	8	—
1895	2	—	1	3	—	—	3	—
1896	4	—	—	4	—	1	3	—
1897	3	1	1	5	—	1	4	—
1898	4	—	—	4	—	—	4	—
1899	2	—	—	2	—	—	2	—
1900	6	—	—	6	—	—	6	—
1901	9	—	—	9	—	—	7	2
1902	9	—	2	11	—	—	9	2
1903	8	1	4	13	—	3	4	6
1904	19	1	3	23	—	1	—	22
1905	24	1	1	26	—	—	—	26
1906	38	2	—	40	—	3	—	37
1907	28	2	—	30	—	—	—	30
Totaal . . .	156	8	22	186	1	10	50	125

De lust voor studie en practische oefeningen was in het algemeen bevredigend, bij een groot aantal leerlingen lofwaardig; door eenigen in elk der 4 studiejaren werden echter veel lessen verzuimd.

Zooals uit den voren vermelden uitslag der examens blijkt, werden van 80 leerlingen van het 1ste en 2de studiejaar 61 = 76 pct. tot een hooger studiejaar bevorderd (in 1906, 1905, 1904 en 1903 resp. 76, 83, 64 en 79 pct.) en hebben van 56 leerlingen van het 3de en 4de studiejaar 43 = 77 pct. onderscheidenlijk het overgangsexamen en het veeartsenijkundig examen met goed gevolg afgelegd (in 1906, 1905, 1904 en 1903 resp. 74, 73, 83 en 52 pct).

Omtrent den duur der studie van de leerlingen, die bij hunne toelating het getuigschrift wegens eindexamen der hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus of wegens gymnasiaal eindexamen verkregen hadden, geeft het volgend tabellarisch overzicht inlichting.

JAREN.	Toegelaten als leerling.	Verkregen het overgangsdiploma wegens natuurkundig examen (z.g.n. als *candidaat-veearts*) na studie van:				Verkregen het diploma van *veearts* na studie van:					Overleden.	Studie gestaakt.	Nog leerling.
		2 jaren.	3 jaren.	4 jaren.	Samen.	4 jaren.	5 jaren.	6 jaren.	7 jaren.	Samen.			
1879, 1886—1893.	10	8	1	—	9	6	1	—	1	8	1	1	—
1895	3	3	—	—	3	2	1	—	—	3	—	—	—
1896	4	3	—	—	3	3	—	—	—	3	—	1	—
1897	5	3	2	—	5	2	1	1	—	4	—	1	—
1898	4	4	—	—	4	4	—	—	—	4	—	—	—
1899	2	1	—	1	2	1	—	—	1	2	—	—	—
1900	6	5	1	—	6	5	1	—	—	6	—	—	—
1901	9	7	—	2	9	4	2	1	—	7	—	—	2
1902	11	9	1	(2) 1	11	5	4	—	—	9	—	—	2
1903	13	7	2	1	10	4	—	—	—	4	—	3	6
1904	23	15	6	—	21	—	—	—	—	—	—	2	21
1905	26	17	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	26
1906	40	(1) 1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	38
1907	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
Samen . . .	186	83	13	5	101	36	10	2	2	50	1	10	125

(1) Na 5 jaren studie.

(2) Na 1 jaar studie; was, na aankomst op 24 September 1906, 9 November toegelaten tot het 2de studiejaar, wegens getuigschrift van 2de natuurkundig examen voor aanstaande artsen.

Jaarlijks aantal leerlingen in de 31 *schooljaren* 1877/78—1907/08. In het verslag van den staat van 's Rijks veeartsenijschool in het schooljaar 1892/93 werd een overzicht gegeven van het jaarlijksch aantal leerlingen in de 16 jaren 1877/78—1892/93. De aanzienlijke toeneming van dat aantal in de laatste jaren maakt het wenschelijk, dat overzicht, reeds in het verslag over het schooljaar 1905/06 bijgewerkt, ook thans op te nemen, in verband met de wijzigingen, die achtereenvolgens in de eischen voor de toelating enz. werden gebracht.

Met ingang van het schooljaar 1877/78 werd in gebruik genomen het nieuwe gebouw tot huisvesting van leerlingen, ten getale van hoogstens 60. De oprichting van dit gebouw ten behoeve van het internaat — maar waarin tevens het onderwijs in natuurkunde en scheikunde gevestigd werd — sloot de reeks van nieuwe gebouwen die de reorganisatie der school in de jaren 1873/77 had noodig gemaakt.

Na verloop van 16 jaren, met ingang van het schooljaar 1893/94, werd de gelegenheid tot inwoning van leerlingen ingekrompen van hoogstens 60 tot hoogstens 32 plaatsen, terwijl de daardoor vrijkomende lokalen in het vorenbedoeld woongebouw der leerlingen voor het onderwijs in de natuurlijke historie werden ingericht.

Met ingang van het schooljaar 1895/96 werd het toelatingsexamen afgeschaft voor de adspirant-leerlingen die in het bezit waren van een getuigschrift wegens eindexamen, hetzij van het gymnasium, hetzij van de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus.

Het tot de helft ingekrompen internaat bleef slechts 6 jaren voortbestaan. Het werd met ingang van het schooljaar 1899/1900 opgeheven, en te gelijk daarmee de geheele huishouding, doordat de inwonende beambten en bedienden allen uitwonend werden.

Met ingang van het schooljaar 1904/05 werd het toelatingsexamen aanzienlijk verzwaard, zoodat de daarvoor gestelde eischen grootendeels in overeenstemming kwamen met die van het eindexamen der hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus.

In verband met deze opvolgende wijzigingen ten aanzien van de leerlingen der inrichting, geeft de volgende staat een overzicht van hun jaarlijksch aantal:

1°. in het vijftal schooljaren 1877/78—1881 82, toen het aantal inwonende leerlingen toenam van 45 tot 60, het aantal uitwonende zeer gering bleef en het geheel aantal steeg van 51—70;

2°. in het zestal jaren 1882/83—1887/88, toen telken jare al de 60 plaatsen van het internaat bezet waren, terwijl het aantal uitwonende leerlingen vermeerderde van 11 tot 39 en het geheel aantal van 79 tot 99;

3°. in het vijftal jaren 1888/89—1892/93, toen het aantal inwonenden allengs verminderde tot 31, het aantal uitwonenden schommelde tusschen 39 en 33 en beide samen krompen tot 65;

4°. in het zestal jaren 1893/94—1888.99, toen het aantal inwonenden nog verder daalde tot 17, het aantal uitwonenden daarentegen steeg tot 54 en beide samen weer opkwamen tot 71;

5°. in het vijftal jaren 1899/1900—1903/04, waarin het aantal leerlingen (alle uitwonend) het cijfer 104 bereikte;

6°. in het viertal jaren 1904/05—1907/08, waarin het ongekend hooge cijfer nog ver overtroffen werd, tot resp. 113, 121, 142 en 146.

Schooljaren.	Aantal leerlingen.		
	Inwonend.	Uitwonend.	Samen.
1877/78	45	6	51
1878/79	56	5	61
1879/80	60	10	70
1880/81	59	7	66
1881/82	58	5	63
1882/83	60	11	71
1883/84	60	13	73
1884/85	60	11	71
1885/86	60	24	84
1886/87	60	39	99
1887/88	60	39	99
1888/89	55	39	94
1889/90	52	34	86
1890/91	45	39	84
1891/92	39	33	72
1892/93	31	34	65
1893/94	25	35	60
1894/95	25	31	56
1895/96	32	29	61
1896/97	25	35	60
1897/98	24	40	64
1898/99	17	54	71
1899/1900.	—	71	—
1900/01	—	68	—
1901/02	—	83	—
1902/03	—	87	—
1903/04	—	104	—
1904/05	—	113	—
1905/06	—	121	—
1906/07	—	142	—
1907/08	—	146	—

Het aantal veeartsen, gediplomeerd in de 82 jaren 1826—1907, bedraagt 688 (ongerekend 14 uit Zuid-Nederland en 1 uit Luxemburg).

In verschillende tijdvakken van het bestaan der Veeartsenijschool is het aantal zeer uiteenloopend geweest:

in de 10 jaren 1826—1835: 63
„ „ 10 „ 1836—1845: 87
„ „ 10 „ 1846—1855: 46
„ „ 10 „ 1856—1865: 43
„ „ 10 „ 1866—1875: 65
„ „ 10 „ 1876-1885: 93
„ „ 10 „ 1886—1895: 135
„ „ 10 „ 1896—1905: 118
„ „ 20 „ 1826—1845: 150
„ „ 20 „ 1846—1865: 89
„ „ 20 „ 1866—1885: 158
„ „ 20 „ 1886—1905: 253
„ „ 40 „ 1826—1865: 239
„ „ 40 „ 1866—1905: 411
in het jaar 1906: 18
„ „ „ 1907: 20

Toehoorders Van de gelegenheid, bij art. 27 van het schoolreglement opengesteld. om zonder leerling te zijn het onderwijs in enkele vakken bij te wonen, is door 6 personen gebruik gemaakt, die het onderwijs in hoefbeslag volgden om zich voor het hoefsmidsvak te bekwamen.

3 hunner waren toehoorder gedurende 5 maanden van den wintercursus (September - Januari), 2 gedurende de 7 maanden Februari—Augustus, 1 gedurende de 6 maanden Februari—Juli.

Het aantal dezer toehoorders voor het smidsvak, die hunne opleiding in de veeartsenijschool ontvingen en aldaar geregeld werkzaam waren, bedraagt voor de 15 jaren September 1892—Augustus 1906 samen 55; van wie 30 woonachtig in de provincie Utrecht (4 in de gemeente Utrecht), 9 in Noordholland, 8 in Zuidholland, 5 in Gelderland, 2 in Zeeland en 1 in Overijssel.

Gebouwen. De leskamers voor natuurkunde en voor scheikunde werden door inwendige verbouwing in het groot onderwijsgebouw aanzienlijk vergroot en beantwoorden daardoor veel beter aan het in de laatste jaren sterk toegenomen aantal leerlingen van het 1ste studiejaar.

Den 28sten November 1906 werd aanbesteed de bouw van een groot geheel, bestaande uit een 14tal lokalen voor onderwijs en onderzoek, betreffende de drie leervakken algemeene ziektenkunde, ziektekundige ontleedkunde en bacteriologie, en uit een sectiegebouw, voor de eene helft lokaal voor de lijkopeningen, voor de andere helft voor demonstratiën.

Beide gebouwen worden ook aangeduid met den naam van „pathologisch instituut".

In het vroege voorjaar van 1907 werd met het grondwerk een aanvang gemaakt. Aan het einde van het schooljaar kwam van het buitenwerk van elk gebouw een groot gedeelte gereed.

Onderwijs. Omtrent den gang van het onderwijs valt het volgende te vermelden.

De leeraar-directeur was door ongesteldheid en verplichte afwezigheid verhinderd 3 lessen op de voorgeschreven dagen te geven; zij werden in vrije uren ingehaald In vrije uren werden in den zomercursus 14 extra lessen gegeven. Wegens het onverwachts vroeg aanvangen van het veeartsenijkundig examen, moesten dit jaar enkele onderwerpen buiten behandeling blijven.

De leeraar Schimmel was verhinderd 4 lessen te geven wegens wegblijven van de leerlingen. Er werden 4 extra lessen gegeven.

De leeraar van Esveld was verhinderd 15 lessen op de gewone uren te geven, waarvan 11 wegens de examens voor hulpkeurmeester van vee en vleesch; zij werden op andere uren ingehaald. Wegens wegblijven van de leerlingen konden 5 lessen niet gegeven worden. Er werden een 6-tal extra lessen gegeven.

De leeraar van der Plaats was verhinderd 2 lessen te geven wegens wegblijven van de leerlingen.

De leeraar de Bruin was verhinderd 4 lessen te geven.

De leeraar Dekhuyzen was verhinderd 1 les te geven.

De leeraar van Itallie was verhinderd 7 lessen te geven; 1 door wegblijven van de leerlingen.

De leeraar Wester was verhinderd 5 lessen te geven.

De buitengewoon leeraar Hoefnagel heeft bericht, dat hij slechts negenmaal in de gelegenheid is geweest om aan iedere der 3 ploegen, waarin het vierde studiejaar ten getale van 27 leerlingen was verdeeld, les te geven in practische vleeschkeuring, aangezien de leerlingen hem 23 April verklaarden, dat zij niet meer zouden verschijnen. Ook in dit schooljaar is bijgevolg het onderwijs in practische vleeschkeuring beneden de eischen gebleven. Het is ook niet geregeld op tijd begonnen, wegens buitenlandsch verlof van den leeraar. Bovendien kwam daarbij lesverzuim voor als volgt: van 5 leerlingen geen enkel maal, van 8 eenmaal, van 6 tweemaal, van 4 driemaal, van 1 viermaal, van 2 zevenmaal en van 1 achtmaal. Om een en ander meent dan ook de leeraar te recht, dat hij niet nader behoeft toe te lichten, dat de resultaten van dit onderwijs uit den aard der zaak niet groot kunnen zijn.

De lessen in landbouwkunde, in dit schooljaar door den docent S. Koenen te Wageningen voor de derde maal gegeven (Zaterdagnamiddag, 2 uren, in den wintercursus), bestemd voor het derde studiejaar, als onverplicht leervak, hadden geregeld plaats, behoudens zeer enkele afwezigheid door ziekte. Het aantal deelnemers was echter, volgens den docent, niet talrijk, maar de aanwezigen toonden belangstelling.

Behandeld werden: het begrip landhuishoudkunde; het landbouwbedrijf als tak van volksvlijt; het landbouwbedrijf in Nederland; belangrijke landbouw-economische grondbegrippen en vraagstukken; rationeele cultuur; groot, middel en klein bedrijf; overheidszorg voor den landbouw hier te lande; coöperatie op landbouwgebied.

Ofschoon de nieuwe gehoorzaal voor ontleedkunde 64 gewone zitplaatsen (klepstoelen) bevat, bleek in het schooljaar het lokaal te klein voor de leerlingen van het eerste en tweede studiejaar gezamenlijk (36 + 47 = 83 leerlingen). Deze omstandigheid leidde er toe, dat er eene zeer gewenschte verandering werd gebracht in de regeling van het onderwijs in de ontleedkunde, het eenige vak waarin nog altijd de oude gewoonte was blijven gelden, dat het onderwezen werd aan het eerste en het tweede studiejaar te gelijk. Dadelijk na afloop der Kerstvacantie zou nu de leeraar van Esveld een eerste gedeelte der ontleedkunde onderwijzen enkel aan het eerste, een tweede gedeelte enkel aan het tweede studiejaar.

Om gedurende den zomercursus van het schooljaar 1906/07 de taak van den leeraar in ontleedkunde te verligten, werd toen het mede door dien leeraar te geven theoretisch onderwijs in uiterlijke paardenkennis, aan de leerlingen van het tweede studiejaar, opgedragen aan den dirigeerenden paardenarts, majoor J. B. H. Moubis, van het eerste regiment veldartillerie te Utrecht, die deze lessen van 1 Februari 1907 af gedurende den zomercursus geregeld heeft gegeven.

Leermiddelen. De verzamelingen van instrumenten, gereedschap, modellen en praeparaten voor het onderwijs in natuurkunde en theoretische scheikunde verkeeren in goeden staat; zij werden door aankoop of eigen aanmaak met eenige artikelen vermeerderd.

Op 29 November en 1 December werden door den leeraar met de leerlingen van het eerste studiejaar bezoeken gebracht aan de beetwortelsuikerfabriek aan den Leidschen straatweg. Op 14 Mei werd een bezoek gebracht aan het Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut aan de Bilt, waar zij door 3 deskundigen werden voorgelicht. Te voren had de leeraar, als als onderdeel van natuurkunde, 11 lessen over de meteorologie en het klimaat van Nederland gegeven.

De hulpmiddelen voor het onderwijs in natuurlijke historie, artsenijwarenkennis, artsenijmengkunde en practische scheikunde, werden door aankoop vermeerderd met bloemmodellen, eene kleine Westphalia-melkcentrifuge, een toestel voor het meten van het electrische geleidingsvermogen, een inductorium, enz.; door aanmaak met teekeningen, graphische voorstellingen en modellen.

In de lessen voor practische scheikunde werden onderwezen: het qualitatieve onderzoek van enkelvoudige stoffen en mengsels; de voornaamste toepassingen der maat-analyse en de hoofdzaken der melkhygiëne en van het melkonderzoek.

Het museum voor normale ontleedkunde der huisdieren verkeert in uitmuntenden staat.

Er werden 35 nieuwe praeparaten aan toegevoegd, zoodat het thans telt 2419 nummers.

Enkele beenpraeparaten werden door betere vervangen; een aantal liquor-praeparaten werden verversch t.

Voor het onderwijs in uiterlijke huisdierkennis werden zeven gipsmodellen van huisdieren aangekocht, voor het onderwijs in voederkennis een aantal monsters.

Het materieel van het laboratorium voor physiologie werd naar behooren onderhouden en werd vermeerderd: met een kostbaar pantokymographion van Kagenaar, een projectielantaarn met zelfreguleerende booglamp van 15 ampère, eene inrichting voor het donker maken van het leslokaal, eenige toestellen voor de physiologische chemie, o. a. eene bloedgas-kwikluchtpomp met gazometer en statief, een luchttransport-sphygmograaf; een Theclu-ovin; 2 schroefrheostaten volgens Engelmann; 2 accumulatoren, enz.

Het onderwijs in practische ziektekundige ontleedkunde en practische bacteriologie van den nieuwen leeraar, voor wiens leervakken de twee nieuwe gebouwen bestemd zijn, werd gedurende het schooljaar tijdelijk gegeven in daarvoor zeer doeltreffend ingerichte hulplokalen in het groot onderwijsgebouw.

Bij het practicum in ziektekundige weefselleer werden in het geheel 61 microscopische praeparaten door de leerlingen bestudeerd, waarvan zij persoonlijk de kleuring hadden verricht.

Bij het practicum in bacteriologie werden de voornaamste voor onze huisdieren pathogene microben, 9 in het geheel, bestudeerd, in zelf vervaardigde praeparaten, in culturen, in onderscheidene zelf aangelegde media en in hare werking op proefdieren.

Voor het practisch onderwijs in ziektekundige ontleedkunde kwamen aan de inrichting ter beschikking 20 paarden, 12 runderen, 2 schapen, 2 geiten, 15 varkens, 41 honden; samen 92 dieren.

Bovendien werden 75 secties verricht op doode dieren, die van elders ten onderzoek werden gezonden, namelijk 6 katten, 7 konijnen, 44 hoenders en 18 andere vogels.

Op verzoek der clinische leeraren werd 63 maal een onderzoek verricht van bepaalde weefseldeelen, terwijl 44 maal door verschillende veeartsen organen enz. voor hetzelfde doel werden ingezonden.

Aan materieel voor het onderwijs in deze leervakken werd een zeer groot aantal instrumenten, toestellen en gereedschap aangekocht; o. a. 9 microscoopstatieven, een groote draaibare voorwerptafel, 9 gewone objectieven, een objectief voor homogene immersie, 15 gewone oculairen, 13 aprochromatische objectieven, 9 compensatieoculairen, 6 microscooprevolvers, 1 microtoom-Zimmermann, 1 microtoom met automatische instelling, 1 aether-bevriestoestel, 1 koolzuur-bevriestoestel, 1 bloedtelapparaat van Zeiss en Thoma, 1 hoemometer volgens Sahlie, 1 waterbad, 1 steriliseertoestel volgens Körte, 1 groote koperen broedstoof (prijs f 811.95), 1 thermoregulator van Lautenschläger, 1 electrische centrifuge, 1 kast voor microscopische praeparaten (prijs f 284,65), 1 transporttransportkast, 1 analytische balans, 1 taxeerbalans, analysegewichten van phosphorbrons, 7 dierkooien, voorts allerlei kleinere instrumenten, toestellen, glaswerk, enz.

De verzamelingen van instrumenten, gereedschap en modellen voor het onderwijs in operatieve heelkunde, verbandleer, geneeskunde, verloskunde, hoefbeslag, kliniek en vleeschkeuring verkeeren in uitmuntenden staat.

Ongerekend een zeer groot aantal instrumenten en toestellen voor dagelijksch gebruik of van ongeschikte beteekenis, werden die verzamelingen vermeerderd door aankoop met: 1 luchtzakcatheter naar Günther, 1 iridectomieschaar naar Wecker, 1 veiligheids-emasculator naar Blank, 1 instrumententafel, 1 kettingzaag volgens Schievelkamp, 1 geboortetang volgens Ellinger, 1 centrifuge voor melkonderzoek met een opzet voor bloedonderzoek, een zoö-cantère Dechery.

De verzameling voor hoefbeslag werd vermeerderd met: 1 ijzer van Nauta, voor willekeurig gebruik als zomer- of winterbeslag, beslag tot vervoer op gladde wegen van vet rundvee, zooals in Friesland gebruikelijk is, 2 boorden zooals bevestigd worden aan de voorhoeven van een paard in het drassig hooiland in het oostelijk deel van Friesland, ijzer van een Engelsch mijnpaard, 2 guttaperchahoefzolen, met verplaatsbaren balk van Hutchinson, 5 paar ijzers hoefbeslag van de stad Bombay, afkomstig van de „Gulf Arabs", en voorts met eenige honderden hoefstraal- en kroonbeenderen, deels normaal, anderdeels ziekelijk.

De bibliotheek werd vermeerderd met 81 nummers, ongerekend de bijgekomen gedeelten van vervolgwerken en een 80-tal vaste tijdschriften, benevens nieuwe uitgaven van reeds aanwezige werken. Zij telde aan het einde van het schooljaar 4979 nummers. samen uitmakende ongeveer 14150 boekdeelen en andere stukken.

Voor het onderwijs in normale ontleedkunde, met inbegrip van de overgangsexamens van het 2de en het 3de studiejaar, werden gebezigd 44 paarden, waarvan 40 na afmaking gediend hadden voor de oefeningen in practische operatieleer en 4 enkel voor de examens in ontleedkunde gebruikt werden; voorts nog 1 veulen, 1 rund en 3 geiten. Bovendien werden nog voor de ontleedkunde benut gedeelten van 13 gestorven paarden en 6 runderen, waarop sectie was verricht.

Voor proefnemingen werden aangekocht 1 kalf, 1 geit, alsmede een aantal konijnen, hoenders en duiven.

Ten behoeve van het practisch onderwijs in hoefbeslag en in de hoefoperatiën werden aangekocht 444 paardevoeten.

Bij 15 runderen, 1 paard en 2 varkens hadden de leerlingen van het 3de en 4de studiejaar gelegenheid het verloop der normale baring uit eigen aanschouwing te leeren kennen.

Voorts werd verloskundige hulp verleend bij abnormale baringen van 13 runderen (9 embryotomieën), 1 paard, 2 schapen en 12 varkens.

Voor het practisch verloskundig onderwijs op het phantoom werden 31 kalveren gebezigd. Deze practische cursus werd gegeven van 4 Februari tot 19 April.

Bovendien werd voor het practisch verloskundig onderwijs aangekocht een drachtige koe met baarmoederbreuk en een drachtige pink. Bij de koe verliep de baring normaal, bij de pink vond totale embryotomie toepassing.

Van de door de veeartsenijschool aangeboden gelegenheid tot kostelooze voeding en verpleging van hoogdrachtige dieren, waarbij eene moeilijke baring verwacht wordt, werd in dit schooljaar gebruik gemaakt door 6 veehouders, voor 5 runderen en 1 paard. Het getal verpleegdagen voor deze dieren bedroeg 70.

Voor het clinisch onderwijs werden aangekocht eene koe met traumalische hartezakontsteking en een koe met gangreen van den uier. Beide dieren hebben gediend voor de diagnostiek en zijn later ter sectie gekomen.

Voor de diagnostiek in de rundveekliniek kreeg voorts de veeartsenijschool dit jaar voor het eerst toegezonden runderen, 23 in getal, die wegens tuberculose door het Rijk waren overgenomen. Den leerlingen, die in den voormiddag het clinisch onderzoek dezer dieren hadden verricht, werd in den namiddag gelegenheid gegeven ter gemeenteslachtplaats de sectie bij te wonen.

In de hoefsmederij der school werden, ongerekend het beslag dat enkel ten behoeve van het onderwijs geschiedde, 787 paarden beslagen, tegen 927 in het schooljaar 1905/06. Daarbij werden 2157 hoefijzers, waaronder eenige voor zieke en gebrekkige hoeven, vervaardigd en gelegd, tegen 2542 in het schooljaar 1905/06 en en 389 ijzers verlegd.

Vanwege de school werd hulp verleend voor 4683 dieren, tegen 4681 in het vorig schooljaar en 4715 in het schooljaar 1904/05. Uit het vorig schooljaar waren in behandeling gebleven 32 dieren; de overige 4651 zijn gedurende het schooljaar in behandeling gekomen, tegen 4634 in 1905/06 en 4692 in 1904/05.

Van de 4683 dieren werden 829 in de stallen der inrichting verpleegd (stationnaire cliniek) tegen 648 in 1905/06 en 693 in 1904/05. In de dagelijksche praktijkuren (op werkdagen 10—12) werden 3353 dieren eens of meermalen aan de inrichting gebracht, enkel ten behoeve van onderzoek en behandeling (consultatieve cliniek) tegen 3663 in 1905/06 en 3469 in 1904/05. Buiten de inrichting werden 501 dieren eens of meermalen onderzocht of behandeld (ambulatoire cliniek) tegen 370 in 1905/06 en 553 in 1904/05.

De volgende staat geeft een overzicht van de soort en het aantal dieren, die in elke van de 3 afdeelingen der cliniek. in het schooljaar 1906/07, aan het onderwijs ten dienste stonden.

DIERSOORT.	Uit het schooljaar 1905/1906 in behandeling gebleven.				Gedurende het schooljaar 1906/1907 in behandeling gekomen.				Totalen
	Stationnair.	Consultatief.	Ambulatoir.	Samen.	Stationnair.	Consultatief.	Ambulatoir.	Samen.	
Paarden en ezels	21	6	—	27	453	947	121	1 521	1 548
Runderen	2	—	—	2	112	197	343	652	654
Schapen	—	—	—	—	3	3	1	7	7
Geiten	—	—	—	—	6	69	1	76	76
Varkens	—	—	—	—	15	59	33	107	107
Honden	1	2	—	3	215	1 260	2	1 477	1480
Katten	—	—	—	—	—	284	—	284	284
Vogels	—	—	—	—	—	448	—	448	448
Andere dieren	—	—	—	—	1	78	—	79	79
Dieren	24	8	—	32	805	3 345	501	4 651	4683

Onder de dieren in den staat vermeld, zijn niet begrepen 64 runderen, voorbehoedend ingeënt tegen boutvuur, 34 runderen, ingeënt tegen zoogen. klaverborstziekte en tegen kalverziekte, voorts 116 varkens, ingeënt tegen vlekziekte, 187 varkens, ingeënt tegen borstziekte, en 64 varkens ingeënt tegen varkenspest; samen 98 runderen en 367 varkens.

In het verslag over het schooljaar 1895 96 werd opgenomen een vergelijkend overzicht van den omvang der cliniek van 's Rijks Veeartsenijschool in de 25 jaren 1871/72—1895/96. Daarin zijn vermeld de getallen dieren die gedurende elk vijftal schooljaren van voornoemd tijdvak gemiddeld per jaar, in elke van de drie afdeelingen der cliniek en in de cliniek in haar geheel in behandeling zijn gekomen.

In de verslagen over het jaar 1899/1900 en elk der volgende schooljaren werd een dergelijk overzicht gegeven van elk der 5 laatst verloopen schooljaren.

Het thans volgend overzicht, op dezelfde wijze ingericht, loopt over de 5 schooljaren 1902/03—1906/07.

SCHOOLJAREN.	Per jaar in behandeling gekomen.									
	Paarden en ezels.	Runderen.	Schapen.	Geiten.	Varkens.	Honden.	Katten.	Vogels.	Andere dieren.	Samen.
A. *Stationnaire cliniek.*										
1902—1903	385	24	1	5	—	241	—	—	—	656
1903—1904	373	25	—	8	—	189	—	—	—	595
1904—1905	413	32	—	12	—	223	—	—	—	680
1905—1906	375	28	—	8	3	205	—	—	—	619
1906—1907	453	112	3	6	15	215	—	—	1	805
B. *Consultatieve cliniek.*										
1902—1903	736	95	1	68	32	1414	281	310	78	3015
1903—1904	811	141	7	52	17	1404	227	358	95	3112
1904—1905	901	260	5	57	27	1413	296	432	68	3459
1905—1906	1008	275	6	61	48	1486	298	393	70	3645
1906—1907	947	197	3	69	59	1260	284	448	78	3366
C. *Ambulatoire cliniek.*										
1902—1903	130	452	—	—	15	3	—	2	—	575
1903—1904	100	305	—	2	13	1	—	—	—	421
1904—1905	89	447	1	3	11	2	—	—	—	553
1905—1906	102	239	3	2	24	—	—	—	—	370
1906—1907	121	343	1	1	33	2	—	—	—	501
De cliniek in haar geheel.										
1902—1903	1251	544	2	73	47	1658	281	312	78	4246
1903—1904	1284	471	7	62	30	1594	227	358	95	4128
1904—1905	1403	739	6	72	38	1638	296	432	68	4692
1905—1906	1485	542	9	71	75	1691	298	393	70	4634
1906—1907	1521	652	7	76	107	1477	284	448	79	4651

Het aantal gereedgemaakte recepten voor zieke dieren heeft bedragen 6252, tegen 6831 in het vorig schooljaar en 7615 in het schooljaar 1904/05.

Aan de op het terrein der Veeartsenijschool gelegen Rijksinrichting tot kweeking van koepokstof (parc vaccinogène) ontvingen de leerlingen van het 4de studiejaar in den zomercursus van den directeur der Veeartsenijschool, beheerder van voornoemd parc, onderricht in het kweeken en behandelen van animale vaccine.

Uitgaven en inkomsten. In 1906 werden door het Rijk de volgende uitgaven gedaan ten behoeve der Veeartsenijschool;

a. Personeel:

jaarwedden van den directeur, de leeraren en de verdere ambtenaren	f 48 200,40
schrijfloonen, loon der bedienden en arbeiders .	15 634,66
Totaal personeel . .	f 63 835,06

b. Materieel:

aanbouw, onderhoud en lasten der gebouwen .	33 539,75[5]
onderhoud en aankoop van meubelen en gereedschap, vuur, water en licht	4 999,22[5]

hulpmiddelen voor het onderwijs	f	8 598,24
voeding en verpleging van dieren in de stallen der school		17 006,34
aankoop van dieren		3 988,50
schrijfbehoeften, drukkosten, reiskosten en andere uitgaven		698,50
Totaal materieel	f	68 830,56
Totaal personeel en materieel	f	132 665,62

Van deze school werden de volgende inkomsten verkregen:

bijdragen van leerlingen en toehoorders	f	13 130,00
verpleging van zieke dieren	f	10 279,77[5]
hoefbeslag		1 357,65
verkoop van melk		1 174,72[5]
„ „ dieren		377,51
„ „ mest		535,78
„ „ afval		190,75
Totaal	f	27 046,19
Het zuiver bedrag der kosten in het jaar 1906 was alzoo	f	105 619,43

VI.

VAN HET MILITAIR ONDERWIJS.

§ 19. ONDERWIJS BIJ LAND- EN ZEEMACHT.

In voorgaande jaren werd van de regeling der inrichtingen van militair onderwijs, welke door de wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126) in het leven werden geroepen, een beknopt overzicht opgenomen en wel op bladz. 186 van het verslag over den staat der hoogere, middelbare en lagere scholen over 1891—1892, van de regeling der Hoogere Krijgsschool; op bladz. 180 van dat verslag over 1892—1893 van de regeling van den Hoofdcursus en de cursussen;

op bladz. 176 van dat verslag over 1893—1894 van de regeling der Cadettenschool; en op bladz. 181 van dat verslag over 1895—1896 van de regeling der Koninklijke Militaire Academie.

EERSTE GEDEELTE.

Inrichting tot de hoogere vorming van officieren.

De Hoogere Krijgsschool.

De samenstelling van het officiers- en burgerleeraarspersoneel — o. a. medegedeeld in het verslag over 1892—1893 en in dat over 1900—1901 — bleef in hoofdzaak onveranderd. In verband met de aanvulling van art. 13 van het reglement (Koninklijk besluit van 4 Januari 1907, *Staatsblad* n°. 10) met eene nieuwe alinea, luidende:

„In een bijzonder geval en alleen in het belang van het onderwijs kan, met Onze machtiging, een officier met hoogeren rang, dan in de tabel is aangewezen aan de Hoogere Krijgsschool worden verbonden" werd het mogelijk den majoor van de artillerie aan die inrichting verbonden, bij zijne bevordering tot luitenant-kolonel van den generalen staf, als leeraar te handhaven.

De lessen werden in het leerjaar 1906—1907 geopend:

voor de krijgskundige studiën: op 1 November 1906 met 26 officieren van het leger hier te lande (7 in het eerste, 10 in het tweede en 9 in het derde studiejaar) en met 14 officieren van het leger in Nederlandsch-Indië (3 in het eerste, 7 in het tweede en 4 in het derde studiejaar). 1 officier van het leger in Nederlandsch-Indië, die gedurende het leerjaar 1905—1906 tot het tweede studiejaar had behoord, doch met langdurig verlof was geweest wegens ziekte, volgde in het leerjaar 1906—1907 voor de tweede maal de lessen in het tweede studiejaar; 1 officier van het leger hier te lande, behoorende tot het derde studiejaar, werd op 1 December 1906, ter zake van tijdelijke ongesteldheid op non-activiteit gesteld.

Voor de studiën voor den intendance-dienst: Op 1 September 1906 met 8 officieren van het leger hier te lande, (3 in het eerste, 3 in het tweede en 2 in het derde studiejaar) en met 10 officieren van het leger in Nederlandsch-Indië (4 in het eerste, 2 in het tweede en 4 in het derde studiejaar).

1 officier van het leger hier te lande, behoorende tot het derde studiejaar, werd met ingang van 15 Januari 1907 op zijn verzoek op non-activiteit gesteld voor één jaar, terwijl 1 officier van het leger in Nederlandsch-Indië, mede behoorende tot het derde studiejaar, met ingang van 28 Maart 1907, wegens ziekte, eervol van zijne detacheering bij de inrichting werd ontheven. Laatstbedoelde officier (kapitein-kwartiermeester) was reeds in de leerjaren 1904—1905 en 1905—1906 wegens ziekte langdurig afwezig geweest en thans voor de derde maal in het derde studiejaar geplaatst.

Voorts werd, ingevolge vergunning van den Minister van Oorlog, het onderwijs in één vak of in enkele vakken bijgewoond door 1 luitenant der infanterie en 1 luitenant-kwartiermeester van het leger hier te lande en door 2 kapiteins en 1 luitenant der infanterie en 1 ritmeester der cavalerie van het leger in Nederlandsch-Indië.

Aan het in April 1907 hier te lande gehouden toelatingsexamen werd deelgenomen:

voor de krijgskundige studiën: door 18 officieren (13 der infanterie en 5 der artillerie);

voor de studiën voor den intendance-dienst: door 3 officieren (1 luitenant der infanterie en 2 luitenants-kwartiermeester).

Van de leerlingen van het 1ste en 2de studiejaar werden van 1 Mei tot 30 September 1907 gedetacheerd:

1 kapitein der infanterie van het leger hier te lande;	bij het wapen der cavalerie.
4 luitenants der infanterie van het leger hier te lande;	
1 kapitein der artillerie van het leger hier te lande:	
3 luitenants der artillerie van het leger hier te lande;	
1 kapitein der infanterie van het leger in Nederlandsch-Indië;	
3 luitenants der infanterie van het leger in Nederlandsch-Indië;	
1 luitenant der artillerie van het leger in Nederlandsch-Indië;	

4 luitenants der infanterie van het leger hier te lande; } bij het
2 luitenants der infanterie van het leger in Nederlandsch-Indie; } wapen der
1 luitenant der artillerie van het leger in Nederlandsch-Indië; } artillerie.

3 luitenants der artillerie van het leger hier te lande; } bij het
1 luitenant der genie van het leger hier te lande; } wapen der
2 luitenants der artillerie van het leger in Nederlandsch-Indië; } infanterie.

De leerlingen van het 2de studiejaar, die de studiën voor den intendance-dienst volgen, (3 luitenants-kwartiermeester van het leger hier te lande en 2 luitenants-kwartiermeester van het leger in Nederlandsch-Indië) werden op 1 Maart 1907 gedetacheerd bij de Rijks- hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen om aldaar tot 31 October 1907 te verblijven.

De leerlingen van het 3de studiejaar, die de studiën voor den intendance-dienst volgen (1 kapitein der infanterie van het leger hier te lande en 3 luitenants-kwartiermeester van het leger in Nederlandsch-Indië) werden van 2 April tot 30 Juni 1907 gedetacheerd bij de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé en van 16 Juli tot 31 Augustus 1907 bij het Rijks centraalmagazijn van militaire kleeding en uitrusting te Amsterdam.

Tijdens laatstbedoelde detacheering ontvangen die officieren gedurende eene maand op verschillende dagen van de week — totaal pl. m. 20 uren — in het gemeente-abattoir te Amsterdam practisch onderricht in het keuren van vee en vleesch.

TWEEDE GEDEELTE.

Cursus voor officieren van gezondheid bij het militair hospitaal te Utrecht.

Aan den cursus bedoeld bij art. 20 der wet van 2 Augustus 1880 (*Staatsblad* n°. 145), welke bij het militair hospitaal te Utrecht wordt gehouden, is door nieuw aangestelde officieren van gezondheid deelgenomen. Tevens werd bij genoemd hospitaal een cursus, als bedoeld bij art. 23 van het Koninklijk besluit van 20 September 1905 n°. 75, gevolgd door 4 reserve-officieren van gezondheid.

Cursussen in bacteriologie werden dit jaar niet gehouden.

Het bacteriologisch laboratorium bij genoemd hospitaal wordt steeds dienstbaar gemaakt aan het onderzoek van drinkwater uit verschillende garnizoenen, kampen, oefeningsterreinen en versterkte plaatsen

DERDE GEDEELTE.

Inrichtingen voor opleiding tot den officiersrang.

A. *De Koninklijke Militaire Academie.*

Op 16 September 1906, den datum waarop het nieuwe schooljaar een aanvang nam, bestond het aan de Koninklijke Militaire Academie verbonden personeel uit 53 officieren en 8 burgerambtenaren.

De sterkte van het cadettenkorps bedroeg op dat tijdstip 342 hoofden, verdeeld over de drie studiejaren.

Gedurende het cursusjaar werden overgeplaatst:

	van het wapen	studiejaar	naar het wapen	studiejaar
1 cadet	infanterie h. t. l.	tweede	infanterie O. I.	tweede
2 cadetten	infanterie O. I.	eerste	artillerie O. I.	eerste
1 cadet	artillerie O. I.	eerste	infanterie O. I.	eerste
1 cadet	cavalerie O. I.	eerste	infanterie O. I.	eerste
1 cadet	infanterie O. I.	eerste	cavalerie O. I.	eerste
2 cadetten	infanterie h. t. l.	eerste	infanterie O. I.	eerste
1 cadet	infanterie O. I.	eerste	infanterie h. t. l.	eerste
1 cadet	cavalerie h. t. l.	eerste	artillerie h. t. l.	eerste

Eervol ontslag werd verleend:

wegens lichaamsgebreken aan een cadet uit het eerste studiejaar van het wapen der artillerie hier te lande; en

op verzoek aan een cadet uit het derde studiejaar van het wapen der infanterie hier te lande.

Een cadet uit het derde studiejaar van het wapen der infanterie in Oost-Indië overleed ten huize zijner ouders.

Het in dit jaar (1907) gehouden toelatingsexamen werd — bij wijze van proef — afgenomen door eene dubbele commissie.

Voor de regeling wordt verwezen naar de *Nederlandsche Staatscourant* van 29/30 Maart 1907, n°. 75.

In verband met het vorenstaande bedroeg de totale sterkte van het cadettenkorps bij den aanvang van het nieuwe cursusjaar 328 cadetten.

De in Mei en Juni gehouden overgangsexamens en het in Juni afgenomen eindexamen hebben de in onderstaanden staat vermelde uitkomsten opgeleverd.

	Studiejaar.		
	I.	II.	III.
Totale sterkte	(1) 121	105	(2) 116
Voldaan	83	70	109
Gedeeltelijk voldaan. . . .	34	32	—
Niet voldaan	2	3	5

(1) 1 cadet werd eervol ontslagen wegens lichaamsgebreken,
1 cadet nam niet aan het examen deel wegens ziekte.

(2) 1 cadet overleed.
1 cadet werd eervol ontslagen op verzoek.

De practische oefeningen en de detacheeringen van de cadetten bij de korpsen van het leger hadden plaats overeenkomstig de bestaande voorschriften.

Met de cadetten van het hoogste studiejaar die met gunstig gevolg het eindexamen hadden afgelegd, werden — behalve met die der infanterie — evenals vorige jaren, practische oefeningen bijgewoond en bezoeken aan bouwwerken en inrichtingen gebracht.

Het te dier zake vastgestelde programma bevatte o. a. het volgende:

Voor de cadetten der cavalerie een afstandsrit naar Utrecht en terug. Onderweg werd het stationsemplacement te 's Hertogenbosch bezichtigd en van uit Utrecht werden oefeningen bijgewoond van de genietroepen in de legerplaats bij Zeist en op de Vuursche heide.

Voor de cadetten der artillerie het volgen van een cursus in het schieten aan de artillerie-schietschool, voorafgegaan door het bezichtigen van het fort te IJmuiden.

Met de cadetten der genie werden eerst practische oefeningen in het landmeten en waterpassen gehouden in den omtrek van Breda. Daarna bezichtigden zij verschillende fabrieken te Breda en in den omtrek, het fort te IJmuiden, de haven en sluiswerken aldaar, benevens eenige voltooide en in aanbouw zijnde werken van de Stelling van Amsterdam.

Door aankoop van nieuwe boekwerken, alsmede door geschenken, is de bibliotheek zoo goed mogelijk op de hoogte van den tijd gebleven.

Van verschillende zijden, als Departementen van Algemeen Bestuur, de Commissarissen der Koningin in verschillende provinciën, de Centrale Commissie voor de Statistiek, particulieren enz., werden boekwerken en kaarten ontvangen.

Verschillende leercursussen, handboeken, handleidingen, reglementen, voorschriften enz., werden bij de Koninklijke Militaire Academie gedrukt of herdrukt.

Van cursussen of handleidingen zagen het licht:

1°. Het gebruik van de stafkaart, door H. Wijnaendts, 1ste-luitenant der infanterie, leeraar aan de Koninklijke Militaire Academie en P. H. A. de Ridder, 1ste-luitenant der infanterie, leeraar aan de Koninklijke Militaire Academie.

2°. Beginselen der analytische meetkunde door C. van Aller, leeraar aan de Koninklijke Militaire Academie. Omgewerkte druk van de Beginselen der hoogere meetkunde.

3°. Zesde supplement (1 October 1905—1 October 1906) op den catalogus van de bibliotheek der Koninklijke Militaire Academie, bewerkt door J. D. B. Ophorst, bibliothecaris.

4°. Beknopte handleiding tot de kennis der artillerie voor de cadetten der infanterie, cavallerie en genie. Tweede deel A. Militaire voertuigen, draagbare wapenen en munitie der handvuurwapenen door G. G. van Everdingen, 1ste-luitenant der artillerie, adjudant van den gouverneur der Koninklijke Militaire Academie.

5°. Hoogeboom en Pop, Leerboek der tactiek, door A. Hoogeboom, luitenant-kolonel van den generalen staf. Tweede deel, derde omgewerkte druk.

B. *De Hoofdcursus.*

Bij den aanvang van het schooljaar 1906—1907 (1 October 1906) bestond het aan den Hoofdcursus verbonden personeel uit 12 officieren en 6 burgerambtenaren.

Het aantal onderofficieren-leerlingen bedroeg:

a. voor het wapen der infanterie:

	Leger		Totaal.
	hier te lande.	in Nederlandsch-Indië.	
1ste studiejaar . . .	18 (1)	16	34
2de studiejaar . . .	41 (2)	14	55
Totalen . . .	59	30	89

(1) Hieronder zijn begrepen 2 leerlingen, die andermaal de lessen van het eerste studiejaar moesten volgen.

(2) Hieronder zijn begrepen 6 leerlingen, die andermaal de lessen van het tweede studiejaar moeten volgen.

b. voor de militaire administratie:

	Leger		Totaal.
	hier te lande.	in Nederlandsch-Indië.	
1ste studiejaar . . .	7 (1)	5	12
2de studiejaar . . .	8	6	14
Totalen . . .	15	11	26

(1) Hieronder is begrepen 1 leerling, die andermaal de lessen van het eerste studiejaar moest volgen.

Van de 60 onderofficieren-leerlingen, die op 1 October 1905 in het tweede studiejaar waren geplaatst, namen van 8 tot en met 23 Augustus aan het eindexamen in 1906 deel:

33 bestemd voor de infanterie van het leger hier te lande;

14 bestemd voor de infanterie van het leger in Nederlandsch-Indië;

4 bestemd voor de militaire administratie van het leger hier te lande;

8 bestemd voor de militaire administratie van het leger in Nederlandsch-Indië.

Van de onderofficieren, opgeleid wordende voor de infanterie van het leger hier te lande, kon een leerling wegens langdurige ziekte niet aan het eindexamen deelnemen, terwijl 5 van de deelnemers werden afgewezen.

De uitkomsten van het in 1907 gehouden overgangsexamen blijken uit onderstaand staatje:

	Aantal adspiranten.	Voldaan.	Niet voldaan.	Na-examen.
Infanterie hier te lande	18	17	—	1
Infanterie in Nederlandsch-Indië . .	16	15	—	1
Militaire administratie hier te lande. .	7	6	—	1
" " in Nederlandsch-Indië	5	3	—	2
Totalen. . .	46	41	—	5

Met betrekking tot het in 1906 hier te lande gehouden toelatingsexamen tot den Hoofdcursus bevat de hieronder opgenomen staat eenige bijzonderheden.

KORPSEN.	Hebben de lessen op den cursus gevolgd.			Hebben de lessen op den cursus niet gevolgd.		
	Aantal adspiranten.	Geslaagden.	Geplaatsten.	Aantal adspiranten.	Geslaagden.	Geplaatsten.
Regiment grenadiers en jagers	10	2	1	—	—	—
1ste regiment infanterie	3	2	1	—	—	—
2de " "	1	1	1	—	—	—
3de " "	11	5	4	—	—	—
4de " "	10	5	3	—	—	—
5de " "	18	5	4	—	—	—
6de " "	10	3	3	—	—	—
7de " "	3	2	2	1	1	—
8ste " "	5	2	2	—	—	—
9de " "	1	1	1	—	—	—
10de " "	5	1	1	—	—	—
11de " "	3	2	2	1	—	—
Instructie-bataljon . . .	23	15	11	—	—	—
2de regiment vesting-artillerie	1	—	—	—	—	—
Totalen . . .	104	46	36	2	1	—

De 36 onderofficieren, die in verband hiermede op 1 October 1906 tot den Hoofdcursus werden toegelaten, zijn geplaatst als volgt:

voor de opleiding tot tweede-luitenant der infanterie:

bij het leger hier te lande 16

bij het leger in Nederlandsch-Indië. . . 10

voor de opleiding tot tweede-luitenant-kwartiermeester:

bij het leger hier te lande 6

bij het leger in Nederlandsch-Indië. . . 4

Bovendien werden op gelijken datum tot den hoofdcursus toegelaten 7 onderofficieren van het leger in Nederlandsch-Indië, waarvan zijn geplaatst:

voor de opleiding tot tweede-luitenant der infanterie bij het leger in Nederlandsch-Indië	6
voor de opleiding tot tweede-luitenant-kwartiermeester bij het leger in Nederlandsch-Indië	1
Totaal. . .	7

Met uitzondering van hen die bestemd zijn voor de militaire- administratie bij het leger in Nederlandsch-Indië, werden op 1 Juli 1907 de onderofficieren-leerlingen van het 1ste studiejaar bij de korpsen waartoe zij behooren of waarbij zij werden ingedeeld, gedetacheerd, ten einde aan alle dienstverrichtingen deel te nemen deze detacheering duurt uiterlijk tot 20 September e. k.

Door de leerlingen van het 2de studiejaar werden dit jaar geene oefeningen bijgewoond, noch verdedigingswerken of inrichtingen bezichtigd.

VIERDE GEDEELTE.

Inrichtingen voor het geven van voorbeidend onderwijs tot opleiding voor den officiersrang.

A. *De Cadettenschool.*

Op den 16den September 1906, den datum waarop het nieuwe schooljaar een aanvang nam, bestond het aan de Cadettenschool verbonden personeel, de directeur daaronder begrepen, uit:

14 officieren — waaronder 1 eerste-luitenant op non-activiteit — en 9 burger-ambtenaren.

Aan het mondeling gedeelte van het toelatingsexamen, dat in 1906 in de maand Juli was afgenomen, hadden 95 jongelieden deelgenomen; 30 adspiranten waren bij het vooraf ondergane geneeskundig onderzoek lichamelijk ongeschikt bevonden, terwijl 7 adspiranten zich vóór en tijdens het examen terugtrokken.

Aan bedoeld examen voldeden 47 adspiranten, 7 van deze adspiranten voldeden ook aan het examen tot toelating voor het Koninklijk Instituut voor de marine en gaven aan eene benoeming tot adelborst 3de klasse de voorkeur.

40 jongelieden werden als cadet geplaatst.

Op 16 September 1906 gingen 64 cadetten over naar het 2de studiejaar, terwijl 6 cadetten de lessen van het 1ste studiejaar voor de tweede maal moesten volgen en 1 cadet, die de lessen in het 1ste studiejaar reeds voor de tweede maal had gevolgd, werd ontslagen.

In verband hiermede en met de toelating van 5 jongelieden die in Nederlandsch-Indië met gunstig gevolg het examen hadden afgelegd, bedroeg bij den aanvang van den cursus 1906—1907 de sterkte van het jongste studiejaar 51 cadetten, en aangezien 6 cadetten de lessen voor de tweede maal moesten volgen, omdat zij aan het toelatingsexamen tot de Koninklijke Militaire Academie niet hadden voldaan, de sterkte van het oudste studiejaar 70 cadetten. Alzoo totaal 121.

Tijdens het schooljaar werd 1 cadet van het 1ste studiejaar wegens gemis van ijver bij studiën ontslagen en werden 2 cadetten — 1 van het 1ste en 1 van het 2de studiejaar — van de Cadettenschool wegens berispelijk gedrag verwijderd.

Aan het examen voor toelating tot de Koninklijke Militaire Academie in 1907 namen 69 cadetten deel.

De uitslag was, dat er van de 69 examinandi 56 voldeden.

Aan het overgangsexamen naar het 2de studiejaar namen 49 cadetten deel.

Het leverde de navolgende resultaten op:

voldaan.	31
gedeeltelijk voldaan . . .	10
niet voldaan	8

Aangezien bij den aanvang van het schooljaar 1907—1908 35 cadetten zullen worden aangenomen, waarvan 4 afkomstig uit Nederlandsch-Indië, bedraagt de sterkte van het cadettenkorps op dat tijdstip 97 cadetten.

Door aankoop van nieuwe werken is de bibliotheek zoo goed mogelijk op de hoogte van den tijd gebleven.

B. *Cursussen.*

Het onderwijzend personeel bij de cursussen bleef samengesteld op den voet als in het Verslag over 1902—1903 werd vermeld, waarnaar dus wordt verwezen.

Bij den aanvang van het schooljaar 1906—1907 (1 October 1906) telden deze inrichtingen de aantallen leerlingen, als de onderstaande tabel aangeeft.

Standplaats der cursussen.	Cursussen. 1ste studiejaar.	2de studiejaar.	OPMERKINGEN.
Cursus bij het regiment grenadiers en jagers. .	(1) 13	(8) 15	(1) Waaronder 3 gedetacheerd van het 10de regiment infanterie.
Cursus bij het 3de regiment infanterie . . .	(2) 11	(9) 18	(2) " 1 " " " 2de " "
Cursus bij het 4de regiment infanterie . . .	(3) 8	(10) 15	(3) " 1 " " " 10de " "
Cursus bij het 5de regiment infanterie . . .	(4) 18	(11) 17	(4) " 1 " " " 2de " "
Cursus bij het 6de regiment infanterie . . .	(5) 7	(12) 17	(5) " 2 " " " 2de " "
Cursus bij het 8ste regiment infanterie . . .	(6) 6	(13) 17	(6) " 1 " " " 1ste " " 1 van het 7de, 2 van het 9de en 1 van het 11de regiment infanterie.
Cursus bij het instructiebataljon	(7) 27	23	(7) Waaronder 1 gedetacheerd van het korps pantserfortartillerie.
Totalen . .	90	122	(8) " 3 " " " 10de regiment infanterie en 1 van het 2de regiment vesting-artillerie, als toehoorder.
			(9) Waaronder 4 gedetacheerd van het 7de regiment infanterie, 1 van het 10de en 1 van het 11de regiment infanterie.
			(10) Waaronder 1 gedetacheerd van het 2de regiment infanterie en 1 van het 5de regiment infanterie.
			(11) Waaronder 1 gedetacheerd van het 10de regiment infanterie.
			(12) " 3 " " " 2de " " 1 van het 4de, 1 van het 8ste en 1 van het 11de regiment infanterie.
			(13) Waaronder 4 gedetacheerd van het 1ste regiment infanterie, 1 van het 2de, 3 van het 5de, 1 van het 7de, 1 van het 9de en 2 van het 11de regiment infanterie.

Voorts wordt in den volgenden staat een overzicht gegeven van de in 1906 verkregen uitkomsten bij de toelatings- en de overgangsexamens aan de cursussen.

Uitkomsten van het toelatingsexamen tot de beide studiejaren en van het overgangsexamen tot het tweede studiejaar van de cursussen bij de korpsen van het wapen der infanterie in 1906.

STANDPLAATS DER CURSUSSEN.	Toelatingsexamen tot het 1ste studiejaar van den cursus.		Toelatingsexamen tot en overgangsexamen naar het 2de studiejaar van den cursus					
			Aantal adspiranten			Geslaagde adspiranten		
	Aantal adspiranten. [1]	Geslaagde adspiranten. [2]	uit het 1ste studiejaar. [7]	die rechtstreeks examen voor het 2de studiejaar aflegden.	Totaal.	uit het 1ste studiejaar. [8]	die rechtstreeks examen voor het 2de studiejaar aflegden.	Totaal.
Regiment grenadiers en jagers . . .	26 (3)	10 (3)	13	2	15	7	2	9
3de regiment infanterie	28 (4)	8 (4)	18	—	18	9	—	9
4de „ „	25	5	9	1	10	7	—	7
5de „ „	27	13	12	2	14	8	2	10
6de „ „	24 (5)	8 (5)	14	—	14	10	—	10
8ste „ „	21 (6)	4 (6)	14	—	14	9	—	9
Instructie-bataljon	38	21	21	—	21	13	—	13
Totalen	189	69	101	5	106	63	4	67

(1) Waarvan zich bij den aanvang of in den loop van het examen 12 terugtrokken en 1 wegens ziekte het examen niet heeft kunnen afleggen.

(2) Waarvan: 1°. 2 tevens voldeden aan het examen voor het tweede studiejaar; 2°. 8 vóór den aanvang van het nieuwe schooljaar niet voldeden aan het examen voor onderofficier en in verband daarmede *niet* werden geplaatst; 3°. 1 wegens opgelegde straffen *niet* werd toegelaten. In verband hiermede werden op 1 October 1906, 58 nieuwe leerlingen tot het eerste studiejaar toegelaten.

(3) Waaronder respectievelijk 7 en 1 adspiranten van het 7de regiment infaterie, 1 en 1 adspirant van het korps pantserfort-artillerie.

(4) Waaronder respectievelijk 18 en 3 adspiranten van het 10de regiment infanterie.

(5) Waaronder respectievelijk 6 en 3 adspiranten van het 2de regiment infanterie.

(6) Waaronder respectievelijk 4 en 1 adspiranten van het 1ste regiment infanterie; 4 en 1 van het 11de regiment infanterie.

(7) Waarvan 10 niet voldeden en in verband met het bepaalde bij II en III van art. 26 van het voorschrift moesten worden ontheven, en 3 verzochten nogmaals de lessen van het eerste studiejaar te mogen volgen.

(8) Hieronder 14 die een nader examen aflegden.

VIJFDE GEDEELTE.

Inrichtingen, meer in het bijzonder bestemd tot vorming van kader.

A. *Instructie-bataljon.*

Het bataljon telde op 19 Juli 1907:

25 officieren, 52 onderofficieren, 48 korporaals en 361 manschappen, terwijl, hetzij voor het geven van onderwijs, hetzij om opgeleid te worden voor den rang van onderofficier bij het leger in Nederlandsch-Oost-Indië, alsmede ter voorziening in eenige andere diensten, bij het bataljon gedetacheerd waren:

1 onderofficier, 12 korporaals en 28 soldaten.

Van den 20sten Juli 1906 tot en met 19 Juli 1907 werden bij het bataljon aangenomen:

voor het leger hier te lande 227 volontairs (waaronder 8 tamboers);

voor den dienst in Nederlandsch-Oost-Indië 9 volontairs.

Uit de numerieke opgave, vervat in den volgenden staat blijkt, in welke klassen van onderwijs deze volontairs zijn ingedeeld, uit welke provincie des lands of bezittingen zij afkomstig zijn, alsmede de maatschappelijke betrekking des vaders.

Klassen van onderwijs, waarbij zij met den aanvang werden ingedeeld.	Friesland.	Groningen.	Drenthe.	Overijssel.	Gelderland.	Utrecht.	Noordholland.	Zuidholland.	Noordbrabant.	Limburg.	Zeeland.	Oost-Indië.	West-Indië.	Buitenland.	Totaal.
Hoogste gedeelte	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Eerste klasse	9	1	—	2	8	3	20	17	9	—	2	7	1	—	79
Tweede klasse	7	4	2	7	6	7	20	20	8	4	1	5	1	—	92
Derde klasse	4	6	—	4	3	2	13	19	7	2	4	—	—	1	65
Totalen . . .	20	11	2	13	17	12	53	56	24	6	7	12	2	1	236
Zoons van:															
Officieren	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	3	—	—	6
Onderofficieren	4	—	—	1	1	—	8	10	4	—	—	1	1	—	30
Ambtenaren	4	2	1	1	6	4	10	7	9	2	2	7	1	—	56
Particulieren	12	9	1	11	10	8	35	37	10	4	5	1	—	1	144
Totalen . . .	20	11	2	13	17	12	53	56	24	6	7	12	2	1	236

In de verschillende klassen bevonden zich, op de daarbij vermelde data, de navolgende aantallen leerlingen (korporaals, korporaals-titulair en volontairs).

Klassen.	1 October 1906.	1 April 1907.	1 Juli 1907.
Adspirantenklasse .	32	61	38
Hoogste klasse . .	41	54	49
Eerste klasse . . .	170	124	137
Tweede „ . . .	183	160	139
Derde „ . . .	15	10	9
Totalen . .	441	409	372

Het toezicht op het schoolonderwijs is opgedragen aan den kapitein, directeur van den cursus.

De school is verdeeld in:

A. de adspirantenklasse;

B. Klassenschool, verdeeld in 3de, 2de, 1ste klasse, voortgezet onderwijs en hoogste gedeelte.

Het onderwijs aan de leerlingen der adspirantenklasse wordt gegeven door twee luitenants. In deze klasse worden jongelingen opgenomen, die naar eene plaatsing bij het kader van het Instructie-bataljon dingen.

Het onderwijs aan de leerlingen van het hoogste gedeelte en van het voortgezet onderwijs wordt eveneens gegeven door 2 luitenants. De klasse van het voortgezet onderwijs bestaat uit korporaalstitulair der 1ste klasse school, deze leerlingen moeten minstens drie maanden het voortgezet onderwijs volgen, voor en aleer zij als korporaal bij een der regimenten worden ingedeeld, mits zij binnen dien tijd met gunstig gevolg examen hebben afgelegd voor het hoogste gedeelte en der adspirantenklasse, welke den leeftijd nog niet hebben om aangesteld te kunnen worden tot korporaal. De leiding van het onderwijs der overige klassen is opgedragen aan één luitenant, die voor het geven van dat onderwijs beschikt over de onderofficieren leerlingen van den cursus. Het aantal volontairs in iedere klasse aanwezig, maakte eene splitsing daarvan in de onderafdeelingen noodig. De lessen worden gegeven van Maandag tot en met Zaterdag, gedurende één uur daags.

Na een afgelegd examen worden de volontairs en tamboers, bij hunne indiensttreding ingedeeld in een der drie klassen school of in het hoogste gedeelte.

Voor overgang naar eene hoogere klasse wordt een examen afgelegd.

Van 1 Juli 1906 tot en met 30 Juni 1907 zijn overgegaan:
van de 3de naar de 2de klasse school 81 leerlingen;
„ „ 2de „ „ 1ste „ „ 173 „
„ „ 1ste naar het hoogste gedeelte 111 leerlingen;
„ „ 1ste klasse en het hoogste gedeelte naar de adspirantenklasse 31 leerlingen.

Met betrekking tot het aandeel hetwelk het instructie-bataljon heeft gehad in de aanvulling van het kader bij het wapen der infanterie zij medegedeeld, dat aan de korpsen hier te lande 14 sergeanten en 256 korporaals, en aan die in Nederlandsch-Indië 7 sergeanten, te zamen 21 sergeanten en 256 korporaals konden worden geleverd.

B. *Instructie-compagnie.*

De getalsterkte van de volontairs die op 1 Juli 1906 onderwijs genoten, bedroeg 128; van dat tijdstip tot op den 1sten Juli 1907 zijn 69 nieuwe volontairs aangenomen.

Uit de volgende numerieke opgave blijkt in welke provincie van het Rijk de volontairs vroeger onderwijs hebben genoten, bij welke klassen van het schoolonderwijs zij bij aankomst werden ingedeeld, zoomede de maatschappelijke positie van den vader.

	Friesland.	Groningen.	Drenthe.	Overijssel.	Gelderland.	Utrecht.	Noordholland.	Zuidholland.	Zeeland.	Noordbrabant.	Limburg.	Totaal.
1ste klasse	2	1	1	2	5	7	18	22	5	5	—	68
2de „	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
3de „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal . . .	2	1	1	2	5	8	18	22	5	5	—	69

Maatschappelijke positie der vaders.

Officieren	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Onderofficieren en soldaten	—	—	—	—	—	2	4	2	1	2	—	11
Ambtenaren	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2
Particulieren	2	1	1	2	5	5	14	19	4	3	—	56
Totaal . . .	2	1	1	2	5	8	18	22	5	5	—	69

Voor het schoolonderwijs bestaan drie klassen, die, ten einde het onderwijs zoo vruchtdragend mogelijk te doen zijn, in verband met de getalsterkte, weder onderverdeeld werden.

Op onderstaande data bevonden zich in de verschillende klassen de navolgende aantallen leerlingen.

	1 Juli 1906.	1 Oct. 1906.	1 Jan. 1907.	1 April 1907.	1 Juli 1907.
1ste klasse . . .	28	4	27	30	23
2de „ . . .	50	41	28	22	39
3de „ . . .	50	46	41	50	36
Totaal . .	128	91	106	102	98

De leiding van dit onderwijs is, onder toezicht van den commandant der compagnie, opgedragen aan een luitenant.

Aan laatstbedoelden officier zijn voor de overige vakken toegevoegd 3 burgeronderwijzers, waarvan 2 in het bezit van de hoofdakte en 3 onderofficieren.

De beginselen der meetkunde worden aan de klassen der korporaals-titulair door een luitenant onderwezen

Voor de verschillende klassen worden 20 uren per week besteed aan de eigenlijke schoolvakken.

Aan de burgeronderwijzers is opgedragen, het onderwijs in het rekenen, de Nederlandsche taal en lezen, de vaderlandsche geschiedenis en aardrijkskunde; de onderofficieren zijn belast met het onderwijs in het schrijven.

Vooral wat betreft rekenen en Nederlandsche taal, kan het onderwijs van de burgeronderwijzers zeer nuttig worden geacht.

Van 1 Juli 1906 tot 1 Juli 1907 hebben 99 leerlingen, hetzij met dan wel zonder bevordering, de Instructie-compagnie verlaten.

C. *Instructie-batterij.*

De getalsterkte van de volontairs die op 1 Mei 1906 onderwijs genoten bedroeg 91, waaronder 10 korporaals-titulair.

Van 1 Mei 1906 af tot 1 Mei 1907 zijn 45 volontairs aangenomen, waaronder 7 overgenomen van de Instructie-compagnie en 4 van het Instructie-bataljon.

Uit den volgenden staat blijkt in welke provincie van het Rijk de leerlingen van klasse I onderwijs hebben genoten, zoomede de maatschappelijke positie van den vader.

	Friesland.	Groningen.	Drenthe.	Overijssel.	Gelderland.	Utrecht.	Noordholland.	Zuidholland.	Zeeland.	Noordbrabant.	Limburg.	Totaal.
1ste klasse	1	2	—	—	4	3	10	5	1	4	—	30
Maatschappelijke positie der vaders.												
Onderofficieren en soldaten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Ambtenaren	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	3
Particulieren	1	1	—	—	4	2	9	5	1	2	—	25
Totaal . . .	1	2	—	—	4	3	10	5	1	4	—	30

Op onderstaande data bevonden zich in de verschillende klassen de navolgende aantal leerlingen:

KLASSEN.	1 Mei 1906.	1 Aug. 1906.	1 Nov. 1906.	1 Febr. 1907.	1 Mei 1907.
Klasse I. . . .	34	12	28	32	30
„ II. . . .	31	31	29	29	21
„ III. . . .	26	30	30	30	27
Totaal. . .	91	73	87	91	78

Er bestaan zoowel voor de militaire vakken en het practisch onderricht als voor het schoolonderwijs 3 klassen.

Klasse I is die der recruten, klasse II en III die der afgerichte volontairs.

De volontairs van klasse III zijn gedeeltelijk reeds tot korporaal-titulair aangesteld.

De Instructie-batterij werd van 1 Mei 1906 tot 1 Mei 1907 door 41 korporaals-titulair met bevordering verlaten.

In ditzelfde tijdperk werden 45 volontairs bevorderd tot korporaal-titulair.

ZESDE GEDEELTE

De huishoudelijke scholen bij de korpsen.

Het onderwijs, hetwelk bij deze scholen wordt gegeven, heeft ten doel:

1°. vrijwilligers en miliciens op te leiden voor den rang van korporaal

2°. korporaals te bekwamen voor den rang van sergeant (wachtmeester) en fourier;

3°. fouriers en sergeanten (wachtmeester) op te leiden voor den rang van sergeant-majoor (opperwachtmeester);

4°. vrijwilligers en miliciens die niet of gebrekkig kunnen lezen, schrijven en rekenen, daarin bedreven te maken.

Bovendien wordt bij de korpsen gymnastiek- en schermonderwijs gegeven; wat dit laatste betreft tevens tot vorming van prévôts en meesters op de sabel, den degen, het geweer en den stok.

De hierachter volgende tabel bevat verschillende opgaven betreffende de huishoudelijke scholen bij de korpsen, zoowel aangaande de militairen aan wie het onderwijs was opgedragen, als omtrent de leerlingen.

Uit deze tabel blijkt o. a. dat van de 937 leerlingen 587 vóór dat zij in militairen dienst waren getreden, niet of slechts zeer gebrekkig konden lezen of schrijven.

Voorts wordt bij het regiment genietroepen een cursus gehouden tot vorming van onderofficieren tot opzichter der genie en van vrijwilligers tot telegrafist.

In de eerste klasse der eerste afdeeling van den cursus voor opzichter waren 6 leerlingen.

In de tweede klasse der eerste afdeeling bevonden zich geene leerlingen.

In de tweede afdeeling namen 5 onderofficieren tot het einde van den cursus aan de lessen deel; zij voldeden allen aan het eindexamen.

Van de 3 geniesoldaten der 2de klasse (vrijwilligers) die deelnamen aan den cursus tot vorming van telegrafisten, werd er 1 na het examen bevorderd.

Aan het examen voor adspirant-vesting-telegrafist namen 57 miliciens deel, van wie er 54 met gunstigen afloop het examen als milicien vesting-telegrafist aflegden.

NUMERIEKE OPGAVEN, betreffende de huishoudelijke scholen bij de korpsen.

BENAMING VAN HET KORPS.	Aantal onderwijzers			Gemiddeld aantal leerlingen.					Aantal leerlingen die bij den aanvang van het schooljaar niet of slechts zeer gebrekkig konden			Graad van bedrevenheid, na afloop van het schooljaar, verkregen door de leerlingen die bij den aanvang daarvan niet of slechts zeer gebrekkig konden:																	
									lezen			lezen				schrijven				lezen en schrijven									
												goed		redelijk		onvoldoende		Totaal.										
	In het bezit eener akte van bekwaamheid.	*Niet* in het bezit eener akte van bekwaamheid.	Totaal.	Onderofficieren.	Korporaals.	Vrijwilligers, tamboers, hoornblazers enz.	Miliciens.	Totaal.	lezen.	schrijven.	lezen en schrijven.	goed.	redelijk.	onvoldoende.	Totaal.	goed.	redelijk.	onvoldoende.	Totaal.	lezen.	schrijven.	lezen.	schrijven.	lezen.	schrijven.	lezen.	schrijven.
Regiment grenadiers en jagers	1	8	9	—	72	25	12	109	—	6	7	—	—	—	—	1	4	1	6	2	1	4	5	1	1	7	7
1ste regiment infanterie	—	8	8	—	23	5	12	40	3	3	7	—	3	—	3	—	3	—	3	1	1	4	5	2	1	7	7
2de „ „	—	3	3	—	—	3	27	30	—	1	23	—	—	—	—	—	—	1	1	4	5	4	3	15	15	23	23
3de „ „	—	2	2	—	—	3	1	4	1	1	2	—	—	1	1	—	1	—	1	—	—	—	1	2	1	2	2
4de „ „	—	3	3	—	4	5	4	13	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	5	5
5de „ „	—	5	5	—	6	2	18	26	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	2	3	5	5
6de „ „	—	3	3	—	14	4	5	23	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3	3	—	—	4	4
7de „ „	—	4	4	—	11	1	44	56	3	12	17	2	1	—	3	4	8	—	12	10	5	7	12	—	—	17	17
8ste „ „	—	1	1	—	—	4	—	4	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2
9de „ „	—	1	1	—	3	4	7	14	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	3	2	5	5
10de „ „	—	2	2	—	9	2	4	15	2	1	1	—	1	1	2	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	1	1
11de „ „	—	1	1	—	1	2	4	7	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2
Algemeen depot van discipline	—	2	2	—	7	25	5	37	1	1	3	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	2	1	1	2	3	3
Totaal	1	43	44	—	150	85	143	378	10	25	83	2	6	2	10	5	16	4	25	18	13	34	40	31	30	83	83
1ste regiment huzaren	—	2	2	—	—	—	25	25	3	8	—	—	2	1	3	1	5	2	8	—	—	—	—	—	—	—	—
2de „ „	—	5	5	—	—	8	71	79	12	33	34	3	6	3	12	7	12	14	33	2	2	18	18	14	14	34	34
3de „ „	—	3	3	—	—	6	60	66	33	43	24	16	14	3	33	20	19	4	43	13	13	9	9	2	2	24	24
4de „ „	—	4	4	—	—	18	49	67	3	8	5	—	1	2	3	1	5	2	8	—	—	1	2	4	3	5	5
1ste depot „	—	1	1	—	—	5	—	5	—	2	3	—	—	—	—	—	1	1	2	—	—	3	2	—	1	3	3
Eskadron ordonnansen	—	1	1	—	—	18	—	18	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3	3	3
Totaal	—	16	16	—	—	55	205	260	51	94	69	19	23	9	51	29	42	23	94	15	15	34	31	20	23	69	69
1ste regiment veld-artillerie	1	3	4	—	—	12	43	55	23	5	14	1	17	5	23	1	3	1	5	—	—	7	7	7	7	14	14
2de „ „	—	4	4	—	—	1	39	40	15	17	15	6	8	1	15	6	9	2	17	2	2	8	8	5	5	15	15
3de „ „	—	4	4	—	—	3	44	47	8	16	23	3	4	1	8	3	8	5	16	10	7	12	12	1	4	23	23
4de „ „	—	2	2	—	—	—	37	37	4	5	11	1	1	2	4	3	2	—	5	3	5	3	3	5	3	11	11
Korps rijdende-artillerie	—	1	1	—	—	4	—	4	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	1	—	1	2	4	4
1ste regiment vesting-artillerie	—	1	1	—	—	2	11	13	—	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	10	9	—	1	13	13
2de „ „	—	3	3	—	—	2	14	16	9	4	3	5	3	1	9	2	2	—	4	—	—	3	3	—	—	3	3
3de „ „	—	1	1	—	—	—	5	5	—	1	2	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	2	2	—	—	2	2
4de „ „	—	4	4	—	—	—	27	27	7	5	15	1	4	2	7	—	4	1	5	2	2	8	8	5	5	15	15
Korps pantserfort-artillerie	—	4	4	—	—	1	34	35	2	13	8	—	—	2	2	—	7	6	13	—	—	5	5	3	3	8	8
„ pontonniers	—	1	1	—	—	—	5	5	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	2	2
„ torpedisten	—	1	1	—	—	—	8	8	1	1	2	—	1	—	1	—	1	—	1	—	—	2	—	—	2	2	2
Totaal	1	29	30	—	—	25	267	292	69	67	112	17	38	14	69	15	37	15	67	22	21	63	59	27	32	112	112
Regiment genie-troepen	—	1	1	—	—	3	4	7	—	3	4	—	—	—	—	1	2	—	3	1	—	3	4	—	—	4	4
Totaal generaal	2	89	91	—	150	168	619	937	130	189	268	38	67	25	130	50	97	42	189	56	49	134	134	78	85	268	268

Te dezer plaatse worden, evenals in het verslag van het vorige jaar, eenige mededeelingen gedaan betreffende de uitkomsten van het onderzoek naar de kennis van het lezen en schrijven bij de ingelijfden bij de land- en de zeemilitie.

A. *Ingelijfden bij de landmilitie.*

Aan het onderzoek dat jaarlijks vanwege het Departement van Oorlog wordt ingesteld naar de bekwaamheid der miliciens in het lezen en schrijven, nemen alleen deel de lotelingen bij de landmilitie ingelijfd, doch ook deze niet allen.

Het onderzoek heeft namelijk plaats kort na de inlijving, zoodat daarin niet deelnemen zij aan wie op dat tijdstip ontheffing van den dienst, op grond van art. 113 der Militiewet 1901, is verleend; en evenmin zij die op dat tijdstip afwezig zijn.

Daar ten gevolge der ontheffing van den dienst, verleend krachtens de eerste zinsnede van genoemd artikel, aan het onderzoek niet wordt deelgenomen door vele jongelieden uit die standen der maatschappij, waarin het kunnen lezen en schrijven regel is, kunnen de verkregen uitkomsten van het onderzoek niet als absolute maatstaf gelden voor de kennis van de ontwikkeling der jongelieden op het tijdstip hunner inlijving.

In hoeverre dit bij de vergelijking der uitkomsten in het oog behoort te worden gehouden, kan blijken uit het volgend overzicht betreffende de lichting 1906.

PROVINCIËN.	Geheel aantal lotelingen, ingelijfd bij de landmilitie.	Aantal ingelijfden bij de landmilitie, aan wie ontheffing op grond van art. 113, 1ste zinsnede der Militiewet 1901, is verleend.
Noordbrabant	1 657	38
Gelderland	1 822	18
Zuidholland	3 875	24
Noordholland	3 271	27
Zeeland	676	3
Utrecht	810	9
Friesland	1 111	6
Overijssel	1 102	3
Groningen	959	1
Drenthe	499	2
Limburg	949	16
Het Rijk	16 731	147
In 1905	16 595	145
Vermeerdering	136	2

Gelijk reeds opgemerkt is, hebben niet al de ingelijfden bij de landmilitie aan het onderzoek in lezen en schrijven deelgenomen. Daarentegen zijn onderscheidenen, tot wie dat onderzoek zich wel heeft uitgestrekt, niet begrepen in het bovenstaand overzicht. De reden hiervan is, dat meermalen manschappen die ingelijfd zijn, later worden ontslagen en door anderen vervangen. Al deze manschappen namen aan het onderzoek deel, terwijl in den staat van den afloop der lichting waaruit bovenstaand overzicht is getrokken, slechts die manschappen begrepen zijn welke definitief voor den dienst zijn aangewezen. Hieraan is het toe te schrijven, dat het getal der manschappen die aan het onderzoek hebben deelgenomen niet gelijk is aan het gezamenlijk getal der ingelijfden bij de landmilitie. De uitkomsten van het onderzoek waren de volgende:

PROVINCIËN.	Aantal manschappen in 1906 ingedeeld, die aan het onderzoek hebben deelgenomen.						
	Geheel aantal.	Konden lezen en schrijven.		Konden enkel lezen.		Konden noch lezen noch schrijven.	
		Geheel aantal.	Ten honderd.	Geheel aantal.	Ten honderd.	Geheel aantal.	Ten honderd.
Noordbrabant	1 798	1 742	96,88	7	0,40	49	2,72
Gelderland	2 101	2 049	97,52	6	0,28	46	2,20
Zuidholland	4 183	4 135	98,85	5	0,12	43	1,03
Noordholland	3 388	3 361	99,20	5	0,15	22	0,65
Zeeland	748	783	98	1	0,13	14	1,87
Utrecht	908	895	98,57	2	0,22	11	1.21
Friesland	1 233	1 205	97,73	4	0,32	24	1,95
Overijssel	1 180	1 153	97,71	3	0,25	24	2,04
Groningen	1 190	1 148	96,50	10	0,80	32	2,70
Drenthe	575	523	90,95	2	0,35	50	8,70
Limburg	1 107	1 082	97,74	2	0,18	23	2,08
Het Rijk.	18 411	18 026	97,95	47	0,25	338	1,80
In 1905	18 417	17 995	97,71	45	0,25	377	2,04
Vermeerdering.	— 6	31	0,24	2	—	— 39	— 0,24

Omtrent dit overzicht zij opgemerkt, dat het niet is bewerkt naar de gemeenten waarvoor de lotelingen zijn ingelijfd, maar naar de gemeenten waar zij de schooljaren of het grootste gedeelte dier jaren hebben doorgebracht.

Uit den staat blijkt, dat 97,95 pct. der ingedeelde manschappen konden lezen en schrijven, 0,25 pct. enkel konden lezen en 1,80 pct. noch lezen noch schrijven konden; voor het vorige jaar waren deze percentages resp. 97,71 pct., 0,25 pct. en 2,04 pct.

De provinciën Zuidholland, Noordholland, Zeeland en Utrecht namen in dit opzicht de gunstigste, de provinciën Drenthe, Groningen en Noordbrabant de ongunstigste plaats in.

In vergelijking met 1905 is het verhoudingscijfer voor het aantal van hen die noch lezen noch schrijven konden, voor Noordholland, Friesland, Overijssel, Groningen en Limburg gedaald, terwijl het voor de overige provinciën gestegen is.

In de arrondissementen Zutphen, Middelbarnis, Alkemade, Maassluis, Hillegersberg, Schiedam, Alkmaar, Hoorn, Medemblik, Zaandam, Zierikzee, IJsselstein, Weidum, Ferwerd en Hoogeveen konden al de ingelijfden lezen en schrijven.

B. *Ingelijfden bij de zeemilitie.*

Het onderzoek vanwege het Departement van Marine ingesteld naar de bekwaamheid der zeemiliciens in het lezen en schrijven op dezelfde wijze als dit voor de landmacht plaats had, gaf de volgende uitkomsten: 414 of 99,50 pct. der 416 zeemiliciens die aan het onderzoek deel namen, konden lezen en schrijven en 2 of 0,50 pct. konden lezen noch schrijven.

Uit welke provinciën de zeemiliciens afkomstig waren, blijkt uit het volgende overzicht.

Provinciën.	Geheel aantal	Konden lezen en schrijven.	Konden enkel lezen.	Konden noch lezen noch schrijven.
Noorbrabant . . .	24	24	—	—
Gelderland	19	19	—	—
Zuidholland. . . .	139	139	—	—
Noordholland . . .	86	86	—	—
Zeeland	28	27	—	1
Utrecht	9	9	—	—
Friesland	34	33	—	1
Overijssel.	13	13	—	—
Groningen	23	23	—	—
Drenthe	10	10	—	—
Limburg.	5	5	—	—
Buitenland	1	1	—	—
Totaal . . .	416	414	—	2

Voorts zij verwezen naar de uitvoerige tabellen betreffende dit onderwerp, als bijlage **AA** achter dit verslag gevoegd.

Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord.

Het bevel over het Koninklijk instituut voor de marine en de betrekking van directeur van het onderwijs bleven opgedragen aan den kapitein ter zee G. F. Tydeman.

De cursus 1906/07 ving aan met 113 adelborsten, te weten:

23 in de	1ste afdeeling	
29 „ „	2de „	Oude
19 „ „	3de „	opleiding
18 „ „	4de „	
11 „ „	Ide „	Nieuwe
13 „ „	IIde „	opleiding

Van de 18 adelborsten der 4de afdeeling waren er 3 voorwaardelijk aangesteld, van wie 2 den cursus niet konden volgen en deswege werden ontslagen.

Van de 1ste afdeeling werd aan 1 adelborst ontslag verleend wegens ziekte.

De overgebleven 22 adelborsten der 1ste afdeeling slaagden allen voor het in de maand April gehouden eindexamen en werden na afloop van de oefeningsreis bevorderd tot adelborst der 1ste klasse.

De gehouden overgangs- en herexamens hadden ten gevolge, dat niet overgingen:

van de 2de naar de 1ste afdeeling 5 adelborsten
„ „ IIde „ Iste „ (N O) 2 adelborsten en
„ „ 3de „ 2de „ 3 „

Onder de niet overgegane adelborsten van de IIde afdeeling der nieuwe opleiding was er 1 die den geheelen cursus wegens ziekte niet aan de lessen had deelgenomen en bij den aanvang van den cursus 1907/08, geheel hersteld, de lessen weder volgt.

Onder de officieren en leeraren hadden de navolgende mutatiën plaats:

In den loop van den cursus werd de luitenant ter zee der 2de klasse jhr. G. L. Schorer als officier-instructeur in torpedokennis en electro-techniek vervangen respectievelijk door den luitenant ter zee der 1ste klasse A. W. Tirion en den luitenant ter zee der 2de klasse C. Aronstein. In het waarnemen van den geneeskundigen dienst verving de officier van gezondheid der 1ste klasse D. J. Vrijdag zijn ranggenoot J. de Hoop. Voorts had even vóór den aanvang van den nieuwen cursus de verwisseling plaats van den luitenant ter zee der 1ste klasse J. H. Zeeman met den luitenant ter zee der 1ste klasse G. F. Noordhoek Hegt als officier-instructeur in zeevaartkunde en aanverwante vakken en zal met 1 October 1907 de officier van administratie der 1ste klasse J. F. baron van Heeckeren van Waliën als officier-instructeur in militair recht en in het beheer van den administratieven dienst vervangen worden door den officier van administratie der 1ste klasse Z. J. v. d. Vegte en in den politiedienst de verwisseling geschieden van den luitenant ter zee der 2de klasse J. J. M. Baart door zijn ranggenoot A. T. L. Troll.

Wegens het niet meer aannemen van adelborsten voor de oude opleiding was er bij den aanvang van den cursus geen 4de afdeeling meer en werd in verband daarmede de 1ste luitenant der infanterie A. H. P. Blaauw met 1 September 1907 eervol ontheven van het geven van onderwijs in de vaderlandsche geschiedenis.

De onder het personeel onderofficieren en minderen ontstane vacatures werden aangevuld door plaatsing van personeel van de vloot.

Er werd voortgegaan met het geven van extra schermlessen gedurende den wintercursus door den heer van Humbeek, leeraar in het schermen te Amsterdam.

Ten gevolge van het allengs meer verouderd worden van het geschut, opgesteld in de excercitiebatterij, werd voor vele geschutexcercitiën gebruik gemaakt van het geschut aan boord der aanwezige in dienst zijnde schepen. Ter voorziening in het daardoor vereischte meerdere toezicht werd aan den met de geschutexcercitiën belasten officier tijdelijk een sergeant-konstabel van het wachtschip toegevoegd.

De nieuwe opleiding, waarvan thans 2 studiejaren aanwezig waren, gaf ook dit jaar goede resultaten, zoowel wat de studie als het gedrag betreft. Voor den nieuwen cursus (16 adelborsten) bleek de aanmelding ruim voldoende; het is te verwachten, dat zulks, bij het meer bekend worden van de nieuwe opleiding en hare voorwaarden van aanneming en bij het nog meer overvuld geraken van de Technische Hoogeschool, ook in het vervolg het geval zal zijn, wanneer weder het normale aantal zal worden aangenomen.

Ook de oude opleiding, waarvan dit cursusjaar nog vier afdeelingen aanwezig waren, gaf bevredigende resultaten, zij het ook, dat van deze naar evenredigheid een grooter aantal adelborsten niet in eene volgende afdeeling konden overgaan.

Over het algemeen was het gedrag der adelborsten goed en heerschte er bij het korps een goede geest en een goede verstandhouding tusschen de adelborsten van de oude en van de nieuwe opleiding. De verschillende vereenigingen welke zich in eene ruime deelname verheugen, brengen daartoe het hare bij. De behartiging van de belangen der adelborsten door meerdere der aan het instituut verbonden officieren, eensdeels als dienstplicht, anderdeels vrijwillig, zoomede de onderlinge wedstrijden en de deelneming aan wedstrijden buiten het korps, hebben een gunstigen invloed op de algemeene ontwikkeling en karakter-

vorming der adelborsten en dragen veel bij tot veraangenaming van hun verblijf op het instituut.

De gezondheidstoestand der adelborsten was over het algemeen goed; één adelborst was gedurende den geheelen cursus afwezig om eene sanatorium-behandeling te ondergaan.

Het materieel van het Koninklijk Instituut verkreeg eene belangrijke aanwinst door eene schenking van H. M. de Koningin, zijnde een schilderstuk van den kunstschilder van Dommelshuizen, voorstellende eene recente episode uit de geschiedenis der zeemacht, welk geschenk met plechtigheid aan het Koninklijk Instituut werd overgedragen.

Tijdens de de Ruyterfeesten, waaraan de aanwezige adelborsten een werkzaam aandeel namen, werd een nieuw borstbeeld van de Ruyter aangeschaft.

Tijdens dezen cursus verschenen de navolgende voordrachten in druk:

G. C. Dibbetz, Mechanica 2de deel;
luitenant ter zee 1ste klasse W. B. K. Boom, Vuurwerken;
luitenant ter zee 2de klasse Jhr. G. L. Schörer, Electro-techniek;
luitenant ter zee 1ste klasse J. W. van Aalst, Theoretische beschouwingen over het warmteproces in stoomturbines;
luitenant ter zee 1ste klasse M. Wijt, Versterkingskunde;
officier van administratie 1ste klasse J. F. baron van Heeckeren van Waliën, Krijgsvolk te Water;
luitenant ter zee 1ste klasse W. van Braam, Atlas Stoomwerktuigkunde.

Als leerboeken werden aangeschaft:
Leroy, Natuurkunde 3de deel;
van Gilse, Wetboek van Strafrecht;
Jan Brouwer, Beknopt Handboek.

Door schenking en aankoop werd de bibliotheek met verschillende wetenschappelijke werken en tijdschriften verrijkt.

De cursus 1907/08 ving 4 September 1907 aan met 104 adelborsten nl.

24	in de	1ste	afdeeling	} oudste opleiding.
21	„ „	2de	„	
19	„ „	2de	„	
9	„ „	1ste	„	} nieuwe opleiding.
15	„ „	IIde	„	
16	„ „	IIIde	„	

Opleiding van adspirant-administrateurs bij de zeemacht aan boord van het wachtschip te Amsterdam.

De kapitein ter zee G. A. de Cocq werd 1 Juni 1907 vervangen als commandant der opleiding door den kapitein-luitenant ter zee S. Woldringh, de inspecteur van administratie N. J. J. van Rijn van Alkemade, als leeraar in het militair strafrecht door den officier van administratie 1ste klasse E. G. de Wijs en dr. A. A. Fokker, als leeraar in de Staatsinstellingen van Nederlandsch-Indië door J. W. Hoefman, leeraar in de aardrijkskunde en geschiedenis aan de openbare handelsschool te Amsterdam, beiden op 1 September 1906. Overigens kwam in het besturend, onderwijzend en toezichthoudend personeel geene verandering dan dat de luitenant ter zee 2de klasse belast met het onderricht in schijfschieten werd verwisseld.

De cursus ving 4 September 1906 aan met 4 adspirant administrateurs, die aan het eind van het vorige cursusjaar naar de 1ste afdeeling waren overgegaan.

Voor de 4 nieuw opengestelde plaatsen meldden zich 8 sollicitanten aan, waarvan 2 geneeskundig ongeschikt zijn bevonden en 2 tot adelborst 2de klasse zijn benoemd, zoodat er geen vergelijkend examen noodig was.

De 4 overblijvenden werden 1 October 1906 bij de opleiding geplaatst, waarop de lessen in de 2de afdeeling den volgenden dag een aanvang namen.

De eind- en overgangsexamens hadden in het begin van Juli plaats.

Beide examens werden door allen die daaraan deelnamen, voldoende afgelegd, waarna de 4 adspiranten der 1ste afdeeling werden benoemd tot adjunct-administrateur en derhalve de opleiding verlieten, terwijl die der 2de afdeeling naar de 1ste afdeeling overgingen.

Vrijstelling van overgangsexamen werd verleend aan 1 adspirant voor alle (8) vakken, aan 1 adspirant voor 7 vakken, aan 1 adspirant voor 6 vakken en aan 1 adspirant voor 5 vakken.

Het gedrag der adspiranten was, zoowel uit een moreel als uit een militair oogpunt, goed.

De gezondheidstoestand was gunstig.

In den loop van het studiejaar brachten de adspiranten onder leiding van den betrokken leeraar bezoeken aan de navolgende fabrieken enz.:

de suikerraffinaderij van Spakler en Tettenrode te Amsterdam;
meel- en broodfabriek „Holland" te Amsterdam;
zuivelfabriek van van den Bergh's Ld. te Rotterdam;
Koloniaal museum te Haarlem;
gist- en spiritusfabriek te Delft.

Marine-machinistenschool te Hellevoetsluis.

Op 4 September 1906 ving de cursus aan met 73 adspirant-machinisten in opleiding, waarvan 28 in de eerste, 24 in de tweede en 21 in de derde afdeeling. Alleen de eerste afdeeling werd gesplitst in twee parallelklassen. Met deze vier klassen werd de wintercursus gevolgd tot 1 Mei 1907 op welken datum de zomercursus een aanvang nam, gelijk met het theoretisch eindexamen der eerste afdeeling. Dit examen eindigde 11 Mei en werd door alle adspirant-machinisten met gunstig gevolg afgelegd. Voor het eerst werden bij dit examen de vakken Duitsche taal en scheikunde onder de examen-vakken opgenomen. Na afloop van het examen embarkeerden de adspirant-machinisten der eerste afdeeling op het instructievaartuig tot het houden der practische oefeningen.

Met het oog op het groote aantal adspirant-machinisten in deze afdeeling, terwijl slechts voor hoogstens 25 plaatsruimte is aan boord van het instructievaartuig *Udur*, werd dit jaar eene tweede kanonneerboot voor de oefeningen beschikbaar gesteld. Deze tweede kanonneerboot de *Vidar*, bleef op 's Rijks werf te Hellevoetsluis stoomen terwijl de *Udur* de vaartochten hield, die te gelijker tijd dienstbaar werden gemaakt tot het bezoeken van de navolgende fabrieken en installatiën:

de fabriek van scheeps- en werktuigbouw te Feijenoord;
de fabriek „Electro-technische industrie" te Slikkerveer;
de Rijkswerf en de Nederlandsche fabriek van werktuigen en spoorwegmaterieel te Amsterdam;
de Koninklijke fabriek „de Schelde" te Vlissingen;
de electrische centrale der gemeente Amsterdam;
het station voor draadlooze telegraphie te Amsterdam.

Verder werden te Amsterdam in oogenschouw genomen het in aanbouw zijnde pantserschip *Jacob van Heemskerck* en het pantserdekschip *Holland*, op 's Rijks werf in reparatie.

De 28 adspirant-machinisten werden verdeeld in twee groepen, waarvan de eene groep embarkeerde aan boord van de *Udur*, aan welk vaartuig de torpedoboot *Makjan* was toegevoegd. De *Udur* stond onder bevel van den luitenant ter zee 1ste klasse R. F. van Brakel Schimmel. Mede waren aan boord van dien bodem geplaatst de luitenant ter zee 2de klasse J. N. de Ronde en de officier-machinist der 2de klasse A. H. de Bats.

De meer onmiddellijke leiding der werkzaamheden der geëmbarkeerde adspirant-machinisten werd opgedragen aan laatstgenoemden officier, aan wien ter assistentie in de machinekamers van beide vaartuigen waren toegevoegd de machinisten W. G. M. Brouwer en J. C. Hellendoorn. De tweede groep bleef bij de Marine-machinistenschool achter om dagelijks te oefenen op de *Vidar*, aan welk vaartuig de defensiesloep 67 was toegevoegd, onder leiding van den officier-machinist der 2de klasse G. A. Gall, aan wien ter assistentie twee sergeant-stokers waren toegevoegd. Met de *Vidar* hadden die practische stoomoefeningen plaats, waarvoor het verplaatsen van het schip geen vereischte is.

18 Juni had verwisseling dezer groepen plaats, zoodat iedere adspirant-machinist dezelfde oefeningen medemaakte.

Al deze oefeningen eindigden 7 Augustus, op welken datum de adspirant-machinisten der eerste afdeeling met groot verlof vertrokken, in afwachting van hunne benoeming tot adjunct-machinist, welke later met ingang van 16 Augustus volgde.

De *Udur* werd 8 Augustus buiten dienst gesteld.

27 Juli ving het groot verlof aan voor de adspirant-machinisten der tweede en derde afdeeling. Een zestal hunner kwam voor overgangsexamen in aanmerking, zijnde allen van de tweede afdeeling. Een daarvan echter werd ontslagen op grond van gebrekkige geestelijke ontwikkeling, terwijl aan twee hunner om reden van hunne weinige vorderingen, waardoor overgangs-

examen tot geen gunstig resultaat zoude leiden, werd vergund nogmaals den cursus hunner afdeeling te volgen. Een drietal werd voor overgangsexamen in aanmerking gebracht, welke alle drie slaagden, na gedurende het groot verlof in de gelegenheid te zijn gesteld, het ontbrekende bij te werken. Het overgangsexamen had 4 September plaats.

Na het toelatingsexamen werden 17 nieuwe adspirant-machinisten aangesteld en 2 September in dienst aangenomen.

De cursus 1907/08 werd alzoo aangevangen met 61 adspirant-machinisten, nl. 21 in de eerste, 23 in de tweede en 17 in de derde afdeeling. Voor geen der afdeelingen werd splitsing in parallelklassen noodzakelijk geacht.

In den afgeloopen cursus hadden slechts een paar kleine veranderingen in het onderwijs plaats. Getracht werd, reeds in de tweede afdeeling met het onderwijs in de electro-techniek aan te vangen, waarvoor zoo nu en dan een uur beschikbaar werd gesteld. Dit werd noodig geoordeeld om bij het onderwijs in de eerste afdeeling met de grondbeginselen, waarop de electro-techniek berust, gereed te zijn. Voorts werd voor het eerst in het leerprogramma voor de eerste afdeeling opgenomen het onderricht in verbandleer, hygiëne en zelfbehoud, waaraan eenmaal in de veertien dagen een uur werd besteed.

De mutatiën onder het personeel der M. M. S. waren de navolgende: 16 September 1906 werd de hoofdmachinist M. B. van Till benoemd tot officier-machinist 2de klasse;

2 October 1906 werd de hoofdmachinist J. W. M. Renken bij de school geplaatst om zich voor te bereiden voor de betrekking van leeraar in de electro-techniek en het teekenen;

16 November 1906 werd de officier van administratie 2de klasse W. Nanning bevorderd tot officier van administratie 1ste klasse;

1 Februari 1907 werd de luitenant ter zee 1ste klasse F. Smit, commandant der school, bevorderd tot kapitein-luitenant ter zee;

16 Februari 1907 werd de hoofdmachinist K. C. W. E. Hantzsch benoemd tot officier-machinist 2de klasse;

met gelijken datum werd de luitenant ter zee 2de klasse G. R. J. Haentjens Dekker als officier van politie vervangen door den luitenant ter zee 2de klasse J. N. de Ronde;

19 Februari 1907 werd de officier-machinist 2de klasse J. C. van der Ben overgeplaatst en in zijne functiën vervangen door den hoofdmachinist J. W. M. Renken.

1 Maart 1907 werd de luitenant ter zee 2de klasse A. H. Sirks als officier van politie vervangen door den luitenant ter zee 2de klasse W. J. H. van Straaten.

Tijdens de plaatsing van den luitenant ter zee 2de klasse de Ronde aan boord van het instructievaartuig werd deze als officier van politie bij de school vervangen door den luitenant ter zee 2de klasse G. L. Heeris.

1 Augustus 1907 werd de sergeant der mariniers A. G. Meijer als onderofficier van politie vervangen door den sergeant G. de Vries

De luitenants ter zee 2de klasse J. N. de Ronde en P. E. K. Ebbinge Wubben werden 2 Augustus 1907 bevorderd tot luitenant ter zee 1ste klasse.

Ingevolge ministerieele resolutie dato 14 Juni 1907 werd de burgerleeraar C. v. d. Putte als lid van den raad van toezicht vervangen door den burgerleeraar E. J. Grotendorst.

Gedurende het cursusjaar werd viermaal gebruik gemaakt van het recht tot beloonen der adspirant-machinisten, door bevordering wegens het zich bijzonder onderscheiden door vorderingen, ijver en gedrag of op eenige andere wijze, waardoor op het einde van den cursus 1906/07, 13 adspirant-machinisten der eerste afdeeling den sergeantsrang en 15 der tweede afdeeling den korporaalsrang bekleedden, terwijl aan de derde afdeeling 13 loffelijke getuigschriften als belooning konden worden uitgereikt. Bij het vertrek met groot verlof konden om dezelfde redenen 5 adspiranten der aanstaande eerste en 6 adspiranten der aanstaande tweede afdeeling respectievelijk tot sergeant en korporaal worden bevorderd.

Het gedrag der adspirant-machinisten liet over het algemeen niet te wenschen over. Lichte overtredingen kwamen veelvuldig voor, doch ernstige feiten behoorden tot de zeldzaamheden.

De gezondheidstoestand was gunstig. Een adspirant-machinist der eerste afdeeling kreeg tijdens den practischen cursus eene ernstige oogverwonding, waardoor hij in het hospitaal moest worden opgenomen. Zijne practische vorming was toen echter reeds zooverre gevorderd, dat dit voorval zijne bevordering tot adjunct-machinist later niet in den weg stond.

Opleiding van jongens tot matroos.

a Kweekschool voor zeevaart te Leiden.

Gedurende het tijdvak waarover dit verslag loopt werden in dienst aangenomen 237 jongens.

Aan allen werd gedurende het verblijf aan de kweekschool onderwijs gegeven in lezen, schrijven, rekenen, de beoefening der Nederlandsche taal, de beginselen der krijgstucht en de onderscheidingsteekenen. Vooral de kennis der Nederlandsche taal laat bij het meerendeel der jongens zeer veel te wenschen over.

Behalve dit onderwijs werd les gegeven in de gymnastiek, de eerste beginselen der infanterie-exercitie, roeien, enteren, leggen van steken, kennis van tuigdeelen, zingen, terwijl gedurende de zomermaanden zooveel mogelijk dagelijks werd gezwommen.

Verder werd den jongens geleerd hunne eigen plunjes te wasschen en daaraan kleine herstellingen uit te voeren, het laatste onder leiding van een bij de kweekschool gedetacheerden kleermaker der marine, terwijl verdere hen opgedragen bezigheden alle moeten strekken tot aankweeken en onderhouden van begrippen omtrent orde en netheid.

Het beoefenen van bewegingsspelen als voetbal, korfbal enz. vond eene ruime toepassing.

Het lager onderwijs werd gegeven door een schrijver-majoor en een sergeant-stuurman der marine, terwijl aan zeer achterlijke jongens les werd gegeven door een aan de kweekschool verbonden burgeronderwijzer.

Het onderwijs in de practische vakken werd gegeven door onderofficieren der marine en der mariniers, waarbij opgemerkt dient te worden dat de lessen in gymnastiek en zwemmen waren toevertrouw aan onderofficieren die het diploma hadden als militair gymnastiek- of zwemonderwijzer.

Het algemeen toezicht over het onderwijs was opgedragen aan een luitenant ter zee, die eveneens in het bezit van bovengenoemd diploma was.

Met zangonderwijs was belast een burgeronderwijzer uit Leiden.

Alle jongens hadden voor hunne indiensttreding lager onderwijs genoten.

Hiervan hadden bezocht:

a.	de openbare lagere school .	190
b.	de bijzondere school. . . .	41
c.	beide scholen	2

terwijl van 4 jongens deze gegevens onbekend zijn gebleven, daar hun dienstverband na indiensttreding terstond werd verbroken.

Aan 128 jongens die de openbare lagere school hadden bezocht, was kosteloos onderwijs verstrekt; ditzelfde was het geval met 26 jongens der bijzondere school.

De resultaten van het lager onderwijs zijn gunstig te noemen, evenals de lichamelijke ontwikkeling.

Een der jongens volgt de lessen aan de hoogere burgerschool te Leiden.

b. H. M. instructieschip *van Galen* te Hellevoetsluis.

Gedurende den wintercursus (October 1906—April 1907) bedroeg het aantal jongens in opleiding gemiddeld 300, gedurende den zomercursus (April—October 1907) gemiddeld 280.

De opleiding hier aan boord duurt $1^1/_2$ jaar en is verdeeld in 3 afdeelingen.

Aan allen werd lager onderwijs gegeven in de vakken die reeds op de kweekschool te Leiden waren onderwezen, bovendien in aardrijkskunde, vaderlandsche geschiedenis, meer in het bijzonder de geschiedenis van het zeewezen, de kennis van Nederlandsche maten en gewichten en munten.

Het onderwijs in de practische vakken werd voortgezet en bovendien vakonderwijs gegeven: als de kennis van het tuig, exercitie met de zeilen, met het geschut, met geweer en revolver, kennis van het kompas, seinvlaggen, het gebruik der verschillende seinmiddelen, roeien, zeilen, looden matrozenwerk, enz.

Verder wordt den jongens netheid en zindelijkheid, ook op hunne plunjes bijgebracht en wordt hun geleerd zelf kleine herstellingen aan hunne kleederen te bewerkstelligen.

Bewegingsspelen, als voetbal, worden zeer veel beoefend.

Het onderwijs in gymnastiek, schermen en zwemmen wordt gegeven door officieren en onderofficieren die het diploma van militair gymnastiek-, scherm- en zwemonderwijzer hebben behaald.

Het schoolonderwijs wordt gegeven door drie aan de oplei-

ding verbonden burgeronderwijzers; dat in de practische vakken en vakonderwijs door onderofficieren der marine en der mariniers onder toezicht van officieren.

Sinds ongeveer 8 maanden wordt aan hen die daarin ambitie hebben, les gegeven in huisvlijt door een burgeronderwijzer, die een cursus in huisvlijt heeft gevolgd. De ambitie voor dit onderwijs is groot en de resultaten zijn, den korten tijd dat les gegeven wordt in aanmerking genomen, zeer groot.

Over het algemeen mogen de resultaten van het onderwijs gunstig worden genoemd. Ook de lichamelijke ontwikkeling der jongens is gunstig.

Opleiding van geweermakers aan boord van het wachtschip te Amsterdam.

De cursus begon 1 October 1906 met:

1	korporaal-geweermaker	oudste	afdeeling;
3	„ geweermakers	jongste	„
3	leerling- „	oudste	„
3	„ „	jongste	„

16 October 1906 werd de leider van het onderwijs, de 1ste luitenant der mariniers W. J. Bernelot Moens, vervangen door den kapitein der mariniers C. P. van Borselen.

Het onderwijs had plaats gedurende de werkuren van 's Rijks werf, terwijl 2 maal 's weeks, des avonds 7—9 uur, een schoollokaal beschikbaar was gesteld om desgewenscht eigen oefening te houden.

De Zaterdagmorgen tot 9 uur werd gebruikt voor militair onderwijs.

Het onderwijs had in de verschillende afdeelingen volgens een vastgesteld tableau plaats.

Voor de korporaal-geweermakers werd behandeld: de handleiding tot het verrichten van herstellingen aan draagbare wapens aan boord der schepen, de wapeninspectiën, ballistiek, wapenleer, algemeen overzicht der ijzer-industrie en de metaalbewerkingen, het herstellen en aanmaken van gereedschappen, het gebruik daarvan, kalibers en maten, herstellingen aan draagbare wapenen, houtbewerkingen, het harden, soldeeren, bankwerken, draaien en smeden.

Bovendien werd hun onderwezen de inrichting en werking der verschillende onderdeelen van het geschut, het opsporen van de oorzaken der aan het geschut meest voorkomende beschadigingen en de wijze van herstelling welke behoort te worden gevolgd, zoomede het uitvoeren onder toezicht van herstellingen aan artillerie-materieel.

Voor de leerling-monteurs werden behandeld: algemeen overzicht der ijzer-industrie, wapenleer, spreiding en trefkans, de inrichting der schietbanen, het gebruik der verschillende gereedschappen, de herstelling aan het geweer; voorts de inrichting en werking der verschillende onderdeelen van het geschut, terwijl tot oefening in de practijk de aan het artillerie-materieel voorkomende kleine herstellingen onder toezicht werden uitgevoerd.

De overige beschikbare tijd werd besteed aan practisch werk, zooals werd aangegeven bij de korporaals.

Voorts werden alle korporaal- en leerling-geweermakers geoefend in het maken en lezen van werkteekeningen en het ontwerpen van eenvoudige werkstukken.

Bij het inschieten der geweren werd instructie gegeven in het schijfschieten met dat wapen; de korporaals werden tevens geoefend in het revolverschieten.

Aan het einde van den cursus legde de korporaal-geweermaker van de oudste afdeeling zeer voldoende het examen voor sergeant-geweermaker af.

2 der 3 korporaals der jongste afdeeling voldeden aan de eischen van overgang naar de oudste afdeeling, terwijl de derde denzelfden cursus nogmaals moet volgen.

De leerlingen van de jongste afdeeling werden allen geschikt geoordeeld tot overgang naar de oudste afdeeling.

Het onderwijzend personeel wijdde zich met ijver aan zijne taak; de resultaten van het onderwijs kunnen dan ook goed genoemd worden.

Het gedrag en de ijver van het in opleiding zijnde personeel liet over het algemeen weinig te wenschen over.

Drie jongelieden werden na afgelegde proef aangesteld tot leerling-geweermaker der jongste afdeeling, zoodat de nieuwe cursus zal aanvangen met:

2	korporaal-geweermakers	oudste	afdeeling;
3	„ „	jongste	„
4	leerling- „	oudste	„
3	„ „	jongste	„

Opleiding van monteurs aan boord van het wachtschip te Amsterdam.

De cursus begon 1 October 1906 met:

3	korporaal-monteurs	oudste	afdeeling
10	„ „	jongste	„
12	leerling- „	oudste	„
12	„ „	jongste	„

Het technisch onderricht had plaats op 's Rijks werf gedurende iederen werkdag, des zomers 6 u. 15 m.—11 u. 45 m. v. m. en 1 u. 45 m.—5 u. 45 m. n. m.

Van 15 September—1 November kwamen de korporaals en leerlingen des morgens te 7 u. 15 m.

Van 1 November—1 Maart veranderde het morgenuur in 8 u. 15 m. om van 1 Maart—1 April weder 7 u. 15 m. te worden.

De maand October werd voor de pas aangenomen jongelieden besteed aan de militaire vorming terwijl voor het in opleiding zijnde personeel aan het militair onderwijs eenige uren per week werden besteed.

Op daarvoor vastgestelde avonden en uren werd in een daarvoor aangewezen schoollokaal van het wachtschip gelegenheid gegeven voor zelfstudie.

Het onderwijs voor de verschillende afdeelingen had plaats volgens een vastgesteld programma en bevatte de leerstof vervat in de verordeningen voor de Koninklijke marine, deel I, hoofdst. XI, art. 45. Deze leerstof is verdeeld over de 4 studiejaren.

De korporaals-monteur der oudste afdeeling legden allen met gunstigen uitslag het examen af voor sergeant-monteur.

Bij het overgangsexamen van de korporaals-monteur van de jongste afdeeling naar de oudste afdeeling, bleek dat het noodig was 1 korporaal voorwaardelijk te doen overgaan; bij de overigen was het overgangsexamen voldoende. Van het tweede naar het derde studiejaar konden niet worden toegelaten 2 leerlingen, die den cursus nog eens moeten medemaken. 't Zelfde is het geval bij het jongste studiejaar.

Het onderwijzend personeel wijdde zich met ijver aan zijne taak.

De resultaten van het onderwijs kunnen dan ook gunstig genoemd worden.

Het gedrag en de betoonde ijver der in opleiding zijnde jongelieden gaf, in het algemeen, reden tot tevredenheid.

Negen jongelieden werden na afgelegde proef aangesteld tot leerling-monteur der jongste afdeeling, zoodat de nieuwe cursus aanvangt met:

10	korporaals-monteur	der oudste	afdeeling, waarvan 1 voorw.
10	„ „	„ jongste	„
12	leerlingen- „	„ oudste	„
11	„ „	„ jongste	„

VERSLAG betreffende de werfdivisie, loopende van 1 October 1906—1 October 1907.

Materieel.

Gedurende het verslagjaar kwam in het materieel van de werfdivisie de navolgende verandering.

Twee nieuwe draaibanken — een Amerikaansche en een Duitsche — werden aangekocht en in het drijfwerk aangebracht. Zij voldoen uitmuntend. Op de bestaande verouderde banken kon niet voldoende zuiver meer gedraaid worden, het ligt voor de hand, dat door meer gevorderden fouten in het werk toegeschreven werden aan de banken. Met behulp van de nieuwe draaibanken kunnen de oude worden verbeterd.

Eene leiding voor electrisch licht werd aangelegd en 26 November 1906 in gebruik genomen; de electrische stroom

werd geleverd door de stoomdynamo afkomstig van de *Cerberus*, waarbij beschikt kon worden over 100 ampères bij 65 volts. niet voldoende om het geheele schip te verlichten.

Twee stoomdynamo's van de *Sumatra* — van 65 volts en 150 ampères — werden in orde gebracht en opgesteld in de dynamokamer, die te voren daartoe vergroot was geworden.

De electrische leiding werd daarna uitgebreid over het geheele schip.

De stoomketel van de afgekeurde torpedoboot XIX werd aan boord van de *van Speyk* opgesteld en in gebruik genomen. Deze ketel verkeerde nog in zeer goeden staat. De oude distilleerketel kon voor de beide laatstgenoemde dynamo's geen stoom van voldoend hooge spanning leveren.

Voor meerder licht werden in de werkplaats in de kuil 18 patrijspoorten van 19 c.M diameter, vervangen door vierkante ruiten van 33 × 33 c M.

In het tusschendeks werden voor hetzelfde doel, alsook voor betere ventilatie 10 patrijspoorten van 19 c.M diameter, vervangen door naar buiten openende vensters van 36,5 × 35 c.M.

In het verblijf van de onderofficieren werd een patrijspoort van 19 c.M. diameter vervangen door een dubbel naar buiten openend raam van 100 × 77,5 c.M., terwijl in het machinistenverblijf een dubbel openslaand raam werd gemaakt van 93 × 87 c.M.

Torpedoboot XIV werd vervangen door torpedoboot XV.

Naast de bestaande handpomp werd eene kleine stoompomp (Iangye) geplaatst, om water naar de kombuis, voedingtanken, handwaschinrichting e. d. te pompen.

De werkplaats aan den wal werd vergroot door verplaatsing van een schot met 22 5 M². en door het aanbrengen van een aanbouw met 45 M², waardoor smederij en koperslagerij-gieterij, elk een afzonderlijk deel der werkplaats konden krijgen.

Aan boord van de *Lynx* werd een licht, wegneembaar, plaatijzeren stuurhuis aangebracht.

De werkzaamheden werden alle door het personeel van de werfdivisie uitgevoerd. Behalve voor den aanbouw bij de werkplaats aan den wal, werden zooveel mogelijk oude materialen gebruikt.

Personeel.

De kapitein-luitenant ter zee C. C. Zegers Rijser, die van het begin af aan de werfdivisie had gecommandeerd, werd 21 Augustus tot eene andere werkkring geroepen. De oudste officier werd met de waarneming van het commando belast.

In de sterkte van het vaste personeel kwam geene verandering; nog enkele mutatiën hadden plaats.

Omtrent de opleidingen kan het navolgende worden gerapporteerd:

In het algemeen werd aan alle jongere schepelingen die zulks noodig hadden — dit bleek het groote meerendeel te zijn — schoolonderwijs in lezen, schrijven en rekenen gegeven.

a. Opleiding sergeant-stoker.

De cursus, die 16 April 1906 was begonnen, eindigde 16 October d. a. v.

Van de 6 in het vorig verslag vermelde deelnemers legden 3 het examen zeer voldoende, 3 voldoende af.

Van 16 October 1906 tot 16 April 1907 werd een volgende cursus gehouden. Hieraan namen deel 5 korporaals-stoker der 1ste klasse, waarvan 4, die gedurende 1 jaar in de stoomwerkplaats waren geoefend in de ambachten, alvorens tot korporaalstoker der 1ste klasse bevorderd te worden. terwijl één van hen, die als korporaal-stoker I in dienst was gekomen, van de vloot kwam. 2 hunner legden het examen voor sergeant-stoker zeer voldoende en de 3 anderen voldoende af.

16 April 1907 begon een nieuwe cursus, waaraan 10 korporaals-stokers der 1ste klasse deelnamen. Zeven hunner waren gedurende een jaar in de stoomwerkplaats geoefend in de ambachten, alvorens tot korporaal-stoker der 1ste klasse bevorderd te worden; de 3 anderen kwamen van de vloot. Van deze laatsten was er één als korporaal-stoker I in dienst gekomen; deze werd 4 : Juni 1907 wegens onbevattelijkheid van de opleiding verwijderd.

Voor het theoretisch onderwijs werd gevolgd de „korte beschrijvingen van de stoomketels en van de hoofd- en hulpwerktuigen aan boord van oorlogsschepen en leidraad voor hunne behandeling", aangevuld met dictaten, kleine berekeningen en eenvoudige schetsen, terwijl zooveel mogelijk aanschouwelijk onderwijs werd gegeven.

Practisch werden de leerlingen geoefend aan boord van de *Lynx* en aan boord torpedoboot XIV later torpedoboot XV en op de defensiesloep 53, terwijl het ambachtsonderwijs plaats had in de werkplaatsen van de *van Speijk*.

Het theoretisch onderwijs was voor de meesten in den beginne moeilijk te volgen; langzamerhand ging dit beter.

Allen ontvingen schoolonderwijs in lezen, schrijven en rekenen. Dit werd gegeven door een sergeant-stuurman; vrijwel allen hadden daaraan groote behoefte.

b. Opleiding tot korporaal-stoker der 1ste klasse.

Op 1 October 1906 waren in opleiding 11 korporaals-stoker 2de klasse; achtereenvolgens werden nog geplaatst:

16 October 1906 6 korporaals-stoker 2de klasse; en
16 April 1907 13 „ „ „

Het bewijs van bekwaamheid als werkman werd uitgereikt aan:

2	hunner	als	smid-plaatbewerker	op 3 October	1906
3	„	„	bankwerker-draaier	„ 3 „	„
2	„	„	idem	„ 10 December	„
2	„	„	smid-plaatbewerker	„ 6 April	1907
2	„	„	bankwerker-draaier	„ 6 „	„

Aangezien al deze korporaals-stoker 2de klasse tevens bij onderzoek bleken te voldoen aan de overige in de „Regeling van de Examina" gestelde eischen, werden zij voorgedragen voor bevordering tot korporaal-stoker der 1ste klasse. Negen hunner werden daarna geplaatst bij den eerstvolgenden cursus voor sergeant-stoker. De werkmansoefeningen werden geheel door het personeel van 's Rijks werf geleid.

Elken Maandagmiddag werden zij groepsgewijze ingedeeld aan boord van de *Lynx*, torpedoboot XIV of XV en defensiesloep 53 of wel bij het aanschouwelijk onderricht. Zij werden zoodoende beurtelings geoefend als machinist van de wacht, olieman of stoker of wel ontvingen onderricht in de inrichting en behandeling der verschillende hoofd- en hulpwerktuigen aan boord der schepen. De betrekkelijk nieuwe machines van de *Sommelsdijk* deden daarbij goede diensten.

c. Plaatsing van stokers-olieman en stokers der 1ste en der 2de klasse met bijzonderen aanleg.

Twee voordrachten tot plaatsing van stokers-olieman van deze categorie kwamen in; beide toonden zeer veel ijver en konden na eenigen tijd, na afgelegde proef als smid, voorgedragen worden voor bevordering tot korporaal-stoker 2de klasse.

2 stokers-olieman en 1 stoker 1ste klasse, die reeds in het vorige verslagjaar bij deze opleiding kwamen, konden respectievelijk voor bevordering tot korporaal-stoker 2de klasse en stoker-olieman worden voorgedragen, na afgelegde proef als koperslager, smid en bankwerker.

Verder moet tot deze categorie ook gerekend worden een deel der stokers genoemd onder *g*, die, wanneer zij niet reeds aan boord van de *van Speijk* geplaatst waren geweest, in aanmerking zouden gekomen zijn om bij de werfdivisie geplaatst te worden.

*d*¹. Plaatsing van stokers 1ste klasse, die een eerste dienstverband aangingen.

Gedurende het verslagjaar kwamen in dienst 4 stokers 1ste klasse. Deze bezaten zeer voldoende ambachtskennis en stookten goed, voor zoover dit, door hen op de *Ulfr* te laten stoken, was na te gaan. Zij werden, na de militaire vorming, in de verschillende werkplaatsen ingedeeld en namen deel aan de stookoefeningen op de *Lynx* en torpedoboot XIV, terwijl zij bovendien eene eerste opleiding als olieman ontvingen. Deze 4 stokers bleken goede ambachtslieden te zijn; 2 hunner waren smid, 1 bankwerker en 1 bankwerker-draaier.

*d*². Plaatsing van stokers der 2de klasse.

Gedurende het verslagjaar werden 80 nieuw aangenomen en 2 tijdelijk aangenomen stokers der 2de klasse bij de werfdivisie geplaatst. Zij ontvingen eene militaire vorming, zooveel mogelijk werd getracht hen een inzicht te geven in de scheepshuishouding der actieve oorlogsschepen, de lichaamsoefening was er op gericht

hen bestand te maken tegen den arbeid, die hen aan boord van die schepen wacht.

De meesten hunner gaven blijk werkmanskennis te bezitten, terwijl sommigen bijzonderen aanleg hadden. 4 hunner werden uit de werkplaatsen verwijderd wegens totaal gemis van aanleg. De eerste oefening in het stoken werd gegeven gemeerd stoomende met de *Ulfr*, waar de jeugdige stokers bekend werden gemaakt met naam en bestemming der ketel-appendages en de beginselen van het optreden als olieman. Ook nu werd aanteekening gehouden van het aantal omwentelingen en het kolenverbruik in eenzelfde aantal stookuren, terwijl hun, door middel van den „Unterdruckmesser", het nut van gelijkmatig stoken werd aangetoond. Hierdoor werd naijver opgewekt, hetgeen zeer gunstig werkt op hunne algemeene geoefendheid bij het einde van den cursus. Evenals in het vorige jaar werd bijna zonder uitzondering met lust en ijver gewerkt.

Verder werden de jonge stokers geoefend in de behandeling van den waterpijpketel aan boord van de *Lynx*, terwijl zij bovendien nog in stoken geoefend werden aan boord van torpedoboot XIV later XV en op defensiesloep 53.

Gedurende de winteroefeningen waren ze, voor zoover de gelegenheid toeliet, geplaatst op voor die oefeningen in dienst gestelde kanonneerbooten, terwijl, gedurende ruim 5 maanden, eene torpedoboot toegevoegd aan het wachtschip, ook met deze stokers bemand werd.

14 stokers der 2de klasse met bijzonderen aanleg in eenig ambacht, legden de proef voor stoker der 1ste klasse met gunstigen uitslag af.

Bij het verlaten der werfdivisie konden op de conduiteboekjes het ondervolgende 18tal aanteekeningen omtrent bijzonderen aanleg worden vermeld:

2 zeer bekwaam bankwerker-draaier,
1 bekwaam „ „
3 veel aanleg voor „ „
1 zeer bekwaam draaier-bankwerker,
1 zeer bekwaam draaier,
1 bekwaam bankwerker,
1 veel aanleg voor bankwerker,
1 bekwaam koperslager,
2 bekwaam smid,
2 veel aanleg voor smid,
2 aanleg voor smid,
1 zeer bekwaam plaatwerker.

e. Opleiding der zeemiliciens-hulpmachinist.

8 zeemiliciens-stoker werden 15 April 1907 geplaatst aan boord van de *van Speyk*.

Het onderwijs werd gegeven in den geest van de voorschriften vervat in § 15 „Bepalingen oefening zeemiliciens". Bij het onderwijs in de stoomwerktuigkunde werden de leidraden van hoofd- en hulpwerktuigen en stoomketels, uitgegeven door de zorg van het Departement van Marine, zooveel mogelijk gevolgd, aangevuld met dictaten, berekeningen en schetsen.

Het bovenstaande werd uitgebreid door aanschouwelijk onderwijs aan boord der schepen, waarbij dan zooveel mogelijk het een en ander werd uit elkaar genomen en den miliciens opgedragen eene schets met verklaring te geven.

Voor practische oefeningen werden zij beurtelings ingedeeld op de torpedobooten, gedurende de 4 eerste dagen der week. Tot onderzoek in hoeverre deze oefeningen resultaten hadden, werd aan boord van de *Lynx*, *Ulfr*, torpedoboot XIV, later XV en defensiesloep 53, hunne practische bekwaamheid onderzocht, zoowel door het verrichten van machinekamerwerkzaamheden als door de behandeling van machines en ketels onder stoom.

Vooral het aanschouwelijk onderwijs bleek ook thans weder uitmuntende resultaten te hebben gegeven. Na afloop van den cursus slaagden allen voor zeemilicien-hulpmachinist.

f. Opleiding der leerlingen-stoker.

De aanneming van leerlingen-stoker is niet geopend.

g. Plaatsing van overcompleet stokers-personeel voor zoover de scheepsruimte toelaat.

19 stokers-olieman, 52 stokers 1ste klasse en 41 stokers 2de klasse werden in de verschillende werkplaatsen ingedeeld. Onder deze stokers waren zeer goede elementen.

Door 7 stokers-olieman werd de proef voor korporaal-stoker 2de klasse met gunstig gevolg afgelegd, eveneens door 19 stokers 1ste klasse voor stoker-olieman en door 5 stokers 2de klasse voor stoker 1ste klasse. De overige 20 korporaal-stokers 2de klasse, 28 stokers-olieman, 107 stokers 1ste klasse en 54 stokers 2de klasse, die gedurende het verslagjaar voor korter of langer tijd aan boord geplaatst waren, werden gebezigd voor verschillende werkzaamheden aan boord en in de werkplaats aan den wal, als: het vergrooten van de dynamokamer, het versterken van den vloer daarvan, het opstellen daar ter plaatse van de dynamo's van de „Sumatra", het versterken van het opstellingsvlak en het plaatsen van den torpedobootketel aan boord van de „van Speyk", het gereedmaken en aanbrengen van de benoodigde pijpleiding, het aanbrengen van een stuurhuis aan boord van „Lijnx", het vergrooten van de smederij, het maken van grootere poorten in kuil en tusschendeks, verblijf machinisten, verblijf onderofficieren enz, terwijl meermalen assistentie aan in dienst zijnde schepen werd verleend voor verschillende werkzaamheden. Bovendien zijn eenige stokers benoodigd voor het machinekamerbedrijf aan boord van de „van Speyk".

h. Plaatsing van bij 's Rijks werf werkzaam zijnde stokers.

Door een zeer afwisselend getal stokers werd gewerkt bij de conservatie op 's Rijks werf, op de in conservatie liggende schepen waren zij in de gelegenheid in hun vak nuttig werkzaam te zijn. Afwisselend werden, al naar ze aan boord van de „van Speyk" aanwezig waren, adjunct-machinisten, stokers-majoor en sergeant-stokers aangewezen om toezicht bij deze werkzaamheden te houden.

i Plaatsing van jonge matrozen, tot onderzoek van hun aanleg voor opleiding tot torpedomaker.

De reeds aan boord zijnde lichtmatroos verliet de werfdivisie 31 December 1906, na met veel vrucht werkzaam te zijn geweest. 1 Juli 1907 kwam weder een lichtmatroos van de „Atjeh"; deze geeft veel reden tot tevredenheid.

Het onderwijzend personeel, voorgegaan door de officieren, kweet zich met toewijding van hunne taak. De belangrijke invloed moet daarbij toegekend worden aan het hoofd van de technische opleiding, dit was gedurende het verslagjaar de officier-machinist 2de klasse A. F. G. Croese.

Het gedrag der bij de werfdivisie geplaatste schepelingen gaf in vele opzichten reden tot tevredenheid. De meeste straffen, soms streng, moesten opgelegd worden voor feiten met den wal in verband staande. De hooge soldij die door de stokers wordt genoten, is hierop niet zonder invloed. Ernstige vergrijpen tegen de subordinatie kwamen zelden voor.

De gezondheidstoestand was alleszins bevredigend.

§ 20. OPLEIDING VAN MILITAIRE APOTHEKERS VOOR HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIE AAN DE RIJKSUNIVERSITEITEN TE UTRECHT.

Het aantal kweekelingen bedroeg bij het begin van het studiejaar 1906/1907 5. Van dezen heeft gedurende den loop van het studiejaar 1 met goed gevolg het theoretisch apothekersexamen afgelegd.

Aan het practisch apothekersexamen werd door 4 kweekelingen deelgenomen, die allen slaagden. Eén van hen was gedurende dezen cursus reeds geslaagd voor het theoretisch gedeelte.

De lessen werden door de kweekelingen geregeld gevolgd.

IJver en gedrag der kweekelingen laten niets te wenschen over.

De verzamelingen verkeeren in goeden staat evenals de boekerij; van beide wordt een trouw en nuttig gebruik gemaakt. Het afgeloopen cursusjaar kan weder tot de goede jaren worden gerekend.

DERDE DEEL

VAN HET LAGER ONDERWIJS.

§ 1. WETTELIJKE VOORSCHRIFTEN OMTRENT HET LAGER ONDERWIJS.

Bij Koninklijk besluit van 21 Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 37) werden bepalingen vastgesteld betreffende de inning, verantwoording en contrôle der bijdragen voor pensioen van onderwijzers bij openbare lagere scholen en voor pensioen van weduwen en weezen dier onderwijzers, benevens bepalingen omtrent andere punten die pensioenen betreffende (bijlage **B B**).

Bij Koninklijk besluit van 8 Mei 1906 (*Staatsblad* n°. 107) werden voorschriften vastgesteld voor het verleenen van eene Rijksbijdrage aan gemeentelijke en bijzondere kweekscholen, bedoeld in artikel 12, derde lid, sub 1° der wet tot regeling van het lager onderwijs (bijlage **C C**). Dit besluit werd gewijzigd en aangevuld bij Koninklijk besluit van 29 Januari 1907 (*Staatsblad* n°. 21) (bijlage **D D**).

Bij Koninklijk besluit van 7 Juni 1906 (*Staatsblad* n°. 126) werd, met intrekking van het Koninklijk besluit van 18 December 1900 (*Staatsblad* n°. 210), vastgesteld de regeling van het ambtsgebied der inspecteurs, districts- en arrondissements-schoolopzieners en de verdeeling hunner werkzaamheden, voor zoover die hun door de wet tot regeling van het lager onderwijs zijn opgedragen (bijlage **E E**).

§ 2. OMVANG EN TOESTAND VAN HET LAGER ONDERWIJS.

In den omvang van het lager onderwijs kwam in 1906 nagenoeg geene verandering. Zulks laat zich voor een groot deel ook hierdoor verklaren, dat, wanneer jaarlijks daaromtrent verslag wordt uitgebracht, meestentijds het verschil, in vergelijking met het onmiddellijk voorafgaande jaar niet belangrijk kan zijn. Op sommige scholen werden de vakken van onderwijs vermeerderd met een of meer van de niet verplichte vakken, genoemd in art. 2, sub *l*—*t* der wet op het lager onderwijs, terwijl op enkele andere scholen het onderwijs in een of meer van die vakken werd afgeschaft.

Door den inspecteur van het lager onderwijs in de eerste inspectie (de provinciën Noordbrabant, Gelderland en Limburg) is in zijn jaarverslag medegedeeld, dat de toestand van het lager onderwijs over het algemeen aanleiding tot tevredenheid geeft.

„Wel is waar" — laat hij op die mededeeling echter volgen — zijn de meeste scholen nog niet wat ze wezen moesten en zijn er nog, die veel te wenschen overlaten, doch er is nagenoeg overal vooruitgang waar te nemen. Ondanks de invoering der Leerplichtwet, waardoor het schoolverzuim in de meeste scholen aanmerkelijk verminderd is, blijven nog vele factoren oorzaak, dat de toestand van het volksonderwijs in vele gemeenten blijft beneden het peil, dat men zou mogen verwachten van den ijver en de toewijding der onderwijzers.

Zoo wordt er door dezen inspecteur op gewezen, dat, om een voorbeeld te noemen, in het district Maastricht naast eenige in ieder opzicht goede scholen, er onderscheidene worden aangetroffen, waar allerlei ongunstige omstandigheden nederdrukkend op het onderwijs werken, als overvolle klassen, gemis van belangstelling bij vele ouders en in verband daarmede veel schoolverzuim, mutaties en daardoor veroorzaakte onvoltalligheid van het onderwijzend personeel, terwijl het ook niet ontbreekt aan scholen, waar eene of andere leerkracht aan het onderwijs niet het vereischte gehalte vermocht te geven. Ook zoude de tijdelijke afwezigheid van onderwijzers in verband met de vervulling van militieplichten niet nalaten hare nadeelige uitwerking te doen gevoelen.

Daartegenover wijst vorenbedoelde inspecteur op de merkbare verbetering, welke in den toestand van het onderwijs is gekomen ten gevolge van art. 48. 1ste lid, sub *b*. der wet, dat er toe heeft geleid, dat aan vele scholen, waar het hoofd der school de eenige leerkracht was, een onderwijzer van bijstand is benoemd.

De inspecteur van het lager onderwijs in de tweede inspectie (de provinciën Zuidholland, Noordholland, Zeeland en Utrecht) is, blijkens zijn jaarverslag, van gevoelen, dat de toestand van het lager onderwijs, naar de uitkomsten beoordeeld, nog veel te wenschen overlaat. Heeft de leerling de school verlaten dan toch is het betrekkelijk weinig wat hem van het aldaar geleerde is bijgebleven.

Er is in 1906 eene beweging ontstaan om daarin verbetering te brengen door meer zorg te besteden aan de zoogenaamde hoofdvakken: lezen, schrijven, rekenen en Nederlandsche taal en de meerdere daaraan te besteden tijd uit te sparen op het onderwijs in de zoogenaamde bijvakken. Deze inkrimping van den omvang van het onderwijs, welke op zichzelf al geene aanbeveling verdient, zoude ook niet het middel zijn om in vorenbedoeld euvel verbetering te brengen.

Na er op gewezen te hebben, dat bij een zevental jaren geleden door de inspecteurs van het lager onderwijs ingesteld onderzoek naar den toestand van het onderwijs aan de Rijksopvoedingsgestichten, dat onderwijs slecht bleek, hoewel het zich slechts tot de vier zoogenaamde hoofdvakken uitstrekte, is door den inspecteur van het lager onderwijs in de tweede inspectie omtrent deze materie het volgende in zijn jaarverslag medegedeeld.

„En nu zou men herstel van het algemeen erkend verschijnsel, dat zoo weinig van de leerstof beklijft, willen zoeken in de richting van meer zorg te besteden aan de evengenoemde vier vakken — ook wel hoofdvakken geheeten — en in het beknibbelen op de zoogenaamde bijvakken: kennis der natuur en

teekenen, geschiedenis en aardrijkskunde; misschien ook wel op de handwerken!?

Bedoelde beweging vindt steun in het onderzoek naar de uitkomsten van het onderwijs, ingesteld door de Vereeniging van hoofden van scholen; maar waar deze zich wel gewacht heeft voor het uitspreken van een voorbarig oordeel, daar is de Amsterdamsche schoolcommissie al met hare conclusie gereed, eene conclusie te bedenkelijker, omdat ééne van de praemissen juist is, waardoor ook het geheel der redeneering een schijn van juistheid krijgt.

De commissie herhaalt, wat zij in haar jaarverslag over 1904 neerschreef, dat verlenging van den leertijd gewenscht is; iets wat door geen bevoegd beoordeelaar zal worden tegengesproken en wat de Regeering reeds in 1898 openlijk erkende door Haar voorstel tot invoering van verplicht herhalingsonderwijs. Doch dan volgt de bedenkelijke raad: „„Zoolang deze verlenging van den leertijd (tot 14 of 15 jaar) niet door de wet is voorgeschreven, zullen de scholen zich dus moeten beijveren de leerstof te beperken, anders loopt men gevaar, dat Nederlandsche taal, lezen, rekenen en schrijven niet tot hun recht komen.""

„Merkwaardig is, dat daarop niet volgt, gelijk men verwachten mocht, eene aanduiding van de mogelijke en wenschelijke inkrimping bij de z.g. bijvakken, maar een zeker zeer betwistbaar betoog over de methode van het onderwijs in de Nederlandsche taal, waaraan als eisch wordt gesteld: „„de leerlingen die de hoogste klasse doorloopen hebben — en althans die met loffelijk ontslag de school verlaten — moeten een eenvoudig verhaal voorverteld of in beeld gegeven, *in behoorlijken vorm* kunnen weergeven.""

„Hoe zeldzaam zijn zij die deze kunst verstaan, welke hier van twaalfjarigen wordt verlangd!

Eéne aanhaling moet ik nog doen; de commissie zegt: „„Het groote euvel van ons averechts ingericht leerprogram is dan ook het bijna absolute gemis van voortdurende, vaak herhaalde herhaling, omdat de jeugd *klaar* moet komen, in een tijdsbestek, waarin dat niet kan.""

„Ik zal mij niet verdiepen in de beteekenis, welke de commissie wel gehecht kan hebben aan dat woordje „klaar", maar men mocht toch verwachten, dat zij zich nog even bedacht had, eer zij in haar oordeel over het „leerprogram" het *leerplan* afkeurde, dat voor de Amsterdamsche scholen geldt. Dat leerplan draagt de handteekening van den districts-schoolopziener, die in zijn vóór mij liggend jaarverslag, onbewust van deze critiek op zijnen arbeid, eene scherpe anti-critiek heeft geleverd. Na gezegd te hebben, dat zij die de resultaten van het onderwijs — met name in geschiedenis — beoordeelen naar wat er van hangen blijft, een onbillijken maatstaf aanleggen, en even te hebben stilgestaan bij de meening, dat er te weinig belangstelling voor geschiedenis is, gaat hij aldus verder:

„„Ik geloof, dat de zaak eenvoudiger is; het kindergeheugen is nu eenmaal, trots de alom verspreide legende, in de hoogste mate zwak en onbetrouwbaar; van alles wat vóór de puberteitsjaren geleerd wordt, blijft alleen wat òf onderhouden (dus feitelijk later nog eens geleerd wordt), òf eindeloos en eindeloos gerepeteerd wordt, òf wat om allerlei, voor ons volkomen onnaspeurlijke oorzaken nu eenmaal ergens in de ziel blijft haken, waar geen het minste peil op te trekken is. Alles wat dus in het geheugen blijft is in zekeren zin een meevaller te achten, en wanneer op de herhalingsschool en bij geruchtmakende onderzoekingen als de onder den titel „Moderne Alchemie" openbaar gemaakte experimenten van dr. W H. Cox op adspirant-krankzinnigenverpleegsters, blijkt, dat er van geschiedenis en aardrijkskunde (want in dit opzicht geven deze beide vakken elkaar niets toe) òf niets, òf zeer weinig, òf de zonderlingste wanddenkbeelden over zijn, dan kan men dit m. i. slechts voor een zeer gering gedeelte wijten aan de onderwijzers of aan „het" onderwijs.

Als een volwassene studeert voor eene akte M. O. en slaagt, is hij boordevol van kennis in dat vak; maar als hij er niets meer aan doet, is hij in twee jaar bijna alles weer vergeten. De ondervinding leert, dat kinderen die vóór hun tiende jaar doof worden, ook het spreken verleeren; zij vergeten zelfs hun moedertaal, omdat die er op dien leeftijd nog niet vast genoeg inzat. Evenzoo verleeren kinderen gewoonlijk snel en zonder restant de vreemde talen, die zij van eene bonne of gouvernante geleerd hebben, als het niet onderhouden wordt, en kinderen die bij hun vertrek uit Indië vlot *Maleisch spraken*, zijn het soms al kwijt eer zij goed den vaderlandschen bodem betreden hebben.

Hoe wil men dan verwachten, laat staan eischen, dat bij hen voor wie het onderwijs op 12-jarigen leeftijd eindigde, veel preciese en parate kennis van geschiedenis en aardrijkskunde zal voorhanden zijn? Daaruit te concludeeren tot onvruchtbaarheid van dit onderwijs, ware niet goed geredeneerd; er volgt slechts uit: 1°. dat men veel moet repeteeren; 2°. dat men moet aansturen op verlenging van den verplichten schooltijd tot minstens 14 jaar en verplicht voortzettingsonderwijs daarna; 3°. dat, althans bij de geschiedenis, de beteekenis van dit onderwijs als „Gesinnungsstof" veel meer op den voorgrond moet treden, want dat is eene werking, die nooit weg is, en 4°. dat men het zich moet getroosten, dat men de lieve natuur niet dwingen kan.""

Niet geheel hiermede in overeenstemming, althans wat de conclusie tot niet beknibbelen op den omvang der leerstof betreft, is, blijkens het jaarverslag van den inspecteur van het lager onderwijs in de derde inspectie (de provinciën Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe), het oordeel in deze van een van de districts-schoolopzieners in die inspectie.

Na in zijn verslag te hebben medegedeeld, dat door de verschillende schoolopzieners in zijne inspectie de toestand van het lager onderwijs gunstig wordt genoemd, al valt er in de verslagen van sommigen hunner ook een gevoel van onvoldaanheid over de verkregen resultaten niet te miskennen, gaat de inspecteur aldus voort:

„„Men moet er zich helaas over verwonderen — schrijft een der districts-schoolopzieners — hoeveel van de kennis van de leerlingen, nadat ze nog slechts enkele maanden de school verlaten hadden, verloren en vervlogen was. Aan het einde van den cursus van onze lagere school, bleek het kind een vat, dat de onderwijzer getracht had boordevol te pompen, maar al spoedig lek werd en onrustbarend snel leeggeloopen was.

Wat ons lager onderwijs het meest van noode heeft, dat is beperking en vereenvoudiging, waarbij veel, dat nu leerstof is, vervallen kan als van geen nut voor ons maatschappelijk, practisch leven. Beperking en vereenvoudiging óók, om in een rustigen omgang met de kinderen beter dan tot heden het beschouwende en karaktervormende, dat is: het opvoedende element, in ons volksonderwijs tot zijn recht te brengen, zoo, dat het kan medewerken in onze maatschappij." "

Bij hunne beschouwingen omtrent den toestand van het lager onderwijs in de vakken, vermeld in art. 2 der wet op het lager onderwijs, hebben de districts-schoolopzieners in hunne verslagen over 1906 meer in het bijzonder uitgewijd over de vakken „de beginselen der vaderlandsche geschiedenis en die der aardrijkskunde." Blijkens de dienaangaande ontvangen berichten waren de resultaten van het onderwijs in eerstgenoemd vak gering, hetgeen aan verschillende oorzaken wordt toegeschreven.

In de eerste plaats schijnt de kennis van den onderwijzer over het algemeen te gering om dat vak met vrucht te onderwijzen, terwijl voorts de leerlingen der lagere school niet genoegzaam ontwikkeld zijn om een goed inzicht te krijgen in de toestanden en gebeurtenissen van het verleden, evenmin als hun bevattingsvermogen toelaat een goed denkbeeld te hebben van de maatschappelijke en sociale toestanden, waaronder wij thans leven.

Het gevolg hiervan is, dat van liefde voor dit vak op de lagere scholen over het algemeen weinig is te bespeuren.

De meeningen omtrent dit onderwijs en omtrent de middelen om daarin verbetering te brengen zijn, blijkens de ontvangen verslagen, bij de leden van het Rijksschooltoezicht zóó uiteenloopend en tegenstrijdig, dat daarop niet met juistheid een algemeen oordeel kan worden gevestigd. Met genoegen kan echter worden geconstateerd, dat velen gewagen van merkbare verbetering in den toestand, welke hoofdzakelijk daaraan is toe te schrijven, dat een vrij groot aantal onderwijzers, die zich niet de moeite getroosten het weinige, dat zij indertijd van geschiedenis hadden geleerd te onderhouden, nog minder aan te vullen, allengs vervangen zijn door jongeren, die, dank zij de akte-examens, beter onderlegd zijn en doeltreffender onderwijs in dat vak geven. Bij die examens toch wordt van den candidaat niet alleen meer positieve kennis geëischt, maar zij geven scherper dan vroeger de richting aan, in welke de studie der adspiranten zich moet bewegen.

Hier volgt hetgeen omtrent dit onderwerp wordt aangetroffen in het jaarverslag van den inspecteur van het lager onderwijs in de derde inspectie (de provinciën Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe).

„Het oordeel over het onderwijs in de beginselen der vaderlandsche geschiedenis is nog al uiteenloopend, wat niet alleen moet worden toegeschreven aan het verschillend standpunt bij de beoordeeling ingenomen, maar ook aan het verschil in opvatting bij de onderwijzers, onder wie er zelfs zijn, die het vak voor de gewone lagere school van zoo weinig belang achten, dat zij het

zouden wenschen te doen vervallen. De moeilijkheden, waarop zij dikwijls bij dit onderwijs stuiten, maar die ook meermalen overschat worden, zijn wellicht hiervan de oorzaak. Bepaalde zich het onderwijs in vroeger jaren tot een van buiten leeren van jaartallen en namen, waarbij de „histoire bataille" het meest op den voorgrond trad, zoo is het thans de zoogenaamde beschavingsgeschiedenis, welke aan de hand van de nieuwere school boekjes meer en meer op de lagere school hare intrede doet.

De wijze van behandeling levert echter niet de resultaten op, die door sommigen daarvan verwacht worden, wat m. i. niet te verwonderen is, daar de kinderen der lagere school nog niet rijp genoeg zijn om de geschiedenis van uitvindingen en ontdekkingen met belangstelling te volgen of behagen te scheppen in eene beschrijving van de kleeding, het huisraad of de wapenen onzer voorvaderen.

Hetzelfde geldt van eene behandeling der verschillende Regeeringsvormen, al is dit laatste, voor zooveel de tegenwoordige betreft, zeker wel op zijne plaats in de herhalingsschool.

Zooals door een der districts-schoolopzieners wordt opgemerkt, is, indien ergens, bij dit vak beperking noodig voor den onderwijzer.

Wat de leervorm betreft, zoo zal deze bij de lagere klassen geen andere dan de mededeelende kunnen zijn, terwijl voor de ondere leerlingen het levend woord des onderwijzers kan vervangen worden door het leerboek.

Nog te dikwijls wordt echter dit laatste te spoedig ingevoerd, waartoe de keurig geïllustreerde en goed geschreven schoolboekjes (ik denk daarbij aan die van ten Have, Laarman, Reinders, Wijma, Wiersinga, ten Borgh e. a.) den onderwijzer zoo lichtelijk verleiden.

In den regel wordt in het 4de leerjaar met dit vak een aanvang gemaakt; soms ook reeds in het 3de, waar men zich dan echter tot vertellingen van enkele belangrijke persoonlijkheden en geschiedenissen bepaalt. Hierbij wordt dan dikwijls gebruik gemaakt van verschillende hisrorieplaten, die in menige school de wanden versieren. En waar de onderwijzer zulks in eene bevattelijke en levendige voordracht weet te doen, wordt ook zelfs reeds bij de jonge kinderen de belangstelling gewekt.

Om het aaneengeschakeld verhaal van de belangrijkste gebeurtenissen van ons vaderland, waarbij oorzaken en gevolgen niet onbesproken blijven, te behandelen, blijkt echter op de meeste scholen niet doenlijk, ware het slechts met het oog op den voor dit vak beschikbaren tijd; daarbij komt, dat vele onderwijzers bij eene progressieve behandeling zich te lang ophouden bij het grafelijke tijdvak. In verschillende scholen treft men in de lokalen voor de hoogste klasse chronologische wandtabellen aan, met de voornaamste jaartallen, die geregeld besproken en met de daaraan vastgeknoopte feiten van buiten worden geleerd.

Op vele andere scholen wordt daarentegen aan het memoriseeren zoo weinig gedaan, dat er dikwijls verwarringen ontstaan; bijv. tusschen vorsten uit geheel verschillende tijdvakken, maar met denzelfden naam (Karel de Groote en Karel V), tusschen zeehelden (M. A. de Ruyter en van Speyk) en andere personen of gebeurtenissen.

In sommige verslagen wordt de klacht geuit, dat op vele, vooral kleine dorpsscholen, dit onderwijs zeer weinig resultaten afwerpt en zich dikwijls bepaalt tot een soort van aanschouwingsonderwijs met behulp van geschiedkundige wandplaten en overigens tot eene bloote opsomming van enkele feiten en namen, zonder eenig verband.

Over het algemeen mag echter verwacht worden, dat nu ten gevolge van de werking der Leerplichtwet de kinderen in de hoogere klassen ook geregelder de school bezoeken en de beschikbare tijd niet meer zoo goed als uitsluitend behoeft te worden besteed aan de zoogenaamde hoofdvakken (lezen, schrijven en rekenen), ook vak *e* (de beginselen der vaderlandsche geschiedenis) op de lagere school meer tot zijn recht zal komen, vooral als de onderwijzer er van doordrongen wordt, dat het ongetwijfeld niet moet zijn eene geschiedenis van veldslagen, maar evenmin eene van huisraad en kleederdrachten en dat ook hier de waarheid in het midden ligt. Bij eene goede behandeling zal ook het groote belang van dit leervak meer en meer blijken: in de eerste plaats voor *alle* leerlingen tot het juist begrijpen ook van de eenvoudigste voortbrengselen onzer letterkunde, waaronder tevens dagbladliteratuur is te verstaan en tot behoud van een nationaliteitsgevoel; in de tweede plaats voor eene groote minderheid dier leerlingen tot het geven van eene historische voorbereiding voor hunne latere studiën."

De uitkomsten van het onderwijs in het vak „de beginselen der aardrijkskunde" zijn blijkens de daaromtrent ontvangen berichten, over het algemeen gunstig; slechts bij uitzondering werd over de resultaten van dit onderwijs eene klacht vernomen.

Het onderwijs in dat vak schijnt zich meer in de sympathie van de groote meerderheid der onderwijzers te mogen verheugen, terwijl het ook een vak is, dat zóó kan worden onderwezen, dat het voor de leerlingen bijzonder aantrekkelijk is, doordat het hun gelegenheid geeft tot zelfwerkzaamheid, zoodat het van den aanvang af vat op de leerlingen heeft.

Daar ook dit onderwijs van aanschouwing dient uit te gaan, begint de onderwijzer met het klasselokaal zelf, daarna het schoolgebouw, de naaste omgeving er van, dan de gemeente, de provincie, enz. De eerste lessen betreffen veelal het gezamenlijk in teekening brengen van den plattegrond van het klasselokaal, hetgeen later, door iederen leerling afzonderlijk, zelfstandig herhaald wordt. Dusdoende doet men bij de leerlingen de voor alle verdere onderwijs in dit vak onmisbare voorstellingen van kaart en van schaal ontstaan.

„Natuurlijk heeft ook deze methode hare verkeerde toepassing" — zegt de inspecteur van het lager onderwijs in de tweede inspectie in zijn jaarverslag —: „er zijn onderwijzers die, niet tevreden als de kinderen toonen den plattegrond van de gemeente of een deel daarvan te kennen en te kunnen gebruiken, angstvallig de kaart van de gemeente, en straks die van hare omgeving zóó in onderdeelen bestudeeren gaan, alsof de kennis van alle paden en watergangen op zich zelve beteekenis had en die daarmede toonen het geheim te bezitten om de belangstelling te dooden. Een verstandig onderwijzer gaat echter al spoedig verder en teekent dan kaarten en laat kaartjes teekenen van wat *niet* door elk persoonlijk kan worden opgenomen.

Van *dit* kaartteekenen wordt meer misbruik gemaakt; dáár nl. waar eenvoudig gekopieerd wordt zonder voorbereiding en waar het uit het hoofd teekenen van reeds geleerde landschappen en stroomgebieden wordt verwaarloosd. Goed gebruikt sluit zich echter dit kaartteekenen aan het eerste onderwijs aan; en als maar telkens opnieuw gelet wordt op de schaal, levert het bezien van grooter, mits niet overladen landkaarten, al spoedig geen bezwaar meer op.

Noodzakelijk is echter hierbij — wat te dikwijls verzuimd of niet onderhouden wordt — de kinderen vertrouwd te doen zijn met de windstreken. De vele hulpmiddelen welke voor het aardrijkskundig onderwijs bestaan, de menigerlei aanrakingspunten, welke het heeft met andere vakken, en de zoo gemakkelijk te wekken belangstelling der kinderen voor vreemde landen en volken maken dit onderwijs tot een dankbaar werk."

De leermiddelen voor dit vak hebben in den laatsten tijd groote verbetering ondergaan. Behoudens enkele uitzonderingen zijn deze leermiddelen aan de scholen in voldoende mate aanwezig en wordt er een nuttig gebruik van gemaakt. Eene aardglobe ontbreekt echter meest overal, en, waar zij aanwezig is, wordt zij weinig gebruikt.

De berichten omtrent het herhalingsonderwijs luiden al even weinig gunstig als die in vorige jaren.

Aan de meeste openbare scholen en aan vele bijzondere is wel een herhalingscursus verbonden, maar de meeste dezer cursussen worden slecht bezocht. De oorzaken daarvan zijn in vorige verslagen meermalen medegedeeld. De hoofdoorzaak schijnt wel hierin gezocht te moeten worden, dat de ouders niet genoeg doordrongen zijn van het belang, dat hunne kinderen bij dat onderwijs hebben, en dat de kinderen, veelal reeds in dienstbetrekking zijnde, geene gelegenheid hebben er aan deel te nemen. Beduidende toeneming van het onverplicht volgen van het herhalingsonderwijs schijnt dan ook niet te mogen worden verwacht.

Hetgeen meer in bijzonderheden in de volgende paragrafen is medegedeeld, in enkele cijfers samenvattende, ziet men, dat het getal scholen in 1906 met 101 is toegenomen. Het getal openbare scholen namelijk vermeerderde met 11, dat der niet door de gemeenten gesubsidieerde bijzondere scholen met 92, terwijl het aantal der door de gemeenten gesubsidieerde bijzondere scholen met 2 verminderde.

Voorts blijkt, dat het aantal gemeenten waar herhalingsonderwijs werd gegeven, met 27 is toegenomen, en dat het aantal leerlingen, die van dat onderwijs gebruik maakten met 2351 vermeerderde; het aantal der mannelijke leerlingen vermeerderde met 1655, dat der vrouwelijke met 696.

Er werden 161 nieuwe schoollokalen gebouwd, waaronder 38 voor openbaar onderwijs.

Het getal kinderen van 7 tot beneden 13 jaar, die op 15 Januari 1907 schoolonderwijs genoten, bedroeg 701 123, namelijk 355 641 jongens en 345 482 meisjes.

Het getal kinderen van dien leeftijd, die op genoemd tijdstip huisonderwijs genoten, bedroeg 443, namelijk 141 jongens en 302 meisjes.

Het getal kinderen van dien leeftijd, die op 15 Januari 1907 lager onderwijs genoten, bedroeg derhalve 701 566, namelijk 355 782 jongens en 345 784 meisjes.

Het getal kinderen van dien leeftijd, die op genoemd tijdstip geen lager onderwijs genoten, bedroeg 39 984, namelijk 17 342 jongens en 22 642 meisjes.

Van de 10 000 jongens en de 10 000 meisjes genoten op 15 Januari 1907 geen lager onderwijs 465 jongens en 615 meisjes. Op 15 Januari 1906 waren die getallen 482 en 633.

Het getal dagscholieren, die tevens de avondschool bezochten, vermeerderde met 201, namelijk met 110 jongens en 91 meisjes.

Het getal dagscholieren, die kosteloos onderwijs ontvingen, verminderde met 9094. Bij de openbare scholen namelijk verminderde het met 4529 jongens en 4266 meisjes, terwijl het bij de bijzondere scholen vermeerderde met 1079 jongens en verminderde met 1378 meisjes.

Het aantal leerlingen, die uitsluitend de avondschool bezochten, verminderde met 195 jongens, terwijl het vermeerderde met 47 meisjes.

Bij de openbare lagere scholen werd aan schoolgeld f 54 520,70[5] meer ontvangen dan in 1905.

Het aantal onderwijzers bij de openbare scholen, de hoofden medegeteld, vermeerderde met 117 en de bijzondere met 377.

Het getal kweekelingen vermeerderde met 8 jongens en 57 meisjes.

Het getal hoofden van scholen, die zonder bijstand van onderwijzers in scholen met meer dan 40 leerlingen op 1 Januari 1907 werkzaam waren, bedroeg 16. Aan al deze scholen werd echter de onderwijzer van bijstand gemist wegens vacature.

Op 1 Juli 1907 ontbraken bij de openbare lagere scholen 139 onderwijzers, waarvan 128 door toevallige vacature.

De uitgaven voor bezoldiging van het onderwijzend personeel bij de gemeentelijke openbare lagere scholen vermeerderde met f 312 383,66[5].

Het zuiver bedrag der uitgaven in 1906 door de gemeenten ten behoeve van het lager onderwijs gedaan, beliep f 8 236 639,34[5] of f 4 534 045,20[5] minder dan in 1905.

Het zuiver bedrag der Rijksuitgaven voor het lager onderwijs was in 1906 f 15 065 064,92[5] of f 5 260 328,52[5] meer dan in 1905.

Krachtens de bepalingen van art. 22 der wet, volgens welke de lokalen der openbare scholen beschikbaar worden gesteld voor het onderwijs in den godsdienst, werd door godsdienstleeraren in 1906 gebruik gemaakt van 1047 schoollokalen in 407 gemeenten.

Voor zooveel bekend werden daarvan geene moeilijkheden ondervonden.

Evenals in vorige verslagen volgt hier een vergelijkend overzicht van den uitslag van de gehouden akte-examens voor lager onderwijs.

EXAMENS.	1906.			1905.			1904		
	Deelnemers.	Geslaagd.	Geslaagd ten honderd.	Deelnemers.	Geslaagd.	Geslaagd ten honderd.	Deelnemers.	Geslaagd.	Geslaagd ten honderd.
Onderwijzer	2 241	1 375	61	2 303	1 376	60	2 491	1 519	61
Hoofdonderwijzer	1 547	620	40	1 443	598	41	1 500	645	43
Levende talen	1 368	739	54	1 202	652	51	1 266	685	54
Wiskunde (vak *p*)	147	94	63	150	82	55	144	82	57
Gymnastiek (vak *s*)	42	35	83	45	34	76	39	27	69
Vrije en orde-oefeningen der gymnastiek (vak *j*)	1 415	1 095	78	1 312	1 000	76	1 461	1 139	78
Handteekenen	302	156	51	282	120	43	268	136	51
Landbouwkunde	43	23	53	28	20	71	44	24	55
Tuinbouwkunde	19	15	79	9	4	44	25	15	60
Handwerken (nuttige)	1 746	1 266	72	1 741	1 222	70	1 651	1 181	72
„ (fraaie)	109	67	61	115	79	69	104	64	61

De raad der gemeente Zaandijk kwam in beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij goedkeuring was onthouden aan de bepaling in de verordening regelende het openbaar onderwijs in die gemeente, dat tot de school geene kinderen zouden worden toegelaten beneden den leeftijd van vijf jaar. Dit beroep werd ongegrond verklaard bij Koninklijk besluit van 2 Februari 1906 n°. 14, hetwelk als n°. 1 van bijlage **FF** achter dit verslag is gevoegd.

De raad der gemeente Ridderkerk kwam in beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij goedkeuring was onthouden aan een besluit van dien raad, dat tot strekking had, den minimum-leeftijd waarop kinderen tot de school zouden worden toegelaten, te verlagen van vijf jaar en vier maanden tot vijf jaar. Dit beroep werd ongegrond verklaard bij Koninklijk besluit van 29 October 1906 n°. 43, hetwelk als n°. 2 van bijlage **FF** achter dit verslag is gevoegd.

De raad der gemeente Denekamp kwam in beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij goedkeuring was onthouden aan een besluit van dien raad tot het vestigen van eene school in de buurtschap Nutter op het perceel kadastraal bekend gemeente Denekamp, sectie A n°. 622. Bij Koninklijk besluit van 9 Augustus 1906 n°. 39, werd met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten, het besluit van den gemeenteraad goedgekeurd. Dit Koninklijk besluit is als n°. 3 van bijlage **FF** achter dit verslag gevoegd.

In de volgende tabel is het aantal scholen vermeld waar onderwijs wordt gegeven in elk der vakken *l*—*t*, genoemd in art. 21er wet tot regeling van het lager onderwijs.

PROVINCIËN.	OPENBARE SCHOLEN.										BIJZONDERE SCHOLEN. aanspraak makende op de Rijksbijdrage, bedoeld bij art. 54*bis* der wet van 8 Dec. 1889 (*Staatsblad* n°. 175).										BIJZONDERE SCHOLEN. *geen* aanspraak makende op de Rijksbijdrage, bedoeld bij art. 54*bis* der wet van 8 Dec. 1889 (*Staatsblad* n°. 175).										ALLE LAGERE SCHOLEN TE ZAMEN.										*Aanmerkingen.*
	l.	*m.*	*n.*	*o.*	*p.*	*q.*	*r.*	*r bis.*	*s.*	*t.*	*l.*	*m.*	*n*	*o.*	*p*	*q.*	*r.*	*r bis.*	*s*	*t.*	*l.*	*m.*	*n.*	*o.*	*p.*	*q.*	*r*	*r bis.*	*s.*	*t.*	*l.*	*m.*	*n.*	*o.*	*p.*	*q.*	*r.*	*r bis.*	*s.*	*t.*	
Noordbrabant. .	83	21	17	8	20	7	—	—	2	3	68	31	22	15	21	9	—	—	2	27	4	2	2	1	1	1	—	—	1	1	155	54	41	24	42	17	—	—	5	31	
Gelderland. . . .	64	54	28	31	26	17	4	1	10	31	40	32	15	17	16	3	—	—	4	9	23	19	17	17	12	16	2	—	8	6	127	105	60	65	54	36	6	1	22	46	
Zuidholland. . .	109	60	59	70	73	84	1	—	159	81	89	55	59	38	44	18	—	—	11	25	30	27	25	22	22	19	2	—	13	9	228	142	143	130	139	121	3	—	183	115	
Noordholland. .	85	36	32	38	27	150	—	—	174	17	67	32	29	23	22	12	—	—	12	17	38	29	25	25	24	19	2	1	21	10	190	97	86	86	73	181	2	1	207	44	
Zeeland	42	7	9	7	17	12	—	—	8	4	18	3	6	1	5	1	—	—	—	5	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	61	11	16	9	23	14	1	—	8	9	
Utrecht	27	10	9	13	9	35	—	—	35	5	21	14	13	9	14	5	—	—	4	4	11	11	11	11	7	7	—	1	6	6	59	35	33	33	30	47	—	1	45	15	
Friesland	23	14	14	10	13	10	—	—	14	6	12	2	4	1	6	1	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	36	17	19	12	20	12	—	—	14	7	
Overijssel	28	17	14	15	16	15	2	—	5	8	14	7	5	7	11	1	—	—	2	1	4	3	3	2	2	1	—	—	1	3	46	27	22	24	29	17	2	—	8	12	
Groningen. . . .	45	26	4	21	23	16	—	—	21	4	6	4	1	3	2	—	—	—	—	2	2	2	2	2	2	—	—	—	—	—	53	32	7	26	27	16	—	—	21	6	
Drenthe	13	6	5	7	6	6	—	—	—	3	4	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	18	7	6	9	8	7	—	—	—	3	
Limburg.	47	46	1	1	4	4	—	—	3	2	32	25	7	3	6	3	1	—	—	8	25	27	16	17	7	14	—	—	6	20	104	98	24	21	17	21	1	—	9	30	
Totaal . .	566	297	192	221	234	356	7	1	431	164	371	205	161	118	148	53	1	—	35	99	140	123	104	100	80	80	7	2	56	55	1077	625	457	439	462	489	15	3	522	318	

§ 3. GETAL EN SOORT DER SCHOLEN.

Op dezelfde wijze als in het vorige verslag volgt hier eene tabel, waarin het getal openbare en bijzondere scholen is vermeld, die aan het einde van 1905 en 1906 in iedere provincie bestonden.

PROVINCIEN.	Openbare scholen.	Bijzondere scholen, door de gemeente gesubsidieerd.	Scholen in kol. 3 vermeld, die op de Rijksbijdrage, bedoeld bij art. 54*bis* der wet van 8 Dec. 1889 (*Stbl.* n°. 175)		Niet door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.	Scholen in kol. 4 vermeld, die op de Rijksbijdrage, bedoeld bij art. 54*bis* der wet van 8 Dec. 1889 (*Stbl.* n°. 175)		Totaal.
			aanspraak maken.	geen aanspraak maken.		aanspraak maken.	geen aanspraak maken.	
1.	2.	3.			4.			5.
Noordbrabant 1906	326	—	—	—	241	234	7	567
„ 1905	*325*	—	—	—	*230*	*208*	*22*	*555*
Gelderland 1906	392	—	—	—	237	211	26	629
„ 1905	*392*	—	—	—	*225*	*198*	*27*	*617*
Zuidholland 1906	518	—	—	—	379	347	32	897
„ 1905	*514*	*1*	—	*1*	*357*	*322*	*35*	*872*
Noordholland 1906	501	—	—	—	255	215	40	756
„ 1905	*502*	*1*	—	*1*	*250*	*201*	*49*	*753*
Zeeland 1906	164	—	—	—	67	66	1	231
„ 1905	*164*	—	—	—	*59*	*58*	*1*	*223*
Utrecht 1906	121	—	—	—	123	110	13	244
„ 1905	*122*	—	—	—	*117*	*103*	*14*	*239*
Friesland 1906	344	—	—	—	166	165	1	510
„ 1905	*344*	—	—	—	*160*	*157*	*3*	*504*
Overijssel 1906	274	—	—	—	75	68	7	349
„ 1905	*273*	—	—	—	*69*	*62*	*7*	*342*
Groningen 1906	268	—	—	—	84	82	2	352
„ 1905	*265*	—	—	—	*76*	*74*	*2*	*341*
Drenthe 1906	173	—	—	—	30	29	1	203
„ 1905	*169*	—	—	—	*26*	*25*	*1*	*195*
Limburg 1906	185	—	—	—	120	91	29	305
„ 1905	*185*	—	—	—	*116*	*84*	*32*	*301*
Totaal 1906	3266	—	—	—	1777	1618	159	5043
„ 1905	*3255*	*2*	—	*2*	*1685*	*1492*	*193*	*4942*
Vermeerdering	11	— 2	—	— 2	92	126	— 34	101

Uit deze tabel blijkt, dat het aantal scholen in 1906 is toegenomen met 101. De openbare scholen vermeerderden met 11; de bijzondere scholen met 90.

Door de gemeente gesubsidieerde bijzondere lagere dagscholen kwamen niet meer voor.

Toeneming van het aantal scholen had plaats in de provinciën Zuidholland met 25 scholen, Noordbrabant en Gelderland elk met 12, Groningen met 11, Zeeland en Drenthe elk met 8, Overijssel met 7, Friesland met 6, Utrecht met 5, Limburg met 4 en Noordholland met 3 scholen.

In het volgend overzicht zijn de gemeenten vermeld waar geen openbare scholen bestonden. Daarin zijn niet opgenomen de gemeenten die met eene naburige gemeente eene gemeenschappelijke school bezaten.

Provinciën.	Gemeenten.	De kinderen hadden gelegenheid onderwijs te ontvangen te:
Noordbrabant .	Andel.	Andel, aan de aldaar bestaande bijz. scholen.
	Reusel.	Reusel, idem, idem.
Gelderland . .	Kerkwijk.	Kerkwijk, idem, idem.
Zuidholland . .	Leerbroek.	Meerkerk.
Zeeland . . .	Aagtekerke.	Domburg.
Utrecht . . .	Hoenkoop.	Oudewater.
	Laag-Nieuwkoop.	Kockengen.
	Loenersloot.	Loenen en te Ruwiel.
	Rijsenburg.	Driebergen en te Odijk.
	Snelrewaard.	Linschoten, te Montfoort en te Oudewater.
	Veldhuizen.	Harmelen, te Vleuten en Oudenrijn.
	Willeskop.	Montfoort en te Oudewater.

Lijst van gemeenten met gemeenschappelijke scholen.

Provinciën.	Gemeenten of onderdeelen van gemeenten.	Gemeenschap met:
Noordbrabant.	Vorstenbosch gem. Nistelrode	Dinther, Uden en Veghel
	Eerde, gem. St. Oederode	Schijndel en Veghel
	Gemonde, gem. Boxtel	Schijndel, St. Michielsgestel en St. Oedenrode
	Gewande, gem. Empel	Alem c. a.
	Loosbroek, gem. Dinther	Nistelrode en Heesch
	Nieuw-Borgvliet, gem. Bergen op Zoom	Woensdrecht
	Slikgat, gem. Terheyden	Zevenbergen
	Vinkel, gem. Nuland	Geffen, Heesch en Berlicum
	Vortum, gem. Vierlingsbeek	Sambeek
	Moerdijk, gem. Klundert	Hooge en Lage Zwaluwe
	Oudemolen, gem. Fijnaart c. a.	Willemstad
Gelderland . . .	Herveld, gem. Valburg	Hemmen
	Hoenderloo, gem. Apeldoorn	Ede
Zuidholland . .	Barwoutswaarder	Rietveld
	Tienhoven	Ameide
	Vlist	Polsbroek
	Zegwaard	Zoetermeer
Noordholland .	Spierdijk, gem. Obdam	Berkhout, Hensbroek, Obdam en Spanbroek
	Langereis, gem. Hoogwoud	Nieuwe Niedorp
Zeeland . . .	Kruiningen	Krabbendijke
Utrecht . . .	Abcoude-Proostdij	Abcoude-Baambrugge
	Polsbroek	Vlist
	Tienhoven	Breukelen St. Pieters en Maarsseveen
	Vleuten	Oudenrijn
	Westbroek	Achttienhoven
Friesland . .	Finkum, gem. Leeuwarderadeel	Ferwerderadeel
	Rottevalle	Achtkarspelen, Smallingerland en Tietjerksteradeel
Groningen . .	Grijpskerk	Oldehove
	Midwolde	Nieuwolda
	Oude-Pekela	Nieuwe-Pekela
	Scheemda	Nieuwolda
	Nieuwe Schans	Beerta
Limburg. . .	Gronsveld	Rijckholt
	Haelen	Nunhem
	Thorn	Ittervoort

Aan het einde van 1905 waren in de volgende gemeenten regelingen vastgesteld omtrent de toelating van kinderen uit de eene gemeente op de scholen der andere.

NOORDBRABANT.

Almkerk	en de Werken c. a.
Asten	„ Deurne.
Bergen op Zoom	„ Wouw.
den Dungen	„ St. Michielsgestel.
Deurne	„ Helden (Limburg).
Idem	„ Horst (Limburg).
Dussen	„ Raamsdonk.
Etten c. a.	„ Rucphen.
Idem	„ Hoeven.
Heesbeen c. a.	„ Drongelen c. a.
Heusden	„ Oudheusden.
Klundert	„ Zwaluwe.
Maashees	„ Venray (Limburg).
Oosterhout	„ Gilze.
Oijen	„ Lithoijen.
Reusel	„ Hoog-Mierde.
Idem	„ Bladel.
Roosendaal	„ Wouw.
Rucphen	„ Zundert.
Schijndel	„ Dinther.
Idem	„ St. Michielsgestel.
Soerendonk	„ Leende.
Teteringen	„ Ginneken.
Udenhout	„ Helvoirt.
Vierlingsbeek	„ Oploo c. a.
Vught	„ Esch.
Woudrichem	„ Poederoijen.

GELDERLAND.

Ammerzoden	en Nederhemert.
Apeldoorn	„ Voorst, Epe en Barneveld.
Barneveld	„ Apeldoorn en Ede.

Borculo	en Diepenheim, Eibergen, Laren.
	Neede en Markelo.
Brummen	„ Voorst.
Eibergen	„ Borculo en Lichtenvoorde.
Epe	„ Voorts en Apeldoorn.
Ermelo	„ Harderwijk.
Gorssel	„ Warnsveld.
Groenlo	„ Lichtenvoorde.
Harderwijk	„ Ermelo.
Laren	„ Lochem en Borculo.
Lichtenvoorde	„ Groenlo, Ruurlo en Eibergen.
Lochem	„ Laren.
Nederhemert	„ Ammerzoden.
Neede	„ Borculo.
Nijkerk	„ Bunschoten.
Poederoijen	„ Woudrichem.
Ruurlo	„ Lichtenvoorde.
Voorst	„ Apeldoorn, Epe en Brummen.
Warnsveld	„ Gorssel.

ZUIDHOLLAND.

Ter Aar	en Nieuwveen. (1)
Aarlanderveen	„ Zwammerdam.
Alphen	„ Boskoop.
Idem	„ Zwammerdam.
Berkenwoude	„ Lekkerkerk. (1)
Bodegraven	„ Zwammerdam.
Boskoop	„ Gouda. (1)
Capelle aan den IJssel	„ Nieuwerkerk. (1)
Delft	„ Vrijenban.
Dirksland	„ Melissant.
Dordrecht	„ Dubbeldam. (1)
Dubbeldam	„ Dordrecht. (1)
Gorinchem	„ Schelluinen.
Gouderak	„ Gouda.
Haastrecht	„ Hekendorp.
Idem	„ Gouda.
Hekendorp	„ Gouda.
Hendrik-Ido-Ambacht	„ Ridderkerk. (1)
Hillegom	„ Haarlem.
Krimpen aan de Lek	„ Lekkerkerk
Leerbroek	„ Meerkerk.
Leiderdorp	„ Hazerswoude. (1)
Lisse	„ Haarlem. (1)
Loosduinen	„ Monster.
Idem	„ Wateringen
Maasland	„ Vlaardinger Ambacht. (1)
Melissant	„ Dirksland.
Idem	„ Sommelsdijk.
Middelharnis	„ Stad aan 't Haringvliet.
Idem	„ Nieuwe Tonge.
Mijnsheerenland	„ Heinenoord.
Moerkapelle	„ Gouda. (1)
Moordrecht	„ Idem.
Naaldwijk	„ Monster.
Nieuwkoop	„ Bodegraven.
Noordeloos	„ Hoogblokland.
Oudewater	„ Gouda. (1)
Oudshoorn	„ Alphen.
Reeuwijk	„ Haastrecht.
Idem	„ Gouda.
Rockanje	„ Oostvoorne.
Rotterdam	„ IJsselmonde.
Idem	„ Hillegersberg.
Sliedrecht	„ Dubbeldam.
Sommelsdijk	„ Melissant.
Idem	„ Middelharnis. (1)
Stolwijk	„ Berkenwoude.
Idem	„ Gouda.
Streefkerk	„ Lekkerkerk. (1)
Strijen	„ Maasdam. (1)
Tonge (Oude-)	„ Tonge (Nieuwe).
Vlaardinger Ambacht	„ Schipluiden.
Idem	„ Kethel.
Vlist	„ Haastrecht.
Vrijenban	„ Delft.
Vrijenban	en Nootdorp
Idem	„ Stompwijk.
Waddinxveen	„ Gouda.
Wateringen	„ Monster.
Woerden	„ Gouda.
Woubrugge	„ Alkemade.
Zevenhuizen	„ Gouda.
Zoetermeer	„ Nootdorp.
Zoeterwoude	„ Benthuizen.
Idem	„ Leiderdorp.
Idem	„ Voorschoten.
Idem	„ Hazerswoude.
Zwammerdam	„ Bodegraven.
Zwijndrecht	„ Ridderkerk.
Idem	„ Heerjansdam.

NOORDHOLLAND.

Aalsmeer	en Nieuwer-Amstel.
Idem	„ Uithoorn.
Abbekerk	„ Hoogwoud.
Amsterdam	„ Oostzaan.
Idem	„ Ransdorp.
Andijk	„ Enkhuizen.
Ankerveen	„ Weespercarspel.
Anna Paulowna	„ Zijpe.
Assendelft	„ Krommenie.
Avenhorn	„ Beets.
Idem	„ Ursem.
Bennebroek	„ Haarlem.
Berkhout	„ Wognum
Beverwijk	„ Wijk aan Zee en Duin.
Idem	„ Haarlem.
Bloemendaal	„ Idem.
Buiksloot	„ Landsmeer.
Callantsoog	„ den Helder.
Idem	„ Zijpe.
Diemen	„ Weespercarspel.
Graft	„ Jisp.
's Gravenland	„ Kortenhoef.
Haarlem	„ Velsen.
Idem	„ Haarlemmermeer.
Idem	„ Sloten.
Idem	„ Lisse.
Idem	„ Hillegom.
Idem	„ Haarlemmerliede en Spaarnwoude.
Haarlemmerliede en Spaarnwoude	„ Haarlemmermeer.
Haarlemmerliede	„ Leimuiden.
Idem	„ Alkemade.
Heemstede	„ Haarlem.
Hoogkarspel	„ Wervershoof.
Koedijk	„ St. Pancras.
Idem	„ Oudkarspel.
Koog a/d Zaan	„ Zaandam.
Krommenie	„ Idem.
Kwadijk	„ Middelie.
Midwoud	„ Twisk.
Nibbixwoud	„ Wervershoof.
Nieuwer-Amstel	„ Ouder-Amstel.
Idem	„ Uithoorn.
Obdam	„ Ursem.
Oostzaam	„ Zaandam.
Oterleek	„ Oudorp.
Idem	„ Schermerhorn.
Ouder-Amstel	„ Abcoude-Proostdij.
Idem	„ Weesperkarspel.
Petten	„ Zijpe.
Sloten	„ Zaandam.
Spanbroek	„ Wognum.
Uitgeest	„ Haarlem.
Uithoorn	„ Leimuiden.
Idem	„ Mijdrecht.
Velzen	„ Haarlem.
Weesp	„ Weespercarspel.
Weespercarspel	„ Abcoude-Proostdij.
Westzaan	„ Zaandam.
Wormerveer	„ Idem.
Zaandijk	„ Zaandam.
Zijpe	„ Anna Paulowna.

(1) Van deze regeling is in 1906 geen gebruik gemaakt.

ZEELAND.

Aardeburg	en Oostburg.
Aagtekerke	„ Domburg.
Axel	„ Zaamslag.
Schoondijke	„ Oostburg.
Idem	„ Waterlandkerkje.
Stoppeldijk	„ Boskapelle.
Waterlandkerkje	„ Oostburg.
Westdorpe	„ Neuzen.
IJzendijke	„ Waterlandkerkje.
Zaamslag	„ Axel.

UTERCHT.

Abcoude-Baambrugge	en Vinkeveen.
Abcoude-Proostdij	„ Weesperkarspel en Ouder-Amstel.
Baarn	„ Zeist.
Idem	„ Soest.
Idem	„ de Bildt.
de Bildt	„ Baarn.
Breukelen-Nijenrode	„ Breukelen-St. Pieters.
Bunnik	„ Zeist.
Driebergen	„ Langbroek en Rijsenburg.
Harmelen	„ Kamerik en Veldhuizen.
Hoenkoop	„ Oudewater.
Jaarsveld	„ Lopik.
Kamerik	„ Harmelen en Kockengen.
Kockengen	„ Kamerik, Laag Nieuwkoop en Ruwiel.
Laag Nieuwkoop	„ Kockengen.
Langbroek	„ Driebergen.
Linschoten	„ Montfoort en Snelrewaard.
Loenen	„ Loenersloot en Ruwiel.
Lopik	„ Jaarsveld en Willige Langerak.
Maarssen	„ Maarsseveen.
Mijdrecht	„ Uithoorn en Nieuwveen.
Montfoort	„ Linschoten en Willeskop.
Odijk	„ Zeist.
Oudenrijn	„ Veldhuizen.
Ruwiel	„ Kockengen en Loenen.
Rijsenburg	„ Odijk en Driebergen.
Schalkwijk	„ Tull en 't Waal.
Snelrewaard	„ Linschoten en Oudewater.
Soest	„ Baarn en Zeist.
Tienhoven	„ Breukelen-St. Pieters en Maarsseveen.
Tull en 't Waal	„ Schalkwijk.
Vinkeveen	„ Abcoude-Baambrugge.
Vleuten	„ Veldhuizen.
Willige Langerak	„ Lopik.
Wilnis	„ Nieuwkoop en Zevenhoven.
Zeist	„ Baarn, Bunnik, Odijk en Soest.

FRIESLAND.

Ængwirden	en Schoterland.
Baarderadeel	„ Hennaarderadeel.
't Bildt	„ Menaldumadeel.
Dantumadeel	„ Dokkum, Ferwerderaal, Oost- en Westdongeradeel.
Dokkum	„ Dantumadeel.
Doniawerstal	„ Utingeradeel.
Ferwerderadeel	„ Dantumadeel en Westdongeradeel.
Franekeradeel	„ Hennaarderadeel.
Haskerland	„ Schoterland en Utingeradeel.
Hennaarderadeel	„ Baarderadeel en Franekeradeel.
Idaarderadeel	„ Smallingerland, Tietjerksteradeel en Utingeradeel.
Leeuwarden	„ Menaldumadeel.
Menaldumadeel	„ Leeuwarden en 't Bildt.
Schoterland	„ Ængwirden en Haskerland.
Smallingerland	„ Idaarderadeel en Utingeradeel.
Tietjerksteradeel	„ Idaarderadeel.
Utingeradeel	„ Doniawerstal, Haskerland, Idaarderadeel en Smallingerland.
Westdongeradeel	en Dantumadeel en Ferwerderadeel.

OVERIJSSEL.

Almelo (Stad-)	en Almelo (Ambt-).
Avereerst	„ Ommen (Stad-).
Idem	„ Ommen (Ambt-).
Idem	„ Nieuwleusen.
Bathem	„ Holten
Blokzijl	„ Vollenhove (Ambt-).
Borne	„ Hengelo.
Idem	„ Weerselo.
Idem	„ Tubbergen.
Idem	„ Delden (Ambt-).
Dalfsen	„ Zwollerkerspel.
Idem	„ Ommen (Ambt-).
Idem	„ Nieuwleusen.
Idem	„ Heino.
Delden (Stad-)	„ Deldem (Ambt-).
Delden (Ambt-)	„ Haaksbergen.
Deventer	„ Voorst (Gelderland).
Diepenheim	„ Borculo (Gelderland).
Genemuiden	„ Zwollerkerspel.
Grafhorst	„ IJsselmuiden.
Haaksbergen	„ Hengelo.
Hasselt	„ Zwollerkerspel.
Heino	„ Idem.
Hellendoorn	„ Wierden.
Idem	„ Holten.
Hengelo	„ Lonneker.
IJsselmuiden	„ Zwollerkerspel.
Lonneker	„ Losser.
Markelo	„ Borculo (Gelderland).
Nieuwleusen	„ Ommen (Ambt-).
Idem	„ Staphorst.
Ommen (Stad)	„ Ommen (Ambt-).
Oostmarsum	„ Tubbergen.
Tubbergen	„ Denekamp.
Vollenhoven (Stad-)	„ Vollenhove (Ambt-).
Vollenhoven (Ambt-)	„ Wanneperveen.
Zalk en Veecaten	„ Zwollerkerspel.

GRONINGEN.

Adorp	en Hoogkerk.
Aduard	„ Adorp.
Beerta	„ Wedde.
Bellingwolde	„ Beerta en Wedde.
Grijpskerk	„ Zuidhorn.
Idem	„ Oldekerk.
Kantens	„ Bedum.
Idem	„ Uithuizermeeden.
Leek	„ Zuidhorn.
Idem	„ Oldekerk.
Loppersum	„ Stedum.
Idem	„ Slochteren.
Nieuweschans	„ Beerta.
Uithuizermeeden	„ Uithuizen.
Idem	„ 't Zandt.
Vlagtwedde	„ Odoorn (Drenthe).
Idem	„ Bellingwolde.
Wildervank en Onstwedde	„ Gasselte, Gieten en Anlo.
Winschoten	„ Bellingwolde, Oude-Pekela, Midwolda, Nieuwe Schans, Beerta, Scheemda, Nieuwe-Pekela, Wedde en Finsterwolde.
't Zandt	„ Stedum.

DRENTHE.

Anlo, Gieten en Gasselte	en Wildervank.
Borger en Zweelo	„ Rolde en Westerbork.
Emmen	„ Schoonebeek.
Hoogeveen	„ Oosterhesselen.
Idem	„ Zuidwolde.
Norg	„ Roden.
Odoorn	„ Vlagtwedde.

Sleen	en Odoorn.
Westerbork	„ Oosterhesselen.
Zuidwolde	„ de Wijk.

LIMBURG.

Berg en Terblijt	en Valkenburg.
Cadier en Keer	„ Gronsveld.
Idem	„ Bemelen
Echt	„ Montfort.
Idem	„ Posterholt.
Grathem	„ Hunsel.
Grevenbicht	„ Obbicht en Papenhoven.
Helden	„ Deurne en Liessel.
Heythuizen	„ Nederweert.
Horst	„ Deurne en Liessel.
Hulsberg	„ Valkenburg.
Nederweert	„ Weert.
Oud-Valkenburg	„ Wijlre.
Schin op Geulle	„ Valkenburg.
Stramproy	„ Weert.
Venray	„ Maashees.
Wijlre	„ Bemelen.

Aan het einde van 1906 werd in 947 gemeenten herhalingsonderwijs gegeven. Onder die gemeenten waren er ook nu nog, die bij sommige harer scholen de avondklassen hadden behouden.

Behalve deze trof men in 7 gemeenten uitsluitend de oude avondscholen aan.

Het volgend overzicht levert de cijfers voor iedere provincie afzonderlijk.

Provinciën.	Aantal gemeenten met: Herhalingsonderwijs.	Avondscholen.
Noordbrabant	163	2
Gelderland	109	1
Zuidholland	165	1
Noordholland	126	1
Zeeland	100	—
Utrecht	49	—
Friesland	42	1
Overijssel	59	1
Groningen	57	—
Drenthe	34	—
Limburg	43	—
Totaal	947	7

Het aantal gemeenten waar herhalingsonderwijs wordt gegeven is in 1906 toegenomen met 27.

In de volgende tabel zijn de 1777 bijzondere scholen naar haar verschillenden aard gesplitst. Evenals in vorige verslagen zijn ook nu weder de scholen, gehouden voor rekening van het hoofd, gerangschikt onder de Protestantsche, Roomsch-Katholieke of Israëlietische scholen, naar gelang van het kerkgenootschap waartoe de hoofden dier scholen behooren.

PROVINCIËN.	DIACONIE- EN WEESHUISSCHOLEN.			SCHOLEN VAN KERKELIJKE GEMEENTEN, INSTELLINGEN OF VEREENIGINGEN.			SCHOLEN VOOR REKENING VAN HET HOOFD DER SCHOOL.			Scholen niet in de vorige rubrieken begrepen.	TOTAAL.
	Protestantsche.	Roomsch-Katholieke.	Israëlietische.	Protestantsche.	Roomsch-Katholieke.	Israëlietische.	Protestantsche.	Roomsch-Katholieke.	Israëlietische.		
Noordbrabant .	2	6	—	25	202	—	—	1	—	5	241
Gelderland . .	1	1	—	113	92	—	18	5	—	7	237
Zuidholland . .	7	12	—	204	122	—	22	5	—	7	379
Noordholland .	13	3	2	87	103	2	23	4	—	18	255
Zeeland . . .	—	—	—	49	17	—	1	—	—	—	67
Utrecht . . .	5	1	—	56	48	—	9	—	—	4	123
Friesland . . .	2	2	—	148	13	—	1	—	—	—	166
Overijssel . . .	—	—	—	41	28	—	1	—	—	5	75
Groningen . .	—	—	—	73	9	—	1	—	—	1	84
Drenthe . . .	—	—	—	29	—	—	1	—	—	—	30
Limburg . . .	—	9	—	2	107	—	—	—	—	2	120
Totaal in 1906 .	30	34	2	827	741	2	77	15	—	49	1777
„ „ 1905 .	32	29	2	756	713	1	83	15	1	53	1685
Vermeerdering .	— 2	5	—	71	28	1	— 6	—	— 1	— 4	92

De bijzondere scholen bestonden aan het einde van 1906 uit 66 diaconie- en weeshuisscholen, 1570 scholen van kerkelijke gemeenten, instellingen of vereenigingen (827 Protestantsche, 741 Katholieke en 2 Israëlietische), 92 die voor rekening van de hoofden gehouden werden en 49 die niet onder een dezer rubrieken waren te rangschikken.

4. SCHOOLLOKALEN, SCHOOLMEUBELEN EN LEERMIDDELEN.

Het volgend overzicht bevat de gewone jaarlijksche opgaven betreffende den bouw en de verbetering van de schoollokalen.

PROVINCIËN.	Nieuw gebouwde lokalen.		Lokalen in aanbouw. *a*)		Vergroote of verbeterde lokalen.		Lokalen die verbetering eischten. *b*)		Plannen aanhangig tot verbetering of geheele vernieuwing.		Afgekeurde lokalen.	*Toelichtingen.*
	Openbare.	Bijz.	Openbare.	Bijz.	Openbare.	Bijz.	Openbare.	Bijzondere.	Openbare.	Bijzondere.		
Noordbrabant	7	19	2	9	14	11	30	7	15	13	1	*a*) In deze kolom komen enkel de in aanbouw zijnde *nieuwe* lokalen voor.
Gelderland	7	13	—	6	13	11	36	3	15	7	3	
Zuidholland	6	28	12	13	17	13	40	26	18	13	1	*b*) Onder de cijfers in deze kolom zijn begrepen die betreffende lokalen voor welker verbetering of geheele vernieuwing plannen aanhangig waren.
Noordholland	6	12	11	12	5	15	22	11	13	3	—	
Zeeland	1	8	—	7	4	2	11	7	—	3	—	
Utrecht	1	8	—	6	4	6	24	41	2	1	1	
Friesland	2	7	8	6	8	7	13	15	11	8	—	
Overijssel	3	8	4	8	8	11	12	—	7	6	—	
Groningen	3	10	2	4	15	8	2	3	2	7	—	
Drenthe	2	4	4	3	9	3	8	1	15	3	—	
Limburg	—	6	1	3	10	3	19	7	6	5	—	
Totaal in 1906 . .	38	123	44	77	107	90	217	121	104	69	6	
„ „ 1905 . .	53	65	29	47	53	33	225	83	94	78	3	

Uit bovenstaand overzicht blijkt, dat er in 1906 161 nieuwe lokalen werden gebouwd. In 1905 was dat getal 118.

Het aantal nieuwe lokalen in aanbouw bedroeg in 1906 121, tegen 76 in het vorige jaar.

197 lokalen werden vergroot of verbeterd; in 1905 bedroeg dit getal 86.

Het getal lokalen die verbetering eischten, bedroeg 338, tegen 308 in het vorige jaar.

In 1906 waren plannen aanhangig tot verbetering of geheele vernieuwing van 173 lokalen; dat getal was in het vorige jaar 172.

6 scholen werden afgekeurd, namelijk de openbare scholen te Velp (Noordbrabant), Nijkerk, Altforst, gemeente Appeltern en Westendorp, gemeente Wisch (Gelderland), Schoonhoven (Zuidholland) en eene bijzondere school te Vinkeveen (Utreeht).

De openbare school te Velp is 25 April 1906 door den hoofdinspecteur der volksgezondheid afgekeurd als schadelijk voor de gezondheid, waarbij tevens werd bevolen, dat het onderwijs daarin onmiddellijk moest worden gestaakt.

6 Juni d. a. v. heeft de aanbesteding plaats gehad van den bouw eener nieuwe school en kort daarna is met het werk begonnen.

De afgekeurde tweeklassige school te Westendorp (gemeente Wisch) werd vervangen door eene nieuwe drieklassige openbare school, welke op 5 November 1906 in gebruik werd genomen.

De afgekeurde openbare school te Schoonhoven is, na afkeuring door den hoofdinspecteur van de volksgezondheid, geheel gerestaureerd.

De te Vinkeveen door den districts-schoolopziener afgekeurde bijzondere school is de school van de Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs aan de Schans aldaar Zij was te laag van verdieping en veel te klein voor het aantal leerlingen, terwijl verwarming en luchtverversching alles te wenschen overlieten. Plannen tot den bouw van eene geheele nieuwe school in de kom van het dorp zijn in bewerking.

Omtrent de overige voormelde afgekeurde lokalen zijn geene bijzonderheden vernomen.

Over onvoldoend onderhoud en vooral over onvoldoende reiniging der lokalen werden vele klachten vernomen.

De onvoldoende reiniging is over het algemeen meer te wijten aan de schrielheid op dit punt van de gemeentebesturen, dan aan de hoofden der scholen. Er zijn gemeenten, waar het schoonhouden der schoollokalen opgedragen is aan eene schoonmaakster tegen f 25 's jaars, die daaruit ook nog de schoonmaakgereedschappen moet betalen.

De schoolmeubelen en wel voornamelijk de schoolbanken en de kachels gaven mede reden tot klachten.

De leermiddellen zijn over het algemeen voldoende.

§ 5. SUBSIDIËN VAN HET RIJK KRACHTENS ART. 53 DER WET.

De beide volgende overzichten bevatten de subsidiën in de gewone en buitengewone kosten van het openbaar lager onderwijs, krachtens art. 53 der wet door het Rijk verleend.

Onder de *buitengewone* kosten van het lager onderwijs worden hier verstaan de uitgaven voor den bouw van nieuwe of verbouw van bestaande schoollokalen en onderwijzerswoningen en de aanschaffing van schoolmeubelen voor de nieuwe lokalen.

Subsidiën in de gewone kosten.

Provinciën.	Gemeenten.	Bedrag van het subsidie.	Totaal bedrag per provincie.
Noordbrabant	Duizel c. a.	f 440	
	Meeuwen c. a.	450	
	Putte	1 200	
	Sprang	800	
	Veen	1 200	
	de Werken c. a.	1 000	
			f 5 090
Gelderland	Angerlo	f 800	
	Epe	15 000	
	Gameren	1 065	
	Haaften	400	
	Harderwijk	2 500	
	Heerde	2 900	
	Lichtenvoorde	1 000	
	Poederoijen	1 000	
	Wehl	400	
			25 065
Zuidholland	Abbenbroek	f 400	
	Ammerstol	525	
	den Bommel	1 200	
	Brielle	750	
	Everdingen	100	
	Goedereede	1 600	
	Goudswaard	1 000	
	's Gravendeel	975	
	Hardinxveld	750	
	Heerjansdam	600	
	Hellevoetsluis	1 500	
	Herkingen	850	
	Hoogvliet	250	
	Kedichem	700	
	Maasdam	2 150	
	Melissant	500	
	Middelharnis	5 500	
	Nieuw-Beijerland	1 900	
	Nieuw-Helvoet	700	
	Piershil	1 200	
	Puttershoek	300	
	Stad aan 't Haringvliet	3 875	
	Stellendam	1 600	
	Westmaas	1 600	
	Zwartewaal	1 800	
			32 325
Noordholland	Edam	f 7 600	
	Egmond aan Zee	5 400	
	Graft	300	
	Kwadijk	200	
	Landsmeer	1 600	
	Middelie	900	
	Oudendijk	700	
	Petten	1 800	
	Ransdorp	500	
	Spaarndam	1 325	
	Terschelling	4 800	
	Texel	4 000	
	Urk	6 250	
	Vlieland	2 550	
	Warder	900	
	Westzaan	2 000	
	Wieringen	425	
			f 41 050
Zeeland	Burgh	f 1 100	
	Clinge	3 500	
	Driewegen	350	
	Ellewoutsdijk	300	
	Hoofdplaat	450	
	Kapelle	2 575	
	Koewacht	2 000	
	Krabbendijke	1 200	
	Nisse	850	
	Ossenisse	1 000	
	Oudelande	530	
	Overslag	400	
	St. Philipsland	250	
	Rilland-Bath	1 350	
	Schore	550	
	Serooskerke (Schouwen)	400	
	Veere	900	
	Waarde	575	
	Zuiddorpe	810	
			19 090
Friesland	Aengwirden	f 1 500	
	Amelard	1 000	
	Baarderadeel	8 000	
	Dokkum	4 250	
	Hindeloopen	300	

Provinciën.	Gemeenten.	Bedrag van het subsidie.	Totaal bedrag per provincie.
Friesland (*Vervolg*)	Idaarderadeel	f 800	
	Ooststellingwerf . . .	14 000	
	Rauwerderhem . . .	1 000	
	Schiermonnikoog. . .	600	
	Sloten.	500	
	Smallingerland . . .	6 000	
	Weststellingwerf. . .	8 000	
			f 45 950
Overijssel	Giethoorn	f 1 300	
	den Ham	500	
	Hellendoorn	1 000	
	Kuinre	1 400	
	Nieuwleusen	600	
	Oldemarkt	750	
	Ootmarsum.	1 000	
	Tubbergen	3 100	
	Wanneperveen . . .	1 650	
	IJsselmuiden	300	
			11 600
Groningen	Marum	f 6 000	
	Vlagtwedde.	2 500	
			8 500
Drenthe	Beilen	f 3 700	
	Coevorden	2 000	
	Emmen	29 000	
	Havelte	3 000	
	Odoorn	15 000	
	Sleen	4 000	
	Smilde	3 000	
	Westerbork.	900	
	Zweelo	1 000	
			f 61 600
Limburg	Bergen	f 1 000	
	Margraten	200	
	Mesch.	350	
	Slenaken.	300	
	Spaubeek	250	
	Urmond	200	
			2 300
Totaal der subsidiën in de gewone kosten in 1906 .			f 252 570

Subsidie in de buitengewone kosten.

Provinciën.	Gemeenten.	Totaal bedrag der kosten.	Vergoeding volgens art. 48 der wet.	Subsidie volgens art. 53 der wet.	Bedrag van hetgeen ten laste van de gemeente is gebleven.
Noordbrabant	Chaam	f 15 577,00	f 1 987,75	f 10 130,00	f 3 459,25
	Dommelen	3 019,00	692,25	1 460,00	866,75
	Luyksgestel	2 929,00	721,50	2 000,00	207,50
	Meeuwen c. a.	10 726,00	2 033,50	8 650,00	42,50
	Velp	7 850,00	1 714,50	4 910,00	1 225,50
Gelderland	Barneveld	17 811,00	2 688,75	7 810,00	7 312,25
	Brakel	8 817,00	2 025,00	6 275,00	517,00
Zuidholland	Dubbeldam.	30 235,00	5 670,50	12 060,00	12 504,50
Noordholland	Edam.	34 895,00	7 357,50	27 500,00	37,50
	den Helder.	30 465,00	6 868,25	11 800,00	11 796,75

Provinciën.	Gemeenten.	Totaal bedrag der kosten.	Vergoeding volgens art. 48 der wet.	Subsidie volgens art. 53 der wet.	Bedrag van hetgeen ten laste van de gemeente is gebleven.
Noordholland (*Vervolg*)	Velsen	f 83 430,65	f 15 892,28	f 43 860,00	f 23 678,37
	Wormer	17 639,00	3 335,00	10 350,00	3 954,00
Friesland	Baarderadeel	1 985,00	469,50	1 500,00	15,50
Overijssel	Denekamp	8 261,75	1 672,50	3 615,00	2 974,25
	Steenwijkerwold	5 183,00	—	2 590,00	2 593,00
Groningen	Vlagtwedde	19 386,00	4 234,00	15 100,00	52,00
Drenthe	Diever	5 590,00	1 370,00	3 675,00	545,00
	Dwingelo	15 333,00	3 283,25	11 170,00	879,75
	Odoorn	34 590,90	5 038,50	22 700,00	6 852,40
	Oosterhesselen.	13 577,25	1 992,18	10 050,00	1 535,07
Limburg	Bergen	6 930,00	1 587,00	2 355,00	2 988,00
	Totaal der subsidiën in de buitengewone kosten in 1906 . . .			f 219 560,00	

Verzameling der subsidiën in de gewone en in de buitengewone kosten.

Provinciën.	Subsidiën in de gewone kosten.	Subsidiën in de buitengewone kosten.	Totaal.
Noordbrabant . . .	f 5 090	f 27 150	f 32 240
Gelderland	25 065	14 085	39 150
Zuidholland. . . .	32 325	12 060	44 385
Noordholland . . .	41 050	93 510	134 560
Zeeland	19 090	—	19 090
Utrecht	—	—	—
Friesland	45 950	1 500	47 450
Overijssel	11 600	6 205	17 805
Groningen	8 500	15 100	23 600
Drenthe	61 600	47 595	109 195
Limburg.	2 300	2 355	4 655
Totaal. . .	f 252 570	f 219 560	f 472 130
Totaal in 1905 . .	234 280	220 920	455 200

Uit de vorenstaande tabel der subsidiën in de gewone kosten blijkt, dat aan de navolgende gemeenten, die in 1905 geen subsidie genoten, in 1906 eene bijdrage werd verleend:

Gelderland: Haaften, Wehl;

Zuidholland: Everdingen, Goudswaard, Hardinxveld, Nieuw-Helvoet;

Noordholland: Wieringen;

Friesland: Idaarderadeel, Sloten;

Overijssel: IJsselmuiden;

Drenthe: Westerbork;

Limburg: Bergen, Magraten, Spaubeek.

Daarentegen genoten de volgende in 1905 gesubsidieerde gemeenten in 1906 geen subsidie:

Noordbrabant: Rijsbergen, Zesgehuchten;

Gelderland: Herwijnen;

Zuidholland: Schelluinen;

Zeeland: Hengstdijk;

Overijssel, Grafhorst;

Limburg, Baexem, Neeritter.

De volgende gemeenten genoten over 1906 in de gewone kosten *meer* aan subsidie dan in 1905 het bedrag achter hare namen vermeld:

Noordbrabant: Putte f 400;

Gelderland: Angerlo f 200, Epe f 5000, Harderwijk f 1500, Poederoijen f 500;

Zuidholland: 's Gravendeel f 475, Piershil f 400, Puttershoek f 100, Stad aan 't Haringvliet f 600;

Noordholland: Middelie f 100, Warder f 100;

Zeeland: Burgh f 350, Clinge f 500, Krabbendijke f 100, Serooskerke (Schouwen) f 250, Waarde f 125, Zuiddorpe f 110;

Friesland: Ameland f 600, Baarderadeel f 1000, Dokkum f 450, Ooststellingwerf f 2000, Smallingerland f 1000;

Overijssel: Hellendoorn f 200, Wanneperveen f 150;

Groningen: Marum f 500, Vlagtwedde f 1750;

Drenthe: Odoorn f 5000, Sleen f 700.

Minder dan over 1905 werd toegekekend aan de volgende gemeenten:

Noordbrabant: Duizel c. a. f 35, Meeuwen c. a. f 450, de Werken c. a. f 500;

Gelderland: Gameren f 135, Heerde f 100, Lichtenvoorde f 450;

Zuidholland: den Bommel f 400, Hellevoetsluis f 500, Hoogvliet f 125, Kedichem f 100, Maasdam f 350, Melissant f 1050;

Noordholland: Egmond aan Zee f 400, Ransdorp f 450, Texel f 350, Vlieland f 225;

Zeeland: Driewegen f 50, Ellewoutsdijk f 50, Hoofdplaat f 750, Oudelande f 50, St. Philipsland f 350, Rilland-Bath f 125, Schore f 850;

Friesland: Rauwerderhem f 700, Schiermonnikoog f 100;

Overijssel: Tubbergen f 200;

Drenthe: Beilen f 300, Emmen f 1000;

Limburg: Mesch f 50.

Aan gewone subsidiën werd in het geheel f 18 290 meer uitgegeven dan in het vorige jaar.

Ten aanzien van de subsidiën in de buitengewone kosten is in vergelijking met 1905 op eene vermindering met f 1 350 te wijzen.

Terwijl in 1905 in Zeeland en Utrecht achtereenvolgens f 10 785 en f 5 500 werd toegekend, is in 1906 in die provinciën geen subsidie verleend.

In 1905 werd in Groningen geen subsidie verleend, terwijl in 1906 f 15 100 is toegekend.

In Gelderland, Zuidholland, Noordholland, Overijssel en Limburg werd respectievelijk f 4485, f 1060, f 70435, f 1495 en f 1980 meer, en in Noordbrabant, Friesland en Drenthe resp. f 6725, f 8510 en f 64395 minder verleend dan in 1905.

De uitgaven wegens de toepassing van art. 53 der wet op het lager onderwijs bedroegen in totaal f 16 930 *meer* dan in 1905.

---

§ 6. LEERLINGEN.

De volgende tabel wijst het getal leerlingen aan die op 15 Januari 1907 tot de dagschool behoorden.

GETAL LEERLINGEN die op 15 Januari 1907 tot de dagschool behoorden.

PROVINCIËN.	Openbare scholen.					Door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.					Niet door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.					Alle lagere scholen te zamen.					Bevolking op 1 Jan. 1907.	Verhouding van het aantal schoolgaande jongens en meisjes tot de bevolking, in percenten.	
	Beneden 6 jaar.	Van 6, 7 en 8 jaar.	Van 9, 10 en 11 jaar.	Boven 12 jaar.	Totaal.	Beneden 6 jaar.	Van 6, 7 en 8 jaar.	Van 9, 10 en 11 jaar.	Boven 12 jaar.	Totaal.	Beneden 6 jaar.	Van 6, 7 en 8 jaar.	Van 9, 10 en 11 jaar.	Boven 12 jaar.	Totaal.	Beneden 6 jaar.	Van 6, 7 en 8 jaar.	Van 9, 10 en 11 jaar.	Boven 12 jaar.	Totaal.		1907.	1906.
JONGENS.																					**MANNEN.**		
Noordbrabant	123	11 635	12 862	4 313	28 933	—	—	—	—	—	134	5 431	5 924	2 774	14 263	257	17 066	18 786	7 087	43 196	303 059	14,25	14,20
Gelderland	246	13 396	14 631	6 459	34 732	—	—	—	—	—	162	5 266	5 736	2 807	13 971	408	18 662	20 367	9 266	48 703	313 800	15,52	15,44
Zuidholland	197	24 119	27 666	13 048	65 030	—	—	—	—	—	367	15 274	15 504	6 402	37 547	564	39 393	43 170	19 450	102 577	638 422	16,07	16,08
Noordholland	2 599	24 034	24 786	11 731	63 150	—	—	—	—	—	427	8 655	9 173	4 983	23 238	3 026	32 689	33 959	16 714	86 388	529 160	16,33	16,52
Zeeland	87	5 714	6 104	2 863	14 768	—	—	—	—	—	57	1 552	1 579	720	3 908	144	7 266	7 683	3 583	18 676	113 144	16,51	16,51
Utrecht	162	4 918	5 136	2 383	12 599	—	—	—	—	—	140	3 612	3 823	1 788	9 363	302	8 530	8 959	4 171	21 962	136 953	16,04	15,98
Friesland	540	7 082	7 553	3 804	18 979	—	—	—	—	—	386	3 838	3 667	1 425	9 316	926	10 920	11 220	5 229	28 295	179 567	15,87	15,92
Overijssel	372	9 472	9 855	3 781	23 480	—	—	—	—	—	119	2 580	2 588	1 814	7 101	491	12 052	12 443	5 595	30 581	188 200	16,25	16,30
Groningen	731	7 879	8 021	3 804	20 435	—	—	—	—	—	266	2 306	2 393	895	5 860	997	10 185	10 414	4 699	26 295	160 531	16,38	16,64
Drenthe	330	4 721	4 898	2 088	12 037	—	—	—	—	—	109	784	757	324	1 974	439	5 505	5 655	2 412	14 011	87 598	15,99	16,02
Limburg	27	7 243	8 386	2 900	18 556	—	—	—	—	—	12	1 796	2 109	1 064	4 981	39	9 039	10 495	3 964	23 537	163 288	14,41	14,42
Totaal	5 414	120 213	129 898	57 174	312 699	—	—	—	—	—	2 179	51 094	53 253	24 996	131 522	7 593	171 307	183 151	82 170	444 221	2 813 722	15,79	15,84
Op 15 Januari 1906.	5 637	121 253	129 547	57 490	313 927	—	—	—	13	13	2 422	48 875	50 434	23 517	125 248	8 059	170 128	179 981	81 020	439 188			
Vermeerdering.	— 223	— 1 040	351	— 316	— 1 228	—	—	—	— 13	— 13	— 243	2 219	2 819	1 479	6 274	— 466	1 179	3 170	1 150	5 033			
MEISJES.																					**VROUWEN.**		
Noordbrabant	72	3 752	3 923	1 267	9 014	—	—	—	—	—	93	13 011	14 614	5 093	32 811	165	16 763	18 537	6 360	41 825	302 361	13,83	13,76
Gelderland	204	10 753	11 730	4 111	26 798	—	—	—	—	—	138	7 384	8 002	3 318	18 842	342	18 137	19 732	7 429	45 640	306 563	14,89	14,75
Zuidholland	140	22 586	25 938	10 951	59 615	—	—	—	—	—	327	15 683	16 516	5 906	38 432	467	38 269	42 454	16 857	98 047	674 557	14,54	14,54
Noordholland	2 408	21 516	22 421	9 313	55 658	—	—	—	—	—	396	10 169	11 009	4 758	26 332	2 804	31 685	33 430	14 071	81 990	557 377	14,71	14,91
Zeeland	89	5 147	5 352	1 977	12 565	—	—	—	—	—	51	1 964	2 092	678	4 785	140	7 111	7 444	2 655	17 350	115 201	15,06	14,99
Utrecht	146	4 187	4 475	1 697	10 505	—	—	—	—	—	125	4 280	4 506	1 811	10 722	271	8 467	8 981	3 508	21 227	142 229	14,93	15,00
Friesland	483	6 687	7 348	3 046	17 564	—	—	—	—	—	349	3 708	3 629	988	8 674	832	10 395	10 977	4 034	26 238	177 856	14,75	14,83
Overijssel	359	8 483	8 844	2 485	20 171	—	—	—	—	—	122	3 172	3 253	1 396	7 943	481	11 655	12 097	3 881	28 114	181 735	15,47	15,64
Groningen	770	7 707	7 962	2 855	19 294	—	—	—	—	—	299	2 330	2 284	684	5 597	1 069	10 037	10 246	3 539	24 891	163 357	15,24	15,34
Drenthe	339	4 682	4 817	1 603	11 441	—	—	—	—	—	126	742	737	214	1 819	465	5 424	5 554	1 817	13 260	79 737	16,63	16,73
Limburg	12	3 757	4 138	1 214	9 121	—	—	—	—	—	49	5 310	6 169	3 298	14 826	61	9 067	10 307	4 512	23 947	157 542	15,20	15,20
Totaal	5 022	99 257	106 948	40 519	251 746	—	—	—	—	—	2 075	67 753	72 811	28 144	170 783	7 097	167 010	179 759	68 663	422 529	2 858 515	14,78	14,83
Op 15 Januari 1906.	5 055	100 954	106 630	41 198	253 837	—	13	14	40	67	2 059	65 314	70 023	26 647	164 043	7 114	166 281	176 667	67 885	417 947			
Vermeerdering.	— 33	— 1 697	318	— 679	— 2 091	—	— 13	— 14	— 40	— 67	16	2 439	2 788	1 497	6 740	— 17	729	3 092	778	4 582			

Het getal dagscholieren nam in 1906 toe met 9615 tegen 12 039 in 1905.

De openbare scholen verminderden met 3319 leerlingen tegen eene vermeerdering van 1300 in het vorige jaar; terwijl de bijzondere scholen toenamen met 12 934 tegen 10 739 in 1905.

Bij de openbare scholen nam het aantal leerlingen in elke rubriek af, met uitzondering van dat voor jongens en meisjes in de rubriek „van 9, 10 en 11 jaar", hetwelk vermeerdering aanwijst.

Het aantal leerlingen aan de bijzondere scholen vermeerderde voor elke leeftijdsgroep zoowel voor jongens als voor meisjes, met uitzondering voor dat van jongens in de rubriek „beneden 6 jaar", hetwelk is verminderd; 15,79 pct. van de mannelijke en 14,78 pct van de vrouwelijke bevolking bezocht de school tegen 15,84 pct. en 14,83 pct. in 1905.

Ten einde het aantal kinderen van 7 tot beneden 13 jaar, in elke provincie en in het Rijk wonende, te kunnen vergelijken met dat van hen die op dien leeftijd onderwijs genoten, moeten van de cijfers van elke provincie worden afgetrokken de kinderen schoolgaande in de provincie, doch behoorende tot de bevolking eener andere provincie of van een ander Rijk; bijgeteld de kinderen behoorende tot de bevolking der provincie, doch schoolgaande in eene andere provincie of in een ander Rijk.

De volgende staat geeft van de uitkomst van deze berekening een overzicht.

Aantal kinderen van 7 tot beneden 13 jaar, die op 15 Januari 1907 schoolonderwijs genoten en wonende in de:

Provinciën.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Noordbrabant	35 828	35 652	71 480
Gelderland	39 424	37 938	77 362
Zuidholland	83 791	81 537	165 328
Noordholland	66 774	64 980	131 754
Zeeland	14 949	14 504	29 453
Utrecht	17 716	17 505	35 221
Friesland	21 853	20 908	42 761
Overijssel	24 085	22 834	46 919
Groningen	20 132	19 400	39 532
Drenthe	11 029	10 607	21 636
Limburg	20 060	19 617	39 677
Totaal.	355 641	345 482	701 123

Het aantal kinderen dat op den leeftijd van 7 tot beneden 13 jaar, op 15 Januari 1907 huisonderwijs genoot, blijkt uit het volgende overzicht.

Provinciën.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Noordbrabant	7	10	17
Gelderland	25	38	63
Zuidholland	36	71	107
Noordholland	17	40	57
Zeeland	6	11	17
Utrecht	16	40	56
Friesland	1	6	7
Overijssel	11	12	23
Groningen	6	2	8
Drenthe	1	1	2
Limburg	15	71	86
Totaal.	141	302	443

Telt men beide staten te zamen, dan verkrijgt men het aantal kinderen van 7 tot beneden 13 jaar, die op 15 Januari 1907 lager onderwijs genoten. Het getal kinderen van denzelfden leeftijd, op dat tijdstip in het Rijk wonende, benevens dat van hen die op 15 Januari 1907 geen lager onderwijs genoten, blijkt uit de volgende tabel.

PROVINCIËN.	Getal kinderen op 15 Januari 1907			Getal kinderen die op 15 Januari 1907 lager onderwijs genoten			Getal kinderen die op 15 Januari 1907 geen lager onderwijs genoten			Van de 10000 jongens (meisjes) genoten op 15 Januari 1907 geen lager onderwijs		
	van 7 tot beneden 13 jaar.			van 7 tot beneden 13 jaar			van 7 tot beneden 13 jaar			van 7 tot beneden 13 jaar		
	jongens.	meisjes.	totaal.	jongens.	meisjes.	totaal.	jongens.	meisjes.	totaal.	jongens.	meisjes.	totaal.
Noordbrabant.	38 054	38 037	76 091	35 835	35 662	71 497	2 219	2 375	4 594	583	624	604
Gelderland	41 473	40 431	81 904	39 449	37 976	77 425	2 024	2 455	4 479	488	607	547
Zuidholland	87 843	86 907	174 750	83 827	81 608	165 435	4 016	5 299	9 315	457	610	533
Noordholland	69 463	69 031	138 494	66 791	65 020	131 811	2 672	4 011	6 683	385	581	483
Zeeland	15 546	15 388	30 934	14 955	14 515	29 470	591	873	1 464	380	567	473
Utrecht	18 521	18 472	36 993	17 732	17 545	35 277	789	927	1 716	426	502	464
Friesland	22 943	22 325	45 268	21 854	20 914	42 768	1 089	1 411	2 500	475	632	552
Overijssel	25 265	24 822	50 087	24 096	22 846	46 942	1 169	1 976	3 145	463	797	628
Groningen	21 178	20 913	42 091	20 138	19 402	39 540	1 040	1 511	2 551	491	723	606
Drenthe	11 656	11 387	23 043	11 030	10 608	21 638	626	779	1 405	537	684	610
Limburg.	21 182	20 713	41 895	20 075	19 688	39 763	1 107	1 025	2 132	523	495	509
Totaal op 15 Januari 1907 . .	373 124	368 426	741 550	355 782	345 784	701 566	17 342	22 642	39 984	465	615	540
Totaal op 15 Januari 1906 . .	369 819	365 262	735 081	351 977	342 158	694 135	17 842	23 104	40 946	482	633	557

GETAL der dagscholieren die tevens de avondschool bezochten op 15 Januari 1907.

PROVINCIËN.	Aan de openbare scholen.		Aan de door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan de niet door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan alle lagere scholen te zamen.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
Noordbrabant.	388	55	—	—	167	144	555	199
Gelderland.	164	57	—	—	177	56	341	113
Zuidholland	158	245	—	—	149	103	307	348
Noordholland.	566	365	—	—	360	491	926	856
Zeeland	190	217	—	—	16	7	206	224
Utrecht.	9	6	—	—	91	16	100	22
Friesland	61	31	—	—	75	72	136	103
Overijssel	119	41	—	—	140	39	259	80
Groningen	—	—	—	—	20	—	20	—
Drenthe.	—	—	—	—	55	5	55	5
Limburg	—	—	—	—	20	—	20	—
Totaal.	1 655	1 017	—	—	1 270	933	2 925	1 950
Op 15 Januari 1906. .	1 507	909	—	—	1 308	950	2 815	1 859
Vermeerdering. . . .	148	108	—	—	— 38	— 17	110	91

Het bezoek der avondschool door leerlingen der dagschool is zoowel voor jongens als voor meisjes aan de openbare scholen toegenomen en aan de bijzondere scholen afgenomen.

GETAL der dagscholieren die kosteloos onderwijs ontvingen op 15 Januari 1907.

PROVINCIEN.	Aan de openbare scholen.		Aan de door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan de niet door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan alle lagere scholen te zamen.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
Noordbrabant.	11 920	3 486	—	—	5 512	10 668	17 432	14 154
Gelderland.	14 971	11 488	—	—	2 467	4 495	17 438	15 983
Zuidholland	23 511	21 888	—	—	5 413	5 648	28 924	27 536
Noordholland.	24 649	21 521	—	—	5 416	4 683	30 065	26 204
Zeeland	7 630	6 378	—	—	243	703	7 873	7 081
Utrecht	4 000	3 385	—	—	1 655	2 296	5 655	5 681
Friesland	10 850	9 963	—	—	877	863	11 727	10 826
Overijssel	7 379	6 642	—	—	1 726	1 799	9 105	8 441
Groningen	12 663	12 280	—	—	408	382	13 071	12 662
Drenthe.	3 961	3 658	—	—	27	15	3 988	3 673
Limburg.	4 938	2 689	—	—	2 175	4 921	7 113	7 610
Totaal	126 472	103 378	—	—	25 919	36 473	152 391	139 851
Op 15 Januari 1906. .	131 001	107 644	—	—	24 840	37 851	155 841	145 495
Vermeerdering. . . .	— 4 529	— 4 266	—	—	1 079	— 1 378	— 3 450	— 5 644

Uit deze tabel blijkt, dat het aantal kosteloos schoolgaande kinderen zoowel voor jongens als voor meisjes aan de openbare scholen is afgenomen; aan de bijzondere scholen is het voor jongens toegenomen en voor meisjes afgenomen.

Uit de volgende tabel blijkt het aantal leerlingen die op 15 Januari 1907 uitsluitend de avondschool bezochten, vergeleken met dat op gelijk tijdstip van 1906.

GETAL der leerlingen die uitsluitend de avondschool bezochten op 15 Januari 1907.

PROVINCIËN.	Aan de openbare scholen.		Aan de door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan de niet door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan alle scholen te zamen.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
Noordbrabant	85	14	—	—	62	—	147	14
Gelderland	35	10	—	—	21	29	56	39
Zuidholland	72	16	—	—	120	27	192	43
Noordholland	344	243	—	—	11	13	355	256
Zeeland	22	12	—	—	11	—	33	12
Utrecht	6	1	—	—	22	8	28	9
Friesland	14	4	—	—	10	9	24	13
Overijssel	155	31	—	—	52	89	207	120
Groningen	—	—	—	—	—	—	—	—
Drenthe	—	—	—	—	13	3	13	3
Limburg	—	—	—	—	83	14	83	14
Totaal	733	331	—	—	405	192	1 138	523
Op 15 Januari 1906	454	175	330	92	549	209	1 333	476
Vermeerdering	279	156	— 330	— 92	— 144	— 17	— 195	47

Het aantal leerlingen die uitsluitend de avondschool bezochten, is zoowel voor jongens als voor meisjes toegenomen aan de openbare en afgenomen aan de bijzondere scholen.

GETAL der leerlingen die het herhalingsonderwijs volgden op 15 Januari 1907.

PROVINCIËN.	Aan de openbare scholen.		Aan de door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan de niet door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.		Aan alle scholen te zamen.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
Noordbrabant	2 667	272	—	—	543	65	3 210	337
Gelderland	2 787	1 149	—	—	461	91	3 248	1 240
Zuidholland	4 130	2 472	34	10	440	21	4 604	2 503
Noordholland	3 589	2 057	220	116	157	42	3 966	2 215
Zeeland	1 166	281	—	—	231	9	1 397	290
Utrecht	705	577	—	—	266	35	971	612
Friesland	1 961	1 381	—	—	485	144	2 446	1 525
Overijssel	1 519	696	—	—	363	145	1 882	841
Groningen	2 242	1 350	—	—	450	101	2 692	1 451
Drenthe	1 655	507	—	—	59	—	1 714	507
Limburg	672	38	—	—	186	5	858	43
Totaal	23 093	10 780	254	126	3 641	658	26 988	11 564
Op 15 Januari 1906	21 724	9 896	248	124	3 361	848	25 333	10 868
Vermeerdering	1 369	884	6	2	280	— 190	1 655	696

Uit deze tabel blijkt, dat het aantal van hen die op 15 Januari 1907 de herhalingsschool bezochten zoowel voor jongens als voor meisjes is toegenomen aan de openbare scholen; aan de bijzondere scholen is het voor de jongens toegenomen en voor de meisjes afgenomen.

Volgens de ontvangen berichten bestonden op 15 Januari 1907 in de provincie Groningen in de gemeenten Marum en Hoogezand enkele openbare inhalingsavondscholen met eene bevolking van 32 mannelijke en 2 vrouwelijke leerlingen en te Sappemeer eene gesubsidieerde bijzondere inhalingsschool met 12 mannelijke leerlingen.

De volgende tabel bevat een overzicht van het aantal kinderen — ingedeeld naar geslacht en geboortejaar — die zich blijkens de door de arrondissements-schoolopzieners verstrekte opgaven op 1 Januari 1907 aan volstrekt leerverzuim in den zin der Leerplichtwet schuldig maakten.

Geen verzuim van dien aard kwam voor in de arrondissementen: Boxmeer, Oss, Heusden, Oirschot, Apeldoorn, Tiel, Zaltbommel, Doetinchem, Groenlo, Zutphen, Oud-Beijerland, Alkemade, Gouda, Woerden, Alkmaar, Medemblik, Texel, Haarlemmeermeer, Purmerend, Goes, Middelburg, Beetsterzwaag, Bolsward, Heerenveen, Lemmer, Weidum, Bergum, Dokkum, Ferwerd, Leeuwarden, Ternaard, Deventer, Kampen, Raalte, Steenwijk, Zwolle, Appingedam, Groningen, Onderdendam, Warffum, Zuidhorn, Hoogezand, Onstwedde, Slochteren, Winschoten, Assen, Emmen, Vries en Roermond.

ARRONDISSEMENTEN.	1899.		1898.		1897.		1896.		1895.		1894.		1893.		Totaal.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
Bergen op Zoom	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1
Breda	—	—	4	1	2	1	—	1	—	1	7	8	—	—	13	12
Roosendaal	2	4	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	3	6
Zevenbergen	—	1	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	3
Eindhoven	2	1	1	—	—	—	—	2	—	1	5	3	—	—	8	7
Helmond	3	6	4	4	1	—	3	1	1	3	—	—	—	—	12	14
Veghel	2	2	3	2	3	3	2	2	—	2	—	1	—	—	10	12
's Hertogenbosch	4	2	—	—	—	2	1	2	1	4	2	1	—	—	8	11
Tilburg	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	5	—	—	—	6	—
Waalwijk	2	—	—	—	1	1	2	1	—	1	—	—	—	—	5	3
Arnhem	1	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	3	1
Harderwijk	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	2
Rheden	—	2	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	2	3
Wageningen	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1
Elst	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	2
Geldermalsen	4	4	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	7	4
Nijmegen	—	—	1	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4
Doesburg	1	—	1	—	1	—	—	1	—	2	—	—	—	—	3	3
Brielle	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
Dordrecht	5	2	1	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	8	4
Gorinchem	—	6	1	1	—	—	—	2	2	1	—	—	—	—	3	10
Middelharnis	—	—	—	—	1	—	—	2	1	2	1	2	—	—	3	6
Schoonhoven	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—
Delft	15	14	8	6	9	9	3	8	8	9	10	14	—	—	53	60
's Gravenhage I	5	—	1	3	2	1	1	1	1	—	—	1	—	—	10	6
's Gravenhage II	1	7	5	7	2	5	5	1	5	4	2	4	—	—	20	28
's Gravenhage III	3	2	1	3	2	—	1	2	—	1	—	1	—	—	7	9
Leiden	3	7	1	1	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	7	8
Maassluis	2	—	—	—	1	—	1	1	4	2	—	—	—	—	8	3
Hillegersberg	1	—	—	—	—	1	—	1	—	1	1	3	—	—	2	6
Rotterdam I.	3	4	1	1	—	—	—	1	—	—	2	1	—	—	6	7
Rotterdam II	4	1	—	1	—	—	2	2	—	—	1	—	—	—	7	4
Rotterdam III	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	3	2	2	4	7
Rotterdam IV	3	1	2	1	—	—	1	1	1	—	2	3	—	—	9	6
Schiedam	1	2	1	—	2	1	—	2	1	—	—	—	—	—	5	5
den Helder	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Hoorn	2	4	—	3	—	2	—	4	—	—	—	—	—	—	2	13

ARRONDISSEMENTEN.	1899.		1898.		1897.		1896.		1895.		1894.		1893.		Totaal.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
Amsterdam I	5	7	3	2	2	4	1	2	3	1	2	16	—	—	16	32
Amsterdam II	—	1	—	—	—	1	—	1	1	1	—	2	—	—	1	6
Amsterdam III.	2	1	4	—	3	2	2	1	1	5	—	—	—	—	12	9
Amsterdam IV.	6	6	2	1	2	1	—	1	1	1	4	4	—	—	15	14
Amsterdam V	1	2	—	1	1	2	—	—	1	1	—	2	—	—	3	8
Amsterdam VI.	3	5	7	1	2	2	3	2	3	5	2	2	—	—	20	17
Amsterdam VII	1	1	4	1	2	4	—	1	3	2	—	1	—	—	10	10
Hilversum	11	3	3	8	3	1	9	6	3	—	3	14	—	—	32	32
Beverwijk.	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2	—	—	—	3	1
Haarlem	2	3	—	—	1	1	—	2	2	1	1	4	—	—	6	11
Zaandam	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	
Tholen.	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Zierikzee	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—
Hulst	1	1	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2	3
Neuzen	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Vlissingen	—	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Amersfoort	—	1	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	3	1
Loenen.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Rhenen	—	—	1	—	1	2	—	1	—	1	1	—	—	—	3	4
Utrecht I.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Utrecht II	2	1	2	1	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	5	4
IJsselstein	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Sneek	4	4	1	—	2	2	1	1	1	1	3	—	—	—	12	8
Wolvega	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
Harlingen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Almelo.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
Enschedé	1	4	—	1	1	4	—	2	1	1	4	7	—	—	7	19
Hengelo	3	8	1	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	6	10
Oldenzaal.	1	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	3	1
Ommen	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Veendam	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Borger.	—	—	1	—	—	—	—	1	1	2	1	3	—	—	3	6
Dalen	—	1	2	2	1	—	—	—	—	1	5	4	—	—	8	8
Hoogeveen	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	2	1
Meppel.	—	—	—	—	—	—	1	—	3	1	1	3	—	—	5	4
Heerlen	—	2	—	1	—	—	—	1	—	—	2	2	—	—	2	6
Maastricht	6	6	3	—	3	—	—	2	3	—	—	—	—	—	15	8
Meerssen	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2	4	—	—	3	5
Sittard	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1
Gennep	1	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	2	3
Venlo	7	2	5	1	1	4	6	5	4	5	—	3	—	—	23	20
Weert	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	2
Totaal	132	143	82	65	59	63	56	74	68	68	77	120	3	4	477	537

§ 7. SCHOOLGELDEN.

Het aantal gemeenten waar op 31 December 1906 in het geheel geen schoolgeld voor de openbare lagere school werd geheven, bedroeg 2, namelijk:

Zijpe (Noordholland) en

Nieuwe-Schans (Groningen).

Aan deze gemeenten, alsmede aan de gemeente *Putte* (Noordbrabant), was, blijkens vorige verslagen, vrijstelling verleend van de verplichting tot het heffen van schoolgeld.

Vrijstelling van deze verplichting, uitsluitend voor zooveel het herhalingsonderwijs betreft, is blijkens vorige verslagen verleend aan de gemeenten:

Schoonhoven (Zuidholland),

Wijk bij Duurstede (Utrecht),

Goor (Overijssel),

Olst (Overijssel).

Stad-Delden (Overijssel).

In 1906 is afwijzend beschikt op een verzoek van het bestuur der gemeente Borsselen, waarbij vrijstelling werd verzocht van de verplichting tot het heffen van schoolgeld. Het adres is als bijlage **PP** aan dit verslag toegevoegd. De afwijzing van het verzoek is gegrond op de overweging, dat de gronden waarop het rust, niet kunnen worden beschouwd als zoodanige bijzondere omstandigheden, welke vrijstelling zouden billijken van de verplichting, in het eerste lid van art. 50 der wet op het lager onderwijs opgelegd.

De opbrengst der schoolgelden aan de openbare scholen over 1906 is in het volgende overzicht vermeld.

PROVINCIËN.	Bij de Rijks- lagere scholen.	Bij de openbare gemeente-scholen.	Totaal.
Noordbrabant	—	f 80 810,04	f 80 810,04
Gelderland	f 3 574,00	179 462,88[5]	183 036,88[5]
Zuidholland	—	665 503,82[5]	665 503,82[5]
Noordholland	1 552,00	678 933,20[5]	680 485,20[5]
Zeeland	2 813,00	67 307,32[5]	70 120,92[5]
Utrecht	—	118 985,66[5]	118 985,66[5]
Friesland	—	74 917,85	74 917,85
Overijssel	1 756,20	117 219,18[5]	118 975,38[5]
Groningen	835,10	82 647,04	83 482,14
Drenthe	—	42 604,77[5]	42 604 77[5]
Limburg	3 533,75	49 865,82	53 399,57
Totaal in 1906	f 14 064,65	f 2 158 257,61[5]	f 2 172 322,26[5]
„ „ 1905	14 009,80	2 103 791,76	2 117 801,56
Vermeerdering	f 54,85	f 54 465,85[5]	f 54 520,70[5]

De gemeenten waar in het jaar 1906 evenredig schoolgeld werd geheven, zijn de volgende:

Noordbrabant: Boxtel;

Gelderland: Aalten, Angerlo, Barneveld, Bergh, Beuningen, Dinxperlo, Doornspijk, Ede, Eibergen, Elburg, Elst, Epe, Gendringen, Haaften, Herwijnen, Heteren, Oldebroek, Pannerden, Renkum, Steenderen, Tiel, Valburg, Wageningen, Wisch, Zelhem;

Zuidholland: Ter Aar, Oud-Alblas, Alblasserdam, Alkemade, Barendrecht, Oud-Beijerland, Berkel, den Bommel, Brielle, Capelle aan den IJssel, Dubbeldam, Gouda, 's Gravenzande, Heinenoord, Hekendorp, Hellevoetsluis, Nieuw-Helvoet, Hillegom, Koudekerk, Lange-Ruige Weide, Leerdam, Leiderdorp, Lisse, Maassluis, Naaldwijk, Nieuwerkerk aan den IJssel, Nieuwveen, Noordwijk, Oostvoorne, Ouddorp, Overschie, Papekop, Ridderkerk, Rockanje, Sassenheim, Schoonhoven, Stolwijk, Warmond, Woerden, Zegwaard, Zoetermeer, Zwammerdam;

Noordholland: Amsterdam, Beverwijk, Buiksloot, Bussum, Callantsoog, Castricum, Edam, Heemskerk, den Helder, Jisp, Naarden, Ouder-Amstel, Texel, Uithoorn, Weesp, Winkel, Wormer, Zaandam, Zaandijk;

Zeeland: Axel, Biggekerke, Goes, Grijpskerk, Hoek, Yerseke, Meliskerke, Middelburg, Neuzen, Serooskerke (W), Stoppeldijk, Wemeldinge, Zaamslag;

Utrecht: Baarn, Houten, Veenendaal, Maarssen, Maarsseveen, Mijdrecht, Vinkeveen, Wijk bij Duurstede, Wilnis;

Friesland: Achtskarspelen, Aengwirden, Baarderadeel, Barradeel, Ferwerderadeel, Franeker, Franekeradeel, Gaasterland, Doniawerstal, Haskerland, Hemelumer Oldephaert, Idaarderadeel, Lemsterland, Oostdongeradeel, Smallingerland, Stavoren, Westdongeradeel, Wonseradeel, Workum, IJlst;

Overijssel: Avereest. Ambt Delden, den Ham, Stad-Hardenberg, Ambt-Hardenberg, Hengelo, Kamperveen, Oldenzaal, Stad-Ommen, Raalte, Steenwijkerwold, Weerselo, Zwartsluis, Zwolle;

Groningen: Adorp, Bedum, Bellingwolde, Bierum, Ezinge, Groote Gast, Hoogezand, Hoogkerk, Meeden, Muntendam, Oldekerk, Onstwedde, Slochteren, Uithuizen, Uithuizermeeden, Usquert, Veendam, Vlagtwedde, Wedde, Wildervank, Winschoten, Zuidhorn;

Drenthe: Borger, Hoogeveen, Meppel, Peize, Ruinen, Schoonebeek, Smilde, Zuidlaren.

Heffing van evenredig schoolgeld vond dus plaats in 174 gemeenten.

§ 8. BEVORDERING VAN HET SCHOOLBEZOEK EN BETEUGELING VAN HET LEER- EN SCHOOLVERZUIM.

a. *Verbodsbepalingen omtrent het arbeiden van kinderen beneden twaalf jaar.*

Verbodsbepalingen, als bedoeld in art. 103, eerste lid, der wet op het lager onderwijs, omtrent het arbeiden van kinderen beneden twaalf jaar bestonden in 1906 in de volgende gemeenten.

Noordbrabant: Aarle-Rixel, Almkerk, Baardwijk, Beers, Berkel, c a., Beugen, c. a., Boekel, Cuyk c. a., Dinther, Drunen, Empel c. a., Erp, Gassel, Geertruidenberg, Gilze c. a., Ginneken c. a., Haaren, Halsteren, Hedikhuizen, Herpen, Hoeven, Huisseling c. a., Klundert, Lith, Moergestel, Oeffelt, Oerle, Oploo c. a., Oudenbosch, Reek, Rosmalen, Ruephen c. a., Rijsbergen, Sambeek, Veldhoven c. a., Vierlingsbeek, Vught, Waalre, de Werken c. a., Woensel, Woudrichem, Zeelst;

Gelderland: Aalten, Angerlo, Apeldoorn, Balgoy, Beesd, Beusichem, Borculo, Brummen, Buren, Didam, Dinxperlo, Dodewaard, Ambt-Doetinchem, Stad-Doetinchem, Driel, Elst, Epe, Ewijk, Gendringen, Gent, Groenlo, Hattem, Heerewaarden, Herwen en Aerd, Hummelo, Laren, Lochum, Maurik, Millingen, Neede, Rossum, Ubbergen, Vorden, Wageningen, Wamel, Wijchen, Winterswijk, Wisch, Zevenaar, Zutphen;

Zuidholland: Nieuw-Beijerland, Dirksland, Goedereede, Goudswaard, 's Gravenzande, Herkingen, Hoogvliet, Leerbroek, Leerdam, Leiderdorp, Nieuw-Lekkerland, de Lier, Melissant, Monster, Ouddorp, Piershil, Poortugaal, Sliedrecht, Sommelsdijk, Stellendam, Oude Tonge, Vrijenban, Zwartewaal;

Noordholland: Medemblik, Nieuwe-Niedorp, Purmerend;

Zeeland: Colijnsplaat, Driewegen, Kats, Kloetinge, Kruiningen, Nisse, Ovezande, St. Philipsland;

Utrecht: Amerongen, Leersum, Tull en 't Waal;

Friesland: Bolsward, Leeuwarderadeel, Schoterland, Wonseradeel, Workum;

Overijssel: Borne, den Ham, Ambt-Hardenberg, Hellendoorn, Lonneker, Olst;

Groningen: Bellingwolde, ten Boer, Kantens, Muntendam, Nieuwe-Schans, Onstwedde, Oude Pekela, Veendam, Vlagtwedde;

Drenthe: Gieten, Smilde, Zuidwolde;

Limburg: Horn, Maasniel.

b. *Openbare belooningen en eereblijken.*

In de volgende gemeenten werd in 1906 door het uitloven van openbare belooningen en eereblijken, overeenkomstig art. 103, tweede lid, der wet op het lager onderwijs, het getrouwe schoolbezoek aangemoedigd.

Noordbrabant: Baardwijk, Bergen op Zoom, Berghem, Berlicum, Best, Breda, Eindhoven, Esch, Etten c. a., Gassel, Helvoirt, 's Hertogenbosch, Nieuwkuik, St. Oedenrode, Oirschot, Oost-, West- en Middelbeers, Schayk, Schijndel, Veghel, Vught, de Werken c. a., Werkendam, Woensel, Zesgehuchten;

Gelderland: Apeldoorn, Arnhem, Balgoy, Barneveld, Batenburg, Beesd, Dodewaard, Eibergen, Gorssel, Laren, Nijmegen, Putten, Renkum, Rheden, Scherpenzeel, Varik, Vorden, Warnsveld, Zaltbommel, Zoelen, Zuilichem, Zutphen;

Zuidholland: ter Aar, Zuid-Beijerland, Bergambacht, Bodegraven, Capelle aan den IJssel, Dordrecht, Giesen-Nieuwkerk, Gorinchem, Gouda, 's Gravendeel, 's Gravenhage, Hardinxveld, Hazerswoude, Heerjansdam, Nieuw-Helvoet, Hillegersberg, Katwijk, Kethel, Krimpen aan den IJssel, Lange Ruige Weide, Leiden, Leimuiden, Nieuw-Lekkerland, Loosduinen, Monster, Naaldwijk, Noordwijk, Noordwijkerhout, Numansdorp, Ouddorp, Ouderkerk aan den IJssel, Papekop, Reeuwijk, Rhoon, Rijnsaterwoude, Rotterdam, Schiebroek, Schiedam, Schipluiden, Schoonhoven, Sliedrecht, Stompwijk, Strijen, Nieuwe Tonge, Veur, Vlaardinger-Ambacht, Voorburg, Vrijenban, Waddinxveen, Warmond, Wassenaar, Zwammerdam, Zwartewaal;

Noordholland: Amsterdam, Anna-Paulowna, Beemster, Beets, Berkhout, Beverwijk, Blokker, Bussum, Edam, Egmond aan Zee, Enkhuizen, Haarlem, Haarlemmerliede c. a. Heemstede, Heerhugowaard, den Helder, Hensbroek, Hoogwoud, Jisp Katwoude, Koedijk, Koog aan de Zaan, Krommenie, Kwadijk, Landsmeer, Medemblik, Middelie, Midwoud, Nieuwendam, Nieuwe-Niedorp, Oostzaan, Opperdoes, Oterleek, Oudendijk, Ouder-Amstel, Oudorp, Petten, Purmerend, Schagen, Schellinkhout, Schoorl, Sloten, Spaarndam, Spanbroek, Sijbekarspel, Twisk, Velsen, Warder, Warmenhuizen, Watergraafsmeer, Westzaan, Wieringen, Winkel, Wijdewormer, Zwaag, Zijpe;

Zeeland: Haamstede, Koewacht, Koudekerke, Kruiningen, St. Laurens, Middelburg, Oosterland, Nieuw- en St. Joosland, Sas van Gent, Schore, Serooskerke (Walcheren), Vlissingen, Zierikzee, Zonnemaire;

Utrecht: Baarn, Bunnik, Harmelen, Hoogland, Kockengen, Loosdrecht, Maartensdijk, Montfoort, Schalkwijk, Utrecht, Veenendaal, Vreeswijk, Wilnis, Zeist;

Friesland: Harlingen, Leeuwarden, Menaldumadeel, Sneek, Westdongeradeel;

Overijssel: Diepenveen, Giethoorn, Goor, Steenwijkerwold, Zwollerkerspel;

Groningen: Appingedam, Bellingwolde, Groningen, Leens, Oldehove, Sappemeer, Scheemda;

Drenthe: Assen, Dwingeloo, Roden;

Limburg: Bergen, Broekhuizen, Grevenbicht, Geulle, Horn, Kerkrade, Maastricht, Margraten, Meerssen, Mook, Neeritter, Posterholt, Roermond, Schinnen, Sittard, Tegelen, Venray, Weert.

De uitgaven, hieraan ten koste gelegd, bedroegen:

In de provincie:	In 1906:	In 1905:
Noordbrabant	f 3 295,40	f 3 458,62
Gelderland	2 875,43[5]	3 165,94
Zuidholland	15 865,31	18 592,50[5]
Noordholland	29 652,96	28 143,74[5]
Zeeland	634,22[5]	682,86[5]
Utrecht	2 295,99[5]	1 889,95
Friesland	2 627,85[5]	2 702,36
Overijssel	658,65[5]	365,52[5]
Groningen	519,37[5]	372,12[5]
Drenthe	189,44	98,77[5]
Limburg	902,61[5]	795,87
Totaal	f 59 497,26[5]	f 60 268,28

c. *Commissiën tot wering van schoolverzuim.*

De gemeenten waar meer dan eene commissie tot wering van schoolverzuim, bedoeld in art. 22 der Leerplichtwet, was

ingesteld, zijn in het volgend overzicht genoemd. Tevens is aangewezen, hoeveel commissiën in elke gemeenten bestonden.

Noordbrabant: Deurne c. a., 4; Gilze c. a., Megen c. a., de Werken c. a., ieder 3; Bergeyk, Beugen c, a., Dinteloord c. a., Huisseling c. a., Klundert, Loon op Zand, Maashees c. a. Made c. a., Meeuwen c a., Oost-, West- en Middelbeers, Oud- en Nieuw-Gastel, Princenhage, Raamsdonk, Roosendaal c. s., Sambeek c. a., Someren c. a, Zevenbergen, ieder 2;

Gelderland: Ede, Gorssel, Voorst, ieder 5; Appeltern, Druten, ieder 4; Angerlo, Bemmel, Buren, Dooornspijk, Elst, Ermelo, Haaften, Heerde, Heteren, Lienden, Oldebroek, Zoelen, ieder 3; Ammerzoden, Apeldoorn, Bergharen, Beuningen, Beusichem, Brummen, Buurmalsen, Deil, Echteld, Eibergen, Ewijk, Geldermalsen, Groesbeek, Harderwijk, Herwen c. a., Kerkwijk, Kesteren, Laren, Nederhemert, Nijmegen, Overasselt, Poederoijen, Renkum, Rheden, Ubbergen, Valburg, Varik, Vuren, Waardenburg, Wadenoijen, Wamel, Warnsveld, Winterswijk, Wisch, Zelhem, ieder 2;

Zuidholland: 's Gravenhage 7; Alkemade 6; Rotterdam 4; Ridderkerk 3; Aarlanderveen, Zuid-Beijerland, Geervliet, 's Gravenzande, Hazerswoude, Heukelum, Katwijk, Kedichem, Monster, Noordwijk, Oostvoorne, Rozenburg, Streefkerk, Woubrugge, Zwijndrecht, ieder 2;

Noordholland: Amsterdam 8; Zijpe 5; Heerhugowaard 4; Broek in Waterland, Haarlem, Haarlemmerliede c. a., Harenkarspel, Ransdorp, Sloten, Terschelling, Velsen, Warmenhuizen, Winkel, ieder 3; Akersloot, Edam, Egmond-binnen, Graft, Heemskerk, Landsmeer, Midwoud, Muiden, Nibbixwoud, Nieuwendam, Nieuwe-Niedorp, Obdam, Oude-Niedorp, Schoorl, Uitgeest, Westzaan, Zuid- en Noordschermer, ieder 2;

Zeeland: Clinge, 's Heer Arendskerke, Wissekerke, ieder 3; Arnemuiden, Hoekenskerke, Hontenisse, Kruiningen, Neuzen, Oosterland, St. Philipsland, Rilland-Bath, Vrouwenpolder, ieder 2;

Utrecht: Utrecht 4; Loosdrecht, Rhenen, ieder 3; Maartensdijk, Woudenberg, Zeist, ieder 2;

Friesland: Opsterland 10; Barradeel, Rauwerderhem, ieder 6; Oostellingwerf, Westdongeradeel, ieder 5; Achtkarspelen, Ameland, Schoterland, ieder 4; Idaarderadeel, Menaldumadeel, Oostdongeradeel, Utingeradeel, ieder 3; Haskerland, Leemsterland, Weststellingwerf, Workum, ieder 2;

Overijssel: Dalfsen, Lonneker, Staphorst, ieder 4; Avereest, Denekamp, Ambt-Hardenberg, Losser, Olst, Raalte, Vriezenveen, Weerselo, ieder 3; Deventer, Gramsbergen, Haaksbergen, den Ham, Hellendoorn, Markelo, Steenwijkerwold, Wierden, ieder 2;

Groningen: Vlagtwedde 7; Bellingwolde, Onstwedde, ieder 5, Termunten 4; Eenrum, Hoogezand, Scheemda, Veendam, Wedde; ieder 3; Baflo, Beerta, Groningen. Grootegast, Haren, Marum, Midwolda, Muntendam, Nieuwe-Pekela, Oldehove, Wildervank, ieder 2:

Drenthe: Emmen 15; Ruinen 6; Beilen 5; Oosterhesselen 4, Borger, Dalen, Gasselte, Gieten, Hoogeveen, Odoorn, Roden, Rolde, Sleen, Zuidwolde, ieder 3; Anloo, Diever, Norg, Schoonebeek, Smilde, de Wijk, Zuidlaren, ieder 2;

Limburg: Bergen 6; Venray 5; Wittem 4; Born, Echt, Limbricht, Maasbree, Nederweert, ieder 3; Arcen c. a., Geleen, Grubbenvorst, Gulpen, Heerlen, Helden, Horst, Meerssen, Mook c. a., Oirsbeek, Oud-Vroenhoven, Schinnen, Susteren, Ubach over Worms, Vaals, Voerendaal, ieder 2.

Het aantal gemeenten waar meer dan ééne commissie tot wering van schoolverzuim bestond, ingedeeld naar het getal commissiën, blijkt uit het volgend overzicht.

PROVINCIËN.	Aantal gemeenten, waar het getal commissiën bedroeg:									Totaal.	Totaal in 1905.
	2	3	4	5	6	7	8	10	15		
Noordbrabant	17	3	1	—	—	—	—	—	—	21	21
Gelderland	35	12	2	3	—	—	—	—	—	52	50
Zuidholland	15	1	1	—	1	1	—	—	—	19	19
Noordholland	17	10	1	1	—	—	1	—	—	30	30
Zeeland	9	3	—	—	—	—	—	—	—	12	13
Utrecht	3	2	1	—	—	—	—	—	—	6	6
Friesland	4	4	3	2	2	—	—	1	—	16	16
Overijsel	8	8	3	—	—	—	—	—	—	19	19
Groningen	11	5	1	2	—	1	—	—	—	20	20
Drenthe	7	10	1	1	1	—	—	—	1	21	21
Limburg	16	5	1	1	1	—	—	—	—	24	24
Totaal . . .	142	63	15	10	5	2	1	1	1	240	239

Het achtste lid van art. 22 der Leerplichtwet vond in het jaar 1906 geene toepassing.

Het tiende lid van dit wetsartikel is in de volgende gemeenten toegepast. Waar de toepassing meermalen noodig was, is dit daarbij vermeld.

Gelderland: Vuren;

Zuidholland: Dirksland, Ooltgensplaat, Nieuwe Tonge, Oude Tonge (in elk dezer gemeenten 4 maal);

Noordholland: Egmond aan Zee, Monnikendam.

d. *De verloven voor veldarbeid.*

Verordeningen regelende den tijd of de tijden waarbinnen de verloven voor veldarbeid moeten vallen, bestonden in 1906 in de navolgende gemeenten. Indien de verordening niet voor de geheele gemeente geldt is tevens aangegeven voor welk gedeelte zij is vastgesteld.

Noordbrabant: Aalst, Beers, Best, Borkel, c. a., Boxtel, Budel, Cromvoirt, Diessen, Dinther, Dommelen c. a, Duizel c. a., den Dungen, Dussen c. a., Eersel, Eindhoven, Erp, Escharen, Gassel, Geldrop, Gestel c. a., Haps, Hedikhuizen, Heesch, Heeswijk, Heeze, Hoogeloon c. a, Huybergen, Klundert, Leende, Lierop, Linden, Luykgestel, Maarheeze, Maashees c a, St. Michielsgestel, Mierlo, Mill c. a., Moergestel, Oerle, Oploo c. a., Oud- en Nieuw Gastel, Riethoven, Schijndel, Soerendonk c. a., Stratum, Strijp, Tongelre, Uden, Valkenswaard, Veghel, Veldhoven c. a., Vessem c. a., Vierlingsbeek, Vlijmen, Waalre, Wanroy, Westerhoven, Woensel, Zeeland, Zeelst, Zesgehuchten.

Gelderland: Bemmel, Beuningen, Beusichem, Didam, Doornspijk, Dreumel, Echteld, Ede, Eibergen, Elburg, Elst, Epe, Ewijk, Geldermalsen, Gent, Gorssel, Harderwijk (buurtschap Hierden), Hedel, Heerde, Heteren, Heumen. Hoevelaken, Huissen, Hummelo, Kesteren, Maurik, Nijkerk, Pannerden, Renkum, Scherpenzeel, Wamel, Wehl, Wijchen, IJzendoorn.

Zuidholland: den Bommel, Dordrecht, Goudriaan, 's Gravendeel, 's Gravenzande, Heinenoord, Hekelingen, Maasdam, Naaldwijk, Oegstgeest, Ooltgensplaat, Ottoland, Ouddorp, Oudenhoorn, Rockanje, Schipluiden, Sommelsdijk, Spijkenisse, Strijen, Wassenaar, Zuidland, Zwartewaal.

Noordholland: Abbekerk, Anna-Paulowna, Beemster, Bovenkarspel, Grootebroek, Hoogkarspel, Kwadijk, Midwoud, Oudendijk, Uitgeest.

Zeeland: St. Annaland, Aardenburg, Arnemuiden, Borsselen, Brouwershaven, Bruinisse, Domburg, Driewegen, Duivendijke, Eede, Elkerzee, Ellemeet, 's Gravenpolder, 's Heer Abtskerke, (voor de kom en Sinoutskerke), 's Heerenhoek, Heinkenszand, Hoedekenskerke, Kapelle, Kats, Kattendijke, Kerkwerve, Kloetinge, Koewacht, Kortgene, Koudekerke, Kruingen, St. Kruis, St. Laurens, St. Maartensdijk, Nieuwerkerk, Nieuw- en St. Joosland, Nisse, Noordgouwe, Oostburg, Oosterland, Oostkapelle, Oost- en West Souburg, Ouwerkerk, St. Philipsland, Poortvliet, Retranchement, Rilland-Bath, Scherpenisse, Schore, Serooskerke (op Walcheren), Sluis, Tholen, Veere, Vrouwenpolder, Waarde, Wemeldinge, Wissekerke, Wolphaartsdijk, Zierikzee, Zonnemaire.

Utrecht: Houten, Polsbroek.

Friesland: Achtkarspelen, Aengwirden, Barradeel, 't Bildt, Dantumadeel, Franekeradeel, Hennaarderadeel (voor twee deelen der gemeente), Menaldumadeel, Schoterland, Westdongeradeel.

Overijssel: Avereest, Denekamp, Genemuiden, Gramsbergen, Haaksbergen, den Ham, Ambt Hardenberg, Hellendoorn, Lonneker, Nieuwleusen, Raalte, Steenwijk, Vriezenveen, Weerselo, Wierden, Zalk en Veecaten.

Groningen: Adorp, Aduard, Baflo, Beerta, Bellingwolde, Eenrum, Ezinge, Finsterwolde, Grijpskerk, Hoogezand, Kloosterburen, Leens, Meeden, Muntendam, Nieuwe Pekela, Nieuwe Schans, Noordbroek, Oldehove, Onstwedde, Oude Pekela, Scheemda, Termunten, Uithuizen, Uithuizermeeden, Ulrum, Veendam, Vlagtwedde, Warffum, Wedde, Wildervank, Winschoten, Zuidhorn.

Drenthe: Gieten, Sleen, Smilde.

Limburg: Beesel, Berg en Terblijt (geldt niet voor het gehucht Plenkert), Buggenum, Grevenbicht, Gulpen, Haelen, Heythuizen, Horn, Klimmen, Limbricht, Linne, Maasbracht, Meerssen, Melick c. a., Montfort, Neer, Nunhem, St. Odiliënberg, Ohé en Laak, Posterholt, Roggel, Stevensweert, Susteren, Tegelen, Thorn, Ulestraten, Venray, Voerendaal, Wittem, Wijlre.

De volgende tabel bevat een overzicht van het aantal malen dat, met toepassing van art. 13 der Leerplichtwet, door den arrondissements- of den districts-schoolopziener vergunning is verleend om de school tijdelijk niet te bezoeken ten behoeve van werkzaamheden in of voor de bedrijven van landbouw, tuinbouw, veehouderij en veenderij, — van het aantal malen dat eene aanvraag tot dat doel is afgewezen, — en van den duur der verleende vergunningen.

Arrondissement.	Aantal vergunningen, verleend door den arrondissements-schoolopziener.	Aantal aanvragen, afgewezen door den arrondissements-schoolopziener.	Aantal vergunningen, verleend door den districts-schoolopziener.	Aantal aanvragen, afgewezen door den districts-schoolopziener.	Aantal vergunningen, verleend ten behoeve van werkzaamheden in of voor het bedrijf van				Duur der verleende vergunningen.					
					landbouw.	tuinbouw.	veehouderij.	veenderij.	korter dan 1 week.	van 1 tot 2 weken.	van 2 tot 3 weken.	van 3 tot 4 weken.	van 4 tot 5 weken.	van 5 tot en met 6 weken.
Bergen op Zoom	341	22	—	—	334	6	1	—	7	67	90	41	5	131
Breda	482	44	—	—	446	36	—	—	17	76	115	55	11	208
Roosendaal	170	13	—	1	159	9	2	—	1	45	40	40	22	22
Zevenbergen	525	37	—	—	525	—	—	—	22	80	106	114	67	136
Eindhoven	164	47	—	—	164	—	—	—	—	9	66	50	29	10
Helmond	238	15	—	—	237	1	—	—	—	8	37	35	40	118
Veghel	466	67	—	—	466	—	—	—	—	22	111	95	93	145
Boxmeer	281	22	—	—	281	—	—	—	37	140	70	22	1	11
's Hertogenbosch	141	33	—	—	141	—	—	—	—	6	18	19	16	82
Oss	370	19	—	—	370	—	—	—	3	32	98	122	44	71
Heusden	772	41	—	—	758	14	—	—	—	241	204	141	67	119
Oirschot	178	10	—	—	178	—	—	—	—	12	58	18	68	22
Tilburg	167	16	—	—	167	—	—	—	—	48	50	22	14	33
Waalwijk	311	51	—	—	311	—	—	—	2	13	40	69	40	147

Arrondissement.	Aantal vergunningen, verleend door den arrondissements-schoolopziener.	Aantal aanvragen, afgewezen door den arrondissements-schoolopziener.	Aantal vergunningen, verleend door den districts-schoolopziener.	Aantal aanvragen, afgewezen door den districts-schoolopziener.	Aantal vergunningen, verleend ten behoeve van werkzaamheden in of voor het bedrijf van				Duur der verleende vergunningen.					
					landbouw.	tuinbouw.	veehouderij.	veenderij.	korter dan 1 week.	van 1 tot 2 weken.	van 2 tot 3 weken.	van 3 tot 4 weken.	van 4 tot 5 weken.	van 5 tot en met 6 weken.
Apeldoorn	450	—	—	—	450	—	—	—	—	20	80	192	97	61
Arnhem	10	4	—	—	10	—	—	—	1	1	6	9	—	—
Harderwijk	587	61	—	—	550	31	6	—	14	119	166	105	15	168
Rheden	316	1	—	—	316	—	—	—	14	57	96	88	33	28
Wageningen	241	5	—	—	241	—	—	—	21	68	57	52	1	42
Elst	610	11	—	—	473	135	—	2	36	129	103	143	87	112
Geldermalsen	2 017	1	—	—	2 017	—	—	—	482	634	338	225	184	154
Nijmegen	614	40	—	—	614	—	—	—	—	65	219	120	103	107
Tiel	1 044	1	—	—	1 044	—	—	—	107	285	139	74	51	388
Zaltbommel	862	213	—	—	861	—	1	—	120	362	183	80	52	65
Doesburg	165	33	—	—	165	—	—	—	4	15	51	31	20	44
Doetinchem	163	13	—	—	163	—	—	—	25	35	41	25	13	24
Groenlo	446	1	—	—	446	—	—	—	54	219	78	59	14	22
Zutphen	167	20	—	—	167	—	—	—	20	67	38	31	7	4
Brielle (1)	207	15	—	—	167	31	9	—	1	6	14	19	17	150
Dordrecht (1)	192	20	—	—	151	40	1	—	4	29	35	28	25	71
Gorinchem (1)	344	15	—	—	323	1	20	—	7	46	67	38	19	167
Middelharnis (1)	349	30	—	—	332	1	16	—	—	1	3	3	6	336
Oud-Beijerland (1)	834	90	—	—	826	6	2	—	9	62	65	67	107	524
Sommelsdijk (1)	156	5	—	—	65	90	1	—	—	1	11	5	6	133
Alkemade	604	23	—	—	204	394	6	—	—	2	7	21	36	538
Gouda	94	25	—	—	77	6	10	1	1	7	6	13	3	64
Schoonhoven	198	20	—	—	175	8	15	—	5	13	25	63	18	74
Woerden	91	13	—	—	70	14	7	—	6	5	11	7	10	52
Delft	111	—	—	—	96	10	5	—	—	13	9	18	18	53
's Gravenhage III	36	1	—	—	36	—	—	—	—	—	1	1	—	34
Leiden	268	18	—	—	93	175	—	—	3	1	6	20	13	225
Maassluis	514	—	—	—	65	366	83	—	—	12	23	187	85	207
Hillegersberg	280	30	—	—	181	91	7	1	—	46	42	16	15	161
Rotterdam II	171	8	—	1	114	57	—	—	—	10	18	10	27	106
Schiedam	194	—	—	—	135	45	9	5	—	38	57	30	12	57
Alkmaar	350	26	—	—	291	54	5	—	12	41	45	70	67	115
den Helder	127	6	—	—	126	—	1	—	16	29	18	16	11	37
Hoorn	136	—	—	—	42	78	16	—	—	3	8	6	58	61
Medemblik	175	6	—	—	171	2	2	—	—	11	9	11	12	132
Texel	78	5	—	—	76	—	2	—	5	21	15	24	4	9

(1) Het district Dordrecht bestond tot 30 Juni 1906 uit de arrondissementen Dordrecht, Gorinchem, Oud-Beijerland en Sommelsdijk. Sedert 1 Juli 1906 bestaat het uit de arrondissementen Brielle, Dordrecht, Gorinchem, Middelharnis en Oud-Beijerland.

Arrondissement.	Aantal vergunningen, verleend door den arrondissements-schoolopziener.	Aantal aanvragen, afgewezen door den arrondissements-schoolopziener.	Aantal vergunningen, verleend door den districts-schoolopziener.	Aantal aanvragen, afgewezen door den districts-schoolopziener.	Aantal vergunningen, verleend ten behoeve van werkzaamheden in of voor het bedrijf van				Duur der verleende vergunningen.					
					landbouw.	tuinbouw.	veehouderij.	veenderij.	korter dan 1 week.	van 1 tot 2 weken.	van 2 tot 3 weken.	van 3 tot 4 weken.	van 4 tot 5 weken.	van 5 tot en met 6 weken.
Amsterdam III	3	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	2	1
Amsterdam IV	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	1
Hilversum	19	2	—	—	13	4	2	—	—	—	—	2	8	9
Beverwijk	897	72	—	—	389	503	2	3	4	15	31	38	74	735
Haarlem	116	9	—	—	51	58	3	4	3	6	16	14	22	55
Haarlemmermeer	280	71	—	—	242	26	5	7	1	8	35	47	32	157
Pummerend	50	2	—	—	7	4	30	9	—	2	2	3	14	29
Zaandam	61	6	—	—	17	19	24	1	—	3	4	3	9	42
Goes	1417	75	—	—	1415	—	2	—	407	426	265	211	75	33
Tholen	2053	—	—	—	2053	—	—	—	796	532	465	217	43	—
Zierikzee	495	24	—	—	495	—	—	—	2	13	24	21	13	422
Hulst	335	—	—	—	335	—	—	—	7	71	64	51	12	130
Middelburg	311	—	—	—	311	—	—	—	29	99	113	17	24	29
Neuzen	722	47	—	—	716	—	6	—	10	61	88	121	57	385
Vlissingen	493	1	—	—	492	—	1	—	5	63	50	67	69	239
Amersfoort	126	2	—	—	117	—	9	—	7	13	22	10	11	63
Loenen	68	6	—	—	37	8	15	8	7	4	4	6	5	42
Rhenen	463	20	—	—	462	1	—	—	5	46	84	134	62	132
Utrecht I	5	—	—	—	—	5	—	—	—	3	1	—	1	—
IJsselstein	200	17	—	1	146	33	20	1	10	16	23	25	25	101
Beetsterzwaag	92	11	—	—	92	—	—	—	—	6	27	22	25	12
Bolsward	193	23	—	—	161	—	31	1	1	26	38	32	33	63
Heerenveen	81	24	—	—	81	—	—	—	—	19	26	16	17	3
Lemmer	111	2	—	—	94	13	1	3	—	9	8	20	4	70
Sneek	40	8	—	—	31	—	9	—	—	2	4	5	7	22
Weidum	56	4	—	—	56	—	—	—	—	8	11	11	12	14
Wolvega	332	5	—	—	296	1	29	6	14	37	55	61	30	135
Bergum	195	48	—	—	195	—	—	—	—	7	50	60	15	63
Dokkum	247	14	1	1	247	1	—	—	2	44	42	17	20	123
Ferwerd	266	29	—	—	266	—	—	—	—	13	11	12	7	223
Harlingen	318	14	—	—	318	—	—	—	—	22	18	17	—	261
Leeuwarden	36	6	—	1	36	—	—	—	—	4	5	4	1	22
Ternaard	341	38	—	—	341	—	—	—	2	78	111	127	8	15
Almelo	341	33	—	—	326	—	4	11	—	10	32	66	65	168
Deventer	171	13	—	—	171	—	—	—	1	17	26	58	26	43

Arrondissement.	Aantal vergunningen, verleend door den arrondissements-schoolopziener.	Aantal aanvragen, afgewezen door den arrondissements-schoolopziener.	Aantal vergunningen, verleend door den districts-schoolopziener.	Aantal aanvragen, afgewezen door den districts-schoolopziener.	Aantal vergunningen, verleend ten behoeve van werkzaamheden in of voor het bedrijf van				Duur der verleende vergunningen.					
					landbouw.	tuinbouw.	veehouderij.	veenderij.	korter dan 1 week.	van 1 tot 2 weken.	van 2 tot 3 weken.	van 3 tot 4 weken.	van 4 tot 5 weken.	van 5 tot en met 6 weken.
Enschedé	66	7	—	—	61	—	2	3	—	3	5	9	21	28
Hengelo	424	24	—	—	420	—	4	—	74	59	76	101	59	59
Oldenzaal	341	23	—	—	333	—	8	—	1	61	118	61	76	24
Kampen	137	18	—	—	121	3	13	—	—	4	10	31	15	77
Ommen	580	163	—	—	565	—	15	—	—	4	14	38	72	452
Raalte	485	43	—	—	484	—	1	—	—	31	165	77	65	147
Steenwijk	116	23	—	—	95	—	16	5	—	8	21	20	22	45
Zwolle	158	3	—	—	152	3	3	—	—	7	32	37	21	61
Appingedam	128	—	—	—	71	57	—	—	—	1	13	24	31	59
Groningen	27	1	—	—	27	—	—	—	3	5	4	5	5	5
Onderdendam	248	3	1	—	248	1	—	—	5	18	32	45	18	131
Warffum	398	18	—	—	398	—	—	—	5	53	55	55	57	173
Zuidhorn	389	20	—	—	389	—	—	—	19	79	106	87	44	54
Hoogezand	499	35	—	—	498	1	—	—	7	24	41	22	33	372
Onstwedde	709	235	—	—	709	—	—	—	—	3	—	12	3	691
Slochteren	580	14	—	—	580	—	—	—	20	34	40	45	74	367
Veendam	758	46	—	—	758	—	—	—	1	1	1	4	3	748
Winschoten	412	76	—	—	412	—	—	—	—	11	9	84	10	298
Assen	242	6	—	—	240	—	2	—	4	39	34	49	24	92
Borger	777	72	—	—	777	—	—	—	—	5	82	350	35	305
Dalen	441	39	—	—	414	1	4	22	2	24	94	75	93	153
Emmen	518	10	—	—	457	—	27	34	1	52	45	59	42	319
Hoogeveen	520	68	—	—	520	—	—	—	13	76	114	122	90	105
Meppel	68	24	—	—	67	—	1	—	—	2	10	9	10	37
Vries	440	51	—	—	437	3	—	—	1	48	53	75	68	195
Heerlen	150	16	—	—	150	—	—	—	—	12	45	7	19	67
Maastricht	156	7	—	—	155	—	1	—	6	19	49	20	33	29
Meerssen	111	17	—	—	107	—	4	—	1	16	48	25	13	8
Sittard	464	51	—	—	464	—	—	—	12	87	166	119	34	46
Gennep	248	2	—	—	248	—	—	—	42	62	70	29	5	40
Roermond	314	20	—	—	314	—	—	—	2	—	262	1	49	—
Venlo	313	2	—	—	311	1	1	—	—	50	79	107	52	25
Weert	101	12	—	—	101	—	—	—	3	15	22	21	14	26
Totaal	40 061	2 972	2	5	36 963	2448	524	128	2591	5868	6863	6084	3797	14 860
Totaal in 1905	40 743	2 771	—	1	38 046	2006	572	119	2931	6122	7695	6194	4154	13 647

In de arrondissementen 's Gravenhage I en II, Rotterdam I, III en IV, Amsterdam I, II, V, VI en VII en Utrecht II zijn geene aanvragen om verlof behandeld.

Uit het vorenstaande overzicht blijkt, dat in 43 033 gevallen vergunning is gevraagd, en dat 40 061 malen door de arrondissements-schoolopzieners de aanvraag is ingewilligd, dat is in 931 van de 1000 gevallen. Van 2972 keeren dat eene afwijzende beschikking is gevolgd, zijn belanghebbenden 7 maal in hooger beroep gekomen bij den districts-schoolopzieners, die in 2 van deze gevallen de vergunning alsnog verleende.

Let men op de indeeling van het aantal verleende vergunningen naar de verschillende bedrijven, ten behoeve van welker werkzaamheden vergunning verleend kan worden, dan blijkt, dat van de 1000 gevallen verlof is toegestaan:

voor landbouw	923	malen;
„ tuinbouw	61	„
„ veehouderij	13	„
„ veenderij	3	„

Ten opzichte van den duur der verleende vergunningen blijkt, dat van de 1000 gevallen verlof is verleend:

voor korter dan 1 week	65	malen;
„ 1 tot 2 weken	146	„
„ 2 „ 3 „	171	„
„ 3 „ 4 „	152	„
„ 4 „ 5 „	95	„
„ 5 t/m 6 „	371	„

e. *Gemeenteverordeningen betreffende het brengen van kinderen naar school door de politie.*

Verordeningen, ingevolge art. 29 der Leerplichtwet, bestonden in 1906 in de volgende gemeenten. Indien de verordening in dat jaar is toegepast, is tevens bij elke gemeente aangewezen in hoeveel gevallen dit plaats vond.

Noordbrabant: Breda (2 maal toegepast), Schijndel;

Gelderland: Arnhem (3 maal toegepast), Beusichem, Borkulo, Duiven (4 maal toepepast), Hurwenen (5 maal toegepast), Nijmegen (34 maal toegepast), Renkum, Tiel (4 maal toegepast), Wageningen (7 maal toegepast), Zutphen (6 maal toegepast);

Zuidholland: Aarlanderveen, Oud-Beijerland, Brielle (toegepast; het aantal malen is onbekend), Dordrecht (59 maal toegepast), Gorinchem (7 maal toegepast), Noordwijk, Overschie, Sliedrecht, Vianen;

Noordholland: Alkmaar (6 maal toegepast), Beverwijk, Diemen, Egmond aan Zee (2 maal toegepast), Haarlem (13 maal toegepast), den Helder, Koedijk, Nederhorst den Berg, Nieuwer-Amstel, Sloten, Watergraafsmeer, Wieringen (1 maal toegepast);

Zeeland: Breskens, Brouwershaven Driewegen, Duivendijke, Goes (20 maal toegepast), Groede, 's Heer-Abtskerke, 's Heerenhoek, Heinkenszand (2 maal toegepast), Kapelle, Koewacht, Koudekerke, Kruiningen, Middelburg (toegepast; het aantal malen is onbekend), Nieuwvliet, Nisse, Ovezande, Schore, Stoppeldijk, Tholen, Veere, Vlissingen, Vrouwenpolder, Wissekerke;

Utrecht: Amersfoort, Baarn, Breukelen-Nijenrode, Jaarsveld, Willige-Langerak, Wijk bij Duurstede;

Friesland: Bolsward, Franekeradeel, Harlingen (1 maal toegepast), Wonseradeel;

Overijssel: Deventer (1 maal toegepast), Hengelo, Wijhe (toegepast; het aantal malen is onbekend), Zwolle (9 maal toegepast);

Groningen: Appingedam (5 maal toegepast), Delfzijl, Groningen, Middelstum, Muntendam, Veendam, Winschoten, 't Zandt;

Drenthe: Borger, Coevorden;

Limburg: Gulpen, Maastricht, Roermond (4 maal toegepast), Venlo (18 maal toegepast).

Hieruit blijkt, dat niet kan worden opgegeven hoeveel malen deze verordeningen te Brielle, Middelburg en Wijhe zijn toegepast, en dat dit in de overige gemeenten plaats vond in 213 gevallen. In 1905 geschiedde dit 164 maal behalve het onbekende aantal gevallen te Amersfoort en Wijhe.

f. *Het verstrekken van voeding en kleeding aan schoolgaande kinderen.*

De gemeenten waar in 1906 art. 35, eerste lid, der Leerplichtwet toepassing vond, zijn vermeld in de volgende tabel, waarin tevens is aangegeven welke som, hetzij wegens rechtstreeksche verstrekking van voeding, kleeding of beide, hetzij door middel van subsidieering, is besteed.

GEMEENTEN.	Rechtstreeksche verstrekking.	Subsidieering.	Totaal.
Schijndel	„	f 100,00	f 100,00
Wijk c. a.	„	25,00	25,00
Arnhem	„	1 300,00	1 300,00
Nijmegen	„	800,00	800,00
Delft	„	300,00	300,00
Dordrecht	„	362,94[5]	362,94[5]
's Gravenhage	f 5 215,10	„	5 215,10
Leiden	„	500,00	500,00
Rhoon	30,40	„	30,40
Rotterdam	„	1 890,60	1 890,60
Alkmaar	„	300,00	300,00
Amsterdam	„	24 548,91	24 548,91
Hoorn	153,53	„	153,53
Krommenie	24,58	„	24,58
Zaandam	„	500,00	500,00
Middelburg	„	600,31[5]	600,31[5]
Vlissingen	„	155,51	155,51
Amersfoort	„	450,00	450,00
Utrecht	4 364,43	„	4 364,43
Dokkum	„	72,19	72,19
Leeuwarden	304,18	„	304,18
Ooststellingwerf	256,23[5]	„	256,23[5]
Opsterland	564,42[5]	66,77	631,19[5]
Schoterland	154,23[5]	„	154,23[5]
Smallingerland	„	250,00	250,00
Weststellingwerf	208,10[5]	20,12	228,22[5]
Steenwijk	„	50,00	50,00
Groningen	4 227,94	658,00	4 885,94
Midwolda	92,76	„	92,76
Oude Pekela	„	257,18[5]	257,18[5]
Sappemeer	250,49	„	250,49
Warffum	18,94	„	18,94
Winschoten	„	41,62	41,62
Zuidhorn	„	35,40[5]	35,40[5]
Assen	„	300,00	300,00
Totaal	f 15 865,35	f 33 584,57	f 49 449,92

In 1905 bedroegen deze totalen volgens het vorige schoolverslag achtereenvolgens f 12 147,06, f 40 151,21 en f 52 298,27.

Het is echter gebleken dat ten gevolge van eene ontvangen foutieve opgave de gemeente Tiel in dat verslag ten onrechte is vermeld bij de gemeenten waar art. 35, eerste lid, der Leerplichtwet is toegepast, zoodat de totalen over 1905 in werkelijkheid hebben bedragen f 12 147,06, f 39 501,21 en f 51 648,27.

Samenvatting van eenige der vorenstaande opgaven.

	Noordbrabant.	Gelderland.	Zuidholland.	Noordholland.	Zeeland.	Utrecht.	Friesland.	Overijssel.	Groningen.	Drenthe.	Limburg.	Totaal.
Aantal gemeenten	184	116	188	134	109	72	43	61	57	34	123	1121
Aantal gemeenten waar verbodsbepalingen bestonden omtrent het arbeiden van kinderen beneden de twaalf jaar (art. 103, eerste lid, Wet l. o.)	42	40	23	3	8	3	5	6	9	3	2	144
In 1905 was dit aantal	41	40	27	3	8	3	5	6	9	3	2	147
Aantal gemeenten waar door het uitloven van openbare belooningen en eereblijken het schoolbezoek werd aangemoedigd (art. 103, tweede lid, Wet l. o.)	24	22	53	56	14	14	5	5	7	3	18	221
In 1905 was dit aantal	25	22	54	64	11	16	7	5	7	2	19	232
Aantal gemeenten waar meer dan eene commissie tot wering van schoolverzuim bestond (art. 22 Leerplichtwet)	21	52	19	30	12	6	16	19	20	21	24	240
In 1905 was dit aantal	21	50	19	30	13	6	16	19	20	21	24	239
Aantal gemeenten waar het achtste lid van art. 22 der Leerplichtwet is toegepast	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
In 1905 was dit aantal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Aantal gemeenten waar het tiende lid van art. 22 der Leerplichtwet is toegepast	—	1	4	2	—	—	—	—	—	—	—	7
In 1905 was dit aantal	—	1	4	1	1	—	—	—	—	—	—	7
Aantal gemeenten waar verordeningen bestonden betreffende verlof voor veldarbeid (art. 15 Leerplichtwet)	61	34	22	10	55	2	10	16	32	3	30	275
In 1905 was dit aantal	61	27	26	9	55	2	11	16	32	4	28	271
Aantal gemeenten waar verordeningen bestonden betreffende het naar school brengen van kinderen (art. 29 Leerplichtwet)	2	10	9	12	24	6	4	4	8	2	4	85
In 1905 was dit aantal	2	8	10	10	24	6	3	2	7	2	3	77
Aantal gemeenten waar verstrekking van voeding en kleeding plaats vond (art. 35 Leerplichtwet)	2	2	6	5	2	2	7	1	7	1	—	35
In 1905 was dit aantal	2	3	6	4	2	2	7	1	6	1	—	34

g. *Berechting van de overtreding van art.* 1 *der Leerplichtwet.*

In het volgend overzicht is vermeld het aantal processen-verbaal, in 1906 opgemaakt wegens overtreding van de Leerplichtwet: I. ten opzichte van ambtshalve ingeschreven leerlingen bedoeld in art. 21, § 6, dier wet; II. ten opzichte van de leerlingen bedoeld in art. 21, §§ 4 en 5, dier wet. Daaruit blijkt tevens in hoeveel gevallen bij het einde van het jaar reeds eene rechterlijke beslissing was genomen en — zoo ja — of die beslissing inhield vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging, dan wel veroordeeling.

Mede is in dat overzicht opgegeven het verloop in het jaar 1906 van de ten aanzien der beide categorieën van kinderen in 1903, 1904 en 1905 opgemaakte processen-verbaal, welke op het eind van het jaar 1905 nog in onderzoek waren.

De cijfers betreffende de in 1906 opgemaakte processen-verbaal zijn gewoon, die van de in de vorige jaren opgemaakte zijn cursief gedrukt; bij deze laatste is tevens opgegeven welke van de jaren zij betreffen.

Op grond van het niet nakomen van de voorschriften omtrent het huisonderwijs werden in 1906 geen processen-verbaal opgemaakt.

I. Ten opzichte van kinderen bedoeld in art. 21, § 6, der wet.

Arrondissement.	Aantal processenverbaal.	Aantal veroordeelingen.	(a) Niet vervolgd; (b) vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging; (c) op het einde des jaars nog in onderzoek.	Bekend was, dat van het aantal in de vorige kolom vermeld, viel onder		
				a.	b.	c.
Veghel	1	1	—	—	—	—
Tilburg.	1	1	—	—	—	—
Harderwijk . . .	1	—	1	—	—	1
Rheden 1905. . .	*1*	—	*1*	—	—	*1*
Geldermalsen 1905.	*2*	*2*	—	—	—	—
Sommelsdijk 1905.	*1*	*1*	—	—	—	—
's Gravenhage III .	1	—	1	—	—	1
1905.	*1*	*1*	—	—	—	—
Rotterdam I. . .	13	5	8	2	—	6
1905. .	*4*	*3*	*1*	*1*	—	—
Rotterdam II . .	2	—	2	1	—	1
1905. .	*1*	*1*	—	—	—	—
Rotterdam III . .	10	2	8	—	1	7
1905. .	*1*	*1*	—	—	—	—
Rotterdam IV . .	6	4	2	—	—	2
1905. .	*4*	*4*	—	—	—	—
den Helder 1905 .	*2*	—	*2*	*2*	—	—
Amsterdam I . .	2	1	1	—	1	—
Beverwijk. . . .	2	1	1	—	—	1
1905. .	*1*	*1*	—	—	—	—
Zierikzee	3	2	1	—	1	—
1905. .	*1*	*1*	—	—	—	—
Neuzen	3	1	2	—	2	—
Vlissingen . . .	1	1	—	—	—	—
Almelo.	1	1	—	—	—	—
Ommen	1	—	1	—	1	—
1905. .	*11*	—	*11*	—	*11*	—
Totaal van het Rijk	48	20	28	3	6	19
Restant 1905. . .	*30*	*15*	*15*	*3*	*11*	*1*

II. Ten opzichte van kinderen bedoeld in art. 21, §§ 4 en 5, der wet.

Bergen op Zoom .	101	44	57	7	—	50
1905. .	*46*	*41*	*5*	*3*	*2*	—
Breda	208	208	—	—	—	—
Roosendaal . . .	107	43	64	14	1	49
1905. .	*59*	*39*	*20*	*18*	*2*	—
Zevenbergen. .	59	56	3	3	—	—
1905. .	*17*	*16*	*1*	*1*	—	—

Arrondissement.	Aantal processenverbaal.	Aantal veroordeelingen.	(a) Niet vervolgd; (b) vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging; (c) op het einde des jaars nog in onderzoek.	Bekend was, dat van het aantal in de vorige kolom vermeld, viel onder		
				a.	b.	c.
Eindhoven . . .	38	9	29	5	1	23
1905. .	*3*	*2*	*1*	—	*1*	—
Helmond	44	30	14	6	4	4
1905. .	*4*	*2*	*2*	*2*	—	—
Veghel.	16	2	14	1	1	12
Boxmeer	15	12	3	3	—	—
1905. .	*15*	*13*	*2*	*1*	*1*	—
1904. .	*2*	—	*2*	*2*	—	—
's Hertogenbosch .	74	55	19	2	2	15
1905. .	*8*	*8*	—	—	—	—
Oss	60	36	24	5	1	18
1905. .	*14*	*13*	*1*	—	*1*	—
1904. .	*9*	—	*9*	*9*	—	—
Heusden	18	11	7	4	1	2
1905. .	*1*	*1*	—	—	—	—
Oirschot	18	15	3	1	2	—
Tilburg	33	26	7	—	—	7
Waalwijk. . . .	83	43	40	2	2	36
1905. .	*16*	*16*	—	—	—	—
Apeldoorn . . .	45	12	33	11	—	22
1905. .	*27*	*27*	—	—	—	—
Arnhem	42	36	6	4	—	2
1905. .	*9*	*2*	*7*	*7*	—	—
Harderwijk . . .	115	73	42	8	5	29
1905. .	*9*	*5*	*4*	—	—	*4*
1904. .	*6*	—	*6*	*6*	—	—
Rheden	10	7	3	1	—	2
1905. .	*7*	*6*	*1*	—	—	*1*
Wageningen. . .	59	36	23	3	3	17
1905. .	*16*	*15*	*1*	—	*1*	—
Elst.	18	9	9	1	1	7
1905. .	*7*	*7*	—	—	—	—
Geldermalsen . .	61	36	25	3	—	22
1905. .	*27*	*27*	—	—	—	—
Nijmegen	47	32	15	1	—	14
1905. .	*3*	*3*	—	—	—	—
Tiel	35	35	—	—	—	—
Zaltbommel . . .	22	12	10	5	—	5
1905. .	*3*	*3*	—	—	—	—
Doesburg	55	45	10	3	—	7
1905. .	*14*	*7*	*7*	*7*	—	—

Arrondissement.	Aantal processenverbaal.	Aantal veroordeelingen.	(a) Niet vervolgd; (b) vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging; (c) op het einde des jaars nog in onderzoek.	Bekend was, dat van het aantal, in de vorige kolom vermeld, viel onder		
				a.	b.	c.
Doetinchem . . .	7	7	—	—	—	—
1905. .	*3*	*3*	—	—	—	—
Groenlo	8	4	4	1	—	3
1905. .	*5*	*5*	—	—	—	—
Zutphen	12	6	6	1	1	4
1905. .	*5*	*4*	*1*	*1*	—	—
Brielle	35	34	1	—	—	1
Dordrecht. . . .	170	46	124	43	7	74
1905. .	*126*	*84*	*42*	*27*	*15*	—
Gorinchem . . .	20	16	4	1		3
1905. .	*6*	*5*	*1*	—	*1*	—
Middelharnis. . .	63	14	49	2	—	47
Oud-Beijerland . .	50	5	45	3	—	42
1905. .	*24*	*21*	*3*	*3*	—	—
Sommelsdijk . . .	30	26	4	2	2	—
1905 .	*89*	*88*	*1*	—	*1*	—
Alkemade. . . .	65	17	48	1	2	45
1905. .	*49*	*44*	*5*	—	*5*	—
Gouda	12	4	8	—	3	5
1905. .	*3*	*3*	—	—	—	—
Schoonhoven. . .	28	7	21	3	—	18
1905. .	*24*	*22*	*2*	*1*	*1*	—
Woerden	50	35	15	2	1	12
1905. .	*5*	*5*	—	—	—	—
Delft	80	41	39	—	9	30
's Gravenhage I. .	79	56	23	6	3	14
1905. .	*30*	*22*	*8*	*8*	—	—
1904. .	*1*	—	*1*	*1*	—	—
's Gravenhage II .	356	190	166	18	8	140
1905. .	*105*	*94*	*11*	*9*	2	—
1904. .	*16*	—	*16*	*16*	—	—
's Gravenhage III .	211	155	56	2	1	53
1905. .	*116*	*111*	*5*	*5*	—	—
1904. .	*8*	—	*8*	*8*	—	—
Leiden	238	187	51	45	6	—
1905. .	*49*	*35*	*14*	*14*	—	—
Maassluis . . .	28	14	14	—	—	14
1905. .	*5*	*2*	*3*	*3*	—	—
Hillegersberg . .	101	44	57	2	1	54
1905. .	*30*	*30*	—	—	—	—
1904. .	5	—	*5*	—	—	5

Arrondissement.	Aantal processenverbaal.	Aantal veroordeelingen.	(a) Niet vervolgd; (b) vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging; (c) op het einde des jaars nog in onderzoek.	Bekend was, dat van het aantal, in de vorige kolom vermeld, viel onder		
				a.	b.	c.
Rotterdam I. . .	214	112	102	3	6	93
1905. .	*89*	*87*	*2*	—	—	*2*
1904. .	*11*	*4*	*7*	*7*	—	—
Rotterdam II . .	75	26	49	5	1	43
1905. .	*33*	*29*	*4*	—	—	*4*
1904. .	*3*	—	*3*	—	—	*3*
Rotterdam III . .	178	67	111	—	5	106
1905. .	*81*	*72*	*9*	*2*	*7*	—
1904. .	*2*	*2*	—	—	—	—
Rotterdam IV . .	110	43	67	2	1	64
1905. .	*73*	*71*	*2*	—	—	*2*
1904. .	*1*	—	*1*	—	—	*1*
Schiedam	50	26	24	4	—	20
1905. .	*44*	*31*	*13*	*5*	*1*	*7*
Alkmaar	64	27	37	12	—	25
1905. .	*16*	*12*	*4*	*2*	—	*2*
den Helder . . .	51	26	25	1	—	24
1905. .	*22*	*19*	*3*	*3*	—	—
Hoorn	7	3	4	2	—	2
1905 .	*6*	*5*	*1*	*1*	—	—
Medemblik . . .	21	16	5	—	—	5
1905. .	*16*	*15*	*1*	—	*1*	—
1904. .	*3*	*3*	—	—	—	—
Texel	3	2	1	—	—	1
1905. .	*4*	*4*	—	—	—	—
Amsterdam I . .	140	69	71	12	19	40
1905. .	*59*	*41*	*18*	*1*	*13*	*4*
Amsterdam II . .	46	19	27	3	13	11
1905. .	*7*	*4*	*3*	—	—	*3*
Amsterdam III. .	47	29	18	1	—	17
1905. .	*18*	*13*	*5*	—	—	*5*
Amsterdam IV. .	43	27	16	1	1	14
1905. .	*8*	*8*	—	—	—	—
Amsterdam V . .	36	23	13	2	—	11
1905. .	*16*	*10*	*6*	*2*	*4*	—
Amsterdam VI. .	133	97	36	12	1	23
1905. .	*24*	*20*	*4*	*4*	—	—
1904. .	*11*	*3*	*8*	*8*	—	—
1903. .	*17*	—	*17*	*17*	—	—

Arrondissement.	Aantal processen-verbaal.	Aantal veroordeelingen.	(*a*) Niet vervolgd; (*b*) vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging; (*c*) op het einde des jaars nog in onderzoek.	Bekend was, dat van het aantal, in de vorige kolom vermeld, viel onder		
				a.	b.	c.
Amsterdam VII .	197	135	62	10	—	52
1905. .	*18*	*14*	*4*	—	—	*4*
1904. .	*14*	*1*	*13*	*13*	—	—
1903. .	*11*	—	*11*	*11*	—	—
Hilversum. . . .	57	36	21	8	—	13
1905. .	*6*	*6*	—	—	—	—
Beverwijk . . .	74	28	46	3	2	41
1905. .	*54*	*43*	*11*	*1*	*3*	*7*
1904. .	*2*	*1*	*1*	*1*	—	—
Haarlem	69	21	48	—	3	45
1905. .	*82*	*58*	*24*	*1*	*8*	*15*
Haarlemmermeer .	151	24	127	—	1	126
1905. .	*102*	*86*	*16*	—	*16*	—
Purmerend . . .	3	1	2	—	—	2
1905. .	*3*	*3*	—	—	—	—
1904. .	*4*	—	*4*	*4*	—	—
Zaandam	21	8	13	—	1	12
Goes.	241	64	177	13	43	121
1905. .	*84*	*79*	*5*	*1*	*4*	—
Tholen	287	97	190	2	22	166
1905. .	*180*	*167*	*13*	*4*	*9*	—
Zierikzee . . .	49	47	2		—	2
1905. .	*31*	*31*	—	—	—	—
Hulst	136	78	58	2	1	55
1905. .	*28*	*28*	—	—	—	—
Middelburg . . .	20	7	13	2	3	8
1905. .	*11*	*11*	—	—	—	—
Neuzen.	181	105	76	—	3	73
1905 .	*79*	*77*	*2*	*1*	*1*	—
Vlissingen . . .	52	32	20	3	2	15
1905. .	*20*	*17*	*3*	*2*	*1*	—
Amersfoort . . .	93	66	27	5	—	22
1905. .	*36*	*33*	*3*	*2*	*1*	—
Loenen.	6	5	1	—	—	1
1905. .	*6*	*6*	—	—	—	—
Rhenen	56	55	1	1	—	—
1905. .	*9*	*6*	*3*	*1*	*2*	—
Utrecht I. . . .	55	43	12	5	—	7
1905. .	*3*	*3*	—	—	—	—

Arrondissement.	Aantal processen-verbaal.	Aantal veroordeelingen.	(*a*) Niet vervolgd; (*b*) vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging; (*c*) op het einde des jaars nog in onderzoek.	Bekend was, dat van het aantal, in de vorige kolom vermeld, viel onder		
				a.	b.	c.
Utrecht II . . .	57	50	7	—	2	5
1905. .	*2*	*2*	—	—	—	—
IJsselstein . . .	22	15	7	1	—	6
1905. .	*6*	*6*	—	—	—	—
Beetsterzwaag . .	34	13	21	5	5	11
1905. .	*10*	*7*	*3*	*3*	—	—
Bolsward	17	13	4	4	—	—
Heerenveen . . .	44	19	25	6	—	19
1905.	*12*	*12*	—	—	—	—
Lemmer	22	11	11	—	2	9
1905. .	*3*	*2*	*1*	*1*	—	—
Sneek	32	17	15	—	—	15
1905. .	*15*	*15*	—	—	—	—
Weidum	2	1	1	—	—	1
1905. .	*2*	*2*	—	—	—	—
Wolvega	53	15	38	6	3	29
1905. .	*20*	*18*	*2*	*2*	—	—
Bergum	47	40	7	—	4	3
1905. .	*12*	*12*	—	—	—	—
Dokkum	46	31	15	3	—	12
1905. .	*21*	*20*	*1*	*1*	—	—
Ferwerd	6	6	—	—	—	—
1905. .	*5*	*5*	—	—	—	—
Harlingen. . . .	58	52	6	2	—	4
1905. .	*16*	*13*	*3*	*3*	—	—
Leeuwarden . . .	41	20	21	21	—	—
1905. .	*66*	*34*	*32*	*32*	—	—
Ternaard	57	26	31	23	—	8
1905. .	*30*	*14*	*16*	*16*	—	—
Almelo.	124	83	41	31	1	9
1905. .	*10*	*10*	—	—	—	—
Deventer	21	13	8	—	2	6
1905. .	*6*	*6*	—	—	—	—
Enschedé	61	51	10	5	2	3
1905. .	*2*	*2*	—	—	—	—
Hengelo	26	20	6	4	1	1
1905. .	*7*	*7*	—	—	—	—
Oldenzaal. . . .	23	16	7	1	1	5
Kampen	37	27	10	7	—	3
Ommen	107	77	30	6	3	21
1905	*9*	*9*	—	—	—	—

Arrondissement.	Aantal processen-verbaal.	Aantal veroordeelingen.	(*a*) Niet vervolgd; (*b*) vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging; (*c*) op het einde des jaars nog in onderzoek.	Bekend was, dat van het aantal, in de vorige kolom vermeld, viel onder		
				a.	b.	c.
Raalte	28	12	16	3	4	9
1905. .	*5*	*1*	*4*	*1*	*3*	—
Steenwijk	8	6	2	—	—	2
Zwolle	4	—	4	2	—	2
1905. .	*7*	*4*	*3*	*1*	*2*	—
Appingedam . . .	—	—	—	—	—	—
Groningen . . .	85	49	36	5	1	30
1905. .	*2*	—	*2*	*1*	*1*	—
Onderdendam . .	3	3	—	—	—	—
1905. .	*2*	—	*2*	—	*2*	—
Warffum	13	12	1	—	—	1
1905. .	*2*	*2*	—	—	—	—
Zuidhorn	22	17	5	—	—	5
Hoogezand . . .	95	69	26	17	—	9
1905. .	*9*	*5*	*4*	*4*	—	—
Onstwedde . . .	117	71	46	33	—	13
1905. .	*17*	*12*	*5*	*5*	—	—
Slochteren . . .	25	14	11	2	2	7
Veendam	108	86	22	21	—	1
1905. .	*20*	*14*	*6*	*6*	—	—
Winschoten . . .	116	85	31	25	3	3
1905. .	*7*	*5*	*2*	*2*	—	—
Assen	54	21	33	24	4	5
1906. .	*9*	*3*	*6*	*6*	—	—
Borger	112	40	72	33	8	31
1905. .	*38*	*30*	*8*	—	*8*	—
Dalen	50	1	49	—	1	48
1905. .	*56*	*14*	*42*	*25*	*17*	—
Emmen	131	31	100	10	3	87
1905. .	*64*	*32*	*32*	*32*	—	—
Hoogeveen . . .	39	2	37	—	—	37
1905. .	*29*	*7*	*22*	*20*	*2*	—
Meppel	35	6	29	—	—	29
1905. .	*25*	*9*	*16*	*16*	—	—
Vries	25	14	11	1	—	10
1905. .	*16*	*8*	*8*	*8*	—	—
Heerlen	81	45	36	15	5	16
1905. .	*15*	*10*	*5*	*2*	*3*	—
Maastricht . . .	92	50	42	17	14	11
1905. .	*14*	*9*	*5*	*2*	*3*	—
Meerssen	21	6	15	5	1	9
1905. .	*4*	*2*	*2*	*1*	*1*	—
Sittard	71	24	47	37	2	8
1905. .	*19*	*11*	*8*	*8*	—	—
Gennep.	10	1	9	—	—	9
1905. .	*4*	—	*4*	*4*	—	—
Roermond. . . .	34	19	15	12	1	2
1905. .	*1*	—	*1*	*1*	—	—
Venlo	13	13	—	—	—	—
Weert	29	20	9	5	2	2
1905 .	*1*	*1*	—	—	—	—
Totaal van het Rijk	8 350	4 628	3 722	731	273	2 718
Restant 1905. .	*2 867*	*2 315*	*552*	*346*	*146*	*60*
„ 1904. .	*98*	*14*	*84*	*75*	—	*9*
„ 1903. .	*28*	—	*28*	*28*	—	—

De afloop van de in 1903 opgemaakte processen-verbaal is als volgt samen te vatten. Ten opzichte van de kinderen bedoeld in art. 21, § 6, der wet werden opgemaakt 132 processen-verbaal; veroordeeling volgde in 96 gevallen (72 pct.), vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging in 8 gevallen (6 pct.), geene vervolging werd ingesteld in 28 gevallen (22 pct.). Ten aanzien van de kinderen in art. 21, §§ 4 en 5, der wet werden opgemaakt 10 576 processen-verbaal; veroordeeling volgde in 8 223 gevallen (77,7 pct.), vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging in 721 gevallen (6,8 pct.), geene vervolging werd ingesteld in 1632 gevallen (15,5 pct.).

De voorloopige afloop van de in 1904 opgemaakte processen-verbaal was blijkens bovenstaande tabel op het einde van 1906 als volgt. Ten opzichte van de kinderen bedoeld in art. 21, § 6, der wet, werden opgemaakt 168 processen-verbaal; veroordeeling volgde in 135 gevallen (80,4 pct.), vrijspaaak of ontslag van rechtsvervolging in 12 gevallen (7,1 pct.), geene vervolging werd ingesteld in 21 gevallen (12,5 pct.). Ten aanzien van de kinderen bedoeld in art. 21, §§ 4 en 5 der wet, werden opgemaakt 9949 processen-verbaal; veroordeeling volgde in 7877 gevallen (79,4 pct.); vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging in 614 gevallen (6,2 pct.); geene vervolging werd ingesteld in 1449 gevallen (14,4 pct.), terwijl nog 9 gevallen in onderzoek waren.

De voorloopige afloop van de in 1905 opgemaakte processen-verbaal was blijkens bovenstaande tabel op het einde van 1906 als volgt. Ten opzichte van de kinderen bedoeld in art. 21, § 6, der wet, werden opgemaakt 79 processen-verbaal; veroordeeling volgde in 43 gevallen (54,5 pct.); vrijspraak ot ontslag

van rechtsvervolging in 15 gevallen (19 pct.); geene vervolging werd ingesteld in 20 gevallen (25,5 pct.), terwijl nog 1 geval (1 pct.) in onderzoek was. Ten aanzien van de kinderen bedoeld in art. 21, §§ 4 en 5, der wet, werden opgemaakt 8530 processen-verbaal; veroordeeling volgde in 6804 gevallen (79,7 pct.); vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging in 483 gevallen (5,5 pct.), geene vervolging werd ingesteld in 1183 gevallen (13,8 pct.), terwijl nog 60 gevallen (1 pct.) in onderzoek waren.

De voorloopige afloop van de in 1906 opgemaakte processen-verbaal was blijkens bovenstaande tabel op het einde van dat jaar als volgt. Ten opzichte van de kinderen bedoeld in art. 21, § 6, der wet werden opgemaakt 48 processen-verbaal; veroordeeling volgde in 20 gevallen (41,7 pct.); vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging in 6 gevallen (12,5 pct.); geene vervolging werd ingesteld in 3 gevallen (6,2 pct.), terwijl nog 19 gevallen (39,6 pct.) in onderzoek waren. Ten aanzien van de kinderen bedoeld in art. 21, §§ 4 en 5, der wet, werden opgemaakt 8350 processen-verbaal; veroordeeling volgde in 4628 gevallen (55,4 pct.); vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging in 273 gevallen (3,3 pct.); geene vervolging werd ingesteld in 731 gevallen (8,8 pct.), terwijl nog 2718 gevallen (32,5 pct.) in onderzoek waren.

h. *Omvang van het betrekkelijk schoolverzuim.*

Een overzicht van het betrekkelijk schoolverzuim in het jaar 1906 kan niet worden gegeven.

Wegens den zeer grooten arbeid verbonden aan de bewerking van de statistiek van dat verzuim, zooals die tot nog toe geschiedde, is tot eene vereenvoudiging besloten. Te beginnen met het jaar 1907 zal dientengevolge een meer beknopt overzicht kunnen worden opgenomen.

§ 9. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

Het volgend overzicht bevat het getal hoofden van scholen, zoowel dat der mannelijke, als dat der vrouwelijke, van de onderwijzers en de onderwijzeressen, aan het einde van 1906, vergeleken met dat van het voorgaande jaar.

PROVINCIEN.	Bij de openbare scholen.				Bij de door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.				Bij de niet door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.				Bij alle lagere scholen te zamen.			
	Hoofden van scholen (Mannen).	Onderwijzers.	Hoofden van scholen (Vrouwen).	Onderwijzeressen.	Hoofden van scholen (Mannen).	Onderwijzers.	Hoofden van scholen (Vrouwen).	Onderwijzeressen.	Hoofden van scholen (Mannen).	Onderwijzers.	Hoofden van scholen (Vrouwen).	Onderwijzeressen.	Hoofden van scholen (Mannen).	Onderwijzers.	Hoofden van scholen (Vrouwen).	Onderwijzeressen.
Noordbrabant	318	533	4	110	—	—	—	—	77	315	162	683	395	848	166	793
Gelderland	384	762	6	484	—	—	—	—	169	303	69	389	553	1 065	75	873
Zuidholland.	495	2052	19	1167	—	—	—	—	294	958	85	821	789	3 010	104	1988
Noordholland	477	1745	19	1322	—	—	—	—	184	619	71	625	661	2 364	90	1947
Zeeland	160	376	3	180	—	—	—	—	56	85	11	68	216	461	14	248
Utrecht	117	366	2	220	—	—	—	—	89	247	34	233	206	613	36	453
Friesland	340	427	1	324	—	—	—	—	159	205	5	95	499	632	6	419
Overijssel	261	580	4	315	—	—	—	—	58	151	17	113	319	731	21	428
Groningen	264	488	2	366	—	—	—	—	82	123	2	84	346	611	4	450
Drenthe	169	237	2	191	—	—	—	—	31	47	—	29	200	284	2	220
Limburg.	180	395	—	75	—	—	—	—	37	105	82	397	217	500	82	472
Totaal . .	3165	7961	62	4754	—	—	—	—	1236	3158	538	3537	4401	11 119	600	8291
Op 1 Januri 1906 . .	3168	7968	68	4621	1	—	1	6	1163	3055	521	3345	4332	11 023	590	7972
Vermeerdering. . .	— 3	— 7	— 6	133	— 1	—	— 1	— 6	73	103	17	192	69	96	10	319

Aan het einde van 1906 waren 45 scholen (39 openbare en 6 bijzondere) zonder hoofd, ten gevolge van vacatures. Het getal hoofden met dat der scholen vergeleken, geeft evenwel een verschil van 42 scholen zonder hoofd.

Voor deze vergelijking moet men echter van de 5001 hoofden 4 hoofden van bijzondere scholen aftrekken, omdat aan één school te Arnhem, één te Assen en twee te 's Gravenhage, ieder twee hoofden stonden, terwijl voor 1 school 1 hoofd behoort te worden bijgeteld, omdat 1 onderwijzer te Vaals aan het hoofd van twee scholen stond.

Uit deze tabel blijkt verder dat het aantal onderwijzers bij de openbare scholen in 1906 afnam met 7, en bij de bijzondere scholen toenam met 103. Het aantal onderwijzeressen vermeerderde bij de openbare met 133 en bij de bijzondere met 192.

Over het geheel waren de lagere scholen bezet 4401 mannelijke hoofden van scholen, 600 vrouwelijke hoofden van scholen, 11 119 onderwijzers en 8291 onderwijzeressen. Het aantal onderwijzers en onderwijzeressen, werkzaam krachtens eene tijdelijke aanstelling, benevens de vakonderwijzers en onderwijzeressen zijn buiten beschouwing gelaten.

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal kweekelingen dat op 1 Januari 1907 aan de lagere school werkzaam was, vergeleken met dat op gelijk tijdstip van 1906.

AANTAL kweekelingen op 1 Januari 1907 werkzaam.

PROVINCIEN.	Bij de openbare scholen.		Bij de door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.		Bij de niet door de gemeente gesubsidieerde bijzondere scholen.		Bij alle lagere scholen te zamen.	
	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
Noordbrabant	49	25	—	—	69	135	118	160
Gelderland	25	49	—	—	12	15	37	64
Zuidholland	234	759	—	—	176	163	410	922
Noordholland	17	68	—	—	38	80	55	148
Zeeland	33	39	—	—	11	2	44	41
Utrecht	46	124	—	—	85	52	131	176
Friesland	61	64	—	—	81	19	142	83
Overijssel	48	67	—	—	13	4	61	71
Groningen	16	35	—	—	16	3	32	38
Drenthe	25	38	—	—	18	3	43	41
Limburg	33	9	—	—	—	11	33	20
Totaal. . . .	587	1 277	—	—	519	487	1 106	1 764
Op 1 Januari 1906 . . .	691	1 321	—	—	407	386	1 098	1 707
Vermeerdering. . . .	— 104	— 44	—	—	112	101	8	57

In het volgende overzicht zijn die scholen vermeld, welker bevolking op 1 Januari 1907 40 of minder leerlingen bedroeg.

I. *Openbare scholen.*

Gemeenten.	Vakken van onderwijs.	Aantal leerlingen.	Jaarwedde van het hoofd.
Noordbrabant.			
Berghem.	a-k	23	f 850
Bakel c. a. . . .	a-j	37	750
Berkel c. a. . . .	a-k	35	950
Bladel.	a-k	40	850
Bokhoven	a-i, k	23	800
Cuyk c. a.	a-l	30	825
Id.	a-k	16	1 050
Deurne c. a. . . .	a-l	19	1 200
Dieden c. a. . . .	a-k	23	900
Drunen	a-i	30	950
Duizel c. a. . . .	a-k	33	f 800
Id.	a-k	34	vacature
Empel c. a. . . .	a-i, k	24	950
Engelen	a-k	28	800
Erp	a-k	35	800
Fijnaart c. a. . . .	a-i, k	24	950
Gilze c. a.	a-k	34	850
Goirle.	a-l	21	1 150
Grave.	a-m	10	1 380
Hedikhuizen . . .	a-i, k	32	950
Heesbeen c. a. . .	a-i, k	21	850
Id.	a-k	37	750
Herpen	a-k	27	750
Herpt.	a-i, k	30	900

Gemeenten.	Vakken van onderwijs.	Aantal leerlingen.	Jaarwedde van het hoofd.
Hoogeloon c. a. .	a-i, k	32	f 800
Huisseling c. a. . .	a-i, k	15	750
Linden	a-k	30	950
Id.	a-k	22	900
Lithoijen.	a-i	30	750
Megen c. a.	a-k	40	950
Nunen c. a. . .	a-i, k	36	950
Id.	a-i, k	33	750
Oerle	a-i	17	950
Oisterwijk	a-j	28	1 025
Oss.	a-l	38	750
Sambeek.	a-i, k	33	950
Son c. a.	a-i	40	750
Stiphout.	a-i	39	750
Uden	a-j, l-m	13	1 200
Veghel	a-l	35	850
Id.	a-i, k	30	950
Vessem	a-i, k	24	900
Zeeland	a-i, k	25	765
Gelderland.			
Aalten	a-k	20	800
Id.	a-k	36	800
Id.	a-k	34	1 000
Apeldoorn	a-o, s, t	36	1 600
Appeltern	a-i, k	32	800
Arnhem	a-k	15	1 250
Barneveld	a-q, t	35	1 200
Batenburg	a-i	30	900
Beesd	a-k	34	950
Beuningen	a-k	9	750
Borculo	a-i, l	32	Vacature.
Id.	a-k	12	1 600
Brummen	a-q, t	39	1 250
Deil	a-i, k	14	750
Dinxperlo	a-k	15	800
Doornspijk	a-i, k	11	750
Driel	a-k	38	850
Eibergen.	a-k	26	950
Epe	a-p	29	1 200
Id.	a-i, l, m, o, p	9	1 100
Groenlo	a-q, s, t	19	1 150
Heerde	a-k	36	950
Id.	a-k, q	24	1 200
Lochem	a-o, q, s, t	40	1 300

Gemeenten.	Vakken van onderwijs.	Aantal leerlingen.	Jaarwedde van het hoofd.
Nederhemert . . .	a-k	25	f 900
Nijkerk	a-k	28	900
Valburg	a-k	27	800
Winterswijk . . .	a-o, t	35	1 100
Zuidholland.			
Alblas (Oud-). . .	a-k	13	950
Alblasserdam . . .	a-i, k-p	12	1 200
Alkemade	a-k	36	1 100
Alphen	a-q, t	15	1 300
Bleiswijk.	a-k	37	750
Bodegraven. . . .	a-r	23	1 400
Lange Ruige Weide	a-k	27	850
Lekkerkerk. . . .	a-p	28	1 200
Papekop.	a-k	24	750
Peursum	a-k	33	950
Rotterdam	a-q	22	2 200
Rijnsburg	a-k	14	1 050
Waarder	a-k	18	850
Westmaas	a-k	26	750
Id.	a-k	39	950
Woubrugge. . . .	a-k	9	750
Zevenhoven. . . .	a-i, k	29	850
Zoeterwoude . . .	a-k	34	950
Noordholland.			
Amstel (Ouder) . .	a-i, k	38	900
Amsterdam. . . .	a-q, s, t	31	2 400
Barsingerhorn. . .	a-i, k	27	800
Beemster.	a-i, k	33	1 200
Blokker	a-i, k	32	1 000
Broek in Waterland.	a-k	20	800
Edam.	a-p, s, t	13	1 450
Katwoude	a-i, k	40	950
St. Maarten . . .	a-k	28	900
Id.	a-i, k	27	850
Midwoud.	a-k	39	980
Nederhorst den Berg.	a-i, k	6	1 010
Oosthuizen	a-i, k	24	900
Id.	a-i, k	17	850
Oterleek.	a-i, k	25	900
Oudorp	a-k	31	950
Ransdorp	a-i, k	34	900
Id.	a-i, k	21	900
Texel	a-i, k	37	1 000

Gemeenten.	Vakken van onderwijs.	Aantal leerlingen.	Jaarwedde van het hoofd.
Texel	a-i, k	33	f 800
Id.	a-i, k	36	1 000
Id.	a-i, k	25	1 000
Id.	a-i, k-p	39	1 350
Uitgeest	a-i, k	36	1 050
Westwoud	a-k	21	1 000
Id.	a-k	28	750
Winkel	a-i, k	38	1 000
Wijdenes	a-i, k	15	900
Zeeland.			
Arnemuiden	a-i, k	25	750
Biggekerke	a-k	39	950
Grijpskerke	a-i, k	30	950
's Heerenhoek	a-i, k	29	950
Meliskerke	a-i, k	34	800
Sluis	a-i, k	21	950
Schoondijke	a-i, k	39	900
Vrouwenpolder	a-i, k	25	900
Zierikzee	a-q, t	7	1 400
Utrecht.			
Bunschoten	a-i, k	36	1 050
Langbroek	a-k	32	950
Wijk bij Duurstede	a-q, s, t	38	1 400
Zegveld	a-k	25	950
Friesland.			
Achtkarspelen	a-i, k	25	775
Barradeel	a-i, k	34	850
Doniawerstal	a-i, k	34	975
Id.	a-i, k	13	975
Id.	a-i, k	31	875
Id.	a-i, k	27	775
Ferwerderadeel	a-i, k	12	850
Franekeradeel	a-i, k	31	900
Id.	a-i, k	33	900
Id.	a-i, k	40	900
Gaasterland	a-g, l-p	15	1 300
Id.	a-i, k	30	950
Haskerland	a-k	28	1 050
Hemelumer-Oldephaert	a-i, k	25	750
Hennaarderadeel	a-i, k	29	800
Id.	a-i, k	31	850
Idaarderadeel	a-i, k	13	800
Idaarderadeel	a-i. k	28	f 950
Kollumerland	a-i, k	17	950
Id.	a-i, k	10	750
Id.	a-i, k	24	750
Id.	a-i, k	34	950
Leeuwarderadeel	a-i, k	30	900
Menadumadeel	a-i, k	21	1 050
Id.	a-k	30	1 050
Id.	a-i, k	21	1 050
Oostdongeradeel	a-k	38	750
Id.	a-k	14	950
Id.	a-k	27	850
Id.	a-k	37	850
Rauwerderhem	a-i, k	34	900
Id.	a-k	37	1 000
Id.	a-k	35	950
Tietjerksteradeel	a-i, k	18	850
Id.	a-k	27	825
Id.	a-i, k	37	950
Westdongeradeel	a-i, k	30	1 000
Id.	a-i, k	16	800
Id.	a-i, k	19	800
Id	a-i, k	12	1 000
Wonseradeel	a-i, k	40	1 000
Id.	a-i, k	26	850
Id.	a-i, k	8	1 000
Id.	a-i, k	19	1 000
Id.	a-i, k	19	Vacature.
Id.	a-i, k	25	850
Id.	a-i, k	37	1 000
Workum	a-k, l-p	14	Vacature.
Wijmbritseradeel	a-i, k	31	800
Id.	a-i, k	32	850
Id.	a-i, k	29	1 000
Id.	a-i, k	24	800
Id.	a-i, k	24	850
Id.	a-i, k	22	1 000
Overijssel.			
Avereest	a-g, l, q	26	Vacature.
Blankenham	a-k	27	750
Delden (Ambt-)	a-k	37	950
Id.	a-k	37	750
Id.	a-k	24	850
Denekamp	a-k	26	850

Gemeenten.	Vakken van onderwijs.	Aantal leerlingen.	Jaarwedde van het hoofd.
Enschedé	a-k, l-q, t	28	f 1 400
Goor	a-r, t	21	1 150
Gramsbergen . . .	a-k	40	975
Hardenberg (Ambt-).	a-k	23	1 000
Id.	a-k	32	900
Id.	a-k	40	950
Hellendoorn . . .	a-k	34	750
Hengelo	a-k	33	1 200
Kampen	a-k	14	1 200
Id.	a-k	36	1 200
Kamperveen . . .	a-k	39	750
Markelo	a-k	38	750
Raalte	a-k	39	850
Staphorst	a-k	30	850
Vollenhoven (Stad-).	a-i, l, p	20	1 100
Viezenveen	a-k	27	750
Weerselo	a-k	40	950
Zwartsluis	a-i, k, q	12	1 160
Groningen.			
Adorp.	a-k	32	950
Aduard	a-k	29	850
Appingedam . . .	a-k	22	1 100
Baflo	a-i, k	34	950
Id.	a-i, k	23	950
Bedum	a-k	19	950
Bellingwolde . . .	a-o	14	1 100
Bierum	a-k	20	950
Id.	a-k	25	750
Boer (ten)	a-l, q	20	850
Delfzijl	a-k	40	950
Grootegast	a-k	17	950
Grijskerk	a-k	25	750
Id.	a-k	20	850
Kantens	a-k	39	800
Id.	a-k	34	750
Leek	a-k	38	800
Id.	a-k	26	750
Leens	a-k	37	950
Middelstum . . .	a-k	24	850
Midwolda	a-k	24	750
Nieuwolda	a-m, o-q, t	19	1 300
Oldehove. . . .	a-k	29	900
Uithuizermeeden . .	a-k	15	950
Veendam	a-k	16	1 050

Gemeenten.	Vakken van onderwijs.	Aantal leerlingen.	Jaarwedde van het hoofd.
Drenthe.			
Anlo	a-k	38	f 800
Coevorden	a-k	31	950
Diever	a-k	32	800
Havelte	a-k	30	950
Hoogeveen	a-k	19	Vacature.
Meppel	a-k	29	1 010
Id.	a-i, k-o, q, t	9	1 200
Norg	a-k	27	850
Oosterhesselen. . .	a-k	39	800
Rolde	a-k	37	950
Vries	a-k	29	950
Limburg.			
Bemelen	a-i, k	33	950
Grubbenvorst . . .	a-i	20	950

II. *Bijzondere scholen.*

Gemeenten.	Vakken van onderwijs.	Aantal leerlingen.
Noordbrabant.		
Chaam	a-i, k	20
Dongen	a-n	27
Heeswijk	a-i, k	18
Steenbergen	a-j, l, o	28
Tilburg	a-j	8
Id.	a-i, l	17
Zevenbergen	a-l	5
Zwaluwe (Hooge en Lage) . .	a-i, k	40
Gelderland.		
Aalten	a-i, k	40
Apeldoorn	a-g, k-p	24
Id.	a-r	4
Arnhem	a-j, l, q, s	24
Id.	a-o, q, s, t	13
Id.	a-i, l-q	19
Id.	a-i, k-t	8
Id.	a-l	37
Id.	a-o	21
Barneveld	a-i, k	35
Bemmel	a-i, k	30
Bergharen	a-l	9

Gemeenten.	Vakken van onderwijs.	Aantal leerlingen.
Duiven	a-j, l-q, s	32
Elburg	a-g, k-q, s, t	26
Ede	a-i, k-p, t	34
Epe	a-i	38
Gorsel	a-j	36
Heteren	a-i, k	40
Nijmegen	a-q, s, t	15
Id.	a-j, l	30
Id.	a-o, t	36
Oldebroek	a-i, k	27
Renkum	a-g, i-r, s	25
Id.	a-n	6
Id.	a-q	9
Id.	a-q	14
Varik	a-i, k	39
Voorst	a-i, k	38
Wageningen	a-i, k	27
Id.	a-i, k-m, o-q, s	34
Wamel	a-i, k	31
Warnsveld	a-i, k	31
Wisch	a-m	28
Zuidholland.		
Dordrecht	a-j, l-q	10
's Gravenhage	a-p, t	27
Id.	a-g, l-p	36
Id.	a-i, k	36
Id.	a-i, k	35
Id.	a-j, l-q	9
Id.	a-l	21
Id.	a-k	15
Haastrecht	a-i, k	32
Leiden	a-i, k, l, s	4
Leimuiden	a-k	39
Nieuwveen	a-i, k	58
Noordwijk	a-i, l-q	11
Oegstgeest	a-i, k	36
Reeuwijk	a-i, k	40
Rockanje	a-i, k	40
Id.	a-i, k	32
Rotterdam	a-i, k	38
Id.	a-j, l-q, s	33
Id.	a-j, l-q	31
Stompwijk	a-i, k	31
Voorburg	a-j, l-q, s	25
Voorschoten	a-o, q, t	31
Id.	a-j, l-m	11
Zwammerdam	a-m	39

Gemeenten.	Vakken van onderwijs.	Aantal leerlingen.
Noordholland.		
Amsterdam	a-n, q, s, t	38
Id.	a-g, l, m, p handelsrekenen en boekhouden	3
Id.	a-o, s, t	33
Id.	a-i, l, q, s	9
Id.	a-i, k l, p	26
Id.	a-i, k, l	27
Id.	a-n	35
Id.	a-d, f, h, i, k	17
Id.	a-j, l	5
Id.	a-m, s	11
Id.	a-i, k	25
Bennebroek	a-o	39
Haarlem	a-m	33
Id.	a-p	23
Hilversum	a-i, l,-q ,s	17
Id.	a-j, l-q	19
Id.	a-l	26
Laren	a-l, *rbis* slöjd en stenographie	22
Id.	a-l, s en slöjd	40
St. Maarten	a-i, k	39
Purmerend	a-i, k	33
Ransdorp	a-i, k	34
Warmenhuizen	a-i, k	37
Zeeland.		
Oostkapelle	a-i, k	40
Zaamslag	a-i, k	32
Zonnemaire	a-i, k	33
Utrecht.		
Amersfoort	a-h, j, k-o q, t	25
Benschop	a-i, k	37
Doorn	a-o, q, s, t	30
Driebergen	a-o, s, t	34
Eemnes	a-i, k	39
Mijdrecht	a-i, k	35
Nigtevecht	a-i, k	27
Polsbroek	a-i, k	37
Tull en 't Waal	a-i, k	35
Utrecht	a-i, k	9
Id.	a-o, q, t	39
Id.	a-p, s, t	35
Zeist	a-k, q *rbis*, s, slöjd	9

Gemeenten.	Vakken van onderwijs.	Aantal leerlingen.
Friesland.		
Baarderadeel	a-i, k	34
id.	a-i, k	34
Ferwerderadeel	a-i, k	39
Hemelumer—Oldephaert	a-i, k	36
Idaarderadeel	a-i, k	23
Leeuwarden	a-k	31
id.	a-k	31
Leeuwarderadeel	a-i, k	26
Menaldumadeel	a-i, k	34
Westdongeradeel	a-i, k	37
Wonseradeel	a-i, k	37
id.	a-i, k	40
id.	a-i, k	28
Id.	a-i k	35
id.	a-i, k	26
id.	a-i, k	30
Wijmbritseradeel.	a-i	33
id.	a-i, k	34
id.	a-i, k	37
Overijssel.		
Oldenzaal	a-n, t	24

Gemeenten.	Vakken van onderwijs.	Aantal leerlingen.
Ommen (Ambt-).	a-i, k	40
Ootmarsum	a-l, t	34
Groningen.		
Groningen	a-g, l-p	39
Pekela (Nieuwe).	a-g, l-p	21
Drenthe.		
Vries	a-i, k	32
Limburg.		
Cadier c. a.	a-i, k	30
Maastricht	a-o, q, t	40
Nederweert.	a-i	26
Ottersum	a-m, t	36
Posterholt	a-m, q, s, t	30
Schimmert	a-i, k-m	29
Sittard	a-i, k, l	38
Weert	a-o, q, t	30

Evenals in vorige verslagen volgt hier eene tabel, waarin de bevoegdheid is aangegeven van het onderwijzend personeel, dat aan het hoofd der scholen geplaatst was aan het einde van 1906 vergeleken met dat op gelijk tijdstip van 1905.

PROVINCIËN.	OPENBARE SCHOLEN																		BIJZONDERE SCHOLEN.																		ALLE LAGERE SCHOLEN TE ZAMEN.																	
	Hoofdonderwijzers en hoofdonderwijzeressen volgens de wet van												Onderwijzers volgens de wet van 3 April 1806.						Hoofdonderwijzers en hoofdonderwijzeressen volgens de wet van												Onderwijzers volgens de wet van 3 April 1806.						Hoofdonderwijzers en hoofdonderwijzeressen volgens de wet van												Onderwijzers volgens de wet van 3 April 1806					
	17 Augustus 1878.						13 Augustus 1857.												17 Augustus 1878.						13 Augustus 1857.												17 Augustus 1878.						13 Augustus 1857.											
	Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.						Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.						Met den 1sten rang.	Met den 2den rang.	Met den 3den rang.	Met den 4den rang.	Schoolhouderessen.	Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.						Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.						Met den 1sten rang.	Met den 2den rang.	Met den 3den rang.	Met den 4den rang.	Schoolhouderessen.	Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.						Met de akte alleen.	Met aanteekeningen volgens de wet van 1857, en andere akten.						Met den 1sten rang.	Met den 2den rang.	Met den 3den rang.	Met den 4den rang.	Schoolhouderessen.
		1	2	3	4	5	6		1	2	3	4	5	6							1	2	3	4	5	6		1	2	3	4	5	6							1	2	3	4	5	6		1	2	3	4	5	6					
Noordbrabant	34	62	48	27	14	4	[1])3	26	38	19	17	23	4	1	—	—	2	—	—	56	45	26	14	6	—	—	26	16	14	7	5	5	1	—	1	—	—	17	90	107	74	41	20	4	3	52	54	33	24	28	9	2	—	1	2	—	17
Gelderland	31	64	83	36	18	14	[1])2	30	34	32	22	11	8	[1])5	—	—	—	—	—	40	54	37	25	5	5	—	16	16	13	12	6	4	—	—	4	1	—	—	71	118	120	61	23	19	2	46	50	45	34	17	12	5	—	4	1	—	—
Zuidholland	97	63	57	49	40	2	1	52	58	31	27	23	9	3	—	2	—	—	—	114	69	40	31	18	—	1	34	31	19	16	4	—	2	—	—	—	—	—	211	132	97	80	58	2	2	86	89	50	43	27	9	5	—	2	—	—	—
Noordholland	39	85	99	61	32	19	3	29	43	28	20	35	3	—	—	—	—	—	—	41	55	37	24	13	4	—	17	19	17	16	8	3	—	—	1	—	—	—	80	140	136	85	45	23	3	46	62	45	36	43	6	—	—	1	—	—	—
Zeeland	10	28	36	13	12	4	—	15	14	9	8	7	4	[2])2	—	1	—	—	—	19	15	11	4	3	—	—	4	4	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	29	43	47	17	15	4	-	19	18	14	10	7	4	2	—	1	—	—	—
Utrecht	8	24	20	9	10	3	[2])5	12	13	7	3	2	3	—	—	—	—	—	—	32	27	9	14	9	2	—	8	5	6	3	1	3	—	1	2	—	—	1	40	51	29	23	19	5	5	20	18	13	6	3	6	—	1	2	—	—	1
Friesland	56	82	37	10	9	7	—	46	48	17	18	5	6	—	—	—	—	—	—	60	40	14	11	4	1	—	14	9	4	5	2	—	—	—	—	—	—	—	116	122	51	21	13	8	-	60	57	21	23	7	6	—	—	—	—	—	—
Overijssel	12	75	42	23	10	6	4	24	28	21	12	7	1	—	—	—	—	—	—	16	17	13	5	3	1	1	1	8	3	5	1	1	—	—	—	—	—	—	28	92	55	28	13	7	5	25	36	24	17	8	2	—	—	—	—	—	—
Groningen	16	56	54	19	12	4	2	25	32	13	13	13	5	2	—	—	—	—	—	31	19	7	6	2	—	—	8	8	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	47	75	61	25	14	4	2	33	40	14	13	15	5	2	—	—	—	—	—
Drenthe	9	62	28	11	5	—	—	17	26	8	4	—	1	—	—	—	—	—	—	13	6	5	4	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	68	33	15	7	—	-	18	26	8	4	—	1	—	—	—	—	—	—
Limburg	9	45	36	23	5	1	1	2	17	20	10	6	1	2	—	1	1	—	—	12	32	10	9	4	1	—	10	10	13	9	4	—	—	—	3	1	—	1	21	77	46	32	9	2	1	12	27	33	19	10	1	2	—	4	2	—	1
Totaal op 1 Januari 1907	321	646	540	281	167	64	21	278	351	205	154	132	45	15	—	4	3	—	—	434	379	209	147	69	14	2	139	126	95	75	33	16	3	1	11	2	—	19	755	1025	749	428	236	78	23	417	477	300	229	165	61	18	1	15	5	—	19
Totaal op 1 Januari 1906	314	614	484	277	159	61	[3])19	318	376	220	164	140	53	[4])17	—	14	6	—	—	369	356	185	146	61	13	1	146	136	102	78	34	16	3	1	16	1	—	22	683	970	669	423	220	74	20	464	512	322	242	174	69	20	1	30	7	—	22
Vermeerdering	7	32	56	4	8	3	2	-40	-25	-15	-10	-8	-8	- 2	—	-10	-3	—	—	65	23	24	1	8	1	1	-7	-10	- 7	-3	-1	—	—	—	-5	1	—	-3	72	55	80	5	16	4	3	-47	-35	-22	-13	-9	-8	-2	—	— 15	— 2	—	— 3

[1]) 1 met 7 aanteekeningen. [2]) 1 met 8 aanteekeningen. [3]) 2 met 7 aanteekeningen. [4]) 2 met 7 aanteekeningen en 1 met 8 aanteekeningen.

De bevoegdheid van het onderwijzend personeel dat op 1 Januari 1907 aan het hoofd der scholen geplaatst was, wijst ook thans verbetering aan. Het aantal van hen die, behalve de hoofdakte, één of meer bijakten bezaten, vermeerderde sinds 1 Januari 1906 met 37 voor de openbare en met 37 voor de bijzondere scholen.

Waren dus op 1 Januari van het vorige jaar 4922 onderwijzers en onderwijzeressen aan het hoofd van scholen geplaatst, waarvan 60 of 1,22 pct. volgens de wet van 3 April 1806, hun aantal bedroeg op 1 Januari 1907, 5001, waarvan 40 of 0,80 pct. volgens de genoemde wet.

Onderwijzers niet in het bezit van den hoofdonderwijzersrang, die op 1 November 1880, uit kracht van artt. 20 of 51 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) aan het hoofd der school stonden, mogen volgens het bepaalde bij art. 91 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) die betrekking blijven waarnemen. Voorts kan, volgens alinea 2 van art. 23 of volgens alinea 3 van art. 58 van de wet tot regeling van het lager onderwijs, aan een onderwijzer niet in het bezit van den hoofdonderwijzersrang, doch niet langer dan voor zes maanden, de waarneming van het bestuur eener school worden toevertrouwd.

Het getal scholen aan welker hoofd bij het einde van 1906 zoodanige onderwijzers stonden is in het volgende overzicht vermeld:

Provinciën.	Hulponderwijzers of onderwijzers volgens de wetten van 1857 en 1878.	Onderwijzers. 3den rang.	Onderwijzers. 4den rang.	Totaal.
Noordbrabant .	8	2	—	10
Gelderland .	2	1	—	3
Zuidholland. .	1	—	—	1
Noordholland	—	—	—	—
Zeeland . . .	—	—	—	—
Utrecht . . .	—	—	—	—
Friesland. . .	2	—	—	2
Overijssel . .	2	—	—	2
Groningen . .	—	—	—	—
Drenthe . . .	5	—	—	5
Limburg . . .	—	2	—	2
Totaal. .	20	5	—	25

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal hoofden van openbare scholen aan het einde van 1906 werkzaam zonder bijstand van onderwijzers, in scholen met een aantal leerlingen tusschen:

Gemeenten.	40 en 50	50 en 60	60 en 70	70 en 80	80 en 90	90 en 100
Noordbrabant:						
Beers	—	1	—	—	—	—
Dinteloord	—	—	—	—	1	—
Dommelen	1	—	—	—	—	—
Lierop	—	—	—	1	—	—
St. Oedenrode	—	1	—	—	—	—
Zuidholland:						
Wassenaar	—	1	—	—	—	—
Friesland:						
Ameland	1	—	—	—	—	—
Overijssel:						
Ambt Hardenberg . . .	—	—	—	1	—	—
Hellendoorn	—	—	—	1	—	—
Groningen:						
Bierum	1	—	—	—	—	—
Drenthe:						
Norg	1	—	—	—	—	—
Odoorn	—	—	—	—	—	1
Limburg:						
Bingelrade	1	—	—	—	—	—
Mook	—	—	1	—	—	—
Obbicht c. a.	—	—	1	—	—	—
Ubach over Worms . . .	1	—	—	—	—	—
Totaal. . .	6	3	2	3	1	1
Op 1 Januari 1906. . .	8	2	1	1	1	—
Vermeerdering. . .	— 2	1	1	2	—	1

Het getal hoofden van scholen die zonder bijstand van onderwijzers in scholen met méér dan 40 leerlingen op 1 Januari 1907 werkzaam waren is dus in het afgeloopen jaar met 3 toegenomen en bedraagt alzoo 16 tegen 13 op 1 Januari 1906. Men dient evenwel in het oog te houden, dat aan deze 16 scholen het hoofd ten gevolge van vacatures niet door hulppersoneel werd bijgestaan.

Het volgend staatje geeft een overzicht van het aantal vacatures op 1 Januari 1907 in iedere provincie, vergeleken met dat op gelijk tijdstip van het vorige jaar.

Provinciën.	1 Januari 1907.	1 Januari 1906.	Vermeerdering.
Noordbrabant. . .	30	25	5
Gelderland	22	9	13
Zuidholland. . . .	63	36	27
Noordholland . . .	56	48	8
Zeeland	14	14	—
Utrecht	9	5	4
Friesland	12	10	2
Overijssel	19	11	8
Groningen	10	9	1
Drenthe	8	5	3
Limburg.	16	11	5

De volgende tabel geeft een overzicht van de gevallen, waarin op 1 Juli 1907 niet was voldaan aan de voorschriften van art. 24 der wet, wat betreft het daarbij voorgeschreven aantal onderwijzers bij openbare lagere scholen, met opgave van de redenen zooals die door het schooltoezicht zijn medegedeeld.

OORZAKEN.	Provinciën.											
	Noordbrabant.	Gelderland.	Zuidholland.	Noordholland.	Zeeland.	Utrecht.	Friesland.	Overijssel.	Groningen.	Drenthe.	Limburg.	Totaal.
Onwil of nalatigheid van het gemeentebestuur.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Geen ernstige pogingen van het gemeentebestuur; het uitloven van eene te geringe jaarwedde, enz.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
De geringe overschrijding van het getal leerlingen, waarvoor het door de wet gevorderd aantal onderwijzers aanwezig was	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
De geringe overschrijding van het getal leerlingen, waarvoor het door de wet gevorderd aantal onderwijzers aanwezig was, gepaard met een slechten financieelen toestand der gemeente	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
De geringe overschrijding van het getal leerlingen, waarvoor het door de wet gevorderd aantal onderwijzers aanwezig was, gepaard met het uitzicht dat door eene geopende of te stichten bijzondere school het aantal leerlingen beneden het maximum zal dalen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
De geringe overschrijding van het getal leerlingen, waarvoor het door de wet gevorderd aantal onderwijzers aanwezig was, gepaard met gebrek aan localiteit voor eene klasse meer	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Uitstel tot het betrekken van een in aanbouw zijnd of een te bouwen nieuw schoollokaal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ongunstige ligging der school, waardoor geen of geen geschikte sollicitanten zich aanmelden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Geen of geen geschikte sollicitanten.	2	—	—	—	—	—	1	1	1	1	2	8
Gewoon verloop der vacature (toevallige vacatures) . . .	10	4	16	43	7	—	11	15	7	9	6	128
Op 1 Juli 1907.	15	4	16	43	7	—	12	16	8	10	8	139
„ 1 „ 1906	9	10	6	29	3	—	5	17	6	20	4	109
„ 1 „ 1905	13	5	9	27	6	3	5	7	6	12	6	99
„ 1 „ 1904	8	12	24	18	4	2	17	8	15	6	4	118
„ 1 „ 1903	5	8	13	61	5	—	7	14	8	8	4	133
„ 1 „ 1902	3	2	7	6	4	5	5	8	13	14	19	86
„ 1 „ 1901	19	8	10	8	14	—	19	13	21	39	53	204
„ 1 „ 1900	16	3	2	7	11	—	14	8	9	32	24	126
„ 1 „ 1899	10	5	6	5	15	5	18	18	18	38	48	186
„ 1 „ 1898	28	8	11	6	13	5	17	23	15	39	55	220
„ 1 „ 1897	49	20	18	6	18	5	49	33	11	37	60	306
„ 1 „ 1896	63	18	16	10	20	5	63	37	50	45	59	386
„ 1 „ 1895	63	31	26	16	38	6	60	65	44	20	70	439

Ter verduidelijking van vorenstaande tabel volgt hier eene opgave van het aantal gevallen waarin op 1 Juli van voormelde jaren aan de voorschriften van art. 24 der wet, wat betreft het daarbij voorgeschreven aantal onderwijzers bij de openbare lagere scholen, niet was voldaan, na aftrek van het aantal toevallige vacatures, waarin op de gewone wijze is voorzien.

Op 1 Juli 1907.	8
„ 1 „ 1906	7
„ 1 „ 1905.	6
„ 1 „ 1904.	14
„ 1 „ 1903.	28
„ 1 „ 1902.	54
Op 1 Juli 1901.	168
„ 1 „ 1900.	107
„ 1 „ 1899.	158
„ 1 „ 1898.	179
„ 1 „ 1897.	248
„ 1 „ 1896.	314
„ 1 „ 1895.	339

De in bovenstaande tabel eerstvermelde vacature is die van onderwijzer aan de openbare lagere school te Rijswijk, provincie Noordbrabant.

Deze vacature is ontstaan 15 Januari 1906. Het gemeentebestuur heeft geene poging gedaan om er in te voorzien.

§ 10. BENOEMING, SCHORSING EN ONTSLAG VAN ONDERWIJZERS.

De volgende tabel bevat een overzicht van de gemeenten of afdeelingen van gemeenten waar vacatures van hoofd van eene school zijn ontstaan, van het aantal sollicitanten en van de wijze waarop in de vervulling is voorzien.

TABEL betreffende de benoeming van hoofden van scholen over het jaar 1906, overeenkomstig art. 29 der wet op het lager onderwijs in verband met het Koninklijk besluit van 17 December 1890 (Staatsblad n°. 184).

GEMEENTE.	Benaming en aard der school waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde: *a.* met vrije woning *b.* vergoeding voor huishuur	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht. art. 29, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.	Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
NOORD BRABANT.														
den Dungen	Gewoon lager	f 750 met *a*	geene	neen	met	zonder	—	12 na 1ste opr.	zonder	—	—	zonder	3	alphabetisch
Beugen	Idem	f 750 met *a*	„	„	„	„	—	15 „ „	„	—	—	„	3	„
Oventje, gem. Zeeland	Idem	f 750 met *a*	„	„	„	„	—	4 „ „	„	—	—	„	3	„
Hooghol, gem. Escharen	Idem	f 750 met *a*	„	„	„	„	—	5 „ „	„	—	—	„	3	„
Vortum	Idem	f 750 met *a*	„	„	„	„	—	5 „ „	„	—	—	„	3	„
Oss	Idem	f 1000 met *a* en f 50 voor vak l	akte l	„	„	„	—	12 „ „	„	—	—	„	3	1
Oudenbosch	Idem	f 1040 met *a*	„	„	„	„	—	19 „ „	„	—	—	„	7	alphabetisch
Roosendaal	Idem	f 1800 met *a*	akten l, m, n, p	ja	„	„	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	Idem	f 1500 met *a*	akten l, m, n	neen	„	„	—	5 „ „	„	—	—	„	3	1
Steenbergen	Idem	f 1200 met *a*	akte l	„	„	„	—	18 „ „	„	—	—	„	5	2
Huybergen	Idem	f 850 met *a*	geene	„	„	„	—	10 „ „	„	—	—	„	3	2
den Hout, gem. Oosterhout	Idem	f 800 met *a*	akte l	„	„	„	—	11 „ „	„	—	—	„	5	1
Roosendaal	Idem	f 1500 met *a*	„	„	„	„	—	14 „ „	„	—	—	„	4	2
Oosteind, gem. Oosterhout	Idem	f 800 met *a*	geene	„	„	„	—	13 „ „	„	—	—	„	6	5
Fijnaart	Idem	f 1000 met *a*	akte l	„	„	„	—	11 „ „	„	—	—	„	4	2
Putte	Idem	f 800 met *a*	„	„	„	„	—	7 „ „	„	—	—	„	3	eerst 1, die bedankte, daarna 3
Zegge, gem. Rucphen	Idem	f 800 met *a*	geene	„	„	„	—	2 „ „	„	—	—	„	2	2
Vlijmen	Idem	f 900 met *a*	akte l	„	„	„	—	9 „ „	„	—	—	„	4	alphabetisch
Genderen	Idem	f 800 met *a*	geene	„	„	„	—	3 „ „	„	—	—	„	3	„
Geldrop	Idem	f 950 met *a*	akte l, meerdere akten aanbeveling	„	„	„	—	9 „ „	„	—	—	„	4	„
Stiphout	Idem	f 750 met *a*	geene	„	„	„	—	7 „ „	„	—	—	„	3	1
Lieshout	Idem	f 750 met *a*	„	„	„	„	—	8 „ „	„	—	—	„	3	1
Lierop	Idem	f 750 met *a*	„	„	„	„	—	6 „ „	„	—	—	„	3	1
Gemert	Idem	f 850 met *a*	akten l en m	„	„	„	—	4 „ „	„	—	—	„	4	4
Gerwen, gem. Nuenen	Idem	f 750 met *a*	geene	„	„	„	—	5 „ „	„	—	—	„	3	2
Steensel, gem. Duizel c. a.	Idem	f 750 met *a*	„	„	„	„	—	6 „ „	„	—	—	„	3	3
GELDER LAND.														
Brummen	Gewoon lager	f 1200 met *a*	geene	neen	met	zonder	—	20 na 1ste opr.	zonder	—	—	zonder	3	eerst 1, die bedankte, daarna 2
Voorthuizen, gem. Barneveld	Idem	f 750 met *a*	„	„	„	„	—	18 „ „	„	—	—	„	3	alphabetisch
Apeldoorn	Idem	f 1075 met *a*	„	„	„	„	—	59 „ „	„	—	—	„	3	1

GEMEENTE.	Benaming en aard der school, waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde: *a.* met vrije woning *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht, art. 29, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.	Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
Stroe, gem. Barneveld	gewoon lager	f 750 met *a*	geene	neen	met	zonder	—	1 na 1ste opr.	zonder	—	—	zonder	1	1
Tiel, school D	idem	f 1350 met *a*	akten l, m, n	„	„	„	—	36 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Doornenburg, gem. Bemmel	idem	f 750 met *a*	geene	„	„	„	—	7 „ „ „	„	—	—	„	3	2
Lienden	idem	f 1000 met *a*	„	„	zonder	„	—	4 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Hatert, gem. Nijmegen	idem	f 1250 met *a*	„	„	met	„	—	103 „ „ „	„	—	—	„	4	4
Weurt, gem. Beuningen	idem	f 750 met *a*	„	„	„	„	—	8 „ „ „	„	—	—	„	5	2
Epse, gem. Gorssel	idem	f 900 met *a*	„	„	„	„	—	30 „ „ „	met	met 8 bevoegden	—	„	4	3
Huppel, gem. Winterswijk	idem	f 800 met *a*	„	„	„	„	—	11 „ „ „	zonder	—	—	„	5	4
Heelweg, gem. Wisch	idem	f 800 met *a* voorloopig met *b*	„	„	„	„	—	7 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Terborg, gem. Wisch	met uitgebreid leerplan	f 1100 met *a*	„	„	„	„	—	9 „ „ „	„	—	—	„	4	3
Haart, gem. Aalten	gewoon lager	f 750 met *a*	„	„	„	„	—	3 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Belbrum, gem. Eibergen	idem	f 800 met *a*	„	„	„	„	—	8 „ „ „	„	—	—	„	4	1
Wijnbergen, gem. Bergh	idem	f 800 met *a*	„	„	„	„	—	8 „ „ „	„	—	—	„	4	3
Lochem	idem	f 1200 met *a*	„	„	„	met	Oproeping van alléén hoofden van scholen	74 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Laren	idem	f 1050 met *a*	akte l	„	„	zonder	—	29 „ „ „	met	met 8 bevoegden	—	„	4	4
Eibergen	gewoon lager. In de avonduren de vakken l, m en n	f 1100 met *a*	akten l, m, n	„	„	„	—	4 „ „ „	zonder	—	—	„	3	2
Steenderen	met uitgebreid leerplan	—	—	ja	„	„	—	—	—	—	—	„	—	—
Dinxperlo	idem	f 1100 met *a*	geene	neen	„	„	—	4 na 3de opr.	zonder	—	–	„	3	2
Brinkheurne, gem. Winterswijk	gewoon lager	f 800 met *a*	„	„	„	„	—	15 „ „ „	„	—	—	„	5	4
Bronkhorst, gem. Steenderen	idem	f 750 met *a*	„	„	„	„	—	6 „ „ „	„	—	—	„	4	1
Haarlo, gem. Borculo	idem	f 800 met *a*	„	„	„	„	—	7 „ „ „	„	—	—	„	4	1
					ZUID		HOLLAND							
Vierpolders	openbare lagere school vakken a-k	f 800, 4 vijfj. verh. van f 50 vrije woning en tuin	—	—	met	zonder	—	20 na 1ste opr.	zonder	—	—	—	4	alphabetisch
Leerdam	idem n°. 2, vakken a-k en l, m, n, p	f 1200, 2 vijfj. verh. van f 100 vrije woning en tuin	vakken l, m, n, p	—	„	„	—	5 „ „ „	„	—	—	—	4	„
Hardinxveld	idem n°. 3, vakken a-k	f 850 en 4 vijfj. verh. van f 50 vrije woning en tuin	—	—	„	„	—	21 „ „ „	„	—	—	—	3	3
Dubbeldam	idem n°. 3, vakken a-k	f 950—f 1050 vrije woning en tuin	—	—	„	„	—	20 „ „ „	„	—	—	—	3	alphabetisch
Oostvoorne	idem n°. 2 (de Tinte), a-k	f 800—f 1000 vrije woning en tuin	—	—	„	„	—	6 „ „ „	„	—	—	—	3	„

GEMEENTE.	Benaming en aard der school waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde: *a.* met vrije woning; *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht art. 29, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.	Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
Zuidland	openbare lagere school vakken a-k en l	f 900—f 1100 + f 50 v. elke verpl. akte en f 25 v. elke niet verpl. akte, vrije woning en tuin.	vak l	—	met	zonder	—	3 na 1ste opr.	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
Heinenoord	idem n°. 2 a-k en l	f 750 + wett. verh. en f 100 v. vak l vrije woning en tuin	—	—	„	„	—	1 „ „ „ 6 „ 2de „	„	—	—	—	3	1
Maasdam	idem n°. 1 vakken a-k	—	—	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	idem n°. 3 a-k (Cillaarshoek)	f 800—f 1000 vrije woning en tuin	—	—	met	zonder	—	5 na 1ste opr.	zonder	—	—	—	3	3
Oud-Beijerland	openbare lagere school met meer uitgebreid leerplan (meer uitgebreid lager onderwijs) a-k, l, m, n, p	f 1500, 2 3-j. verh. v. f 100 vrije woning en tuin	vakken l, m, n, p	—	„	„	—	11 „ „ „	„	—	—	—	3	1
Noordwijk	school met uitgebreid leerplan te Noordwijk binnen	f 1200—f 1300 (2 verh. ad f 50) vrije woning	akten l, m, n, p	—	„	„	—	9 „ „ „	„	—	—	—	3	1
Bergambacht	openbare lagere school	f 950—f 1100 (3 verh. v. f 50) herh. ond. f 10 + f 0,60 per uur vrije woning	—	—	„	„	—	27 „ „ „	„	—	—	—	4	1
Gouda	eerste burgerschool voor jongens	—	vak l	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lekkerkerk	school voor meeruitgebreid lager onderwijs	f 1200 en f 225 vergoeding voor huishuur	akten l, m, n, p	—	met	zonder	—	7 na 1ste opr.	zonder	—	—	—	4	2
Gouda	school n°. 3 gewoon lager onderwijs	f 1200—f 1400 (4 verh. ad f 50) en f 300 vergoeding v. huish.	—	—	„	„	—	131 „ „ „	met	met alle	12	—	5	2
Hoogmade gem. Woubrugge	openbare lagere school	f 750 met vrije woning en tuin	—	—	„	„	—	6 „ „ „	zonder	—	—	—	4	1
Noorden	idem	f 900—f 1000 (2 verh. v. f 50) en vrije woning met tuin	—	—	„	„	—	9 „ „ „	„	—	—	—	3	1
Alblasserdam	school voor meer uitgebreid lager onderwijs	f 1050—f 1250 (4 verh. v. f 50) en f 250 vergoeding v. huish. Bij nieuwe opr. f 1300 met f 250 verg. v. huisb.	akten l, m, n, p	—	„	„	—	3 „ „ „ 10 „ 2de „	„	—	—	—	3	1
's Gravenhage Jan v. Gojenstr. 88	school voor gewoon lager onderwijs	—	—	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
's Gravenhage Ammunitiehaven 10	Idem	f 1700 *b* f 350	—	—	benoemd van de lijst van benoembaren	—	—	—	—	—	—	—	3	1
's Gravenhage Korte Lombardstraat n°. 11	school voor meer uitgebreid lager onderwijs	—	akte fransch en duitsch of engelsch	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Delft	school 1 B	—	—	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

GEMEENTE.	Benaming en aard der school, waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde: *a.* met vrije woning. *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht art. 29, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.	Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
Delft	school 1D	f 1300 met 3 5-j. verh. v. f 100 *b* f 300	—	—	met	zonder	—	83 na 1ste opr.	met doch niet ingevolge art. 29	met alle	Kon. besluit was niet van toepassing	—	4	3
Schipluiden	school in het dorp	f 950 met vrije woning	vak j	—	„	met	niet beneden 30 jaar	22 „ „ „	zonder	—	—	—	3	3
's Gravenzande	school te 's Gravenzande	—	—	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ridderkerk	openbare lagere school	f 1150 met vrije woning	—	—	met	zonder	—	25 na 1ste opr.	zonder	—	—	—	3	alphabetisch
Rotterdam	gew. lager onderwijs 2de klasse n. 7	f 1550 met vrije woning	—	—	zonder	„	—	—	„	—	—	—	3	„
Idem	idem 3de klasse n°. 57	f 1500, *b* f 300	—	—	„	„	—	—	„	—	—	—	3	„
Idem	idem 3de klasse n°. 46	f 1600, *b* f 300	—	—	„	„	—	—	„	—	—	—	3	„
Idem	idem 2de klasse n°. 11	f 1600, *b* f 300	—	—	„	„	—	—	„	—	—	—	3	„
Idem	idem 3de klasse n°. 34	f 1550 met vrije woning	—	—	„	„	—	—	„	—	—	—	3	„
Idem	idem 3de klasse n°. 19	f 1500, *b* f 300	—	—	„	„	—	—	„	—	—	—	3	„
Idem	idem 3de klasse n°. 74	f 1500 met vrije woning	—	—	„	„	—	—	„	—	—	—	3	„
Idem	idem 3de klasse n°. 75	f 1550, *b* f 300	—	—	„	„	—	—	„	—	—	—	3	„
Idem	meer uitgebreid lager onderwijs 2de klasse A n°. 5	f 2000 met vrije woning	—	—	met	„	—	14	met	met alle	7	zonder	4	1
Idem	idem 2de klasse A n°. 3	—	—	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	uitgebreid lager onderwijs 1ste klasse n°. 4	—	—	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	meer uitgebreid lager onderwijs 3de klasse n°. 6	—	—	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	uitgebreid lager onderwijs 2de klasse n°. 2	—	—	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	voortgezet gew. lager onderwijs 2de klasse	—	—	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
							NOORD HOLLAND.							
Texel	Oudeschild openbare lagere school	—	a-k	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	Hoorn openbaar	—	a-k	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	Zuid-Eierland openbare lagere school	f 800 vrije woning	a-k	—	met	—	—	5 na 1ste opr.	zonder	—	—	—	3	3
Heiloo	Heiloo openbare lagere school	f 800 vrije woning	a-k	—	„	—	—	27 „ „ „	„	—	—	—	5	2
Enkhuizen	kostelooze openbare lagere school	f 1000, *b* f 200	a-k	—	„	—	—	49 „ „ „	„	—	—	—	3	1
Zuid- en Noord-Schermer	Driehuizen openbare lagere school	f 950 met vrije woning	a-k	—	„	—	—	27 „ „ „	„	—	—	—	5	1
Hoorn	1ste burgerschool voor meisjes uitgebreid lager onderwijs	f 1400 + f 300 voor woning	a-o, q, t	—	„	—	—	8 „ „ „	„	—	—	—	3	1

GEMEENTE.	Benaming en aard der school waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde *a.* met vrije woning; *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht, art. 29 al. 7 der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.	Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden, die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
Zijpe	Schagerbrug openbare lagere school	f 1050 + vrije woning	a-l	—	met	—	—	9 na 1ste opr	zonder	—	—	—	3	1
Oude-Niedorp	openbare lagere school	f 850 + vrije woning	a-k	—	„	—	—	16 „ „ „	„	—	—	—	3	alphabetisch
den Helder	school n°. 8 uitgebreid lager onderwijs	f 1400—f 1700 + f 300 voor woning	a-l	—	„	—	—	19 „ „ „	„	—	—	—	3	1
Amsterdam	openbare lagere school 1ste klasse n°. 7	—	—	overplaatsing van n°. 34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	idem 1ste klasse n°. 6	f 1700, *b* f 500	—	—	met	zonder	—	133 na 1ste opr.	met	beperkt aantal	39	zonder	4	2
Idem	idem 1ste klasse n°. 15	f 1700, *b* f 500	—	—	„	„	—	133 „ „ „	„	„	39	„	3	1
Idem	idem 1ste klasse n°. 20	f 1700, *b* f 500	—	—	zonder	—	—	—	zonder	—	—	—	3	1
Idem	idem 1ste klasse n°. 24	f 1700, *b* f 500	—	—	„	—	—	—	„	—	—	—	3	1
Idem	idem 1ste klasse n°. 52	—	—	overplaatsing van n°. 20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	idem 1ste klasse n°. 83 (Lr. F F)	f 1700, *b* f 500	—	—	zonder	—	—	—	zonder	—	—	—	3	1
Idem	idem 1ste klasse n°. 100	—	—	overplaatsing n. 6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	idem 2de klasse Lr. V	—	—	overplaatsing van n°. 43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Weesp	idem Litt C	f 1600, *b* f 300	akten l, m, n en p	—	met	zonder	—	34 na 1ste opr.	met	beperkt aantal	7	zonder	3	2
Idem	idem Lett. B	f 1125 + vrije woning	—	—	„	„	—	68 „ „ „	zonder	—	—	—	5	1
Blaricum	openbare lagere school	f 825 vrije woning	—	—	zonder	—	—	—	„	—	—	—	3	1
Oosthuizen	dorp	f 1200 + 4 5-j. verh. ad f 50	—	—	met	zonder	—	40 na 1ste opr.	„	—	—	zonder	3	1
Weesperkarspel	openbare lagere school	f 1000 4 3-j. verh. ad f 50	—	—	„	„	—	56 „ „ „	„	—	—	„	3	2
Sloten	idem	f 1000	—	—	„	„	—	125 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Ransdorp	idem	f 900 3 5-j. verh. ad f 50	—	—	„	„	—	19 „ „ „	„	—	—	„	3	3
Nieuwendam	idem	f 1155	—	—	„	„	—	25 „ „ „	„	—		„	3	2
Haarlemmermeer	school n°. 9	—	—	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ilpendam	openbare lagere school	—	—	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jisp	idem	f 900 met 2 5-j. verh. ad f 50	—	—	met	zonder	—	18 na 1ste opr.	zonder	—	—	zonder	3	3
Zaandam	school aan het Rustenburg	—	—	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Haarlemmermeer	school n°. 7	f 1000	—	—	met	zonder	—	26 na 1ste opr.	zonder	—	—	zonder	3	1
Ilpendam	Purmerland	f 850 met 5 5-j. verh. ad f 50	—	—	„	„	—	18 „ „ „	„	—	—	„	3	2
Zaandam	school aan het Kalf	f 1250 met 4 5-j. verh. ad f 50	—	—	„	„	—	89 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Akersloot	openbare lagere school	f 850 met 5 5-j. verh. ad f 50	—	—	„	„	—	19 „ „ „	—	—	—	„	3	1

GEMEENTE.	Benaming en aard der school waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde: *a.* met vrije woning; *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht art. 29, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.	Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
Velsen	IJmuiderschool	—	—	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sloten	Sloterdijk	—	—	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
de Rijp	openbare lagere school	f 1150 met 3 5-j. verh. ad f 50 en f 100 v. ond. in vak 1	—	—	met	zonder	—	50 na 1ste opr.	zonder	—	—	zonder	3	2
						ZEELAND.								
Goes	meisjesschool voor uitgebreid lager onderwijs	f 1300, *b* f 300	het bezit v. akte v. ten minste 2 vreemde talen	—	„	—	—	11 na 1ste opr.	zonder	—	—	—	3	2
Elkerzee	dorpschool vakken a-k	f 800 met vrije woning	—	—	„	zonder	—	„	„	—	—	—	3	1
Rilland	Idem	f 800 met vrije woning	—	—	„	„	—	9 „ „ „	„	—	—	—	3	2
Ouwerkerk	Idem	f 950, *b* f 150	—	—	„	„	—	16 „ „ „	„	—	—	—	3	1
IJzendijke (kom)	gem. lager onderwijs school n°. 1	f 1150 met vrije woning	—	—	„	—	—	6 „ „ „	„	—	—	—	3	3
Middelburg	idem school B	f 1300, *b* f 300	—	—	„	—	—	48 „ „ „	„	—	—	—	3	2
Stoppeldijk	gem. lager onderwijs	f 900 met vrije woning	—	—	„	—	—	4 „ „ „	„	—	—	—	4	1
Clinge	idem	f 750 met vrije woning	—	—	„	—	—	5 „ „ „	„	—	—	—	3	2
Biggekerke	idem	f 950 met vrije woning	—	—	„	—	—	9 „ „ „	„	—	—	—	3	1
						UTRECHT								
Baarn	openbare lagere school Oosterschool	—	—	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	gem. lagere school Lage Vuursche	f 900 met 3 2-j. verh. ad f 200	—	—	met	zonder	—	96 na 1ste opr.	zonder	—	—	—	3	3
Lopik	gem. w. school Lopikerkapel	f 750	—	—	„	„	—	7 „ „ „	„	—	—	—	3	alphabetisch
Amersfoort	uitgebreid lager onderw. v. jongens Heerenstraat	*a* f 1800—f 2100	j, l, m n	—	„	„	—	41 „ „ „	„	—	—	—	3	3
Vreeland	gew. lagere school	f 750	—	—	„	„	—	18 „ „ „	„	—	—	—	4	alphabetisch
Ruwiel	idem Ter Aa	f 900	—	—	„	„	—	12 „ „ „	„	—	—	—	4	„
Kockengen	gew. lagere school	f 850	—	—	„	„	—	8 „ „ „	„	—	—	—	3	„
Amersfoort	Koningsstraat 3de soort gew. lager onderwijs	f 1500—f 1700 incl. verg. *b*	—	—	„	„	—	140 „ „ „	met	beperkt (39)	8	—	4	3
Utrecht	uitgebreid lager onderwijs meisjes. Puntenburg	f 1700—f 2200 *b* f 400	—	—	„	met minimumleeftijd 30 jaar	niet jonger dan 30 jaar.	42 „ „ „	zonder	—	—	—	3	2
Amerongen	gew. lager onderwijs Overberg n°. 2	f 750	—	—	„	zonder	—	14 „ „ „	„	—	—	—	4	1
						FRIESLAND.								
Leeuwarden	Britsum	f 1000 *a*	geene	—	met	zonder	—	30	met	met 11	7	zonder	3	1
Barradeel	Firdgum	850 *a*	„	—	„	„	—	22	zonder	—	—	„	4	alphabetisch
Idem	Wijnaldum	800 *a*	„	—	„	„	—	33	met	met 6	—	„	3	„
Franekeradeel	Peins	900 *a*	„	—	„	„	—	18	zonder	—	—	„	3	„

GEMEENTE.	Benaming en aard der school, waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde: *a.* met vrije woning; *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht, art. 29, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.	Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
Dantumadeel	Roodkerk	f 750 *a*	geene	—	met	zonder	—	17 na 1ste opr.	met	met 10	6	zonder	3	1
Achtkarspelen	Surhuisterveen	775 *a*	„	—	„	„	—	15 „ „ „	zonder	—	—	„	3	1
Idem	Twijzelerheide	775 *a*	„	—	„	„	—	5 „ „ „	„	—	—	„	4	1
Tietjerksteradeel	Witveen onder Oostermeer	850 *a*	„	—	„	„	—	8 „ „ „	„	—	—	„	4	1
Oostdongeradeel	Paesens	750 *a*	„	—	„	„	—	8 „ „ „	„	—	—	„	4	alphabetisch
Weststellingwerf	Oldeholtpa	850 *a*	„	—	„	„	—	34 „ „ „	met	met 6	—	„	3	1
Idem	Steggerda afd. Straatweg	750 *a*	„	—	„	„	—	25 „ „ „	„	met 20	10	„	5	1
Idem	Steggerda afd. Jokweg	750 *a*	„	—	„	„	—	17 „ „ „	„	met 17	10	„	4	1
Idem	Slijkenburg	850 *a*	„	—	„	„	—	5 „ „ „	zonder	—	—	„	3	1
Opsterland	Hemrik	750 *a*	„	—	„	„	—	19 „ „ „	met	met 17	9	„	5	1
Rauwerderhem	Irnsum	900 *a*	„	—	„	„	—	30 „ „ „	„	met 10	—	„	4	2
Wonseradeel	Idsegahuizen	850 *a*	„	—	„	„	—	9 „ „ „	zonder	—	—	„	5	alphabetisch
Ooststellingwerf	Fochteloo	750 *a*	„	—	„	„	—	9 „ „ „	met	met 6	—	„	3	2
Idem	Appelscha I	800 *b*	„	—	„	„	—	17 „ „ „	„	met 14	—	„	3	1
Wijmbritseradeel	Oudega	f 800 f 150 *b*	„	—	„	„	—	9 „ „ „	„	met 9	—	„	5	5
Wonseradeel	Exmorra	800 150 *b*	„	—	„	„	—	6 „ „ „	„	met 5	—	„	3	1
Idem	Zurich	—	„	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	„	—	—
OVER IJSSEL.														
Raalte	Dorp	f 1050 *a*	l, m	—	met	zonder	—	26 na 1ste opr.	met	met 12	—	zonder	3	1
Blokzijl	Blokzijl	1000 *a*	l	—	„	„	—	12 „ „ „	„	met 8	—	„	3	1
Zwolle	meisjesschool	2100 *a*	l, m, n	—	„	„	—	12 „ „ „	„	met 8		„	3	1
Stad-Vollenhove	school B uitgebreid lager onderwijs	1100 *a*	l, m, n	—	„	„	—	3 „ „ „	„	met 3	—	„	3	1
Ambt-Ommen	Nieuwebrug	—	geene	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	Beerze	750 *a*	„	—	met	zonder	—	7 na 1ste opr.	met	met 4	—	zonder	3	1
Giethoorn	Dwarsgracht	750 *a*	„	—	„	„	—	4 „ „ „	zonder	—	—	„	3	1
Tubbergen	Vasse	750 *a*	„	—	„	„	—	4 „ „ „	„	—	—	„	3	3
Idem	Reutum	f 750 f 150 *b*	„	—	„	„	—	5 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Hengelo	Woolde	1000 *a*	„	—	„	„	—	57 „ „ „	met	met 17	8	„	3	2
Hellendoorn	Egede	750 f 150 *b*	„	—	„	„	—	5 „ „ „	„	met 3	3	„	3	1
Stad-Almelo	school C	1200 *a*	„	—	„	„	—	81 „ „ „	zonder	—	—	„	3	1
Ootmarsum	Ootmarsum	800 f 150 *b*	l, m	—	„	„	—	3 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Deventer	school E	—	geene	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idem	school H	f 1500, *b* f 300 of *a*	„	—	met	zonder	—	121 na 1ste opr.	zonder	—	—	zonder	4	1
Idem	school I	1500 *a*	„	—	„	„	—	143 „ „ „	„	—	—	„	4	1
Markelo	Markelosche broek	750 f 150 *b*	„	—	„	„	—	6 „ „ „	„	—	—	„	4	3
Weerselo	Dulder	800 f 200 *b*	„	—	„	„	—	8 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Diepenveen	dorpsschool	750 *a*	„	—	„	„	—	59 „ „ „	met	met 26	9	„	3	2
Wierden	Ypelo	750 *a*	„	—	„	„	—	4 „ „ „	zonder	—	—	„	3	1
Haaksbergen	dorpsschool	1100 f 200 *b*	l of m	—	„	„	—	19 „ „ „	„	—	—	„	3	3
Enschedé	school 7	—	geene	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

GEMEENTE.	Benaming en aard der school, waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde: *a.* met vrije woning *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht, art. 29, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.	Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
						GRONINGEN.								
Bierum	Godlinze	f 750 *a*	geene	—	met	zonder	—	7	zonder	—	—	zonder	4	3
Delfzijl	Delfzijl uitgebreid lager onderwijs	--	l, m en n	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	„	—	—
Eenrum	Pieterburen	750 *a*	geene	—	met	zonder	—	8	zonder	—	—	„	6	1
Groningen	leerschool verbonden aan de gem. kweekschool voor onderwijzeressen	f 1700, f 400 *b*	„	—	„	„	—	13	„	—	—	„	3	1
Grijpskerk	Visvliet	f 750 *a*	„	—	„	„	—	5	„	—	—	„	3	1
Kantens	Kantens	900 *a*	l	—	„	„	—	3	„	—	—	„	3	1
Leek	Midwolde	750 *a*	geene	—	„	„	—	13	met	met 6	6	„	3	alphabetisch
Marum	Zevenhuizen	750 *a*	„	—	„	„	—	6	zonder	—	—	„	3	1
Oldehove-Grijpskerk	Gemeenschappelijke school te Kommerzijl	800 *a*	„	—	„	„	—	8	„	—	—	„	4	alphabetisch
Stedum	Westerembden	f 975, f 150 *b*	l, m n	—	„	„	—	5	„	—	—	„	3	3
Uithuizen	Uithuizen (Startweg)	f 800 *a*	geene	—	„	„	—	10	„	—	—	„	5	3
Zandt	Zijldijk	750 *a*	„	—	„	„	—	6	„	—	—	„	4	3
Zuidhorn	Noordhorn	1000 *a*	„	—	„	„	—	24	„	—	—	„	3	1
Bellingwolde	Westeinde	—	„	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	„	—	—
Idem	Rhederweg	750 *a*	„	—	met	zonder	—	13	zonder	—	—	„	4	2
Slochteren	Logeland	750 *a*	„	—	„	„	—	11	„	—	—	„	4	2
Idem	Slochteren—West	750 *a*	„	—	„	„	—	13	„	—	—	„	4	1
Wedde	Wedderveen	750 *a*	„	—	„	„	—	11	„	—	—	„	3	3
Beerta	Beerta—West	850 *a*	„	—	„	„	—	17	met	met 17	6	„	3	1
Idem	Kroonpolder	850 *a*	„	—	„	„	—	6	zonder	—	—	„	3	2
Veendam	Kleine laan	900 *a*	„	—	„	„	—	39	„	—	—	„	6	2
Finsterwolde	school voor gewoon en uitgebr. lager onderwijs	1400 *a*	l, m, p	—	„	„	—	13	„	—	—	„	5	2
Onstwedde	Onstwedde	750 *a*	geene	—	„	„	—	3	„	—	—	„	3	2
Idem	Vledderveen	750 *a*	„	—	„	„	—	6	„	—	—	„	4	2
Idem	Musselkanaal	—	„	overplaatsing	—	—	—	—	—	—	—	„	—	—
Idem	Alteveer	750 *a*	„	—	met	zonder	—	9	zonder	—	—	„	4	2
Vlagtwedde	Veelerveen	750 *a*	„	—	„	„	—	5	„	—	—	„	3	3
Sappemeer	Stationstraat	850 *a*	„	—	„	„	—	25	„	—	—	„	4	1
						DRENTHE								
Assen	school n°. 1.	f 1400, f 300 *b*	2 der vakken l, m en n	—	met	zonder	—	12	zonder	—	—	zonder	3	1
Beilen	Tiendeveen	f 750 *a*	geene	—	„	„	—	6	„	—	—	„	3	2
Emmen	Amsterdamsche veld	750 *a*	„	—	„	„	—	3	„	—	—	„	3	3
Idem	Bargercompascuum	750 *a*	„	—	„	„	—	4	„	—	—	„	3	1
Idem	Barger-Oosterveen-Zwartemeer	750 *a*	„	—	„	„	—	6	„	—	—	„	6	1
Idem	Emmercompascuum I	750 *a*	„	—	„	„	—	12	met	met 12	6	„	3	1
Idem	Emmer-Erf-Scheidenveen	750 *a*	„	—	„	„	—	13	zonder	—	—	„	3	1

GEMEENTE.	Benaming en aard der school waar de vacature is ontstaan.	Uitgeloofde jaarwedde: *a.* met vrije woning; *b.* vergoeding voor huishuur.	Eischen van bevoegdheid behalve de wettelijke voorschriften.	Overplaatsing zonder voordracht art. 29, al. 7, der wet.	*Met* of *zonder* oproeping van bevoegden.	Oproeping *met* of *zonder* beperkende voorwaarden.	Welke beperkende voorwaarden.	Aantal bevoegden die zich opgaven zonder oproeping of na de 1ste, 2de en 3de oproeping.	*Met* of *zonder* vergelijkend onderzoek.	Vergelijkend onderzoek met een beperkt getal of met alle bevoegden.	Aantal bevoegden, die in het geval van art. 9 van het Kon. besluit aan het 2de gedeelte van het onderzoek deelnamen.	Met of zonder vernieuwde oproeping, art. 14 Kon. besluit.	Getal bevoegden op de voordracht geplaatst.	Plaats van den benoemde op de voordracht.
Emmen	Ericaschen weg	f 750 *a*	geene	—	met	zonder	—	14	zonder	—	—	zonder	4	3
Hoogeveen	Alteveer	750 *a*	„	—	„	„	—	6	„	—	—	„	3	1
Odoorn	Exloo	750 *a*	„	—	„	„	—	15	„	—	—	„	4	2
Idem	1ste Exloërmond (West)	750 *a*	„	—	„	„	—	5	„	—	—	„	3	1
Idem	Odoornerveen-Zuideinde	750 *a*	„	—	„	„	—	11	„	—	—	„	3	2
Idem	Valtherveen	750 *a*	„	—	„	„	—	5	„	—	—	„	3	1
Oosterhesselen	Gees	750 *a*	„	—	„	„	—	6	„	—	—	„	4	4
de Wijk	Koekange	925 *a*	1	—	„	„	—	9	„	—	—	„	3	1
Idem	de Stapel	925 *a*	1	—	„	„	—	6	„	—	—	„	3	2
Zuidwolde	Linde	750 *a*	geene	—	„	„	—	5 na 1ste, 12 na 2de opr.	„	—	—	„	4	1

LIMBURG

Jabeek	met uitgebreid leerplan	f 750 *a*	geene	neen	met	zonder	—	3 na 1ste opr.	zonder	—	—	zonder	3	alphabetisch
Obbicht, gemeente Obbicht c. s.	gewoon lager	750 *a*	„	„	„	„	—	9 „ - „	„	—	—	„	4	2
Voerendaal	met uitgebreid leerplan	f 750 + f 50 *a*	akte m	„	„	„	—	4 „ „ „	„	—	—	„	4	1
Brunssum	gewoon lager	f 750 + f 100 voor akte m *a*	geene	„	„	„	—	3 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Voerendaal	met uitgebreid leerplan	f 750 + f 50 *a*	akte m	„	„	„	—	3 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Ell, gem. Hunsel	gewoon lager	f 750 *a*	geene	„	„	„	—	7 „ „ „	„	—	—	„	3	1
Baexem	idem	750 *a*	„	„	„	„	—	7 „ „ „	„	—	—	„	3	alphabetisch
Sevenum	idem	f 850 + f 50 voor akte l *a*	„	„	„	„	—	9 „ „ „	„	—	—	„	3	„
Tegelen	met uitgebreid leerplan	f 1200 *a*	akten l, m, n	„	„	„	—	11 „ „ „	„	—	—	„	3	„
Heijen, gem. Bergen	gewoon lager	—	—	ja	„	„	—	—	—	—	—	—	—	—
Velden, gem. Arcen c. a.	idem	—	geene	neen	„	„	—	5 na 1ste opr.	zonder	—	—	zonder	3	1

Uit vorenstaande tabel blijkt, dat er waren 246 vacatures.

In 33 werd voorzien door overplaatsing, met toepassing van art. 29, 7de lid, der wet.

Voor 200 vacatures had eene oproeping van bevoegden plaats; voor 13 werd dit achterwege gelaten.

Het aantal sollicitanten voor de vacatures, waarvoor eene oproeping van bevoegden heeft plaats gehad, bedroeg:

voor	1 vacature	1
„	1 „	2
„	11 vacatures	3
„	10 „	4
„	19 „	5
„	18 „	6
„	12 „	7
„	11 „	8
„	15 „	9
„	3 „	10
„	9 „	11
„	8 „	12
„	7 „	13
„	4 „	14
„	4 „	15
„	2 „	16
„	4 „	17
„	6 „	18
„	6 „	19
„	3 „	20
„	1 vacature	21
„	2 vacatures	22
„	1 vacature	24
„	4 vacatures	25
„	2 „	26
„	3 „	27
„	1 vacature	29
„	3 vacatures	30
„	1 vacature	33
„	2 vacatures	34
„	1 vacature	36
„	1 „	39
„	1 „	40
„	1 „	41
„	1 „	42
„	1 „	48
„	1 „	49
„	1 „	50
„	1 „	56
„	1 „	57
„	2 vacatures	59
„	1 vacature	68
„	1 „	74
„	1 „	81
„	1 „	83
voor	1 vacature	89
„	1 „	96
„	1 „	103
„	1 „	121
„	1 „	125
„	1 „	131
„	2 vacatures	133
„	1 vacature	140
„	1 „	143

In 32 gevallen werd een vergelijkend onderzoek gehouden; in 181 gevallen werd de voordracht opgemaakt zonder vergelijkend onderzoek.

96 malen werd n°. 1 van de voordracht benoemd, 42 malen n°. 2, 27 malen n°. 3, 6 malen n°. 4, 2 malen n°. 5; in 40 voordrachten waren de namen van de sollicitanten in alphabetische volgorde geplaatst.

De aanvangsjaarwedden, verbonden aan de betrekking van hoofd eener school, waarin in 1906 is voorzien, bedroegen boven en behalve het genot van vrije woning of vergoeding bij gemis daarvan:

71	van f	750	2	tusschen f	750	en f	800
25	„	800	19	„	800	„	900
13	„	900	9	„	900	„	1000
11	„	1000	6	„	1000	„	1100
5	„	1100	5	„	1100	„	1200
10	„	1200	2	„	1200	„	1300
3	„	1300	1	„	1300	„	1400
4	„	1400	—		—		—
9	„	1500	3	„	1500	„	1600
3	„	1600	—		—		—
8	„	1700	—		—		—
2	„	1800	—		—		—
1	„	2000	—		—		—
1	„	2100	—		—		—

Rechtstreeks overeenkomstig eigen verzoek (art. 30*a*, der wet) werden ontslagen in:

Noordbrabant	93	onderwijzers en onderwijzeressen
Gelderland	172	„ „ „
Zuidholland	267	„ „ „
Noordholland	228	„ „ „
Zeeland	65	„ „ „
Utrecht	50	„ „ „
Friesland	143	„ „ „
Overijssel	110	„ „ „
Groningen	118	„ „ „
Drenthe	91	„ „ „
Limburg	63	„ „ „
te zamen	1400	tegenover 1079 in 1905.

Krachtens art. 30*b* werd op voordracht van burgemeester en wethouders of van den districts-schoolopziener, ontslag verleend aan 2 hoofden van scholen. In beide gevallen was het ontslag eervol.

Krachtens art. 30*c* werd op voordracht van burgemeester en wethouders of van den arrondissements-schoolopziener, ontslag verleend aan 31 onderwijzers en onderwijzeressen, waarbij 4 niet eervol.

In 2 van die gevallen is, krachtens art. 30, 3de lid, door Gedeputeerde Staten den onderwijzer de bevoegdheid tot het geven van onderwijs ontnomen.

Schorsing, overeenkomstig art. 31, werd 9 maal toegepast.

Van de bevoegdheid, hun verleend bij art. 32, is door Gedeputeerde Staten in 1906 geen gebruik gemaakt.

Art. 57 der wet is in 1906 door Gedeputeerde Staten éénmaal toegepast.

Achter dit verslag zijn de volgende Koninklijke besluiten geplaatst omtrent geheele of gedeeltelijke vernietiging van gemeenteraadsbesluiten in zake benoeming en ontslag van onderwijzers:

N°. 1 van bijlage **HH**.
Koninklijk besluit van 22 Maart 1906 (*Staatsblad* n°. 51) tot vernietiging van een gedeelte der Verordening tot regeling van het openbaar lager onderwijs in de gemeente Uithuizen.

N°. 2 van bijlage **HH**.
Koninklijk besluit van 30 April 1906 (*Staatsblad* n°. 102) tot schorsing van het besluit van den raad der gemeente Valkenburg, waarbij is benoemd een derde onderwijzer aan de openbare lagere school aldaar.

N°. 3 van bijlage **HH**.
Koninklijk besluit van 6 Juli 1906 (*Staatsblad* n°. 161) tot vernietiging van twee besluiten van raad der gemeente Valkenburg voor zoover die betreffen de intrekking van eene benoeming van een onderwijzer aan eene openbare lagere school aldaar en benoeming van een onderwijzer aan die school.

N°. 4 van bijlage **HH**.
Koninklijk besluit van 11 Juli 1906 (*Staatsblad* n°. 202) tot schorsing van een besluit van den raad der gemeente Rheden, waarbij eene onderwijzeres is benoemd aan de openbare lagere school n°. 2 te Velp.

N°. 5 van bijlage **HH**.
Koninklijk besluit van 11 Juli 1906 (*Staatsblad* n°. 203), tot schorsing van een besluit van den raad der gemeente Rheden, waarbij eene onderwijzeres is benoemd aan de openbare lagere school n°. 1 te Velp.

N°. 6 van bijlage **HH**.
Koninklijk besluit van 22 October 1906 (*Staatsblad* n°. 267), tot verlenging van de schorsing van vorenbedoeld besluit van den raad der gemeente Rheden tot benoeming van eene onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 2 te Velp.

N°. 7 van bijlage **HH**.
Koninklijk besluit van 22 October 1906 (*Staatsblad* n°. 268), tot verlenging der schorsing van vorenbedoeld besluit van den raad der gemeente Rheden tot benoeming van een onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 1 te Velp.

N°. 8 van bijlage **HH**.
Koninklijk besluit van 9 November 1906 (*Staatsblad* n°. 280), tot vernietiging van een besluit van den raad der gemeente Rheden, voor zoover daarbij is bepaald, dat een eventueel door eene onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 2 te Velp aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvrage om ontslag uit hare betrekking.

N°. 9 van bijlage **HH**.
Koninklijk besluit van 9 November 1906 (*Staatsblad* n°. 281), tot vernietiging van een besluit van den raad der gemeente Rheden, voor zoover daarbij is bepaald, dat een eventueel door eene onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 1 te Velp aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvrage om ontslag uit hare betrekking.

§ 11. INKOMSTEN VAN DE ONDERWIJZERS.

De inkomsten welke de onderwijzers genoten van het Rijk en de gemeenten, over 1906, zijn in het volgend overzicht vermeld.

ONDERWERPEN.	Noordbrabant.	Gelderland.	Zuidholland.	Noordholland.	Zeeland.	Utrecht.	Friesland.	Overijssel.	Groningen.	Drenthe.	Limburg.	Totaal.
a. *Van het Rijk.*												
Jaarwedden bij de Rijks- lagere scholen	—	—	—	—	—	—	f 3 098,60	f 3 188,80	—	f 10 098,38	—	f 16 385,78
Jaarwedden bij de Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen en daaraan verbonden leerscholen	—	f 66 116,12	—	f 33 851,61	f 31 779,44	—	—	32 707,29	f 31 632,08	—	f 38 585,37⁵	234 671,91⁵
Toelagen bij de Rijksnormaallessen tot opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen	f 46 512,44⁵	37 935,30⁵	f 76 824,70	39 248,84⁵	40 861,71⁵	f 19 873,16⁵	32 818,44⁵	34 030,16	28 403,95	20 092,32⁵	26 660,61⁵	403 261,67
Totaal in 1906	f 46 512,44⁵	f 104 051,42⁵	f 76 824,70	f 73 100,45⁵	f 72 641,15⁵	f 19 873,16⁵	f 35 917,04⁵	f 69 926,25	f 60 036,03	f 30 190,70⁵	f 65 245,99	f 654 319,36⁵
b. *Van de gemeenten.*												
Jaarwedden van de hoofden van scholen	f 327 191,00⁵	f 404 395,67⁵	f 739 385,85	f 721 023,32⁵	f 168 529,81⁵	f 151 818,86⁵	f 332 262,68⁵	f 276 458,59⁵	f 260 056,04⁵	f 150 441,21	f 170 277,06	f 3 701 840,13
Jaarwedden van de onderwijzers en onderwijzeressen	448 744,59⁵	916 082,45	3 129 767,34	3 402 345,54	397 524,98	536 566,04⁵	554 270,44	686 060,54⁵	643 552,00	264 365,39⁵	312 104,33⁵	11 291 383,66⁵
Gratificatiën aan het onderwijzend personeel	1 316,78	2 825,33⁵	2 720,07	6 721,32	2 004,91⁵	473,83⁵	760,00	655,25	3 472,71	820,42⁵	788,94⁵	22 559,58⁵
Belooning voor het geven van herhalingsonderwijs, bedoeld bij art. 27, 1ste lid, der wet op het lager onderwijs	25 991,11	34 520,64	100 975,94⁵	103 777,99	14 799,95	23 260,08⁵	27 888,95	23 377,47	24 581,28	17 217,55⁵	5 118,51	401 509,48⁵
Tegemoetkoming in de huishuur, bedoeld bij art. 26, 8ste lid, der wet op het lager onderwijs	9 744,00	23 052,44	60 018,65⁵	23 873,38	10 988,95	8 329,51⁵	14 335,01	20 308,39⁵	10 677,89⁵	5 508,64	7 694,07⁵	194 530,95⁵
Totaal in 1906	f 812 987,49	f 1 380 876,54	f 4 032 867,86	f 4 257 741,55⁵	f 593 848,61	f 720 448,34⁵	f 929 517,08⁵	f 1 006 860,25⁵	f 942 339,93	f 438 353,22⁵	f 495 982,92⁵	f 15 611 823,82
c. *Aandeel in de schoolgelden, door de onderwijzers genoten*	f 388,70	—	f 124,23	f 168,30	—	f 269,91⁵	—	—	f 40,00	—	—	f 991,14⁵
Algemeen totaal in 1906	f 859 888,63⁵	f 1 484 927,96⁵	f 4 109 816,79	f 4 331 010,31	f 666 489,76⁵	f 740 591,42⁵	f 965 434,13	f 1 076 786,50⁵	f 1 002 415,96	f 468 543,93	f 561 228,91⁵	f 16 267 134,33
„ „ „ 1905	846 957,48	1 456 286,09⁵	3 996 320,07⁵	4 261 434,72⁵	652 914,04	704 930,47	957 146,97	1 064 805,86⁵	976 499,05	455 880,73⁵	544 975,51⁵	15 918 151,02
Vermeerdering	12 931,15⁵	f 28 641,87	f 113 496,71⁵	f 69 575,58⁵	f 13 575,72⁵	f 35 660,95⁵	f 8 287,16	f 11 980,64	f 25 916,91	f 12 663,19⁵	f 16 253,40	f 348 983,31

De uitgaven voor bezoldiging van de onderwijzers bij het openbaar onderwijs bedroegen in 1906 f 348 983,31 meer dan in het vorige jaar.

De Rijksuitgaven verminderden met f 8 693,10⁵, de gemeentelijke uitgaven vermeerderden met f 357 927,04⁵, terwijl het aandeel in de schoolgelden door de onderwijzers genoten, met f 250,63 verminderden.

De gemeentelijke uitgaven vermeerderden in:

Noordbrabant met	f	12 717,02⁵
Gelderland	„	28 254,07⁵
Zuidholland	„	125 867,18
Noordholland	„	70 385,14⁵
Zeeland	„	4 924,91⁵
Utrecht	„	36 802,23⁵
Friesland	„	9 306,74⁵
Overijssel	„	11 524,67
Groningen	„	28 374,05⁵
Drenthe	„	12 144,85
Limburg	„	17 626,15
	f	357 927,04⁵

Krachtens art. 38, 2de lid, der wet werd in 1906 aan 94 onderwijzers door Gedeputeerde Staten vrijstelling verleend van het verbod tevens andere ambten of bedieningen te bekleeden of te gedoogen, dat te hunnen huize handel of nering gedreven of eenig beroep uitgeoefend worde door de leden van hun gezin, namelijk in:

Noordbrabant	8
Gelderland	12
Zuidholland	7
Noordholland	6
Zeeland	22
Utrecht	6
Friesland	10
Overijssel	3
Groningen	15
Drenthe	1
Limburg	4

Die vrijstellingen betroffen de hierna vermelde ambten of bedieningen.

Noordbrabant.

Agent van eene levensverzekering;
boekhouder bij een schoenenfabrikant;
reserve-tweede-luitenant bij de landweer;
kassier bij eene boerenleenbank (aan 2 onderwijzers);
agent van eene brandverzekeringmaatschappij;
secretaris van eene afdeeling van de Vereeniging tot bevordering der bijenteelt in Nederland en van secretaris van eene afdeeling van den Noordbrabantschen Christelijken Boerenbond.

Voorts werd aan een onderwijzer vergund te gedoogen, dat te zijnen huize door zijne echtgenoote het beroep van costumenaaister wordt uitgeoefend.

Gelderland.

Secretaris en ontvanger van een buitenpolder;
administreerend kerkvoogd der Ned. Hervormde kerk;
kassier van eene boerenleenbank (aan 3 onderwijzers);
koster bij de Ned. Hervormde gemeente;
opzichter eener begraafplaats;
secretaris eener onderlinge verzekering;
notabel der Ned. Hervormde gemeente:
ontvanger van een dorpspolder;
koster en voorlezer bij de Ned. Hervormde gemeente;
lid van den voogdijraad.

Zuidholland.

Secretaris-penningmeester van een polder;
secretaris van een polder;
kerkvoogd der Ned. Hervormde gemeente;
organist der Ned. Hervormde gemeente;
voorlezer der Ned. Hervormde gemeente;
kerkelijk ontvanger der Ned. Hervormde gemeente;
diaken der Ned. Hervormde gemeente.

Noordholland.

Gewachtigde voor de ontvangst der Hondsboschlasten;
voorzanger der Hervormde gemeente en secretaris-penningmeester van de banne Scharwoude;
ontvanger bij de Ned. Hervormde gemeente;
kassier van de boerenleenbank;
secretaris-penningmeester van een polder;
lid van het algemeen armbestuur.

Zeeland.

Secretaris van het muziekkorps „Harmonie" te Biervliet en secretaris van de Vereeniging „Uit voorzorg" tot geldelijke uitkeering bij verlies van varkens aldaar;
agent van den voogdijraad (aan 7 onderwijzers);
organist bij de Ned. Hervormde gemeente;
kassier van eene coöperatieve boerenspaar- en leenbank;
beambte, belast met het bijhouden van het bevolkingsregister en kerkelijk ontvanger en koster bij de Ned. Hervormde gemeente;
kassier van eene coöperatieve boerenleenbank;
kassier-boekhouder van eene coöperatieve boerenleenbank;

kassier van eene boerenleenbank en secretaris van een boerenbond;
ontvanger-griffier van een polder;
kerkelijk ontvanger bij de Ned. Hervormde gemeente;
secretaris-ontvanger bij de Ned. Hervormde gemeente;
agent van eene verzekeringsmaatschappij;
organist bij de Ned. Hervormde gemeente;
reserve-tweede-luitenant bij de landweer;
secretaris-penningmeester van een Godshuis;
secretaris-penningmeester van een weeshuis.

Utrecht.

Kassier van eene coöperatieve boerenleenbank (aan 4 onderwijzers);
reserve-tweede-luitenant der infanterie;
opzichter eener begraafplaats;
penningmeester van een waterschap.

Friesland.

Kerkvoogd der Ned. Hervormde gemeente (aan 2 onderwijzers);
organist in de Ned. Hervormde gemeente (aan 2 onderwijzers);
voorzanger en secretaris-penningmeester der Ned. Hervormde gemeente;
boekhouder van een polder;
secretaris-ontvanger van een waterschap en administrateur van de kerkvoogdij;
kassier-boekhouder van eene coöperatieve voorschot- en spaarbank (aan 2 onderwijzers);
boekhouder bij het burgerlijk armbestuur.

Overijssel.

Kassier van een boerenleenbank;
agent van eene brandwaarborgmaatschappij.
Voorts is aan een onderwijzer de vrijstelling van het verbod verleend om te wonen in het huis, waar zijn vader het tappersbedrijf in niet alcoholische dranken enz. uitoefent.

Groningen.

Organist bij de Ned. Hervormde gemeente (aan 3 onderwijzers);
koster en organist bij de Ned. Hervormde gemeente (aan 2 onderwijzers);
koster, organist en voorlezer bij de Ned. Hervormde gemeente;
organist, voorlezer en voorzanger bij de Ned. Hervormde gemeente;
voorzanger en koster bij de Ned. Hervormde gemeente;
koster, organist, voorzanger en voorlezer bij de Ned. Hervormde gemeente (aan 2 onderwijzers);
kerkvoogd bij de Ned. Hervormde gemeente;
ouderling bij de Ned. Hervormde gemeente;
voorzitter van eene landbouwvereeniging;
boekhouder bij een onderling veefonds;
secretaris-boekhouder van een waterschap.

Drenthe.

Kassier van eene boerenleenbank.

Limburg.

Agent van eene brandwaarborgmaatschappij;
agent van eene maatschappij van levensverzekering en lijfrente;
kassier van eene boerenleenbank;
Voorts is aan eene onderwijzeres vrijstelling verleend van het verbod om te gedoogen, dat haar echtgenoot bekleedt de nevenbediening van agent van eene verzekeringsmaatschappij.

Met inbegrip van vorenbedoelde bedroeg het aantal onderwijzers aan wie de vrijstelling van het verbod was verleend op het einde van 1906 in:

Noordbrabant	39
Gelderland	163
Zuidholland	129
Noordholland	140
Zeeland	138
Utrecht	52
Friesland	216
Overijssel	100
Groningen	177
Drenthe	46
Limburg	27

Achter dit verslag zijn de volgende beslissingen geplaatst omtrent beroepen tegen besluiten van Gedeputeerde Staten in zake regeling van de jaarwedden van onderwijzers:

N° 4 van bijlage **FF**.
Koninklijk besluit van 14 April 1906 n°. 49, tot regeling van de jaarwedden van het onderwijzend personeel aan de openbare lagere scholen in de gemeente Borculo.

N°. 5 van bijlage **FF**.
Koninklijk besluit van 18 April 1906 n°. 46, tot regeling van de jaarwedde van eene onderwijzeres aan de openbare lagere school te Lemiers, gemeente Vaals.

N°. 6 van bijlage **FF**.
Koninklijk besluit van 14 Juli 1906 n°. 33, tot niet ontvankelijk verklaring van het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Goes tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de verordening, regelende het onderwijzend personeel aan de openbare lagere scholen en zijne bezoldiging in die gemeente.

N°. 7 van bijlage **FF**.
Koninklijk besluit van 18 Juli 1906 n°. 52, tot ongegrondverklaring van het beroep, ingesteld door een onderwijzer van bijstand aan de openbare lagere school te Vijlen, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, waarbij is goedgekeurd het besluit van den raad der gemeente Vaals, tot regeling van zijne jaarwedde.

N°. 8 van bijlage **FF**.
Koninklijk besluit van 27 Juli 1906 n°. 70, tot regeling van de jaarwedde van het hoofd der 1ste openbare school te Vaals.

N°. 9 van bijlage **FF**.
Koninklijk besluit van 12 October 1906 n°. 30, tot regeling van de jaarwedde van den onderwijzer van bijstand aan de openbare lagere school te Waubach, gemeente Ubach-over-Worms.

N°. 10 van bijlage **FF**.
Koninklijk besluit van 15 October 1906 n°. 48, tot regeling van de jaarwedde van het hoofd der openbare lagere school te Heer.

N°. 11 van bijlage **FF**.
Koninklijk besluit van 26 November 1906 n°. 46, tot regeling van de jaarwedde van het hoofd der openbare lagere school in de gemeente Best.

N°. 12 van bijlage **FF**.
Koninklijk besluit van 3 December 1906 n°. 36, tot ongegrondverklaring van het beroep, ingesteld door onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen in de gemeente Rheden tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderlend, waarbij is goedgekeurd de verordening regelende eenige gevolgen van ongesteldheid of ziekte van personeel bij het openbaar lager onderwijs in die gemeente.

De volgende tabel bevat een overzicht van de jaarwedden van het onderwijzend personeel dat op 1 Januari 1907 aan het hoofd der openbare school geplaatst was. Met „jaarwedde" wordt hier bedoeld de vaste jaarwedde, genoemd in art. 26 der wet op het lager onderwijs. Eventueele vergoeding voor huishuur, wegens het gemis eener vrije woning is hierin niet begrepen.

PROVINCIËN.	f 750—f 799	f 800—f 849	f 850—f 899	f 900—f 949	f 950—f 999	f 1000—f 1049	f 1050—f 1099	f 1100—f 1149	f 1150—f 1199	f 1200—f 1249	f 1250—f 1299	f 1300—f 1399	f 1400—f 1499	f 1500—f 1599	f 1600—f 1799	f 1800—f 1999	f 2000—f 2199	f 2200—f 2399	f 2400—f 2599	f 2600—f 2799	Totaal.
Noordbrabant	27	32	25	35	71	34	21	17	5	14	3	8	8	11	7	2	2	—	—	—	322
Gelderland	23	42	32	32	80	34	27	19	18	16	9	10	7	11	10	12	4	3	1	—	390
Zuidholland	5	11	13	13	37	37	26	43	18	28	4	24	17	36	73	68	20	24	13	1)4	514
Noordholland	1	15	8	32	33	57	16	26	8	27	6	12	22	10	50	62	94	7	9	1	496
Zeeland	5	13	9	20	39	17	9	13	4	11	—	7	5	2	6	—	1	1	1	—	163
Utrecht.	2	5	5	9	13	15	12	7	1	3	1	3	6	12	5	9	5	5	1	—	119
Friesland	27	31	31	29	74	50	35	12	9	8	5	8	4	10	5	1	1	—	1	—	341
Overijssel	27	30	17	18	43	32	17	13	9	15	1	10	17	5	6	2	2	—	1	—	265
Groningen	29	27	27	19	67	14	23	12	5	7	1	7	2	17	7	1	—	1	—	—	266
Drenthe	40	19	20	12	52	4	6	3	2	3	5	1	3	1	—	—	—	—	—	—	171
Limburg	22	16	26	29	46	15	8	3	3	4	—	3	—	2	2	—	—	—	1	—	180
Totaal . . .	208	241	213	248	555	309	200	168	82	136	35	93	91	117	171	157	129	41	28	5	3227
Totaal op 1 Januari 1906 .	219	237	224	260	625	315	168	151	61	141	28	81	83	120	175	155	120	38	30	5	3236
Vermeerdering. . .	—11	4	—11	—12	—70	— 6	32	17	21	— 5	7	12	8	— 3	— 4	2	9	3	— 2	—	— 9

1) Hierbij één met f 3100.

Inkomsten van f 700 tot f 1000 per jaar werden genoten in het tijdvak van:

1887—1891	door	gemiddeld	64	pct.	der schoolhoofden.
1892—1896	„	„	63	„	„ „
1897—1901	„	„	60	„	„ „

Inkomsten (1) van f 750 tot f 1000 per jaar, werden genoten in

1902	door	1446	of ruim	45½	pct.	der schoolhoofden.
1903	„	1251	„ „	39	„	„ „
1904	„	1238	„ „	38½	„	„ „
1905	„	1565	„	48,36	„	„ „
1906	„	1465	„	45,40	„	„ „

(1) Tot en met het jaar 1904 werden hierin opgenomen de bedragen welke eventueel werden genoten wegens het geven van herhalingsonderwijs.

Inkomsten van f 750 tot f 799 van f 800 tot 899 en van f 900 tot f 999 werden in 1906 genoten door 6,45 pct., 14,07 pct., en 24,88 pct. van de schoolhoofden; in 1905 door 6,77 pct., 14,25 pct. en 27,35 pct.

Het aantal van hen die inkomsten van f 1000 of meer genoten bedroeg in 1906, 1762 of 54,60 pct. tegen 51,64 pct. in het vorige jaar.

Thans volgt hier eene tabel bevattende een overzicht van de jaarwedden in verband met den diensttijd der hoofden van openbare scholen, op 1 Januari 1907. Als diensttijd is in aanmerking genomen de tijd in vasten dienst doorgebracht *als hoofd*, zoowel aan openbare als aan bijzondere lagere scholen.

Diensttijd in volle jaren.	f 750—f 799.	f 800—f 849.	f 850—f 899.	f 900—f 949.	f 950—f 999.	f 1000—f 1049.	f 1050—f 1099.	f 1100—f 1149.	f 1150—f 1199.	f 1200—f 1249.	f 1250—f 1299.	f 1300—f 1399.	f 1400—f 1499.	f 1500—f 1599.	f 1600—f 1799.	f 1800—f 1999.	f 2000—f 2199.	f 2200—f 2399.	f 2400—f 2599.	f 2600—f 2799.	Totaal.
Minder dan 5 jaar . . .	208	105	51	36	18	18	9	9	2	18	2	3	8	26	45	13	3	1	—	—	575
5—9 jaar.	—	136	44	59	26	27	13	18	13	8	—	13	9	18	33	17	21	3	2	—	460
10—14 jaar	—	—	118	58	31	41	20	21	12	17	5	13	9	11	28	26	25	6	2	—	443
15—19 jaar.	—	—	—	94	51	40	17	18	8	11	9	12	10	11	18	26	19	10	2	(1)2	358
20—29 jaar.	—	—	—	1	229	87	69	43	27	46	11	27	30	28	28	43	45	14	11	1	740
30—39 jaar.	—	—	—	—	155	72	59	52	18	30	5	20	21	17	13	29	11	7	11	2	522
40 jaar en meer	—	—	—	—	45	24	13	7	2	6	3	5	4	6	6	3	5	—	—	—	129
Totaal . .	208	241	213	248	555	309	200	168	82	136	35	93	91	117	171	157	129	41	28	5	3227

1) Een onderwijzer met f 3100.

De volgende tabel geeft een overzicht van de jaarwedden (1) der onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen, op 1 Januari 1907.

Provinciën	f 500—f 549.	f 550—f 599.	f 600—f 649.	f 650—f 699.	f 700—f 799.	f 800—f 899.	f 900—f 999.	f 1000—f 1099.	f 1100—f 1199.	f 1200—f 1299	f 1300—f 1399.	f 1400—f 1499.	f 1500—f 1599.	f 1600—f 1699.	f 1700—f 1799.	f 1800—f 1899.	f 1900—f 1999.	Totaal.
Noordbrabant.																		
Onderwijzers	95	82	63	72	100	48	32	19	11	10	—	—	1	—	—	—	—	533
Onderwijzeressen. . .	29	20	12	4	26	4	8	1	4	1	—	1	—	—	—	—	—	110
Gelderland.																		
Ouderwijzers	83	90	65	55	183	84	88	37	34	20	16	6	1	—	—	—	—	762
Onderwijzeressen. . .	102	93	68	43	95	34	17	18	5	6	3	—	—	—	—	—	—	484
Zuidholland.																		
Onderwijzers	98	139	113	77	266	220	218	217	187	177	125	120	68	9	16	—	(2) 2	2052
Onderwijzeressen. . .	99	160	167	99	179	133	106	96	63	27	18	5	6	5	4	—	—	1167
Noordholland.																		
Onderwijzers	9	50	64	41	158	167	203	163	243	112	140	164	177	49	3	2	—	1745
Onderwijzeressen. . .	14	105	116	127	245	169	131	115	108	46	27	81	37	1	—	—	—	1322
Zeeland.																		
Onderwijzers	58	40	36	29	106	46	20	29	9	1	—	2	—	—	—	—	—	376
Onderwijzeressen. . .	41	36	16	20	34	11	5	4	5	6	1	1	—	—	—	—	—	180
Utrecht.																		
Onderwijzers	25	17	21	21	40	42	77	35	15	18	19	21	12	2	1	—	—	366
Onderwijzeressen. . .	27	16	27	22	40	22	33	11	5	7	4	3	2	1	—	—	—	220
Friesland.																		
Onderwijzers	61	46	39	26	105	58	37	32	13	3	4	2	1	—	—	—	—	427
Onderwijzeressen. . .	57	83	54	37	57	17	13	3	2	1	—	—	—	—	—	—	—	324
Overijssel.																		
Onderwijzers	68	54	39	35	124	71	73	50	56	8	2	—	—	—	—	—	—	580
Onderwijzeressen. . .	57	57	49	24	54	35	20	10	5	2	—	2	—	—	—	—	—	315
Groningen.																		
Onderwijzers	70	55	36	19	127	46	53	22	18	36	5	1	—	—	—	—	—	488
Onderwijzeressen. . .	67	58	67	34	53	19	43	12	8	1	4	—	—	—	—	—	—	366
Drenthe.																		
Onderwijzers	68	18	19	20	62	28	15	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	237
Onderwijzeressen. . .	95	46	18	14	13	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	191
Limburg.																		
Onderwijzers	82	53	49	61	75	38	19	9	3	1	4	1	—	—	—	—	—	395
Onderwijzeressen. . .	9	21	15	7	6	7	5	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	75
To- Onderwijzers . .	717	644	544	456	1346	848	835	619	590	386	315	317	260	60	20	2	2	7961
taal Onderwijzeressen	597	695	609	431	802	455	381	272	206	98	58	94	45	7	4	—	—	4754
Algemeen totaal. .	1314	1339	1153	887	2148	1303	1216	891	796	484	373	411	305	67	24	2	2	12715
Totaal 1 Jan. 1906. .	1510	1306	1172	961	2090	1328	1077	890	752	444	418	308	249	63	17	2	2	12589
Vermeerdering. .	—196	33	—19	—74	58	—25	139	1	44	40	—45	103	56	4	7	—	—	126

(1) Met „jaarwedde" wordt hier bedoeld de vaste jaarwedde genoemd in art. 26 der wet op het lager onderwijs. Eventueele tegemoetkoming in de huishuur is er *niet* in begrepen,

(2) Een onderwijzer met f 2050.

Blijkens dit overzicht geniet het meerendeel der onderwijzers en onderwijzeressen eene jaarwedde tusschen f 500 en f 1000 nl. 67,71 pct. van de onderwijzers en 83,51 pct. van de onderwijzeressen.

Inkomsten van f 500 — f 599 werden genoten door 17,10 pct., die van f 600 — f 699 door 12,56 pct., die van f 700 — f 799 door 16,91 pct. die van f 800 — f 899 door 10,65 pct., die van f 900 — f 999 door 10,49 pct. van de onderwijzers.

Voor de onderwijzeressen waren deze percentages onderscheidenlijk 27,20, 21,85, 16,87, 9,57, en 8,01.

32,29 pct. van de onderwijzers en 16,49 pct. van de onderwijzeressen genoten eene jaarwedde van f 1000 of meer.

Thans volgt hier eene tabel waarin een overzicht wordt gegeven van de jaarwedden, in verband met den diensttijd der onderwijzers en onderwijzeressen van de openbare lagere scholen op 1 Januari 1907. Als diensttijd is in aanmerking genomen de tijd in vasten dienst doorgebracht aan openbare en aan bijzondere lagere scholen, zoowel in de hoedanigheid van hoofd der school als in die van onderwijzer tot bijstand van het hoofd.

Diensttijd in volle jaren.	f 500—f 549.	f 550—f 599.	f 600—f 649.	f 650—f 699.	f 700—f 799.	f 800—f 899.	f 900—f 999.	f 1000—f 1099.	f 1100—f 1199.	f 1200—f 1299.	f 1300—f 1399.	f 1400—f 1499.	f 1500—f 1599.	f 1600—f 1699.	f 1700—f 1799.	f 1800—f 1899.	f 1900—f 1999.	Totaal.
Minder dan 5 jaar.																		
Onderwijzers	716	413	246	99	189	98	23	2	5	1	—	—	—	—	—	—	—	1792
Onderwijzeressen.	597	492	294	170	184	55	35	7	5	1	—	—	—	—	—	—	—	1840
5—9 jaar.																		
Onderwijzers	1	230	158	185	257	279	233	119	126	47	11	1	1	1	—	—	—	1649
Onderwijzeressen.	—	203	202	146	282	181	109	59	17	16	4	—	—	—	—	—	—	1219
10—14 jaar.																		
Onderwijzers	—	1	138	48	114	131	139	127	100	102	54	28	10	1	2	—	—	995
Onderwijzeressen.	—	—	110	47	121	90	87	51	46	21	15	20	1	2	—	—	—	611
15—19 jaar.																		
Onderwijzers	—	—	2	124	95	110	130	116	125	89	110	108	36	6	4	—	(1) 1	1056
Onderwijzeressen.	—	—	3	67	70	60	74	52	57	29	7	32	11	1	—	—	—	463
20—29 jaar.																		
Onderwijzers	—	—	—	—	492	148	212	168	149	113	105	139	113	24	8	2	1	1674
Onderwijzeressen	—	—	—	1	138	64	72	90	65	25	25	33	22	2	4	—	—	541
30—39 jaar.																		
Onderwijzers	—	—	—	—	161	64	78	60	66	29	28	26	78	25	4	—	—	619
Onderwijzeressen.	—	—	—	—	5	5	4	12	16	6	7	9	9	2	—	—	—	75
40 jaar en meer.																		
Onderwijzers	—	—	—	—	38	18	20	27	19	5	7	15	22	3	2	—	—	176
Onderwijzeressen.	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	5
Totaal Onderwijzeressen	717	644	544	456	1346	848	835	619	590	386	315	317	260	60	20	2	2	7961
Totaal Onderwijzers	597	695	609	431	802	455	381	272	206	98	58	94	45	7	4	—	—	4754
Algemeen totaal	1314	1339	1153	887	2148	1303	1216	891	796	484	373	411	305	67	24	2	2	12715

(1) met f 2050.

De volgende tabel geeft een overzicht van de jaarwedden in verband met den diensttijd der onderwijzers en onderwijzeressen van bijstand welke ingevolge het 3de lid van art. 24 der wet tot regeling van het lager onderwijs op 1 Januari 1907 aan de scholen aanwezig waren.

Diensttijd in volle jaren.	f 700—f 799.	f 800—f 899.	f 900—f 999.	f 1000—f 1099.	f 1100—f 1199.	f 1200—f 1299.	f 1300—f 1399.	f 1400—f 1499.	f 1500—f 1599.	f 1600—f 1699.	f 1700—f 1799.	f 1800—f 1899.	f 1900—f 1999.	Totaal.
Minder dan 5 jaar.														
Onderwijzers	23	7	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	32
Onderwijzeressen	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
5—9 jaar														
Onderwijzers	52	65	18	10	6	5	—	—	—	—	—	—	—	156
Onderwijzeressen.	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
10—14 jaar														
Onderwijzers	—	42	26	18	10	26	6	8	3	—	—	—	—	139
Onderwijzeressen.	—	—	—	1	3	—	—	—	—	1	—	—	—	5
15—19 jaar.														
Onderwijzers	—	38	53	30	18	31	41	39	10	1	1	—	—	262
Onderwijzeressen	—	1	1	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	5

Diensttijd in volle jaren.	f 700—f 799.	f 800—f 899.	f 900—f 999.	f 1000—f 1099.	f 1100—f 1199.	f 1200—f 1299.	f 1300—f 1399.	f 1400—f 1499.	f 1500—f 1599	f 1600—f 1699.	f 1700—f 1799.	f 1800—f 1899.	f 1900—f 1999.	Totaal.
20—29 jaar.														
Onderwijzers	—	—	79	65	43	46	36	72	63	9	4	1	—	418
Onderwijzeressen	—	—	—	—	1	—	4	3	3	—	1	—	—	12
30—39 jaar.														
Onderwijzers	—	—	22	26	19	11	14	21	50	11	2	—	—	176
Onderwijzeressen	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	—	—	—	5
40 jaar en meer.														
Onderwijzers	—	—	7	11	7	4	4	12	20	1	1	—	—	67
Onderwijzeressen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal Onderwijzers	75	152	206	160	104	123	101	152	146	22	8	1	—	1 250
Totaal Onderwijzeressen	3	2	1	1	5	1	4	7	3	3	1	—	—	31
Algemeen totaal	78	154	207	161	109	124	105	159	149	25	9	1	—	1 281
Totaal 1 Januari 1906	88	162	245	146	117	110	114	137	130	21	7	1	—	1 278
Vermeerdering	—10	— 8	—38	15	—8	14	—9	22	19	4	2	—	—	3

De volgende tabel geeft een overzicht van de jaarwedden, in verband met den diensttijd der onderwijzers en onderwijzeressen, met uitzondering van die vermeld in de vorige tabel, welke op 1 Januari 1907 in het bezit van de hoofdakte waren.

Diensttijd in volle jaren.	f 600—f 649.	f 650—f 699.	f 700—f 799.	f 800—f 899.	f 900—f 999.	f 1000—f 1099.	f 1100—f 1199	f 1200—f 1299.	f 1300—f 1399.	f 1400—f 1499.	f 1500—f 1599.	f 1600—f 1699.	f 1700—f 1799.	f 1800—f 1899.	f 1900—f 1999.	Totaal.
Minder dan 5 jaar.																
Onderwijzers	59	56	134	83	21	2	4	1	—	—	—	—	—	—	—	360
Onderwijzeressen	7	16	40	43	33	5	4	—	—	—	—	—	—	—	—	148
5—9 jaar.																
Onderwijzers	2	74	124	184	203	107	118	42	11	1	1	1	—	—	—	868
Onderwijzeressen	1	10	47	56	68	58	17	14	4	—	—	—	—	—	—	275
10—14 jaar.																
Onderwijzers	—	—	55	57	86	102	89	76	48	20	7	1	2	—	—	543
Onderwijzeressen	—	—	10	12	29	22	26	20	15	19	1	1	—	—	—	155
15—19 jaar.																
Onderwijzers	—	—	26	39	50	75	101	56	69	69	26	5	3	—	(1) 1	520
Onderwijzeressen	—	—	—	9	11	17	25	26	6	32	11	—	—	—	—	137
20—29 jaar.																
Onderwijzers	—	—	1	52	49	50	73	63	68	67	48	15	4	1	1	492
Onderwijzeressen	—	—	—	4	8	12	14	12	11	29	19	2	3	—	—	114
30—39 jaar.																
Onderwijzers	—	—	—	18	11	13	15	14	14	5	28	14	2	—	—	134
Onderwijzeressen	—	—	—	—	—	1	4	4	7	5	7	1	—	—	—	29
40 jaar en meer.																
Onderwijzers	—	—	—	5	5	4	4	—	2	3	2	2	1	—	—	28
Onderwijzeressen	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	3
Totaal Onderwijzers	61	130	340	438	425	353	404	252	212	165	112	38	12	1	2	2945
Totaal Onderwijzeressen	8	26	97	124	149	116	90	76	43	85	40	4	3	—	—	861
Algemeen totaal	69	156	437	562	574	469	494	328	255	250	152	42	15	1	2	3806
Totaal op 1 Jan. 1906	91	190	433	606	504	493	450	305	288	171	118	41	10	1	2	3703
Vermeerdering	—22	—34	4	—44	70	—24	44	23	—33	79	34	1	5	—	—	103

(1) Een met f 2050.

§ 12. PENSIOENEN EN WACHTGELDEN DER ONDERWIJZERS.

Gedurende 1906 werden de volgende pensioenen verleend:

in:	aan hoofden van scholen.	aan onderwijzers en onderwijzeressen.
Noordbrabant	6	3
Gelderland	11	12
Zuidholland	16	19
Noordholland	9	15
Zeeland	5	5
Utrecht	3	5
Friesland	8	6
Overijssel	10	6
Groningen	12	9
Drenthe	3	—
Limburg	5	5
	88	85

Het bedrag der pensioenen, in 1906 toegekend, was voor de hoofden van openbare scholen:

1	tusschen	f	200	en f	300
1	„		300	„	400
1	„		400	„	500
2	„		600	„	700
40	„		700	„	800
5	van		800		
11	tusschen		800	„	900
3	„		900	„	1000
2	van		1000		
4	tusschen		1000	„	1100
2	van		1100		
2	tusschen		1100	„	1200
1	van		1200		
2	tusschen		1200	„	1300
2	„		1300	„	1400
1	van		1400		
2	tusschen		1400	„	1500
1	„		1500	„	1600
2	„		1600	„	1700
2	„		1800	„	1900
1	„		1900	„	2000

De aan de openbare onderwijzers en onderwijzeressen verleende pensioenen bedroegen:

1	beneden	f	100		
15	tusschen		200	en f	100
1	van		200		
14	tusschen	f	200	en f	300
10	„		300	„	400
8	„		400	„	500
2	van		500		
12	tusschen		500	„	600
1	van		600		
7	tusschen		600	„	700
5	„		700	„	800
3	„		800	„	900
2	van		900		
2	tusschen		900	„	1000
2	van		1000		

In 1906 werden aan 2 onderwijzers van bijzondere lagere scholen pensioen toegekend: de pensioenen bedroegen tusschen f 100 en f 200.

Aan pensioenen van gewezen onderwijzers bij openbare lagere scholen is over 1906 eene som van f 724 612,51[5] en aan pensioenen van gewezen onderwijzers bij bijzondere lagere scholen eene som van f 144,66 uitbetaald.

Krachtens art. 43 der wet op het lager onderwijs wordt als bijdrage voor pensioen door de openbare onderwijzers jaarlijks betaald twee ten honderd van de jaarwedde aan hunne betrekking verbonden.

Die bijdragen maakten in 1906 te zamen een bedrag uit van f 298 417,74 en waren over de verschillende provinciën verdeeld als volgt:

Noordbrabant	f 16 499,26
Gelderland	27 645,97[5]
Zuidholland	73 925,79
Noordholland	80 042,44
Zeeland	11 687,21[5]
Utrecht	13 505,12
Friesland	18 251,21[5]
Overijssel	19 907,16[5]
Groningen	18 232,00
Drenthe	8 663,66
Limburg	10 057,90

De bijdragen voor pensioen van de onderwijzers aan bijzondere lagere scholen en bijzondere kweekscholen, ingevolge art. 69 der wet op het lager onderwijs, bedroegen in 1906 in totaal f 94 967,68.

Krachtens art. 41 der wet op het lager onderwijs werd in 1906 wachtgeld verleend aan 1 hoofd en 12 onderwijzers.

Voor wachtgeld, krachtens voormeld wetsartikel verleend, is in 1906 in het geheel f 11 656,46[5] uitgegeven.

---

§ 13. OPLEIDING VAN ONDERWIJZERS EN ONDERWIJZERESSEN.

I.

Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen.

Gedurende den cursus 1906—1907 kwamen in het onderwijzend personeel bij de Rijkskweekscholen en daaraan verbonden leerscholen de veranderingen voor in het volgende overzicht vermeld.

Rijkskweekschool te	Betrekking.	Overleden of op verzoek eervol ontslagen.	Benoemd.
Haarlem	onderwijzer bij de kweekschool	—	W. Kraak
Middelburg	„ „ „ „	A. Broers	E. P. Zandijk
Groningen	„ „ „ „	—	J. H. van der Veen
Maastricht	„ „ „ leerschool	J. T. A. van de Wall	P. W. M. Voncken

In het volgende overzicht is vermeld het aantal kweekelingen bij elke Rijkskweekschool, het getal van hen die aan het akte-examen deelnamen, van hen die daarbij slaagden, van hen die tusschentijds en bij het einde van den cursus de kweekschool verlieten, alsmede de uitslag van de gehouden toelatingsexamens voor den nieuwen cursus, welke is aangevangen in Mei 1907.

GETAL DER KWEEKELINGEN,

Rijkskweekscholen ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen.	bij den aanvang van den cursus 1906-1907, in de:				die aan de akte-examens in 1907 deelnamen.	die in het bezit der akte werden gesteld.	die gedurende den cursus 1906-1907 tusschentijds de kweekschool verlieten, of, krachtens art. 33 der Regelen, werden verwijderd.	die bij het einde van den cursus de kweekschool verlieten.	die na zich voor het toelatingsexamen voor den cursus 1907-1908 te hebben aangemeld zijn opgekomen.	die zijn afgekeurd.	die tot den nieuwen cursus, aanvangende in Mei 1907, werden toegelaten.	die in Mei 1907 niet tot eene hoogere klasse konden overgaan.	die bij het begin van den cursus 1907-1908 aan de kweekschool waren geplaatst, in de:			
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.									1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	4de klasse.
Apeldoorn	20	20	21	21	21	20	—	20	161	—	21	2	21	20	22	20
Nijmegen	21	21	21	19	19	13	2	18	68	3	20	—	20	22	19	21
Haarlem	23	23	20	21	21	18	—	19	87	11	20	3	21	24	21	22
Middelburg.	23	19	15	18	18	14	—	15	51	4	20	2	22	21	19	18
Deventer	21	20	22	20	19	19	1	19	51	3	21	3	22	21	20	21
Groningen	20	22	19	18	18	17	—	18	77	3	20	—	20	20	22	19
Maastricht	20	25	15	20	19	18	6	19	48	2	21	7	25	19	18	14
Totaal . . .	148	150	133	137	135	119	9	128	543	26	143	17	151	147	141	135

Tot toelichting van dit overzicht zij vermeld, dat in Mei 1906, bij den aanvang van den cursus, 568 kweekelingen aan de 7 Rijkskweekscholen waren geplaatst.

Door 135 kweekelingen werd in 1907 deelgenomen aan het examen ter verkrijging van de akte bedoeld in art. 77, onder *a*, der wet op het lager onderwijs, van wie 119 die akte verwierven.

Naar aanleiding van eene oproeping meldden zich voor de toelatingsexamens voor den cursus 1907-1908 aan:

te Apeldoorn	163	adspiranten
„ Nijmegen	68	„
„ Haarlem	91	„
„ Middelburg	55	„
„ Deventer	55	„
„ Groningen	88	„
„ Maastricht	54	„
te zamen . . .	574	jongelieden.

31 adspiranten kwamen niet op, 26 werden lichamelijk ongeschikt bevonden, zoodat 517 aan het examen deelnamen; 143 werden toegelaten.

Bij elke kweekschool werden, evenals ten vorigen jare, 20 Rijkstoelagen van f 300 voor huisvesting en verpleging beschikbaar gesteld.

Van de kweekelingen die in 1907 de akte van bekwaamheid als onderwijzer of onderwijzeres verwierven, zijn velen reeds, voor vast of voor tijdelijk, geplaatst aan eene openbare of aan eene bijzondere school; sommigen bleven deelnemen aan de gymnastiekcursussen, welke aan 4 van de Rijkskweekscholen voor onderwijzers worden gegeven of aan den teekencursus bij de Rijkskweekschool te Deventer. Eenige vervullen hunne dienstplichten als milicien.

Volgens den rooster voor den cursus 1906—1907 was het aantal uren dat ieder van de kweekelingen wekelijks in de verschillende vakken onderwijs ontving, geregeld als in de tabel op de volgende bladzijde is aangegeven.

LEERVAKKEN.	GETAL UREN 'S WEEKS VOOR IEDER LEERVAK BESTEMD, TE																											
	Apeldoorn.				Nijmegen.				Haarlem.				Middelburg.				Deventer.				Groningen.				Maastricht.			
	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.
Nederlandsche taal (lezen, taalkunde, stijl en letterkunde).	5½	6	5½	5½	6	7	6	8	5	5	7	7	7	6	5	5	5	6	6	6	9	7	6	6	5	6	6	6
Schrijven	1	½	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1	1	1
Geschiedenis (vaderlandsche en algemeene)	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	4	2	2	2	2	3	3	2	3	4	3	3	2	2	2	2	2
Aardrijkskunde (wis-, natuur- en staatkundige, kaartschetsen). . .	3	2	2	3	2	2	2	2	4	4	5	4	2	2	3	3	3	3	3	3	2	2	2	3	2	2	3	3
Rekenen	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3	2	2	2	3	3	3	6
Kennis der natuur (natuurlijke historie, natuurkunde, scheikunde) .	3	2	3	3	2	3	3	2	3	3	3	2	2	2	4	2	3	5	4	4	3	3	3	3	2	3	4	3
Zang en toonkunst.	3	3	3	2½	4	3	4	4	3½	3½	3½	3½	3	3	3	3	2½	2½	3½	2½	3	3	5	5	4	4	3	3
Opvoeding en onderwijs	½	2	2	2	—	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	3	1	2	2	2	—	3	2	2	1	2	2	2
Teekenen	2	2	2	2	4	2	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	4	2	2	4	2	2	2	2	3	3	2	3
Wiskunde (stel- en meetkunde) . .	1	2	2	2	2	2	2	1	4	4	2	3	2	2	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	4	4	4	2
Gymnastiek	2	2	3	3	3	3	5	5	4	4	4	4	2	3	3	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Fransche taal.	2	2	2	2	3	3	2	2	3	2	2	2	4	3	2	1	2	2	2	2	3	2	2	2	3	2	2	2
Hoogduitsche taal	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	—	—	—	—	3	2	1	1	2	2	2	2	1	2	2	2
Engelsche taal	—	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	2	1	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—
Tuin- en landbouw.	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Anatomie, physiologie, gezondheidsleer.	—	—	—	1	—	—	1	2	—	1	1	1	—	—	—	1	—	—	2	1	—	—	1	2	—	—	1	1
Handenarbeid (Slöjd)	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	4	4	2	2	3	4	—	—	—	—	3	3	3	3	—	—	—	—
Vrouwelijke handwerken.	3	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal. . .	33	34½	35½	37	34	36	40	40	43½	43½	46½	47½	39	39	39	37	35½	36½	36½	35½	39	38	39	39	33	37	38	38

Het onderwijs, volgens dien rooster verstrekt, heeft hoofdzakelijk de theoretische opleiding ten doel gehad. Overeenkomstig art. 39, alinea 1, van de regelen voor de Rijkskweekscholen vastgesteld bij Koninklijk besluit van 21 Mei 1891 (*Staatsblad* n°. 97) is ook voor de practische opleiding van de kweekelingen, voor zoover zij daarvoor in de termen vielen, zooveel mogelijk zorg gedragen.

Het gedrag van de kweekelingen was over het algemeen zeer bevredigend. Hun vlijt en hunne vorderingen waren over het algemeen zeer voldoende.

De gezondheidstoestand der kweekelingen was bevredigend. Slechts weinige kweekelingen moesten tot herstel van gezondheid bij hunne ouders verpleegd worden.

De huisvesting en verpleging van de kweekelingen in de kosthuizen kon voldoende genoemd worden.

Het getal leerlingen bij de leerschool bedroeg gemiddeld te

Apeldoorn	236
Nijmegen	195
Haarlem	249
Middelburg	280
Deventer	270
Groningen	196
Maastricht	295

Het onderwijs aan deze scholen wordt blijkbaar zeer op prijs gesteld, daar de aanvragen om plaatsing de beschikbare plaatsen in den regel verre overtreffen.

In het volgend overzicht is de toestand van de cursussen voor de opleiding van gymnastiek-onderwijzers vermeld, welke aan de Rijkskweekscholen te Nijmegen, Haarlem, Deventer en Maastricht zijn verbonden.

Cursus, verbonden aan de kweekschool te:	Getal leerlingen bij den aanvang van den cursus in 1906 waren geplaatst in de				Gedurende den cursus 1906—1907 verlieten de lessen				Gedurende den cursus 1906—1907 werden toegelaten				Tot den cursus 1907—1908 werden toegelaten				Uitslag der akte-examens in 1907.	
	1e klasse		2e klasse		1e klasse		2e klasse		1e klasse		2e klasse		1e klasse		2e klasse			
	kweekelingen.	extraneï.	kweekelingen.	extraneï.	kweekelingen.	extraneï.	kweekelingen.	extraneï.	kweekelingen.	extraneï.	kweekelingen.	extraneï.	kweekelingen.	extraneï.	kweekelingen.	extraneï.	Getal deelnemers.	Getal geslaagden.
Nijmegen	10	—	5	—	—	—	1	—	—	—	—	1	11	—	10	1	4	1
Haarlem	20	5	12	1	—	3	1	—	—	1	—	2	22	5	13	1	18	13
Deventer	10	—	12	—	4	—	4	—	—	—	—	—	10	—	6	—	7	6
Maastricht	15	—	8	—	1	—	—	—	—	—	—	—	17	—	14	—	8	8
Totaal	45	5	37	1	5	3	6	—	—	1	—	3	60	5	43	2	37	28
Totaal in 1905	57	9	39	3	13	5	12	2	—	—	2	—	55	5	37	1	37	32
Vermeerdering	—12	— 4	— 2	— 2	— 8	— 2	— 6	— 2	—	1	— 2	3	5	—	6	1	—	— 4

De in 1906 gedane uitgaven voor de Rijkskweekscholen en de daaraan verbonden leerscholen zijn in het volgende overzicht vermeld.

Onderwerpen van uitgaaf.	Rijkskweekschool te:							
	Apeldoorn.	Nijmegen.	Haarlem.	Middelburg.	Deventer.	Groningen.	Maastricht.	Totaal.
Onderwijzend personeel	f 34 109,18	f 32 006,94	f 33 851,61	f 31 779,44	f 32 707,29	f 31 632,08	f 38 585,37[5]	f 234 671,91[5]
Kweekelingen	23 300,00	23 531,66[5]	24 437,50	21 233,33	22 750,00	23 100,00	23 500,00	161 852,49[5]
Materieel	8 461,24	6 480,14[5]	9 567,18	6 260,33	7 413,46	9 890,99	7 591,59	55 664,93[5]
Totaal in 1906	f 65 870,42	f 62 018,75	f 67 856,29	f 59 273,10	f 62 870,75	f 64 623,07	f 69 676,96[5]	f 452 189,34[5]
„ „ 1905	64 871,50	61 529,52	69 282,67[5]	60 136,48	62 394,80[5]	65 934,05[5]	70 567,04[5]	454 716,08
Vermindering	f — 998,92	f — 489,23	f 1 426,38[5]	f 863,38	f — 475,94[5]	f 1 310,98[5]	f 890,08	f 2 526,73[5]

II.

Rijksnormaallessen.

Zooals uit de tabellen op bladz. 438 en volgende blijkt, bestonden er op het einde van 1906 57 normaallessen van den eersten rang (A) en 37 van den tweeden rang (B), waarbij 1102 mannelijke en 1596 vrouwelijke kweekelingen werden opgeleid; dat is respectievelijk 41 minder en 18 meer dan in het vorige jaar.

Door 327 mannelijke en 427 vrouwelijke kweekelingen werd aan het examen ter verkrijgen van de akte, bedoeld bij art. 77 onder *a*, der wet op het lager onderwijs deelgenomen, van wie 203 en 271 slaagden.

Terwijl laatstbedoeld overzicht den toestand van de Rijksnormaallessen op het einde van het jaar aangeeft, bevat de tabel op bladz. 450 eenige opgaven omtrent het cursusjaar 1906—1907.

Daaruit blijkt, dat die inrichtingen op 1 April 1906 door 1442 mannelijke en 2002 vrouwelijke kweekelingen werden bezocht; dat is respectievelijk 9 minder en 23 meer dan op 1 April van het vorige jaar.

Na verkregen akte van bekwaamheid of om verschillende andere hierna te vermelden redenen vertrokken 438 mannelijke en 519 vrouwelijke kweekelingen. Daarentegen werden 430 mannelijke en 488 vrouwelijke kweekelingen tot de lessen toegelaten, zoodat alle Rijksnormaallessen te zamen op 1 April 1907 werden bezocht door 1434 mannelijke en 1971 vrouwelijke kweekelingen; dat is 8 mannelijke en 31 vrouwelijke minder dan op gelijk tijdstip van het vorige jaar.

Uit de cijfers der tabel op bladz 451 blijkt, dat 70 kweekelingen de normaallessen verlieten wegens ongeschiktheid voor het onderwijs en 189 wegens verandering van loopbaan, terwijl 33 kweekelingen overleden of wegens ziekte de normaallessen verlieten.

Van 57 bleven de redenen waarom zij de inrichtingen verlieten, onbekend. Neemt men aan, dat ook deze laatsten van het onderwijs afzagen, dan gingen 349 kweekelingen gedurenden den cursus 1906—1907 voor het onderwijs verloren. Dat getal bedroeg gedurende het voorafgaande jaar 331.

III.

Gemeentelijke kweekscholen.

Gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam.

De algemeene toestand van de kweekschool is sedert het vorige verslag niet veranderd. De wijze van opleiding en de inrichting van het onderwijs bleven in hoofdzaak dezelfde.

Bij den aanvang van 1906 telde de kweekschool 30 mannelijke en 139 vrouwelijke leerlingen.

Het toelatingsexamen werd in 1906 gehouden in de maand Maart.

Voor dat examen:

hadden zich aangemeld	21	jongens en	69	meisjes;
werden geëxamineerd	21	„ „	67	„
„ toegelaten	13	„ „	35	„
„ afgewezen	7	„ „	31	„
trokken zich terug	1	„ „	1	„
waren niet opgekomen	—	„ „	2	„
bedankten voor plaatsing.	8	„ „	2	„
werden geplaatst	5	„ „	33	„
„ afgekeurd	—	„ „	—	„

Hiervan werden geplaatst:

in het 1ste leerjaar	5	jongens en	31	meisjes
„ „ 2de „	—	„	1	„
„ „ 3de „	—	„	1	„

De samenstelling der klassen was op 1 Mei 1906 als volgt:

leerjaar I *A.*	3	jongens en	17	meisjes;
„ I *B.*	2	„ „	18	„
„ II *A.*	2	„ „	14	„
„ II *B.*	4	„ „	13	„
„ III *A.*	3	„ „	16	„
„ III *B.*	3	„ „	17	„
„ IV *A.*	3	„ „	18	„
„ IV *B.*	2	„ „	17	„
Totaal.	22	jongens	130	meisjes

De akten-examens leverden de volgenden uitkomsten op.

Nuttige handwerken.

Van de 35 meisjes van het 3de leerjaar, die aan dit examen deelnamen, slaagden 31 en werden afgewezen 4.

Vrije en orde-oefeningen.

Van de 5 jongens en 36 meisjes slaagden 3 jongens en 29 meisjes; 2 jongens en 7 meisjes werden afgewezen.

Onderwijzer(es).

Van de 9 jongens en 32 meisjes van het 4de leerjaar slaagden 7 jongens en 25 meisjes en werden afgewezen 2 jongens en 7 meisjes.

Aanteekening vrije en orde-oefeningen.

Deze werd gevraagd door 1 jongen en 5 meisjes en werd verkregen door 1 jongen en 4 meisjes.

Gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Leiden.

In het onderwijzend personeel dezer inrichting kwamen de volgende veranderingen.

Mej. Sparnaay verkreeg met 1 September op verzoek eervol ontslag als onderwijzeres in de handwerken voor meisjes en werd opgevolgd door mej. H. Pel.

De heer Bader, wiens lessen uit gebrek aan leerlingen in het vorige schooljaar reeds waren opgeheven, werd van de lijst der leeraren afgevoerd.

De lessen werden gegeven als volgt:

Afdeeling *A.*

N. Brouwer	reken-, stel- en meetk.	18	uren;
H. Oberman	lezen en Nederlandsch	20	„
idem	Hoogduitsch	8	„
J. G. Enders	schrijven	4	„
dr. H. J. Taverne	meetkunde	6	„
idem	natuurkunde	6	„
idem	natuurlijke historie	6	„
P. Werkman	Fransch	7	„
Chr. Kok	Engelsch	8	„
W. Koops Az.	paedagogiek	7	„
C. Henner	gymnastiek	5	„
mej. A. Risseeuw	„	7	„
„ W. H. Dollee	teekenen	8	„
„ J. J. A. Longepee	geschiedenis	8	„
idem	aardrijkskunde	8	„
„ A. S. A. van Kaathoven	zingen	4	„
idem	spraakvorming	2	„
„ H. Pel	handw. voor meisjes	8	„

Afdeeling *B.*

N. Brouwer	rekenen	2	„
H. Oberman	Nederlandsch	4	„
dr. H. J. Taverne	aardrijkskunde	2	„
idem	natuur- en scheikunde	2	„
idem	natuurlijke historie	2	„
W. Koops Az.	paedagogiek	2	„
G. M. Kosters	teekenen en perspectief	5	„
mej. J. J. A. Longepee	geschiedenis	2	„
„ A. S. A. van Kaathoven	spraakvorming	1	„
P. Werkman	Fransch	6	„
Chr. Kok	Engelsch	4	„
J. Verwer	Hoogduitsch	4	„
dr. W. H. Keesom	wiskunde	2	„
mej. H. Pel	handw. voor meisjes	2	„

De akte-examens leverden de volgende uitkomsten op.

De akte van bekwaamheid als onderwijzer werd verkregen door 2 mannelijke kweekelingen van de 4de klasse.

Van de 9 vrouwelijke kweekelingen die zich aan het examen onderwierpen, slaagden 5.

Aan het examen in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek werd deelgenomen door 8 mannelijke en 17 vrouwelijke kweekelingen, van wie respectievelijk 6 en 15 de verlangde akte verwierven,

Het examen voor de hoofdakte werd met gunstig gevolg afgelegd door 3 mannelijke en 3 vrouwelijke leerlingen.

Voor de akte Fransch slaagden 8 mannelijke en 4 vrouwelijke candidaten.

Het toelatingsexamen voor den cursus 1907—1908 had plaats in de eerste helft van de maand April en had tot uitslag, dat 5 mannelijke en 10 vrouwelijke leerlingen tot de 1ste klasse werden toegelaten.

De nieuwe cursus 1907—1908 ving aan met:

in de eerste klasse 5 jongens en 11 meisjes
„ „ tweede „ 3 „ „ 7 „
„ „ derde „ 3 „ „ 16 „
„ „ vierde „ 6 „ „ 18 „

Kweekschool voor onderwijzeressen te Groningen.

Het aantal leerlingen bedroeg op 1 Januari 1906 60, bij den aanvang van den nieuwen cursus 64, op 31 December 1906 67. Zij waren verdeeld als volgt:

			I	II	III	IV	Totaal.
Aantal leerlingen	1	Januari	16	14	15	15	60
Niet bevorderd	1	Mei	2		1		
Vertrokken (voor)	1	„	1			15	16
Geplaatst	1	„	20				
Aantal leerlingen	1	„	21	14	15	14	64
Teruggekomen	1	Sept.				1	
Tusschentijds toegelaten				1	1		
Aantal leerlingen	31	Dec.	21	15	16	15	67

Aan het in Maart 1906 gehouden toelatingsexamen werd deelgenomen door 40 adspiranten, van wie 23 konden worden toegelaten. Aan één van de toegelatenen werd eene beurs van f 200 verleend door de afdeeling Groningen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Aan 4 harer werd vrijstelling verleend van het betalen van schoolgeld.

De 14 leerlingen der 4de klasse namen allen deel aan het examen voor onderwijzeres; één werd afgewezen.

De leerlingen van de 3de klasse en 3 leerlingen van de 4de klasse onderwierpen zich aan het examen in de nuttige handwerken; één werd afgewezen.

De Rijksbijdragen door deze kweekscholen over 1906 genoten, bedroegen:

gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam	f 24 000,00
gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Leiden	6 569,67
gemeentelijke kweekschool voor onderwijzeressen te Groningen	12 260,12[5]
	f 42 829.79[5]

IV.

Inrichtingen van bijzonderen aard ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen.

a. *Bijzondere kweekscholen.*

De voorwaarden waaraan de inrichting dezer scholen moet voldoen om aanspraak te kunnen maken op het subsidie bedoeld in art. 12, alinea 3, 1°., der wet op het lager onderwijs, evenals de wijze van berekening van dit subsidie, zijn medegedeeld op bladz. 261 van het verslag over 1890—1891.

Over 1906 werd door de volgende bijzondere kweekscholen eene Rijksbijdrage genoten tot het bedrag achter hunne namen vermeld.

Bisschoppelijke kweekschool voor Roomsch-Katholieke onderwijzers te 's Hertogenbosch	f 8 450,00
Kweekschool van het zedelijk lichaam „Vereeniging van vrouwen tot het geven van onderwijs", te 's Hertogenbosch	8 575,00
Kweekschool voor Roomsch-Katholieke onderwijzeressen „In omnibus charitas", te 's Hertogenbosch	6 250,00
Kweekschool van het burgerlijk zedelijk lichaam „Vereeniging van vrouwen", te Oirschot	6 275,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Schijndel	5 550,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Dongen	7 340,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Vught	4 600,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Bergen op Zoom	5 530,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Veghel	5 290,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Tilburg	8 640,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Oudenbosch	6 315,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Etten	6 770,62[5]
Roomsch-Katholieke kweekschool te Hoogerheide	6 015,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Moerdijk	3 642,50
Roomsch-Katholieke kweekschool te Oudenbosch (Instituut St. Louis)	4 232,50
Roomsch-Katholieke kweekschool te Roosendaal	5 780,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Arnhem	5 775,00
Kweekschool voor onderwijzeressen te Arnhem	12 335,00
Christelijke normaalschool voor onderwijzeressen te Zetten	7 020,00
Christelijke normaalschool te Nijmegen	6 272,50
Kweekschool der Vereeniging tot opleiding van onderwijzeressen te Nijmegen	6 920,00
Groen van Prinstererschool te Doetinchem	6 800,00
Christelijke normaalschool te 's Gravenhage	6 610,00
Kweekschool van de St. Willebrordusvereeniging te 's Gravenhage	6 590,00
Kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen, Elandstraat, te 's Gravenhage	7 003,75
Kweekschool voor onderwijzeressen, Oude Molstraat, te 's Gravenhage	4 720,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Rotterdam.	4 024,16[5]
Gereformeerde kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam	6 710,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Amsterdam	1 750,00
Kweekschool voor onderwijzeressen te Haarlem.	9 310,00
Kweekschool ter opleiding van onderwijzeressen, verbonden aan het St. Anthoniusgesticht te Amsterdam	5 540,00
Kweekschool te Hoorn der Vereeniging tot bevordering van Katholiek bijzonder onderwijs te Haarlem	6 195,00
Kweekschool te Monnikendam van de St. Josephstichting aldaar	6 120,00
Kweekschool der St. Gregoriustichting te Utrecht	6 650,00

Kweekschool der O. L. Vrouwestichting te Amersoort	f 6 870,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Steenwijkerwold	6 322,50
Kweekschool voor onderwijzeressen te Hoogezand	5 847,50
Roomsch-Katholieke te Maastricht	8 970,00
Roomsch-Katholieke kweekschool voor onderwijzeressen te Maastricht.	4 827,50
Roomsch-Katholieke kweekschool te Heythuizen	8 660,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Eysden. .	6 900,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Echt. . .	7 470,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Steyl. . .	6 633,33
Roomsch-Katholieke kweekschool te Echt. . .	7 870,00
Roomsch-Kathalieke kweekschool te Reuver. .	6 240,00
Roomsch-Katholieke kweekschool te Koningsbosch	5 875,00
	f 298 086,87

In het overzicht op bladz. 438 en volgende zijn deze inrichtingen vermeld met opgave van het aantal kweekelingen en verkregen akten.

b. *Opleiding aan bijzondere normaallessen en door hoofden van scholen.*

Ter uitvoering van art. 1 van het Koninklijk besluit van 3 April 1890 (*Staatsblad* n°. 34) werd bij Koninklijk besluit het bedrag der Rijksbijdragen vastgesteld, die aan gemeentelijke en aan bijzondere normaallessen en aan hoofden van scholen zullen worden verleend voor elk der door hen in den loop van 1906 ter opleiding tot onderwijzer aangenomen personen, nadat dezen in den loop van 1908 of later de akte van bekwaamheid, bedoeld in art. 77, onder *a*, der wet, zullen hebben verkregen namelijk:

voor hen die bij gemeentelijke en bij bijzondere normaallessen zijn opgeleid:

gedurende ten minste twee jaren . .	f	300,00
„ „ „ drie „ . .		400,00
„ „ „ vier „ . .		500,00

voor hen die door hoofden van scholen zijn opgeleid:

gedurende ten minste twee jaren . .	f	200,00
„ „ „ drie „ . .		250,00
„ „ „ vier „ . .		300,00

Op 31 December 1906 werden op den voet van voormeld Koninklijk besluit van 3 April 1890 (*Staatsblad* n°. 34) opgeleid:

aan 127 normaallessen 1002 mannelijke en 1298 vrouwelijke kweekelingen, en

door 34 hoofden van scholen 46 mannelijke en 25 vrouwelijke kweekelingen.

De volgende tabel geeft een overzicht dezer opleiding in de verschillende provinciën op het einde van 1906.

PROVINCIËN.	Aantal normaallessen.	Aantal kweekelingen.		Aantal hoofden van scholen.	Aantal kweekelingen.	
		Mannelijke.	Vrouwelijke.		Mannelijke.	Vrouwelijke.
Noordbrabant	14	107	68	1	—	1
Gelderland	14	64	74	8	5	14
Zuidholland.	27	248	389	4	4	—
Noordholland	14	127	448	3	12	2
Zeeland	2	24	10	2	—	2
Utrecht	10	108	126	4	3	3
Friesland.	21	161	55	7	17	2
Overijssel.	3	8	4	1	1	—
Groningen	12	112	33	2	2	—
Drenthe	2	39	13	2	2	1
Limburg	8	4	78	—	—	—
Totaal. . . .	127	1 002	1 298	34	46	25
Op 1 Januari 1906	125	882	1 256	39	38	33
Vermeerdering. . . .	2	120	42	— 5	8	— 8

Over 1906 werd aan Rijksbijdragen ten behoeve van deze opleiding een bedrag van f 137 929,58⁵ uitgekeerd.

OVERZICHT van de Rijksnormaallessen, Rijks- en gemeentelijke kweekscholen en bijzondere inrichtingen ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen op 31 December 1906.

GEMEENTEN.	Opleiding van onderwijzers.								Opleiding van onderwijzeressen.							*Toelichtingen.*
	Rijksnormaallessen.				Rijks- en gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		Rijksnormaallessen.			Rijks- en gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		
	Rang der inrichting.	Getal kweekelingen.	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	
's Hertogenbssch	A	6	4	3	—	—	68	14	25	3	3	—	—	101	15	
Grave	B	15	5	1	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	
Boxmeer	B	12	4	1	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	
Vught	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	2	
Oss	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	
Breda	A	22	5	1	—	—	—	—	41	8	4	—	—	41	4	
Bergen op Zoom	A	21	5	1	—	—	45	2	30	6	2	—	—	—	—	
Dinteloord	B	21	2	2	—	—	—	—	12	3	1	—	—	—	—	
Etten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	5	
Oudenbosch	—	—	—	—	—	—	48	1	—	—	—	—	—	42	1	
Roosendaal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	5	
Moerdijk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	—	
Woensdrecht	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	8	
Dongen	—	—	—	—	—	—	14	1	—	—	—	—	—	50	8	
Halsteren	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
Oud-Gastel	—	—	—	—	—	—	8	1	—	—	—	—	—	3	—	
Tilburg	B	14	4	2	—	—	64	4	7	1	—	—	—	78	12	
Heusden	B	20	4	1	—	—	—	—	11	2	—	—	—	—	—	
Waalwijk	B	20	5	4	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	
Geertruidenberg	B	20	3	1	—	—	—	—	9	1	—	—	—	—	—	
Oirschot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48	5	
Werkendam	—	—	—	—	—	—	7	1	—	—	—	—	—	—	1	
Eindhoven	A	17	6	6	—	—	—	—	7	1	1	—	—	—	—	
Schijndel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33	5	
Veghel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	2	
Stratum	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	7	
Bergeyk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	
Arnhem	A	7	2	2	—	—	—	—	18	1	1	—	—	35	3	
Id. (Kweekschool voor onderwijzeressen)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	109	18	
Harderwijk	A	12	6	5	—	—	—	—	22	5	2	—	—	—	—	
Apeldoorn	A	1	—	—	—	—	—	—	21	6	4	82	20	—	—	
Zutphen	A	12	3	2	—	—	20	4	26	4	2	—	—	17	1	
Winterswijk	B	5	3	2	—	—	6	—	10	4	1	—	—	11	—	
Doetinchem	A	8	3	1	—	—	40	5	21	—	—	—	—	15	—	

GEMEENTEN.	Opleiding van onderwijzers.								Opleiding van onderwijzeressen.							Toelichtingen.
	Rijksnormaallessen.				Rijks- en gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		Rijksnormaallessen			Rijks- en gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		
	Rang der inrichting.	Getal kweekelingen.	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	
Doesburg	—	—	—	—	—	—	9	1	—	—	—	—	—	—	1	
Aalten	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	4	—	
Geesteren-Gelselaar (gem. Borculo)	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	
Vragender (gem. Lichtenvoorde)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
Gorssel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
Tiel	B	7	—	—	—	—	5	—	8	2	—	—	—	—	—	
Nijmegen	A	20	8	5	82	13	41	6	15	4	3	—	—	80	7	
Culenborg	B	12	2	1	—	—	—	—	8	2	1	—	—	—	—	
Zalt-Bommel	B	13	3	2	—	—	—	—	15	1	1	—	—	—	—	
Andelst (gem. Valburg)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	
Zetten (gem. Valburg)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57	7	
's Gravenhage	I A	3	4	2	—	—	—	—	12	12	8	—	—	—	—	
	II A	19	6	6	—	—	—	—	49	11	3	—	—	—	—	
Id. (bijz. Chr. kweekschool, Prinsestraat)	—	—	—	—	—	—	32	4	—	—	—	—	—	34	3	
Id. (R. K. kweekschool St. Willibrordus)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	51	7	
Id. (kweekschool Elandstaat)	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	103	9	
Id. (bijzondere normaallessen H. Vincentius van Paulo)	—	—	—	—	—	—	17	6	—	—	—	—	—	—	—	
Id. (bijzondere kweekschool, Oude Molstraat 36)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	4	
Delft	A	10	4	3	—	—	—	—	30	6	3	—	—	—	—	
Leiden	—	—	—	—	17	2	10	5	—	—	—	59	8	23	4	
Katwijk	B	7	—	—	—	—	—	—	9	5	1	—	—	—	—	
Maassluis	B	6	—	—	—	—	—	—	19	5	5	—	—	—	—	
Voorschoten	B	5	2	1	—	—	—	—	12	1	1	—	—	—	—	
Rotterdam (gem. vormschool)	—	—	—	—	62	15	—	—	—	—	—	178	26	—	—	
Id. (vormschool der Ned. Herv. gemeente)	—	—	—	—	—	—	15	3	—	—	—	—	—	11	3	
Id. (Geref. vormschool)	—	—	—	—	—	—	29	1	—	—	—	—	—	27	5	
Id. (Christelijke vormschool)	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	10	1	
Id. (normaallessen St. Laurens)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	2	
Id. (R. K. vormschool)	—	—	—	—	—	—	36	7	—	—	—	—	—	—	—	
Id. (kweekschool aan het St. Lusiagesticht)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	43	5	
Id. (bijz. normaallessen)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	5	
Id. (Koningin Wilhelmina-normaallessen)	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	19	—	
Charlois (Rotterdam)	B	17	6	3	—	—	—	—	23	—	—	—	—	—	—	
Barendrecht	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	

GEMEENTEN.	Opleiding van onderwijzers.								Opleiding van onderwijzeressen.							*Toelichtingen.*
	Rijksnormaallessen.				Rijks- en gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		Rijksnormaallessen.			Rijks- en gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		
	Rang der inrichting.	Getal kweekelingen.	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	
Ridderkerk	—	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	10	—	
Rijsoord (gem. Ridderkerk)	B	8	—	—	—	—	—	—	12	7	2	—	—	—	—	
Schiedam	A	15	5	4	—	—	—	—	29	7	4	—	—	—	—	
Vlaardingen	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	11	2	
Gouda	A	8	4	4	—	—	3	—	29	7	4	—	—	4	—	
Alphen	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	
Ameide	B	4	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	
Bodegraven	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	
Elshout (gem. Nieuwlekkerland)	B	6	3	3	—	—	—	—	8	3	2	—	—	—	—	
Oudewater	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
Schoonhoven	B	11	—	—	—	—	—	—	14	4	2	—	—	—	—	
Woerden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	4	
Dordrecht	A	13	2	2	—	—	12	3	23	11	10	—	—	16	1	
Gorinchem	A	9	4	4	—	—	—	—	22	5	5	—	—	—	—	
Heenvliet	B	7	7	5	—	—	—	—	6	6	4	—	—	—	—	
Leerdam	B	—	4	4	—	—	3	—	3	5	4	—	—	4	—	
Nieuwenhoorn	B	3	2	1	—	—	—	—	11	3	1	—	—	—	—	
Oud-Beijerland	—	—	—	—	—	—	19	2	—	—	—	—	—	1	—	
Sliedrecht	B	14	5	3	—	—	—	—	17	7	3	—	—	—	—	
Middelharnis	B	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Klaaswaal	A	18	2	—	—	—	—	—	14	5	4	—	—	—	—	
Nieuw-Helvoet	—	—	5	4	—	—	5	—	18	3	3	—	—	2	—	
Amsterdam	—	—	—	—	22	7	—	—	—	—	—	130	25	—	—	
Id. (Geref. kweekschool)	—	—	—	—	—	—	27	3	—	—	—	—	—	45	4	
Id. (kweekschool van het St. Anthoniusgesticht)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	5	
Id. (normaallessen, school E)	—	—	—	—	—	—	11	1	—	—	—	—	—	84	19	
Id, (Chr. normaallessen, N. Z. Voorburgwal)	—	—	—	—	—	—	20	2	—	—	—	—	—	76	10	
Id. (Bijz. normaallessen van den H. Vincentius de Paulo)	—	—	—	—	—	—	34	8	—	—	—	—	—	—	—	
Id. (normaallessen van het paroch. kerkbest. van den H. Bonifacius)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	5	
Id. (Bijz. vereeniging opleid. van onderwijzers)	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	41	10	
Id. (de Bijz. normaallessen)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	
Id. (bijz. normaallessen in het gesticht de Voorzienigheid)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	4	
Id. (R.-K. bijz. normaallessen)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	2	

GEMEENTEN.	Opleiding van onderwijzers.								Opleiding van onderwijzeressen.							*Toelichtingen.*
	Rijksnormaallessen.				Rijks- en gemeentelijke kweekscholen		Inrichtingen van bijzonderen aard		Rijksnormaallessen.			Rijks- en gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		
	Rang der inrichting.	Getal kweekelingen.	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzeres	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	
Hilversum	A	6	2	2	—	—	5	—	23	5	2	—	—	8	—	
Haarlem	A	7	2	2	87	18	—	—	25	12	9	—	—	—	—	
Id. (kweeksch. v. onderwijzeressen)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	97	13	
Id. (Bijz. Chr. normaallessen)	—	—	—	—	—	—	10	3	—	—	—	—	—	31	2	
Beverwijk (Bijz. R.-K. kweeksch. voor onderwijzers)	—	—	—	—	—	—	52	10	—	—	—	—	—	—	—	
Edam	A	5	—	—	—	—	—	—	7	4	4	—	—	—	—	
Monnikendam	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47	7	
Velsen	A	7	4	1	—	—	—	—	27	7	3	—	—	—	—	
Zaandam	A	5	3	2	—	—	—	—	30	9	7	—	—	—	—	
Alkmaar (Gem. normaallessen)	—	—	—	—	—	—	4	1	—	—	—	—	—	16	3	
Id. (R.-K. normaallessen)	—	—	—	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	
Enkhuizen	A	11	4	2	—	—	—	—	13	4	3	—	—	—	—	
den Helder	A	18	1	1	—	—	—	—	26	5	4	—	—	—	—	
Hoorn	A	6	—	—	—	—	44	4	17	4	3	—	—	—	—	
Texel	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	5	—	
Middelburg	A	11	4	1	75	14	18	8	34	7	4	—	—	16	2	
Axel	A	21	3	3	—	—	—	—	8	3	2	—	—	—	—	
Neuzen	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	1	—	
Oostburg	B	15	6	5	—	—	—	—	13	4	2	—	—	—	—	
Goes	A	19	7	3	—	—	—	—	22	10	6	—	—	—	—	
Tholen	A	21	4	2	—	—	—	—	6	2	2	—	—	—	—	
Zierikzee	A	18	4	2	—	—	—	—	23	3	1	—	—	—	—	
Utrecht	A	15	4	4	—	—	—	—	63	10	5	—	—	—	—	
Id. (R.-K. kweekschool v. onderwijzers)	—	—	—	—	—	—	48	9	—	—	—	—	—	—	—	
Id. (Christelijke normaalschool)	—	—	—	—	—	—	29	4	—	—	—	—	—	46	7	
Id. (normaall. aan Geref. scholen)	—	—	—	—	—	—	21	2	—	—	—	—	—	21	3	
Id. (R.-K. normaallessen)	—	—	—	—	—	—	23	4	—	—	—	—	—	33	4	
Amerongen	B	3	5	3	—	—	—	—	7	10	4	—	—	—	—	
Amersfoort	A	16	2	2	—	—	—	—	25	2	2	—	—	—	—	
Id. (Bijz. kweekschool van O. L. Vrouwestichting)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	66	9	
Id. (Christel. normaallessen)	—	—	—	—	—	—	8	1	—	—	—	—	—	6	—	
Driebergen	—	—	—	—	—	—	10	4	—	—	—	—	—	5	—	
Elst (gem. Rhenen)	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	10	—	
Lopik	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	

GEMEENTEN.	Opleiding van onderwijzers.								Opleiding van onderwijzeressen.							*Toelichtingen.*
	Rijksnormaallessen.				Rijks- en gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		Rijksnormaallessen.			Rijks- en gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		
	Rang der inrichting.	Getal kweekelingen.	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	
Maarssen	B	11	2	1	—	—	—	—	15	6	3	—	—	—	—	
Tienhoven	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
Breukelen	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	4	—	
Wijk bij Duurstede	B	14	7	1	—	—	—	—	9	3	3	—	—	—	—	
Leeuwarden	A	9	2	2	—	—	6	3	40	11	10	—	—	10	1	
Franeker	A	13	3	2	—	—	12	1	17	4	4	—	—	2	—	
Harlingen	A	1	3	3	—	—	10	—	5	4	4	—	—	17	—	
Buitenpost (gem. Achtkarspelen)	B	19	3	3	—	—	15	—	14	4	3	—	—	4	—	
Dokkum	A	17	8	4	—	—	3	—	13	1	1	—	—	4	—	
St. Annaparochie (gem. 't Bildt)	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	
Berlikum, (gem. Menaldumadeel)	—	—	—	—	—	—	13	—	—	—	—	—	—	2	—	
Hallum (gem. Ferwerderadeel)	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	
Reitsum (gem. Ferwerderadeel)	—	—	—	—	—	—	9	2	—	—	—	—	—	2	1	
Ooster-Nijkerk (gem. Oostdongeradeel)	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	1	—	
Bergum (gem. Tietjeksteradeel)	—	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	2	1	
Sneek	A	12	1	1	—	—	23	2	14	7	5	—	—	1	—	
Dragten (gem. Smallingerland)	B	8	2	2	—	—	7	1	19	2	1	—	—	4	1	
Heerenveen (gem. Schoterland)	B	8	1	1	—	—	—	—	28	5	4	—	—	—	—	
Bolsward	—	—	—	—	—	—	12	1	—	—	—	—	—	3	—	
Workum	—	—	—	—	—	—	13	1	—	—	—	—	—	1	1	
Wommels (gem. Hennaarderadeel)	—	—	—	—	—	—	14	3	—	—	—	—	—	1	—	
Zwolle	A	15	4	4	—	—	1	—	33	6	5	—	—	3	1	
Kampen	A	8	5	5	—	—	—	—	34	3	1	—	—	—	—	
Ommen	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	—	
Steenwijk	B	14	7	5	—	—	—	—	11	6	4	—	—	—	—	
Steenwijkerwold	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55	5	
Deventer	A	15	4	2	83	19	—	—	40	10	8	—	—	—	—	
Hellendoorn	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	
Hengelo	A	15	7	3	—	—	—	—	40	9	8	—	—	—	—	
Almelo	A	6	4	3	—	—	—	—	19	9	5	—	—	—	—	
Oldenzaal	A	25	2	1	—	—	—	—	3	1	1	—	—	—	—	
Groningen	A	7	2	1	79	17	35	6	36	14	8	67	14	29	2	
Appingedam	A	6	2	—	—	—	21	7	12	2	2	—	—	3	—	
Bedum	—	—	—	—	—	—	15	4	—	—	—	—	—	1	—	
Bierum	—	—	—	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	2	—	
Grootegast	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	
Leek	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	4	1	

GEMEENTEN.	Opleiding van onderwijzers.								Opleiding van onderwijzeressen.							*Toelichtingen.*
	Rijksnormaallessen.				Rijks- en gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		Rijksnormaallessen			Rijks- en gemeentelijke kweekscholen.		Inrichtingen van bijzonderen aard.		
	Rang der inrichting.	Getal kweekelingen.	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzer.	**Getal kweekelingen.**	Getal kweekelingen die aan de examens hebben deelgenomen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	Getal kweekelingen.	Verkregen akten als onderwijzeres.	
Ulrum	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	—	
Warffum	A	3	3	2	—	—	—	—	16	5	2	—	—	—	—	
Baflo	—	—	—	—	—	—	22	1	—	—	—	—	—	3	—	
Winschoten	—	—	—	—	—	—	8	1	—	—	—	—	—	6	—	
Nieuwolda	A	10	1	1	—	—	—	—	6	5	2	—	—	—	—	
Oude-Pekela	A	18	3	2	—	—	—	—	22	4	3	—	—	—	—	
Sappemeer	A	21	3	3	—	—	—	—	28	8	7	—	—	—	—	
Veendam	A	—	—	—	—	—	—	—	4	4	2	—	—	—	—	
ten Boer	—	—	—	—	—	—	6	2	—	—	—	—	—	6	—	
Slochteren	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	5	—	
Onstwedde	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	1	—	
Assen	A	6	6	1	—	—	—	—	12	4	1	—	—	—	—	
Hoogeveen	A	9	2	—	—	—	20	2	8	2	1	—	—	3	—	
Meppel	A	7	4	2	—	—	19	1	11	3	2	—	—	10	—	
Coevorden	B	7	1	—	—	—	—	—	10	2	1	—	—	—	—	
Maastricht	A	—	—	—	80	18	66	10	23	6	5	—	—	51	4	
Meerssen	A	8	10	7	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	
Heerlen	B	18	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Eysden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	8	
Blijerheide (gem. Kerkrade)	—	—	—	—	—	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	
Schin op Geulle	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—	
Sittard	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	
Roermond	A	23	3	1	—	—	—	—	6	3	3	—	—	7	—	
Echt	—	—	—	—	—	—	55	12	—	—	—	—	—	59	9	
Koningsbosch (gemeente Echt)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	4	
St. Odiliënberg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	
Venlo	B	17	7	3	—	—	—	—	10	1	1	—	—	—	—	
Blerick (gem. Maasbree)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52	8	
Reuver (gem. Beesel)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55	10	
Grubbenvorst	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	1	
Weert	B	15	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Heythuizen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	105	11	
Venray	B	22	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	2	
Totaal op 31 December 1906		1 102	327	203	587	123	1 490	200	1 596	427	271	516	93	2 730	356	
„ „ „ „ 1905		1 143	358	204	608	132	1 263	183	1 578	448	258	509	102	2 630	339	
Vermeerdering		— 41	— 31	— 1	— 21	— 9	227	17	18	— 21	13	7	— 9	100	17	

PROVINCIEN.	GETAL DER KWEEKELINGEN BIJ DE RIJKSNORMAALLESSEN,													
	die bij den aanvang van den cursus 1906—1907 de lessen volgden.		die in het voorjaar van 1906 eene akte van bekwaamheid als onderwijzer of onderwijzeres verkregen.		die gedurende den cursus 1906—1907 de lessen verlieten. (Vergelijk de hierna volgende tabel.)		die gedurende den cursus 1906—1907 tusschentijds werden toegelaten.		die zich aan het toelatings-examen voor den cursus 1907—1908 onderwierpen.		die tot den nieuwen cursus, aanvangende 1 April 1907, werden toegelaten en werkelijk opkwamen.		die bij den aanvang van den cursus 1907—1908 de lessen volgden.	
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
Noordbrabant .	214	162	23	12	44	29	12	4	67	40	51	34	210	159
Gelderland . .	111	199	20	15	20	29	7	4	42	71	25	54	103	213
Zuidholland. .	292	470	48	69	40	53	3	9	72	151	46	102	253	459
Noordholland .	86	209	10	35	16	19	1	4	44	64	34	51	95	210
Zeeland . . .	135	132	17	17	19	17	4	4	54	45	43	37	146	139
Utrecht . . .	90	151	11	17	23	19	3	3	26	38	16	23	75	141
Friesland. . .	114	198	18	32	20	20	4	3	45	64	34	49	114	198
Overijssel. . .	140	223	23	32	17	21	1	6	66	46	46	37	147	213
Groningen . .	78	146	9	26	5	17	3	4	45	51	32	31	99	138
Drenthe . . .	47	53	3	5	12	11	—	—	10	18	8	15	40	52
Limburg . . .	135	59	18	10	22	14	8	1	63	17	49	13	152	49
Totaal . .	1442	2002	200	270	238	249	46	42	544	605	384	446	1434	1971
Totaal gedurende 1905-1906	1451	1979	197	256	217	232	55	65	418	563	350	416	1442	2002
Vermeerdering	— 9	23	3	14	21	17	— 9	— 23	96	42	34	—	— 8	— 31

KWEEKELINGEN die gedurende den cursus 1906—1907 tusschentijds de Rijksnormaallessen verlaten hebben.

PROVINCIËN.	Wegens toelating tot eene kweekschool.		Wegens overplaatsing naar eene andere normaalinrichting.		Wegens onges·hiktheid voor het onderwijs.		Wegens ziekte of overlijden.		Wegens verandering van loopbaan.		Andere of onbekend gebleven redenen.		Totaal.	
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
Noordbrabant .	5	6	5	2	3	3	3	2	22	11	5	6	44	29
Gelderland . .	4	2	—	2	3	4	1	2	4	7	1	3	13	20
Zuidholland . .	10	8	3	6	3	16	7	3	23	27	1	2	47	62
Noordholland .	8	3	—	1	—	7	—	1	6	5	2	2	16	19
Zeeland . . .	9	2	—	3	1	2	1	2	7	4	1	4	19	17
Utrecht . . .	6	2	4	2	2	5	—	—	11	9	—	1	23	19
Friesland . . .	10	3	—	1	2	—	—	3	2	2	6	11	20	20
Overijssel . . .	3	1	—	3	4	8	2	3	7	3	1	3	17	21
Groningen . .	1	3	—	1	—	—	1	1	3	9	—	3	5	17
Drenthe . . .	6	3	1	1	1	—	—	—	2	6	2	1	12	11
Limburg . . .	3	—	—	5	5	1	1	—	13	6	—	2	22	14
Totaal. . .	65	33	13	27	24	46	16	17	100	89	19	38	238	249
Totaal gedurende 1905-1906	48	12	12	46	31	38	7	22	97	94	22	20	217	232
Vermeerdering .	17	21	1	— 19	— 7	8	9	— 5	3	— 5	— 3	18	21	17

V.

Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen tot den rang van hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres.

Een overzicht van de cursussen voor hoofdonderwijzers, van het getal leerlingen en de door hen verkregen akten van bekwaamheid wordt hieronder aangetroffen.

Cursussen tot opleiding van hoofdonderwijzers en hoofdonderwijzeressen.

PROVINCIËN.	Gemeenten.	Jaar der opening.	Getal leerlingen op 31 Dec. 1906:		Verkregen akten in 1906, als:		*Toelichtingen.*
			onderwijzers.	onderwijzeressen.	hoofdonderwijzer.	hoofdonderwijzeres.	
Noordbrabant	's Hertogenbosch	1899	30	—	8	—	R.-K. cursus, gegeven door ordebroeders.
	Breda	1902	16	6	6	2	Bijzondere cursus.
	Breda	1903	27	5	6	—	„ „
	Bergen op Zoom	1902	—	—	6	1	„ „ (opgeheven).
	Tilburg	onbekend	—	—	—	—	R-K. cursus van de Vereeniging van Fraters te Tilburg (opgeheven).
	Tilburg	onbekend	—	—	—	—	R.-K. cursus van de Congregratie der Zusters van Liefde te Tilburg (opgeheven).
	Oirschot	onbekend	—	—	—	—	R-K. cursus van de Vereeniging van Vrouwen tot het geven van onderwijs, te Oirschot (opgeheven).
	Eindhoven	1902	20	—	1	—	R.-K. cursus vanwege den R.-K. onderwijzersbond.
	Schijndel	1900	—	7	—	3	R.-K. cursus van het burgerlijk zedelijk lichaam, Vereeniging van vrouwen ter verpleging van zieken en het geven van onderwijs.
	Veghel	1902	—	3	—	2	R.-K. cursus van de Zusters van Liefde te Veghel.
	Apeldoorn	1891	12	11	2	2	Bijzondere cursus.
	Harderwijk	1899	—	—	—	—	„ „ (opgeheven).
	Wageningen	1902	10	1	2	—	„ „
	Doetinchem	1903	12	4	3	1	„ „
	Nijmegen	1901	38	16	7	5	„ „
	Winterswijk	1906	10	7	—	—	„ „
Zuidholland	's Gravenhage	1883	29	46	4	6	Gemeentelijke cursus.
	Delft	1893	16	3	2	—	„ „
	Leiden	1864	40	15	3	3	„ „
	Rotterdam	—	100	35	21	4	„ „
	Rotterdam	—	38	2	6	—	Bijzondere cursus.
	Rotterdam	—	10	—	1	—	R.-K. cursus.
	Gouda	1901	23	7	6	—	Gemeentelijke cursus.
	Schoonhoven	1905	8	—	—	—	Bijzondere cursus.
	Dordrecht	1881	34	16	7	4	Cursus van wege den Bond van Nederl. onderwijzers.
	Klaaswaal	1906	12	1	3	—	Bijzondere cursus.

PROVINCIËN.	Gemeenten.	Jaar der opening.	Getal leerlingen op 31 Dec. 1906:		Verkregen akten in 1906, als:		*Toelichtingen.*
			onderwijzers.	onderwijzeressen.	hoofdonderwijzer.	hoofdonderwijzeres.	
Noordholland	Amsterdam	—	80	64	25	12	Cursus vanwege den Bond van Nederl. onderwijzers.
	Amsterdam	—	16	37	2	5	Gemeentelijke cursus.
	Haarlem	1883	40	32	22	9	Bijzondere cursus, met subsidie van de gemeente.
	Monnikendam	1904	—	—	8	2	R.-K. bijzondere cursus.
	den Helder	1902	14	3	3	2	Bijzondere cursus.
	Hoorn	1901	18	9	2	3	„ „
	Alkmaar	1906	3	6	—	—	„ „
Zeeland	Neuzen	1906	9	—	—	—	
	Hulst	1905	8	1	1	—	R.-K. bijzondere cursus.
	Goes	1901	25	1	1	—	Bijzondere cursus.
Utrecht	Utrecht	1882	66	30	14	7	Gemeentelijke cursus.
Friesland	Leeuwarden	1887	32	10	5	2	Bijzondere cursussen, waarvan een vanwege den Bond van Nederl. onderwijzers.
	Leeuwarden	1897	56	4	3	3	
	Sneek	1883	8	—	—	—	Bijzondere cursus met subsidie van de gemeente.
Overijssel	Zwolle	1906	17	10	—	—	
	Deventer	1881	20	13	5	4	Gemeentelijke cursus.
	Enschedé	1904	—	—	4	1	Bijzondere cursus (in 1906 opgeheven).
	Hengelo	1905	34	11	—	—	Bijzondere cursus.
	Oldenzaal	1904	7	—	3	—	„ „
	Almelo	1905	6	3	2	1	„ „
Groningen	Groningen	1891	29	34	9	3	„ „
	Groningen	1901	27	1	2	—	„ „
	Winschoten	1906	28	4	—	—	
Drenthe	Assen	1903	25	4	3	—	„ „
	Hoogeveen	1896	—	—	3	—	„ „ (in 1906 opgeheven).
Limburg	Maastricht	1902	27	7	1	—	Bijzondere cursus.
	Roermond	1896	23	3	3	—	„ „

VI.

Kosten van de opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen.

In het volgende overzicht zijn de uitgaven vermeld in 1906 ten behoeve van de opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen gedaan.

PROVINCIËN.	Rijks-kweekscholen voor onderwijzers en onder-wijzeressen.	Rijks-normaallessen tot opleiding van onderwijzers en onder-wijzeressen.	Rijks-bijdragen aan kweekscholen voor onderwijzers en onder-wijzeressen.	Rijks-bijdragen aan normaal-lessen en aan hoofden van scholen.	Gemeente-lijke uitgaven.	Totaal.
Noordbrabant	—	f 53 993,81[5]	f 99 255,62[5]	f 9 161,04	f 801,50	f 163 211,98
Gelderland	f 127 889,17	43 320,94[5]	45 122,50	4 700,00	307,14[5]	221 339,76
Zuidholland	—	84 547,45[5]	35 517,58[5]	47 278,33[5]	92 763,90[5]	260 107,28
Noordholland	67 856,29	42 227,04[5]	59 625,00	32 170,62[5]	79 780,77	281 659,73
Zeeland	59 273,10	46 395,51	—	5 000,00	155,00	110 823,61
Utrecht	—	22 317,59[5]	13 520,00	14 589,58[5]	7 086,78	57 513,96
Friesland	—	39 004,42	—	9 230,00	170,00	48 404,42
Overijssel	62 870,75	41 220,82[5]	6 322,50	400,00	715,00	111 529,07[5]
Groningen	64 623,07	33 434,96[5]	18 107,62[5]	11 100,00	25 880,25	153 145,91
Drenthe	—	23 616,29	—	1 700,00	—	25 316,29
Limburg	69 676,96[5]	33 428,04[5]	63 445,83	2 600,00	286,82	169 437,66
Totaal. . . .	f 452 189,34[5]	f 463 506,91	f 340 916,66[5]	f 137 929,58[5]	f 207 947,17	f 1 602 489,67[5]
Totaal in 1905. . .	454 716,08	473 679,10	300 845,57[5]	150 566,45[5]	253 334,29[5]	1 633 141,50[5]
Vermindering. . .	f 2 526,73[5]	f 10 172,19	f — 40 071,09	f 12 636,87	f 45 387,12[5]	f 30 651,83

VII.

Opleiding van onderwijzers bij het lager onderwijs die zich wenschen te bekwamen voor het afleggen van het examen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs in de land- en tuinbouwkunde.

VERSLAG DER CURSUSSEN TER OPLEIDING VAN LAND- EN TUINBOUWONDERWIJZERS OVER 1906.

I. Opleidingscursus voor landbouwonderwijzers.

Volgnummer.	Plaatsen waar de cursussen werden gehouden.	Namen der leeraren.	Duur.	Gebouwen, waarin de lessen werden gegeven.	Aantal deelnemers. Begin.	Aantal deelnemers. Einde.	OPMERKINGEN.
1	Groningen	J. Heidema, directeur Rijkslandbouwwinterschool H. J. Slijper, U. J. Mansholt, A. W. Heidema. H. A. Kroes en J. J. Huisman, leeraren aan die school	Van 3 Maart tot 6 October 1906 des Zaterdags 2 tot 5 uren per week met vacantie in 2 weken.	Rijkslandbouwwinterschool.	11 onderwijzers en 1 toehoorder.	10	In den loop van den cursus verlieten 3 onderwijzers en de toehoorder de lessen, terwijl 2 onderwijzers als deelnemers werden ingeschreven. Van de eerstgenoemde onderwijzers ging één den cursus te Assen volgen, de tweede werd evenals de toehoorder naar elders verplaatst en de derde bleef weg zonder opgaaf van redenen. De lessen werden zeer geregeld bezocht. Drie der deelnemers onderwierpen zich aan het examen. Eén hunner slaagde.

Volgnummer.	Plaats waar de cursussen werden gehouden.	Namen der leeraren.	Duur.	Gebouwen, waarin de lessen werden gegeven.	Aantal deelnemers.		OPMERKINGEN.
					Begin.	Einde.	
2	Leeuwarden (oud)	C. R. Brinkman, directeur van en A. Rauwerda, H. Veenstra en J. Mesdag, leeraren aan de Rijkslandbouwwinterschool te Leeuwarden	Van 7 April tot 28 Juli 1906 des Zaterdags 3 uren per week	Rijkslandbouwwinterschool.	7	6	Een der deelnemers verliet zonder opgaaf van redenen den cursus. Het bezoek was zeer geregeld. Vier deelnemers onderwierpen zich aan het examen. Hiervan slaagden 3.
2*a*	Leeuwarden (nieuw)	Mej. M. M. E. Roelants C. J. de Vogel	Van 13 October tot 15 December 1906 op Zaterdag 3 uren per week	Meisjes hoogere burgerschool	26	24	Een der deelnemers verliet den cursus wegens huiselijke omstandigheden; de tweede, omdat hij tevens voor de hoofdakte moest studeeren. De lessen werden geregeld gevolgd. Voor het onderricht in scheien natuurkunde, was deze cursus gecombineerd met een opleidingscursus voor tuinbouwonderwijzers.
3	Assen (oud)	J. Elema, Rijkslandbouwleeraar Joh. C. van Weydom Claterbos, zuivelconsulent	Van Januari tot 11 Augustus 1906 des Zaterdags $2^1/_2$ uur per week. Gedurende enkele weken werd ook des Zaterdags-voormiddags onderricht gegeven	Rijkshoogere burgerschool en zuivellaboratorium	3	3	Het bezoek van de deelnemers aan de lessen was zeer geregeld. De lessen in de zuivelbereiding werden aangevuld met practische lessen en excursies naar zuivelfabrieken. Alle deelnemers onderwierpen zich aan het examen. Twee hunner behaalden de akte.
3*a*	Assen (nieuw)	Dr. J. Boeseken, later vervangen door dr. H. Vermeulen, leeraar aan de R. H. B. S. te Assen	Van 17 Februari tot einde December 1906 van $11^1/_2$ tot 2 uur des Zaterdags gedurende 32 weken	Rijkshoogere burgerschool	8	4	Het getal deelnemers nam wegens verplaatsing met 3 af, terwijl een vierde de lessen niet kon blijven volgen, omdat zij op een voor hem minder geschikten tijd werden gegeven. Het bezoek van de overgebleven deelnemers was zeer geregeld.
4	Deventer	H. Wibbens, Rijkslandbouwleeraar en J. F. H. Later, leeraar aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers	Het geheele jaar des Zaterdags van 2 tot 5 uur met vacantie met Paschen, Augustus en Kerstmis	Rijkskweekschool	18	16	Het getal deelnemers vermeerderde in den loop van het jaar met een en verminderde met 3, die door verhuizing en minder goede reisgelegenheid niet aan den cursus konden blijven deelnemen. Het bezoek was vrij geregeld.
5	Zutphen (oud)	H. Mayer Gmelin, Rijkslandbouwleeraar en B. van der Burg, zuivelconsulent	Van Januari tot half Juni 1906 des Zaterdags, van $1^1/_2$ tot 4 uur met vacantie voor Paschen en Pinksteren.	Hoogere burgerschool	19	18	Een der deelnemers kon wegens ziekte en vertrek naar het buitenland de lessen niet langer volgen. De overige volgden de lessen zeer getrouw. Veertien hunner onderwierpen zich aan het examen. Hiervan slaagden 11.
5*a*	Zutphen (nieuw)	dr. R. N. de Haas, leeraar Rijks hoogere burgerschool te Wageningen.	Van 13 October tot einde 1906 des Zaterdags van $1^1/_2$ tot $4^1/_2$ uur, met vacantie voor Kerstmis.	Hoogere burgerschool.	42	41	Een der deelnemers verliet wegens eene benoeming elders den cursus. Het bezoek was zeer geregeld.
6	Utrecht	H D. S. Hasselman, Rijkslandbouwleeraar H. B. Hijlkema, zuivelconsulent J. J. Tesch en dr. J. E. Enklaar, leeraar hoogere burgerschool	Het geheele jaar des Zaterdags $2^1/_2$ uur, met de gewone vacantiën.	Rijks-hoogere burgerschool	13 24	13 12	Met de groote vacantie was de cursus 1903—1906 geëindigd en na die vacantie begon weder eene nieuwe cursus. De bovenste getallen geven de deelnemers aan den eersten, de onderste die aan den tweeden aan. Van de eersten onderwierpen zich drie aan het examen, waarvan er een slaagde. Van de deelnemers aan den

Volgnummer.	Plaatsen waar de cursussen werden gehouden.	Namen der leeraren.	Duur.	Gebouwen waarin de lessen werden gegeven.	Aantal deelnemers. Begin.	Einde.	OPMERKINGEN.
							nieuwen cursus gingen er 2 naar den cursus te Zutphen. 10 bleven zonder opgaaf van redenen weg. Er werden twee excursies gemaakt; een naar graslandproefvelden te Groenekan en een naar eene bevloeiïngsweide te Barneveld.
7	Amsterdam	C. Nobel, Rijkslandbouwleeraar C. A. J. M. de Gier, leeraar Rijkslandwinterschool Schagen A. J. E de Voogd, Rijksveearts te Halfweg	Van Januari tot half Juli 1906 des Zaterdags $2^1/_2$ uur, met vacantie voor Paschen en Pinksteren.	1ste hoogere burgerschool voor jongens met 5-jarigen cursus	15	15	Een der deelnemers verliet den cursus zonder opgaaf van redenen, terwijl een als zoodanig werd ingeschreven. Het bezoek liet wel wat te wenschen over. Excursies werden gemaakt naar den grooten IJpolder en naar de magazijnen van Vissers Landbouwkantoor en van Landré en Glinderman te Amsterdam. De deelnemers studeerde zeer weinig. Slechts één onderwierp zich aan het examen en werd afgewezen.
8	Leiden	A. A. Neeb, Rijkslandbouwleeraar	Van 13 Januari tot 28 April 1906 des Zaterdags $2^1/_2$ uur.	Hoogere burgerschool	5	5	Het bezoek aan de lessen was zeer geregeld. Excursies werden gemaakt naar de Rijnstreek en naar Dordrecht en omgeving. Twee der deelnemers onderwierpen zich aan het examen. Een hunner slaagde. De onderwijzers in Zuidholland trachten voortdurend naar de groote steden te komen en geven aan de studie voor de taalakten boven die voor landbouwkunde, welke vrij moeilijk is, de voorkeur.
9	Dordrecht	A. A. Neeb, Rijkslandbouwleeraar dr. A. van Raalte, J. Vermaas, A. Bos en J. Laay, leeraren aan de Rijkslandbouwwinterschool	Het geheele jaar des Zaterdags $2^1/_2$ uur, met vacantie op 14 April, 2 Juni en van 4 Augustus tot 8 September.	Rijkslandbouwwinterschool en hoogere burgerschool	10	4	Het getal deelnemers verminderde met 6. Velen vonden de studie te lastig en verdwenen toen de lessen in scheikunde geëindigd waren. De overigen bezochten den cursus geregeld. Eene excursie werd gehouden naar het laboratorium van den zuivelconsulent.
10	Goes	G. van der Hoek, A. A. ter Haar en M. van der Vliet, leeraren aan de Rijkslandbouwwinterschool te Goes	Het geheele jaar des Zaterdags 2 uren, met vacantie op 14 en 21 April en van 16 Juni tot 8 September.	Rijkslandbouwwinterschool.	8	6	Twee der deelnemers verlieten zonder opgaaf van redenen den cursus. Het bezoek was overigens vrij geregeld. Een der deelnemers onderwierp zich aan het examen en verwierf de akte.
11	Breda	H. E. Huizenga, Rijkslandbouwleeraar dr. W. Reinders, leeraar aan de hoogere burgerschool	Het geheele jaar des Zaterdags $2^1/_2$ uur, met vacantie van 15—27 April, van 8 Juli tot 7 September en met Kerstmis.	Gemeentelijke hoogere burgerschool	13 23	9 22	Het getal deelnemers verminderde in 1906 tot 9. Sommigen bleven zonder opgaaf van redenen weg, hadden het te druk, of vertrokken naar elders. Het bezoek was overigens zeer geregeld. Excursies werden ondernomen naar eene boerderij bij Roosendaal, naar de superphosphaatfabriek te Zwijndrecht, naar Griendtsveen, naar eene boerderij te Gilze-Rijen, naar eene ontginning te Hilvarenbeek en naar Wageningen. Zes deelnemers onderwierpen zich aan het examen. Hiervan slaagde er één. In September 1906 werd een nieuwe cursus geopend met 23 deelnemers, waarvan aan het einde van het jaar nog 22 aanwezig waren.

Volgnummer.	Plaatsen waar de cursussen werden gehouden.	Namen der leeraren.	Duur.	Gebouwen, waarin de lessen werden gegeven.	Aantal deelnemers. Begin.	Einde.	OPMERKINGEN.
12	's Hertogenbosch	dr. W. G. A. Indemans, apotheker	Het geheele jaar des Zaterdags van 3 tot 5 uur 's namiddags, met vacantie van 15 Juli tot 15 September.	Rijks-hoogere burgerschool	20	16	Het getal bezoekers verminderde met 4, die zonder opgaaf van redenen wegbleven. Het bezoek was vrij geregeld, hoewel nu en dan enkelen de lessen verzuimden. Over het algemeen studeerden de deelnemers niet met dien ernst welke van hen mocht worden verwacht.
13	Roermond	T. R. Corten, Rijkslandbouwleeraar C. Bulder, waarnemend directeur der Rijkslandbouwwintersch. te Sittard J. C. Ament, zuivelconsulent J. Aling Prins, leeraar R. H. B. S. te Roermond D. S. Huizinga, adspirant-Rijkslandbouwleeraar	Het geheele jaar des Zaterdags van $3^1/_2$ tot $6^1/_2$ uur, met vacante om Paschen	Rijks-hoogere burgerschool en gedurende de vacantie aan deze school in particuliere inrichtingen	6	4	Door vertrek van den een en voortdurende ongesteldheid van den ander verminderde het getal deelnemers met twee. De overigen bezochten getrouw de lessen. Eene excursie werd gemaakt naar de landbouwtentoonstelling te Nijmegen. De cursus was voor de vakken scheikunde, natuurkunde en bemestingsleer gecombineerd met een cursus ter opleiding van tuinbouwonderwijzers.

II. Opleidingscursussen voor tuinbouwonderwijzers.

1	Leeuwarden	J. Leendertz Czn. Rijkstuinbouwleeraar	Het geheele jaar des Zaterdags 3 uur, met vacantie van 28 Juli tot 1 September	Rijkslandbouwwinterschool	5	4	De deelnemer die den cursus verliet, verwierf de gewenschte akte. Het bezoek aan de lessen was bevredigend. Excursies werden gedaan naar Sappemeer, Groningen, Tietjerk, Sneek, Joure, de Knijpe, Zuidhorn en Groenenstein voor het bezichtigen van boom- en groentekweekerijen, den Groningschen proeftuin, park, buitenplaatsen en bloemenwinkels.
2	Doetinchem	N. Nobel, Rijkstuinbouwleeraar	Van Januarij tot half Juli des Zaterdags $3^1/_2$ uur per week met vacantie van 14 April tot 5 Mei	Gymnasium	7	6	Een der deelnemers verliet den cursus wegens familieomstandigheden. Het bezoek was overigens geregeld. Na het einde der lessen werden excursies gehouden naar Nijmegen en omgeving, het Westland, Boskoop, Aalsmeer en de Streek, zoomede naar Tiel en omstreken. Vijf deelnemers onderwierpen zich aan het examen. Hiervan slaagden er 4.
3	Amsterdam	J. G. Hazeloop, Rijkstuinbouwleeraar P. de Vries, directeur Rijkstuinbouwwinterschool te Aalsmeer A. M. Sprenger, adspirant-Rijkstuinbouwleeraar	Van 7 April tot 25 Augustus des Zaterdags 4 uren, met vacantie op 2 Juni	1ste hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus voor jongens	16	14	Wegens verhuizing naar elders verlieten 2 deelnemers den cursus. Van 10 der overige deelnemers was het bezoek geregeld; een viertal verzuimde nog al eens. Excursies werden gehouden naar de Beemster en Kwadijk, naar de Bangert en de Streek, naar Watergraafsmeer, de Slatuinen (Sloterpolder) en naar het Westland.

Volgnummer.	Plaatsen waar de cursussen werden gehouden.	Namen der leeraren.	Duur.	Gebouwen, waarin de lessen werden gegeven.	Aantal deelnemers.		OPMERKINGEN.
					Begin.	Einde.	
4	Rotterdam	C. H. Claassen, Rijkstuinbouwleeraar C. Ph. Moerlands, leeraar Rijkstuinbouwwinterschool te Boskoop T. H. Wilke, hortulanus te Rotterdam	Het geheele jaar des Zaterdags 3 à 3¾ uur per week met 10 weken vacantie.	Handelsschool Alkemadeplein Rotterdam	14	12	Twee deelnemers, die met de moeilijkheid der studie hadden te kampen, verlieten den cursus. Het bezoek was vrij geregeld. Excursies werden gehouden naar het Westland, Leiden en Boskoop.
5	Roermond	E. Snellen, Rijkstuinbouwleeraar C. Bulder, waarnemend directeur der Rijkslandbouwwintersch. te Sittard	Het geheele jaar des Zaterdags 3 uren, met zes weken vacantie	Rijks-hoogere burgerschool en tijdens de groote vacantie aan deze school in particuliere vertrekken	4	2	Twee deelnemers verlieten den cursus, omdat zij de gewenschte akte verwierven. Het bezoek was zeer geregeld. Excursies werden gemaakt naar den proeftuin te Maastricht, naar fruitkweekerijen, naar groentekweekerijen, naar Wageningen en Nijmegen en omstreken. De cursus was met dien ter opleiding van landbouwonderwijzers gecombineerd voor de vakken scheien natuurkunde en bemestingsleer.

VIII.

Opleiding van onderwijzers in handenarbeid (Slöjd).

In 1907 is te Middelburg, evenals dat in 1902, 1903 en 1904 te Haarlem, in 1905 te Groningen en in 1906 te Nijmegen heeft plaats gehad, vanwege de Vereeniging tot bevordering van het onderwijs in handenarbeid in Nederland, daartoe door een Rijkssubsidie van f 3000 in staat gesteld, een cursus in handenarbeid gehouden.

Deze cursus was, evenals de vorigen, toegankelijk voor onderwijzers en onderwijzeressen uit alle deelen des lands, voor zooveel het aantal beschikbare plaatsen dat toeliet.

Het aantal aanvragen om toelating overtrof, evenals in vorige jaren, wederom het aantal plaatsen. 96 aanvragen om toelating werden na oproeping ontvangen. Aan slechts 74 aanvragen kon worden voldaan.

De schoolopziener in het district Middelburg en de directeur der Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem waren van Rijkswege aangewezen om toezicht op den cursus te houden.

Het door het bestuur van voormelde vereeniging omtrent den cursus aan de Regeering gedaan verslag is achter dit verslag gevoegd als bijlage **00**.

§ 14. ARRONDISSEMENTS-BIBLIOTHEKEN EN ONDERWIJZERSBIJEENKOMSTEN.

Evenals in vorige verslagen volgt hier een overzicht van de in 1906 gehouden onderwijzersbijeenkomsten en van den toestand der arrondissements-bibliotheken.

ARRONDISSEMENT.	Aantal gehouden onderwijzers-bijeenkomsten.	Gemiddeld getal onderwijzers die de bijeenkomsten hebben bijgewoond.		Arrondissements-bibliotheek.	
		Openbare.	Bijzondere.	Aantal nummers.	Aantal lezers.
Bergen op Zoom	4	51	—	811	30
Breda	—	—	—	381	44
Roosendaal	2	—	—	320	26
Zevenbergen	—	—	—	265	18
Eindhoven	2	67		504	29
Helmond	3	32		724	26
Veghel	7	41		323	45
Boxmeer	4	30	—	431	32
's Hertogenbosch	3	26	1	661	60
Oss	4	34	—	561	29
Heusden	1	58	16	528	45
Oischot	2	36	2	493	19
Tilburg	4	49	13	234	34
Waalwijk	3	43	—	240	35
Apeldoorn	—	—	—	480	50
Arnhem	1	120	60	269	14
Harderwijk	1	68	12	520	45
Rheden	1	100		228	38
Wageningen	1	45	36	357	44
Elst	1	45	18	658	67
Geldermalsen	1	40	3	900	104
Nijmegen	1	45	35	370	70
Tiel	—	—	—	210	44
Zaltbommel	—	—	—	446	56
Doesburg	1	68	29	219	128
Doetinchem	1	76	26	543	107
Groenlo	1	83	6	809	83
Zutphen	1	121	34	871	56
Brielle	—	—	—	—	—
Dordrecht	1	27	7	492	57
Gorinchem	1	72	8	485	57
Middelharnis	—	—	—	600	81
Oud-Beijerland	1	63	10	64	15
Alkemade	1	54	52	228	53
Gouda	—	—	—	458	57
Schoonhoven	1	108	20	146	40
Woerden	1	42	27	310	34
Delft	—	—	—	1116	42
's Gravenhage I t/m III	—	—	—	591	50
Leiden	1	95	35	192	57
Maassluis	—	—	—	328	52
Hillegersberg	2	59	27	131	34
Rotterdam I t/m IV	2	onbekend		942	223
Schiedam	1	102	73	650	60
Alkmaar	1	126	14	307	26
den Helder	1	93	—	406	42
Hoorn	1	74	23	336	49
Medemblik	1	85	18	417	22
Texel	1	34	2	388	20
Amsterdam I t/m VII	—	—	—	1657	479
Hilversum	1	155	25	531	79
Beverwijk	1	128	23	100	38
Haarlem	1	350		637	77
Haarlemmermeer	1	85	41	107	—
Purmerend	1	108	14	360	21
Zaandam	1	142	14	564	42
Goes	1	49	1	903	34
Tholen	—	—	—	409	12
Zierikzee	1	73	5	477	50
Hulst	2	27	—	765	29
Middelburg	3	31	—	538	37
Neuzen	—	—	—	184	37
Vlissingen	3	62	6	467	48
Amersfoort	1	40	23	374	32
Loenen	2	20	10	282	65
Rhenen	1	30	15	249	59
Utrecht I en II	1	55	33	690	120
IJsselstein	1	22	8	362	16
Beetsterzwaag	—	—	—	524	54
Bolsward	—	—	—	345	56
Heerenveen	—	—	—	492	24
Lemmer	1	48	5	549	50
Sneek	—	—	—	649	71
Weidum	1	69		130	27

ARRONDISSEMENT.	Aantal gehouden onderwijzers-bijeenkomsten.	Gemiddeld getal onderwijzers die de bijeenkomsten hebben bijgewoond.		Arrondissements-bibliotheek.	
		Openbare.	Bijzondere.	Aantal nummers.	Aantal lezers.
Wolvega	1	64	5	204	37
Bergum	—	—	—	421	68
Dokkum	1	48	13	279	60
Ferwerd	1	—	—	501	30
Harlingen	1	60	25	739	43
Leeuwarden	1	118	6	193	31
Ternaard	1	39	19	337	35
Almelo	1	40	—	539	63
Deventer	1	—	—	1760	104
Enschedé	—	—	—	498	69
Hengelo	—	—	—	104	24
Oldenzaal	4	17	—	522	57
Kampen	—	—	—	1108	102
Ommen	1	77	13	633	77
Raalte	—	—	—	163	35
Steenwijk	—	—	—	1030	42
Zwolle	—	—	—	530	45
Appingedam	—	—	—	274	—
Groningen	—	—	—	675	6
Onderdendam	1	53	7	287	37
Warffum	1	76	38	330	33
Zuidhorn	2	29	9	350	35
Hoogezand	1	45	2	195	42
Onstwedde	1	28	4	313	14
Slochteren	1	31	2	248	48
Veendam	1	47	4	340	38
Winschoten	1	65	5	224	32
Assen	—	—	—	686	68
Borger	1	59	6	483	48
Dalen	—	—	—	220	76
Emmen	1	92	8	491	98
Hoogeveen	—	—	—	508	24
Meppel	—	—	—	542	50
Vries	1	47	1	319	50
Heerlen	4	32	8	675	52
Maastricht	3	27	7	244	28
Meerssen	4	24	2	481	35
Sittard	4	59	6	556	38
Gennep	3	36	—	513	29
Roermond	6	17	3	599	34
Venlo	11	42	—	605	32
Weert	7	42	3	607	19

Deze gezelschappen nemen in verschillende arrondissementen in bloei toe.

De arrondissements-bibliotheken bewezen vele goede diensten. Het bezoek der vergaderingen was over het algemeen niet onbevredigend.

Ook in 1906 werd het noodige verricht in het belang van onderhoud en uitbreiding der bibliotheken, welker aantal met enkele boekenverzamelingen werd vermeerderd.

§ 15. AKTEN VAN BEKWAAMHEID TOT HET GEVEN VAN LAGER ONDERWIJS.

In 1906 is éénmaal de gelegenheid opengesteld tot het afleggen van examen, ter verkrijging van akten van bekwaamheid tot het geven van huis- en schoolonderwijs in de vakken vermeld in art. 2, onder *a-i*, *a-j*, *a-k* en *a-i* en *k*.

Deze examens werden op 4 April en volgende dagen afgenomen door comissiën, die zitting hebben gehouden in de navolgende plaatsen en voor de arrondissementen bij iedere plaats vermeld:

te *'s Hertogenbosch* voor de arrondissementen 's Hertogenbosch, Oss, Heusden, Waalwijk, Helmond, Veghel, Tiel, Nijmegen, Zalt-Bommel en Geldermalsen;

te *Breda* voor de arrondissementen Tilburg, Oirschot, Eindhoven en die in het district Breda;

te *Arnhem* voor de arrondissementen Boxmeer, Arnhem, Wageningen, Apeldoorn, Rheden, Elst, Gennep en die in het district Zutphen;

te *'s Gravenhage* voor de arrondissementen 's Gravenhage I t/m III, Delft, Maassluis, Schiedam en Hilgersberg;

te *Rotterdam* voor de arrondissementen Rotterdam I t/m IV en die in het district Dordrecht;

te *Amsterdam* voor de arrondissementen in het district Amsterdam;

te *Haarlem* voor de arrondissementen Leiden, Alkemade en die in de districten Haarlem en Alkemade;

te *Middelburg* voor de arrondissementen in de provincie Zeeland;

te *Utrecht* voor de arrondissementen Harderwijk, Gouda, Schoonhoven, Woerden en die in de provincie Utrecht;

te *Leeuwarden* voor de arrondissementen in de provincie Friesland en het arrondissement Steenwijk;

te *Zwolle* voor de arrondissementen Zwolle, Raalte, Kampen, Ommen en die in de districten Deventer en Assen;

te *Groningen* voor de arrondissementen in de provincie Groningen;

te *Maastricht* voor de arrondissementen Roermond, Weert, Venlo en die in het district Maastricht.

In voormelde commissiën zijn benoemd, te

's Hertogenbosch:

tot *lid en voorzitter*: de schoolopziener in het district Breda;

tot *leden*: de schoolopzieners in het district Eindhoven en de arrondissementen Heusden, Bergen op Zoom, Doesburg en Nijmegen;

tot *leden-plaatsvervangers*: de schoolopzieners in de arrondissementen 's Hertogenbosch, Boxmeer, Eindhoven en Veghel;

Breda:

tot *lid en voorzitter*: de schoolopziener in het district Roermond;

tot *leden*: de schoolopzieners in het district Arnhem en de arrondissementen Oss, Zevenbergen, Elst en Geldermalsen;

tot *leden-plaatsvervangers*: de schoolopzieners in de arrondissementen Breda, Roosendaal en Waalwijk;

Arnhem:

tot *lid en voorzitter*: de schoolopziener in het district Zutphen;

tot *leden*: de schoolopzieners in het distrist Maastricht en de arrondissementen Harderwijk, Apeldoorn, Zutphen en Doetinchem;

tot *leden-plaatsvervangers:* de schoolopzieners in de arrondissementen Arnhem, Rheden, Groenlo en Zalt-Bommel;

's Gravenhage:

tot *lid en voorzitter*: de schoolopziener in het district Goes;

tot *leden*: de schoolopzieners in het district Gouda en de arrondissementen Maassluis, Hillegersberg, Schoonhoven en Sommelsdijk;

tot *leden-plaatsvervangers*: de schoolopzieners in de arrondissementen Delft, Rotterdam IV, Gouda en Gorinchem;

Rotterdam:

tot *lid en voorzitter:* de schoolopziener in het district Dordrecht;

tot *leden:* de schoolopzieners in de arrondissementen 's Gravenhage I en III, Schiedam, Woerden en Alkemade;

tot *leden-plaatsvervangers*; de schoolopzieners in de arrondissementen Rotterdam I en III, Dordrecht en Oud-Beierland;

Amsterdam:

tot *lid en voorzitter*: de schoolopziener in het district Utrecht;

tot *leden*: de schoolopzieners in de arrondissementen Amsterdam I en III, Haarlemmermeer, Purmerend en Utrecht I;

tot *leden-plaatsvervangers*: de schoolopzieners in het district Alkmaar en de arrondissementen Amsterdam IV, VI en VII en Hilversum;

Haarlem:

tot *lid en voorzitter:* de schoolopziener in het district 's Gravenhage;

tot *leden:* de schoolopzieners in de arrondissementen 's Gravenhage II, Leiden, Rotterdam II, Hoorn en Medemblik;

tot *leden-plaatsvervangers:* de schoolopzieners in het district Alkmaar en de arrondissementen Amsterdam II, Beverwijk, Alkmaar en den Helder;

Middelburg:

tot *lid en voorzitter:* de schoolopziener in het district Rotterdam;

tot *leden:* de schoolopzieners in de arrondissementen Middelburg, Vlissingen, Neuzen, Goes en Zierikzee;

tot *leden-plaatsvervangers:* de schoolopzieners in het district Middelburg en de arrondissementen Hulst en Tholen;

Utrecht:

tot *lid en voorzitter:* de inspecteur van het lager onderwijs in de tweede inspectie;

tot *leden:* de schoolopzieners in het district Amsterdam en de arrondissementen Haarlem, Loenen, Rhenen en IJselstein;

tot *leden-plaatsvervangers:* de schoolopzieners in de arrondissementen Amsterdam V, Zaandam, Utrecht II, en Amersfoort;

Leeuwarden:

tot *lid en voorzitter:* de schoolopziener in het district Leeuwarden;

tot *leden:* de schoolopzieners in het district Heerenveen en de arrondissementen Leeuwarden, Harlingen, Lemmer en Weidum;

tot *leden-plaatsvervangers:* de schoolopzieners in de arrondissementen Ternaard, Dokkum, Beetsterzwaag en Bolsward;

Zwolle:

tot *lid en voorzitter*: de inspecteur van het lager onderwijs in de derde inspectie;

tot *leden*: de schoolopzieners in het district Assen en de arrondissementen, Ommen, Deventer, Enschedé en Emmen;

tot *leden-plaatsvervangers*: de schoolopzieners in het district Deventer en de arrondissementen Zwolle, Almelo en Borger;

Groningen:

tot *lid en voorzitter*: de schoolopziener in het district Groningen;

tot *leden*: de schoolopzieners in de arrondissementen Onderdendam, Appingedam, Hoogezand, Onstwedde en Vries;

tot *leden-plaatsvervangers*: de schoolopzieners in het district Winschoten en de arrondissementen Slochteren, Veendam en Assen;

Maastricht:

tot *lid en voorzitter*: de inspecteur van het lager onderwijs in de eerste inspectie;

tot *leden*: de schoolopzieners in het district 's Hertogenbosch en de arrondissementen Oirschot, Maastricht, Meerssen en Sittard;

tot *leden-plaatsvervangers*: de schoolopzieners in de arrondissementen Heerlen, Weert, Venlo en Gennep.

Het volgende overzicht bevat den uitslag der in 1906 gehouden examens.

Plaatsen waar de examens zijn afgenomen.	Akte als onderwijzer.				Aanteekening vak *j*.				Akte als onderwijzeres.				Aanteekening vak *j*.				Aanteekening vak *k*.			
	Opgekomen.	Teruggetrokken	Afgewezen.	Toegelaten.	Opgekomen.	Teruggetrokken.	Afgewezen.	Toegelaten.	Opgekomen.	Teruggetrokken.	Afgewezen.	Toegelaten.	Opgekomen.	Teruggetrokken.	Afgewezen.	Toegelaten.	Opgekomen.	Teruggetrokken.	Afgewezen.	Toegelaten.
	MANNELIJKE CANDIDATEN.								VROUWELIJKE CANDIDATEN.											
's Hertogenbosch.	87	„	36	51	12	„	3	9	78	1	39	38	4	„	„	4	4	„	1	3
Breda	50	1	27	22	6	„	4	2	116	„	50	66	3	„	„	3	2	„	1	1
Arnhem	51	1	24	26	5	„	1	4	113	„	44	69	„	„	„	„	3	„	„	3
's Gravenhage.	51	2	19	30	2	„	1	1	125	1	56	68	3	1	„	2	2	„	„	2
Rotterdam	88	„	28	60	4	„	2	2	157	1	63	93	3	„	1	2	2	„	1	1
Amsterdam.	35	„	14	21	1	„	„	1	172	1	77	94	7	„	1	6	2	„	2	„
Haarlem.	74	„	18	56	6	„	4	2	138	4	53	81	12	„	2	10	2	„	1	1
Middelburg	64	1	19	44	11	„	4	7	35	1	14	20	5	„	„	5	3	„	1	2
Utrecht	82	1	24	57	10	1	5	4	119	„	54	65	7	„	2	5	1	„	1	„
Leeuwarden	62	1	21	40	7	„	„	7	75	„	17	58	9	„	2	7	10	„	4	6
Zwolle	75	„	28	47	5	„	2	3	62	„	21	41	4	„	2	2	6	„	2	4
Groningen	71	„	13	58	8	„	2	6	81	„	30	51	6	„	2	4	8	„	1	7
Maastricht	82	„	32	50	13	„	6	7	98	„	29	69	2	„	„	2	10	„	3	7
Totaal. . .	872	7	303	562	90	1	34	55	1369	9	547	813	65	1	12	52	55	„	18	37
Totaal onderwijzeressen. . .	1369	9	547	813	65	1	12	52												
Algemeen totaal . .	2241	16	850	1375	155	2	46	107												

In de volgende tabel is vermeld, hoevelen sedert 1881 bij de onderwijzersexamens zijn geëxamineerd en toegelaten.

Bij het examen in:	Geëxamineerd.	Toegelaten.
Voorjaar 1881	801	517
Najaar 1881.	640	348
Voorjaar 1882	925	528
Najaar 1882.	735	408
Voorjaar 1883	1 161	720
Najaar 1883.	760	435
Voorjaar 1884	1 298	746
Najaar 1884.	893	477
Voorjaar 1885	1 432	806
Najaar 1885.	915	453
Voorjaar 1886	1 423	735
Najaar 1886.	902	417
Voorjaar 1887	1 371	758
Najaar 1887.	888	409
Voorjaar 1888	1 314	720
Najaar 1888.	885	380
Voorjaar 1889	1 268	697
Najaar 1889.	815	440
Voorjaar 1890	1 044	611
Najaar 1890.	657	350
1891	1 107	669
1892	1 232	852
1893	1 219	845
Voorjaar 1894	1 181	797
Najaar 1894.	541	331
Voorjaar 1895	1 085	736
Najaar 1895.	597	346
1896	1 432	947
1897	1 990	1 289
1898	2 495	1 574

Bij het examen in:	Geëxamineerd.	Toegelaten.
1899	2 700	1 749
1900	2 830	1 776
1901	2 692	1 678
1902	2 628	1 574
1903	2 478	1 368
1904	2 491	1 519
1905	2 303	1 376

Nadere bijzonderheden aangaande deze examens worden aangetroffen in de door de commissie aan de Regeering gedane mededeelingen omtrent den uitslag van het onderzoek, welke onder bijlage **II** hierachter zijn opgenomen.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 Mei 1906, n°. 7819[1], afdeeling Onderwijs, werd bepaald, dat het schriftelijk gedeelte van het examen ter verkrijging der akte van bekwaamheid als **hoofdonderwijzer** of **hoofdonderwijzeres** voor het jaar 1906 zou plaats hebben op 28 Juni, dat de mondelinge examens zouden aanvangen op 18 Juli, en dat de commissiën met het afnemen dezer examens belast, zouden zitting houden te *'s Hertogenbosch*, *Arnhem*, *'s Gravenhage*, *Amsterdam*, *Zwolle* en *Groningen*;

en werden benoemd, te

's Hertogenbosch:

tot *lid en voorzitter*: W. J. Ph. van Oppenraay, schoolopziener in het district Tilburg;

tot *lid en ondervoorzitter*: J. W. Schulinck, schoolopziener in het district Breda;

tot *leden*: A. Blok, schoolopziener in het arrondissement Heusden; J. Steyns, schoolopziener in het arrondissement Venlo; J. H. F. Gangel Czn., schoolopziener in het arrondissement Harderwijk; J. A. Leopold, directeur der Rijkskweekschool voor onderwijzers te Nijmegen; P. Oosterlee, directeur eener bijzondere kweekschool voor onderwijzers te Nijmegen; J. Gallenkamp, directeur eener bijzondere kweekschool voor onderwijzers te Maastricht; dr. A. H. Geurts, leeraar aan de bijzondere hoogere burgerschool te Rolduc, gemeente Kerkrade; A. M. J. Diemont, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool te Zalt-Bommel; P. Klerks, onderwijzer aan eene bijzondere kweekschool voor onderwijzers te Tilburg; A. Doeleman, hoofdonderwijzer te Geertruidenberg; H. Prinsen, hoofd eener openbare lagere school te Hedikhuizen; H. Snellens, hoofd eener openbare lagere school te Valkenswaard; J. Koonings, hoofd eener openbare lagere school te Woensel;

tot *leden-plaatsvervangers*: H. J. Weytens, onderwijzer aan eene bijzondere kweekschool voor onderwijzers te Oudenbosch; J. B. Michels, hoofd eener openbare lagere school te Schijndel; G. J. van Buchem, directeur der Rijkskweekschool voor onderwijzers te Maastricht; A Strucker, hoofd eener bijzondere lagere school te Breda; J. J. van Wiechen, hoofd eener openbare lagere school te Breda; mejuffrouw E. C. Buenink, hoofd eener bijzondere lagere school te Breda; P. H. Kisjes, leeraar aan de Rijkshoogere burgerschool te Roermond;

Arnhem:

tot *lid en voorzitter*: jhr. mr. L. F. H. Michiels van Kessenich, inspecteur van het lager onderwijs in de eerste inspectie;

tot *lid en ondervoorzitter*: dr. M. J. H. Houba, schoolopziener in het district Maastricht;

tot *leden*: dr. H. P. M. van der Horn van den Bos, schoolopziener in het district 's Hertogenbosch; dr. J. L. A. Steyns, schoolopziener in het district Roermond; dr. A. H. J. V. M. Desertine, schoolopziener in het district Einhoven; dr. J. J. Moolhuizen, schoolopziener in het arrondissement Groenlo; G. Smits, schoolopziener in het arrondissement Heerlen; jonkvrouw E. M. A. de Jonge, leerares in het teekenen te Zutphen; J F. Clerx, hoofd eener openbare lagere school te Breda; D. C. van Neck, J. G. Zijlstra, hoofden van openbare lagere scholen te Arnhem; J. van den Bogert, directeur der Rijksnormaallessen te 's Hertogenbosch; P. Kat Pzn., leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool te Zutphen; A. Hermans, leeraar aan het Bisschoppelijk College te Roermond; H. M. H. Bartels, te Mook, oud-leeraar aan het Bisschoppelijk College te Roermond;

tot *leden-plaatsvervangers*: J. Verbeeten, onderwijzer aan eene bijzondere kweekschool voor onderwijzeressen te Echt; J. Mulders, hoofd eener bijzondere lagere school te Schin op Geulle; W. H. Peters, onderwijzer aan de Rijkksweekschool voor onderwijzers te Nijmegen; W. Borgman, onderwijzer aan de Rijksnormaallessen en leeraar aan de burgervondschool te Tiel; H. van Lohuizen, J. F. Rothfusz, W. Walstra, hoofden van openbare lagere scholen te Arnhem;

's Gravenhage:

tot *lid en voorzitter*: F. van Rijsens, schoolopziener in het district Alkmaar;

tot *lid en ondervoorzitter:* dr. J. H. Jennes, schoolopziener in het district Rotterdam;

tot *leden:* K. J. Razelius, schoolopziener in het arrondissement Haarlem; H. Bijleveld, directeur eener bijzondere kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam; J. D. de Visser Smits, directeur eener bijzondere kweekschool voor onderwijers en onderwijzeressen te 's Gravenhage; J. M. Keen, J. J. ten Have, C. W. Valken, hoofden van openbare lagere scholen te 's Gravenhage; L. Looijen, hoofd eener bijzondere lagere school te 's Gravenhage; G. A. Laagland, onderwijzer aan eene bijzondere kweekschool voor onderwijzeressen te 's Gravenhage; J. Th. Schiphorst, hoofd eener openbare lagere school te Delft; R. Husen, hoofd eener bijzondere lagere school te Utrecht; M. L. van Gemert, hoofd eener bijzondere lagere school te Haarlem; A. van de Griendt, hoofd eener bijzondere lagere school te Rotterdam; M. H. van Gestel, onderwijzer aan eene openbare lagere school te Amsterdam;

tot *leden-plaatsvervangers*: D. Boswijk, schoolopziener in het district Gouda; W. Jansen, schoolopziener in het distrist Middelburg; R. Broere, directeur der Rijkskweekschool voor onderwijzers te Middelburg; H. Bussemaker, directeur eener bijzondere kweekschool voor onderwijzeressen te Haarlem; D. H. Cocheret, hoofd eener bijzondere lagere school te Rotterdam; E. Nijland, hoofd eener bijzondere lagere school te Utrecht; E. van der Woude, onderwijzer aan eene bijzondere kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te 's Gravenhage;

Amsterdam:

tot *lid en voorzitter:* W. Middelveld Vierssen, schoolopziener in het district Utrecht;

tot *lid en ondervoorzitter:* P. le Grand, schoolopziener in het district Dordrecht;

tot *leden:* P. H. van der Ley, directeur der Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem; L. Gerhardt, directeur der Rijksnormaallessen te Utrecht; W. H. Hasselbach, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Middelburg; G. Meijer, directeur der gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam; W. Meerwaldt, J. G. Nijk, hoofden van openbare lagere scholen te Amsterdam; J. A. Bakker, H. J. Emous, hoofden van bijzondere lagere scholen te Amsterdam; D. Laméris, hoofd eener openbare lagere school te Utrecht; J. W. Sevenhuysen, hoofd der leerschool verbonden aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem; A. Saeys, hoofd eener openbare lagere school te Haarlem; A. A. Kleyn, hoofd eener bijzondere lagere school te Driebergen; A. Langhout, hoofd eener bijzondere lagere school te Weesp;

tot *leden-plaatsvervangers:* H. Verhagen, J. H. Buys, E. Hei-

mans, B. P. Prakken, hoofden van openbare lagere scholen te Amsterdam; G. Schutte, H. J. van Wijlen, hoofden van bijzondere lagere scholen te Amsterdam; C. W. Hoenkamp, hoofd eener openbare lagere school te Utrecht;

Zwolle:

tot *lid en voorzitter:* G. A. Bosch, schoolopziener in het district Zwolle;

tot *lid en ondervoorzitter:* dr. J. D. R. Scheffer, schoolopziener in het district Deventer;

tot *leden:* dr. A. J. Kronenberg, schoolopziener in het arrondissement Deventer; A. Rienks, schoolopziener in het arrondissement Hengelo; N. Felix, schoolopziener in het arrondissement Lemmer; P. H. Heynen, directeur der Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer; K. Brouwer, G. J. J. Wolbers, hoofden van openbare lagere scholen te Zwolle; H. J. Noy, hoofd eener openbare lagere school te Deventer; Th. Boersma, hoofd eener openbare lagere school te Leeuwarden; B. P. Hofstede, hoofd eener openbare lagere school te Hengelo; J. van der Leest, hoofd eener openbare lagere school te Hoogeveen; D. J. Leverman, hoofd eener bijzondere lagere school te Avereest; D. Lako, onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Zwolle; mejuffrouw J. M. C. A. Nuysink, leerares in het teekenen te Zutphen;

tot *leden-plaatsvervangers:* Th. J. Bosman, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer; N. Kanstein, G. Kuipers, hoofden van openbare lagere scholen te Zwolle; W. Kraak, hoofd eener openbare lagere school te Deventer; J. H. Franken, hoofd eener bijzondere lagere school te Zwolle; E. D. J. de Jongh jr., leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool te Kampen; mejuffrouw J. E. Kleyn, directrice der industrie- en huishoudschool voor meisjes te Zwolle;

Groningen:

tot *lid en voorzitter:* mr. Th. Ruys I-Pzn., inspecteur van het lager onderwijs in de derde inspectie;

tot *lid en ondervoorzitter:* dr. B. van der Meulen, schoolopziener in het district Assen;

tot *leden:* J. C. Wirtz Czn, schoolopziener in het district Winschoten; P. Wielinga, schoolopziener in het arrondissement Borger; J. Postma, schoolopziener in het arrondissement Ternaard; dr. C. G. N. de Vooys, leeraar aan het gymnasium te Assen; H. Scheepstra, U. D. Keiser, onderwijzers aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Groningen; R. Schuiling; onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer; P. Huisman, B. E. Lentz, hoofden van openbare lagere scholen te Groningen; J. D. de Vries, hoofd eener bijzondere lagere school te Bergum; R. Visser, hoofd eener bijzondere lagere school te Oude-Pekela; G. J. Steenbeek, onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Sappemeer; L. M. den Hollander, onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Meppel;

tot *leden-plaatsvervangers*: Ph. J. Kloppers, schoolopziener in het district Groningen; J. B. Meerkerk, directeurs der Rijks- hoogere burgerschool te Sappemeer; W. Lindenburg, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Groningen; D. Reinders, onderwijzer aan eene bijzondere kweekschool voor onderwijzers te Groningen; W. G. Hoeneveld, hoofd eener openbare lagere school te Leeuwarden; D. Oosterkamp, hoofd eener openbare lagere school te Bergum; M. Lingmont te Groningen, onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Assen.

Het volgend overzicht bevat den uitslag der in 1906 gehouden examens.

Plaatsen waar de examens zijn afgenomen.	Opgekomen.	Teruggetrokken.	Afgewezen.	Toegelaten.	Opgekomen.	Teruggetrokken.	Afgewezen.	Toegelaten.
	Mannelijke candidaten.				Vrouwelijke candidaten.			
's Hertogenbosch	237	56	90	91	45	7	12	26
Arnhem	253	63	113	77	38	6	17	15
's Gravenhage	284	23	154	107	52	1	16	35
Amsterdam	187	10	93	84	99	3	45	51
Zwolle	127	7	71	49	17	„	4	13
Groningen	186	13	113	60	22	„	10	12
Totaal	1 274	172	634	468	273	17	104	152
Totaal der vrouwelijke candidaten	273	17	104	152				
Algemeen totaal	1 547	189	738	620				

In de volgende tabel is vermeld, hoevelen sedert 1881 bij de hoofdonderwijzersexamens zijn geëxamineerd en toegelaten.

Bij het examen in:	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Bij het examen in:	Geëxamineerd.	Toegelaten.
1881	198	79	1894	1 455	566
1882	509	169	1895	1 347	565
1883	777	213	1896	1 201	472
1884	901	295	1897	1 088	462
1885	1 205	372	1898	1 027	460
1886	1 214	374	1899	969	431
1887	1 254	329	1900	1 035	463
1888	1 280	363	1901	1 120	497
1889	1 390	425	1902	1 317	549
1890	1 186	392	1903	1 403	627
1891	1 328	486	1904	1 500	645
1892	1 342	524	1905	1 443	598
1893	1 380	573			

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal volledige examens, dat is afgelegd in elk der vakken genoemd in het programma, behoorende bij het Koninklijk besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* n°. 180), en van het aantal malen, dat voor elk dier vakken een voldoend, een onvoldoend eindcijfer of het cijfer 5 (twijfelachtig) is toegekend.

De ontvangen verslagen der commissiën worden aangetroffen onder bijlage **JJ**.

COMMISSIËN TE	Lezen.				Schrijven.				Nederlandsche taal.				Rekenen.				Aardrijkskunde.				Geschiedenis.				Kennis der natuur.				Handteekenen.				Methode van onderwijs en opvoeding			
	Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan			Aantal volledige examens.	waarvan		
		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.		voldoende.	twijfelachtig.	onvoldoende.
Mannelijke adspiranten.																																				
's Hertogenbosch	204	122	41	41	194	167	25	2	204	102	55	47	186	98	45	43	186	77	35	74	201	89	40	72	186	79	29	78	190	118	36	36	187	112	36	39
Arnhem	231	130	52	49	236	198	33	5	231	108	45	78	234	120	64	50	208	115	28	65	208	93	52	63	223	109	41	73	191	78	63	50	218	101	57	60
's Gravenhage	271	216	—	55	263	256	—	7	271	173	17	81	272	151	1	120	264	166	1	97	268	163	—	105	273	133	—	140	258	181	2	75	268	179	—	89
Amsterdam	182	144	2	36	184	184	—	—	182	103	9	70	181	116	—	65	180	124	—	56	179	119	2	58	185	116	—	69	169	121	11	37	180	106	2	72
Zwolle	121	57	—	64	121	95	22	4	123	54	33	36	121	51	25	45	121	68	14	39	121	70	10	41	121	65	—	56	120	95	—	25	122	75	24	23
Groningen	177	102	17	58	179	139	20	20	178	87	29	62	177	85	21	71	177	98	3	76	176	76	10	90	179	85	11	83	175	101	38	36	176	85	20	71
Totaal	1186	771	112	303	1177	1039	100	38	1189	627	188	374	1171	621	156	394	1136	648	81	407	1153	610	114	429	1167	587	81	499	1103	694	150	259	1151	658	139	354
Vrouwelijke adspiranten.																																				
's Hertogenbosch	42	30	9	3	42	36	6	—	42	29	7	6	40	30	7	3	41	23	6	12	40	23	7	10	42	28	10	4	39	25	10	4	39	26	7	6
Arnhem	36	24	10	2	36	27	6	3	35	21	10	4	34	22	6	6	37	20	3	14	35	13	5	17	34	18	7	9	32	9	11	12	36	21	2	13
's Gravenhage	51	45	—	6	51	49	—	2	51	42	2	7	52	36	2	14	51	41	—	10	51	38	—	13	51	37	—	14	51	42	1	8	50	36	1	13
Amsterdam	97	84	—	13	96	95	—	1	97	67	3	27	98	75	—	23	96	66	2	28	96	59	—	37	97	67	—	30	94	81	4	9	96	65	3	28
Zwolle	17	15	—	2	17	13	3	1	17	14	3	—	17	11	1	5	17	10	1	6	17	12	2	3	17	12	—	5	17	12	1	4	17	16	—	1
Groningen	22	18	2	2	22	17	4	1	22	12	7	3	22	12	7	3	22	14	—	8	22	9	1	12	22	15	2	5	22	16	6	—	22	12	3	7
Totaal	265	216	21	28	264	237	19	8	264	185	32	47	263	186	23	54	264	174	12	78	261	154	15	92	263	177	19	67	255	185	33	37	260	176	16	68
Algemeen totaal	1451	987	133	331	1441	1276	119	46	1453	812	220	421	1434	807	179	448	1400	822	93	485	1414	764	129	521	1430	764	100	566	1358	879	183	296	1411	834	155	422

Van de geëxamineerden hadden, ingevolge art. 82, laatste lid, of art. 106, laatste lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs, vrijstelling van het examen in het handteekenen:

te 's Hertogenbosch: 2 mannelijke candidaten en 1 vrouwelijke candidaat;

„ Arnhem: 5 mannelijke candidaten;

„ 's Gravenhage: 5 mannelijke candidaten en 1 vrouwelijke candidaat;

„ Amsterdam: 12 mannelijke en 3 vrouwelijke candidaten;

„ Zwolle: 6 mannelijke candidaten;

„ Groningen: 1 mannelijke candidaat.

Van de geslaagden hadden een onvoldoend cijfer voor de Nederlandsche taal:

te 's Hertogenbosch: 2 mannelijke candidaten;

„ Arnhem: 2 mannelijke candidaten;

„ 's Gravenhage: 1 mannelijke en 1 vrouwelijke candidaat;

„ Amsterdam: 7 mannelijke en 5 vrouwelijke candidaten;

„ Zwolle: 1 mannelijke candidaat;

„ Groningen: 3 mannelijke candidaten.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 Mei 1906, n°. 7668[1], afdeeling Onderwijs, werd bepaald, dat de commissiën die in 1906 zouden zijn belast met het afnemen der examens in de **vreemde talen**, waarvan de programma's zijn vastgesteld bij Koninklijk besluit van 14 October 1884 (*Staatsblad* n°. 216), voor zooveel betreft de in den zomer te houden examens, zitting zouden houden voor het mondeling gedeelte te 's Gravenhage, voor het schriftelijk gedeelte op nader aan te wijzen plaatsen, en werden benoemd:

tot *lid en voorzitter* van de commissie voor de **Fransche taal**: dr. A. G. van Hamel, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

tot *lid en voorzitter* van de commissie voor de **Hoogduitsche taal**: dr. B. Symons, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

tot *lid en voorzitter* van de commissie voor de **Engelsche taal**: dr. J. H. Kern, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

in de commissie voor de *Fransche taal*, tot *lid en ondervoorzitter:* dr. J. J. Salverda de Grave, lector aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

tot *leden:*

N. L. Verlint, leeraar aan de Rijks-hoogere burgerschool te Utrecht;
A. Bourquin, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam;
A. Sunier, leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage;
E Th. Borlé, leeraar aan het gymnasium te Rotterdam;
I. Mauritz, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te Amsterdam;
P. Werkman, leeraar aan de hoogere burgerschool te Leiden;
A. D. Leeman, hoofd eener lagere school te Rotterdam;
M. Hovingh, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te 's Gravenhage;
H. F. I. Houben, leeraar aan de hoogere burgerschool te Maastricht;
dr. J. M. Th. A. Stille, leeraar aan het gymnasium te Utrecht;
G. C. C. Bethe, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen;
A. Packet, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5jarigen cursus te 's Gravenhage;
S. Leopold, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Goes;
E. E. J. H. Ribbergh, leeraar aan de bijzondere hoogere burgerschool te Rolduc (Kerkrade);
mejuffrouw L. A. Sethe, leerares in de Fransche taal en letterkunde te Amsterdam;
mejuffrouw J. P. W. Rijke, leerares in de Fransche taal en letterkunde te Leiden;
mejuffrouw dr. M. E. Loke, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te 's Gravenhage;

tot plaatsvervangende leden:

J. A. H. Mettrop, leeraar aan de hoogere burgerschool te Dordrecht;
J. H. Sauveur, leeraar aan de hoogere burgerschool te Breda;
H. W. Stregels, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg;
P. Valkhoff, leeraar aan het gymnasium te Zwolle;
mejuffrouw M. W. Enklaar, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Utrecht;
mejuffrouw W. G. Mensink, leerares in de Fransche taal en letterkunde te Zwolle;
mejuffrouw H. W. van Hasselt, leerares in de Fransche taal en letterkunde te Zutphen;
W. van der Molen, tijdelijk leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Warffum;
S. Beenhakker, tijdelijk leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Assen.

Door den Minister van Binnenlandsche Zaken werd bepaald, dat de examens in de Hoogduitsche en in de Engelsche taal voor middelbaar en lager onderwijs gelijktijdig zouden worden afgenomen. Omtrent de samenstelling der commissiën voor die examens zij derhalve verwezen van § 14 van deel „Middelbaar Onderwijs".

De uitslag der examens, ook van die in de Hoogduitsche en in de Engelsche taal (lager onderwijs), is in het volgende overzicht vermeld.

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Mannelijke candidaten				Vrouwelijke candidaten			
	die examen hebben afgelegd.	die zich onder het examen terugtrokken.	die werden		die examen hebben afgelegd.	die zich onder het examen terugtrokken.	die werden	
			afgewezen.	toegelaten.			afgewezen.	toegelaten.
Fransche taal	483	74	163	246	376	46	98	232
Hoogduitsche taal	151	18	64	69	72	7	17	48
Engelsche taal	173	47	49	77	113	24	22	67
Totaal . . .	807	139	276	392	561	77	137	347

Nadere bijzonderheden aangaande deze examens worden aangetroffen in de door de commissiën uitgebrachte verslagen, die onder bijlagen **U**, **W** en **K K** hierachter voorkomen.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 25 Mei 1906, n°. 7489[1], afd. Onderwijs, werd bepaald, dat de commissie belast met het examineeren van hen die eene akte van bekwaamheid verlangden voor het **handteekenen**, bedoeld in art. 87 der wet tot regeling van het lager onderwijs, voor het jaar 1906 zitting zou houden te 's Gravenhage, en werden benoemd:

tot *lid en voorzitter*: A. F. Gips, hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft;

tot *leden*:

mejuffrouw A. Bridge, leerares aan de Academie van Beeldende Kunsten en onderwijzeres aan eene bijzondere school te 's Gravenhage;
P. J. A. M. Haaring, leeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten en directeur van de teekenschool van den Nederlandschen Roomsch-Katholieken Volksbond te 's Gravenhage;
W. H. L. Janssen van Raay, hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft;
J. de Jong Hzn., leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle;
B. Korteling, leeraar aan de burgeravondschool en de ambachtsschool, en onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers en aan de Rijksnormaallessen te Deventer;
mejuffrouw I. H. A. Linden, directrice der industrieschool voor meisjes te Groningen;
A. Spoon J.Jzn., leeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam;
H. J. de Vries, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus en directeur der burgeravondschool te Haarlem;
A. P. H. J. van Weezel Errens, leeraar aan de hoogere burgerschool en aan de burgeravondschool te Amersfoort;
W. Zwier G.-Hzn., leeraar aan de 4de hoogere burgerschool met 3jarigen cursus en onderwijzer aan openbare lagere scholen te Amsterdam;

tot *plaatsvervangende leden*:

G. J. H. Kerkhoff, leeraar aan de school voor kunstnijverheid en aan de burgeravondschool te Haarlem;
J. D. Ros, leeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten te 's Gravenhage.

Nadere bijzonderheden omtrent dit examen zijn te vinden in het door de commissie uitgebracht verslag, dat als bijlage **L L** hierachter is opgenomen.

In **wiskunde, gymnastiek, landbouwkunde** en **tuinbouwkunde** werden voorts nog examens afgenomen door commissiën, die tevens de candidaten voor akten middelbaar onderwijs hebben geëxamineerd. Ten aanzien hiervan zij verwezen naar § 14 van het deel „Middelbaar Onderwijs" en naar de bijlagen **FF, NN** en **MM.**

De uitslag van het examen in handteekenen, zoowel als van de examens in wiskunde, gymnastiek, landbouwkunde en tuinbouwkunde blijkt uit het volgende overzicht.

	Mannelijke candidaten.		Vrouwelijke candidaten.		Totaal.	
	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Geëxamineerd.	Geslaagd.
Wiskunde	122	80	25	14	147	94
Gymnastiek	38	31	4	4	42	35
Handteekenen	231	117	71	39	302	156
Landbouwkunde	43	23	—	—	43	23
Tuinbouwkunde	18	14	1	1	19	15

In 1906 is éénmaal de gelegenheid gegeven tot het afleggen van examen ter verkrijging van eene akte van bekwaamheid voor de **vrije en orde-oefeningen der gymnastiek.**

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 September 1906, n°. 12775[1], afd. Onderwijs, werd bepaald, dat het examen ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek voor het jaar 1906 zou aanvangen op 16 October, en dat de commissiën met het afnemen van dit examen belast, zitting zouden houden te *Breda*, *Venlo*, *Rotterdam*, *Haarlem*, *Zwolle* en *Groningen*;

en werden benoemd in de commissie te:

Breda:

tot *lid en voorzitter*: J. E. van Renesse, schoolopziener in het district Arnhem;

tot *leden*: J. J. Speet, onderwijzer in de gymnastiek te Breda; W. H. Nijsten, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Maastricht; mej. C. W. van Hilst, onderwijzeres aan eene bijzondere kweekschool voor onderwijzeressen te 's Hertogenbosch; mej. E. Doppler, onderwijzeres aan eene openbare lagere school te Maastricht;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: J. W. Schulinck, schoolopziener in het district Breda;

tot *plaatsvervangende leden*: R. Franssen, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Nijmegen; mej. D. van Griensven, onderwijzeres aan eene openbare lagere school te 's Hertogenbosch;

Venlo:

tot *lid en voorzitter*: B. Dingemans, schoolopziener in het district Zutphen;

tot *leden*: H. D. van der Maas, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Roermond; S. Halbesma, onderwijzer aan de Christelijke normaalschool „de Klokkenberg" te Nijmegen; mej. C. M. H. Deserière, te Blerick, hoofdonderwijzeres aan eene openbare lagere school te Venlo; mej. J. C. Tibo, onderwijzeres aan de Rijkskweekschool voor onderwijzeressen te Apeldoorn;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: dr. M. J. H. Houba, schoolopziener in het district Maastricht;

tot *plaatsvervangende leden*: A. M. A. Steyns, onderwijzer in de gymnastiek te Venlo; mej. B. van Itallie, onderwijzeres aan de leerschool verbonden aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Maastricht;

Rotterdam:

tot *lid en voorzitter*: D. Boswijk, schoolopziener in het district Gouda;

tot *leden*: L. H. Hamerslag en B. Nieuwenhuis, gymnastiekonderwijzers bij het openbaar lager onderwijs te Rotterdam; mej. A. Dambrink, gymnastiekonderwijzeres bij het openbaar lager onderwijs te Rotterdam; mej. J. Berkhout, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Dordrecht;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: dr. J. H. Jennes, schoolopziener in het district Rotterdam;

tot *plaatsvervangende leden*: D. de Haan, gymnastiekonderwijzer bij het openbaar lager onderwijs te Rotterdam; mej. E. J. Korthals, te Dordrecht, leerares in de gymnastiek aan eene hoogere burgerschool te 's Gravenhage;

Haarlem:

tot *lid en voorzitter*: G. Roodenburch, schoolopziener in het district Haarlem;

tot *leden*: J. A. van der Boom, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem; C. Henner, onderwijzer aan de gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Leiden; mej. A. Risseeuw, onderwijzeres aan de gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Leiden; mej. A. P. van der Pauwert, onderwijzeres aan eene openbare lagere school te Haarlem; mej. C. W. Schoor en mej. T. Visser, gymnastiekonderwijzeressen bij het openbaar lager onderwijs te Amsterdam;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: F. van Rijsens, schoolopziener in het district Alkmaar;

tot *leden-plaatsvervangers*: J. W. Boshuizen, gymnastiekonderwijzer bij het openbaar lager onderwijs te Amsterdam; mej. W. J. Poster, gymnastiekonderwijzeres bij het openbaar lager onderwijs te Amsterdam;

Zwolle:

tot *lid en voorzitter*: C. A. Zelvelder, schoolopziener in het district Heerenveen;

tot *leden*: P. Visser, onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Hengelo (O.); F. Bennekers, onderwijzer aan eene openbare lagere school te Zwolle; mej. V. Gerritzen, onderwijzeres aan eene bijzondere kweekschool voor onderwijzeressen te Arnhem; mej. M. W. J. Milatz, onderwijzeres in de gymnastiek te Zwolle;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: G. A. Bosch, schoolopziener in het district Zwolle;

tot *plaatsvervangende leden*: G. J. Mullers jr., onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer; mej. A. P. E. Th. Voskuil, onderwijzeres in de gymnastiek te Zwolle;

Groningen:

tot *lid en voorzitter*: Ph. J. Kloppers, schoolopziener in het district Groningen;

tot *leden*: C. A. M. van Riet, onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Groningen; H. Edelman, leeraar aan de hoogere burgerschool te Winschoten; mej. P. S. L. van Deinse, onderwijzeres aan de gemeentelijke kweekschool voor onderwijzeressen te Groningen; mej. H. G. A. Kilsdonk, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Leeuwarden;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: J. C. Wirtz, schoolopziener in het district Winschoten;

tot *plaatsvervangende leden*: W. Rutgers, onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Warffum; mej. S. J. Stoett, onderwijzeres aan eene openbare lagere school te Leeuwarden.

Het volgende overzicht bevat den uitslag dezer examens.

Plaatsen waar de examens zijn afgenomen.	Getal mannelijke adspiranten, dat				Getal vrouwelijke adspiranten, dat			
	is geëxamineerd.	zich heeft teruggetrokken.	is afgewezen.	is toegelaten.	is geëxamineerd.	zich heeft teruggetrokken.	is afgewezen.	is toegelaten.
Breda.	67	—	16	51	157	—	21	136
Rotterdam	113	—	23	90	159	—	37	122
Haarlem.	73	—	20	53	190	—	63	127
Zwolle	61	—	11	50	80	—	7	73
Groningen	75	—	24	51	88	—	27	61
Venlo.	125	—	13	112	72	—	10	62
Totaal	514	—	107	407	746	—	165	581
Totaal der vrouwelijke adspiranten	746	—	165	581				
Algemeen totaal. .	1 260	—	272	988				

In de volgende tabel is vermeld hoevelen bij de examens in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek zijn geëxamineerd en toegelaten.

Bij het examen in:	Geëxamineerd.	Toegelaten.
1891	4 099	2 860
Voorjaar 1892	1 628	1 189
Najaar 1892.	3 605	2 806
1893	819	616
1894	424	333
1895	617	485
1896	629	502
1897	784	603
1898	1 194	906
1899	1 306	956
1900	1 232	976
1901	1 370	1 011
1902	1 395	1 004
1903	1 264	1 002
1904	1 312	1 040
1905	1 167	893

De ontvangen verslagen der commissiën worden aangetroffen onder bijlage **M M**.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 Januari 1906, n°. 82[1], afd. Onderwijs, werd bepaald, dat de examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de **nuttige en in de fraaie handwerken voor meisjes** voor het jaar 1906 zouden aanvangen op 14 Februari, en dat de commissiën met het afnemen dezer examens belast, zitting zouden houden:

voor de **nuttige handwerken**: te Breda, 's Gravenhage, Utrecht en Zwolle;

voor de **fraaie handwerken**: te Breda, 's Gravenhage en Zwolle;

en werden benoemd:

te **Breda**:

tot *lid en voorzitter* der commissie voor de nuttige handwerken: jhr. mr. L. F. H. Michiels van Kessenich, inspecteur van het lager onderwijs in de eerste inspectie;

tot *leden*, de dames: M. L. F. A. T. Rueb, geb. de Bruin, te Rotterdam; A. Munnikrede, geb. van der Grinten, te Breda; A. Teunisse, onderwijzeres in de vrouwelijke handwerken te Amsterdam; M. E. Hilkens, hoofd eener openbare meisjesschool te 's Hertogenbosch;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: J. W. Schulinck, schoolopziener in het district Breda;

tot *plaatsvervangende leden*, de dames: C. W. van Hilst, onderwijzeres aan eene bijzondere meisjesschool te 's Hertogenbosch; A. C. Kerlen, onderwijzeres aan de Rijkskweekschool voor onderwijzeressen te Apeldoorn;

b. tot *lid en voorzitter* der commissie voor de fraaie handwerken: J. E. Renesse, schoolopziener in het district Arnhem;

tot *leden* de dames: G. Portheine, directrice der Amaliabewaarschool te 's Hertogenbosch; M. C. de Vet, onderwijzeres in de vrouwelijke handwerken te Breda; S. Schaepman, onderwijzeres in de vrouwelijke handwerken te Arnhem;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: J. W. Schulinck, schoolopziener in het district Breda;

tot *plaatsvervangend lid:* mevrouw C. W. Zuber, geboren van Tongeren, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te Breda;

te 's Gravenhage:

a. tot *lid en voorzitter* der commissie voor de nuttige handwerken: G. Roodenburch, schoolopziener in het district Haarlem;

tot *leden* de dames: J. G. Gravelotte, geboren Pontier, te 's Gravenhage; G. Eggers, onderwijzeres aan de Christelijke normaalschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te 's Gravenhage; wed. M. A. Baas, geb. van Drunen, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te 's Gravenhage; G. W. C. van der Steen, leerares aan de industrieschool voor meisjes te 's Gravenhage; A. M. Nater, onderwijzeres aan de gemeentelijke vormschool voor onderwijzeressen te Rotterdam; F. J. G. Weijenberg, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te Deventer;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: P. le Grand, schoolopziener in het district Dordrecht;

tot *plaatsvervangende leden*: de dames M. J. Renard, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te Delft; J.. H. Schambach. onderwijzeres aan Rijksnormaallessen te 's Gravenhage;

b. tot *lid en voorzitter* der commissie voor de fraaie handwerken: dr. J. H. Jennes, schoolopziener in het district Rotterdam;

tot *leden*: de dames J. S. Beydals, directrice der industrieschool voor meisjes te 's Gravenhage; J. van der Kaay, leerares aan de industrieschool voor meisjes te Rotterdam; Johanna W. A. Naber te Amsterdam;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: mr. R. van Goens, schoolopziener in het district 's Gravenhage;

tot *plaatsvervangende leden*: de dames F. B. Mundhenk, onderwijzeres in de vrouwelijke handwerken te Amsterdam; H. Mohr, leerares aan de vakschool voor meisjes te 's Gravenhage;

te Utrecht:

tot *lid en voorzitter* der commissie voor de nuttige handwerken: J. C. Fabius, inspecteur van het lager onderwijs in de tweede inspectie;

tot *leden* de dames: A. S. Borreman, geboren Philips, te Utrecht; H. J. de Kroon, te Utrecht, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te Maarssen; A. M. van der Velden, onderwijzeres aan de leerschool, verbonden aan de gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Amsterdam; S. C. Visée, leerares aan de industrieschool voor meisjes te Rotterdam;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: W. Middelveld Viersen, schoolopziener in het district Utrecht;

tot *plaatsvervangende leden* de dames: J. M. Knoppers, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te Amerongen; C. J. W. Verburgt, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te Utrecht;

te Zwolle:

a. tot *lid en voorzitter* der commissie voor de nuttige handwerken: G. A. Bosch, schoolopziener in het district Zwolle;

tot *leden* de dames: weduwe N. van der Zee, geb. Abbinga, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te Sneek; E. Breman, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te Zwolle; J. D. Top, onderwijzeresaan de Rijksnormaallessen te Arnhem; W. A. Hendriks, leerares aan de industrie- en huishoudschool te Groningen; R. H. M. J. Boerma, onderwijzeres aan de kweekschool voor onderwijzeressen te Groningen; R. Bakker, geboren Steensma, te Bozum, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te Franeker;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: dr. B. van der Meulen, schoolopziener in het district Assen;

tot *plaatsvervangende leden* de dames: W. C. Postma, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te Leeuwarden; J. G. Heijink, leerares aan de industrie- en huishoudschool te Zwolle;

b. tot *lid en voorzitter* der commissie voor de fraaie handwerken: mr. Th. Ruys I. Pzn., inspecteur van het lager onderwijs in de derde inspectie;

tot *leden* de dames: J. E. Kleyn, directrice der industrie- en huishoudschool te Zwolle; W. Wolters, geboren de Vries, onderwijzeres aan de Rijksnormaallessen te Dokkum; J. H. A. Linden, directrice der industrie- en huishoudschool te Groningen;

tot *plaatsvervanger van den voorzitter*: dr. J. D. R. Scheffer, schoolopziener in het district Deventer;

tot *plaatsvervangende leden* de dames: A. IJ. Wind, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Groningen; M. W. J. Milatz, onderwijzeres in de vrouwelijke handwerken te Zwolle.

In het volgende overzicht is de uitslag van deze examens vermeld.

Plaatsen waar de examens zijn afgenomen.	Getal adspiranten, dat				Getal adspiranten, dat			
	is geëxamineerd.	zich heeft teruggetrokken.	is afgewezen.	is toegelaten.	is geëxamineerd.	zich heeft teruggetrokken.	is afgewezen.	is toegelaten.
	Nuttige handwerken.				Fraaie handwerken.			
Breda	295	1	56	238	39	—	12	27
's Gravenhage	549	1	121	427	34	—	10	24
Utrecht	439	—	135	304	—	—	—	—
Zwolle	398	—	138	260	36	—	20	16
Totaal	1681	2	450	1229	109	—	42	67

In de volgende tabel is vermeld hoevelen bij de examens in de nuttige en in de fraaie handwerken voor meisjes zijn geëxamineerd en toegelaten.

Bij het examen in:	Geëxamineerd.	Totaal.
Nuttige handwerken.		
1885	186	105
1886	451	247
1887	579	366
1888	663	376
1889	659	426
1890	729	473
1891	719	476
1892	907	564
1893	874	552
1894	980	664
1895	1062	722
1896	1152	752
1897	1348	926
1898	1317	908
1899	1397	951
1900	1663	1185
1901	1702	1142
1902	1701	1134
1903	1717	1255
1904	1582	1143
1905	1684	1193
Fraaie handwerken:		
1885	36	16
1886	125	60
1887	136	68
1888	199	103
1889	161	96
1890	184	100
1891	159	96
1892	176	86
1893	154	100
1894	153	90
1895	158	98
1896	156	85
1897	173	118
1898	160	102
1899	148	96
1900	170	114
1901	137	73
1902	132	64
1903	122	74
1904	104	64
1905	115	79

De ontvangen verslagen der commissiën worden aangetroffen onder bijlage **NN.**

Krachtens het tweede lid van art. 6 der wet op het lager onderwijs, werd aan 32 vreemdelingen vergunning verleend tot het geven van lager onderwijs.

Zij waren afkomstig uit:

Amerika (V. S.): 1 vrouw;
België: 2 vrouwen en 1 man;
Duitschland: 14 vrouwen en 3 mannen;
Frankrijk: 7 vrouwen;
Groot-Britanië: 2 vrouwen;
Ierland: 1 vrouw;
Italië: 1 vrouw.

§ 16. TOEZICHT OP HET LAGER ONDERWIJS.

In de reeds in 1905 ontstane vacature van schoolopziener in het district 's Gravenhage is voorzien door de benoeming van den heer mr. R. van Goens, schoolopziener in het arrondissement Helder.

Aan den heer J. H. Blum werd op zijn verzoek eervol ontslag verleend als schoolopziener in het district Middelburg, terwijl de heer W. Jansen in zijne plaats werd benoemd.

Met 1 Juli 1906 trad in werking het Koninklijk besluit van 7 Juni 1906 (*Staatsblad* d°. 126) (zie § 1), waardoor het aantal arrondissementen werd uitgebreid van 127 tot 128; het arrondissement Sommelsdijk werd opgeheven en de arrondissementen Brielle en Middelharnis werden ingesteld.

De mutatiën onder de arrondissements-schoolopzieners zijn in het volgende overzicht vermeld.

Arrondissement.	Overleden of, hetzij wegens overplaatsing, hetzij op verzoek, eervol ontslagen.	Benoemd.
Eindhoven	mr. F. A. Hengst	F. J. F. Tijssen
Boxmeer	mr. H. A. Sassen	(niet vervuld in 1906)
Arnhem	(vacature in 1905 ontstaan)	mr. H. W. Blaupot ten Cate

Arrondissement,	Overleden of, hetzij wegens overplaatsing, hetzij op verzoek, eervol ontslagen.	Benoemd.
Sommelsdijk	mr. F. J. Lisman	—
Brielle	—	mr. F. J. Lisman
Middelharnis	—	U. J. Mijs
Dordrecht	F. J. Jonkheer	P. Scholten
Idem	P. Scholten	K. F. A. van de Wall
Oud-Beijerland	W. C. Seyl	B. Bakker
Maassluis	A. R. van Beekum Maurisse	dr. K. B. van Wulfften Palthe
Helder	mr. R. van Goens	H. W. Brugmans
Hoorn	J. Jelgerhuis Swildens	jhr. mr. T. A. M. A. van Humalda van Eysinga
Hilversum	jhr. mr. W. F. Röell	(niet vervuld in 1906)
Goes	L. van Bruggen	J. N. Elenbaas
Loenen	mr. H. J. H. baron van Boetzelaer	mr. H. Th. 's Jacob
Idem	mr. H. Th. 's Jacob	mr. H. J. H. baron van Boetzelaer
Rhenen	mr. H. Th. 's Jacob	mr. H. J. H. baron van Boetzelaer
Idem	mr. H. J. H. baron van Boetzelaer	J. Stamperius
Utrecht I.	D. de Groot	W. C. Seyl
Leeuwarden	dr. K. B. van Wulfften Palthe	(niet vervuld in 1906)
Oldenzaal	R. L. Th. Waanders	(idem)
Appingedam	mr. J. D. Wichers	(idem)
Slochteren	H. J. Wichers.	I. A. van Roijen

Ook nu weder is in de door de Regeering ontvangen berichten bijna zonder uitzondering met lof gesproken over de wijze waarop de leden van het Rijksschooltoezicht zich van hunne taak hebben gekweten.

Minder waardeerend zijn wederom de mededeelingen over de werkzaamheden van het plaatselijk schooltoezicht.

Op het einde van 1906 bedroeg het aantal commissiën bedoeld in art. 93, tweede lid, der wet op het lager onderwijs, 267; namelijk in:

Noordbrabant	27
Gelderland	30
Zuidholland	43
Noordholland	34
Zeeland	7
Utrecht	7
Friesland	31
Overijssel	19
Groningen	35
Drenthe	12
Limburg	22

Art. 102, eerste lid, der wet is in 1906 toegepast in de provincie:

Gelderland	in 1	gemeente,
Zuidholland	„ 2	gemeenten,
Noordholland	„ 3	„
Zeeland	„ 1	gemeente,
Friesland	„ 1	„
Limburg	„ 6	gemeenten.

§ 17. UITGAVEN VAN HET RIJK EN DE GEMEENTEN TEN BEHOEVE VAN HET LAGER ONDERWIJS.

I. Uitgaven van het Rijk.

Het volgende overzicht bevat de *uitgaven* van het Rijk ten behoeve van het lager onderwijs in 1906, vergeleken met die over 1905.

					1906.	1905.	Vermeerdering.
I. *Schooltoezicht.*							
a. Jaarwedden:							
1. der inspecteurs		f	10 500,00				
2. „ districts-schoolopzieners			64 999,12⅝				
				f 75 499,12⅝			
b. Reis- en verblijfkosten:							
1. der inspecteurs		f	1 702,62⅝				
2. „ districts-schoolopzieners			15 212,97				
				16 915,59⅝			
c. Bureelkosten:							
1. der inspecteurs		f	1 200,00				
2. „ districts-schoolopzieners			8 100,00				
				9 300,00			
d. Reis-, verblijf- en bureelkosten of abonnement deswege van en toelagen aan de arrondissements-schoolopzieners				149 462,74⅝			
e. Kosten van vergaderingen				89,40			
					f 251 266,86⅝	f 248 285,55	f 2 981,31⅝
II. *Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen.*							
a. Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen en daaraan verbonden leerscholen:							
1. Personeel:							
Apeldoorn		f	34 109,18				
Nijmegen			32 006,94				
Haarlem			33 851,61				
Middelburg			31 779,44				
Deventer			32 707,29				
Groningen			31 632,08				
Maastricht			38 585,37⅝				
				f 234 671,91⅝			
2. Materieel:							
Apeldoorn		f	8 461,24				
Nijmegen			6 480,14⅝				
Haarlem			9 567,18				
Middelburg			6 260,33				
Deventer			7 413,46				
Groningen			9 890,99				
Maastricht			7 591,59				
				55 664,93⅝			
3. Toelagen aan kweekelingen:							
Apeldoorn		f	23 300,00				
Nijmegen			23 531,66⅝				
Haarlem			24 437,50				
Middelburg			21 233,33				
Deventer			22 750,00				
Groningen			23 100,00				
Maastricht			23 500,00				
				161 852,49⅝			
				f 452 189,34⅝			

			1906.	1905.	Vermeerdering.
b. Subsidiën voor kweekscholen ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen:					
1. Gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen	f 42 829,79⅝				
2. Bijzondere kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen	298 086,87				
		f 340 916,66⅝			
c. Rijksnormaallessen:					
Noordbrabant.	f 53 993,81⅝				
Gelderland	43 320,94⅝				
Zuidholland	84 547,45⅝				
Noordholland	42 227,04⅝				
Zeeland	46 395,51				
Utrecht	22 317,59⅝				
Friesland.	39 004,42				
Overijssel	41 220,82⅝				
Groningen	33 434,96⅝				
Drenthe	23 616,29				
Limburg	33 423,04⅝				
		463 506,91			
d. Bijdragen aan normaallessen en aan hoofden van scholen voor de opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen:					
Noordbrabant	f 9 161,04				
Gelderland	4 700,—				
Zuidholland.	47 278,33⅝				
Noordholland	32 170,62⅝				
Zeeland	5 000,—				
Utrecht	14 589,58⅝				
Friesland	9 230,—				
Overijssel	400,—				
Groningen	11 100,—				
Drenthe	1 700,—				
Limburg.	2 600,—				
		137 929,58⅝			
			f 1 394 542,50⅝	f 1 379 807,21	f 14 735,29⅝
III. *Toelagen tot bekostiging der arrondissements-bibliotheken en tot bestrijding van kleine uitgaven ter bevordering van het doel der onderwijzersbijeenkomsten*			10 770,00	10 770,00	—
IV, *Rijks- lagere scholen.*					
a. Personeel:					
Weststellingwerf	f 3 098,60				
Steenwijkerwold	3 188,80				
Vledder	10 098,38				
		f 16 385,78			
b. Materieel:					
Weststellingwerf	f 998,56				
Steenwijkerwold	1 116,20⅝				
Vledder	3 364,34⅝				
		5 479,11			
			21 864,89	21 938,04⅝	— 73,15⅝

		1906.	1905.	Vermeerdering.
V. *Bijdragen aan gemeenten vervangende de vroegere Rijksjaarwedden.*				
Noordbrabant	f 38 227,50			
Gelderland	8 481,80			
Zuidholland	2 680,40			
Noordholland	1 496,00			
Zeeland	3 85[illegible],00			
Utrecht	845,00			
Friesland	664,00			
Overijssel	7 237,30			
Groningen	8 444,10			
Drenthe	446,90			
		f 72 375,00	f 72 391,66[5]	f — 16,66[5]
VI. *Vergoeding door het Rijk aan de gemeenten voor de kosten van haar lager onderwijs ten gevolge van art.* 48 *der wet, met inbegrip der bijbetaling van te weinig genoten vergoedingen over* 1904.				
Noordbrabant	f 709 280,01[5]			
Gelderland	1 088 722,46			
Zuidholland	2 257 003,54			
Noordholland	2 063 832,39[5]			
Zeeland	465 097,14[5]			
Utrecht	412 348,48[5]			
Friesland	728 801,09			
Overijssel	743 517,46[5]			
Groningen	707 077,73[5]			
Drenthe	393 379,98[5]			
Limburg	459 237,01[5]			
		10 028 297,33	4 889 976,73	5 131 320,60
VII. *Tegemoetkoming aan gemeenten die door het niet voldoen aan den eisch gesteld in het vierde lid van art.* 48 *der wet tot regeling van het lager onderwijs, voor een of meer harer scholen over* 1904 *geen aanspraak kunnen doen gelden op de in dat wetsartikel, eerste lid, sub* 1°. *bedoelde Rijksbijdrage.*				
Noordbrabant	f 5 250,00			
Gelderland	4 530,00			
Zuidholland	5 760,00			
Noordholland	1 400,00			
Zeeland	4 400,00			
Utrecht	—			
Friesland	1 360,00			
Overijssel	900,00			
Groningen	—			
Drenthe	—			
Limburg.	1 400,00			
		25 000,00	50 000,00	— 25 000,00
VIII. *Bijdragen aan de gemeenten in de aan de onderwijzers uit te keeren belooning wegens het geven van herhalingsonderwijs.*				
Noordbrabant	f 10 951,12[5]			
Gelderland	14 821,98			

		1906.	1905.	Vermeerdering.
Zuidholland	f 27 549,27½			
Noordholland	24 546,30			
Zeeland	5 974,12½			
Utrecht	5 822,27½			
Friesland	13 060,80			
Overijssel	8 582,40			
Groningen	10 976,17½			
Drenthe	8 336,55			
Limburg	2 210,62½			
		f 132 831,63	f 125 280,64½	f 7 550,98½
IX. *Bijdragen aan gemeenten krachtens art.* 53 *der wet.*				
Noordbrabant	f 32 240,00			
Gelderland	39 150,00			
Zuidholland	44 385,00			
Noordholland	134 560,00			
Zeeland	19 090,00			
Utrecht	—			
Friesland	47 450,00			
Overijssel	17 805,00			
Groningen	23 600,00			
Drenthe	109 195,00			
Limburg	4 655,00			
		472 130,00	455 200,00	16 930,00
X. *Bijdragen aan bijzondere scholen krachtens art.* 59 *der wet.*				
Noordbrabant	f 365 179,82½			
Gelderland	253 436,36½			
Zuidholland	575 683,16			
Noordholland	382 772,42½			
Zeeland	64 033,15			
Utrecht	163 713,71			
Friesland	149 780,98½			
Overijssel	100 170,85½			
Groningen	90 298,27½			
Drenthe	26 944,01½			
Limburg	134 175,71			
		2 306 188,47½	2 203 633,32	102 555,15½
XI. *Reis- en verblijfkosten en vacatiegelden der leden van de commissiën tot het examineeren van hen die eene der akten van bekwaamheid, vermeld in art.* 77 *onder* a *en* b, *of eene akte van bekwaamheid in de handwerken of in vrije en orde-oefeningen der gymnastiek vermeld in art.* 87 *der wet, wenschten te ontvangen, benevens verdere kosten dier examens*		135 532,66½	131 256,94	4 275,72½
XII. *Gratificatiën aan onderwijzers*		150,00	—	150,00
XIII. *Pensioenen aan onderwijzers van openbare en bijzondere lagere scholen*		724 757,17½	660 359,28	64 397,89½
XIV. *Wachtgelden ingevolge art.* 41 *der wet*		11 656,46½	7 707,88½	3 948,58
Totaal		f 15 587 363,00	f 10 256 607,27	f 5 330 755,73

De inkomsten van het Rijk ter zake van het lager onderwijs in 1906 waren als volgt:

Opbrengst van schoolgelden aan de leerscholen verbonden aan de Rijkskweekscholen voor onderwijzers:

Apeldoorn	f	2 179,50
Nijmegen		1 394,50
Haarlem		1 552,00
Middelburg		2 813,60
Deventer		1 756,20
Groningen		835,10
Maastricht		3 533,75
	f	14 064,65

Bijdragen der openbare onderwijzers voor hun pensioen:

Noordbrabant	f	16 499.26
Gelderland		27 645,97[5]
Zuidholland		73 925,79
Noordholland		80 042,44
Zeeland		11 687.21[5]
Utrecht		13 505,12
Friesland		18 251,21[5]
Overijssel		19 907,16[5]
Groningen		18 232,00
Drenthe		8 663,66
Limburg		10 057,90
	f	298 417,74

Bijdragen voor pensioen van de onderwijzers aan bijzondere lagere scholen	94 967,68
Opbrengst der examengelden ingevolge art. 88 der wet op het lager onderwijs	42 822,00
Totaal . . . f	450 272,07

In 1905 bedroegen de inkomten f 346756,44[5].

Voorts is, ter verrekening van de door de gemeenten over 1904 te veel genoten vergoeding, volgens art. 48 der wet op het lager onderwijs, overeenkomstig het voorschrift van art. 8 van het Koninklijk besluit van 23 December 1889 (*Staatsblad* n°. 189), op de voor 1906 toegekende vergoeding ingehouden:

In Noordbrabant	f	11 568,33
„ Gelderland		10 921,98
„ Zuidholland		13 000,80[5]
„ Noordholland		8 135,87
„ Zeeland		8 582,50
„ Utrecht		1 294,53
„ Friesland		3 774,34[5]
„ Overijssel		3 956,33
„ Groningen		2 936,61
in Drenthe	f	2 831,75[5]
„ Limburg		5 022,95
Totaal . .	f	72 026,00[5]

Trekt men het bedrag der inkomsten en dat der vermelde inhoudingen, te zamen bedragende f 522 298,07[5] van het cijfer der uitgaven af, dan blijkt, dat het zuiver bedrag der Rijksuitgaven in 1906 was . . . . . f 15 065 064,92[5]

In 1905 was dit 9 804 736,40

Vermeerdering f 5 260 328,52[5]

Het vorenstaand overzicht wijst ten aanzien van de volgende onderwerpen op vermeerdering van uitgaven tot de bedragen achter ieder onderwerp vermeld als:

Schooltoezicht	f 2 981,31[5]
Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen	14 735,29[5]
Vergoeding door het Rijk ingevolge art. 48 der wet	5 138 320,60
Bijdrage aan de gemeenten in de aan de onderwijzers uit te keeren belooning wegens het geven van herhalingsonderwijs	7 550,98[5]
Bijdragen aan gemeenten krachtens art. 53 der wet	16 930,00
Bijdragen aan bijzondere scholen krachtens art. 59 der wet	102 555,15[5]
Examenkosten	4 275,72[5]
Pensioenen aan openbare en bijzondere onderwijzers	64 397,89[5]
Gratificatiën aan onderwijzers	150,00
Wachtgelden ingevolge art. 41, der wet	3 948,58
Totaal . .	f 5 355 845,55

De uitgaven verminderden ten aanzien van de volgende onderwerpen, te weten:

Rijks- lagere scholen	73,15[5]
Bijdragen aan gemeenten vervangende de vroegere Rijksjaarwedden	16,66[5]
Tegemoetkoming aan gemeenten die niet voldoen aan den eisch gesteld in het vierde lid van art. 48 der wet	25 000,00
Totaal . .	f 25 089,82

terwijl het bedrag, dat als vergoeding aan de gemeenten volgens art. 48 der wet ten laste van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1906 is gebracht f 5 138 320,60 meer beliep dan in 1905.

Vergelijkt men echter hetgeen in beide jaren te dezer zake, nà aftrek der inhoudingen van het te veel genotene over vroegere jaren, uitgegeven is, dan vindt men eene vermeerdering van f 5 171 409,02.

De inkomsten van het Rijk vermeerderden met f 6 941,09[5] wegens de bijdragen der openbare onderwijzers voor hun pensioen; en met f 94 967,68 wegens de bijdragen voor pensioen van de onderwijzers aan bijzondere lagere scholen, met f 54,85 wegens opbrengst der schoolgelden aan de leerscholen verbonden aan de Rijkskweekscholen voor onderwijzers, met f 1552 wegens opbrengst der examengelden ingevolge art. 88 der wet op het lager onderwijs; in totaal vermeerderden zij dus met f 103 515,62[5].

De volgende tabel vermeldt de ontheffingen, welke in 1906 bij Koninklijk besluit aan de daarbij genoemde gemeentebesturen zijn verleend van den eisch, gesteld in het 4de lid van art. 48 der wet tot regeling van het lager onderwijs, voor de scholen en de tijdvakken als achter den naam van elke gemeente is aangeduid.

Dagteekening en nummer van het Koninklijk besluit.	Gemeente.	Nadere plaatsaanduiding waar de school staat.	Tijdvak waarvoor ontheffing is verleend.
2 Febr. 1906, n°. 19	's Gravenzande	School B	15 Mei 1905 tot 2 Jan. 1906.
	Oud-Vossemeer	Kom der gemeente	1 Oct. 1905 tot 1 April 1906.
	Hoogezand	Kiel-Windeweer	27 Juli 1905 tot 1 Dec. 1906.
24 Sept. 1906, „ 78	Halsteren	Kom der gemeente	het jaar 1906.
	Maashees c. a	Overloon	1 Nov. 1905 tot 2 April 1906.
	Vlierden	Vlierden	1 Febr. 1906 tot 21 Juni 1906.
	Bergharen	Herwen	15 Jan. 1906 tot 15 Juli 1906.
	Hengelo (G.)	Varssel	15 Jan. 1906 tot 15 Juli 1906.
	Lienden	Ingen	1 Aug. 1905 tot 3 Jan. 1906.
	Nijmegen	Neerbosch, school n°. 6	15 Jan. 1906 tot 1 Juni 1906.
	Ouddorp	School n°. 1	15 Jan. 1906 tot 1 Juli 1906.
	Schagen	Kom der gemeente	15 Sept. 1905 tot 1 Febr. 1906.
	Clinge	Gravenstraat	13 Dec. 1905 tot 1 Juni 1906.
	Sappemeer	Kleinemeer	1 Jan. 1906 tot 1 Juni 1906.
	Emmen	Barger-Erfscheidenveen	15 Jan. 1906 tot 1 Juli 1906.
28 Dec. 1906, „ 16	Capelle	Nieuwstraat	1 Oct. 1905 tot 1 April 1906.
	Oostzaan	Zuideinde	1 Febr. 1906 tot 1 Juli 1906.
	Arnemuiden	Kom der gemeente	1 Oct. 1905 tot 12 April 1906.
	Clinge	Gravenstraat	1 Maart 1906 tot 1 Sept. 1906.
	Kloetinge	—	15 Jan. 1906 tot 1 Juli 1906.
	Poortvliet	—	1 April 1906 tot 1 Nov. 1906.
	Oud-Vossemeer	—	1 April 1906 tot 1 Juli 1906.
	Maartensdijk	Maartensdijk	15 Jan. 1906 tot 1 Aug. 1906.
	Hellendoorn	Nijverdal	1 April 1906 tot 1 Sept. 1906.
	Wedde	Blijham	1 Juli 1906 tot 1 Jan. 1907.
	Emmen	Erica	1 April 1906 tot 15 Aug. 1906.
	Vries	Zeijen	15 Jan. 1906 tot 14 Aug. 1906.

De Koninklijke beslissing in zake de beroepen van besluiten van Gedeputeerde Staten ten aanzien van aanvragen van besturen van bijzondere scholen, om over 1905 in het genot te worden gesteld van de Rijksbijdrage overeenkomstig art. 59 der wet, volgen als bijlage **GG** achter dit verslag.

Bij Koninklijk besluit van 13 Februari 1906 n°. 7 is aan de besturen van de na te noemen bijzondere lagere scholen, voor zooveel het jaar 1905 betreft, ontheffing verleend van de voorwaarde vervat in het tweede lid onder letter *c* van art. 54 *bis* (nieuw 59) der wet tot regeling van het lager onderwijs, als aan:

1°. de Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel te Dirksland ten behoeve van de onder haar bestuur staande lagere school aan de Pompoenstraat aldaar;

2°. de Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel te Ouddorp ten behoeve van de onder haar bestuur staande lagere school in de kom der gemeente;

3°. de Vereeniging voor Gereformeerd schoolonderwijs te Zevenhoven, ten behoeve van de onder haar bestuur staande lagere school aan den Dorpsweg aldaar;

4°. de Vereeniging tot oprichting en instandhouding eener school met den Bijbel onder den naam „Jonathan" te Beetsterzwaag, ten behoeve van de onder haar bestuur staande lagere school, gevestigd te Beets, gemeente Opsterland.

II. Uitgaven der gemeenten.

In de volgende tabel zijn de uitgaven en inkomsten der gemeenten voor het lager onderwijs vermeld.

UITGAVEN en INKOMSTEN der gemeenten ten behoeve van het lager onderwijs in 1906.

ONDERWERPEN.	Noordbrabant.	Gelderland.	Zuidholland.	Noordholland.	Zeeland.	Utrecht.	Friesland.	Overijssel.	Groningen.	Drenthe.	Limburg.	Totaal.
UITGAVEN.												
1. Onderwijzend personeel	f 775 935,60	f 1 320 478,12½	f 3 869 153,19	f 4 123 368,86½	f 566 054,79½	f 688 384,91	f 886 533,12½	f 962 519,14	f 903 608,04½	f 414 806,60½	f 482 381,39½	f 14 993 223,79½
2. Belooning voor het geven van herhalingsonderwijs	25 991,11	34 520,64	100 975,94½	103 777,99	14 799,95	23 260,08½	27 888,95	23 377,47	24 581,28	17 217,55½	5 118,51	401 509,48½
3. Vergoeding voor vrije woning en huur van schoollokalen	2 948,66	20 825,24½	50 719,93	97 974,83½	3 882,03	5 691,87½	12 604,45	21 912,74½	15 564,17	6 531,17	2 631,75	241 286,86
4. Tegemoetkoming in de huishuur ingevolge art. 26, achtste lid, der wet op het lager onderwijs	9 744,00	23 052,44	60 018,65½	23 873,38	10 988,95	8 329,51½	14 335,01	20 308,39½	10 677,89½	5 508,64	7 694,07½	194 530,95½
5. Nieuwe schoollokalen	135 465,03	172 191,76	688 958,45½	273 300,54½	10 675,56	71 620,00½	69 749,20	60 138,87½	105 177,38½	119 175,90	43 251,14	1 749 703,80½
6. Onderhoud van schoollokalen	37 465,42½	63 717,01	178 993,20	326 947,93½	40 523,22½	38 913,99½	55 172,69½	39 452,12½	64 906,07	25 343,64½	17 266,65½	888 701,98
7. Schoolmeubelen en schoolbehoeften	57 033,73	102 596,93½	304 640,54½	218 926,46½	37 238,60½	56 257,27½	61 820,59	72 035,78	78 535,25	43 231,24½	34 826,06½	1 067 142,48½
8. Vuur en licht in de schoolokalen	38 319,61½	71 175,90	321 926,27½	189 749,82½	19 812,56½	48 435,09	56 973,65	69 746,90	58 231,05	26 456,40	27 172,37	927 999,64
9. Kosten van het plaatselijk schooltoezicht, daaronder begrepen de commissiën tot wering van schoolverzuim	8 781,36	8 468,59	19 259,08½	27 879,39	3 803,42	3 319,41½	9 957,12½	2 094,87½	7 610,40½	2 827,79½	2 021,37½	95 962,83½
10. Kosten van het vergelijkend onderzoek voor hoofden van scholen	—	269,32½	1 420,21½	498,01	—	285,70½	807,72	538,50	409,98½	59,12	—	4 288,58
11. Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen	801,50	307,14½	92 763,90½	79 780,77	155,00	7 086,78	170,00	715,00	25 880,25	—	286,82	207 947,17
12. Uitkeering aan andere gemeenten	7 172,08	2 910,13½	14 497,78½	13 669,85½	1 791,35½	13 413,68	5 775,99	10 608,38½	3 039,10½	2 716,69½	4 179,35½	1) 79 774,42
13. Kosten wegens aanmoediging van getrouw schoolbezoek	3 295,40	2 875,43½		29 632,96	634,22½	2 295,99½	2 627,85½	658,65½	519,37½	189,44	902,61½	59 497,26½
14. Kosten wegens het van gemeentewege rechtstreeks verstrekken van voedsel en kleeding aan schoolgaande kinderen	—	—	15 865,31 5 245,50	178,11	—	4 364,43	1 487,18	—	4 590,13	—	—	15 865,35
15. Subsidiën ter verstrekking van voedsel en kleeding aan schoolgaande kinderen	125,00	2 100,00	3 053,54½	25 348,91	755,82½	450,00	409,08	50,00	992,21	300,00	—	33 584,57
16. Andere uitgaven	15 645,45	23 831,24½	23 133,09½	82 766,39	17 756,47½	17 480,34½	4 690,78½	24 982,27½	13 227,28½	3 311,30½	5 024,24	231 848,89
Totaal in 1906	f 1 118 723,96	f 1 849 259,93	f 5 750 624,63½	f 5 617 674,23½	f 728 871,98	f 989 589,10	f 1 211 003,40½	f 1 309 139,12	f 1 317 549,84	f 667 675,51½	f 632 756,36½	f 21 192 868,08½
„ „ 1905	1 075 421,89½	1 780 689,23	5 300 827,81½	5 565 829,40½	732 423,94	935 204,22	1 234 613,73½	1 338 630,64½	1 238 833,90½	675 763,19	613 513,89½	20 491 751,87½
Vermeerdering	f 43 302,06½	f 68 570,70	f 449 796,82	f 51 844,83	f — 3 551,96	f 54 384,88	f — 23 610,33	f — 29 491,52½	f 78 715,93½	f — 8 087,67½	f 19 242,47	f 701 116,21
INKOMSTEN.												
1. Opbrengst der schoolgelden	f 80 810,04	f 179 462,88½	f 665 503,82½	f 678 933,20½	f 67 307,32½	f 118 985,66½	f 74 917,85	f 117 219,18½	f 82 647,04	f 42 604,77½	f 49 865,82	f 2 158 257,61½
2. Bijdragen van het Rijk, vervangende de vroegere Rijksjaarwedden	38 227,50	8 481,80	2 680,40	1 496,00	3 852,00	845,00	664,00	7 237,30	8 444,10	446,90	—	72 375,00
3. Vergoeding door het Rijk volgens art. 48 der wet, met inbegrip der bijbetaling wegens te weinig genoten vergoeding over 1904 en na aftrek der te veel genoten vergoeding over dat jaar	697 711,68½	1 077 800,48	2 244 002,73½	2 055 696,52½	456 514,64½	411 053,95½	725 026,74½	739 561,13½	704 141,12½	390 548,23	454 214,06½	2) 9 956 271,52½
4. Bijdrage van het Rijk aan gemeenten die door het niet voldoen aan den eisch gesteld in het vierde lid van art. 48 der wet tot regeling van het lager onderwijs voor een of meer harer scholen over 1904 geen aanspraak kunnen doen gelden op de in dat wetsartikel, eerste lid, sub 1°., bedoelde Rijksbijdrage	5 250,00	4 536,00	5 760,00	1 400,00	4 400,00	—	1 360,00	900,00	—	—	1 400,00	25 000,00
5. Bijdrage van het Rijk in de aan de onderwijzers uit te keeren belooning wegens het geven van herhalingsonderwijs	10 951,12½	14 821,98	27 549,27½	24 546,30	5 974,12½	5 822,27½	13 060,80	8 582,40	10 976,17½	8 336,55	2 210,62½	132 831,63
6. Subsidie van het Rijk krachtens art 53 der wet	32 240,00	47 250,00	36 285,00	134 560,00	19 090,00	—	47 450,00	17 805,00	23 600,00	109 195,00	4 655,00	472 130,00
7. Bijdragen van andere gemeenten	8 940,21	1 625,71	16 000,89½	13 400,32½	1 396,97½	11 848,60½	5 650,99	11 373,38½	3 019,10½	2 716,69½	3 407,14½	79 380,04
8. Opbrengst van bijzondere fondsen	1 269,00	1 827,19	14 521,20	4 193,94½	8 680,00	1 697,55	5 394,50	—	21 571,34	761,59½	66,81	59 983,13
Totaal in 1906	f 875 399,56	f 1 335 800,01½	f 3 012 303,33	f 2 914 226,30	f 567 215,07	f 550 253,05	f 873 524,88½	f 902 678,40½	f 854 398,88½	f 554 609,74½	f 515 819,46½	f 12 956 228,74
„ „ 1905	498 965,15	732 211,07½	1 847 830,59	1 809 541,68½	331 997,60½	334 508,25½	500 522,71½	523 966,55	463 654,39	416 440,55	261 428,76	7 721 067,32½
Vermeerdering	f 376 434,41	f 603 588,97	f 1 164 472,74	f 1 104 684,61½	f 235 217,46½	f 215 744,79½	f 373 002,17	f 378 711,85½	f 390 744,49½	f 138 169,19½	f 254 390,70½	f 5 235 161,41½
Zuiver bedrag der uitgaven in 1906	f 243 324,40	f 513 459,88½	f 2 738 321,30½	f 2 703 447,93½	f 161 656,91	f 439 336,05	f 337 478,52	f 406 460,71½	f 463 150,95½	f 113 065,77	f 116 936,90	f 8 236 639,34½
„ „ „ „ „ 1905	576 456,74½	1 048 478,15½	3 452 997,22½	3 756 287,72	400 426,33½	600 695,96½	734 091,02	814 664,09½	775 179,51½	259 322,64	352 085,13½	12 770 684,55
Vermeerdering	f 333 132,34½	f — 535 018,27	f — 714 675,92	f — 1 052 839,78½	f — 238 769,42½	f — 161 359,91½	f — 396 612,50	f — 408 203,38	f — 312 028,56	f — 146 256,87	f — 235 148,23½	f — 4 534 045,20½

[1]) Dit bedrag is f 394,38 hooger dan het totaal der „bijdragen van andere gemeenten", onder de inkomsten verantwoord, de gemeente Neuzen geweigerd heeft een bedrag van f 263,97 in ontvangst te nemen, hetwelk door de gemeente Westdorpe aangezien door de gemeente IJzendijke (Zeeland) eene som van f 130,41 is betaald aan de Belgische gemeente Waterland-Oudeman, terwijl te harer beschikking is gesteld.

[2]) Ten aanzien van dit bedrag wordt opgemerkt, dat de aftrek ingevolge art. 9 *bis* der wet van 24 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 156), gewijzigd bij de wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151) over 1906 f 4 796 760,00 bedroeg. Met inbegrip van de verminderingen volgens het 2de lid, 2de zinsnede, van gemeld wetsartikel bedroeg de aftrek over 1906 ten slotte f 4 767 086,73½.

In 1906 werd door de gemeenten ten behoeve van het lager onderwijs eene som van f 21 192 868,08⁵ uitgegeven, dat is f 701 116,21 meer dan in 1905.

De inkomsten bedroegen in 1906 f 12 956 228,74, derhalve f 5 235 161,49⁵ meer dan in 1905.

Het zuiver bedrag der uitgaven door de gemeenten beliep dientengevolge f 8 236 639,34⁵ of f 4 534 045,20⁵ minder dan in 1905.

Het zuiver bedrag der uitgaven verminderde in alle provinciën.

Met betrekking tot de onderwerpen van uitgaaf valt de volgende vermeerdering waar te nemen:

Onderwijzend personeel	f	312 383,66⁵
belooning voor het geven van herhalingsonderwijs		12 548,10⁵
vergoeding voor vrije woning en huur van schoollokalen		8 261 68⁵
tegemoetkoming in de huishuur (art. 26, 8ste lid der wet)		10 435,69
nieuwe schoollokalen		256 873,90⁵
onderhoud van schoollokalen		37 808,46
schoolmeubelen en schoolbehoeften		1 208,83
vuur en licht in de schoollokalen		65 322,96
kosten voor het plaatselijk schooltoezicht		2 739,00
rechtstreeksche verstrekking van voedsel en kleeding aan schoolgaande kinderen		3 718,29
andere uitgaven		52 995,80

De uitgaven verminderden voor de volgende onderwerpen:

kosten van het vergelijkend onderzoek voor hoofden van scholen	f	765,33
opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen	f	45 387,12⁵
uitkeering aan andere gemeenten		1 607,53
kosten wegens aanmoediging van getrouw schoolbezoek		771,01⁵
subsidiën ter verstrekking van voedsel en kleeding aan schoolgaande kinderen		6 566,64
subsidiën aan bijzondere scholen		8 082,54

De inkomsten vermeerderden ten aanzien van:

opbrengst der schoolgelden	f	54 465,85⁵
vergoeding van het Rijk krachtens art. 48 der wet		5 171 409,02
bijdrage van het Rijk in de belooning der onderwijzers voor het geven van herhalingsonderwijs		7 550,98⁵
subsidiën van het Rijk krachtens art. 53 der wet		16 930,00
opbrengst van bijzondere fondsen		7 972,13

De inkomsten verminderden ten aanzien van:

bijdragen van het Rijk vervangende de vroegere Rijksjaarwedden		16,66⁵
Bijdrage van het Rijk aan gemeenten die niet konden voldoen aan den eisch gesteld in het vierde lid van art. 48 der wet		25 000,00
bijdragen van andere gemeenten		1 850,83

III. Uitgaven door Rijk en gemeenten.

In het volgend overzicht worden de uitgaven door Rijk en gemeenten te zamen in 1906 gedaan, vergeleken met die over 1905.

ONDERWERPEN.	1906.	1905.	Vermeerdering.
Onderwijzend personeel	f 15 009 609,57⁵	f 14 696 673,38⁵	f 312 936,19
Vergoeding voor vrije woning en huur van schoollokalen	241 286,86	233 025,17⁵	8 261,68⁵
Nieuwe schoollokalen	1 749 703,80⁵	1 492 829,90	256 873,90⁵
Onderhoud van schoollokalen	888 701,98	850 893,52	37 808,46
Schoolmeubelen, schoolbehoeften, vuur en licht enz.	2 000 621,23⁵	1 934 715,12⁵	65 906,11
Pensioenen aan onderwijzers	724 757,17⁵	660 359,28	64 397,89⁵
Rijkswachtgeld aan onderwijzers	11 656,46⁵	7 707,88⁵	3 948,58
Opleiding van onderwijzers	1 602 489,67⁵	1 633 141,50⁵	— 30 651,83
Arrondissements-bibliotheken en onderwijzersbijeenkomsten	10 770,00	10 770,00	—
Vergelijkend onderzoek voor hoofden van scholen	4 288,58	5 053,91	— 765,33
Akte-examens	135 532,66⁵	131 256,94	4 275,72⁵
Schooltoezicht, daaronder begrepen de commissiën tot wering van schoolverzuim	347 229,70	341 509,38⁵	5 720,31⁵
Aanmoediging van getrouw schoolbezoek door de gemeenten	59 497,26⁵	60 268,28	— 771,01⁵
Kosten en subsidiën wegens het verstrekken van voedsel en kleeding aan schoolgaande kinderen	49 449,92	52 298,27	— 2 848,35
Subsidiën van het Rijk aan bijzondere scholen	2 306 188,47⁵	2 203 633,32	102 555,15⁵
Subsidiën van de gemeenten aan bijzondere scholen	—	8 082,54	— 8 082,54
Uitkeering tusschen gemeenten	79 774,42	81 381,95	— 1 607,53
Andere uitgaven van gemeenten	231 848,89	178 853,09	52 995,80
Totaal	f 25 453 406,68⁵	f 24 582 453,46	f 870 953,22⁵

De inkomsten van Rijk en gemeenten te zamen in 1906, vergeleken met die in 1905, waren als volgt:

ONDERWERPEN.	1906.	1905.	Vermeerdering.
Schoolgelden	f 2 171 322,26⁵	f 2 117 801,56	f 54 520,70⁵
Bijdragen van openbare en bijzondere onderwijzers voor hun pensioen	393 385,42	291 476,64⁵	101 908,77⁵
Examengelden	42 822,00	41 270,00	1 552,00
Bijdragen door gemeenten van andere gemeenten ontvangen voor schoolgaande kinderen.	79 380,04	81 230,87	— 1 850,83
Opbrengst van bijzondere fondsen	59 983,13	52 011,00	7 972,13
	f 2 747 892,85⁵	f 2 583 790,07⁵	f 164 102,78

Het zuiver bedrag der uitgaven van Rijk en gemeenten te zamen was dus in 1906 f 22 705 513,83 tegenover f 21 998 663,38⁵ in 1905.

De volgende tabel geeft een overzicht van de uitgaven en ontvangsten van het Rijk en de gemeenten ten behoeve van het lager onderwijs over de jaren 1878 tot en met 1906.

	Uitgaven				Inkomsten			Zuiver bedrag der uitgaven.
	door het Rijk.	door de provinciën.	door de gemeenten (na aftrek der subsidiën).	Totaal.	van het Rijk.	van de gemeenten.	Totaal.	
In 1878 . . .	f 963 251,33	f 212 826,39	f 7 149 787,47⁵	f 8 325 865,19	f 95 540,77	f 1 152 155,24⁵	f 1 247 696,01⁵	f 7 078 169,17⁵
„ 1879 . . .	1 320 164,79⁵	334 959,03⁵	7 001 623,94⁵	8 656 747,77⁵	101 109,24	1 168 479,89⁵	1 269 589,13⁵	7 387 158,64
„ 1880 . . .	2 332 659,97	619 695,74⁵	6 716 339,25	9 668 694,96⁵	108 423,12	1 193 334,61	1 301 757,73	8 366 937,23⁵
„ 1881 t/m 1885 gemidd.	5 536 340,27⁵	—	8 432 309,86⁵	13 968 650,14	150 688,72⁵	1 274 323,84	1 425 012,56⁵	12 543 637,57⁵
In 1886 t/m 1890 gemidd.	4 535 565,79⁵	—	8 462 041,68	12 997 607,47⁵	186 825,47⁵	1 499 754,42	1 636 579,89⁵	11 361 027,58
In 1891 t/m 1895 gemidd.	6 001,620,02	—	9 760 646,52	15 762 266,54	233 673,08	1 659 385,95⁵	1 893 059,03⁵	13 869 207,50⁵
In 1896 t/m 1900 gemidd.	6 740 093,83	—	11 514 171,71	18 254 265,54	268 528,74	1 844 079,77	2 110 808,51	16 143 457,03
In 1901 t/m 1905 gemidd.	9 295 710,87⁵	—	14 476 946,24	23 772 657,11⁵	327 969,26	2 139 880,32	2 467 849,58	21 304 807,53⁵
In 1906 . .	15 515 336,99⁵	—	10 534 260,13	26 049 597,12⁵	450 272,07	2 297 620,78⁵	2 747 892,85⁵	23 301 704,27

De cijfers in de kolom „uitgaven door het Rijk" zijn opgenomen na aftrek van de inhoudingen wegens door de gemeenten te veel genoten vergoeding (of na aftrek van de restitutiën door de gemeenten wegens te veel genoten vergoeding) volgens art. 48 der wet op het lager onderwijs over het voorlaatste jaar. De eerste verrekening vond plaats bij het jaar 1882 van het te veel genotene over 1880.

Evenals in vorige verslagen volgt hier een kort overzicht van alle uitgaven en inkomsten van het Rijk, de provinciën en de gemeenten voor het hooger, middelbaar en lager onderwijs.

De uitgaven voor het landbouwkundig onderwijs, voor de veeartsenijschool, het onderwijs bij de land- en zeemacht, dat in de gevangenissen en de bedelaarsgestichten en het onderricht op de bewaarscholen blijven hierbij buiten aanmerking.

Bij samenvatting der totalen, hierboven verkregen, als bedrag van de kosten van het hooger, middelbaar en lager onderwijs, verkrijgt men het volgend overzicht.

	Rijk.	Provinciën.	Gemeenten.	Totaal.
Universiteiten	f 2 464 618,34[5]	f 10 000,00	f 447 089,07	f 2 921 707,41[5]
Opleiding van godsdienstleeraren	78 243,36	—	—	78 243,36
Technische Hoogeschool	716 026,88	—	—	716 026,88
Gymnasia en Latijnsche scholen en kosten der examens, bedoeld in art. 11 en 12 der wet op het hooger onderwijs	283 598,58	—	625 482,64[5]	909 081,22[5]
Middelbaar onderwijs	1 767 230,82	185 943,85	2 839 831,72[5]	4 793 006,39[5]
Kweekscholen voor vroedvrouwen	61 889,94	—	—	61 889,94
Lager onderwijs	15 121 951,57[5]	—	10 534 260,13	25 656 211,70[5]
Totaal	f 20 493 559,50	f 195 943,85	f 14 446 663,92	f 35 136 166,92

Van de uitgaven der gemeenten zijn hier afgetrokken de subsidiën door het Rijk en de provinciën aan de gemeenten betaald, de uitkeering tusschen gemeenten, alsook de opbrengst van bijzondere fondsen in de gemeenten speciaal voor het onderwijs bestemd, omdat deze gelden niet ten laste van de gemeenten zijn gekomen.

Van de uitgaven van het Rijk zijn afgetrokken de bijdragen der onderwijzers voor hun pensioen en de inhoudingen wegens te veel genoten vergoedingen, volgens art. 48, over 1904.

De volgende inkomsten werden van de verschillende takken van onderwijs verkregen:

	Rijk.	Gemeenten.	Totaal.
Universiteiten (inschrijvingsgelden, enz.)	f 316 445,35	f 160 055,00	f 476 500.35
Technische Hoogeschool	195 080,00	—	195 080,00
Gymnasia en Latijnsche scholen (schoolgelden enz.)	—	191 831,38[5]	191 831,38[5]
Middelbaar onderwijs (schoolgelden)	91 180.50	687 629,49	778 809,99
Lager onderwijs (schoolgelden en examengelden)	56 886,65	2 158 257,61[5]	2 215 144,26[5]
Totaal.	f 659 592,50	f 3 197 773,49	f 3 857 365,99

Het zuiver bedrag der uitgaven van het Rijk, de provinciën en de gemeenten voor alle inrichtingen van onderwijs, met uitzondering van het militair onderwijs, van dat in de gevangenissen en bedelaarsgestichten en van het onderwijs aan de bewaarscholen, was in 1906 derhalve f 30 542 149,81.

tegenover	f 10 230 600,15[5]	in	1878,
„	10 860 898,61	„	1879,
„	12 365 683,09[5]	„	1880,
„	14 168 734,95[5]	„	1881,
„	17 048 602,88[5]	„	1882,
„	19 435 019,16[5]	„	1883,
„	17 739 123,20[5]	„	1884,
„	15 336 416,13	„	1885,
„	15 647 877,41	„	1886,
„	15 668 851,90[5]	„	1887,
„	15 789 966,01[5]	„	1888,
tegenover	f 15 522 405,28	in	1889,
„	15 745 717,43	„	1890,
„	17 928 882,13	„	1891,
„	19 276 795,52[5]	„	1892,
„	18 805 820,95	„	1893,
„	18 870 715,41	„	1894,
„	19 361 846,20	„	1895,
„	20 070 103,79[5]	„	1896,
„	20 979 409,13[5]	„	1897,
„	21 966 444,90	„	1898,
„	22 738 875,22	„	1899,
„	23 754 162,84[5]	„	1900,
„	24 613 492,95	„	1901,
„	27 200 602 51[5]	„	1902,
„	28 741 978,11[5]	„	1903,
„	29 578 689,56[5]	„	1904,
„	29 930 148,05[6]	„	1905.

ONDERWIJS IN DE GEVANGENISSEN.

Het onderwijs werd gedurende het jaar 1906 gegeven in:

3 bijzondere strafgevangenissen, gevestigd te 's Hertogenbosch, Gorinchem en Leeuwarden;

25 gewone strafgevangenissen, waarbij 11 hulpstrafgevangenissen, gevestigd te 's Hertogenbosch, Breda, Arnhem, Zutphen, Tiel, 's Gravenhage, Rotterdam, Dordrecht, Amsterdam, Haarlem, Alkmaar, Goes, Zierikzee, Utrecht, Leeuwarden, Heerenveen, Sneek, Zwolle, Almelo, Groningen, Appingedam, Winschoten, Assen, Maastricht en Rotterdam;

23 huizen van bewaring, gevestigd te 's Hertogenbosch, Breda, Arnhem, Zutphen, Tiel, 's Gravenhage, Rotterdam, Dordrecht, Amsterdam, Haarlem, Alkmaar, Middelburg, Zierikzee, Utrecht, Leeuwarden, Heerenveen, Zwolle, Almelo, Groningen, Winschoten, Assen, Maastricht en Roermond;

1 hulphuis van bewaring, gevestigd te Arnhem;

de Rijkswerkinrichtingen voor mannen te Veenhuizen nos. I, II en III, Leiden en Hoorn;

3 Rijksopvoedingsgestichten voor jongens, gevestigd te Doetinchem, Alkmaar en Avereest;

1 Rijksopvoedingsgesticht voor meisjes te Montfoort.

3 tuchtscholen voor jongens te Ginneken, Haren en Nijmegen.

1 tuchtschool voor meisjes te Zeist.

Behalve de 23 voornoemde huizen van bewaring in de arrondissementshoofdplaatsen gevestigd, zijn er nog 5 huizen van bewaring buiten de arrondissementshoofdplaatsen.

In geen van laatstgenoemde inrichtingen werd onderwijs gegeven.

De volgende tabel bevat een overzicht van het onderwijs in de strafgevangenissen, huizen van bewaring en de Rijkswerkinrichtingen.

GESTICHTEN.	Totale bevolking in den loop des jaars aanwezig geweest.	Hiervan konden bij het begin des jaars of bij hunne opneming in den loop daarvan				Niet tot het onderwijs toegelaten				Tot het onderwijs toegelaten.	Van de tot het onderwijs toegelatenen konden bij het einde des jaars of bij ontslag								
											lezen.			schrijven.			rekenen.		
		lezen en schrijven.	alleen lezen.	alleen schrijven.	niet lezen en niet schrijven.	zijnde genoegzaam onderwezen.	wegens gevorderden leeftijd.	wegens te kort verblijf.	om andere redenen.		Goed.	Gebrekkig.	In het geheel niet.	Goed.	Gebrekkig.	In het geheel niet.	Goed.	Gebrekkig.	In het geheel niet.
Bijzondere strafgevangenissen	372	353	3	—	16	54	160	—	11	147	112	34	1	101	42	4	78	60	9
Gewone strafgevangenissen .	9 908	8 837	170	8	893	842	1 160	4 942	140	2 824	2 195	578	51	1 766	1 001	57	1 147	1 415	262
Huizen van bewaring in de arrondissements-hoofdplaatsen	26 528	22 826	172	8	3 522	232	2 234	20 894	2 206	304	216	84	4	216	79	9	180	96	28
Huizen van bewaring buiten de arrondissements-hoofdplaatsen	1 214	804	3	—	407	—	—	1 214	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rijkswerkinrichtingen. . .	6 073	5 689	8	9	367	126	5 078	31	331	507	355	136	16	319	170	18	272	215	20
Totaal . . .	44 095	38 509	356	25	5 205	1 254	8 632	27 081	2 688	3 782	2 878	832	72	2 402	1 292	88	1 677	1 786	319

Uit deze tabel blijkt, dat in 1906 tot het onderwijs 3782 personen zijn toegelaten en wel in de bijzondere strafgevangenissen 147 of 39,5 percent van de totale bevolking, in de gewone strafgevangenissen 2824 of 28,05 percent, in de huizen van bewaring 304 of 1,1 percent en in de Rijkswerkinrichtingen 507 of 8,3 percent.

Het gedeelte van de gevangenisbevolking in de jaren 1902 tot en met 1906 hetwelk bij hunne opneming of bij het begin des jaars kon lezen en schrijven, is in het volgende overzicht in percenten uitgedrukt.

GESTICHTEN.	1902.	1903.	1904.	1905.	1906.
Bijzondere strafgevangenissen	95,9 pct,	94,8 pct.	91,2 pct·	94,4 pct.	353 of 94,9 pct.
Gewone strafgevangenissen	88,0 „	88,1 „	86,5 „	87,9 „	8 837 „ 89,2 „
Huizen van bewaring in arrondissementshoofdplaatsen	84,4 „	83,8 „	85,4 „	85,4 „	22 826 „ 86,0 „
Huizen van bewaring buiten arrondissementshoofdplaatsen	77,5 „	75,5 „	71,2 „	71,2 „	804 „ 66,2 „
Rijkswerkinrichtingen	91,8 „	92,1 „	92,3 „	93,0 „	5 689 „ 93,7 „
Te zamen	85,8 pct.	85,5 pct.	86,0 pct.	86,5 pct.	38 509 „ 87,3 pct.

De resultaten van het onderwijs waren als volgt:

GESTICHTEN.	Totaal der onderwezenen.	Van de tot het onderwijs toegelatenen konden: bij den aanvang van het jaar of bij hunne opneming:	Van de tot het onderwijs toegelatenen konden: bij het einde van het jaar of bij hun ontslag:
		niet lezen.	*niet lezen.*
Bijzondere strafgevangenissen	147	4 of 2,7 pct.	1 of 0,7 pct.
Gewone strafgevangenissen	2 824	197 „ 7,0 „	51 „ 1,8 „
Huizen van bewaring	304	29 „ 9,5 „	4 „ 1,3 „
Rijkswerkinrichtingen	507	41 „ 8,1 „	16 „ 3,2 „
Totaal	3 782	271 of 7,2 pct.	72 of 1,9 pct.
		niet schrijven.	*niet schrijven.*
Bijzondere strafgevangenissen	147	6 of 4,1 pct.	4 of 2,7 pct.
Gewone strafgevangenissen	2 824	265 „ 9,4 „	57 „ 2,0 „
Huizen van bewaring	304	34 „ 11,2 „	9 „ 3,0 „
Rijkswerkinrichtingen	507	43 „ 8,5 „	18 „ 3,6 „
Totaal	3 782	348 „ 9,2 pct.	88 of 2,3 pct.
		niet rekenen.	*niet rekenen.*
Bijzondere strafgevangenissen	147	17 of 11,6 pct.	9 of 6,1 pct.
Gewone strafgevangenissen	2 824	920 „ 32,6 „	262 „ 9,3 „
Huizen van bewaring	304	69 „ 22,7 „	28 „ 9,2 „
Rijkswerkinrichten	507	49 „ 9,7 „	20 „ 3,9 „
Totaal	3 782	1 055 of 27,9 pct.	319 of 8,4 pct.

Onder degenen die na genoten onderwijs wèl konden lezen, schrijven en rekenen, waren er echter meerderen die het slechts gebrekkig konden; de volledige opgaven omtrent de bekwaamheid in de genoemde 3 vakken, na genoten onderwijs, zijn als volgt:

	Lezen.	Schrijven.	Rekenen.
Niet	72 of 1,9 pct.	88 of 2,3 pct.	319 of 8,4 pct.
Gebrekkig	832 „ 22,0 „	1292 „ 34,2 „	1786 „ 47,2 „
Goed	2878 „ 76,1 „	2402 „ 63,5 „	1677 „ 44,3 „

Meer uitgebreid of vakonderwijs werd verstrekt:

in 1900 aan 86 personen.
„ 1901 „ 85 „
„ 1902 „ 85 „
„ 1903 „ 95 „
„ 1904 „ 99 „
„ 1905 „ 103 „
„ 1906 „ 58 „

Van de 58 personen, die in dit jaar meer uitgebreid of vakonderwijs genoten, behoorden er 38 tot de bevolking der strafgevangenissen. Daarvan ontving er 1 onderricht in de Engelsche taal met weinig succes, 17 in Nederlandsche taal, geschiedenis en aardrijkskunde, 4 in timmeren, 11 in bouwkundig teekenen en timmeren en 5 in schilderen.

Wat de drie laatstgenoemde vakken betreft, wordt vermeld „met zeer bevredigend gevolg". Ten slotte werd aan twee personen bezembinderij geleerd.

De overige 18 behoorden tot de bevolking der Rijkswerkinrichting voor vrouwen en ontvingen met goed gevolg onderricht in nuttige handwerken.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de resultaten van het onderwijs in de tuchtscholen en de Rijksopvoedingsgestichten.

	Aanduiding der gestichten.	Totale bevolking.	Daarvan hebben aan het schoolonderwijs		Daarvan hebben aan het vakonderwijs of instructieven arbeid		Bij ontslag of overplaatsing was de mate van ontwikkeling bij het					
							schoolonderwijs			vakonderwijs		
			deelgenomen.	niet deelgenomen.	deelgenomen.	niet deelgenomen.	goed.	redelijk.	slecht.	goed.	redelijk.	slecht.
Tuchtscholen.	Ginneken (jongens) . . .	54	54	—	—	—	2	14	6	—	—	—
	Haren (id.) . . .	122	122	—	—	—	12	28	26	—	—	—
	Nijmegen (id.) . . .	109	103	6	—	—	11	42	11	—	—	—
	Zeist (meisjes) . . .	24	24	—	—	—	3	2	2	—	—	—
	Totaal . .	309	303	6	—	—	28	86	45	—	—	—
Rijksopvoedingsgestichten.	Alkmaar (jongens) . . .	324	321	3	211	113	40	142	59	4	4	2
	Avereest (id.) . . .	321	321	—	232	89	54	33	36	21	79	9
	Doetinchem (id.) . . .	337	337	—	298	39	45	42	35	60	39	23
	Montfoort (meisjes) . . .	102	101	1	100	2	14	22	2	20	17	1
	Totaal . .	1084	1080	4	841	243	153	239	132	105	139	35
	Algemeen totaal . .	1393	1383	10	—	—	181	325	177	—	—	—

Het aantal boeken bij het einde van het jaar in de verschillende bibliotheken van gevangenissen en Rijkswerkinrichtingen aanwezig bedroeg 34 266 tegen 33 642 op gelijk tijdstip van het vorige jaar.

De bijzondere strafgevangenissen beschikten over 2144 boeken, de gewone strafgevangenissen over 17 639 boeken; de huizen van bewaring over 8324 en de Rijkswerkinrichtingen over 6159.

De verhouding van het aantal lezers tot de geheele bevolking was:

	1906.	1905.	1904.
Bijzondere strafgevangenissen	356 of 95,7 pct.	88,3 pct.	88,4 pct.
Gewone „	8 956 „ 90,4 „	88,3 „	89,1 „
Huizen van bewaring in arrondissements-hoofdplaatsen	17 894 „ 67,5 „	63,4 „	61,4 „
Huizen van bewaring buiten arrondissements-hoofdplaatsen	601 „ 49,5 „	55,3 „	50,1 „
Rijkswerkinrichting	5 294 „ 87,2 „	87 „	86,3 „

BEWAARSCHOLEN.

In de volgende tabel is het getal van de openbare en bijzondere bewaar- of klein-kinderscholen, van het daaraan verbonden personeel en van de leerlingen, aan het einde van 1906 vermeld.

PROVINCIËN.	OPENBARE BEWAAR- OF KLEIN-KINDERSCHOLEN.									BIJZONDERE BEWAAR- OF KLEIN-KINDERSCHOLEN.								
	Getal der scholen.	ONDERWIJZEND PERSONEEL.			LEERLINGEN.					Getal der scholen.	ONDERWIJZEND PERSONEEL.			LEERLINGEN.				
		Onderwijzers.	Onderwijzeressen.	Helpsters.	Jongens		Meisjes		Totaal.		Onderwijzers.	Onderwijzeressen.	Helpsters.	Jongens		Meisjes		Totaal.
					beneden 6 jaren.	boven 6 jaren.	beneden 6 jaren.	boven 6 jaren.						beneden 6 jaren.	boven 6 jaren.	beneden 6 jaren.	boven 6 jaren.	
Noorbrabant	1	—	1	1	59	—	53	—	112	229	15	281	295	9441	1600	10335	1759	23 135
Gelderland	10	—	33	43	944	59	849	63	1 915	134	—	160	197	5161	816	5232	823	12 032
Zuidholland	82	—	185	591	7359	1827	6403	1636	17 225	197	2	309	482	9743	1307	9093	1352	21 495
Noordholland	14	2	18	31	682	98	550	83	1 413	118	21	159	180	5150	718	4872	808	11 548
Zeeland	12	—	17	22	502	49	504	46	1 101	63	—	77	72	2166	139	2117	175	4 597
Utrecht	2	—	1	4	217	35	177	51	480	66	—	97	97	2329	263	2538	480	5 610
Friesland	15	—	49	33	913	118	820	92	1 943	56	—	62	79	1881	150	1825	118	3 974
Overijssel	13	—	17	38	929	98	945	110	2 082	42	—	59	63	1898	160	2004	275	4 337
Groningen	8	—	39	11	734	112	615	84	1 545	25	4	41	25	1119	3	1022	4	2 148
Drenthe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5	8	169	8	141	6	324
Limburg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	84	1	112	71	3327	422	3788	432	7 969
Totaal in 1906	157	2	360	774	12339	2396	10916	2165	27 816	1019	43	1362	1569	42384	5586	42967	6232	97 169
„ „ 1905	157	2	570	538	12048	2201	10845	2197	27 291	1001	31	1434	1464	40460	5739	42180	6822	95 201
Vermeerdering	—	—	—210	—236	291	195	71	— 32	525	18	12	—72	105	1924	—153	787	—590	1 968

De gemeenten waar in 1906 bewaar- of klein-kinderscholen waren gevestigd, zijn de volgende. Door *cursieve* letters is aangewezen waar openbare scholen werden aangetroffen, nevens welke in de meeste gevallen ook bijzondere bestonden.

Noordbrabant. 131 gemeenten: Aalst, Aarle-Rixtel, Alphen c.a., Asten, Baardwijk, Bakel c. a., Beek en Donk, Beers, Bergeyk, Bergen op Zoom, Berghem, Berlicum, Besoijen, Best, Beugen c. a., Bladel c. a., Boekel, Bokhoven, Boxmeer, Boxtel, Breda, Budel, Chaam, Cuyk c. a., Deurne c. a., Diessen, Dinteloord c. a., Dinther, Dongen, Drunen, den Dungen, Dussen c. a., Eersel, Eindhoven, Engelen, Erp, Etten c. a., Geertruidenberg, Geffen, Geldrop, Gemert, Gestel c. a., Gilze c. a., Ginneken c. a., Goirle, Grave, Haaren, Halsteren, Haps, Hedikhuizen, Heeswijk, Heeze, Helmond, Helvoirt, Herpen, 's Hertogenbosch, Heusden, Hilvarenbeek, Hoeven, Hooge en Lage Mierde, Hooge- en Lage Zwaluwe, Klundert, Leende, Liempde, Lieshout, Lith, Lithoijen, Loon op Zand, Made c. a., Megen c. a., Mierlo, Mill c. a., Moergestel, Nieuw-

kuyk c. a., Nistelrode, Nunen c. a., Oijen c. a., Oirschot, Oisterwijk, Oosterhout, Oploo c. a., Oss, Ossendrecht, Oud- en Nieuw Gastel, Oudenbosch, Oudheusden, Prinsenhage, Raamsdonk, Ravenstein, Reek, Reusel, Roosendaal, Rosmalen, Rucphen c. a., Sambeek, Schayk, Schijndel, St. Michiels-Gestel, St. Oedenrode, Someren, Son c. a., Standdaarbuiten, Steenbergen c. a., Stiphout, Stratum, Strijp, Terheyden, Teteringen, Tilburg, Uden, Udenhout, Valkenswaard, Veghel, Veldhoven c. a., Vierlingsbeek, Vlijmen, Vught, Waalwijk, Wanroy, Waspik, *Werkendam*, Westerhoven, Willemstad, Woensdrecht, Woensel, Woudrichem, Wouw, Zeeland, Zeelst, Zevenbergen, Zundert.

Gelderland. 63 gemeenten: Aalten, Ammerzoden, Apeldoorn, *Arnhem*, *Barneveld*, Batenburg, Beesd, Bemmel, Bergh, Beuningen, Borculo, Brummen, Buren, Culenborg, Deil, Didam, Doesburg, Doetinchem (Stad), Driel, Druten, Duiven, Ede, Eibergen, Elst, Ewijk, Gameren, Geldermalsen, Gendringen, Gent, Groenlo, Groesbeek, Harderwijk, Hattem, Hengelo, Herwen c. a., Hoevelaken, Huissen, Hummelo, Lichtenvoorde, *Lochem*, Millingen, Nijkerk, Nijmegen, Overasselt, Putten, Renkum, Rheden, Scherpenzeel, Tiel, Ubbergen, Valburg, Voorst, Vorden, Wageningen, Wamel, Warnsveld, Wehl, Wijchen, Winterswijk, Wisch, *Zalt-Bommel*, Zevenaar, *Zutphen*.

Zuidholland. 85 gemeenten: ter Aar, Aarlanderveen, Abbenbroek, Alblasserdam, Alkemade, Alphen, Beijerland (Oud), Berkel, Bodegraven, *Boskoop*, *Brielle*, *Delft*, *Dirksland*, *Dordrecht*, *Geervliet*, *Goedereede*, *Gorinchem*, *Gouda*, *'s Gravendeel*, *'s Gravenhage*, *'s Gravenzande*, Haastrecht, Hardinxveld, Hazerswoude, Heenvliet, Hekelingen, Hellevoetsluis, Heukelum, *Hillegersberg*, Hillegom, Hof van Delft, *IJsselmonde*, *Katwijk*, *Krimpen a/d Lek*, *Leerdam*, *Leiden*, Leiderdorp, Leimuiden, Lekkerkerk, *Lisse*, *Loosduinen*, *Maassluis*, *Middelharnis*, Monster, *Naaldwijk*, Nieuwkoop, Nieuwveen, Nieuw Lekkerland, Noordwijk, Noordwijkerhout, Nootdorp, Oegstgeest, *Ooltgensplaat*, Oudenhoorn, Oudewater, Oudshoorn, *Overschie*, Pijnacker, *Puttershoek*, Rijswijk, *Rotterdam*, Sassenheim, Schiedam, *Schoonhoven*, Sliedrecht, *Sommelsdijk*, Spijkenisse, Stompwijk, Strijen, *Oude Tonge*, Veur, *Vianen*, *Vlaardingen*, Voorburg, Voorschoten, Waddinxveen, Warmond, Wassenaar, Wateringen, Woerden, Zegwaard, Zoetermeer, *Zuidland*, Zwammerdam, Zwartewaal, *Zwijndrecht*.

Noordholland. 58 gemeenten: Aalsmeer, Abbekerk, Assendelft, *Alkmaar*, Amsterdam, Bennebroek, Bergen, Berkhout, *Beverwijk*, Bloemendaal, Bovenkarspel, Broek in Waterland, *Buiksloot*, Bussum, Diemen, Edam, *Egmond aan Zee*, *Enkhuizen*, 's Graveland, Grootebroek, *Haarlem*, Haarlemmermeer, Heemskerk, Heemstede, den Helder, Hilversum, *Hoorn*, Ilpendam, *Koog aan de Zaan*, Krommenie, Laren, Medemblik, Midwoud, Monnikendam, Naarden, Nederhorst den Berg, *Nibbixwoud*, *Nieuwendam*, Oudorp, *Purmerend*, *Schagen*, Schoten, Sloten, Terschelling, Texel, *Uitgeest*, Uithoorn, Urk, Velsen, Vlieland, Watergraafsmeer, Weesp, Wervershoof, Westwoud, Wognum, Wormerveer, Zaandam, Zandvoort.

Zeeland. 50 gemeenten: Aardenburg, Arnemuiden, Axel, Biervliet, Boschkapelle, Breskens, Brouwershaven, Bruinisse, Clinge, Domburg, *Dreischor*, Eede, *Goes*, Graauw c. a., *Groede*, Haamstede, 's Heerenhoek, Hontenisse, Hoofdplaat, Hulst, IJzendijke, Kattendijke, *Kloetinge*, Kortgene, Koudekerke, *Kruiningen*, *Middelburg*, Neuzen, *Nieuwerkerk*, Oostburg, Oosterland, Oostkapelle, Oud-Vossemeer, *Ouwerkerk*, Sas van Gent, Schoondijke, Serooskerke (Walcheren), St. Jansteen, *St. Maartensdijk*, Sluis, Stavenisse, Stoppeldijk, *Tholen*, Veere, Vlissingen, *Wemeldinge*, Wissekerke, Zierikzee, Zonnemaire, Zuiddorpe.

Utrecht. 34 gemeenten: Abcoude-Baambrugge, Abcoude-Proostdij, Amerongen, Amersfoort, Baarn, de Bildt, Breukelen-Nijenrode, Breukelen-St. Pieters, Doorn, Driebergen, Eemnes, Hoogland, Jutphaas, Leusden, Loenen, Maarssen, Mijdrecht, Montfoort, Nigtevecht, Rhenen, Rijsenburg, Schalkwijk, Soest, Stoutenburg, *Utrecht*, Veenendaal, Vinkeveen, Vreeland, Vreeswijk, Woudenberg, Wijk bij Duurstede, IJsselstein, Zeist, Zuilen.

Friesland. 30 gemeenten: Achtkarspelen, Ameland, Baarderadeel, Barradeel, 't Bildt, Bolsward, Dokkum, *Franeker*, Franekeradeel, Harlingen, *Haskerland*, Hennaarderadeel, *Idaarderadeel*, *Kollumerland*, *Leeuwarden*, Leeuwarderadeel, Lemsterland, Menaldumadeel, Opsterland, Rauwerderhem, Schoterland, Sloten, *Smallingerland*, *Sneek*, Tietjerksteradeel, Utingeradeel, Westdongeradeel, Weststellingwerf, Wonseradeel, Workum.

Overijssel. 25 gemeenten: Almelo (Stad-), Blokzijl, Borne, Delden (Stad-), *Deventer*, Diepenheim, Enschedé, *Genemuiden*, *Goor*, *Hardenberg* (*Stad*), *Hasselt*, Hengelo, *Kampen*, Losser, *Oldemarkt*, Oldenzaal, Ootmarsum, Raalte, Rijssen, *Steenwijk*, Steenwijkerwold, Vollenhove (Stad-), *Wijhe*, Zwartsluis, *Zwolle*.

Groningen. 14 gemeenten: Aduard, Appingedam, *Ezinge*, *Groningen*, Hoogezand, *Muniendam*, Oldehove, *Sappemeer*, Uithuizen, Veendam, Wildervank, *Winschoten*, *Winsum*, Zuidhorn.

Drenthe. 4 gemeenten: Assen, Coevorden, Meppel, Zuidlaren.

Limburg. 62 gemeenten: Amby, Arcen en Velden, Beegden, Beek, Beesel, Born, Brunssum, Buggenum, Echt, Eysden, Geleen, Gennep, Grathem, Gronsveld, Grubbenvorst, Gulpen, Heel en Panheel, Heer, Heerlen, Helden, Heythuizen, Herten, Horst, Kerkrade, Kessel, Linne, Maasbree, Maastricht, Meerssen, Meijel, Montfort, Mook, Nederweert, Neer, Obbicht en Papenhoven, Ottersum, Oud Vroenhoven, Posterholt, Roermond, Roosteren, Schaesberg, Schinnen, Schinveld, Sevenum, Simpelveld, St. Odiliënberg, Sittard, Stein, Stevensweert, Stramproy, Susteren, Swalmen, Tegelen, Thorn, Ubach over Worms, Vaals, Valkenburg, Venlo, Venray, Voerendaal, Weert, Wessem.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

HEEMSKERK.

BIJLAGE A.

BESLUIT *van den 25sten Februari* 1907 (Staatsblad *n°.* 57) *tot aanvulling van het bij Koninklijk besluit van* 30 *April* 1906 (Staatsblad *n°.* 101) *gewijzigde Koninklijk besluit van* 21 *Juni* 1887 (Staatsblad *n°.* 106).

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 8 Januari 1907, n°. 13964[3], afdeeling Onderwijs;

Gelet op artikel 13 der Hooger-onderwijswet;

Gezien het bij Ons besluit van 30 April 1906 (*Staatsblad* n°. 101) gewijzigde Koninklijk besluit van 21 Juni 1887 (*Staatsblad* n°. 106);

Den Raad van State gehoord (advies van 29 Januari 1907, n°. 22);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 22 Februari 1907, n°. 1321, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan, te bepalen:

Eenig artikel.

Na artikel 7 van het bij Ons besluit van 30 April 1906 (*Staatsblad* n°. 101) gewijzigde Koninklijk besluit van 21 Juni 1887 (*Staatsblad* n°. 106) wordt ingevoegd een nieuw artikel 7*bis*, luidende als volgt:

„Zij, die in het bezit zijn van een getuigschrift van bekwaamheid tot universitaire studiën voor de faculteit der godgeleerdheid, der rechtsgeleerdheid of der letteren en wijsbegeerte, zijn bij het in artikel 12 der Hooger-onderwijswet omschreven examen vrijgesteld van het examen in de onderdeelen I *a* en *b*, II *a*, *b*, *c* en *d*, III *a* en *b*, IV en V *a* 1 en *b*.

Zij, die in het bezit zijn van een getuigschrift van bekwaamheid tot universitaire studiën voor de faculteit der geneeskunde of der wis- en natuurkunde, zijn bij het in artikel 12 der Hooger-onderwijswet omschreven examen vrijgesteld van het examen in de onderdeelen I *a*, II *a*, III *a* en van het examen in de algemeene geschiedenis onder III *b* vermeld, IV en V *a* 1 en 2, *b* en *c*."

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 25sten Februari 1907.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

BIJLAGE B.

BESLUIT *van den 2den Maart* 1907 (Staatsblad *n°.* 65), *tot wijziging en aanvulling van het Koninklijk besluit van den 4den Juli* 1905 (Staatsblad *n°.* 227), *ter uitvoering van art.* 33, *onder c*, *der Hooger-onderwijswet.*

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 Januari 1907, n°. 15197³, Afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat wijziging en aanvulling van Ons besluit van den 4den Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227) wenschelijk is;

Den Raad van State gehoord (advies van 19 Februari 1907 n°. 34);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 28 Februari 1907, n°. 2022 Afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen:

Artikel 1.

In artikel 17 van Ons besluit van den 4den Juli 1905 *Staatsblad* n°. 227) vervallen:

1°. in het eerste lid „, mits binnen den tijd van één jaar,";

2°. het tweede lid.

Artikel 2.

De artikelen 23, sub 2°, 25, 26, eerste lid, en 27, vierde lid, van Ons besluit van den 4den Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227) worden gelezen als volgt:

Artikel 23, *sub* 2°: eventueel het overleggen van een bewijs van practische werkzaamheid ter beoordeeling van den promotor of van de promotoren, bedoeld in artikel 25.

Artikel 25. Hem, die tot de promotie verlangt te worden toegelaten, wordt of worden door rector-magnificus en assessoren een of meer der hoogleeraren als promotor of promotoren aangewezen, aan wiens of wier goedkeuring het proefschrift of het proefontwerp en de stellingen worden onderworpen, en die toeziet of toezien, dat daarin niets voorkomt, strijdig met de openbare orde of de goede zeden.

Artikel 26, *eerste lid.* Zijn het proefschrift of het proefontwerp en de stellingen door den promotor of de promotoren goedgekeurd, dan worden zij gedrukt en rondgedeeld. Door den promovendus worden tweehonderd afdrukken daarvan gesteld ter beschikking van de bibliotheek der technische hoogeschool. Op den dag en het uur, door den rector magnificus te bepalen, worden zij verdedigd op de wijze, bij artikel 27 vermeld.

Artikel 27, *vierde lid.* De private promotie geschiedt door den senaat, vertegenwoordigd door den rector-magnificus en den secretaris van den senaat en vijf of meer door rector-magnificus en assessoren aan te wijzen hoogleeraren, na verdediging van het proefschritt of het proefontwerp en de stellingen voor die commissie.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 2den Maart 1907.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

BIJLAGE C.

BESLUIT *van den 4den Maart* 1907 (Staatsblad *n°.* 66), *tot wijziging en aanvulling van het bij Koninklijk besluit van den 24sten Juni* 1905 (Staatsblad *n°.* 215) *vastgestelde reglement voor de Technische Hoogeschool.*

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Februari 1907, n°. 901[3], Afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat wijziging en aanvulling van het bij Ons besluit van den 24 sten Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 215) vastgestelde reglement voor de Technische Hoogeschool wenschelijk is;

Den Raad van State gehoord (advies van 19 Februari 1907, n°. 27);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 1 Maart 1907, n°. 2023, Afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen:

Artikel 1.

In artikel 18 van het bij Ons besluit van den 24sten Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 215) vastgestelde reglement voor de Technische Hoogeschool wordt tusschen het eerste en het tweede lid ingevoegd een nieuw lid, luidende als volgt:

„Bij verhindering of ontstentenis van eenen assessor wordt deze vervangen door den oudste in jaren van de overige gewone hoogleeraren zijner afdeeling."

Artikel 2.

Artikel 26 van het bij Ons besluit van den 24sten Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 215) vastgestelde reglement voor de Technische Hoogeschool wordt gelezen als volgt:

„Het ambtscostuum der hoogleeraren is de toga van zwarte stof met fluweelen opslagen; de muts van zwarte stof met fluweelen band en zwarte onderkleeding met witte das."

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 4den Maart 1907.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

BIJLAGE **D**.

BESLUIT *van den 11den Mei* 1907 (Staatsblad n°. 100), *waarbij de „Technische Hochschule" te* Weenen *wordt aangewezen als buitenlandsche technische hoogeschool, bedoeld in artikel* 120 *der Hooger-onderwijswet, alsmede de getuigschriften dier school en de daaraan verbonden vrijstellingen worden omschreven.*

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 2 April 1907, n°. 3662[3], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het Ons, met het oog op artikel 120, laatste lid, der Hooger-onderwijswet, wenschelijk is voorgekomen de „Technische Hochschule" te *Weenen*, aan te wijzen als eene der buitenlandsche technische hoogescholen, bedoeld in dat artikel, alsmede de getuigschriften dier school en de daaraan verbonden vrijstellingen te omschrijven;

Gezien het advies van den Senaat der Technische Hoogeschool te Delft, dd. 15 Februari 1907, n°. 9;

Den Raad van State gehoord, (advies van 23 April 1907, n°. 18);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 7 Mei 1907, n°. 5641, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen:

Artikel 1.

Van het afleggen van het propaedeutisch examen ter verkrijging van het diploma van civiel-ingenieur, vermeld in artikel 8 van Ons besluit van 4 Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227), wordt vrijgesteld de bezitter van het getuigschrift van met goed gevolg afgelegde „erste allgemeine Staatsprüfung" aan de „Bauingenieur Schule" der „Technische Hochschule" te *Weenen*.

Artikel 2.

Van het afleggen van het propaedeutisch examen ter verkrijging van het diploma van bouwkundig ingenieur of architect, vermeld in artikel 9 van Ons besluit van 4 Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227), wordt vrijgesteld de bezitter van het getuigschrift van met goed gevolg afgelegde „erste allgemeine Staatsprüfung" aan de „Hochbauschule" der „Technische Hochschule" te *Weenen*.

Artikel 3.

Van het afleggen van het propaedeutisch examen ter verkrijging van het diploma van werktuigkundig ingenieur, vermeld in artikel 10 van Ons besluit van 4 Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227), of van het diploma van electro-technisch ingenieur, vermeld in artikel 12 van dat besluit, wordt vrijgesteld de bezitter van het getuigschrift van met goed gevolg afgelegde „erste allgemeine Staatsprüfung" aan de „Maschinenbauschule" der „Technische Hochschule" te *Weenen*.

Artikel 4.

Van het afleggen van het propaedeutisch examen ter verkrijging van het diploma van scheikundig ingenieur of technoloog, vermeld in artikel 13 van Ons besluit van 4 Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227), wordt vrijgesteld de bezitter van het getuigschrift van met goed gevolg afgelegde „erste allgemeine Staatsprüfung" aan de „Chemisch-technische Fachschule" der „Technische Hochschule" te *Weenen*.

Artikel 5.

Van het afleggen van het candidaatsexamen ter verkrijging van het diploma van civiel-ingenieur, vermeld in artikel 8 van Ons besluit van 4 Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227), wordt vrijgesteld de bezitter van met goed gevolg afgelegde „zweite Staatsprüfung (Fachprüfung)" aan de „Bauingenieur Schule" der „Technische Hochschule" te *Weenen*.

Artikel 6.

Van het afleggen van het candidaatsexamen ter verkrijging van het diploma van bouwkundig ingenieur of architect, vermeld in artikel 9 van Ons besluit van 4 Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227), wordt vrijgesteld de bezitter van met goed gevolg afgelegde „zweite Staatsprüfung (Fachprüfung)" aan de „Hochbauschule" der „Technische Hochschule" te *Weenen*.

Artikel 7.

Van het afleggen van het candidaats-examen ter verkrijging van het diploma van werktuigkundig ingenieur, vermeld in artikel 10 van Ons besluit van 4 Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227), wordt vrijgesteld de bezitter van het getuigschrift van met goed gevolg afgelegde „zweite Staatsprüfung (Fachprüfung)" aan de „Maschinenbauschule" der „Technische Hochschule" te *Weenen*.

Artikel 8.

Van het afleggen van het candidaatsexamen ter verkrijging van het diploma van scheikundig ingenieur of technoloog, vermeld in artikel 13 van Ons besluit van 4 Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227), wordt vrijgesteld de bezitter van het getuigschrift van met goed gevolg afgelegde „zweite Staatsprüfung (Fachprüfung)" aan de „Chemisch-technische Fachschule" der „Technische Hochschule" te *Weenen*.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Het Loo, den 11den Mei 1907.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

BIJLAGE E.

14 Februari 1908
n°. 25.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

[Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 Februari 1907, n°. 1458, afdeeling Onderwijs;

Gezien Onze besluiten van 14 Februari 1902 n°. 4; 5 September 1902 n°. 29; 16 Februari 1903 n°. 19; 15 Februari 1904 n°. 42; 21 Februari 1905 n°. 25; en 16 Februari 1906 n°. 7;

Hebben goedgevonden en verstaan:

in de lijst der beambten, bedoeld in artikel 97 der Hooger-onderwijswet en vastgesteld bij Ons eerstvermeld besluit, voor de Rijksuniversiteit te Leiden:

a. op te nemen na volgnummer 5*a*: „Prentenkabinet, n°. 5*b* assistenten, n°. 5*c* custoden";

b. onder het hoofd „Pathologie, hygiëne en bacteriologie" op te nemen voor volgnummer 12: „n°. 11*b* conservatoren" en na volgnummer 12: „n°. 12*a* amanuenses";

c. „n°. 22*a* klerk" te vervangen door: „n°. 22*a* klerken";

d. op te nemen na volgnummer 31: „n°. 31*a* beambte voor den desinfectieoven";

e. op te nemen na volgnummer 44*b*: „n°. 44*c* bedienden";

f. op te nemen na volgnummer 76: „n°. 76*a* assistenten";

g. op te nemen na volgnummer 90*a*: „n°. 90*b* bedienden bij dat laboratorium";

h. op te nemen na volgnummer 97: „n°. 97*a* assistenten".

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, den 14den Februari 1907.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

BIJLAGE F.

Afschrift.

11 Juli 1907
n°. 70.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 6 Juli 1907, n°. 7666, afdeeling Onderwijs;

Gezien Onze besluiten van 14 Februari 1902 n°. 4; 5 September 1902 n°. 29; 16 Februari 1903 n°. 19; 15 Februari 1904 n°. 42; 21 Februari 1905 n°. 25; 16 Februari 1906 n°. 7 en 14 Februari 1907 n°. 25;

Hebben goedgevonden en verstaan:

in de lijst der beambten, bedoeld in artikel 97 der Hooger-onderwijswet en vastgesteld bij Ons eerstvermeld besluit voor de Rijksuniversiteit te Utrecht op te nemen na volgnummer 19*a*: „n°. 19*b* boekhouder, n°. 19*c* hoofdmachinist, n°. 19*d* machine-bankwerkers, n°. 19*e* tuinlieden".

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, 11 Juli 1908.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

BIJLAGE G.

MINISTERIE
VAN
BINNENLANDSCHE ZAKEN.

3 Augustus 1907.

N°. 8522/1.

Afdeeling Onderwijs.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

Gelet op artikel 97 der wet tot regeling van het hooger onderwijs;

Gezien de berichten van Curatoren der Rijksuniversiteit te Utrecht van 6 Juni 1904, n°. 359; 13 Juni 1906, n°. 419; 12 Juni 1907, n°. 405 en 1 Juli 1907, n°. 494;

Overwegende, dat het noodzakelijk is de werkkring en de verplichtingen te regelen der beambten behoorende tot de klinieken voor chirurgie, obstetrie en gynaecologie der Rijksuniversiteit te Utrecht;

Heeft goedgevonden;

vast te stellen het navolgende reglement op de klinieken voor chirurgie, obstetrie en gynaecologie der Rijksuniversiteit te Utrecht:

REGLEMENT

op de Klinieken voor Chirurgie, Obstetrie en Gynaecologie der Rijksuniversiteit te Utrecht. (*)

§ 1.

Van de Directie.

Artikel 1.

Onder toezicht van curatoren, en behoudens de verdere bepalingen van dit reglement is:

A. het beheer van en de algemeene leiding in het gebouw der klinieken opgedragen aan een directeur-geneesheer, aan wien de assistenten, de beambten en het verder personeel ondergeschikt zijn;

B. de geneeskundige leiding en zorg voor de verpleging in de klinieken opgedragen aan hoogleeraren en bij tijdelijke afwezigheid der hoogleeraren, aan de daartoe door hen bepaaldelijk aangewezen assistenten.

Bij ontstentenis of ziekte van een hoogleeraar of van assistenten nemen curatoren de noodige voorzieningen.

Artikel 2.

De directeur-geneesheer heeft ten allen tijde zoowel overdag als des nachts toegang tot alle lokalen. Hij handhaaft de orde en ziet toe, dat het personeel zijn plicht doe.

Artikel 3.

Hij doet, gehoord de hoogleeraren, aan curatoren de noodige voorstellen tot aanstelling of ontslag van het verplegend personeel, en geeft van die benoeming of dat ontslag kennis aan de hoogleeraren.

Verplaatsing van het verplegend personeel van de eene naar de andere ziekenzaal geschiedt door hem in overleg met de hoogleeraren.

Artikel 4.

Hij is belast met de algemeene leiding der verpleging, in overleg met de hoogleeraren.

Voorts zorgt hij er voor dat de eischen, welke door de hygiëne worden gesteld, worden nagekomen.

Artikel 5.

Hij zorgt dat het verplegend personeel bij het verrichten der werkzaamheden zich naar de door hem in overleg met de hoogleeraren vastgestelde of vast te stellen regelen gedraagt, ook wat het uitgaan en het vervullen der wachtbeurten aangaat.

Artikel 6.

Hij draagt aan curatoren ter benoeming of ontslag voor de beambten wier benoeming of ontslag bij curatoren berust. Hij geeft van die benoeming of van dat ontslag kennis aan de hoogleeraren.

Artikel 7.

Hij zorgt, dat de lijders, die volgens de hoogleeraren ontslagen kunnen worden, zoodra mogelijk de klinieken verlaten.

Artikel 8.

Geeft een zieke den wensch te kennen naar het bezoek van een door hem of haar aan te wijzen geestelijke, zoo draagt hij zorg, dat aan dien wensch zoo spoedig mogelijk worde voldaan.

Artikel 9.

Hij geeft de kinderen van de in de klinieken overleden

(*) Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 3 Augustus 1907 n°. 8522/1, afd. Onderwijs.

kraamvrouwen aan niemand anders af dan aan den wettelijken vertegenwoordiger of aan het armbestuur voor welks rekening de kraamvrouw is opgenomen, en bij ontstentenis van deze aan het burgerlijk armbestuur van Utrecht.

Artikel 10.

Van alle geboorten en sterfgevallen in de klinieken laat hij aangifte doen bij den ambtenaar van den burgerlijken stand, overeenkomstig de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek.
Eveneens zorgt hij dat van elk geval van besmettelijke ziekte aangifte geschiedt.
Van elk sterfgeval geeft hij ten spoedigste kennis aan den naasten bloedverwant die hem bekend is.

Artikel 11.

Indien lijders gedurende hunne verpleging in de klinieken krankzinnig worden, geeft hij daarvan terstond kennis aan den burgemeester van hunne woonplaats, opdat voor opzending naar een krankzinnigengesticht onmiddellijk zorg worde gedragen.

Artikel 12.

Hij regelt, gehoord de hoogleeraren, de dagen en uren, waarop de zieken mogen worden bezocht.

Artikel 13.

Bij eene afwezigheid van korter dan 24 uren geeft hij daarvan kennis aan curatoren.
Hij behoeft verlof van curatoren voor eene afwezigheid van één tot ten hoogste veertien dagen. Voor eene afwezigheid van langer dan veertien dagen behoeft hij verlof van den Minister van Binnenlandsche Zaken.
Hij wijst op den 2den Januari van ieder jaar een plaatsvervanger ten genoegen van curatoren aan, die zijne betrekking in geval van ongesteldheid, afwezigheid of ontstentenis zal waarnemen.
Bij ontstentenis van den aangewezen plaatsvervanger nemen curatoren de noodige voorzieningen.

Artikel 14.

Hij zendt jaarlijks, uiterlijk op 21 September, aan curatoren een uitvoerig verslag omtrent den toestand van de klinieken.
Dit verslag loopt over het laatstverstreken studiejaar en betreft:

a. het personeel;

b. den toestand van het gebouw;

c. den toestand van het meubilair;

d. den toestand van de instrumenten en hulpmiddelen;

e. het getal der verpleegden;

f. het geldelijk beheer, wat betreft het laatstverloopen burgerlijk jaar;

g. de maatregelen, welke hij in het belang van de klinieken wenschelijk acht;

h. den toestand der apotheek.

Artikel 15.

Hij zendt jaarlijks vóór 1 Mei, na de hoogleeraren gehoord te hebben, aan curatoren eene in bijzonderheden uitgewerkte begrooting van alle uitgaven voor het volgend dienstjaar.
De begrooting wordt gesplitst in:

1°. personeel, afzonderlijk voor de beambten genoemd in elke paragraaf van dit reglement:

2°. materieel:

a. voeding:

b. geneesmiddelen;

c. kosten der wasscherij;

d. aankoop en onderhoud van kleedingstukken;

e. aankoop en onderhoud van ledikanten, matrassen en verdere benoodigdheden voor ligging, met uitzondering van bedlinnen;

f. aankoop en onderhoud van linnengoederen en andere manufacturen;

g. aankoop en onderhoud van meubelen;

h. aankoop en onderhoud van instrumenten;

i. aankoop en onderhoud van glas en aardewerk, alsmede van voorwerpen voor huiselijk gebruik;

k. schoonhouden der lokalen, daaronder begrepen de aanschaffing van schoonmaakgereedschappen;

l. bureaubehoeften, briefporten, vrachten en andere huishoudelijke uitgaven;

m. brandstof;

n. verlichting;

o. kunstledematen;

p. begrafeniskosten;

q. wijnen;

r. onvoorziene uitgaven.

Zijn uitgaven noodig, die niet behooren tot de in dit artikel genoemde, dan worden daarvoor afzonderlijke posten onder *s.* enz. uitgetrokken.

Artikel 16.

Jaarlijks, binnen 4 maanden na afloop van ieder dienstjaar, doet hij aan curatoren rekening en verantwoording van dat dienstjaar. Mochten curatoren dit verlangen, dan zendt hij hun maandelijks of driemaandelijks juiste opgaven van den stand der gedane uitgaven.

Artikel 17.

Maandelijks op den door curatoren te bepalen dag, zendt hij alle te betalen declaratiën ten laste van de klinieken, behoorlijk door hem geverifieerd en voorzien van het bewijs van oplevering en goedkeuring, aan curatoren.

Artikel 18.

Ten genoegen van den Minister van Binnenlandsche Zaken en tot het bedrag door dezen te bepalen, stelt hij zekerheid voor zijn beheer.
De gelden, uit welken hoofde ook, wegens de klinieken van derden ontvangen, stort hij telkens over in 's Rijks sshatkist.
Zijne verantwoording deswege, met de quitantie van storting, zendt hij telkens aan curatoren.
Ontvangt hij gelden ter goede rekening van het Rijk, zoo zorgt hij voor stipte nakoming voor zooveel hem betreft der bepalingen van de wet van 5 October 1841 (*Staatsblad* n°. 40).

Artikel 19.

Hij maakt de bestekken van aanbesteding op van hetgeen noodig is voor de klinieken.

Artikel 20.

Hij houdt aanteekening van alle aan hem ingediende schriftelijke aanvragen van huishoudelijke benoodigdheden en vergelijkt die met de rekeningen van leveranciers, werkbazen, aannemers enz.
Het onderzoeken en keuren van het aan de klinieken geleverde, geschiedt door hem, of onder zijne verantwoordelijkheid, door een of meer door hem daartoe aangewezen personen.

Artikel 21.

Hij zorgt dat de kleeren, die de zieken medebrengen, worden bewaard, nadat zij behoorlijk zijn gedesinfecteerd en gereinigd.

Gelden of voorwerpen van waarde worden door hem in ontvangst genomen en bewaard, waarvan aan iederen zieke een bewijs van ontvangst wordt afgegeven.
Hij houdt een register van ontvangst en wederafgifte daarvan.

Artikel 22.

Hij is belast met de geneeskundige behandeling van het personeel der klinieken en van de inwonende leden van hun gezin. Overigens is het hem verboden praktijk uit te oefenen.

§ 2.

Van den Boekhouder.

Artikel 23.

De boekhouder staat den directeur-generaal bij in het administratief beheer.
Hij houdt de kas, voor zoover de directeur-geneesheer hem zulks onder eigen verantwoordelijkheid en toezicht opdraagt. Voor het beheer dier kas is hij verantwoordelijk aan den directeur-geneesheer.

Artikel 24.

Hij is den directeur-geneesheer behulpzaam bij het inventariseeren en het voeren der correspondentie, het opmaken van bestekken van aanbesteding, van de jaarlijksche begrooting, van de rekeningen, en voorts van al die bureauwerkzaamheden, welke hem door den directeur-geneesheer worden opgelegd.

Artikel 25.

Hij oefent toezicht uit op de hoedanigheid en hoeveelheid der leverantiën, ziet de ingekomen rekeningen na en legt die met zijn advies en geteekend aan den directeur-generaal over.

Artikel 26.

Hij doet na machtiging of in opdracht van den directeur-geneesheer alle bestellingen voor de gewone huishouding aan de hem door contract of door den directeur-geneesheer aangewezen leveranciers.

Artikel 27.

Hij brengt iederen voormiddag, op daartoe door den directeur-geneesheer vastgesteld uur, aan dezen verslag uit over alle voorkomende zaken.

Artikel 28.

Hij is verplicht, naar te verstrekken modellen al die boeken en registers te houden, welke hem door den directeur-geneesheer zullen worden aangewezen.

Artikel 29.

Hij is dagelijks van des voormiddags $8^1/_2$ uur tot des namiddags 4 uur, des Zondags van 12 tot 1 uur, op het bureel aanwezig, onverminderd zijne verplichting ook op andere uren aanwezig te zijn, wanneer de directeur-geneesheer zulks in het belang van den dienst noodig oordeelt.

Artikel 30.

Hij mag zonder vergunning van curatoren geen andere betrekking vervullen of waarnemen.

Artikel 31.

Voor eene afwezigheid van niet langer dan 8 dagen behoeft hij de toestemming van den directeur-geneesheer. Voor langduriger verlof behoeft hij de toestemming van curatoren.

Artikel 32.

Ontslagaanvrage geschiedt door hem aan curatoren, ten minste drie maanden aan de uitdiensttreding voorafgaande, en nadat door hem van die aanvrage aan den directeur-geneesheer schriftelijk is kennis gegeven.

§ 3.

Van de(n) Apotheker(es).

Artikel 33.

De apotheker(es) is belast met het beheer van — en de zorg voor de apotheek. Hij (Zij) draagt de verantwoordelijkheid voor den geheelen dienst aldaar.

Artikel 34.

Hij (Zij) neemt zonder vergunning van curatoren geen andere betrekking waar.

Artikel 35.

Hij (Zij) geeft geen geneesmiddelen af dan die welke door daartoe bevoegden in en voor den dienst der klinieken zijn voorgeschreven, en draagt zorg, dat de aflevering dier middelen zoo spoedig mogelijk geschiedt.

Artikel 36.

De voorraden in de sousterrains van de apotheek aanwezig, worden door hem (haar) beheerd.

Artikel 37.

Hij (Zij) dient maandelijks het verzoek om aanvulling van het benoodigde voor de apotheek schriftelijk bij den directeur-geneesheer in, en controleert na iedere levering de deugdelijkheid en de hoeveelheid daarvan.

Artikel 38.

Jaarlijks vóór 1 April doet hij (zij) den directeur-geneesheer schriftelijke opgave van alles wat voor den dienst van het volgend jaar moet worden aanbesteed en vermeldt daarbij het minimum en maximum der vermoedelijke hoeveelheden.
Hij (Zij) zorgt dat de monsters voor de aanbesteding tijdig gereed zijn en geeft aan de gegadigden de noodige inlichtingen.

Artikel 39.

Jaarlijks vóór 1 September levert hij (zij) bij den directeur-geneesheer een staat van de apotheek over het afgeloopen studiejaar in. Deze staat bevat opgaven:

1°. van de in dat jaar aangekochte benoodigdheden voor de onder zijn (haar) beheer staande artikelen en van den voorraad bij het einde van dat jaar aanwezig;

2°. van de chemische onderzoekingen door hem (haar) ingesteld;

3°. van de afgeleverde geneesmiddelen.

Artikel 40.

Iederen dag teekent hij (zij) in maandstaten gespecificeerd aan, wat uitgegeven is. Iedere maand wordt het gebruik samengeteld en ten slotte éénmaal 's jaars de gezamenlijke waarde berekend.

Artikel 41.

Hij (Zij) verricht de chemische onderzoekingen, welke hem (haar) door den directeur-geneesheer of door de hoogleeraren worden opgedragen.

Artikel 42.

Hij (Zij) regelt de werkzaamheden van het overige personeel der apotheek en doet den directeur-geneesheer voorstellen omtrent benoeming, schorsing of ontslag van dat personeel.

Artikel 43.

Hij (Zij) woont zoo nabij de klinieken als mogelijk is, ter plaatse door den directeur-geneesheer goed te keuren, en draagt zorg, ingeval zijne (hare) tegenwoordigheid ook buiten zijn (haar) diensttijd noodig is in de apotheek, dat men steeds wete alwaar hij (zij) zich bevindt.

Artikel 44.

Verlof van niet langer dan 8 dagen kan hem (haar) door den directeur-geneesheer worden verleend. Voor langduriger verlof wordt de goedkeuring van curatoren vereischt.

Artikel 45.

Ontslagaanvrage geschiedt door hem (haar) aan curatoren, ten minste drie maanden aan de uitdiensttreding voorafgaande en nadat door hem (haar) van die aanvrage aan den directeur-geneesheer schriftelijk is kennis gegeven.

§ 4.

Van de Linnenjuffrouw.

Artikel 46.

De linnenjuffrouw is belast met de zorg voor de linnen-, naai-, strijk- en vouwkamer, en houdt de inventarissen van den voorraad linnengoed en kleedingstukken bij.

Artikel 47.

Zij controleert de waschlijsten, haar met de schoone goederen uit de wasscherij toegezonden, en doet de gebreken aan uit de wasch gekomen goederen herstellen.

Artikel 48.

Zij draagt de verantwoordelijkheid voor orde, reinheid en geregelden dienst in de in artikel 46 genoemde vertrekken, en brengt alles, wat voor den dienst van belang is, ter kennis van de adjunct-directrice.

Artikel 49.

In den regel doet zij éénmaal per maand aan de adjunct-directrice aanvrage om nieuwe stoffen.
Door slijtage afgekeurde stoffen worden door haar in overleg met de adjunct-directrice, zoo nuttig mogelijk voor verschillende doeleinden, de klinieken betreffende, aangewend.

Artikel 50.

Ontslagaanvrage geschiedt door haar aan curatoren, ten minste zes weken aan de uitdiensttreding voorafgaande, na schriftelijke kennisgeving van die aanvrage aan den directeur-geneesheer.

§ 5.

Van de Chef der keuken.

Artikel 51.

De chef der keuken is belast met het toezicht op het personeel en materiaal van kook- en waschkookkeuken, op de bergplaatsen van groenten en aardappelen en voorts op de koffie-, brood- en vleeschbereiding in het aan de kookkeuken grenzende vertrek.

Artikel 52.

Zij is verantwoordelijk voor de bereiding der spijzen, voor tijdige en zorgvuldige aflevering daarvan.

Artikel 53.

Zij controleert de hoedanigheid en hoeveelheid der door haar in ontvangst genomen waren, en indien deze te wenschen overlaten, waarschuwt zij onverwijld de adjunct-directrice.

Artikel 54.

Door haar wordt eene nauwkeurige contrôle geleverd op alle keukengereedschappen. Zij geeft de adjunct-directrice kennis van iedere beschadiging, daaraan toegebracht, of deze beschadiging al of niet uit het gebruik is ontstaan.

Artikel 55.

Indien zij den dienst wenscht te verlaten, richt zij daartoe zes weken te voren haar verzoek aan curatoren, na schriftelijke kennisgeving van de aanvrage aan den directeur-geneesheer.

§ 6.

Van de Provisie-juffrouw.

Artikel 56.

De provisie-juffrouw is belast met het toezicht op de magazijnen voor kruidenierswaren, glas en aardewerk en de machinale vaatwerkwasscherij.

Artikel 57.

Zij verricht mede de werkzaamheden in de provisiekamer voor kruidenierswaren, houdt de boeken der aan haar zorg toevertrouwde magazijnen nauwkeurig bij en waarschuwt tijdig de adjunct-directrice, wanneer de voorraden moeten worden aangevuld.

Artikel 58.

Zij mag geen goederen afgeven dan op een bon, door de adjunct-directrice geteekend.

Artikel 59.

Zij controleert de hoeveelheid en hoedanigheid der ontvangen waren en geeft, ingeval deze naar hare meening te wenschen overlaten, daarvan onverwijld kennis aan de adjunct-directrice.

Artikel 60.

Ontslagaanvrage richt zij aan curatoren, ten minste 6 weken van de uitdiensttreding voorafgaande, na schriftelijke kennisgeving van die aanvrage aan den directeur-geneesheer.

§ 7.

Van de Bureeliste van de wasscherij.

Artikel 61.

De bureeliste van de wasscherij is belast met de contrôle van alle goederen welke aan de wasscherij ter reiniging worden aangeboden, houdt nauwkeurig van die goederen boek en overtuigt zich of de aard en hoeveelheid overeenkomt met de begeleidende waschlijsten.

Artikel 62.

Indien de goederen niet overeenkomen met de begeleidende waschlijsten, geeft zij daarvan onmiddellijk kennis aan de afzendster en aan de adjunct-directrice.

Artikel 63.

Zij verzekert zich, dat bij de afgifte der gewasschen goederen alle ingeleverde stukken weder afgedragen worden en voegt bij elk transport eene gespecificeerde lijst van de daarbijgaande goederen.

Artikel 64.

Zij is verantwoordelijk voor een goeden, geregelden dienst, voor orde en reinheid in de wasscherij, voor een doelmatig gebruik en het dagelijksch onderhoud van alles, wat in de lokalen der wasscherij in gebruik is.

Artikel 65.

Ontslagaanvrage richt zij aan curatoren, ten minste 6 weken aan hare uitdiensttreding voorafgaande, na schriftelijke kennisgeving harer aanvrage aan den directeur-geneesheer.

§ 8.

Van de Huishoudjuffrouwen.

Artikel 66.

De huishoudjuffrouwen zijn belast met de zorg voor een geregelden dienst in de eetzalen, houden toezicht op de dienstboden en werksters en verrichten overigens die werkzaamheden, welke haar de adjunct-directrice zal opleggen.

Artikel 67.

Zij betreden zonder voorkennis van de adjunct-directrice in de klinieken geen ander terrein, dan hetwelk haar voor hare werkzaamheden is aangewezen.

Artikel 68.

Klachten over het aan hare leiding toevertrouwde personeel brengen zij onmiddellijk ter kennis van de adjunct-directrice.

Artikel 69.

Zij houden lijsten in duplo van de door haar aan de wasscherij afgegeven goederen.

Artikel 70.

Ontslagaanvrage geschiedt door haar aan curatoren, ten minste 6 weken aan de uitdiensttreding voorafgaande, na schriftelijke kennisgeving van die aanvrage aan den directeur-geneesheer.

§ 9.

Van de Verpleegsters-juffrouwen.

Artikel 71.

De 1ste-verpleegsters-juffrouw draagt zorg voor alle huishoudelijke belangen van het verplegend personeel. Zij waakt voor den goeden toon in de eet- en recreatiezaal en brengt klachten dienaangaande ter kennis van de adjunct-directrice.

Artikel 72.

Zij houdt waschlijsten in duplo van de te wasschen goederen uit de verpleegsters-eetkamer afkomstig en controleert de waschlijsten van de vuile en schoone wasch der verpleegsters-slaapkamers cum annexis.

Artikel 73.

Zij staat aan het hoofd van het huishoudelijk personeel, op de verpleegstersverdiepingen werkzaam, en regelt, in overleg met de aldaar controleerende huishoudzuster, de taak van dat personeel.

Artikel 74.

Onder toezicht van de 1ste-verpleegsters-juffrouw is aan de tweede verpleegsters-juffrouw de zorg opgedragen voor den dienst in de verpleegsters eet- en recreatiezaal, voor den inventaris waarvan zij de verantwoordelijkheid draagt.

Artikel 75.

Ontslagaanvrage geschiedt door haar aan curatoren, ten minste 6 weken aan de uitdiensttreding voorafgaande, na schriftelijke kennisgeving van die aanvrage aan den directeur-geneesheer.

Van den Hoofdmachinist.

§ 10.

Artikel 76.

De hoofdmachinist is belast met het toezicht op de bediening en in goeden staat onderhouden van alle machinerieën, geleidingen, liften, wasch- en kookapparaten en voorts op alles, wat tot de mechanische inrichting van de klinieken en het machinegebouw behoort.

Artikel 77.

Hij controleert de hoeveelheid en de hoedanigheid der geleverde kolen en overige benoodigdheden tot zijn dienst behoorende. Van zijns inziens onvoldoende leveringen geeft hij den directeur-geneesheer onmiddellijk kennis.

Artikel 78.

Hij zorgt voor voldoenden en tijdig voorhanden stoom en geeft acht, dat zoo zuinig en doelmatig mogelijk gestookt worde.

Artikel 79.

Het geeft den directeur-geneesheer eene schriftelijke toelichting van de te verrichten belangrijke reparatiën, welke hij niet dan na goedkeuring van den directeur-geneesheer uit laat voeren. In spoedeischende gevallen voorziet hij zonder verwijl en doet hiervan zoo spoedig mogelijk den directeur-geneesheer bericht toekomen.

Artikel 80.

Hij houdt van alle hulpmiddelen en materialen, welke aan zijne zorg zijn toevertrouwd, aanteekening op staten, welke hem volgens model worden uitgereikt.

Artikel 81.

Aanvragen voor hulpmiddelen en materialen dient hij schriftelijk toegelicht bij den directeur-geneesheer in.

Artikel 82.

Hij oefent, op daartoe door den directeur-geneesheer vastgestelde tijden, het aanwezige personeel in de brandblusschmiddelen.

Artikel 83.

Hij regelt, in overleg met den directeur-geneesheer, de dienst-tijden van het mannelijk personeel in het machinegebouw aanwezig, houdt toezicht op hunne werkzaamheden, op orde en reinheid der lokalen en brengt desbetreffende klachten ter kennis van den directeur-geneesheer.

Artikel 84.

Verlof voor niet langer dan 8 dagen kan hem door den directeur-geneesheer worden verleend. Voor langduriger verlof behoeft hij de toestemming van curatoren.

Artikel 85.

Ontslagaanvrage wordt door hem, ten minste drie maanden aan de uitdiensttreding voorafgaande, bij curatoren ingediend, na schriftelijke kennisgeving van die aanvrage aan den directeur-geneesheer.

§ 11.

Van den Dag-portier.

Artikel 86.

De dag-portier verricht zijn dienst in, of in de onmiddellijke nabijheid van de portierskamer en is gekleed in de hem verstrekte uniform.

Artikel 87.

Hij laat niemand tot de klinieken toe, die daaraan niet verbonden is, of geen geldende reden van toegang kan geven.

Artikel 88.

Hij visiteert de mannelijke personen die op ziekenbezoek komen en het mannelijk dienstpersoneel dat in- en uitgaat.

Artikel 89.

Zijne vrouw verricht dezelfde diensten bij de vrouwelijke personen die op ziekenbezoek komen en het vrouwelijke lagere dienstpersoneel dat in- en uitgaat.

Artikel 90.

Hij weigert den toegang aan personen die zich niet ordelijk gedragen of waarvan hij dronkenschap vermoedt en doet van iedere weigering ten spoedigste mededeeling aan den directeur-geneesheer.

Artikel 91.

Hij staat ieder die zich aanmeldt, op beleefde en gepaste wijze te woord, laat bezoekers in de wachtkamer en geeft hun, zoo noodig ter begeleiding in de klinieken, een gangknecht mede.

Artikel 92.

Sigaren of pijpen, parapluies en wandelstokken van bezoekers worden door hem ter daarvoor bestemder plaatse bewaard.

Artikel 93.

Pakketten, brieven en telegrammen geeft hij onmiddellijk aan het bureel af.

Artikel 94.

Hij houdt contrôle op den nachtportier.
Wanneer gedurende den nacht zijne tegenwoordigheid gewenscht wordt, moet hij, na door den nachtportier gewekt te zijn, zich onmiddellijk ter beschikking stellen.
Iederen morgen neemt hij van den nachtportier diens rapport over, waarin nauwkeurig aanteekening is gehouden van alle personen die na $10^1/_2$ uur 's avonds in en uit zijn gegaan, met vermelding van den tijd en mededeeling van bijzonderheden daarbij waargenomen.
Dit rapport wordt den directeur-geneesheer dagelijks vóór 10 uur voormiddags overhandigd.

Artikel 95.

Hij is belast met het bijhouden van eene lijst, bevattende de namen van alle inwonende personen, en ééne, met de namen der patiënten die in verpleging zijn.

Artikel 96.

Bij afwezigheid van kortstondigen aard treedt een der gangknechten in zijne plaats.
Voor verlof van ten hoogste 8 dagen behoeft bij de toestemming van den directeur-geneesheer, voor langduriger verlof die van curatoren.

Artikel 97.

Zonder goedkeuring van den directeur-geneesheer mag, buiten zijn gezin, niemand in zijne woning overnachten.

Artikel 98.

Ontslagaanvrage wordt door hem ten minste drie maanden aan zijne uitdiensttreding voorafgaande, bij curatoren ingediend, na schriftelijke kennisgeving van die aanvrage aan den directeur-geneesheer.

VERPLEGEND PERSONEEL.

§ 12.

Van de Adjunct-directrice.

Artikel 99.

De adjunct-directrice is verantwoordelijk voor orde en reinheid in alle vertrekken en houdt toezicht op het geheele huishoudelijke bedrijf.

Artikel 100.

Zij staat aan het hoofd van het verplegend personeel en is verplicht toe te zien op de gedragingen van dat personeel in en zoo noodig buitenshuis.

Artikel 101.

In overleg met de hoofdverpleegsters regelt zij de dagelijksche wijzigingen, in den dienst der verpleegsters voorkomende.

Artikel 102.

Aanvragen voor huishoudelijke benoodigdheden, haar door de hoofdverpleegsters ter hand gesteld, stelt zij de provisie-juffrouw ter hand en regelt met deze laatste den tijd en de wijze van uitgifte.

Artikel 103.

Ten minste tweemaal per week ontvangt zij de hoofdverpleegsters, ook haar die met de nacht-hoofdverpleging belast zijn, ter bespreking van alle huishoudelijke belangen de verpleging betreffende.

Artikel 104.

Zij is aansprakelijk voor het materiaal in de magazijnen en vertrekken van huishoudelijken dienst aanwezig en houdt geregeld toezicht op de inventarissen daarvan.
Met het beheer van het magazijn voor verband- en verplegingsartikelen is zij uitsluitend belast.

Artikel 105.

Zij stelt met de chef der keuken, na goedkeuring door den directeur-geneesheer, de wekelijksche spijslijsten op.

Artikel 106.

Zij controleert de door de linnenjuffrouw uit de waschlijsten der hoofdverpleegsters en huishoudjuffrouwen samengestelde verzamelstaten en stelt ten spoedigste een onderzoek in bij het inkomen van klachten.

Artikel 107.

Geen linnengoed wordt afgekeurd buiten hare voorkennis; vernietiging van afgekeurde goederen mag slechts in hare tegenwoordigheid plaats hebben.

Artikel 108.

Aanvragen van nieuwe stoffen en benoodigdheden doet zij schriftelijk aan den directeur-geneesheer.

Artikel 109.

Op den daarvoor door den directeur-geneesheer vastgestelden tijd brengt zij iederen morgen bij dezen verslag uit van hare bemoeiingen gedurende den afgeloopen dag en bespreekt de belangen van haren dienst voor den komenden dag.

Artikel 110.

Zij mag het terrein der klinieken niet verlaten zonder verlof van den directeur-geneesheer.

Artikel 111.

Ontslagaanvrage geschiedt door haar aan curatoren ten minste drie maanden vóórdat zij den dienst wenscht te verlaten.
Van die aanvrage wordt door haar schriftelijk mededeeling gedaan aan de hoogleeraren en den directeur-geneesheer.

§ 13.

Van de Hoofdverpleegsters.

Artikel 112.

De hoofdverpleegsters zijn belast met het toezicht op de verpleging van de aan haar zorg toevertrouwde patiënten en waken voor eene nauwgezette en liefderijke verpleging der lijders, in overeenstemming met en naar de voorschriften van den hoogleeraar en zijne assistenten.

Artikel 113.

Zij dragen zorg voor eene stipte navolging der dienstregelingen van en huishoudelijke voorschriften aan het onder haar gestelde personeel.

Artikel 114.

Zij zijn verantwoordelijk voor het op hare afdeeling aanwezige meubilair, verplegingsmateriaal, linnen- en beddegoed.

Artikel 115.

Zij houden lijsten in duplo van in de wasch gegane goederen, welke door haar en de bureeliste der wasscherij geteekend worden.

Artikel 116.

De dagelijksche voedingslijsten, haar door de 1ste-verpleegsters ter hand gesteld, brengen zij op een verzamelstaat over, dien zij ten spoedigste op het bureau deponeeren.

Artikel 117.

Zij letten op den toestand der zieken en vragen den hoogleeraar of diens plaatsvervanger vergunning tot het afgeven van kaarten voor extra bezoek en geven den directeur-geneesheer ten spoedigste den wensch der patiënten naar geestelijke hulp te kennen.

Artikel 118.

Tijdens de bezoekuren zijn zij op hare afdeeling om de familieleden der patiënten te woord te staan en de verlangde inlichtingen te verschaffen. Het mededeelen van diagnose, oorzaak of verloop der ziekte is haar slechts geoorloofd, voor zooverre de afdeelingsgeneesheer haar daartoe voor elk geval in het bijzonder gemachtigd heeft.

Artikel 119.

Zij staan de familieleden van overleden patiënten te woord en verstrekken hun alle inlichtingen over het laatste lijden van den patiënt.

Artikel 120.

Zij zorgen dat de bezoekers der patiënten zich stil en ordelijk gedragen en geen handelingen verrichten, die ten nadeele van de patiënten kunnen strekken.

Artikel 121.

Elken patiënt of bezoeker, die den directeur-geneesheer wenscht te spreken, stellen zij daartoe in de gelegenheid.

Artikel 122.

Zij verlaten het terrein der klinieken niet zonder verlof van de adjunct-directrice.

Artikel 123.

Ontslagaanvrage geschiedt door haar aan curatoren ten minste drie maanden aan de uitdiensttreding voorafgaande, na schriftelijke kenuisgeving van die aanvrage aan den hoogleeraar harer afdeeling en den directeur-geneesheer.

§ 14.

Van de 1ste-Verpleegsters.

Artikel 124.

De 1ste-verpleegsters houden toezicht op de verpleegsters en onderrichten haar, maar onthouden zich van berispingen in tegenwoordigheid der patiënten.

Artikel 125.

Zij zorgen voor orde en reinheid op de zalen en de tot hare afdeeling behoorende vertrekken.

Artikel 126.

Van alle tekortkomingen en overtredingen van het verplegend en dienend personeel houden zij aanteekening in een rapportboekje, dat zij dagelijks aan de hoofdverpleegsters harer afdeeling ter inzage geven.

Artikel 127.

Tijdens de ochtendvisite houden zij zorgvuldig aanteekening van de den patiënten voorgeschreven voeding. Zij geven de, met behulp dier aanteekeningen samengestelde lijsten ten spoedigste aan de hoofdverpleegster harer afdeeling af.
Ten behoeve van lijders die in den loop van den dag, na het opmaken der dagelijksche spijslijsten opgenomen zijn, worden extra spijslijsten opgemaakt.

Artikel 128.

Opmerkingen over hoeveelheid en hoedanigheid der bereide spijzen worden door haar zoo spoedig mogelijk ter kennis van de hoofdverpleegster harer afdeeling gebracht.

Artikel 129.

In geval van overlijden van een patiënt, wordt daarvan door haar zoo spoedig mogelijk kennis gegeven aan het bureau.

Artikel 130.

In geval van overplaatsing van een patiënt naar eene andere afdeeling geven zij uit den voorraad der afdeeling, waarin de patiënt wordt opgenomen, ter vervanging van diens lijfgoed, schoon goed in ruil aan de afdeeling, waaruit de patiënt gekomen is.

Artikel 131.

Zij begeven zich niet buiten het terrein der klinieken dan met verlof van de hoofdverpleegster harer afdeeling.

Artikel 132.

Ontslagaanvrage geschiedt door haar aan curatoren ten minste 3 maanden aan de uitdiensttreding voorafgaande, na schriftelijke kennisgeving van die aanvrage aan den hoogleeraar harer afdeeling en den directeur-geneesheer.

§ 15.

Van de Verpleegsters.

Artikel 133.

Den verpleegsters is onder toezicht der 1ste-verpleegsters de verpleging der zieken en de dagelijksche reiniging der ziekenzalen opgedragen.

Artikel 134.

Zij gedragen zich naar de bepalingen door den directeur-geneesheer voor de huishoudelijke orde vastgesteld, ook wat betreft de dienstregeling voor het waken, slapen en uitgaan.

Artikel 135.

Vóór 10 uur 's morgens moet de reiniging der patiënten en van de zaal zijn geschied.

Artikel 136.

Tijdens de ochtendvisite houden de verpleegsters aanteekening van de voorschriften, voor iederen patiënt in het bijzonder gegeven.

Artikel 137.

Zij zijn aansprakelijk voor de door hare schuld beschadigde of vernietigde voorwerpen.

Artikel 138.

Zij zorgen dat de zalen zooveel mogelijk op de voorgeschreven temperatuur worden gehouden en dat deze door eene doelmatige combinatie van luchtverversching en verwarming verkregen wordt.

Artikel 139.

De toediening der spijzen moet zóó geschieden, dat deze, voor zaoverre warm bereid, ook warm worden uitgereikt. De spijsresten, van iederen patiënt in het bijzonder, worden in de theekeuken teruggebracht en mogen in geen geval door haar voor eenig doel worden aangewend.

Artikel 140.

Zij mogen geen baden verstrekken, vóórdat de thermometer de juiste badtemperatuur aangeeft. Onder geen voorwendsel mogen zij een patiënt in de badkamer alleen laten.

Artikel 141.

Tenzij zij daartoe de toestemming der hoofdverpleegster harer afdeeling hebben verkregen, verstrekken zij geen inlichtingen omtrent den toestand der patiënten, noch aan dezen, noch aan die hen bezoeken.

Artikel 142.

Het is haar verboden boodschappen of brieven te bezorgen voor en geschenken aan te nemen van patiënten of hunne familieleden.
Het is haar verboden bezoeken af te leggen bij ontslagen patiënten, tenzij zij voor ieder speciaal geval daarvoor de toestemming hebben verkregen van de hoofdverpleegster harer afdeeling.

Artikel 143.

Het is haar verboden bezoeken af te leggen in een gezin waar besmettelijke ziekte heerscht.

Artikel 144.

Zij verlaten tijdens haren dienst hare afdeeling niet en betreden geen andere afdeeling zonder voorkennis van de hoofdverpleegster dier afdeeling.

Artikel 145.

Bezoeken mogen zij niet dan op de daarvoor vastgestelde uren en in daartoe bestemde vertrekken ontvangen, tenzij met bijzondere vergunning van de hoofdverpleegster harer afdeeling.

Artikel 146.

In geval van ziekte gelden voor haar dezelfde bepalingen als die voor ziekenbezoek der overige verpleegden zijn voorgeschreven.

Artikel 147.

Zij zijn verplicht in haren dienst de voorgeschreven modelkleeding te dragen.

Artikel 148.

Het gebruik van odeur en sterk riekende zeepen is haar verboden.

Artikel 149.

's Avonds te elf uur moeten zij, indien zij geen nachtdienst hebben, te bed zijn, na licht en verwarming te hebben afgesloten.

Artikel 150.

Buitengewone gevallen uitgezonderd, zal er eene tijdsruimte van ten minste twee maanden moeten verloopen tusschen het tijdstip waarop het ontslag wordt gevraagd of gegeven en dat waarop het ingaat.

§ 16.

Algemeene voorschriften.

Artikel 151.

Het geheele personeel is ondergeschikt aan den directeur-geneesheer en volgt diens bevelen op.
Het personeel houdt zich stipt aan de voorschriften, voor ieder in het bijzonder vastgesteld en volgt voorts de bevelen van de over zich gestelden op, met beroep op den directeur-geneesheer.

Artikel 152.

Het is het personeel streng verboden geschenken, fooien, provisie of commissieloon in welken vorm of onder welke benaming ook, aan te nemen.

Artikel 153.

Behalve in de particuliere vertrekken is, zoowel in de klinieken als in de werkplaatsen van het machinegebouw, het rooken verboden.

Artikel 154.

In geval van brand stelt zich het geheele personeel beschikbaar om de diensten te verrichten, die aan een ieder in het bijzonder door den directeur-geneesheer zullen worden opgelegd.

Artikel 155.

Wegens grove wangedragingen als: dronkenschap, zedeloosheid, grove brutaliteit jegens meerderen, diefstal enz., kan de directeur-geneesheer onmiddellijke verwijdering uit de klinieken gelasten.

Artikel 156.

Het personeel van het ziekenhuis mag noch rechtstreeks noch zijdelings in eenige leverantie ten behoeve van de klinieken betrokken zijn of daaruit eenig voordeel trekken.

BIJLAGE H.

MINISTERIE
VAN
BINNENLANDSCHE ZAKEN.

9 Februari 1907.

N°. 1363
AFDEELING ONDERWIJS.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

Gelet op artikel 1 van het Koninklijk besluit van 31 December 1879, n°. 24:

Heeft goedgevonden:

de beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 31 December 1880, La II, afdeeling Onderwijs, waarbij is vastgesteld eene lijst van de verzamelingen en hulpmiddelen voor het onderwijs aan de Rijksuniversiteiten te wijzigen en aan te vullen als volgt:

Rijksuniversiteit te Leiden:

In plaats van: „Geologische en mineralogische verzameling", wordt gelezen: „Geologisch-mineralogisch museum".

Aan de lijst wordt toegevoegd: „Prentenkabinet".

Deze beschikking zal worden opgenomen in de *Nederlandsche Staatscourant* en in afschrift worden medegedeeld aan Curatoren der Rijksuniversiteit te Leiden.

's Gravenhage, den 9den Februari 1907.

P. RINK.

BIJLAGE I.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in 1907 belast geweest met het afnemen van het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der Hooger-onderwijswet.*

Aan

Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Ter voldoening aan den wensch van Uwe Excellentie, heeft de Commissie, bij Koninklijk besluit van 16 Mei 1907 n^{0}. 33, voor 1907 belast met het afnemen van het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der Hooger-onderwijswet, de eer, Uwer Excellentie het volgende verslag van dit examen aan te bieden.

In haar eerste vergadering, gehouden 29 Mei, verdeelde de Commissie zich voor haar werkzaamheden in 5 sub-commissies, die elk zich belastten met het examineeren in een der vijf afdeelingen van het examenprogramma. Bij de bepaling van het aantal leden, waaruit iedere sub-commissie zou bestaan, volgde zij de regeling van haar voorgangster in 1906.

Het examen in het Grieksch werd opgedragen aan de heeren van de Sande Bakhuyzen, Garrer en Sormani; dat in het Latijn aan de heeren van Oppen, van Everdingen, Beversen en van Aalst; de laatste zou zich uitsluitend bezighouden met het examineeren in de Romeinsche antiquiteiten; in de 3de sub-commissie nam zitting de heer Müller voor Nederlandsch en de heer van Deinse voor geschiedenis; met het examen in het Fransch belastte zich de heer Müller, met dat in het Hoogduitsch en Engelsch de heer Merkes; de 5de afdeeling, de wiskunde, werd toevertrouwd aan de zorgen van de heeren Bückmann, van Dorsten en Verrijp.

De regeling der werkzaamheden der sub-commissies voor oude talen en wiskunde was, wat het mondeling onderzoek betreft, dezelfde als in 1906.

Evenals haar onmiddellijke voorgangster verdeelde deze Commissie de candidaten in groepen van 24. Bevatte in 1906 iedere groep minstens 3 candidaten voor elk der beide diplomata, die bezitters waren van een getuigschrift van het eindexamen hoogere burgerschool, thans was het aantal dezer candidaten zoo groot, dat in iedere groep minstens 5 hunner konden ingedeeld worden, die voor het diploma A in aanmerking wenschen te komen, en minstens 4, die het diploma B verlangden; voor 3 dezer laatsten had evenals vorige jaren het examen op den voormiddag van den laatsten dag van een groep plaats.

Ingevolge de bepalingen van het Koninklijk besluit van 25 Februari 1907 n^{0}. 57, zijn de bezitters van een der beide diplomata, die de Staatscommissie kan verleenen, als zij ook het andere verlangen, niet meer verplicht het geheele examen voor het gevraagde diploma af te leggen, maar zijn zij vrijgesteld van het examen in die vakken of die onderdeelen van vakken, waarin zij vroeger zijn geëxamineerd. Voor het eerst had deze Commissie rekening te houden met dit soort vrijstellingen. Bezitters van het diploma A, die een diploma B verlangden, meldden zich niet aan; wel hadden zich 7 candidaten voor het diploma A opgegeven, die ten gevolge van de bepalingen van laatstgenoemd Koninklijk besluit slechts behoefden geëxamineerd te worden in Afd. I, *b*; Afd. II, *b*, *c*, *d* en in Afd. III, *b*^{1}. Voor 3 hunner, die een getuigschrift van het eindexamen hoogere burgerschool konden overleggen, verviel ook het onderzoek in de laatstgenoemde afdeeling. Daar het examen voor deze candidaten, met uitzondering van dat in de Romeinsche antiquiteiten en de vaderlandsche geschiedenis, schriftelijk is, besloot de Commissie 6 hunner als 25sten candidaat aan een groep toe te voegen.

Het aantal candidaten werd in 12 groepen verdeeld, waarvan er 11 uit 24 of 25 bestonden, terwijl de 12de groep gevormd werd uit 7 bezitters van een einddiploma hoogere burgerschool, die voor diploma B in aanmerking wenschten te komen. Het examen dezer groep kon dus in één dag afloopen.

Zeer tot het leedwezen der Commissie, zag, vóór den aanvang van het examen, haar medelid van Aalst, die gedurende tal van jaren haar als secretaris groote diensten bewezen had, zich verplicht, wegens gezondheidsredenen ontslag te vragen. Bij Koninklijk besluit van 20 Juni 1907 n^{0}. 47, werd hem dit eervol verleend, en in zijn plaats tot lid der Commissie benoemd de heer Vinkesteyn, aan wien opgedragen werd het examen in de Romeinsche antiquiteiten.

Op den vooravond van het examen, den 10den Juli, kwam de Commissie ten tweeden male bijeen om nadere regelingen te treffen voor den gang van het examen en kennis te nemen van wijzigingen in de indeeling der candidaten in groepen.

Herhaaldelijk hadden ook in den loop van het examen dergelijke wijzigingen plaats, gedeeltelijk ten gevolge van het niet opkomen van sommige candidaten, gedeeltelijk ten gevolge van verzoeken van anderen om bij latere groepen te mogen worden geëxamineerd dan waarbij zij oorspronkelijk waren ingedeeld.

Het examen begon den 11den Juli en werd tot en met den 19den Augustus voortgezet.

Het aantal candidaten, dat zich vóór den 1sten April aangaf, bedroeg 275, welk aantal door latere aanmeldingen klom tot 285; daar 30 hunner niet opkwamen, strekte zich het onderzoek der Commissie uit over 255, van wie zich 10 gedurende den loop van het examen terugtrokken; het volledig examen werd dus afgelegd door 245, tien meer dan in 1906.

Van de 255 candidaten, die voor de Commissie verschenen, kregen 141 of 55.3 % een diploma tegenover 57 % in 1906: onder dit aantal zijn ook in rekening gebracht 8 candidaten met einddiploma hoogere burgerschool, die het diploma A vroegen, maar wien slechts diploma B werd verleend. Laat men hen buiten rekening, dan slaagden van de 151 candidaten voor diploma A 81 of 53.6 %, en van de 103 B-candidaten 51 of 49.5 %; deze percentcijfers bedroegen het vorige jaar 55 en 51.4. Eene candidate vroeg en verkreeg beide diplomata.

Dat het percentage der geslaagden voor het diploma A zooveel gunstiger is dan dat voor diploma B, is vooral te danken aan de candidaten, bezitters van een einddiploma hoogere burgerschool, die het A-examen deden, ten getale van 52; 37 hunner, of ruim 71 %, slaagden. Dientengevolge wordt het percentage voor de overige A-candidaten veel ongunstiger: van de 99 verkregen 44 het diploma, of 44.4 %.

Bij de B-candidaten bestond zulk een afwijking niet; van

de 103 waren er 62 in het bezit van een einddiploma hoogere burgerschool, van wie er 31, of juist 50 %, slaagden; van de 41 overigen slaagden er 20, dus ongeveer eenzelfde percentage.

Van de 23 vrouwelijke candidaten voor diploma A werden 14 toegelaten; 9 van de 17, die diploma B vroegen, slaagden; 1 candidate verkreeg beide diplomata.

Ook het vorige jaar was èn bij de bezitters van een getuigschrift van een einddiploma eener hoogere burgerschool èn bij de vrouwelijke candidaten het percentage der geslaagden voor diploma A hooger dan dat voor diploma B.

De twee volgende tabellen geven een overzicht over den uitslag van het examen.

TABEL I.

Gevraagd diploma op grond van art. 12 der hooger onderwijswet.	Aantal van hen die zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	zijn geëxamineerd.	zich hebben teruggetrokken.	zijn afgewezen.	zich hebben teruggetrokken en zijn afgewezen te zamen.	zijn toegelaten.
Diploma A	174	23	151	5	65	70	81
„ B	110	7	103	5	47	52	*) 59
„ A en B	1	„	1	„	„	„	1
Totaal	285	30	255	10	112	122	141

*) In dit getal zijn meegerekend 8 diplomata, uitgereikt aan candidaten, die zich voor A hadden aangemeld.

TABEL II.

Candidaten	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat		Afd. I. Grieksch mondeling.	Afd. I. Grieksch schriftelijk.	Afd. II. Latijn mondeling.	Afd. II. Latijn schriftelijk.	Afd. II. Romeinsche antiquiteiten.	Afd. II. Latijnsche thema.	Afd. III. Nederlandsch opstel.	Afd. III. Vaderlandsche geschiedenis.	Afd. III. Algemeene geschiedenis.	Afd. IV. Fransche vertaling.	Afd. IV. Hoogduitsche vertaling.	Afd. IV. Engelsche vertaling.	Afd. V. Lagere stelkunde.	Afd. V. Hoogere stelkunde.	Afd. V. Meetkunde.	Afd. V. Trigonometrie.
voor diploma A.(1)	zeer goed	(5)	„	„	„	„	2	1	1	1	3	„	„	2	2	„	„	„
	goed	(4)	27	18	20	24	37	21	26	18	9	19	25	33	14	„	14	„
	voldoende	(3)	80	79	99	91	65	75	49	48	46	48	41	36	46	„	42	„
	onvoldoende	(2)	59	46	26	28	41	51	9	20	26	27	29	23	31	„	38	„
	slecht	(1)	2	4	2	9	5	3	1	2	2	2	1	„	2	„	1	„
voor diploma B (2)	zeer goed	(5)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„
	goed	(4)	12	„	3	„	„	„	6	„	„	3	4	3	12	7	12	8
	voldoende	(3)	44	„	51	„	„	„	21	„	19	13	17	22	16	18	18	19
	onvoldoende	(2)	44	„	45	„	„	„	8	„	12	20	16	9	6	6	7	11
	slecht	(1)	2	„	3	„	„	„	„	„	1	3	2	1	„	2	1	1

(1) Hierbij zijn opgenomen de cijfers, door 1 candidate, die zich voor beide diplomata had aangemeld, behaald in de eerste vier afdeelingen.
(2) Hierbij zijn opgenomen de cijfers, door 1 candidate, die zich voor beide diplomata had aangemeld, behaald in de vijfde afdeeling.

Uit tabel I blijkt, dat ongeveer 52.2 % volledig zijn geslaagd, tegenover 53 % in 1906.

Aan 45 candidaten werd een verlengd examen gegeven, 10 malen meer dan het vorige jaar; 29 dezer examens hadden een gunstig resultaat.

Het zij der Commissie vergund, aan deze beschouwingen, het geheele examen rakende, eenige opmerkingen der subcommissies toe te voegen.

De sub-commissie voor het Grieksch heeft ook dit jaar, voor de schriftelijke vertaling, stukken uit Plutarchus gekozen. Ook nu kan, evenals in 1906, geconstateerd worden, dat de lectuur van dezen schrijver gunstig werkte op de kennis der realia, die in het algemeen bij genoemde examinandi voordeelig afstak bij die der candidaten voor diploma B. Eveneens schijnt de lectuur van dezen historicus een gunstigen invloed gehad te hebben op de kennis der geschiedenis. Echter staat tegenover dit werkelijk groote voordeel, dat bereikt werd, doordat eenige jaren schriftelijke vertalingen uit Plutarchus opgegeven werden, een nadeel; de Commissie moest namelijk tot haar leedwezen zien, dat vele examinandi, in plaats van de Plutarchus-lectuur te stellen naast die van Plato en Demosthenes, er op meenden te mogen rekenen, dat weer Plutarchus zou gegeven worden en zoodoende de lectuur der eerstgenoemde schrijvers geheel verwaarloosden. Zij vindt daarin aanleiding tot een waarschuwing met het oog op de toekomst; zij ziet toch geen enkelen grond, die het waarschijnlijk maakt, dat volgende Commissies weer met terzijdestelling van Plato en Demosthenes uitsluitend uit Plutarchus

de examenopgaven zullen kiezen, en het komt haar veeleer waarschijnlijk voor, dat nu eens uit dezen, dan weer uit genen schrijver stukken opgegeven zullen worden.

Intusschen valt over de uitkomsten van het schriftelijk examen in het Grieksch betrekkelijk weinig te klagen, daar er tegenover de 50 gevallen, waarin een onvoldoende praedicaat moest gegeven worden, 97 staan, waarin het werk voldoende verklaard werd. Iets gunstiger was de uitslag van het mondeling onderzoek naar de kennis der A-candidaten; tegenover 107 voldoende cijfers stonden hier 41 onvoldoende. Veel minder bevredigend was deze verhouding bij de candidaten, die diploma B wenschten: er werden namelijk 102 candidaten geëxamineerd en 46 maal met onvoldoende resultaat. Wat bij de A-candidaten ook wel eens voorkwam, gebrek aan woordenkennis, aan kennis der Grieksche vormen, aan inzicht in de hoofdzaken der syntaxis, om van de realia te zwijgen, dat moest de sub-commissie in talrijke gevallen bij de B's opmerken. De meest gewone woorden bleken onbekend. De tijden van het Grieksche verbum konden soms wel „opgedreund" worden, maar de voorkomende vormen werden niet herkend; bij voorbeeld werden aoristi II medii geregeld met de passieve aoristi verward. Van syntaxis hadden velen in het geheel geen begrip. Wat de realia en de geschiedenis aangaat, het kwam voor dat candidaten geen voorstelling hadden van de ligging van steden als Sparta en Babylon; dat men niet wist met welken staat Athene den Peloponnesischen oorlog voerde; dat Agesilaus en Epaminondas onbekenden waren. De sub-commissie verwondert zich over de lichtvaardigheid, waarmede vele jongelieden zich voor een examen aanmelden, vooral ten aanzien der oud-leerlingen van de hoogere burgerschool; dezen toch hebben een behoorlijke school doorloopen, zij dienen te weten, wat studie is, en al geldt het hier ook een examen in voor hen geheel nieuwe vakken, hun voorafgaande studie kon toch eenige zelfkennis gekweekt hebben. Inderdaad is dan ook de gunstige invloed van een geregelde opleiding bij de oud-leerlingen der hoogere burgerschool, die diploma A verlangden, duidelijk merkbaar; immers, terwijl, zooals reeds is vermeld, in het algemeen bij 97 voldoende vertalingen uit Plutarchus 50 onvoldoende genoemd moesten worden, verwierven van de 50 bezitters van een getuigschrift van het eindexamen hoogere burgerschool voor diploma A 38 voor dit onderdeel van het examen een voldoende praedicaat. Zeer opvallend mag het dus heeten, dat van de 63 B-candidaten met einddiploma hoogere burgerschool slechts 34 voldoende bevonden werden.

De opmerkingen der sub-commissie voor het Latijn komen vrijwel overeen met die der voorafgaande. Klaagde de Grieksche sub-commissie over het verwaarloozen van de lectuur van Plato en Demosthenes ten gevolge van het in de laatste jaren vestigen der keuze voor schriftelijke vertalingen op Plutarchus, de sub-commissie voor het Latijn wijst op het feit, dat de lectuur van Cicero door vele candidaten geheel was nagelaten, waarschijnlijk een gevolg van de omstandigheid, dat in den regel den candidaten een stuk uit Livius ter mondelinge vertaling wordt voorgelegd. Ook de schriftelijke vertalingen uit het Latijn waren over het geheel niet onbevredigend. Hier en daar bleek echter, dat te weinig lectuur van Tacitus oorzaak was geweest eener oppervlakkige kennis van vele eigenaardigheden van zijn stijl. De klacht, in vorige verslagen herhaaldelijk voorkomende, over gebrekkige en onbeholpen wijze, waarop deze schrijver in het Nederlandsch wordt vertaald, wordt ook thans herhaald; meestal werd de zin te letterlijk en te slaafs weergegeven, zoodat het soms moeilijk viel op te maken, of de gedachte van den schrijver begrepen was.

Bleken er bij het mondeling onderzoek ettelijke candidaten te zijn, die men, dank zij de ernstige wijze, waarop zij hun studie opgevat hadden, met genoegen hoorde vertalen, hiertegenover staat een groot aantal, die in zeer sterke mate de hulp der examinatoren noodig hadden om een draaglijke vertaling te leveren. Vooral bij vele candidaten B in het bezit van het einddiploma hoogere burgerschool, viel dit laatste te constateeren. Evenals bij het Grieksch bleek hier, dat de tijd, door hen aan de studie der oude talen besteed, te kort en dientengevolge hun kennis in hooge mate oppervlakkig was.

Dat er, waar het vertalen zelf zooveel moeilijkheden opleverde, geen tijd beschikbaar bleef om vragen over syntaxis, afleiding, beteekenis en samenstelling der woorden te doen, spreekt vanzelf; gaf een onjuiste vertaling hiertoe aanleiding, dan bleek, dat te weinig werk hiervan gemaakt was. Evenmin gaf de Latijnsche thema een gunstigen indruk van de grammaticale kennis van vele candidaten. Bijna geen enkele thema was vrij van grove fouten, zoowel tegen vormleer als tegen syntaxis; gebrek aan woordenkennis trachtte men vaak door omschrijvingen te bedekken. Toch waren de resultaten van dit onderdeel van het examen iets minder ongunstig dan het vorige jaar.

Gebrek, ook vaak volkomen gemis aan kennis van realia, oude geschiedenis, oude aardrijkskunde en mythologie, had ook deze sub-commissie vaak te constateeren, niet zooals die voor het Grieksch, vooral bij B-candidaten; ook van vele candidaten voor diploma A bleef de kennis in dit opzicht beneden de meest bescheiden eischen. Het komt der Commissie voor, dat de leermeesters der candidaten, rekening houdende met den dikwijls geringen beschikbaren tijd, deze studie te veel aan de candidaten zelf overlaten en niet bedenken, dat in dit opzicht nauwlettende contrôle noodzakelijk is, zelfs bij ouderen. Werd dit laatste niet verwaarloosd, dan zou zeker deze, ieder jaar herhaalde, klacht achterwege kunnen blijven.

Aan eenzelfde gebrek aan leiding schijnt toegeschreven te moeten worden het feit, dat 30 % der examens in de Romeinsche antiquiteiten onvoldoende bleken te zijn. Een groot gedeelte der candidaten scheen het onnoodig te achten, dit vak met deskundige voorlichting te bestudeeren. Het doorwerken van een der bekende leerboeken zonder bekwame leiding is niet zonder groote gevaren. Zonder iets af te dingen op de voortreffelijke eigenschappen dezer leerboeken, mag men toch veilig beweren, dat zij geschreven zijn voor leerlingen der gymnasia, bij wie de viva vox van den leeraar kan wijzen op het onderling verband der zaken, opheldering geven over de vaak duistere quaesties, waaraan deze wetenschap rijk is, hoofd- van bijzaken onderscheiden. Voeg hierbij, dat de gymnasiasten, alvorens zich met de Romeinsche antiquiteiten te gaan bezighouden, een tweejarigen cursus gevolgd hebben in de oude geschiedenis, welk vak blijkens het bovenaangevoerde, weinig ernstige beoefenaars telt onder de candidaten voor dit examen. Het is dan ook niet te verwonderen, dat vele examinandi wel in staat blijken de feiten, in hun leerboeken opgenoemd te vermelden, maar geen begrip hebben van het wezen der Romeinsche Staatsregeling en haar onderdeelen. Toch kan met bijzonder genoegen geconstateerd worden, dat enkele, blijkbaar meer begaafde, candidaten, trots het gemis aan leiding, door zelfstandige studie ook der Romeinsche geschiedenis, met veel vrucht dit vak bleken beoefend te hebben. Zij vormden echter de groote minderheid onder de 26 %, aan wie een hooger praedicaat dan voldoende kon worden toegekend; de meerderheid dezer bestond uit hen, die begrepen hadden, zich ook voor dit onderdeel van het examen te moeten verzekeren van een bekwame voorlichting. Ten slotte dient met nadruk gewezen te worden op de eischen, die het examenprogramma voor dit vak stelt, waartoe ook behoort de kennis van den eeredienst en van de hoofdtrekken van het rechtswezen, onderdeelen, die door verschillende candidaten geheel verwaarloosd bleken.

De sub-commissie voor het Nederlandsch heeft bij de keuze der onderwerpen voor het opstel zich gehouden aan de gewoonte harer voorgangsters, en uit het feit, dat bijna geregeld vijf van de zes opgegeven onderwerpen eener groep gekozen werden, meent zij te mogen opmaken, dat deze voor de candidaten geschikt waren.

Ook bij het stellen harer eischen is zij zeer bescheiden geweest. Bleek het haar, dat de candidaat het gekozen onderwerp had begrepen en in eenvoud, met vrij logische ontwikkeling zijner gedachten, zonder te grove vergrijpen tegen de regels der spelling, in behoorlijk Nederlandsch behandeld had, dan kende zij steeds het praedicaat „goed" toe. Toch — slechts één opstel werd het cijfer 5 waardig gekeurd — bleken niet meer dan 27 candidaten van de 121 (dus nog geen 23 %) in

staat te zijn, het praedicaat 4 te verwerven. Van de opstellen, die, zij het dan ook vaak niet zonder schroom, als „voldoende" werden beschouwd, moest niettemin bij vele worden erkend, dat zij ternauwernood dit praedicaat verdienden.

Over het geheel moet de Commissie klagen over de weinige zorg, door de candidaten aan dit onderdeel van het examen besteed. Het kwam meermalen duidelijk uit, dat de belanghebbende zich in het geheel niet had geoefend in het maken van een opstel. De inhoud der opstellen was veelal uiterst poover; nu eens was het werk doorspekt met allerlei uitweidingen over bijkomstige zaken, dan weder werd een verhaaltje opgedischt, dat, den indruk makende van bladvulling, slechts even voeling hield met het onderwerp, elders weder kreeg de examinator zoutelooze praat te lezen over verschillende zaken, die het onderwerp slechts van ter zijde raakten. Verder waren de fouten tegen stijl en taal vaak ergerlijk, en was de slordigheid van den zinsbouw soms stuitend, terwijl hier en daar door het gebruiken van platte taal tegen den goeden smaak werd gezondigd. Vooral de stijl liet bij verreweg het grootste deel der opstellen zeer te wenschen over. Slecht of in het geheel niet afloopende zinnen, on-Nederlandsche woordschikking, herhaald gebruik der woorden „maar", „doch", „echter", „nochtans" en „want", zonder dat er van tegenstelling of reden sprake was, het veelvuldig voorkomen van dezelfde woorden in één zin, en daarbij een storende weglating der leesteekens (ofschoon ieder candidaat vooraf verzocht was geworden, deze op de juiste wijze te gebruiken), — al die gebreken vormden schering en inslag bij de meeste opstellen, zoodat inhoud en vorm de ongeoefendheid van den schrijver duidelijk aan het licht brachten.

Van candidaten nu, die, dikwijls jaren lang, uit verschillende talen stukken in de moedertaal hebben overgebracht, en die bovendien nagenoeg hun gansche leven, ook op wetenschappelijk gebied, zich zoowel schriftelijk als mondeling van die taal zullen moeten bedienen, meent de Commissie te mogen eischen, dat zij hunne gedachten juist, in goed Nederlandsch uitdrukken, en hun taalgevoel dient derwijze te zijn ontwikkeld, dat hun stijl niet als onbeholpen behoeft te worden bestempeld.

Waar een staalkaart zou zijn samen te stellen uit de voorbeelden van taalverknoeiing, in de opstellen der candidaten te vinden, kan de Commissie niet nalaten, dezen er op te wijzen, dat het slordig gebruik der taal bij het opstel niet alleen bedenkelijk het cijfer der groep Nederlandsch en geschiedenis drukt, maar ook zich wreekt bij het vertalen uit andere talen, en dáár de moeilijkheden voor den candidaat zeer vermeerdert, zoodat zij met nadruk den candidaten aanbeveelt, zich ernstig te oefenen in het maken van een opstel in het Nederlandsch en vooral in het juiste schrijven der moedertaal.

Het examen in geschiedenis leverde niet ongunstige resultaten op.

In het bijzonder geldt dit van de vaderlandsche geschiedenis, waarvan de kennis van $\frac{3}{4}$ der candidaten „goed" of „voldoende" kon worden genoemd. Zij, wier kennis beneden dit peil bleef, toonden een zeer gebrekkig inzicht te bezitten in den samenhang der gebeurtenissen, den maatschappelijken toestand en de ontwikkeling der staatsinstellingen na den val van de oude republiek. Sommige examinandi kenden van belangwekkende figuren, als van Slingelandt, van de Spiegel, Daendels en van Hogendorp, weinig meer dan de namen. De kennis van de geschiedenis van de 19de eeuw na 1815, inzonderheid die van de belangrijke scheppingen van Koning Willem I, liet bij velen te wenschen over.

Wat de algemeene geschiedenis betreft, was de verhouding tusschen het aantal van hen, die een meer of minder ruime kennis bezaten en van hen, die daarin geheel tekort schoten, niet zóó gunstig: voor het diploma A voldeed *ruim* $\frac{2}{3}$, voor het diploma B *bijna* $\frac{2}{3}$ van de examinandi.

Minder de feitenkennis dan wel een goed besef van de groote bewegingen op staatkundig en maatschappelijk gebied, vooral tijdens en na de Fransche omwenteling, ontbrak aan velen. Van de nawerking van het Continentale Stelsel en van de belangrijke hervormingen in Engeland na 1828 toonden velen geen begrip te hebben, ja, de anti-cornlawleague was aan eenige candidaten zelfs niet bij name bekend.

Nog altijd schijnen te vele candidaten zich te bepalen tot een haastige en oppervlakkige voorbereiding uit een enkele handleiding, in plaats van zich van degelijke leiding bij hun studie te verzekeren, of zich door raadpleging van uitvoeriger werken een beteren blik op de geschiedenis te verschaffen.

Hoe noodzakelijk de ernstige waarschuwing der voorgaande sub-commissie tegen het slordig gebruik der moedertaal was, „die zich wreekt bij het vertalen uit andere talen en daar de moeielijkheden voor den candidaat vermeerdert", blijkt duidelijk uit de algemeene klacht der examinatoren in de 4de afdeeling over het Nederlandsch, waarin de moderne talen door de candidaten vertolkt waren. Gallicismen, Germanismen en Anglicismen ontsierden in hooge mate de vertalingen. Meer dan éénmaal bleek, dat er niet de minste moeite was gedaan, het juiste Nederlandsche woord te vinden, vooral in de vertalingen uit het Hoogduitsch, waarin vaak zeer bedenkelijke woordvormen en zinswendingen voorkwamen. Gelooft namelijk een candidaat een Duitsch woord te verstaan en vindt hij daarvoor in zijn moedertaal geen eenigszins gelijkluidend aequivalent, dan vormt hij eenvoudig naar het model van het Duitsche woord een nieuw in het Nederlandsch, waardoor onze taal geenszins verrijkt mag geacht worden.

Echter was het onbeholpen en slordige Nederlandsch niet de eenige grond van de ongunstige resultaten van dit gedeelte van het examen. Bovenal gaf de geringe kennis van vele candidaten rechtmatige reden tot ontevredenheid. En dit, niettegenstaande de Commissie in haar eischen, zooals het opgegeven werk ook bewijst, geenszins verder is gegaan dan hare voorgangsters en de beginselen, bij de beoordeeling toegepast, uiterst matig en welwillend tegenover de candidaten moeten genoemd worden. Zoo vormden bijv. alle stukken, die uit het Fransch ter vertaling voorgelegd werden, ook thans een afgerond geheel en handelden over zaken, toestanden, personen, in verband staande met de geschiedenis der Oudheid, zoodat figuren werden geteekend, den candidaten niet vreemd, of werken werden besproken, die den aanstaanden student bekend behooren te zijn Karakterteekeningen, wetenschappelijke verhandelingen, beschouwingen over personen en zaken mogen voor dengene, die de wetenschap wil gaan beoefenen, geen te zware stof zijn.

De Commissie meent, dat de verklaring der ongunstige resultaten van het examen in het Fransch, — waarbij aan 46 der 134 vertalingen een onvoldoend cijfer moest gegeven worden, — te vinden is in de voorbereiding der candidaten: 1°. in gebrek aan oefening in het schriftelijk vertalen; 2°. in de onvoldoende copia verborum, en 3°. in de gewoonte, niet nauwkeurig weer te geven, wat er in de vreemde taal staat.

Het dit jaar geleverde werk toch vertoonde bijna doorloopend dezelfde gebreken. Naast de bovengenoemde slordigheid in het gebruik van het Nederlandsch moet gewezen worden op het niet, verkeerd, of ten halve vertalen van woorden of uitdrukkingen, op het nagenoeg geheel buiten rekening laten der synonymiek. Telkens werden fouten aangetroffen, die toonden, dat de candidaat niet in staat was, een wetenschappelijk werk, in het Fransch geschreven, te verstaan.

Al valt niet tegen te spreken, dat vele dezer werken in het Duitsch worden uitgegeven, de aanstaande jurist, of chemicus, of literator zal later bevinden, dat ook Frankrijk op wetenschappelijk gebied nog wel medetelt en de kennis van de Fransche taal zal hem bij zijn studie in niet geringe mate te stade komen.

Daarom geeft de Commissie den candidaten den raad, het Fransch niet zonder deugdelijke leiding te bestudeeren, met den meesten ernst het gelezene schriftelijk te vertalen, en zorgvuldig te zoeken naar de juiste Nederlandsche woorden en uitdrukkingen. Dan zal ongetwijfeld hun werk in waarde rijzen.

Met nog meer nadruk herhaalt de Commissie dezen ernstigen raad voor het Hoogduitsch, waarin de kennis van 48 van de 135 candidaten zeer schamel bleek. Slechts 29 examinandi konden het cijfer 4 (= goed) behalen. Alle klachten, hierboven over het Fransch geuit, zouden hier zonder onderscheid kunnen herhaald worden. Hierbij kwam nog een vaak bedroevend geringe kennis der meest eenvoudige onderdeelen der Duitsche

spraakkunst: meervoudsvorming der substantiva, verbuiging der adjectiva, vervoeging der verba, regeering en beteekenis der voorzetsels, enz.

De reden voor deze treurige resultaten zoekt de Commissie evenals haar voorgangster daarin, dat zeer velen, zoo niet de meesten, het Duitsch niet als vreemde taal erkennen, die zij op zijn minst even ernstig en lang moeten bestudeeren, om er eenigszins in thuis te geraken, als andere vreemde talen. Zij zijn vast overtuigd, dat woorden, die in het Duitsch en Nederlandsch geheel, of ook maar eenigszins in vorm op elkaar lijken, dezelfde beteekenis hebben, en vertrouwen, dat zij de beteekenis van een hun minder bekend toeschijnend woord met onfeilbare zekerheid uit het verband van den zin kunnen opmaken.

Bij het Engelsch, zooals het in boeken, in dagbladen of in het gesprek voorkomt, zal zelden of nooit iemand den indruk krijgen, dat dit ook zonder studie wel eenigszins te begrijpen valt. Daarom wordt doorgaans hiervan meer werk gemaakt dan van het Hoogduitsch, en geeft zich niet zoo licht iemand met nagenoeg volslagen gebrek aan kennis dezer taal voor het Staatsexamen op. In deze omstandigheiden vindt de Commissie de verklaring van het feit, dat de uitslag van het examen in het Engelsch betrekkelijk gunstig afsteekt bij dien in het Hoogduitsch. Twee malen kon het hoogste praedicaat 5 (= uitstekend) toegekend worden; 36 vertalingen waren goed, 58 konden voldoende geschat worden; hiertegenover stonden 33 onvoldoende cijfers, waaronder één 1 (= slecht).

Over het algemeen was de uitslag van het examen in de wiskunde weinig gunstiger dan in 1906. Dit viel de sub-commissie te meer tegen, omdat zij rekening had gehouden met de haar ter oore gekomen meening, dat de vraagstukken, in het bijzonder die voor meetkunde, wel eens wat lastig waren, terwijl zij ook nu, evenals vroeger, waar zij dat noodig oordeelde, aanwees welke opgaven de eenvoudigste waren, en eene behoorlijke oplossing van één vraagstuk over planimetrie en één over stereometrie als voldoend schriftelijk werk voor meetkunde beschouwde. Maar wanneer men bijv. niet in staat is, zelfs met behulp van eenige aanwijzing uit het oppervlak en de zijden van een omgeschreven vierhoek den straal van zijn ingeschreven cirkel te berekenen, dan wijst dat op onvoldoende voorbereiding. Niet alleen A-candidaten maar ook enkele B-candidaten hadden zich blijkbaar weinig of niet met het maken van vraagstukken bezig gehouden. Van waar zou het anders gekomen zijn, dat, terwijl onder de opgaven somtijds vraagstukken voorkwamen, die letterlijk of soortgelijk in bijna alle verzamelingen en leerboeken te vinden zijn, deze toch nog maar door zoo weinig candidaten behoorlijk werden opgelost? En wat de ervaring van het mondeling examen betreft, moet de sub-commissie er op wijzen, dat, waar van een onderdeel als „stelkunde tot en met de tweedemachtsvergelijkingen" van de theorie uit den aard der zaak bij dit examen weinig kan gevorderd worden, men toch zooveel inzicht hebbe, dat men bijv. kan verklaren, hoe men er toe gekomen is, om de definitie $a^0 = 1$ in te voeren, of dat men iets weet te vertellen omtrent de oplossing van een stelsel vergelijkingen van den eersten graad, dat men de invoering van wortels bij kwadrateering eener vergelijking kan verklaren, of dat men, wel kunnende opschrijven de wortels der vergelijking $x^2 + px + q = 0$, dat ook kan van de vergelijking $x^2 + ax + b = 0$ (!)

Als verontschuldiging nu der in deze verschillende opzichten opgemerkte onvoldoende voorbereiding werd wel eens aangevoerd gebrek aan tijd, of de omstandigheid, dat men zonder deskundige leiding moest studeeren, of de bewering, dat men altijd moeite had gehad met wiskunde en er toch nooit achter zou komen. Ligt het niet op den weg der Commissie, meer dan zeer oppervlakkig rekening te houden met de beide eerstgenoemde verschuldigingen, ten aanzien der laatste sluit zij zich aan bij hetgeen daarover in het verslag van 1905 is te lezen.

In het bijzonder moet deze sub-commissie nog wijzen op de bekrompen wijze, waarop sommige B-candidaten zich voor het examen voorbereiden. Zoo waren er, die niet wisten, hoe men de logarithme van eenig getal bij een willekeurig grondtal met behulp van een willekeurige tafel bepaalt; die niet wisten, wat men onder een limiet verstaat; die verlegen zaten met de volledige oplossing van een goniometrische vergelijking; die niets van een prismoïde wisten, of er slechts oppervlakkig van hadden gehoord. Dikwijls ging dit gepaard met het feit, dat de studie der regelmatige lichamen met zorg vermeden was; er waren candidaten, die wel wisten te zeggen, wat een regelmatig lichaam is en ook wisten, waarom er vijf zijn, maar die niet wisten, hoe een regelmatig twaalfvlak en een regelmatig twintigvlak er uitzien.

Heeft de sub-commissie de door haar waargenomen tekortkomingen wat op den voorgrond geschoven, dan is dit in de hoop, dat zij, die in de volgende jaren zich aan het examen willen onderwerpen, daarmee hun voordeel zullen doen. Zij verheugt zich echter, te kunnen meedeelen, dat er onder de A's, zoowel als onder de B's, candidaten waren, die blijk gaven, met grooten ernst en zeer goed succes te hebben gestudeerd, en dat de eenige candidate, die beide diplomata vroeg en verkreeg, tot dezen mag gerekend worden.

Als de Commissie, na al deze beschouwingen der sub-commissies, een eindoordeel wil uitspreken, dan wil zij aan het slotwoord van haar onmiddellijke voorgangster, dat zij geheel onderschrijft, het volgende toevoegen.

In de uitgebrachte verslagen wordt algemeen geklaagd over de gebrekkige wijze, waarop tal van candidaten zich in het Nederlandsch uitdrukken, zeker een noodzakelijk gevolg van hun onvoldoende kennis van deze taal. En hoe zal men ooit met eenige gegronde kans op goede resultaten een vreemde taal kunnen beoefenen, hoe de gedachten van buitenlandsche schrijvers in eigen taal behoorlijk kunnen weergeven, als men zijn moedertaal niet voldoende kent; als men in haar zijn eigen gedachten niet behoorlijk in woorden kan uitdrukken? Gezette, ernstige oefeningen in het Nederlandsch werden, zooals boven is aangetoond, door het meerendeel der candidaten overbodig geacht; dat zorg moet worden besteed aan het Nederlandsch, als men vertaalt uit een vreemde, hetzij oude, hetzij moderne taal, — hiervan zagen slechts weinige candidaten de noodzakelijkheid in. Bij de studie dezer talen is toch de wijze, waarop zij in het Nederlandsch worden weergegeven, volgens hun oordeel een te verwaarloozen bijzaak. Waren zij, die zich voor universitaire studie voorbereiden, er van overtuigd, dat hun weten geen stukwerk moet zijn; dat er eenheid moet heerschen in de verschillende deelen hunner kennis, dan zouden zij bij de studie in eenig vak niet het geleerde in andere vakken ongebruikt laten, dan zouden zij door gestadige vergelijking van de kennis, die zij zich op verschillend gebied verworven hebben, hun wetenschap op steviger grondslagen vestigen. Dan zouden geen klachten meer gehoord worden, als thans een der sub-commissies voor de oude talen uitte, wier aandacht het getrokken had, hoe talloze malen de candidaten — ook zij, die het einddiploma hoogere burgerschool bezaten, — het antwoord schuldig bleven, als tot steun bij het vragen naar de beteekenis van een woord, verwante woorden in nieuwe talen werden genoemd; dan zou bij het examen in de Romeinsche antiquiteiten niet telkens gebleken zijn, dat tal van candidaten er nooit aan gedacht hadden, de staatsinstellingen en rechtstoestanden van het oude Rome te vergelijken met die van hun eigen en van naburige landen.

Klachten over gebrek aan leiding — vaak ook in verwante niet-examenvakken —, over haastige voorbereiding, over niet verwerkte en onsamenhangende kennis, over verwaarloozing der moedertaal, vormen ook thans weer den grondtoon van het verslag der Commissie.

Met des te meer genoegen kan zij wijzen op een in vergelijking met vorige jaren grooter aantal examens, die in alle opzichten reden tot tevredenheid gaven en het bewijs leverden, dat de candidaat volkomen rijp was voor het met vrucht volgen van universitair onderwijs.

De Commissie betuigt Uwer Excellentie haar dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

's Gravenhage,
Schiedam ———— 14 September 1907.

C. J. Eggink, *Voorzitter*.
C. J. Vinkesteyn, *Secretaris*.

BIJLAGE K.

WIJZIGING *in het Reglement der Vrije Universiteit.*

I. Aan art. 22, voorlaatste alinea, is toegevoegd:

„of wel het bewijs, dat het in de laatste alinea van dit artikel bedoelde examen met gunstigen uitslag is afgelegd.

II. Aan art. 22 is als laatste alinea toegevoegd:

Zij die bij hunne inschrijving wel in het bezit waren van het getuigschrift bedoeld in de artt. 11 of 12 van de Hooger-onderwijswet of van een door de wet daarmede gelijkgesteld getuigschrift, doch uitsluitend geldig voor studie in de faculteit der geneeskunde en die der wis- en natuurkunde, zijn verplicht, vóór zij tot eenig examen in de faculteit der godgeleerdheid, die der letteren of wijsbegeerte of die der rechtsgeleerdheid worden toegelaten, een examen af te leggen dat ten opzichte van zijne eischen beantwoordt aan art. 135 der Hooger-onderwijswet.

III. In art. 40 is, tusschen de 8ste en 9de alinea's als nieuwe alinea ingevoegd:

Voor het examen, bedoeld in de laatste alinea van art. 22 van dit reglement wordt f 10 betaald.

BIJLAGE L.

BESLUIT *van den 21sten Februari* 1906 (Staatsblad n°. 38) *houdende bepalingen omtrent de pensioenen van de directeuren en leeraren der gemeente- hoogere burgerscholen, der gemeente-burgerscholen en der gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes, van de leeraren der gymnasia en van de directeuren en onderwijzers aan gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen en omtrent die van hunne weduwen en weezen.*

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onze Ministers van Financiën en van Binnenlandsche Zaken van 3 Januari 1906, n°. 62 A (Pensioenen) en van 3 Januari 1906, n°. 10099 (Afd. Onderwijs);

Overwegende dat bepalingen behooren te worden vastgesteld omtrent de inning, de verantwoording en de contrôle der bijdragen voor eigen en voor weduwen- en weezenpensioen en omtrent de pensioenen van de directeuren en leeraren der gemeente- hoogere burgerscholen, der gemeente-burgerscholen en der gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes, van de leeraren der gymnasia en van de directeuren en onderwijzers aan gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen;

Gezien de wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 154), de Burgerlijke Pensioenwet, de Weduwenwet voor de ambtenaren 1890, zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 153), artikel 33 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50) en artikel 21 der wet van 28 April 1876 (*Staatsblad* n°. 102);

Den Raad van State gehoord, advies van 23 Januari 1906, n°. 38;

Gelet op het nader rapport van Onze voornoemde Ministers van 17 Februari 1906, n°. 68 (Afd. Pensioenen) en van 19 Februari 1906, n°. 1955[1] (Afd. Onderwijs);

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Artikel 1.

Vóór den zestienden van elke maand zenden Gedeputeerde Staten van elke provincie aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken eene lijst in triplo, waarop worden aangegeven de veranderingen, welke in hunne provincie gedurende de laatst verstreken maand hebben plaats gehad ten aanzien van het personeel der directeuren en leeraren aan de gemeente- hoogere burgerscholen, aan de gemeente-burgerscholen en aan de gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes, der leeraren aan de gymnasia en der directeuren en onderwijzers aan gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen, alsook in de bedragen der pensioensgrondslagen van dat personeel.

Deze lijst wordt ingericht volgens het bij dit besluit gevoegde model A.

De in het eerste lid bedoelde directeuren, leeraren en onderwijzers worden in dit besluit en op de bovenbedoelde lijst aangeduid met den naam van „leeraren".

Waar in dit besluit en op die lijst gesproken wordt van „leeraren" zijn, voor zoover het tegendeel niet blijkt, daaronder begrepen „leeraressen".

Artikel 2.

De bijdragen voor eigen en die voor weduwen- en weezenpensioen van het in artikel 1 genoemde personeel worden door de gemeentebesturen op de jaarwedden der belanghebbenden — bij de uitbetaling van elken termijn voor een evenredig deel — ingehouden.

Artikel 3.

Bij benoeming tot leeraar van iemand die laatstelijk of reeds vroeger burgerlijk ambtenaar is geweest en die na zijn ontslag uit zijne laatste burgerlijke betrekking nog geen betrekking als leeraar heeft bekleed, wordt door het betrokken gemeentebestuur van den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren inlichting gevraagd omtrent het bedrag van den laatsten pensioensgrondslag van den belanghebbende als burgerlijk ambtenaar.

Zoo ook wendt bij benoeming tot leeraar van iemand, die laatstelijk geen betrekking als leeraar heeft bekleed, het betrokken gemeentebestuur zich tot den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren met de vraag, of de benoemde tijdelijke diensten heeft bewezen als bedoeld in artikel 9*bis* der Burgerlijke Pensioenwet en zoo ja, welk het bedrag is der voor den inkoop van die tijdelijke diensten verschuldigde of nog verschuldigde bijdrage; voorts, ingeval die bijdrage ten deele is voldaan, binnen welken termijn het nog verschuldigde moet worden ingehouden.

Bij benoeming van iemand die laatstelijk leeraar is geweest, wint het betrokken gemeentebestuur de in het tweede lid genoemde inlichtingen in bij het bestuur der gemeente, waar de belanghebbende het laatst als leeraar werkzaam is geweest.

Artikel 4.

Bij benoeming tot leeraar van een gewezen leeraar of van een gewezen burgerlijk ambtenaar, die zonder pensioen of wachtgeld uit zijne vroegere betrekking is ontslagen, verschaft het betrokken gemeentebestuur, door van den benoemde overlegging te vragen van eene door den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren afgegeven verklaring dat de storting bedoeld in artikel 10, vierde lid, sub *a* der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 heeft plaats gehad, zich zekerheid, of de belanghebbende gebruik heeft gemaakt van de bij genoemde wetsbepaling verleende bevoegdheid.

Artikel 5.

Bij benoeming tot leeraar van iemand, die voor zijne na te laten betrekkingen aanspraak heeft op eenig ander pensioen uit de inkomsten van den Staat of uit die van zijne koloniën en bezittingen in andere werelddeelen, als bedoeld in artikel 3 der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890, wordt door het betrokken gemeentebestuur omtrent het bedrag van dat weduwen- en weezenpensioen inlichting gevraagd, zoo het een pensioen uit de koloniale inkomsten betreft, aan het Departement van Koloniën, zoo het betreft een pensioen uit de Staatsinkomsten ingevolge eene militaire pensioenregeling, aan het Departement van Oorlog of aan dat van Marine en zoo het een ander Staatspensioen betreft, aan het Departement van Financiën.

Door de Departementen van Oorlog en van Marine wordt het advies ingewonnen van den Militairen Pensioenraad, door het Departement van Financiën dat van den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren.

Artikel 6.

Wanneer een burgerlijk ambtenaar of een gewezen burgerlijk ambtenaar leeraar wordt, vergewist het gemeentebestuur dat hem benoemt, zich of de belanghebbende voor zijne na te laten betrekkingen al dan niet deelgerechtigd is in een der in artikel 23 der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 genoemde fondsen. Hiertoe vordert het van den belanghebbende eene door den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren ter zake afgegeven verklaring.

Wanneer een leeraar die van burgerlijk ambtenaar, deelgerechtigde in een der in het eerste lid bedoelde fondsen, leeraar is geworden, binnen den daarvoor gestelden termijn, de in het derde en in het zesde lid van artikel 25 der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 bedoelde aanvraag indient, geeft de directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren hiervan zoo spoedig mogelijk kennis aan het bestuur der gemeente, waar de belanghebbende bij het middelbaar of gymnasiaal onderwijs werkzaam is. De directeur geeft daarbij tevens op het bedrag der door den belanghebbende aan laatstgenoemd Fonds voor aanvullingspensioen verschuldigde bijdrage.

Het bedrag, dat vóór het inkomen bij het betrokken gemeentebestuur van de in het vorige lid bedoelde kennisgeving op de wedde van den belanghebbende nog niet voor aanvullingsweduwen- en weezenpensioen mocht zijn ingehouden, wordt op den eerstvolgenden termijn van zijn salaris boven de gewone inhouding gekort.

Artikel 7.

De gemeentebesturen verschaffen zich zekerheid of leeraren die, ongehuwd zijnde en geen kinderen beneden den leeftijd van achttien jaren hebbende, het zestigste levensjaar, en leeraressen die, geen kinderen beneden den leeftijd van achttien jaren hebbende, het veertigste levensjaar ingetreden zijn, hebben voldaan aan de krachtens artikel 17, vierde lid der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 op hen rustende verplichting.

Hiertoe vorderen die besturen van de belanghebbenden overlegging van eene desbetreffende verklaring van den Directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren.

Artikel 8.

Wanneer eene leerares die verkeert in één der gevallen, genoemd in artikel 2, tweede lid der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890, de in het derde lid van dat artikel bedoelde verklaring inlevert, geeft de Directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren hiervan terstond kennis aan het bestuur der gemeente waar de belanghebbende bij het gymnasiaal of middelbaar onderwijs werkzaam is.

Het bedrag, dat vóór het inkomen van bedoelde kennisgeving bij het gemeentebestuur op de wedde der belanghebbende niet of niet meer voor weezenpensioen mocht zijn ingehouden wordt op den eerstvolgenden termijn van haar salaris boven de gewone inhouding gekort.

Artikel 9.

Verzoeken om vrijstelling of teruggave van bijdragen voor eigen pensioen ingevolge artikel 17 der Burgerlijke Pensioenwet worden met de geneeskundige verklaringen door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken om advies in handen gesteld van den Pensioenraad voor de Burgerlijke Ambtenaren en daarna met het advies van dien raad gezonden aan Onzen Minister van Financiën die omtrent die verzoeken beslist.

De beslissingen worden in afschrift medegedeeld aan het Departement van Binnenlandsche Zaken en aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren.

In geval van herplaatsing als leeraar, wordt door het Departement van Binnenlandsche Zaken aan dat van Financiën medegedeeld binnen welken termijn de terugbetaling der uitgekeerde bijdrage moet geschieden.

Het Departement van Financiën deelt aan dat van Binnenlandsche Zaken en aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren mede of de terugbetaling al dan niet binnen den gestelden termijn heeft plaats gehad.

In het laatste geval geeft het Departement van Binnenlandsche Zaken het niet terugbetaalde bedrag op aan het bestuur der gemeente waar de belanghebbende is herplaatst. Dat bedrag wordt dan op diens salaris — zoo mogelijk in zijn geheel op den eersten termijn — ingehouden.

Artikel 10.

Door ieder gemeentebestuur wordt na afloop van elk kwartaal het gezamenlijk bedrag der in dat kwartaal ingehouden bijdragen bij een betaalmeester gestort.

De bijdrage voor weduwen- en weezenpensioen verschuldigd door een leeraar, die met stilstand van wedde tijdelijk van de waarneming zijner betrekking is ontheven, wordt mede kwartaalsgewijze door het betrokken gemeentebestuur bij een betaalmeester gestort.

Elk gemeentebestuur geeft den betaalmeester schriftelijk op de som die in het na afloop van elk kwartaal gestorte bedrag is begrepen aan bijdragen voor weduwen- en weezenpensioen.

De betaalmeester doet gelijke opgave zoo spoedig mogelijk toekomen aan den Directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Artikel 11.

Door het Departement van Financiën worden voor de door de gemeentebesturen bij de betaalmeesters gestorte bijdragen voor weduwen- en weezenpensioen assignatiën opgemaakt ten name van de afdeeling Generale Thesaurie bij dat Departement en ten voordeele van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren. Deze assignatiën worden ter verdere behandeling gezonden aan den betaalmeester voor de verrekeningen bij genoemd Departement.

Artikel 12.

In de maand Januari van elk jaar zenden de gemeentebesturen aan Gedeputeerde Staten de quitantiën voor de in het laatst verstreken jaar, ingevolge artikel 10 gedane stortingen, benevens eene gespecificeerde aanwijzing van de in die quitantiën begrepen bijdragen, gesplitst in die voor eigen en in die voor weduwen- en weezenpensioen.

Artikel 13.

In de maand Februari van elk jaar zenden Gedeputeerde Staten aan het Departement van Financiën de in het vorig artikel bedoelde quitantiën benevens twee lijsten elk in duplo waarvan de eene vermeldt het bedrag, dat door ieder belanghebbende in het laatst verstreken jaar voor eigen en dat, hetwelk door hem in dat jaar voor weduwen- en weezenpensioen is bijgedragen en waarvan de andere eene opgave behelst van de quitantiën die tot verantwoording dier bijdragen worden overgelegd.

Deze lijsten worden ingericht volgens de bij dit besluit gevoegde modellen B en C.

Artikel 14.

De contrôle op de inhouding van de bijdrage voor weduwen- en weezenpensioen wordt uitgeoefend door den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

De wijze van uitoefening wordt door Onzen Minister van Financiën in overleg met commissarissen van genoemd fonds geregeld.

Artikel 15.

Voor de uitoefening door den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren van de contrôle op de inhouding van de bijdragen voor eigen pensioen en voor de uitoefening van de in het vorig artikel bedoelne contrôle worden, zoowel aan genoemden raad, als aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren gezonden:

a. door het Departement van Binnenlandsche Zaken een exemplaar van elk der lijsten opgemaakt volgens model A;

b. door het Departement van Financiën een exemplaar van elk der lijsten opgemaakt volgens model B, vergezeld van de schriftelijke verklaring, dat het gezamenlijk bedrag der op die lijsten vermelde bijdragen in 's Rijks kas is gestort.

Artikel 16.

De inhouding van de bijdragen voor weduwen- en weezenpensioen op de pensioenen van gewezen leeraren geschiedt door het Departement van Financiën.

De directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren geeft, wanneer op grond van artikel 10, zesde lid, of van artikel 17, derde lid der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 op een pensioen de bedoelde korting niet of niet meer is toe te passen, hiervan — in het laatste geval onder mededeeling van welk tijdstip af de bijdrage niet meer verschuldigd is — kennis aan het Departement van Financiën.

Artikel 17.

Door het Departement van Financiën worden voor de gedane inhoudingen voor weduwen- en weezenpensioen assignatiën opgemaakt ten name van de afdeeling Generale Thesaurie bij dat Departement en ten voordeele van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren. Deze assignatiën worden met daarbij te voegen kortinglijsten ter verdere behandeling gezonden aan den betaalmeester voor de verrekeningen bij genoemd Departement.

Artikel 18.

Onze besluiten, waarbij aan gewezen leeraren pensioen wordt toegekend ten laste van den Staat, worden in afschrift toegezonden aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren en aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Artikel 19.

De krachtens de bij de wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 154) gewijzigde artikelen 32 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50) en 20 der wet van 28 April 1876 (*Staatsblad* n°. 102), zoomede de krachtens artikel 4 van eerstgenoemde wet door Ons te verleenen pensioenen worden gebracht op de begrooting van het Departement van Binnenlandsche Zaken, bij het Departement van Financiën in het grootboek der pensioenen voor de burgerlijke ambtenaren ingeschreven en door de zorg van laatstgenoemd Departement, op dezelfde wijze als de overige ten laste van den Staat verleende pensioenen, uitbetaald.

Overgangsbepalingen.

Artikel 20.

Van diegenen onder de leeraren die op 1 Januari 1906 verbonden zijn aan scholen en gymnasia tot de oprichting waarvan de gemeenten niet verplicht waren, en die binnen den daarvoor gestelden termijn de verklaring afleggen bedoeld in artikel 6 der wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 154) worden de namen door het Departement van Binnenlandsche Zaken zoo spoedig mogelijk medegedeeld aan de besturen der gemeenten waar die leeraren werkzaam zijn, alsook, onder vermelding van de standplaatsen der belanghebbenden aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren en aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Artikel 21.

Wanneer onder de op 1 Januari 1906 in dienst zijnde leeraren die verbonden zijn aan scholen en gymnasia tot de oprichting waarvan de gemeenten niet verplicht waren, er zich bevinden die vroeger burgerlijk ambtenaar of directeur of leeraar van eene verplichte gemeente-burgerschool of leeraar aan een verplicht gymnasium zijn geweest, wordt omtrent de bedragen der laatste pensioensgrondslagen van deze belanghebbenden als burgerlijk ambtenaar of als directeur of leeraar door de betrokken gemeentebesturen zoo spoedig mogelijk inlichtingen gevraagd aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren.

Artikel 22.

Ten aanzien van de op 1 Januari 1906 in dienst zijnde leeraren winnen de gemeentebesturen zoo spoedig mogelijk de in het tweede lid van artikel 3 bedoelde inlichtingen in betreffende de voor inkoop van vroeger bewezen tijdelijke diensten verschuldigde bijdragen.

Artikel 23.

De gemeentebesturen vergewissen zich of onder de op 1 Januari 1906 in dienst zijnde leeraren er zich bevinden, die vroeger reeds directeur of leeraar van een verplichte gemeenteburgerschool, leeraar aan een verplicht gymnasium of burgerlijk ambtenaar geweest en zonder pensioen of wachtgeld uit hunne vroegere betrekking ontslagen zijnde, gebruik hebben gemaakt van de bij artikel 10, vierde lid, sub *a* der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 verleende bevoegdheid. Hiertoe vragen die besturen van de belangbebbenden overlegging van eene door den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren afgegeven verklaring, dat de in genoemde wetsbepaling bedoelde storting heeft plaats gehad.

Artikel 24.

Van de op 1 Januari 1906 in dienst zijnde leeraren die verbonden zijn aan scholen en gymnasia tot de oprichting waarvan de gemeenten niet verplicht waren en die vroeger burgerlijk ambtenaar zijn geweest vorderen de gemeentebesturen eene verklaring als bedoeld in het eerste lid van artikel 6.

Artikel 25.

De toezending door Gedeputeerde Staten aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van de in artikel 1 bedoelde lijsten geschiedt voor de eerste maal vóór den 16 Maart 1906.

De voor de eerste maal in te zenden lijsten bevatten de opgaven over de maanden Januari en Februari 1906.

Elk dezer lijsten gaat vergezeld van eene andere lijst, die eene volledige opgave behelst van de namen, geboortedatums, betrekkingen, standplaatsen, jaarwedden en pensioensgrondslagen der op 1 Januari 1906 in de betrokken provincie in dienst zijnde leeraren en waarop tevens is vermeld wie van dezen in het genot zijn van verlof met stilstand van wedde, gepensionneerd zijn ingevolge de Burgerlijke Pensioenwet, voor hunne na te laten betrekkingen aanspraak hebben op een ander weduwen- en weezenpensioen uit de koloniale of de Staatsinkomsten als bedoeld in artikel 3 der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 — waarbij ook het bedrag van dat pensioen is op te geven — alsmede wie als leerares verkeeren in één der in het tweede lid van artikel 2 van laatstgemelde wet genoemde gevallen.

Voorts is op die lijst te vermelden welke leeraren op 1 Januari 1906 met stilstand van wedde tijdelijk van de waarneming van hunne betrekking zijn ontheven, alsook wie van de op genoemd tijdstip in dienst zijnde leeraren die verbonden zijn aan scholen en gymnasia tot de oprichting waarvan de gemeenten niet verplicht waren, vroeger burgerlijk ambtenaar of directeur of leeraar van eene verplichte gemeente-burgerschool of leeraar aan een verplicht gymnasium zijn geweest.

De in het derde en in het vierde lid genoemde lijst wordt door het Departement van Binnenlandsche Zaken gezonden aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren en aan den Directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Omtrent de bedragen van andere weduwen- en weezenpensioenen als bedoeld in het derde lid, worden door de gemeentebesturen zoo spoedig mogelijk de vereischte inlichtingen ingewonnen op de wijze voorgeschreven in artikel 5.

Slotbepaling.

Artikel 26.

Dit besluit treedt in werking met den tweeden dag na dien der afkondiging.

Onze voornoemde Ministers zijn, ieder voor zooveel hem aangaat, belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk gelijktijdig in het *Staatsblad* en in de *Staatscourant* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, aan den Pensioenraad voor de Burgerlijke Ambtenaren en aan den Directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren.

's Gravenhage, den 21sten Februari 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Financiën,
DE MEESTER.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

MODEL A.

PROVINCIE

LIJST der veranderingen, die gedurende de maand . . . . . 19 . . . ten aanzien van het onderwijzend personeel aan de gemeente-hoogere burgerscholen, de gemeente-burgerscholen, de gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes, de gymnasia en de gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen in bovenvermelde provincie, alsook in de bedragen der pensioensgrondslagen van dat personeel hebben plaats gehad.

Geslachts- en voornamen. (voluit geschreven)	Vroegere toestand.			Nieuwe toestand.						*Aanmerkingen.*
	Betrekking.	Standplaats.	Grondslag voor de bijdragen.	Oorzaak der verandering.	Tijdstip van ingang met vermelding van den datum van het betrokken raadsbesluit.	Betrekking.	Standplaats.	Jaarwedde.	Pensioensgrondslag.	

NOTA.

Op deze lijst zijn *eerst* te vermelden de aanstellingen van hen die nog niet in de betrokken provincie als leeraar 1) werkzaam waren en *daarna* de veranderingen in den toestand van de reeds in die provincie in functie zijnde leeraren.

Deugelijk verklaard door Ons Gedeputeerde Staten der provincie . . . . . .

Te . . . . . den . . . . . .

Behoort bij Koninklijk besluit van den 21sten Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 38).

Mij bekend,

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

1) Zie art. 1, derde en vierde lid van het Koninklijk besluit van *den* 21*sten* Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 38).

De kolommen onder het hoofd „Vroegere toestand" moeten worden ingevuld voor alle titularissen, behalve voor hen die nog geen leeraren waren.
De oorzaken van verandering worden aangeduid als volgt:

a. nieuwe aanstelling;
b. overplaatsing (alleen voor hen die naar eene andere school in dezelfde gemeente worden overgeplaatst);
c. wederopvatting van den dienst (voor hen die na het doorbrengen van een tijd van verlof met stilstand van wedde of die na tijdelijk van de waarneming van hunne betrekking te zijn ontheven, hunne *vorige* functie hervatten);
d. verhooging van salaris;
e. vermindering van wedde (voor hen die, nadat hunne jaarwedde was verminderd, de in het derde lid van artikel 13 der Burgerlijke Pensioenwet bedoelde aangifte hebben gedaan, met uitzondering van hen voor wie de vermindering van wedde, het gevolg is van nieuwe aanstelling of van overplaatsing of voor wie die vermindering intreedt bij het wederopvatten van den dienst en die de bedoelde aangifte zoo tijdig hebben gedaan, dat te gelijker tijd met de vermelding van hunne nieuwe aanstelling, overplaatsing of wederopvatting van den dienst de door hen verlangde lagere pensioensgrondslag kan worden opgegeven);
f. verlof met stilstand van wedde;
g. tijdelijke ontheffing van de waarneming der betrekking;
h. benoeming in eene andere provincie;
i. ontslag;
k. overlijden.

In de kolom „Aanmerkingen" is ten aanzien van de nieuw aangestelden te vermelden:
1°. den datum van geboorte;
2°. wie van hen:
a. nog geen betrekking als leeraar bekleedden; daarbij op te geven wie van dezen laatstelijk of vroeger burgerlijk ambtenaar zijn geweest;
b. laatstelijk buiten betrekking waren als leeraar;
c. tijdelijke diensten hebben bewezen als bedoeld in artikel 9 *bis* der Burgerlijke Pensioenwet, waarvoor de krachtens dat artikel verschuldigde bijdrage nog niet ten volle is voldaan;
d. gepensionneerd zijn ingevolge de Burgerlijke Pensioenwet;
e. voor hunne na te laten betrekkingen aanspraak hebben op een ander pensioen uit de koloniale of de Staatsinkomsten, als bedoeld in artikel 3 der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890; hierbij op te geven het bedrag van dat pensioen;
f. als leerares verkeeren in één der gevallen genoemd in artikel 2, tweede lid, der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890.

In de kolom „Aanmerkingen" moeten bovendien worden opgegeven de namen, betrekkingen en standplaatsen van:
a. de leeraressen zonder nieuwe aanstelling, die in de betrokken maand zijn komen te verkeeren in één der hiervoren sub 2°. *f* genoemde gevallen;
b. de leeraren die in de betrokken maand zijn geschorst geweest, met vermelding van den duur der schorsing.

MODEL B. PROVINCIE

LIJST der over het jaar 19 van het onderwijzend personeel aan de gemeente-hoogere burgerscholen, de gemeente-burgerscholen, de gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes, de gymnasia, en de gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen in bovenvermelde provincie geïnde bijdragen voor eigen en weduwen- en weezenpensioen.

Belanghebbenden.	Betrekking.	Standplaats.	Grondslag der bijdragen.	Verantwoord bedrag. voor eigen pensioen.	Verantwoord bedrag. voor weduwen en weezen-pensioen.	Aanmerkingen.

Deugdelijk verklaard door Ons Gedeputeerde Staten der provincie

Te den

Behoort bij Koninklijk besluit van den 21sten Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 38).

Mij bekend,

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

MODEL C. PROVINCIE

LIJST der quitantiën van in 's Rijks schatkist gedane stortingen wegens de over het jaar 19 van het onderwijzend personeel aan de gemeente-hoogere burgerscholen, de gemeente-burgerscholen, de gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes, de gymnasia, en de gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen in bovenvermelde provincie geïnde bijdragen voor eigen en voor weduwen- en weezenpensioen.

Kantoor van den Betaalmeester.	Dagteekening	Nummer.	Bedrag.	Kantoor van den Betaalmeester.	Dagteekening.	Nummer.	Bedrag.
					Per transp.		
	Transp.						

Aldus opgemaakt door Ons Gedeputeerde Staten der provincie

Te den

Behoort bij Koninklijk besluit van den 21sten Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 38).

Mij bekend,

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

BIJLAGE M.

VERSLAGEN *van de in* 1906 *gehouden eindexamens voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus, voorafgegaan door een overzicht van de samenstelling van de examencommissiën en van den duur en den uitslag van de examens.*

OVERZICHT *van de samenstelling van de examencommissiën, van den duur en van den uitslag van de examens.*

SAMENSTELLING VAN DE COMMISSIËN.

Noordbrabant.

Lid en voorzitter: B. W. Mondt, directeur der hoogere burgerschool te Breda.

Leden: G. J. Vos Azn., directeur van, en F. W. C. de Haas, H. W. Disper en W. F. Wolters, leeraren aan de Rijkshoogere burgerschool te Bergen op Zoom;

dr. P. G. Tiddens, J. de Jong Azn., C. B. Barto en J. N. T. Buining, leeraren aan de hoogere burgerschool te Breda;

dr. A. L. Lamers, directeur van, en dr. J. Schüngel, J. N. Visschers en J. H. Toole, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te 's Hertogenbosch, en

dr. B. Dijksterhuis, directeur van, en W. G. van der Meer en dr. H. A. J. van Swaay, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg.

Gelderland.

Lid en voorzitter: J. H. Slothouwer, directeur der hoogere burgerschool te Tiel.

Leden: dr. N. J. van der Lee, directeur van, en P. Keyzer Yzn., W. F. H. Wunderlich en E. E. Hartmann, leeraren aan de hoogere burgerschool te Apeldoorn;

dr. G. J. Michaëlis, dr. B. Meilink, dr. A. van de Water en A. van der Laan, leeraren aan de hoogere burgerschool te Arnhem;

M. A. P. C. Poelhekke, directeur van, en H. A. Derksen, dr. B. Sijpkens en P. C. Görlitz, leeraren aan de gemeentelijke hoogere burgerschool te Nijmegen;

dr. C. Raaymakers, dr. J. Kramers en J. Looymans, leeraren aan de afdeeling hoogere burgerschool van het Canisius College te Nijmegen;

C. Kok, D. J. C. van Batenburg en G. A. Scholten, leeraren aan de hoogere burgerschool te Tiel;

A. van der Ent, directeur van, en dr. H. W. Woudstra, C. van Liere, J. H. Stuyver en G. L. Breedvelt, leeraren aan de hoogere burgerschool te Zaltbommel;

J. H. Nort, J. Goemans en L. D. Wolters, leeraren aan de hoogere burgerschool te Zutphen, en

dr. G. M. Slothouwer, directeur van, en D. H. te Wechel, A. Calland en mr. B. J. Zijlstra, leeraren aan de Rijkshoogere burgerschool te Wageningen.

Zuidholland.

A. Noordelijke Commissie.

Lid en voorzitter: dr. C. J. J. Ninck Blok, directeur der hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's Gravenhage (Bleijenburg).

Leden:

I. Eerste afdeeling.

dr. G. Bakker, dr. A. D. van der Harst, dr. N. Japikse en K. Muntinga, leeraren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's Gravenhage (Bleijenburg);

dr. A. H. Borgesius, dr. J. Romeny en B. J. F. Varenhorst, leeraren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's Gravenhage (Stadhouderslaan);

mr. P. M. von Baumhauer, C. J. Leendertz en C. van der Waals, leeraren aan de hoogere burgerschool te Leiden;

A. J. Goedkoop van Nelle en A. L. Hondius, leeraren aan de hoogere burgerschool te Delft;

dr. J. C. C. W. van Nooten, directeur van de hoogere burgerschool te Brielle, en

D. H. Meijer, leeraar aan het gymnasium en aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Rotterdam.

II. Tweede afdeeling.

dr. G. J. M. Coolhaas, C. Timmerman en C. Timmermans, leeraren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's Gravenhage (Bleijenburg);

H. Boerma, dr. H. van Cappelle, dr. N. Quint en W. Albarda, leeraren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's Gravenhage (Stadhouderslaan);

W. Draaijer, dr. J. W. Lem en dr. G. M. Rutten, leeraren aan de hoogere burgerschool te Leiden;

J. Brals, directeur van de hoogere burgerschool te Delft;

J. A. M. Rijk, leeraar aan de Openbare Handelsschool te Amsterdam;

J. C. F. Prikken, oud-leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Gouda, en

J. W. Weevers, oud-directeur der gemeentelijke Handelsschool te Rotterdam.

III. Voor beide afdeelingen.

P. J. den Hertog, leeraar aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's Gravenhage (Bleijenburg), en

W. J. Lampe, leeraar aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's Gravenhage (Stadhouderslaan).

B. Zuidelijke Commissie.

Lid en voorzitter: J. Menalda van Schouwenburg, directeur der hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Rotterdam.

Leden:

I. Eerste afdeeling.

dr. A. van Oven, directeur van, en A. S. Mink en A. Petermeijer, leeraren aan de hoogere burgerschool te Dordrecht;

A. van Hoof, C. Krediet en dr. K. H. de Raaf, leeraren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Rotterdam;

dr. S. S. Hoogstra, directeur van, en dr. F. W. Raabe en J. H. van der Voort, leeraren aan de Rijks hoogere burgerschool te Gouda;

dr. J. M. Hiebendaal, directeur van, en A. Feenstra en J. B. Melsen, leeraren aan de hoogere burgerschool te Gorinchem;

K. C. Lariby, waarnemend-directeur der Christelijke hoogere burgerschool te Rotterdam, en

dr. H. Hulshof, leeraar aan de hoogere burgerschool te Delft.

II. Tweede afdeeling.

dr. J. Geest, W. A. Piets en M. van Westrienen, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Gouda;

dr. S. Birnie, mr. dr. J. A. Eigeman en F. J. Vaes, leeraren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Rotterdam;

E. Hazelhof, dr. W. J. Steenhuis, Th. de Jong van Arkel en J. van der Most, leeraren aan de hoogere burgerschool te Schiedam;

J. Kunst, leeraar aan de hoogere burgerschool te Leiden;

J. van Dam, leeraar aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's Gravenhage (Stadhouderslaan);

J. van der Bruyn, oud-leeraar aan de hoogere burgerschool te Schiedam, en

F. W. Leeman, leeraar aan de gemeentelijke handelsschool te Rotterdam.

III. Voor beide afdeelingen.

J. D. Fast, leeraar aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Rotterdam, en

A. G. J. Tempelmans Plat, leeraar aan de hoogere burgerschool te Gorinchem.

Noordholland.

A. Oostelijke Commissie.

Lid en voorzitter: G. C. Hoogewerff, directeur der hoogere burgerschool te Hilversum.

Leden: dr. J. C. Costerus, directeur van, en J. A. Barrau, J. Rienstra, W. J. Wisselink, dr. H. Hemmes, dr. A. J. d'Ailly en H. de Leeuw, leeraren aan de 1ste hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Amsterdam;

Th. van der Waerden, dr. G. Doijer van Cleeff, P. de Vos jr., W. Ph. Lindner, A. Kolkman en H. J. Horn jr., leeraren aan de 2de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Amsterdam;

dr. D. Coelingh, directeur van, en dr. F. Leviticus, A. K. Castelein en dr. A. Borgeld, leeraren aan de 3de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Amsterdam;

dr. P. C. M. Bos, leeraar aan de 2de en 3de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus te Amsterdam;

dr. G. van Rij, leeraar aan de 1ste en 3de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus te Amsterdam;

G. de Bruyn, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;

S. J. van de Vliet, leeraar aan de 1ste, 2de en 3de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus te Amsterdam;

A. Pelt, directeur van, en L. Kieviet, W. van Doorn en A. van der Stempel, leeraren aan de hoogere burgerschool te Zaandam;

J. P. Griss, dr. J. H. Meerburg, H. M. Roelants, P. Th. N. Moesveld en G. P. J. Kalemink, leeraren aan de hoogere burgerschool te Hilversum.

B. Westelijke Commissie.

Lid en voorzitter: dr. W. C. L. Bronsveld, directeur der hoogere burgerschool te Hoorn.

Leden: dr. H. Brongersma, directeur van, en dr. G. Nolst Trenité, A. van der Voort Azn., M. F. van Goor en H. J. de Vries, leeraren aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Haarlem;

dr. D. A. Kerkhoff, directeur van, en dr. A. C. van Rijn van Alkemade en H. G. Baints, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Helder;

dr. E. H. J. Cunaeus, dr. H. P. B. Plomp en J. C. Kerkmeijer, leeraren aan de hoogere burgerschool te Hoorn;

dr. Z. Th. Diehl, directeur van, en H. Sellemans en J. L. G. Belonje, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Alkmaar, en

H. Heukels, leeraar aan de 3de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Amsterdam.

Zeeland.

Lid en voorzitter: J. A. de Bruyne, directeur der hoogere burgerschool te Zierikzee.

Leden: L. van Bruggen, directeur van, en A. K. Zweede, S. A. Leopold, M. van Breen en W. Kosten, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Goes;

dr. H. Japikse, directeur van, en C. D. A. Zimmermann, H. L. Gerth van Wijk, H. Snijders en F. G. de Liefde, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Middelburg;

L. Bouter, C. A. de Looze, J. Pot en A. Velsink, leeraren aan de hoogere burgerschool te Zierikzee.

Utrecht.

Lid en voorzitter: dr. J. W. Doijer Jzn., directeur der gemeentelijke hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Utrecht.

Leden: A. G. van Os, J. M. Thiel, F. Wesseling, B. D. Best, dr. W. van Schothorst, J. M. J. Hoog, W. N. Coenen, E. J. Beumer en dr. P. K. Lulofs, leeraren aan de hoogere burgerschool te Amersfoort;

dr. H. F. Jonkman, directeur van, en dr. P. van Mourik, dr. G. van der Waals, D. Aitton, dr. J. L. Hoorweg, dr. J. E. Enklaar, W. Pik en J. Stibbe, leeraren aan de Rijks hoogere burgerschool te Utrecht;

dr. A. J. Swart, dr. A. Kijlstra, M. ten Bouwhuys, dr. J. A. Vreeswijk, dr. A. J. van der Meulen, J. A. Th. Lublink Weddik, F. P. Visser en J. de Jong, leeraren aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Utrecht;

dr. M. Woudstra, leeraar aan de hoogere burgerschool te Kampen;

dr. G. Postma, leeraar aan de hoogere burgerschool te Deventer;

B. C. Brennan, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle, en

mr. H. P. de Fluiter, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Roermond.

Friesland.

Lid en voorzitter: dr. A. C. Antusch, directeur der hoogere burgerschool te Sneek.

Leden: mr. P. C. Andreae, J. Bauer, dr. F. Schuh en S. Stellingwerf, leeraren aan de hoogere burgerschool te Sneek;

dr. J. Ariëns Kappers, directeur van, en dr. J. J. van Rijn, P. M. van Bemmel, J. Branbergen, J. Bubberman en L. van der Wal, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Leeuwarden;

H. G. Harkema, directeur der hoogere burgerschool te Harlingen;

dr. J. Bergsma, dr. O. Postma en F. de Groot, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen, en

P. Frisius de Haan, leeraar aan de hoogere burgerschool te Haarlem.

Overijssel.

Lid en voorzitter: dr. J. J. Doesburg, directeur der Rijkshoogere burgerschool te Zwolle.

Leden: dr. O. J. Risselada, directeur van, en P. van den Brand, F. A. van Dam en A. Dubois, leeraren aan de hoogere burgerschool te Stad-Almelo;

dr. J. J. le Roy, directeur van, en C. J. de Bruyn Kops, A. van Dissel en W. de Visser, leeraren aan de hoogere burgerschool te Deventer;

dr. H. J. van de Stadt, directeur van, en dr. C. Stolp, H. Wijma, W. de Vries en H. P. Kosters, leeraren aan de hoogere burgerschool te Kampen; en

dr. V. C. L. M. E. Frackers en dr. A. J. Botermans, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle.

Groningen en Drenthe.

Lid en voorzitter: dr. J. F. A. Mellink, directeur der Rijkshoogere burgerschool te Assen.

Leden: dr. E. Jensema, directeur van, en dr. I. Mendels, H. Weersma en I. Molenaar, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen;

dr. H. F. Huisken, directeur van, en F. de Korte, P. Kloosterman, W. H. A. Wesselink en J. van Voorthuysen, leeraren aan de hoogere burgerschool te Veendam.

dr. C. L. van den Broek, mr. G. M. Doornbos en J. J. Streumer, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Assen;

dr. P. Middel en dr. C. H. Ketner, leeraren aan de Rijkshoogere burgerschool te Leeuwarden, en

J. A. Meursinge, leeraar aan de 3de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Amsterdam.

Limburg.

Lid en voorzitter: dr. J. M. A. Kramps, directeur der Rijkshoogere burgerschool te Roermond.

Leden: dr. H. J. Hoffmans, directeur van, en dr. P. Th. Coebergh, F. J. van der Tak, P. J. R. Mesker en E. Lahaije, leeraren aan de hoogere burgerschool te Maastricht;

dr. L. Voorzanger, C. J. A. Meerdink, G. de Weerd en P. H. Kisjes, leeraren aan de Rijks- hoogere burgerschool te Roermond;

L. Prevoo, A. Geurts, F. Madou, M. Merckelbach en H. Verbeek, leeraren aan de bijzondere hoogere burgerschool te Rolduc (Kerkrade). en

G. L. N. H. de Laive, leeraar aan de hoogere burgerschool te Nijmegen.

DUUR VAN DE EXAMENS.

COMMISSIËN.	Aanvang van de examens.	Einde van de examens.	Aantal dagen	Aantal candidaten.	Gehouden te:
Noordbrabant. .	16 Juli	1 Aug.	15	53	Breda.
Gelderland. . . .	16 „	8 „	21	147	Tiel.
Zuidholland A	16 „	8 „	21	161	'sGravenhage.
Zuidholland B	16 „	8 „	21	146	Rotterdam.
Noordholland A	16 „	4 „	18	126	Hilversum.
Noordholland B	16 „	8 „	21	73	Alkmaar.
Zeeland	16 „	28 Juli	12	44	Zierikzee.
Utrecht.	16 „	1 Aug.	15	101	Utrecht.
Friesland.	16 „	25 Juli	9	35	Sneek.
Overijssel	16 „	4 Aug.	18	67	Zwolle.
Groningen en Drenthe. . . .	16 „	1 „	15	58	Groningen.
Limburg	16 „	28 Juli	12	45	Roermond.

UITSLAG VAN DE EXAMENS.

COMMISSIËN.	Hoogere burgerscholen.	Getal candidaten die zijn geëxamineerd.	zijn toegelaten.	zijn afgewezen.
Noordbrabant. .	's Hertogenbosch	7	7	—
	Bergen op Zoom.	13	12	1
	Tilburg	3	3	—
	Breda	29	28	1
	Geene H. B. S. .	1	—	1
Gelderland . . .	Apeldoorn	10	10	—
	Arnhem.	25	24	1
	Nijmegen (bijz.) .	13	13	—
	Id. (openb.). . . .	24	21	3
	Tiel	6	6	—
	Wageningen . . .	9	9	—
	Zaltbommel . . .	13	11	2
	Zutphen.	25	18	7
	Geene H. B. S. .	22	10	12
Zuidholland A. .	Delft	16	10	6
	's Gravenhage (Bleijenburg) .	53	45	8
	Id. (Stadhouderslaan)	64	58	6
	Leiden.	25	22	3
Zuidholland B. .	Leeuwarden . . .	2	2	—
	Geene H. B. S . .	1	1	—
	Rotterdam (openb.)	39	30	9
	Schiedam	16	14	2
	Gouda.	30	24	6
	Gorinchem	6	5	1
	Dordrecht	19	19	—
	Rotterdam (bijz.).	4	2	2
	Geene H. B. S. .	32	25	7
Noordholland A.	Amsterdam I. . .	32	31	1
	Id. II . .	35	31	4
	Id. III .	24	17	7
	Zaandam	5	5	—
	Hilversum	9	6	3
	Geene H. B. S. . .	21	9	12
Noordholland B.	Alkmaar	10	10	—
	Haarlem	35	30	5
	Helder.	18	15	3
	Hoorn.	10	10	—
	Middelburg. . . .	23	23	—
Zeeland	Goes.	9	8	1
	Zierikzee	10	9	1
	Geene H. B. S. . .	2	2	—
Utrecht.	Amersfoort. . .	38	36	2
	Utrecht (Rijks-H. B. S)	37	34	3
	Id. (gemeentelijke H. B. S.). .	22	19	3
	Geene H. B. S. . .	4	2	2
Friesland	Leeuwarden . . .	26	25	1
	Sneek	9	8	1
Overijssel	Almelo	14	14	—
	Deventer	15	13	2
	Kampen	18	15	3
	Zwolle	20	16	4
Groningen en Drenthe . . .	Groningen	31	26	5
	Assen	15	13	2
	Veendam	10	10	—
	Geene H. B. S. . .	2	—	2
Limburg	Maastricht	12	9	3
	Roermond	13	12	1
	Rolduc	9	9	—
	Geene H. B. S. .	11	3	8
	Totaal. . .	1056	899	157

In de hier volgende tabel zijn de cijfers vermeld, die door elke commissie zijn toegekend voor de vijf verschillende afdeelingen, aangewezen in het Algemeen Reglement, behoorende bij het Koninklijk besluit van 27 Juni 1901 (*Staatsblad* no. 190).

ıntal malen dat is gekend het eindcijfer:	Noord-brabant.					Gelderland.					Zuidholland.					Noordholland.					Zeeland.					Utrecht.					Friesland 1)					Overijssel.					Groningen en Drenthe.					Limburg.					Totaal.				
	Groep					Groep					Groep					Groep					Groep					Groep					Groep					Groep					Groep					Groep				
	A.	B.	C.	D.	E	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D	E.	A.	B.	C.	D.	E.	A.	B.	C.	D.	E.
10	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	„	„	„	„
9	10	1	1	„	„	5	3	1	1	5	6	5	2	„	3	15	1	„	„	1	4	4	1	1	1	12	„	„	„	„	2	„	„	„	„	1	2	„	„	5	57	17	6	3	15
8	16	5	7	2	3	16	16	6	2	18	33	33	21	7	22	41	11	10	2	11	7	6	10	„	3	6	6	1	3	4	6	3	1	„	1	8	3	2	1	3	11	10	2	3	2	4	4	5	1	3	148	97	65	21	70
7	16	19	21	13	10	27	26	35	26	51	71	67	83	45	72	45	38	52	18	60	4	13	11	14	18	30	15	24	18	17	8	8	9	4	8	10	16	10	16	19	16	13	14	16	20	16	10	14	5	8	243	225	273	175	283
6	3	16	16	26	23	40	49	55	48	40	83	101	115	103	98	35	62	66	68	67	16	10	17	18	13	21	39	54	38	39	11	12	12	18	13	18	25	30	29	27	13	15	20	14	20	10	8	15	20	19	250	337	400	382	359
5	5	9	4	12	17	43	34	36	45	21	67	63	54	111	90	34	39	56	68	49	6	10	5	10	7	22	28	21	32	27	7	11	7	11	10	18	13	17	18	17	10	13	13	18	11	6	8	5	12	5	218	288	218	337	254
4	2	3	4	„	„	12	14	11	20	9	36	33	25	36	19	20	42	9	31	11	5	1	„	1	2	3	10	1	8	11	1	1	6	2	4	9	6	5	3	1	7	6	8	6	5	4	5	4	5	3	99	121	73	112	65
3	„	„	„	„	„	4	5	3	4	3	10	5	6	5	3	7	5	6	10	„	1	„	„	„	„	6	2	„	2	3	„	„	„	„	„	2	2	2	„	„	1	1	1	„	„	2	8	1	2	2	33	28	19	23	11
2	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	„	„	2	1	„	2	„	1	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	4	3	2	3	„
1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
ntal voldoend	51	50	49	53	53	131	128	133	122	135	261	269	275	266	285	170	151	184	156	188	37	43	44	43	42	91	88	100	91	87	34	34	29	33	32	56	59	59	64	66	50	51	49	52	53	39	31	40	38	40	920	904	962	918	981
len onvold.	2	3	4	„	„	16	19	14	25	12	46	38	32	41	22	29	48	15	43	11	7	1	„	1	2	10	13	1	10	14	1	1	6	2	4	11	8	8	3	1	8	7	9	6	5	6	14	5	7	5	136	152	94	138	76
tal candidaten	53					147					307					199					44					101					35					67					58					45					1056				

.) Eén candidaat legde het mondeling gedeelte van het examen voor de Commissie voor Groningen en Drenthe af.

VERSLAGEN *van de examencommissiën.*

Noordbrabant.

Aan den Commissaris der Koningin in de provincie Noordbrabant.

De Commissie, voor dit jaar belast met het afnemen van het eindexamen voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus in de provincie Noordbrabant, heeft de eer, ter voldoening aan art. 67, tweede lid, der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), U H.E.G. het volgend verslag harer werkzaamheden aan te bieden.

De eerste vergadering werd gehouden op 28 April 1906. In die vergadering waren aanwezig alle leden, benoemd bij Uw besluit van 28 Maart 1906, A, n°. 4, 2de afdeeling. Tot secretaris der Commissie werd in deze vergadering de tweede ondergeteekende benoemd, terwijl de sub-commissiën als volgt werden vastgesteld.

Groep A. (Wis- en werktuigkunde.)

C. B. Barto, W. G. van der Meer, B. W. Mondt, dr. J. Schüngel en J. N. Visschers.

Groep B. (Natuurwetenschappen.)

F. W. C. de Haas, dr. A. L. Lamers, dr. J. Schüngel en dr. P. G. Tiddens.

Groep C. (Geschiedenis, aardrijkskunde, staats- en handelswetenschappen.)

dr. B. Dijksterhuis, H. W. Disper, J. de Jong Azn. en J. N. Visschers.

Groep D. (Taal- en letterkunde.)

dr. H. A. J. van Swaay, J. H. Toole, G. J. Vos en W. F. Wolters.

Groep E. (Hand- en lijnteekenen.)

C. B. Barto, J. N. T. Buining, G. W. van der Meer en B. W. Mondt;

terwijl aan de groepen B, C. D en E als vijfde lid werden toegevoegd respectievelijk W. G. van der Meer, G. J. Vos, J. de Jong Azn. en dr. J. Schüngel.

De regeling van het examen blijkt uit de volgende tabel:

VAKKEN.	Duur in minuten van het mondeling examen.	Eerste-examinator.	Tweede-examinator.
Reken- en stelkunde . . .	25	van der Meer	Barto
Gonio- en trigonometrie . .	15	van der Meer	Mondt
Meetkunde	25	Barto	Visschers
Beschrijvende meetkunde. .	15	Barto	van der Meer
Werktuigkunde	25	Mondt	Schüngel
Natuurkunde	25	Tiddens	Schüngel
Scheikunde	25	de Haas	Lamers
Natuurlijke historie. . . .	25	Lamers	de Haas
Cosmographie	20	Schüngel	Tiddens
Staatswetenschappen . . .	25	de Jong	Visschers
Aardrijkskunde	25	Disper	Dijksterhuis
Geschiedenis	25	Dijksterhuis	Disper
Handelswetenschappen . .	20	Visschers	de Jong
Nederlandsch	25	van Swaay	Wolters
Fransch	25	Vos	Toole
Engelsch	25	Wolters	van Swaay
Hoogduitsch	25	Toole	Vos
Handteekenen.	—	Buining	en van der Meer
Lijnteekenen	—	Barto, van der Meer e n Mondt	

De teekeningen, door de candidaten bij het examen in het handteekenen vervaardigd, werden door de examinatoren beoordeeld ter plaatse, waar zij vervaardigd werden: 29 Juni te Tilburg en Bergen op Zoom, 30 Juni te Breda en 's Hertogenbosch.

Het aantal candidaten, dat zich had aangemeld, bedroeg 52, en wel:

7 van de Rijks- hoogere burgerschool te 's Hertogenbosch;
13 van de Rijks- hoogere burgerschool te Bergen op Zoom;
3 van de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg;
29 van de hoogere burgerschool te Breda.

Bij de aangifte was — ten einde fouten in de uit te reiken diploma's te voorkomen — *overlegging van eene geboorteakte of van een bewijs van geboorte-inschrijving verplichtend gesteld.*

De tweede en derde vergadering der Commissie werden gehouden op 7 Juli en 14 Juli 1906, ten einde de cijfers voor het schriftelijk werk op te maken en, in verband daarmede, de vrijstellingen van het mondeling examen te bepalen.

In de tweede vergadering deelde de voorzitter mede, dat zich nog een candidaat, geen leerling van eene hoogere burgerschool, had opgegeven; deze candidaat had verzocht het schriftelijk examen aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg af te leggen.

Verder deelde de voorzitter mede, dat van een der candidaten uit 's Hertogenbosch bericht was ontvangen, dat hij door ziekte verhinderd was geworden om aan het schriftelijk examen in geschiedenis deel te nemen. In verband hiermede werd besloten, dat deze candidaat alsnog Dinsdag 17 Juli schriftelijk in dat vak zou worden geëxamineerd. De duur van het examen werd bepaald op 3 uur, terwijl door de desbetreffende examinatoren de volgende twee stellen onderwerpen werden opgegeven.

I.

1. De twisten tusschen stadhouder Willem II en de Staten van Holland;
2. De Pacificatie van Gent (ontstaan, beteekenis);
3. Rutger Jan Schimmelpenninck;
4. Het jaar 1814 in ons vaderland.

II.

1. Lodewijk XVI tot de bijeenkomst van de Etats Généraux;
2. Het continentaal stelsel en zijn gevolgen;
3. De gevolgen van de Februari-omwenteling in Weenen en Berlijn;
4. De oorlog van 1866.

Den candidaat was hierbij de keuze van twee onderwerpen uit elk der stellen gelaten.

Het mondeling examen, waarvoor de candidaten in vijf ploegen waren verdeeld, begon 16 Juli en eindigde 1 Augustus 1906.

Drie candidaten werden afgewezen.

Een candidaat heeft gebruik gemaakt van de gelegenheid om, niettegenstaande verleende vrijstelling, toch mondeling examen in één vak aan te vragen. Het eindcijfer is daardoor echter niet veranderd.

Het getuigschrift werd uitgereikt aan 50 candidaten, namelijk aan:

A. Leerlingen van de Rijks- hoogere burgerschool te Bergen op Zoom:

1. Bochove, Catharina van, geboren te Bergen op Zoom 14 November 1888;
2. Eupen, Johannes Josephus Arnoldus van, geboren te Antwerpen 1 December 1886;
3. Krens, Jozephus Johannes, geboren te Bergen op Zoom 9 Januari 1887;
4. Linden, Willem Christiaan van der, geboren te IJzendijke 15 November 1886;
5. Meeren, Franciscus Antonius van der, geboren te Bergen op Zoom 5 September 1887;
6. Saarloos, Christiaan van, geboren te Steenbergen 25 Februari 1887;
7. Scheffelaar, Pieter Cornelis Johannes, geboren te Bergen op Zoom 28 Mei 1889;
8. Verhaart, Charles Petrus Maria, geboren te Bergen op Zoom 7 Maart 1888;
9. Verkouteren, Pierre Waltherus Johan, geboren te Roosendaal 12 November 1886;
10. Vries, Anthony Johan Philip Adrianus de, geboren te Naarden 13 Juni 1888;
11. Wolters, Marie Anna Arnoldine, geboren te Bergen op Zoom 15 Juli 1888;
12. Wolters, Anna Justina Alice, geboren te Bergen op Zoom 26 April 1890.

B. Leerlingen van de hoogere burgerschool te Breda:

13. Arentsen, Rudolf Herman, geboren te 's Hertogenbosch 28 Augustus 1886;
14. Borren, Jan Joachim, geboren te Goor 10 Maart 1890;
15. Bosschart, Leonard François Gérard, geboren te Kota-Radja 24 Augustus 1888;
16. Brandeler, Karel John van den, geboren te 's Gravenhage 13 Maart 1888;
17. Godin, Wilhelmus Louis Johan Frederik, geboren te Banda 18 Augustus 1885;
18. Goedeljee, Johannes Gijsbertus Antonie, geboren te Breda 11 Juli 1886;
19. Hoogkamer, Charles, geboren te Fort van der Capellen 13 Maart 1888;
20. Houwing, Wilhelm Johan, geboren te Schagerbrug, gemeente Zijpe, 5 December 1886;
21. Keulen, Henricus Anna Cornelis van, geboren te Rotterdam 21 Mei 1886;
22. Koning, Johan Frederik Lambertus, geboren te Utrecht 16 Juli 1887;
23. Kneger, Jeannette Elisabeth, geboren te Amsterdam 16 Mei 1887;
24. Kneger, Jan Frederik,, geboren te Amsterdam 20 Februari 1889;
25. Krijger, Jacobus Anthonie Gommert, geboren te Krabbendijke 30 September 1887;
26. Kruylaars, Johannes Adrianus, geboren te Breda 20 October 1887;
27. Laupman, Frederik Wilhelm, geboren te Venlo 23 November 1885;
28. Ledeboer, Bertus, geboren te Cheribon 21 Augustus 1887;
29. Nagel, Gerard Adriaan van der, geboren te Salemba (Meester Cornelis) 19 Januari 1888;
30. Oxenaar, Geertruida Christina Emilie, geboren te Soerakarta 17 Augustus 1886;
31. Pfeiffer, Johan Philip, geboren te Delft 24 December 1888;
32. Philipsen, Jan Kees, geboren te Schaerbeek bij Brussel 28 Augustus 1885;
33. Rappard, Willem Frederik van, geboren te 's Gravenhage 14 Juli 1888;
34. Snethlage, Angenita Henriette, geboren te Werkendam 17 October 1887;
35. Veldhuyzen, Gijsbert van, geboren te Breda 17 November 1886;
36. Verschraage, August Jozef Pieter, geboren te Breda 5 September 1886;
37. Vink, Leonardus Adriaan, geboren te Colijnsplaat 27 Mei 1886;

38. Vrins, Hendricus Cornelis Maria, geboren te Bergen op Zoom 17 Februari 1888;
39. Ziedses des Plantes, Marinus Joost, geboren te 's Gravenhage 2 Februari 1887;
40. Ziedses des Plantes, Theodore, geboren te 's Gravenhage 14 October 1885;

C. Leerlingen van de Rijks- hoogere burgerschool te 's Hertogenbosch:

41. Boeckholtz, Wilhelm d'Arnaud van, geboren te Soerabaija 12 April 1887;
42. Groot, Wilhelm Ernst Christiaan de, geboren te 's Hertogenbosch 9 Mei 1889;
43. Marechal, Johan, geboren te 's Hertogenbosch 22 Mei 1886;
44. Reygers, Albert Wilhelm Hendrik Charles François, geboren te Vianen 20 Februari 1879;
45. Rijckevorsel, Maarten Cornelis van, geboren te 's Hertogenbosch 1 April 1889;
46. Sporenberg, Henri Arnoldus Johan Marie, geboren te Eindhoven 11 December 1887;
47. Tilman, Franciscus Carolus Antonius Maria, geboren te 's Hertogenbosch 14 October 1888.

D. Leerlingen van de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg:

48. Bergh, Walter van den, geboren te Tilburg 29 October 1887;
49. Fetter, Antonie, geboren te Stadskanaal, gemeente Onstwedde 8 December 1886;
50. Fetter, Zegerus Theodorus, geboren te Wieringerwaard 19 Augustus 1888.

In de volgende tabellen vindt men het aantal malen, dat in de verschillende vakken en groepen de cijfers van 1 tot 10 zijn toegekend.

VAKKEN.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer:										Aantal malen	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	voldoende	onvoldoende.
Wiskunde	„	„	„	4	2	4	12	21	9	1	49	4
Werktuigkunde	„	„	„	3	1	13	9	8	11	8	50	3
Natuurkunde	„	„	2	5	7	10	21	7	1	„	46	7
Scheikunde	„	„	„	4	6	17	15	10	1	„	49	4
Natuurlijke historie	„	„	1	4	8	14	11	12	3	„	48	5
Cosmographie	„	„	„	4	8	13	8	14	6	„	49	4
Staatsinrichting	„	„	„	6	8	11	11	12	4	1	47	6
Staathuishoudkunde	„	„	1	4	3	15	13	11	6	„	48	5
Aardrijkskunde	„	„	1	2	5	29	12	4	„	„	50	3
Geschiedenis	„	„	2	3	4	20	12	12	„	„	48	5
Handelswetenschappen	„	„	„	4	3	13	15	6	8	4	49	4
Nederlandsch	„	„	„	1	15	15	20	2	„	„	52	1
Fransch	„	„	„	5	15	16	12	5	„	„	48	5
Engelsch	„	„	„	3	15	22	11	2	„	„	50	3
Hoogduitsch	„	„	„	2	7	29	11	3	1	„	51	2
Handteekenen	„	„	„	8	16	19	7	3	„	„	45	8
Rechtlijnig teekenen	„	„	„	1	8	19	15	8	2	„	52	1

GROEPEN VAN VAKKEN.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer:										Aantal malen	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	voldoende	onvoldoende.
A.	„	„	„	2	5	3	16	16	10	1	51	2
B.	„	„	„	3	9	16	19	5	1	„	50	3
C.	„	„	„	4	4	16	21	7	1	„	49	4
D.	„	„	„	„	12	26	13	2	„	„	53	„
E.	„	„	„	„	17	23	10	3	„	„	53	„

Het examen gaf aanleiding tot de navolgende opmerking:
Met ingenomenheid heeft de Commissie de opgave voor het eerste gedeelte van het examen in het handteekenen ontvangen. Op alle scholen in de provincie Noordbrabant werd het stilleven geteekend. Het opgegeven onderwerp noemt de Commissie zeer gelukkig: 1°. omdat de voorwerpen gemakkelijk aan elke school te verkrijgen waren, en 2°. omdat ze voor de meeste candidaten, door hunne eenvoudige vormen, weinig moeilijkheden opleverden. De vervaardigde teekeningen waren in het algemeen dan ook zeer bevredigend uitgevoerd.

Aan het einde harer taak gekomen, betuigt de Commissie U H.E.G. haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Breda, 2 Augustus 1906.

Namens de Commissie:

De Voorzitter,
B. W. Mondt.

De Secretaris,
P. G. Tiddens.

Gelderland.

Aan den Commissaris der Koningin in de provincie Gelderland.

De Commissie, krachtens Uwe beschikking van 21 Maart 1906, n°. 1329/14, belast met het afnemen van het eindexamen voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus in de provincie Gelderland, heeft de eer, ter voldoening aan art. 67, tweede lid, der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), U H.E.G. het volgend verslag van hare werkzaamheden aan te bieden.

Wegens het bedanken van de leden A. Feenstra, leeraar aan de hoogere burgerschool te Tiel, en jhr. mr. B. de Jonge, leeraar aan de hoogere burgerschool te Zutphen, werden door U, bij beschikking van 2 April 1906, n°. 1502/13, benoemd de heeren G. L. Breedvelt, leeraar aan de hoogere burgerschool te Zaltbommel, en mr. B. I. Zijlstra, leeraar aan de Rijkshoogere burgerschool te Wageningen.

De eerste vergadering der Commissie werd gehouden op Zondag 8 April, des namiddags te 2 uur in het spaarbankgebouw te Tiel.

Nadat de tweede ondergeteekende tot secretaris was benoemd, werden de sub-commissiën gevormd, de vakken verdeeld en de tijdsduur van het mondeling examen in elk vak vastgesteld volgens onderstaande tabel.

Vakken.	Examinatoren.	Maximum duur van het mondeling examen in minuten.
	Sub-commissie A.	
Reken- en stelkunde, en gonio- en trigonometrie,	D. H. te Wechel, A. van der Laan,	30
Meetkunde en beschr. meetkunde,	dr. G. J. Michaëlis. H. A. Derksen,	30
Werktuigkunde,	C. Kok, J. H. J. Nort (assessor).	20
	Sub-commissie B.	
Natuurkunde,	dr. N. J. van der Lee, dr. B. Meilink,	30
Scheikunde,	dr. J. Kramers, dr H. W. Woudstra,	30
Natuurlijke historie,	P. Keyzer IJz., dr. B. Sijpkens,	30
Cosmographie,	J. H. J. Nort, C. Kok (assessor).	15

Vakken.	Examinatoren.	Maximum duur van het mondeling examen in minuten.
	Sub-commissie C.	
Aardrijkskunde,	D. J. C. van Batenburg, W. F. H. Wunderlich,	30
Geschiedenis,	dr. G. M. Slothouwer, P. C. Görlitz.	30
Staatsinrichting,	mr. B. I. Zijlstra, L. D. Wolters (assessor),	15
Staathuishoudkunde,	mr. dr. Ch. Raaymakers, G. L. Breevelt,	30
Boekhouden,	L. D. Wolters, mr. B. I. Zijlstra (ass).	15
	Sub-commissie D.	
Nederlandsch,	M. A. P. C. Poelhekke, dr. A van de Water,	30
Fransch,	E. E. Hartman,	30
Hoogduitsch,	J. Goemans, C. van Liere,	30
Engelsch,	J. Caland, A. van der Ent.	30
	Sub-commissie E.	
Hand- en rechtlijnig teekenen,	G. A Scholten, J. H. Stuyver.	

De voorzitter deelt mede, dat zich 152 candidaten hebben aangemeld, zoodat zeven ploegen zullen gevormd worden.

Besloten wordt:

1°. dat de examinatoren, die schriftelijk werk hebben na te zien, zullen bijeenkomen 1, 8 en 15 Juli tot het vaststellen van de cijfers voor het schriftelijk werk en het bepalen van de vrijstellingen;

2°. dat voor de vergadering op 15 Juli ook de overige leden der Commissie zullen opgeroepen worden;

3°. dat het mondeling examen op 16 Juli zal beginnen en op 8 Augustus zal eindigen;

4°. dat de eindvergadering ter vaststelling van het verslag op 9 Augustus zal gehouden worden;

5°. dat de candidaten zooveel mogelijk door leeraren van hunne school zullen geëxamineerd worden, en

6°. dat voor groepcijfers geheele getallen zullen genomen worden.

De heer Wunderlich ontbrak op deze vergadering.

De beoordeeling van het schriftelijk werk had ten gevolge, dat werden vrijgesteld van het mondeling examen:

voor	wiskunde	74 candidaten.
,,	werktuigkunde	65 ,,
,,	natuurkunde	51 ,,
,,	scheikunde	59 ,,
,,	aardrijkskunde	68 ,,
,,	geschiedenis	64 ,,
,,	boekhouden	75 ,,
,,	Nederlandsche taal	42 ,,

Eén candidaat trok zich vóór het schriftelijk examen terug, twee candidaten namen niet deel aan het schriftelijk examen, waarvan één zonder kennisgeving; drie extraneï maakten het schriftelijk werk te Utrecht; een extraneus te 's Gravenhage.

Eén candidaat kon door ziekte een groot deel van het schriftelijk examenwerk niet maken en trok zich later terug; één candidaat moest tijdens het mondeling examen nog eens schriftelijk Engelsch maken en een ander het mechanicawerk, dat hij indertijd wegens ziekte niet had kunnen maken. Een derde werd in de gelegenheid gesteld het werk voor beschrijvende meetkunde te maken. Verschillende leden der Commissie hielden daarbij toezicht.

Een candidaat met vrijstelling voor wiskunde vroeg ook mondeling examen te mogen doen, maar slaagde er niet in zijn cijfer 6 te verhoogen.

Het examen werd dus afgelegd door 148 candidaten, in 3 ploegen van 24, 2 van 23, 1 van 22 en 1 van 8.

Eén candidaat trok zich onder het mondeling examen terug.

De uitslag van het geheele examen is als volgt:

SCHOOL.	Aangemeld.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Afgewezen.
Apeldoorn . . .	10	10	10	—
Arnhem	25	25	22	1
Canisius College (Nijmegen) . .	13	13	13	—
Nijmegen . . .	24	24	21	3
Tiel	6	6	6	—
Wageningen . .	9	9	9	—
Zaltbommel . .	14	13	11	2
Zutphen	26	25	18	7
Extraneï. . . .	25	22	10	12
Totaal . .	152	147	122	25

Geslaagd zijn:

Van de hoogere burgerschool te Apeldoorn:

1. Berntrop, David Jacobus, geboren te Groningen 5 November 1888;
2. Eikendal, Egbert, geboren te Apeldoorn 5 April 1887;
3. Gardenier, Elisabeth Antonia, geboren te Apeldoorn 19 April 1888;
4. Overkamp, Gerrit, geboren te Groenlo 15 Augustus 1889;
5. Scheltema, Wilhelm Louis, geboren te Amsterdam 7 Juli 1885;
6. Scheuter, Willem, geboren te Breda 11 Februari 1886;
7. Schut, Constance, geboren te Nunspeet 21 Juli 1887;
8. Steenhuisen, Alida Catharina Stefanie, geboren te Overschie 6 April 1888;
9. Tempelman, Lucas Johannes, geboren te Wassenaar 18 Juni 1887;
10. Waal, Jan Frederik, geboren te Vianen 1 Maart 1888;

van de hoogere burgerschool te Arnhem:

11. Deinse, Antonius Boudewijn van, geboren te Nijmegen 9 November 1885;
12. Goslings, Frans Jacob Michiel, geboren te Arnhem 2 October 1888;
13. Hendriks, Lambertus, geboren te Arnhem 13 December 1888;
14. Krol, Klaas Bernard, geboren te Utrecht 20 Mei 1885;
15. Feenstra Kuiper, Pieter, geboren te Meppel 9 Augustus 1888;
16. Mac-Kenzie, Mary Gertrude, geboren te Guanajuato 7 Maart 1888;
17. Mulder, Jacob Jan, geboren te Winschoten 10 Augustus 1888;
18. Pull, Wouter Anthonie, geboren te Arnhem 27 September 1888;
19. Schröder, Auguste Maria Christina, geboren te Zevenbergen 20 Januari 1887;
20. Weekenstroo, Henricus Jacobus, geboren te Arnhem 25 September 1886;
21. Wieringa, Cornelia Hermina, geboren te Arnhem 12 Mei 1886;
22. Breijer, Henriëtte Wilhelmina, geboren te Arnhem 18 Augustus 1887;

23. Diermen, Frederik August Anton van, geboren te Ngawi 1 Juni 1888;
24. Goedhart, Wilhelmina Suzanna Georgine, geboren te Arnhem 19 Augustus 1888;
25. Keppel Hesselink, Hendrik, geboren te Arnhem 16 Juni 1887;
26. Ingenegeren, Geertruida Hendrika, geboren te Teteringen 7 April 1887;
27. Niemeijer, Berendina Johanna, geboren te Arnhem 17 Februari 1886;
28. Schaik, Theodorus Stephanus Gerardus Johannes Marie van, geboren te Druten 8 December 1888;
29. Schröder, Johannes Elias, geboren te Arnhem 4 Augustus 1888;
30. Veen, Eva Helena Catherina Hillegonda, geboren te Sneek 18 November 1887;
31. Waterman, Hein Israël, geboren te Arnhem 28 April 1889;
32. IJsselmuiden, Jozef Johan Wilhelm, geboren te Arnhem 23 Maart 1887;
33. Zomer, Johan Jacob, geboren te Arnhem 23 Augustus 1888;
34. Zijlstra, Christiaan Herman, geboren te Arnhem 13 Maart 1889;

van het Canisius-college te Nijmegen:

35. Cornelisse, Theodorus Abraham Johannes Marie, geboren te Groningen 17 Mei 1888;
36. Eerden, Johannes Adrianus Leonardus Maria Cornelis van der, geboren te Leiden 24 September 1886;
37. Elast, Hendrikus Josephus Marie, geboren te Rotterdam 13 April 1887;
38. Kraetzer, Hendricus Alphonsus Eduard Marie, geboren te Haarlem 7 Augustus 1888;
39. Krekel, Christiaan Theodoor, geboren te Straten 10 October 1888;
40. Kros, Otto Adrianus Johannes, geboren te Gouda 12 Juli 1885;
41. Laarhoven, Hendricus Petrus Cornelis Josephus van, geboren te Raamsdonk 24 October 1885;
42. Reysen, Nicolaas Aloysius Theodorus van, geboren te 's Gravenhage 13 Juni 1887;
43. Schretlen, Antonius Dominicus Hendricus Maria, geboren te Oegstgeest 24 December 1886;
44. Snoeke, Arnoldus Bernardus Timon, geboren te Utrecht 19 April 1885;
45. Veraart, Bernardus Antonius Gerardus, geboren te Amsterdam 30 November 1887;
46. Verbist, Aloysius Theodorus, geboren te Hontenisse 25 Juli 1888;
47. Weve, Henri Jacobus Marie, geboren te Nijmegen 19 April 1888;

van de hoogere burgerschool te Nijmegen:

48. Backer, Helena Frederika Johanna, geb. te Nijmegen 10 Augustus 1888;
49. Bakker GIlzn., Willem, geboren te Soerakarta 22 September 1886;
50. Bouwdijk Bastiaanse, Frans Susan van, geboren te Bemmel 22 Maart 1888;
51. Biermann, Emil Adolf Franz, geboren te Soerabaija 12 Augustus 1886;
52. Dam, Christiaan Willem van, geboren te 's Gravenhage 22 April 1884;
53. Drijber, Lukas, geboren te Singkawang (W. K. Borneo) 5 December 1887;
54. Filz, Pieter Theodoor, geboren te Nijmegen 23 Maart 1886;
55. Femminck Groll, Johannes, geboren te Helder 5 December 1887;
56. Hansen, Cornelie Marie, geboren te Bergen op Zoom 30 December 1884;
57. Hekking, Henri Alphons Marie, geboren te Nijmegen 8 November 1885;
58. Hofstede, Gerard, geboren te 's Gravenhage 3 Maart 1887;
59. Hoog, Anna Margaretha, geboren te Terwolde 10 Mei 1889;
60. Julius, Antonia Elisabeth, geboren te Semarang 31 Januari 1888;
61. Nieboer, Peel Rudolph, geboren te Zetten 19 Juli 1889;
62. Regeer, Henricus Johannes, geboren te Nijmegen 30 April 1888;
63. Roos, Machiel Levi, geboren te Nijmegen 20 Juni 1887;
64. Schippers, Jan, geboren te Nijmegen 6 October 1888;
65. Strumphler, Coenraad Willem Nicolaas, geboren te Hengelo (O.) 11 Februari 1888;
66. Sijp, Johan Constant van der, geboren te Nijmegen 22 October 1887;
67. Thomsen, Johannes Andreas, geboren te Scherpenzeel 1 Maart 1887;
68. Veder, Jan, geboren te Rotterdam 18 September 1886;

van de hoogere burgerschool te Tiel:

69. Baert, Adriaan François, geboren te Tiel 6 November 1888;
70. Bouwman, Jan, geboren te Tiel 2 Mei 1888;
71. Heuff, Aleid Gerrit Cornelis, geboren te Zoelen 1 Augustus 1885;
72. Kleinbentink, Jan Willem, geboren te Helder 24 Augustus 1888;
73. Pameijer, Jacobus Hendrik, geboren te Tiel 11 September 1888;
74. Veen, Dirk van der, geboren te Tiel 21 December 1885;

van de hoogere burgerschool te Wageningen:

75. Bel, Cornelis Louis van der, geboren te Soerabaija 22 Maart 1889;
76. Berkhout, Mary Silvia, geboren te Bandoeng 26 Januari 1887;
77. Brantsma, Willem, geboren te Leiden 20 Februari 1886;
78. Grutterink, Barend Johannes, geboren te Wageningen 6 December 1886;
79. Ide, Charles Alfred, geboren te Frederiksoord 7 Mei 1887;
80. Lonkhuyzen, Hendrik Jan van, geboren te Heteren 24 Mei 1888;
81. Opstelten, Gerard Elize, geboren te Amsterdam 16 Augustus 1889;
82. Scholtens, Roelof Johan, geboren te Wageningen 7 Augustus 1886;
83. Schultz van Vlissingen, Eugène Arthur Rudolph, geboren te Boeloe Comba (G. Makasser) 17 Juni 1885;

van de hoogere burgerschool te Zaltbommel:

84. Dam, Jacob Leendert van, geboren te Zaltbommel 13 Maart 1887;
85. Metz, Johannes, geboren te Zaltbommel 10 Januari 1887;
86. Leyden, Gerrit Jan van, geboren te Krommenie 27 Januari 1887;
87. Bellaart, Johannes Hendrikus, geboren te Sappemeer 30 December 1887;
88. Wijk, Pieter Gerrit van, geboren te Geldermalsen 11 Mei 1888;
89. Dwars, Pieter, geboren te Utrecht 20 November 1886;

90. Schaafsma, Greta, geboren te Dinxperlo 12 Augustus 1889;
91. Völker, Ernst Friedrich Willem, geboren te Amsterdam 23 Augustus 1888;
92. Buddingh, Cornelis, geboren te den Ham 5 November 1888;
93. Snethlage, Jan Daniël, geboren te Wijchel 18 Februari 1884;
94. Pant, Petrus Jan van der, geboren te Zaltbommel 19 October 1886;

van de hoogere burgerschool te Zutphen:

95. Bosch, Cornelis Johannes Jacobus, geboren te Zutphen 21 October 1888;
96. Burgers, Johannes Marinus, geboren te Winterswijk 17 September 1887;
97. Camerling Helmolt, Daniël Adolf, geboren te Haarlem 9 Mei 1886;
98. Duyl, Gerrit van, geboren te Koudum 8 September 1888;
99. Enter. Pieter Jan, geboren te Zutphen 13 Maart 1886;
100. Kobes, Gerrit Willem, geboren te Lochem 6 Mei 1888;
101. Memelink, Jan, geboren te Zutphen 29 Januari 1888;
102. Roos, Jacob, geboren te Lochem 1 Juni 1887;
103. Samson, Netje, geboren te Eibergen 20 Augustus 1887;
104. Schukking, Johanna Maria Sophia Elisabeth, geboren te Zutphen 9 Juni 1887;
105. Velders, Hermina Johanna, geboren te Zutphen 5 Januari 1888;
106. Feberwee, Antoon, geboren te Zutphen 22 Januari 1889;
107. Ludermooy, Johan, geboren te Winterswijk 24 Juni 1889;
108. Louzada, Emile George Baruch, geboren te Paramaribo 12 Februari 1886;
109. Haitsma Mulier, Gerard, geboren te Winterswijk 27 April 1887;
110. Tervoert, Frederik Wilhelm, geboren te Zeddam 25 Juni 1885;
111. Themans, Isidore Bernard, geboren te Doetinchem 15 October 1887;
112. Visscher, Dirk Nicolaas Johannes, geboren te Zutphen 21 October 1886;

extraneï:

113. Vervel, Marius Alexander, geboren te Zwolle 28 September 1887;
114. Willinge Brantsma, Jan Albert, geboren te Velp 1 Maart 1886;
115. Hemmes, Cornelius, geboren te Rotterdam 4 Augustus 1888;
116. Horsting, Diederik Jan, geboren te Doetinchem 14 Juni 1888;
117. Kattenbusch, Frans Frederik Willem, geboren te Gorinchem 24 September 1861;
118. Kooyman, Pieter, geboren te IJsselmonde 18 December 1886;
119. Olivier, Herman Coenraad, geboren te Amsterdam 6 Februari 1888;
120. Tex Bondt, Jan den, geboren te Amsterdam 21 Mei 1886;
121. Burk, Gerhard Jan van, geboren te Oosterbeek 12 Maart 1888;
122. Collard, Frederik Willem, geboren te Gombong 5 September 1887.

Onderstaande tabel geeft aan, hoeveel maal de cijfers van één tot tien zijn toegekend voor elk vak en voor elke groep.

VAKKEN.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Onvoldoende.	Voldoende.	Totaal.
Wiskunde	„	„	7	17	36	42	19	20	6	„	24	123	147
Werktuigkunde	„	„	2	8	38	49	28	12	9	1	10	137	147
Natuurkunde	„	3	10	33	23	40	20	11	6	1	46	101	147
Scheikunde	„	„	14	21	21	40	31	13	6	1	35	112	147
Plant- en dierkunde	„	2	10	19	21	26	33	21	8	7	31	116	147
Cosmographie	„	3	3	11	20	26	43	22	12	7	17	130	147
Staatsinrichting	„	1	2	18	28	35	23	16	11	3	21	126	147
Staathuishoudk.	2	2	11	31	33	32	20	8	4	4	46	101	147
Aardrijkskunde	„	„	„	13	34	58	31	10	1	„	13	134	147
Geschiedenis	1	1	9	17	28	44	31	13	3	„	28	119	147
Boekhouden	„	„	4	13	19	36	27	39	9	„	17	130	147
Nederlandsch	„	2	6	19	39	53	21	6	1	„	27	120	147
Fransch	„	„	10	14	17	35	47	18	6	„	24	123	147
Engelsch	„	3	9	27	34	40	26	7	„	1	39	108	147
Hoogduitsch	„	2	6	41	36	38	17	6	1	„	49	98	147
Handteekenen	„	„	6	16	20	35	42	23	4	„	22	125	147
Rechtl. teekenen	„	1	6	15	13	20	39	40	12	1	22	125	147

GROEPEN.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Onvoldoende.	Voldoende.	Totaal.
Groep A	„	„	4	12	43	40	27	16	5	„	16	131	147
„ B	„	„	5	14	34	49	26	16	3	„	19	128	147
„ C	„	„	3	11	36	55	35	6	1	„	14	133	147
„ D	„	1	4	20	45	48	26	2	1	„	25	122	147
„ E	„	„	3	9	21	40	51	18	5	„	12	135	147

Opmerkingen.

Van de Commissie. Nadat gebleken is bij de eindexamens van 1905, maar vooral van 1906, hoe kostbaar en moeilijk het soms is voor de candidaten, geschikt verblijf te vinden in de kleinere plaatsen der provincie, waarvan de ligging bovendien bezwaarlijk is voor verscheidene scholen in de provincie, meent de Commissie aan de aandacht van U H.E.G. te moeten onderwerpen de vraag, of het niet wenschelijk wordt, bij de keuze van eene plaats, waar het examen zal gehouden worden, vooral te letten op het feit, dat vele candidaten in beperkte financieele omstandigheden verkeeren.

Het gemakkelijkst acht de Commissie hieraan tegemoet te komen, wanneer gekozen wordt de plaats, die het vlugst van de verschillende kanten der provincie kan bereikt worden. Het ligt in de reden, dat hiervoor de hoofdstad der provincie het meest in aanmerking komt.

Geschiedenis. De keuze van de vragen voor het schriftelijk werk voor geschiedenis acht de Commissie niet gelukkig. De vraag over den val van de absolute monarchie in Frankrijk heeft tot veel verwarring aanleiding gegeven. Sommige candidaten behandelden de geheele revolutie tot 1793, andere een gedeelte hiervan, weer andere zagen in de regeering van Lodewijk Philips en de gebeurtenis van 1848 in Parijs het goede antwoord, terwijl er ook waren, die in de geschiedenis van 1870 de oplossing trachtten te geven. Eén, die zeer goed werk heeft geleverd, was vrijmoedig genoeg, boven het antwoord de kritische opmerking te plaatsen: „Deze vraag is niet goed gesteld.".

Ook werd de keuze voor de candidaten van twee onder-

werpen uit een stel van vier te beperkt, doordat twee vragen elkaar ongeveer dekten, nl.: die over de regeering van Alexander II van Rusland en over den oorlog van 1877 met de gevolgen voor het Balkanschiereiland.

Door eene andere redactie van de vraag over de positie der Prinsen van Oranje had ook veel verwarring kunnen voorkomen worden. Het blijkbare doel van deze vraag, tegemoet te komen aan het verlangen, uitgedrukt in het verslag van een der Commissiën van 1905, dat ook blijk zou worden gegeven van eenig begrip der Staatsinstellingen onzer republiek, werd zoodoende niet bereikt.

Nederlandsch. Wat het Nederlandsch aangaat, kan worden opgemerkt, dat de voorbereiding van verreweg de meeste extraneï zeer veel te wenschen overliet, zoowel wat het lezen en verklaren van schrijvers als de behandeling der letterkundige verschijnselen betreft. Voorts betreurt de Commissie het, dat op grond van een betrekkelijk laag cijfer eene vrijstelling kan verleend worden.

Hoogduitsch. De leden der Commissie voor de Hoogduitsche taal betreuren het, dat veel candidaten zich òf weinig, òf in het geheel niet hadden bezig gehouden met de studie der literatuurgeschiedenis. Al zijn de eischen voor dit deel van het examen tot een minimum beperkt, toch gaat het, 'volgens hunne meening, niet aan, deze geheel te negeeren. Zoolang eenige kennis der literatuurgeschiedenis in het examenprogramma opgenomen blijft, zoolang moet de Commissie met dezen eisch rekening houden.

Hand- en rechtlijnig teekenen. Aangezien de juistheid van het beginsel „dat voor het schriftelijk werk door alle candidaten dezelfde opgaven moeten worden uitgewerkt" wordt gehuldigd voor alle vakken op één na, moet het bevreemding wekken, dat voor het eerste gedeelte van het handteekenen hierop eene uitzondering wordt gemaakt, terwijl hiervoor moeilijk een afdoende reden is te geven. In tegenstelling met vorige jaren werd dit jaar aan een wenschelijk streven naar eenheid nog te meer afbreuk gedaan, door de keuze te laten tusschen het teekenen naar een gipsornament en naar een groepje van drie voorwerpen.

Niet alleen dit groote verschil in onderwerpen, maar ook de vrijheid in het kiezen van een gipsornament geeft aanleiding tot een ongelijken en daardoor min of meer onbillijken maatstaf van beoordeeling, als bladvormen van ongelijke moeilijkheden worden gekozen, zooals in onze provincie het geval was.

Wil men blijven vasthouden aan het teekenen naar een gipsmodel, dan rijst de vraag: Welke bezwaren kunnen er toch bestaan tegen het geven van eenzelfde model, waartoe verleden jaar en dit jaar de gelegenheid werd gegeven door het aankoopen van de voor dat doel vervaardigde modellen door den heer P. J. den Hertog te 's Gravenhage, en waarmede alle scholen zijn in kennis gesteld?

Door het geven van eenzelfde model zou tevens het bezwaar van het bezoeken der verschillende scholen worden opgeheven, daar dan alle teekeningen konden worden beoordeeld aan de school, waar het mondeling examen wordt afgenomen.

Wenscht men echter de voorkeur te geven aan het teekenen naar een groepje — en hiervoor valt inderdaad alles te zeggen — dan zou eene wenschelijke eenheid in de opgaaf kunnen worden verkregen door het geven van eene schets met aanwijzing van de afmetingen en den vorm der te gebruiken voorwerpen.

Omtrent het tweede gedeelte van het handteekenen, het teekenen naar plaat, is alleen op te merken, dat deze teekeningen in het algemeen beter zijn geslaagd dan die naar gips en vooral dan die naar het opgegeven groepje.

Wat het lijnteekenen betreft, trof het ons, dat door leerlingen van dezelfde school dezelfde fouten waren gemaakt, hetgeen aanleiding gaf tot het vermoeden, dat òf de candidaten te dicht bij elkaar hebben gestaan, òf wellicht voeling hebben kunnen houden. Dat velen in de pauze de bewerking zullen hebben besproken, is met eenige zekerheid af te leiden uit de omstandigheid, dat deze candidaten den geheelen dag (zes uren) hebben besteed aan het teekenen van de betrekkelijk eenvoudige opgaaf, die door andere in de helft van dien tijd is afgemaakt.

Aangezien soortgelijke eenvoudige projectie-teekeningen met gemak in vier uur kunnen worden uitgevoerd, komt het ons nuttig voor, in het vervolg hiervoor alleen eene tijdruimte van 8—12 uur beschikbaar te stellen en dus de pauze te laten vervallen.

Zal het werk, als examenwerk, eenigen zin hebben, dan zal tevens moeten worden gezorgd voor eene behoorlijke plaatsing van de candidaten, zóó dat zij niet van elkander kunnen afzien.

De Commissie eindigt haar verslag met aan U H.E.G. dank te betuigen voor het in haar gestelde vertrouwen.

Tiel, 24 September 1906.

J. H. Slothouwer,
Voorzitter.

C. Kok,
Secretaris.

Zuidholland.

A. *Noordelijke Commissie.*

Aan den Commissaris
der Koningin in de provincie Zuidholland.

Ter voldoening aan art. 67, tweede lid, der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), heeft de Commissie, belast met het afnemen van het eindexamen voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus te Delft, 's Gravenhage en Leiden, benoemd bij Uw besluit van 17 Maart 1906, A, n°. 378/1 (4de afdeeling), de eer aan U H.E.G. het volgend verslag van hare werkzaamheden over te leggen, zooals dit vastgesteld is in hare laatste vergadering van 15 September 1906.

Aan de Commissie was 's Gravenhage aangewezen als plaats voor hare zittingen.

De raad van deze gemeente stond voor dit doel den voorzitter het gebruik toe van het gebouw der hoogere burgerschool aan het Bleijenburg.

De Commissie was in twee afdeelingen verdeeld, voorzitter was dr. C. J. J. Ninck Blok, directeur van de hoogere burgerschool aan het Bleijenburg.

De leden waren:

in de eerste afdeeling:

dr. G. Bakker, dr. A. D. van der Harst, dr. N. Japikse en K. Muntinga, leeraren aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus aan het Bleijenburg te 's Gravenhage;

dr. A. H. Borgesius, dr. J. Romeny en B. J. F. Varenhorst, leeraren aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus aan de Stadhouderslaan te 's Gravenhage;

mr. P. M. von Baumhauer, C. J. Leendertz en C. van der Waals, leeraren aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Leiden;

A. J. Goedkoop van Nelle, D. Goslings en A. L. Hondius, leeraren aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Delft;

dr. J. C. C. van Nooten, directeur der hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Brielle;

in de tweede afdeeling.:

dr. G. J. M. Coolhaas, C. Timmerman en C. Timmermans, leeraren aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus aan het Bleijenburg te 's Gravenhage;

H. Boerma, dr. H. van Cappelle, dr. N. Quint en W. Albarda, leeraren aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus aan de Stadhouderslaan te 's Gravenhage;

W. Draaijer, dr. J. W. Lem en dr. G. M. Rutten, leeraren aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Leiden;

dr. W. F. van Vliet, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Delft;

M. J. Goude, leeraar aan de hoogere burgerschool met 3 jarigen cursus te 's Gravenhage;

J. C. F. Prikken, oud-leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Gouda;

J. W. Weevers, oud-directeur der gemeente-handelsschool te Rotterdam.

Voor hand- en rechtlijnig teekenen waren aan de Commissie als leden-deskundigen toegevoegd:

P. J. den Hertog, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus aan het Bleijenburg te 's Gravenhage;

en W. J. Lampe, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus aan de Stadhouderslaan te 's Gravenhage.

Hiervan bedankten D. Goslings, van de eerste; dr. W. F. van Vliet en M. J. Goude, van de tweede afdeeling.

In hunne plaats werden, bij Uw besluit van 3 April 1906, A, n°. 626/1, (4de afdeeling), benoemd D. H. Meijer, leeraar aan het Erasminaansch gymnasium en de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Rotterdam, J. Brals, directeur der hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Delft, J. A. H. Rijk, leeraar aan de handelsschool te Amsterdam, die zich hunne benoeming lieten welgevallen.

De Commissie benoemde J. Brals tot plaatsvervangend voorzitter, dr. N. Japikse tot secretaris, en verdeelde zich overeenkomstig art. 8 van het algemeen reglement voor de eindexamens in sub-commissiën, zooals de hierna volgende tabel aangeeft.

VAK.	EERSTE AFDEELING.	TWEEDE AFDEELING.
	Eerste examinator.	Eerste examinator.
	Tweede examinator.	Tweede examinator.
Sectie A. Voorzitter: Goedkoop van Nelle.		
Wiskunde,	van der Harst,	Lem.
	Goedkoop van Nelle,	Albarda.
Werktuigkunde,	Bakker,	Quint.
	Borgesius,	Coolhaas.
Sectie B. Voorzitter: Coolhaas.		
Natuurkunde,	Borgesius,	Coolhaas.
	Bakker,	Quint
Scheikunde,	Romeny,	Rutten.
	van Nooten,	van Cappelle.
Plant- en dierkunde,	van Nooten,	van Cappelle.
	Romeny,	Rutten.
Cosmographie,	Bakker,	Quint.
	Borgesius,	Coolhaas.
Sectie C. Voorzitter: Weevers.		
Geschiedenis,	Japikse,	Boerma.
	Leendertz,	Brals.
Aardrijkskunde,	Leendertz,	Brals.
	Japikse,	Boerma.
Staatswetenschappen,	von Baumhauer,	Prikken.
	van der Waals,	Weevers.
Boekhouden,	van der Waals,	Weevers.
	von Baumhauer,	Prikken.
Sectie D. Voorzitter: Draaijer.		
Nederlandsch.	Varenhorst,	Draaijer.
	Hondius,	Timmerman.
Fransch,	Hondius,	Timmermans.
	Varenhorst,	Rijk.
Engelsch,	Meijer,	Timmerman.
	Muntinga,	Draaijer.
Duitsch,	Muntinga,	Rijk.
	Meijer,	Timmerman.
Sectie E (voor beide afdeelingen).		
Hand- en lijnteekenen,	den Hertog.	
	Lampe.	

Voor het examen meldden zich aan 161 candidaten, waarvan 16 van de hoogere burgerschool te Delft; 53 van de hoogere burgerschool aan het Bleijenburg te 's Gravenhage; 65 van de hoogere burgerschool aan de Stadhouderslaan te 's Gravenhage; 25 van de hoogere burgerschool te Leiden, 2 extranei. *)

Hiervan werden 81 candidaten, nl. 16 van Delft, 20 van 's Gravenhage (Bleijenburg), 31 van 's Gravenhage (Stadhouderslaan), 13 van Leiden en 1 extraneus gebracht bij de eerste afdeeling der Commissie, en 80 candidaten, nl. 33 van 's Gravenhage (Bleijenburg), 34 van 's Gravenhage (Stadhouderslaan), 12 van Leiden en 1 extraneus bij de tweede afdeeling.

De candidaten van de eerste afdeeling werden in 6 groepen van 12 en 1 groep van 9; die van de tweede afdeeling in 6 groepen van 12 en één groep van 8 candidaten verdeeld.

De candidaten van de eerste afdeeling hadden de nummers 1—81, die van de tweede afdeeling de nummers 82—161.

De opgaven voor het schriftelijk werk, door deze Commissie ter bevoegder plaatse in te dienen, werden vastgesteld in de vergadering van 28 April. Toen werd tevens bepaald, dat de beoordeeling van het schriftelijk werk, door de candidaten ingeleverd, zou geschieden op de volgende wijze:

de beide eerste examinatoren in de twee afdeelingen voor elk vak, waarin schriftelijk werk opgegeven wordt, zouden, onafhankelijk van elkander, hun oordeel in een cijfer uitdrukken; alleen in de wiskunde zou dit gedaan worden door de beide examinatoren in iedere afdeeling. Daarna zou uit die beide cijfers één eindcijfer, na mondeling overleg tusschen de eerste en tweede examinatoren, voor elk vak vastgesteld worden.

Dit laatste geschiedde voor de nummers 1—41 en 82—121 in de vergadering van 7 Juli en voor de nummers 42—81 en 122—161 in de vergadering van 14 Juli, nadat van den Minister van Binnenlandsche Zaken toestemming voor het houden van eene extra vergadering voor dit doel verkregen was. Te gelijker tijd werden in deze vergaderingen de vrijstellingen van het mondeling examen voor de zeven vakken, waarin deze verleend kunnen worden, opgemaakt.

Vijf candidaten hadden het schriftelijk examen, wegens ziekte, niet geheel kunnen meemaken; een hunner overleed bij den aanvang van de mondelinge examens, waardoor het aantal candidaten daalde tot 160. Aan de vier anderen werd tijdens het mondeling examen de gelegenheid gegeven het ontbre-

*) Omtrent deze extranei moet worden opgemerkt, dat de één toehoorder was in de 5de klasse van de hoogere burgerschool aan het Bleijenburg en de ander in de 5de klasse van de hoogere burgerschool aan de Stadhouderslaan te 's Gravenhage.

kende deel van hun schriftelijk werk te maken, waartoe nieuwe opgaven door de Commissie samengesteld werden, t. w. voor allen in geschiedenis en voor één kunner bovendien in beschrijvende meetkunde, mechanica en handteekenen.

Het aantal der verleende vrijstellingen voor de mondelinge examens in de verschillende vakken wordt in de volgende tabellen medegedeeld.

VAK.	Eerste afdeeling.	Tweede afdeeling.
Wiskunde	42	33
Werktuigkunde . . .	43	39
Natuurkunde	48	52
Scheikunde	35	43
Geschiedenis.	27	35
Aardrijkskunde. . . .	36	41
Boekhouden	47	51
Totaal . . .	278	294

B.

22 candidaten kregen geene vrijstelling;
9 „ „ vrijstelling voor 1 vak.
23 „ „ „ „ 2 vakken.
18 „ „ „ „ 3 „
31 „ „ „ „ 4 „
26 „ „ „ „ 5 „
9 „ „ „ „ 6 „
22 „ „ „ „ 7 „

De vrijstellingen en de cijfers voor de vakken, waarin een candidaat vrijstelling gekregen had, werden hem zoo spoedig mogelijk na de hiervoor gemelde vergaderingen van 7 en 14 Juli medegedeeld; dit geschiedde mondeling aan elke van de 4 hoogere burgerscholen door een der commissieleden.

Door 2 candidaten werd gebruik gemaakt van hun recht om, niettegenstaande ze in een vak vrijstelling hadden (de één in natuurkunde, de andere in scheikunde) toch mondeling examen in dit vak af te leggen.

Het mondeling examen, dat voor iedere groep drie dagen duurde, begon Maandag 16 Juli en eindigde Woensdag 8 Augustus.

Iedere candidaat, voor zoover hem geene vrijstelling toegekend was, werd geëxamineerd in:

Wiskunde	1 uur.
Werktuigkunde	¼ „
Kosmographie	¼ „
Natuurkunde	½ „
Scheikunde	½ „
Plant- en dierkunde	½ „
Staatswetenschappen	40 min.
Boekhouden	20 „
Aardrijkskunde	½ uur.
Geschiedenis	½ „
Ieder der vier talen	½ „

Na afloop van het mondeling examen van telkens twee groepen, door de beide afdeelingen gelijktijdig geëxamineerd, hield de Commissie eene vergadering, waarin over het al of niet toekennen van het diploma beraadslaagd en beslist werd. De uitslag werd daarna onmiddellijk aan de candidaten medegedeeld.

Bij de laatste groep werd door de eerste afdeeling tevens geëxamineerd een candidaat, afkomstig van de hoogere burgerschool te Leeuwarden, die te Leeuwarden zijn schriftelijk examen gedaan had, maar door ernstige ongesteldheid verhinderd was geworden te Sneek mondeling examen voor de Commissie in Friesland af te leggen. De voorzitter der laatstgenoemde Commissie verzocht daarom aan de Commissie in 's Gravenhage dien candidaat in de gelegenheid te stellen mondeling geëxamineerd te worden.

Na overleg met den inspecteur van het middelbaar onderwijs in de provinciën Zuidholland en Friesland, heeft onze Commissie gemeend aan genoemd verzoek te mogen voldoen en heeft zij dien candidaat ingedeeld bij de eerste afdeeling.

De cijfers, door de Commissie in Friesland aan het schriftelijk werk van dezen candidaat toegekend, werden door onze Commissie overgenomen en dus eveneens zijne vrijstellingen. Deze vrijstellingen, die hier afzonderlijk vermeld worden omdat ze in de reeds vermelde tabellen niet zijn medegerekend, waren verleend voor: mondeling examen in wiskunde, natuurkunde, scheikunde, aardrijkskunde en boekhouden.

De uislag van het examen blijkt uit de volgende tabellen, waarin de candidaat uit Friesland medegerekend is, zoodat het aantal candidaten weer 161 wordt.

	Afdeeling I.	Afdeeling II.	Totaal.
Geslaagd . . .	67	71	138
Niet geslaagd .	14	9	23
Totaal . .	81	80	161

SCHOOL.	Aantal candidaten.	Geslaagd	Niet geslaagd.
Delft	16	10	6
's Gravenhage (Bleijenburg) . .	53	45	8
's Gravenhage (Stadhouderslaan).	64	58	6
Leiden	25	22	3
Extraneï.	2	2	„
Leeuwarden . . .	1	1	„
Totaal . .	161	138	23

Op grond van art. 23, vierde lid, van het algemeen reglement werden afgewezen 15 candidaten, die in 2 groepen een onvoldoend eindcijfer hadden verkregen; de andere 8 niet-geslaagden werden, na beraadslaging en stemming, afgewezen.

Van de 23 niet-geslaagde candidaten hadden vrijstelling voor:

Wiskunde	3	candidaten.
Natuurkunde	1	candidaat.
Werktuigkunde	1	„
Scheikunde	1	„
Aardrijkskunde	4	candidaten.
Boekhouden	3	„
Geene vrijstelling hadden	13	„

VAK.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer										Onvoldoende.	Voldoende.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Wiskunde	„	„	3	15	34	49	39	18	3	„	18	143
Werktuigkunde . .	„	1	6	23	28	36	33	19	10	5	30	131
Natuurkunde . . .	„	1	5	14	15	37	44	33	10	2	20	141
Scheikunde. . . .	„	„	5	27	33	43	31	15	7	„	32	129
Plant- en dierkunde.	„	2	4	22	33	23	28	26	10	8	28	133
Cosmographie . . .	„	1	5	14	25	36	39	25	14	2	20	141
Staatsinrichting . .	„	1	19	18	14	34	27	29	15	4	38	123
Staathuishoudkunde.	„	„	5	24	36	28	28	21	17	2	29	132
Aardrijkskunde . .	„	„	3	14	22	84	34	4	„	„	17	144
Geschiedenis . . .	„	„	8	21	36	52	25	16	3	„	29	132
Boekhouden . . .	„	„	1	6	4	24	25	50	45	6	7	154
Nederlandsch . . .	„	„	„	24	45	50	34	7	1	„	24	137
Fransch	„	„	4	35	47	45	22	7	1	„	39	122
Engelsch	„	„	5	34	61	37	19	5	„	„	39	122
Hoogduitsch . . .	„	„	10	44	53	36	12	4	2	„	54	107
Handteekenen. . .	„	„	1	11	51	46	29	17	5	1	12	149
Rechtlijnig teekenen	„	„	3	20	25	32	34	37	10	„	23	138

GROEPEN VAN VAKKEN.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer:										Onvoldoende.	Voldoende.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
A	„	„	3	16	30	48	41	19	4	„	19	142
B	„	„	1	18	20	53	40	25	4	„	19	142
C	„	„	„	9	24	62	49	17	„	„	9	152
D	„	„	2	24	67	49	15	4	„	„	26	135
E	„	„	1	7	41	47	44	18	3	„	8	153

De namen der geslaagde candidaten zijn de volgende:

van de hoogere burgerschool te Delft:

Anton Bakker, geboren te Delft 4 Januari 1886;
Lodewijk Marius van den Berg, geboren te Batavia 31 October 1886;
Stephen Rudolf Gonggrijp, geboren te Soekaboemi 10 Mei 1888;
Nico Adriaan Hanemaaijer, geboren te Delft 4 December 1887;
Lifert van der Klip, geboren te Delft 14 Mei 1887;
Willem Lans, geboren te Delft 20 Mei 1887;
Cornelis Gerardus Riem, geboren te Delft 1 October 1889;
Johannes Guillaume van de Siepkamp, geboren te Delft 13 Juni 1888;
Hermanus Johannes Struyk, geboren te Delft 28 April 1887;
Eugène Johan van Thiel, geboren te Padang 31 December 1887;

van de hoogere burgerschool te 's Gravenhage (aan het Bleijenburg):

Dora Regina Estella Belinfante, geboren te 's Gravenhage 23 Januari 1886;
Hendrik Marie van den Berg, geboren te Utrecht 29 Januari 1888;
Leonard Johannes Antonius Bergansius, geboren te 's Gravenhage 5 Maart 1889;
Gijsbrecht Lucas Geerling de Bosch Kemper, geboren te 's Gravenhage 28 Maart 1889;
Jacob Theodorus Bruyn, geboren te 's Gravenhage 31 Mei 1887;
Carel Roeleman Adolf van Bylandt, geboren te 's Gravenhage 2 Februari 1887;
Louis Joseph Marie Diricks, geboren te Antwerpen 9 Januari 1889;
Guillaume François Nicolas van Doorn, geboren te Wassenaar 22 Juni 1889;
Johannes Duiker, geboren te 's Gravenhage 1 Maart 1890;
Jan Samuel van Drooge, geboren te Batavia 13 Juli 1889;
Jan Dirk Daniël van Drumpt, geboren te Helder 24 Augustus 1886;
Marinus Emelius de Eerens, geboren te Klaten 7 April 1889;
Jacob Marie Engelbregt, geboren te 's Gravenhage 15 Februari 1888;
Frans Florschutz, geboren te Hasselt 13 Juni 1887;
Johannes Jacobus de la Fontaine Schluiter, geboren te 's Gravenhage 15 October 1886;
Antonis Marynus Harthoorn, geboren te Batavia 20 Maart 1889;
Frans Henri Hudig, geboren te St. Martin 3 April 1886;
Jacoba Alida Isbrücker, geboren te 's Gravenhage 19 October 1887;
Gerhardus Johannes Kloezeman, geboren te Zutphen 18 October 1887;
Hendrik Willem van der Lee, geboren te 's Gravenhage 31 Augustus 1888;
Cornelia van Leeuwen, geboren te 's Gravenhage 24 Januari 1889;
Frits Loeb, geboren te 's Gravenhage 10 Juli 1888;
Elisabeth Sara Manson, geboren te Amsterdam 12 Mei 1888;
Estella Johanna Manson, geboren te Amsterdam 2 Mei 1887;
Salomon Lodewijk Manson, geboren te Amsterdam 2 Mei 1887;
Cornelis Johannes van Nieuwenburg, geboren te 's Gravenhage 31 December 1889;
Frederik Justinus Ninck Blok, geboren te 's Gravenhage 24 Juli 1886;
Adriaan Jacobus François Oudendal, geboren te Malang 19 December 1887;
Peter Willem Palte, geboren te Scheveningen 9 Juni 1887;
Joan Quarles van Ufford, geboren te Axel 2 December 1888;
Jan Govert Roosenburg, geboren te 's Gravenhage 23 Mei 1888;
Christiaan Willem van Scheers, geboren te Hellevoetsluis 9 December 1885;
Gerhardus Hendrikus van Senden, geboren te Batavia 3 April 1888;
Willem Steinbuch, geboren te Gombong 29 October 1888;
George Stamm, geboren te 's Gravenhage 19 December 1887;
Wilhelmina Petronella van Stockum, geboren te 's Gravenhage 13 Januari 1887;
François Adrianus Swart, geboren te Schiedam 29 Juni 1886;
Willem Twiss, geboren te 's Hertogenbosch 6 Maart 1887;
Johannes Frederik Vos, geboren te 's Gravenhage 8 Mei 1888;
Hubert Paul van Welderen Rengers, geboren te 's Gravenhage 2 September 1888;
Jacobus Cornelis van Wermeskerken, geboren te 's Gravenhage 11 September 1888;
Alfred de Waart, geboren te 's Gravenhage 12 October 1888;
Jan Gerco Wiebenga, geboren te Soerakarta 20 December 1887;
Karel Hendrik ter Winkel, geboren te 's Gravenhage 7 November 1886;

Hendrik Bernard Ydo, geboren te 's Gravenhage 12 Januari 1888;

van de hoogere burgerschool te 's Gravenhage (Stadhouderslaan):

Aleida Clasina Blink, geboren te Amsterdam 4 April 1888;
Arnoldus Adrianus Brouwers, geboren te Haarlem 6 Juni 1886;
August Christiaan de Bruyn, geboren te Bandjirmasin 24 Maart 1888;
Louis de Bruyn, geboren te Oostvoorn 30 September 1888;
Gerard Anton Calkoen, geboren te Leiden 12 December 1885;
Christiaan Ferdinand Joseph Chaulan, geboren te Wageningen 12 Maart 1886;
François Louis Cayaux, geboren te Roermond 7 December 1888;
Johannes Adrianus Coenraads Nederveen, geboren te Rotterdam 12 Augustus 1886;
George Albert Dagnelie, geboren te 's Gravenhage 30 September 1888;
Henri Cornelis van Deinse, geboren te Ambarawa 11 November 1886;
Johanna Wilhelmina Petronella Drost, geboren te Amsterdam 16 November 1887;
Willem Arnold Dwars, geboren te 's Gravenhage 12 Juni 1888;
Henri Ferguson, geboren te Batavia 9 Augustus 1888;
Catharina Fries, geboren te Terschelling 27 Juni 1888;
Jan van Gennep, geboren te Rotterdam 10 April 1889;
Constant Godefroy, geboren te Tjandi 12 October 1887;
Maximiliaan Hamerster, geboren te Samarang 19 Juni 1887;
Hendrik Jacob Herbig, geboren te Utrecht 4 Maart 1887;
Johannes Jacobus Huisman, geboren te Batavia 28 Augustus 1887;
Wijtze de Jong, geboren te Bergum 19 October 1888;
Anna Maria de Jongh, geboren te Bandoeng 2 Juli 1888;
Teunis Knape, geboren te Brielle 10 October 1887;
Lubbertus Knoppien, geboren te Scheveningen 14 Mei 1889;
Marius Johannes Kruys, geboren te 's Gravenhage 21 December 1887;
Hendrik August Kruytbosch, geboren te Leiden 4 Juni 1889;
Frederik Willem Hendrik Lensvelt, geboren te Rijswijk 7 Maart 1886;
Céline Estèle Berthe Louzada, geboren te Paramaribo 2 November 1888;
Ary Arelis van Marion, geboren te Batavia 25 Mei 1888;
Amond Jean Edmond Mathon, geboren te Venlo 24 December 1889;
Elizabeth Mees, geboren te Rotterdam 13 September 1888;
Johannes Marinus van Nieukerken, geboren te 's Gravenhage 26 Januari 1888;
Gerrit Dirk Willem Nieuwenhuys, geboren te Tondano 24 Februari 1888;
Eduard Hendrik Jan Nusselder, geboren te Kooten 31 Juli 1886;
Alexander Adriaan Obreen, geboren te Oegstgeest 2 Augustus 1889;
Agatha Petronella Olivier, geboren te Samparoea 31 Juli 1889;
Bernard Hendrik Paerels, geboren te Delft 28 Mei 1885;
Pieter Babtiste Valero Qaartero, geboren te Malang 30 Januari 1887;
Charles August van Romondt, geboren te Willemstad (W.-Indië) 11 September 1887;
Herman Adriaan Hubert de Ronde, geboren te Meppel 30 Mei 1887;
Jacobus van der Scheer, geboren te Padang 12 Augustus 1888;
Adriaan Cornelis van de Sande Lacoste, geboren te 's Gravenhage 7 Januari 1888;
Jan Maurits Willem Sanders, geboren te Djember 18 November 1887;
Adriaan Cornelis Slotemaker, geboren te 's Gravenhage 27 September 1888;
Theodorus Laurenz Slinkers, geboren te Cheribon 29 Februari 1888;
Nan Dirk Stam, geboren te den Burg 7 Augustus 1888;
Alexandrina Elisabeth van der Starp, geboren te Maassluis 23 September 1886;
Dina Catharina Maria van Swieten, geboren te 's Gravenhage 7 Februari 1888;
Hendrik Abraham Thesingh, geboren te Utrecht 22 Juli 1887;
Matthijs Jan Jacobus Treur, geboren te Scheveningen 24 April 1888;
Georges Jean Mari van Weel, geboren te Tjiograg 25 April 1887;
Johanna Petronella Emilie van der Weide, geboren te Tirto 7 November 1887;
Antonius Johannes Petrus Welling, geboren te Oudeschoot 1 Juli 1888;
Hendrik van Wely, geboren te 's Gravenhage 1 December 1885;
Helena Johanna Mathilda Westveen, geboren te Helder 13 October 1887;
Willem Benjamin van der Wilde, geboren te Samarang 13 October 1887;
Johan Herman Rudolff van der Willigen, geboren te Breda 8 December 1888;
Hendrik Cato de Wit, geboren te Amboina 28 Augustus 1886;
Pieter Wijn, geboren te 's Gravenhage 1 December 1885;

van de hoogere burgerschool te Leiden:

Albertus Hericus Adriani, geboren te Leiden 16 Februari 1890;
Josephus Maria Aloysius Michel van den Bergh, geboren te Leiden 12 Januari 1889;
Pieter Martinus Boer, geboren te Edam 17 Juni 1888;
Abraham Victor Brouwer, geboren te Soerabaija 17 October 1886;
Willemiena Draaijer, geboren te Dieren 30 April 1889;
Marinus Duyster, geboren te Leiden 24 October 1886;
Simeon Figee, geboren te Batavia 9 September 1888;
Dirk Gaykema, geboren te 's Gravenhage 20 Juli 1888;
Pieter Jan van Kesteren, geboren te 's Gravenhage 21 April 1887;
Marinus Gerardus Albertus Klinkenberg, geboren te Soeterwoude 20 Januari 1888;
Petrus Adrianus Johannes Koot, geboren te Leiden 3 Augustus 1887;
Johannes Marinus de Lange, geboren te Dordrecht 21 November 1888;
Lodewijk Willem Henricus de Leeuw, geboren te Lent 15 September 1889;
Gustaaf Eugenius Victor Lamber Lutjens, geboren te Arnhem 8 Juni 1887;
Johannes Martin, geboren te Leiden 9 November 1886;
Gerrit van Meurs, geboren te Leiden 8 Juni 1889;
Willem Hendrik Ockers, geboren te Timor Koepang 14 Mei 1885;
Auguste Antoine Hubert Oudshoorn, geboren te 's Hertogenbosch 29 Mei 1887;
Emile Perné, geboren te 's Gravenhage 8 November 1887;
Theodoor Johan van Teutem, geboren te Semarang 17 November 1887;
Johannes Martinus Annes van Voorthuysen, geboren te Rotterdam 21 November 1889;
Ewoud Adrianus Vreede, geboren te Hilversum 30 September 1889;

van de hoogere burgerschool te Leeuwarden:

Johannes Zwart, geboren te Gorredijk 13 April 1886;

van geene hoogere burgerscholen:

Johannes van Maaren, geboren te 's Gravenhage 23 Juni 1888;
Hendrik Karel Versteeg, geboren te 's Gravenhage 5 Augustus 1887.

De Commissie neemt de vrijheid onder de aandacht van U H.E.G. de volgende opmerkingen van algemeenen aard te brengen:

Evenals in vorige jaren meent zij ook nu Uwe aandacht erop te moeten vestigen, dat de vacatiën voor de eindexamencommissiën, in vergelijking met andere soortgelijke commissiën, te laag zijn; waar in den regel eene vacatie van f 8 wordt toegekend, is er geen enkele reden het werk van de leden eener eindexamen-commissie met f 6 vergoed te achten. Bovendien is het onbillijk, dat de correctie van het schriftelijk werk, die van de meeste leden buitengewoon veel tijd en inspanning eischt, in het geheel niet gesalariëerd wordt.

Het stelsel, dat bij de vrijstellingen gevolgd moet worden, op grond van art. 18 van het Algemeen Reglement voor de eindexamens der hoogere burgerscholen, acht zij hoogst bedenkelijk, zooals door andere commissiën in vorige jaren ook reeds te kennen gegeven is. Haar bezwaar is vooral gelegen in de bepaling, dat een candidaat, die in een der groepen voor één of meer dan één vak een hoog cijfer behaalt en voor slechts één vak een onvoldoend cijfer, toch in alle vakken van die groep mondeling examen moet doen; terwijl een candidaat, die in één der groepen voor één of meer vakken een 6 behaalt en voor de andere een 5, voor eerstgenoemde vakken wel vrijstellingen krijgt. Een voorbeeld om dit te verduidelijken:

Groep *C*, cand. *x*.:

Aardrijksk.	Geschied.	Boekh.	
8	8	4	géén vrijstelling;

Groep *C*, cand. *ij*.:

Aardrijksk.	Geschied.	Boekh.	
6	6	5	vrijstelling voor aardrijksk. en geschied.

Hoezeer dit systeem ten nadeele van een candidaat kan werken, blijkt bijv. uit een vergelijking van de cijfers van twee candidaten, wier schriftelijke cijfers voor de zooeven genoemde drie vakken waren, resp.:

4	4	8
5	5	8

Eerstbedoelde moest dus mondeling examen in boekhouden doen en zag zijn cijfer voor dit vak teruggebracht tot 6.

De andere candidaat behield zijn 8, ofschoon er volstrekt geen waarborg bestaat, dat zijn kennis van het boekhouden grooter is dan die van eerstbedoelde.

Het komt de Commissie voor, dat een dergelijk stelsel niet gehandhaafd mag blijven. Het herstel van het mondeling examen voor alle candidaten zou te verkiezen zijn, of wèl, het voorschrift zou moeten veranderd worden, bijv. in dezer voege, dat voor alle vakken, waarin het schriftelijk werk wordt getaxeerd door een cijfer, niet lager dan 7, vrijstelling van mondeling examen wordt verleend, onafhankelijk van de cijfers aan de andere vakken toegekend.

Het heeft de Commissie getroffen, dat verscheidene jongelieden, leerlingen van de vierde klasse eener hoogere burgerschool, als extranei met goed gevolg hun eindexamen afgelegd hebben. Ook deze omstandigheid pleit tegen het stelsel der vrijstellingen. Immers een mondeling examen geeft veel meer waarborgen, dat een candidaat over verschillende onderdeelen van een vak geëxamineerd zal worden, dan bij een uitsluitend schriftelijk examen; of met andere woorden: de candidaat, die de lessen niet verder volgt dan in de vierde klasse, zal met de kennis, die hij van een vak gekregen heeft, meer kans van slagen hebben, indien hij het geluk heeft een vrijstelling te krijgen dan indien hij ook mondeling examen moest doen. En het verkrijgen van vrijstelling voor mondeling examen in eenig vak is volstrekt niet uitgesloten, al heeft de candidaat een groot deel van dat vak niet bestudeerd.

Het examen gaf voor enkele vakken aanleiding tot opmerkingen:

Bij het examen in *aardrijkskunde* bleek, dat vele candidaten bij hunne studie van dit vak te weinig van een atlas gebruik gemaakt hadden.

De cijfers, voor het schriftelijk examen in *boekhouden* toegekend, waren over het algemeen zeer hoog. (1)

6	candidaten	kregen	het	cijfer	10
59	,,	,,	,,	,,	9
54	,,	,,	,,	,,	8
21	,,	,,	,,	,,	7
9	,,	,,	,,	,,	6
8	,,	,,	,,	,,	5
3	,,	,,	,,	,,	4

Men zou hieruit de gevolgtrekking kunnen maken, dat de opgaven eenigszins te gemakkelijk waren. Naar het oordeel der Commissie is dit echter niet het geval. Eerder meent zij, dat deze bijzonder goede uitslag hieraan moet worden toegeschreven, dat de opgaven een samenhangend geheel vormden, zoodat bijv. de ééne opgave licht gaf over een moeilijkheid in een andere; verder hieraan, dat bij de beantwoording niet behoefde te blijken, of de candidaten eenige geoefendheid hadden in het rekenen; evenmin, of zij bij de vragen over winst en verlies het „waarom" van hunne antwoorden konden geven. Dat de schriftelijke vragen te eenzijdig gekozen waren, wordt bevestigd door het feit, dat de groote meerderheid (36 van de 39) van de candidaten, die, niettegenstaande hun hoog cijfer voor het schriftelijk examen, toch mondeling geëxamineerd moesten worden, ten gevolge daarvan een lager eindcijfer kregen. Het komt daarom de Commissie wenschelijk voor, dat, als het verleenen van vrijstellingen ook voor boekhouden gehandhaafd blijft, bij het schriftelijk werk aan meer onderdeelen van het vak aandacht geschonken wordt.

Het schriftelijk werk voor het *Nederlandsch* van de meeste candidaten was niet onbevredigend. Grove stijl- en taalfouten kwamen slechts bij uitzondering voor; de punctuatie liet over het algemeen veel te wenschen over. Het mondeling examen in dit vak bewees, dat, al hadden vele candidaten zich ernstig voor dit gedeelte van het examen voorbereid, verscheidene andere zich niet voldoende op de hoogte gesteld hadden van de hoofdzaken van de geschiedenis der letterkunde in de negentiende eeuw en dat ook velen van dezen weinig en dat weinige nog hoogst oppervlakkig gelezen hadden.

De onderwerpen voor het schriftelijk werk voor het *Fransch* lagen, behalve één er van (ce n'est pas le succès qui importe, c'est l'effort), binnen het bereik der candidaten; wel kwamen in verscheidene opstellen een groot aantal fouten voor. Bij het mondeling examen in dit vak bleek, dat vele candidaten beslist te weinig gelezen hadden, dikwijls niet meer dan wat in de klasse met hen behandeld was. Het trof de Commissie, dat er candidaten waren, die beweerden een tijdvak van de geschiedenis der letterkunde bestudeerd te hebben, terwijl ze van dit tijdvak niet meer dan één of zelfs geen enkel letterkundig product gelezen hadden; hun kennis bepaalde zich dan tot eenige namen en jaartallen en tot het napraten van een of ander handboekje.

Het schriftelijk werk voor het *Engelsch* bestond uit het in proza overbrengen van een gedicht. Bijna alle candidaten ver-

(1) In deze opgave is medegeteld de van de Friesche Commissie overgenomen candidaat.

richtten deze opgave, die ze niet verwacht hadden, door gebruik te maken van dezelfde woorden en uitdrukkingen, die in het gedicht voorkwamen, zoodat, hadden de examinatoren hunne eischen niet matig gesteld, aan slechts enkele candidaten een niet-onvoldoend cijfer voor dit schriftelijk werk zou zijn toegekend. Hoe weinig betrouwbaren grond dit werk opleverde voor de beoordeeling van de kennis der taal en het gebruik daarvan, bleek zeer duidelijk bij het mondeling examen, waarbij aan zeer velen, die voor hun schriftelijk werk het cijfer 5 of een hooger cijfer dan 5 gekregen hadden, een lager cijfer voor hunne taalkennis gegeven moest worden. Mocht dus later voor deze of voor een andere taal weer een dergelijke opgave gesteld worden, dan zou het zeker gewenscht zijn daarbij duidelijk den eisch te omschrijven, dat de inhoud van het gedicht door de candidaten met hun eigen woorden weergegeven worden moet.

Bij het mondeling examen in dit vak trof de Commissie een dergelijk verschijnsel, als reeds bij het Fransch opgemerkt werd, nl.: dat vele candidaten een zeer gebrekkige kennis hadden van het tijdvak uit de letterkunde, dat zij beweerden bestudeerd te hebben; ook bij het Engelsch bestond vaak die kennis uit niet veel meer dan het kunnen noemen van enkele schrijvers, zonder dat van dezen iets gelezen was.

Het examen in *handteekenen* was, voor zoover het eerste gedeelte (het maken van een teekening naar een pleistermodel) betreft, zeer bevredigend; slechts een klein gedeelte der candidaten had onvoldoende gewerkt.

Het bevreemdde de Commissie, dat aan de candidaten van één school niet éénzelfde pleistermodel, maar verschillende pleistermodellen, die bovendien van ongelijke moeilijkheid waren, opgegeven waren; dit maakte de beoordeeling moeilijk. Het aanwijzen van één model, zooals het bij het tweede gedeelte (het teekenen van een plaatmodel) het geval is, schijnt daarom ook voor het eerste gedeelte zeer gewenscht.

Bij de opgave voor het lijnteekenen was het verband der drie projectiën onderling door vele candidaten niet begrepen. Onzuivere bewerking kwam vrij veel voor, wat voor een groot gedeelte te wijten was aan de ingeschreven maten, die niet door drie deelbaar waren.

De Commissie acht het een aangenamen plicht U H.E.G. haren dank te betuigen voor het in haar gestelde vertrouwen.

C. J. J. Ninck Blok,
Voorzitter.

N. Japikse,
Secretaris.

B. *Zuidelijke Commissie.*

Aan den Commissaris
der Koningin in de provincie Zuidholland.

De Commissie, bij Uwe beschikking van 17 Maart 1906, A, nº. 378/1, (4de afdeeling), belast met het afnemen van het eindexamen voor de hoogere burgerscholen met 5-jarigen cursus in Zuidholland (Zuidelijke Commissie), heeft de eer U H.E.G. hierbij het in art. 67 der wet op het middelbaar onderwijs van haar verlangde verslag harer werkzaamheden aan te bieden.

Op 7 April 1906 hield de Commissie hare eerste vergadering in het gebouw der hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus aan de Kortenaerstraat te Rotterdam.

De vergadering koos tot haar ondervoorzitter den heer dr. A. van Oven, tot haren secretaris den heer C. Krediet. Daarna ging zij over tot het vormen van sub-commissiën, terwijl tevens werd vastgesteld, welke leden van iedere der afdeelingen zouden fungeeren als eerste en welke als tweede examinator in de verschillende vakken. Dit geschiedde als volgt:

Sub-commissie.	Afdeeling.	Leden.	Voorzitter.	Secretaris.
A	1	van Oven, Laribij, Krediet, Hulshof.	van Oven	Laribij
	2	Piets, de Jongh van Arkel, Vaes, Geest.		
B	1	Hulshof, Krediet, Raabe, Hiebendaal.	Hiebendaal	Steenhuis
	2	Geest, Vaes, Birnie, Steenhuis.		
C	1	Hoogstra, Mink, Feenstra, van Hoof.	Hoogstra	Feenstra
	2	Kunst, van der Most, Eigeman, van der Bruyn.		
D	1	de Raaf, Melsen, Petermeijer, van der Voort.	van Westrienen	v. d. Voort
	2	Hazelhof, Leeman, van Westrienen, van Dam.		
E	—	Tempelmans Plat, Fast.		

V A K.	1ste afdeeling. 1ste examinator.	1ste afdeeling. 2de examinator.	2de afdeeling. 1ste examinator.	2de afdeeling. 2de examinator.
Wiskunde	van Oven	Laribij	Piets	de Jongh van Arkel
Werktuigkunde	Laribij	van Oven	de Jongh van Arkel	Piets
Natuurkunde	Krediet	Hulshof	Vaes	Geest
Scheikunde	Hulshof	Krediet	Geest	Vaes
Plant- en dierk.	Raabe	Hiebendaal	Birnie	Steenhuis
Cosmographie	Hiebendaal	Raabe	Steenhuis	Birnie
Staatsinrichting	Krediet	Hulshof	Eigeman	Vaes
Staathuishoudk.	Feenstra	van Hoof	van der Bruyn	van der Bruyn
Aardrijkskunde	Mink	Hoogstra	van der Most	Kunst
Geschiedenis	Hoogstra	Mink	van der Bruyn	van der Most
Boekhouden	van Hoof	Feenstra	Hazelhof	Eigeman
Nederlandsch	de Raaf	van der Voort	Leeman	van Westrienen
Fransch	Melsen	Petermeijer	van Dam	van Dam
Engelsch	van der Voort	de Raaf	van Westrienen	Leeman
Hoogduitsch	Petermeijer	Melsen	Tempelmans Plat	Hazelhof
Handteekenen	Tempelmans Plat	Fast	Fast	Fast
Lijnteekenen	Fast	Tempelmans Plat	Tempelmans Plat	Tempelmans Plat

In dezelfde vergadering werd bepaald de duur van het mondeling onderzoek in ieder vak en voor elken candidaat, nl.:

Wiskunde	1 uur.
Werktuigkunde	20 minuten.
Natuurkunde	25 „
Scheikunde	30 „
Plant- en dierkunde	30 „
Cosmographie	15 „
Staatsinrichting	20 „
Staathuishoudkunde	20 „
Aardrijkskunde	30 „
Geschiedenis	30 „
Boekhouden	20 „
Nederlandsche taal	30 „
Engelsche „	30 „
Fransche „	30 „
Hoogduitsche „	30 „

Elke twee examinatoren hebben aldus 1 uur voor iederen candidaat, terwijl het geheele mondelinge examen voor elken candidaat hoogstens 7 uur duurt.

In deze eerste vergadering was reeds aanwezig de heer de Jongh van Arkel, die, volgens Uwe beschikking van 3 April 1906, A, n°. 626/1, (4de afdeeling), in de plaats was getreden van den heer W. Massink, leeraar te Leiden.

In de volgende vergadering, die plaats vond op 28 April, werd het aan den inspecteur van het middelbaar onderwijs in te zenden schriftelijk werk besproken en vastgesteld. Tevens werd toen besloten het mondeling examen te doen aanvangen op Maandag 16 Juli. De vergadering besloot den voorzitter te machtigen aan den Minister van Binnenlandsche Zaken aan te vragen de vaststelling van de cijfers voor het schriftelijk werk der candidaten te verrichten in twee vergaderingen, en deze alsdan te stellen op Zaterdagen 7 en 14 Juli. Na iedere vergadering zouden de verkregen vrijstellingen aan de candidaten worden medegedeeld. Deze machtiging is den voorzitter geworden bij schrijven van 9 Mei 1906, n°. 7141, afdeeling onderwijs.

Het aantal behaalde vrijstellingen is als volgt:

Wiskunde	65
Werktuigkunde	49
Natuurkunde	55
Scheikunde	72
Aardrijkskunde	62
Geschiedenis	64
Boekhouden	78

Hierbij dient opgemerkt te worden, dat, wegens ongesteldheid tijdens het schriftelijk examen, een paar candidaten later in enkele vakken schriftelijk examen hebben gedaan, onder toezicht van de leden van groep E, en dat de verkregen vrijstellingen in vorenstaande opgave begrepen zijn.

Het mondeling examen van de candidaten, waarvan drie zich terugtrokken, is geschied in 7 ploegen en duurde van 16 Juli tot en met 8 Augustus. Na afloop van het examen van iedere groep werd, volgens art. 23 van het Koninklijk besluit van 27 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 190), eene vergadering der Commissie gehouden, in welke de uitslag werd vastgesteld. Zij werd den candidaten, onder overlegging van eene lijst der door hen voor iedere afdeeling en voor ieder vak behaalde cijfers, medegedeeld, met uitreiking van een getuigschrift aan de geslaagden.

De uitslag van het geheele examen is de volgende:

Candidaten, afkomstig van:	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.
de H. B. S. te Rotterdam.	39	30	9
„ „ „ Schiedam .	16	14	2
„ „ „ Gouda . . .	30	24	6
„ „ „ Gorinchem	6	5	1
„ „ „ Dordrecht .	19	19	„
„ Chr. „ „ Rotterdam.	4	2	2
geene „	32	25	7
Totaal	146	119	27

De namen der geslaagden zijn in de volgende tabel opgenomen:

A. Van de hoogere burgerschool te Rotterdam:

Visman, Frans Herman, geboren te Olehleh 25 November 1888;

Vaandrager, Willem Bastiaan, geboren te Rotterdam 27 Juni 1886;

Burgdorffer, Michel Lodewijk, geboren te Padang 10 Juni 1887;

Ravesteyn, Sijbold van, geboren te Rotterdam 18 Februari 1889;

Copper, Willebrordus Bonifacius, geboren te Rotterdam 12 September 1885;

Bruyn, Cornelis de, geboren te Overschie 2 April 1889;

Hartogs, Isaac, geboren te Rotterdam 23 November 1888;

Landsman, Willem, geboren te Rotterdam 6 April 1889;

Rijkens, Paul Carl, geboren te Rotterdam 14 September 1888;

Schuyt, Johan van der, geboren te Rotterdam 5 April 1888;

Hoboken, Anthony van, geboren te Rotterdam 23 Maart 1887;

Dorsser, Stephanus Cornelis van, geboren te Rotterdam 7 Maart 1889;

Ameringen, Betsy van, geboren te Amsterdam 9 September 1887;

Waale, Johanna Jacoba, geboren te Neuzen 20 Maart 1887;

Voogt, Johannes Gerard de, geboren te Rotterdam 11 Juli 1888;

Luyten, Frans Gerard, geboren te Rotterdam 16 Mei 1889;

Ruychaver, Martinus Jan, geboren te Rotterdam 30 October 1888;

Kleyn van Willigen, François Cornelis, geboren te Rotterdam 10 Februari 1889;

Klijn, Jacob, geboren te Terschelling 11 November 1888;

Verhagen, Otto, geboren te Drumpt 19 Augustus 1885;

Tjebbes, Pieter Mello, geboren te Rotterdam 5 Maart 1888;

Kuntze, Harry Theodoor Wilhelm Carl, geboren te Hildesheim 3 Februari 1889;

Mok, Elias, geboren te Rotterdam 16 September 1885;

Vorster, Pieter, geboren te Steenwijk 5 Mei 1887;

Icke, Abraham, geboren te Rotterdam 24 Januari 1888;

Aalen, Johannes van, geboren te Gorinchem 21 Mei 1887;

Lautenbach, Berend Broer, geboren te Utrecht 2 November 1887;

Meeteren, Dirk van, geboren te Assen 29 November 1883;

Poortman, Adriaan Willem, geboren te Rotterdam 3 Januari 1887;

Polak, Morris, geboren te Rotterdam 20 October 1888.

B. Van de hoogere burgerschool te Schiedam:

Marle, Johanna Amalia van, geboren te Rotterdam 2 Juli 1888;

Backer, Frans Hendrik, geboren te Schiedam 18 December 1886;

Gabel, Adriaan, geboren te Schiedam 13 Januari 1888;
Witkamp, Jan, geboren te Schiedam 16 April 1887;
Lechner, Christiaan Sigismund, geboren te Schiedam 27 April 1889;
Rhijn, Jacobus Cornelis van, geboren te Schiedam 29 Juli 1888;
Hees, Jacobus Franciscus van, geboren te Delft 7 Januari 1887;
Bubberman, Cornelis, geboren te Schiedam 8 Mei 1888;
Rijn, Dirk Johannes van, geboren te Lichtevoorde 3 Januari 1889;
Velden, Cornelis August van der, geboren te Buitenpost 13 September 1888;
Vorenburg, Laurens Jan, geboren te Schiedam 9 Januari 1889;
Vlies, Elisabeth van der, geboren te Schiedam 17 November 1889;
Vries, Elisabeth de, geboren te Schiedam 8 October 1887;
Poortman, Elisabeth Klazine, geboren te IJsselmonde 14 Februari 1888.

C. Van de hoogere burgerschool te Gouda:

Blokland, Emile Eugène van, geboren te Batavia 16 Juni 1883;
Mirandolle, Jean François, geboren te Nieuwe Niedorp 20 Maart 1888;
Jong, Jan Cornelis de, geboren te Moordrecht 18 October 1886;
Musaph, Jacob, geboren te Christborg (O. Pruissen) 3 Augustus 1882;
Boonzaaijer, Cornelis Pieter, geboren te Bodegraven 15 September 1887;
Haersolte, Henri Johan Dignus van, geboren te Rotterdam 8 Februari 1888;
Cats, Aron, geboren te Gouda 16 Maart 1889;
Froger, Willem Anthonie, geboren te den Haag 12 Maart 1887;
Trijbits, Anna, geboren te Gouda 20 Juli 1886;
Oskam, Dirk Adrianus, geboren te Bergambacht 9 Juni 1887;
Muiswinkel, Michiel van, geboren te Bodegraven 5 Juli 1887;
Hoogstra, Jan Sjoerd, geboren te Zetten 29 Juni 1886;
Want, Gerrit Frederik van der, geboren te Gouda 31 October 1887;
Spruyt, Bartholomeus, geboren te Gouda 2 November 1887;
Torren, Kors van der, geboren te Zevenhuizen 28 Mei 1887;
Torren, Lydia Catharina Sophia Wilhelmina van der, geboren te Zevenhuizen 12 Maart 1889;
Kropman, Gijsbertus Cornelis Johannes Dominicus, geboren te Gouda 5 October 1887;
Mink, Jentje de, geboren te Gouda 9 December 1886;
Eikelenboom, Jacobus, geboren te Bodegraven 4 October 1887;
Dessing, Jacques Cornelis, geboren te Gouda 25 December 1887;
Keus, Leendert, geboren te Toebang (residentie Rembang) 1 Juni 1886;
Beer, Mozes de, geboren te Zwammerdam 16 Mei 1888;
Knaud, Jules, geboren te Malang 3 September 1884;
Samson, Izak, geboren te Gouda 9 Augustus 1887.

D. Van de hoogere burgerschool te Gorinchem:

Munk, Nicolaas, geboren te Gorinchem 1 October 1889;
Prins, Hendrik Jacobus, geboren te Zaandam 18 Mei 1889;
Nierhoff, Arnoldus, geboren te Gorinchem 14 Juni 1888;
Bakker, Gerard Karel Willem, geboren te Gorinchem 15 April 1889;
Steenis, Pieter Bastiaan van, geboren te Noordeloos 5 Januari 1888;

E. Van de hoogere burgerschool te Dordrecht:

Buuren, Christiaan Gerrit van, geboren te Dordrecht 9 Maart 1888;
Kleyn, Filippus Adrianus Gerardus, geboren te Dordrecht 8 November 1888;
Thoorn, Johanna Maria van der, geboren te Leeuwarden 16 November 1888;
Barts, Albertus Johannes, geboren te Dordrecht 19 Februari 1888;
Leeuwenburgh, Pieter, geboren te Mijnsheerenland 21 Februari 1888;
Mijs, Arie, geboren te Ooltgensplaat 29 September 1887;
Nelemans, Pieter Johannes, geboren te Zevenbergen 23 Juni 1887;
Schraver, Jan, geboren te Helder 27 April 1889;
Croin, Eduard Gustaaf Eugène, geboren te Dordrecht 8 Juli 1888;
Smit, Jan Cornelis Leonardus, geboren te Kinderdijk 19 November 1888;
Buisman, Pieter Henri, geboren te Winsum 12 April 1888;
Kok, Frederik Marinus, geboren te Oud-Beijerland 4 Februari 1888;
Drimmelen, Benjamin van, geboren te Klundert 11 December 1886;
Wijs, Christiaan de, geboren te Buitenpost 27 Februari 1888;
Hetterschij, Cornelis Wilhelmus Gualtherius, geboren te Alblasserdam 29 Mei 1887;
Kooreman, Elias Jilles, geboren te Doesburg 10 Januari 1886;
Boerman, Willem Everhard, geboren te Arnhem 27 Mei 1888;
Hoogeveen, Henri Johan Marie, geboren te Giessendam 6 October 1886;
Versteeg, Hendrik, geboren te Hardinxveld 7 Augustus 1888.

F. Van de Christel. hoogere burgerschool te Rotterdam:

Velden, Leendert Antonie van der, geboren te Schiedam 6 Juni 1889;
Willebrand, Dirk, geboren te Rotterdam 20 Maart 1888.

G. Van geene hoogere burgerschool:

Fade-Schaeffer, Willem Frederik, geboren te Gorinchem 6 October 1884;
Vader, Jacobus Pieter, geboren te Zwijndrecht 29 Januari 1885;
Pernis, Henri Charles Marie, geboren te Amsterdam 6 December 1884;
Limborgh, Jan Willem van, geboren te Sitobondo 5 September 1885;
Kempees, Janna Margaretha, geboren te Amsterdam 12 Februari 1888;
Wijsman, Johannes, geboren te Nieuwer-Amstel 23 Juli 1888;
Tijmstra, Sijbren, geboren te Amsterdam 13 November 1888;
Spronk jr., Nicolaas Adrianus, geboren te Rotterdam 18 September 1886;
Düsterbeck, Ernst, geboren te Leiden 29 December 1885;
Spoon, Jan, geboren te Nieuwe Helvoet 5 September 1885;
Leeuw, David de, geboren te den Haag 3 April 1888;
Naessens, Louis Charles Willem, geboren te Soerabaija 10 Mei 1888;
Everts, Johanna Henriette, geboren te Groningen 29 Augustus 1888;
Mathon, Willem Edward, geboren te Breda 13 September 1889;
Winkel, Pieter Willem te, geboren te Groningen 27 Mei 1884;

Nijenhuis, Gerard Floris, geboren te Rotterdam 17 Juni 1887;
Goslings, Jan Frederik Willem Lodewijk, geboren te den Haag 27 Juni 1886;
Koopman, Cornelis, geboren te Nieuwerkerk 24 Juni 1886;
Treffers, Albert, geboren te Oosterhout 27 Januari 1889;
Reeman, Simon Willem, geboren te Meester Cornelis 13 Mei 1889;
Treffers, Willem, geboren te Oosterhout 13 Juli 1887;
Brederode, Otto, geboren te Djocjocarta 7 October 1887;
Teeuwisse, Henricus Theodorus, geboren te den Haag 15 Juli 1880;
Tijssen, J , geboren te Alkmaar 17 Maart 1881;
Pieters, Paul Charles, geboren te Staens (bij Parijs) 29 April 1885.

Het aantal malen, dat de cijfers 1—10 zijn toegekend geworden, zoowel voor ieder vak afzonderlijk, als voor iedere groep, is opgegeven in de volgende tabel.

	Toegekende cijfers:										Onvoldoende.	Voldoende.	Gemiddelde.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
Wiskunde . .	„	„	9	17	32	33	37	15	2	1	26	120	5,89
Mechanica . .	„	„	15	22	38	40	16	5	9	1	37	109	5,45
Groep A. . .	„	„	7	20	37	35	30	14	2	1	27	119	
Natuurkunde.	„	„	23	18	34	38	20	11	2	„	41	105	5,38
Scheikunde . .	„	„	6	6	25	56	30	14	9	„	12	134	6,21
Plant- en dierk.	„	„	6	11	24	44	32	20	9	„	17	129	6,24
Cosmographie .	„	2	8	31	41	35	23	4	2	„	41	105	5,29
Groep B. . .	„	„	4	15	43	48	27	8	1	„	19	127	
Staatsinrichting	„	3	20	24	28	29	25	15	1	1	47	99	5,42
Staathuishoudk.	„	9	13	40	28	21	19	14	1	1	62	84	5,12
Aardrijkskunde	1	1	8	19	19	55	30	10	3	„	29	117	5,72
Geschiedenis .	„	3	12	19	22	46	32	6	4	2	34	112	5,70
Boekhouden .	„	1	8	11	11	21	37	46	10	1	20	126	6,70
Groep C. . .	„	1	6	16	31	53	33	4	2	„	23	123	
Nederlandsch .	„	„	6	18	43	31	29	17	1	1	24	122	5,81
Fransch . . .	„	1	„	8	31	48	33	20	4	1	9	137	6,27
Engelsch. . .	„	„	3	22	50	45	24	2	„	„	25	121	5,49
Hoogduitsch .	„	3	8	17	31	46	20	16	3	2	28	118	5,78
Groep D. . .	„	„	3	12	44	54	30	3	„	„	15	131	
Handteekenen.	„	„	3	19	46	39	31	8	„	„	22	124	5,68
Rechtl. teek. .	„	„	5	14	36	56	27	8	„	„	19	127	5,75
Groep E. . .	„	„	2	12	49	51	28	4	„	„	14	132	
Totaal der vakken .	1	23	153	316	539	683	465	231	60	11	493	1989	5,77
Totaal der groepen.	„	1	22	75	204	241	148	33	5	1	98	632	

De Commissie neemt beleefd de vrijheid, de volgende opmerkingen aan haar verslag toe te voegen.

Het berekenen van groepcijfers met behulp van zoogenaamde waarde-coëfficiënten is niet toegepast. De verkregen eindcijfers in de verschillende vakken zijn over het algemeen cijfers, die door middeling en afronding, in verband met den indruk, dien de candidaat heeft achtergelaten, zijn verkregen en het is daarom niet wenschelijk de groepcijfers op andere wijze vast te stellen.

De vrijstellingen gaven geen aanleiding tot bekorting van het examen.

De Commissie is van oordeel, dat de tijd is aangebroken om de vergoeding van de leden te herzien; want de belooning van f 6 per dag voor 5 uur examineeren en het nazien van het schriftelijk werk is niet meer in overeenstemming met de belooningen, aan dergelijke gewichtige werkzaamheden verbonden. Ook is het wenschelijk dat den secretaris, vooral bij eene dubbele Commissie, eene geldelijke tegemoetkoming wordt uitgekeerd voor de vele werkzaamheden aan het secretariaat verbonden. De Commissie kan er niet ernstig genoeg op wijzen, dat alleen eene goede belooning voor de gewichtige bezigheden haar toevertrouwd, de oorzaak moet zijn voor het *met genoegen* aanvaarden van de taak, aan ieder opgelegd. In de tegenwoordige omstandigheden is het lidmaatschap der examen-commissie een post van vertrouwen, dien men noode, doch ambtshalve aanvaardt.

Enkele vakken gaven aanleiding tot bijzondere opmerkingen:

Staatswetenschappen. Het onderzoek gaf geen gunstige resultaten, vooral wat de extraneï betreft. Menigmaal bleek een candidaat geen inzicht te hebben in de belangrijke vraagstukken omtrent munt-, crediet- en bankwezen. Al was de feitenkennis meermalen voldoende, eene uiteenzetting van economische toestanden liet veel te wenschen over.

Aardrijkskunde. De mondelinge ondervragingen gaven meestal eene lagere beoordeeling dan de schriftelijke; wellicht is de oorzaak hiervan te zoeken in de groepeering der schriftelijke vragen en verdient het aanbeveling de vragen over natuurkundige aardrijkskunde in ééne groep bij elkaar te brengen, afgescheiden van de andere opgaven.

Handteekenen. Het was eene goede gedachte eene keuze te geven tusschen een pleisterornament en eene groep, samengesteld uit eenvoudige voorwerpen van het dagelijksche leven. Slechts 2 van 5 scholen kozen het laatste, aangezien op de hoogere burgerscholen het teekenen naar pleister de hoofdschotel is. Door de opgave van dit jaar zal wellicht aan het teekenen naar eene groep als boven bedoeld is, meer de aandacht geschonken worden.

Wegens het groot aantal extraneï konden de teekeningen niet beoordeeld worden ter plaatse, waar zij gemaakt zijn, tenzij men onbillijk werd tegenover die extraneï. Wellicht dat een imperatief voorschrift in deze wenschelijk is.

Uit het groot aantal onafgewerkte plaatteekeningen bleek, dat het model te ingewikkeld is geweest om in 3 uur behoorlijk afgemaakt te worden.

Rechtlijnig teekenen. De uitvoering liet over het algemeen, vooral wat streep- en streep-punt-lijnen aangaat, te wenschen over. Bij verschillende teekeningen waren zelfs de belangrijke hulplijnen geheel weggelaten.

Het bleek duidelijk, dat verscheidene candidaten niet in staat zijn geweest zich eene goede voorstelling te vormen van het lichaam, in scheeve projectie voorgesteld.

De Commissie brengt U H.E.G. haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Rotterdam, 15 September 1906.

Namens de Commissie:

De voorzitter,
J. Menalda van Schouwenburg.

De Secretaris,
C. Krediet.

Noordholland.

A. *Oostelijke Commissie.*

Aan den Commissaris
der Koningin in de provincie Noordholland.

De Commissie, belast met het afnemen van het eindexamen voor de hoogere burgerscholen in de provincie Noordholland (Oostelijk gedeelte), benoemd bij Uwe beschikking van 17 Maart 1906, heeft de eer U H.E.G., ter voldoening aan art. 67 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* nº. 50), het volgende verslag aan te bieden.

De verschillende vergaderingen werden gehouden in het gebouw der hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Hilversum, alwaar ook de mondelinge examens plaats hadden.

De eerste vergadering werd gehouden op 31 Maart 1906. In deze vergadering werd de tweede ondergeteekende aangewezen tot secretaris, terwijl de heer A. Pelt tot vice-voorzitter werd benoemd, om bij ontstentenis van den voorzitter als zoodanig op te treden.

De voorzitter deelde mede, dat hij getracht heeft eene regeling te ontwerpen, waarbij in deze dubbele Commissie de beide deskundigen voor hetzelfde vak, bij het mondeling examen elkanders assessoren zouden zijn. Het voordeel, aan een dergelijke regeling verbonden, weegt ruimschoots op tegen de ongelijkheid, die kan ontstaan door het grooter aantal examinatoren, welke leerlingen hunner school examineeren. De vergadering was met den voorzitter eens, dat een proef genomen kon worden met deze wijze van examineeren, waarna werd overgegaan tot verdeeling van de leden in twee afdeelingen. De leden van de A-afdeeling werden aangewezen om de candidaten met de oneven nummers, de leden der B-afdeeling om de candidaten met de even nummers te examineeren.

Besloten werd om de eindcijfers der candidaten bij benadering vast te stellen en niet door berekening.

Overeenkomstig het voorschrift van art. 8 van het algemeen reglement, behoorende bij het Koninklijk besluit van 27 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 190), werden beide afdeelingen in 5 sub-commissiën verdeeld.

In de hiervolgende tabel is opgegeven, uit welke voorzitters en leden die sub-commissiën voor beide afdeelingen bestonden, en is ook de verdeeling van de vakken opgenomen.

VAKKEN.	Afdeeling A. (oneven nummers.) Examinatoren (tevens assessor van)	Afdeeling B. (even nummers.) Examinatoren.	Voorzitters der sub-commissiën.
A.			
Stelk. en trigonometrie	J. A. Barrau	Th. van der Waerden	dr. D. Coelingh
Meetk. Beschr. meetk.	dr. D. Coelingh	W. J. Wisselink	
Mechanica	W. Ph. Lindner	dr. G. van Rij	
B.			
Natuurkunde	A. Pelt	dr. J. H. Meerburg	dr. J. C. Costerus
Scheikunde	dr. G. Doijer v. Cleeff	dr. H. Hemmes	
Natuurlijke historie	dr. J. C. Costerus	H. W. M. Roelants	
Cosmographie	W. Ph. Lindner	dr. G. van Rij	
C.			
Staatsinrichting	dr. P. C. M. Bos	A. van der Stempel	L. Kieviet
Staathuishoudkunde		A. K. Castelein	
Aardrijkskunde	J. Rienstra	dr. A. J. d'Ailly	
Geschiedenis	L. Kieviet	S. J. van de Vliet	
Boekhouden	G. de Bruyn	dr. A. Borgeld	P. de Vos jr.
D.		H. de Leeuw	
Nederlandsch	P. de Vos jr.	P. Th. N. Moesveld	
Fransch	J. P. Griss	A. Kolkman	
Engelsch	W. van Doorn		
Hoogduitsch	dr. F. Leviticus		
E.			
Handteekenen	H. J. Horn	G. P. J. Kalemink	H. J. Horn
Rechtlijnig teekenen			

Ook werd op deze vergadering bepaald, dat de tweede vergadering zou worden gehouden op 11 April.

In de tweede vergadering deelde de voorzitter mede, dat er 131 candidaten waren, en wel:

van Amsterdam I 32; van Amsterdam II 36; van Amsterdam III 25; van Zaandam 6; van Hilversum 9 en extraneï 22, welke zouden verdeeld worden in 5 groepen van 22 en een 6de van 21 candidaten, terwijl één candidaat uit Zaandam uitviel door overlijden.

Na deze mededeeling werd de vergadering gesplitst in subcommissiën, welke de opgaven voor het schriftelijk werk bespraken. Deze werden daarna door de Commissie vastgesteld. Alsnog werd op deze vergadering besloten de bespreking van het schriftelijk werk der candidaten n°. 1 tot en met 66 te houden op 30 Juni en der candidaten n°. 67 tot en met 132 op 14 Juli, terwijl op die beide dagen de cijfers voor dat werk zouden worden vastgesteld en de vrijstellingen worden opgemaakt. Op deze beide vergaderingen (30 Juni en 14 Juli) waren niet aanwezig de heeren dr. J. C. Costerus, H. W. M. Roelants, dr. P. C. M. Bos en A. van der Stempel.

Na het vaststellen van de cijfers werd aan de candidaten na afloop der vergadering medegedeeld, voor welke vakken zij vrijstelling hadden bekomen.

In de volgende tabel wordt medegedeeld het aantal vrijstellingen voor de verschillende vakken:

Vakken:	Verleende vrijstellingen:
Wiskunde	79
Mechanica	64
Natuurkunde	64
Scheikunde	61
Geschiedenis	41
Aardrijkskunde	44
Boekhouden	49
Nederlandsche taal	24
Totaal	426

De volgende tabel geeft aan het aantal candidaten, dat van 0 tot 8 vrijstellingen verkreeg.

Aantal candidaten:	Aantal vrijstellingen:
6	8
16	7
14	6
8	5
16	4
13	3
14	2
14	1
25 (1)	0

Het mondeling examen begon op 16 Juli en eindigde op 4 Augustus. Het werd iederen dag gehouden van 8,30 des voormiddags tot 4 uur des namiddags, behalve op Woensdag en Zaterdag, wanneer het te 10,30 eindigde.

Op die dagen werd te 10,30 vergadering der sub-commissiën gehouden tot vaststelling van de cijfers en na afloop hiervan vergadering der geheele Commissie, waarin over de toelating of afwijzing van de candidaten werd beslist.

Van de 132 candidaten legden 127 het geheele examen af.

---

(1) Van deze verwierven 5 het getuigschrift.

De uitslag van het geheele examen was als volgt:

SCHOLEN.	Aantal opgekomen candidaten.	Toegelaten.	Afgewezen.	Niet opgekomen bij het mondeling examen.
Amsterdam 1ste H. B. S.	32	31	1	„
„ 2de H. B. S.	35	31	4	„
„ 3de H. B. S.	24	17	7	„
Zaandam	5	5	„	„
Hilversum	9	6	3	„
Extraneï	21	9	12	„ 1
Totaal. .	126	99	27	1

Eén candidaat van Amsterdam (2de hoogere burgerschool) overleed vóór het schriftelijk examen begon, terwijl één candidaat (extraneus) zich vóór het mondeling examen terugtrok.

In de hiervolgende tabel zijn de namen der geslaagde candidaten opgegeven, met hunne geboorteplaats en datum van geboorte:

Asperen, George Hendricus van, geboren te Amsterdam 8 Februari 1888;
Baanders, Lena, geboren te Amsterdam 27 Februari 1886;
Bastet, Michel Charles, geboren te Amsterdam 12 September 1889;
Bastide, Johannes Petrus la, geboren te Amsterdam 31 Maart 1890;
Bets, Klaas, geboren te Zaandam 2 November 1888;
Beusekom, Willem Isaac, geboren te Zaltbommel 30 September 1886;
Blauwkuip, Hendrik Jan Johannes, geboren te Assendelft 22 October 1887;
Bosch, Hendrik Jacob, geboren te Amsterdam 22 Juni 1888;
Boterhoven de Haan, Willem Fredericus, geboren te Amsterdam 5 December 1887;
Brinkman, Jan Herman, geboren te Amsterdam 13 December 1888;
Briska, Abraham, geboren te Amsterdam 11 November 1885;
Bromberg, Frederik, geboren te Aken 16 Juli 1888;
Bronsing, Andreas Frederik, geboren te Amsterdam 9 Januari 1889;
Bruyn, Philip Rudolph Floris Carel de, geboren te Katwijk-Binnen 19 Augustus 1888;
Bueno de Mesquito, Herman, geboren te Breda 7 Februari 1886;
Bijleveld, Emil Iman Egou, geboren te Overveen 18 September 1886;
Bijvoet, Bernard, geboren te Amsterdam 14 December 1889;
Capellen, Adrianus van, geboren te Amsterdam 1 Mei 1887;
Cleyndert jr., Pieter Cornelis, geboren te Nieuwendam 24 Januari 1889;
Collard, Johanna Wilhelmina Gesiena, geboren te Beek (Limburg) 25 December 1887;
Croockewit, Jan Hendrik, geboren te Amsterdam 14 Juli 1887;
Dalfsen, Jan Willem van, geboren te Amsterdam 9 Maart 1889;
Dam, Samuel van, geboren te Amsterdam 7 Maart 1888;
Delsman, Jan, geboren te Amsterdam 5 Maart 1889;
Disselkoen, Vincent, geboren te Amsterdam 28 Juni 1886;
Dolk, Jaques Martinus Herman, geboren te Utrecht 30 Januari 1888;
Doon, Bernard Marie Johan van, geboren te Gorinchem 19 October 1887;
Douwes, Theodora, geboren te Amsterdam 25 September 1886;
Driel Krol, Johannes Gosuinus Walraven van, geboren te Zantvoort 15 Juni 1885;
Driel, Machiel van, geboren te Amsterdam 6 Januari 1888;
Dubourcq, Willem Christiaan, geboren te Amsterdam 27 September 1885;
Duin, Roelf Everhardus, geboren te Overschie 20 Maart 1888;
Erkelens, Hendrik, geboren te Amsterdam 5 Februari 1889;
Ferman, Alida, geboren te Amsterdam 21 Mei 1886;
Foest, Jan Willem, geboren te Amsterdam 18 September 1889;
Gee, Antonie Leendert Wilhelmus de, geboren te Nieuwer-Amstel 16 Mei 1889;
Giltay, Sofie, geboren te Dordrecht 4 April 1886;
Glas, Frederik Karel, geboren te Lonneker 26 December 1887;
Göbel, Johan, geboren te Wormerveer 11 October 1887;
Groot, Arie Willem de, geboren te Nieuwer-Amstel 18 Februari 1889;
Hamburger, Estella, geboren te Amsterdam 20 Januari 1887;
Harmse, Marie Geertruida, geboren te Amsterdam 10 Januari 1887;
Haver, Johannes Martinus, geboren te Amsterdam 14 Mei 1888;
Heimans, Jacobus, geboren te Amsterdam 29 Mei 1889;
Heyl, Christiaan Leonard, geboren te Purmerend 6 Juli 1887;
Honert, August van den, geboren te Amsterdam 15 October 1886;
Hulsteede, Emilie Jeanne Cathérine Heliodore, geboren te Amsterdam 19 Februari 1889;
Jonge, Piet de, geboren te Amsterdam 21 October 1886;
Jongman, Hendrik Johan Peter, geboren te Amsterdam 24 Augustus 1888;
Kan, Theodorus Louis, geboren te Batavia 29 Juli 1884;
Karssen, Kasper Jan, geboren te Amsterdam 12 December 1886;
Kersch, Jacobus, geboren te Sloten (N.-H.) 11 Maart 1886;
Klerekoper, Jacob, geboren te Amsterdam 1 Januari 1890;
Kok, Willem, geboren te Amsterdam 23 November 1887;
Koning, Willem, geboren te Hengelo (O.) 13 Januari 1889;
Koops, Johanna Geertruida Cornelia, geboren te Helder 27 April 1888;
Kraijenhof van de Leur, Cornelis Geertruijes, geboren te den Haag 16 Augustus 1888;
Kunst, Korstiaan, geboren te Amsterdam 26 Januari 1889;
Langhout, Antonie Johannes, geboren te Amsterdam 7 Juni 1888;
Lobry van Troostenburg de Bruyn, Cornelis Adriaan, geboren te Amsterdam 30 November 1889;
Marle, Dirk Jacobus van, geboren te Wormerveer 5 Augustus 1889;
Mossel, Gustaaf Willem, geboren te Meester Cornelis (Ned.-Indië) 23 October 1887;
Piek, Carl Alexander, geboren te Amsterdam 28 December 1888;
Poppelen, Angelina Maria van, geboren te Zaandam 20 Juli 1886;
Postma, Jacob Johannes, geboren te Amsterdam 20 Juli 1889;
Pouw, Christiaan George, geboren te Amsterdam 20 Juni 1889;
Premsela, Bernard, geboren te Amsterdam 28 September 1889;
Pijnappel, Salomon, geboren te Amsterdam 4 Augustus 1887;
Rebel, Jacobus Louis, geboren te Amsterdam 1 April 1889;
Rittershaus, Paul Gerhard, geboren te Keulen 21 September 1886;

Roessingh van Iterson, Wijbo Marius, geboren te Tilburg 30 Juni 1888;
Roland Holst, Adrianus, geboren te Amsterdam 23 Mei 1888;
Schalkwijk, Karel Ewald, geboren te Tjanda (Java) 15 Februari 1888;
Schamhart, Johan Daniël, geboren te Amsterdam 11 Mei 1888;
Schatte Olivier, Catharinus Marinus van der, geboren te Amsterdam 13 Augustus 1887;
Schiere, Jan, geboren te Zaandam 19 December 1888;
Schook, Hermanus Wilhelmus Johannes Anthonie, geboren te Amsterdam 16 Mei 1888;
Schwab, Roelof Arend, geboren te Amsterdam 12 Augustus 1888;
Surie, Anthonie, geboren te Amsterdam 8 Augustus 1886;
Suyver, Hendrik Everard, geboren te Amsterdam 25 October 1887;
Teeseling, Mari Frederik Christiaan van, geboren te Amsterdam 8 October 1886;
Thouars, Godert Otto Adolph de, geboren te Amsterdam 1 Maart 1889;
Tellegen, Cornelis, geboren te Arnhem 7 November 1889;
Terwen, Alida, geboren te Alkmaar 1 Maart 1888;
Tramburg, Christina Elisabeth Gerardina, geboren te Antwerpen 25 September 1888;
Tijen, Hendrik Wouter van, geboren te Wormerveer 13 September 1888;
Veenendaal, Jan, geboren te Amsterdam 11 Augustus 1888;
Velden jr., Christoffel Hendrik van der, geboren te Amsterdam 4 Juli 1886;
Veldhof, Louis Bernard Christiaan, geboren te Amsterdam 11 Augustus 1887;
Vries, Jan Pieter Marie Lourens de, geboren te Amsterdam 11 Februari 1890;
Wagemaker, Jacob Lodewijk de, geboren te Gramsbergen 28 November 1885;
Wäkerlin, Neeltje Jacoba, geboren te Helder 24 Juni 1888;
Waller, Gerrit Anna, geboren te Amsterdam 1 Juni 1888;
Wallien, Johannes Jacob, geboren te Maasland 10 Juni 1889;
Wemmerslager van Sparwoude, Willem Johan, geboren te Rotterdam 28 April 1888;
Westenburg, Gerardus Bartholomeus, geboren te Amsterdam 21 September 1887;
Westenburg, Jacobus Johannes, geboren te Amsterdam 26 November 1884;
Willemse, Cornelis Andries, geboren te Banjoewangi 9 September 1886;
Wijsman, Jacob Cornelis Marie, geboren te Amsterdam 25 Mei 1888.

De hiervolgende tabel bevat eene opgave van het aantal malen, dat voor ieder vak en iedere groep een bepaald cijfer is toegekend, alsook van het aantal malen, dat een voldoend of een onvoldoend cijfer is gegeven:

VAKKEN.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer:											
	1	2	3	4	onvoldoende.	5	6	7	8	9	10	voldoende
A.												
Wiskunde . .	„	1	2	14	17	14	26	17	34	18	„	109
Werktuigkunde .	2	8	9	17	36	18	26	18	20	8	„	90
Groepcijfers . . .	„	2	6	14	22	17	18	29	31	9	„	104
B.												
Natuurkunde . .	„	2	5	11	18	24	28	28	23	5	„	118
Scheikunde . . .	1	3	7	25	36	16	37	22	7	8	„	90
Natuurlijke historie	„	1	7	26	34	40	32	16	2	1	1	92
Cosmographie . .	3	6	15	17	41	29	17	18	10	9	2	85
Groepcijfers . . .	„	1	4	24	29	20	45	23	8	1	„	97
C.												
Staatsinrichting .	„	„	1	18	19	27	48	28	3	1	„	107
Staathuishoudkunde	„	„	2	13	15	37	44	26	4	„	„	111
Aardrijkskunde. .	„	1	2	12	15	34	41	20	14	1	1	111
Geschiedenis . .	3	7	15	25	50	16	31	10	13	6	„	76
Boekhouden . . .	„	3	8	17	28	16	26	30	12	12	2	98
Groepcijfers . .	„	„	6	7	13	44	34	28	7	„	„	113
D.												
Nederlandsch . .	„	1	5	18	24	31	46	22	3	„	„	102
Fransch	2	6	10	17	35	36	39	14	1	1	„	91
Engelsch	„	5	19	23	47	41	26	10	1	1	„	79
Hoogduitsch. . .	1	6	10	22	39	28	38	19	2	„	„	87
Groepcijfers . . .	„	2	10	25	37	38	41	10	„	„	„	89
E.												
Handteekenen . .	„	„	1	9	10	29	46	32	9	„	„	116
Lijnteekenen . .	„	„	3	6	9	19	41	46	11	„	„	117
Groepcijfers . . .	„	„	„	6	6	29	49	36	6	„	„	120

Voor eenige vakken wenschte de Commissie enkele opmerkingen aan dit verslag toe te voegen.

De examinatoren in de wiskunde meenen, dat de kennis der goniometrie te zeer beperkt bleef tot die van den hoek in het eerste kwadraat.

De sectie wiskunde-werktuigkunde meent nog weer eens er op te moeten wijzen, dat het cijfer 6 nog geen vrijstelling zou moeten kunnen geven van het mondeling examen in het vak. Volgens deze sectie zou pas het cijfer 7 zulks mogen doen, doch dan onafhankelijk van het cijfer, voor een ander vak derzelfde groep behaald.

De examinatoren in de plant- en dierkunde wenschen op te merken, dat het examen in dit vak bevredigender uitkomsten gaf dan in 1905. Trok toen de zeer beperkte examenstof, die de candidaten ter bespreking aangeboden was, de aandacht, in 1906 werd den examinatoren tusschen meer en vooral grootere afdeelingen de keuze gelaten. Toch blijft verbetering in dezen alsnog gewenscht. Over het algemeen wisten de jongelieden meer van dierkunde dan van plantkunde; naar de meening der sub-commissie is de kennis, verkregen door détermineeren van zelf gevonden exemplaren te gering. Koolzuurontleding en ademhaling werden in verscheidene gevallen met elkaar verward.

De examinatoren voor geschiedenis deelen mede:

Ten opzichte van dit vak viel op te merken, dat de candidaten de historie van het vaderland gedurende de tweede helft der 19de eeuw òf niet òf zeer onvoldoende hadden bestudeerd.

Ook de kennis van de Regeeringsvormen der Republiek was gebrekkig. Is deze klacht, ook door de Oostelijke Commissie van 1905 geuit, dus nog actueel, evenzeer is dat het geval met die van genoemde Commissie over slordigheid in taal, stijl en schrift. Aan de geschiedenis van Engeland gedurende de tweede helft der 19de eeuw was ook te weinig aandacht geschonken.

De examinatoren voor het boekhouden betreuren het, dat sommige candidaten, die niet het onderwijs aan eene hoogere burgerschool gevolgd hadden, zoo bitter weinig studie van het vak boekhouden hadden gemaakt.

De examinatoren voor de Fransche taal wenschen bijzonder de aandacht er op te vestigen, dat zij zoo dikwijls een onvoldoend en zelfs een zeer onvoldoend cijfer voor het schriftelijk werk hebben moeten toekennen.

De examinatoren voor het Engelsch zijn niet zeer voldaan over de resultaten van het mondeling examen. Verscheidene candidaten hadden een bepaald onvoldoende woordenkennis en het trok de aandacht der sub-commissie, dat velen van bui-

ten geleerde extracten wilden laten doorgaan voor de lectuur van een of meer boeken, terwijl het meer dan eens voorkwam, dat van gelezen werken de candidaat zich niets meer herinnerde dan den titel.

De sub-commissie voor het teekenen wenscht het volgende op te merken:

Eene groote verbetering mag het genoemd worden, dat dit jaar aan de candidaten eenige voorwerpen uit het dagelijksch leven te teekenen konden gegeven worden, in plaats van een gipsmodel.

Jammer, dat in Noordholland (Oost.) slechts ééne school in de gelegenheid was daarvan gebruik te maken. Het zal misschien in het vervolg wenschelijk zijn de opgave natuurteekenen iets vroeger aan de betrokken leeraren bekend te maken en haar wat ruimer te omschrijven, zoodat daardoor dan op het examen wat meer scholen van het laten teekenen naar gipsmodellen kunnen afstappen; een wensch, die zeer zeker door alle teekenleeraren aan hoogere burgerscholen reeds lang gekoesterd is.

Het is daarom, dat de sub-commissie aan de betrokken autoriteiten, ten opzichte van deze gunstige verandering in het natuurteekenen, gaarne haar dank betuigt. De natuurteekeningen zijn op de plaats, waar zij door de candidaten geteekend waren, nagezien en beoordeeld, en wel:

op Woensdag 4 Juli in Haarlem en Amsterdam I;

op Zaterdag 7 Juli in Amsterdam II en III;

op Woensdag 11 Juli in Zaandam en Alkmaar,

en op Zaterdag 14 Juli in Utrecht en Hilversum.

Dit had ook plaats met de natuurteekeningen gemaakt door de extraneï, zoodat de sub-commissie, behalve aan de scholen te Amsterdam, Zaandam en Hilversum, nog bezoeken moest afleggen aan de hoogere burgerscholen te Haarlem, Alkmaar en de gemeente- en Rijks- hoogere burgerscholen te Utrecht. Over het geheel genomen was het teekenwerk meer dan voldoende en gaf blijk, dat dit vak met zorg behandeld was. Het komt de sub-commissie echter voor, dat er bij het handteekenen meer werk van het schetsen moet gemaakt worden en het opwerken meer bijzaak moet blijven.

Bij de meeste teekeningen was het afwerken in verhouding tot de schets aanmerkelijk beter. Wat het lijnteekenen betreft, bleek uit sommige teekeningen, dat de candidaat nog geen juist denkbeeld had van een 1ste, 2de en 3de projectie, respectievelijk platte grond, opstand en zijaanzicht. Meermalen kwam het voor, dat de 2de projectie verkeerd was neergeslagen, zoodat, wat rechts moest staan, links geprojecteerd was en omgekeerd. Ook wordt er nog veel te fijn, te peuterig geteekend.

De flinke, vaste lijnen, bij de opgaven der laatste jaren onmisbaar, werden nog te zelden aangetroffen. Verder komt het der sub-commissie gewenscht voor, blijkens de weinig afgewerkte natuur- en plaatteekeningen en den ruimen tijd voor de lijnteekening, een uniformen tijd van 4 uur voor deze vakken te stellen.

Met de nieuwe regeling — dat nl. twee vakgenooten als elkanders assessoren optreden — verklaarden alle examinatoren zich zeer ingenomen. Algemeen was men het er over eens, dat een gelijkmatiger oordeel over de candidaten werd geveld en dat de samenwerking van twee deskundigen voor hetzelfde vak meer dan eens aanleiding gaf tot een vruchtbare gedachtenwisseling. Den examinatoren voor de wiskunde kwam het voor, dat zij, nu zij slechts 2 vakken mondeling behoefden te examineeren in plaats van 4, zich scherper rekenschap gaven van het cijfer, dat een candidaat voor elk der 4 wiskunde-vakken afzonderlijk verdiende. De sub-commissie voor de mechanica alleen vond, dat de voor- en de nadeelen der regeling tegen elkaar opwogen.

Ten aanzien van de overige vakken werden door de Commissie geen bijzondere opmerkingen gemaakt.

Aan het einde van hare taak gekomen, betuigt de Commissie U H.E.G. haar dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Hilversum, 20 September 1906.

G. C. Hoogewerff,
Voorzitter.

P. Th. N. Moesveld,
Secretaris.

B. *Westelijke Commissie.*

Aan den Commissaris
der Koningin in de provincie Noordholland.

Voldoende aan het voorschrift, in art. 67, tweede lid, der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n⁰. 50) vervat, heeft de Commissie, belast met afnemen van het eindexamen voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus in de provincie Noordholland, benoemd bij Uw besluit van 17 Maart 1906, 1ste afdeeling, n⁰. 92/2848, de eer U H.E.G. het volgend verslag aan te bieden.

Den 28sten Maart werd de eerste vergadering gehouden in het gebouw van de Rijks- hoogere burgerschool te Alkmaar, welke plaats als zetel der Westelijke Commissie was aangewezen. Tot secretaris werd gekozen het lid der Commissie Plomp.

De sub-commissiën werden ingedeeld als volgt:

Vakken.	Examinator.	Assessor.
A		
Wiskunde,	dr. H. Brongersma,	dr. D. A. Kerkhoff.
	dr. D. A. Kerkhoff,	dr. H. Brongersma.
Werktuigkunde,	dr. A. C. van Rijn van Alkemade,	dr. E. H. J. Cunaeus.
B.		
Natuurkunde,	dr. E. H. J. Cunaeus,	dr. A. C. van Rijn van Alkemade.
Scheikunde,	dr. Z. Th. Diehl,	H. Heukels
Natuurlijke historie,	H. Heukels,	dr. Z. Th. Diehl.
Cosmographie,	dr. A. C. van Rijn van Alkemade,	dr. E. H. J. Cunaeus.
C.		
Staatsinrichting, Staathuishoudkunde,	dr. G. Nolst Trénité,	H. Sellemans.
Aardrijkskunde,	A. van der Voort Azn.,	dr. W.C.L. Bronsveld.
Geschiedenis,	dr. W.C.L. Bronsveld,	A. van der Voort Azn.
Boekhouden,	H. Sellemans,	dr. G. Nolst Trénité.
D.		
Nederlandsch,	dr. H. P. B. Plomp,	H. G. Baints.
Fransch,	M. F. van Goor,	J. L. G. Belonje.
Engelsch,	J. L. G. Belonje,	M. F. van Goor.
Hoogduitsch,	H. G. Baints,	dr. H. P. B. Plomp.
E.		
Handteekenen,	J. C. Kerkmeijer,	H. J. de Vries.
Lijnteekenen,	H. J. de Vries,	J. C. Kerkmeijer.

De duur van het mondeling examen werd vastgesteld voor wiskunde op 60 minuten; voor werktuigkunde op 20 minuten; voor kosmographie op 10 minuten; voor Staatsinrichting, voor Staathuishoudkunde en voor boekhouden op 20 minuten, en verder voor elk vak op 30 minuten.

De tweede vergadering werd gehouden den 25sten April tot vaststelling van het schriftelijk werk. De voorzitter deelde mede, dat het aantal candidaten, dat zich had aangegeven, 74 bedroeg, zoodat 7 groepen noodig bleken.

Bepaald werd, dat het mondeling examen 16 Juli zou beginnen; dat de Commissie zou bijeenkomen voor de vaststelling der cijfers van het schriftelijk werk der 1ste, 2de en 3de groep 30 Juni en der 4de, 5de, 6de en 7de groep 14 Juli.

Op grond van art 17, dat voorschrijft, dat het schriftelijk

werk moet nagezien zijn vóórdat het mondeling examen aanvangt, sprak de voorzitter met de examinatoren voor teekenen af, dat ook zij vóór 16 Juli hun werk zouden eindigen.

Zoo beoordeelden zij 30 Juni de handteekeningen te Helder en te Alkmaar; 2 Juli de handteekeningen te Hoorn en de lijnteekeningen en de platen te Almaar, Haarlem, Helder en Hoorn; 14 Juli de handteekeningen te Haarlem.

Op de daarvoor vastgestelde dagen kwam de Commissie bijeen. Bij die gelegenheid bleek, dat één candidaat niet had deelgenomen aan het examen in lijnteekenen. Besloten werd hem een soortgelijke teekening te laten maken op een nader te bepalen dag.

De vrijstellingen werden door den voorzitter en den secretaris vastgesteld en den candidaten meegedeeld.

Vrijstelling van mondeling examen werd verleend voor:

Wiskunde	aan	37	candidaten.
Werktuigkunde	„	36	„
Natuurkunde	„	28	„
Scheikunde	„	22	„
Aardrijkskunde	„	35	„
Geschiedenis	„	25	„
Boekhouden	„	39	„
Nederlandsch	„	27	„

hoewel toch voor:

Wiskunde	43	candidaten,
Werktuigkunde	38	„
Natuurkunde	43	„
Scheikunde	22	„
Aardrijkskunde	54	„
Geschiedenis	31	„
Boekhouden	57	„
Nederlandsch	37	„

6 of meer behaalden voor hun schriftelijk werk.

Over de candidaten verdeeld, blijkt dat:

2	candidaten	behaalden	8	vrijstellingen;
8	„	„	7	„
8	„	„	6	„
5	„	„	5	„
10	„	„	4	„
8	„	„	3	„
14	„	„	2	„
12	„	„	1	„
7	„	„	0	„

Het mondeling examen begon 16 Juli en eindigde 8 Augustus; het duurde van 's morgens 9 tot des namiddags 4 uur, des Woensdags en des Zaterdags echter tot 1 uur. Om half drie werd dan commissie-vergadering gehouden over de beslissing. Deze werd onmiddellijk aan de candidaten medegedeeld, bij welke gelegenheid hun een staat werd overhandigd, waarop de cijfers vermeld waren, door hen voor de verschillende vakken behaald, terwijl aan de geslaagden tevens het getuigschrift werd uitgereikt.

Door ongesteldheid van enkele candidaten verliep het examen niet heel regelmatig. Zoo moest een candidaat uit de eerste groep in de vijfde worden geplaatst; een candidaat uit de derde groep door afwezigheid op den derden dag, zijn examen gedurende de vierde groep voortzetten, en was zelfs één candidaat wegens ziekte verhinderd aan het mondeling examen deel te nemen.

Een der candidaten maakte gebruik van zijn recht om het mondeling examen af te leggen in een vak (wiskunde), waarvoor hij vrijstelling gekregen had, echter zonder zijn cijfer te verbeteren.

De uitslag geeft de volgende tabel:

School:	Aantal:	Geslaagd:	Afgew.	Niet opgek.
Alkmaar	10	10	—	—
Haarlem	36	30	5	1
Helder	18	15	3	—
Hoorn	10	10	—	—
Totaal	74	65	8	1

Van deze 65 slaagden 44 volgens het reglement en 21 bij stemming; van de 8 werden 5 afgewezen volgens het reglement, 3 bij stemming.

Geslaagd zijn:

a. van de hoogere burgerschool te Alkmaar:

Klaas Marinus Johannes Hage, geboren te Toeban (residentie Rembang) 22 Augustus 1887;

Adriaan Klinkenberg, geboren te Graft 7 Juni 1888;

Frederika Jacoba Langeveld, geboren te Hardinxveld 18 November 1886;

Marie van Leyden, geboren te Krommenie 13 Januari 1888;

Rudolph Loman, geboren te Londen 2 December 1888;

Simon de Moor, geboren te Oude Sluis (gem. Zijpe) 1 Mei 1888;

Willem Nobel, geboren te Sijbekarspel 2 Maart 1889;

Pieter Willem van Raven, geboren te de Rijp 26 Mei 1887;

Gerhard Wilhelm Stöve, geboren te Schagerbrug (gem. Zijpe) 29 Juli 1889;

Pieter Dirk de Veer, geboren te Schagen 14 Augustus 1888;

b. van de hoogere burgerschool te Haarlem:

Johan Petrus Asjes, geboren te Hippolytushoef 18 September 1887;

Gustaaf Ferdinand Berg, geboren te Beverwijk 4 Juni 1888;

Stephanus Nicolaas van den Berg, geboren te Monnikendam 29 April 1888;

Antoine Adelaide Bienfait, geboren te Haarlem 12 September 1888;

Emile Henri Boissevain, geboren te Cheribon 2 November 1888;

Paul van Bork, geboren te Amsterdam 11 Juli 1888;

Jacob Dozy, geboren te Nijmegen 6 Januari 1887;

Frederik Carel de Graaff, geboren te Haarlem 24 Juli 1889;

Johan Gesine de Graaff, geboren te Edam 15 April 1887;

Machiel Christiaan de Graaff, geboren te Edam 26 Augustus 1885;

Klaas Groustra, geboren te West-Terschelling 4 October 1883;

Anna Margaretha Habermehl, geboren te Haarlem 9 September 1889;

Aart Hofman, geboren te Velsen 28 December 1885;

Berend Jan Koenderink, geboren te Rijsen 9 Mei 1885;

Leo Joseph Leemans, geboren te Oldenzaal 9 Juni 1886;

William Leonard de Melverda, geboren te Malang 10 October 1887;

Rudolf Adriaan Marie Mooy, geboren te Haarlem 29 October 1885;

Geertruida Mulder, geboren te Meppel 11 November 1887;

Frans Evert Paesi, geboren te Haarlem 22 October 1888;

Ewouda Bernardina Schlencker, geboren te Bussum 28 Maart 1887;

Herman Josoph Frans Smit, geboren te Heemstede 1 October 1887;

Carel Marie Adriaan Stoutjesdijk, geboren te Pekalongan 28 September 1888;

Willem Kaars Sijpesteyn jr., geboren te Krommenie 4 Mei 1888;

Maurits Bruno Tideman, geboren te Rotterdam 29 Juni 1888;

Jules Utermark, geboren te Malang 27 September 1887;

Karel Cornelis Adrianus Valken, geboren te Haarlem 16 Juni 1888;

Charles William Frédéric Veen, geboren te Haarlem 26 Juli 1887;

Benjamin Marius Faijan Vlielander Hein, geboren te Batavia 3 Mei 1887;

Charles André Marie Willemse, geboren te Wageningen 4 Juli 1886;
Jacob Witkop, geboren te Groenlo 6 September 1884;

c. van de hoogere burgerschool te Helder:

Jan Carel Cramer, geboren te Helder 31 Mei 1887;
Willem Salomon Heyman Elte, geboren te Helder 28 Juli 1888;
Aafje Berendina Giltjes, geboren te Petten 6 October 1886;
Berendina Hillegonda Giltjes, geboren te Petten 19 Juli 1889;
Cornelis Giltjes, geboren te Petten 17 Juli 1888;
Johanna van der Hoeven, geboren te Amsterdam 17 April 1888;
Daniël Thomas Houben, geboren te Helder 28 Mei 1886;
Bernard Jan Albertus Hummelinck, geboren te Helder 15 April 1889;
George Willem Jimmink, geboren te Oude Sluis 28 September 1886;
Theodorus Reinier Luyckx, geboren te Helder 26 Juli 1886;
Adriaan Cornelis Metzelaar, geboren te Helder 19 Maart 1887;
Johannes Bernardus Oepts, geboren te Amsterdam 21 Januari 1887;
Roelof Hendrik Raadsveld, geboren te Helder 15 December 1888;
Marinus Leendert Jacob Wallast, geboren te Helder 16 October 1887;
Jacob Cornelis Gijsbert van Wijk, geboren te Anna Paulowna 15 April 1887;

d. van de hoogere burgerschool te Hoorn:

Johan Willem Gerhard van Andel, geboren te Pasoeroean (Java) 9 December 1887;
Frederik Helder, geboren te Berkhout 30 Augustus 1887;
Dirk Kaaskooper, geboren te Oosthuizen 30 November 1888;
Petrus Laurentius Storm van Leeuwen, geboren te Kampen 28 Augustus 1888;
Tjerk Dirk Sigling, geboren te Haarlem 29 November 1887;
Pieter Stapel, geboren te Oudendijk 6 Januari 1889;
Jan Veen, geboren te Bovenkarspel 31 Mei 1889;
Evelina Christina Weyling, geboren te Hoorn 2 December 1886;
Willem Frederik Woutman, geboren te Opmeer 5 Augustus 1888;
Andries Zwaan Rtzn., geboren te Enkhuizen 12 Juni 1888.

Toegekend werden de volgende cijfers, zooveel malen als in de kolom achter het vak is uitgedrukt:

VAK.	1	2	3	4	Onvoldoende.	5	6	7	8	9	10	Voldoende.
Wiskunde . .	„	„	2	6	8	16	18	14	11	6	„	65
Werktuigkunde	„	„	1	13	14	17	12	12	8	10	„	59
Natuurkunde .	„	„	„	13	13	21	10	12	13	4	„	60
Scheikunde . .	1	2	7	16	26	19	18	9	1	„	„	47
Natuurlijke historie . .	„	4	7	10	21	16	16	11	5	3	1	52
Cosmographie .	„	„	„	9	9	23	16	12	9	4	„	64
Staatsinrichting	„	„	„	3	3	10	27	24	7	2	„	70
Staathuishoudkunde . . .	„	„	„	3	3	12	21	19	13	5	„	70
Aardrijkskunde	„	„	„	6	6	11	26	21	7	2	„	67
Geschiedenis .	„	2	9	20	20	12	26	10	3	2	„	53
Boekhouden .	„	„	„	4	4	9	30	18	10	2	„	69
Nederlandsch .	„	„	1	7	7	24	26	11	5	„	„	66
Fransch . . .	„	„	1	11	11	32	15	10	4	1	„	62
Engelsch. . .	„	„	1	9	9	16	29	15	2	1	1	64
Hoogduitsch .	„	„	3	15	15	20	25	10	3	„	„	58
Handteekenen .	„	„	„	12	12	20	17	18	4	1	1	61
Lijnteekenen .	„	„	„	9	9	10	19	16	16	3	„	64

Bij het examen in wiskunde bleek, dat algebra, goniometrie en trigonometrie vrijwel met succes waren beoefend. Het examen in meetkunde en vooral dat in beschrijvende meetkunde, wekte minder tevredenheid. Gaven verschillende candidaten zeer duidelijke en nette figuren, andere hadden hieraan te weinig zorg besteed; het ontbreken van letters en het gemis aan duidelijkheid in de beschrijving hadden ten gevolge, dat het meermalen moeite kostte tot een goed oordeel te komen.

De uitslag van het schriftelijk examen in natuurkunde kan niet ongunstig genoemd worden, daar slechts 8 van de 74 candidaten een onvoldoend cijfer verkregen, terwijl aan velen een hoog cijfer kon worden toegekend.

Daarentegen waren de resultaten van het mondeling examen veel minder gunstig. Hiervoor werden 20 onvoldoende cijfers toegekend. Vele candidaten bleken de onderwerpen, die op het examen besproken werden, slechts bij name te kennen, maar van het wezen der zaak weinig begrip te hebben.

Over het geheel maakte het examen den indruk, dat de uitgebreide leerstof van de natuurkunde wel behandeld, maar niet voldoende verwerkt was.

De kennis van organische scheikunde en van de metalen was bij een heel groot aantal candidaten zeer gering en dan nog hoogst oppervlakkig. Zeer velen hadden bovendien blijkbaar weinig „practisch gewerkt". Het groote getal onvoldoende cijfers vindt hierin zijn verklaring.

Bij het examen in plant- en dierkunde viel het op, dat de keuze der stof, waarover de candidaten ondervraagd wenschten te worden, iets minder beperkt was dan in vorige jaren. Toch bleek het, dat de kennis der gekozen plantenfamiliën bij velen alleen bestond uit enkele op de les behandelde planten en niet door eigen determinatie was uitgebreid. Ook bleek de kennis der ongewervelde diergroepen veelal niet door aanschouwing te zijn verkregen.

Indien voor geschiedenis vier stellen van twee vragen waren opgegeven in plaats van twee stellen van vier vragen, zou voorkomen zijn, dat door de candidaten twee vragen waren behandeld die met elkaar in zóó nauw verband staan, als dit jaar het geval was met de vragen *a* en *d* van stel II. Nu vooral bleek, hoe jammer het is, dat niet is acht geslagen op de opmerking in dien geest, die reeds vroeger in het verslag is opgenomen.

De kennis der Staatsinstellingen van de Republiek der Vereenigde Nederlanden, zoo beslist noodig voor een goed begrip der vaderlandsche geschiedenis, was bij een te groot aantal candidaten onvoldoende.

Nog steeds wordt door vele candidaten van sommige inrichtingen voor Nederlandsch te weinig gelezen. De meest bekende werken der Nederlandsche literatuur, zelfs der 19de eeuw, waren bij velen of totaal onbekend of slechts ten deele bekend.

Van literatuurgeschiedenis wisten de meesten al bijzonder weinig.

De sub-commissie van groep E constateerend, dat het grootste deel der candidaten het vraagstuk voor rechtlijnig teekenen in 4 uur heeft afgemaakt, spreekt als haar wensch uit, dat in het vervolg bij de opgave voor rechtlijnig teekenen geen pauze gegeven worde.

Het staat in het reglement voor het eindexamen, dat alleen bij teekenen gepauzeerd kan worden, maar de sub-commissie meent, dat het met den geest van het examen in strijd is, dat een candidaat, terwijl hij met het maken van een vraagstuk bezig is, gelegenheid heeft de oplossing van anderen te krijgen, wat door pauzeering mogelijk wordt.

De Commissie in haar geheel wijst, in verband met het bovenstaande, op de tegenstrijdigheid tusschen den eisch: maken van zelfstandig werk en de vrijheid die den candidaten gelaten kan worden volgens art. 13, vierde lid.

Met dank aan U H.E.G. voor het in haar gestelde vertrouwen, eindigt de Commissie de haar opgedragen taak.

Alkmaar, 8 September 1906.

W. C. L. Bronsveld,
Voorzitter.

H. P. B. Plomp,
Secretaris.

Zeeland.

Aan den Commissaris
der Koningin in de provincie Zeeland.

De Commissie, bij Uwe beschikking van 21 Maart 1906 (A, n⁰. 162[1], 1ste afdeeling), belast met het afnemen van het eindexamen voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus in de provincie Zeeland, heeft de eer U H.E.G. aan te bieden het verslag, bedoeld bij art. 67 der wet, houdende regeling van het middelbaar onderwijs.

Alle vergaderingen en de mondelinge examens hadden plaats in het gebouw der hoogere burgerschool te Zierikzee.

In de eerste vergadering, gehouden Donderdag 12 April j.l., benoemde men den tweeden ondergeteekende tot secretaris, en werd bepaald, dat de sub-commissiën zouden zijn samengesteld als volgt:

afdeeling **A**, de heeren: Bouter, Zimmermann, Zweede en dr. Japikse;
„ **B**, „ „ dr. Japikse, Zweede, de Looze en Gerth van Wijk;
„ **C**, „ „ Snijders, Kosten, van Bruggen en de Bruyne;
„ **D**, „ „ Pot, Leopold, de Liefde en van Breen;
„ **E**, „ „ Velsink, Zimmermann en Zweede

Verder had de toewijzing van de vakken aan de verschillen leden plaats en de regeling omtrent den duur van elk exame

Voor het eerste, zie men de hiervolgende tabel. Omtrent de duur van elk onderzoek werd het volgende bepaald:

In practische scheikunde zal niet mondeling geëxamineerd worden.

De duur van het onderzoek naar beschrijvende meetkunde, algebra, trigonometrie, cosmographie en boekhouden werd op $\frac{1}{4}$ uur gesteld.

In de overige vakken zal $\frac{1}{2}$ uur geëxamineerd worden.

VAKKEN.	Examinatoren.	Assessoren.
Wiskunde (algebra en driehoeksmeting)	Bouter,	Zimmermann.
Wiskunde (meetkunde en beschrijv. meetkunde)	Zimmermann,	Bouter.
Werktuigkunde	Zweede,	dr. Japikse.
Natuurkunde	dr. Japikse.	Zweede.
Scheikunde	de Looze,	Gerth van Wijk.
Plant- en dierkunde	Gerth van Wijk,	de Looze.
Cosmographie	dr. Japikse,	Zweede.
Geschiedenis	Snijders,	Kosten.
Aardrijkskunde	van Bruggen,	de Bruyne.
Staatswetenschappen	de Bruyne,	van Bruggen.
Boekhouden	Kosten,	Snijders.
Nederlandsch	Pot,	Leopold.
Fransche taal- en letterkunde	Leopold,	Pot.
Duitsche taal- en letterkunde	de Liefde,	van Breen.
Engelsche taal- en letterkunde	van Breen,	de Liefde.
Handteekenen	Velsink,	Zimmermann.
Lijnteekenen	Velsink,	Zweede.

Volgens mededeeling van den voorzitter hadden zich 48 candidaten aangemeld: 23 van de Rijks- hoogere burgerschool te Middelburg, 12 van de Rijks- hoogere burgerschool te Goes, 11 van de hoogere burgerschool te Zierikzee en 2 extraneï (1 uit Arnhem en 1 uit Zierikzee). Zij werden in 4 groepen van 12 gesplitst. De mondelinge examens zouden een aanvang nemen op Maandag 16 Juli.

In de tweede vergadering, gehouden Zaterdag 7 Juli 1906, had het vaststellen van de cijfers voor het schriftelijk werk plaats en werden de vrijstellingen gegeven.

Verleend werden:

voor de wiskunde	28	vrijstellingen;
„ „ werktuigkunde	25	„
„ „ natuurkunde	27	„
„ „ scheikunde	34	„
„ „ geschiedenis	34	„
„ „ aardrijkskunde	31	„
„ het boekhouden	34	„
„ grammatica Ned. taal	26	„

De eerste groep werd geëxamineerd op: 16, 17 en 18 Juli; de tweede groep werd geëxamineerd op: 19, 20 en 21 Juli; de derde groep werd geëxamineerd op: 23, 24 en 25 Juli; de vierde groep werd geëxamineerd op: 26, 27 en 28 Juli.

Volgende tabel wijst aan, welke cijfers voor de verschillende vakken zijn toegekend.

VAKKEN.	Aantal malen dat toegekend is het cijfer: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Aantal Onvoldoende of minder.	Aantal Voldoende of meer.	Totaal.
Wiskunde	„	1	3	4	7	12	5	8	3	1	8	36	44
Werktuigkunde	„	1	„	1	10	15	6	8	2	1	2	42	44
Natuurkunde	„	1	„	3	6	13	8	6	7	„	4	40	44
Scheikunde	„	„	„	„	7	8	11	13	5	„	„	44	44
Plant- en dierkunde	„	„	1	1	5	20	8	5	4	„	2	42	44
Cosmographie	„	1	3	4	5	13	9	3	5	1	8	36	44
Staatsinrichting	„	„	„	„	11	5	9	11	8	„	„	44	44
Staathuishoudkunde	„	„	„	4	9	5	3	14	8	1	4	40	44
Aardrijkskunde	„	„	„	4	3	17	14	4	2	„	4	40	44
Geschiedenis	„	„	„	1	6	18	12	7	„	„	1	43	44
Boekhouden	„	„	„	1	5	6	10	10	11	1	1	43	44
Nederlandsch	„	„	„	„	4	11	18	11	„	„	„	44	44
Fransch	„	„	2	2	7	15	16	1	„	1	4	40	44
Engelsch	„	„	„	6	9	14	12	2	1	„	6	38	44
Hoogduitsch	„	„	„	3	11	12	11	5	2	„	3	41	44
Handteekenen	„	„	1	3	7	14	14	4	1	„	4	40	44
Lijnteekenen	„	„	„	1	6	17	9	6	5	„	1	43	44

N.B. Hierbij komen niet voor de cijfers, welke teruggetrokken candidaten nog voor sommige vakken hadden.

Tijdens het mondeling onderzoek trokken zich terug twee candidaten. Na het schriftelijk examen trok zich 1 candidaat terug; 1 candidaat kon wegens ziekte niet aan het examen deelnemen.

Geslaagd zijn 23 leerlingen van de Rijks- hoogere burgerschool te Middelburg, 8 van die te Goes, 9 van de hoogere burgerschool te Zierikzee en de 2 extraneï.

Twee van de (volledig geëxamineerde) 44 candidaten werden afgewezen.

Geslaagd zijn:

1. Steketee, Jan Marinus, geboren 1 December 1888 te Goes — Goes;
2. Bruyn, Maria Antonia de, geboren 3 November 1888 te Zierikzee — Zierikzee;

3. Hoogerheide, Zacharias George, geboren 1 Februari 1888 te Bruinisse — Zierikzee;
4. Huisman, Gerrit, geboren 25 October 1887 te Brouwershaven — Zierikzee;
5. Baan, Johannes Marinus, geboren 3 Mei 1888 te Vlissingen — Middelburg;
6. Collot d'Escury, Joan Wilhelm André Guijon, geboren 28 November 1888 te Boschkapelle — Middelburg;
7. Croin, Joseph Paul, geboren 9 November 1889 te Middelburg — Middelburg;
8. Jong, Jan Willem de, geboren 22 Augustus 1888 te Capelle (N.-B.) — Middelburg;
9. Pelle, Willem Jan Pieter, geboren 22 Juli 1888 te Middelburg — Middelburg;
10 Verhulst, Marinus Johannes, geboren 5 Februari 1886 te Middelburg — Middelburg;
11. Bedet, Johannes Smijtegeld, geboren 30 October 1887 te Goes — Goes;
12. Pennock, Eduard Marie, geboren 3 Mei 1886 te Middelburg — Middelburg;
13. Pennock, Aloysius Dominicus, geboren 11 September 1887 te Middelburg — Middelburg;
14. Barentsen, Adriaan Abraham, geboren 13 Juli 1882 te te Schoondijke — Middelburg;
15. Davidse, Cornelis, 13 Augustus 1886 te Arnemuiden — Middelburg;
16. Houte, Adriaan van, geboren 1 September 1889 te Middelburg — Middelburg;
17. Verhage, Pieter, geboren 30 Juli 1888 te Kruiningen — Middelburg;
18. Mooy, Pieter de, geboren 16 October 1889 te Zierikzee — Zierikzee;
19. Bongaards, André, geboren 10 October 1887 te Kerkwerve — Zierikzee;
20. Boone, Leendert Jacobus, geboren 21 Juli 1887 te Zierikzee — Zierikzee;
21. Bienefelt, Johannes Maarten, geboren 16 November 1887 te Zierikzee — Zierikzee;
22. Regensburg, Aäron, geboren 6 Januari 1878 te Leiden — Zierikzee;
23. Lens, Louis, geboren 14 December 1885 te Bidard Tjine — geene;
24. Baak, Johanna Maria, geboren 16 Augustus te Middelburg — Middelburg;
25. Endhoven, Helena Johanna, geboren 25 Mei 1888 te Middelburg — Middelburg;
26. Noorderbroek, Dirkje Cornelia, geboren 4 Augustus 1887 te Middelburg — Middelburg;
27. Raalte, Theresa Clara Leonora van, geboren 18 Augustus 1888 te Vlissingen — Middelburg;
28. Vries, Wapkje Antje de, geboren 12 Juli 1888 te St. Jacobi-parochie — Middelburg;
29. Smit, Marinus Jacobus, geboren 14 Maart 1890 te 's Heer-Arendskerke — Goes;
30. Kreke, Maria Christina Adriana van de, geboren 4 April 1886 te Alfen — Goes;
31. Kreke, Hermanus Bartholomeus Johannes van de, geboren 15 Juni 1884 te Alfen — Goes;
32. Eyk, Johannes Jacob van der, geboren 23 Februari 1886 te Vlissingen — Middelburg;
33. Hildernisse, Dirk, geboren 27 Maart 1889 te Goes — Middelburg;
34. Hoogeveen, George Wolfgang François, geboren 11 April 1887 te Buitenzorg — Middelburg;
35. Hullu, Pieter de, geboren 17 Februari 1888 te Wilhelminadorp — Middelburg;
36. Preuninger, Johannes Jacobus, geboren 29 Juni 1886 te Vlissingen — Middelburg;
37. Waal, Dirk Cornelis de, geboren 17 Augustus 1889 te Middelburg — Middelburg;
38. Vos, Hubrecht Antoni Abraham de, geboren 27 Juli 1889 te Bergen op Zoom — Goes;
39. Polderman, Christiaan Jan, geboren 23 December 1886 te Yerseke — Goes;
40. Vonk, Frans, geboren 11 Mei 1887 te Goes — Goes;
41. Smits, Marinus Barend, geboren 15 November 1884 te Zierikzee — geene;
42. Nouhuys, Jan Willem Anthonie van, geboren 8 Augustus 1887 te Zaltbommel —Zierikzee.

In de laatste vergadering had na de uitreiking der diploma's aan de geslaagde candidaten der laatste groep, bespreking van het in te dienen verslag plaats. Bij deze bespreking werden de volgende opmerkingen van algemeenen aard gemaakt.

De Commissie vindt het wel wat vermoeiend voor de candidaten, als zij op één dag schriftelijk examen hebben in Engelsch, aardrijkskunde en boekhouden. Eene regeling, waardoor slechts in twee vakken op één dag schriftelijk geëxamineerd wordt, acht zij gewenscht.

Evenals vorige jaren is de Commissie van meening, dat het cijfer 6 bij het schriftelijk onderzoek geen vrijstelling van het mondelinge moet geven. Het minimum cijfer voor vrijstelling, onafhankelijk van het cijfer van andere vakken derzelfde groep, worde 7.

Op gronden van billijkheid en om steeds ruime keuze te hebben bij de samenstelling der Commissies, acht de vergadering het gewenscht, ook in verband met de hoogere belooning bij andere examen-commissies, de vacaties te brengen van f 6 op f 8, en, weer als bij andere Commissies, ook betaling te geven voor het nazien van het schriftelijk werk.

Aan het eind van haar taak betuigt de Commissie U H.E.G. haar dank voor het in haar gestelde vertrouwen

J. A. DE BRUYNE,
Voorzitter.

L. BOUTER,
Secretaris.

Utrecht.

Aan den Commissaris
der Koningin in de provincie Utrecht.

De Commissie, benoemd bij Uw besluit van 31 Maart 1906, n⁰. 1, A.Z., aangevuld bij Uw besluit van 11 April 1906, n⁰. 1, A.Z., heeft de eer U H.E.G. bij dezen haar verslag aan te bieden, voorgeschreven in art. 67, tweede lid, van de wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n⁰. 50), regelende het middelbaar onderwijs.

De Commissie hield hare eerste vergadering, die niet bijgewoond werd door het lid der Commissie mr. H. P. de Fluiter, op 12 April 1906 in het gebouw der gemeente hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Utrecht, in welk gebouw ook de latere vergaderingen werden gehouden en de mondelinge examens werden afgenomen. In deze vergadering werd de tweede ondergeteekende tot secretaris benoemd, en verdeelde de Commissie zich in de volgende sub-commissiën, overeenkomstig het voorstel van den voorzitter.

A. Voorzitter: dr. P. van Mourik; secretaris: J. A. Th. Lublink Weddik; verdere leden: J. M. Thiel, dr. A. Kijlstra, A. G. van Os, dr. J. A. Vreeswijk.

B. Voorzitter: dr. H. F. Jonkman; secretaris: dr. G. Postma; verdere leden: dr. J. A. Vreeswijk, dr. J. L. Hoorweg, dr. A. J. Swart, dr. J. E. Enklaar, dr. P. K. Lulofs.

C. Voorzitter: F. Wesseling; secretaris: dr. A. J. van der Meulen; verdere leden: D. Aitton, M. ten Bouwhuys, mr. E. J. Beumer, dr. M. Woudstra, mr. H. P. de Fluiter, I. Stibbe.

D. Voorzitter: dr. G. van der Waals; secretaris: B. D. Best; verdere leden: W. Pik, dr. W. van Schothorst, J. M. J. Hoog, F. P. Visser, W. N. Coenen, B. C. Brennan.

E. J. de Jong Czn. en A. G. van Os.

De aanvang der mondelinge examens werd vastgesteld op Maandag 16 Juli; de eindvergadering tot opmaken van het verslag op 2 Augustus.

Het groote aantal candidaten, dat zich ook nu weer voor het examen had aangemeld, maakte het noodig om twee vergaderingen te wijden aan de bespreking van het schriftelijk werk, het vaststellen der daarvoor toe te kennen cijfers en het aanwijzen van de vrijstellingen voor het mondeling examen. Daartoe werd de Commissie gemachtigd door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij aanschrijving van 5 Mei 1906 (n°. 6552, afdeeling Onderwijs). Deze vergaderingen werden gehouden op 7 Juli (waarbij het lid der Commissie, dr. G. Postma, niet aanwezig was) en op 14 Juli.

Op de vergadering van 12 April hebben de sub-commissiën de opgaven vastgesteld voor het schriftelijk werk, die aan de inspecteurs zouden gezonden worden. Zij besloten aan alle vakken coëfficiënten toe te kennen, en de eindcijfers der afdeelingen door berekening te bepalen.

De coëfficiënten zijn voor afdeeling A: wiskunde 4, werktuigkunde 1; afdeeling B: natuurkunde 3, scheikunde 3, natuurlijke historie 2, cosmographie 1; afdeeling C: aardrijkskunde 3, geschiedenis 3, Staathuishoudkunde 2, Staatsinrichting 2, boekhouden 2; afdeeling D. ieder der vier talen; afdeeling E: handteekenen 3, lijnteekenen 2.

In de vergadering van 7 Juli werden de cijfers en de vrijstellingen voor de groepen 1 en 2, in de vergadering van 14 Juli, die van de groepen 3, 4 en 5 vastgesteld. Onmiddellijk na afloop van die vergaderingen werden de vrijstellingen aan de betrokken candidaten medegedeeld.

Het aantal candidaten bedroeg 103. Twee hebben zich tijdens het mondeling examen teruggetrokken.

Hieronder worden de examinatoren voor de verschillende vakken of onderdeelen daarvan opgegeven:

A 1. Reken-, Stelkunde en Trigonometrie: J. A. T. Lublink Weddik en J. M. Thiel.

A 2. Meetkunde en Beschrijvende Meetkunde: dr. A. Kijlstra en A. G. van Os.

A 3. Werktuigkunde en Cosmographie: dr. P. van Mourik en dr. J. A. Vreeswijk.

B 1. Natuurkunde: dr. J. L. Hoorweg en dr. A. J. Swart.

B 2. Scheikunde: dr. J. E. Enklaar en dr. P. K. Lulofs.

B 3. Natuurlijke historie: dr. H. F. Jonkman en dr. G. Postma.

C 1. Aardrijkskunde: F. Wesseling en dr. A. J. van der Meulen.

C 2. Geschiedenis: D. Aitton en M. ten Bouwhuys.

C 3. Staatsinrichting en Handelswetenschap: mr. E. J. Beumer en dr. M. Woudstra.

C 4. Staathuishoudkunde: mr. H. P. de Fluiter en I. Stibbe.

D 1. Nederlandsche taal en letterkunde: W. Pik en dr. W. van Schothorst.

D 2. Fransche taal en letterkunde: J. M. J. Hoog en F. P. Visser.

D 3. Hoogduitsche taal en letterkunde: W. N. Coenen en dr. G. van der Waals.

D 4. Engelsche taal en letterkunde: B. D. Best en B. C. Brennan.

E. Hand- en rechtlijnig teekenen: J. de Jong Czn. en A. G. van Os.

Elk examen duurde een half uur. Na elk examen hadden de candidaten een kwartier pauze.

Geslaagd zijn van de hoogere burgerschool te Amersfoort 36, van de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht 34, van de gemeentelijke hoogere burgerschool te Utrecht 19 candidaten, benevens 2 extraneï.

Afgewezen werden van de hoogere burgerschool te Amersfoort 2, van de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht 3, van de gemeentelijke hoogere burgerschool te Utrecht 3, benevens 2 extraneï.

Hieronder volgen de namen der geslaagde candidaten:

I. van de hoogere burgerschool te Amersfoort:

1. Alberdingh Thijm, J. W. L., geboren 15 November 1888 te Houffalize (België);
2. Ballintijn, J. A. N., geboren 5 Maart 1885 te Weesp;
3. Beernink, J. J. Ph., geboren 7 Augustus 1888 te Nijkerk;
4. Beisiegel, J. H. P., geboren 19 November 1887 te Bussum;
5. Best, J. W., geboren 7 Mei 1889 te Zierikzee;
6. Bloem, J. C., geboren 10 Mei 1887 te Oudshoorn;
7. Boodt, D., geboren 30 November 1884 te Rhenen;
8. Bouscholte, J. C., geboren 11 Februari 1886 te 's Gravenhage;
9. Bruyn, C. F. A. de, geboren 18 November 1885 te Amersfoort;
10. Burken, C. J. van, geboren 6 April 1887 te Ede;
11. Goor, G. J. J. van, geboren 8 Januari 1889 te Voorthuizen;
12. Goosens, H. G., geboren 5 November 1886 te Harderwijk;
13. Greidanus, G., geboren 15 December 1887 te Harderwijk;
14. Heybroek, E., geboren 27 December 1887 te 's Gravenzand;
15. Hoorn, W. van, geboren 12 Augustus 1889 te Amsterdam;
16. Jacobs, M. A. J. M., geboren 3 Mei 1885 te Amersfoort;
17. Kuneman, A. C., geboren 9 Mei 1888 te Weesp;
18. Meulenbelt, J., geboren 2 Augustus 1886 te Houten (U.);
19. Müller, J. H., geboren 20 April 1886 te Suez-kanaal;
20. Oosterbaan, E. G., geboren 19 Maart 1888 te Drachten;
21. Pasman, D., geboren 11 Augustus 1886 te Nijkerk;
22. Pels Rijcken, J. J., geboren 30 Juni 1887 te Grave;
23. Perk, A. C., geboren 16 September 1887 te Anna-Paulowna;
24. Post, P., geboren 11 Februari 1886 te Rhenen;
25. Riekerk, L., geboren 5 Augustus 1886 te Batavia;
26. Rinsma, A., geboren 22 November 1887 te Stiens;
27. Slooten, M. van, geboren 11 Maart 1889 te Amersfoort;
28. Souman, M. H. J., geboren 1 Juni 1888 te Voorburg;
29. Staverman, A. H., geboren 18 Juni 1888 te Batavia;
30. Veen, J. F. van, geboren 18 Augustus 1888 te Bussum;
31. Veen, J. van, geboren 24 Mei 1887 te Amsterdam;
32. Vries, G. de, geboren 14 October 1889 te Gouda;
33. Vries, G. M. de, geboren 15 Juli 1888 te Gouda;
34. Vries, T. G. de, geboren 18 April 1887 te Leeuwarden;
35. Zee, D. van der, geboren 12 Juli 1888 te Amsterdam;
36. Zijlstra, D. N., geboren 22 December 1886 te Utrecht.

II. van de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht:

1. Beunke, F. A., geboren 29 September 1887 te Breda;
2. Bronkhorst, W., geboren 26 Juni 1888 te Ambon;
3. Daumes, D. J., geboren 17 Juni 1887 te Blauwkapel;
4. Dijk, H. E. P. van, geboren 7 Juni 1888, te Pamekasan;
5. Dijkhuizen, S. A., geboren 4 November 1887 te Zeist;
6. Eggink, Ch., geboren 4 Januari 1889 te Arnhem;
7. Elst, J. van der, geboren 16 Maart 1888 te Groningen;
8. Gaastra, J., geboren 21 November 1887 te Workum;

9. Haas, W. C. de, geboren 13 December 1887 te Amsterdam;
10. Heineke, C. A., geboren 7 Januari 1886 te Utrecht;
11. Hendriks, H., geboren 30 Juli 1888 te Venlo;
12. Heuperman, W. E. M., geboren 9 November 1886 te Utrecht;
13. Heyst, H. van, geboren 26 April 1888 te Winkel;
14. Hoogstraten, W. F. van, geboren 7 Januari 1889 te Vrijenban;
15. Kate, F. C. ten, geboren 21 Februari 1886 te Amsterdam;
16. Kortlandt, J., geboren 2 Mei 1888 te Zeist;
17. Kouwer, J., geboren 24 Maart 1889 te Haarlem;
18. Leusden, Th., M. A. J., geboren 13 Augustus 1889 te Palembang;
19. Metzelaar, A., geboren 19 Januari 1888 te Koepang Timor;
20. Mossel, G., geboren 15 December 1887 te Utrecht;
21. Müller, C. B. J., geboren 1 December 1886 te Utrecht;
22. Nieuwland, J. A., geboren 25 April 1888 te Utrecht;
23. Nieuwstraten, E. M., geboren 14 Februari 1890 te Curaçao;
24. Petten, J. L., geboren 17 November 1887 te Zwolle;
25. Rocholl, A. M. P., geboren 31 Juli 1889 te Utrecht;
26. Ronge, E. Ch. L., geboren 23 October 1886 te Amsterdam;
27. Rooy, D. M. M. de, geboren 18 September 1888 te Utrecht;
28. Schalij, H. C., geboren 24 Maart 1889 te Breukelen;
29. Steenbeek, C., geboren 31 Augustus 1886 te Gennep;
30. Stoop, L. A., geboren 27 April 1886 te Baarn;
31. Verloop, H. W., geboren 21 Juni 1886 te Utrecht;
32. Verspyck, E. R. M., geboren 31 Maart 1889 te Amsterdam;
33. Visser, T., geboren 27 April 1885 te Workum;
34. Wethmar, N. A., geboren 17 Februari 1888 te IJmuiden.

III. van de gemeente hoogere burgerschool te Utrecht:

1. Bakker, M. A. J., geboren 13 Mei 1889 te Utrecht;
2. Becking, A. M., geboren 5 April 1888 te Arnhem;
3. Bertrand, G. H., geboren 2 Januari 1888 te Tilburg;
4. Blanc, U. J. le, geboren 6 Maart 1888 te Utrecht;
5. Dentz, M. J., geboren 23 Augustus 1888 te Harderwijk;
6. Jongh, D. Crena de, geboren 21 April 1888 te Dordrecht;
7. Marwijk Kooy, M. van, geboren 14 October 1888 te Utrecht;
8. Leopold, A. M. S., geboren 16 April 1886 te Nieuweschans;
9. Plaats, B. J. van der, geboren 23 Augustus 1888 te Utrecht;
10. Portengen, J. A., geboren 31 Augustus 1886 te Padang;
11. Sant, A. van 't, geboren 8 Mei 1888 te Helder;
12. Schuitzler, C. J. Moll, geboren 24 December 1886 te Utrecht;
13. Straten, I. van, geboren 22 Januari 1888 te Utrecht;
14. Valk, L. W. E., geboren 22 December 1887 te Soerabaia;
15. Velden, Q. van de, geboren 8 Maart 1888 te Gennep;
16. Voorn, W. L. van de, geboren 24 Juli 1888 te Utrecht;
17. Wagenaar, M., geboren 20 Mei 1886 te Utrecht;
18. Welter, Ch. J., geboren 7 Maart 1885 te Utrecht;
19. Witjens, J. Ch., geboren 19 October 1887 te Utrecht.

Extraneï:

1. Koopman, J. D., geboren 31 Augustus 1885 te Utrecht;
2. Thomann, G. L. B., geboren 25 April 1880 te Baberich, gem. Zevenaar.

Hieronder volgt een overzicht van het aantal malen, dat elk der cijfers 1—10 is toegekend voor de verschillende vakken en voor de verschillende groepen:

Vakken.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Voldoende.	Onvoldoende.	Totaal.	Gemiddeld cijfer.
Wiskunde .	„	1	3	6	8	30	19	22	12	„	91	10	101	6,65
Mechanica .	„	1	5	6	22	18	14	9	13	13	89	12	101	6,69
Natuurkunde . . .	„	2	4	17	16	29	19	14	„	„	78	23	101	5,77
Scheikunde.	„	2	4	9	15	43	20	6	2	„	86	15	101	5,85
Plant- en dierkunde.	„	1	„	6	15	16	27	25	10	1	94	7	101	6,79
Cosmographie	„	1	„	8	19	24	25	9	13	2	92	9	101	6,50
Staatsinrichting	„	„	1	6	7	28	42	14	3	„	94	7	101	6,56
Staathuishoudkunde	„	„	1	7	12	31	24	16	8	2	93	8	101	6,58
Aardrijkskunde . . .	„	„	„	5	14	56	21	3	2	„	96	5	101	6,09
Geschiedenis	„	1	2	4	14	53	20	5	2	„	94	7	101	6,04
Boekhouden	„	„	1	2	6	13	27	39	11	2	98	3	101	7,32
Nederlandsch . .	„	„	„	7	25	30	22	11	5	1	94	7	101	6,24
Fransch. . .	„	„	5	16	29	28	15	8	„	„	80	21	101	5,55
Engelsch . .	„	„	1	16	12	34	25	11	2	„	84	17	101	6,06
Hoogduitsch	„	„	2	8	12	24	36	17	1	1	91	10	101	6,43
Handteekenen	„	„	2	17	19	28	25	9	1	„	82	19	101	5,87
Lijnteekenen	„	„	2	6	12	33	32	15	1	„	93	8	101	6,35
Totaal . .	„	9	33	146	257	518	413	233	86	22	1529	188	1717	

Groep.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Voldoende.	Onvoldoende.	Totaal.
A	„	1	6	3	22	21	30	6	12	„	91	10	101
B	„	1	2	10	28	39	15	6	„	„	88	13	101
C	„	„	„	1	21	54	24	1	„	„	100	1	101
D	„	„	2	8	32	38	18	3	„	„	91	10	101
E	„	„	3	11	27	39	17	4	„	„	87	14	101
Totaal . .	„	2	13	33	130	191	104	20	12	„	457	48	505

De Commissie heeft gebruik gemaakt van coëfficiënten en, overeenkomstig het reglement voor het eindexamen, de groepcijfers gevonden door berekening, zoodat in den regel hierbij breuken voorkwamen. Deze zijn in bovenstaande tabel weggelaten, omdat zij daarin niet passen. Er is dus ook uit de cijfers dezer tabel geen gemiddelde berekend, omdat dit lager zou zijn dan het werkelijk gemiddelde, dat verkregen zou worden, als de breuken werden medegeteld.

De Commissie veroorlooft zich de vrijheid om nog eens, gelijk reeds verschillende harer voorgangsters in deze provincie hebben gedaan, Uwe aandacht te vestigen op de volgende meeningen, die zij meent niet nader te moeten motiveeren, daar dit reeds meermalen ook door Commissiën in andere provinciën is geschied:

de Commissie kan zich niet ermeê vereenigen, dat de cijfers, behaald voor de verschillende afdeelingen van de wiskundige vakken, niet afzonderlijk in de cijferstaten kunnen opgenomen worden;

dat de bijeenvoeging van ongelijksoortige vakken, zooals geschiedenis en boekhouden, dikwijls een vrijstelling voor het mondeling examen voor een dier vakken doet vervallen;

dat het praedicaat 6, toegekend aan het schriftelijk werk, reeds recht kan geven op vrijstelling van mondeling examen.

In enkele afdeelingen gaf het examen aanleiding tot het maken van de bijzondere opmerkingen, die hier mogen volgen:

Aardrijkskunde. Het meerendeel der candidaten heeft blijkbaar niet voldoende gelegenheid gehad om het vroeger geleerde te repeteeren, wat is toe te schrijven aan de omstandigheid, dat op meerdere scholen in de klassen IV en V slechts één uur per week is uitgetrokken voor aardrijkskunde.

Engelsch. Ten opzichte van de opgaven voor de Engelsche taal meent de Commissie haar oordeel nog te moeten opschorten en zich te bepalen tot het maken van deze opmerking, dat hoewel de meeste candidaten van de opgave een zelfstandige bewerking hadden gegeven, andere die zoo letterlijk hadden gecopieërd, dat het zeer moeilijk was uit te maken, of zij zich „van de vreemde taal zonder grove fouten kunnen bedienen."

Utrecht, 2 Augustus 1906.

Namens de Commissie:

J. W. Doijer,
Voorzitter

M. ten Bouwhuys,
Secretaris.

Friesland.

Aan den Commissaris
der Koningin in de provincie Friesland.

De Commissie, krachtens Uwe beschikking van 23 Februari 1906, n⁰. 125, 3de afdeeling Statistiek, belast met het afnemen van het eindexamen voor de hoogere burgerscholen met 5-jarigen cursus in Friesland, heeft de eer, ter voldoening aan art. 67, tweede lid, der wet van 2 Mei (*Staatsblad* n⁰. 50), U H.E.G. het volgend verslag van hare werkzaamheden aan te bieden.

De vergaderingen en mondelinge examens hadden plaats te Sneek, in het gebouw der hoogere burgerschool.

In de eerste, door alle leden bijgewoonde, vergadering, gehouden op Zaterdag 31 Maart 1906, des namiddags te 1 uur, werd de tweede ondergeteekende tot secretaris benoemd en werden examinatoren en assessoren aangewezen als hieronder vermeld:

Vak.	Examinator.	Assessor.
	Sub-commissie A.	
Meetkunde	dr. Fred. Schuh,	P. M. v. Bemmel.
Beschr. meetkunde .		
Algebra en trigonometrie	P. M. van Bemmel,	dr. Fred. Schuh.
Werktuigkunde . .	dr. O. Postma,	dr. J. J. v. Rijn.
	Sub-commissie B.	
Cosmographie . . .	dr. O. Postma,	dr. J. J. v. Rijn.
Natuurkunde . . .	dr. J. J. van Rijn,	dr. O. Postma.
Natuurl. historie. .	dr. J. Ariëns Kappers,	dr. A. C. Antusch.
Scheikunde. . . .	dr. A. C. Antusch,	dr. J. Ariëns Kappers.
Geschiedenis . . .	H. G. Harkema,	J. Branbergen.
Aardrijkskunde . .	J. Branbergen,	H. G. Harkema.
Staatswetenschappen	mr. P. C. Andreae,	F. de Groot.
Boekhouden . . .	F. de Groot,	mr. P. C. Andreae,
	Sub-commissie D.	
Nederlandsch . . .	dr. J. Bergsma,	S. Stellingwerff.
Fransch	S. Stellingwerff,	dr. J. Bergsma.
Engelsch	L. v. d. Wal,	P. Fr. de Haan.
Hoogduitsch . . .	P. Fr. de Haan,	L. v. d. Wal.
	Sub-commissie E.	
Teekenen	opgesplitst: J. Bubberman en J. Bauer.	

De voorzitter deelde vervolgens mede, dat zich hadden aangemeld 37 candidaten, van wie 27 van de hoogere burgerschool te Leeuwarden, 9 van die te Sneek en één extraneus, die het schriftelijk examen te Sneek wenschte af te leggen.

Voor het mondeling examen werden de candidaten verdeeld in vier groepen: één van 10, drie van 9 candidaten ieder.

De duur van het mondeling examen in ieder vak werd bepaald op ten hoogste dertig minuten, behalve in wiskunde, voor welk vak één uur, en in cosmographie, Staatsinrichting, staathuishoudkunde en boekhouden, voor elk van welke vakken 20 minuten beschikbaar werden gesteld.

De Commissie besloot Maandag 16 Juli het mondeling examen te doen beginnen, terwijl Zaterdag 7 Juli, ingevolge art. 17 van het reglement, werd bestemd tot het vaststellen van de cijfers voor het schriftelijk werk en het opmaken van de vrijstellingen. Ook werd besloten de vrijstellingen aan de candidaten van iedere groep een week vóór den aanvang van hun schriftelijk examen mede te deelen en de candidaten tevens in te lichten, op welken dag zij bericht aangaande hunne vrijstellingen konden verwachten.

Overeengekomen werd daarna het mondeling examen, zoo mogelijk, des ochtends van 9.15 tot 12.15 en des namiddags van 1.15 tot ± 4 uur te houden, behalve des Woensdags en des Zaterdags. Op deze dagen zou het examen om ± 12 uur eindigen, te 2 uur eene vergadering van sub-commissiën en te half drie eene vergadering van de geheele Commissie tot bespreking van toelating en afwijzing van de candidaten worden belegd.

Nadat in de sub-commissiën de concept-opgaven voor het schriftelijk werk waren ontworpen, werden deze in de vergadering vastgesteld en den voorzitter ter verzending overhandigd.

Vóór den aanvang van het schriftelijk examen trok de extraneus zich terug. Het aantal candidaten daalde hierdoor tot het zuiver drievoud van twaalf, zoodat de voorzitter, ingevolge art. 19 van het reglement, terugkwam op het vroeger genomen besluit, de candidaten voor het mondeling examen in drie groepen verdeelde en den leden hiervan per circulaire kennis gaf.

Eén candidaat was door het overlijden van een zijner betrekkingen niet in de gelegenheid aan het schriftelijk examen Nederlandsch deel te nemen.

Ingevolge art. 16 van het reglement werd deze candidaat Dinsdag 17 Juli tot het afleggen van het examen opgeroepen, nadat de Commissie in hare vergadering van 7 Juli, de daartoe noodige opgaven had vastgesteld.

In de bovengenoemde vergadering van 7 Juli werden de cijfers voor het schriftelijk werk en de vrijstellingen van mondelinge examens vastgesteld.

De sub-commissie vergaderde 16 Juli te Leeuwarden, tot het nazien van de teekeningen naar de natuur, door de Leeuwarder candidaten vervaardigd.

De beoordeeling van het schriftelijk werk had tengevolge, dat werden vrijgesteld:

3 candidaten in 8 vakken; 3 candidaten in 7 vakken; 7 candidaten in 6 vakken; 8 candidaten in 5 vakken; 1 candidaat in 4 vakken; 5 candidaten in 3 vakken; 4 candidaten

in 2 vakken; 4 candidaten in 1 vak; 1 candidaat in geen enkel vak.

Totaal 158 vrijstellingen, verdeeld over de volgende vakken:

wiskunde 25; werktuigkunde 15; natuurkunde 22; scheikunde 21; aardrijkskunde 19; geschiedenis 15; boekhouden 22; Nederlandsche taal 19.

Deze vrijstellingen werden per post medegedeeld: aan de eerste groep candidaten 7 Juli; aan de tweede 11 Juli, en aan de derde groep 14 Juli.

Geen der candidaten wenschte mondeling examen af te leggen in eenig vak waarvoor hij vrijstelling had verkregen.

Vóór dat tot het houden van het mondeling examen werd overgegaan, stelde de voorzitter de vraag aan de orde of in de sub-commissiën al dan niet besloten was om de eindcijfers uit de cijfers der onderscheidene vakken door berekening af te leiden en bij die berekening aan de verschillende vakken een verschillenden invloed op het eindcijfer toe te kennen. Eenparig wenschten de sub-commissiën het eindcijfer in een geheel getal uit te drukken, zonder gebruikmaking van een bepaalde wijze van berekening.

Het mondeling examen duurde van 16—25 Juli. Eén der candidaten, door ziekte verhinderd aan dit gedeelte deel te nemen, werd, op verzoek van den voorzitter, door de Commissie voor Groningen en Drenthe overgenomen.

De volgende tabellen geven aan hoeveel malen ieder der waardeeringscijfers werd toegekend aan iedere groep van vakken en in ieder afzonderlijk.

Cijfer:	Aantal malen behaald in groep:				
	A.	B.	C.	D.	E.
10	—	—	—	—	—
9	2	—	—	—	—
8	6	3	1	—	1
7	8	8	9	4	8
6	11	12	12	18	13
5	7	11	7	11	10
4	1	1	6	2	4
3	—	—	—	—	—
2	—	—	—	—	—
1	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—
Totaal	35	35	35	35	36
	—	—	—	—	—
Voldoende:	34	34	29	33	32
Onvoldoende:	1	1	6	2	4

Vakken.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer:										Voldoende.	Onvoldoende.	Totaal.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
Wiskunde . .	„	„	„	2	3	11	8	8	3	„	33	2	35
Werktuigkunde	„	„	2	4	14	7	3	2	3	„	29	6	35
Natuurkunde .	„	„	„	„	4	15	12	4	„	„	35		35
Scheikunde . .	„	„	5	6	1	7	13	3	„	„	24	11	35
Plant- en dierkunde . . .	„	„	1	2	8	9	13	2	„	„	32	3	35
Cosmographie .	„	„	2	4	8	12	6	2	1	„	29	6	35
Staatsinrichting	„	„	„	4	3	7	13	5	3	„	31	4	35
Staathuishoudkunde . . .	„	„	1	3	7	8	11	5	„	„	31	4	35
Aardrijkskunde	„	„	„	6	5	19	4	1	„	„	29	6	35
Geschiedenis .	1	„	3	7	4	14	5	1	„	„	24	11	35
Boekhouden. .	„	„	„	5	5	2	11	9	3	„	30	5	35
Nederlandsch .	„	„	„	2	12	11	7	3	„	„	33	2	35
Fransch . . .	„	„	„	2	11	13	9	„	„	„	33	2	35
Engelsch. . .	„	„	„	2	4	17	10	2	„	„	33	2	35
Hoogduitsch .	„	„	2	5	10	13	5	„	„	„	28	7	35
Handteekenen .	„	„	„	8	13	10	3	2	„	„	28	8	36
Lijnteekenen .	„	„	„	2	9	6	12	5	2	„	34	2	36

Het getuigschrift kon na afloop worden uitgereikt aan 33 candidaten, te weten: 25 van de hoogere burgerschool te Leeuwarden en 8 van de hoogere burgerschool te Sneek. Afgewezen werd 1 candidaat van de hoogere burgerschool te Leeuwarden en 1 candidaat van die te Sneek

De namen der geslaagden zijn:

Adama, Hendrika Catharina, geboren te Leeuwarden 10 April 1887;
Asperen, Petrus van, geboren te Oosterlittens 21 April 1886;
Baron, Titia, geboren te Leeuwarden 11 Juni 1888;
Bergema, Reitze Sijbe, geboren te Irnsum 17 Januari 1888;
Buys, Jelle, geboren te Leeuwarden 1 December 1887;
Hielkema, Willem, geboren te Gorredijk 14 December 1887;
Hoogmee, Minne Bonne, geboren te Leeuwarden 26 Maart 1888;
Jonkers, Sabina Jacoba Johanna, geboren te Kortezwaag 14 Juli 1888;
Kooistra, Jan, geboren te Lekkum 23 April 1889;
Molenaar, Sikke, geboren te Leeuwarden 14 Juni 1887;
Nuys, Elizabeth Margaretha, geboren te Hees bij Nijmegen 7 April 1887;
Oosterbaan, Wybren, geboren te Tjummarum 15 December 1887;
Posthuma, Petrus, geboren te Franeker 10 April 1886;
Rooswinkel, Mebius Hendrikus, geboren te Leeuwarden 31 Mei 1886;
Rozenberg, Benjamin, geboren te Leeuwarden 28 December 1887;
Timmer, Reinder Tjeerd, geboren te Menaldum 6 Juli 1885;
Uhlenbroek, Jan Christoffel, geboren te Nias (Oost-Indië) 12 September 1885;
Valkhoff, Johann Nicolaus, geboren te Edam 14 Februari 1888;
Veen, Carel Hendrik Cato Willem van der, geboren te Sloten 6 Juni 1888;
Volkmaars, Hendrik Joannes, geboren te Vianen 24 Mei 1889;
Vos, Jan Christiaan, geboren te Nieuw-Amsterdam 20 September 1888;
Vos, Abraham de, geboren te Leeuwarden 21 September 1886;
Vos, Rikkerdina de, geboren te Leeuwarden 18 Februari 1888;
Veenstra, Meindert Jacobus, geboren te Oosterwolde 20 September 1886;
Zwart, Simon Gerardus, geboren te Huizum 1 Juli 1887;
allen leerlingen van de Rijks- hoogere burgerschool te Leeuwarden.

Giliam, Eelco, geboren te Sneek 11 December 1888;
Kappenburg, Bernard Diedrik Gijsbertus, geboren te Sneek 1 Augustus 1889;
Molenaar, Gerben, geboren te Sneek 3 November 1886;
Alberda, Willem, geboren te Goënga 25 Januari 1887;
Baarda, Marten Hessel, geboren te Joure 28 Juni 1888;
Bakker, Jacob, geboren te Mildam 2 Februari 1889;
Jonkmans, Johannes Jacobus, geboren te Nieuwebrug bij Heerenveen 8 Februari 1886;
Timmenga, Sijbren, geboren te Ytens 6 Maart 1888;
allen leerlingen van de hoogere burgerschool te Sneek.

Slechts enkele opmerkingen wenscht de Commissie naar aanleiding van het examen te maken, en wel deze:

In de eerste plaats is de sub-commissie B van oordeel, dat de kennis van vele candidaten in het vak „scheikunde" niet zoodanig was, als met inachtneming van billijke eischen mag worden verwacht en in de tweede plaats meent de geheele Commissie zich te moeten aansluiten bij de uitspraak van haar voorgangster in 1905, inzake het tot stand komen van eene dubbele Commissie.

Ook deze Commissie acht het wenschelijk, dat in de toekomst voor de drie noordelijke provinciën één dubbele Com-

missie worde benoemd. De duur van het examen zou hierdoor niet worden verlengd, maar men zou het voordeel krijgen, dat examinator en bijzitter voor één vak, ook beiden dit vak aan eene hoogere burgerschool onderwijzen.

Hiermede aan het eind van hare taak gekomen, betuigt de Commissie U H.E.G. haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Sneek, 6 Augustus 1906.

A. C. Antusch,
Voorzitter.

P. C. Andreæ,
Secretaris.

Overijssel.

Aan den Commissaris
der Koningin in de provincie Overijssel.

De Commissie, benoemd bij Uw besluit van 14 Maart 1906, 2de afdeeling, n°. 1605/779, aangevuld bij besluiten, respectievelijk van 11 April 1906, 2de afdeeling, n°. 2277/1131, en 13 Juni 1906, 2de afdeeling, n°. 3714/1863, heeft de eer U H.E.G. haar verslag aan te bieden, voorgeschreven in art. 67, tweede lid, van de wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), regelende het middelbaar onderwijs.

Op 8 April l.l. hield de Commissie haar eerste vergadering in het gebouw der Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle, waar ook de volgende vergaderingen achtereenvolgens op 8, 15 Juli en 6 Augustus plaats hadden, benevens de beide extra vergaderingen op 14 Mei en 11 Juni van voorzitter en secretaris, waartoe op de door den voorzitter gedane aanvrage, bij missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 Mei 1906 machtiging was verleend. Ook de mondelinge examens werden in genoemd gebouw afgenomen. Op voorstel van den voorzitter werd dr. A. J. Botermans tot secretaris gekozen en werden daarna de sub-commissiën samengesteld, als volgt:

Afdeeling A:

I.	II.
dr. V. C. L. M. E. Frackers, voorz.	W. de Visser.
dr. C. Stolp.	H. Wijma.
W. de Visser.	

Afdeeling B:

I.	IV.
dr. J. J. le Roy, voorz.	dr. J. J. le Roy.
H. Wijma.	dr. V. C. L. M. E. Frackers.

II/III.

dr. O. J. Risselada.
dr. H. J. van de Stadt.

Afdeeling C.

II/III.	I/IV.
dr. J. J. Doesburg, voorz.	C. J. de Bruyn Kops.
P. van den Brand.	F. A. van Dam.

Afdeeling D:

I/IV.	II/III.
dr. A. J. Botermans, voorz.	A. Dubois.
A. van Dissel.	W. de Vries.

Afdeeling E:

I/II.

H. P. M. Kosters. W. de Visser.

De mondelinge examens werden geregeld als volgt:

Vakken.	Examinatoren.	Duur.
Wiskunde . . .	dr. C. Stolp, dr. V. C. L. M. E. Frackers, W. de Visser.	1 uur
Mechanica . . .	W. de Visser, H. Wijma.	1/2 „
Cosmographie . .	dr. J. J. le Roy, dr. V. C. L. M. E. Frackers.	1/2 „
Natuurkunde . . .	dr. J. J. le Roy, H. Wijma.	1/2 „
Scheikunde	dr. O. J. Risselada, dr. H. J. v. d. Stadt.	1/2 „
Plant- en dierkunde.	dr. O. J. Risselada. dr. H. J. v. d. Stadt.	1/2 „
Geschiedenis . . .	dr. J. J. Doesburg.	1/2 „
Aardrijkskunde . .	P. van den Brand.	1/2 „
Staatsinrichting Staathuishoudkunde Boekhouden . .	C. J. de Bruyn Kops. F. A. van Dam.	1 „
Nederlandsche taal en letterkunde . .	dr. A. J. Botermans.	1/2 „
Fransche taal en letterkunde	A. Dubois.	1/2 „
Hoogduitsche taal en letterkunde . .	A. van Dissel.	1/2 „
Engelsche taal en letterkunde . . .	W. de Vries.	1/2 „

Totaal per candidaat 7 1/2 uur

Vervolgens deelde de voorzitter mede, dat zich hadden aangemeld: van de hoogere burgerschool te Almelo 15 candidaten; van die te Deventer 15; van Kampen 18, en van de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle 20, totaal alzoo 68 candidaten, derhalve te splitsen in 6 groepen, en wel: 2 groepen van 12 candidaten, de 4 overige elk van 11, zoodat de mondelinge examens, waarvan de aanvang bepaald werd op Maandag 16 Juli, zouden duren tot Zaterdag 4 Augustus.

Doordat vóór den aanvang van het schriftelijk examen een der candidaten uit Almelo zich teruggetrokken had, namen er dus slechts 67 candidaten aan het examen deel en kon ook de tweede groep tot 11 candidaten worden teruggebracht.

Nadat ten slotte nog de opgaven voor het schriftelijk werk door de sub-commissiën waren vastgesteld en ingeleverd en de eerstvolgende vergaderingen bepaald waren op 8 en 15 Juli, beide Zondagen, ging de Commissie uiteen. Wel maakten een paar leden der Commissie bezwaar tegen het h. i. onnoodig op Zondag vergaderen, zich daarbij beroepende op de Ministerieele aanschrijving ten vorigen jare en ook op het feit, dat dit jaar o. a. de Commissiën voor Utrecht en die voor Groningen en Drenthe op Zaterdag in plaats van op Zondag bijeenkwamen, doch ernstige maatschappelijke bezwaren schenen in dezen niet op één lijn met godsdienstige te kunnen worden gesteld, zoodat de kleine minderheid zich gedwongen zag zich naar de meerderheid te schikken.

In de zooeven reeds genoemde vergadering, op Zondag 8 Juli gehouden, stelde de Commissie de vrijstellingen vast voor de candidaten der groepen I—III in haar bijeenkomst op Zondag 15 Juli, die voor de candidaten der groepenIV—VI.

Daarbij bleek, dat overeenkomstig de bepalingen van het reglement en met inachtneming van de toelichting van de inspecteurs van het middelbaar onderwijs van December 1901, vrijstelling kon worden verleend van het mondeling examen: in wiskunde aan 27, in werktuigkunde aan 23, in natuurkunde aan 28, in scheikunde aan 31, in aardrijkskunde aan 41, in geschiedenis aan 26, in boekhouden aan 43, en in het spraakkunstig gedeelte van het Nederlandsch aan 41 candidaten.

Intusschen was er in de samenstelling der Commissie sedert de eerste vergadering eenige verandering ontstaan. In plaats van den heer J. de Jong Hzn., die wegens zijne benoeming tot lid der Commissie voor de akte-examens middelbaar onderwijs, en van den heer J. J. Poortman, die om gezondheidsredenen hadden moeten bedanken, hadden zitting genomen de heeren H. P. M. Kosters, leeraar aan de hoogere burgerschool te Kampen, en W. de Visser, leeraar aan de hoogere burgerschool te Deventer.

Vóór het begin van het mondeling examen deed de voorzitter aan de examinatoren in de natuurlijke historie mede-

deeling van de door hem gevraagde en verkregen inlichtingen omtrent hetgeen in de IVde en Vde klasse op de verschillende scholen van die vakken behandeld was.

Tijdens het mondeling examen werd aan één der candidaten op 20 Juli gelegenheid gegeven alsnog schriftelijk examen in stelkunde af te leggen, waaraan zij te voren door ongesteldheid geen deel had kunnen nemen.

Het verzoek van twee candidaten om onderling van groep te mogen wisselen, werd door den voorzitter toegestaan. Een gelijk verzoek van twee andere candidaten werd daarop eveneens ingewilligd.

Gedurende één morgen was de heer van den Brand, wegens ongesteldheid, verhinderd aan de werkzaamheden deel te nemen; doordat een verschikking in den rooster mogelijk bleek, behoefde dit gelukkig geen storenden invloed uit te oefenen op den gang der examens. Ook kon de heer Kosters, door familieomstandigheden, Zaterdag 21 en Maandag 23 Juli niet aanwezig zijn.

De uitslag van het examen was, dat afgewezen moesten worden 9 candidaten, d. i. ruim 13 %, waarvan 7 op grond van art. 23, vierde lid; de overige twee na stemming.

Krachtens het tweede lid van art. 23 moest het diploma worden uitgereikt aan 49 candidaten, terwijl nog voor 9 candidaten de stemming ten gunste besliste.

Evenals het vorige jaar werd alleen het eindcijfer van groep C door berekening vastgesteld. De cijfers voor geschiedenis en aardrijkskunde werden daartoe elk met 3, die der overige vakken elk met 2 vermenigvuldigd, daarna de som dier producten door 12 gedeeld.

Het resultaat voor de verschillende scholen was:

Scholen:	aantal candidaten:	geslaagd:	afgewezen:
Almelo	14	14	0
Deventer	15	13	2
Kampen	18	15	3
Zwolle	20	16	4
Totaal	67	58	9

De namen der geslaagden zijn:

van de hoogere burgerschool te Almelo:

Baarslag, Lambert Jan, geboren te Almelo 20 October 1887;
Bendien, Herman, geboren te Almelo 1 December 1887;
Colenbrander, Albertina Martina Hortense, geboren te Almelo 28 Februari 1890;
Engberts, Tina Hendrika, geboren te Friezenveen 22 Augustus 1888;
Hofstede, Pieter Egbert, geboren te Hengelo 15 Juni 1888;
Hombrink, Geziena Aleida, geboren te Almelo 22 Maart 1888;
Kingma, Allardus Eelsius Gerard Jan, geboren te Vlagtwedde 4 Juni 1889;
Klein Bog, Frederik Hendrik Willem, geboren te Almelo 10 Januari 1889;
Klein Bog, Hendrik Frederik Rombertus, geboren te Almelo 29 Juli 1886;
Kolthoff, Abraham, geboren te Almelo 6 Maart 1889;
Kolthoff, Elisabeth Rosa, geboren te Almelo 8 Juli 1887;
Pouwels, Hendrik, geboren te Almelo 8 April 1887;
Schrijver, Wilhelm Georg, geboren te Almelo 10 December 1888;
Vixseboxse, Herman, geboren te Almelo 8 Januari 1889;

van de hoogere burgerschool te Deventer:

Adelaar, Rudolf, geboren te Deventer 9 December 1888;
Blom, Jan Bernard Hendrik, geboren te Enschedé 18 October 1888;
Engelenburg, Willem Johan Hendrik van, geboren te Hees 16 November 1887;
Goede, Albertus de, geboren te Deventer 9 Februari 1889;
Goor, Johannes Gerrit van, geboren te Zutphen 12 November 1887;
Leemhorst, Lucas, geboren te Amsterdam 22 Maart 1886;
Menalda, Gerard Andries, geboren te Deventer 25 April 1888;
Mey, Jacob Derk van der, geboren te Deventer 17 November 1885;
Nellensteyn, Frederik Jan, geboren te Tjitjalenka 22 Juli 1888;
Stratenus, Theodore Jean Guillaume, geboren te 's Gravenhage 19 October 1886;
Stuurman, Sijbrand, geboren te Deventer 21 Januari 1887;
Vries, Hartger de, geboren te Deventer 18 Januari 1889;
Willink, Frederik Robert, geboren te Winterswijk 24 Juni 1889.

van de hoogere burgerschool te Kampen:

Agerbeek, Taco Vincent, geboren te Batavia 19 Januari 1886;
Bakker, Hendrik Baltus, geboren te Kampen 7 October 1887;
Bakker, Jan Jacob, geboren te Kamperzeedijk, gemeente Genemuiden, 21 April 1887;
Beyma thoe Kingma, Frederik Hessel van, geboren te Zuidbroek 27 October 1885;
Biekart, Gezinus Egbertus, geboren te Kampen 28 September 1888;
Bokhorst, Sijbrand Cornelis, geboren te Kampen 11 Augustus 1888;
Deibel, Hugo, geboren te Batavia 17 April 1888;
Ekker, Henri Albert, geboren te Kampen 18 Februari 1889;
Hartgerink, Jan Willem, geboren te Amsterdam 14 Februari 1887;
Holleman, Wouter, geboren te Potchefstroom 28 November 1885;
Kuyk, Jean Henri Bernard, geboren te Batavia 2 December 1886;
Lijs, Jacob, geboren te Kampen 21 Maart 1888;
Schippers, Willem Adriaan, geboren te Bruinisse 21 Augustus 1885;
Stibbe, WillemT heodoor Hendrik, geboren te Solok 18 Juli 1888;
Vecht, Willem Hendrik van der, geboren te Hasselt 7 November 1885.

van de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle:

Berg, Jan Berend van den, geboren te Meppel 26 November 1889;
Brouwer, Mi Marinus, geboren te Groningen 27 September 1886;
Buitenrust Hettema, Johannes Marinus, geboren te Zwolle 12 Mei 1887;
Horst, Hermannus ter, geboren te Zwolle 4 December 1886;
Horst, Jurrianus ter, geboren te Zwolle 3 Februari 1889;
Klinkert, Everdina, geboren te Zwolle 22 Maart 1887;
Lier, Jantje, geboren te Meppel 9 Januari 1888;
Meilink, Hieronymus Fredericus, geboren te Meppel 4 November 1888;
Pauw, Pieter, geboren te Zwolle 23 Juli 1889;
Potasse, Johan Antoon Cornelis Fokko, geboren te Vriezenveen 31 Juli 1887;
Rees, Jan Wijnand van, geboren te Zwolle 3 Januari 1888;
Schouten, Hubertus, geboren te Epe 3 Januari 1886;
Spijkervet, Roelina Maria, geboren te Steenwijk 20 September 1887;
Wart, Johannes Philippus van der, geboren te Zwolle 14 Januari 1889;
Westenberg, Wilhelmina Jodoca Eusebia, geboren te Enschedé 23 Augustus 1887;
Wolff, Rebecca, geboren te Meppel 24 Juli 1888.

De onderdeelen van het examen gaven over het algemeen weinig of geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

Meer meende de sub-commissie B haar leedwezen er over te moeten uitdrukken, dat ditmaal geen vraagstuk voor scheikunde werd opgegeven. Zij hoopt, dat met de gewoonte, in vorige jaren gevolgd, wèl een vraagstuk op te geven, niet voorgoed zal worden gebroken.

Omtrent de resultaten der examens in de *Nederlandsche taal en letterkunde* kan, helaas, het oordeel niet bijzonder gunstig luiden. Dat van de 67 candidaten niet meer dan 2 het cijfer 9 en slechts 3 het cijfer 8 konden behalen, dat, m. a. w., slechts $\pm$ $7\frac{1}{2}$ % van de candidaten boven het gewoon middelmatige bleek te staan, mag wel bedenkelijk worden genoemd. Vooral het lezen en de kennis der letterkunde lieten zeer veel te wenschen over; de laatste beperkte zich meestal tot den inhoud van 4 of 5 werken, welke dan nog op vrij onbeholpen wijze werd medegedeeld.

Het wil de sub-commissie D voorkomen, dat, zoo men zich al voor de 3 moderne talen daarmee moet tevreden stellen, voor de moedertaal toch wel iets meer geëischt mocht kunnen worden. Immers zal de studie van het Nederlandsch ontwikkelend kunnen werken en zal de candidaat er later eenig voordeel van genieten, dan dient hij toch een algemeenen indruk te hebben ontvangen van de voornaamste verschijnselen en stroomingen op letterkundig gebied gedurende de laatste drie eeuwen.

Groote moeilijkheid ondervond de sub-commissie E bij het bepalen van het cijfer voor *handteekenen* door de vrijheid, welke den betrokken leeraren der verschillende inrichtingen gelaten was bij de keuze van het te behandelen onderwerp. Het gaat toch niet aan een stilleven en een of ander pleistervoorbeeld met elkander op gelijke lijn te stellen. Daarom zou het wellicht aanbeveling verdienen, in het vervolg meer nauwkeurig een bepaald soort voorbeeld aan te wijzen.

Ten slotte wenscht de Commissie de haar aangeboden gelegenheid aan te grijpen, om nog eenige opmerkingen *van algemeenen aard* onder Uwe aandacht te brengen.

Reeds in 1902, toen de nieuwe regeling voor het eerst in werking trad, en ook later, is gewezen op de onbillijkheid, waartoe het nieuwe reglement op het eindexamen noodwendig aanleiding moest geven, eensdeels door vrij te laten of de verschillende sub-commissiën al dan niet het eindcijfer zullen afronden of in breuken uitdrukken, anderdeels door voor te schrijven, dat een candidaat, die 2 der groepen A, B, C en D onvoldoende heeft, afgewezen, daarentegen, die in geen der groepen minder dan 5 behaald heeft, *moet* toegelaten worden, onverschillig welke de samenstelling dier verschillende cijfers zij. Dientengevolge kon zich thans het feit voordoen, dat een candidaat met de groepcijfers 6 — 6 — $3\frac{1}{4}$ — 5 — 7, bij een totaal van 85 punten, met 6 onvoldoende vakken, bij stemming werd afgewezen, terwijl aan een ander met de groepcijfers 6 — 5 — $5\frac{1}{2}$ — 5 — 5, bij een totaal van 84 punten, met eveneens 6 onvoldoende vakken, krachtens het reglement het diploma moest worden uitgereikt. Niet ten onrechte noemde dan ook een der Commissieleden een op die wijze verkregen getuigschrift „een premie op de middelmatigheid".

Een ander candidaat met de volgende groepcijfers: 7 — 5 — $4\frac{2}{3}$ — 5 — 6, bij een totaal van 88 punten, met 5 onvoldoende vakken, bleek na stemming te zijn toegelaten. Had echter nu de sub-commissie D, evenals voor groep C was aangenomen, de cijfers in breuken uitgedrukt, zoo zou de Commissie *alle drie* genoemde candidaten hebben moèten afwijzen op grond van art. 23, vierde lid.

Dergelijke gevallen nu moesten natuurlijk niet kunnen plaats hebben. Derhalve meent de Commissie met nadruk er op te moeten wijzen, dat uit het oogpunt van een gelijkvormige, rechtvaardige beoordeeling, het wenschelijk zou zijn het gebruiken, zoo noodig, van „gebroken getallen" *verplicht* te stellen, mits de bindende bepalingen omtrent „afwijzen" en „toelaten" in meergenoemd art. 23 worden opgeheven, aangezien het anders mogelijk zou zijn, dat iemand zich door een tekort van $^1/_{12}$ het diploma onthouden zag.

Een andere onbillijkheid is, naar het oordeel der Commissie, gelegen in het verleenen van de vrijstellingen volgens de thans geldende bepalingen, in het bijzonder bij het cijfer 6, daar dit in vele gevallen eer een nadeel dan een voordeel blijkt te zijn, waaraan men den candidaat te minder bloot mag stellen, indien men in aanmerking neemt, dat het in de verschillende vakken behaalde aantal punten wel degelijk later, bij eventueele aanstellingen of bij andere examens, van waarde kan zijn. Bij 15 candidaten toch, met één of meer vrijstellingen op grond van het cijfer 6 voor het schriftelijk werk, bleek het mondeling examen in alle andere vakken het cijfer voor schriftelijk te hebben verbeterd, soms zelfs vrij aanzienlijk, of althans niet te hebben verlaagd.

Op grond van deze en andere overwegingen zouden, naar de overtuiging der Commissie, de vrijstellingen beter aan het oorspronkelijk beoogde doel beantwoorden, indien voortaan alleen vrijstelling verleend werd voor die vakken, in welke de examinandus minstens het cijfer 7 voor het schriftelijk werk behaald heeft en natuurlijk onafhankelijk van de cijfers voor de overige vakken in diezelfde groep verkregen.

Dringend noodzakelijk acht de Commissie de opheffing van de vrijstellingen voor het Nederlandsch, daar, in tegenstelling met de drie moderne talen, het leveren van een goed opstel in het Nederlandsch, niet den minsten waarborg verschaft voor eene voldoende kennis van de grammatica of van de letterkunde.

Het merkwaardig feit kon nu worden waargenomen, dat 38 % der candidaten, in het gelukkig bezit van een dergelijke vrijstelling, door hun mondeling examen hun cijfer aanzienlijk zagen dalen, o. a. van 6 (schriftelijk) op 4; van 7 op 5; 7 op 4; 9 op 6 — doordat hun voor het mondeling examen in de letterkunde respectievelijk de cijfers 2, 3, 1 en 3 moesten worden toegekend.

Hiermede meenende haar taak te hebben volbracht, brengt de Commissie U H.E.G. haar dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Zwolle, 6 Augustus 1906.

Dr. J. J. Doesburg,
Voorzitter.

Dr. A. J. Botermans,
Secretaris.

Groningen en Drenthe.

Aan de Commissarissen der Koningin in de provinciën Groningen en Drenthe.

De Commissie, belast met het afnemen van het eindexamen voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus in de provinciën Groningen en Drenthe, daartoe benoemd respectievelijk bij Uwe besluiten dd. 28 Februari 1906, n°. 17, 3de afdeeling, en 5 Maart 1906, n°. 1260/1019, 2de afdeeling; d. d. 23 Maart 1906, n°. 30, 3de afdeeling, en 27 Maart 1906, n°. 1592/1344, 2de afdeeling, en d. d. 5 Juli 1906, n°. 24, 3de afdeeling, en 6 Juli 1906, n°. 3447/2962, 2de afdeeling, heeft de eer U H.E.G., ingevolge art. 67 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), het volgend verslag harer werkzaamheden aan te bieden.

De Commissie bestond aanvankelijk uit de navolgende personen:

van de Rijks- hoogere burgerschool te Assen: dr. J. F. A. Mellink, voorzitter; dr. C. L. van den Broek, mr. G. M. Doornbos en J. J. Streumer;

van die te Groningen: dr. E. Jensema, dr. H. A. J. Meijer, dr. I. Mendels, H. Weersma en I. Molenaar;

van die te Leeuwarden: dr. P. Middel;

van de gemeentelijke hoogere burgerschool te Veendam: dr. H. F. Huisken, F. de Korte, P. Kloosterman, W. H. A. Wesselink en J. van Voorthuysen;

van de 3de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Amsterdam: C. W. B. Ingenhoes.

Bij Uwe besluiten, d. d. 23 en 27 Maart 1906, werd de heer C. W. B. Ingenhoes vervangen door den heer J. A. Meursinge van de Rijks- hoogere burgerschool te Zwolle, terwijl nog later, ten gevolge van ziekte, dr. H. A. J. Meijer, bij Uwe besluiten van 5 en 6 Juli 1906, werd vervangen door dr. C. H. Ketner van de Rijks- hoogere burgerschool te Leeuwarden.

De Commissie hield hare eerste vergadering op Zaterdag 7 April 1906, des namiddags te 2 uur, in het gebouw der Rijks- hoogere burgerschool te Groningen. Nadat de tweede ondergeteekende tot secretaris was benoemd, werden de subcommissiën vastgesteld en de duur der mondelinge examens geregeld als volgt:

Afdeeling.	Vakken.	Examinatoren.	Assessoren.
A.	Meetkunde en beschrijvende meetk. .	Jensema,	Middel.
	Algebra en trigonometrie.	Middel,	Jensema.
	Mechanica	Huisken,	v. d. Broek.
B.	Natuurkunde . . .	v. d. Broek,	Huisken.
	Cosmographie . . .	Huisken.	v. d. Broek.
	Scheikunde	Meijer,	Mellink.
	Natuurlijke historie .	Mellink,	Meijer.
C.	Staatsinrichting en staathuishoudkunde .	Doornbos,	de Korte.
	Aardrijkskunde . . .	Wesselink,	Mendels.
	Geschiedenis	Mendels,	Wesselink.
	Boekhouden	de Korte,	Doornbos.
D.	Nederlandsch . . .	Kloosterman,	Streumer.
	Fransch	Meursinge,	Weersma.
	Engelsch	Weersma,	Meursinge.
	Hoogduitsch	Streumer,	Kloosterman.
E.	Handteekenen . . .	v. Voorthuysen,	Molenaar.
	Rechtlijnig teekenen .	Molenaar,	v. Voorthuysen.

De duur der mondelinge examens werd voor elk der volgende 7 combinatiën vastgesteld op 1 uur.

1°. Wiskunde; 2°. Werktuigkunde, Natuurkunde en Cosmographie; 3°. Scheikunde en Natuurlijke historie; 4°. Staatsinrichting, Staathuishoudkunde en Boekhouden; 5°. Aardrijkskunde en Geschiedenis; 6°. Nederlandsch en Hoogduitsch; 7°. Fransch en Engelsch.

In die vergadering bleek, dat zich 58 candidaten hadden aangegeven, nl. 31 van Groningen, 15 van Assen, 10 van Veendam en 2 extraneï, waarvan de een het schriftelijk examen aflegde te Groningen en de ander te Schiedam.

Zij werden verdeeld in 5 ploegen, 3 van 12 en 2 van 11.

In de tweede vergadering op Zaterdag 7 Juli 1906, des namiddags te 2 uur, werden de cijfers en de vrijstellingen van de eerste 2 ploegen vastgesteld, terwijl in de derde vergadering op 14 Juli 1906, 's namiddags 2 uur, de cijfers en de vrijstellingen van de laatste 3 ploegen werden bepaald.

In de volgende 5 vergaderingen, die gedurende de mondelinge examens gehouden werden op 18, 21, 25, 28 Juli en 1 Augustus, werd over de toelating der candidaten beslist.

Tijdens de eerste week der mondelinge examens, die 16 Juli aanvingen en 1 Augustus eindigden, werd aan één candidaat uit Groningen en aan één candidaat uit Veendam, die door ziekte verhinderd waren geworden het schriftelijk gedeelte van het examen geheel af te leggen, gelegenheid gegeven het ontbrekende alsnog te doen. Hierbij waren doorgaans de heeren Molenaar en van Voorthuysen met het toezicht belast.

Van de Commissie in de provincie Friesland kwam bericht, dat een harer candidaten door ziekte verhinderd was het mondeling gedeelte van het examen voor die Commissie af te leggen, waarom zij de Commissie voor Groningen en Drenthe verzocht, dezen candidaat over te nemen. Deze Commissie verklaarde zich bereid den bewusten candidaat in de 4de of 5de ploeg op te nemen. De candidaat bleef echter ziek en onderwierp zich dus niet aan het examen.

De eindvergadering, die, gelijk alle vergaderingen en alle examens, plaats had in het gebouw der Rijks- hoogere burgerschool te Groningen, werd gehouden op Donderdag 2 Augustus, 's morgens 9 uur. Verschillende punten werden in die vergadering besproken. Alleen de sub-commissie voor afdeeling E had eene bijzondere opmerking, die zij gaarne in het verslag opgenomen zag, waartegen bij de Commissie geen bezwaar bestond.

Deze opmerking vinde dus hier eene plaats.

Handteekenen. De Commissie spreekt den wensch uit, dat ook voortaan de opgave voor het eerste gedeelte de keuze zal laten tusschen het teekenen naar stilleven en pleister.

Rechtlijnig teekenen. Met het oog op eene meer juiste beoordeeling der werkstukken is het wenschelijk, dat de opgave voor dit deel van het examen zóó is gesteld, dat zij zonder pauzeering kan worden gemaakt.

De volgende tabellen geven eenig overzicht van de uitkomsten der examens.

Hoogere burgerschool te	Getal candidaten.	Geslaagd.	Afgewezen.	Zich teruggetrokken tijdens het examen.
Groningen . .	31	26	5	„
Assen . . .	15	13	2	„
Veendam. . .	10	10	„	„
Vangeenhoogere burgerschool.	2	„	2	„
Totaal. . .	58	49	9	„

Vakken.	Aantal malen dat toegekend is het cijfer: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Getal examens: volDoende.	onvolDoende.	Vrijstellingen.
Wiskunde. . .	„	.	1	4	8	18	13	12	2	„	53	5	39
Werktuigkunde.	„	3	2	10	7	19	7	7	3	„	43	15	31
Natuurkunde .	„	„	4	10	10	10	12	6	6	„	44	14	29
Scheikunde . .	„	„	1	7	8	19	16	6	1	„	50	8	32
Natuurlijke historie	„	„	1	5	9	12	12	14	5	„	52	6	„
Cosmographie .	„	„	3	10	7	15	9	5	9	„	45	13	„
Staatsinrichting.	„	1	„	8	11	12	21	5	„	„	49	9	„
Staathuishoudkunde . . .	„	1	1	13	10	21	6	6	1	„	43	15	„
Aardrijkskunde.	„	„	5	5	14	25	6	3	„	„	48	10	30
Geschiedenis . .	1	„	3	5	11	21	11	5	1	„	49	9	34
Boekhouden . .	„	„	1	7	4	11	15	11	9	„	50	8	39
Nederlandsch .	„	„	„	4	17	15	12	9	1	„	54	4	36
Fransch . . .	„	„	4	11	13	14	12	2	2	„	43	15	„
Engelsch . . .	„	„	„	8	15	21	9	5	„	„	50	8	„
Hoogduitsch . .	„	„	„	„	15	23	15	4	1	„	58	„	„
Handteekenen .	„	„	„	5	20	23	6	4	„	„	53	5	„
Lijnteekenen. .	„	„	1	6	9	9	17	14	1	„	51	7	„
Totaal . .	1	5	27	118	188	288	198	118	43	„	835	151	

Afdeelingen.	Aantal malen dat toegekend is het cijfer:									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A	„	„	1	7	10	13	16	11	„	„
B	„	„	1	6	13	15	13	10	„	„
C	„	„	1	8	13	20	14	2	„	„
D	„	„	„	6	18	14	16	3	1	„
E	„	„	„	5	11	20	20	2	„	„

Overzicht van de namen, enz. der geslaagde candidaten:

Adriani, Pieter Johannes Gerrit, geboren 20 Mei 1886 te Soerabaia — Groningen;

Alberda van Ekenstein, Willem, geboren 13 April 1887 te Marum — Groningen;

Allersma, Pieter Kornelis, geboren 16 Juni 1888 te Warfum — Assen;

Bergen, Luitje van, geboren 30 April 1886 te Middelstum — Assen;

Beumée, Johan Gotlieb Benjamin, geboren 12 October 1888 te Veendam — Veendam;

Boltjes, Egbertus Jan, geboren 21 September 1888 te Kiel-Windeweer — Veendam;

Broekema, Koert Sietse, geboren 5 September 1886 te Bellingwolde — Veendam;

Bronkema, Hendrikje, geboren 29 September 1887 te Pieterburen — Groningen;

Buurma, Aalderik Lambertus, geboren 14 November 1886 te Veendam — Veendam;

Cool, Gerard Frans, geboren 8 December 1888 te Assen — Assen;

Culp, Simon Maurits, geboren 1 October 1887 te Groningen — Groningen;

Grashuis, Jacobdina, geboren 24 Januari 1886 te Usquert — Groningen;

Grevelink, Willem Marginus, geboren 7 April 1889 te Assen — Assen;

Hazewinkel, Regina Remina Reina, geboren 20 Juli 1888 te Veendam — Veendam;

Hillebrands, Lucas Jan Wolter, geboren 27 September 1887 te Nietap — Groningen;

Jansma, Jan Jacob, geboren 27 October 1886 te Sappemeer — Groningen;

Jansma, Minze Adriaan Jacob, geboren 4 Mei 1888 te Sappemeer — Groningen;

Jonker, Grietje Willemina, geboren 29 December 1887 te Groningen — Groningen;

Kluvers, Carel Jan, geboren 4 November 1888 te Groningen — Groningen;

Kocken, Jozef Theodoor Johan, geboren 22 Juli 1887 te Utrecht — Groningen;

Koops, Jan, geboren 21 Mei Haren — Groningen;

Koppelle, Jan, geboren 11 Mei 1887 te Kiel-Windeweer — Veendam;

Kram, Albert, geboren 27 Augustus 1886 te Veendam — Veendam;

Kregten, Jan Gerard van, geboren 9 December 1888 te Groningen — Groningen;

Kuyk, Johan Wilhelm Ferdinand, geboren 22 Februari 1888 te Gorssel — Assen;

Lamberts, Jan, geboren 20 October 1887 te Assen — Assen;

Lubberink, Ybo Jan, geboren 16 December 1887 te Meppel — Assen;

Marwitz, Evert Lambertus, geboren 19 December 1887 te Groningen — Groningen;

Meijer, Tonko Hajo, geboren 19 Februari 1886 te Nieuw-Beerta — Veendam;

Middendorp, Wilhelm, geboren 15 Februari 1886 te Deventer — Groningen;

Nathans, Abraham David, geboren 21 Maart 1888 te Assen — Assen;

Nieboer, Zwaantina, geboren 30 Juni 1888 te Borgercompanie — Veendam;

Onnes, Jeipe, geboren 31 Maart 1886 te Groningen — Groningen;

Oostingh, Jan Hadderus, geboren 10 Februari 1885 te Assen — Assen;

Otté, Anny Maria, geboren 17 September 1885 te Groningen — Assen;

Pesman, Michiel, geboren 28 Mei 1887 te Thesinge — Groningen;

Postema, Johan Albert, geboren 18 December 1886 te Baflo — Assen;

Prakken, Jan, geboren 19 Mei 1888 te West-Terschelling — Groningen;

Prins, Anne, geboren 22 Mei 1887 te Sappemeer — Groningen;

Reintjes, Elsje, geboren 10 Augustus 1886 te Groningen — Groningen;

Rinsema, Pieter Gerhardus, geboren 22 December 1886 te Bellingwolde — Groningen;

Sijbes, Herman, geboren 20 October 1887 te Groningen — Groningen;

Tuntler, Jan Harm, geboren 8 December 1887 te Groningen — Groningen;

Vos, Jan Willem, geboren 20 December 1888 te Groningen — Groningen;

Vriend, Johannes Bernarder Theodorus, geboren 5 December 1887 te Exloo — Assen;

Waterborg, Foktje Jacoba, geboren 10 Februari 1888 te Groningen — Groningen;

West, Benjamin, geboren 10 Januari 1885 te Wildervank — Veendam;

Westra, Louis, geboren 25 Juli 1887 te Assen — Assen;

Wijhe, Karel van, geboren 27 Maart 1886 te Stad-Almelo — Groningen;

Aan het einde van haar taak, betuigt de Commissie U H.E.G. haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Assen, 9 Augustus 1906.

Namens de Commissie:
J. F. A. Mellink,
Voorzitter.

G. M. Doornbos,
Secretaris.

Limburg.

Aan den Commissaris
der Koningin in de provincie Limburg.

De Commissie, krachtens Uwe beschikking van 12 Maart 1906, nº. 3239/71*a*, 4de afdeeling, belast met het afnemen van het eindexamen voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus in Limburg, heeft de eer, ter voldoening aan art. 67, 2de lid, der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* nº. 50), U H.E.G. het volgend verslag harer werkzaamheden aan te bieden.

De eerste vergadering werd op Zondag 25 Maart gehouden in de aula der Rijks- hoogere burgerschool te Roermond. Na voorlezing van het besluit, waarbij de Commissie benoemd werd, ging de vergadering over tot het kiezen van een secretaris, waarbij de heer Meerdink met 13 van de 16 stemmen werd verkozen. Daarna werd vastgesteld wie eerste, wie tweede examinator zou zijn, hoe de sub-commissiën zouden zijn samengesteld, en hoe lang de mondelinge examens zouden duren, zoodat men de volgende regeling kreeg:

Groep A:	Duur van het examen:
Stelkunde: de Laive, Verbeek	20 minuten.
Meetkunde: Lahaije, de Laive	20 „
Trigonometrie: de Laive, Lahaije	15 „
Beschrijvende meetk: Voorzanger, Prevoo ...	15 „
Werktuigkunde: Prevoo, Lahaije	20 „

De sub-commissie voor groep A zal bestaan uit de heeren: Lahaije, de Laive, Prevoo, Verbeek en Voorzanger.

Groep B:	Duur van het examen:
Natuurkunde: Hoffmans, Voorzanger	30 minuten.
Scheikunde: Coebergh, Prevoo	30 „
Plant- en dierkunde: Kramers, Coebergh ...	30 „
Kosmographie: Voorzanger, Hoffmans	30 „

De sub-commissie voor groep B zal bestaan uit de heeren: Coebergh, Hoffmans, Kramps, Prevoo en Voorzanger.

Groep C:	Duur van het examen:
Aardrijkskunde: de Weerd, Geurts	30 minuten.
Geschiedenis: Geurts, van der Tak	30 „
Staatswetenschap: van der Tak, de Weerd ...	30 „
Boekhouden: Verbeek, de Laive	20 „

De sub-commissie voor groep C zal bestaan uit de heeren: Geurts, de Laive, van der Tak, Verbeek en de Weerd.

Groep D:	Duur van het examen:
Nederlandsch: Meerdink, Merckelbach	30 minuten.
Fransch: Madou, Mesker	30 „
Engelsch: Mesker, Madou	30 „
Hoogduitsch: Merckelbach, Meerdink	30 „

De sub-commissie voor groep D zal bestaan uit de heeren: Madou, Meerdink, Merckelbach, Mesker, terwijl de heer de Weerd wordt toegevoegd als 5de lid.

Groep E:

Handteekenen: Kisjes, Lahaije, Verbeek.
Lijnteekenen: Kisjes, Lahaije, Prevoo.

De sub-commissie voor groep E zal bestaan uit de heeren: Kisjes, Lahaije, Prevoo en Verbeek, terwijl de heer Kramps wordt toegevoegd als 5de lid.

De voorzitter, dr. Kramps, deelde mede, dat van de gemeentelijke hoogere burgerschool te Maastricht zich 12 candidaten hadden opgegeven; van de Rijks- hoogere burgerschool te Roermond 13 candidaten; van de bijzondere hoogere burgerschool te Rolduc 9 candidaten, benevens 2 extraneï, totaal 36 candidaten.

Daar zich later nog 10 extraneï opgaven, terwijl één zich terugtrok, werden in het geheel 45 candidaten geëxamineerd, verdeeld over 4 ploegen: 1 van 12 en 3 van 11 candidaten.

In deze eerste vergadering werd ook bepaald, dat de vrijstellingen aan alle candidaten te gelijk zouden worden medegedeeld.

Op de tweede vergadering, gehouden op Zondag 8 April, werden de examen-opgaven besproken, terwijl op de derde vergadering, op Zondag 8 Juli, de vrijstellingen werden vastgesteld. Tevens werd toen bepaald op welke wijze de eindcijfers voor de groepen berekend zouden worden. Er werd nl. beslist dezelfde coëfficiënten te nemen als in vorige jaren.

De laatste vergadering, waarin werd bepaald wat in het verslag zou worden opgenomen, werd gehouden op Zondag 29 Juli, terwijl de mondelinge examens begonnen op Maandag 16 Juli en eindigden Zaterdag 28 Juli.

De volgende tabel geeft een overzicht van den uitslag voor de verschillende scholen:

Hoogere Burgerschool.	Getal candidaten.	Geslaagd.	Afgewezen.	Zich teruggetrokken tijdens het examen.
Maastricht . . .	12	9	3	„
Roermond . . .	13	12	1	„
Rolduc	9	9	„	„
Extraneï	11	3	8	„
Totaal . . .	45	33	12	„

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal malen, dat voor de verschillende vakken een der cijfers 1—10 werd toegekend, het aantal voldoende en onvoldoende examens voor de verschillende vakken en het gemiddelde cijfer voor ieder examenvak.

VAKKEN.	Aantal malen dat toegekend is het cijfer: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Voldoende.	Onvoldoende.	Totaal.	Gemidd. cijfer.
Wiskunde.	„	„	1	6	4	9	18	3	3	1	38	7	45	6,40
Mechanica.	„	3	4	7	5	13	7	3	2	1	31	14	45	5,56
Natuurkunde. . .	„	1	5	5	4	14	3	10	3	„	34	11	45	5,98
Scheikunde	1	6	6	5	6	15	3	2	1	„	27	18	45	4,82
Plant- en dierk. .	„	3	8	5	7	8	4	3	5	2	29	16	45	5,56
Cosmographie . .	„	2	5	9	6	3	11	3	5	1	29	16	45	5,76
Staatsinrichting .	„	1	1	5	3	4	10	13	8	„	38	7	45	6,89
Staathuishoudk. .	„	„	1	8	7	6	7	11	4	1	36	9	45	6,42
Aardrijkskunde. .	„	„	„	8	8	15	8	4	1	1	37	8	45	5,98
Geschiedenis . . .	„	3	2	2	3	11	12	9	3	„	38	7	45	6,76
Boekhouden . . .	„	„	„	5	5	12	6	8	5	4	40	5	45	6,84
Nederlandsch. . .	„	„	2	6	16	11	6	3	1	„	37	8	45	5,59
Fransch	„	„	1	7	9	19	7	2	„	„	37	8	45	5,67
Engelsch	„	„	3	4	10	19	7	2	„	„	38	7	45	5,80
Hoogduitsch . . .	„	1	1	8	10	17	5	3	„	„	35	10	45	5,51
Handteekenen . .	„	„	3	2	7	16	9	3	5	„	40	5	45	6,22
Rechtl. teekenen.	„	„	1	5	8	11	10	7	3	„	39	6	45	6,27
Totaal . . .	1	20	44	91	118	203	115	89	49	11	603	162	765	

De volgende tabel geeft hetzelfde overzicht voor de groepen als de vorenstaande voor de afzonderlijke vakken:

GROEPEN.	Aantal malen dat toegekend is het cijfer: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Voldoende.	Onvoldoende.	Totaal.	Gemiddeld cijfer.
A . . .	„	„	2	4	6	10	16	4	2	1	39	6	45	6,31
B . . .	„	1	8	5	8	8	10	4	1	„	31	14	45	5,44
C . . .	„	„	1	4	5	15	14	5	1	„	40	5	45	6,24
D . . .	„	„	2	5	12	20	5	1	„	„	38	7	45	5,53
E . . .	„	„	2	3	5	19	8	3	5	„	40	5	45	6,27
Totaal .	„	1	15	21	36	72	53	17	9	1	188	37	225	

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal malen, dat voor een vak *wel*, en van het aantal malen, dat *niet* vrijstelling werd verleend.

VAKKEN.	Vrijstellingen wegens een cijfer, hooger dan 5 voor het schriftelijk werk.	Niet vrijgesteld wegens een cijfer, lager dan 6 voor het schriftelijk werk.	Niet vrijgesteld wegens een cijfer, lager dan 5 in een ander vak der groep.	Totaal.
Wiskunde . . .	25	12	8	45
Mechanica . . .	23	21	1	45
Natuurkunde . .	18	21	6	45
Scheikunde . . .	14	30	1	45
Aardrijkskunde .	19	21	5	45
Geschiedenis . .	29	10	6	45
Boekhouden . .	29	15	1	45
Nederl. taal. . .	14	27	4	45
Totaal . .	171	157	32	360

Slechts één candidaat maakte gebruik van het recht, om een mondeling examen af te leggen in een vak, waarvoor hij vrijstelling had.

Zooals reeds vermeld is namen aan het examen deel 45 candidaten, nl. 12 van de hoogere burgerschool te Maastricht, 13 van de Rijks- hoogere burgerschool te Roermond, 9 van de hoogere burgerschool te Rolduc en 11 extraneï.

Van de Maastrichtsche candidaten slaagden 9 en werden 3 afgewezen. De namen der geslaagden zijn:

1. Aelst, Pierre Hubert Anna van, geboren te Maastricht 24 Januari 1887;
2. Bers, Gerrit Hendrik Cornelis van, geboren te Maastricht 19 Augustus 1888;
3. Engelshoven, Petrus Hubertus van, geboren te St. Pieter 21 October 1886;
4. Heynen, Johannes Hendrikus Hubertus, geboren te Maastricht 4 Februari 1887;
5. Iserief, Maria Hubertina Petronella, geboren te 's Gravenhage 10 Juli 1883;
6. Maesen de Sombreff, Henri van der, geboren te Hulsberg 27 April 1887;
7. Smout, Melchior Jakominus Lodewijk, geboren te Maastricht 11 Augustus 1888;
8. Staal, Johannes Henricus Antonius, geboren te Maastricht 23 Juni 1887;
9. Wolfs, Eduard Joseph Petrus, geboren te Heer 6 November 1886.

Van de Roermondsche candidaten werden 12 toegelaten en één afgewezen. De namen der geslaagden zijn:

1. Berg, Cornelis van den, geboren te Zwolle 21 April 1888;
2. Bruisten, Leonard Hendrik Hubert, geboren te Horn 15 September 1886;
3. Deuss, Willy Henri, geboren te Maasniel 15 Februari 1887;
4. Duffels, Gerardus Petrus, geboren te Amsterdam 30 Januari 1883;
5. Franken, Marinus Anton Alexander, geboren te Pretoria 27 Mei 1885;
6. Hölzenspies, Simon Hendrik Antoon, geboren te Roermond 17 Juni 1885;
7. Kisjes, Maria Magdalena Jacoba Elisabeth, geboren te Warffum 8 November 1887;
8. Penris, Peter Willem Leonard, geboren te Grave 6 Januari 1889;
9. Pieters, Rudolphus Henricus, geboren te Roermond 26 Juni 1888;
10. Slabbers, Peter Hendrik, geboren te Linne 4 October 1888;
11. Widdershoven, Maria Willem August, geboren te Heerlen 3 December 1885;
12. Zeldam, Paul ten, geboren te Purmerend 21 November 1887.

De Rolducsche candidaten slaagden alle negen.

1. Buysen, Wilhelmus Johannes Marie, geboren te Roosendaal en Nispen 25 October 1886;
2. Clercx, Pieter Isidoor Jacob, geboren te Boxtel 4 April 1885;
3. Ewijk, Leopold Johan Gerard van, geboren te Arnhem 6 April 1888;
4. Hillen, Jan Jacob Bernard Marie, geboren te Brée 8 November 1889;
5. Huizinga, Marius Jacques, geboren te Nieuwer-Amstel 15 Juli 1888;
6. Leygraaf, Henri Jan Hubert, geboren te Venlo 30 Juni 1887;
7. Martens, Franciscus Albertus Jacobus, geboren te Bocholt 7 Juli 1889;
8. Tielens, Joseph Marie Louis Philippe, geboren te Maastricht 6 December 1886;
9. Willemse, Cornelis Joseph Maria, geboren te Naarden 17 October 1888.

Van de extraneï werden 3 toegelaten, terwijl 8 werden afgewezen. De namen der geslaagden zijn:

1. Bodde, Willem, geboren te Nijmegen 27 Februari 1886;
2. Borel, George, geboren te Tegal (Nederlandsch-Indië) 23 April 1887;
3. Cabri, Johan Pieter, geboren te Soerakarta 1 December 1886.

In het geheel slaagden dus 33 van de 45 candidaten, terwijl aan 12 het diploma niet kon worden uitgereikt.

Het examen leidde nog tot de volgende opmerkingen:

Wiskunde. Met genoegen heeft de Commissie onder de schriftelijke opgaven voor algebra een theoretische vraag opgenomen gezien. Deze opgave komt haar evenwel minder gelukkig gekozen voor, omdat daarin niet minder wordt verlangd dan *één* bepaling en de opnoeming van *negen* eigenschappen met de bewijzen ervan.

Plant- en dierkunde. De Commissie meent de opmerking niet achterwege te mogen laten, dat vele candidaten het Koninklijk besluit van 27 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 190) minder juist opvatten. Niet weinig candidaten toch hadden slechts enkele onderafdeelingen beoefend, bijv. zoogdieren, vogels en een paar orden van insecten, en dan nog menigmaal zeer oppervlakkig. Aldus opgevat heeft het onderwijs in de plant- en dierkunde aan de hoogere burgerscholen weinig waarde.

Aardrijkskunde. De sub-commissie neemt de vrijheid op te merken, dat het zeer in het belang der candidaten zou zijn, wanneer het schriftelijk werk niet weer geplaatst werd na het schriftelijk werk van een ander vak. De slechte beantwoording van vele vragen van het zeer gemakkelijke werk was haars inziens aan vermoeidheid toe te schrijven. Tevens kan dan de beantwoording van eene vraag over natuurkundige aardrijkskunde verplicht worden gesteld, omdat misschien drie uren beschikbaar worden.

Bij het mondeling examen bleken vele candidaten, vooral in de natuurkundige aardrijkskunde, slecht onderlegd.

Geschiedenis. De sub-commissie is van oordeel, dat het schriftelijk examen *alleen* geen voldoende maatstaf is voor de kennis van de candidaten.

Talen. De sub-commissie kan zich niet vereenigen met de opvatting, die verschillende candidaten bleken te hebben van

het „lezen" van een boek, daar dit lezen zich bij sommigen bepaalde tot het doorbladeren van het boek, terwijl anderen groote voorstanders bleken van het pars pro toto. Wat literatuur aangaat bleek deze, vooral bij de extraneï, voor Fransch, Hoogduitsch en Engelsch geheel als bijzaak behandeld te zijn.

Teekenen. Hoewel de Commissie het toejuicht, dat er naar eenvoudige voorwerpen kan geteekend worden, moet zij de opmerking maken, dat de ongelijke onderwerpen, en vooral de verschillende gipsmodellen, eene gelijkmatige beoordeeling zeer moeilijk maakten. Door een groot deel der extraneï, die de opgegeven voorwerpen teekenden, werd het schaduwen verzuimd.

Aan het einde van hare taak gekomen, betuigt de Commissie U H.E.G. haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Roermond, 29 Juli 1906.

Dr. J. M. A. KRAMPS,
Voorzitter.

C. J. A. MEERDINK,
Secretaris.

BIJLAGE N.

VERSLAG DER COMMISSIE *voor de machinisten-examens over 1906, uitgebracht aan den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel.*

De Commissie, benoemd bij beschikking van 24 Januari 1906, n°. 526, Afdeeling Nijverheid en Handel, heeft de eer Uwer Excellentie hierbij aan te bieden het beredeneerd verslag harer werkzaamheden, voorgeschreven in art. 11 van het „*Reglement voor de machinisten-examens 1904*", vastgesteld bij Koninklijk besluit van 30 Januari 1904 (*Staatsblad* n°. 21), gewijzigd bij Koninklijk besluit van 11 Augustus 1904 (*Staatsblad* n°. 204).

Regeling der examens.

De in het vorige jaarverslag genoemde wijziging in de regeling van het schriftelijk werk van de candidaten volgens programma B is ook dit jaar toegepast.

Er werden vijf zittingen gehouden en wel als volgt:

1ste	zitting	te	Amsterdam, 27, 28 Februari, 1, 2, 6, 7, 8, 9, 13, 14, 15, 16 Maart;
2de	id.	„	Rotterdam, 24, 25, 26, 27 April, 1, 2, 3, 4, 8, 9 Mei;
3de	id.	„	Amsterdam, 26, 27, 28, 29 Juni, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 20 Juli;
4de	id.	„	Rotterdam, 25, 26, 27, 28 September, 2, 3, 4, 9, 10 October;
5de	id.	„	Amsterdam, 27, 28, 29, 30 November, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 13 December.

zoodat het aantal zittingdagen bedroeg 58 tegen 51 in het vorige jaar.

Uitslag der Examens.

In het geheel hebben zich aangemeld 207 candidaten.

Van hen, die het examen wenschten af te leggen volgens programma A, konden 5 niet tot het examen toegelaten worden, waarvan één op grond van onvoldoende bewijzen van werk- en vaartijd, één geneeskundig afgekeurd wegens onvoldoende gezichtsscherpte en 3 op grond, dat zij zich aanmeldden binnen den termijn, waarvoor zij bij een vroeger examen waren afgewezen; 3 hebben zich teruggetrokken en wel 2 voor den aanvang van het examen, waarvan één wegens ziekte en 2 na afloop van het schriftelijk examen.

Voor het diploma B trokken zich 2 candidaten terug, waarvan één wegens ziekte en één na afloop van het schriftelijk examen.

Voor het diploma C hebben 2 candidaten na afloop van het schriftelijk examen zich teruggetrokken, waarvan één wegens ziekte; zoodat geëxamineerd zijn 195 candidaten en wel:

Volgens programma	A	110
„ „	B	69
„ „	C	16

Hiervan slaagden:

Voor	A	77	candidaten, dus	70 %
„	B	44	„ „	64 „
„	C	8	„ „	50 „

Het aantal geslaagden bedraagt dus ruim 66 % tegen 72 % in het vorige jaar. 6 candidaten voor het diploma B waren in het bezit van een in Indië verkregen diploma A.

Voor den sleepdienst hebben zich geen candidaten aangemeld.

Onder de geëxamineerde candidaten waren 51 niet geslaagden van vorige examens en wel 25 voor A, 19 voor B en 7 voor C.

Opmerkingen omtrent de verschillende vakken.

Talen.

De kennis der Nederlandsche taal was ook dit jaar niet bevredigend te noemen; voor het diploma A voldeden 22 niet aan de gestelde eischen.

Van de candidaten voor het diploma B hadden 26, en voor het diploma C 3 onvoldoende cijfers in de kennis der Engelsche taal, dus respectievelijk 38 en 19 %.

Reken-, wis-, natuur- en werktuigkunde.

De uitslag hiervan is als volgt:

Rekenkunde.

Geëxamineerd volgens programma A 110 candidaten, waarvan 13 onvoldoende.

Rekenkunde en algebra.

Geëxamineerd volgens programma B 69 candidaten, waarvan 12 onvoldoende.

Geëxamineerd volgens programma C 16 candidaten, waarvan 5 onvoldoende.

Meetkunde.

Geëxamineerd volgens programma B 69 candidaten, waarvan 20 onvoldoende.

Geëxamineerd volgens programma C 16 candidaten, waarvan 7 onvoldoende.

Natuur- en werktuigkunde,

Geëxamineerd volgens programma A 110 candidaten, waarvan 33 onvoldoende.

Geëxamineerd volgens programma B 69 candidaten, waarvan 21 onvoldoende.

Geëxamineerd volgens programma C 16 candidaten, waarvan 9 onvoldoende.

In de kennis der electriciteitsleer kregen van de 85 daarin geëxamineerde candidaten 59 geen voldoend aantal punten, zijnde 69,4 %, (voor programma B 68 en voor programma C 75 %). Het onderzoek naar de kennis in dit vak leverde blijkbaar bijzonder slechte uitkomsten op.

Stoomwerktuigkunde.

De uitslag hiervan was dat 49 candidaten onvoldoende cijfers behaalden en wel voor A 28, voor B 19 en voor C 2. Van de candidaten voor programma A en B waren dus de resultaten ongunstiger en van die volgens programma C iets gunstiger dan in het vorige jaar.

Het technisch en theoretisch gedeelte afzonderlijk beschouwd, was de uitslag als volgt:

Van de 66 candidaten, die niet geslaagd zijn, hadden 26 onvoldoende cijfers, zoowel in het technisch als in het theoretisch gedeelte; 20 alleen in het technisch en 20 alleen in het theoretisch gedeelte.
Het schetsen en werkteekenen geeft meer en meer reden tot tevredenheid.

Opmerkingen van algemeenen aard.

Van de 195 geëxamineerde candidaten genoten 162 het herhalingsonderwijs op de bestaande cursussen en wel 77 te Rotterdam, 73 te Amsterdam en 12 te Terschelling.

De Commissie acht het wenschelijk voor het diploma B in het programma op te nemen: „Eenige kennis van den bouw van het ijzeren stoomschip", waartoe zij bereids het noodige heeft voorgesteld. Uwe Excellentie heeft blijkbaar dit voorstel goedgekeurd, aangezien deze aanvulling is opgenomen in het bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediende wetsontwerp tot wijziging van de Schipperswet.

De aan dit verslag gehechte staat geeft Uwe Excellentie een overzicht van de herkomst, opleiding en laatsten werkkring van de candidaten.

Ten slotte betuigt de Commissie haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

De Commissie voornoemd:

De Voorzitter,
J. J. Stooker.

De Secretaris,
J. C. Graue.

ZITTINGJAAR 1906.

Zitting.	Volgens welk programma examen afgelegd.	Aantal candidaten.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Aanvankelijke technische opleiding of werktijd. *)						Laatste werkkring.																	
					Opleiding Hellevoetsluis.	Kweekschool voor machinisten.	Ambachtsscholen.	Zeevaartscholen.	Op eene groote machinefabriek.	Op kleinere werkplaatsen.	Stoomv. Maatsch. Nederland.	Rotterdamsche Lloyd.	Holland-Amerikalijn.	Kon. Ned. Stoomb. Maatsch.	Maatsch. Zeeland.	Kon. Paketvaart Maatschappij.	Kon. West-Indische Maildienst.	Ned. Stoomv.-Maatsch. Oceaan.	Holl. Stoomb.-Maatschappij.	Amerikaansche Petr. Maatsch.	Alg. Scheepvaart-Maatschappij W. H. Muller & Co.	Stoomv. Maatsch. Oostzee.	Zuid-Amerika-lijn.	Stoomv. Maatsch. Dir. Jos. de Poorter.	Java-China-Japan-lijn.	Andere stoomschepen.	Sleepdienst.
1ste . .	A	24	19	5	„	1	8	„	12	3	2	2	„	2	1	3	„	„	„	1	2	1	1	1	„	9	„
2de . .	A	15	11	4	„	„	5	„	6	4	1	1	„	3	1	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	7	„
3de . .	A	25	16	9	„	2	4	„	13	6	3	1	„	8	2	3	„	„	„	1	3	„	„	„	„	4	„
4de . .	A	23	13	10	„	„	6	1	9	7	3	1	„	5	1	2	1	2	„	„	„	„	1	1	„	5	„
5de . .	A	23	18	5	„	„	5	2	11	5	„	3	„	2	„	„	3	1	1	1	„	1	1	1	1	8	„
1ste . .	B	18	10	8	„	1	4	1	8	4	3	1	„	4	„	2	„	1	2	„	„	„	2	„	„	3	„
2de . .	B	12	10	2	„	„	1	1	4	4	1	1	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	„
3de . .	B	19	12	7	„	1	3	„	14	1	2	1	1	3	„	1	„	1	1	1	1	„	3	1	„	3	„
4de . .	B	6	3	3	„	„	3	„	2	1	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	4	„
5de . .	B	14	9	5	„	2	1	„	10	1	1	1	„	2	„	1	1	„	1	„	1	„	„	„	„	5	„
1ste . .	C	2	1	1	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	„
2de . .	C	5	2	3	„	„	1	„	3	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	3	„
3de . .	C	4	2	2	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
4de . .	C	4	3	1	„	„	1	„	3	„	2	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
5de . .	C	1	„	1	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal . . .		195	129	66	„	7	42	5	100	39	20	12	2	30	5	16	5	6	6	5	9	4	9	4	2	60	„

*) 2 candidaten voor diploma B, in het bezit van een in Indië verkregen diploma A, hebben geen bewijzen van aanv. techn. opleiding of werktijd overgelegd.

BIJLAGE **0**.

VERSLAG *der Rijkscommissie tot het examineeren van stuurlieden aan boord van koopvaardijschepen, over het jaar* 1906, *uitgebracht aan den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel.*

De Commissie, benoemd bij beschikking van 24 Januari 1906, n°. 671, Afdeeling Nijverheid en Handel, heeft de eer Uwer Excellentie bij art. 12 van het „*Reglement voor de stuurlieden-examens 1904*", vastgesteld bij Koninklijk besluit van 30 Januari 1904 (*Staatsblad* n°. 20), gewijzigd bij Koninklijk besluit van 11 Augustus 1904 (*Staatsblad* n°. 204) voorgeschreven beredeneerd verslag van de in deze zittingen gehouden examens aan te bieden.

De Commissie hield tien zittingen:

1e	zitting	te Amsterdam	op	13, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 27, 28 Februari en 1 Maart.
2e	„	„ Rotterdam	„	13, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 27 en 28 Maart.
3e	„	„ Amsterdam	„	10, 11, 12, 18, 19, 20, 24 en 25 April.
4e	„	„ Rotterdam	„	8, 9 en 10 Mei.
5e	„	„ Amsterdam	„	12, 13, 14, 15, 19, 20 en 21 Juni.
6e	„	„ Rotterdam	„	10, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 24, 25, 26 en 27 Juli.
7e	„	„ Amsterdam	„	11, 12 en 13 September.
8e	„	„ Rotterdam	„	9, 10, 11 en 12 October.
9e	„	„ Amsterdam	„	13, 14, 15, 16, 20 en 21 November.
10e	„	„ Rotterdam	„	11, 12, 13, 14, 18, 19, 20 en 21 December.

De examens namen dus 72 dagen in beslag.

In het geheel meldden zich 331 candidaten aan voor 360 diploma's, gespecificeerd als volgt:

229	candidaten	voor	één	diploma.
29	„	„	„	„ en aanvullingsdiploma.
3	„	„	„	aanvullingsdiploma alleen.
331	totaal.			

Hiervan trokken zich terug vóór den aanvang van het examen 10 candidaten; werden 4 afgekeurd voor de oogen, 1 voor de ooren, en 4 konden niet worden toegelaten wegens onvoldoende dienstbewijzen; 3 trokken zich terug tijdens het examen, terwijl 17 niet konden worden toegelaten tot het afleggen van een aanvullingsexamen, omdat zij niet geslaagd waren in het examen voor het hoofddiploma.

Te zamen dus 39. *)

In het geheel werden derhalve geëxamineerd 321 candidaten, n.l. 308 candidaten voor een diplama en 13 voor een aanvullingsdiploma en zulks met den volgenden uitslag:

	Geëxamineerd.	Geslaagd. Totaal.	Geslaagd. Waaronder recidivisten.	Afgewezen. Practijk.	Afgewezen. Theorie.	Afgewezen. Totaal.
VOOR HET DIPLOMA.						
Groote Stoomvaart 1ste-stuurman	72	44	15	16	12	28
Groote Stoomvaart 2de- „	54	36	9	6	12	18
Groote Stoomvaart 3de- „	161	106	29	25	30	55
Groote Zeilvaart 3de- stuurman .	10	6	2	3	1	4
Sleepvaart stuurman	11	5	4	—	6	6
Totaal . . .	308	197	59	50	61	111
VOOR HET AANVULLINGSDIPLOMA.						
Groote Stoomvaart 1ste-stuurman	1	—	—	1	—	1
Groote Stoomvaart 3de- „	5	5	—	—	—	—
Groote Zeilvaart 1ste-stuurman	1	—	—	1	—	1
Groote Zeilvaart 3de- „	6	2	—	4	—	4
Totaal . . .	13	7	—	6	—	6
RECAPITULATIE:						
Diploma. . . . . totaal	308	197	59	50	61	111
Aanvullingsdiploma . . . . „	13	7	—	6	—	6
Totaal . . .	321	204	59	56	61	117

Van de geëxamineerden kon dus aan bijna 64 pct. een diploma en aan ongeveer 54 pct. een aanvullingsdiploma worden uitgereikt.

De resultaten waren over de verschillende zeevaartscholen verdeeld als volgt: (Hierbij is slechts rekening gehouden met de examens voor het diploma, niet met die voor het aanvullingsdiploma).

*) Deze cijfers zijn berekend naar de aangevraagde diploma's, niet naar het aantal candidaten.

	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Afgewezen.		
			Practijk.	Theorie.	Totaal.
Zeevaartschool te Amsterdam . . .	72	47	10	15	25
„ „ Rotterdam . . .	51	35	9	7	16
„ „ Groningen . . .	14	8	5	1	6
„ „ Harlingen . . .	22	12	6	4	10
„ „ Delfzijl	29	13	1	15	16
„ „ den Helder . . .	10	4	3	3	6
„ „ Terschelling. . .	18	12	2	4	6
„ „ Schiermonnikoog .	18	12	3	3	6
„ „ Vlieland	6	3	2	1	3
„ „ Vlissingen . . .	22	16	2	4	6
Kweekschool voor de zeevaart. . .	42	34	5	3	8
Op geen school geleerd	4	1	2	1	3
Totaal . .	308	197	50	61	111

Aan twee candidaten werd een diploma uitgereikt voor de kleine vaart op grond van te hebben voldaan aan het eindexamen der zeevaartscholen te Vlieland, resp. te Groningen.
Beide examens werden door gedelegeerden der Commissie bijgewoond.

Wat het examen in het practisch gedeelte betreft, moet de Commissie opmerken, dat vele candidaten weinig bekend zijn met de technische benamingen der verschillende zaken van dagelijksch gebruik aan boord. Dat zulks vooral voor stuurlieden in de practijk bezwaren oplevert, behoeft wel geen betoog.
In het vorig jaarverslag werd opgemerkt, dat door candidaten veel fouten gemaakt werden in het bepalen van den tijd van Greenwich uit de aanwijzing van een tijdmeter, waarvan stand en gang bekend zijn, terwijl tevens de gegiste lengte en de gegiste tijd aan boord gegeven zijn. De Commissie moet ook thans constateeren, dat hierin slechts luttel verbetering is gekomen.
Sedert de invoering der nieuwe programma's voor de examens is het materiaal bij de examens in gebruik zeer vermeerderd. Een groot aantal kaarten voor het theoretisch gedeelte en vele boeken voor de zeilaanwijzingen zijn in gebruik genomen, welke met de overige examenbenoodigdheden telkens moeten heen en weer gezonden worden tusschen Amsterdam en Rotterdam. Behalve dat het materiaal door de herhaalde verzending veel te lijden heeft, levert het voor de Commissie veel bezwaren op, dat deze voorwerpen niet steeds gemakkelijk bij de hand zijn, daar de localiteiten vaak 's avonds weer voor andere doeleinden gebruikt worden en het materiaal dus elken dag moet worden ingepakt in de daarvoor in gebruik genomen kist en portefeuille. De Commissie zou het daarom zeer wenschelijk vinden, wanneer de examens in het vervolg in één plaats werden afgenomen, waar het materiaal blijven kan en steeds voor het gebruik gereed is. Zij meent, dat 's Gravenhage de daarvoor aangewezen plaats is.
Voor de candidaten kan deze regeling, naar hare meening, weinig bezwaar opleveren, daar het in reiskosten weinig verschil maakt of naar 's Gravenhage dan wel naar Rotterdam of Amsterdam wordt gereisd en de ervaring bovendien heeft geleerd, dat het verschil in plaats waar de examens worden afgenomen, geenerlei invloed heeft op de aanmelding. Ook het verblijf kan, naar het oordeel der Commissie, geen overwegend bezwaar opleveren, al vindt men in 's Gravenhage ook geen zeemanshuizen. De afstand tusschen 's Gravenhage en Rotterdam is zoo gering, dat candidaten die op het verblijf in een zeemanshuis prijs stellen, zonder bezwaar gedurende het examen daarheen kunnen reizen, terwijl in 's Gravenhage zelf ruimschoots gelegenheid bestaat tot goed en goedkoop verblijf.
De Commissie meent dan ook Uwe Excellentie in overweging te moeten geven in het vervolg 's Gravenhage aan te wijzen als de gemeente waar de Commissie zitting houden zal.

En hiermede is de Commissie aan het einde gekomen harer taak en betuigt Uwe Excellentie dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

De Commissie voornoemd:

A. E. Arkenbout Schokker,
Voorzitter.

C. Koopmans, *Secretaris.*

BIJLAGE P.

VERSLAG *van het in* 1906 *gehouden eindexamen der Rijkshoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen.*

Aan den heer Commissaris
der Koningin in de provincie Gelderland.

De commissie, bij beschikking dd. 19 April 1906, n°. 1807/2, door U belast met het afnemen van het eindexamen der Rijkshoogere land-, tuin- en boschbouwschool, bestaande uit de heeren L. Broekema, voorzitter, J. H. Aberson, J. van Baren, A. H. Berkhout, F. J. Bezemer, prof. dr. J. Ritzema Bos, dr. A. van Bijlert, dr. E. Giltay, E. C. van der Hoek, J. Jurling, S. Koenen, S. Lako, H. K. H. A. Maijer, dr. O. Pitsch, H. C. Reimers, A. J. van Schermbeek, dr. J. Valckenier Suringar en P. J. van Houten, heeft de eer U hierbij haar verslag van het afgenomen examen aan te bieden. Het secretariaat werd waargenomen door S. Lako.

In de eerste vergadering besprak de commissie de beginselen bij het examen te volgen, werden de werkzaamheden over de leden verdeeld en de voorbereidende maatregelen getroffen voor het opmaken der roosters voor het schriftelijk, mondeling en praktisch onderzoek. Voor elk vak werd benoemd een examinator en een assessor, met de bevegdheid om desverkiezend ook vragen aan den examinandus te stellen.

De onderwerpen voor het schriftelijk werk werden door den voorzitter gekozen uit een tweetal, hem voor elk vak voorgelegd.

Ingevolge Koninklijk besluit van 12 April 1906 n°. 46 werd het examen dit jaar volgens het bij dat besluit behoorende programma afgenomen. Slechts voor de drie studierichtingen Nederlandschen landbouw, Kolonialen landbouw en Kolonialen boschbouw hadden zich candidaten aangemeld. Daar geen der candidaten het getuigschrift of bewijs, bedoeld onder 5°. van het Koninklijk besluit van 7 Maart 1906 n°. 23, kon overleggen, moest het examen zoowel de afdeeling A als de afdeeling B omvatten. De candidaat voor Kolonialen boschbouw was in het bezit van het diploma als landbouwkundige, Indische afdeeling, en werd, daar dit in 1902 behaald was, krachtens Koninklijk besluit van 12 April 1906 n°. 46, 10°., vrijgesteld van het examen in die vakken en onderdeelen van vakken, waarin hij ter verkrijging van dat diploma, in gelijke mate als voor het af te leggen examen wordt gevorderd, bewijzen van bekwaamheid heeft gegeven.

Het examen liep voor de verschillende studierichtingen over de volgende vakken:

voor den Nederlandschen landbouw:

	examinator, de heer:	assessor, de heer:
1. plantkunde,	Giltay,	R. Bos;
2. anatomie en physiologie der huisdieren,	Reimers,	de voorzitter;
3. veeteelt,	de voorzitter,	Reimers;
4. teekenen en architectuur,	v. d. Hoek,	Jurling;
5. grondbewerking,	Pitsch,	v. Baren;
6. grondverbetering,	Lako,	Pitsch;
7. landmeten en waterpassen,	Jurling,	v. d. Hoek;
8. landbouwscheikunde,	Aberson,	v. Bijlert;
9. landhuishoudkunde,	Koenen,	Maijer;
10. landbouwwerktuigen,	Lako,	Jurling;
11. bemestingsleer,	Maijer,	Koenen;
12. phytopathologie,	R. Bos,	Giltay;
13. plantenteelt,	Pitsch,	de voorzitter;
14. zuivelbereiding,	de voorzitter,	Aberson;
15. ziekten en geneesleer der huisdieren,	Reimers,	de voorzitter;
16. boekhouden,	Lako,	Koenen;

voor den Kolonialen landbouw:

1. plantkunde,	Giltay,	R. Bos;
2. anatomie physiologie, veeteelt,	Reimers,	de voorzitter;
3. teekenen en architectuur,	v. d. Hoek,	Jurling;
4. grondbewerking,	Pitsch,	v. Baren;
5. grondverbetering,	Lako,	Pitsch;
6. landmeten en waterpassen,	Jurling,	v. d. Hoek;
7. landbouwscheikunde,	Aberson,	v. Bijlert;
8. landbouwwerktuigen,	Lako,	Jurling;
9. bemestingsleer,	Maijer,	Koenen;
10. phytopathologie,	R. Bos,	Giltay;
11. ziekten en geneesl. der huisdieren,	Reimers,	de voorzitter;
12. boekhouden,	Berkhout,	Bezemer;
13. hooglandcultures,	Berkhout,	v. Houten;
14. laaglandcultures,	v. Bijlert,	v. Houten;

voor den Kolonialen boschbouw:

1. burgerlijke en waterbouwkunde,	v. d. Hoek,	Jurling;
2. houtmeetkunde,	Berkhout,	v. Schermbeek;
3. boschrenterekening,	Berkhout,	v. Schermbeek;
4. houtteelt, boschexploitatie,	v. Schermbeek,	Berkhout;
5. boschbedrijfsregeling,	Berkhout,	v. Schermbeek;
6. Indische boomflora,	Suringar,	Berkhout;
7. Javaansch,	Bezemer,	v. Bijlert;

Het examen werd mondeling afgenomen in alle vakken, behalve houtteelt en boschexploitatie, dat praktisch behandeld werd.

Schriftelijk werd geëxamineerd voor den Nederlandschen landbouw in anatomie en physiologie der huisdieren, boekhouden en teekenen; voor den Kolonialen landbouw in teekenen en boekhouden; beide studierichtingen hadden voor landbouwscheikunde ook een praktisch examen.

Voor den Kolonialen boschbouw werd schriftelijk geëxamineerd in burgerlijke en waterbouwkunde en boschrenterekening.

Het schriftelijk examen duurde van 2 tot 7 Juli, het mondelinge van 9 tot 13 Juli.

Een candidaat nam deel aan het examen voor de studierichting Nederlandschen landbouw, twee aan dat voor Kolonialen landbouw en een aan dat voor Kolonialen boschbouw.

Het resultaat was, dat aan een der candidaten voor Kolonialen landbouw het diploma, bedoeld in art. 57 van de wet van Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), kon worden uitgereikt, namelijk aan S. A. R. de Wolf van Westerrode.

Aan den candidaat voor Kolonialen boschbouw P. Boodt werd gemeld diploma eveneens uitgereikt.

U dank zeggende voor het in haar gestelde vertrouwen legt de commissie hierbij hare taak neder.

L. Broekema, *Voorzitter.*
S. Lako, *Secretaris.*

BIJLAGE Q.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in 1906 belast geweest met het examineeren van hen die eene akte van bekwaamheid verlangden tot het geven van middelbaar onderwijs in zeevaartkunde, wis- en natuurkundige wetenschappen, boekhouden, of tot het geven van lager onderwijs in de wiskunde, bedoeld in art. 86 der wet tot regeling van het lager onderwijs.*

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, krachtens art. 69 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n⁰. 50), benoemd bij Uwer Excellentie's beschikking van 29 September 1906, n⁰. 13520[1], Afdeeling Onderwijs, tot het afnemen van bovengenoemde examens in 1906, bestond uit de heeren:

dr. J. Campert, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage, als voorzitter;

dr. P. Zeeman Gzn, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Leiden, als ondervoorzitter;

leden:

dr. A. P. N. Franchimont, dr. J. C. Kluyver en dr. K. Martin, hoogleeraren aan de Rijks-universiteit te Leiden;

dr. Jan de Vries en dr. A. A. W. Hubrecht, hoogleeraren aan de Rijks-universiteit te Utrecht;

dr. F. de Boer, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Groningen;

dr. J. D. van der Waals en dr. Hugo de Vries, hoogleeraren aan de gemeentelijk universiteit te Amsterdam;

P. van der Burg en dr. G. Schouten, hoogleeraren aan de Technische Hoogeschool te Delft;

dr. C. A. Scheltema, oud-hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft, wonende te Velp;

L. Roosenburg, directeur der filiaal-inrichting van het Koninklijk Nederlandsch meteorologisch instituut te Amsterdam;

W. Noorduyn, leeraar aan de Zeevaartschool te Rotterdam;

K. Bes, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg;

L. Bouman Jzn., leeraar aan de 2de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam;

G. de Bruyn, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;

J. van der Bruyn, oud-leeraar aan de hoogere burgerschool te Schiedam, wonende te 's Gravenhage;

mr. P. G. H. Dop, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Utrecht;

W. C. Gelton, oud-leeraar aan de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé, wonende te 's Gravenhage;

C. Knapper Kzn., oud-leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam, wonende te Hilversum;

M. van Overeem Jzn., leeraar aan de gemeentelijke handelsschool te Utrecht;

J. C. F. Prikken, oud-leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Gouda, wonende te 's Gravenhage;

D. Stigter, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;

A. Versteege, leeraar aan de gemeentelijke handelsschool te Groningen;

C. van der Waals, leeraar aan de gemeentelijke handelsschool te Rotterdam;

J. Hagers, lid 1ste klasse van den Nederlandschen Bond van Accountants te 's Gravenhage;

A. A. Beekman, dr. G. J. M. Coolhaas en dr. A. D. van der Harst, leeraren aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te 's Gravenhage;

A. J. Goedkoop van Nelle, leeraar aan de hoogere burgerschool te Delft, en

P. Poot, hoofd eener openbare lagere school te 's Gravenhage.

Op 3 October werd van 1 tot 4 uren de eerste vergadering gehouden, waarin een secretaris werd benoemd, de sub-commissiën werden gevormd en de dagen vastgesteld voor het schriftelijk examen M. O. exacte wetenschappen, boekhouden en voor wiskunde L. O. art. 86.

Op 6 October hielden de verschillende sub-commissiën vergadering tot bespreking en vaststelling der schriftelijke vragen en verdere besprekingen voor het mondeling examen.

Op 15 en 16 October werd het schriftelijk werk door de candidaten voor boekhouden Kxii, op 17 en 18 October door die voor wiskunde Ki, op 22 en 23 October door die voor wiskunde L. O. art. 86, op 17 en 18 December door die voor de hoogere wiskunde Kv en op 18 December door die voor mechanica Kii gemaakt.

Het aantal der verlangde akten bedroeg, na Uwer Excellentie's kantbeschikkingen van:

14	September	1906,	n⁰.	12982,	Afd.	O.;
17	„	„	„	13085,	„	„
18	„	„	„	13027,	„	„
19	„	„	„	13179,	„	„

totaal 748.

Den aard der verlangde akten, het aantal candidaten voor elke daarvan, alsmede den uitslag der examens, met de namen der examinatoren, vindt Uwe Excellentie in de volgende tabel:

AKTEN.	Aantal candidaten die zich hadden aangemeld.			Aantal candidaten die aan het examen deelnamen.			Aantal niet geslaagde candidaten									Aantal geslaagde candidaten.			Aanmerkingen.
							die zich terugtrokken.			die werden afgewezen.			Totaal.						
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	
I. Zeevaartkunde.	4	—	4	4	—	4	—	—	—	1	—	1	1	—	1	3	—	3	Examinatoren: Roosenburg, Noorduyn en Goedkoop van Nelle.
KI. Wiskunde . .	67	12	79	56	12	68	13	2	15	25	5	30	38	7	45	18	5	23	Examinatoren: prof. Zeeman, prof. Kluyver, prof. J. de Vries, prof. de Boer, prof. Schouten.
KII. Beginselen mechanica enz.	5	—	5	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	Examinatoren: prof. Scheltema en prof. van der Burg.
KIII. Beginselen natuurk. enz. .	5	—	5	3	—	3	1	—	1	2	—	2	3	—	3	—	—	—	Examinatoren: prof. v. d. Waals, prof. Franchimont, Noorduyn.
KIV. Beginselen delfstofk. enz. .	2	2	4	2	2	4	—	—	—	1	—	1	1	—	1	1	2	3	Examinatoren: prof. Martin, prof. Hubrecht, prof. Hugo de Vries.
KV. Hoogere wiskunde	20	—	20	11	—	11	2	—	2	4	—	4	6	—	6	5	—	5	Examinatoren: die voor KI.
KXII. Boekhouden	420	45	465	386	43	429	94	17	111	191	18	209	285	35	320	101	8	109	Examinatoren: Bes, Bouman, de Bruyn, v. d. Bruyn, Dop, Gelton, Knapper, v. Overeem, Prikken, Stigter, Versteege, v. d. Waals, Hagers.
L. O. art. 86. Wiskunde. . . .	139	27	166	122	25	147	11	4	15	31	7	38	42	11	53	80	14	94	Examinatoren: Coolhaas, Beekman, Goedkoop, van Nelle, v. d. Harst, Noorduyn en Poot.

Bij het afnemen der examens werd in het algemeen niet afgeweken van den in het vorig jaar gevolgden weg; alleen werd voor het schriftelijk werk voor wiskunde L. O. art. 86 — na Uwer Excellentie's beschikking n°. 13095, Afd. O. van 15 September 1906, n°. 652 — twee dagen vastgesteld.

De examens gaven aanleiding tot de volgende bemerkingen:

I. Zeevaartkunde. Bij dit examen trok het de aandacht der Commissie, dat enkele candidaten zich te weinig of niet hadden toegelegd op het practisch gebruik van de voornaamste zeevaartkundige instrumenten. Ook gaf het examen aanleiding er op te wijzen, dat kennis van de inrichting en het gebruik van belangrijke nautische en meteorologische werken als „zeemansalmanakken", „zeil- en stoomaanwijzigingen", „tijdmeter- en meteorologische journalen" voor de candidaten noodzakelijk moet worden geacht.

KI en KV. Wiskunde en hoogere wiskunde. Over het algemeen liet de voorbereiding der candidaten voor het examen KI te wenschen over. Vele candidaten, hoewel volkomen bekend met de eischen, die bij dit examen worden gesteld, hadden zich bij hunne studie te zeer beperkt en geen aandacht geschonken aan allerlei belangrijke onderdeelen van het examenprogramma. Zoo waren bijv. de candidaten voor een groot deel onbekend of hoogst onvoldoende bekend met de theorie der reeksen en konden zij zich niet behoorlijk rekenschap geven van de meest gebruikte convergentiekenmerken. Evenzoo bleek bij het examen in de meetkunde, dat vele candidaten zeer weinig vertrouwd waren met de wijze, waarop de meetkundige plaats wordt bepaald van een punt, dat aan eenvoudige voorwaarde is onderworpen. Tegen zulk eene eenzijdige onvolledige voorbereiding, ten gevolge waarvan, in vergelijking met vroegere jaren, de uitslag van het examen ongunstig moet worden genoemd — van de 79 candidaten, die zich hadden aangemeld, slaagden slechts 23 — meent ook deze examencommissie, evenals de vorige, te moeten waarschuwen.

Hoewel in mindere mate, geldt de bovengemaakte opmerking ook voor het examen KV. Terwijl eenige kennis der partieële differentiaalvergelijkingen bij dit examen zeker moet worden gevorderd, gaven verreweg de meeste candidaten te kennen, dat zij van dit onderwerp zelfs niet de eerste beginselen hadden bestudeerd. Ook hier ontbrak een grondige kennis der reeksentheorie en werd veelal gemist het begrip der gelijkmatige convergentie. De candidaten bleken onbe-

kend te zijn met de voorstelling van een gebogen oppervlak met behulp van twee parameters en met de wijze waarop men daarvan uitgaande de differentiaalvergelijkingen van kromtelijnen, asymptotische lijnen, enz. kan afleiden.

Voor het examen wiskunde Kv hadden zich in September aangemeld 20 candidaten. Van deze kwamen bij het schriftelijk examen, dat op 17 en 18 December werd gehouden, 11 candidaten op; gedurende het schriftelijk examen trok zich nog een dezer laatste terug, zoodat slechts 10 candidaten aan het mondeling examen deelnamen. Wijl de vaststelling der dagen, op welke het mondeling examen zou worden afgenomen, reeds in October moest geschieden en toen op ongeveer 20 candidaten voor het examen wiskunde Kv moest worden gerekend, bleek het noodig met de mondelinge examens wiskunde Ki op 26 October te beginnen, ten einde een voldoend aantal dagen in December beschikbaar te hebben voor het mondeling examen wiskunde Kv. Had de Commissie in October geweten, hoeveel candidaten voor het examen wiskunde Kv niet zouden opkomen, dan zou de datum van het begin der mondelinge examens later gesteld kunnen zijn.

Zeer wenschelijk komt het daarom der Commissie voor een volgend jaar het schriftelijk examen voor wiskunde Kv niet, zooals tot nu toe gebruikelijk was, in December, doch in October, onmiddellijk na het schriftelijk examen voor de akte wiskunde Ki, te doen plaats vinden.

Kii, Kiii en Kiv. Mechanica, enz.; Natuurkunde, enz. en Delfstofkunde, enz. Deze examens geven door het gering aantal candidaten voor ieder, geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen, omdat toch de toegekende cijfers voor de onderdeelen van ieder voldoende den uitslag verklaren.

Kxii. Boekhouden. De voorbereiding van verreweg het meerendeel der candidaten bleek onvoldoende te zijn. Velen hadden zich weinig of geen rekenschap gegeven van de eischen, welke door het examenprogramma worden gesteld.

Het trok bijzonder de aandacht, dat voor een groot getal candidaten, wegens onvoldoende bekendheid met de rekenkunde in het algemeen, het handelsrekenen alleen bestond uit het werktuigelijk oplossen van vraagstukken, zonder den eigenlijken aard dier oplossingen te begrijpen.

Wat het boekhouden betreft wees het examen uit, dat bij tal van candidaten het begrip der te boeken feiten, of van den aard, de inrichting en het doel der allervoornaamste koopmansboeken inderdaad veel te wenschen overliet, terwijl weder anderen, zooal in staat de boekingen op bevredigende wijze uit te voeren, geheel tekort schoten in de verklaring daarvan.

L. O. art. 86. Wiskunde. Over het onderdeel stelkunde valt op te merken, dat het aantal der candidaten, die eene meer dan middelmatige kennis hiervan bleken te bezitten, betrekkelijk gering was. De uitkomsten van het mondeling onderzoek, zoowel als het geleverde schriftelijk werk bewezen, dat de meesten hunner zich de theorie en hare toepassingen voldoende eigen hadden gemaakt.

Het doet de sub-commissie, belast met het afnemen van het examen voor deze akte, genoegen te kunnen constateeren, dat de uitkomsten van het schriftelijk examen dit jaar gunstiger zijn geweest dan andere jaren. Zij meent dit, zoo niet uitsluitend, dan toch zeker voor een groot deel te moeten toeschrijven aan de nieuwe regeling, waarbij het schriftelijk examen met één dag is verlengd.

Aan het einde harer taak gekomen, heeft de Commissie de eer Uwer Excellentie haren dank te brengen voor het in haar gestelde vertrouwen.

Namens de Commissie:

J. Campert, *Voorzitter*

A. J. Goedkoop van Nelle,
Secretaris.

BIJLAGE **R**.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in 1906 belast geweest met het examineeren van hen, die eene akte van bekwaamheid verlangden tot het geven van middelbaar onderwijs in de Nederlandsche taal en letterkunde, de geschiedenis, de aardrijkskunde, de staathuishoudkunde en statistiek, de staatsinrichting en het schoonschrijven.*

Aan

Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, krachtens art. 69 der wet tot regeling van het middelbaar onderwijs, bij Uwer Excellentie's beschikking van 29 September 1906, n°. 13356[1], afdeeling Onderwijs, benoemd tot het afnemen van bovengenoemde examens in 1906, was samengesteld als volgt:

lid en voorzitter: K. ten Bruggencate, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage;

lid en ondervoorzitter: dr. C. M. Kan, hoogleeraar aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam;

leden:

dr. K. H. Th. Bussemaker, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

dr. J. te Winkel, dr. H. Brugmans en dr. D. van Embden, hoogleeraren aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam;

mr. D. P. D. Fabius, hoogleeraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam;

dr. A. Kluyver, mede-redacteur van het Woordenboek voor de Nederlandsche taal, te Leiden;

dr. H. Blink, privaat-docent aan de Rijks-universiteit te Leiden;

G. C. F. van der Laan, hoofd eener openbare school te 's Gravenhage, en

P. H. van Gestel, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam.

Den 8sten October hielden de leden der Commissie hunne eerste vergadering. Zij maakten toen den rooster van het examen op, stelden het plan van het examen vast, vormden de verschillende sub-commissies en benoemden tot hun secretaris dr. J. te Winkel.

De mondelinge en schriftelijke examens in het schoonschrijven namen reeds 19 October een aanvang, en werden voortgezet op 22, 26 en 29 October; 2, 5, 9, 12, 15, 16, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 29 en 30 November; 3, 4, 6, 7, 10, 11, 13, 14, 17, 18, 20, 21, 24, 27, 28 en 29 December. Voor de andere examens was ook nu weder vastgesteld, dat het schriftelijk examen van alle candidaten gelijktijdig zou worden afgenomen. Dit schriftelijk examen had 24 October plaats. Het eerste mondelinge examen volgde op 3 November, en sinds dien datum werd door de Commissie bijna dagelijks geëxamineerd tot en met 29 December, op welken dag tevens de vergadering werd gehouden, belegd tot het opmaken van dit verslag.

Het aantal der gevraagde akten bedroeg 279, tegen 228 in 1905, 189 in 1904, 132 in 1903, 131 in 1902 en 110 in 1901. Den aard der verlangde akten, het aantal candidaten voor elke akte, en den uitslag der examens, met de namen der examinatoren, vindt Uwe Excellentie in de volgende tabel, waaruit tevens blijkt, dat het groote verschil in het aantal candidaten (51 meer dan in het vorige jaar) vooral werd veroorzaakt door het steeds toenemend aantal adspiranten voor akte N. Voor de overige vakken bleef het aantal adspiranten vrij wel gelijk.

Gevraagde akten voor	Aantal candidaten die zich hebben aangemeld.			Aantal candidaten die aan het examen hebben deelgenomen.			Aantal niet geslaagde candidaten.									Aantal geslaagde candidaten.			Examinatoren.
							Onder het examen teruggetrokken.			Afgewezen.			Totaal.						
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	
Kvii. Nederlandsche taal en letterkunde...	12	6	18	11	6	17	1	1	2	7	1	8	8	2	10	3	4	7	Prof. dr. J. te Winkel. Dr. A. Kluyver. Prof. dr. K. H. Th. Bussemaker.
Kviii. Geschiedenis	10	4	14	9	4	13	1	1	2	4	3	7	5	4	9	4	„	4	Prof. dr. H. Brugmans. Prof. dr. C. M. Kan.
Kix. Aardrijkskunde...	8	„	8	8	„	8	„	„	„	4	„	4	4	„	4	4	„	4	Dr. H. Blink.
Kx. Staathuishoudkunde en statistiek	9	2	11	9	2	11	1	„	1	5	1	6	6	1	7	3	1	4	Prof. dr. D. van Embden. Prof. mr. D. P. D. Fabius.
Kxi. Staatsinrichting ..	52	3	55	46	3	49	2	1	3	21	„	21	23	1	24	23	2	25	Prof. mr. D. P. D. Fabius. Prof. dr. D. van Embden.
N. Schoonschrijven ..	97	76	173	85	71	156	„	„	„	23	25	48	23	25	48	62	46	108	G. C. F. van der Laan. P. H. van Gestel.
Totaal....	188	91	279	168	86	254	5	3	8	64	30	94	69	33	102	99	53	152	

Alvorens over de examens in de afzonderlijke vakken in nadere bijzonderheden te treden, wenscht de Commissie eerst eenige algemeene opmerkingn te maken, ook in aansluiting aan de opmerkingen, die hare voorgangster meende onder de aandacht van Uwe Excellentie te moeten brengen, en waarvan de herhaling haar niet overbodig voorkomt.

Vooreerst vestigt zij dan Uwe aandacht op het feit, dat zoovele candidaten zich blijkbaar al te lichtvaardig voor het examen opgeven en zich dan ter elfder ure vóór het schriftelijk examen weder terugtrekken. Dat zij daardoor de, toch op zichzelf reeds niet gemakkelijk vast te stellen, examenregeling verstoorden en eene eindelooze briefwisseling noodig maakten om de door hun terugtreden openvallende halve dagen te doen aansluiten, scheen hen niet te deren.

Verder komt het der Commissie minder billijk voor, dat, terwijl van de candidaten, die eene akte L. O. verlangen, de betaling eener zekere som wordt geëischt, vóór zij zich aan het examen kunnen onderwerpen, de candidaten voor de middelbare akte alleen examengeld te betalen hebben, indien zij slagen. Wanneer de 25 candidaten, die zich in dit jaar wel voor het examen opgaven, maar niet opkwamen, verplicht geweest waren, vóór een bepaalden datum hun examengeld te storten, dan zouden zij zich vermoedelijk niet aangemeld, of wel tijdig teruggetrokken hebben, en daarmee het Rijk groote kosten en der Commissie veel last bespaard hebben.

Dat de waarborg voor eene behoorlijke voorbereiding der candidaten voor deze examens te eenemale ontbreekt, is reeds eene oude klacht. Veel tijd gaat ook bij de examens verloren met een, nog altijd te oppervlakkig, onderzoek naar de algemeene ontwikkeling der candidaten, die toch naast de eigenlijke vakkennis voor den leeraar der middelbare scholen zoo gewenscht is. Eene regeling van deze zaak mag h. i. niet langer uitblijven. Geen grooter dienst zou door Uwe Excellentie aan het middelbaar onderwijs kunnen worden bewezen, dan, zonder te wachten tot eene algeheele herziening van de inrichting van het middelbaar onderwijs zal kunnen plaats hebben, deze dringende zaak te regelen, door de vereischten of bevoegdheden vast te stellen, die de candidaten zullen moeten bezitten, alvorens zij zich aan het examen voor eene middelbare akte mogen onderwerpen. Werd eene zekere propaedeusis vereischt, zonder welke de toelating dit examen niet kon plaats hebben, dan zouden bovendien velen, die zich nu aan het examen onderwierpen zonder de bedoeling te hebben ooit aan eene hoogere burgerschool plaatsing te zoeken of zelfs zich aan het onderwijs te wijden, teruggehouden worden, zich tegen de bedoeling der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), die toch eene *onderwijs*-wet is, te laten examineeren. Verlangden deze toch examen af te leggen om hunne akte te doen dienen als aanbeveling bij sollicitaties voor verschillende betrekkingen buiten het onderwijs, dan zou het bezit van die akte althans eenigen meerderen waarborg moeten kunnen geven voor hunne algemeene ontwikkeling, dan nu het geval is.

Wat nu de afgelegde examens zelf betreft, kwam in alle vakken zonder onderscheid weder duidelijk uit, dat de candidaten de werken, door hen als „bestudeerd" opgegeven, soms slechts oppervlakkig hadden doorgezien, en in elk geval dikwijls strekking en hoofdinhoud daarvan niet genoeg tot hun vollen eigendom hadden gemaakt. Toch mag, ja moet eene behoorlijke kennis van de standaardwerken in het vak, dat men zich ter beoefening gekozen heeft, worden geëischt. Met enkele hoofdwerken, als grondslag van verdere studie, dienen de candidaten zich eerst volkomen vertrouwd te hebben gemaakt, vóór zij — wat evenmin mag worden nagelaten — hunne studie uitbreiden en door raadpleging en lectuur van andere werken, belangrijke tijdschriftartikelen, enz. hun gezichtskring verruimen. Vooral worde de studietijd niet te kort genomen. Men moet bedenken, dat het, zooals Hooft zegt, niet op inslokken, maar op kauwen en herkauwen aankomt, wil men groeien van zijn geestelijk voedsel.

Eindelijk moet, met betrekking tot de wetenschappelijke opstellen, worden geconstateerd, dat in den regel weinig van eene goede en logische dispositie der stof te bespeuren viel. Herhaaldelijk werd eene zeer lange inleiding, die slechts in de verte of in het geheel niet met het behandelde onderwerp in verband stond, gevolgd door een veel korter gedeelte, dat dan de eigenlijke stof trachtte te benaderen. Toch was er tijd genoeg (3 uur) voor het werk toegestaan.

Na deze algemeene opmerkingen valt over de examens in elk der vakken afzonderlijk nog het volgende mede te deelen.

Van de 17 candidaten, die in de *Nederlandsche taal en letterkunde* geëxamineerd werden, trokken twee zich onder het examen terug en was één zóó onvoldoende, dat een examen zoo goed als onmogelijk bleek. Van de 14 overigen zijn er 7 geslaagd. In de grammatica werd door enkele candidaten een zeer goed examen afgelegd, doch ongeveer de helft bleef beneden het middelmatige. Wel is waar hadden zij eenige regels der historische grammatica van buiten geleerd, maar in de toepassing daarvan waren zij in het geheel niet geoefend, zoodat die kennis voor hen nagenoeg onvruchtbaar bleef. Het gemis aan begrip van de taal als historisch verschijnsel had ook een slechten invloed op hunne denkbeelden over de beschrijvende grammatica. Ook bij het examen daarover bleek telkens, dat de candidaten wel konden opzeggen, wat zij in een handboek hadden gevonden, maar van een eenigszins zelfstandige beschouwing gaven zij meestal weinig blijk. Sommigen toonden dan ook weinig te hebben onthouden van boeken, die zij zelf als door hen bestudeerd hadden opgegeven en die hun inderdaad den weg hadden kunnen wijzen tot eene meer vrije en wetenschappelijke opvatting. In de lectuur van de schrijvers der zeventiende eeuw waren vele candidaten blijkbaar zeer onervaren. Uitdrukkingen, die niet eens behooren tot de ongewone dichterlijke taal, waren hun onbekend; zeer waarneembare verschillen tusschen vroegere en latere beteekenissen van hetzelfde woord werden door hen niet beseft; kleine moeilijkheden in de syntaxis waren voor hen soms onoverkomelijk. Het verklaren van gemakkelijke fragmenten uit middeleeuwsche schrijvers ging over het algemeen beter. Het is zeer wenschelijk, dat de candidaten, in hun ijver om iets van het Oudgermaansch machtig te worden, toch vooral het Nederlandsch zelf en zijne gebruiken in verschillende eeuwen niet uit het oog verliezen.

Van de geslaagde candidaten legden in de Nederlandsche letterkunde drie een zeer goed mondeling examen af. Van de overige, evenals van de afgewezen candidaten was slechts bij twee het examen boven het even voldoende. Drie examens konden zelfs aan de matigste eischen niet voldoen. Bij het schriftelijk examen was de inhoud der opstellen, op eene enkele in het oog vallende uitzondering na, daarmee vrij wel in overeenstemming; maar de stijl liet bij de meeste veel te wenschen over. Slechts zeer weinigen zouden hunne opstellen aan hunne toekomstige leerlingen als modellen van stijl kunnen voorleggen. Blijkbaar was gebrek aan oefening daarvan grootendeels de oorzaak. Ook over het algemeen kreeg de Commissie bij het examen in dit onderdeel den indruk, dat velen zich al te overhaast aan het examen hadden onderworpen en zich den tijd tot voldoende voorbereiding niet hadden gegund. Daaronder had vooral de studie onzer letterkunde van de 19de eeuw geleden. Eéne der candidaten verklaarde openhartig, dat haar ten slotte de tijd had ontbroken om ook van dat laatste gedeelte der litteratuurgeschiedenis nog eene behoorlijke studie te maken. Uitdrukkelijk meent de Commissie daarom er hier nog eens aan te moeten herinneren, dat voldoende kennis der letterkunde van de vorige eeuw niet slechts voor het examen wordt vereischt, maar ook onmisbaar is voor ieder, die bij het middelbaar onderwijs werkzaam wenscht te zijn. Overigens sluit de Commissie zich geheel aan bij hetgeen reeds dikwijls in vroegere verslagen aangaande de eischen voor dit examenvak is gezegd.

Aan het examen in de *Geschiedenis* hebben deelgenomen 13 candidaten: 9 mannelijke en 4 vrouwelijke. Van deze hebben zich teruggetrokken éene vrouwelijke na het schriftelijk, en één mannelijke gedurende het mondeling examen. Afgewezen zijn drie vrouwelijke en vier mannelijke candidaten. Onder de afgewezen mannelijke candidaten waren er dit jaar weer eenige, die zich blijkbaar volstrekt geen rekenschap hadden gegeven van de eischen voor dit examen en het maar eens beproefden. Hunne litteratuurlijst wees weinig meer dan

handboeken aan; soms bleken zij wetenschappelijke werken, die zij als bestudeerd opgaven, zóó weinig te kennen, dat zij niet konden zeggen, of b.v. een boek geïllustreerd was of niet. Wat het examen in het algemeen aangaat, verdient het opmerking, dat het schriftelijk werk weinig bevredigend was; aan den billijken eisch dat de candidaten bij een onderwerp, uit een zestal gekozen, blijk gaven dit op bevredigende wijze te kunnen behandelen, hoofdzaken naar voren te brengen, en de feiten in beteekenis en verband te bespreken, werd slechts bij uitzondering eenigermate voldaan. In enkele opstellen trok eene bedenkelijke schaarschheid van jaartallen de aandacht. Zonder aan jaartallen de hoogste waarde bij dit examen te willen toekennen, meent de Commissie toch, dat zonder data de vaste rustpunten worden prijsgegeven, die bij de expositie noodig zijn. Het gemis daarvan had dan ook herhaaldelijk verwarring ten gevolge. Ook viel het bij het mondeling examen meermalen in het oog, dat candidaten, die toch eene bevoegdheid vragen om middelbaar onderwijs te geven, in gebreke bleven, zoodra van hen werd verlangd, dat zij eens geregeld iets zouden vertellen over een of ander onderwerp, of het een of ander eens duidelijk zouden uitleggen. Voor de meesten bleek het in den regel zeer bezwaarlijk eene combinatie te maken, die niet in de handboeken voorkomt, of langs een anderen weg dan den gewonen tot eene conclusie te komen.

Het examen in de *Aardrijkskunde* leverde dit jaar iets minder gunstige uitkomsten op: van de 8 candidaten werden 4 afgewezen, en van de geslaagden kon het examen slechts zelden als iets meer dan ruim voldoende worden omschreven. Ook voor de onderdeelen waren, zelfs bij die geslaagde candidaten, de cijfers 6 en 7 de hoogste, die bij het examen konden worden toegekend. Trouwens, de indruk van eene zekere middelmatigheid in de kennis der candidaten was bij de examinatoren reeds door het lezen van het schriftelijk werk gewekt. Vele redeneeringen kwamen daarin voor buiten het onderwerp om; voorts onvoldoende toelichting der feiten; eene zeer ongelijke verdeeling der te behandelen stof; dus onvolledige en onnauwkeurige behandeling der gestelde vraag. Bij de niet geslaagde candidaten liet het examen, op eene enkele uitzondering na, in bijna alle onderdeelen te wenschen over: op overwegende tekortkomingen in één bepaald onderdeel kan dus niet gewezen worden. Slechts hierop dient de aandacht gevestigd te worden, dat ook nu weder, zoowel voor de land- als voor de volkenkunde, door sommige candidaten nog te veel verzuimd wordt, hunne studiën en de uitkomsten hunner lectuur over algemeene aardrijkskunde op afzonderlijke landen en werelddeelen toe te passen. Neemt de kennis der litteratuur over het vak ook langzamerhand in uitgebreidheid toe, toch laat het gedeelte, dat betrekking heeft op de geschiedenis der aardrijkskunde en der cartographie in het algemeen, en meer bijzonder op die der voornaamste onderdeelen, nog zeer veel te wenschen over. De studie van volkenkunde en van aardrijkskunde in oeconomische richting vond bij de candidaten iets meer belangstelling dan vroeger.

Ten aanzien van de examens in *Staathuishoudkunde en Statistiek* bleek ook dit jaar op nieuw, dat het bij maar al te velen, die dit examen afleggen, ontbreekt aan die mate van algemeene ontwikkeling, welke voor de studie der staathuishoudkunde onmisbaar is. Vooral op die terreinen van het vak, waar niet zoozeer vast omlijnde feiten, b.v. wetsbepalingen, als wel begrippen en beschouwingen worden verlangd, ontbrak het den candidaten te dikwijls aan toereikend — om niet te eischen: dieper — inzicht. De aanraking tusschen de staathuishoudkunde en andere wetenschappen, met name de juridische, werd zelden begrepen. Ook candidaten, die bij het mondeling examen blijk gaven, met vroegere oeconomische toestanden en instellingen niet onbekend te zijn, hadden bij het schriftelijk bewerken van het onderwerp hunner keuze eene historische behandeling meestal geheel achterwege gelaten. In het algemeen was — één loffelijke uitzondering niet te na gesproken — het peil van het schriftelijk werk, ook der geslaagden, niet hoog. Om van onbeholpen stijl en zelfs grove spelfouten te zwijgen, de inhoud was zeer dikwijls, behalve onjuist of onvolledig, oppervlakkig, vaag en in terminologisch opzicht slordig. De omvang der als gelezen opgegeven litteratuur was in den regel bevredigend; lang niet altijd echter bleek het, dat van de bestudeerde werken ook het voldoende nut was getrokken.

Voor het examen in de *Staatsinrichting* hadden zich aanvankelijk 55 candidaten opgegeven; 9 dezer trokken zich vóór of tijdens het examen terug. De verhouding van het aantal geslaagden tot dat der afgewezenen was dit jaar iets gunstiger dan het vorige: kon toen aan 21 van de 43, die het examen geheel aflegden, de akte worden uitgereikt, thans kon dit geschieden aan 25 tegenover 21, die werden afgewezen. Over het algemeen beantwoordde de kennis dan ook meer aan het gestelde peil, en op de litteratuurlijsten kwamen minder onbeduidende geschriften voor. Toch liet de uitgebreidheid van het aantal gelezen geschriften, en vooral de grondige bekendheid met wat gelezen was, alsmede de kennis van de bestaande litteratuur niet zelden nog veel te wenschen over. Voorts bleek weinig van meer algemeene staatsrechtelijke ontwikkeling, ofschoon erkend dient te worden, dat reeds de korte duur van het examen het niet gemakkelijk maakt, ook daarnaar eenigszins grondig en billijk te onderzoeken. Toch kan, ook bij den betrekkelijk geringen tijd van voorbereiding tot het examen, welken de meeste candidaten besteedden, van die breedere studie weinig komen. Bij de opstellen trok nog de aandacht, dat een zeer groot deel der candidaten zich niet wist te onthouden van taalfouten, die door geenerlei methode van spelling waren te verontschuldigen.

Voor de akte *Schoonschrijven* hadden zich niet minder dan 173 candidaten — 97 mannelijke en 76 vrouwelijke — aangemeld, van welke 17 niet opkwamen. Van de geëxamineerden slaagden 62 mannelijke en 46 vrouwelijke candidaten, dus 70 %. Grootendeels behoorden de mannelijke candidaten tot den onderwijzersstand, anderdeels waren het kantoorbedienden en ambtenaren aan openbare bureaux; bij de vrouwelijke candidaten waren de niet-onderwijzeressen ver in de meerderheid. Terwijl aan de ééne zijde er weer moet worden geklaagd over de geringe ontwikkeling van velen, die zich aan het examen onderwierpen en waarvan toch verscheidenen slaagden, omdat hunne techniek voldoende was, — anderzijds mag de Commissie met voldoening vermelden, dat hare meermalen gegeven wenken omtrent de studie der methodiek niet onopgemerkt zijn gebleven. Vooral bij het mondeling gedeelte van het examen bleek, dat men zich niet meer voldoende voorbereid acht door het memoriseeren van uittreksels, maar de verschillende leergangen zelf ter hand neemt om hunne samenstelling te bestudeeren. Omtrent de techniek merkt de Commissie op, dat het gewone schoonschrift veelal voldoende was, en zich daarbij het eenigszins vreemde verschijnsel voordeed, dat over het algemeen beter op het bord dan op papier geschreven werd. Over het rondschrift is zij niet zoo tevreden: blijkbaar achten de candidaten zich daarin te spoedig bekwaam. Vooral echter in het sierschrift is achteruitgang merkbaar: het was ditmaal het slechtste deel van het examen. Niet alleen dat de vormen der Gothiek meestentijds gebrekkig werden weergegeven, maar de versieringen en kleurschakeeringen — ook in andere stijlen — getuigden dikwijls van ergerlijken wansmaak en gebrek aan gevoel voor kleurenharmonie. En waar aan den beroeps-calligraaf juist op dit gebied in het leven vrij hooge eischen worden gesteld, acht de Commissie het in het waar belang der aanstaande candidaten, hare eischen omtrent het sierschrift vooral niet te verlagen.

Hiermede zou de Commissie haar verslag kunnen besluiten, indien zij niet wenschte te eindigen met aan Uwe Excellentie haar dank te betuigen voor het vertrouwen, in haar gesteld.

's Gravenhage/Amsterdam, 15 Maart 1907.

Namens de Commissie,

K. ten Bruggencate, *Voorzitter.*

J. te Winkel, *Secretaris.*

BIJLAGE S.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1906 *belast met het afnemen van de examens voor de akten van bekwaamheid tot het geven van middelbaar onderwijs in het handteekenen en de perspectief, in het rechtlijnig teekenen en de perspectief en in het boetseeren.*

Aan

Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, benoemd bij Uwer Excellentie's beschikking van 26 Mei 1906, n°. 7636[1], afdeeling Onderwijs, zitting houdende te Rotterdam, was samengesteld als volgt:

lid en voorzitter: H. J. de Groot, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's Gravenhage;

lid en ondervoorzitter: dr. J. Cardinaal, hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft;

leden:

dr. J. F. van Bemmelen, buitengewoon hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft en leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage;

J. Bubberman, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de burgeravondschool te Leeuwarden;

P. Doorn, directeur der ambachtsschool en der avondvakteekenschool te Haarlem;

H. Ellens, leeraar aan de Kunstnijverheidsteekenschool „Quellinus" te Amsterdam;

H. Evers, hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft;

H. C. Grosjean, leeraar aan de kweekschool voor machinisten en aan de avondschool voor handwerkslieden te Amsterdam;

Bart van Hove, hoogleeraar aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam;

E. Jelsma, directeur der eerste ambachtsschool en der avondschool voor handwerkslieden te Amsterdam;

A. D. F. W. Lichtenbelt, buitengewoon hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft en hoofdleeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam;

Th. H. A. A. Molkenboer, leeraar aan de Industrieschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand te Amsterdam;

H. Rozenbeek, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en directeur der avondschool voor ambachtslieden te Heerenveen.

ALGEMEENE MEDEDEELINGEN.

Op voorstel van den voorzitter werd met algemeene stemmen tot secretaris benoemd de heer P. Doorn.

De examens werden afgenomen in het gebouw van de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam, van af 23 Juli tot en met 29 Augustus 1906.

Voor de akte M² (rechtlijnig teekenen en perspectief) hadden zich aangemeld 39 candidaten, die allen opkwamen. Na afloop van het 1ste gedeelte van het examen werd aan 11 candidaten het verder deelnemen aan het 2de gedeelte ontraden; 9 trokken zich hierop terug, terwijl aan 18 candidaten de acte kon worden uitgereikt.

Voor de akte O (boetseeren) hadden zich aangemeld 2 vrouwelijke en 3 mannelijke candidaten. Na afloop van het 1ste gedeelte werd aan 2 het verder deelnemen aan het examen ontraden, die zich daarop terugtrokken, terwijl aan 2 vrouwelijke en 1 mannelijke candidaat de akte kon worden uitgereikt

Voor de akte M¹ hadden zich 27 vrouwelijke en 39 mannelijke candidaten aangemeld. Drie vrouwelijke en 3 mannelijke candidaten namen niet aan het examen deel, terwijl 1 zich nog terugtrok na twee dagen aan het 1ste gedeelte te hebben deelgenomen.

Na afloop van het 1ste gedeelte werd aan 6 dames en 17 heeren verdere deelname aan het examen ontraden. Vijf dames en 15 heeren trokken zich hierop terug, terwijl de akte kon worden uitgereikt aan 16 dames en 14 heeren.

Overeenkomstig den wensch, uitgedrukt in het verslag der Commissie, welke in 1905 met het afnemen der examens is belast geweest, werd de cijfering van 1 tot en met 6 vervangen door die van 1 tot en met 10.

De beteekenis dezer cijfers werd vastgesteld als volgt:

1, zeer slecht; 2, slecht; 3, zeer onvoldoende; 4, onvoldoende; 5, even voldoende; 6, voldoende; 7, ruim voldoende; 8, goed; 9, zeer goed, en 10, uitmuntend.

Het kan niet ontkend worden, dat het cijfer 5 meestal in het voordeel van de candidaten moest worden uitgelegd, aangezien de waarde van dit cijfer als *even voldoende* was vastgesteld. Op grond hiervan moest het werk der candidaten, dat met dit twijfelachtige cijfer was geteekend, door de Commissie menigmaal ingedeeld worden binnen de grenzen van „voldoende".

Het komt der Commissie hierom wenschelijk voor, om in het vervolg aan het cijfer 5 de waarde van *bijna voldoende* toe te kennen, waardoor het bovengenoemde bezwaar geheel zou ondervangen worden.

Het groot getal candidaten, dat zich voor het examen M² (rechtlijnig teekenen en perspectief) in dit jaar heeft aangemeld, houdt zeker verband met de snelle ontwikkeling, die bij het vakonderwijs in de laatste jaren wordt waargenomen.

Het gevolg hiervan is, dat voor eventueele oproepingen voor leeraren in het lijn- en vakteekenen aan verschillende inrichting voor vakonderwijs, zich in de eerste plaats aanmelden die personen, welke in het bezit zijn van de akte M², en, op grond van deze bevoegdheid, menigmaal de voorkeur genieten.

In dit feit schuilt echter voor het onderwijs een niet gering te achten gevaar ten opzichte van die vakken, welke bij de akte M² een voornaam onderdeel uitmaken.

In het verslag der Commissie, in 1904 belast met het afnemen dezer examens, wordt o. m. gezegd: „hoewel de

studie, die noodig is om binnen de grenzen der billijkheid te voldoen aan de volgens de wet vereischte kennis der benamingen en der beteekenis van de voornaamste bouwdeelen, ook voor den werktuigkundige geen bezwaren oplevert, *is de constructieve kennis der meeste candidaten toch onvoldoende om met succes te kunnen optreden als leeraar in het bouwkundig teekenen aan een of andere vakschool*"; en verder „dat niet alleen door hen, die de werktuigkunde beoefenen, maar ook door de beoefenaren der bouwkunde, met eenige inspanning aan niet te hoog gestelde eischen kan worden voldaan, hoewel *de constructieve werktuigkundige kennis van de meeste candidaten ook hier onvoldoende was om met goed gevolg als leeraar in het werktuigkundig teekenen aan vakscholen op te treden.*"

In het verslag van de Commissie over 1905 wordt tevens weer gewezen „op het wenschelijke eener wijziging, waarbij aan de candidaten gelegenheid wordt gegeven om in slechts één der vakken, bouw- of werktuigkunde, examen af te leggen en waarbij dus voor ieder dezer vakken hoogere eischen mogen gesteld worden."

Ook dit jaar is dezelfde ondervinding ten opzichte van de beide hoofdvakken bij de akte M² opgedaan als in voorgaande jaren, blijkens de verslagen der Commissiën, het geval was.

De resultaten van het examen voor de akte M¹ (handteekenen en perspectief) wijzen eveneens op het wenschelijke om ook de kennis, die voor deze bevoegdheid gevraagd wordt, meer in verband te brengen met de eischen, die het vak- en kunstnijverheidsonderwijs aan de leeraren in hand- en decoratief teekenen stelt.

In verband met het bovenstaande meent de Commissie, bij de voortgaande ontwikkeling van het vak- en het kunstindustrieelonderwijs, meer dan ooit met klem bij Uwe Excellentie te moeten aandringen, om de eischen, zoowel voor de akte M¹ als die voor M², zoodanig te wijzigen, dat de gevorderde kennis verband houdt met het onderwijs in hand- en lijnteekenen aan bovengenoemde inrichtingen van onderwijs.

Bij eene eventueele wijziging zal in het oog moeten worden gehouden, dat het voldoen aan de eischen voor de gewenschte gewijzigde bevoegdheden, wel betere waarborgen zal moeten geven voor het teekenonderwijs aan vakscholen en opleiding op kunstindustrieel gebied, maar daarentegen te veel zal vragen van hen, die zich het onderwijs in het hand- en lijnteekenen aan H. B. S. ten doel stellen.

Reeds herhaaldelijk is in de laatste jaren door de Commissiën, die belast waren met het afnemen van het examen der hierbedoelde akten, op wijziging aangedrongen, terwijl adressen van gelijke strekking door verschillende vereenigingen van teekenonderwijs en vakopleiding bij Uwer Excellentie's ambtsvoorgangers werden ingediend.

Ten opzichte van het examen M² heeft de Commissie de eer het volgende mede te deelen:

Beschrijvende meetkunde.

De uitkomsten van het examen in dit vak waren als volgt:

Cijfers:	Aantal malen toegekend voor teekening:	mondeling:
1	0	0
2	1	0
3	3	1
4	4	4
5	7	5
6	4	4
7	8	7
8	9	5
9	2	3
10	1	1

Deze uitkomst is zeker niet ongunstig; evenwel moet hierbij niet uit het oog worden verloren, dat aan het teekenwerk der 9 candidaten, die niet aan het mondeling examen deelnamen, slechts éénmaal het cijfer 6 werd toegekend; de overige cijfers waren alle lager.

De voornaamste aanmerking, waartoe de candidaten aanleiding gaven, was dat de meesten tekortschoten in juistheid en vlotheid van uitdrukking.

Perspectief.

Voor dit onderdeel van het examen werden de volgende cijfers toegekend:

Cijfers:	Aantal malen toegekend voor teekening:	mondeling:
1	0	0
2	6	2
3	5	0
4	1	2
5	2	5
6	1	4
7	5	4
8	3	1
9	3	2
10	0	0

Ook hier mag dus het oordeel gunstig luiden, maar ook nu moet opgemerkt worden, dat er onder de candidaten, die niet aan het tweede gedeelte deelnamen, slechts één was, die een cijfer behaalde hooger dan 5.

Het kwam nog al eens voor, dat het cijfer, verkregen voor de teekening, hooger was dan het eindcijfer als gevolg van een minder bevredigend mondeling examen. De opmerking bij de beschrijvende meetkunde zou dus kunnen worden herhaald, terwijl den candidaten wordt aanbevolen zich vooral toe te leggen op de toepassing der elementaire constructiën op verschillende gevallen.

Ornament-compositie.

Het artistiek gehalte der ontwerpen was beneden het middelmatige. Bij gebrek aan conceptie-vermogen, armoede aan verbeeldingskracht en vaardigheid in het samenstellen, het de teekening, de kleurcombinatie dikwijls veel te wenschen over, waarom zeer weinig hooge cijfers konden worden gegeven.

De volgende cijfers werden toegekend:

Cijfers:	Aantal malen toegekend:
1	0
2	1
3	5
4	11
5	4
6	4
7	1
8	0
9	0
10	0

Stijl- en ornamentleer.

De meeste candidaten gaven weinig blijk doordrongen te zijn van de constructieve en aesthetische beteekenis van de bouwstijlen, terwijl het gehalte der door de candidaten vervaardigde opstellen over eenig kunst-historisch onderwerp over het geheel laag was en de schetsen blijk gaven van weinig bedrevenheid.

De volgende cijfers werden toegekend:

Cijfers:	Aantal malen toegekend voor: gesch. bouwst.:	stijl- en orn.-leer.
1	0	0
2	1	1
3	0	0
4	3	2
5	4	4
6	4	3
7	2	3
8	5	5
9	2	3
10	0	0

Kopie naar plaat, teekening naar gegeven schets.

Het dit jaar gegeven onderwerp voor de kopie naar plaat was een eenvoudig Jonisch kolomkapiteel met hoofdgestel.

De opgave was in schets gegeven en moest tweemaal vergroot eerst in potlood geteekend worden, daarna in inkt gezet en opgewerkt door middel van arçeeren, met eigen- en slagschaduwen.

Voor de teekening naar gegeven schets was tot onderwerp gekozen een trapaanzicht met tochtdeuren beneden vóór de trap en halverwege — op het bordes — een balkon op consoles en een deurkozijn met deuren en zijlichten. Een en ander met de noodige doorsneden, enz.

De opgave — schets — van dit bouwdétail was gegeven in globale lijnen, met weglating van de constructie.

Er werd verlangd naar deze schets een uitgewerkte teekening te maken in potloodlijnen, op een schaal van 1 à 20.

De door de candidaten geleverde arbeid ter beantwoording van de genoemde opgaven was onbevredigend, zooals uit het hieronder volgend staatje kan blijken.

Waar verreweg aan het werk der meeste candidaten òf een cijfer van onvoldoende of slechts een even voldoende moest worden toegekend, daar betreurt de Commissie het ten zeerste, dat zulk een overwegend groot aantal candidaten zich blijkbaar niet met ernstige studie voor dit onderdeel van het examen heeft voorbereid. Het kan niet anders dan ongunstig werken op het later te geven onderwijs, wanneer candidaten, in plaats van in meer of mindere mate te excelleeren — althans in de hoofdvakken — de akte te behalen met twijfelachtige cijfers.

Het volgende staatje geeft een overzicht van de toegekende cijfers:

Cijfers:	Aantal malen toegekend voor kopie naar plaat:	teekening naar schets:
1	0	0
2	0	3
3	4	7
4	15	12
5	15	10
6	3	3
7	2	2
8	0	0
9	0	1
10	0	1

Terminologie-bouwkunde.

Ook de resultaten van dit onderdeel van het examen gaven allerminst reden tot tevredenheid. De kennis van vele candidaten was zeer oppervlakkig en het schetsen op het zwarte bord onvoldoende.

De toegekende cijfers zijn als volgt:

Cijfers:	Aantal malen toegekend:
1	0
2	1
3	2
4	6
5	11
6	5
7	1
8	3
9	1
10	0

Werktuigkundige teekening.

De gunstige cijfers, die voor dit onderdeel van het examen konden worden toegekend, staan zeer waarschijnlijk in verband met de omstandigheid, dat de opgave geringe constructieve kennis van de candidaten eischte, maar bijna uitsluitend teekenvaardigheid, toegepast op dit speciale gebied.

De cijfers, welke werden toegekend zijn de volgende:

Cijfers:	Aantal malen toegekend:
1	0
2	0
3	1
4	3
5	4
6	5
7	6
8	11
9	5
10	4

Terminologie-werktuigkunde.

De uitkomsten van dit mondeling onderzoek waren minder bevredigend. Enkele candidaten toonden zeer geringe bedrevenheid in het lezen van teekeningen en weinig bekendheid met de functie's van onderdeelen van werktuigen. Velen waren niet in staat om zelfs eenvoudige voorwerpen, als: kranen, kleppen, stopbussen, enz. behoorlijk op het zwarte bord te schetsen.

De volgende cijfers werden toegekend:

Cijfers:	Aantal malen toegekend:
1	0
2	2
3	1
4	3
5	2
6	9
7	5
8	6
9	1
10	1

Methodologie.

De bekendheid met de leerstof in het lijnteekenen op de verschillende soorten van scholen, was bevredigend.

Slechts een zeer enkele candidaat wist een gegeven eenvoudig onderwerp goed methodisch op het zwarte bord op te zetten.

Weinig candidaten hadden nagedacht over een goede methode bij het onderwijs in lijnteekenen.

De volgende cijfers werden toegekend:

Cijfers:	Aantal malen toegekend:
1	0
2	0
3	0
4	1
5	7
6	16
7	6
8	0
9	0
10	0

Betreffende het examen M[1] heeft de Commissie de eer het volgende mede te deelen:

Perspectief.

De volgende cijfers werden voor dit examen toegekend:

Cijfers:	Aantal malen toegekend voor schriftelijk:	mondeling:
1	4	0
2	5	4
3	11	6
4	6	1
5	7	6
6	4	4
7	7	8
8	11	5
9	5	4
10	0	1

De uitkomsten van het examen in dit vak waren niet ongunstig, maar men dient rekening te houden met het feit, dat van de 66 candidaten voor deze akte er 39 mondeling werden geëxamineerd; van de overige 27 hadden er bij het maken van de teekening slechts 4 een cijfer, dat hooger was dan 5; de overige candidaten behaalden lagere cijfers of hadden zich teruggetrokken.

Bij het mondelinge examen kwam een onvoldoende kennis van vlakke meetkunde aan het licht; sommige candidaten, die blijken gaven van een zeer voldoend inzicht in de methoden der perspectief, konden niet behoorlijk den vorm en de eigenschappen der verkregen figuren omschrijven. In het algemeen zoude het wenschelijk zijn, dat de candidaten zich meer toelegden op het geven van juiste definitiën en duidelijke omschrijvingen.

Projectieleer.

Voor dit mondeling examen werden de volgende cijfers toegekend:

Cijfers:	Aantal malen toegekend:
1	0
2	3
3	3
4	6
5	3
6	7
7	9
8	4
9	3
10	0

Voor dit examen geldt hetzelfde als bij het examen in perspectief is opgemerkt.

Ornament-compositie.

De door de dames vervaardigde teekeningen waren over het algemeen beter dan die der heeren, terwijl deze weder hooger stonden dan de ontwerpen, vervaardigd door de candidaten voor de akte M[2].

De volgende cijfers werden toegekend:

Cijfers:	Aantal malen toegekend:
1	0
2	1
3	6
4	8
5	14
6	17
7	10
8	1
9	2
10	0

Stijl- en ornamentleer.

Ook thans moet weder worden geconstateerd, dat bij sommige candidaten veeleer voldoende kennis van losse feiten aanwezig was dan het begrip van de beteekenis en de onderlinge samenhang der stijlen.

Het meerendeel der candidaten gaf blijk weinig van de aesthetische waarde van eenigen stijl te begrijpen.

Het gehalte der door de candidaten gemaakte opstellen over eenig kunst-historisch onderwerp was over het algemeen laag; de teekeningen waren meestal onvoldoende en gaven blijk van weinig bedrevenheid in het schetsen.

De volgende cijfers werden toegekend:

Cijfers:	Aantal malen toegekend voor gesch. bouwst.:	stijl- en orn.-leer:
1	0	0
2	1	1
3	1	1
4	2	0
5	3	8
6	9	9
7	13	11
8	6	5
9	2	2
10	1	1

Ontleedkunde.

De teekeningen van een anatomisch onderdeel lieten dikwijls veel te wenschen over, ofschoon de Commissie ditmaal de bijvoeging van uitvoerige beschrijvingen van oorsprong, inplanting en werking der spieren niet tot eisch had gesteld, juist in de hoop, dat daardoor de candidaten meer tijd en zorg zouden kunnen besteden aan de teekening zelf.

Ook de afbeelding van het geraamte binnen de omtrekken van het proportiebeeld was dikwijls zeer gebrekkig, waarvoor minder dan voor de spierteekeningen verschoonende redenen zijn aan te voeren, daar men mag aannemen, dat alle candidaten in de gelegenheid zijn geweest de beenderen naar de natuur af te beelden, wat met spierpraeparaten uit den aard der zaak slechts voor enkelen het geval kan geweest zijn. De commissie meent dan ook de aandacht der a. s. candidaten te mogen vestigen op de hooge noodzakelijkheid, om niet slechts de afzonderlijke beenderen, maar ook het geheele geraamte in verschillende standen nauwkeurig en grondig te bestudeeren en na te teekenen.

Het examen in ontleedkunde gaf tot geen bijzondere opmerkingen aanleiding.

De toegekende cijfers zijn de volgende:

Cijfers:	teekening		mondeling:
	prop. beeld:	anat. onderdeel:	
1	0	0	0
2	2	2	1
3	1	1	1
4	10	2	5
5	9	10	5
6	7	15	8
7	5	3	6
8	2	3	2
9	2	2	8
10	0	0	2

Teekening wandplaat, stilleven, ornament naar pleister en kop.

De teekening naar wandplaat bestond uit een vergroot détail van een Italiaansch geweven stof uit de 15de eeuw.

Het stilleven bestond uit een leunstoel, met draperie; op den stoel was een helm geplaatst en op den vloer een armstuk, steunende tegen een der stoelpooten, terwijl een koperen schotel tot aanvulling diende.

Als model voor de teekening naar pleisterornament was gegeven een afgietsel van een grafsteen uit de kerk te Abbenbroek.

Voor de teekening naar kop was gekozen de buste van Philips Willem, Prins van Oranje.

Voor bovengenoemde teekeningen werden de volgende cijfers toegekend:

	Aantal malen toegekend voor			
Cijfers:	kop:	stilleven:	pleisterorn.:	wandpl.:
1	0	1	1	1
2	3	0	1	0
3	3	4	1	4
4	20	17	7	8
5	18	20	25	23
6	8	14	14	19
7	6	2	8	3
8	1	1	0	0
9	0	0	1	1
10	0	0	1	0

Evenals het vorige jaar (volgens het verslag) bleek ook nu weer, dat de teekenvaardigheid der candidaten over het algemeen te wenschen overliet; gebrek aan voldoende oefening en voorbereiding is hiervan zeker de oorzaak.

Bij het beschouwen van bovenstaande cijfers blijkt toch, dat nagenoeg $\frac{1}{3}$ der vervaardigde teekeningen voldoende, $\frac{1}{3}$ onvoldoende en het overige gedeelte *even* voldoende (dus twijfelachtig) werd geacht.

Bij het teekenen naar wandplaat werd maar zelden een geheel afgewerkte teekening geleverd. Slechts enkele candidaten toch gaven blijk in den daarvoor gestelden tijd de teekening met penseel te kunnen bewerken.

Bij het teekenen naar stilleven kwam niet alleen gebrek aan kennis van de meest elementaire vormen, maar ook van de toepassing der perspectivische verschijnselen aan den dag; ook de vaardigheid, om op eenvoudige wijze een goed geheel te verkrijgen, wat toon en uitdrukking van stof betreft, liet te wenschen over.

Vele candidaten leverden ruwe en weinig serieus bewerkte teekeningen.

Bij de teekeningen naar reliefornament openbaarde zich vooral gebrek aan ornamentale vormenkennis, hetgeen vooral uitkwam bij den helm en het helmkleed; ook de technische vaardigheid liet te wenschen over, evenals bij den kop.

Slechts door enkele candidaten werd het karakter van den kop en de gelijkenis juist getroffen; de anatomische bouw was dikwijls onjuist.

Teekening op het zwarte bord.

De volgende cijfers werden hiervoor toegekend:

Cijfers:	Aantal malen toegekend:
1	0
2	0
3	0
4	3
5	15
6	14
7	3
8	1
9	2
10	0

Het voorstellingsvermogen van vele candidaten was zeer middelmatig ontwikkeld; te betreuren is het zeker, dat het bordteekenen niet beter wordt beoefend, daar het een onmisbare factor is voor iederen leeraar aan elke inrichting van onderwijs.

Meermalen bleek, dat candidaten, die goede of voldoende teekencijfers behaalden, een minder gunstig cijfer verkregen voor het bordteekenen, waardoor het groepcijfer voor het teekenen lager moest worden gesteld dan zich aanvankelijk liet aanzien.

Waar dus het bordteekenen van beduidenden invloed is op het vast te stellen eindcijfer voor de groep teekenen, meent de Commissie de wenschelijkheid te moeten uitspreken, dat in het vervolg bij het eerste (practische) gedeelte van het examen een onderzoek worde ingesteld naar de meerdere of mindere bekwaamheid der candidaten in het teekenen op het zwarte bord.

Methodologie.

Dit examen gaf der Commissie ervaringen, waarvan ook in het verslag van vorige Commissiën wordt gesproken. In het algemeen bleek ook nu, dat bij vele candidaten elementaire kennis van vlakke figuren en van regelmatige lichamen ontbrak en ook, dat slechts enkelen zich eenvoudig en duidelijk uitdrukten bij de verklaring en bespreking van verschillende onderwerpen. Herhaaldelijk moest geconstateerd worden, dat velen de handigheid misten om door een schetsmatige teekening op het zwarte bord een en ander te verduidelijken, de kennis van de hulpmiddelen bij het onderwijs in gebruik bleek soms zeer gebrekkig.

De volgende cijfers werden toegekend:

Cijfers:	Aantal malen toegekend:
1	0
2	0
3	1
4	4
5	14
6	13
7	5
8	1
9	0
10	0

Het examen voor de akte O gaf der Commissie geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Hetgeen omtrent het onderzoek in de ontleedkundige kennis en stijl- en ornamentleer voor de akte M^1 is medegedeeld, is ook van toepassing voor dit examen.

Namens de Commissie,

De Voorzitter,
H. J. DE GROOT.

De Secretaris.
P. DOORN.

BIJLAGE T.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE, *in* 1906 *belast geweest met het afnemen der examens in de Fransche taal* (*M. O.*), *naar aanleiding van het Koninklijk besluit van* 9 *Augustus* 1879 (Staatsblad *n*°. 149).

Aan

Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, in 1906 belast geweest met het afnemen der akte-examens in de Fransche taal (M. O.), benoemd bij beschikkingen van 23 Mei en 11 October 1906, nos. 7668[1] en 13754[1], afd. Onderwijs, heeft de eer aan Uwe Excellentie verslag omtrent hare werkzaamheden uit te brengen.

Zij was samengesteld uit de navolgende heeren: prof. dr. A. G. van Hamel, voorzitter; dr. J. J. Salverda de Grave, ondervoorzitter; F. Laurentie, N. L. Verlint, A. Bourquin, A. Sunier, F. H. Delachaux, E. Th. Borlé, H. F. I. Houben en mej. J. P. W. Rijke, leden; en uit de heeren G. C. C. Bethe, A. Packet, J. A. H. Mettrop, mej. dr. M. E. Loke en jonkvr. V. Rethaan Macaré, plaatsvervangende leden. Ook deze laatsten hebben aan het onderzoek deelgenomen, behalve de heer Packet, die door den toestand zijner gezondheid daarin werd verhinderd.

De Commissie heeft hare zittingen (met uitzondering van eene) gehouden te 's Gravenhage, en wel voor het grammaticaal gedeelte van de B-candidaten die gewenscht hadden dit in den zomer af te leggen, in de maand Juli, in de lokalen der societeit „de Vereeniging", voor het verdere gedeelte in de maanden November en December. In deze winter-periode is, voor het schriftelijk gedeelte, gebruik gemaakt van twee zalen van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen en bovendien voor de vertaling der B-candidaten van een lokaal der „Leesinrichting", Oude Molstraat, te 's Gravenhage, voor het mondeling gedeelte van het onderzoek van drie lokalen van laatstgenoemd gebouw.

In de voorloopige vergaderingen van 16 Juni en 28 October werd de heer Verlint tot secretaris der Commissie benoemd. In de Juni-vergadering werden de heeren Salverda de Grave, Verlint, Bourquin, Sunier en Mettrop, in de October-vergadering, behalve deze heeren, ook de heeren Laurentie en Bethe en mej. Loke aangewezen om, met den voorzitter, de B-examens te leiden, terwijl in deze laatste bijeenkomst de heeren Delachaux, Borlé, Houben en Packet en de dames Rijke en Rethaan Macaré meer bijzonder met het afnemen der A-examens belast werden. Aan die A-examens is echter ook door andere leden der Commissie, met name door de heeren Verlint en Sunier, als examinatoren, door deze en door de heeren Laurentie en mej. Loke, als assessoren, deelgenomen.

In de tweede voorloopige vergadering der winter-zitting, die 11 November te Utrecht is gehouden, werd de tekst der proefstukken voor het schriftelijk gedeelte definitief vastgesteld: voor elk der beide afdeelingen, A en B, een Nederlandsche tekst ter vertaling in het Fransch, over ontwerpen door den voorzitter ter tafel gebracht, en een lijst afzonderlijke themata voor het maken van een opstel (voor B waren het letterkundige onderwerpen) in de Fransche taal. Deze themata vindt Uwe Excellentie achter dit verslag in eene afzonderlijke bijlage vermeld. In die bijlage zijn ook opgenomen de gedichten welke in Fransch proza geparaphraseerd zijn geworden door de vreemdelingen die hadden verzocht van de vertaling te worden vrijgesteld.

Het schriftelijk examen is afgenomen aan alle candidaten op Woensdag 14 November, bovendien nog (voor de vertaling en de paraphrase) aan de B-candidaten op Donderdag 15 November.

De correctie van het schriftelijk werk heeft plaats gehad, voor dat der A-candidaten, op 15, 16, 17 en 22 November, voor dat der B-candidaten op 19, 20 en 21 November.

De mondelinge examens zijn gehouden, voor de A-candidaten van 29 November tot 29 December, voor de B-candidaten van 9 tot 24 Juli en van 8 tot 29 December.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal candidaten die zich hebben aangemeld en van den uitslag der examens.

TABEL I.

AKTE A.

Candidaten.	Ingeschreven.	Niet opgekomen.	Aan het schriftelijk examen deelgenomen.	Na het schriftelijk examen teruggetrokken.	Onder het examen teruggetrokken.	Toegelaten.	Afgewezen.	Teruggetrokkenen en afgewezenen samen.
Mannelijke	58	7	51	7	1	16	27	35
Vrouwelijke	59	2	57	6	0	27	24	30
Totaal	117	9	108	13	1	43	51	65

Toegelaten 39½ pct.

AKTE B.

Candidaten.	Ingeschreven	Niet opgekomen.	Geheel of gedeeltelijk aan het mondeling examen deelgenomen.	Onder het examen teruggetrokken.	Afgewezen.	Teruggetrokkenen en afgewezenen samen.	Toegelaten.
Mannelijke	23	5	18	8	2	10	8
Vrouwelijke . . .	6	0	6	0	0	0	6
Totaal	29	5	24	8	2	10	14

Toegelaten ruim 58 pct.

Na het schriftelijk examen is aan de candidaten, wier kans op slagen, ten gevolge der hun toegekende cijfers „gering geworden" of „vervallen" was, hiervan door den secretaris mededeeling gedaan. Van de 18 die zulk eene mededeeling ontvingen, hebben 13 zich teruggetrokken, terwijl 5, in weer-

wil van die verminderde kans, aan het mondeling examen hebben willen deelnemen. Van deze laatsten is geen enkele geslaagd.

Bijzonderheden omtrent den uitslag van het examen en schriftelijk onderzoek beide vindt Uwe Excellentie in de volgende tabellen.

TABEL II. AKTE A.

PRAEDICAAT.	Mondelinge verklaring.	Spraakkunst mondeling.			Methodologie.	Schriftelijke vertaling.	Opstel.	Uitspraak en dictie.		Vaardigheid.	Vreemdelingen die de Nederlandsche taal niet genoegzaam machtig waren.
		Vormleer.	Syntaxis.	Kennis van het taaleigen.				Theorie.	Practijk.		Paraphrase.
Mannelijke candidaten.											
	43 cand.				12 cand.	48 cand.	51 cand.				3 cand.
(5) zeer goed.	—	—	—	—	—	—	2	—	—	3	—
(4) goed.	5	1	2	6	1	4	8	5	6	5	—
(3) voldoende.	25	24	21	24	11	26	23	29	26	24	2
(2) bijna voldoende.	13	18	19	13	—	18	16	9	11	11	1
(1) onvoldoende.	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—
(0) slecht.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vrouwelijke candidaten.											
	51 cand.				35 cand.	45 cand.	57 cand.				12 cand.
(5) zeer goed.	3	—	1	1	—	—	5	—	8	12	2
(4) goed.	14	2	1	5	5	1	10	14	16	13	4
(3) voldoende.	26	32	16	29	27	32	24	32	25	22	6
(2) bijna voldoende.	8	17	33	16	3	12	17	5	2	4	—
(1) onvoldoende.	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
(0) slecht.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

TABEL III. AKTE B.

PRAEDICAAT.	Spraakkunst mondeling.			Schriftelijke verklaring.	Letterkunde.							Uitspraak en dictie.		Vaardigheid.	Vreemdelingen die de Nederlandsche taal niet genoegzaam machtig waren.
					Mondeling.					Opstel.					
	Moderne spraakkunst.	Historische grondslag.	Stijlleer.		Letterkundige verklaring.	Letterkundige geschiedenis.		Lectuur.		Inhoud.	Taal en stijl.	Theorie.	Practijk.		Paraphrase.
						Algemeene.	Bijzondere.	Inhoud en inrichting der lectuurlijst.	Oordeel over het gelezene.						
Mannelijke candidaten.															
	17cand.	17cand.	17cand.	15cand.	10 cand.	10 cand.	10 cand.	10 cand.	10 cand.	15cand.	15cand.	17cand.	10cand.	10cand.	2 cand.
(5) zeer goed.	1	1	—	—	—	—	1	—	—	4	1	—	—	1	—
(4) goed.	3	3	1	1	1	4	5	8	2	7	8	3	2	4	1
(3) voldoende.	6	6	9	9	7	4	4	2	5	2	4	4	7	4	1
(2) bijna voldoende.	7	7	7	2	2	2	—	—	3	2	2	10	1	1	—
(1) onvoldoende.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
(0) slecht	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vrouwelijke candidaten.															
	6 cand.	6 cand.	6 cand.	4 cand.	6 cand.	6 cand.	6 cand.	6 cand.	6 cand.	6 cand.	6 cand.	6 cand.	6 cand.	6 cand.	2 cand.
(5) zeer goed.	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	1	—	1	2	—
(4) goed.	2	3	2	—	3	5	3	6	1	1	3	1	3	2	2
(3) voldoende.	4	2	3	2	3	—	2	—	4	4	2	3	2	2	—
(2) bijna voldoende.	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—
(1) onvoldoende.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
(0) slecht.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

De Commissie wenscht aan deze gegevens eenige opmerkingen toe te voegen waardoor eensdeels de medegedeelde cijfers nader worden toegelicht, anderdeels het oordeel der Commissie over het karakter dat het examen behoort te hebben en dat aan de voorbereidende studie verdient gegeven te worden duidelijk wordt aangegeven.

Wat de A-examens betreft, zoo is dit jaar het percentage der geslaagden aanmerkelijk lager dan dat van verleden jaar: $39\frac{1}{2}$ % tegen 50 %.

Dit verschil moet niet uit het lager gehalte van enkele bepaalde onderdeelen van het examen verklaard worden. Het vindt zijn grond, eensdeels in de gemakkelijkheid, men zou kunnen zeggen, de lichtvaardigheid, waarmede candidaten die niet voldoende zijn voorbereid de kans van het examen wagen, anderdeels in de gestrenge consequentie waarmede de Commissie haar beginsel heeft toegepast om het diploma slechts dan te verleenen, wanneer zij zeer bepaald de overtuiging heeft gekregen dat de candidaat in staat zal zijn goed onderwijs in het Fransch te geven aan de leerlingen van middelbare scholen. Voor het verwerven dier overtuiging heeft ook deze Commissie, evenals hare voorgangster van 1905, bijzonder gelet op de *uitspraak* der candidaten en op hunne geoefendheid in het *lezen* van Fransch proza.

Het gemis aan algemeene letterkundige ontwikkeling, waarover vorige Commissiën bij herhaling hebben geklaagd, moest ook dit jaar bij veel candidaten worden geconstateerd, vooral naar aanleiding hunner *mondelinge verklaring* eener fabel van La Fontaine; met name bleek zeer dikwijls dat de toespelingen op de mythologie der ouden, welke bij dien dichter zoo veelvuldig voorkomen, in het geheel niet werden begrepen. Toch moet, aan den anderen kant, met voldoening worden erkend, dat, wanneer de examinator den candidaat ondervroeg over de uitgebreidheid en den aard zijner lectuur, meer dan eens aangename, zelfs verrassende mededeelingen hieromtrent werden ontvangen. Wel kon het daarbij bevreemden, dat bijna geen der candidaten stukken Fransch proza of poëzie had van buiten geleerd. Aan toekomstige leeraren moet deze in ieder opzicht zoo nuttige oefening warm worden aanbevolen.

De *vertaling* was, over het geheel, niet zeer gelukkig. Zoo het aantal „voldoende" cijfers in deze rubriek betrekkelijk groot is geweest, dan mag daarbij niet vergeten worden dat zeer veel 3's, als „voldoende" in de statistiek opgenomen, feitelijk ontsierd zijn geworden door een minus-teeken waardoor de waarde van dit cijfer niet onbelangrijk werd verminderd. De candidaten moeten zich ernstig hiervan doordringen, dat alleen gestadige oefening in het vertalen hun de vaardigheid kan geven die hen in staat zal stellen met goed schriftelijk werk, dus onder goede voorteekenen, het examen te beginnen.

Voor de rubriek *syntaxis* valt bij de mannen een gunstiger verhouding dan gewoonlijk, bij de vrouwen daarentegen een bijzonder ongunstige verhouding te constateeren tusschen het aantal „voldoende" en het aantal „onvoldoende" cijfers. De Commissie meent dat de oorzaak hiervan voor een deel gelegen is, zoowel in het beperken van de met aandacht bestudeerde hoofdstukken der syntaxis tot enkele voorname, zooals die welke het gebruik der tijden en der wijzen betreffen, alsook in eene verkeerde methode welke bij die studie wordt toegepast: men meent logica te moeten ontdekken in verschijnselen die enkel òf historisch (wat buiten het program van het A-examen valt) òf psychologisch kunnen verklaard worden, of die, daar zij eenvoudig op het gebruik berusten, zonder meer moeten worden aanvaard. De Commissie zou het betreuren zoo de wijze waarop dit gedeelte van het examen werd of wordt afgenomen, tot dergelijke beperkingen of verkeerde opvattingen aanleiding had kunnen geven.

Wat de *vormleer* betreft, zoo acht de Commissie dit een der moeilijkste gedeelten van het examen, een van die bij welke, zoowel bij de voorbereiders als bij de examinatoren, het meeste takt vereischt wordt. Zoo licht ontaardt hier de voorbereiding in onverstandige en vermoeiende dressuur. Toch kan dit gedeelte der studie veel nut afwerpen voor het toekomstig onderwijs der candidaten, indien bij voorkeur, ja, nagenoeg uitsluitend, op de nog thans in de taal levende wijzen van afleiding en samenstelling de aandacht wordt gevestigd, indien ook de aan andere vreemde talen ontleende woorden worden behandeld en indien op de onderlinge verwantschap der woorden die éénzelfden stam vertoonen en éénzelfde grondbeteekenis hebben bovenal wordt gelet. De Commissie geeft aan hare opvolgster in overweging om, ter vermijding eener af te keuren dressuur, ook dit gedeelte van het examen vast te knoopen aan het lezen eener bladzijde uit de bekende bloemlezing van Henri Sensine.

Met voldoening is ook nu weder van dit werkje gebruik gemaakt voor het onderzoek naar de *kennis van het taaleigen*. Alleen zijn, zooals redelijk schijnt, voor de bespreking der zoogenaamde *synoniemen*, ook vele vragen gedaan die zich niet aan de voorgelezen bladzijde vastknoopten. Voor de goede methode van studie der synonymiek en van onderzoek der daarbij verkregen resultaten, verwijst de Commissie met instemming naar hetgeen daaromtrent voorkomt in het rapport der Commissie van 1895.

Voor het verwerven eener goede *uitspraak* en eener behoorlijke *vaardigheid* acht ook deze Commissie een korter of langer verblijf in het buitenland, met name in Frankdijk, hoogst gewenscht. Zij meent, evenals de Commissie van 1902, en in aansluiting met hetgeen door deze daaromtrent is opgemerkt, dat zulk een verblijf in het studie-plan der A-candidaten behoort te worden opgenomen.

Wat de B-examens aangaat, zoo verdienen twee punten eenigszins nader te worden besproken.

De *letterkundige verklaring* van een tooneel uit een klassiek treurspel of blijspel blijft, ook na al wat daaromtrent reeds vroeger is opgemerkt, en na al wat op dit gebied reeds is beproefd, een der lastigste gedeelten van het examen, aangezien niet iedere candidaat, en evenmin iedere examinator, een zelfde opvatting heeft van hetgeen hier onder „verklaring" behoort verstaan te worden.

De Commissie meent dat van deze twee denkbeelden behoort te worden uitgegaan: 1°. de examinator beginne met den candidaat vrij te laten de „verklaring" op te zetten en in te richten overeenkomstig den aard zijner persoonlijkheid; na eenigen tijd echter neme hij, door ondervraging, de leiding der „verklaring" over; 2°. *niet* het *stuk* moet worden ontleed, maar het opgegeven *tooneel* moet worden „verklaard", d. i. toegelicht in al zijn bijzonderheden, zoodat een zoo duidelijk mogelijk inzicht worde verkregen in de bedoelingen en in de kunst van den schrijver.

Het tweede punt geldt het zoogenaamde „sujet spécial". De eisch van zulk een bijzonder onderwerp is indertijd gesteld geworden om aan de voorbereidende letterkundige studie meer diepte en meer degelijkheid te geven. Dit doel is bereikt geworden. Maar nu, ingevolge den wenk door de Commissie van 1905 gegeven, de *lectuurlijst* een vrij aanzienlijk aantal werken bevat door den candidaat onderstreept, ter aanduiding dat hij deze niet enkel heeft gelezen, maar dat hij ze tot een voorwerp van litteraire en historische studie gemaakt heeft en daarover bij voorkeur wenscht te worden ondervraagd, nu loopt de letterkundige voorbereiding gevaar, zoo bovendien nog een „bijzonder onderwerp" wordt ter hand genomen, een omvang aan te nemen welke de eischen die voor dit examen redelijkerwijze behooren gesteld te worden, te zeer zou overschrijden.

De Commissie meent daarom dat dit zoogenaamd „bijzonder onderwerp" zou kunnen vervallen, terwijl de lectuurlijst dan behoort te worden ingericht zooals door de Commissie van 1905 is aangegeven.

Ten slotte moet de Commissie nog eens met nadruk wijzen op de hooge wenschelijkheid voor de B-candidaten om in het goed *lezen* van Fransche verzen, met name van dramatische poësie, zich ernstig te oefenen. Bij de meesten liet de dictie, zelfs uit het enkel oogpunt van behoorlijke punctuatie, te wenschen over.

Aan het eind van hare werkzaamheden gekomen, legt de Commissie, dankbaar voor het in haar gestelde vertrouwen, het haar door Uwe Excellentie verleende mandaat neder.

Namens de Commissie:

Groningen, / Utrecht, 27 Februari 1907.

A. G. van Hamel, *Voorzitter*.

N. L. Verlint, *Secretaris*.

BIJLAGE U.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1906 *belast geweest met het afnemen der examens in de Hoogduitsche taal (lager onderwijs en middelbaar onderwijs, akte* A), *naar aanleiding van het Koninklijk besluit van* 9 *Augustus* 1879 (Staatsblad n^0. 149).

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, ingevolge de beschikking van Uwe Excellentie van 23 Mei 1906, n^0. 7668[1], afdeeling Onderwijs, dit jaar belast geweest met het afnemen der examens voor de Hoogduitsche taal (lager onderwijs en middelbaar onderwijs, akte A), heeft de eer bij dezen verslag te doen van hare werkzaamheden.

Zij was samengesteld als volgt:

dr. B. Symons, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen, voorzitter;

dr. J. F. D. Blöte, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Tilburg, ondervoorzitter;

H. H. Breuning, leeraar aan het gymnasium te Leiden;

dr. J. J. A. A. Frantzen, leeraar aan het gymnasium en privaat-docent aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam;

dr. E. F. Kossmann, leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage en privaat-docent aan de Rijksuniversiteit te Leiden, wonende te 's Gravenhage;

H. Pol, lector aan de Rijksuniversiteit en leeraar aan het gymnasium te Groningen;

J. H. Scholte, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de handelsschool te Groningen;

mejuffrouw M. Koenig, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Rotterdam;

A. L. Schmidt jr., leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus en aan de hoogere krijgsschool te 's Gravenhage;

A. L. Brouwer, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Leeuwarden;

B. J. ter Brugge, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;

C. J. Hoolboom, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam;

A. Meyboom, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Utrecht;

H. W. A. Röttger, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool te Maastricht;

R. Snel, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Bergen op Zoom;

G. W. Spitzen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en aan de Rijkstuinbouwschool te Wageningen (thans leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te s Gravenhage);

J. G. Talen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Zwolle;

Th. A. Verdenius, leeraar aan de hoogere burgerschool te Hilversum;

J. Verwer, leeraar aan de hoogere burgerschool te Leiden;

mejuffrouw H. C. Breijer, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te Utrecht;

terwijl als plaatsvervangende leden waren aangewezen:

E. de Jong, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam;

F. C. Corbach, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Groningen:

G. Jonker, leeraar aan de gymnasia te Nijmegen en te Arnhem, wonende te Nijmegen;

mejuffrouw I. A. Thomése, tijdelijk leerares aan het gymnasium te Assen (thans tijdelijk leerares aan de middelbare meisjesschool te Groningen).

Naar aanleiding van de bezwaren, zoowel in het verslag der Commissie van 1905 als in een gemeenschappelijk schrijven van den voorzitter der Engelsche Commissie en van den eersten ondergeteekende aan Uwe Excellentie kenbaar gemaakt, was door Uwe Excellentie goed gevonden, de examens B dit jaar, bij wijze van proef, in de maand December, te Groningen te doen afnemen. De werkzaamheden der Commissie hebben zich derhalve, voor zoover de in de zomermaanden gehouden examens betreft, tot die voor lager onderwijs en voor middelbaar onderwijs, akte A, bepaald.

Met machtiging van Uwe Excellentie had den 27sten Mei te Zwolle eene vergadering plaats van den voorzitter, den te benoemen secretaris en de leden, die meer in het bijzonder zouden worden belast met het afnemen der examens voor de akte A middelbaar onderwijs, waarin een aantal wijzigingen in de regeling en beoordeeling dier examens, door den voorzitter in overweging gegeven, uitvoerig werden besproken en ten slotte met algemeene stemmen vastgesteld. Op een andere plaats van dit verslag zal daaromtrent nader worden bericht.

De eerste voorloopige vergadering der geheele Commissie, bedoeld in art. 13 van het Koninklijk besluit van 9 Augustus

1879 (*Staatsblad* n°. 149), werd op 24 Juni te Utrecht gehouden. Na benoeming van den tweeden ondergeteekende tot eersten- en van den heer Talen tot tweeden-secretaris, werd het schriftelijk examen, zoowel voor lager onderwijs als voor de akte A, vastgesteld op 3 Augustus. Als plaatsen, waar het schriftelijk examen der candidaten voor lager onderwijs zoude worden afgenomen, werden wederom Amsterdam, Breda, Nijmegen en Zwolle gekozen. Voor de correctie van het schriftelijk werk der candidaten voor beide akten moesten 9 dagen worden uitgetrokken. De mondelinge examens voor beide akten zouden dan gelijktijdig aanvangen op 15 Augustus, terwijl hun einde, met het oog op de onzekerheid ten opzichte van het aantal adspiranten, dat zich na de correctie van het schriftelijk werk zou terugtrekken, nog niet definitief kon worden bepaald. Later is gebleken, dat de lagere examens, waarvoor zich 231 candidaten hadden aangemeld, op 25 Augustus konden eindigen; de A-examens, voor welke het aantal adspiranten (102) dat van het vorige jaar (93) al weder overtrof, duurden tot en met 31 Augustus.

Als examinatoren voor het A-examen werden, onder goedkeuring van Uwe Excellentie, aangewezen de heeren Breuning, Frantzen, Kossmann, Pol, Scholte en mej. Koenig, benevens, zoo noodig, het plaatsvervangend lid de heer de Jong. De leiding van deze examens nam de voorzitter op zich; als secretaris fungeerde de tweede ondergeteekende. De leiding der examens voor lager onderwijs werd aan den ondervoorzitter toevertrouwd; met de werkzaamheden van het secretariaat voor dit gedeelte belastte zich de heer Talen. Als examinatoren voor de lagere akte zouden de overige leden der Commissie hunne medewerking verleenen. De plaatsvervangende leden, de heeren Corbach en Jonker en mej. Thomése, hebben aan de correctie deelgenomen; voor het mondeling examen behoefde hun hulp evenmin te worden ingeroepen als die van den heer de Jong voor de A-examens.

De tweede voorloopige vergadering der Commissie, die den 8sten Juli te Utrecht werd gehouden, was gewijd aan de vaststelling van het schriftelijk werk. Wat het lager onderwijs betreft, kwam dit jaar geen wijziging in den aard en den omvang der schriftelijke proefstukken. Evenals in vorige jaren werden de opgaven voor de beide vertalingen, na door twee sub-commissiën van drie leden nauwkeurig te zijn onderzocht, thans ter tafel gebracht, besproken en, waar noodig, gewijzigd. Daaruit werden ten slotte dubbeltallen gekozen en aan den voorzitter ter hand gesteld, die zich met de definitieve keuze van de beide vertalingsstukken belastte.

Een belangrijke wijziging werd daarentegen dit jaar in het schriftelijk examen der candidaten voor de akte A gebracht. In overeenstemming met de besprekingen in de bovenvermelde bijeenkomst te Zwolle werd namelijk besloten, voorloopig bij wijze van proef, behalve de vertaling uit het Nederlandsch in het Duitsch, die door het examenprogramma wordt voorgeschreven, van de candidaten ook een beknopt vrij opstel in de Duitsche taal over een eenvoudig, binnen elks bevatting vallend, onderwerp te eischen. Een verzwaring van het examen werd daarmede allerminst beoogd. Veeleer was de Commissie van oordeel, dat het opstel in menig geval den ongunstigen indruk van een minder goed gelukte vertaling zou kunnen wegnemen of verzachten, en dit te eer, omdat, waar in de vertaling bij voorkeur de leemten in de kennis der candidaten voor den dag komen, een vrij opstel hun de gelegenheid zou geven, de mate van heerschappij over taal en stijl te toonen, waarover zij beschikken en tevens van hun ontwikkeling te doen blijken. Door het geven van twee proefstukken kon bovendien een einde worden gemaakt aan het bezwaar, dat tot dusver enkel op grond van een onvoldoende vertaling aan sommige candidaten de verdere deelneming aan het examen moest worden ontraden. De themata voor het opstel werden, evenals het stuk voor de vertaling, dat thans korter kon zijn dan vorige jaren, in deze vergadering vastgesteld. Voor het opstel van vreemdelingen, die bezwaar hadden tegen het maken van eene vertaling, werden andere, eenigszins moeilijker, onderwerpen gekozen, terwijl bovendien voor deze categorie van candidaten een gedicht ter paraphraseering werd uitgezocht. De verschillende proefstukken, bij de schriftelijke examens voorgelegd, zijn in een afzonderlijke bijlage achter dit verslag opgenomen.

De schriftelijke examens voor de beide akten hadden plaats op Vrijdag 3 Augustus, dat voor de akte A middelbaar onderwijs in het gebouw van het Kon. Zoöl. Bot. Genootschap te 's Gravenhage, onder leiding van den voorzitter, die voor lager onderwijs te Amsterdam, Breda, Nijmegen en Zwolle, respectievelijk onder leiding van de heeren ter Brugge, Blöte, Spitzen en Talen. Aan de candidaten voor de akte A werd des voormiddags (9—12) de vertaling, des namiddags (2—4) het opstel opgegeven. Drie vrouwelijke candidaten, die het Nederlandsch niet voldoende machtig bleken te zijn, vervingen deze proefstukken door een opstel en eene paraphrase. De regeling van het schriftelijk examen der candidaten voor de akte lager onderwijs was dezelfde als in vorige jaren: 11—12,45 vertaling Nederlandsch-Duitsch, 1,45—3,15 vertaling Duitsch-Nederlandsch, tusschen beide eene pauze van een uur.

Den volgenden dag (4 Augustus) begon in het gebouw „Diligentia" te 's Gravenhage, waar ook de mondelinge examens zijn afgenomen, de correctie van het schriftelijk werk, die op 14 Augustus, zoowel voor de lagere akte, als voor de akte A, ten einde werd gebracht. Voor de nadere regeling van het correctiewerk veroorlooft de Commissie zich, naar vorige verslagen te verwijzen. Hier zij slechts opgemerkt ten aanzien van het schriftelijk werk der A-candidaten, dat de Commissie voor deze examens, na gedurende twee dagen een aantal vertalingen en opstellen ter erlanging van een standaard voor de beoordeeling gezamenlijk te hebben nagezien, zich in twee sub-commissiën splitste, waarvan zich de eene (de heeren Frantzen, Kossmann en Scholte) met de correctie der vertalingen, de andere (de heeren Pol, Breuning en mej. Koenig) met die der opstellen bezighield. In alle, ook maar in het minst twijfelachtige gevallen werd het advies van den voorzitter gevraagd.

Aan alle candidaten werd bericht gezonden van de door hen voor hun schriftelijk werk behaalde cijfers. Van de 223 candidaten voor de lagere akte, die bij het schriftelijk examen opkwamen, trokken zich 25 (18 mannelijke en 7 vrouwelijke) vóór het mondeling gedeelte terug. Van de 99 opgekomen candidaten voor de akte A ontvingen in den loop der correctie 21 (8 mannelijke en 13 vrouwelijke) de mededeeling, dat hun schriftelijk werk in meerdere of mindere mate onvoldoende of slecht was bevonden, zoodat hun kans van slagen gering was geworden of vervallen. Er trokken zich van deze 21 candidaten 13 (6 mannelijke en 7 vrouwelijke) terug, terwijl de overige 8 (2 mannelijke en 6 vrouwelijke) de kans van het mondeling examen waagden: de beide mannelijke en 4 vrouwelijke candidaten werden afgewezen, 2 vrouwelijke verwierven de akte, één van haar na een voortgezet schriftelijk examen. Behalve de 13 bovenvermelde trokken zich nog 3 candidaten (1 mannelijke en 2 vrouwelijke) vóór het mondeling gedeelte terug, zonder dat hun schriftelijk werk hun vooruitzicht op slagen onmogelijk of bepaald onwaarschijnlijk had gemaakt.

De mondelinge examens begonnen op 15 Augustus. Er werden dagelijks 6 candidaten voor de akte A en 20 candidaten voor de akte lager onderwijs geëxamineerd. De lagere examens eindigden, zooals reeds werd medegedeeld, den 25sten Augustus; in den voormiddag van 27 Augustus had de eindvergadering voor dit gedeelte der werkzaamheden plaats. De examens voor de akte A moesten tot en met 31 Augustus worden voortgezet, zoodat eerst op 1 September de slotbijeenkomst der Commissie, voor zoover deze examens betreft, plaats kon vinden.

De volgende tabellen geven een overzicht van den uitslag der examens. De eerste en derde wijzen den algemeenen uitslag aan, terwijl uit de tweede en vierde de uitkomsten van het onderzoek der Commissie in de verschillende onderdeelen der examens kunnen blijken. Enkele opmerkingen, zoowel wat de examens voor het lager als wat die voor het middelbaar onderwijs betreft, wenscht de Commissie aan het overzicht van de resultaten toe te voegen.

TABEL I. *Lager onderwijs.*

Akte naar aanleiding van art. 86 der wet tot regeling van het lager onderwijs.	Aantal van hen die						
	zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	aan het schriftelijk examen hebben deelgenomen.	zich hebben teruggetrokken na het schriftelijk examen.	aan het mondeling examen hebben deelgenomen.	zijn afgewezen.	zijn toegelaten.
Mannelijke candidaten . .	156	5	151	18	133	64	69
Vrouwelijke candidaten . .	75	3	72	7	65	17	48
Totaal . .	231	8	223	25	198	81	117

TABEL II. *Lager onderwijs.*

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Vertaling Nederlandsch-Hoogduitsch.	Vertaling Hoogduitsch-Nederlandsch.	Spraakkunst.	Kennis van het taaleigen.	Vaardigheid in het spreken	Uitspraak.	
							Theoretisch.	Practisch.
Mannelijke (aantal 151) *)	zeer goed (6)	„	„	3	„	„	2	„
	goed (5)	21	24	18	10	6	21	5
	voldoende (4)	61	57	65	53	40	74	56
	niet geheel voldoende (3)	42	41	33	59	67	23	58
	onvoldoende (2)	22	25	14	11	19	13	14
	slecht (1)	5	4	„	„	1	„	„
Vrouwelijke (aantal 72) *)	zeer goed (6)	„	„	1	1	3	3	2
	goed (5)	22	12	16	9	16	18	24
	voldoende (4)	29	28	27	28	33	32	31
	niet geheel voldoende (3)	13	9	15	20	10	9	8
	onvoldoende (2)	7	17	4	7	3	3	„
	slecht (1)	1	6	2	„	„	„	„

*) 18 mannelijke en 7 vrouwelijke candidaten trokken zich na het schriftelijk examen terug (Zie tabel I.)

Gelijk uit de eerste tabel blijkt, slaagden van de 223 candidaten, die zich aan het examen onderwierpen, 117, d. i. ruim 52 pct. Dit percentage is slechts weinig ongunstiger dan dat van het vorige jaar, toen bijna 54 pct. het diploma verwierven, en komt ook vrij wel overeen met de uitkomsten van 1903 (ruim 53 pct.) en 1902 (52 pct.) Alleen het exceptioneel gunstige jaar 1904 met bijna 65 pct. geslaagden wijkt sterk af van de normale verhoudng. Neemt men alleen die candidaten in aanmerking, die ook aan het mondeling examen deelnamen — en dit schijnt rationeel, daar zoodoende de ten eenenmale onvoldoend voorbereiden worden buitengesloten —, dan komt men voor de laatste vijf jaren tot een verhouding der geslaagden tot het aantal geëxamineerden van ruim 59 pct. in 1906, ruim 61 pct. in 1905, bijna 72 pct. in 1904, bijna 61 pct. in 1903, ruim 59 pct. in 1902. Ook ditmaal was het procent vrouwelijke candidaten, dat de akte verkreeg, hooger, dan het aantal geslaagde mannelijke candidaten (mannelijke bijna 46 pct. in verhouding tot het geheele aantal geëxamineerden, ruim 51 pct. in verhouding tot het aantal, dat ook mondeling werd geëxamineerd; vrouwelijke respectievelijk bijna 67 pct. en bijna 74 pct.). Dit verschijnsel doet zich telken jare voor, maar dit jaar is het verschil in percentage tusschen geslaagde mannelijke en vrouwelijke candidaten buitengewoon groot: in 1905 toch waren de verhoudingscijfers bijna 50 respectievelijk bijna 57 pct. bij de mannelijke, bijna 62 respectievelijk bijna 71 bij de vrouwelijke, en in 1904 bijna 58 respectievelijk bijna 65 pct. bij de mannelijke, 75 respectievelijk ruim 80 pct. bij de vrouwelijke candidaten.

Blijkbaar hangt het belangrijk gunstiger resultaat van de examens der vrouwelijke candidaten samen met de scherpere beoordeeling, die, op het voetspoor van haar voorgangster, de Commissie dit jaar ten opzichte van de praktische kennis der candidaten (vaardigheid in het spreken en uitspraak) noodig achtte. De vrouwelijke candidaten toch voldeden aan die strengere eischen in veel hoogere mate dan de mannelijke.

De tweede tabel toont aan, dat voor de vaardigheid in het spreken slechts aan 46 van de 133 mondeling geëxamineerde mannelijke candidaten, d. i. aan bijna 35 pct., een voldoend of meer dan voldoend praedicaat kon worden toegekend, terwijl van de vrouwelijke candidaten, die mondeling examen aflegden, 52 van de 65, d. i. 80 pct., de cijfers 4, 5 of 6 deelachtig werden. Voor de praktische uitspraak zijn de verhoudingscijfers bijna 46 pct. bij de mannelijke, bijna 88 pct. bij de vrouwelijke candidaten. Met het vorige jaar vergeleken, is de uitkomst van het onderzoek in de beide genoemde onderdeelen veel ongunstiger: 13 pct. voor de vaardigheid in het spreken, 15 pct. voor de uitspraak, een achteruitgang, die voor verreweg het grootste gedeelte ten laste komt van de mannelijke candidaten, aangezien de vrouwelijke candidaten voor de eerste rubriek niet meer dan bijna 7 pct., voor de tweede slechts ruim 3 pct. verloren. De Commissie stelt er prijs op, de waarschuwing van haar onmiddellijke voorgangster nog eens met nadruk te herhalen en de toekomstige candidaten, met name de mannelijke, op de noodzakelijkheid te wijzen om zoowel aan de vlugheid en juistheid van het mondeling taalgebruik als aan hun praktische uitspraak meer zorg te besteden. Zij ontkent geenszins de daaraan verbonden bezwaren, hoewel toch ook voortgezette eigen oefening veel fouten in de uitspraak, bijv. de zoo dikwijls bij het lezen der candidaten storend te voorschijn komende onzekerheid in het leggen van den juisten klemtoon, kan leeren vermijden, maar zij is van meening, dat de moderne eischen van het onderwijs in vreemde talen de toekenning ook van de lagere akte slechts wettigen, wanneer de candidaat de levende taal ook mondeling, althans eenigermate, behoorlijk weet te gebruiken.

Wat de overige onderdeelen van het examen betreft, kan ten opzichte van de vertaling uit het Nederlandsch in het Duitsch en van de spraakkunst eenige voortuitgang geconstateerd worden. Hetzelfde geldt van de phonetiek (theorie der uitspraak), terwijl daarentegen het mondeling onderzoek in de kennis van het taaleigen, althans bij de mannelijke candidaten, iets minder gunstige uitkomsten heeft opgeleverd dan het vorige jaar, wat in verband kan staan met het streven der Commissie, om bij dit gedeelte van het examen de praktische bekwaamheid in het verstaan van den tekst sterker te doen wegen dan de uit het leerboek gememoriseerde idiomatische kennis.

De vrouwelijke candidaten schijnen den wenk der vorige Commissie, om zich beter te oefenen in het schriftelijk vertalen van Duitsch in de moedertaal, ter harte te hebben genomen. Er mag met voldoening op gewezen worden, dat de vertaling Duitsch-Nederlandsch der vrouwelijke candidaten op een vooruitgang met 19 pct. op 1905 kan bogen. Daarentegen bleven de mannelijke candidaten in deze rubriek 4 pct. bij verleden jaar ten achter. Over het geheel laat de vorm der vertalingen uit het Duitsch, in het bijzonder de zuiverheid van het Nederlandsch, meer te wenschen over, dan men van candidaten, die allen in het bezit zijn van de onderwijzersakte, zou mogen verwachten.

TABEL III. *Middelbaar onderwijs.* (*Akte A.*)

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Candidaten.	Aantal der candidaten die zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	schriftelijk examen hebben afgelegd.	zich na het schriftelijk examen hebben teruggetrokken.	aan het mondeling examen hebben deelgenomen.	zich onder het mondeling examen hebben teruggetrokken.	zijn afgewezen.	zijn toegelaten.
Akte A, naar aanleiding van art. 4 der wet van 25 Apr. 1879 (*Staatsblad* n°. 87).	Mannel.	58	3	55	7	48	1	28	19
	Vrouwel.	44	„	44	9	35	„	18	17
	Totaal	102	3	99	16	83	1	46	36

TABEL IV. *Middelbaar onderwijs.* (*Akte A.*)

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Vertaling (of paraphrase).	Opstel.	Verstaan en verklaren van een gedicht.	Verstaan en verklaren van een proza-tekst. **)	Phonetiek.	Schoolgrammatica (vormleer en syntaxis).	Vaardigheid in het spreken.	Uitspraak.	Methodologie. ***)
Mannelijke (aantal 55). *)	zeer goed (6) .	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	goed (5)	11	6	4	2	„	4	3	1	„
	voldoende (4) .	15	26	26	20	18	20	19	14	5
	niet geheel voldoende (3) .	16	20	12	18	27	16	20	23	14
	onvold. (2) . .	12	2	6	7	3	8	6	10	„
	slecht (1) . . .	1	1	„	„	„	„	„	„	„
Vrouwelijke (aantal 44). *)	zeer goed (6) .	„	„	„	„	„	„	1	„	„
	goed (5)	3	4	4	2	2	3	13	15	„
	voldoende (4) .	10	16	14	13	22	18	17	17	13
	niet geheel voldoende (3). .	17	14	15	18	9	12	2	3	9
	onvoldoende(2)	11	10	2	2	2	2	2	„	„
	slecht (1) . . .	3	„	„	„	„	„	„	„	„

*) Aan het mondeling examen hebben 48 mannelijke en 35 vrouwelijke candidaten deelgenomen. (Zie tabel III.)

**) Eén mannelijk candidaat trok zich onder het mondeling examen vóór de verklaring van den proza-tekst terug.

***) Van het onderzoek in de methodologie (theorie van onderwijs en opvoeding) waren 29 mannelijke en 13 vrouwelijke candidaten vrijgesteld.

In de wijze van afneming van de examens voor de akte A middelbaar onderwijs zijn — het werd reeds aangestipt — dit jaar eenige niet onbelangrijke wijzigingen gebracht. Van het opstel, dat als tweede schriftelijk proefstuk naast de vertaling uit het Nederlandsch werd opgegeven, is reeds gewag gemaakt. Het mondeling examen werd in twee ongelijke helften gesplitst. Begonnen werd met de verklaring van een gedicht, dat de candidaat vooraf gedurende een kwartier had kunnen inzien; aan die verklaring, die zich zoowel over den zakelijken inhoud als over de bijzonderheden van 's dichters woordenkeus en stijlmiddelen uitstrekte, werden door den examinator idiomatische, hier en daar ook syntaktische of andere grammaticale vragen vastgeknoopt, steeds echter in aansluiting bij den tekst. Hierop volgde een onderzoek naar de kennis van de schoolgrammatica (vormleer en syntaxis) en van de phonetiek. Het tweede deel van het mondeling examen, door het lid der Commissie afgenomen, dat het eerste deel als bijzitter had bijgewoond, gaf den candidaat de gelegenheid, door de Nederlandsche vertaling en de verklaring van een prozatekst, eveneens na een kwartier inzage, den indruk van het eerste gedeelte òf te bevestigen òf te wijzigen. Deze teksten werden dit jaar gekozen uit het door W. Scheel saamgestelde „Lesebuch aus Gustav Freytags Werken" (2e Aufl. Berlin 1906). Zij boden gereede aanleiding om het fijner idiomatisch onderscheidingsvermogen en het juiste inzicht der candidaten in het zinsverband, maar ook om hun algemeene ontwikkeling en hun kennis van Duitsche geschiedenis en cultuur te toetsen. Het examen was gewoonlijk daarmede afgeloopen; voor zoover de examinatoren zich nog geen voldoend oordeel hadden gevormd omtrent de vaardigheid in het spreken, volgde nog een kort gesprek of eene vertelling van den candidaat

De verschillende wijzigingen in het A-examen, die de Commissie dit jaar na rijpe overweging heeft ingevoerd en — het zij aanstonds opgemerkt — aan haar opvolgsters met gerustheid ter bestendiging aanbeveelt, beoogden alle hetzelfde doel. Gestreefd werd naar grootere frischheid en mindere schoolschheid van een examen, dat uitteraard, zoolang het tegenwoordig geldende programma niet ingrijpend gewijzigd wordt, gevaar loopt dor en eenzijdig te worden en te groot gewicht toe te kennen aan uit handboeken geputte theoretische kennis. Toch dient, zonder dat een behoorlijks studie van phonetiek, vormleer en syntaxis verwaarloosd mag worden, de praktische ontwikkeling der candidaten hoofdzaak te blijven, een praktische ontwikkeling trouwens in hoogeren zin: naast den eisch van praktische bedrevenheid in het schriftelijk en mondeling gebruik der vreemde taal behoort deze andere op den voorgrond te treden, dat de candidaat geoefend zij in het goed verstaan en juist verklaren van niet al te eenvoudige poëtische en prozaïsche teksten, in de onderscheiding tusschen de gewone omgangstaal, de taal van het hooger geestelijk leven en de dichtertaal, in het navoelen van de stilistische eigenaardigheden van gedichten en prozawerken van verschillenden aard. Dat bij een zoo ingericht examen aan den takt der examinatoren, aan hun voortdurende hulp hooge eischen worden gesteld, erkent de Commissie, evenzeer als zij zich bewust is van de tekortkomingen en ongelijkmatigheden, die een volkomen slagen van deze eerste proef in den weg moesten staan. Toch koestert zij de overtuiging, dat op den ingeslagen weg moet worden voortgegaan, en dat de gewijzigde inrichting der examens in het belang zal blijken te zijn van de vrijere ontwikkeling en van een meer praktische voorbereiding der candidaten en toekomstige docenten.

De uitslag der examens voor de akte A is dit jaar iets ongunstiger dan verleden jaar, maar niet noemenswaardig verschillende van dien in 1904. Van de opgekomen 99 candidaten slaagden 36, d. i. ruim 36 pct. (tegen ruim 41½ pct. in 1905, 35½ pct. in 1904). Let men alleen op de candidaten, die zich ook aan het mondeling examen onderwierpen, dan klimt het percentage der geslaagden tot ruim 43 pct. (tegen bijna 50½ pct. in 1905, bijna 44½ pct. in 1904).

Evenals bij de examens voor de lagere akte, zij het ook niet in dezelfde mate, zijn ook bij deze examens de cijfers voor de vrouwelijke candidaten gunstiger dan voor de mannelijke: terwijl van de mannelijke candidaten in het geheel 34½ pct., van degenen die ook mondeling werden onderzocht 39½ pct. slaagden, waren deze cijfers voor de vrouwelijke 39 pct. respectievelijk 48½ pct. In 1905 was het voordeel omgekeerd aan den kant van de mannelijke candidaten (bijna 44 pct. respectievelijk 52½ pct. mannelijke tegenover 38 pct. respectievelijk 42½ pct. vrouwelijke). In 1904 waren wel de vrouwelijke candidaten in het voordeel, maar minder beslist dan dit jaar

(34 pct. respectievelijk 43½ pct. mannelijke tegenover 38 pct. respectievelijk 46½ pct. vrouwelijke).

Het lijdt geen twijfel, dat ook ten aanzien van de A-examens de zooveel gunstiger uitkomsten van die der vrouwelijke candidaten in nauw verband staan met de eenigszins hoogere eischen, die, overeenkomstig den raad in het verslag van haar voorgangster gegeven, door de Commissie zijn gesteld aan de vaardigheid in het spreken en de uitspraak der adspiranten. Immers, terwijl van de 48 mannelijke candidaten, die mondeling werden geëxamineerd, slechts 22 een voldoend of hooger cijfer voor hun vaardigheid en niet meer dan 15 voor hun uitspraak verwierven, kon aan 31 van de 35 vrouwelijke candidaten, die in hetzelfde geval verkeerden, voor eerstgenoemde rubriek, aan 32 voor de uitspraak het cijfer 4 (voldoende) of meer worden toegekend. Een zeer in het oog vallend verschil, dat echter door allerlei omstandigheden, die in het voordeel der vrouwelijke candidaten zijn, verklaard wordt. De Commissie zal zich thans, onder verwijzing naar het verslag van haar onmiddellijke voorgangster, er toe bepalen, de mannelijke candidaten nog eens met nadruk op de noodzakelijkheid van praktische bedrevenheid in het mondeling taalgebruik te wijzen, en als een van de middelen om die te erlangen een verblijf van eenigen tijd in Duitschland, in een streek waar de taal zuiver wordt gesproken en in beschaafde omgeving, warm aan te bevelen.

Van de overige onderdeelen van het examen geven nog enkele tot een korte opmerking aanleiding. Het opstel, dit jaar nieuw ingevoerd, is zeer zacht beoordeeld, omdat de Commissie wilde verhoeden, dat een voor vele candidaten onverwacht proefstuk een nadeeligen invloed zou uitoefenen op het resultaat van eenig examen. Daarom werd het cijfer voornamelijk op taal en stijl gegrond; de wijze van behandeling van de trouwens uiterst eenvoudige en algemeene onderwerpen heeft wel, wanneer zij prijzenswaardig was, tot een verhooging, maar in het tegenovergestelde geval slechts bij uitzondering tot eene verlaging van een voldoend cijfer geleid. De Commissie acht de bestendiging van dit tweede schriftelijke proefstuk hoogst gewenscht, maar meent tevens, dat een volgend jaar de onderwerpen scherper omlijnd zullen moeten worden en bij de beoordeeling ook de opvatting en behandeling van het thema in aanmerking behooren te worden genomen.

Ongunstig was dit jaar de uitslag van het onderzoek in de phonetiek, niettegenstaande of misschien wel juist omdat het doorgaans verband hield met de uitspraakfouten, die bij het lezen en spreken der candidaten waren opgemerkt. Bij velen bleek dan, dat zij wel een phonetische handleiding hadden bestudeerd, maar zich geen rekenschap hadden gegeven van hun articulatie en de oefening in de contrôle van hun spraakorganen misten. Ook in het vervolg zal het bij dit onderdeel van het examen gewenscht zijn de theoretische kennis ten gunste van de praktische geschiktheid der candidaten op den achtergrond te doen treden.

Het examen in de schoolgrammatica (vormleer en syntaxis, zooals die bij het schoolonderwijs een rol spelen) was evenmin bevredigend. Vele candidaten hadden zich ook op dit gebied bepaald tot het leerboek, maar hadden verzuimd, zelfs eenvoudige onderwerpen, als de verbuiging van het adjectief, de classificatie der sterke werkwoorden, de rectie der voorzetsels, het gebruik der oratio obligua, de afwijkingen in het gebruik van den infinitief tusschen het Duitsch en de moedertaal, voor zich zelven te groepeeren en samenhangend te leeren behandelen.

Het gebrek aan algemeene ontwikkeling van te vele candidaten, dat natuurlijk bij de gewijzigde inrichting der examens nog sterker aan het licht moest komen, is een oude klacht van opvolgende Commissiën, die wel niet eerder tot zwijgen zal worden gebracht, voordat de wet voldoende waarborgen voor voorbereidende kennis zal eischen van een ieder, die tot een examen voor de akte A wil worden toegelaten.

Met betuiging van haar dank voor het door de Regeering in haar gestelde vertrouwen, legt de Commissie haar taak neder.

Groningen,
31 October 1906.
's Gravenhage,

Namens de Commissie voornoemd,

B. Symons,
Voorzitter.

A. L. Schmidt Jr.,
Secretaris.

BIJLAGE V.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1906 *belast geweest met het afnemen der examens in de Hoogduitsche taal (middelbaar onderwijs, akte* B), *naar aanleiding van het Koninklijk besluit van* 9 *Augustus* 1879 (Staatsblad *n*°. 149).

Aan

Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, in 1906 belast geweest met het afnemen der examens in de Hoogduitsche taal (middelbaar onderwijs, akte B), benoemd bij beschikkingen van Uwe Excellentie van 23 Mei 1906, n°. 7668[1] en 26 October 1906, n°. 14399[1], afd. Onderwijs, heeft de eer, bij dezen verslag te doen van hare werkzaamheden.

Zij was samengesteld als volgt:

dr. B. Symons, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen, voorzitter;

H. H. Breuning, leeraar aan het gymnasium te Leiden;

dr J. J. A. A. Frantzen, leeraar aan het gymnasium en privaat-docent aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam;

dr. E. F. Kossmann, leeraar aan het gymnasium te 's Gravenhage en privaat-docent aan de Rijksuniversiteit te Leiden;

H. Pol, lector aan de Rijksuniversiteit en leeraar aan het gymnasium te Groningen;

terwijl als plaatsvervangend lid was aangewezen:

J. G. Talen, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool en het gymnasium te Zwolle.

De verplaatsing dezer examens naar de wintermaanden en hunne afscheiding van de examens voor lager onderwijs, en voor middelbaar onderwijs, akte A, zijn naar het eenstemmig oordeel der Commissie zeer bevorderlijk geweest aan den rustigen gang der werkzaamheden. Ongetwijfeld worden de belangen der candidaten, die zich aan dit omvattend examen onderwerpen, door een regeling, gelijk die ditmaal beproefd werd, gebaat. Dat echter niet geringe bezwaren ook aan deze inrichting der akte-examens voor vreemde talen verbonden blijven, ligt voor de hand: daargelaten de moeilijkheden, die het verkrijgen en verleenen van verlof, zij het ook slechts voor weinige dagen, uitteraard meebrengt, moet door de leden, die hunne medewerking ook aan het afnemen der A-examens verleenen, en door den voorzitter, behalve een belangrijk deel der zomervacantie, nu ook de Kerstvacantie grootendeels aan examenwerk geofferd worden, zeer ten nadeele van eigen studie. Dit bezwaar klemt te meer, waar de nauwgezette lezing en beoordeeling der letterkundige opstellen tusschen het schriftelijk en het mondeling examen in, te midden van druk ambtelijk werk, veel tijd en inspanning eischen. Toch meent de Commissie, in afwachting van een reorganisatie, die de B-examens geheel overbrengt naar de universiteit, de eenige plaats waar zij thuis behooren, aan Uwe Excellentie in overweging te moeten geven, ook in 1907 de examens op dezelfde wijze te doen plaats hebben als in het afgeloopen jaar, zoowel wat den tijd als wat de plaats van afneming aangaat.

Een voorloopige vergadering der Commissie werd den 4den November te Utrecht gehouden. Nadat de heer Pol tot secretaris der Commissie was benoemd, werden de werkzaamheden geregeld. Aangezien tot het houden van een tweede voorloopige vergadering de tijd ontbrak, werden in deze bijeenkomst ook de proefstukken voor het schriftelijk gedeelte reeds in hoofdzaak uitgekozen, terwijl hunne definitieve vaststelling aan voorzitter en secretaris werd overgelaten. In eene afzonderlijke bijlage vindt Uwe Excellentie opgenomen den Nederlandschen tekst ter vertaling in het Hoogduitsch en de themata voor het letterkundig opstel. Ten opzichte van dit laatstgenoemde proefstuk zij opgemerkt, dat de themata grootendeels gekozen zijn in verband met de speciale studie, die de candidaten, volgens hunne mededeelingen aan den voorzitter, aan schrijvers uit verschillende perioden hadden gewijd, zoodat elk candidaat ten minste één, de meeste meerdere onderwerpen vonden, die zij geacht mochten worden meester te zijn en die zij slechts behoefden te disponeeren en in litterairen vorm te behandelen.

Het schriftelijk examen is afgenomen op 23 en 24 November in het lokaal „Buitenlust" (Maliebaan 81) te Utrecht. De eerste dag was voor het letterkundig opstel ($9\frac{1}{2}$—$1\frac{1}{2}$), de tweede dag voor de vertaling ($9\frac{1}{2}$—$12\frac{1}{2}$) bestemd. In den namiddag werd dan begonnen met de correctie der vertalingen, die den volgenden dag (25 November) voortgezet en ten eind gebracht werd. De correctie der letterkundige opstellen daarentegen kon, met het oog op de ambtelijke werkzaamheden der leden, niet in volle commissie geschieden: de opstellen moesten dus door de leden individueel of groepsgewijze worden nagezien en hebben tot dat doel gecirculeerd. In eene vergadering op 9 December te Utrecht gehouden, zijn dan de cijfers, na ampele bespreking en voor zoover noodig herlezing der opstellen, door de Commissie vastgesteld.

De mondelinge examens hebben plaats gehad op 17, 18, 19, 20, 21, 22, 27, 28 en 29 December te Groningen in het „Concerthuis" (Poelestraat). Aan de candidaten was de keus gelaten tusschen het afleggen van het examen op één dag of op twee achtereenvolgende dagen. Het taal- en het letterkundig gedeelte duurden elk ongeveer 2 uren: voor de candidaten, die daaraan de voorkeur gaven, werden de beide gedeelten van het mondeling examen over twee dagen verdeeld De eindvergadering werd in den voormiddag van 30 December gehouden.

De twee onderstaande tabellen geven een overzicht van den uitslag der examens. De eerste geeft een beeld van de uitkomsten in het algemeen, terwijl uit de tweede de resultaten van het onderzoek der Commissie in de verschillende onderdeelen kunnen blijken. *)

*) In de tweede tabel worden mannelijke en vrouwelijke candidaten saamgevat. Aangezien aan het mondeling onderzoek slechts twee vrouwelijke candidaten hebben deelgenomen, scheen nadere detailleering overbodig.

TABEL I.

Candidaten.	Candidaten die zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	aan het schriftelijk examen hebben deelgenomen.	zich hebben teruggetrokken na het schriftelijk examen.	aan het mondeling examen hebben deelgenomen.	zijn afgewezen.	zijn toegelaten. *)
Mannelijke	15	3	12	—	12	4	8
Vrouwelijke	3	—	3	1	2	1	1
Totaal	18	3	15	1	14	5	9

TABEL II.

Mannelijke en vrouwelijke candidaten. (aantal 15) §)	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Opstel (inhoud).	Opstel (vorm).	Vertaling.	Kennis van het Nieuw-Hoogduitsch.	Historische spraakkunst.	Stijlleer.	Geschiedenis der letterkunde.	Letterkunde (lectuur).	Vaardigheid in het spreken.	Uitspraak.	Methodologie. †)
	zeer goed (6).	„	„	„	„	1	„	1	1	„	„	„
	goed (5) . . .	4	2	3	3	4	4	3	3	3	4	„
	voldoende (4).	4	4	6	7	3	6	5	6	9	8	„
	niet geheel voldoende (3).	6	6	5	4	3	3	3	3	2	2	„
	onvoldoende (2)	1	3	1	„	3	1	2	1	„	„	„
	slecht (1) . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

*) 60 pct. toegelaten.
§) Eén vrouwelijke candidaat trok zich na het schriftelijk examen terug. (Zie tabel I.
†) Van het onderzoek in de methodologie (theorie van onderwijs en opvoeding) waren alle candidaten vrijgesteld.

De algemeene uitslag der examens kan zeker niet ongunstig worden genoemd. Van de 15 candidaten, die aan het schriftelijk examen hebben deelgenomen, slaagden 9, dus 60 pct. Hierbij dient echter in aanmerking genomen te worden, dat van die 9 candidaten slechts 4 het diploma onmiddellijk den eersten keer verwierven, dat zij zich aan het examen onderwierpen; één der geslaagden deed het examen voor den tweeden, drie voor den derden, één zelfs voor den vierden keer. De vier onmiddellijk geslaagde candidaten hadden allen de gelegenheid gehad, zich gedurende eenigen tijd, zonder door eene betrekking te zijn gebonden, geheel aan de voorbereiding voor hun examen te wijden. Inderdaad kan niet ontkend worden, dat aan de eischen van het examen bezwaarlijk kan worden voldaan, zonder een voorafgaande individueele studie en wetenschappelijke concentratie, waarvoor doorgaans te midden van ingespannen schoolwerkzaamheid de gelegenheid ontbreekt. Dit geldt in de allereerste plaats van het letterkundig gedeelte van het examen, waaraan de Commissie ook dit jaar een zooveel mogelijk individueel karakter heeft gegeven, door aan de candidaten in ruime mate vrijheid te laten in de keuze van de speciale onderwerpen hunner studies, waarover zij ondervraagd wenschen te worden. Over het algemeen gaf het letterkundig gedeelte — het schriftelijk trouwens in mindere mate dan het mondelinge — reden tot tevredenheid. Enkele letterkundige examens leverden het bewijs van ruim opgevatte, methodische studie en deden op nieuw betreuren, dat de resultaten van dergelijke studie, die in geenen deele een vergelijking behoeven te schromen met het peil van kennis en ontwikkeling van de doctorale examens in de letterkundige faculteit, in Nederland geen andere wettelijke erkenning vinden dan door eene akte voor middelbaar onderwijs.

Ook het examen in de historische spraakkunst kon bij sommige candidaten slechts stof tot voldoening geven. Bij anderen daarentegen was niet veel meer dan dorre handboekenkennis te constateeren. Door de historische bestudeering van eene taal moet bovenal een juister inzicht verkregen worden in de werkzaamheid der factoren, die het leven en de ontwikkeling der taal beheerschen: eerst daardoor kan het onderwijs belang hebben bij historisch-taalkundig gevormde docenten, niet door het kennen van onsamenhangend naast elkaar staande bijzonderheden. De vertaling uit het Middelhoogduitsch liet eveneens bij enkelen te wenschen over: het ongeveer begrijpen van den zin is zonder waarde, wanneer, gelijk dit somtijds het geval was, de grammaticale vormen, de syntaktische middelen en de eigenaardigheden van den woordenschat niet tevens duidelijk verklaard kunnen worden. Bij de (met een enkele uitzondering) eenvoudige teksten uit de werken van Hartmann von Aue („Gregorius" en „Iwein"), die dit jaar aan de candidaten werden voorgelegd, is dit — althans bij behoorlijke voorbereiding — waarlijk geen overdreven eisch.

De overige onderdeelen van het examen geven der Commissie dit jaar geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Haar blijft slechts over, Uwer Excellentie haar dank te betuigen voor het in haar gestelde vertrouwen.

Groningen, 31 Januari 1907.

Namens de Commissie voornoemd,

B. SYMONS, *Voorzitter.*
H. POL, *Secretaris.*

BIJLAGE W.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE, *in* 1906 *belast geweest met het afnemen van de akte-examens in de Engelsche taal, lager onderwijs, en middelbaar onderwijs* (*akte A*).

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, bij Ministerieele beschikking van 23 Mei 1906, nº. 7668[1], afdeeling Onderwijs, benoemd, en belast met het afnemen van de akte-examens in de Engelsche taal, lager onderwijs, en middelbaar onderwijs (akte A), heeft de eer hierbij verslag te doen van haar werkzaamheden.

Zij was samengesteld als volgt:

dr. J. H. Kern, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen, lid en voorzitter;
C. Grondhoud, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam, lid en ondervoorzitter;

de leden:

P. Fijn van Draat, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Utrecht;
dr. W. van der Gaaf, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;
J. C. G. Grasé, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam;
C. Heyman, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Haarlem;
M. G. van Neck, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Utrecht;
H. Poutsma, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam;
A. E. H. Swaen, lector aan de Rijksuniversiteit en leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen;
R. de Boer, leeraar aan de gymnasia te Groningen en te Assen;
R. R. de Jong, leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Utrecht;
J. de Josselin de Jong, leeraar aan de hoogere burgerschool te Leiden;
dr. E. Kruisinga, leeraar aan de hoogere burgerschool te Amersfoort;
G. M. van Riemsdijk, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool te Breda;
C. J. Voortman, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;
mejuffrouw A. A. E. S. Roukens, leerares aan de hoogere burgerschool voor meisjes te 's Gravenhage;

de plaatsvervangende leden:

J. F. Bense, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Arnhem;
D. van Bruggen, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool te Nijmegen;
A. de Froe, leeraar aan de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Arnhem;
Chr. Kok, leeraar aan het gymnasium en onderwijzer aan de kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen te Leiden;
N. van Milligen, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te 's Gravenhage;
mejuffrouw A. M. Schijfsma, leerares in de Engelsche taal en letterkunde te 's Gravenhage;
mejuffrouw J. F. de Wilde, leerares in de Engelsche taal en letterkunde te Amsterdam.

Met den voorzitter waren de leden Grondhoud, Fijn van Draat, van der Gaaf, Grasé, Heyman, Poutsma, van Neck en Swaen aangewezen om ook de examens middelbaar onderwijs (akte A) af te nemen.

Daar het aantal candidaten voor de akte A groot was, bleek het noodzakelijk enkele plaatsvervangende leden op te roepen gedurende een gedeelte van het examen lager onderwijs.

De eerste voorbereidende vergadering werd op 10 Juni te Utrecht gehouden. Nadat op deze vergadering de heer van Neck als secretaris was aangewezen en de heer Grasé als tweede-secretaris, besloot de Commissie de examens voor de akte lager onderwijs op dezelfde wijs af te nemen als in het vorige jaar. Het schriftelijk gedeelte, dat zou worden gehouden te Amsterdam, 's Gravenhage, Nijmegen, Breda en Zwolle, en evenals in vorige jaren zou bestaan in het vertalen van drie van elkander onafhankelijke reeksen van samenhangende volzinnen in het Engelsch en van een stuk proza in het Nederlandsch, zou plaats hebben op 13 Juli, terwijl het beoordeelen van het gemaakte werk op 14 Juli zou beginnen.

In dezelfde vergadering werden een aantal zinnen ter vertaling in het Engelsch onderworpen aan het oordeel van drie leden, en eenige stukken ter vertaling in het Nederlandsch aan dat van drie andere, alle door den voorzitter daartoe aangewezen. Deze beide groepen van drie kozen de naar hunne meening meest geschikte stukken uit en onderwierpen hunne keuze op de tweede voorbereidende vergadering, die op 1 Juli te Utrecht gehouden werd, aan het oordeel der geheele Commissie. Op deze vergadering werd het schriftelijk werk, voor zoover het lager onderwijs betreft, verder vastgesteld. Bovendien was op de eerste voorloopige vergadering door de leden, die zich meer bepaald met het afnemen van de examens middelbaar onderwijs (akte A) zouden belasten, het besluit genomen, de candidaten voor dit examen slechts één stuk schrif-

telijk werk te doen maken (behalve de vreemdelingen, van wie de wet twee stukken eischt), en het verklaren van een stuk Engelsche poëzie weer over te brengen naar het mondeling examen. Wat dit laatste, het verklaren van de poëzie betreft, werd echter tevens besloten, den candidaten meer tijd te geven, om zich voor te bereiden, dan vroeger het geval was geweest, nl. een vol kwartier. Ten slotte waren in deze vergadering een aantal stukken ter vertaling in het Engelsch voor de akte A medegebracht. In den loop der volgende drie weken werden deze stukken door alle leden nauwkeurig onderzocht, en in de tweede voorloopige vergadering werd eene keuze gedaan en de tekst van het gekozen stuk vastgesteld. Ook werden in deze vergadering bepaald de onderwerpen voor de opstellen en de paraphrase, die aan vreemdelingen zouden worden voorgelegd.

De examens hadden een geregeld verloop. De voorzitter droeg de leiding van de examens lager onderwijs op aan den ondervoorzitter, den heer Grondhoud, en wees den heer Voortman aan om samen met iedere groep van examinatoren het cijfer voor de praktische uitspraak vast te stellen. Dit middel om bij de beoordeeling van een zoo gewichtig onderdeel van het examen zooveel mogelijk gelijkheid van standaard te verkrijgen, is ook nu gebleken doeltreffend te zijn.

De beoordeeling van het schriftelijk werk voor de akte lager onderwijs duurde van 14 Juli tot 24 Juli en het mondeling examen van 25 Juli tot 4 Augustus, met 32, 22 en 14 candidaten per dag. Aan ééne candidaat, die wegens verblijf in het buitenland niet op den bepaalden datum op het examen aanwezig kon zijn, werd gelegenheid gegeven, het op 6 en 7 Augustus af te leggen. De eindvergadering werd gehouden op 5 Augustus.

Het schriftelijk examen voor de akte A had plaats op 12 Juli, en de beoordeeling van het werk duurde van 18 Juli tot 24 Juli, terwijl de mondelinge examens werden gehouden van 27 Juli tot 11 Augustus.

De uitkomst van het examen voor de akte lager onderwijs vindt Uwe Excellentie saamgevat in de tabellen I en II.

Tabel I.

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Candidaten.	Aantal van hen die zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	niet zijn opgekomen voor het mondeling gedeelte.	het geheele examen afgelegd.	zijn afgewezen.	zijn toegelaten.
Akte van bekwaamheid voor schoolonderwijs in de Engelsche taal, krachtens de wet tot regeling van het lager onderwijs.	Vrouwelijke	114	1	24	89	22	67
	Mannelijke	177	4	47	126	49	77
	Totaal	291	5	71	215	71	144

Tabel II.

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Schriftelijk. Vertaling uit het Engelsch.	Vertaling in het Engelsch.	Dictée.	Mondeling. Spraakkunst.	Woordenschat en taaleigen.	Vaardigheid.	Uitspraak. Theorie.	Practijk.
Vrouwelijke.	5. zeer goed.	2	0	10	0	2	1	0	0
	4. goed.	29	18	29	15	15	16	23	8
	3. voldoende.	42	45	37	57	54	63	51	59
	2. onvoldoende.	25	32	11	17	18	9	14	21
	1. slecht.	15	18	2	0	0	0	0	1
Mannelijke.	5. zeer goed.	2	0	12	0	0	1	1	0
	4. goed.	28	18	38	27	21	10	22	3
	3. voldoende.	61	62	50	73	66	69	73	78
	2. onvoldoende.	43	69	19	26	39	45	30	44
	1. slecht.	39	24	*) 6	0	0	1	0	1

Uit deze tabellen blijkt, dat voor de akte lager onderwijs in het geheel geslaagd zijn 60 percent van de vrouwelijke en 44 percent van de mannelijke candidaten; gemiddeld 50 percent van de candidaten, die voor het examen waren opgekomen.

Na de correctie van het schriftelijk werk voor de akte lager onderwijs bleek het, dat ongeveer 25 percent van de vrouwelijke en 34 percent van de mannelijke candidaten geen, of slechts zeer geringe kans op slagen had. Vijftien hunner onderwierpen zich toch aan het mondeling examen, met het gevolg dat er 3 de akte verkregen. Een mannelijke candidaat trok zich tijdens het mondeling examen terug.

De vertalingen, die de candidaten voor lager onderwijs dit jaar te maken hebben gehad, volgen achter dit verslag (Bijlagen I, II, III en IV).

De Commissie heeft geen aanleiding gevonden tot het maken van opmerkingen betreffende de vertaling van het Nederlandsch in het Engelsch. Wanneer zij de uitkomsten van dit gedeelte vergelijkt met die van vorige jaren, bemerkt zij nagenoeg geen verschil. Dit kan niet gezegd worden van de vertaling in het Nederlandsch. Vooral de mannelijke candidaten schoten in het maken dezer vertaling te kort; en daar uit dit gedeelte vooral de omvang van de kennis van het idioom en de woordenschat blijkt, drukt de Commissie toekomstigen candidaten op het hart, goed idiomatisch proza met zorg te bestudeeren, ten einde zich die kennis te verwerven.

Ten opzichte van de mondelinge examens heeft de Commissie geheel en al de regeling der vorige jaren gevolgd. Zij ook heeft gemeend, dat men door strenge rangschikking en verdeeling der stof het zuiverste oordeel verkrijgt aangaande de vertrouwdheid der candidaten met het Engelsch idioom en hun woordenschat, en omtrent de meerdere of mindere vaardigheid en den graad van nauwkeurigheid, waarmee zij zich in de taal kunnen uitdrukken.

*) Eén mannelijke candidaat heeft niet aan het dictée deelgenomen.

Aangaande het dictée heeft de Commissie geene bijzondere opmerkingen. Dat het iets beter was dan verleden jaar, schrijft zij toe aan het feit, dat dit jaar een grooter aantal candidaten dan toen niet voor het mondeling gedeelte is opgekomen.

Ook de kennis van de spraakkunst levert aan de Commissie geen stof tot bijzondere op- of aanmerkingen; evenmin de kennis van het taaleigen en de omvang van de woordenkennis.

Eenigszins anders is het met het oordeel over de vaardigheid der candidaten, in welk onderdeel de Commissie een groot verschil in graad heeft waargenomen tusschen de vrouwelijke en de mannelijke candidaten. Terwijl aan slechts negen vrouwelijke candidaten het praedicaat onvoldoende werd toegekend, bedroeg het aantal bij de mannelijke candidaten zes en veertig. De Commissie is van oordeel, dat de oorzaak moet gezocht worden in maatschappelijke verschillen en andere omstandigheden, die buiten de beschouwing van dit verslag liggen.

Het onderzoek naar de kennis van de theorie van de uitspraak (klankleer) leverde bevredigende uitkomsten op. De Commissie bemerkte met genoegen dat de meeste candidaten getracht hadden, wat in hunne leerboeken stond, te begrijpen. Daar zij meent, dat dit gedeelte van het examen voor den aanstaanden onderwijzer van het grootste belang is, raadt zij den candidaten aan, het weinige, dat er van geëischt wordt, grondig en met de noodige nauwgezetheid te bestudeeren.

Over de uitkomsten van het examen in de praktische uitspraak is de Commissie niet zoo tevreden. Zij meent dat het percent onvoldoende cijfers (ongeveer 30) veel te groot is. De verwaarloozing van het verschil tusschen stemhebbende en stemlooze medeklinkers komt nog veel te vaak voor, en hoewel de Commissie zeer op prijs stelt, dat de candidaten zich moeite geven, de woorden uit te spreken in den volzin met de zoo noodzakelijke onderlinge verbindingen, moet zij er op wijzen, dat overdrijving in deze even verkeerd is als het achterwege laten van die verbindingen. Opeenvolgende woorden zooals *good at* of *and anger* moeten niet worden uitgesproken als *goo dat* en *an danger*. Velen spraken de stemhebbende *th* in woorden, zooals *father*, *mother*, *the*, *then*, *that*, etc., als een gewone Nederlandsche *d*. Het volstrekt onengelsch karakter van de geronde klinkers en tweeklanken in den mond van vele candidaten is naar het oordeel van de Commissie grootendeels te wijten aan de sterke lipronding, waaraan zij zich schuldig maken. In het algemeen zal het de uitspraak van de candidaten ten goede komen, als zij gestadig letten op het aanmerkelijke en kenmerkende onderscheid, dat ten aanzien van de werkzaamheid van de lippen tusschen Nederlandsch en Engelsch bestaat. De Commissie is het, wat dit deel van het examen aangaat, geheel eens met haar voorgangster, waar deze zegt: „wanneer men nu in aanmerking neemt dat de Commissie de praktische uitspraak als zulk een gewichtig onderdeel van het examen beschouwt, dat zij besloot iemand, die hiervoor het praedicaat *slecht* verkreeg, niet meer voor slagen in aanmerking te doen komen, spreekt het wel van zelf, dat de Commissie den aanstaanden candidaten ernstig aanraadt, de praktische uitspraak degelijk en vlijtig te beoefenen, vooral hunne aandacht te wijden aan het verschil in uitspraak tusschen de „klanken" in het Nederlandsch en het Engelsch, zoowel in het woord als in den zin, en te zorgen dat het karakter van hunne uitspraak niet geheel en al onengelsch is."

Het schriftelijk werk voor de candidaten middelbaar onderwijs bestond uit de hierbij gevoegde vertaling (Bijlage V).

Drie vreemdelingen maakten een paraphrase van een stuk poëzie (Bijlage VI) en een opstel over een der in Bijlage VII genoemde onderwerpen.

De tabellen, die volgen, bevatten den uitslag van dit examen.

Tabel III.

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Candidaten.	Aantal van hen die zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	niet zijn opgekomen voor het mondeling gedeelte.	zich hebben teruggetrokken onder het mondeling examen.	het geheele examen hebben afgelegd.	zijn afgewezen.	zijn toegelaten.
Akte van bekwaamheid B voor schoolonderwijs in de Engelsche taal, ingevolge art. 4 der wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* n°. 87).	Vrouwelijke .	45	1	3	0	41	24	17
	Mannelijke .	52	1	6	0	45	26	19
	Totaal	97	2	9	0	86	50	36

Tabel IV. (Akte A.)

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Schriftelijk. Paraphrase.	Vertaling in het Engelsch of opstel.	Mondeling. Klankleer.	Spraakkunst.	Taaleigen en woordenschat.	Vaardigheid.	Uitspraak.	Theorie van onderwijs en opvoeding.
Vrouwelijke.	5. zeer goed.	0	0	0	0	0	1	1	0
	4. goed.	1	8	2	2	2	4	5	0
	3. voldoende.	0	19	20	9	20	31	21	16
	2. onvoldoende.	0	16	18	28	17	5	14	5
	1. slecht.	1	1	1	2	2	0	0	0
Mannelijke.	5. zeer goed.	0	0	0	0	0	0	0	0
	4. goed	0	4	4	5	2	5	3	1
	3. voldoende.	1	25	21	21	18	29	25	14
	2. onvoldoende.	0	19	20	18	24	11	17	1
	1. slecht.	0	3	0	1	1	0	0	0

Uit deze tabellen blijkt, dat de uitslag van het examen middelbaar onderwijs (akte A) dit jaar gunstig was. Ongeveer 38 percent van hen, die zich aan het examen onderwierpen, verkregen de gevraagde akte.

De schriftelijke paraphrase was veel beter dan verleden jaar, maar het gering aantal vreemdelingen (3) veroorlooft geen gevolgtrekking.

Minder gunstig was over het algemeen de schriftelijke vertaling in het Engelsch. De Commissie meent, evenals haar

voorgangster, dat het percent onvoldoende cijfers te groot is, indien het bijna de helft van het aantal candidaten bereikt, en dat dit cijfer veel lager zou zijn, indien de candidaten niet slechts één of twee weken in Engeland verblijf hielden, maar daar op zijn minst eenige maanden achtereen in beschaafde Engelsche kringen konden verkeeren. Zulk een verblijf, bij voorkeur alleen en niet in gezelschap van landgenooten, zou den candidaten voor de meeste onderdeelen van het examen ten goede komen: voor de vertaling, de kennis van het idioom, de vaardigheid in het spreken en een goede uitspraak.

De uitslag van het mondeling examen heeft geen nieuwe gezichtspunten opgeleverd. De Commissie kan over het algemeen niet klagen over de vlijt en volharding, waarmede vele candidaten trachten te leeren, wat zij meenen op het examen te moeten kennen, maar zooals vroegere Commissies ook reeds herhaaldelijk opgemerkt hebben, ontbreekt het vaak aan het noodige inzicht om gevolgtrekkingen te kunnen maken en zich voldoende een eigen oordeel te vormen over wat in handboeken staat. Met zorg lezen, spreken en luisteren; het gelezene of gehoorde voortdurend vergelijken met wat de handboeken zeggen, is voor den candidaat van het grootste nut.

Dat de candidaten niet met voldoende zorg lezen, bleek uit te uitkomsten van het onderzoek naar de kennis der spraakkunst. Die kennis is bij vele candidaten ver beneden de eischen, die men met recht stellen mag en stellen moet aan lieden, die aanstonds geroepen kunnen worden aan hoogere burgerscholen en scholen van meer uitgebreid lager onderwijs les te geven. De candidaten behooren voort te bouwen op hetgeen de gewone schoolgrammatica's bevatten, en niet dezen voor hen noodzakelijken grondslag te verwaarloozen.

Ook de kennis van het idioom was ver van bevredigend. Bijna 50 percent der candidaten kreeg hiervoor een onvoldoend cijfer. De Commissie heeft de overtuiging, dat zij hare eischen niet te hoog heeft gesteld. Zij hecht geen bijzondere waarde aan (vaak betwistbare) definities tot toelichting van het verschil tusschen synonieme woorden en uitdrukkingen, maar geeft de voorkeur aan eenvoudige zinnen, waaruit kan blijken, dat woorden en uitdrukkingen goed worden begrepen, en de sfeer, waarin ze gebruikt werden, duidelijk wordt gevoeld.

De Commissie is zeer voldaan over de proef, die zij dit jaar heeft genomen met het doen verklaren van eenige regels niet te gemakkelijke poëzie na behoorlijke voorbereiding (waarvoor, als gezegd, een kwartier beschikbaar werd gesteld), en heeft dit onderdeel van het examen een zeer geschikten maatstaf bevonden, om te beoordeelen, in hoeverre de candidaten beschikken over begrip van den Engelschen poëtischen stijl en over voldoende algemeene ontwikkeling om poëzie te verstaan. Een afzonderlijk cijfer werd voor dit onderdeel niet gegeven.

Zeer bevredigend was het gesteld met de vaardigheid in het spreken der taal. Slechts 17 percent schoten hierin tekort. De kennis der klankleer daarentegen gaf dit jaar geen reden tot tevredenheid. De Commissie ondervond bij haar onderzoek naar dit gedeelte van het examen nog aanhoudend, dat de candidaat weinig anders deed dan napraten, en geen inzicht had in hetgeen hij had gelezen. Zulke kennis heeft voor den aanstaanden onderwijzer bij zijn onderwijs in de school weinig of geen waarde, en brengt hem vaak op een geheel en al verkeerd spoor, wanneer hij zijne praktische uitspraak toetst aan hetgeen hij van de klankleer meent te weten. Het bevreemdt de Commissie daarom niet, dat ook de praktische uitspraak van nagenoeg evenveel candidaten onvoldoende was, en de Commissie raadt toekomstigen candidaten voor de akte A aan, zich met de grootste zorg op deze beide onderdeelen van het examen toe te leggen.

Voordat de Commissie haar verslag eindigt, meent zij Uwer Excellentie dank te moeten brengen voor de nieuwe regeling, waarbij de B-examens geheel afzonderlijk worden gehouden, waardoor de Commissie ongeveer drie weken van de zomervacantie heeft kunnen genieten.

Met dankzegging voor het in haar gestelde vertrouwen besluit de Commissie dit verslag.

Groningen/Utrecht, 30 September 1906.

Namens de Commissie:

J. H. Kern, *Voorzitter.*
M. G. van Neck, *Secretaris.*

BIJLAGE X.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE, *in* 1906 *belast geweest met het afnemen van de akte-examens in de Engelsche taal en letterkunde, middelbaar onderwijs* (*akte* B).

Aan

Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, bij Ministerieele beschikking van 1 November 1906, nº. 14861[1], afdeeling Onderwijs, benoemd en belast met het afnemen van de akte-examens in de Engelsche taal en letterkunde, middelbaar onderwijs (akte B), heeft de eer, hierbij verslag te doen van haar werkzaamheden.

Zij was samengesteld als volgt:

dr. J. H. Kern, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen, lid en voorzitter;

C. Grondhoud, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam, lid en ondervoorzitter;

leden:

P. Fijn van Draat, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Utrecht;

J. C. G. Grasé, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam;

M. G. van Neck, leeraar aan het gymnasium en de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Utrecht;

A. E. H. Swaen, lector aan de Rijksuniversiteit en leeraar aan de Rijks- hoogere burgerschool te Groningen;

plaatsvervangende leden:

dr. W. van der Gaaf, privaat-docent aan de gemeentelijke universiteit en leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;

H. Poutsma, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam.

De voorbereidende vergadering werd op 4 November te Utrecht gehouden. De heer Swaen kon niet aanwezig zijn. Nadat op deze vergadering de heer van Neck als secretaris was aangewezen, werd uit een aantal stukken ter vertaling in het Engelsch, die reeds vroeger aan het oordeel van elk der leden onderworpen waren geweest, een keuze gedaan (Bijlage I).

Daar de candidaten, evenals in vorige jaren, een lijst hadden ingezonden van de schrijvers of tijdvakken, die zij in het bijzonder bestudeerd hadden, en de leden van deze lijsten reeds kennis genomen hadden, konden op deze vergadering ook worden bepaald de onderwerpen voor de letterkundige opstellen (Bijlage II), waaruit de candidaten een vrije keus zouden mogen doen.

Verder werd besloten, de examens in hoofdzaak af te nemen op dezelfde wijze als in vorige jaren, het schriftelijk gedeelte te houden te Utrecht op den 15den en 16den November, op deze beide dagen en den volgenden 17den November de vertaling in het Engelsch na te zien, de letterkundige opstellen bij de examinatoren rond te zenden, om de latere vaststelling van de praedicaten te Groningen zoodanig te bespoedigen, dat daarvoor zoo min mogelijk tijd vereischt zou worden, en, ten slotte, het mondeling gedeelte der examens te houden op 20, 21, 22, 27, 28, 29 en 31 December, terwijl een gedeelte van 20 December en 23 December zoude worden besteed aan het nazien van de letterkundige opstellen. Om redenen aan Uwe Excellentie bekend, werd besloten de slotvergadering te houden op Zondag 30 December.

De examens hebben een geregeld verloop gehad. Daar de heer Swaen echter op 16 en 17 November te Utrecht geen deel kon nemen aan het nazien van de vertaling in het Engelsch, werd zijne plaats op die dagen ingenomen door het plaatsvervangend lid Poutsma.

De uitkomst van het examen vindt Uwe Excellentie saamgevat in de tabellen I en II.

TABEL I.

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Candidaten.	Aantal van hen die zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	niet zijn opgekomen voor het mondeling gedeelte.	zich hebben teruggetrokken onder het mondeling gedeelte.	het geheele examen hebben afgelegd.	zijn afgewezen.	zijn toegelaten.
Akte van bekwaamheid B voor schoolonderwijs in de Engelsche taal en letterkunde, ingevolge art. 4 der wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* nº. 87).	Vrouwelijke .	5	0	0	0	5	0	5
	Mannelijke .	13	0	2	0	11	6	5
	Totaal	18	0	2	0	16	6	10

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat.	Schriftelijk.			Mondeling.									
		Vertaling in het Engelsch.	Opstel.		Spraakkunst.		Stijlleer.	Geschiedenis der letterkunde.	Lectuur.	Kennis van het taaleigen.	Vaardigheid.	Klankleer.	Uitspraak.	Theorie van opvoeding en onderwijs.
			Taal en stijl.	Inhoud	Historische.	Hedendaagsche.								
Vrouwelijke	5. zeer goed.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4. goed.	1	2	1	0	0	1	0	1	0	4	0	3	0
	3. voldoende.	4	3	4	4	5	4	4	3	3	1	4	1	0
	2. onvoldoende.	0	0	0	1	0	0	1	1	2	0	1	1	0
	1. slecht.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mannelijke	5. zeer goed.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	4. goed.	1	2	4	2	1	2	3	3	0	3	2	2	0
	3. voldoende.	5	3	5	3	6	5	1	1	7	6	5	7	0
	2. onvoldoende.	6	8	4	7	4	4	7	7	4	2	4	2	0
	1. slecht.	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Uit deze tabellen blijkt, dat de uitslag van het examen gunstig was. Van de achttien candidaten, waarvan twee zich vóór het mondeling examen terugtrokken, slaagden 55 pct., (van hen, die zich aan het geheele examen onderwierpen, 62 pct.).

De schriftelijke vertaling in het Engelsch bewees, dat vele candidaten aan dit gedeelte van het examen niet de noodige zorg besteden. De Commissie schrijft den minder gunstigen uitslag o. a. hieraan toe, dat de candidaten bij het lezen, ook van hedendaagsche letterkundige werken, hunne aandacht bijna uitsluitend schenken aan den inhoud, en in geringe mate aan de taal. Daar het onmogelijk of althans ongewenscht is, zijne aandacht tusschen de twee te verdeelen, raadt de Commissie toekomstige candidaten aan, sommige meesterstukken van de moderne litteratuur nog eens afzonderlijk met zorg te bestudeeren met het oog op taal en stijl. Daarnaast moet een herhaald of langdurig verblijf in Engeland gemakkelijkheid in het practisch gebruik der taal schenken of onderhouden.

Aan gebrek aan voldoende kennis van het hedendaagsche idioom der taal en aan onvoldoend bestudeeren van de taal van groote schrijvers uit onzen tijd, schrijft de Commissie ook toe den minder gunstigen uitslag van het onderzoek naar de taal en den stijl der letterkundige opstellen. Aan bijna 50 pct. moest het praedicaat „onvoldoende" worden toegekend. De taal en stijl waren dikwijls met zeer weinig zorg behandeld, en zoozeer schroomden sommige candidaten taal te gebruiken, die een weinig verschilde van de allergewoonste taal van het dagelijksch leven, dat hetgeen zij neerschreven soms een bepaald kinderachtigen indruk gaf. Daar dit meer het geval was bij de mannelijke candidaten dan bij de vrouwelijke, meent de Commissie, dat ook dit is toe te schrijven aan onvoldoende onmiddellijke aanraking met Engeland en de Engelschen. De meeste mannelijke candidaten bekleeden betrekkingen in Nederland en brengen hunne vacanties doorgaans door met vlijtig in hunne boeken te studeeren, terwijl de meeste vrouwelijke candidaten, niet op dezelfde wijze aan banden gelegd, veel gemakkelijker maanden achtereen in Engeland kunnen doorbrengen, wat haar taal, wijze van uitdrukken en idioom in de eerste plaats ten goede komt.

Wat den inhoud der opstellen aangaat, hierover was de Commissie in het algemeen tevreden. Zij moet echter de opmerking van haar voorgangster herhalen, dat de candidaten zich in hun keuze van een bijzonder onderwerp niet behooren te beperken tot één enkelen schrijver buiten alle verband met zijn tijd of tot een letterkundige periode zonder eenig verband met wat onmiddellijk voorafging of volgde.

Bij het mondeling examen heeft de Commissie een onderzoek ingesteld naar de hoeveelheid en de hoedanigheid van de letterkundige kennis der candidaten. Over het algemeen waren de resultaten van dit onderzoek gunstig. De Engelsche letterkunde is een groot veld en de Commissie verwacht alleen eenige kennis van hoofdzaken, maar verlangt dan ook, dat de candidaat niet onnadenkend napraat wat in kleinere en grootere handboeken hierover is neergeschreven, maar dat hij begrijpt, wat hij zegt en zijne meening kan staven met wat hij in de letterkundige werken zelf gelezen heeft. Ook moeten de candidaten, en hierin schieten zij voortdurend te kort, iets van de staatkundige en maatschappelijke geschiedenis van het volk kennen, daar zonder deze kennis een goed inzicht in eene letterkundige periode zoo goed als onmogelijk wordt. De Commissie raadt daarom toekomstigen candidaten, goed de staatkundige en maatschappelijke geschiedenis van het volk te bestudeeren, in verband met de litèratuur.

Wat de hedendaagsche spraakkunst aangaat heeft de Commissie over het algemeen reden tot tevredenheid over den uitslag van haar onderzoek. Zij heeft dezen keer dit gedeelte van het examen op eenigszins andere wijze afgenomen, dan vroeger was geschied. Zij liet den candidaat zelf een onderdeel der spraakkunst behandelen op een wijze eenigszins gelijkende op die, welke voor eene klasse van meer gevorderden gevolgd zou worden. De uitslag van dit onderzoek geeft reden om tevreden te zijn over deze verandering.

Minder tevreden was de Commissie over den uitslag van het onderzoek naar de kennis der historische spraakkunst. Iets nieuws heeft zij er niet over te zeggen. De kennis van het Angelsaksisch was over het algemeen bevredigend, bij enkelen bleek ook van eenige studie van het Middelengelsch, maar bij de meesten ontbrak het rechte inzicht in de ontwikkeling van de taal, vooral van de verbuiging en de syntaxis. De beteekenis van dit onderdeel van het examen voor het begrip van de taal was maar aan enkelen duidelijk. Dat dit anders behoort te worden, behoeft geen betoog.

Ten opzichte van de kennis van het idioom verwijst de Commissie naar hare opmerkingen over het schriftelijk werk, dat hiermede in een zoo nauw verband staat, dat scheiding van deze zaken nagenoeg onmogelijk is.

Over de klankleer, vaardigheid en prakische uitspraak heeft de Commissie geen bijzondere opmerkingen te maken.

Vóór de Commissie haar verslag eindigt, wenscht zij Uwer Excellentie te kennen te geven, dat de dit jaar bij wijze van proef gevolgde regeling, waarbij de B-examens in de Kerstvacantie worden afgenomen, haar zeer geschikt voorkomt. Het examen is nog nooit zoo rustig afgenomen, en die rust kan niet anders dan goed hebben gewerkt. Voor den candidaat heeft de regeling het onbetwistbare voordeel, dat hij zijne geheele zomervacantie in het buitenland kan doorbrengen; voor den examinator, dat dit gewichtig en veeleischend werk van hem werd gevergd niet onmiddellijk na het meest afmattende gedeelte van den cursus in de meest afmattende temperatuur van het jaar, terwijl de noodzakelijkheid om het examen vóór 1 Januari te laten afloopen hem nog genoeg vrijen tijd vóór den volgenden cursus overlaat.

Met dankzegging voor het in haar gestelde vertrouwen besluit de Commissie dit verslag.

Groningen/Utrecht, 13 Januari 1907.

Namens de Commissie voornoemd,

J. H. KERN, *Voorzitter.*

M. G. VAN NECK, *Secretaris.*

BIJLAGE **IJ.**

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1906 *belast met het examineeren van hen, die eene akte van bekwaamheid wenschten te verkrijgen voor middelbaar onderwijs in landbouwkunde, tuinbouwkunde of houtteelt of voor lager onderwijs in land- of tuinbouwkunde, bedoeld bij Koninklijk besluit van* 26 *Mei* 1897 (Staatsblad n⁰. 161), *aangevuld bij Koninklijk besluit van* 8 *Juni* 1900 (Staatsblad n⁰. 105).

Aan

Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, ingevolge art. 69 van de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs en art. 65 van de wet tot regeling van het lager onderwijs, benoemd bij Uwer Excellentie's beschikking van 22 Mei 1906, n⁰. 7581[1], afdeeling Onderwijs, tot het afnemen van bovengenoemde examens, bestond uit de leden: P. van Hoek, inspecteur van het landbouwonderwijs te 's Gravenhage, door Uwe Excellentie als voorzitter aangewezen; J. H. Aberson, leeraar aan de Rijks hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen; B. A. Plemper van Balen, leeraar aan de Rijkstuinbouwschool te Wageningen; dr. H. Bos, leeraar aan de Rijks hoogere burgerschool te Wageningen; prof. dr. J. Ritzema Bos, leeraar aan de Rijks hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen en directeur van het aan die inrichting verbonden instituut voor phytopathologie; L. Broekema, directeur van de Rijks hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen; C. H. Claassen, Rijkstuinbouwleeraar te Boskoop; J. Elema, Rijkslandbouwleeraar te Hoogeveen; dr. D. van Gulik, leeraar aan de Rijks hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen; dr. R. N. de Haas, leeraar aan de Rijks hoogere burgerschool te Wageningen; J. G. Hazeloop, Rijkstuinbouwleeraar te Alkmaar; J. Heidema, directeur van de Rijkslandbouwwinterschool te Groningen; A. W. Heidema, leeraar aan de Rijkslandbouwwinterschool te Groningen; A. C. Ide, Rijkstuinbouwleeraar te Wageningen; I. G. J. Kakebeeke, Rijkslandbouwleeraar te Goes; S. Koenen, leeraar aan de Rijks hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen; S. Lako, leeraar aan de Rijks hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen; U. J. Mansholt, Rijkslandbouwleeraar te Groningen; H. K. H. A. Maijer, Rijkslandbouwleeraar te Wageningen; J. Z. ten Rodengate Marissen, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen; J. Mesdag, zuivelconsulent te Leeuwarden; A. A. Neeb, Rijkslandbouwleeraar te Dordrecht; dr. O. Pitsch, leeraar aan de Rijks hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen; dr. L. T. C. Schey, zuivelconsulent te Hoorn; E. Snellen, Rijkstuinbouwleeraar te Maastricht; P. de Vries, directeur van de Rijkstuinbouwwinterschool te Aalsmeer en dr. K. H. M. van der Zande, directeur van het Rijkslandbouwproefstation te Hoorn.

De Commissie heeft de eer Uwe Excellentie een verslag van hare werkzaamheden en de gehouden examens aan te bieden.

Voor de akte middelbaar onderwijs landbouwkunde had zich één mannelijke candidaat aangemeld, terwijl het getal candidaten voor de akten lager onderwijs 70 bedroeg, nl. 49 mannelijke voor landbouwkunde en 20 mannelijke en 1 vrouwelijke voor tuinbouwkunde.

Vóór het examen trokken zich 4 candidaten voor de akte landbouwkunde lager onderwijs terug, terwijl 2 wegens ziekte niet opkwamen. Twee der candidaten voor de akte tuinbouwkunde lager onderwijs trokken zich mede vóór het examen terug.

Tijdens het examen trok zich één van de candidaten voor de akte landbouwkunde lager onderwijs terug.

In de eerste vergadering van de Commissie, welke gehouden werd op 14 Juli, werd een secretaris aangewezen en werden de werkzaamheden voor het examen geregeld. Een tweede voorbereidende vergadering werd gehouden op 19 Augustus ter vaststelling van de schriftelijke vragen voor de akte landbouwkunde lager onderwijs. Tijdens het examen voor deze akte werden de schriftelijke vragen voor de akten middelbaar onderwijs landbouwkunde en lager onderwijs tuinbouwkunde vastgesteld.

De examens voor de akte landbouwkunde lager onderwijs werden gehouden van 20—28 Augustus, die voor de akte tuinbouwkunde lager onderwijs van 29 Augustus—1 September en dat voor de akte middelbaar onderwijs landbouwkunde van 27 Augustus—1 September. Op 28 Augustus werd het verslag van de examens landbouwkunde lager onderwijs opgemaakt en op 1 September dat van de examens tuinbouwkunde lager en landbouwkunde middelbaar onderwijs.

Alle vergaderingen en de examens werden gehouden in het hoofdgebouw der Rijks hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen.

I. Examen middelbaar onderwijs landbouwkunde.

De candidaat, die zich voor dit examen had aangemeld, was in het bezit van het diploma van landbouwkundige. De Commissie hield hiermede rekening en hechtte bij het examen vooral gewicht aan bekwaamheid in die onderdeelen der landbouwkunde, waarop de candidaat, na het behalen van genoemd diploma, zich meer in het bijzonder had toegelegd

De candidaat, die meer in het bijzonder studie had gemaakt van de kennis van den grond, de plantenteelt en aanverwante vakken, kreeg de volgende schriftelijke vragen ter behandeling:

1. Maak een opstel over de vorming, de physische en chemische eigenschappen der zeeklei.

2. Maak een opstel over de roode klaver (beteekenis voor het landbouwbedrijf, teelt en gebruik).

Het mondeling examen was ingedeeld naar het volgende schema, waarin de omschrijving van het programma in het kort is weergegeven.

Vak.	Tijd.	Examinator.	Assessor.
Grondbewerking en grondverbetering,	1½ uur	Pitsch, Lako,	Lako; Pitsch;
Landbouwscheikunde en bemesting,	1½ „	Aberson, Maijer,	v. d. Zande; Elema;
Plantenteelt,	1 „	Pitsch,	Marissen;
Landbouwwerktuigen,	¾ „	Lako,	J. Heidema;
Bedrijfsleer,	1 „	Koenen,	Pitsch;
Schadelijke dieren en plantenziekten,	¾ „	Ritzema Bos,	Marissen;
Veeteelt,	1 „	Broekema, A.W. Heidema,	A.W. Heidema; Broekema;
Zuivelbereiding,	1 „	Mesdag,	v. d. Zande.

Het werd, voor zooveel doenlijk, door alle leden van de Commissie, meer in het bijzonder met het afnemen van dit examen belast, bijgewoond.

Aan den candidaat, den heer C. K. van Daalen van Wilhelminadorp, kon de akte worden uitgereikt.

II. Examens voor de akten lager onderwijs.

De candidaten voor deze akten waren in 6 ploegen verdeeld: de 4 eerste ploegen bestonden uit de candidaten voor de landbouwakte en de beide laatste ploegen uit die voor de tuinbouwakte. Het mondeling examen duurde voor elke ploeg twee dagen. Op den avond voorafgaande aan het mondeling examen werd eene schriftelijke vraag ter beantwoording gegeven; in die ploegen evenwel, wier mondeling examen op Maandag aanving, werd op den avond van dien dag schriftelijk gewerkt.

a. Examen landbouwkunde.

De onderwerpen waren onder de examinatoren als volgt verdeeld:

kennis van de anorganische en organische scheikunde: Aberson en van der Zande;

kennis van natuurkunde: van Gulik en de Haas;

kennis van plant- en dierkunde, benevens bekendheid met eenige voor den landbouw nuttige en schadelijke dieren en planten: Ritzema Bos en H. Bos;

bekendheid in hoofdzaken met de gesteldheid en de vorming van den bodem van Nederland, benevens kennis van de natuur- en scheikundige eigenschappen van den grond en de meest belangrijke methoden van grondverbetering: Kakebeeke en Neeb;

bekendheid met de hoofdpunten van de leer der bemesting: Elema en Maijer;

bekendheid met de meest belangrijke methoden van grondbewerking alsmede met de belangrijkste werktuigen bij den landbouw in gebruik: J. Heidema en Mansholt;

kennis van de plantenteelt: Pitsch en Marissen;

bekendheid in hoofdzaken met de leer der veeteelt: Broekema en A. W. Heidema;

bekendheid met de hoofdzaken der zuivelbereiding: Mesdag en Schey.

De genoemde personen waren bij afwisseling examinator en assessor.

Het mondeling examen duurde voor elk vak 45 minuten.

De schriftelijke vragen waren ontleend aan de scheikunde, de plantenteelt, de bemestingsleer en de zuivelbereiding. Zij luidden:

1. Voor de eerste ploeg: Geef een overzicht van de eigenschappen en de belangrijkste vormingswijzen van het koolzuuranhydrid en beschrijf enkele scheikundige inwerkingen ervan op andere verbindingen.

2. Voor de tweede ploeg: Bespreek de factoren, waardoor de gebruikswaarde van zaaizaad — in den zin, die daaraan door het proefstation wordt gehecht — wordt bepaald.

3. Voor de derde ploeg: Maak een opstel over die hulpmeststoffen, welke uitsluitend om haar stikstofgehalte worden gebruikt. Beschrijf hare samenstelling en deel van enkele der meest gebruikte de aanwending mee.

4. Voor de vierde ploeg: Op welke manieren wordt in de praktijk de melk ontroomd en welke voorzorgen moet men in acht nemen om het doel zoo goed mogelijk te bereiken?

Aan 23 candidaten kon de akte worden uitgereikt, te weten aan: J. ter Beeke, te Arnhem; J. H. Claessens, te Sibbe (Limburg); A. P. H. Derksen, te Venray; F. van Doorn, te Deursen-Dennenburg; A. Vonk, te Beuningen (Geld.); R. Groeneveld, te Beekbergen; J. C. H. Guikers, te Sassenheim; J. van Hussel, te Velp (Geld.); E. J. Lankwarden, te Doesburg; J. Schuringa, te St. Anna-Parochie; P. van Meerkerk, te Dordrecht; H. A. Meijer, te Nieuwleusen; A. P. van der Moolen, te Delden; R. Nieboer, te Winterswijk; F. G. Ostendorf, te Colmschate; D. A. Poldermans, te Goes; J. van Regteren, te Loenen op de Veluwe; J. Willems, te Rouveen; L. Sikkema, te Lutjegast; Fr. Smit, te Apeldoorn; F. Tuinstra, te Tjalleberd; D. Valkema, te Dieren, en H. J. Zeevalking, te Doesburg.

Onderstaand staatje geeft een overzicht van de cijfers, welke door de gezamenlijke volledig geëxamineerde candidaten zijn behaald.

VAKKEN.	Aantal keeren, dat de aan het hoofd dezer kolommen geplaatste cijfers werden behaald.									
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
1. Scheikunde	„	1	5	5	8	8	8	6	1	„
2. Natuurkunde	„	„	1	6	19	9	6	1	„	„
3. Plant- en dierkunde	„	„	7	12	10	5	6	2	„	„
4. Kennis van den grond, grondverbetering	„	2	3	9	7	11	6	3	1	„
5. Bemesting	„	2	4	8	9	7	8	2	2	„
6. Landbouwwerktuigen en grondbewerking	„	„	1	3	9	13	15	„	1	„
7. Plantenteelt	„	3	5	11	10	5	6	1	1	„
8. Veeteelt	„	„	2	7	13	8	9	3	„	„
9. Zuivelbereiding	„	1	2	2	11	9	5	6	5	1
Totaal	„	9	30	63	96	75	69	24	11	1

Het examen in zuivelbereiding gaf geene bevredigende resultaten. Het scheen, dat vele candidaten van dit vak geene ernstige studie hadden gemaakt.

Ten aanzien van het examen in de kennis van de landbouwwerktuigen en de methoden van grondbewerking kan worden opgemerkt, dat de meeste candidaten zich bij hunne studie tot een te gering aantal werktuigen hadden bepaald en deze nog dikwijls niet met de noodige zorg hadden bestudeerd.

b. Examen tuinbouwkunde.

Aan dit examen namen 19 candidaten deel.

De onderwerpen waren over de examinatoren als volgt verdeeld:

kennis van scheikunde en van natuurkunde, met name van die onderdeelen van beide wetenschappen, die voor den tuinbouw van belang moeten geacht worden; examinatoren voor scheikunde: Aberson en van der Zande; voor natuurkunde: van Gulik en de Haas;

algemeene kennis van den bouw en het leven der planten; kennis van de voornaamste cultuurgewassen uit een botanisch oogpunt en van hunne plaats in het systeem; bekendheid met eenige plantenziekten en voor den tuinbouw nuttige en schadelijke dieren: Ritzema Bos en H. Bos;

bekendheid met de eigenschappen van den grond en de meest belangrijke methoden van grondbewerking en van grondverbetering, met de hoofdpunten van de leer der bemesting: Elema, Maijer;

bekendheid met de hoofdpunten van den eigenlijken tuinbouw, voor zoover betreft:

a. warmoezerij: de teelt van vruchten in den vollen grond, vervroegen: Claassen, Snellen;

b. vruchtenteelt: aanleg en behandeling van den boomgaard en van den vruchtentuin, kennis van de meest aanbevelenswaardige vruchtenvariëteiten, vermenigvuldigen, veredelen, snoeien: Ide, Hazeloop;

c. bloementeelt en boomteelt: eenige kennis van vaste planten, zaaiplanten en kamerplanten, benevens van sierheesters: Plemper van Balen, de Vries.

Deze personen waren beurtelings examinator en assessor.

Het mondeling examen duurde voor elk der vakken: warmoezerij, vruchtenteelt, bloemen- en boomteelt 1 uur; voor de overige vakken $^3/_4$ uur.

De schriftelijke vragen, waaruit een onderwerp ter behandeling mocht worden gekozen, waren:

1. Voor de eerste groep:

a. beschrijf de teelt der augurken en de daarbij gebruikelijke bijteelten;

b. geef eene beschrijving van de verschillende wijzen, waarop een boomgaard doelmatig kan worden aangelegd;

c. geef eene beschrijving van de planting en verdere behandeling der bloemheesters. Noem een twaalftal der meest aanbevelenswaardige heesters, die op verschillende tijden bloeien.

2. Voor de tweede groep:

a. beschrijf de teelt van bloemkool op zandgrond;

b. behandel de cultuur van kers en morel;

c. noem eenige gewassen, die waarde hebben als kamerplant; beschrijf daarvan de aankweeking en verzorging.

De akte kon worden uitgereikt aan 15 candidaten, te weten aan: G. J. Beekhof, te Winterswijk; P. Bijhouwer, te Amsterdam; G. Elzinga, te Hengelo (O.); M. H. Gelissen, te Blerick; A. N. Halm, te Amsterdam; H. D. Zelders, te Sinderen; A. J. Koens, te 's Gravenhage; J. Kolk, te Frederiksoord; J. J. Leys, te Doetinchem; C. B. Luypen, te Echt; mej. C. W. van Vliet, te Amsterdam; J. J. A. Weber, te 's Gravenhage; M. van Weele, te Waarde; J. van der Wey, te Amsterdam en A. J. Zwartelé, te Roelofarendsveen.

Onderstaand staatje geeft een overzicht van de door de gezamenlijke volledig geëxamineerde candidaten in de onderscheiden vakken behaalde cijfers.

VAKKEN.	Aantal keeren, dat de aan het hoofd der kolommen geplaatste cijfers werden behaald.									
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
1. Natuurkunde	„	„	3	5	2	5	3	1	„	„
2. Scheikunde	„	1	3	6	6	„	2	„	1	„
3. Plant- en dierkunde	1	1	5	5	4	3	„	„	„	„
4. Bodem en bemesting	1	1	2	4	4	3	2	1	1	„
5. Warmoezerij	„	„	6	1	4	4	2	2	„	„
6. Vruchtenteelt	„	1	2	1	6	3	5	1	„	„
7. Bloemen- en boomteelt	„	2	3	2	9	2	1	„	„	„
Totaal	2	6	24	24	35	20	15	5	2	„

Het examen gaf over het geheel zeer bevredigende resultaten.

De Commissie betuigt ten slotte aan Uwe Excellentie haren dank voor het vertrouwen haar geschonken.

's Gravenhage,
19 September 1906.
Wageningen,

P. van Hoek, *Voorzitter.*
L. Broekema, *Secretaris.*

BIJLAGE Z.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1906 *belast geweest met het examineeren van hen, die eene akte van bekwaamheid verlangden tot het geven van lager en middelbaar onderwijs in de gymnastiek.*

Aan

Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, krachtens art. 69 der wet tot regeling van het middelbaar onderwijs en art. 86 der wet tot regeling van het lager onderwijs, bij beschikking van 26 Juni 1906, n°. 9011[1], afdeeling Onderwijs, benoemd, heeft de eer Uwer Excellentie het navolgend verslag van hare werkzaamheden aan te bieden.

De Commissie was samengesteld als volgt:

K. ten Bruggencate, inspecteur van het middelbaar onderwijs, te 's Gravenhage, lid en voorzitter;

J. A. Vrijheid, arts, oud-officier van gezondheid der 1ste klasse, te Utrecht, lid en ondervoorzitter;

P. H. Lamberts, arts, te Utrecht;

dr. A. G. Olland, arts, te Utrecht;

dr. A. van der Minne, officier van gezondheid te Utrecht;

P. C. Adrian, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Amsterdam;

J. H. Luiting, leeraar aan eene hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus te Amsterdam;

C. J. G. Mieremet, leeraar aan de gemeentelijke hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus te Utrecht;

K. Ramkema, onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te Utrecht, leden, en

S. van Aken, leeraar aan het gymnasium te Rotterdam, plaatsvervangend lid.

Alle bijeenkomsten der Commissie, zoomede de zittingen in het verslag nader aangeduid, werden gehouden in het gebouw der Rijks hoogere burgerschool te Utrecht. De eerste bijeenkomst werd gehouden op Zondag 8 Juli 1906.

De werkzaamheden dezer bijeenkomst bepaalden zich tot:

a. het verkiezen van een secretaris der Commissie;

b. het vaststellen van de onderdeelen van het examen;

c. het mededeelen van het aantal aangemelde candidaten en in verband daarmede het vaststellen der examendagen;

d. eene bespreking van de mogelijkheid om, ten behoeve van het practisch gedeelte der examens, te kunnen beschikken over schoolklassen;

e. het vaststellen van de examenroosters:

f. het indeelen der sub-commissiën; en

g. vereenvoudiging der eischen, inzonderheid voor de mannelijke candidaten voor de akte P, voor zoover betreft hunne bedrevenheid in het leiden van gymnastische oefeningen voor vrouwelijke leerlingen der middelbare school.

Tot secretaris der Commissie werd gekozen J. H. Luiting, lid.

Ten opzichte van het onder *b* genoemde werd, in navolging van de Commissiën in 1902, 1903, 1904 en 1905, bepaald, dat als onderdeelen van het examen, zoowel voor de akte D (lager onderwijs) als voor de akte P (middelbaar onderwijs), de alinea's zouden gelden als aangegeven in de programma's van genoemde akten.

Bij het examen lager onderwijs zoude het onderzoek voor de mannelijke candidaten zich dus bepalen tot:

Alinea 1 en 2:

a. bekendheid in hoofdzaak met den bouw en de verrichtingen van het menschelijk lichaam;

b. bekendheid, meer in bijzonderheden, met de beenderen en hunne verbindingen en met de meest belangrijke spieren, voornamelijk in verband met de meest gebruikelijke oefeningen in de gymnastiek.

(Op den rooster komen deze alinea's voor als: physiologie en anatomie.)

Alinea 3. Bedrevenheid in nuttige lichaamsoefeningen.
(„Eigen werk" op den rooster.)

Alinea 4. Eenige bedrevenheid in het leiden van gymnastische oefeningen voor leerlingen van beiderlei kunne en van den leeftijd, waarop zij de school voor gewoon lager onderwijs plegen te bezoeken, inzonderheid van de oefeningen, met name in het programma omschreven.
(„Les geven" op den rooster.)

Alinea 5. Bekendheid met de voorzorgen bij het geven van gymnastiekonderwijs aan bovengenoemde leerlingen in acht te nemen, van welke bekendheid ook bij een mondeling onderzoek zou moeten blijk gegeven worden.
(Als „theorie" voorkomende op den rooster.)

Voor vrouwelijke candidaten zou het onderzoek zich bepalen tot genoemde alinea's, behoudens de wijzigingen, in het programma bedoeld.

Bij het examen middelbaar onderwijs zou het onderzoek voor de mannelijke candidaten zich bepalen tot:

Alinea 1. Algemeene kennis van den bouw en de verrichtingen van het menschelijk lichaam; bekendheid, meer in bijzonderheden, met de beenderen en hunne verbindingen en, voor zoover noodig, met de spieren, voornamelijk met het oog op de gebruikelijke oefeningen in de gymnastiek.
(Op den rooster „physiologie en anatomie".)

Alinea 2. Bedrevenheid in nuttige lichaamsoefeningen.
(„Eigen werk" op den rooster.)

Alinea 3 en 5:
a. kennis der eischen van een doeltreffenden gang van het gymnastiekonderwijs voor de verschillende soorten van scholen, waar het onderwijs wordt gegeven, en
b. nauwkeurige bekendheid met de voorzorgen die bij het geven van gymnastiekonderwijs moeten genomen worden.
(Op den rooster staat hiervoor „theorie".)

Alinea 4. Bedrevenheid in het leiden van gymnastische oefeningen voor leerlingen van beiderlei sekse en van den leeftijd, waarop zij de lagere en de middelbare school plegen te bezoeken.
(„Les geven" op den rooster.)

Alinea 6. Bedrevenheid in het onderwijs van het schermen en van de handgrepen met het geweer.
Voor de vrouwelijke candidaten evenwel zou het onderzoek zich bepalen tot de alinea's 1, 2, 3, 4 en 5, met inachtneming van de wijzigingen, in het programma aangegeven.

Aangemeld hadden zich:

voor de akte lager onderwijs: 44 mannelijke en 4 vrouwelijke candidaten, en
voor de akte middelbaar onderwijs: 25 mannelijke en 16 vrouwelijke candidaten.

Onderstaand staatje geeft een overzicht van het aantal candidaten in 1901 tot en met 1906.

Aangemeld in:	Lager onderwijs.		Middelbaar onderwijs.	
	Mannel. cand.	Vrouwel. cand.	Mannel. cand.	Vrouwel. cand.
1901	38	2	15	9
1902	28	1	19	15
1903	30	4	19	15
1904	36	5	18	17
1905	44	4	19	23
1906	44	4	25	16

Het getal candidaten voor de akte lager onderwijs varieerde van 29 (1902) tot 48 (1905 en 1906), terwijl het getal candidaten voor de akte middelbaar onderwijs in 1901, 24, steeg tot 42 in 1905.
Het getal mannelijke candidaten in 1901, 15, steeg in 1906 tot 25, terwijl dat der vrouwelijke candidaten in 1901, 9, steeg in 1905 tot 23.

In verband met de regeling, door hare voorgangsters gevolgd, om voor de akte lager onderwijs vier candidaten per dag op te roepen en voor de akte middelbaar onderwijs telkens zes candidaten voor twee dagen, en tevens met het oog op het eindigen der zomervacantie voor de openbare lagere scholen te Utrecht, kon de Commissie, althans voorloopig, het navolgend plan samenstellen:

a. examen lager onderwijs:
van 6 tot en met 17 Augustus 44 mannelijke candidaten;
op 18 Augustus 4 vrouwelijke candidaten;

b. examen middelbaar anderwijs:
op 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27 en 28 Augustus 24 mannelijke candidaten;
op 29, 30, 31 Augustus, 1, 3 en 4 September 16 vrouwelijke candidaten en 1 mannelijke candidaat.

Ten einde voor het practisch deel van het examen te kunnen beschikken over de benoodigde leerlingen (meisjes en jongens van 6—18 jaar), werd besloten de medewerking te verzoeken van het gemeentebestuur van Utrecht, van de directeuren der gemeentelijke hoogere burgerscholen aldaar, van den directeur der Rijksnormaallessen en van de hoofden der openbare lagere scholen aan het Janskerkhof, in de Weistraat, Oude Kerkstraat, Poortstraat, Kruisdwarsstraat, Palmstraat en op de Plompetorengracht.
Betreffende de te volgen roosters wordt besloten:
a. den rooster voor het examen lager onderwijs over te nemen, zooals die door de Commissie in 1905 was vastgesteld, en
b. zulks ook te doen ten opzichte van de roosters voor het middelbaar onderwijs, zoowel voor mannelijke als vrouwelijke candidaten, met inachtneming van de wijzigingen, door de Commissie in 1905 als proef ingevoerd, betreffende de indeeling der sub-commissiën, en het vereenvoudigen van het practisch onderzoek der mannelijke candidaten naar hunne bedrevenheid in het leiden van gymnastische oefeningen voor leerlingen der middelbare school voor meisjes.

De sub-commissiën worden ingedeeld als volgt:

a. voor de practijk, bestaande uit twee leden gymnastici;

b. voor de „anatomie" en „theorie der gymnastiek", bestaande uit een medicus en een gymnasticus, en

c. voor de „physiologie" en „theorie der gymnastiek", bestaande uit een medicus en een gymnasticus, met dien verstande evenwel, dat ten opzichte der sub-commissiën, genoemd onder *b* en *c*, het onderzoek naar de kennis van „anatomie" en „physiologie" is opgedragen aan den medicus, en de gymnastiekleeraar als assessor optreedt, terwijl voor het onderzoek naar de kennis van „theorie der gymnastiek" het omgekeerde het geval is.
De 4 leden gymnastici zullen beurtelings in elk der subcommissiën zitting nemen.
Als examinatoren voor de „physiologie" zullen optreden:
voor het examen lager onderwijs: dr. A. G. Olland, en
voor het examen middelbaar onderwijs: J. A. Vrijheid, en
voor de „anatomie" voor het examen lager onderwijs: dr. A. van der Minne, en
voor het examen middelbaar onderwijs: P. H. Lamberts.
Het onderzoek naar de bedrevenheid in nuttige lichaamsoefeningen — „eigen werk" — zal geschieden onder leiding van één der leden gymnastici, terwijl de drie overige leden als beoordeelaars optreden. Dezelfde regeling zal gevolgd worden voor het onderzoek naar de bekendheid in het onderwijzen van het schermen.
Op 24, 25, 27 en 28 Augustus en 3 en 4 September zal het lid K. Ramkema vervangen worden door het plaatsvervangend lid S. van Aken.

De tweede bijeenkomst der Commissie werd bepaald op Zondag 5 Augustus. De werkzaamheden bepaalden zich tot:

a. eene bespreking der meer gedetailleerde exameneischen;

b. het vaststellen van een nauwkeurig omschreven werkplan voor elke der sub-commissiën:

c. het treffen van eene regeling, opdat op de aangegeven uren schoolklassen beschikbaar zouden kunnen zijn;

d. het nemen van maatregelen om te kunnen beschikken over een voldoend aantal schermgereedschappen (Zie alinea 6, middelbaar onderwijs), en

e. het wijzigen van enkele plannen, in verband met mededeelingen van candidaten, die door de eene of andere oorzaak aan het examen niet konden deelnemen, en het niet toelaten van die candidaten, welke niet hadden voldaan aan art. 88 der wet op het lager onderwijs.

Op het verzoek der Commissie aan het gemeentebestuur van

Utrecht betreffende het beschikbaarstellen van schoolklassen, was inmiddels een gunstig antwoord ontvangen. Aan de voorwaarde, daarbij gesteld, om met de hoofden der betrokken openbare lagere scholen in overleg te treden, werd nu zoo spoedig mogelijk voldaan. Was het voor het lager onderwijs daardoor mogelijk te beschikken over geoefende schoolklassen van een zevental lagere scholen, door de welwillende medewerking van den directeur der Rijksnormaallessen en van de directeuren der gemeentelijk hoogere burgerscholen te Utrecht, kon mede beschikt worden over een voldoend aantal leerlingen der middelbare school.

Ten opzichte van het onder *e* bedoelde bleek, dat vijf der candidaten voor het examen lager onderwijs en één candidaat voor het middelbaar onderwijs aan het examen niet zouden deelnemen.

(Gedurende het examen lager onderwijs werd één candidaat bovendien verhinderd door ziekte.)

Drie der candidaten lager onderwijs hadden niet voldaan aan art. 88 der wet op het lager onderwijs.

Eén candidaat lager onderwijs bleek zich bij de aanmelding vergist te hebben met vak *j* (Vrije- en ordeoefeningen), en de overige candidaten gaven bericht, dat zij niet zouden opkomen, zonder opgave van redenen.

Hieronder mogen de roosters volgen, zoowel die voor het examen lager als middelbaar onderwijs:

ROOSTER VOOR HET EXAMEN LAGER ONDERWIJS.

UREN.	Candidaat A.	Candidaat B.	Candidaat C.	Candidaat D.
8.30—9.30	Eigen werk.	Eigen werk.	Eigen werk.	Eigen werk.
10—11	Anatomie en theorie (aan).	Physiologie en theorie (zonder).	Les geven.	
11—12	Physiologie en theorie (zonder).	Anatomie en theorie (aan).		Les geven.
2—3	Les geven.		Anatomie en theorie (aan).	Physiologie en theorie (zonder).
3—4		Les geven.	Physiologie en theorie (zonder).	Anatomie en theorie (aan).

ROOSTER VOOR HET EXAMEN MIDDELBAAR ONDERWIJS.

Eerste dag.

8.30—9.25	10—10.30	10.30—11	11—11.30	1—2.20	2.30—3	3—3.30	3.30—4
Eigen werk Schermen voor alle candidaten.	Les geven lagere school A	Les geven lagere school C	Les geven lagere school B	Les geven middelb. school meisjes: A 1 —1.20 B 1.20—1.40 C 1.40—2 F 2 —2.20	Les geven lagere school F	Les geven lagere school E	Les geven lagere school D
	10—11.20 Anatomie en theorie (aan) D	11.20—12 Anatomie F			2—3.20 Anatomie en theorie (aan) A	3.20—4 Theorie (aan) C	
	10—11.20 Physiologie en theorie (zonder) E	11.20—12 Physiologie C			2—3.20 Physiologie en theorie (zonder) B	3.20—4 Theorie (zonder) F	

Tweede dag.							
8.30—9.25 Eigen werk. voor alle candi-daten.	10—10.40 Les geven middelb. school jongens C	10.40-11.20 Les geven middelb. school jongens A	11.20—12 Les geven middelb. school jongens B	1—2 Les geven middelb. school meisjes: D 1 —1.20 E 1.20—1.40	2—2.40 Les geven middelb. school jongens F	2.40—3.20 Les geven middelb. school jongens E	3.20—4 Les geven middelb. school jongens D
	10—11.20 Anatomie en theorie (aan) E	11.20—12 Anatomie C			2—3.20 Anatomie en theorie (aan) B	3.20—4 Theorie (aan) F	
	10—11.20 Physio-logie en theorie (zonder) D	11.20—12 Physio-logie F			2—3.20 Physio-logie en theorie (zonder) A	3.20—4 Theorie (zonder) C	

Voor de vrouwelijke candidaten werd deze rooster in zooverre gewijzigd, dat de 5de kolom van elken dag verviel en op den tweeden dag in de rubrieken 2, 3, 4 en 6, 7, 8 het woord „jongens" in „meisjes" veranderd.
Zonder = zonder toestellen. Aan = aan toestellen.

Uit deze roosters kan blijken, dat de Commissie getracht heeft eene regeling te treffen, waarbij den candidaten tusschen twee opvolgende onderzoeken eene behoorlijke rustpoos werd gegeven, en hun de gelegenheid werd verschaft om bovenal rustig te kunnen „les geven".

Voorts, dat voor de verschillende onderdeelen van het examen werd toegestaan:

Voor lager onderwijs:

a.	anatomie	alinea 1	60 min.	
b.	physiologie	„ 2		
c.	eigen werk	„ 3	60	„
d.	les geven	„ 4	60	„
e.	mondel. besprekingen, voorzorgen..	„ 5	60	„
			4	uren.

Voor middelbaar onderwijs:

a.	anatomie	alinea 1	40	min.
b.	physiologie	„ 1	40	„
c.	eigen werk, schermen, enz.	„ 2 en 6	120	„
d.	theorie der gymnastiek	„ 3 en 5	80	„
e.	les geven lagere school	„ 4	30	„
f.	„ „ middelbare school	„ 4	60	„
			6 uren en 10	min.

Ten opzichte van de rubrieken *e* en *f* (middelbaar onderwijs) moet de opmerking gemaakt worden, dat het aantal minuten voor les geven aan leerlingen der lagere en middelbare school gezamenlijk 70 bedroeg, te weten 30 en 40, terwijl dit aantal 90 bedroeg voor de mannelijke candidaten, te weten 30 minuten voor lagere school, 40 minuten voor middelbare school jongens en 20 minuten voor middelbare school meisjes. Laatstgenoemde regeling bleek opnieuw in het voordeel èn van de candidaten èn van de schoolklassen, zonder dat de degelijkheid van het onderzoek daaronder leed.

De 38 mannelijke candidaten voor het lager onderwijs (6 waren niet opgekomen) werden geëxamineerd op 11 achtereenvolgende dagen, te weten: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16 en 17 Augustus; de 4 vrouwelijke candidaten op 1 dag — 18 Augustus.

De 24 mannelijke candidaten voor het middelbaar onderwijs (1 kwam niet op) werden geëxamineerd op 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27 en 28 Augustus; de 16 vrouwelijke op 29, 30, 31 Augustus, 1, 3 en 4 September. Daar eenige leden op 5 September niet meer beschikbaar konden zijn, moest de eindvergadering gehouden worden op 2 September.

In het volgend staatje is de uitslag van de examens opgenomen:

Getal candidaten						
die zijn opgeroepen.	die niet zijn opgekomen.	die geëxamineerd zijn.	die zich tijdens het examen teruggetrokken.	die afgewezen werden.	die toegelaten zijn.	Totaal.
A. VOOR DE AKTE LAGER ONDERWIJS.						
I. Mannelijke candidaten.						
44	6	38	—	7	31	44
II. Vrouwelijke candidaten.						
4	—	4	—	—	4	4
B. VOOR DE AKTE MIDDELBAAR ONDERWIJS.						
I. Mannelijke candidaten.						
25	1	24	—	13	11	25
II. Vrouwelijke candidaten.						
16	—	16	—	5	11	16

Het procent der geslaagden bedraagt dus:

ruim 83 %, of: 81 % ruim van de mannelijke candidaten, en 100 % van de vrouwelijke candidaten voor de akte lager onderwijs, en

55 %, of: bijna 40 % van de mannelijke candidaten, en bijna 69 % van de vrouwelijke candidaten voor de akte middelbaar onderwijs.

Hoe genoemde uitslag is in vergelijking met vorige jaren, kan blijken uit onderstaand lijstje:

	1903.	1904.	1905.	1906.
Examen L. O.	76 %	70 %	75 %	83 %
„ „ „ mannel. cand.	80 %	70 %	74 %	81 %
„ „ „ vrouwel. cand.	50 %	80 %	100 %	100 %
„ M. O.	41 %	50 %	70 %	55 %
„ „ „ mannel. cand.	31½ %	53 %	67 %	46 %
„ „ „ vrouwel. cand.	47 %	46 %	71 %	69 %

Uit eene vergelijking met vorige jaren blijkt, dat het percentage der geslaagden voor de akte lager onderwijs dit jaar steeg, terwijl dat voor de akte middelbaar onderwijs — evenwel hooger dan in 1903 en 1904 — daalde vergeleken met 1905. Misschien kan als oorzaak daarvoor gelden het vrij groot getal recidivisten onder de geslaagden in 1905. Ditmaal waren van de 40 geëxamineerden slechts 8 recidivisten, van wie 6 slaagden.

In de hieronder volgende tabel is in cijfers uitgedrukt de waardeering van elk der onderdeelen van het examen lager en middelbaar onderwijs.

VAKKEN.	Aantal malen dat is toegekend het cijfer																			
	1.		2.		3.		4		5.		6.		7.		8.		9.		10.	
	L	M	L	M	L	M	L	M	L	M	L	M	L	M	L	M	L	M	L	M
Physiologie	"	1	"	1	"	8	6	15	8	9	11	4	13	1	3	1	1	"	"	"
Anatomie	"	"	2	3	2	8	7	6	8	16	15	4	5	2	2	1	1	"	"	"
Eigen werk { aan toestellen .	"	"	"	"	1	2	1	2	6	6	22	10	11	16	1	3	"	1	"	"
Eigen werk { zonder " .	"	"	"	"	"	1	"	1	4	3	20	20	16	13	2	2	"	"	"	"
Theorie { alinea 3. . .	"	"	"	1	"	4	"	9	"	14	"	6	"	6	"	"	"	"	"	"
Theorie { " 5. . .	"	1	"	3	"	4	4	5	15	19	18	4	5	2	"	2	"	"	"	"
Les geven { lagere school. .	"	"	1	"	"	3	5	10	18	15	13	10	4	2	1	"	"	"	"	"
Les geven { middelb. " . .	"	"	"	"	"	10	"	11	"	11	"	7	"	1	"	"	"	"	"	"
Schermen, enz. alinea 6	"	"	"	2	"	3	"	4	"	8	"	3	"	4	"	"	"	"	"	"

Alvorens aan dit overzicht eenige opmerkingen toe te voegen, wenscht de Commissie hier met groote erkentelijkheid te gewagen van de medewerking en den steun, haar in zoo groote mate verleend. Zoowel bij het examen lager als middelbaar onderwijs was het daardoor mogelijk te kunnen beschikken over een voldoend aantal geoefende leerlingen. En geldt dit woord van erkentelijkheid in de eerste plaats Utrecht's gemeentebestuur, den directeuren van voornoemde hoogere burgerscholen en den directeur der Rijksnormaallessen, niet minder geldt het den hoofden en het personeel van het voornoemd zevental lagere scholen. De Commissie acht zich door de belangrijke medewerking van deze zijde in hooge mate verplicht. Ook den kweekelingen van de Rijksnormaallessen en den leerlingen der gemeentelijke hoogere burgerscholen, die, met opoffering van een groot deel hunner vacantie, zich steeds ter beschikking van de Commissie stelden, wenscht zij een woord van dank niet te onthouden.

I. Algemeene opmerkingen.

Geheel in aansluiting met hare voorgangsters in 1902, 1903, 1904 en 1905, meent ook deze Commissie te moeten wijzen èn op de geringe voorbereiding èn op de weinige algemeene ontwikkeling van een deel der candidaten voor de akte middelbaar onderwijs. Het kan toch niet getuigen van eene juiste opvatting der vakstudie, wanneer men zich tevreden stelt met het memoriseeren der leerstof en het groepeeren der oefeningen voor de verschillende leerkringen of -jaren, zonder zich rekenschap te kunnen geven van geleidelijke opklimming in de leerstof, of eene verklaring te kunnen vinden voor moeilijkheden, die zich voordoen bij het aanleeren of uitvoeren van oefeningen of oefeningsvormen. Het kwam bovendien meermalen voor, dat de candidaten onbekendheid toonden met de voordeelen der schoolgymnastiek uit een hygiënisch, paedagogisch of practisch oogpunt, met de waarde van het spel, met de klassikale toepassing onzer schoolgymnastiek, ja zelfs het antwoord moesten schuldig blijven op de vraag: „Welk doel beoogen we met onze schoolgymnastiek?" Werd voorts aan de hand van de meest elementaire kennis van aanverwante vakken gevraagd naar moeilijkheden bij het uitvoeren van zoovele oefeningen, naar de moeilijkheden van bepaalde standen of houdingen voor de leerlingen, dan moest men mede het antwoord schuldig blijven. Menig onderzoek bracht aan het licht, dat bij een deel der candidaten de meest eenvoudige grondbegrippen der mechanica ontbraken, waardoor dan ook verklaringen als bovenbedoeld, onmogelijk gegeven konden worden en waardoor tevens bij het onderzoek naar de kennis in „anatomie", de practische toepassing der evenwichtstoestanden, der hefboomswerking e. a. niet aangetoond kon worden.

Al deze tekortkomingen meent de Commissie te moeten toeschrijven èn aan de geringe voorbereiding èn aan de weinige algemeene ontwikkeling dier candidaten. Het bleek dan ook herhaaldelijk, dat deze algemeene ontwikkeling zóó gering was, dat de candidaten niet in staat geweest waren, om de door hen opgegeven behandelde stof in de leerboeken behoorlijk te verwerken, en aldus tot hun eigendom te maken. Er was te veel van buiten geleerd, maar te weinig begrepen. Vooral ook wenscht de Commissie de aandacht te vestigen op het bezwaar voor vele candidaten om zich bij het theoretisch onderzoek duidelijk uit te drukken. Door wat meerdere belezenheid zou misschien in dit geval een gunstiger resultaat verkregen kunnen worden, maar zonder twijfel toch zou die toestand kunnen verbeteren, wanneer zulke candidaten er zich aan wilden gewennen, korte, eenvoudige en duidelijke antwoorden te geven op de door hen zelve of hunne opleiders gestelde vragen. Bovendien blijft het ook overweging verdienen, dat meerdere candidaten kennis nemen van de zoo dikwerf voorkomende onderwerpen over de lichamelijke opvoeding in school-, dag- of vakbladen. De Commissie wijst met te meer nadruk op bovengenoemde tekortkomingen, omdat het programma geen gelegenheid geeft om van de candidaten te verlangen, schriftelijk hunne meening te geven over onderwerpen, het vak betreffende, waaruit o. m. zouden kunnen blijken hunne kennis en hun gebruik der Nederlandsche taal. Wat evenwel de Commissie onder de oogen kreeg over het gebruik onzer taal, door enkele candidaten getoond in hunne aan het Departement gerichte brieven van aanmelding voor het examen middelbaar onderwijs, mag zeker treurig genoemd worden.

Zij sluit zich dan ook ten volle aan bij hare voorgangsters, wanneer zij de wenschelijkheid uitspreekt „*dat door de Regeering, bij eene mogelijke wetsherziening, billijke eischen mogen gesteld worden van algemeene ontwikkeling der candidaten voor de akte middelbaar onderwijs, eischen, waaraan de candidaten voor de akte lager onderwijs, volgens de wet, moeten beantwoord hebben, alvorens zij tot dit examen worden toegelaten.*"

Verder wil het der Commissie voorkomen, dat het niet goed is, dat candidaten op te jeugdigen leeftijd zich aan het examen onderwerpen.

Ten slotte wenscht de Commissie onder deze rubriek te vermelden, dat de regeling, door haar getroffen ten opzichte eener gewijzigde indeeling der sub-commissiën en van eene vereenvoudiging in het „les geven" voor de mannelijke candidaten middelbaar onderwijs, eene regeling door haar voorgangster in 1905 zoo zeer aanbevolen, haar in alle opzichten eene goede is gebleken.

II. Bijzondere opmerkingen.

Alinea I.

a. *Anatomie*; b. *Physiologie.*

Lager onderwijs:

Uit de toegekende cijfers kan blijken dat voor:

Anatomie: in 42 gevallen, 11 maal een „onvoldoend", 8 maal een „even voldoend" en 23 maal een „voldoend" of „meer dan voldoend" cijfer kon worden toegekend, en voor

Physiologie: in 42 gevallen, 6 maal een „onvoldoend", 8 maal een „even voldoend" en 28 maal een „voldoend" of „meer dan voldoend" cijfer.

Voor *anatomie* kon in 3 gevallen en voor *physiologie* in 4 gevallen het praedicaat „goed" en „zeer goed" toegekend worden.

Mag de Commissie met genoegen canstateeren, dat door de candidaten voor de akte lager onderwijs meer studie was gemaakt van „physiologie", waardoor de resultaten dan ook weer iets gunstiger zijn dan in 1905, ten opzichte van het onderzoek in „anatomie" kan haar oordeel niet zoo gunstig zijn. Vooral dient te worden opgemerkt, dat het velen candidaten niet duidelijk was, welke spieren en spiergroepen bij bepaalde eenvoudige bewegingen werden gebruikt. Ook de bewegingsmogelijkheid in verschillende gewrichten, zelfs in de voornaamste, gaf velen candidaten moeielijkheid.

Middelbaar onderwijs:

voor *anatomie*: in 40 gevallen, 17 maal een „onvoldoend", 16 maal een „even voldoend" en 7 maal een „voldoend" of „meer dan voldoend" cijfer, en

voor *physiologie*: in 40 gevallen, 25 maal een „onvoldoend", 9 maal een „even voldoend" en 6 maal een „voldoend" of „meer dan voldoend".

Het praedicaat „goed" kon, zoowel voor „anatomie" als „physiologie" slechts in één geval worden toegekend.

Over het algemeen was de feitenkennis niet voldoende. Velen candidaten was het onmogelijk, om eene juiste verklaring te geven van de onderscheidingsteekenen der beenderen van de rechter- en linker lichaamshelft. Hoewel de opsomming van spieren met haren oorsprong en hare inplanting in den regel wel voldoende was, bleek evenwel, dat de kennis van de wijze, waarop deze zelfs eenvoudige bewegingen ten uitvoer brengen, onvoldoende was. Het blijft bij voortduring aanbeveling verdienen, dat meer werk gemaakt wordt van de grondbeginselen van de bewegingsleer der gewrichten. Het aantal hoofdassen aan een bepaald gewricht kon wel is waar meestal juist worden opgegeven; de beteekenis evenwel daarvan voor de beweging begrepen de candidaten herhaaldelijk niet, evenals de daarvoor vereischte kennis van de werking der banden. Over het algemeen blijken ook de candidaten te weinig op de hoogte te zijn van de grondbeginselen der natuurkunde, noodig om zich een oordeel te kunnen vormen over de practische toepassing van de zwaartekracht (evenwichtstoestand), hefboomswerking e. a. Dat juist de verklaring van eenvoudige gymnastische oefeningen nog steeds veel te wenschen overlaat, mag ten deele ook aan bovengenoemde tekortkomingen worden toegeschreven.

De kennis van de physiologie was in vele gevallen zeer oppervlakkig te noemen, en in hoofdzaak mag dit toegeschreven worden aan een onvoldoend begrip van eenvoudige physische en chemische wetten. Opmerkelijk mag het voorts heeten, dat zoovele candidaten zich totaal geen rekenschap kunnen geven van den invloed van lichaamsoefeningen op de verschillende organen van het lichaam. De Commissie meent dan ook met ernst te moeten wijzen op verschillende groote tekortkomingen, en zou gaarne wenschen, dat het gemiddelde peil, waarop thans bij de candidaten de kennis der physiologie staat, in de toekomst rees.

Alinea III. (Eigen werk.)

Dit onderzoek leverde, zoowel bij het examen lager als middelbaar onderwijs, bevredigende resultaten op.

Voor de akte lager onderwijs werd:

voor „eigen werk" *aan* toestellen in 42 gevallen, 2 maal een „onvoldoend", 6 maal een „even voldoend" en 34 maal een „voldoend" of „meer dan voldoend" cijfer toegekend, en

voor „eigen werk" *zonder* toestellen, in hetzelfde aantal gevallen, geen enkele maal een „onvoldoend", 4 maal een „even voldoend", en 38 maal een „voldoend" of „meer dan voldoend" cijfer.

In de eerste rubriek werd 1 maal en in de tweede rubriek 2 maal het praedicaat „goed" behaald.

Voor de akte middelbaar onderwijs werd in 40 gevallen:

voor „eigen werk" *aan* toestellen 4 maal een „onvoldoend", 6 maal een „even voldoend" en 30 maal een „voldoend" of „meer dan voldoend" cijfer toegekend, en

voor „eigen werk" *zonder* toestellen: 2 maal een „onvoldoend", 3 maal een „even voldoend", 35 maal een „voldoend" of „meer dan voldoend" cijfer.

In de eerste rubriek werd 3 maal het praedicaat „goed" en 1 maal „zeer goed" behaald en in de tweede rubriek 2 maal dat van „goed".

Ook deze Commissie plaatste zich op het standpunt van hare voorgangsters in 1904 en 1905, dat van de candidaten voor de akte lager onderwijs eene bedrevenheid mag gevorderd worden, gelijkstaande met die van goed geoefende leerlingen (jongens en meisjes) van de 3de klasse eener hoogere burgerschool, met dien verstande evenwel, dat in het bijzonder moet gelet worden op eene correcte uitvoering der oefeningen, en, waar de aard der oefeningen dit toelaat, op eenen geleidelijken overgang der deelen.

Dat ook deze Commissie zich op dit standpunt plaatste, vindt o. m. zijn grond in de omstandigheid, dat de bevoegdheid dezer candidaten zich kan uitstrekken tot scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs. Van de candidaten voor de akte middelbaar onderwijs werd geëischt, minstens eene bedrevenheid als van goed geoefende leerlingen van de hoogste klasse eener hoogere burgerschool of van een gymnasium, met inachtneming van dezelfde voorwaarde ten opzichte van de uitvoering der opgegeven oefeningen, als genoemd voor de candidaten der akte lager onderwijs.

Alinea's III en V (IV Theorie).

Het onderzoek naar de kennis, bedoeld in alinea's 3 en 5, leverde minder gunstige resultaten op.

Voor de akte lager onderwijs (alinea 3) werd in 42 gevallen 4 maal een „onvoldoend", 15 maal een „even voldoend" en 23 maal een „voldoend" of „meer dan voldoend" cijfer toegekend.

Voor de akte middelbaar onderwijs (40 gevallen):

alinea 3: 14 maal een „onvoldoend", 14 maal een „even voldoend" en 12 maal een „voldoend" of „meer dan voldoend" cijfer, en

alinea 5: 13 maal een „onvoldoend", 19 maal een „even voldoend" en 8 maal een „voldoend" of „meer dan voldoend" cijfer.

In de laatste rubriek kon slechts 2 maal het praedicaat „goed" worden behaald.

Voor de candidaten der akte lager onderwijs bepaalden de tekortkomingen zich in hoofdzaak tot een minder juist inzicht in het methodisch gymnastiekonderwijs. Vele candidaten toonden nog geen duidelijk begrip te hebben van klassikaal te geven onderwijs aan de verschillende toestellen en dit kwam dan ook bij het „les geven" vrijwel uit.

Ook bekendheid met de voorzorgen, bij het geven van gymnastiekonderwijs in acht te nemen, liet bij een deel der candidaten te wenschen over, en ook die tekortkoming bleek dan bij het „les geven" in ruime mate. Voorts ontbrak het velen candidaten aan de kennis van verschillende spelen voor jongens en meisjes, en in verband daarmede was het niet mogelijk, in de practijk in de spelen eenige variatie te brengen. De meeste van de genoemde tekortkomingen der candidaten

voor het lager onderwijs moeten ook geconstateerd worden bij die voor de akte middelbaar onderwijs. Bovendien toonden velen dezer een totaal gemis aan inzicht in het doel en wezen der schoolgymnastiek en de groote beteekenis, die deze voor de jeugd heeft, zoowel uit een hygiënisch als uit een paedagogisch en practisch oogpunt. Bepaalde het onderzoek zich tot het opsommen van geschikte leerstof voor de verschillende leerjaren of kringen, dan bleken zulke candidaten vrij goed onderlegd, maar werd gevraagd naar het „waarom" eener geleidelijke en juiste opklimming in de leerstof, dan liet het geen twijfel, dat veel was gememoriseerd, maar dat men zich hoegenaamd geen rekenschap daarvan kon geven. Dat onze schoolgymnastiek naar een bepaald stelsel wordt onderwezen, was velen candidaten onbekend. Met nadruk mag hier vermeld, dat ook dikwijls de kennis van geschikte spelen (zoowel openlucht- als zaalspelen) voor leerlingen der middelbare school (jongens en meisjes) te wenschen overliet en men zich te weinig rekenschap had gegeven, dat het spel een integreerend deel van onze schoolgymnastiek behoort te zijn.

Alinea IV (V. Les geven).

Lager onderwijs:

	Aantal gevallen.	Onvoldoend.	Even voldoend.	Voldoend en ruim voldoend.
1905	44	30 %	bijna 30 %	41 %
1906	42	14 %	„ 43 %	43 %

Uit deze vergelijking kan blijken, dat de resultaten van dit onderzoek gunstiger zijn dan in 1905 verkregen.

Toch meent de Commissie, dat dit deel van het examen nog meerdere verzorging eischt. Nog te veel candidaten toonden, zooals in de theorie reeds bleek, weinig begrip van klassikaal te geven gymnastiekonderwijs te hebben. Vooral was het opstellen der leerlingen voor de verschillende toestellen eene moeilijkheid, evenals het kiezen van de juiste plaats voor de(n) onderwijzer(es) wanneer van 2, 3 of meer toestellen van dezelfde soort werd gebruik gemaakt.

Middelbaar onderwijs:

	Aantal gevallen.	Onvoldoend.	Even voldoend.	Voldoend en ruim voldoend.
1905.				
Lagere school	39	bijna 44 %	ruim 20 %	bijna 36 %
Middelb. „	37	„ 43 %	„ 19 %	„ 41 %
1906.				
Lagere school	40	„ 33 %	„ 37 %	30 %
Middelb. „	40	ruim 52 %	„ 27 %	20 %

Kan uit deze vergelijking blijken, dat de bedrevenheid in het leiden van gymnastische oefeningen voor leerlingen der lagere school bij de candidaten voor de akte middelbaar onderwijs over het algemeen iets gunstiger kon beoordeeld worden dan in 1905, toch moest die bedrevenheid, waar het gold de leerlingen der middelbare school, minder gunstig worden beoordeeld.

In 40 gevallen kon slechts 8 keer een „voldoend" of „ruim voldoend" cijfer worden toegekend. Daarenboven was dit cijfer in 21 gevallen „onvoldoend" en in 11 gevallen „even voldoend".

Bleek bij het „les geven" in oefeningen zonder toestellen dikwijls gebrek aan geschikte leerstof, gemis aan doelmatige opstelling der leerlingen, groote tekortkomingen kwamen mede voor bij het toestelonderwijs. Nu eens werden de te nemen voorzorgsmaatregelen geheel veronachtzaamd, dan weer bleek de onmogelijkheid om de opgegeven leerstof te „onderwijzen". Van „onderwijs geven" in den strengen zin van het woord was slechts heel zelden sprake. Ondoelmatige opstelling der leerlingen bij de toestellen, waardoor òf de leerlingen de uitgevoerde oefening slechts ten deele konden zien, òf dikwijls gevaar te duchten viel, gemis aan opgewekten leertoon bij het „les geven", waren mede tekortkomingen, die vaak moesten geconstateerd worden.

De Commissie ontveinst zich niet, dat de eisch aan jongelieden gesteld, om aan hun onbekende klassen eene goede les te geven, geen gemakkelijke is, maar in het belang der zaak moet zij er toch op wijzen, dat de candidaten wèl zullen doen, om zich alle gelegenheden tot practische oefening ten nutte te maken. Zij meent, evenals hare voorgangsters, vele der tekortkomingen, als bovenbedoeld, te moeten toeschrijven aan het gemis van voldoende gelegenheden, vooral voor de candidaten middelbaar onderwijs, om zich in het „onderwijs geven" naar behooren te oefenen. Het mag dan ook eene groote schade voor de practische vorming dezer candidaten geacht worden, dat nog in zoovele gemeenten van ons land het verbod gehandhaafd blijft, om de lessen aan eene lagere of middelbare school bij te wonen.

Ten einde den candidaten eenigen steun te geven bij de voorbereiding voor dit onderdeel van het examen, wordt als bijlage bij dit verslag gevoegd een beknopt overzicht der opgaven, den candidaten voor het „les geven" ter practische uitvoering voorgelegd.

Alinea VI (Schermen, enz.).

De wenk, door de Commissie in 1905 aan de candidaten gegeven, om dit onderdeel niet langer zoo schromelijk te verwaarloozen, heeft weinig resultaat gehad.

Van 24 gevallen kon dan ook 7 keer een „voldoend" of „ruim voldoend", 8 keer een „even voldoend" en moest 9 keer een bepaald „onvoldoend" cijfer worden toegekend.

Aan het einde van haar verslag meent de Commissie Uwe Excellentie er op te moeten wijzen, dat het steeds moeilijker wordt, nu het aantal scholen voor uitgebreid lager onderwijs, waar aan oudere leerlingen onderwijs gegeven wordt, toenemende is, om de eischen te bepalen die voor de akte lager onderwijs, welke feitelijk ook voor de scholen voor uitgebreid lager onderwijs bevoegdheid geeft, moeten worden gesteld. Bij eene mogelijke herziening der programma's zal het wenschelijk zijn rekening te houden met die scholen, welke, staande op den bodem van het lager onderwijs, toch feitelijk in vele vakken, waaronder ook de gymnastiek, middelbaar onderwijs geven.

Onder dankbetuiging voor het in haar gestelde vertrouwen legt de Commissie hare taak neder.

's Gravenhage,
Amsterdam, 19 October 1906.

Namens de Commissie voornoemd:

K. ten Bruggencate,
Voorzitter.

J. H. Luiting,
Secretaris.

BIJLAGE AA.

UITKOMSTEN van het onderzoek naar de kennis van het lezen en schrijven der ingelijfden bij de land- en zeemilitie in 1906.

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
DISTRICT BREDA.						
Arrond. Bergen op Zoom.						
Bergen op Zoom	50	1	—	—	2	—
Halsteren	9	—	1	—	1	—
Huybergen	3	—	—	—	—	—
Ossendrecht	2	—	—	—	—	—
Putte	12	—	—	—	—	—
Steenbergen c. a.	3	—	—	—	1	—
Nieuw-Vossemeer	21	—	—	—	1	—
Woensdrecht	11	—	—	—	—	—
Wouw	16	—	—	—	—	—
Totaal	127	1	1	—	5	—
Arrond. Breda.						
Breda	91	2	—	—	2	—
Chaam	4	1	—	—	—	—
Dongen	11	—	—	—	—	—
Ginneken c. a.	22	—	—	—	—	—
Oosterhout	33	—	—	—	1	—
Princenhage	26	—	—	—	—	—
Rijsbergen	2	—	—	—	1	—
Teteringen	12	—	—	—	—	—
Zundert	12	—	—	—	1	—
Totaal	213	3	—	—	5	—
Arrond. Roosendaal.						
Etten c. a.	16	—	—	—	1	—
Oud- en Nieuw-Gastel	7	—	—	—	1	—
Hoeven c. a.	21	—	—	—	1	—
Oudenbosch	12	—	—	—	—	—
Roosendaal c. a.	42	—	—	—	—	—
Rucphen c. a.	15	—	—	—	1	—
Standdaarbuiten	5	—	—	—	—	—
Totaal	118	—	—	—	4	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Zevenbergen.						
Dinteloord c. a.	9	—	—	—	—	—
Fijnaart c. a.	8	—	—	—	1	—
Klundert	10	—	—	—	2	—
Made c. a.	9	2	—	—	1	—
Terheyden	16	—	—	—	1	—
Willemstad	9	—	—	—	—	—
Zevenbergen	19	—	—	—	2	—
Zwaluwe (Hooge- en Lage-).	19	—	—	—	—	—
Totaal	99	2	—	—	7	—
DISTRICT EINDHOVEN.						
Arrond. Eindhoven.						
Aalst	3	—	—	—	—	—
Bergeyk	6	—	—	—	—	—
Borkel c. a.	—	—	—	—	—	—
Budel	6	—	1	—	—	—
Dommelen	3	—	—	—	—	—
Duizel c. a.	2	—	—	—	—	—
Eersel	6	—	—	—	—	—
Eindhoven	22	—	—	—	—	—
Gestel c. a.	10	—	—	—	1	—
Leende	1	—	—	—	—	—
Luyksgestel	3	—	—	—	—	—
Maarheeze	1	—	—	—	—	—
Oerle	—	—	—	—	—	—
Riethoven	1	—	—	—	—	—
Soerendonk c. a.	6	—	—	—	—	—
Stratum	11	—	—	—	1	—
Strijp	5	—	—	—	—	—
Tongelre	2	—	—	—	—	—
Valkenswaard	8	—	—	—	—	—
Veldhoven c. a.	5	—	—	—	—	—
Waalre	2	—	—	—	—	—
Westerhoven	2	—	—	—	—	—
Woensel	21	—	—	—	—	—
Zeelst	5	—	—	—	—	—
Zesgehuchten	5	—	—	—	—	—
Totaal	136	—	1	—	2	—
Arrond. Helmond.						
Aarle-Rixtel	4	—	—	—	—	—
Asten	13	—	—	—	—	—
Bakel c. a.	4	—	—	—	—	—
Deurne c. a.	22	—	—	—	—	—
Geldrop	9	—	—	—	1	—
Heeze	3	—	—	—	—	—
Helmond	27	—	—	—	1	—
Lierop	4	—	—	—	—	—
Lieshout	2	—	—	—	—	—
Mierlo	6	—	—	—	—	—
Nunen c. a.	11	—	—	—	—	—
Someren	12	—	—	—	—	—
Stiphout	2	—	—	—	—	—
Vlierden	—	—	—	—	—	—
Totaal	119	—	—	—	2	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Veghel.						
Beek c. a.	7	—	—	—	—	—
Boekel	7	—	—	—	—	—
Dinther	4	—	—	—	—	—
Erp	7	—	—	—	—	—
Gemert	13	—	—	—	1	—
Heeswijk	4	—	—	—	—	—
Nistelrode	4	—	—	—	—	—
St. Oedenrode	16	—	—	—	—	—
Schijndel	24	—	—	—	—	—
Son c. a.	3	—	—	—	—	—
Uden	19	—	—	—	1	—
Veghel	20	1	—	—	—	—
Totaal	128	1	—	—	2	—
DISTRICT 'S HERTOGENBOSCH.						
Arrond. Boxmeer.						
Beers	1	—	—	—	—	—
Beugen c. a.	2	—	—	—	—	—
Boxmeer	6	—	—	—	—	—
Cuyk c. a.	9	—	1	—	—	—
Escharen	2	—	—	—	—	—
Gassel	2	—	—	—	—	—
Grave	11	1	—	—	—	—
Haps	1	—	—	—	—	—
Linden	2	—	—	—	—	—
Maashees c. a.	5	—	—	—	—	—
Mill c. a.	13	—	—	—	—	—
Oeffelt	6	—	—	—	—	—
Oploo c. a.	6	—	—	—	—	—
Sambeek	7	—	—	—	—	—
Velp	—	—	—	—	—	—
Vierlingsbeek	3	—	—	—	—	—
Wanroy	1	—	—	—	—	—
Zeeland	4	—	—	—	—	—
Totaal	81	1	1	—	—	—
Arrond. 's Hertogenbosch.						
Berlicum	8	—	—	—	1	—
Bokhoven	—	—	—	—	—	—
Cromvoirt	2	—	—	—	—	—
Dungen (den)	3	—	—	—	—	—
Engelen	1	—	—	—	—	—
Esch	2	—	—	—	—	—
Haaren	6	—	—	—	—	—
Helvoirt	6	—	—	—	—	—
's Hertogenbosch	102	2	—	—	5	—
St. Michielsgestel	8	—	—	—	—	—
Rosmalen	7	—	—	—	—	—
Vught	18	—	—	—	—	—
Totaal	163	2	—	—	6	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Oss.						
Alem c. a.	2	—	—	—	—	—
Berghem	10	—	—	—	—	—
Deursen c. a.	—	—	—	—	—	—
Dieden c. a.	—	—	—	—	—	—
Empel c. a.	2	—	—	—	—	—
Geffen	2	—	—	—	—	—
Heesch	4	—	1	—	—	—
Herpen	5	—	—	—	—	—
Huisseling c. a.	—	—	—	—	—	—
Lith	4	1	—	—	—	—
Lithoijen	—	—	1	—	—	—
Megen c. a.	7	—	—	—	—	—
Nuland	6	—	—	—	—	—
Oijen c. a.	1	1	—	—	—	—
Oss	25	—	—	—	—	—
Ravenstein	3	—	—	—	—	—
Reek	2	—	—	—	—	—
Schayk	2	—	—	—	—	—
Totaal	75	2	2	—	—	—
District Tilburg.						
Arrond. Heusden.						
Almkerk	13	—	—	—	—	—
Andel	6	—	—	—	—	—
Drongelen c. a.	1	—	—	—	—	—
Dussen c. a.	12	1	—	—	—	—
Giessen	—	—	—	—	—	—
Hedikhuizen	6	2	—	—	—	—
Heesbeen c. a.	3	—	—	—	—	—
Herpt	1	—	—	—	—	—
Heusden	11	—	—	—	—	—
Meeuwen c. a.	3	—	—	—	—	—
Oudheusden	2	—	—	—	—	—
Rijswijk	2	—	—	—	—	—
Veen	3	—	—	2	—	—
de Werken c. a.	8	1	—	1	—	—
Werkendam	8	1	—	—	—	—
Woudrichem	9	1	—	1	—	—
Wijk c. a.	9	—	—	—	—	—
Totaal	97	6	—	4	—	—
Arrond. Oirschot.						
Best	8	—	—	—	—	—
Bladel c. a.	5	—	—	—	—	—
Boxtel	25	—	—	—	1	—
Diessen	3	—	—	—	—	—
Hoogeloon c. a.	7	—	—	—	—	—
Liempde	3	—	—	—	—	—
Moergestel	3	—	—	—	—	—
Oirschot	11	—	—	—	—	—
Oost-, West- en Middelbeers.	5	—	—	—	—	—
Reusel	2	—	—	—	—	—
Vessem c. a.	2	—	—	—	—	—
Totaal	74	—	—	—	1	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Tilburg.						
Alphen	4	—	—	—	—	—
Baarle-Nassau	7	—	—	—	—	—
Berkel	3	—	—	—	—	—
Gilze c. a.	15	—	—	—	—	—
Goirle	8	—	—	—	—	—
Hilvarenbeek	9	—	—	—	—	—
Hooge- en Lage-Mierde	6	—	—	—	—	—
Oisterwijk	9	—	—	—	—	—
Tilburg	126	1	2	—	2	—
Totaal	187	1	2	—	2	—
Arrond. Waalwijk.						
Baardwijk	6	—	—	—	—	—
Besoijen	3	—	—	—	—	—
Capelle	11	—	—	—	—	—
Drunen	11	—	—	—	1	—
Geertruidenberg	2	—	—	—	—	—
's Gravenmoer	3	1	—	—	1	—
Loon op Zand	25	—	—	—	5	—
Nieuwkuyk	3	—	—	—	—	—
Raamsdonk	15	3	—	—	1	—
Sprang	3	—	—	—	1	—
Udenhout	4	—	—	—	—	—
Vlijmen	14	—	—	—	—	—
Vrijhoeve-Capelle	—	—	—	—	—	—
Waalwijk	15	—	—	—	—	—
Waspik	10	—	—	—	—	—
Totaal	125	4	—	—	9	—
DISTRICT ARNHEM.						
Arrond. Apeldoorn.						
Apeldoorn	101	—	—	—	—	—
Epe	29	—	—	—	2	—
Heerde	24	—	—	—	—	—
Totaal	154	—	—	—	2	—
Arrond. Arnhem.						
Arnhem	199	4	—	—	3	—
Arrond. Harderwijk.						
Doornspijk	13	—	—	—	1	—
Elburg	12	—	—	—	—	—
Ermelo	19	—	—	—	1	—
Harderwijk	28	2	—	—	1	—
Hattem	10	—	—	—	1	—
Nijkerk	34	—	—	—	1	—
Oldebroek	16	—	1	—	1	—
Putten	16	—	—	—	—	—
Totaal	148	2	1	—	6	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Rheden.						
Brummen	22	—	—	—	—	—
Rheden	60	—	—	—	1	—
Rozendaal	1	—	—	—	—	—
Voorst	43	—	—	—	—	—
Totaal	126	—	—	—	1	—
Arrond. Wageningen.						
Barneveld	38	—	—	—	—	—
Doorwerth	2	—	—	—	—	—
Ede	66	—	—	—	1	—
Hoevelaken	5	—	—	—	—	—
Renkum	26	—	—	—	—	—
Scherpenzeel	2	—	—	—	—	—
Wageningen	45	2	—	—	2	—
Totaal	184	2	—	—	3	—
DISTRICT TIEL.						
Arrond. Elst.						
Bemmel	22	—	—	—	—	—
Dodewaard	5	—	—	—	2	—
Elst	21	—	—	—	1	—
Gent	14	—	—	—	—	—
Hemmen	2	—	—	—	—	—
Heteren	11	—	—	—	—	—
Huissen	17	—	—	—	—	—
Kesteren	12	1	—	—	1	—
Valburg	17	—	—	—	1	—
Totaal	121	1	—	—	5	—
Arrond. Geldermalsen.						
Ammerzoden	5	—	—	—	—	—
Beesd	15	—	—	—	—	—
Brakel	3	1	1	—	—	—
Buurmalsen	8	—	—	—	1	—
Culemborg	24	—	—	—	2	—
Deil	8	—	—	—	—	—
Gameren	5	—	—	—	—	—
Geldermalsen	14	—	—	—	1	—
Haaften	7	1	1	—	—	—
Hedel	4	—	—	—	—	—
Herwijnen	6	—	—	—	—	—
Kerkwijk	2	—	—	—	—	—
Nederhemert	6	—	1	—	—	—
Poederoijen	5	—	—	—	—	—
Vuren	6	—	—	—	—	—
Zuilichem	3	—	—	—	—	—
Totaal	121	2	3	—	4	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Nijmegen.						
Balgoy	1	—	—	—	1	—
Groesbeek	20	—	—	—	1	—
Heumen	7	—	—	—	—	—
Millingen	8	1	—	—	—	—
Nijmegen	152	1	—	—	—	—
Overasselt	5	—	—	—	—	—
Ubbergen	14	1	—	—	1	—
Wijchen	21	—	—	—	—	—
Totaal	228	3	—	—	3	—
Arrond. Tiel.						
Beusichem	8	—	—	—	1	—
Buren	6	—	—	—	1	—
Echteld	9	—	—	—	—	—
Est c. a.	1	—	—	—	—	—
Lienden	22	—	—	—	2	—
Maurik	12	—	1	—	2	—
Ophemert	3	—	—	—	—	—
Tiel	34	—	1	—	1	—
Varik	2	—	—	—	—	—
Waardenburg	1	—	—	—	—	—
Wadenoijen	2	—	—	—	—	—
IJzendoorn	3	—	—	—	—	—
Zoelen	7	—	—	—	2	—
Totaal	110	—	2	—	9	—
Arrond. Zalt-Bommel.						
Appeltern	8	—	—	—	—	—
Batenburg	2	—	—	—	—	—
Bergharen	4	—	—	—	—	—
Beuningen	10	—	—	—	1	—
Dreumel	6	—	—	—	—	—
Driel	15	—	—	—	—	—
Druten	13	—	—	—	1	—
Ewijk	4	—	—	—	—	—
Heerewaarden	2	—	—	—	—	—
Horssen	3	1	—	—	—	—
Hurwenen	2	—	—	—	—	—
Rossum	3	—	—	—	—	—
Wamel	15	—	—	—	—	—
Zalt-Bommel	16	1	—	—	—	—
Totaal	103	2	—	—	2	—
DISTRICT ZUTPHEN.						
Arrond. Doesburg.						
Angerlo	5	—	—	—	—	—
Bergh	22	—	—	—	2	—
Didam	14	—	—	—	—	—
Doesburg	13	—	—	—	1	—
Duiven	12	—	—	—	—	—
Herwen c. a.	12	—	—	—	—	—
Pannerden	3	—	—	—	—	—
Wehl	12	—	—	—	—	—
Westervoort	5	—	—	—	—	—
Zevenaar	18	—	—	—	1	—
Totaal	116	—	—	—	4	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Doetinchem.						
Dinxperlo	9	—	—	—	—	—
Doetinchem (Ambt)	15	—	—	—	—	—
Doetinchem (Stad)	16	—	—	—	1	—
Gendringen	27	—	—	—	—	—
Hummelo	12	—	—	—	1	—
Wisch	14	—	—	—	—	—
Zelhem	20	—	—	—	—	—
Totaal	113	—	—	—	2	—
Arrond. Groenlo.						
Aalten	38	—	—	—	—	—
Borculo	16	—	—	—	—	—
Eibergen	18	—	—	—	—	—
Groenlo	14	—	—	—	—	—
Lichtenvoorde	17	—	—	—	2	—
Neede	17	—	—	—	—	—
Winterswijk	35	—	—	—	—	—
Totaal	155	—	—	—	2	—
Arrond. Zutphen.						
Gorssel	14	—	—	—	—	—
Hengelo	12	—	—	—	—	—
Laren	13	1	—	—	—	—
Lochem	12	1	—	—	—	—
Ruurlo	14	—	—	—	—	—
Steenderen	11	—	—	—	—	—
Vorden	13	—	—	—	—	—
Warnsveld	6	—	—	—	—	—
Zutphen	76	1	—	—	—	—
Totaal	171	3	—	—	—	—
DISTRICT DORDRECHT.						
Arrond. Brielle.						
Abbenbroek	2	—	—	—	—	—
Brielle	14	2	—	—	—	—
Geervliet	2	—	—	—	—	—
Heenvliet	4	—	—	—	—	—
Hekelingen	6	—	—	—	—	—
Hellevoetsluis	12	2	—	—	—	—
Helvoet (Nieuw-)	7	—	—	—	—	—
Nieuwenhoorn	7	1	—	—	—	—
Oostvoorne	8	—	—	—	—	—
Oudenhoorn	2	—	—	—	—	—
Rockanje	7	—	—	—	1	—
Spijkenisse	9	1	—	—	—	—
Vierpolders	1	—	—	—	—	—
Zuidland	7	—	—	—	—	—
Zwartewaal	3	—	—	—	—	—
Totaal	91	6	—	—	1	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Dordrecht.						
Dordrecht.	144	3	—	—	2	—
Dubbeldam	17	—	—	—	—	—
Papendrecht	6	3	—	—	1	—
Sliedrecht	39	5	—	—	—	—
Zwijndrecht	22	—	—	—	—	—
Totaal	228	11	—	—	3	—
Arrond. Gorinchem.						
Arkel	7	—	—	—	—	—
Asperen	4	—	—	—	—	—
Bleskensgraaf	1	—	—	—	—	—
Giessendam	13	1	—	—	—	—
Giesen-Nieuwkerk	1	—	—	—	—	—
Gorinchem	44	2	—	—	—	—
Hardinxveld	18	1	—	—	—	—
Heukelum	5	—	—	—	1	—
Hoogblokland	2	—	—	—	—	—
Hoornaar	1	—	—	—	1	—
Kedichem	4	—	—	—	—	—
Leerbroek	3	—	—	—	—	—
Leerdam	25	—	—	—	1	—
Meerkerk	5	1	—	—	—	—
Molenaarsgraaf	2	—	—	—	—	—
Nieuwland	2	—	—	—	—	—
Noordeloos	2	—	—	—	—	—
Peursum	—	—	—	—	—	—
Schelluinen	1	—	—	—	—	—
Schoonrewoerd	3	—	—	—	1	—
Wijngaarden	—	—	—	—	—	—
Totaal	143	5	—	—	4	—
Arrond. Middelharnis.						
Bommel (den)	6	1	—	—	—	—
Dirksland	6	—	—	—	—	—
Goedereede	3	1	—	—	—	—
Herkingen	3	—	—	—	—	—
Melissant	10	—	—	—	—	—
Middelharnis	18	2	—	—	—	—
Ooltensplaat	7	—	—	—	—	—
Ouddorp	8	3	—	—	—	—
Sommelsdijk	13	—	—	—	—	—
Stad aan 't Haringvliet	4	—	—	—	—	—
Stellendam	6	—	—	—	—	—
Tonge Nieuwe)	4	—	—	—	—	—
Tonge (Oude)	9	1	—	—	—	—
Totaal	97	8	—	—	—	—
Arrond. Oud-Beijerland.						
Beijerland (Nieuw-)	5	—	—	—	—	—
Beijerland (Oud-)	19	—	—	—	—	—
Beijerland (Zuid-)	7	—	—	—	—	—
Goudswaard	4	—	—	—	—	—
's Gravendeel	17	—	—	—	—	—
Heinenoord	8	—	—	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Klaaswaal	8	—	—	—	—	—
Maasdam	7	—	—	—	—	—
Mijnsheerenland	6	—	—	—	—	—
Numansdorp	15	—	—	—	—	—
Piershil	7	—	—	—	—	—
Puttershoek	4	—	—	—	—	—
Strijen	12	—	—	—	1	—
Westmaas	6	—	—	—	—	—
Totaal	125	—	—	—	1	—
District Gouda.						
Arondiss. Alkemade.						
Aar (Ter)	13	—	—	—	—	—
Alkemade	17	—	—	—	—	—
Hillegom	28	—	—	—	—	—
Leimuiden	7	—	—	—	—	—
Lisse	15	—	—	—	—	—
Nieuwveen	4	—	—	—	—	—
Noordwijk	17	3	—	—	—	—
Noordwijkerhout	8	—	—	—	—	—
Rijnsaterwoude	3	—	—	—	—	—
Sassenheim	5	—	—	—	—	—
Voorhout	5	—	—	—	—	—
Warmond	5	—	—	—	—	—
Woubrugge	6	—	—	—	—	—
Zevenhoven	3	—	—	—	—	—
Totaal	136	3	—	—	—	—
Arrond. Gouda.						
Gouda	71	3	1	—	—	—
Gouderak	8	1	—	—	1	—
Haastrecht	9	—	—	—	—	—
Hekendorp	2	—	—	—	—	—
Lange Ruige Weide	—	—	—	—	—	—
Moerkapelle	—	—	—	—	—	—
Moordrecht	10	—	1	—	—	—
Oudewater	15	—	—	—	—	—
Papekop	2	—	—	—	—	—
Reeuwijk	12	—	—	—	1	—
Stolwijk	8	—	—	—	—	—
Vlist	—	—	—	—	—	—
Waddinxveen	16	—	—	—	—	—
Zegwaard	7	—	—	—	—	—
Zevenhuizen	9	—	1	—	1	—
Zoetermeer	6	—	—	—	—	—
Totaal	175	4	3	—	3	—
Arrond. Schoonhoven.						
Alblas (Oud-)	4	—	—	—	—	—
Alblasserdam	19	1	—	—	—	—
Ameide	6	—	—	—	—	—
Ammers (Groot-)	9	—	—	—	—	—
Ammerstol	6	—	—	—	—	—
Bergambacht	13	1	—	—	—	—
Berkenwoude	4	—	—	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Brandwijk	2	—	—	—	—	—
Everdingen	5	—	—	—	—	—
Goudriaan	1	—	—	—	—	—
Hagestein	2	—	—	—	—	—
Hei- en Boeicop	2	—	—	—	—	—
Langerak	5	—	—	—	—	—
Lekkerkerk	12	1	—	—	—	—
Lekkerkerk (Nieuw-)	14	—	—	—	—	—
Lexmond	7	—	1	—	—	—
Nieuwpoort	—	—	—	—	—	—
Ottoland	2	—	—	—	—	—
Schoonhoven	16	1	—	—	—	—
Streefkerk	11	—	—	—	—	—
Tienhoven	—	—	—	—	—	—
Vianen	17	—	—	—	—	—
Totaal	157	4	1	—	—	—
Arrond. Woerden.						
Aarlanderveen	12	—	—	—	—	—
Alphen	20	2	—	—	1	—
Barwoutswaarder	1	—	—	—	—	—
Benthuizen	3	—	—	—	—	—
Bodegraven	13	—	—	—	—	—
Boskoop	15	—	—	—	1	—
Hazerswoude	16	—	—	—	—	—
Koudekerk	5	—	—	—	1	—
Nieuwkoop	11	—	—	—	—	—
Oudshoorn	9	—	—	—	—	—
Rietveld	—	—	—	—	—	—
Waarder	1	—	—	—	—	—
Woerden	21	—	—	—	—	—
Zwammerdam	10	—	—	—	—	—
Totaal	137	2	—	—	3	—
DISTRICT 'S GRAVENHAGE.						
Arrond. Delft.						
Delft	128	—	—	—	1	—
Hof van Delft	10	—	—	—	—	—
Nootdorp	4	—	—	—	—	—
Pijnacker	4	—	—	—	—	—
Rijswijk	9	—	—	—	—	—
Schipluiden	4	—	—	—	—	—
Stompwijk	13	—	—	—	—	—
Veur	3	—	—	—	—	—
Voorburg	26	—	—	—	—	—
Voorschoten	17	—	—	—	—	—
Vrijenban	7	—	—	—	—	—
Totaal	225	—	—	—	1	—
Arrond. 's Gravenhage I, II en III.						
's Gravenhage	701	22	1	—	10	—
Wassenaar	13	—	—	—	—	—
Totaal	714	22	1	—	10	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Leiden.						
Katwijk	22	8	—	—	2	—
Leiden	189	1	—	—	2	—
Leiderdorp	8	—	—	—	—	—
Oegstgeest	8	—	—	—	—	—
Rijnsburg	11	—	—	—	—	—
Valkenburg	3	—	—	—	—	—
Zoeterwoude	7	2	—	—	—	—
Totaal	248	11	—	—	4	—
Arrond. Maassluis.						
's Gravenzande	26	—	—	—	—	—
Lier (de)	4	—	—	—	—	—
Loosduinen	17	1	—	—	—	—
Maasland	10	—	—	—	—	—
Maassluis	32	4	—	—	—	—
Monster	13	1	—	—	—	—
Naaldwijk	17	—	—	—	—	—
Rozenburg	6	—	—	—	—	—
Wateringen	8	—	—	—	—	—
Totaal	133	6	—	—	—	—
DISTRICT ROTTERDAM.						
Arrond. Hillegersberg.						
Bergschenhoek	3	—	—	—	—	—
Berkel	6	—	—	—	—	—
Bleiswijk	9	—	—	—	—	—
Capelle a/d. IJssel	16	—	—	—	—	—
Heerjansdam	5	1	—	—	—	—
Hendrik Ido-Ambacht	10	—	—	—	—	—
Hillegersberg	13	—	—	—	—	—
Krimpen a/d. Lek	6	—	—	—	—	—
Krimpen a/d. IJssel	13	1	—	—	—	—
Nieuwerkerk a/d. IJssel	6	—	—	—	—	—
Ouderkerk a/d. IJssel	13	1	—	—	—	—
Ridderkerk	29	—	—	—	—	—
Schiebroek	—	—	—	—	—	—
IJsselmonde	9	—	—	—	—	—
Totaal	138	3	—	—	—	—
Arrond. Rotterdam I t/m. IV.						
Rotterdam	1169	38	—	—	13	—
Arrond. Schiedam.						
Barendregt	11	—	—	—	—	—
Hoogvliet	4	—	—	—	—	—
Kethel	4	—	—	—	—	—
Overschie	18	1	—	—	—	—
Pernis	6	3	—	—	—	—
Poortugaal	3	—	—	—	—	—
Rhoon	7	—	—	—	—	—
Schiedam	110	2	—	—	—	—
Vlaardingen	54	10	—	—	—	—
Vlaardinger-Ambacht	2	—	—	—	—	—
Totaal	219	16	—	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
District Alkmaar.						
Arrond. Alkmaar.						
Alkmaar	72	—	—	—	—	—
Bergen	1	—	—	—	—	—
Broek op Langendijk	4	1	—	—	—	—
Heerhugowaard	34	—	—	—	—	—
Heilo	9	—	—	—	—	—
Koedijk	3	—	—	—	—	—
Niedorp (Nieuwe)	10	—	—	—	—	—
Niedorp (Oude)	4	—	—	—	—	—
Oterleek	3	—	—	—	—	—
Oudkarspel	3	—	—	—	—	—
Oudorp	2	—	—	—	—	—
St. Pancras	2	—	—	—	—	—
Scharwoude (Noord-)	4	—	—	—	—	—
Scharwoude (Zuid-)	2	—	—	—	—	—
Schermer (Zuid- en Noord-).	4	—	—	—	—	—
Schoorl	4	—	—	—	—	—
Warmenhuizen	8	—	—	—	—	—
Winkel	3	—	—	—	—	—
Totaal	172	1	—	—	—	—
Arrond. den Helder.						
Anna Paulowna	12	—	—	—	—	—
Barsingerhorn	9	1	—	—	—	—
Callantsoog	3	—	1	—	—	—
Harenkarspel	8	—	—	—	1	—
Helder (den)	42	11	—	—	—	—
St. Maarten	—	—	—	—	—	—
Petten	1	1	—	—	—	—
Schagen	10	—	—	—	—	—
Wieringen	9	1	1	—	—	—
Wieringerwaard	2	—	—	—	—	—
Zijpe	15	—	—	—	—	—
Totaal	111	14	2	—	1	—
Arrond. Hoorn.						
Avenhorn	3	—	—	—	—	—
Beets	3	—	—	—	—	—
Berkhout	5	—	—	—	—	—
Blokker	4	—	—	—	—	—
Hensbroek	3	—	—	—	—	—
Hoorn	40	—	—	—	—	—
Nibbixwoud	2	—	—	—	—	—
Obdam	6	—	—	—	—	—
Oudendijk	5	—	—	—	—	—
Schellinkhout	2	—	—	—	—	—
Schermerhorn	2	—	—	—	—	—
Spanbroek	4	—	—	—	—	—
Ursum	4	—	—	—	—	—
Venhuizen	4	—	—	—	—	—
Wognum	6	—	—	—	—	—
Wijdenes	1	—	—	—	—	—
Zwaag	3	—	—	—	—	—
Totaal	97	—	—	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Medemblik.						
Abbekerk	3	—	—	—	—	—
Andijk	11	—	—	—	—	—
Bovenkarspel	7	—	—	—	—	—
Enkhuizen	24	1	—	—	—	—
Grootebroek	9	—	—	—	—	—
Hoogkarspel	3	—	—	—	—	—
Hoogwoud	10	—	—	—	—	—
Medemblik	14	—	—	—	—	—
Midwoud	4	—	—	—	—	—
Opmeer	1	—	—	—	—	—
Opperdoes	2	—	—	—	—	—
Sybekarspel	3	—	—	—	—	—
Twisk	5	—	—	—	—	—
Wervershoof	8	—	—	—	—	—
Westwoud	6	—	—	—	—	—
Totaal	110	1	—	—	—	—
Arrond. Texel.						
Terschelling	12	1	—	—	—	—
Texel	18	1	—	—	—	—
Urk	8	3	—	—	1	—
Vlieland	1	1	—	—	—	—
Totaal	39	6	—	—	1	—
District Amsterdam.						
Arrond. Amsterdam I t/m. VII.						
Amsterdam	1779	35	—	—	12	—
Arrond. Hilversum.						
Ankeveen	1	—	—	—	—	—
Blaricum	1	—	—	—	—	—
Bussum	15	—	—	—	—	—
Diemen	8	—	—	—	—	—
's Graveland	7	—	—	—	—	—
Hilversum	67	2	—	—	—	—
Huizen	23	1	—	—	3	—
Kortenhoef	—	—	—	—	—	—
Laren	9	—	—	—	—	—
Muiden	8	—	—	—	—	—
Naarden	12	—	—	—	—	—
Nederhorst den Berg	2	—	—	—	—	—
Watergraafsmeer	8	—	—	—	1	—
Weesp	18	—	—	—	—	—
Totaal	179	3	—	—	4	—
District Haarlem.						
Arrond. Beverwijk.						
Akersloot	4	—	—	—	—	—
Beverwijk	19	1	—	—	—	—
Castricum	4	1	—	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Egmond aan Zee	10	2	—	—	—	—
Egmond-binnen	5	—	—	—	—	—
Graft	10	—	—	—	—	—
Heemskerk	8	—	—	—	—	—
Krommenie	9	—	—	—	—	—
Limmen	4	—	—	—	—	—
Rijp (de)	6	—	—	—	—	—
Schoten	11	—	—	—	—	—
Spaarndam	4	—	—	—	—	—
Uitgeest	12	—	—	—	—	—
Velsen	35	—	1	—	1	—
Wormerveer	28	3	—	—	—	—
Wijk aan Zee en Duin	5	—	—	—	—	—
Totaal	174	7	1	—	1	—
Arrond. Haarlem.						
Bennebroek	4	—	1	—	—	—
Bloemendaal	14	—	—	—	—	—
Haarlem	234	1	—	—	—	—
Haarlemmerliede c. a.	14	—	—	—	—	—
Heemstede	16	—	—	—	—	—
Zandvoort	12	1	—	—	—	—
Totaal	294	2	1	—	—	—
Arrond. Haarlemmermeer.						
Aalsmeer	22	—	—	—	—	—
Amstel (Nieuwer-)	22	1	—	—	—	—
Amstel (Ouder-)	9	—	—	—	—	—
Haarlemmermeer	55	—	—	—	3	—
Sloten	32	2	—	—	—	—
Uithoorn	15	1	—	—	—	—
Weesperkarspel	3	—	—	—	—	—
Totaal	158	4	—	—	3	—
Arrond. Purmerend.						
Broek in Waterland	9	1	—	—	—	—
Buiksloot	5	—	—	—	—	—
Edam	21	3	—	—	—	—
Ilpendam	6	—	—	—	—	—
Katwoude	—	—	—	—	—	—
Kwadijk	1	—	—	—	—	—
Landsmeer	5	—	1	—	—	—
Marken	2	3	—	—	—	—
Middelie	6	—	—	—	—	—
Monnikendam	11	—	—	—	—	—
Nieuwendam	3	1	—	—	—	—
Purmerend	22	1	—	—	—	—
Ransdorp	6	—	—	—	—	—
Warder	1	—	—	—	—	—
Totaal	98	9	1	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Zaandam.						
Assendelft	12	—	—	—	—	—
Beemster	12	—	—	—	—	—
Jisp	2	—	—	—	—	—
Koog a/d. Zaan	17	1	—	—	—	—
Oosthuizen	3	—	—	—	—	—
Oostzaan	12	—	—	—	—	—
Westzaan	6	—	—	—	—	—
Wormer	7	1	—	—	—	—
Wijdewormer	1	—	—	—	—	—
Zaandam	68	2	—	—	—	—
Zaandijk	10	—	—	—	—	—
Totaal	150	4	—	—	—	—
DISTRICT GOES.						
Arrond. Goes.						
Baarland	1	—	—	—	—	—
Borsselen	5	—	—	—	—	—
Driewegen	3	—	—	—	—	—
Ellewoutsdijk	3	—	—	—	—	—
Goes	24	3	—	—	—	—
's Gravenpolder	4	—	—	—	—	—
's Heer Abtskerke	1	—	—	—	—	—
's Heer Arendskerke	9	—	—	—	1	—
's Heerenhoek	3	—	—	—	—	—
Heinkenszand	6	—	—	—	—	—
Hoedekenskerke	4	—	—	—	—	—
Kapelle	10	1	—	—	1	—
Kattendijke	5	1	—	—	—	—
Kloetinge	3	—	—	—	—	—
Nisse	2	—	—	—	—	—
Oudelande	2	—	—	—	—	—
Ovezande	5	—	—	—	—	—
Schore	4	—	—	—	—	—
Wemeldinge	10	—	1	—	—	—
Wolfaartsdijk	3	—	—	—	—	—
Yerseke	19	3	—	—	—	—
Totaal	126	8	1	—	2	—
Arrond. Tholen.						
St. Annaland	5	—	—	—	1	—
Colijnsplaat	7	1	—	—	—	—
Kats	1	—	—	—	—	—
Kortgene	4	—	—	—	—	—
Krabbendijke	6	—	—	—	—	—
Kruiningen	13	2	—	—	—	—
St. Maartensdijk	7	2	—	—	1	—
St. Philipsland	5	—	—	—	—	—
Poortvliet	7	—	—	—	—	—
Rilland-Bath	8	—	—	—	—	—
Scherpenisse	4	—	—	—	—	—
Stavenisse	5	1	—	—	—	—
Tholen	13	1	—	—	—	—
Vossemeer (Oud-)	7	—	—	—	—	—
Waarde	3	—	—	—	—	—
Wissekerke	14	—	—	—	—	—
Totaal	109	7	—	—	2	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Zierikzee.						
Brouwershaven	2	1	—	—	—	—
Bruinisse	10	1	—	—	—	—
Burgh	4	—	—	—	—	—
Dreischor	2	—	—	—	—	—
Duivendijke	2	—	—	—	—	—
Elkerzee	2	—	—	—	—	—
Ellemeet	2	—	—	—	—	—
Haamstede	3	—	—	—	—	—
Kerkwerve	4	—	—	—	—	—
Nieuwerkerk	5	—	—	—	—	—
Noordgouwe	2	—	—	—	—	—
Noordwelle	2	—	—	—	—	—
Oosterland	6	1	—	—	—	—
Ouwerkerk	—	—	—	—	—	—
Renesse	2	—	—	—	—	—
Serooskerke (S.)	1	—	—	—	—	—
Zierikzee	28	—	—	—	—	—
Zonnemaire	9	—	—	—	—	—
Totaal	86	3	—	—	—	—
District Middelburg.						
Arrond. Hulst.						
Boschkapelle	5	—	—	—	1	—
Clinge	10	—	—	—	2	—
Graauw c. a.	8	—	—	—	—	—
Hengstdijk	—	—	—	—	—	—
Hontenisse	18	—	—	—	—	—
Hulst	7	—	—	—	1	—
St. Janssteen	11	—	—	—	1	—
Koewacht	7	—	—	—	—	—
Ossenisse	1	—	—	—	—	—
Overslag	2	—	—	—	—	—
Sas van Gent	6	—	—	—	—	—
Stoppeldijk	6	—	—	—	—	—
Westdorpe	8	—	—	—	—	—
Zuiddorpe	3	—	—	—	—	—
Totaal	92	—	—	—	5	—
Arrond. Middelburg.						
Aagtekerke	—	—	—	—	—	—
Arnemuiden	6	—	—	—	—	—
Biggekerke	—	—	—	—	—	—
Domburg	3	1	—	—	—	—
Grijpskerke	2	—	—	—	—	—
Koudekerke	6	—	—	—	—	—
St. Laurens	1	—	—	—	—	—
Meliskerke	51	—	—	—	1	—
Middelburg	3	—	—	—	1	—
Nieuw- en St. Joosland	2	—	—	—	—	—
Oostkapelle	3	—	—	—	—	—
Ritthem	2	—	—	—	—	—
Serooskerke (W.)	5	—	—	—	—	—
Souburg (Oost- en West-)	10	—	—	—	—	—
Veere	7	—	—	—	—	—
Vrouwenpolder	1	—	—	—	—	—
Westkapelle	7	—	—	—	—	—
Zoutelande	2	—	—	—	—	—
Totaal	111	1	—	—	2	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Neuzen.						
Axel	12	—	—	—	—	—
Biervliet	9	—	—	—	—	—
Hoek	7	—	—	—	—	—
Hoofdplaat	6	—	—	—	—	—
Neuzen	26	2	—	—	—	—
Philippine	3	—	—	—	—	1
Waterlandkerkje	2	—	—	—	—	—
IJzendijke	7	—	—	—	1	—
Zaamslag	14	—	—	—	—	—
Totaal	86	2	—	—	1	1
Arrond. Vlissingen.						
Aardenburg	7	—	—	—	—	—
Breskens	8	2	—	—	1	—
Cadzand	3	—	—	—	—	—
Eede	5	—	—	—	—	—
Groede	14	—	—	—	—	—
St. Kruis	3	—	—	—	—	—
Nieuwvliet	—	—	—	—	—	—
Oostburg	11	—	—	—	—	—
Retranchement	1	—	—	—	—	—
Schoondijke	7	—	—	—	1	—
Sluis	9	—	—	—	—	—
Vlissingen	50	5	—	—	—	—
Zuidzande	4	—	—	—	—	—
Totaal	122	7	—	—	2	—
DISTRICT UTRECHT.						
Arrond. Amersfoort.						
Achttienhoven	—	—	—	—	—	—
Amersfoort	81	—	—	—	4	—
Baarn	19	—	—	—	—	—
Bunschoten	4	2	—	—	—	—
Eemnes	3	—	—	—	—	—
Hoogland	8	—	—	—	—	—
Leusden	7	—	—	—	—	—
Maartensdijk	8	—	—	—	—	—
Soest	18	—	—	—	1	—
Stoutenburg	2	—	—	—	—	—
Westbroek	8	—	—	—	—	—
Totaal	158	2	—	—	5	—
Arrond. Loenen.						
Abcoude-Baambrugge	8	—	—	—	—	—
Abcoude-Proostdij	2	—	—	—	—	—
Breukelen-Nijenrode	8	—	—	—	—	—
Breukelen-St. Pieters	—	—	—	—	—	—
Loenen	12	—	—	—	—	—
Loenersloot	2	—	—	—	—	—
Loosdrecht	8	1	—	—	—	—
Maarssen	6	—	—	—	1	—
Maarsseveen	3	—	—	—	—	—
Mijdrecht	11	1	—	—	—	—
Nieuwkoop (Laag-)	—	—	—	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Nigtevecht	—	—	—	—	—	—
Ruwiel	—	—	—	—	—	—
Tienhoven	1	—	—	—	—	—
Vinkeveen	13	1	—	—	—	—
Vreeland	2	—	—	—	—	—
Wilnis	8	—	2	—	—	—
Zuilen	4	—	—	—	—	—
Totaal	88	3	2	—	1	—
Arrond. Rhenen.						
Amerongen	13	—	—	—	—	—
Cothen	—	—	—	—	—	—
Doorn	6	—	—	—	—	—
Driebergen	11	—	—	—	—	—
Houten	11	—	—	—	—	—
Langbroek	5	—	—	—	—	—
Leersum	3	—	—	—	—	—
Maarn	1	—	—	—	—	—
Odijk	—	—	—	—	—	—
Renswoude	9	—	—	—	—	—
Rhenen	22	—	—	—	1	—
Rijsenburg	—	—	—	—	—	—
Schalkwijk	5	—	—	—	—	—
Tull en 't Waal	—	—	—	—	—	—
Veenendaal	20	1	—	—	—	—
Werkhoven	—	—	—	—	—	—
Wijk bij Duurstede	14	—	—	—	—	—
Woudenberg	10	—	—	—	—	—
Totaal	130	1	—	—	1	—
Arrond. Utrecht I en II.						
Utrecht	365	2	—	—	3	—
Bildt (de)	16	—	—	—	—	—
Bunnik	6	—	—	—	—	—
Zeist	32	—	—	—	1	—
Totaal	419	2	—	—	4	—
Arrond. IJsselstein.						
Benschop	4	—	—	—	—	—
Haarzuilens	1	—	—	—	—	—
Harmelen	9	—	—	—	—	—
Hoenkoop	—	—	—	—	—	—
Jaarsveld	7	—	—	—	—	—
Jutphaas	12	—	—	—	—	—
Kamerik	7	—	—	—	—	—
Kockengen	2	—	—	—	—	—
Linschoten	3	—	—	—	—	—
Lopik	11	—	—	—	—	—
Montfoort	11	—	—	—	—	—
Oudenrijn	3	—	—	—	—	—
Polsbroek	5	—	—	—	—	—
Snelrewaard	—	—	—	—	—	—
Veldhuizen	—	—	—	—	—	—
Vleuten	8	—	—	—	—	—
Vreeswijk	6	—	—	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Willeskop	2	—	—	—	—	—
Willige-Langerak	1	—	—	—	—	—
IJsselstein	6	1	—	—	—	—
Zegveld	2	—	—	—	—	—
Totaal	100	1	—	—	—	—
DISTRICT HEERENVEEN.						
Arrond. Beetsterzwaag.						
Idaarderadeel	21	—	—	—	—	—
Opsterland	59	1	—	—	1	—
Smallingerland	44	—	1	—	2	—
Totaal	124	1	1	—	3	—
Arrond. Bolsward.						
Bolsward	16	2	—	—	—	—
Hindeloopen	3	—	—	—	—	—
Wonseradeel	52	—	—	—	1	—
Workum	20	1	—	—	—	—
Totaal	91	3	—	—	1	—
Arrond. Heerenveen.						
Aengwirden	14	—	—	—	—	—
Haskerland	23	—	—	—	—	—
Schoterland	58	1	—	—	2	—
Utingeradeel	21	1	—	—	1	—
Totaal	116	2	—	—	3	—
Arrond. Lemmer.						
Doniawerstal	20	—	—	—	—	—
Gaasterland	16	1	—	—	1	—
Hemelumer-Oldephaert	16	1	—	—	—	—
Lemsterland	20	2	—	—	1	—
Sloten	1	1	—	—	—	—
Stavoren	2	1	—	—	—	—
Totaal	75	6	—	—	2	—
Arrond. Sneek.						
Sneek	36	1	—	—	1	—
Wijmbritseradeel	36	—	—	—	1	—
IJlst	7	—	—	—	—	—
Totaal	79	1	—	—	2	—
Arrond. Weidum.						
Baarderadeel	23	—	—	—	—	—
Hennaarderadeel	20	—	—	—	—	—
Rauwerderhem	9	—	—	—	—	—
Totaal	52	—	—	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Wolvega.						
Ooststellingwerf	38	—	—	—	—	—
Weststellingwerf	52	—	—	—	2	—
Totaal	90	—	—	—	2	—
District Leeuwarden.						
Arrond. Bergum.						
Achtkarspelen	38	—	—	—	5	—
Tietjerksteradeel	39	2	—	—	1	—
Totaal	77	2	—	—	6	—
Arrond. Dokkum.						
Dantumadeel	41	2	—	—	—	—
Dokkum	16	—	—	—	—	—
Kollumerland	24	1	1	—	—	—
Totaal	81	3	1	—	—	—
Arrond. Ferwerd.						
't Bildt	28	1	—	—	—	—
Ferwerderadeel	26	1	—	—	—	—
Menaldumadeel	37	—	—	—	—	—
Totaal	91	2	—	—	—	—
Arrond. Harlingen.						
Barradeel	25	—	—	—	—	—
Franeker	25	1	1	—	1	—
Franekeradeel	16	—	—	—	1	—
Harlingen	35	5	—	—	1	—
Totaal	101	6	1	—	3	—
Arrond. Leeuwarden.						
Leeuwarden	129	1	—	—	2	—
Leeuwarderadeel	38	2	1	—	—	—
Totaal	167	3	1	—	2	—
Arrond. Ternaard.						
Ameland	4	2	—	—	—	—
Oostdongeradeel	31	—	—	—	—	—
Schiermonnikoog	1	—	—	—	—	—
Westdongeradeel	25	2	—	—	—	1
Totaal	61	4	—	—	—	1
District Deventer.						
Arrond. Almelo						
Almelo (Ambt)	13	—	—	—	—	—
Almelo (Stad)	35	—	—	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Hellendoorn	34	—	—	—	—	—
Vriezenveen	11	—	—	—	—	—
Wierden	25	—	1	—	—	—
Totaal	174	—	1	—	—	—
Arrond. Deventer.						
Bathmen	5	—	—	—	—	—
Deventer	93	1	—	—	2	—
Diepenveen	11	—	—	—	—	—
Holten	9	—	—	—	—	—
Olst	18	—	—	—	—	—
Totaal	136	1	—	—	2	—
Arrond. Enschedé.						
Enschedé	99	1	—	—	1	—
Haaksbergen	22	—	—	—	—	—
Lonneker	38	—	—	—	1	—
Totaal	159	1	—	—	2	—
Arrond. Hengelo.						
Delden (Ambt)	14	—	—	—	—	—
Delden (Stad)	8	—	—	—	1	—
Diepenheim	5	—	—	—	—	—
Goor	14	—	—	—	—	—
Hengelo	46	1	—	—	—	—
Markelo	21	—	—	—	—	—
Rijssen	18	—	—	—	—	—
Totaal	126	1	—	—	1	—
Arrond. Oldenzaal.						
Borne	19	—	—	—	—	—
Denekamp	9	—	—	—	—	—
Losser	25	—	—	—	1	—
Oldenzaal	13	1	—	—	—	—
Ootmarsum	6	—	—	—	—	—
Tubbergen	21	—	—	—	—	—
Weerselo	9	—	—	—	1	—
Totaal	102	1	—	—	2	—
DISTRICT ZWOLLE.						
Arrond. Kampen.						
Genemuiden	7	—	—	—	1	—
Grafhorst	3	—	1	—	—	—
Hasselt	7	2	—	—	1	—
Kampen	54	—	—	—	—	—
Kamperveen	1	—	—	—	—	—
Wilsum	—	—	—	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
IJsselmuiden	6	—	—	—	1	—
Zalk c. a.	3	—	—	—	—	—
Zwartsluis	11	2	—	—	—	—
Totaal	92	4	1	—	3	—
Arrond. Ommen.						
Avereest	26	—	—	—	—	—
Gramsbergen	15	—	—	—	—	—
Ham (den)	14	1	—	—	2	—
Hardenberg (Ambt)	31	—	—	—	3	—
Hardenberg (Stad)	10	—	—	—	—	—
Ommen (Ambt)	15	—	—	—	1	—
Ommen (Stad)	4	—	—	—	2	—
Totaal	115	1	—	—	8	—
Arrond. Raalte.						
Dalfsen	20	—	—	—	—	—
Heino	12	—	—	—	—	—
Nieuwleusen	15	—	—	—	—	—
Raalte	20	—	1	—	1	—
Staphorst	13	—	—	—	—	—
Wijhe	18	—	—	—	—	—
Totaal	98	—	1	—	1	—
Arrond. Steenwijk.						
Blankenham	4	—	—	—	—	—
Blokzijl	5	—	—	—	—	—
Giethoorn	5	—	—	—	1	—
Kuinre	1	—	—	—	—	—
Oldemarkt	15	—	—	—	—	—
Steenwijk	28	1	—	—	1	—
Steenwijkerwold	11	—	—	—	—	—
Vollenhove (Ambt)	7	1	—	—	1	—
Vollenhove (Stad)	3	2	—	—	—	—
Wanneperveen	4	—	—	—	—	—
Totaal	83	4	—	—	3	—
Arrond. Zwolle.						
Zwolle	105	—	—	—	2	—
Zwollerkerspel	19	—	—	—	—	—
Totaal	124	—	—	—	2	—
DISTRICT GRONINGEN.						
Arrond. Appingedam.						
Appingedam	21	1	—	—	1	—
Bierum	11	—	—	—	—	—
Delfzijl	32	2	1	—	—	—
Loppersum	11	—	—	—	—	—
Stedum	8	—	—	—	—	—
't Zandt	12	—	—	—	—	—
Totaal	95	3	1	—	1	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Groningen.						
Groningen	285	8	—	—	6	—
Arrond. Onderdendam.						
Adorp	3	—	—	—	—	—
Aduard	7	—	—	—	—	—
Bedum	26	—	—	—	—	—
Ezinge	9	1	1	—	—	—
Hoogkerk	8	—	—	—	—	—
Kantens	7	—	—	—	—	—
Middelstum	12	—	—	—	1	—
Oldehove	8	—	—	—	—	—
Winsum	7	—	—	—	—	—
Totaal	87	1	1	—	1	—
Arrond. Warffum.						
Baflo	8	—	—	—	1	—
Eenrum	4	—	—	—	—	—
Kloosterburen	9	—	—	—	—	—
Leens	9	—	—	—	—	—
Uithuizen	10	—	—	—	—	—
Uithuizermeeden	11	—	1	—	2	—
Ulrum	6	2	—	—	—	—
Usquert	9	—	—	—	—	—
Warffum	13	—	—	—	—	—
Totaal	79	2	1	—	3	—
Arrond. Zuidhorn.						
Grijpskerk	11	—	1	—	—	—
Grootegast	22	—	—	—	1	—
Leek	21	—	—	—	—	—
Marum	15	—	—	—	1	—
Oldekerk	5	—	—	—	1	—
Zuidhorn	8	—	—	—	—	—
Totaal	82	—	1	—	3	—
DISTRICT WINSCHOTEN.						
Arrond. Hoogezand.						
Boer (ten)	15	—	—	—	—	—
Haren	17	—	—	—	—	—
Hoogezand	48	—	1	—	4	—
Noorddijk	6	—	—	—	—	—
Sappemeer	27	1	—	—	1	—
Totaal	113	1	1	—	5	—
Arrond. Onstwedde.						
Bellingwolde	19	—	—	—	—	—
Onstwedde	43	—	—	—	1	—
Pekela (Nieuwe)	26	—	—	—	—	—
Vlagtwedde	17	—	1	—	1	—
Wedde	8	—	1	—	—	—
Totaal	113	—	2	—	2	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Slochteren.						
Nieuwolda	12	—	—	—	—	—
Noordbroek	4	—	—	—	—	—
Slochteren	53	2	—	—	—	—
Termunten	12	—	—	—	—	—
Zuidbroek	10	1	—	—	1	—
Totaal	91	3	—	—	1	—
Arrond. Veendam.						
Meeden	7	—	—	—	—	—
Muntendam	12	1	—	—	—	—
Pekela (Oude)	19	—	1	—	1	—
Veendam	36	—	—	—	3	—
Wildervank	33	2	1	—	—	—
Totaal	107	3	2	—	4	—
Arrond. Winschoten.						
Beerta	18	—	—	—	—	—
Finsterwolde	9	—	—	—	1	—
Midwolda	13	—	—	—	1	—
Schans (Nieuwe)	2	—	—	—	1	—
Scheemda	18	1	1	—	1	—
Winschoten	36	1	—	—	2	—
Totaal	96	2	1	—	6	—
DISTRICT ASSEN.						
Arrond. Assen.						
Assen	45	2	—	—	1	—
Beilen	20	—	—	—	4	—
Rolde	7	—	—	—	—	—
Smilde	17	—	—	—	1	—
Totaal	89	2	—	—	6	—
Arrond. Borger.						
Borger	29	—	—	—	1	—
Gasselte	9	1	—	—	—	—
Gieten	9	—	—	—	1	—
Odoorn	26	—	—	—	2	—
Totaal	73	1	—	—	4	—
Arrond. Dalen.						
Coevorden	14	—	—	—	2	—
Dalen	12	—	—	—	—	—
Oosterhesselen	7	—	—	—	2	—
Sleen	8	—	—	—	3	—
Westerbork	7	—	—	—	1	—
Zweelo	4	—	—	—	—	—
Totaal	52	—	—	—	8	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Emmen.						
Emmen	65	—	1	—	26	—
Schoonebeek	12	—	—	—	—	—
Totaal	77	—	1	—	26	—
Arrond. Hoogeveen.						
Dwingeloo	8	—	—	—	—	—
Hoogeveen	44	4	—	—	—	—
Ruinen	16	—	—	—	—	—
Wijk (de)	6	—	—	—	—	—
Zuidwolde	15	—	—	—	—	—
Totaal	89	4	—	—	—	—
Arrond. Meppel.						
Diever	9	—	—	—	—	—
Havelte	12	—	—	—	1	—
Meppel	34	1	—	—	2	—
Nijeveen	4	—	—	—	—	—
Ruinerwold	5	—	—	—	—	—
Vledder	13	—	1	—	—	—
Totaal	77	1	1	—	3	—
Arrond. Vries.						
Anlo	14	—	—	—	1	—
Eelde	6	—	—	—	1	—
Norg	10	1	—	—	—	—
Peize	9	—	—	—	—	—
Roden	8	—	—	—	—	—
Vries	11	1	—	—	—	—
Zuidlaren	8	—	—	—	1	—
Totaal	66	2	—	—	3	—
DISTRICT MAASTRICHT.						
Arrond. Heerlen.						
Amstenrade	4	—	—	—	—	—
Bocholtz	8	—	—	—	1	—
Brunssum	4	—	—	—	—	—
Eygelshoven	1	—	—	—	—	—
Heerlen	23	—	—	—	—	—
Hoensbroek	8	—	—	—	—	—
Kerkrade	32	—	—	—	1	—
Klimmen	4	—	—	—	1	—
Nieuwenhagen	2	—	—	—	2	—
Nuth	7	—	—	—	—	—
Schaesberg	4	—	—	—	1	—
Simpelveld	10	—	—	—	—	—
Ubach over Worms	4	—	—	—	—	—
Voerendaal	8	—	—	—	—	—
Wijnandsrade	3	—	—	—	—	—
Totaal	122	—	—	—	6	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Maastricht.						
Cadier c. a.	4	—	—	—	—	—
Eysden	8	—	—	—	—	—
St. Geertruid	2	—	—	—	—	—
Gronsfeld	4	—	—	—	—	—
Heer	4	—	—	—	—	—
Maastricht	134	—	1	—	1	—
Margraten	3	—	—	—	1	—
Mesch	—	—	—	—	—	—
Mheer	4	—	—	—	—	—
Noorbeek	3	—	—	—	—	—
St. Pieter	1	—	—	—	2	—
Rijckholdt	—	—	—	—	—	—
Slenaken	2	—	—	—	—	—
Vroenhoven (Oud)	4	—	—	—	1	—
Totaal	173	—	1	—	5	—
Arrond. Meerssen.						
Amby	2	—	—	—	—	—
Bemelen	1	—	—	—	—	—
Berg c. a.	5	—	—	—	—	—
Borgharen	1	—	—	—	—	—
Bunde	6	—	—	—	—	—
Gulpen	10	—	—	—	—	—
Houthem	2	—	—	—	—	—
Hulsberg	5	—	—	—	—	—
Itteren	1	—	—	—	—	—
Meerssen	18	—	—	—	—	—
Schimmert	3	—	—	—	—	—
Schin op Geulle	3	—	—	—	—	—
Ulestraten	2	—	—	—	—	—
Vaals	25	—	—	—	1	—
Valkenburg	3	—	—	—	—	—
Valkenburg (Oud)	1	—	—	—	—	—
Wittem	11	—	—	—	—	—
Wijlre	6	—	—	—	—	—
Totaal	105	—	—	—	1	—
Arrond. Sittard.						
Beek	8	—	—	—	—	—
Bingelrade	—	—	—	—	—	—
Born	6	—	—	—	—	—
Broeksittard	2	—	—	—	—	—
Elsloo	9	—	—	—	—	—
Geleen	7	—	—	—	—	—
Geulle	3	—	—	—	—	—
Grevenbicht	11	—	—	—	—	—
Jabeek	4	—	—	—	—	—
Limbricht	5	—	—	—	—	—
Merkelbeek	1	—	—	—	—	—
Munstergeleen	3	—	—	—	—	—
Nieuwstadt	5	—	—	—	—	—
Obbicht c. a.	2	—	—	—	—	—
Oirsbeek	5	—	—	—	—	—
Roosteren	3	—	—	—	—	—
Schinnen	3	—	—	—	—	—
Schinveld	4	—	—	—	—	—
Sittard	23	—	—	—	—	1

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Spaubeek	3	—	—	—	—	—
Stein	10	—	—	—	—	—
Susteren	9	—	—	—	—	—
Urmond	6	—	—	—	—	—
Totaal	132	—	—	—	1	—
DISTRICT ROERMOND.						
Arrond. Gennep.						
Bergen	24	—	—	—	1	—
Broekhuizen	2	—	—	—	—	—
Gennep	11	—	—	—	—	—
Meerlo	7	—	—	—	—	—
Mook	6	—	—	—	—	—
Ottersum	12	—	—	—	—	—
Venray	22	—	—	—	2	—
Wanssum	3	—	—	—	—	—
Totaal	87	—	—	—	3	—
Arrond. Roermond.						
Buggenum	1	—	—	—	—	—
Echt	23	—	—	—	—	—
Haelen	10	—	—	—	—	—
Herten	6	—	—	—	—	—
Horn	4	—	—	—	—	—
Linne	4	—	—	—	—	—
Maasbracht	8	—	—	—	—	—
Maasniel	11	—	—	—	—	—
Melick c. a.	9	—	—	—	1	—
Montfort	2	—	—	—	—	—
Neer	6	—	—	—	—	—
Nunhem	1	—	—	—	—	—
St. Odiliënberg	3	—	—	—	—	—
Ohé c. a.	—	—	—	—	—	—
Posterholt	9	—	—	—	—	—
Roermond	43	—	—	—	1	—
Stevensweert	4	—	—	—	—	—
Swalmen	7	—	—	—	—	—
Vlodrop	8	—	—	—	—	—
Totaal	159	—	—	—	2	—
Arrond. Venlo.						
Arcen c. a.	8	—	—	—	—	—
Beesel	14	—	—	—	—	—
Belfeld	3	—	—	—	—	—
Grubbenvorst	9	—	—	—	—	—
Helden	15	—	—	—	—	—
Horst	21	—	1	—	—	—
Kessel	9	1	—	—	—	—
Maasbree	28	2	—	—	—	—
Sevenum	10	—	—	—	—	—
Tegelen	18	—	—	—	—	—
Venlo	54	—	—	—	—	—
Totaal	189	3	1	—	—	—

GEMEENTEN EN ARRONDISSEMENTEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Arrond. Weert.						
Baexem	3	—	—	—	—	—
Beegden	3	—	—	—	—	—
Grathem	6	—	—	—	—	—
Heel c. a.	1	—	—	—	—	—
Heythuizen	9	—	—	—	—	—
Hunsel	2	—	—	—	—	—
Ittervoort	5	—	—	—	—	—
Meijel	6	—	—	—	1	—
Nederweert	18	—	—	—	3	—
Neeritter	3	—	—	—	—	—
Roggel	6	—	—	—	—	—
Stramproy	3	—	—	—	—	—
Thorn	5	—	—	—	—	—
Weert	39	2	—	—	1	—
Wessem	6	—	—	—	—	—
Totaal	115	2	—	—	5	—

RECAPITULATIE.

PROVINCIEN.	Konden					
	lezen en schrijven.		alleen lezen.		lezen noch schrijven.	
	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.	Landmilitie.	Zeemilitie.
Noordbrabant	1 742	24	7	—	49	—
Gelderland	2 049	19	6	—	46	—
Zuidholland	4 135	139	5	—	43	—
Noordholland	3 361	86	5	—	22	—
Zeeland	733	27	1	—	14	1
Utrecht	895	9	2	—	11	—
Friesland	1 205	33	4	—	24	1
Overijssel	1 153	13	3	—	24	—
Groningen	1 148	23	10	—	32	—
Drenthe	523	10	2	—	50	—
Limburg	1 082	5	2	—	23	—
Totaal	18 026	413	47	—	338	2
Duitschland	—	1	—	—	—	—
Algemeen totaal	18 026	414	47	—	338	2

Redenen afgeleid uit de voorgaande staten.

PROVINCIËN.	Op 100 ingelijfden bij de land- en zeemilitie konden:		
	lezen en schrijven.	alleen lezen.	lezen noch schrijven
Noordbrabant	96,93	0,38	2,69
Gelderland	97,55	0,28	2,17
Zuidholland	98,89	0,11	0,99
Noordholland	99,22	0,14	0,63
Zeeland	97,94	0,13	1,93
Utrecht	98,58	0,22	1,20
Friesland	97,71	0,31	1,98
Overijssel	97,74	0,26	2,01
Groningen	96,54	0,82	2,64
Drenthe	91,10	0,34	8,56
Limburg	97,75	0,18	2,07
De provinciën	97,94	0,25	1,80

ARRONDISSEMENTEN.	Op 100 ingelijfden bij de land- en zeemilitie konden			ARRONDISSEMENTEN.	Op 100 ingelijfden bij de land- en zeemilitie konden		
	lezen en schrijven.	alleen lezen.	lezen noch schrijven.		lezen en schrijven.	alleen lezen.	lezen noch schrijven.
Bergen op Zoom	95,52	0,75	3,73	Elst	96,06	—	3,94
Breda	97,74	—	2,26	Geldermalsen	94,61	2,30	3,08
Roosendaal	96,72	—	3,28	Nijmegen	98,72	—	1,28
Zevenbergen	93,52	—	6,48	Tiel	90,91	1,65	7,44
Eindhoven	97,84	0,72	1,44	Zaltbommel	98,13	—	1,87
Helmond	98,35	—	1,65	Doesburg	96,67	—	3,33
Veghel	98,47	—	1,53	Doetinchem	98,26	—	1,74
Boxmeer	98,79	1,21	—	Groenlo	98,73	—	1,27
's Hertogenbosch	96,49	—	3,51	Zutphen	100,00	—	—
Oss	97,47	2,53	—	Brielle	98,98	—	1,02
Heusden	96,26	—	3,74	Dordrecht	98,76	—	1,24
Oirschot	98,66	—	1,33	Gorinchem	97,37	—	2,63
Tilburg	97,92	1,04	1,04	Middelharnis	100,00	—	—
Waalwijk	93,48	—	6,52	Oud-Beijerland	99,20	—	0,79
Apeldoorn	98,72	—	1,28	Alkemade	100,00	—	—
Arnhem	98,54	—	1,45	Gouda	96,75	1,62	1,62
Harderwijk	95,54	0,63	3,82	Schoonhoven	99,38	0,62	—
Rheden	99,21	—	0,71	Woerden	97,89	—	2,11
Wageningen	98,41	—	1,58	Delft	99,56	—	0.40

ARRONDISSEMENTEN.	Op 100 ingelijfden bij de land- en zeemilitie konden			ARRONDISSEMENTEN.	Op 100 ingelijfden bij de land- en zeemilitie konden		
	lezen en schrijven.	alleen lezen.	lezen noch schrijven.		lezen en schrijven.	alleen lezen.	lezen noch schrijven.
's Gravenhage	98,52	0,13	1,34	Ferwerd	100,00	—	—
Leiden	98,48	—	1,52	Harlingen	96,39	0,90	2,70
Maassluis	100,00	—	—	Leeuwarden	98,27	6,58	1,15
Hillegersberg	100,00	—	—	Ternaard	98,48	—	1,52
Rotterdam	98,93	—	1,07	Almelo	99,16	0,84	—
Schiedam	100,00	—	—	Deventer	98,56	—	1,44
Alkmaar	100,00	—	—	Enschedé	96,76	—	1,24
Helder (den)	97,66	1,56	0,78	Hengelo	99,22	—	0,78
Hoorn	100,00	—	—	Oldenzaal	98,09	—	1,90
Medemblik	100,00	—	—	Kampen	96,00	1,00	3,00
Texel	97,82	—	2,18	Ommen	93,55	—	6,45
Amsterdam	99,34	—	0,66	Raalte	98,00	1,00	1,00
Hilversum	97,85	—	2,15	Steenwijk	96,67	—	3,33
Beverwijk	98,91	0,54	0,54	Zwolle	98,41	—	1,59
Haarlem	99,66	0,34	—	Appingedam	98,00	1,00	1,00
Haarlemmermeer	98,18	—	1,82	Groningen	97,99	—	2,01
Purmerend	99,08	0,92	—	Onderdendam	97,78	1,11	1,11
Zaandam	100,00	—	—	Warffum	95,29	1,17	3,53
Goes	97,81	0,73	1,45	Zuidhorn	95,35	1,16	3,49
Tholen	98,31	—	1,69	Hoogezand	95,00	0,83	4,17
Zierikzee	100,00	—	—	Onstwedde	96,58	1,71	1,71
Hulst	94,85	—	5,15	Slochteren	98,95	—	1,05
Middelburg	98,25	—	1,75	Veendam	94,83	1,72	3,45
Neuzen	97,77	—	2,23	Winschoten	93,33	0,95	5,71
Vlissingen	98,47	—	1,53	Assen	93,81	—	6,19
Amersfoort	96,97	—	3,03	Borger	94,88	—	5,12
Loenen	96,80	2,13	1,06	Dalen	86,67	—	13,33
Rhenen	99,24	—	0,76	Emmen	74,04	0,96	25,00
Utrecht	99,06	—	0,94	Hoogeveen	100,00	—	—
IJsselstein	100,00	—	—	Meppel	95,12	1,22	3,66
Beetsterzwaag	96,90	0,77	2,33	Vries	95,77	—	4,23
Bolsward	98,95	—	1,05	Heerlen	95,31	—	4,69
Heerenveen	97,52	—	2,48	Maastricht	96,65	0,56	2,79
Lemmer	97,59	—	2,41	Meerssen	99,06	—	0,94
Sneek	97,56	—	2,44	Sittard	99,25	—	0,75
Weidum	100,00	—	—	Gennep	96,67	—	3,33
Wolvega	97,83	—	2,17	Roermond	98,76	—	1,24
Bergum	92,94	—	7,06	Venlo	99,48	0,52	—
Dokkum	98,82	—	1,18	Weert	95,90	—	4,10

BIJLAGE BB.

BESLUIT *van den 21sten Februari* 1906 (Staatsblad *n°.* 37), *houdende bepalingen omtrent de pensioenen van onderwijzers bij de openbare lagere scholen en omtrent die van hunne weduwen en weezen.*

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onze Ministers van Financiën van 3 Januari 1906 n°. 62, Pensioenen en van Binnenlandsche Zaken van 3 Januari 1906 n°. 10099, Afd. Onderwijs;

Overwegende dat met het oog op het in werking treden op 1 Januari 1906 van de wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 152) tot wijziging en aanvulling der wet tot regeling van het lager onderwijs en der burgerlijke pensioenwet en van de wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 153) tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van onderwijzers en wijziging en aanvulling der wet tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren, de bij het Koninklijk besluit van 8 Februari 1881 (*Staatsblad* n°. 26) vastgestelde en bij Ons besluit van 29 Januari 1902 (*Staatsblad* n°. 10) gewijzigde bepalingen nopens de bijdragen voor pensioen en de pensioenen van onderwijzers en onderwijzeressen bij openbare lagere scholen door andere bepalingen behooren te worden vervangen;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Ons besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219); alsook genoemde wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 153);

Den Raad van State gehoord (advies van 23 Januari 1906 n°. 38);

Gelet op het nader rapport van Onze voornoemde Ministers van 17 Februari 1906 n°. 68, Pensioenen, en van 19 Februari 1906 n°. 1955[1], (Afd. Onderwijs);

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Artikel 1.

De bedragen, die ingevolge artikel 43 der wet tot regeling van het lager onderwijs en artikel 21 der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 tot grondslag moeten strekken voor het bepalen van de bijdragen der onderwijzers bij openbare lagere scholen, zoo voor eigen als voor weduwen- en wezenpensioen, worden door Gedeputeerde Staten aan de gemeentebesturen en door deze aan de belanghebbenden medegedeeld.

Artikel 2.

Vóór den zestienden van elke maand zenden Gedeputeerde Staten van elke provincie aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken eene lijst in triplo, waarop worden aangegeven de veranderingen, welke gedurende de laatst verstreken maand ten aanzien van het personeel der onderwijzers bij de openbare lagere scholen in de provincie, alsook in de bedragen der pensioensgrondslagen van dat personeel hebben plaats gehad.

Deze lijst wordt ingericht volgens het bij dit besluit gevoegde model A.

Artikel 3.

De bijdragen voor eigen en die voor weduwen- en weezenpensioen worden door de gemeentebesturen op de jaarwedden der belanghebbenden — bij de uitbetaling van elken termijn voor een evenredig deel — ingehouden.

Artikel 4.

Wanneer in geval van vermindering van wedde de belanghebbende de schriftelijke aangifte doet bedoeld in het derde lid van artikel 43 der wet tot regeling van het lager onderwijs, wordt hetgeen over het tijdvak tusschen het tijdstip der traktementsverlaging en dat van het doen der aangifte aan pensioensbijdragen meer mocht zijn ingehouden dan naar den lageren pensioensgrondslag over dat tijdvak verschuldigd is, bij de eerstvolgende uitbetaling van traktement verrekend.

Artikel 5.

Bij benoeming tot onderwijzer van een gewezen burgerlijk ambtenaar of van een gewezen onderwijzer bij het openbaar of het bijzonder onderwijs, die zonder pensioen of wachtgeld zijne vroegere betrekking heeft verlaten, verschaft het betrokken gemeentebestuur, door van den benoemde overlegging te vragen van eene door den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren afgegeven verklaring, dat de storting bedoeld in artikel 10, vierde lid, sub *a* der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 en in artikel 12, eerste lid, sub *a* der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905, heeft plaats gehad, zich zekerheid, of de belanghebbende gebruik heeft gemaakt van de bij genoemde wetsbepalingen verleende bevoegdheid.

Artikel 6.

Bij benoeming tot onderwijzer van iemand die voor zijne na te laten betrekkingen aanspraak heeft op eenig ander pensioen uit de inkomsten van den Staat of uit die van zijne koloniën en bezittingen in andere werelddeelen, als bedoeld in artikel 4 der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905, wordt door het betrokken gemeentebestuur omtrent het bedrag van dat weduwen- en weezenpensioen inlichting gevraagd, zoo het een pensioen uit de koloniale inkomsten betreft aan het Departement van Koloniën, zoo het betreft een pensioen uit de Staatsinkomsten ingevolge eene militaire pensioenregeling, aan het Departement van Oorlog of aan dat van Marine en zoo het een ander pensioen uit de Staatsinkomsten betreft aan het Departement van Financiën.

Door de Departementen van Oorlog en van Marine wordt het advies ingewonnen van den Militairen Pensioenraad, door het Departement van Financiën dat van den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren.

Artikel 7.

De gemeentebesturen verschaffen zich zekerheid of onderwijzers die, ongehuwd zijnde en geen kinderen beneden den leeftijd van achttien jaar hebbende, het zestigste levensjaar en onderwijzeressen die, geen kinderen beneden den leeftijd van achttien jaar hebbende, het veertigste levensjaar ingetreden zijn, hebben voldaan aan de krachtens artikel 21, zevende lid, der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 op hen rustende verplichting.

Hiertoe vorderen die besturen van de belanghebbenden overlegging van eene desbetreffende verklaring van den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Artikel 8.

Wanneer eene onderwijzeres, die verkeert in één der gevallen genoemd in artikel 3, eerste lid, der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905, de in het tweede lid van dat artikel bedoelde verklaring inlevert, geeft de directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren hiervan terstond kennis aan het bestuur der gemeente waar de belanghebbende bij het openbaar onderwijs werkzaam is.

Het bedrag dat vóór het inkomen van bedoelde kennisgeving bij het gemeentebestuur, op de wedde der belanghebbende niet of niet meer voor weezenpensioen mocht zijn ingehouden, wordt op den eerstvolgenden termijn van haar salaris boven de gewone inhouding gekort.

Artikel 9.

Wanneer een onderwijzer die in het jaar zijner aanstelling werkzaam was bij het bijzonder onderwijs, de ingevolge artikel 69 der wet tot regeling van het lager onderwijs door hem over dat jaar verschuldigde bijdrage voor eigen pensioen niet, of niet in haar geheel vóór 1 December van bedoeld jaar in 's Rijks kas heeft gestort, wordt door het Departement van Binnenlandsche Zaken aan het bestuur der gemeente waar de belanghebbende aan het openbaar onderwijs is verbonden, zoo spoedig mogelijk opgave gedaan van het door dezen uit genoemden hoofde nog verschuldigde bedrag en wordt dit op de twee eerstvolgende termijnen van diens traktement, beide malen voor de helft, ingehouden.

Artikel 10.

Wanneer een onderwijzer die in het jaar zijner aanstelling werkzaam was bij het bijzonder onderwijs, de ingevolge artikel 21, vijfde lid, der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905, juncto artikel 69, tweede lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs, door hem over dat jaar verschuldigde bijdrage voor weduwen- en weezenpensioen in haar geheel of voor een deel vóór 1 December van gemeld jaar in 's Rijks kas heeft gestort, wordt door het Departement van Binnenlandsche Zaken aan het bestuur der gemeente waar de belanghebbende aan het openbaar onderwijs is verbonden, zoo spoedig mogelijk opgegeven, welk deel der gestorte som de geheele of gedeeltelijke bijdrage is over het gedeelte van bovenbedoeld jaar, gedurende hetwelk de belanghebbende werkzaam is of was bij het openbaar onderwijs. Dit bedrag komt in mindering van de korting, die ingevolge artikel 21, vierde lid, der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 op zijn traktement wordt toegepast.

Artikel 11.

Door ieder gemeentebestuur wordt na afloop van elk kwartaal het gezamenlijk bedrag der in dat kwartaal ingehouden bijdragen aangewezen op de begrootingsposten uit welke de jaarwedden der betrokken onderwijzers zijn gekweten en vervolgens bij een betaalmeester gestort.

De bijdragen voor eigen pensioen, verschuldigd door onderwijzers wien verlof is verleend met stilstand van wedde, alsook de bijdragen voor eigen en die voor weduwen- en weezenpensioen, verschuldigd door onderwijzers die wegens de aanvaarding van het lidmaatschap van één der beide Kamers van de Staten-Generaal met stilstand van wedde tijdelijk van de waarneming hunner betrekking zijn ontheven, worden mede kwartaalsgewijze door de betrokken gemeentebesturen op de begrootingsposten, waaruit die onderwijzers laatstelijk traktement hebben genoten aangewezen en bij een betaalmeester gestort.

Elk gemeentebestuur geeft den betaalmeester schriftelijk op de som die in het na afloop van elk kwartaal gestorte bedrag is begrepen aan bijdragen voor weduwen- en weezenpensioen.

De betalmeester doet gelijke opgave zoo spoedig mogelijk toekomen aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Artikel 12.

Door het Departement van Financiën worden voor de door de gemeentebesturen bij de betaalmeesters gestorte bijdragen voor weduwen- en weezenpensioen assignatiën opgemaakt ten name van de Afdeeling Generale Thesaurie bij het Departement van Financiën en ten voordeele van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren

Deze assignatiën worden ter verdere behandeling gezonden aan den betaalmeester voor de verrekeningen bij genoemd Departement.

Artikel 13.

In de maand Januari van elk jaar zenden de gemeentebesturen aan Gedeputeerde Staten de quitantiën voor de in het laatst verstreken jaar, ingevolge artikel 11, gedane stortingen, benevens eene gespecificeerde aanwijzing van de in die quitantiën begrepen bijdragen, gesplitst in die voor eigen en in die voor weduwen- en weezenpensioen.

Artikel 14.

In de maand Februari van elk jaar zenden Gedeputeerde Staten aan het Departement van Financiën de in het vorig artikel bedoelde quitantiën benevens twee lijsten, elk in duplo, waarvan de eene vermeldt het bedrag dat door ieder belanghebbende in het laatst verstreken jaar voor eigen, en dat hetwelk door hem in dat jaar voor weduwen- en weezenpensioen is bijgedragen en waarvan de andere eene opgave behelst van de quitantiën die tot verantwoording dier bijdragen worden overgelegd.

Deze lijsten worden ingericht volgens de bij dit besluit gevoegde modellen B en C.

Artikel 15.

De contrôle op de inhouding van de bijdragen voor weduwen- en weezenpensioen wordt uitgeoefend door den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

De wijze van uitoefening wordt door Onzen Minister van Financiën in overleg met commissarissen van genoemd fonds geregeld.

Artikel 16.

Voor de uitoefening door den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren van de contrôle op de inhouding van de bijdragen voor eigen pensioen en voor de uitoefening van de in het vorig artikel bedoelde contrôle worden zoowel aan genoemden raad, als aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren, gezonden:

a. door het Departement van Binnenlandsche Zaken een exemplaar van elk der lijsten opgemaakt volgens model A;

b. door het Departement van Financiën een exemplaar van elk der lijsten opgemaakt volgens model B, vergezeld van de schriftelijke verklaring, dat het gezamenlijk bedrag der op die lijsten vermelde bijdragen in 's Rijks kas is gestort.

Bovendien wordt, wanneer ten aanzien van een onderwijzer die in het jaar zijner aanstelling verbonden was aan het bijzonder onderwijs, zich het geval voordoet bedoeld in artikel 9, hiervan door het Departement van Binnenlandsche Zaken mededeeling gedaan aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren, met vermelding van het bedrag dat de belanghebbende krachtens artikel 69 der wet tot regeling van het lager onderwijs alsnog over het jaar waarin hij naar het openbaar onderwijs is overgegaan, voor eigen pensioen verschuldigd is.

Voorts wordt in het in artikel 10 genoemde geval de daar bedoelde opgave door het Departement van Binnenlandsche Zaken mede verstrekt aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Artikel 17.

De inhouding van de bijdragen voor weduwen- en weezenpensioen op de pensioenen van gewezen onderwijzers geschiedt door het Departement van Financiën, die op aan gewezen onderwijzers verleende wachtgelden door het Departement van Binnenlandsche Zaken.

De directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren geeft, wanneer op grond van artikel 12, derde lid, of van artikel 21, zesde lid, der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 op een pensioen of wachtgeld de bedoelde korting niet of niet meer is toe te passen, hiervan — in het laatste geval onder mededeeling van welk tijdstip af de bijdrage niet meer verschuldigd is — kennis aan het Departement van Financiën zoo het een pensioen, of aan het Departement van Binnenlandsche Zaken zoo het een wachtgeld betreft.

Artikel 18.

Door de Departementen van Binnenlandsche Zaken en van Financiën worden voor de gedane inhoudingen voor weduwen- en weezenpensioen assignatiën opgemaakt ten name van de afdeeling Generale Thesaurie bij laatstgenoemd Departement en ten voordeele van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Deze assignatiën worden met daarbij te voegen kortinglijsten ter verdere behandeling toegezonden aan den betaalmeester voor de verrekeningen bij het Departement van Financiën.

Artikel 19.

Onze besluiten, waarbij aan gewezen onderwijzers pensioen of wachtgeld wordt toegekend ten laste van den Staat, of waarbij aan gewezen onderwijzers toegekende wachtgelden worden geschorst, verminderd of ingetrokken, worden in afschrift toegezonden aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren en aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Ook wordt, wanneer aan gewezen onderwijzers verleende wachtgelden, op grond van het bepaalde in artikel 41, vijfde lid, sub *b*, der wet tot regeling van het lager onderwijs komen te vervallen, hiervan door het Departement van Binnenlandsche Zaken aan genoemden raad en aan genoemden directeur mededeeling gedaan.

Artikel 20.

De krachtens artikel 39 der wet tot regeling van het lager onderwijs door Ons te verleenen pensioenen worden gebracht op de begrooting van het Departement van Binnenlandsche Zaken, bij het Departement van Financiën in het grootboek der pensioenen voor de onderwijzers ingeschreven en door de zorg van laatstgenoemd Departement, op dezelfde wijze als de overige ten laste van den Staat verleende pensioenen uitbetaald.

Artikel 21.

Waar in dit besluit en op de in artikel 2 bedoelde lijst gesproken wordt van onderwijzers zijn, voor zoover het tegendeel niet blijkt, daaronder begrepen onderwijzeressen.

Overgangsbepalingen.

Artikel 22.

Van de op 1 Januari 1906 in dienst of in het genot van wachtgeld zijnde onderwijzers of gewezen onderwijzers, die binnen den daarvoor gestelden termijn de kennisgeving doen, bedoeld in artikel IV, § 3 der wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 152), worden de namen, benevens de betrekkingen en standplaatsen, of, voor de op wachtgeld gestelden, de laatstelijk bekleede betrekkingen en laatste standplaatsen, door het Departement van Binnenlandsche Zaken zoo spoedig mogelijk medegedeeld aan het Departement van Financiën, met vermelding ten aanzien van ieder dier belanghebbenden, van de som der wegens de in genoemde wetsbepaling bedoelde diensten genoten belooningen, als ook van de tijdstippen binnen welke de over die som verschuldigde bijdrage bij een betaalmeester moet worden gestort.

Heeft de storting plaats binnen den door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken gestelden termijn, dan geeft het Departement van Financiën den naam, de betrekking of laatstelijk bekleede betrekking en de standplaats of laatste standplaats van den belanghebbende benevens de som der door hem genoten belooningen, als in het eerste lid bedoeld, op aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren, onder mededeeling, dat de verschuldigde bijdrage is voldaan.

Wordt de bijdrage slechts voor een deel binnen den door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken gestelden termijn gestort, dan wordt het gestorte bedrag aan den belanghebbende teruggegeven.

Artikel 23.

De namen en de betrekkingen der op 1 Januari 1906 in dienst zijnde onderwijzers, door wie binnen den daarvoor gestelden termijn de verklaring wordt afgelegd, bedoeld in artikel 23 der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 worden door het Departement van Binnenlandsche Zaken door tusschenkomst van Gedeputeerde Staten zoo spoedig mogelijk medegedeeld aan de besturen der gemeenten waar die onderwijzers werkzaam zijn, als ook onder vermelding van de standplaatsen der belanghebbenden, aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Artikel 24.

De gemeentebesturen vergewissen zich of onder de onderwijzers die op 1 Januari 1906 in dienst zijn, er zich bevinden die, vroeger burgerlijk ambtenaar geweest en zonder pensioen of wachtgeld als zoodanig ontslagen zijnde, gebruik hebben gemaakt van de bij artikel 10, vierde lid, sub *a*, der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 verleende bevoegdheid. Hiertoe vragen die besturen van de belanghebbenden overlegging van eene door den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds afgegeven verklaring, dat de in genoemde wetsbepaling bedoelde storting heeft plaats gehad.

Artikel 25.

De in Februari 1906 door Gedeputeerde Staten aan het Departement van Financiën te zenden lijsten van de pensioensbijdragen over 1905 en van de daarvoor afgegeven quitantiën worden nog opgemaakt volgens de modellen B en C, vastgesteld bij het Koninklijk besluit van 8 Februari 1881 (*Staatsblad* n°. 26).

Artikel 26.

Elk der vóór 16 Maart 1906 door Gedeputeerde Staten aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te zenden lijsten van de veranderingen in het onderwijzerspersoneel in de maanden Januari en Februari 1906 gaat vergezeld van eene andere lijst, die eene volledige opgave behelst van de namen, geboortedatums, betrekkingen, standplaatsen, en pensioensgrondslagen der op 1 Januari 1906 in de betrokken provincie in dienst zijnde onderwijzers en waarop tevens is vermeld wie van die onderwijzers verlof genieten met stilstand van wedde, gepensionneerd zijn ingevolge de Burgerlijke Pensioenwet, voor hunne na te laten betrekkingen aanspraak hebben op een ander weduwen- en weezenpensioen uit de koloniale of uit de Staatsinkomsten, als bedoeld in artikel 4 der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 — waarbij ook het bedrag van dat pensioen is op te geven — of als onderwijzeres verkeeren in één der in artikel 3, eerste lid, van laatstgemelde wet genoemde gevallen.

Voorts is op die lijst te vermelden welke onderwijzers op 1 Januari 1906 met stilstand van wedde tijdelijk zijn ontheven van de waarneming hunner betrekking wegens het bekleeden van het lidmaatschap van eene der beide Kamers van de Staten-Generaal.

De laatstbedoelde lijst wordt door het Departement van Binnenlandsche Zaken gezonden aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Omtrent de bedragen van andere weduwen- en weezenpensioenen als bedoeld in het eerste lid, worden door de gemeentebesturen zoo spoedig mogelijk de vereischte inlichtingen ingewonnen op de wijze voorgeschreven in artikel 6.

Slotbepalingen.

Artikel 27.

Behoudens het bepaalde in artikel 25 worden het Koninklijk besluit van 8 Februari 1881 (*Staatsblad* n°. 26) en ons besluit van 29 Januari 1902 (*Staatsblad* n°. 10) ingetrokken.

Artikel 28.

Dit besluit treedt in werking met den tweeden dag na dien der afkondiging.

Onze voornoemde Ministers zijn ieder voor zooveel hem aangaat belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk gelijktijdig in het *Staatsblad* en de *Staatscourant* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, aan den Pensioenraad voor burgerlijke ambtenaren en aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

's Gravenhage, den 21sten Februari 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Financiën,
DE MEESTER.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

MODEL A.

PROVINCIE

LIJST der veranderingen die gedurende de maand 19 ten aanzien van het personeel der onderwijzers en onderwijzeressen bij de openbare lagere scholen in bovenvermelde provincie — met uitzondering van dat bedoeld in art. 45 der wet op het lager onderwijs — als ook in de bedragen der pensioensgrondslagen van dat personeel hebben plaats gehad.

Geslachts- en voornamen. (voluit geschreven.)	Vroegere toestand.			Nieuwe toestand.							*Aanmerkingen.*
	Betrekking.	Standplaats.	Grondslag voor de bijdragen.	Oorzaak der verandering.	Tijdstip v. ingang met vermelding van den datum van het betrokken raadsbesluit.	Betrekking.	Standplaats.	Inkomsten. Jaarwedde.	Genot van vrije woning, vergoeding voor of tegemoetkoming in de huishuur.	Pensioensgrondslag.	

Deugdelijk verklaard door Ons Gedeputeerde Staten der provincie . . . . . .

Te . . . . . den . . . . . .

Behoort bij Koninklijk besluit van den 21sten Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 37).

Mij bekend,

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

NOTA.

Op deze lijst zijn *eerst* te vermelden de aanstellingen van hen die nog niet in de betrokken provincie als onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs werkzaam waren en *daarna* de veranderingen in den toestand van de reeds in die provincie in functie zijnde onderwijzers.

De kolommen onder het hoofd „Vroegere toestand" moeten worden ingevuld voor alle titularissen, behalve voor hen die nog geen betrekking bij het openbaar lager onderwijs bekleedden of die tot dusver alleen onderwijs gaven in één of meer der in art. 45 der Wet op het lager onderwijs genoemde vakken.

De oorzaken van verandering worden aangeduid als volgt:

a. nieuwe aanstelling;
b. overplaatsing van hoofden van scholen (alleen voor hen die naar eene andere school in dezelfde gemeente worden overgeplaatst);
c. wederopvatting van den dienst (voor hen die na het doorbrengen van een tijd van verlof met stilstand van wedde of die, na wegens de aanvaarding van het lidmaatschap van één der beide Kamers van de Staten-Generaal tijdelijk van de waarneming van hunne betrekking te zijn ontheven, hunne *vorige* functie hervatten);
d. verhooging van salaris;
e. toekenning van tegemoetkoming in de huishuur:
f. vermindering van wedde (voor hen die, nadat hunne jaarwedde was verminderd, de in het derde lid van art. 43 der wet op het lager onderwijs bedoelde aangifte hebben gedaan, met uitzondering van hen voor wie de vermindering van wedde, het gevolg is van nieuwe aanstelling, van overplaatsing, of voor wie die vermindering intreedt bij het wederopvatten van den dienst en die de bedoelde aangifte zoo tijdig hebben gedaan, dat te gelijker tijd met de vermelding van hunne nieuwe aanstelling, overplaatsing of wederopvatting van den dienst de door hen verlangde lagere pensioensgrondslag kan worden opgegeven);
g. verlof met stilstand van wedde;
h. tijdelijke ontheffing van de waarneming der betrekking wegens aanvaarding van het lidmaatschap van eene der beide Kamers van de Staten-Generaal;
i. benoeming in eene andere provincie;
j. ontslag;
k. overlijden.

In de kolom „Aanmerkingen" is ten aanzien van de nieuw aangestelden te vermelden:

1°. de datum van geboorte;
2°. wie van hen:
a. nog geen betrekking als onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs bekleedden of tot dusver alleen onderwijs gaven in één of meer der in art. 45 der wet op het lager onderwijs genoemde vakken;
b. laatstelijk buiten betrekking bij het openbaar lager onderwijs waren; hierbij op te geven wie in het genot waren van wachtgeld,
c. gepensionneerd zijn als onderwijzer;
d. voor hunne na te laten betrekkingen aanspraak hebben op een ander pensioen uit de koloniale of de Staatsinkomsten als bedoeld in art. 4 der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905; hierbij tevens op te geven het bedrag van dat weduwen- en weezenpensioen;
e. in het jaar hunner aanstelling als onderwijzer verbonden waren aan eene bijzondere lagere school of aan eene bijzondere kweekschool; hierbij voor ieder op te geven de laatste betrekking en de laatste standplaats bij dat bijzonder onderwijs;
f. als onderwijzeres verkeeren in één der gevallen genoemd in art. 3, eerste lid, der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905.

In de kolom „Aanmerkingen" moeten bovendien worden opgegeven de namen, betrekkingen en standplaatsen van:

a. de onderwijzeressen, zonder nieuwe aanstelling, die in de betrokken maand zijn komen te verkeeren in één der hiervoren sub 2°. *f* genoemde gevallen:
b. de onderwijzers die in de betrokken maand zijn geschorst geweest, met vermelding van den duur der schorsing.

MODEL **B.** PROVINCIE

LIJST der over het jaar 19 van de onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen in bovenvermelde provincie geïnde bijdragen voor eigen en weduwen- en weezenpensioen.

Belanghebbenden.	Betrekking.	Standplaats.	Grondslag der bijdragen.	Verantwoord bedrag. voor eigen pensioen.	Verantwoord bedrag. voor weduwen en weezen-pensioen.	Aanmerkingen.

Deugdelijk verklaard door Ons Gedeputeerde Staten der provincie

Te den

Behoort bij Koninklijk besluit van den 21sten Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 37).

Mij bekend,

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

MODEL **C.** PROVINCIE

LIJST der quitantiën van in 's Rijks schatkist gedane stortingen wegens de over het jaar 19 van de onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen in bovenvermelde provincie geïnde bijdragen voor eigen en voor weduwen- en weezenpensioen.

Kantoor van den Betaalmeester.	Dagteekening	Nummer.	Bedrag.	Kantoor van den Betaalmeester.	Dagteekening.	Nummer.	Bedrag.
					Per transp.		
	Transp.						

Aldus opgemaakt door Ons Gedeputeerde Staten der provincie

Te den

Behoort bij Koninklijk besluit van den 21sten Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 37).

Mij bekend,

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

BIJLAGE CC.

BESLUIT *van den 8sten Mei* 1906, (Staatsblad n°. 107), *tot vaststelling van voorschriften voor en het verleenen van eene Rijksbijdrage aan gemeentelijke en bijzondere kweekscholen, bedoeld in artikel* 12, *derde lid, sub* 1°, *der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Ons besluit van* 26 *Juni* 1905 (Staatsblad n°. 219).

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 1 Maart 1906, n°. 2483, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het wenschelijk is voorschriften te geven tot uitvoering van artikel 12, derde lid, sub 1°, der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Ons besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219);

Den Raad van State gehoord (advies van 3 April 1906, n°. 32);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 30 April 1906, n°. 5864, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen:

Artikel 1.

De Rijksbijdrage, welke krachtens het bepaalde in artikel 12, derde lid, sub 1°, der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Ons besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219), aan gemeentelijke en aan bijzondere kweekscholen voor onderwijzers kan worden verleend, bedraagt, behoudens het voldoen aan de hierna vermelde eischen en voorwaarden:

a. ten hoogste *vijf en dertig gulden* 's jaars voor ieder wekelijks gegeven uur onderwijs in de vakken, genoemd onder *a* tot en met *t* in artikel 2 van voormelde wet, in de beginselen van onderwijs en opvoeding en in slöjd tot een maximum van honderd twintig uren 's weeks; en

b. ten hoogste vierhonderd tachtig gulden voor iederen kweekeling, die de akte van bekwaamheid, bedoeld in artikel 77, onder *a*, van voormelde wet verkrijgt.

Deze bijdrage wordt berekend naar tien gulden voor iedere volle kalendermaand van het aan de maand, waarin het examen aanvangt, onmiddellijk voorafgaande tijdvak, dat die kweekeling achtereenvolgens en onafgebroken aan de inrichting is opgeleid.

De bijdrage, sub *a* in het eerste lid van dit artikel bedoeld, wordt niet toegekend, wanneer gedurende een tijdvak van vijf achtereenvolgende jaren minder dan vijf en twintig kweekelingen de akte van bekwaamheid als onderwijzer of onderwijzeres hebben verkregen. De eerste vier jaren na de oprichting der kweekschool tellen voor de berekening van dat vijfjarig tijdvak niet mede.

Artikel 2.

Om voor de Rijksbijdrage, in artikel 1 bedoeld, in aanmerking te komen heeft de kweekschool te voldoen aan de volgende eischen:

1°. de kweekschool — welke, zoo zij eene bijzondere school is, moet staan onder het bestuur van eene instelling of vereeniging, die rechtspersoonlijkheid bezit — is gevestigd in één gebouw met ten minste vier daarvoor bestemde klasse-lokalen, welke ieder eene ruimte aanbieden voor vier en twintig leerlingen.

Die klasse-lokalen moeten voldoen aan de eischen, genoemd in de artikelen 6 en 15 van het bij Koninklijk besluit van 4 Mei 1883 (*Staatsblad* n°. 41) vastgesteld reglement op de inrichting van schoollokalen, en mogen binnenshuis geen gemeenschap hebben met eene voor woning bestemde localiteit.

Indien deze klasse lokalen geene geschikte gelegenheid aanbieden voor het onderwijs in het handteekenen en in de kennis der natuur, dan behoort het gebouw voor die vakken afzonderlijke daartoe geschikte lokalen te bevatten.

Gedurende drie jaren, gerekend van het begin van het schooljaar, waarin de oprichting heeft plaats gehad, kan het getal klassen, waarin onderwijs wordt gegeven, minder dan vier bedragen;

2°. aan de kweekschool zijn verbonden ten minste vier onderwijzers, die in het bezit zijn van de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer of, aan de kweekschool onderwijs gevende in een of meer der vakken genoemd onder *c*—*g* in artikel 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs, daarvoor de wettelijke bevoegdheid bezitten tot het geven van middelbaar schoolonderwijs, en die tijdens de schooluren der kweekschool aan geen andere onderwijsinrichting verbonden zijn.

Een van deze onderwijzers is, met den titel van directeur, met de leiding van de school belast;

3°. aan het onderwijs in de vakken, genoemd onder *a*—*j*, *o* en *p* van artikel 2 der wet op het lager onderwijs, alsmede in de theorie en practijk van onderwijs en opvoeding, worden in ieder der klassen ten minste twintig uren 's weeks besteed, die tusschen des voormiddags 9 uur en des namiddags 5 uur vallen;

4°. boven en behalve het onderwijs, sub 3°. bedoeld, wordt ten minste 6 uur 's weeks in iedere klasse onderricht gegeven in twee of meer der vakken, genoemd in artikel 2 der wet op het lager onderwijs, onder *l*, *m*, *n*, *r*, of *r bis* en voor meisjes bovendien in de nuttige handwerken.

Wanneer tusschen meer dan twee achtereenvolgende uren onderwijs ten hoogste $^1/_4$ uur van ontspanning wordt gegeven, telt die ontspanningstijd mede voor de in rekening gebrachte uren;

5°. het onderwijs in de vakken *i*, *j* en *k*, wordt gegeven door daartoe in ieder opzicht bekwame onderwijzers, wat het vak, bedoeld onder letter *j* betreft, met wettelijk bewijs van bekwaamheid voor het geven van onderwijs in het vak, genoemd onder *s* in artikel 2 en wat het vak, bedoeld onder letter *k* betreft, met wettelijk bewijs van bekwaamheid voor het geven van onderwijs in de vakken, genoemd onder *k* en *t* van artikel 2 der wet;

6°. het onderwijs wordt gegeven overeenkomstig een rooster, opgemaakt met inachtneming van de in dit besluit gegeven voorschriften, waarop de vacantiedagen zijn vermeld en waarop voor elk lesuur staan aangegeven het vak van onderwijs en de naam van den daarmede belasten onderwijzer.

Vóór den aanvang van ieder schooljaar doet de directeur een exemplaar van den rooster toekomen aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener;

7°. de leeftijd van toelating voor de kweekelingen wordt bepaald op ten minste 14 en ten hoogste 17 jaar; deze leeftijd moet blijken uit de geboorte-akten, welke berusten bij den directeur en desgevraagd ter inzage moeten worden gegeven aan de ambtenaren van het Rijksschooltoezicht;

8°. de toelating geschiedt na het afleggen van een examen, afgenomen door de vaste onderwijzers aan de kweekschool;

9°. de kweekschool mag niet worden gehouden als winstgevend bedrijf;

10°. Onze Minister, met de uitvoering van de wet tot regeling van het lager onderwijs belast, en de ambtenaren van het Rijksschooltoezicht hebben ten aanzien van de kweekschool dezelfde bevoegdheid als hun ten opzichte van alle scholen waar lager onderwijs wordt gegeven is verleend bij artikel 96 der wet.

De in dat wetsartikel aan de hoofden der scholen en de overige onderwijzers ten opzichte van genoemde autoriteiten opgelegde verplichtingen gelden zoowel voor het bestuur der kweekschool als voor den directeur en de onderwijzers;

11°. aan de kweekschool is verbonden eene leerschool, waarin de kweekelingen van de hoogste twee studiejaren geregeld zich in het onderwijzen oefenen;

12°. aan de leerschool, gevestigd in een voor die school bestemd gebouw, waarin een afzonderlijk lokaal voor het onderwijs in vak *j*, zijn ten minste drie vaste onderwijzers verbonden, terwijl het in die school te volgen leerplan is onderworpen aan de goedkeuring van den directeur der kweekschool, welke directeur de volle bevoegdheid heeft tot regeling van het practisch onderwijs der kweekelingen in de leerschool;

13°. aan de leerschool wordt in elke klasse gedurende ten minste 20 uren 's weeks onderwijs gegeven in de vakken, genoemd onder *a*—*k* in artikel 2 der wet.

Artikel 3.

Aan de toekenning van de Rijksbijdrage zijn de volgende voorwaarden verbonden:

1°. gemeentebesturen en besturen van bijzondere kweekscholen, die voor het ontvangen van eene Rijksbijdrage in aanmerking wenschen te komen, doen hiervan vóór den aanvang van ieder schooljaar kennisgeving aan den districts-schoolopziener, in wiens ambtsgebied de kweekschool is gelegen;

2°. de kennisgeving, in het vorige lid bedoeld, gaat vergezeld van eene lijst, waarvan het model door Onzen Minister, die met de uitvoering van de wet tot regeling van het lager onderwijs is belast, wordt vastgesteld, bevattende opgaven met betrekking tot het onderwijzend personeel, de leerlingen der kweekschool, de leervakken, alsmede de verklaring dat, wat het getal en de inrichting der lokalen van de kweekschool en wat de leerschool betreft, wordt voldaan aan de voorwaarden in artikel 2, sub 1°., 11°., 12°. en 13°. van dit besluit gesteld;

3°. bij ontslag, overlijden of aanstelling van onderwijzend personeel, bij aanneming of ontslag van kweekelingen, alsmede bij verandering in het onderwijs in den loop van het schooljaar wordt aan den districts-schoolopziener binnen acht dagen nadat het ontslag, het overlijden, de aanstelling, de aanneming, het vertrek of de verandering heeft plaats gehad, kennis gegeven van de wijziging of aanvulling, welke de sub 2°. bedoelde lijst daardoor ondergaat.

Artikel 4.

De districts-schoolopziener, bij wien de lijsten, bedoeld in artikel 3, zijn ingekomen, houdt toezicht over de lessen en op de naleving van de eischen en voorwaarden, voor de aanspraak op eene Rijksbijdrage gesteld, en doet daarvan jaarlijks, in de maand Januari, verslag aan Onzen voornoemden Minister, door tusschenkomst van den inspecteur van het lager onderwijs.

Artikel 5.

Gemeentebesturen en besturen van bijzondere kweekscholen, die op eene Rijksbijdrage aanspraak maken, zenden binnen veertien dagen, nadat voor alle candidaten hunner kweekschool de examens ter verkrijging van de akte van bekwaamheid als onderwijzer zijn afgeloopen, aan den districts-schoolopziener eene aanvrage tot uitkeering van de Rijksbijdrage, met bijvoeging van de verkregen akten.

Het model van bedoelde aanvrage wordt insgelijks door Onzen voornoemden Minister vastgesteld.

Binnen eene maand, nadat de examens tot het verkrijgen van de bedoelde akte zijn afgeloopen, zendt de districts-schoolopziener, door tusschenkomst van den inspecteur van het lager onderwijs, aan Onzen voornoemden Minister de bij hem ingekomen aanvragen en bijlagen, vergezeld van een rapport omtrent de gedane aanvragen.

Door Ons wordt de som vastgesteld, waarop het gemeentebestuur of het bestuur der bijzondere kweekschool aanspraak heeft.

Bij de vaststelling van het bedrag der Rijksbijdrage wordt rekening gehouden met het getal uren, gedurende welke onderwijs is gegeven in het schooljaar, eindigende in het kalenderjaar, waarin de Rijksbijdrage wordt uitgekeerd, met de kosten van de kweekschool over dat schooljaar en met het getal kweekelingen, die aan het einde van dat schooljaar de akte van bekwaamheid, bedoeld in artikel 77, onder *a*, der wet tot regeling van het lager onderwijs, hebben verkregen.

Artikel 6.

Dit besluit is voor het eerst van toepassing op het schooljaar 1906—1907.

Het schooljaar wordt geacht aan te vangen met 1 April van ieder jaar.

Artikel 7.

Gemeentelijke kweekscholen, die vóór het in werking treden van de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) in het genot van eene bijdrage uit 's Rijkskas waren en sedert in dat genot zijn gebleven, kunnen op gelijken voet dat genot behouden zoolang zij voldoen aan de eischen, welke daartoe waren gesteld in artikel 12, derde lid, der wet vóór de wijziging van dat artikel bij voormelde wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175).

Artikel 8.

Uiterlijk tot en met 31 Maart 1911 kan aan bijzondere kweekscholen, die vóór het tijdstip van het in werking treden van dit besluit eene Rijksbijdrage genoten, alsmede aan die welke vóór 1 Juli 1905 de toezegging van zoodanige bijdrage hebben ontvangen indien zij niet aan de eischen van dit besluit voldoen, eene Rijksbijdrage worden verleend volgens den maatstaf en de regelen, die vóór dat tijdstip golden.

Indien die kweekscholen in aanmerking komen voor eene Rijksbijdrage overeenkomstig artikel 1 van dit besluit worden ter bepaling van het vijfjarig tijdvak, bedoeld in het laatste lid van dat artikel, de eerste vier jaren, gedurende welke de kweekschool in het genot van Rijkssubsidie is geweest, niet mede gerekend.

Artikel 9.

Aan gemeentelijke en aan bijzondere kweekscholen, welke in 1906 worden opgericht en geen aanspraak kunnen maken op eene Rijksbijdrage op grond van het voorgaande artikel, kan de Rijksbijdrage volgens art. 1, sub *a*, van dit besluit naar den daar bepaalden maatstaf over een gedeelte van het schooljaar 1906—1907 worden toegekend, mits deze kweekscholen voldoen aan de vereischten en voorwaarden in dit besluit vastgesteld, de opening dier scholen vóór of op 1 October 1906 plaats hebbe en de inzending van de stukken, bedoeld in artikel 3, sub 1°. en 2°., geschiede uiterlijk in de maand, voorafgaande aan die, waarin de opening plaats heeft.

Artikel 10.

Waar in dit besluit van onderwijzers gesproken wordt zijn hieronder onderwijzeressen begrepen.

Artikel 11.

Dit besluit treedt in werking op den tweeden dag na zijne afkondiging.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat gelijktijdig in het *Staatsblad* en in de *Staatscourant* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Het Loo, den 8sten Mei 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

BIJLAGE DD.

BESLUIT *van den 29sten Januari* 1907 (Staatsblad *n°.* 21), *tot wijziging en aanvulling van het Koninklijk besluit van* 8 *Mei* 1906 (Staatsblad *n°.* 107) *tot vaststelling van voorschriften voor en het verleenen van eene Rijksbijdrage aan gemeentelijke en bijzondere kweekscholen, bedoeld in art.* 12, *derde lid, sub* 1°., *der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij het Koninklijk besluit van* 26 *Juni* 1905 (Staatsblad *n°.* 219).

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 31 December 1906, n°. 14651[3], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het wenschelijk voorkomt Ons besluit van den 8 Mei 1906 (*Staatsblad* n°. 107) tot vaststelling van voorschriften voor en het verleenen van eene Rijksbijdrage aan gemeentelijke en bijzondere kweekscholen, bedoeld in art. 12, derde lid, sub 1°., der wet tot regeling van het lager onderwijs, te wijzigen en aan te vullen;

Den Raad van State gehoord (advies van 15 Januari 1907, n°. 32);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 26 Januari 1907, n°. 604, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Ons besluit van 8 Mei 1906 (*Staatsblad* n°. 107) wordt gewijzigd en aangevuld als volgt:

1°. In artikel 1, tweede lid, wordt in plaats van „de maand, waarin het examen aanvangt", gelezen „de maand volgende op die, waarin het examen aanvangt";

2°. In artikel 2, sub 1°., wordt:

a. in het eerste lid, in plaats van „vier en twintig leerlingen", gelezen „twintig leerlingen";

b. in het tweede lid, in plaats van „de artikelen 6 en 15" gelezen „artikel 6, eerste lid en artikel 15";

c. aan dat lid toegevoegd de volgende zinsnede:

„Van die eischen en dat verbod kan voor de kweekscholen, welke vóór 1 Mei 1906 bestonden, door den districts-schoolopziener ontheffing worden verleend met dien verstande, dat de vloeroppervlakte van elk klasse-lokaal voor iederen leerling niet minder dan 0.65 M². mag bedragen en de lichamelijke inhoud niet minder dan 3 M³. Van de beslissing van den districtsschoolopziener is beroep op Onzen voornoemden Minister.

d. in het derde lid in plaats van „Indien deze", gelezen „Indien de".

3°. In artikel 2, sub 2°., wordt:

a. in het tweede lid in plaats van „de school belast", gelezen „het onderwijs belast";

b. als derde en vierde lid toegevoegd:

„Aan kweekscholen, waar op 1 Mei 1906 eene regeling, afwijkende van die in het vorig lid omschreven, bestond, kan met Onze toestemming die afwijking tijdelijk gehandhaafd blijven, doch in geen geval langer, dan de op voormeld tijdstip in dienst zijnde directeur als zoodanig in functie blijft.

„Gedurende twee jaren, gerekend van het begin van het schooljaar, waarin de oprichting heeft plaats gehad, kan het getal onderwijzers, met inbegrip van den directeur, drie bedragen, wanneer het getal klassen niet meer dan twee bedraagt".

4°. Artikel 2, sub 4°., eerste lid, wordt gelezen als volgt:

„boven en behalve het onderwijs, sub 3°., bedoeld, wordt ten minste 20 uur 's weeks in de 4 klassen onderricht gegeven in twee of meer der vakken, genoemd in artikel 2 der wet op het lager onderwijs, onder *l*, *m*, *n*, *r* of *r* bis, alsmede gezondheidsleer en handenarbeid (slöjd) en voor meisjes bovendien in de nuttige handwerken, gedurende ten minste 4 uur 's weeks".

5°. In artikel 2, sub 5°, wordt in plaats van „wat het vak, bedoeld onder letter *j*, betreft", gelezen „wat het vak, bedoeld onder letter *j*, betreft, indien de kweekschool niet uitsluitend door vrouwelijke kweekelingen wordt bezocht."

6°. In artikel 2, sub 7°, wordt in plaats van „ten hoogste 17 jaar", gelezen „ten hoogste 23 jaar".

7°. Artikel 2, sub 11°, wordt gelezen als volgt:

„de practische opleiding van de kweekelingen van de hoogste twee studiejaren heeft plaats aan één of meer leerscholen".

8°. In artikel 2, sub 12°, wordt in plaats van „gebouw, waarin", gelezen „gebouw, of gedeelte van een gebouw met" en in plaats van „is onderworpen aan de goedkeuring" gelezen „de goedkeuring behoeft".

9°. In artikel 2, sub 13°, wordt tusschen „*a*—*k*" en „in artikel 2" ingevoegd „en, indien zij alleen door jongens wordt bezocht, in de vakken, genoemd onder *a*—*j*".

10°. Aan artikel 4 wordt het volgende als tweede lid toegevoegd:

„Hij deelt na ontvangst van de lijsten en bij de uitoefening van het toezicht aan het bestuur der kweekschool onmiddellijk de bezwaren schriftelijk mede, waartoe de kennisneming der stukken of zijne bevindingen bij het schoolbezoek hem aanleiding mochten geven. Van zijne bezwaren is beroep op Onzen voornoemden Minister".

11°. In artikel 6, tweede lid, wordt „1 April" vervangen door „1 Mei".

12°. In artikel 8 wordt in plaats van „31 Maart 1911" gelezen „30 April 1912" en in plaats van „1 Juli 1905" „1 Januari 1906".

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 29sten Januari 1907.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

BIJLAGE EE.

BESLUIT *van den 7den Juni* 1906 (Staatsblad *n°.* 126), *tot intrekking van het Koninklijk besluit van* 18 *December* 1900 (Staatsblad *n°.* 210) *en tot regeling van het ambtsgebied der inspecteurs, districts- en arrondissements-schoolopzieners en van de verdeeling hunner werkzaamheden, voor zoover die hun door de wet tot regeling van het lager onderwijs zijn opgedragen.*

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 April 1906, n°. 2857[3], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het wenschelijk is, met intrekking van het Koninklijk besluit van 18 December 1900 (*Staatsblad* n°. 210), de voorschriften, noodig tot uitvoering van de artikelen 91 en 92 der wet tot regeling van het lager onderwijs, opnieuw vast te stellen;

Den Raad van State gehoord, advies van 15 Mei 1906, n°. 30;

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 2 Juni 1906, n°. 7914, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen:

TITEL I.

VAN DE INDEELING DES RIJKS.

§ 1. *Van de inspectiën.*

Artikel 1.

Het Rijk is voor het toezicht over het lager onderwijs verdeeld in drie inspectiën:

de *eerste inspectie* bevat de provinciën *Noordbrabant*, *Gelderland* en *Limburg*,

de *tweede*, de provinciën *Zuidholland*, *Noordholland*, *Zeeland* en *Utrecht*;

de *derde*, de provinciën *Friesland*, *Overijssel*, *Groningen* en *Drenthe*.

§ 2. *Van de districten.*

Artikel 2.

Het Rijk is voor het toezicht over het lager onderwijs verdeeld in zes en twintig districten.

Artikel 3.

De provincie *Noordbrabant* bevat de districten *Breda*, *Eindhoven*, *'s Hertogenbosch* en *Tilburg*;

de provincie *Gelderland*, de districten *Arnhem*, *Tiel* en *Zutphen*;

de provincie *Zuidholland*, de districten *Dordrecht*, *Gouda*, *'s Gravenhage* en *Rotterdam*;

de provincie *Noordholland*, de districten *Alkmaar*, *Amsterdam* en *Haarlem*;

de provincie *Zeeland*, de districten *Goes* en *Middelburg*;

de provincie *Utrecht*, het district *Utrecht*;

de provincie *Friesland*, de districten *Heerenveen* en *Leeuwarden*;

de provincie *Overijssel*, de districten *Deventer* en *Zwolle*;

de provincie *Groningen*, de districten *Groningen* en *Winschoten*;

de provincie *Drenthe*, het district *Assen*;

de provincie *Limburg*, de districten *Maastricht* en *Roermond*.

§ 3. *Van de arrondissementen.*

Artikel 4.

Het Rijk is voor het toezicht over het lager onderwijs verdeeld in honderd acht en twintig arrondissementen.

Artikel 5.

Het district *Breda* bevat de arrondissementen *Bergen op Zoom*, *Breda*, *Roosendaal* en *Zevenbergen*;

het district *Eindhoven*, de arrondissementen *Eindhoven*, *Helmond* en *Veghel*;

het district *'s Hertogenbosch*, de arrondissementen *Boxmeer*, *'s Hertogenbosch* en *Oss*;

het district *Tilburg*, de arrondissementen *Heusden*, *Oirschot*, *Tilburg* en *Waalwijk*.

Artikel 6.

Het district *Arnhem* bevat de arrondissementen *Apeldoorn*, *Arnhem*, *Harderwijk*, *Rheden* en *Wageningen*;

het district *Tiel*, de arrondissementen *Elst*, *Geldermalsen*, *Nijmegen*, *Tiel* en *Zaltbommel*;

het district *Zutphen*, de arrondissementen *Doesburg*, *Doetinchem*, *Groenlo* en *Zutphen*.

Artikel 7.

Het district *Dordrecht* bevat de arrondissementen *Brielle*, *Dordrecht*, *Gorinchem*, *Middelharnis* en *Oud-Beijerland*;

het district *Gouda*, de arrondissementen *Alkemade*, *Gouda*, *Schoonhoven* en *Woerden*;

het district *'s Gravenhage*, de arrondissementen *Delft*, *'s Gravenhage* I, II en III, *Leiden* en *Maassluis*;

het district *Rotterdam*, de arrondissementen *Hillegersberg*, *Rotterdam* I, II, III en IV en *Schiedam*.

Artikel 8.

Het district *Alkmaar* bevat de arrondissementen *Alkmaar*, *Helder*, *Hoorn*, *Medemblik* en *Texel*;

het district *Amsterdam*, de arrondissementen *Amsterdam* I, II, III, IV, V, VI en VII en *Hilversum*;

het district *Haarlem*, de arrondissementen *Beverwijk*, *Haarlem*, *Haarlemmermeer*, *Purmerend* en *Zaandam*.

Artikel 9.

Het district *Goes* bevat de arrondissementen *Goes*, *Tholen* en *Zierikzee*;

het district *Middelburg*, de arrondissementen *Hulst*, *Middelburg*, *Neuzen* en *Vlissingen*.

Artikel 10.

Het district *Utrecht* bevat de arrondissementen *Amersfoort*, *Loenen*, *Rhenen*, *Utrecht* I en II en *IJsselstein*.

Artikel 11.

Het district *Heerenveen* bevat de arrondissementen *Beetsterzwaag*, *Bolsward*, *Heerenveen*, *Lemmer*, *Sneek*, *Weidum* en *Wolvega*;

het district *Leeuwarden*, de arrondissementen *Bergum*, *Dokkum*, *Ferwerd*, *Harlingen*, *Leeuwarden* en *Ternaard*.

Artikel 12.

Het district *Deventer* bevat de arrondissementen *Almelo*, *Deventer*, *Enschedé*, *Hengelo* en *Oldenzaal*;

het district *Zwolle*, de arrondissementen *Kampen*, *Ommen*, *Raalte*, *Steenwijk* en *Zwolle*.

Artikel 13.

Het district *Groningen* bevat de arrondissementen *Appingedam*, *Groningen*, *Onderdendam*, *Warffum* en *Zuidhorn*;

het district *Winschoten*, de arrondissementen *Hoogezand*, *Onstwedde*, *Slochteren*, *Veendam* en *Winschoten*.

Artikel 14.

Het district *Assen* bevat de arrondissementen *Assen*, *Borger*, *Dalen*, *Emmen*, *Hoogeveen*, *Meppel* en *Vries*.

Artikel 15.

Het district *Maastricht* bevat de arrondissementen *Heerlen*, *Maastricht*, *Meerssen* en *Sittard*;

het district *Roermond*, de arrondissementen *Gennep*, *Roermond*, *Venlo* en *Weert*.

Artikel 16.

De tabel, bij dit besluit gevoegd, wijst de gemeenten en, voor zooveel de arrondissementen *'s Gravenhage*, *Rotterdam*, *Amsterdam* en *Utrecht* betreft, de gedeelten der gemeenten aan die tot elk arrondissement behooren.

TITEL II.

Van de ambtenaren.

§ 1. *Van de arrondissements-schoolopzieners.*

Artikel 17.

De arrondissements-schoolopziener heeft zijne vaste woonplaats binnen het arrondissement, tenzij hem door Onzen Minister die met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs is belast, vergund wordt elders gevestigd te zijn.

Artikel 18.

De arrondissements-schoolopziener die zich, behalve voor zijne ambtsbezigheden als schoolopziener, langer dan zeven dagen uit zijne woonplaats verwijdert, behoeft daartoe de vergunning van Onzen voornoemden Minister.

Onze voornoemde Minister kan, op voorstel van den districts-schoolopziener, een der andere arrondissements-schoolopzieners van het district met de tijdelijke waarneming van den dienst belasten.

Artikel 19.

Op den arrondissements-schoolopziener die aangewezen wordt ter vervanging van den districts-schoolopziener, gaan, zoolang de vervanging duurt, alle diens bevoegdheden en verplichtingen over. Hij blijft desniettemin met de waarneming zijner betrekking belast.

Artikel 20.

De arrondissements-schoolopziener bezoekt meermalen 's jaars alle kweekscholen, normaallessen en andere inrichtingen tot opleiding van onderwijzers in het arrondissement en doet ieder vierendeeljaars aan den districts-schoolopziener schriftelijk opgave van de door hem bezochte scholen en opleidingsinrichtingen, met vermelding van de data van zijn bezoek.

Jaarlijks vóór 1 Februari doet hij den districts-schoolopziener toekomen een beredeneerd verslag van den toestand van het onderwijs in zijn arrondissement.

Artikel 21.

Van elk proces-verbaal ter zake van overtreding, door hem opgemaakt ingevolge artikel 96 der wet tot regeling van het lager onderwijs, zendt hij binnen tweemaal vier en twintig uren afschrift aan den districts-schoolopziener.

Artikel 22.

Hij bevordert de instelling van plaatselijke commissiën, overal waar dit ter verzekering van het plaatselijk toezicht nuttig is, en bewaart afschrift van de plaatselijke verordeningen, die de samenstelling en inrichting der in het arrondissement aanwezige commissiën regelen.

Hij woont de vergaderingen dier commissiën bij, zoo dikwijls hem dit geraden voorkomt en roept ze, zoo noodig, bijeen.

Artikel 23.

Door Ons wordt jaarlijks eene bepaalde som te zijner beschikking gesteld, bestemd tot bekostiging eener bibliotheek, waarvan de onderwijzers, onder zijn toezicht, partij kunnen trekken bij de voortzetting hunner studiën en tot bestrijding van andere kleine uitgaven ter bevordering van het doel der onderwijzersbijeenkomsten.

De verantwoording dier som geschiedt op de wijze door Onzen voornoemden Minister te bepalen.

Artikel 24.

De arrondissements-schoolopziener geeft rechtstreeks aan Onzen voornoemden Minister, aan Gedeputeerde Staten of aan den inspecteur van het lager onderwijs, alle inlichtingen en voorlichting, die van hem worden verlangd.

Hij zorgt, dat zijn archief steeds in een behoorlijken toestand is, en is verplicht het inspecteeren daarvan door den inspecteur of den districts-schoolopziener toe te laten.

§ 2. *Van de districts-schoolopzieners.*

Artikel 25.

De districts-schoolopziener heeft zijne vaste woonplaats in de gemeente waarnaar het district genoemd wordt, tenzij hem door Onzen voornoemden Minister vergund wordt elders gevestigd te zijn.

Artikel 26.

De districts-schoolopziener die zich, behalve voor zijne ambtsbezigheden, langer dan zeven dagen uit zijne woonplaats verwijdert, behoeft daartoe de vergunning van Onzen voornoemden Minister.

Artikel 27.

Op den districts-schoolopziener die aangewezen wordt ter vervanging van den inspecteur, gaan, zoolang de vervanging duurt, alle diens bevoegdheden en verplichtingen over. Hij blijft desniettemin met de waarneming zijner betrekking belast.

Artikel 28.

De districts-schoolopziener bezoekt alle openbare en bijzondere scholen van lager onderwijs binnen zijn ambtsgebied ten minste eenmaal in de drie jaren, en alle kweekscholen, normaallessen en andere inrichtingen tot opleiding van onderwijzers binnen zijn ambtsgebied zoo dikwijls hij dit noodig acht.

Artikel 29.

De districts-schoolopziener verzamelt de inlichtingen omtrent de onderscheidene scholen en het daar gegeven onderwijs, door hem gevraagd uit eigen beweging, volgens opdracht van den inspecteur, of op last van Onzen voornoemden Minister.

Artikel 30.

Hij houdt, ten minste eenmaal in de drie maanden en verder zoo dikwijls hij het noodig acht, eene bijeenkomst met de arrondissements-schoolopzieners in zijn district ter bespreking van de aan hen toevertrouwde belangen.

Hij roept hen daartoe, behalve in spoedeischende gevallen, ten minste drie dagen te voren bijeen.

Hij geeft hiervan gelijktijdig kennis aan den inspecteur, die desverkiezende deze bijeenkomst bijwoont.

De kosten dezer bijeenkomsten komen ten laste van het Rijk

Artikel 31.

Zoo dikwijls krachtens de artikelen 21, 22 en 54 der wet tot regeling van het lager onderwijs de beslissing van Onzen voornoemden Minister wordt ingeroepen, zendt de districts-schoolopziener aan dezen de stukken, met eene beredeneerde toelichting. Zoodra 's Ministers beslissing hem is bericht, brengt hij die onmiddellijk ter kennis van belanghebbenden.

Artikel 32.

Telkens wanneer de districts-schoolopziener de vergadering eener plaatselijke commissie wil bijwonen of beleggen, en hij de tegenwoordigheid van den arrondissements-schoolopziener wenschelijk acht, geeft hij dezen hiervan kennis, met uitnoodiging mede tegenwoordig te zijn.

Artikel 33.

Van elk proces-verbaal ter zake van overtreding, door hem opgemaakt ingevolge artikel 96 der wet tot regeling van het lager onderwijs, zendt hij binnen tweemaal vier en twintig uren afschrift aan den inspecteur.

Artikel 34.

Bij de toepassing van de artikelen 21, 22, 30, 32, 38, 57, en van artikel 59, zesde lid, 2°, der wet tot regeling van het lager onderwijs, wint de districts-schoolopziener het gevoelen van den arrondissements-schoolopziener in.

Artikel 35.

Hij geeft rechtstreeks aan Onzen voornoemden Minister en aan Gedeputeerde Staten alle inlichtingen en voorlichting die van hem worden verlangd.

Hij zorgt, dat zijn archief steeds in een behoorlijken toestand is, en is verplicht het inspecteeren daarvan door den inspecteur toe te laten.

§ 3. *Van de inspecteurs.*

Artikel 36.

De inspecteur heeft zijne vaste woonplaats binnen zijn ambtsgebied, ter plaatse door Onzen voornoemden Minister te bepalen.

Artikel 37.

De inspecteur die zich, behalve voor zijne ambtsbezigheden, langer dan zeven dagen uit zijne woonplaats verwijdert, behoeft daartoe de vergunning van Onzen voornoemden Minister.

Artikel 38.

De inspecteur bezoekt de openbare en bijzondere scholen van lager onderwijs, de kweekscholen, normaallessen en andere inrichtingen tot opleiding van onderwijzers binnen zijn ambtsgebied, zoo dikwijls hij dit noodig acht.

Artikel 39.

Hij kan, acht hij dit noodig, bijeenkomen met de districtsschoolopzieners van zijn ambtsgebied, ter bespreking van de aan hen toevertrouwde belangen.

Hij roept hen daartoe, behalve in spoedeischende gevallen, ten minste drie dagen te voren bijeen. Hij kan ook arrondissements-schoolopzieners binnen zijn ambtsgebied tot het bijwonen van zoodanige bijeenkomsten uitnoodigen.

De kosten dezer bijeenkomsten komen ten laste van het Rijk.

Artikel 40.

De inspecteurs worden ter overweging van de belangen van het lager onderwijs door Onzen voornoemden Minister bijeengeroepen, telkens wanneer hij dit noodig acht.

Artikel 41.

De inspecteur geeft aan Gedeputeerde Staten der provincie rechtstreeks alle inlichtingen en voorlichting die zij van hem verlangen.

Artikel 42.

Telkens wanneer de inspecteur de vergadering eener plaatselijke commissie wil bijwonen of beleggen, en hij de tegenwoordigheid van den districts- of arrondissements-schoolopziener wenschelijk acht, geeft hij dezen hiervan kennis, met uitnoodiging mede tegenwoordig te zijn.

Artikel 43.

De inspecteur houdt toezicht op de archieven der arrondissements- en districts-schoolopzieners. Hij is bevoegd het inspecteeren der archieven van de arrondissements-schoolopzieners aan de districts-schoolopzieners op te dragen.

Artikel 44.

Dit besluit treedt in werking op 1 Juli 1906.

Met gelijke dagteekening is het Koninklijk besluit van 18 December 1900 (*Staatsblad* n° 210) vervallen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Het Loo, den 7den Juni 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

TABEL, bedoeld in artikel 16, aanwijzende de gemeenten en gedeelten van gemeenten tot elk school-arrondissement behoorende.

District **Breda:**

Het *arrondissement Bergen op Zoom* omvat de gemeenten Bergen op Zoom, Halsteren, Huybergen, Ossendrecht, Putte, Steenbergen c. a., Vossemeer (Nieuw-), Woensdrecht, Wouw.

Het *arrondissement Breda*, de gemeenten Breda, Chaam, Dongen, Ginneken c. a., Oosterhout, Princenhage, Rijsbergen, Teteringen, Zundert.

Het *arrondissement Roosendaal*, de gemeenten Etten c. a., Gastel (Oud- en Nieuw-), Hoeven, Oudenbosch, Roosendaal c. a., Rucphen c. a., Standdaarbuiten.

Het *arrondissement Zevenbergen*, de gemeenten Dinteloord c. a., Fijnaart c. a., Klundert, Made c. a., Terheyden, Willemstad, Zevenbergen, Zwaluwe (Hooge- en Lage-).

District **Eindhoven:**

Het *arrondissement Eindhoven* omvat de gemeenten Aalst, Bergeyk, Borken c. a., Budel, Dommelen, Duizel c. a., Eersel, Eindhoven, Gestel c. a., Leende, Luyksgestel, Maarheeze, Oerle, Riethoven, Soerendonk c. a., Stratum, Strijp, Tongelre, Valkenswaard, Veldhoven c. a., Waalre, Westerhoven, Woensel, Zeelst, Zesgehuchten.

Het *arrondissement Helmond*, de gemeenten Aarle-Rixtel, Asten, Bakel c. a., Deurne c. a., Geldrop, Heeze, Helmond, Lierop, Lieshout, Mierlo, Nunen c. a., Someren, Stiphout, Vlierden.

Het *arrondissement Veghel*, de gemeenten Beek c. a., Boekel, Dinther, Erp, Gemert, Heeswijk, Nistelrode, St. Oedenrode, Schijndel, Son c. a., Uden, Veghel.

District **'s Hertogenbosch:**

Het *arrondissement Boxmeer* omvat de gemeenten Beers, Beugen c. a., Boxmeer, Cuyck c. a., Escharen, Gassel, Grave, Haps, Linden, Maashees c. a., Mill c. a., Oeffelt, Oploo c. a., Sambeek, Velp, Vierlingsbeek, Wanroy, Zeeland.

Het *arrondissement 's Hertogenbosch*, de gemeenten Berlicum, Bokhoven, Cromvoirt, Dungen (den), Engelen, Esch, Haaren, Helvoirt, 's Hertogenbosch, St. Michielsgestel, Rosmalen, Vught.

Het *arrondissement Oss*, de gemeenten Alem c. a., Berghem, Deursen c. a., Dieden c. a., Empel c. a., Geffen, Heesch, Herpen, Huisseling c. a., Lith, Lithoijen, Megen c. a., Nuland, Oijen c. a., Oss, Ravenstein, Reek, Schayk.

District **Tilburg:**

Het *arrondissement Heusden* omvat de gemeenten Almkerk, Andel, Drongelen c. a., Dussen c. a., Giessen, Hedikhuizen, Heesbeen c. a., Herpt, Heusden, Meeuwen c. a., Oudheusden, Rijswijk, Veen, Werken c. a. (de), Werkendam, Woudrichem, Wijk c. a.

Het *arrondissement Oirschot*, de gemeenten Best, Bladel c. a., Boxtel, Diessen, Hoogeloon c. a., Liempde, Moergestel, Oirschot, Oost-, West- en Middelbeers, Reusel, Vessem c. a.

Het *arrondissement Tilburg*, de gemeenten Alphen c. a., Baarle-Nassau, Berkel, Gilze c. a., Goirle, Hilvarenbeek, Mierde (Hooge- en Lage-), Oisterwijk, Tilburg.

Het *arrondissement Waalwijk*, de gemeenten Baardwijk, Besoijen, Capelle, Drunen, Geertruidenberg, 's Gravenmoer, Loon op Zand, Nieuwkuyk, Raamsdonk, Sprang, Udenhout, Vlijmen, Vrijhoeve-Capelle, Waalwijk, Waspik.

District **Arnhem:**

Het *arrondissement Apeldoorn* omvat de gemeenten Apeldoorn, Epe, Heerde.

Het *arrondissement Arnhem*, de gemeente Arnhem.

Het *arrondissement Harderwijk*, de gemeenten Doornspijk, Elburg, Ermelo, Harderwijk, Hattem, Nijkerk, Oldebroek, Putten.

Het *arrondissement Rheden*, de gemeenten Brummen, Rheden, Rozendaal, Voorst.

Het *arrondissement Wageningen*, de gemeenten Barneveld, Doorwerth, Ede, Hoevelaken, Renkum, Scherpenzeel, Wageningen.

District **Tiel:**

Het *arrondissement Elst* omvat de gemeenten Bemmel, Dodewaard, Elst, Gent, Hemmen, Heteren, Huissen, Kesteren, Valburg.

Het *arrondissement Geldermalsen*, de gemeenten Ammerzoden, Beesd, Brakel, Buurmalsen, Culenburg, Deil, Gameren, Geldermalsen, Haaften, Hedel, Herwijnen, Kerkwijk, Nederhemert, Poederoijen, Vuren, Zuilichem.

Het *arrondissement Nijmegen*, de gemeenten Balgoy, Groesbeek, Heumen, Millingen, Nijmegen, Overasselt, Ubbergen, Wijchen.

Het *arrondissement Tiel*, de gemeenten Beusichem, Buren, Echteld, Est c. a., Lienden, Maurik, Ophemert, Tiel, Varik, Waardenburg, Wadenoijen, IJzendoorn, Zoelen.

Het *arrondissement Zaltbommel*, de gemeenten Appeltern, Batenburg, Bergharen, Beuningen, Dreumel, Driel, Druten, Ewijk, Heerewaarden, Horssen, Hurwenen, Rossum, Wamel, Zaltbommel.

District **Zutphen:**

Het *arrondissement Doesburg* omvat de gemeenten Angerlo, Bergh, Didam, Doesburg, Duiven, Herwen c. a., Pannerden, Wehl, Westervoort, Zevenaar.

Het *arrondissement Doetinchem*, de gemeenten Dixperlo, Doetinchem (Ambt), Doetinchem (Stad), Gendringen, Hummelo, Wisch, Zelhem.

Het *arrondissement Groenlo*, de gemeenten Aalst, Borculo, Eibergen, Groenlo, Lichtenvoorde, Neede, Winterswijk.

Het *arrondissement Zutphen*, de gemeenten Gorssel, Hengelo, Laren, Lochem, Ruurlo, Steenderen, Vorden, Warnsveld, Zutphen.

District **Dordrecht:**

Het *arrondissement Brielle* omvat de gemeenten Abbenbroek, Brielle, Geervliet, Heenvliet, Hekelingen, Hellevoetsluis, Helvoet (Nieuw-), Nieuwenhoorn, Oostvoorne, Oudenhoorn, Rockanje, Spijkenisse, Vierpolders, Zuidland, Zwartewaal.

Het *arrondissement Dordrecht*, de gemeenten Dordrecht, Dubbeldam, Papendrecht, Sliedrecht, Zwijndrecht.

Het *arrondissement Gorinchem*, de gemeenten Arkel, Asperen, Bleskensgraaf, Giessendam, Giessen-Nieuwkerk, Gorinchem, Hardinxveld, Heukelum, Hoogblokland, Hoornaar, Kedichem, Leerbroek, Leerdam, Meerkerk, Molenaarsgraaf, Nieuwland, Noordeloos, Peursum, Schelluinen, Schoonrewoerd, Wijngaarden.

Het *arrondissement Middelharnis*, de gemeenten Bommel (den), Dirksland, Goedereede, Herkingen, Melissant, Middelharnis, Ooltgensplaat, Ouddorp, Sommelsdijk, Stad aan 't Haringvliet, Stellendam, Tonge (Nieuwe-), Tonge (Oude-).

Het *arrondissement Oud-Beijerland*, de gemeenten Beijerland (Nieuw-), Beijerland (Oud-), Beijerland (Zuid-), Goudswaard, 's Gravendeel, Heinenoord, Klaaswaal, Maasdam, Mijnsheerenland, Numansdorp, Piershil, Puttershoek, Strijen, Westmaas.

District **Gouda:**

Het *arrondissement Alkemade* omvat de gemeenten Aar (ter), Alkemade, Hillegom, Leimuiden, Lisse, Nieuwveen, Noordwijk, Noordwijkerhout, Rijnsaterwoude, Sassenheim, Voorhout, Warmond, Woubrugge, Zevenhoven.

Het *arrondissement Gouda*, de gemeenten Gouda, Gouderak, Haastrecht, Hekendorp, Lange Ruige Weide, Moerkapelle, Moordrecht, Oudewater, Papekop, Reeuwijk, Stolwijk, Vlist, Waddinxveen, Zegwaard, Zevenhuizen, Zoetermeer.

Het *arrondissement Schoonhoven*, de gemeenten Alblas (Oud-), Alblasserdam, Ameide, Ammers (Groot), Ammerstol, Bergambacht, Berkenwoude, Brandwijk, Everdingen, Goudriaan, Hagestein, Hei- en Boeicop, Langerak, Lekkerkerk, Lekkerland (Nieuw-), Lexmond, Nieuwpoort, Ottoland, Schoonhoven, Streefkerk, Tienhoven, Vianen.

Het *arrondissement Woerden*, de gemeenten Aarlanderveen, Alphen, Barwoutswaarder, Benthuizen, Bodegraven, Boskoop, Hazerswoude, Koudekerk, Nieuwkoop, Oudshoorn, Rietveld, Waarder, Woerden, Zwammerdam.

District **'s Gravenhage:**

Het *arrondissement Delft* omvat de gemeenten Delft, Hof van Delft, Nootdorp, Pijnacker, Rijswijk, Schipluiden, Stompwijk, Veur, Voorburg, Voorschoten, Vrijenban.

Het grondgebied der gemeente 's Gravenhage is verdeeld in drie arrondissementen, *'s Gravenhage I*, *II* en *III*, door scheidslijnen, welke aldus loopen:

I. Van de zuidwestelijke grens der gemeente, waar de Loosduinsche Weg die grens snijdt, langs dien weg, door Westeinde, Groenmarkt, Gravenstraat, in rechte lijn tot het midden van het Buitenhof; van daar noordwestwaarts door Gevangenpoort, Kneuterdijk, Parkstraat, Alexanderstraat tot het midden van de Javastraat, vervolgens zuidwestwaarts, langs Javastraat, Laan van Meerdervoort, Groot-Hertoginnelaan tot het waterververschingskanaal en langs dit kanaal naar de Noordzee.

II. Van de zuidoostelijke grens der gemeente bij het Rijswijksche plein langs de noodoostzijde van de gracht langs het Zieken, langs den Zuid-Oost-Buitensingel, de noordoostzijde van de Nieuwe Haven, over de Nieuwe Markt, door de Korte Houtstraat, over het Plein, door de poorten van het Binnenhof tot het midden van het Buitenhof en verder zuidwestwaarts langs de grens van arrondissement I tot de zuidwestelijke grens der gemeente.

III. Van den mond van het waterververschingskanaal langs de grens van arrondissement I tot het midden van het Buitenhof; van daar langs de grens van arrondissement II tot de zuidoostelijke grens der gemeente.

Tot het arrondissement 's Gravenhage III behoort mede de gemeente Wassenaar.

Het *arrondissement Leiden* omvat de gemeenten Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Rijnsburg, Valkenburg, Zoeterwoude.

Het *arrondissement Maassluis*, de gemeenten 's Gravenzande, Lier (de) Loosduinen, Maasland, Maassluis, Monster, Naaldwijk, Rozenburg, Wateringen.

District **Rotterdam:**

Het *arrondissement Hillegersberg* omvat de gemeenten Bergschenhoek, Berkel, Bleiswijk, Capelle a/d. IJssel, Heerjansdam, Hendrik-Ido-Ambacht, Hillegersberg, Krimpen a/d. Lek, Krimpen a/d. IJssel, Nieuwerkerk a/d. IJssel, Ouderkerk a/d. IJssel, Ridderkerk, Schiebroek, IJsselmonde.

Het grondgebied der gemeente Rotterdam is verdeeld in vier arrondissementen, *Rotterdam I. II, III* en *IV*, door scheidslijnen, welke aldus loopen:

I. Van de noordwestelijke grens der gemeente aan het einde van de Schiekade bij den Blommerdijkschen Weg, langs de Oost-Schiekade, het Hofplein en voorts langs de Delftsche Vaart, Spuiwater, het Spui, de Vlasmarkt tot het Steiger, langs de noord- en westzijde van de Steigergracht, verder door de Soetensteeg en Boymansstraat, over het Van Hogendorpsplein en de Binnenwegsche brug, vervolgens door den Binnenweg naar de wetering van den Westersingel, midden door deze wetering, langs het westelijk stoomgemaal en door de Scheepstimmermanslaan naar de Maas bij den Veerdam en vervolgens langs de noordzijde van de Maas tot de westelijke grens der gemeente.

II. Van de westelijke grens der gemeente langs de grens van arrondissement I tot de Vlasmarkt, vervolgens langs het Steiger, over de Groote Markt, langs het West-Nieuwland, over het Beursplein tot de Geldersche Kade bij de Vischsteeg, langs de Geldersche Kade en het Bolwerk tot de Maas en langs de noordzijde van de Maas tot de oostelijke grens der gemeente.

III. Van de noordwestelijke grens der gemeente aan het einde van de Schiekade bij den Blommerdijkschen Weg, langs de Oost-Schiekade over het Hofplein naar het Couwenburchseiland, vervolgens langs het Boschje, den Goudschen Singel en Oost-Vestplein tot over de brug bij den Hoogen Boezem, langs de oostzijde van den Hoogen Boezem tot het Kralingsche Verlaat, vervolgens langs de oostzijde van den Lagen Boezem tot de noordelijke grens der gemeente.

IV. Van de noordelijke grens der gemeente aan de oostzijde van den Lagen Boezem langs de grenzen van de arrondissementen III, I en II tot de oostelijke grens der gemeente.

Het arrondissement *Schiedam* omvat de gemeenten Barendrecht, Hoogvliet, Kethel, Overschie, Pernis, Poortugaal, Rhoon, Schiedam, Vlaardingen, Vlaardinger-Ambacht.

District **Alkmaar:**

Het *arrondissement Alkmaar* omvat de gemeenten Alkmaar, Bergen, Broep op Langendijk, Heerhugowaard, Heiloo, Koedijk, Niedorp (Nieuwe), Niedorp (Oude), Oterleek, Oudkarspel, Oudorp, St. Pancras, Scharwoude (Noord-), Scharwoude (Zuid-), Schermer (Zuid- en Noord-), Schoorl, Warmenhuizen, Winkel.

Het *arrondissement den Helder*, de gemeenten Anna Paulowna, Barsingerhorn, Callantsoog, Harenkarspel, den Helder, St. Maarten, Petten, Schagen, Wieringen, Wieringerwaard, Zijpe.

Het *arrondissement Hoorn*, de gemeenten Avenhorn, Beets, Berkhout, Blokker, Hensbroek, Hoorn, Nibbixwoud, Obdam, Oudendijk, Schellinkhout, Schermerhorn, Spanbroek, Ursem, Venhuizen, Wognum, Wijdenes, Zwaag.

Het *arrondissement Medemblik*, de gemeenten Abbekerk, Andijk, Bovenkarspel, Enkhuizen, Grootebroek, Hoogkarspel, Hoogwoud, Medemblik, Midwoud, Opmeer, Opperdoes, Sijbekarspel, Twisk, Wervershoof, Westwoud.

Het *arrondissement Texel*, de gemeenten Terschelling, Texel, Urk, Vlieland.

District **Amsterdam:**

Het grondgebied der gemeente Amsterdam is verdeeld in zeven arrondissementen, *Amsterdam I, II, III, IV, V, VI* en *VII*, door scheidslijnen, welke aldus loopen:

I. Van de Nieuwmarkt noordwaarts langs de oostzijde van de Geldersche Kade en den Oostelijken doorgang naar de noordzijde van het IJ, Oostwaarts langs de zuidzijde van het gedeelte der gemeente benoorden het IJ, langs de westzijde van den Schellingwouderdijk tot het Oosterkanaal, westwaarts langs de zuidzijde van het Spoorwegbassin, zuidwaarts tot de Nieuwe Vaart, westwaarts langs de zuidzijde van die vaart, langs de noordwestzijde van de Buitensingelgracht tot tegenover de Muidergracht, noordwaarts langs de noordoostzijde van de Muidergracht en de zuidwestzijde van het Hortusplantsoen tot de Weesperstraat, noordwaarts langs de westzijde van het Jonas Daniel Meijerplein, oostwaarts langs de noordwestzijde van de Lazarussteeg en het Markenplein, noordwaarts langs de zuidwestzijde van den Houtkoopersburgwal en de Snoekjesgracht, westwaarts langs de noordzijde van de Snoekjessteeg, noordwaarts langs de oostzijde van de St. Anthoniebreestraat en de Nieuwmarkt tot de Geldersche Kade.

II. Van de Nieuwe Prinsengracht langs de zuidelijke en oostelijke grens van arrondissement I, langs de oostelijke en zuidelijke grens der gemeente tot den Amstel, noordwaarts langs de oostzijde van den Amstel tot de Nieuwe Prinsengracht en langs de zuidzijde van die gracht tot de grens van arrondissement I.

III. Van de derde Schinkelstraat langs de westelijke grens der gemeente zuidwaarts, en oostwaarts langs de zuidelijke grens der gemeente, noordwaarts langs de grens van arrondissement II tot de Keizersgracht, langs de zuidzijde van die gracht tot de Vijzelstraat, langs de oostzijde van die straat, de Vijzelgracht en Nieuwe Vijzelstraat tot de Weteringschans, langs de noordzijde van de Weteringschans, de oostzijde van het Weteringplantsoen, de noordoostzijde van de Stadhouderskade, de zuidzijde van de Vossiusstraat, de oostzijde van de Van Baerlestraat, de zuidzijde van den Willemsparkweg en den Koninginneweg, de westzijde van den Amstelveenschen weg en de zuidzijde van de derde Schinkelstraat tot de grens der gemeente.

IV. Van de Hugo de Grootkade langs de westelijke grens der gemeente en de noordelijke grens van arrondissement III, langs de zuidzijde van de Keizersgracht tot de Leidschestraat, langs de oostzijde van die straat en het Leidscheplein tot de Stadhouderskade, langs de westzijde van die kade en de Nassaukade tot de Hugo de Grootkade en de zuidzijde van die kade tot de grens der gemeente.

V. Langs de grenzen van de arrondissementen I, II, III, IV en VI.

VI. Van de Nassaukade, hoek de Clercqstraat, noordwaarts langs de westzijde van die kade tot de Brouwersgracht, langs de zuidzijde van die gracht, de westzijde van het Singel tot den Blauwburgwal, langs de zuidzijde van de Korte Korsjespoortsteeg, Korte Kolksteeg, Nieuwezijds Kolk, Kolksteeg, Oudebrugsteeg tot het Damrak, noordwaarts langs de oostzijde van het Damrak en de zuidzijde van de Prins Hendrikkade tot de grens van arrondissement I, langs die grens tot de St. Anthoniebreestraat, langs de zuidzijde van de Nieuwmarkt, de oostzijde van den Kloveniersburgwal tot de Nieuwe Hoogstraat, langs de zuidzijde van de Oude Hoogstraat, Oude Doelenstraat, Damstraat, Vijgendam, Dam, Paleisstraat, de westzijde van den Nieuwezijds Voorburgwal, de zuidzijde van de Raadhuistraat, de westzijde van het Singel, de zuidzijde van de Gasthuismolensteeg, Hartenstraat, Reestraat, de westzijde van de Prinsengracht, de zuidzijde van de Elandstraat, de oostzijde van de Lijnbaansgracht en de zuidzijde van de Rozengracht tot de Nassaukade.

VII. Van het Noordzeekanaal langs de westelijke grens der gemeente, de noordelijke grenzen der arrondissementen IV, VI en I en langs de noordelijke grens der gemeente tot het Noordzeekanaal.

Het *arrondissement Hilversum* omvat de gemeenten Ankeveen, Blaricum, Bussum, Diemen, 's Graveland, Hilversum, Huizen, Kortenhoef, Laren, Muiden, Naarden, Nederhorst den Berg, Watergraafsmeer, Weesp.

District **Haarlem:**

Het *arrondissement Beverwijk* omvat de gemeenten Akersloot, Beverwijk, Castricum, Egmond aan Zee, Egmond-binnen, Graft, Heemskerk, Krommenie, Limmen, Rijp (de), Schoten, Spaarndam, Uitgeest, Velsen, Wormerveer, Wijk aan Zee en Duin.

Het *arrondissement Haarlem*, de gemeenten Bennebroek, Bloemendaal, Haarlem, Haarlemmerliede c. a., Heemstede, Zandvoort.

Het *arrondissement Haarlemmermeer*, de gemeenten Aalsmeer, Amstel (Nieuwer-), Amstel (Ouder-), Haarlemmermeer, Sloten, Uithoorn, Weesperkarspel.

Het *arrondissement Purmerend*, de gemeenten Broek in Waterland, Buiksloot, Edam, Ilpendam, Katwoude, Kwadijk, Landsmeer, Marken, Middelie, Monnikendam, Nieuwendam, Purmerend, Ransdorp, Warder.

Het *arrondissement Zaandam*, de gemeenten Assendelft, Beemster, Jisp, Koog a/d. Zaan, Oosthuizen, Oostzaan, Westzaan, Wormer, Wijdewormer, Zaandam, Zaandijk.

District **Goes:**

Het *arrondissement Goes* omvat de gemeenten Baarland, Borselen, Driewegen, Ellewoutsdijk, Goes, 's Gravenpolder, 's Heer Abtskerke, 's Heer Arendskerke, 's Heerenhoek, Heinkenszand, Hoedekenskerke, Kapelle, Kattendijke, Kloetinge, Nisse, Oudelande, Ovezande, Schore, Wemeldinge, Wolphaartsdijk, Yerseke.

Het *arrondissement Tholen*, de gemeenten St. Annaland, Colijnsplaat, Kats, Kortgene, Krabbendijke, Kruiningen, St. Maartensdijk, St. Philipsland, Poortvliet, Rilland-Bath, Scherpenisse, Stavenisse, Tholen, Vossemeer (Oud-), Waarde, Wissekerke.

Het *arrondissement Zierikzee*, de gemeenten Brouwershaven, Bruinisse, Burgh, Dreischor, Duivendijke, Elkerzee, Ellemeet, Haamstede, Kerkwerve, Nieuwerkerk, Noordgouwe, Noordwelle, Oosterland, Ouwerkerk, Renesse, Serooskerke (Schouwen), Zierikzee, Zonnemaire.

District **Middelburg:**

Het *arrondissement Hulst* omvat de gemeenten Boschkapelle, Clinge, Grauw c. a., Hengstdijk, Hontenisse, Hulst, St. Jansteen, Koewacht, Ossenisse, Overslag, Sas van Gent, Stoppeldijk, Westdorpe, Zuiddorpe.

Het *arrondissement Middelburg*, de gemeenten Aagtekerke, Arnemuiden, Biggekerke, Domburg, Grijpskerke, Koudekerke, St. Laurens, Meliskerke, Middelburg, Nieuw- en St. Joosland, Oostkapelle, Ritthem, Serooskerke (Walcheren), Souburg, (Oost- en West-), Veere, Vrouwenpolder, Westkapelle, Zoutelande.

Het *arrondissement Neuzen*, de gemeenten Axel, Biervliet, Hoek, Hoofdplaat, Neuzen, Philippine, Waterlandkerkje, IJzendijke, Zaamslag.

Het *arrondissement Vlissingen*, de gemeenten Aardenburg, Breskens, Cadzand, Eede, Groede, St. Kruis, Nieuwvliet, Oostburg, Retranchement, Schoondijke, Sluis, Vlissingen, Zuidzande.

District **Utrecht:**

Het *arrondissement Amersfoort* omvat de gemeenten Achttienhoven, Amersfoort, Baarn, Bunschoten, Eemnes, Hoogland, Leusden, Maartensdijk, Soest, Stoutenburg, Westbroek.

Het *arrondissement Loenen*, de gemeenten Abcoude-Baambrugge, Abcoude-Proostdij, Breukelen-Nijenrode, Breukelen-St. Pieters, Loenen, Loenersloot, Loosdrecht, Maarssen, Maarsseveen, Mijdrecht, Nieuwkoop (Laag-), Nigtevecht, Ruwiel, Tienhoven, Vinkeveen, Vreeland, Wilnis, Zuilen.

Het *arrondissement Rhenen*, de gemeenten Amerongen, Cothen, Doorn, Driebergen, Houten, Langbroek, Leersum, Maarn, Odijk, Renswoude, Rhenen, Rijsenburg, Schalkwijk, Tull en 't Waal, Veenendaal, Werkhoven, Wijk bij Duurstede, Woudenberg.

Het grondgebied der gemeente Utrecht is verdeeld in twee arrondissementen, *Utrecht I* en *II*.

Het *arrondissement I* omvat het gedeelte der gemeente Utrecht, gelegen oostelijk van den Krommen Rijn, de Oude Gracht en de Vecht.

Het *arrondissement II*, het gedeelte der gemeente Utrecht, westelijk van genoemde grens; met de gemeenten Bildt (de), Bunnik, Zeist.

Het *arrondissement IJsselstein* omvat de gemeenten Benschop, Haarzuilens, Harmelen, Hoenkoop, Jaarsveld, Jutphaas, Kamerik, Kockengen, Linschoten, Lopik, Montfoort, Oudenrijn, Polsbroek, Snelrewaard, Veldhuizen, Vleuten, Vreeswijk, Willeskop, Willige-Langerak, IJsselstein, Zegveld.

District **Heerenveen:**

Het *arrondissement Beetsterzwaag* omvat de gemeenten Idaarderadeel, Opsterland, Smallingerland.

Het *arrondissement Bolsward*, de gemeenten Bolsward, Hindeloopen, Wonseradeel, Workum.

Het *arrondissement Heerenveen*, de gemeenten Aengwirden, Haskerland, Schoterland, Utingeradeel.

Het *arrondissement Lemmer*, de gemeenten Doniawerstal, Gaasterland, Hemelumer-Oldephaert, Lemsterland, Sloten, Stavoren.

Het *arrondissement Sneek*, de gemeenten Sneek, Wijmbritseradeel, IJlst.

Het *arrondissement Weidum*, de gemeenten Baarderadeel, Hennaarderadeel, Rauwerdehem.

Het *arrondissement Wolvega*, de gemeenten Ooststellingwerf, Weststellingwerf.

District **Leeuwarden:**

Het *arrondissement Bergum* omvat de gemeenten Achtkarspelen, Tietjerksteradeel.

Het *arrondissement Dokkum*, de gemeenten Dantumadeel, Dokkum, Kollumerland.

Het arrondissement *Ferwerd*, de gemeenen 't Bildt, Ferwerderadeel, Menaldumadeel.

Het *arrondissement Harlingen*, de gemeenten Baradeel, Franeker, Franekeradeel, Harlingen.

Het *arrondissement Leeuwarden*, de gemeenten Leeuwarden, Leeuwarderadeel.

Het *arrondissement Ternaard*, de gemeenten Ameland, Oostdongeradeel, Schiermonnikoog, Westdongeradeel.

District **Deventer:**

Het *arrondissement Almelo* omvat de gemeenten Almelo (Ambt), Almelo (Stad), Hellendoorn, Vriezenveen, Wierden.

Het *arrondissement Deventer*, de gemeenten Bathmen, Deventer, Diepenveen, Holten, Olst.

Het *arrondissement Enschedé*, de gemeenten Enschedé, Haaksbergen, Lonneker.

Het *arrondissement Hengelo*, de gemeenten Delden (Amt), Delden (Stad), Diepenheim, Goor, Hengelo, Markelo, Rijssen.

Het *arrondissement Oldenzaal*, de gemeenten Borne, Denekamp, Losser, Oldenzaal, Ootmarsum, Tubbergen, Weerselo.

District **Zwolle:**

Het *arrondissement Kampen* omvat de gemeenten Genemuiden, Grafhorst, Hasselt, Kampen, Kamperveen, Wilsum, IJsselmuiden, Zalk c. a., Zwartsluis.

Het *arrondissement Ommen*, de gemeenten Avereest, Gramsbergen, Ham (den), Hardenberg (Ambt), Hardenberg (Stad), Ommen (Ambt), Ommen (Stad).

Het *arrondissement Raalte*, de gemeenten Dalfsen, Heino, Nieuwleusen, Raalte, Staphorst, Wijhe.

Het *arrondissement Steenwijk*, de gemeenten Blankenham, Blokzijl, Giethoorn, Kuinre, Oldemarkt, Steenwijk, Steenwijkerwold, Vollenhove (Ambt), Vollenhove (Stad), Wanneperveen.

Het *arrondissement Zwolle*, de gemeenten Zwolle, Zwollerkerspel.

District **Groningen:**

Het *arrondissement Appingedam* omvat de gemeenten Appingedam, Bierum, Delfzijl, Loppersum, Stedum, 't Zandt.

Het *arrondissement Groningen*, de gemeente Groningen.

Het *arrondissement Onderdendam*, de gemeenten Adorp, Aduard, Bedum, Ezinge, Hoogkerk, Kantens, Middelstum, Oldehove, Winsum.

Het *arrondissement Warffum*, de gemeenten Baflo, Eenrum, Kloosterburen, Leens, Uithuizen, Uithuizermeeden, Ulrum, Usquert, Warffum.

Het *arrondissement Zuidhorn*, de gemeenten Grijpskerk, Grootegast, Leek, Marum, Oldekerk, Zuidhorn.

District **Winschoten:**

Het *arrondissement Hoogezand* omvat de gemeenten Boer (ten), Haren, Hoogezand, Noorddijk, Sappemeer.

Het *arrondissement Onstwedde*, de gemeenten Bellingwolde, Onstwedde, Pekela (Nieuwe), Vlagtwedde, Wedde.

Het *arrondissement Slochteren*, de gemeenten Nieuwolda, Noordbroek, Slochteren, Termunten, Zuidbroek.

Het *arrondissement Veendam*, de gemeenten Meeden, Muntendam, Pekela (Oude), Veendam, Wildervank.

Het *arrondissement Winschoten*, de gemeenten Beerta, Finsterwolde, Midwolda, Schans (Nieuwe), Scheemda, Winschoten.

District **Assen:**

Het *arrondissement Assen* omvat de gemeenten Assen, Beilen, Rolde, Smilde.

Het *arrondissement Borger*, de gemeenten Borger, Gasselte, Gieten, Odoorn.

Het *arrondissement Dalen*, de gemeenten Coevorden, Dalen, Oosterhesselen, Sleen, Westerbork, Zweelo.

Het *arrondissement Emmen*, de gemeenten Emmen, Schoonebeek.

Het *arrondissement Hoogeveen*, de gemeenten Dwingeloo, Hoogeveen, Ruinen, Wijk (de), Zuidwolde.

Het *arrondissement Meppel*, de gemeenten Diever, Havelte, Meppel, Nijeveen, Ruinerwold, Vledder.

Het *arrondissement Vries*, de gemeenten Anlo, Eelde, Norg, Peize, Roden, Vries, Zuidlaren.

District **Maastricht:**

Het *arrondissement Heerlen* omvat de gemeenten Amstenrade, Bocholtz, Brunssum, Eygelshoven, Heerlen, Hensbroek, Kerkrade, Klimmen, Nieuwenhagen, Nuth, Schaesberg, Simpelveld, Ubach over Worms, Voerendaal, Wijnandsrade.

Het *arrondissement Maastricht*, de gemeenten Cadier c. a., Eysden, St. Geertruid, Gronsveld, Heer, Maastricht, Margraten, Mesch, Mheer, Noorbeek, St. Pieter, Rijckholt, Slenaken, Vroenhoven (Oud-).

Het *arrondissement Meerssen*, de gemeenten Amby, Bemelen, Berg c. a., Borgharen, Bunde, Gulpen, Houthem, Hulsberg, Itteren, Meerssen, Schimmert, Schin op Geulle, Ulestraten, Vaals, Valkenburg, Valkenburg (Oud-), Wittem, Wijlre.

Het *arrondissement Sittard*, de gemeenten Beek, Bingelrade, Born, Broeksittard, Elsloo, Geleen, Geulle, Grevenbicht, Jabeek, Limbricht, Merkelbeek, Munstergeleen, Nieuwstadt, Obbicht c. a., Oirsbeek, Roosteren, Schinnen, Schinveld, Sittard, Spaubeek, Stein, Susteren, Urmond.

District **Roermond:**

Het *arrondissement Gennep* omvat de gemeenten Bergen, Broekhuizen, Gennep, Meerlo, Mook, Ottersum, Venray, Wanssum.

Het *arrondissement Roermond*, de gemeenten Buggenum, Echt, Haelen, Herten, Horn, Linne, Maasbracht, Maasniel, Melick c. a., Montfort, Neer, Nunhem, St. Odiliënberg, Ohé c. a., Posterholt, Roermond, Stevensweert, Swalmen, Vlodrop.

Het *arrondissement Venlo*, de gemeenten Arcen c. a., Beesel, Belfeld, Grubbenvorst, Helden, Horst, Kessel, Maasbree, Sevenum, Tegelen, Venlo.

Het *arrondissement Weert*, de gemeenten Baexem, Beegden, Grathem, Heel c. a., Heythuizen, Hunsel, Ittervoort, Meijel, Nederweert, Neeritter, Roggel, Stramproij, Thorn, Weert, Wessem.

Behoort bij Koninklijk besluit van den 7den Juni 1906 (*Staatsblad* nº. 126).

Mij bekend,

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

BIJLAGE FF.

I.

2 Febr. 1906
n°. 14.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Zaandijk tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland dd. 11 October 1905 n°. 92, waarbij goedkeuring is onthouden voor zooveel art. 3, 1ste lid, betreft, aan de Verordening regelende het openbaar onderwijs in de gemeente Zaandijk;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Januari 1906, n°. 303;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 Januari 1906 n°. 771, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het besluit van Gedeputeerde Staten steunt op de volgende overwegingen: dat art. 3, 1ste alinea, van voorzegde verordening bepaalt, dat tot de school geene kinderen worden toegelaten beneden den leeftijd van vijf jaar; dat alzoo de kinderen reeds op vijfjarigen leeftijd tot de openbare lagere school te Zaandijk zullen worden toegelaten; dat de toelating op vijfjarigen leeftijd niet wenschelijk is, op grond dat kinderen van dien leeftijd te jong moeten worden geacht om met vrucht van het onderwijs te genieten; dat de raad van Zaandijk, na daartoe te zijn uitgenoodigd, gemeend heeft, voor zooveel dit punt betreft, geene wijziging in zijne verordening te moeten brengen door den minimum leeftijd van toelating te bepalen op ten minste vijf en een half jaar;

dat de gemeenteraad van Zaandijk tegen het besluit van Gedeputeerde Staten beroep bij Ons heeft ingesteld, daarbij aanvoerende, dat rekening moet gehouden worden met omstandigheden van localen aard; dat de leeftijd van toelating van 5 jaar heeft gegolden sedert de werking der verordening van 24 Augustus 1891; dat tegen dien toelatingsleeftijd geen bezwaar bestaan heeft bij de onderwijzers en evenmin bij de schoolautoriteiten en bij de ouders; dat de afstanden in de gemeente waar hare lengte slechts 1500 M. bedraagt, zoo klein zijn dat deze voor zulke jeugdige kinderen nimmer bezwaar hebben opgeleverd; dat te Zaandijk geene bewaarschool bestaat, in verband waarmede de ouders er steeds ten zeerste op gesteld zijn geweest, dat de toelatingsleeftijd op 5 jaar bepaald was; dat er derhalve in verband met de plaatselijke omstandigheden alleszins reden is om den leeftijd van toelating onveranderd te laten;

Overwegende, dat het niet wenschelijk moet worden geacht, dat kinderen van zeer jeugdigen leeftijd op de openbare lagere scholen worden toegelaten;

dat dit toch zoowel ten nadeele van hen zelf als van hunne oudere klassegenooten belemmerend zou kunnen werken op den goeden gang van het onderwijs;

dat mitsdien eene regeling, volgens welke op de openbare lagere school leerlingen zouden kunnen worden toegelaten die eerst den vorigen dag 5 jaar oud zijn geworden, niet voor goedkeuring vatbaar is;

dat de omstandigheid, dat ter plaatse geene bewaarschool wordt aangetroffen, in geen geval eene reden mag zijn, om ten nadeele van het op de openbare school gegeven onderwijs, kinderen op te jongen leeftijd op die school toe te laten;

dat Gedeputeerde Staten dus te recht aan bovengenoemde verordening, voor zooveel art. 3, 1ste alinea, betreft, hunne goedkeuring hebben onthouden;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan.

Het ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 2 Februari 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

II.

29 October 1906
n°. 43.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Ridderkerk tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland dd. 26 Juni/12 Juli 1906 B, n°. 1021 (4de afd.) G. S. n°. 20, waarbij goedkeuring is onthouden aan zijn besluit van 16 Mei 1906, tot wijziging van den leeftijd welken de kinderen moeten bereikt hebben vóór zij op de openbare lagere school worden toegelaten;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 3 October 1906, n°. 244;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 October 1906, n°. 14046, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat artikel I van het Reglement voor de openbare scholen voor lager onderwijs in de gemeente Ridderkerk in het eerste en tweede lid bepaalt:

„Het schooljaar voor de dagschool begint primo Mei en eindigt ultimo April. Kinderen van ouders of voogden binnen deze

gemeente gevestigd worden bij den aanvang van het schooljaar toegelaten, indien zij op 1 Mei den ouderdom van zes jaren hebben bereikt, of in den loop van het aannemingsjaar dien leeftijd zullen bereiken.";

dat de gemeenteraad bij besluit van 16 Mei 1906 het woord „aannemingsjaar" heeft veranderd in: „schooljaar";

dat Gedeputeerde Staten bij hun aan hoofde dezes vermeld besluit hunne goedkeuring aan het raadsbesluit hebben onthouden, uit overweging: dat voor dit besluit de minimum leeftijd voor toelating tot de openbare lagere scholen te Ridderkerk van 5 jaar en 4 maanden wordt teruggebracht tot 5 jaar; dat aan een geheel gelijkluidend besluit van den raad van Ridderkerk van 11 Maart 1903, door hun college goedkeuring werd onthouden bij besluit van 6 April 1903, G. S. n°. 79, en dat dit besluit van hun college in hooger beroep werd gehandhaafd bij Koninklijk besluit van 27 Augustus 1903 n°. 49; dat het onderwerpelijke besluit van 16 Mei l.l. door den raad van Ridderkerk werd genomen naar aanleiding van een adres met toelichting van het bestuur der afdeeling Ridderkerk van het Algemeen Nederlandsch Werkliedenverbond, verzoekende de leeftijdsgrens der leerlingen tot toelating op de openbare school te bepalen op vijf jaar en van een aan dit verzoek adhaesie betuigend adres van de afdeeling Bolnes van het Algemeen Werkliedenverbond; dat in de toelichting behoorende bij eerstgenoemd adres aan den raad er op wordt gewezen, dat op de bijzondere lagere scholen te Ridderkerk de kinderen op den leeftijd van vijf jaar worden toegelaten; dat sommige ouders in dien lageren leeftijd voor toelating tot de bijzondere scholen aanleiding zouden vinden hunne kinderen naar de bijzondere school te zenden in plaats van naar de openbare school; dat zulks niet is in het belang van de openbare school, daar zij op deze wijze met oneerlijke concurrentie van de bijzondere school heeft te doen; dat burgemeester en wethouders van Ridderkerk den raad adviseeren om het verzoek van adressanten in te willigen, met het oog op de kinderen uit arme gezinnen; dat de raad van Ridderkerk na eene uitvoerige discussie zijn bovenvermeld besluit heeft genomen met 6 tegen 5 stemmen; dat de jeugdige kinderen niet tot de openbare lagere scholen behooren te worden toegelaten, aangezien dit toch, zoowel ten nadeele van hen zelf, als van hunne oudere klassegenooten, belemmerend moet werken op den goeden gang van het onderwijs; dat zoowel naar het oordeel van den inspecteur van het lager onderwijs en dat van den districts-schoolopziener, als naar het oordeel van hun college de leeftijd van toelating tot de openbare lagere scholen niet lager behoort te worden gesteld dan op $5^1/_2$ jaar en kinderen beneden dien leeftijd in het algemeen ongeschikt moeten worden geacht voor het ontvangen van geregeld schoolonderwijs; dat gemis van bewaarscholen ter plaatse geene reden mag zijn om ten nadeele van het op de openbare lagere school gegeven onderwijs, kinderen op te jongen leeftijd op die school toe te laten; dat de leeftijd, waarop de kinderen op de bijzondere scholen te Ridderkerk worden toegelaten, evenmin ter zake afdoet; dat toch zoomin de gemeenteraad, bij het bepalen van den leeftijd voor toelating tot de openbare lagere school als deze vergadering bij de beoordeeling van zoodanige aan hare goedkeuring onderworpen bepaling, moet treden in de vraag, of de vaststelling van een bepaalden leeftijd van invloed kan zijn op de keuze van sommige ouders voor hunne kinderen van openbaar, dan wel bijzonder onderwijs, maar dat daarbij alleen daarop is te letten of de vast te stellen of vastgestelde leeftijd, mits niet het gebruik maken van het openbaar lager onderwijs belemmerende in het belang is te achten van het openbaar lager onderwijs en van de daarvan gebruik makende kinderen en dat een leeftijd van toelating als in artikel I van het Reglement voor de openbare lagere scholen te Ridderkerk van 9 Maart 1883 gesteld, niet geacht kan worden belemmerend te zijn voor het gebruik maken van het openbaar lager onderwijs in die gemeente; dat in deze ook niet in aanmerking behooren te worden genomen de huishoudelijke en financieele belangen van sommige ouders bij het zoo jong mogelijk komen van hunne kinderen op en ook zoo jong mogelijk weder mogen verlaten door die kinderen van de school; dat het op te jeugdigen leeftijd reeds mogen verlaten van de school niet is in het belang van de kinderen, daar toch het onderwijs in de laatste leerjaren de meeste vruchten draagt; dat het ook niet op den weg ligt van een gemeentebestuur om de gewilde gevolgen van een Rijkswet, in casu de Leerplichtwet, te verzachten; dat de gemeenteraad wel aan enkele bezwaren van sommige ouders tegen het eerst op lateren leeftijd naar school mogen zenden van hunne kinderen zou kunnen te gemoet komen door de stichting of het bevorderen van de stichting van eene of meer bewaarscholen; dat de verlaging van den thans reeds op vijf jaar en vier maanden gestelden minimum leeftijd voor toelating tot de openbare lagere scholen te Ridderkerk tot vijf jaar door hun college in strijd met de belangen van het onderwijs en der leerlingen wordt geacht;

dat de raad der gemeente Ridderkerk van dit besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen, daarbij aanvoerende, dat het verschil van leeftijd, dat in Ridderkerk bestaat tusschen het aannemen van leerlingen voor de bijzondere en de openbare scholen, de keuze der ouders belemmert in het onderwijs dat zij hunne kinderen wenschen te geven en dat dit motief ook in het besluit van Gedeputeerde Staten niet ontzenuwd wordt;

Overwegende, dat de gronden die Gedeputeerde Staten tot hun bestreden besluit geleid hebben juist zijn en deze tot de Onze makende;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Albrechtsberg den 29 October 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

III.

9 Augustus 1906
n°. 39.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente *Denekamp*, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, d.d. 6 Februari 1906, 2de afd., n°. 572/436, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van genoemden gemeenteraad van 13 October 1905, tot het vestigen van een schoollokaal in de buurschap Nutter op het perceel kadastraal bekend gemeente Denekamp, Sectie A., n°. 622;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Juni 1906, n°. 127;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 6 Augustus 1906, n°. 10346, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat appellant in beroep aanvoert dat kinderen uit onderscheidene gezinnen bij het stichten eener nieuwe school gebaat zouden zijn, die thans langs zeer slechte wegen de school te Oud-Ootmarsum moeten bereiken; en dat bij het stichten van een nieuw lokaal, ook kinderen uit Tubbergen, waarmede eene overeenkomst zou worden aangegaan, zouden worden gebaat;

Overwegende, dat — wat er ook moge zijn van de bewering van Gedeputeerde Staten, dat de voorziening, welke door den schoolbouw te Nutter in de behoefte aan schoolgelegenheid ter plaatse zal worden getroffen, niet de meest aanbevelenswaardige moet worden geacht, — zoowel de inspecteur van het lager onderwijs in de 3de inspectie, als de districts-schoolopziener te Deventer het voor den schoolbouw bestemde terrein daartoe niet ongeschikt achten;

dat dan ook uit een door burgemeester en wethouders van Denekamp bij schrijven van 5 April 1906, n°. 80, aan den districts-schoolopziener te Deventer overgelegden staat blijkt, dat de bewoners van 32 perceelen van Nutter, waaruit 21 kinderen te Oud-Ootmarsum ter school gaan, met de stichting eener school in eerstgenoemde buurschap gebaat zullen worden, daar dientengevolge de door die kinderen naar en van de school af te leggen weg met 925 tot 3030 M. verminderd zal worden;

dat er onder die omstandigheden voor Gedeputeerde Staten van Overijssel geen grond bestond om aan het besluit van den raad der gemeente Denekamp tot het vestigen van een schoollokaal op bovenbedoeld terrein, hunne goedkeuring te onthouden;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, het besluit van den raad der gemeente Denekamp van 13 October 1905, tot het vestigen van een schoollokaal in de buurschap Nutter op het perceel kadastraal bekend gemeente Denekamp, sectie A, n°. 622, goed te keuren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 9 Augustus 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

IV.

14 April 1906
n°. 49.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Borculo, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, dd. 18 Juli 1905, n°. 108, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van den raad dier gemeente dd. 28 April 1905, n°. 1, tot wijziging van de Verordening tot regeling van de jaarwedden van het onderwijzend personeel, verbonden aan de scholen voor lager onderwijs;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, adviezen van 10 Januari 1906, n°. 290, en van 28 Maart 1906, n°. 290/16;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 10 April 1906, n°. 5506, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat bij laatstgemeld besluit, genomen op grond dat de bestaande regeling nadeelig werkte op de energie van het onderwijzend personeel, voor de in dienst zijnde onderwijzers hunne jaarwedde op het bestaande bedrag gehandhaafd werd, doch voor de nieuw aan te stellen onderwijzers, voor zoover zij nog niet in dienst der gemeente zijn, de jaarwedde werd bepaald op het wettelijk minimum van f 500, met eene verhooging van f 50 voor het bezit der akte landbouwkunde, bedoeld bij art. 2 litt. *r* der wet tot regeling van het lager onderwijs;

dat naar het oordeel van Gedeputeerde Staten in het door den raad bestreden euvel beter zou worden voorzien, indien voor het verkrijgen der hoofdakte eene verhooging van jaarwedde werd toegekend; dat dat college van gevoelen is, dat het wettelijk minimum voor eene gemeente als Borculo niet bedoeld is en zoo de bestaande regeling ongunstig mocht werken, omdat aan het bekomen der hoofdakte geene verhooging van salaris is verbonden, verlaging der jaarwedden als middel om daarin te voorzien allerminst aanbeveling zou verdienen;

dat, nadat de raad door Gedeputeerde Staten was uitgenoodigd, deze opmerkingen in overweging te nemen, daarop van de zijde van het dagelijksch bestuur werd geantwoord met het voorstel, de aanvangsjaarwedden van het nieuw aan te stellen personeel vast te stellen op f 500, met f 150 verhooging voor het bezit der hoofdakte en f 50 verhooging voor het bezit der akte landbouwkunde, bedoeld bij art. 2 litt. *r* der wet;

dat daarop door Gedeputeerde Staten bij besluit van 18 Juli 1905, n°. 108, aan de verordening de goedkeuring is onthouden;

dat de raad der gemeente Borculo tegen het besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons beroep heeft ingesteld;

Overwegende, dat — gelijk reeds in de bestaande verordening is geschied ten aanzien van de tegemoetkoming in de huishuur voor de mannelijke onderwijzers, bedoeld in art. 26, 8ste lid, der wet, ook voor de jaarwedden der onderwijzers van bijstand, na 27 April 1905 aangesteld of aan te stellen, onderscheid behoort te worden gemaakt naar gelang die onderwijzers in Borculo (stad) of in de dorpen Geesteren, Gelselaar of Haarlo woonachtig zijn;

dat Geesteren, Gelselaar en Haarlo kunnen worden gerekend tot die plaatsen waar het minimum bedrag der jaarwedde, in de wet tot regeling van het lager onderwijs voor de onderwijzers van bijstand bepaald, voldoende is te achten;

dat dit echter met Borculo — waar de levensstandaard en de behoeften in het algemeen meer geldelijke uitgaven eischen dan in de drie genoemde dorpen — niet het geval is en de jaarwedden voor de onderwijzers aldaar werkzaam op f 50 hooger moeten worden vastgesteld;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt in *Staatsblad* n°. 219 van het jaar 1905;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de jaarwedden van de na 27 April 1905 aangestelde of aan te stellen onderwijzers, niet vermeld in art. 3, *d* en *e* der verordening, vast te stellen als volgt:

voor de school te Borculo op f 550 bij minder dan vijf, f 600 bij 5, doch minder dan 10, f 650 bij 10, doch minder dan 15, f 700 bij 15, doch minder dan 20, f 750 bij 20 en meer dienstjaren; voor de scholen te Geesteren, Gelselaar en Haarlo op: f 500 bij minder dan 5, f 550 bij 5, doch minder dan 10, f 600 bij 10, doch minder dan 15, f 650 bij 15, doch minder dan 20, f 700 bij 20 en meer dienstjaren, met bepaling dat f 50 meer zal worden genoten voor het bezit van de akte vereischt voor het geven van onderwijs in de beginselen der landbouwkunde en f 100 voor het bezit van de hoofdakte en dat de tegemoetkoming in de huishuur voor de mannelijke onderwijzers, bedoeld in art. 26, 8ste lid, der wet zal bedragen, voor die aan de school te Borculo, indien zij in die plaats woonachtig zijn f 75 en indien zij daar buiten woonachtig zijn f 50 en voor die aan de scholen te Geesteren, Gelselaar en Haarlo f 50.

Met inachtneming van de voorschriften der aangehaalde wet zal door den gemeenteraad van Borculo, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten van Gelderland wijziging kunnen worden gebracht in deze regeling, welke in ieder geval met het einde van 1914 zal ophouden van kracht te zijn.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 14 April 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

V.

18 April 1906.
n°. 46.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Cornelia Leonarda Derpen, onderwijzeres aan de openbare lagere school te Lemiers, gemeente Vaals, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, dd. 27 October 1905, litt. 9448/4 H, 4de afd., waarbij is goedgekeurd het besluit van den raad der gemeente Vaals dd. 3 October 1906 tot regeling van hare jaarwedde;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 28 Maart 1906 n°. 47;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 April 1906, n°. 5505, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat de raad der gemeente Vaals, uit overweging dat mej. Derpen, onderwijzeres met verplichte akte handwerken aan de openbare lagere school te Lemiers, gemeente Vaals, in het genot zijnde van eene jaarwedde van f 550, met inbegrip van f 50 voor het geven van onderwijs in de nuttige handwerken, ingevolge de bepalingen van art. 26 der wet op het lager onderwijs, in verband met het aantal harer dienstjaren sinds 1 September 1905, aanspraak heeft op eene periodieke verhooging harer jaarwedde, op 3 October 1905 besloten heeft, de jaarwedde dezer onderwijzeres opnieuw te regelen en met ingang van 1 September 1905 vast te stellen op f 600, waaronder f 50 voor het onderwijs in de nuttige handwerken;

dat Gedeputeerde Staten van Limburg op 27 October 1905 die regeling hebben goedgekeurd;

dat de onderwijzeres Derpen van het besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat bij de regeling geen rekening is gehouden met den geest der wet, dat het haar toegekende salaris niet voldoende is om in eene plaats als Lemiers, waar de werkzaamheden als onderwijzeres zeer omvangrijk zijn en de levensstandaard hoog is, na aftrek voor pensioen en voor het weduwen- en weezenfonds, voor de belastingen en de contributies voor onderwijzersvereenigingen in het noodige te voorzien;

Overwegende, dat na aftrek van de f 50 aan deze onderwijzeres voor het onderwijs in de nuttige handwerken toegekend, het bedrag waarop de jaarwedde van Cornelia Leonarda Derpen door den raad der gemeente Vaals is bepaald, niet hooger is dan het wettelijk minimum;

dat het leven in Lemiers gelijk uit de nauwkeurige opgaven van het schooltoezicht blijkt — niet zóó goedkoop is, dat het wettelijk minimum in deze voldoende is te achten;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ingang van 1 September 1905 de jaarwedde van de onderwijzeres aan de openbare lagere school te Lemiers, gemeente Vaals, C. L. Derpen, voor de eerste 5 volgende jaren na voormelden datum vast te stellen op f 650, met bepaling, dat onder inachtneming van de voorschriften der wet tot regeling van het lager onderwijs, door den gemeenteraad van Vaals, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten van Limburg, wijziging zal kunnen worden gebracht in bovenstaande regeling.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 18 April 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

VI.

14 Juli 1906
n°. 33.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Goes tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij goedkeuring is onthouden aan de Verordening regelende het onderwijzend personeel aan de openbare scholen voor lager onderwijs en zijne bezoldiging in de gemeente Goes, vastgesteld in de openbare vergadering van den raad dier gemeente op 18 Januari 1906;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur gehoord, advies van 20 Juni 1906, n°. 123;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 Juli 1906, n°. 10080, afd. Onderwijs;

Overwegende, dat het besluit van den raad der gemeente Goes, waarbij de verordening werd vastgesteld, ter goedkeuring is opgezonden aan Gedeputeerde Staten, die den raad verzochten, enkele wijzigingen aan te brengen in de artt. 5, 8 en 12 en daarna een opnieuw vastgesteld besluit ter goedkeuring in te zenden;

dat bij raadsbesluit van 18 Januari 1906 aan het verlangen van Gedeputeerde Staten werd voldaan en de gewijzigde verordening ter goedkeuring werd ingezonden;

dat intusschen door Gedeputeerde Staten op 12 Januari 1906 aan burgemeester en wethouders om advies werd toegezonden een aan eerstgenoemd college gericht adres van de afdeeling Goes van den Bond van Nederlandsche onderwijzers, in welk adres werd verzocht, de verordening niet goed te keuren, „alvorens het bepaalde bij art. 11 in overeenstemming zoude zijn gebracht met het voorschrift vervat in het Koninklijk besluit van 8 Juli 1903 (*Staatsblad* n°. 194) ten aanzien van eene dergelijke verordening van de gemeente Wijk bij Duurstede;

dat daarop door burgemeester en wethouders aan Gedeputeerde Staten werd te kennen gegeven, dat de ter goedkeuring aangeboden verordening niet op ééne lijn mocht worden gesteld met de indertijd door den raad der gemeente Wijk bij Duurstede ontworpen regeling, waarbij o. m. werd bepaald, dat na een tijdsverloop van 90 dagen de geheele jaarwedde werd ingehouden; een maatregel waarvan in de verordening der gemeente Goes geen sprake was, ook niet na 6 maanden, aangezien alsdan voor elk geval onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten eene nadere regeling wordt getroffen; dat aan het gemeentebestuur van Goes door Gedeputeerde Staten bij missive van 26 Januari 1906, n°. 22, 1e afd., vervolgens werd medegedeeld, dat het aan laatstgenoemd college bij nadere overweging wenschelijk voorkwam, om voor de regeling in art. 11 in de plaats te stellen eene regeling als is vastgesteld bij bovenvermeld Koninklijk besluit;

dat dit schrijven van Gedeputeerde Staten eindigde met de woorden: „Aan het besluit kunnen wij mitsdien onze goedkeuring niet hechten. Wij hebben de eer, u te verzoeken, den raad voor te stellen, het bedoelde artikel in den aangegeven zin te wijzigen, waarna een opnieuw vastgesteld besluit ter goedkeuring zal worden ingewacht.";

Overwegende, dat blijkens het bovenstaande, de goedkeuring aan het raadsbesluit door Gedeputeerde Staten is onthouden bij voormeld schrijven van 26 Januari 1906, n°. 22, 1ste afd., en dat dit niet ongedaan wordt gemaakt door het feit *a.* dat burgemeester en wethouders bij schrijven van 1 Maart 1906 aan Gedeputeerde Staten te kennen gaven, dat de raad in zijne vergadering van 27 Februari besloten had de verordening niet in den door Gedeputeerde Staten gewenschten zin te wijzigen, gevende burgemeester en wethouders daarbij alsnog in overweging het besluit van 18 Januari goed te keuren en *b.* dat Gedeputeerde Staten daarop bij schrijven van 9/12 Maart hebben geantwoord, dat zij geene termen vonden van hun schrijven van 26 Januari terug te komen;

dat het adres van beroep van den raad, blijkens den poststempel, den 31 Maart 1906 te 's Gravenhage is ontvangen;

dat dus niet is voldaan aan het vereischte van art. 14, al. 2, der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarnaar het hooger beroep moet worden ingesteld „binnen dertig vrije dagen, te rekenen van den dag, waarop het besluit openbaar gemaakt of den belanghebbende toegezonden is";

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Appellant niet ontvankelijk te verklaren in zijn beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 14 Juli 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

VII.

18 Juli 1906.
n°. 52.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door P. J. Brouwers, onderwijzer van bijstand aan de openbare lagere school te Vijlen, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, dd. 24 November 1905, L^a. 10144/4 J., 4de afd., waarbij is goedgekeurd het besluit van den raad der gemeente Vaals, dd. 3 October 1905, tot regeling zijner jaarwedde;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Juni 1906, n°. 135;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 Juli 1906, n°. 10347, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat de raad der gemeente Vaals bij besluit van 3 October 1905 de jaarwedde van P. J. Brouwers, onderwijzer van bijstand aan de openbare lagere school te Vijlen, met ingang van 16 September 1905 heeft vastgesteld op f 700, benevens eene tegemoetkoming in de huishuur ten bedrage van f 50, daarbij overwegende, dat genoemde onderwijzer, sedert 16 September 1885 werkzaam aan gezegde school, ingevolge art. 26 der wet tot regeling van het lager onderwijs, in verband met het getal zijner dienstjaren, met ingang van bedoelden datum aanspraak heeft op eene verhooging van f 50, zoodat zijne jaarwedde ten minste f 700 behoort te bedragen;

dat nadat Gedeputeerde Staten bij hun aan hoofde dezes vermeld besluit voornoemd besluit van den raad der gemeente Vaals hadden goedgekeurd, P. J. Brouwers van dit goedkeuringsbesluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen, daarbij aanvoerende dat het voor hem vastgesteld salaris niet voldoende is, met het oog op den omvang zijner werkzaamheden en den hoogen levensstandaard te Vijlen;

Overwegende, dat het aantal wekelijksche schooluren te Vijlen 25 bedraagt, zoodat appellant aan den omvang zijner werkzaamheden geen grond kan ontleenen voor eene verhooging zijner jaarwedde, en dat, in verband met de plaatselijke omstandigheden van Vijlen, het bedrag dier wedde, gelijk het door Gedeputeerde Staten van Limburg is goedgekeurd, niet te laag is te achten;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan;

het ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 18 Juli 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

VIII.

27 Juli 1906
n°. 70.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door A. D. Hochstenbach, hoofd der 1e openbare lagere school te Vaals, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, d.d. 12 Januari 1906, litt. 44 4, A, 4e afd., waarbij is goedgekeurd het besluit van den raad der gemeente Vaals, d.d. 29 December 1905, tot regeling van zijne jaarwedde;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 Juli 1906, n°. 131;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 19 Juli 1906, n°. 10580, afd. Onderwijs;

Overwegende, dat de gemeenteraad van Vaals, uit overweging „dat A. D. Hochstenbach hoofd is eener school gelegen in eene gemeente of gedeelte eener gemeente, behoorende tot de 6e of 7e klasse der tabel bedoeld in art. 5 der wet op de personeele belasting, en als zoodanig, met meer dan 20 dienstjaren, op 1 Januari 1906 aanspraak heeft op eene jaarwedde van f 1050 minstens", op 29 December 1905 heeft besloten „de jaarwedde van A. D. Hochstenbach, hoofd van school I te Vaals, vast te stellen op f 1100, inbegrepen f 50 voor het bezit der akte Duitsch, zulks met ingang van 1 Januari 1906";

dat, nadat Gedeputeerde Staten van Limburg op 12 Januari 1906 die regeling hadden goedgekeurd, A. D. Hochstenbach, bij Ons in beroep gekomen, heeft aangevoerd, dat bij de regeling geen rekening is gehouden met plaatselijke omstandigheden;

Overwegende, dat met den betrekkelijk vrij hoogen levensstandaard in Vaals niet voldoende rekening is gehouden bij de vaststelling van de jaarwedde van appellant, zoodat deze alsnog behoort te worden verhoogd;

dat — gelet op dien levensstandaard — er voor den gemeenteraad van Vaals toch alleszins termen bestonden om de jaarwedde van appellant, die eene akte van bekwaamheid bezit voor de Hoogduitsche taal, in welk vak hij verplicht is meerdere uren per week aan leerlingen van verschillende schooljaren onderwijs te geven, te bepalen op f 100 boven het minimum waarop deze, volgens het bepaalde bij art. 26, 7, 1°., B, *c* der wet tot regeling van het lager onderwijs aanspraak kan maken, en Gedeputeerde Staten van Limburg mitsdien ten onrechte hunne goedkeuring hebben gehecht aan het besluit van den raad der gemeente Vaals, waarbij appellants jaarwedde op slechts f 50 boven bedoeld minimum werd vastgesteld;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de jaarwedde van A. D. Hochstenbach, hoofd der 1e openbare lagere school te Vaals, met ingang van 1 Januari 1906, vast te stellen op een bedrag van f 1150; wijders te bepalen, dat onder inachtneming van de voorschriften der wet tot regeling van het lager onderwijs, door den gemeenteraad van Vaals, onder

goedkeuring van Gedeputeerde Staten, wijziging zal kunnen worden gebracht in bovenstaande regeling, welke in ieder geval met het einde van het jaar 1915 zal ophouden van kracht te zijn.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 27 Juli 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

IX.

12 October 1906
n°. 30.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door J. H. Peters, onderwijzer van bijstand aan de openbare lagere school te Waubach, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, d.d. 15 December 1905, litt. 10738/3, P, 4e afd., waarbij is goedgekeurd het besluit van den raad der gemeente Ubach-over-Worms, dd. 31 Augustus 1905 tot regeling van zijne jaarwedde;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, adviezen van 1 Augustus 1906, n°. 152, en van 26 September 1906, n°. 152/40;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 8 October 1906 n°. 13687, afd. Onderwijs;

Overwegende, dat de gemeenteraad van Ubach-over-Worms op 31 Augustus 1905 besloten heeft de jaarwedde van J. H. Peters, onderwijzer aan de openbare lagere school te Waubach, met ingang van 1 Juni 1906 te verhoogen met f 50 en dus vast te stellen op f 650, op grond dat hij op 1 Juni 1891 in functie getreden was en dus op 1 Juni 1906 een diensttijd had van 15 jaren;

dat J. H. Peters, bij Ons in beroep gekomen, heeft aangevoerd, dat hij, vóór zijn in dienst treden aan de openbare lagere school te Waubach, van 1 Februari 1891 tot 16 Mei 1891 eene tijdelijke betrekking heeft bekleed aan de voormalige St. Josephsschool te Heerlen, weshalve hij Ons verzoekt, eene regeling zijner salarieering vast te stellen, waarbij hem de verhooging zijner jaarwedde met ingang van 1 Maart 1906 wordt toegekend;

Overwegende, dat uit art. 26 der wet tot regeling van het lager onderwijs volgt, dat als diensttijd in aanmerking komt de tijd voor en na de invoering der wet doorgebracht in dienst aan bijzondere lagere scholen, zonder dat daarbij verschil gemaakt wordt tusschen diensten die op eene vaste en diensten die op eene tijdelijke aanstelling rusten; dat het beroep dus gegrond is;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

De jaarwedde van den onderwijzer van bijstand aan de openbare lagere school te Waubach (gemeente Ubach-over-Worms) J. H. Peters, met ingang van 1 Maart 1906 voor de eerstvolgende vijf jaren vast te stellen op f 650;

wijders te bepalen, dat onder inachtneming van de voorschriften der wet tot regeling van het lager onderwijs door den gemeenteraad van Ubach-over-Worms, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten van Limburg, wijziging zal kunnen gebracht worden in bovenstaande regeling.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Albrechtsberg, den 12 October 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

X.

15 October 1906
n°. 48.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door W. J. Wolfs, hoofd der openbare lagere school te Heer, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, dd. 11 Mei 1906, litt. 3155/5, P, 4e afd., waarbij het besluit van den raad der gemeente Heer, d.d. 12 October 1905, nader bevestigd bij het besluit van dien raad d.d. 28 April 1906, houdende regeling van zijne jaarwedde, is goedgekeurd;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 September 1906, n°. 204;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 October 1906, n°. 13050, afd. Onderwijs;

Overwegende, dat de gemeenteraad van Heer — overwegende dat die gemeente volgens art. 26 der wet tot regeling van het lager onderwijs tot de 7e klasse behoort; dat W. Wolfs, als hoofd der openbare lagere school aldaar meer dan 20 dienstjaren telt; dat het minimum zijner jaarwedde derhalve f 1050 moet bedragen — op 12 October 1905 besloten heeft, met ingang van 1 Januari 1906 de jaarwedde van genoemd schoolhoofd te verhoogen tot f 1050;

dat, nadat Gedeputeerde Staten van Limburg den raad in overweging hadden gegeven, de jaarwedde f 50 hooger te stellen, op grond dat de gemeenteraad in zijne vergadering van 3 Maart 1902 de jaarwedde van Wolfs met f 50 had verhoogd wegens het geven van onderwijs in de beginselen der Fransche taal; doch de raad op 28 April 1906 besloten had, zijn besluit van 12 October 1905 te handhaven, Gedeputeerde Staten den 11den Mei 1906 de regeling hebben goedgekeurd;

dat tegen het besluit van Gedeputeerde Staten het hoofd der school bij Ons in beroep is gekomen, daarbij aanvoerende, dat hij wegens het geven van onderwijs in het Fransch steeds f 50 boven het minimun genoten heeft en thans meent aanspraak te hebben op eene jaarwedde van f 1100;

Overwegende, dat voor den appellant, die aan het hoofd staat van eene school met meer dan 200 leerlingen en 5 leerkrachten, en belast is met het geven van onderwijs in de beginselen der Fransche taal in de 5e en 6e klasse, de minimum jaarwedde niet voldoende is te achten, doch de jaarwedde behoort te worden vastgesteld op f 50 boven het minimum;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de jaarwedde van W. J. Wolfs, hoofd der openbare lagere school te Heer, met ingang van 1 Januari 1906, vast te stellen op f 1100, en voorts te bepalen, dat, onder inachtneming van de voorschriften der wet tot regeling van het lager onderwijs door den gemeenteraad van Heer, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, wijziging zal kunnen gebracht worden in

bovenstaande regeling, welke in ieder geval met het einde van het jaar 1915 zal ophouden van kracht te zijn.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Albrechtsberg, den 15 October 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

XI.

26 November 1906
n°. 46.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Best, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, d.d. 7 Augustus 1906, G, n°. 32*b*, 2e afd., 1e bur., waarbij goedkeuring is onthouden aan zijn besluit van 6 Maart 1906, tot wijziging van de Verordening tot regeling der jaarwedden van het onderwijzend personeel aan de openbare lagere scholen aldaar;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 7 November 1906, n°. 257;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 22 November 1906, n°. 15550, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat bovengenoemd raadsbesluit strekt om het eerste gedeelte van art. 1 voortaan te doen luiden als volgt: „Aan elken onderwijzer wordt eene vaste jaarwedde toegelegd. Die jaarwedde bedraagt:

1°. voor het hoofd der school:

a. met minder dan vijf dienstjaren achthonderd gulden;

b. met vijf en meer, doch minder dan tien dienstjaren achthonderd vijftig gulden;

c. met tien en meer, doch minder dan vijftien dienstjaren negenhonderd gulden;

d. met vijftien en meer, doch minder dan twintig dienstjaren negenhonderd vijftig gulden;

e. met twintig en meer dienstjaren duizend gulden.";

dat Gedeputeerde Staten van Noordbrabant aan deze regeling, volgens welke het hoofd der school eene jaarwedde zou worden toegekend die het wettelijk minimum met f 50 zou overtreffen en de tegenwoordige titularis f 900 zou ontvangen, op 7 Augustus 1906 hunne goedkeuring hebben onthouden, daarbij overwegende, dat dergelijke bezoldiging voor eene gemeente als Best, welke niet is gelijk te stellen met de plaatsen waarvoor het wettelijk minimum salaris voldoende is, verre van ruim is te noemen;

„dat toch de openbare school op 15 Januari 1905 145 en op 15 Januari 1906 174 leerlingen telde en de rassche toeneming der gemeentelijke bevolking doet verwachten dat binnen enkele jaren het getal schoolgaande kinderen tot 200 zal stijgen, waardoor de aanstelling van een onderwijzer van bijstand met verplichte hoofdakte en 23jarigen leeftijd volgens de wet noodig zal zijn; dat de aanstelling van zoodanigen onderwijzer, welke aan de gemeente wegens de vergoeding van het Rijk van het volle bedrag der minimum wedde van f 700 à f 900 niets of zeer weinig zal kosten, het geval kan medebrengen, dat de jaarwedde van het hoofd der school weinig met dat van den 1ste-onderwijzer verschilt; dat ook de hoofdgrief van Gedeputeerde Staten en van het schooltoezicht tegen de thans nog geldende salarisregeling van het hoofd der school, hierin bestaande deze geene belooning ontvangt voor het geven van lessen in de Fransche taal, waarvoor bij diens benoeming eene akte is gevorderd, door eene verhooging van de jaarwedde, met slechts f 50 in haar volle gewicht blijft bestaan";

dat de gemeenteraad bij Ons in beroep is gekomen, daarbij aanvoerende, dat het hoofd der school jaarlijks kan rekenen op eene vergoeding van f 115,20 voor het geven van herhalingsonderwijs; dat het, eventueel, gemakkelijk zal zijn een onderwijzer met verplichte hoofdakte en 23jarigen leeftijd te bekomen op eene aanvangsjaarwedde van f 700; dat het hoofd der school door den raad is aangesteld met verplichting tot het geven van lessen in de Fransche taal zonder eenige vergoeding; dat desniettemin de raad op 6 Maart j.l. besloten heeft zijne jaarwedde met f 50 te verhoogen en zulks hoofdzakelijk ter vergoeding voor het geven van Fransche lessen; dat Best, met eene bevolking van 2721 inwoners, gerust kan worden gelijk gesteld met plaatsen waarvoor het wettelijk minimum der jaarwedde voldoende is, daar de levensstandaard er laag is te noemen;

Overwegende: dat eene jaarwedde van f 50 boven het minimum voor het hoofd der school in de gemeente Best, onvoldoende is te achten, indien — zooals hier het geval is — het hoofd tevens belast is met het geven van onderwijs in het Fransch buiten de gewone schooluren en dat hem deswege, boven het door den gemeenteraad bepaalde bedrag, eene vergoeding van f 150 behoort te worden toegekend;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de jaarwedde van het hoofd der openbare lagere school in de gemeente Best vast te stellen overeenkomstig het raadsbesluit van 6 Maart 1906, met bepaling echter, dat die jaarwedde, zooals zij in dat besluit is geregeld, voor het geven van onderwijs in het Fransch buiten de gewone schooltijden wordt verhoogd met f 150.

Met inachtneming van de voorschriften der aangehaalde wet, zal door den gemeenteraad van Best, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant wijziging kunnen gebracht worden in deze regeling, welke in ieder geval met het einde van het jaar 1915 zal ophouden van kracht te zijn.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 26 November 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

XII.

3 December 1906
n°. 36.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door H. Wensink en anderen, allen onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen in de gemeente Rheden, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, dd. 18 April 1906, n°. 141, waarbij is goedgekeurd de „Verordening regelende eenige gevolgen van ongesteldheid of ziekte van personeel bij het openbaar lager onderwijs in de gemeente Rheden", vastgesteld in de openbare vergadering van den raad dier gemeente op 9 Februari 1906;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 3 October 1906, n°. 255;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 November 1906, n°. 14047, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat de gemeenteraad van Rheden op 9 Februari 1906 eene verordening heeft vastgesteld van den volgenden inhoud:

„Artikel 1.

Ongeacht het daaromtrent bepaalde in de instructiën, zijn de hoofden der scholen en de onderwijzers verplicht aan burgemeester en wethouders, zoo hunne ongesteldheid of ziekte langer dreigt te duren dan eene maand, verlof tot afwezigheid uit de school te vragen.

Artikel 2.

Het verlof bedoeld in art. 1 wordt door burgemeester en wethouders verleend, indien naar hun oordeel de ziekte voldoende is bewezen en deze de niet-vervulling van de ambtsplichten van het betrokken hoofd der school of den onderwijzer wettigt.

Het verlof wordt, zoo het niet reeds door het verstrijken van den tijd waarvoor het is verleend, vervalt, in elk geval ingetrokken, zoodra de reden daartoe is vervallen.

Artikel 3.

Het verlof bedoeld in art. 1 kan voor bepaalden tijd worden verleend en telkens worden verlengd, behoudens ontslag uit den dienst, zoo daartoe termen zijn.

Artikel 4.

Bij de aanvraag van het verlof bedoeld in art. 1 wordt eene verklaring overgelegd van den behandelenden geneesheer, waaruit blijkt, dat de betrokkene ten gevolge van ongesteldheid of ziekte niet in staat is zijne ambtsplichten te vervullen.

Deze verklaring zal zoo dikwijls als noodig is of door burgemeester en wethouders verlangd wordt, herhaald worden.

Artikel 5.

Is verlof bedoeld in art. 1 verleend, of, na te zijn vervallen, opnieuw verleend, dan zal de bezoldiging gedurende de ziekte en het verlof in de eerste zes maanden ten volle doorgaan; in de tweede zes maanden voor de helft stilstaan; daarna geheel stilstaan.

Artikel 6.

Duurt de ziekte langer dan eene maand en is geen verlof gevraagd, of na te zijn vervallen opnieuw aangevraagd, of is het gevraagde verlof geweigerd, dan zal, behoudens ontslag uit den dienst, zoo daartoe termen bestaan, de bezoldiging zoolang de ziekte daarna duurt, geheel stilstaan.

Artikel 7.

Bij de berekening van den duur van eene ziekte komt bij de toepassing van deze verordening in aanmerking de tijd dat het hoofd of de onderwijzer, tijdens die ziekte, verhinderd is geweest zijne werkzaamheden te vervullen.

Artikel 8.

Waar in deze verordening wordt gesproken van onderwijzers, worden mede onderwijzeressen bedoeld.";

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland bij besluit van 18 April 1906, n°. 141, die verordening hebben goedgekeurd;

dat H. Wensink en 28 anderen, allen onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen in de gemeente Rheden, bij Ons zijn in beroep gekomen, aanvoerende, dat zij de regeling in strijd achten met de wet tot regeling van het lager onderwijs, welke geen stilstand van jaarwedde kent, noch bij ziekte, noch bij overtreding van eenige instructie, en dat het gevaarlijk zijn kan, aan burgemeester en wethouders eene bevoegdheid te verleenen, als in art. 2 geschiedt; weshalve zij Ons verzoeken, het besluit van Gedeputeerde Staten te vernietigen;

Overwegende, dat de wet tot regeling van het lager onderwijs den gemeenteraad niet verbiedt, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, eene regeling vast te stellen omtrent geheelen of gedeeltelijken stilstand van jaarwedde in geval van ongesteldheid van onderwijzers bij het openbaar lager onderwijs, en eene dergelijke regeling derhalve niet in strijd is met de wet;

dat de door den gemeenteraad van Rheden vastgestelde en door Gedeputeerde Staten van Gelderland goedgekeurde regeling niet onbillijk tegenover het onderwijzend personeel, noch strijdig met de belangen van het onderwijs is te achten;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Het ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 3 December 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

BIJLAGE GG.

I.

23 Juni 1906
n°. 75.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Onzen Commissaris in Noordholland tegen het besluit van Gedeputeerde Staten der provincie, dd. 21 Maart 1906, n°. 9, genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school van de Vereeniging tot oprichting en instandhouding eener school met den Bijbel te Hoofddorp (gemeente Haarlemmermeer) om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* (oud) der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1905;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Januari 1906, n°. 107;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 20 Juni 1906, n°. 6909, afdeeling A. Z. C;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten, overeenkomstig de aanvrage, de bijdrage voor deze school, welke op 15 Januari 1905 213 leerlingen telde, hebben bepaald op f 1756,58⁵;

dat Onze Commissaris in beroep heeft aangevoerd, dat, vermits over de maanden Mei en Juni het aantal onderwijzers met inbegrip van het hoofd slechts vier bedroeg, over deze maanden voor den onderwijzer Nelis de Vries, die den leeftijd van 23 jaar heeft volbracht en den rang van hoofdonderwijzer bezit, de bijdrage ad f 360 niet kan worden berekend, doch slechts een subsidie naar den grondslag van f 260 's jaars kan worden verleend, zoodat door Gedeputeerde Staten f 16,66⁵ te veel is toegekend;

Overwegende, dat hetgeen in beroep is aangevoerd, juist is;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit, het bedrag der Rijksbijdrage over 1905 aan het bestuur van bovengenoemde school toekomende, vast te stellen op f 1739,92.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 23 Juni 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

II.

25 Juni 1906
n°. 64.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Onzen Commissaris van Noordholland tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie, dd. 14 Maart 1906, n°. 1, genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school in de Dorpsstraat n°. 112 te Broek-op-Langendijk, van de hulpvereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs aldaar, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* (oud) der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1905;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Juni 1906, n°. 108;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Juni 1906, n°. 6910, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten de bijdrage voor deze school, welke op 15 Januari 1905 249 leerlingen telde, hebben bepaald op f 1927,73⁵;

dat Onze Commissaris in beroep heeft aangevoerd, dat, vermits over de maand Maart het aantal onderwijzers met inbegrip van het hoofd der school slechts vier bedraagt, de hoogere bijdrage voor den onderwijzer Albert van der Haar, die in het bezit der hoofdakte is en den leeftijd van 23 jaar heeft vervuld, over die maand niet kan worden berekend, doch slechts een subsidie naar den grondslag van f 260 's jaars kan worden verleend, zoodat door Gedeputeerde Staten f 8,33⁵ te veel is toegekend;

Overwegende, dat hetgeen in beroep is aangevoerd, juist is;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit het bedrag der Rijksbijdrage over 1905, aan het bestuur van bovengenoemde school toekomende, vast te stellen op f 1919,40.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 25 Juni 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

III.

25 Juni 1906
n°. 65.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Onzen Commissaris in Noordbrabant tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie, dd. 15 Maart 1906, G. n°. 221, 2de afd., 1ste bur., genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school te Nieuwendijk, gem. Almkerk, van de Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* (oud) der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1905;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Juni 1906, n°. 109;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Juni 1906, n°. 6911, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten de bijdrage voor deze school, welke op 15 Januari 1905 241 leerlingen telde en waarvoor f 1592,59 was aangevraagd, hebben bepaald op f 1617,60;

dat in beroep Onze Commissaris heeft aangevoerd, dat, vermits over de maanden Januari, Februari en Maart het aantal onderwijzers met inbegrip van het hoofd der school slechts vier bedraagt, over deze maanden de hoogere bijdrage voor den onderwijzer H. Arkema, die gehuwd is, den leeftijd van 28 jaar heeft bereikt en in het bezit is der hoofdakte, niet over genoemde maanden kan worden toegekend, gelijk Gedeputeerde Staten hebben gedaan en de Rijksbijdrage dus met f 25 moet worden verminderd;

Overwegende, dat hetgeen in beroep is aangevoerd, juist is;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit, het bedrag der Rijksbijdrage over 1905, aan het bestuur van bovengenoemde school toekomende, vast te stellen op f 1592,60;

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 25 Juni 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

IV.

25 Juni 1906
n°. 66.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Onzen Commissaris in Noordbrabant tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie, dd. 22 Maart 1906 G n°. 169, 2de afd. 1ste bur., genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school in de Karrestraat te Breda van de Vereeniging van den H. Vincentius à Paulo, om de Rijksbijdrage bedoeld in art. 54*bis* (oud) der wet tot regeling van het lager onderwijs over 1905;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Juni 1906, n°. 110;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Juni 1906, n°. 6912, afd. A. Z. C.;

Overwegende: dat Gedeputeerde Staten, overeenkomstig de aanvrage, de bijdrage voor deze school, welke op 15 Januari 1905 246 leerlingen telde, bepaald hebben op f 1994,50;

dat Onze Commissaris in beroep heeft aangevoerd, dat, vermits gedurende de maanden Februari, Maart en April het aantal onderwijzers met inbegrip van het hoofd der school slechts vier bedroeg, de hoogere bijdrage voor den onderwijzer P. C. Wijnants die den leeftijd van 23 jaar heeft bereikt en den rang van hoofdonderwijzer bezit, niet over genoemde maanden kan worden toegekend, gelijk Gedeputeerde Staten hebben gedaan en de Rijksbijdrage dus met f 25 moet worden verminderd;

Overwegende: dat hetgeen in beroep is aangevoerd, juist is;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit, het bedrag der Rijksbijdrage over 1905, aan het bestuur van bovengenoemde school toekomende, vast te stellen op f 1969,50.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 25 Juni 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

V.

7 Juli 1906.
n°. 53.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Onzen Commissaris in Utrecht, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie, dd. 5 April 1906, n°. 51, genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school in de Jan Pietersz. Coenstraat n°. 60 te Utrecht, van de Vereeniging van Vrouwen tot bevordering van huiselijk geluk der Congregatie van Heythuysen, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* (oud) der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1905;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 Juni 1906, n°. 122;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Juli 1906, n°. 7354, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten de bijdrage voor deze school, welke op 30 Juni 1905 332 leerlingen telde, hebben bepaald op f 1944,51;

dat Onze Commissaris in beroep heeft aangevoerd, dat — vermits voor de onderwijzeres met hoofdakte Henriëtte Maria Molkenboer, die geboren is 6 Juni 1882 en dus eerst op 6 Juni 1905 den leeftijd van 23 jaar heeft bereikt, de bijdrage moet berekend worden, eerst van 1 Juli 1905 af naar een bedrag van f 360 per jaar en over de maanden Mei en Juni naar een bedrag van f 260 per jaar — de Rijksbijdrage voor haar in het geheel te bepalen is, niet op f 240 maar op f 223,33 en door Gedeputeerde Staten mitsdien f 16,67 te veel is toegekend;

Overwegende, dat het in beroep aangevoerde juist is;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, dd. 5 April 1906, n°. 51, het bedrag der Rijksbijdrage over 1905, te verleenen aan het bestuur der bijzondere lagere school in de Jan Pietersz. Coenstraat n°. 60 te Utrecht van de Vereeniging van vrouwen tot bevordering van huiselijk geluk der Congregatie van Heythuysen, vast te stellen op f 1927,84.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 7 Juli 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

VI.

27 Juli 1906.
n°. 71.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Onzen Commissaris in de provincie Groningen, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie, dd. 20 April 1906, n°. 69, 2de afd., genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school in de Barestraat te Groningen, van de Vereeniging tot bevordering van Christelijk lager en meer uitgebreid lager onderwijs aldaar, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* (oud) der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1905;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 Juli 1906, n°. 137;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 20 Juli 1906 n°. 8075 afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit;

Overwegende, dat appellant in beroep aanvoert, dat Gedeputeerde Staten van Groningen bij hun aan hoofde dezes vermeld besluit bovengenoemde Rijksbijdrage hebben vastgesteld op f 2402; dat in dit bedrag is begrepen eene som van f 360 voor den onderwijzer J. K. van Drunen omdat deze de hoofdakte bezit;

dat genoemde onderwijzer evenwel op 19 Februari 1882 werd geboren en alzoo eerst op 19 Februari 1905 den ouderdom van 23 jaar had bereikt;

dat de bijdrage naar f 360 's jaars voor dezen onderwijzer kan berekend worden van 1 Maart 1905 af, terwijl over de maanden Januari en Februari eene bijdrage naar f 260 per jaar moet worden berekend;

dat het bestuur der onderwerpelijke school voor genoemden onderwijzer alzoo aanspraak heeft op eene bijdrage over 10 maanden, berekend naar f 360 of 300, en voor 2 maanden berekend naar f 260 of f 43,33 of te zamen f 343,33, zoodat bij opgemeld besluit f 16,67 te veel is berekend;

Overwegende, dat hetgeen in beroep is aangevoerd juist is;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, dd. 20 April 1906, n°. 69, 2de afd., het bedrag der Rijksbijdrage over 1905, aan het bestuur der in hoofde dezes genoemde school toekomende, vast te stellen op f 2385,33.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 27 Juli 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

VII.

1 Augustus 1906
n°. 39.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Roomsch-Katholiek Parochiaal Kerkbestuur „St. Lambertus" te Veghel, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, d.d. 5 April 1906, G, n°. 244, 2e afd., 1e bur., genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school van dat kerkbestuur in de Nieuwstraat 176 aldaar, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54 *bis* (oud) der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1905;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 Juli 1906, n°. 138;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 Juli 1906, n°. 8200, afd. A. Z. C.;

Overwegende, dat voor deze school — welke op 15 Januari 1905 314 leerlingen telde — over 1905 eene Rijksbijdrage is aangevraagd van f 2760,33⅓, waaronder f 260 voor den onderwijzer M. Wouters, berekend over 12, en f 43,33⅓ voor den onderwijzer J. Kroef, berekend over 2 maanden (1 September—31 October);

dat Gedeputeerde Staten de bijdrage hebben bepaald op f 2717, waaronder f 260 voor de beide bovengenoemde onderwijzers gezamenlijk, daarbij overwegende, dat uit een daartoe ingesteld onderzoek gebleken was, dat M. Wouters als onderwijzer van bijstand aan de school verbonden is geweest van 1 Januari—1 September en van 1 November—31 December 1905, terwijl hij gedurende de maanden September en October vervangen is geworden door J. Kroef;

dat het bestuur der school, bij Ons in beroep gekomen, heeft aangevoerd, dat de overweging in het besluit van Gedeputeerde Staten vervat, tengevolge zou hebben, dat voor den onderwijzer M. Wouters slechts over tien maanden subsidie wordt uitgekeerd en niet over een vol jaar, dat M. Wouters gedurende een geheel jaar als onderwijzer is aangesteld en gebleven en als zoodanig salaris genoten heeft; dat gedurende twee maanden J. Kroef hem niet heeft vervangen, maar aan de school is werkzaam geweest als onderwijzer van bijstand, hetgeen recht geeft op subsidie gedurende die maanden, zooals art. 54 *bis* der wet aan genoemde school nog verleden jaar in dezen zin is geappliceerd;

Overwegende, dat in dezen gebleken is, dat de aanstelling van den onderwijzer J. Kroef niet is geschied ten einde het over het jaar 1905 aan deze school verbonden ondewijzend personeel uit te breiden; maar dat die onderwijzer gedurende de maanden September en October alleen aan de school is werkzaam geweest om den onderwijzer M. Wouters te vervangen gedurende diens ziekte;

dat voor den onderwijzer M. Wouters, gedurende het geheele jaar aan de school verbonden geweest, ook over het geheele jaar

de bijdrage (ad f 260) behoort te worden verleend, maar dat voor dengene die gedurende twee maanden zijne plaats heeft bekleed, toen hij door ziekte zijne werkzaamheden niet kon waarnemen, geene aanspraak op de Rijksbijdrage kan worden gemaakt;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan;

het bestreden besluit — zij het ook op andere gronden dan die welke Gedeputeerde Staten daarbij hebben geleid — te handhaven en het bedrag der Rijksbijdrage over 1905, aan bovengenoemde school te verleenen, vast te stellen op f 2717.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 1 Augustus 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

VIII.

BESLUIT *van den 8sten Augustus* 1906 (Staatsblad n°. 218), *waarbij, met wijziging van het besluit van Gedeputeerde Staten van* Noordholland, *d.d. 21 Februari* 1906 *n°* 23, *het bedrag der Rijksbijdrage, overeenkomstig art.* 59 (*oud* 54 bis) *der wet tot regeling van het lager onderwijs, voor de bijzondere lagere school aan de* Noorderbuurt *A* 115 *te* Ursem *van het Roomsch-Katholiek parochiaal kerkbestuur aldaar, nader wordt vastgesteld.*

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep ingesteld door het Roomsch-Katholiek parochiaal kerkbestuur van den H. Bavo, te *Ursem*, tegen het bestuit van Gedeputeerde Staten van *Noordholland*, d.d. 21 Februari 1906 n°. 23, genomen op de aanvrage van het bestuur zijner bijzondere lagere school in de *Noorderbuurt* A 115 aldaar, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 59 (oud 54*bis*) der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1905;

De Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Juni 1906, n°. 91;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Augustus 1906, n°. 6887 afdeeling A.Z.C.;

Overwegende: dat voor deze school — welke op 15 Januari 1905, 132 leerlingen telde — eene Rijksbijdrage is aangevraagd van f 1034,70, waaronder f 37,20 voor het herhalingsonderwijs, berekend naar 124 lesuren;

dat Gedeputeerde Staten de bijdrage hebben bepaald op f 1032,60, daarbij overwegende, dat het aantal voor het herhalingsonderwijs in rekening gebrachte lesuren moest worden verminderd met 7, gedurende welke godsdienstonderwijs gegeven was;

dat het Roomsch-Katholiek parochiaal kerkbestuur tegen het besluit van Gedeputeerde Staten beroep bij Ons heeft ingesteld, daarbij aanvoerende, dat het met het oog op art. 49 (oud 45*bis*) en art. 59 (oud 54*bis*) onder B der wet tot regeling van het lager onderwijs aan den arrondissements-schoolopziener machtiging gevraagd heeft, om tot onderwijzer in de godsdienstleer aan de school te benoemen den R.-K. priester en kapelaan te *Ursem*, Cornelis Kors; dat die machtiging onder dagteekening van 9 November 1905 is verleend; dat gedurende de maanden November en December 1905 genoemde geestelijke 7 uur les in de godsdienstleer heeft gegeven;

dat appellant de weigering van Gedeputeerde Staten om die uren mede te rekenen, in strijd acht met art. 49 (oud 45*bis*) en art. 59 (oud 54*bis*) B, der wet; weshalve hij verzoekt, dat zijne aanvrage om de Rijksbijdrage voor het herhalingsonderwijs over het jaar 1905, onveranderd moge blijven;

Overwegende, dat in het vijfde lid onder *B* van art. 59 (oud 54*bis*) der wet tot regeling van het lager onderwijs is bepaald, dat door het Rijk over elk dienstjaar aan de besturen der bijzondere lagere scholen, die voor eene bijdrage, krachtens het 1ste lid van dat artikel in aanmerking komen, bovendien wordt verleend „eene bijdrage in de kosten van het herhalingsonderwijs, volgens *denzelfden maatstaf* en op *dezelfde voorwaarden* als bij art. 49 (oud 45*bis*) aan gemeenten ten behoeve van dat onderwijs wordt toegekend";

dat die *maatstaf* is: dertig cent per lesuur (behoudens het in het 2de lid van art. 49 (oud 45*bis*) bepaalde maximum der lesuren) en die *voorwaarden* zijn: 1°. „dat voor zooveel bedoeld onderwijs omvat vakken, waarvoor wettelijke akten van bekwaamheid verkrijgbaar zijn, dat onderwijs wordt gegeven door onderwijzers in het bezit dier akte", en 2°. „dat voor zooveel het bedoeld onderwijs vakken omvat, waarvoor geen wettelijke akten van bekwaamheid zijn te verkrijgen, dat onderwijs wordt gegeven door onderwijzers, die zijn benoemd, nadat daartoe machtiging is verkregen van de arrondissements-schoolopziener;

dat deze de beide eenige voorwaarden zijn voor de toekenning van eene Rijksbijdrage voor herhalingsonderwijs aan bijzondere scholen, aan welke voorwaarden is voldaan, doordat de schoolopziener in het arrondissement *Hoorn* machtiging heeft verleend tot het benoemen van den onderwijzer in het godsdienstonderricht;

dat derhalve de aan het godsdienstonderwijs gewijde lesuren in casu bij de berekening der vergoeding voor het geven van herhalingsonderwijs, in aanmerking komen en het besluit, waarvan beroep, door eenvoudig het aantal uren, gedurende welke dit onderwijs is gegeven, buiten rekening te laten, in zoover niet steunt op eenige wetsbepaling;

dat dus de bijdrage voor herhalingsonderwijs, waar deze ook overigens met juistheid is berekend, moet worden toegekend voor het volle aantal uren, in de aanvrage vermeld;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit, het bedrag der Rijksbijdrage over 1905 te verleenen aan het bestuur der bijzondere lagere school in de *Noorderbuurt* A 115 van het Roomsch-Katholiek parochiaal kerkbestuur van den H. Bavo te *Ursem*, vast te stellen op f 1034,70.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* en te gelijk met het rapport van genoemden Minister, in de *Nederlandsche Staatscourant* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 8sten Augustus 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

IX.

17 Sept. 1906
n°. 9.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den inspecteur van het lager onderwijs in de 1ste inspectie tegen het besluit

van Gedeputeerde Staten van Gelderland dd. 30 April 1906, n°. 68, genomen op de aanvrage van het Roomsch-Katholiek Kerkbestuur te Eibergen om voor zijne bijzondere lagere school aldaar (Tuinteslaagte) te bekomen de Rijksbijdrage bedoeld in art. 54*bis* (oud) der wet tot regeling van het lager onderwijs, over het jaar 1905;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 Augustus 1906, n°. 183;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 September 1906, n°. 9501, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit;

Overwegende, dat voor deze school — welke op 15 Januari 1905 65 leerlingen telde — eene bijdrage is aangevraagd van f 735,51$^2/_3$, waaronder f 39,60 voor het herhalingsonderwijs, berekend naar 132 lesuren;

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland de bijdrage hebben bepaald op f 735,51$^1/_2$;

dat de inspecteur van het lager onderwijs in de 1ste inspectie tegen het besluit van Gedeputeerde Staten beroep bij Ons heeft ingesteld, daarbij aanvoerende, dat onder de 132 uren herhalingsonderwijs, waarvoor eene bijdrage van f 39,60 is toegekend, 20 uren zijn begrepen, waarin onderwijs in den godsdienst werd gegeven; dat naar appellants oordeel ten onrechte voor die 20 uren de Rijksbijdrage is toegekend; dat toch art. 54*bis* B der wet tot regeling van het lager onderwijs bepaalt, dat in de kosten van het herhalingsonderwijs door het Rijk aan de besturen der bijzondere lagere scholen eene bijdrage verleend wordt volgens denzelfden maatstaf en op dezelfde voorwaarden als bij art. 45*bis* aan de gemeente ten behoeve der openbare lagere school wordt toegekend; dat bijgevolg de besturen der bijzondere lagere scholen slechts dan kunnen aanspraak maken op de Rijksbijdrage voor gegeven herhalingsonderwijs, wanneer ook de gemeente ten behoeve der openbare lagere school onder dergelijke omstandigheden voor dat onderwijs aanspraak op de Rijksbijdrage zou hebben overeenkomstig art. 45*bis*; dat de wet niet toelaat, dat in eene openbare herhalingsschool onderwijs wordt gegeven in een of anderen godsdienst, daar dit niet alleen strijdt met het karakter van neutraliteit der openbare school, maar tevens met de voorschriften van de artt. 22 en 33 der wet waarin het godsdienstonderwijs wordt opgedragen in vrijgelaten uren — dus buiten de schooluren — aan de godsdienstleeraren — dus niet aan onderwijzers; dat in casu de arrondissementsschoolopziener aan den onderwijzer, die belast werd met het geven van onderwijs in den godsdienst, eene machtiging heeft verleend als bedoeld is in art. 45*bis*, sub 2°., der wet, terwijl alleen de godsdienstleeraren, die eene wettelijke akte van bekwaamheid verkregen hebben, tot het geven van dit onderwijs bij het herhalingsonderwijs bevoegd zijn, overeenkomstig het voorschrift van art. 45*bis*, sub 1°, in verband met art. 54*bis*, sub B, der wet; dat de wet in de artt. 22 en 33 enkel aan de godsdienstleeraren de bevoegdheid toekent tot het geven van onderwijs in den godsdienst en dezen derhalve de wettelijke akte van bekwaamheid voor het onderwijs in dat vak bezitten, terwijl bij het herhalingsonderwijs aan anderen door den arrondissements-schoolopziener geene machtiging tot het geven van dat onderwijs kan gegeven worden; dat mitsdien het verleenen van bedoelde machtiging in dit geval van geen invloed kan zijn op het al dan niet rechtmatig toekennen van de bijdrage voor het onderwijs in den godsdienst, terwijl ook niet gebleken is, dat die de machtiging heeft verkregen, geen wettelijke bevoegdheid had om als godsdienstleeraar onderwijs te geven; op welke gronden de inspecteur van oordeel is, dat de bijdrage op f 729,51$^1/_2$ dient te worden vastgesteld;

Overwegende, dat in het vijfde lid onder B van art. 59 (oud 54*bis*) der wet tot regeling van het lager onderwijs is bepaald, dat door het Rijk over elk dienstjaar aan de besturen der bijzondere lagere scholen, die voor eene bijdrage, krachtens het 1ste lid van dat artikel in aanmerking komen, bovendien wordt verleend „eene bijdrage in de kosten van het herhalingsonderwijs, volgens *denzelfden maatstaf* en op *dezelfde voorwaarden* als bij art. 49 (oud art. 45*bis*) aan gemeenten ten behoeve van dat onderwijs wordt toegekend";

dat die maatstaf is:

dertig cent per lesuur (behoudens het in het 2e lid van art. 49 (oud art. 45*bis*) bepaalde maximum der lesuren) en die *voorwaarden* zijn: 1°. „dat voor zooveel bedoeld onderwijs omvat vakken, waarvoor wettelijke akten van bekwaamheid verkrijgbaar zijn, dat onderwijs wordt gegeven door onderwijzers in het bezit dier akte", en 2°. „dat voor zooveel het bedoelde onderwijs vakken omvat waarvoor geen wettelijke akten van bekwaamheid zijn te verkrijgen, dat onderwijs wordt gegeven door onderwijzers, die zijn benoemd, nadat daartoe machtiging is verkregen van den arrondissements-schoolopziener";

dat deze de beide eenige voorwaarden zijn voor de toekenning van eene Rijksbijdrage voor herhalingsonderwijs aan bijzondere scholen, aan welke voorwaarden is voldaan, doordat de schoolopziener in het arrondissement Groenlo machtiging heeft verleend tot het benoemen van den onderwijzer in het godsdienstonderricht;

dat derhalve Gedeputeerde Staten te recht hebben geoordeeld, dat de lesuren aan het godsdienstonderwijs gewijd in dit geval bij de berekening der vergoeding voor het geven van herhalingsonderwijs in aanmerking moeten komen;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit, het bedrag der Rijksbijdrage, over 1905 aan het bestuur der bovengenoemde school toekomende, vast te stellen op f 735,51$^1/_2$.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 17 September 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

X.

19 September 1906
n°. 51.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Vereeniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs te Schiedam, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, dd. 3/7 April 1906, B, n°. 1105, 1ste afd., G. S., n°. 4/1, genomen op de aanvrage van het bestuur der bijzondere lagere school in de Tuinlaan n°. 64 te Schiedam van genoemde vereeniging, om de Rijksbijdrage, bedoeld in art. 54*bis* (oud) der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1905;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 Augustus 1906, n°. 166;

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 September 1906, n°. 9600, afdeeling A. Z. C.;

Overwegende, dat voor deze school, welke op 15 Januari 1905 330 leerlingen telde, eene Rijksbijdrage is aangevraagd van f 2630;

dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland bij bovengenoemd besluit hebben beslist, dat de school over 1905 niet voor de Rijksbijdrage in aanmerking kan komen; dat zij daarbij hebben overwogen, dat voor de 330 leerlingen, die deze school op 15 Januari 1905 bezochten, ingevolge art. 24 der wet werden gevorderd een hoofd en zes onderwijzers; dat het gevorderde aantal onderwijzers wel is waar gedurende het geheele jaar aan de school is verbonden geweest, doch dat aan den onderwijzer J. J. Goedvolk de verklaring, bedoeld in art. 51c der wet eerst op

16 November 1905 door burgemeester en wethouders van Schiedam is afgegeven; dat genoemde onderwijzer, zonder in het bezit van die verklaring te zijn, onbevoegd was in de gemeente Schiedam bijzonder onderwijs te geven en dus bij de berekening der Rijksbijdrage buiten aanmerking moet blijven; dat alzoo aan de hierbedoelde school tot 16 November 1905 wettig niet méér aanwezig waren dan een hoofd en vijf onderwijzers; dus één te weinig; dat de school mitsdien niet voldoet aan de eischen en voorwaarden in art. 54*bis* gesteld;

dat tegen het besluit van Gedeputeerde Staten het bestuur der Vereeniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs te Schiedam beroep bij Ons heeft ingesteld, daarbij aanvoerende, dat de onderwijzer Goedvolk sedert 1 Januari 1891 aan de school werkzaam is; dat, daargelaten de vraag, of het stuk C nooit in het bezit van dien onderwijzer geweest is, dan of het op het een of ander tijdstip verloren is gegaan, steeds door alle partijen geleefd is in de onderstelling, dat het stuk bestond; dat het hoofd der school de fout heeft aan het licht gebracht; dat althans over de laatste zes weken van het jaar 1905 de bijdrage behoort te worden toegekend; op welke gronden appellant verzoekt, dat, met vernietiging van het bestreden besluit, (primair) de aanvrage om Rijkssubsidie in haren vollen omgang worde toegekend, (subsidiair) die in ieder geval toegekend worde voor den tijd na het uitreiken der verklaring van burgemeester en wethouders van Schiedam op 16 November 1905;

Overwegende, dat de gronden waarop het bestreden besluit steunt juist zijn;

dat toch niet gebleken is, dat aan den onderwijzer Goedvolk vóór 16 November 1905 door burgemeester en wethouders van Schiedam de verklaring is afgegeven, bedoeld in art. 51*c* der wet tot regeling van het lager onderwijs;

dat het tegendeel veeleer is af te leiden uit het besluit van burgemeester en wethouders van genoemde dagteekening, waarin wordt melding gemaakt van „eene verklaring van het hoofd der genoemde school, d.d. 11 November 1905, waaruit blijkt, dat adressant (Goedvolk) sedert 1 Januari 1891 als onderwijzer aan die school werkzaam is, maar dat door een onverklaarbaar verzuim nagelaten is zijne akte aan dit college ter viseering in te zenden";

dat appellants subsidiair verzoek niet voor inwilliging vatbaar is, vermits gedurende den tijd dat genoemde onderwijzer niet in het bezit is geweest van de meer gemelde verklaring en dus geacht moet worden niet aan de school werkzaam geweest te zijn, eene vacature in het onderwijzend personeel heeft bestaan, welke langer geduurd heeft dan vier maanden, zonder dat het schoolbestuur zijne toevlucht genomen heeft tot art. 59, elfde lid, der wet; waardoor de aanspraak op de Rijksbijdrage over het geheele jaar is verloren gegaan;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit, het daartegen ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 19 September 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

BIJLAGE **HH**.

I.

BESLUIT *van den 22sten Maart* 1906 (Staatsblad *n°* 51), *tot vernietiging van een gedeelte der Verordening tot regeling van het openbaar lager onderwijs in de gemeente* Uithuizen, *vastgesteld door den raad dier gemeente in zijne openbare vergadering van* 6 *April* 1905.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 November 1905 n°. 9117, afdeeling Onderwijs, tot vernietiging van artikel 38, eerste lid, laatste zinsnede en tweede lid, der Verordening tot regeling van het openbaar lager onderwijs in de gemeente Uithuizen;

Overwegende, dat artikel 38, eerste lid, laatste zinsnede, bepaalt, dat onderwijzers, ingeval zij langer dan vijftien achtereenvolgende maanden hunne betrekking wegens ziekte niet kunnen waarnemen, door den raad, met inachtneming der desbetreffende wettelijke bepalingen, kunnen worden ontslagen;

dat artikel 38, tweede lid, bepaalt, dat de onderwijzeres die een huwelijk aangaat, insgelijks door den raad, met inachtneming der desbetreffende voorschriften, kan worden ontslagen;

dat volgens artikel 30 der wet tot regeling van het lager onderwijs ontslag niet overeenkomstig eigen verzoek aan onderwijzers, aan gemeentescholen verbonden, door den gemeenteraad slechts wordt verleend op voordracht van burgemeester en wethouders of van het Rijksschooltoezicht;

dat volgens artikel 19, onder *f*, dier wet de besluiten van den gemeenteraad betreffende het verleenen van ontslag niet overeenkomstig eigen verzoek aan onderwijzers aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten zijn onderworpen;

dat de wet op het lager onderwijs, behoudens het bepaalde in de artikelen 36, 37 en 38 geene gevallen vaststelt waarin ontslag niet overeenkomstig eigen verzoek moet of kan worden verleend, maar de vraag, welke gevallen aanleiding kunnen geven tot zoodanig ontslag in elk bijzonder geval wil beslist zien;

dat derhalve artikel 38, eerste lid, laatste zinsnede, en tweede lid, van voormelde verordening, waarbij in het algemeen gevallen waarin aan onderwijzers bij het openbaar lager onderwijs ontslag niet overeenkomstig eigen verzoek kan, d. i. mag, worden verleend, worden vastgesteld, is in strijd met de wet;

Gelet op de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Gezien artikel 153 der Gemeentewet;

Den Raad van State gehoord, advies van 9 Januari 1906 n°. 28;

Gezien het nader rapport van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 20 Maart 1906 n°. 471, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

artikel 38, eerste lid, laatste zinsnede, en tweede lid, der Verordening *tot regeling* van het openbaar lager onderwijs in de gemeente Uithuizen, vastgesteld door den raad dier gemeente in zijne openbare vergadering van 6 April 1905, te vernietigen wegens strijd met de wet.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* geplaatst en in afschrift aan den Raad van State medegedeeld zal worden.

's Gravenhage, den 22sten Maart 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

II.

BESLUIT *van den* 30*sten April* 1906 (Staatsblad *n°*. 102), *tot schorsing van het besluit van den raad der gemeente* Valkenburg *van* 3 *April* 1906, *waarbij* Jan Willem Muylkens *is benoemd tot derde-onderwijzer aan de openbare lagere school te* Valkenburg.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 26 April 1906, n°. 5773, afdeeling Onderwijs, tot schorsing van het besluit van den raad der gemeente Valkenburg van 3 April 1906, waarbij Jan Willem Muylkens is benoemd tot derde-onderwijzer aan de openbare lagere school te Valkenburg;

Overwegende, dat het wenschelijk is het in werking treden van dit besluit, hangende het onderzoek naar de wettigheid er van, te beletten;

Gelet op de artt. 153 — 155 der Gemeentewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

bovenvermeld besluit van den raad der gemeente Valkenburg, d. d. 3 April 1906, tot 1 September 1906 te schorsen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 30sten April 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

III.

BESLUIT *van den 6den Juli* 1906 (Staatsblad n°. 161), *tot vernietiging van twee besluiten van den raad der gemeente* Valkenburg (Limburg) *d.d. 3 April 1906 voor zoover die betreffen:*

1°. *de intrekking van eene benoeming tot onderwijzer van bijstand aan eene openbare lagere school, en*

2°. *de benoeming van een onderwijzer van bijstand aan die school.*

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 25 Mei 1906, n°. 6985/3, afdeeling Onderwijs, tot vernietiging:

1°. van het besluit van den raad der gemeente Valkenburg (Limburg), d d. 3 April 1906, voor zoover daarbij is ingetrokken het besluit van den raad dier gemeente, d.d. 6 Maart 1906, tot benoeming van P. M. Dieteren tot onderwijzer van bijstand bij de openbare lagere school aldaar;

2°. van het besluit van den raad der gemeente Valkenburg (Limburg), d.d. 3 April 1906, waarbij Jan Willem Muylkens is benoemd tot derde-onderwijzer aan de openbare lagere school te Valkenburg (Limburg);

Overwegende, dat een wettig benoemd onderwijzer van bijstand aan eene openbare lagere school uit die betrekking alleen kan worden ontslagen overeenkomstig art. 30 en volgende der wet tot regeling van het lager onderwijs;

dat art. 30 en volgende dier wet niet kent ontslag door intrekking der benoeming;

dat P. M. Dieteren voornoemd, aan wien reeds vóór 3 April 1906 kennis was gegeven van zijne benoeming, op dien datum was wettig benoemd onderwijzer van bijstand aan de openbare lagere school te Valkenburg (Limburg);

dat derhalve de intrekking van de benoeming van P. M. Dieteren, bij raadsbesluit van 3 April 1906 is in strijd met de wet;

Overwegende, dat ingevolge art. 28, 8ste lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs de benoeming van een onderwijzer van bijstand aan eene openbare lagere school moet geschieden uit eene voordracht van minstens drie bevoegden, opgemaakt door burgemeester en wethouders in overleg met den arrondissements-schoolopziener;

dat de benoeming van Jan Willem Muylkens is geschied uit de voordracht die reeds tot de benoeming van P. M. Dieteren had geleid;

dat voor elke benoeming eene voordracht overeenkomstig de wet behoort te worden opgemaakt;

dat de benoeming van Jan Willem Muylkens niet kan geacht worden te zijn geschied uit eene voordracht van minstens drie bevoegden, opgemaakt door burgemeester en wethouders in overleg met den arrondissements-schoolopziener en derhalve is geschied in strijd met de wet;

Gelet op de wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt in *Staatsblad* 219 van het jaar 1905;

Gezien de artikelen 153 en 158 der Gemeentewet en Ons besluit van 30 April 1906 (*Staatsblad* n°. 102);

Den Raad van State gehoord (advies van 19 Juni 1906, n°. 19);

Gezien het nader rapport van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 3 Juli 1906, n°. 9632, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

bovenvermelde besluiten van den raad der gemeente Valkenburg (Limburg), d.d. 3 April 1906, voor zoover daarbij:

1°. het besluit van den raad dier gemeente, d.d. 6 Maart 1906, tot benoeming van P. M. Dieteren tot onderwijzer van bijstand bij de openbare lagere school aldaar is ingetrokken, en

2°. Jan Willem Muylkens is benoemd tot derde-onderwijzer aan die school,

te vernietigen wegens strijd met de wet.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* geplaatst en in afschrift aan den Raad van State medegedeeld zal worden.

Het Loo, den 6den Juli 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

IV.

BESLUIT *van den 11den Juli* 1906 (Staatsblad *n°.* 202), *tot schorsing van het besluit van den raad der gemeente* Rheden, *d.d. 9 Februari* 1906, *n°.* 9/13, *waarbij mej.* A. Landweer *is benoemd tot onderwijzeres aan de openbare lagere school n°.* 2 *te* Velp.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 7 Juli 1906, n°. 10038, afdeeling Onderwijs, tot schorsing van het besluit van den raad der gemeente Rheden, dd. 9 Februari 1906, n°. 9/13, waarbij mejuffrouw A. Landweer is benoemd tot onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 2 te Velp, met bepaling, dat een eventueel door haar aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvraag om ontslag uit hare betrekking:

Gelet op de artikelen 153—155 der Gemeentewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

bovenvermeld besluit van den raad der gemeente *Rheden*, dd. 9 Februari 1906, n°. 9/13, tot 1 November 1906 te schorsen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 11den Juli 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

V.

BESLUIT *van den* 11den *Juli* 1906 (Staatsblad *n°.* 203), *tot schorsing van het besluit van den raad der gemeente* Rheden, *dd.* 31 *Maart* 1906, *n°.* 10/3, *waarbij mejuffrouw* F. van Altena *is benoemd tot onderwijzeres aan de openbare lagere school n°.* 1 *te* Velp.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 7 Juli 1906, n°. 10038, afdeeling Onderwijs, tot schorsing van het besluit van den raad der gemeente Rheden, dd. 31 Maart 1906, n°. 10/3 waarbij mejuffrouw F. van Altena is benoemd tot onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 1

te Velp, met bepaling, dat een eventueel door haar aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvraag om ontslag uit hare betrekking;

Gelet op de artikelen 153—155 der Gemeentewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

bovenvermeld besluit van den raad der gemeente Rheden, dd. 31 Maart 1906, n°. 10/3, tot 1 November 1906 te schorsen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 11den Juli 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

VI.

BESLUIT *van den 22sten October* 1906 (Staatsblad *n°.* 267) *tot verlenging der schorsing van het besluit van den raad der gemeente* Rheden, *dd. 9 Februari* 1906, *n°.* 9/13, *waarbij mejuffrouw* A. Landweer *is benoemd tot onderwijzeres aan de openbare lagere school n°.* 2 *te* Velp.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 16 October 1906., n°. 14048, afdeeling Onderwijs, tot verlenging van de schorsing van het besluit van den raad der gemeente Rheden, dd. 9 Februari 1906, n°. 9/13, waarbij mejuffrouw A. Landweer is benoemd tot onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 2 te Velp, met bepaling, dat een eventueel door haar aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvraag om ontslag uit hare betrekking;

Gelet op Ons besluit van 11 Juli 1906 (*Staatsblad* n°. 202) en op de artikelen 153—155 der Gemeentewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de bij Ons voormeld besluit van 11 Juli 1906 (*Staatsblad* n°. 202) uitgesproken schorsing te verlengen tot 1 Februari 1907.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst.

Albrechtsberg, den 22sten October 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

VII.

BESLUIT *van den 22sten October* 1906, *tot verlenging der schorsing van het besluit van den raad der gemeente* Rheden, *d.d.* 31 *Maart* 1906, *n°.* 10/3, *waarbij mejuffrouw* F. van Altena *is benoemd tot onderwijzeres aan de openbare lagere school n°.* 1 *te* Velp.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 16 October 1906, n°. 14048, afdeeling Onderwijs, tot verlenging van de schorsing van het besluit van den raad der gemeente Rheden, d.d. 31 Maart 1906, n°. 10/3, waarbij mejuffrouw F. van Altena is benoemd tot onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 1 te Velp, met bepaling, dat een eventueel door haar aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvraag om ontslag uit hare betrekking;

Gelet op Ons besluit van 11 Juli 1906 (*Staatsblad* n°. 203) en op de artikelen 153 — 155 der Gemeentewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de bij Ons voormeld besluit van 11 Juli 1906 (*Staatsblad* n°. 203) uitgesproken schorsing te verlengen tot 1 Februari 1907.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst.

Albrechtsberg, den 22sten October 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. RINK.

VIII.

BESLUIT *van den 9den November* 1906 (Staatsblad *n°.* 280) *tot vernietiging van het besluit van den raad der gemeente* Rheden, *dd. 9 Februari* 1906, n°. 9/13, *voor zoover daarbij is bepaald, dat een eventueel door mej.* A. Landweer *aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvrage om ontslag uit hare betrekking van onderwijzeres aan de openbare lagere school n°.* 2 *te* Velp.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 Augustus 1906 n°. 11795/2, afdeeling Onderwijs, tot vernietiging van het besluit van den raad der gemeente Rheden, dd. 9 Februari 1906, n°. 9/13, voor zoover daarbij is bepaald, dat een eventueel door mejuffrouw A. Landweer aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvrage om ontslag uit hare betrekking van onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 2 te Velp;

Overwegende, dat volgens artikel 30 in verband met artikel 13 der wet tot regeling van het lager onderwijs aan onderwijzeressen, aan lagere gemeentescholen verbonden, die niet aan het hoofd eener school zijn geplaatst, ontslag wordt verleend, hetzij rechtstreeks overeenkomstig eigen verzoek, hetzij op voordracht van burgemeester en wethouders of van den arrondissements-schoolopziener;

dat het aangaan van een huwelijk niet kan worden beschouwd als het indienen van een verzoek om ontslag en derhalve bij voormeld raadsbesluit een door de wet niet toegelaten wijze van ontslag wordt mogelijk gemaakt;

dat immers met de woorden „eigen verzoek", in dat artikel gebezigd, wordt bedoeld eene daad die niet het gevolg is van de uit eene vooraf gestelde voorwaarde voortvloeiende verplichting, noch kan worden verondersteld stilzwijgend te hebben plaats gehad;

dat derhalve voormelde bepaling is in strijd met artikel 30 der wet tot regeling van het lager onderwijs;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Gezien de artikelen 153 en 158 der Gemeentewet en Onze besluiten van 11 Juli 1906 (*Staatsblad* n°. 202) en 22 October 1906 (*Staatsblad* n°. 267);

Den Raad van State gehoord, advies van 25 September 1906, n°. 27;

Gezien het nader rapport van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 6 November 1906, n°. 14630/2, Afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

bovenvermeld besluit van den raad der gemeente Rheden, dd. 9 Februari 1906, n°. 9/13, voor zoover daarbij is bepaald, dat een eventueel door mejuffrouw A. Landweer aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvrage om ontslag uit hare betrekking van onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 2 te Velp, wegens strijd met de wet te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* geplaatst en in afschrift aan den Raad van State medegedeeld zal worden.

's Gravenhage, den 9den November 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

IX.

BESLUIT *van den 9den November* (Staatsblad n°. 281), *tot vernietiging van het besluit van den raad der gemeente* Rheden, *d.d.* 31 *Maart* 1906, *n°.* 10/3, *voor zoover daarbij is bepaald, dat een eventueel door mej.* F. van Altena *aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvrage om ontslag uit hare betrekking van onderwijzeres aan de openhare lagere school n°.* 1 *te* Velp.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 Augustus 1906, n°. 11795/2, afdeeling Onderwijs, tot vernietiging van het besluit van den raad der gemeente Rheden, d.d. 31 Maart 1906, n°. 10/3, voor zoover daarbij is bepaald, dat een eventueel door mejuffrouw F. van Altena aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvrage om ontslag uit hare betrekking van onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 1 te Velp;

Overwegende, dat volgens artikel 30, in verband met artikel 13 der wet tot regeling van het lager onderwijs, aan onderwijzeressen, aan lagere gemeentescholen verbonden, die niet aan het hoofd eener school zijn geplaatst, ontslag wordt verleend, hetzij rechtstreeks overeenkomstig eigen verzoek, hetzij op voordracht van burgemeester en wethouders of van den arrondissements-schoolopziener;

dat het aangaan van een huwelijk niet kan worden beschouwd als het indienen van een verzoek om ontslag en derhalve bij voormeld raadsbesluit eene door de wet niet toegelaten wijze van ontslag wordt mogelijk gemaakt;

dat immers met de woorden „eigen verzoek", in dat artikel gebezigd, wordt bedoeld eene daad, die niet het gevolg is van de uit eene vooraf gestelde voorwaarde voortvloeiende verplichting, noch kan worden verondersteld stilzwijgend te hebben plaats gehad;

dat derhalve voormelde bepaling is in strijd met artikel 30 der wet tot regeling van het lager onderwijs;

Gelet op de wet tot regeling van het lager onderwijs;

Gezien de artikelen 153 en 158 der Gemeentewet en Onze besluiten van 11 Juli 1906 (*Staatsblad* n°. 203) en 22 October 1906 (*Staatsblad* n°. 268);

Den Raad van State gehoord, advies van 25 September 1906 n°. 27;

Gezien het nader rapport van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 6 November 1906, n°. 14630/2, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

bovenvermeld besluit van den raad der gemeente Rheden, d.d. 31 Maart 1906, n°. 10/3, voor zoover daarbij is bepaald dat een eventueel door mejuffrouw F. van Altena aan te gaan huwelijk zal worden beschouwd als eene aanvrage om ontslag uit hare betrekking van onderwijzeres aan de openbare lagere school n°. 1 te Velp, wegens strijd met de wet te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* geplaatst en in afschrift aan den Raad van State medegedeeld zal worden.

's Gravenhage, den 9den November 1906.

WILHELMINA.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
P. RINK.

BIJLAGE II.

UITSLAG *van de in* 1906 *gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid als onderwijzer en onderwijzeres.*

's Hertogenbosch.

Lezen en Nederlandsche taal. In deze vakken leverde het examen weinig bevredigende resultaten op. Slechts enkele candidaten verkregen een hooger cijfer dan 6; zeer velen bleven daar beneden. Uit het opstel, gemaakt naar aanleiding van het opgegeven vers („Sir Philip Sidney"), bleek, evenals vorige jaren, dat de vaardigheid der meeste candidaten in het gebruiken hunner moedertaal gering is; en als het schriftelijk werk goed of vrij goed was, gebeurde het niet zelden, dat voor de spraakkunst een onvoldoend cijfer moest worden gegeven. Hoewel het onderzoek der Commissie zich tot de hoofdzaken der spraakleer bepaalde, liet de kennis daarvan bij vele candidaten heel wat te wenschen over. Meerdere oefening in het luid lezen moet den leerlingen der meeste opleidingsinrichtingen worden aanbevolen.

Schrijven. Behalve groot, middelsoort, staand en loopend klein op papier en op het schoolbord, werd ook een proeve van schrijven met drukletters van de candidaten gevraagd, waarvan in de aanvangsklassen zooveel gebruik wordt gemaakt.

Over het algemeen was de Commissie over den uitslag tevreden; misschien kon bij de opleiding eenige meerdere aandacht worden geschonken aan het schrijven van drukletters en aan de onderlinge grootteverhouding der letters.

Rekenen. Over het algemeen was de uitslag van het schriftelijk examen in dit vak zeer bevredigend. Door nagenoeg de helft der candidaten waren zelfs alle vraagstukken goed opgelost, waardoor dan ook gemiddeld het cijfer 7 kon worden toegekend.

Minder gunstig waren de resultaten van het mondeling onderzoek. Zeer dikwijls was de kennis van de theorie der rekenkunde niet in overeenstemming met het geleverde schriftelijk werk en meermalen kwam het voor, dat naast een hoog cijfer voor het laatste een onvoldoend cijfer voor de eerste moest worden gegeven.

Werden de bepalingen en eigenschappen over het algemeen wel gekend, bij een groot deel der candidaten liet het bewijzen en vooral het toepassen dier eigenschappen veel te wenschen over, terwijl daarbij herhaaldelijk van eene gebrekkige uitdrukking der gedachte werd blijk gegeven.

Geschiedenis. Hoewel er bij het onderzoek in dit vak over het algemeen groote vooruitgang in kennis is te bespeuren, zoodat aan verreweg de meeste candidaten een voldoend of meer dan voldoend cijfer kon worden toegekend, meent de Commissie, dat door vele candidaten de geschiedenis niet op de rechte wijze is bestudeerd. Nog al te veel wordt de geschiedenis als een geheugenvak beschouwd, zoekt men geen verband tusschen de feiten, let men niet op oorzaak en gevolgen, gebruikt men woorden en uitdrukkingen, waarvan men de beteekenis niet begrijpt. Ook schijnen veel candidaten bij hunne studie volstrekt geen gebruik te maken van een geschiedkundigen atlas.

De geschiedenis onzer koloniën, welke tegenwoordig in onze meest gebruikte leerboeken, althans in hoofdtrekken, behandeld wordt, werd door de meeste candidaten te weinig gekend. Dezelfde opmerking geldt ook voor de geschiedenis der Nederlandsche gewesten, behalve die van Holland. Het is de aandacht der Commissie niet ontgaan, dat het tijdvak na 1795, een der belangrijkste onzer geschiedenis, over het algemeen het slechtst begrepen werd.

Aardrijkskunde. Het schriftelijk werk voor het vak aardrijkskunde was over het algemeen voldoende; ook het mondeling examen leidde dit jaar tot vrij bevredigende resultaten. Gewoonlijk werd bij dit onderzoek gebruik gemaakt van eene blinde kaart, waarop velen bewezen goed thuis te zijn. Ging de examinator echter even buiten de kaart, dan bleek ook heel vaak, dat de candidaat zich in het geheel geen voorstelling van de kaart kon maken.

De kennis van onze spoorwegen, meer in het bijzonder van de voornaamste buitenlandsche verbindingen, liet nog al eens te wenschen over. Dat er verband bestaat tusschen de gesteldheid van den bodem en het gebruik en de voortbrenselen, werd niet altijd helder ingezien.

Velen gaven blijk Europa beter bestudeerd te hebben dan Nederland.

Met genoegen kan de Commissie getuigen, dat aan de studie onzer bezittingen en koloniën in Oost en West meer en meer zorg besteed wordt.

Kennis der natuur. Het examen in het vak kennis der natuur leverde tamelijk bevredigende uitkomsten. Toch moet er met nadruk op gewezen worden, dat er nog aan te veel inrichtingen ter opleiding van onderwijzers geen proeven met natuurkundige instrumenten worden genomen en dat de voorwerpen (planten en dieren) niet in natura worden bestudeerd. Men bepaalt zich nog steeds te veel tot het leerboek.

Zang. Wel is in de opleiding voor dit vak vooruitgang waar te nemen, maar nog altijd blijft de kennis van het weinige, dat de wet van de candidaten eischt, bij de meesten zeer oppervlakkig.

Handteekenen. Over het algemeen waren de resultaten niet ongunstig; voor dit onderdeel van het examen is vooruitgang merkbaar; er wordt meer en in betere richting gewerkt.

Toch kon bij de opleiding nog meer aandacht worden geschonken aan het teekenen op het zwarte bord, wat een zoo belangrijk hulpmiddel kan zijn bij het onderwijs in de lagere school.

Daardoor zou het resultaat iets anders zijn dan een angstvallig weergeven van het voorbeeld in slecht geteekende lijnen.

Het teekenen van een meetkundig lichaam naar de natuur was voldoende; aan het schaduwen kon echter door vele candidaten meer zorg worden besteed; de vraag van sommigen of de teekening moet geschaduwd worden, bewijst, dat zij met dezen eisch van het programma niet voldoende bekend zijn.

Opvoedkunde. Zooveel mogelijk werd de kennis der candidaten getoetst aan de vier eischen, welke het „programma" onder 11*a* aan hen wil gesteld zien.

De kennis der inrichting van eene lagere school en het klassikaal onderwijs kan over het algemeen als zeer voldoende worden beschouwd; het eerste gedeelte van dit onderdeel was door verscheidene candidaten zelfs zeer goed bestudeerd; minder, maar toch voldoende, was de kennis der geschiktste middelen tot handhaving van orde en tucht.

Wat de kennis betreft van de voornaamste bepalingen der tegenwoordige wetgeving op het lager onderwijs, de Commissie kon daarover niet onverdeeld tevreden zijn; verschillende candidaten hadden er zich toe bepaald van buiten te leeren, wat in dit of dat artikel der „Wet tot regeling van het lager onderwijs" voorgeschreven wordt; behoorlijke kennis van de inrichting en het karakter van ons lager onderwijs, van het subsidiestelsel, van het schooltoezicht en de verplichtingen der onderwijzers tegenover zijne leden, van de wijze waarop en door wie het onderwijzend personeel wordt benoemd, ontbrak bij zeer velen; met de eenvoudigste bepalingen der Leerplichtwet was de meerderheid der candidaten niet bekend.

Als het belangrijkste onderdeel van dit examen beschouwde de Commissie de op de tweede plaats in het programma geëischte bekendheid met de voornaamste leerwijzen voor de vakken, genoemd onder *a*, *b* en *c* van art. 2 der wet; tot haar leedwezen moet de Commissie constateeren, dat die bekendheid bepaald onvoldoende was; aan zeer vele inrichtingen van opleiding meent men klaarblijkelijk er mee te kunnen volstaan, de leerlingen een soort van „kort begrip" van een dier leerwijzen van buiten te laten leeren; en het maakt stellig een treurigen indruk, wanneer zelfs leerlingen van kweekscholen op de vraag, of zij de door hen als „bestudeerd" opgegeven methode en de daarbij gebruikt wordende hulpmiddelen hebben gezien, een ontkennend antwoord moeten geven.

Vooral het onderzoek naar de kennis van een leergang voor een of ander eenvoudig onderdeel der leerstof van het rekenen leverde bedroevende resultaten op.

Breda.

Lezen. Behoudens gunstige uitzonderingen lieten leestoon en uitspraak — vooral bij de mannelijke candidaten — te wenschen over.

Het weergeven van den inhoud van het gelezene ging bij velen niet vlot, terwijl het verband der onderdeelen vaak den candidaat niet helder was. Bij de opleiding wordt blijkbaar te weinig aandacht geschonken aan den bouw en de strekking van het geheel.

Herhaaldelijk kwam het voor, dat een candidaat, bij het verklaren van den tekst, woorden en uitdrukkingen niet bleek te begrijpen, die in de beschaafde omgangstaal veelvuldig gebruikt worden.

Nederlandsche taal. Het schriftelijk werk was over het algemeen zwak van stijl en werd vaak door grove taalfouten en slordige punctuatie ontsierd.

Verscheidene candidaten drukten zich in de vrije navertelling zeer onbeholpen uit of schreven gedeelten van het gedicht woordelijk over; andere lieten zich door een streven om het mooi te doen verleiden tot belachelijke hoogdravendheid, met vaak verkeerd gebruik van woorden en figuren.

Het gehalte van de zinnen, waarin niet te moeilijke woorden en uitdrukkingen gebruikt moesten worden, bleef bij vele candidaten beneden het middelmatige.

Vaak waren de zinnen zoo vaag, dat uit den inhoud niet opgemaakt kon worden, of de juiste beteekenis van woord of uitdrukking begrepen was.

Terwijl bij het mondeling examen sommige candidaten blijk gaven de spraakleer voldoende te hebben bestudeerd, hadden andere moeite met de verklaring der eenvoudigste taalverschijnselen. Blijkbaar hadden velen met meer ijver hun boekje van buiten geleerd, dan de stof verwerkt en leeren toepassen.

Rekenen. Het schriftelijk werk was over het algemeen voldoende. Slechts aan 14 % der mannelijke en 18 % der vrouwelijke candidaten moest een lager cijfer dan 6 worden gegeven.

Wat de theorie aangaat, kan vooruitgang geconstateerd worden in de kennis der bewijzen voor de eigenschappen der hoofdbewerkingen en in die der verhoudingen.

De aandacht dient er echter op gevestigd te worden:

1°. dat vele candidaten geen heldere verklaring konden geven van de hoofdbewerkingen met breuken;

2°. dat de kennis van de oppervlaks- en inhoudsberekening vaak uiterst gering was;

3°. dat slechts zeer weinig candidaten eenig inzicht hadden in het verband tusschen de verschillende deelen van de theorie der rekenkunde.

Geschiedenis. Bij de meeste candidaten was eene voldoende kennis der feiten aanwezig; ook aan de 19de eeuw was meestal tijd besteed. Velen hadden evenwel van de geschiedenis onzer koloniën en bezittingen en van hare betrekking tot het moederland, weinig werk gemaakt. Maar vooral de inrichting van het bestuur tijdens de republiek en onze tegenwoordige staatsinstellingen, behoorden met meer zorg te worden bestudeerd.

In het algemeen gaf het examen den indruk, dat de meeste candidaten te veel hunne aandacht wijden aan de losse feiten en verzuimen verband op te sporen, waar dit te vinden is.

Weinig of geen werk was gemaakt van beschavingsgeschiedenis; zelfs de namen onzer groote geleerden en kunstenaars waren velen onbekend. Eigenaardig mag het heeten, dat eenige kennis der geschiedenis van Brabant en Limburg bij nagenoeg alle candidaten te vergeefs werd gezocht.

Aardrijkskunde. Het grootste deel der candidaten had zich op Nederland met ijver toegelegd en ook de kennis onzer koloniën en bezittingen was in het algemeen ruim voldoende. Minder zorg was besteed aan het overige Europa en de andere werelddeelen.

Nog te veel wordt aardrijkskunde beschouwd als een bloot geheugenwerk, waarbij het zoeken naar oorzaak en gevolg achterwege kan gelaten worden.

Van de kaart had menigeen geen doelmatig gebruik gemaakt, hetgeen vooral uitkwam in de opstellen.

Eene kaart lezen was voor velen vreemd; het begrip „schaal" was den meesten niet helder. Van lengte- en breedtecirkels, van het verschil in den tijd voor plaatsen met verschillende lengte ontbrak dikwijls de juiste voorstelling.

Een meer systematisch onderwijs in de allereerste beginsels der wis- en natuurkundige aardrijkskunde ware gewenscht. Ook behoorde bij de opleiding rekening te worden gehouden met de toenemende belangstelling in de handelsaardrijkskunde.

Kennis der natuur. De resultaten van het onderzoek in kennis der natuur zijn weinig bevredigend.

Al konden vele adspiranten de meest voorkomende inlandsche dieren en planten opnoemen, het innige verband tusschen den bouw en het leven werd door velen slechts gebrekkig aangetoond.

Beter was het gesteld met de kennis van het menschelijk lichaam, vooral ten opzichte van den bloedsomloop en de ademhaling.

Daarentegen liet de verklaring van de eenvoudigste natuurkundige verschijnselen dikwijls veel te wenschen over. Het ontbrak velen candidaten aan kennis, verkregen door eigen waarneming, vooral door proeven. Bij slechts enkele adspiranten bleken heldere begrippen aangaande kracht en arbeid aanwezig te zijn.

Methode van onderwijs en opvoeding. Het schriftelijk werk der candidaten was over het algemeen niet bevredigend. Voor opstel hadden de meesten gekozen de behandeling van de hoeveelheid 10. De inhoud was in den regel een verward relaas van wat in verschillende handleidingen is te vinden. Ook bij het mondeling examen bleek de kennis van de methodiek van het rekenen te wenschen over te laten. Slechts weinigen waren in staat een leergang voor het een of ander onderdeel van dit leervak te ontwerpen. Meer blijken van genoegzame kennis werden gegeven van de methodiek van het schrijven en vooral van het lezen. De kennis van de inrichting der lagere school en van de eischen van het klassikaal onderwijs, was in het algemeen voldoende; zoo ook de bekendheid met de geschikte middelen tot handhaving van orde en tucht, al blijkt bij dit laatste veel van buiten geleerd te zijn en steun van eigen inzicht te missen. De kennis van de wet op het lager onderwijs was bedroevend gering, en al kenden sommigen de voornaamste bepalingen, dan ontbrak nog vaak het recht inzicht in de beteekenis er van.

Zingen. Over het algemeen was er vooruitgang in dit onderdeel van het examen te bespeuren.

Het lezen in de maat ging vrijwel, terwijl menig candidaat, daartoe in de gelegenheid gesteld, zelfs een eenvoudig liedje van het blad zong.

Bij de theorie bleek echter, dat velen geen juist begrip hadden van stemomvang en tot welke hoogte men de leerlingen mag laten zingen.

Handteekenen. Aan slechts weinig candidaten kon voor dit vak een ruim voldoend cijfer worden toegekend. Hoewel de candidaten slechts eenvoudige meetkundige lichamen hadden na te teekenen, waren de teekeningen over het algemeen slordig afgewerkt.

Ook het teekenen naar eenvoudige vlakversieringen was bij het meerendeel der candidaten onvoldoende.

De theoretische kennis van velen bleek verkregen te zijn door het van buiten leeren van een of ander boekje, handelende over de methode van het teekenonderwijs en de perspectief, ten gevolge waarvan zij op vragen betreffende de toepassing het antwoord schuldig bleven.

Velen hadden slechts een flauw begrip van de wijze, waarop wandplaten en ijzerdraadfiguren met leerlingen moeten behandeld worden.

Schrijven. De bedrevenheid der candidaten in dit vak liep niet veel uiteen. Fraaie letters waren eene zeldzaamheid; slecht schrift kwam echter zelden voor. Bij de hoofdletters was weinig gelet op fraaie lijnen.

Arnhem.

Lezen. Evenals het vorige jaar werden aan elken candidaat tien minuten gegeven om het fragment voor te bereiden, dat hij ter behandeling zou krijgen.

Opnieuw bleek der Commissie het doelmatige van dezen maatregel, die een rustig en grondig onderzoek ten zeerste bevordert. Gewoonlijk werd eene bladzijde proza, eene enkele maal een gedicht uitgekozen, maar steeds zóó, dat het te lezen stuk naar vorm en inhoud geheel onder de bevatting der candidaten moest liggen.

Bij het onderzoek werden het technische lezen en het verstaan van den inhoud afzonderlijk beoordeeld; het gemiddelde leverde het eindcijfer op.

Hoewel sommige candidaten te weinig zorg hadden besteed aan de vorming van hunne stem en aan het zich eigen maken van eene beschaafde uitspraak, kan de Commissie toch op zeer bevredigende resultaten wijzen; slechts enkele candidaten behaalden een onvoldoend, bijna de helft verkreeg een meer dan voldoend cijfer.

Nederlandsche taal. Het schriftelijk werk leverde meer bevredigende resultaten op dan het vorige jaar het geval was; aan de groote meerderheid der candidaten kon een voldoend of meer dan voldoend cijfer worden toegekend.

De vrije proza-bewerking van het gedicht bleek voor de meeste candidaten gemakkelijker te zijn dan het vormen van zinnen met in de opgave aangeduide woorden en uitdrukkingen.

Het mondeling onderzoek bestond in de verklaring van de gewichtigste spraakkunstige verschijnselen en onderscheidingen, naar aanleiding van het behandelde leesstuk, en bepaalde zich streng tot het taalgebruik van onzen tijd. De grammaticale studie van sommige candidaten had blijkbaar nog steeds bestaan in het van buiten leeren van een handboek; maar de Commissie constateert toch met voldoening, dat de groote meerderheid eenen beteren weg gevolgd en voor de theorie, de practische toepassing en oordeelkundige verklaring gezocht had in de levende taal.

Rekenen. De schriftelijke opgaven waren niet moeilijk. Aan het werk van 133 adspiranten kon dan ook het cijfer 6 of een hooger worden toegekend, terwijl het werk van 12 twijfelachtig was. Dat van 20 was onvoldoende of minder.

Het hoofdrekenen was over het algemeen goed, hoewel het meermalen voorkwam, dat de candidaten de eigenschappen, waarop hunne bewerkingen berustten, niet scherp en juist wisten te formuleeren. In het bewijzen der eigenschappen schoten ze nogal eens tekort.

Het hoofdstuk der deelbaarheid was niet allen helder; velen wisten bijv. niet, dat de kenmerken van deelbaarheid tot bepaalde groepen te brengen zijn.

De verklaring der hoofdbewerkingen met geheele en gebroken getallen liet veel te wenschen over. Doorslaande bewijzen werden geleverd, dat men deze onderwerpen niet had verwerkt en in deze belangrijke onderdeelen niet voldoende was doorgedrongen. Voor velen was het een raadsel, hoe men sommige bewerkingen behoorde uit te voeren en waarom men het zóó deed, wat voor de school juist van het meeste belang moet worden genoemd: het logisch verband ontbrak.

De kennis van het metriek stelsel was meer dan voldoende; ook die van de leer der evenredigheden was meestal bevredigend.

Met het meetkundig rekenen was het over het algemeen treuriger gesteld. Enkele adspiranten hadden geen juiste voorstellingen van de eenvoudigste lichamen en hunne kennis van de vlakke figuren was meestal onvoldoende.

Bij het mondeling onderzoek moest 64 maal het cijfer 5 of een lager worden toegekend.

De Commissie vreest, dat bij de opleiding naar evenredigheid te veel tijd wordt besteed aan het oplossen van vraagstukken, waardoor het theoretisch gedeelte niet genoeg tot zijn recht kan komen.

Kennis der natuur. Er werden enkele zeer goede examens afgelegd, maar aan ruim $^2/_5$ der candidaten moest een lager cijfer dan 6 worden gegeven. Velen hadden nooit, of hoogst zelden eene natuurkundige proef gezien. Vandaar de veelal onvoldoende verklaring van verschijnselen, waarbij het geleerde toegepast moest worden.

Herhaaldelijk bleek, dat de leer der krachten en der beweging onvoldoende was bestudeerd.

Het onderzoek in dier- en plantkunde toonde aan, dat bij het onderwijs dikwijls niet van aanschouwing was uitgegaan. En deze is toch hier onmisbaar.

De levensverrichtingen bij den mensch, bij dieren en planten, waren voldoende bestudeerd. Wel waren er candidaten,

die over ademhaling, voeding en bestuiving zeer verwarde begrippen hadden.

Aardrijkskunde. Met genoegen constateert de Commissie vooruitgang in de beoefening van dit vak.

Voor het grootste gedeelte toch behaalden de candidaten een voldoend cijfer; eene enkele maal kon zelfs een 10 worden gegeven.

Deze vooruitgang strekte zich echter niet uit over alle onderdeelen. In de eerste plaats wenscht de Commissie er op te wijzen, dat bij betrekkelijk vele candidaten geen zuiver begrip werd aangetroffen van den eigenaardigen hydrographischen toestand van het lage gedeelte van ons vaderland, wat toch van eenen onderwijzer of van eene onderwijzeres wel geëischt mag worden. Verder trok het de aandacht, dat vaak uit het leerboek wel alles was gememoriseerd, maar *de atlas* onvoldoende geraadpleegd scheen. Misschien is het te wijten aan de opleiding, maar soms was het inderdaad treurig te zien, hoe onbeholpen de candidaat op een blinde kaart de in het gesprek genoemde landen, steden, rivieren, enz. trachtte aan te wijzen. Dat moest toch niet zoo zijn.

Een ander maal trof het de Commissie, hoe nauwkeurig allerlei weinig belangrijke zaken bestudeerd bleken te zijn, bijv. *kleine* takken van den Donau, van de Loire, enz., terwijl de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, China, Japan en dergelijke belangrijke Staten, de aandacht niet hadden getrokken, hoe vaak hunne namen ook gehoord en *gelezen* worden.

Ten slotte wenscht de Commissie nog te wijzen op het groote nut van aardrijkskundige lectuur.

Vaderlandsche geschiedenis. Bij het examen in de geschiedenis des vaderlands behaalden 63 % van de candidaten een hooger cijfer dan 5, 21 % een onvoldoend en 16 % een twijfelachtig cijfer. De uitslag mag derhalve bevredigend heeten. Toch moet de opmerking worden herhaald, dat de jongelieden meer gebruik dienden te maken van eenen historischen atlas. Zij zouden, zulks doende, de ervaring hebben opgedaan, dat dit leermiddel de studie vergemakkelijkt en het inzicht verbetert. De geëxamineerden hebben wel bewezen dat zij studeerden, maar het blijft eene vraag, of de studie bij enkelen niet te bekrompen is geweest en of er genoegzaam gestreefd is naar eene algemeene ontwikkeling. Soms verkreeg men den indruk dat de historische stof niet voldoende was verwerkt. Lazen de jongelieden geregeld eene courant, dan zouden zij menigmaal bij het lezen van binnen- of buitenlandsche verwikkelingen punten van vergelijking met historische feiten opmerken, waardoor het „heden" en het „verleden" beter begrepen kunnen worden.

Theorie van onderwijs en opvoeding. Voor het schriftelijk werk was keuze gegeven tusschen twee onderwerpen; bijna alle candidaten hadden de tweede opgave gekozen: de behandeling van het getal 10. Behoudens enkele uitzonderingen was het werk der candidaten voldoende, in vele gevallen zelfs ruim voldoende of goed.

Het mondeling examen stelde evenwel nogal eens teleur. Toch kon het eindcijfer nog menigmaal 6 worden.

Herhaaldelijk bleek, dat de bekendheid met de verschillende leerwijzen voor de vakken *a*, *b* en *c* van art. 2 der wet op het lager onderwijs, niet meer dan oppervlakkig was.

Bekendheid met de voornaamste bepalingen der thans vigeerende wet op het lager onderwijs, liet ook nogal eens te wenschen over; die omtrent de inrichting van eene school en van het klassikaal onderwijs was in den regel voldoende. Wanneer gevraagd werd naar de meest geschikte middelen tot handhaving van orde en tucht, bleek zeer vaak, dat de candidaten dienaangaande een zeer vaag begrip hadden.

Theorie van het zingen. In het algemeen gaven de candidaten den indruk, iets meer werk te hebben gemaakt van den zang, dan wel in vorige jaren het geval was. Dit bleek vooral uit een beter inzicht van velen in sommige onderdeelen van de theorie van den zang. Candidaten, wier kennis bestond in van buiten geleerde lessen uit het een of ander werkje over de theorie van het zingen, ontbraken ook ditmaal niet.

Teekenen. Het examen in handteekenen gaf aanleiding tot de volgende opmerkingen. Over het geheel viel vooruitgang te bespeuren, vooral in het teekenen naar de natuur van een blokmodel; er werd minder gezondigd tegen de regels der perspectief. Toch kon aan vele teekeningen niet meer dan een voldoend cijfer worden toegekend, omdat deze geen blijk gaven van genoegzame vaardigheid in het teekenen.

De teekeningen naar eene wandplaat vertoonden dit gebrek nog in sterkere mate. Op het zwarte bord werd door de meeste candidaten beter geteekend dan in vorige jaren het geval was; slechts weinigen schoten daarin tekort.

Schrijven. Uit het examen bleek, dat over het geheel voldoende zorg aan dit vak werd besteed, zoodat een onvoldoend cijfer slechts zelden behoefde gegeven te worden. Het schrijven op het bord leverde goede resultaten op.

's Gravenhage.

Lezen. Over het algemeen gaf het werktuigelijk lezen stof tot tevredenheid al konden niet veel hooge cijfers worden toegekend en al kwam schoon lezen bijna niet voor. Van ademhaling op de juiste plaats, waar die niet door lees- of zinteekens is aangewezen, van juiste toonshoogte en het voor den aard van het stuk vereischte of gewenschte tempo, mocht wel meer studie gemaakt worden. Voor het verstaan van het gelezene kon in den regel een voldoend cijfer worden gegeven. Het begrijpen van het geheel — zoo in het algemeen — ging echter lang niet altijd gepaard met eene juiste opvatting van alle onderdeelen. De Commissie is van oordeel, dat bij de voorbereiding de kracht en de beteekenis van woorden en uitdrukkingen wel tot een voorwerp van nadere beschouwing mocht gebracht worden, — meer dan aan sommige opleidingsinrichtingen schijnt te geschieden.

Schrijven. De resultaten van het examen in schoonschrijven waren bevredigend. Van slechts enkele candidaten was het schrift onvoldoende. Toch liet bij velen de vaardigheid, vooral bij het schrijven op het bord, nogal wat te wenschen over. Het verschil tusschen staand en loopend klein werd meermalen niet inachtgenomen.

Nederlandsche taal. De schriftelijke opgaven waren: een opstel, eene paraphrase, eene ontleding en een dictee.

Het valt bijzonder onder de aandacht, dat de resultaten bij het opstel en de paraphrase veel minder gunstig waren dan bij de taaloefening en het dictee.

Onder de opstellen waren er wel eenige, die zich met genoegen lieten lezen, maar het meerendeel verhief zich, wat opzet, gedachtengang en woordenkeus betreft, niet boven het middelmatige, terwijl eenige, schier in elk opzicht — taal, stijl, inhoud — tekort schoten. De indrukken bij het mondeling examen opgedaan, waren zeer uiteenloopend. Over het algemeen bleek er flink werk gemaakt te zijn van ontleding, vooral van de ontbinding in zinnen.

Bij tal van candidaten heerschte er twijfel ten aanzien van sommige buigingsvormen. De hoofdstukken spelling en punctuatie schenen door zeer velen niet of onvoldoende bestudeerd te zijn.

Rekenen. De oplossing van de vijf vraagstukken geschiedde slechts door weinig candidaten geheel goed; door de meeste candidaten werd blijk gegeven dat zij bij de oplossing geen logischen gedachtengang hadden gevolgd. Velen hebben, in plaats van eene rekenkunstige, eene algebraïsche oplossing

van een paar vraagstukken ingeleverd. De theorie van het rekenen was door velen ijverig bestudeerd; de kennis der hoofdbewerkingen met getallen was voldoende, evenzoo de kennis der evenredigheden. In de verklaring der hoofdbewerkingen met gewone en tiendeelige breuken faalden velen; de kennis van het stelsel van maten en gewichten was voldoende.

Minder bevredigend was de kennis van de oppervlakten en inhouden der voornaamste meetkundige lichamen en der vormverandering der vlakke figuren. Bij het hoofdrekenen waren de resultaten niet altijd bevredigend en ook hierbij bleek weder, dat het zuiver beredeneerd oplossen van vraagstukken niet genoeg door de candidaten wordt beoefend en ook, dat dientengevolge het inzicht in de getallen te vaak ontbreekt.

Aardrijkskunde. Van de ligging der werelddeelen en wereldzeeën, waaromtrent ditmaal eene vraag met verplichte beantwoording bij het schriftelijk examen was opgegeven, bleken maar al te veel candidaten geene of eene hoogst gebrekkige voorstelling te hebben. Aan dit punt van het programma schijnt niet de minste aandacht geschonken te zijn. De vraag toch, door de Commissie daaromtrent gesteld, was wel de eenvoudigste, die men over dit onderwerp bedenken kan.

Bij de studie van Nederland, Europa en onze Indiën bleek de kaart meer en beter gebruikt dan vroeger. Ook in de kennis der voornaamste spoorlijnen in Nederland was verbetering merkbaar. De Commissie moet er echter met nadruk op wijzen, dat een groot deel der candidaten de beteekenis der eenvoudigste aardrijkskundige termen niet bleek te kennen. Men schijnt niet in te zien dat het geen nut heeft te kunnen spreken van polders en droogmakerijen, van verval en verhang, van schut- en duikersluizen, e. d., indien men van die zaken geene of eene verkeerde voorstelling heeft. Zoo kan ook slechts weinig waarde worden gehecht aan het vlot opnoemen van verschillende Oost- en West-Indische producten, zelfs met bijvoeging van de vindplaatsen, indien men niet weet hoe zij er ongeveer uitzien en hoe men ze verkrijgt. Dat het Koloniaal Museum te Haarlem gratis verzamelingen van deze producten verstrekt, schijnt nog niet genoeg bekend. Het bleek ook, dat meerdere candidaten aan de illustraties in hun leerboek niet die aandacht geschonken hadden, welke zij verdienen. Ook bij dit vak was het: Veel namenkennis, doch weinig begrip.

Vaderlandsche geschiedenis. Het onderzoek in dit vak gaf den indruk dat de voorbereiding voor het examen zich bij zeer vele candidaten had bepaald tot het meer of minder ijverig memoriseeren van een aantal jaartallen, namen en feiten, — zonder meer; inzicht in het verband tusschen de feiten ontbrak maar al te vaak. Men schijnt dan ook nog steeds niet te begrijpen, dat het niet voldoende is voor het examen een min of meer uitgebreid jaartallenboekje of uittreksel uit een leerboek uit het hoofd te leeren, zonder zich dat inzicht althans eenigermate eigen te maken, en dat er geen genoegen mede genomen kan worden dat de candidaten historische termen als: „het sluiten van de Schelde", „een Gravenhuis", „het status quo" e. d. kunnen noemen, zonder er echter de beteekenis van te kennen. De historische atlas wordt nog steeds weinig of niet gebruikt. In de kennis der 19de eeuw was eenige vooruitgang waar te nemen.

Kennis der natuur.

a. Plantkunde. De bekendheid met vrij algemeen voorkomende planten was bij de meeste candidaten voldoende; de organographie en de herkenning van boomen liet bij verscheidenen te wenschen over.

De kennis van de levensverrichtingen der plant was wel beter dan vroeger, maar het juist begrip daarvan bleek bij te velen nog te ontbreken.

b. Dierkunde. Vele candidaten toonden eene weinig heldere voorstelling te hebben van ademhaling, bloedsomloop en voeding van den mensch in het bijzonder en van de dieren in het algemeen; aan de lager bewerktuigde dieren was door verscheidenen blijkbaar niet veel aandacht geschonken.

De wenschelijkheid van het gebruik van aanschouwingsmateriaal bij de studie, bleek ook hier herhaaldelijk.

c. Physica. Bij het onderzoek ten aanzien van dit deel der natuurkennis werd zooveel mogelijk rekening gehouden met de verschijnselen die door de candidaten waren waargenomen en bestudeerd.

Over het algemeen waren de resultaten niet onbevredigend.

De bekendheid met de eigenschappen der dampen en de toepassing van enkele natuurwetten was bij velen niet voldoende.

Wederom moet worden verklaard, dat sommige candidaten bewezen weinig of geen natuurkundige proeven te hebben zien nemen.

Theorie van het zingen. Ofschoon aan een betrekkelijk klein deel der candidaten een onvoldoend cijfer moest worden toegekend, lieten over het algemeen de vorderingen in dit vak te wenschen over. Vooral was dit met de kennis der toonladders het geval.

Teekenen. Het mondeling examen gaf over het geheel reden tot tevredenheid. De studie der methodiek echter bleek dikwijls bestaan te hebben in het memoriseeren van een gedicteerd lesje. De kennis van de eenvoudigste perspectievische verschijnselen, van projecties en doorsneden, was bij de meeste candidaten voldoende. Het schetsen der projectie en doorsnede van een eenvoudig lichaam was echter beneden het middelmatige.

Over het algemeen kon aan de mannelijke candidaten een hooger cijfer gegeven worden voor de practijk van het teekenen dan aan de vrouwelijke.

Het teekenen op het bord liet veel te wenschen over.

Verhoudingen en richtingen op het oog bepalen en weergeven was door vele candidaten klaarblijkelijk weinig beoefend.

Ofschoon het teekenen naar wandplaten beter was dan het bordteekenen, was de opzet der teekening dikwijls zeer vreemd. Niet zelden kwam het voor, dat een candidaat, zonder eenige raming van de grootte der teekening, eenvoudig bij het midden er van begon, om dan, in verschillende richtingen werkende, de schets te voltooien. Voor het blokteekenen konden de meeste candidaten geen voldoend cijfer behalen. Groote fouten in de verhouding der vlakken en in de richting der lijnen kwamen dikwijls voor. Passen en meten werd meer gedaan dan het oog gebruiken.

In het belang van het teekenonderwijs op de scholen is meerdere oefening in de practijk van het teekenen zeer noodig.

Onderwijs en opvoeding. Het meerendeel der candidaten gaf blijk tamelijk veel werk gemaakt te hebben van de studie der methodiek voor de vakken *a*, *b* en *c*, genoemd in art. 2 der lager onderwijswet.

Vooral kwam hierbij uit wier opleiding het meest practisch was geweest; hun inzicht in de methode was veel helderder. Toch bleken velen, vooral onder de vrouwelijke candidaten, weinig, of soms in het geheel niet, in de school werkzaam geweest te zijn, wat zeer te betreuren valt.

Ook bleek dat sommigen bij hunne studie der methodiek zich alleen tevreden hadden gesteld met niet meer dan een uittreksel te leeren, zonder van de leermiddelen, de lees- of rekenboekjes, ook maar eenigszins kennis te hebben genomen.

Het behoeft geen betoog, dat eene dergelijke wijze van studeeren zeer is af te keuren.

De algemeene beginselen der paedagogiek bleken meestal voldoende geleerd; alleen enkelen schoten hierin tekort.

De kennis der voornaamste bepalingen der hedendaagsche wetgeving op het lager onderwijs gaf geen aanleiding tot op- of aanmerkingen.

Rotterdam.

Lezen. Bij het onderzoek in dit vak bleek, dat het technisch lezen door sommige candidaten te weinig was beoefend. Ofschoon steeds gelegenheid gegeven was, het stukje proza of poëzie, dat gelezen moest worden, gedurende een kwartier in te zien, kwam het meermalen voor, dat de klemtoon verkeerd gelegd werd. Lang niet altijd gaf een candidaat door gewenschte intonatie en door inachtneming der leesteekens eene proeve van *goed* lezen.

Over het algemeen bleek het gelezene vrij goed begrepen te zijn, hoewel niet weinige candidaten het antwoord schuldig bleven, indien naar de beteekenis van dikwerf voorkomende woorden en uitdrukkingen gevraagd werd. Den meesten candidaten kostte het veel moeite voorbeelden te geven ter verduidelijking van hun antwoord, of het verband aan te wijzen tusschen letterlijke en figuurlijke beteekenis.

Schrijven. Het examen in schrijven had tot resultaat, dat slechts zeer enkele malen een onvoldoend cijfer moest worden toegekend. Van fraai schrijven op het bord werden vooral door mannelijke candidaten talrijke proeven geleverd.

Bij vergelijking met de uitkomsten in vorige jaren blijkt, dat dit vak thans weder met eenige voorliefde wordt beoefend.

Nederlandsche taal. In het opstel en in het dictée van een vrij groot aantal candidaten kwamen taalfouten voor welke men zelfs niet meer verwacht in het werk van een goed leerling der hoogste klasse eener lagere school; blijkbaar is dit een gevolg van te weinig oefening in het zuiver schrijven.

De taalkundige benoeming van een zevental woorden uit het ter paraphraseering opgegeven gedichtje „Ken u zelven" van N. Beets, was over het algemeen voldoende; van enkele candidaten zeer goed. De kennis der grammatica, voor zooverre het in het geheugen prenten van taalregels betreft, was bij de meeste candidaten voldoende of meer dan dit; doch werd er gevraagd de eene of andere definitie te verklaren of met voorbeelden toe te lichten, dan stuitte men te vaak op gebrek aan inzicht en bleek duidelijk, dat het geleerde te weinig was toegepast.

Van sommige candidaten was het schriftelijk werk zóó slecht, dat een nader onderzoek mondeling eigenlijk geheel overbodig kon worden geacht.

Vaardigheid van uitdrukking. Vele candidaten hadden van bovengenoemd gedichtje „Ken u zelven" niets begrepen, hoewel het zeer eenvoudig is. Sommigen hadden gemeend te kunnen volstaan, als ware dit eene paraphrase, met hier en daar een woord te wijzigen, tevens maat en rijm te elimineeren — zoodat niet bleek, of zij de bedoeling van den dichter duidelijk konden weergeven. De opstellen, niet zelden hoogst onbeduidend en het eigenlijke onderwerp *niet* behandelend, getuigden vaak van gebrekkigen stijl, onlogischen gedachtengang en weinig opmerkingsgave.

Rekenen. Zoowel het schriftelijk als het mondeling gedeelte van dit examen gaf reden tot tevredenheid.

Een onvoldoend cijfer voor het oplossen der vraagstukken behoefde aan slechts 17 % der candidaten te worden gegeven.

Bij het mondeling examen bleek, dat de meeste candidaten dit vak met zorg hadden bestudeerd.

Wel schoten enkele, voornamelijk vrouwelijke, candidaten tekort in de kennis van het metriek stelsel, terwijl bij het uit het hoofd rekenen sommige candidaten niet genoeg geoefend bleken in het ontbinden, samenstellen en handig splitsen en groepeeren van getallen, maar overigens gaf dit gedeelte van het examen geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

Aardrijkskunde. Het schriftelijk werk der candidaten was over het algemeen bevredigend.

Het mondeling onderzoek naar de kennis van de gesteldheid van ons land, met name van de provincie Zuidholland, gaf echter minder gunstige resultaten.

Bij een deel der candidaten ontbraken juiste begrippen omtrent het verband tusschen de gesteldheid van den bodem en de middelen van bestaan der bewoners.

Inzicht in de beteekenis van plaatsen als Marseille, Hamburg, Liverpool, liet meermalen te wenschen over.

De kennis der belangrijkste cultuurgewassen in Nederlandsch-Indië was bij verscheidene candidaten gebrekkig. Blijkbaar wordt nog te weinig gebruik gemaakt van het aanbod van het Koloniaal Museum te Haarlem, om aan inrichtingen van onderwijs verzamelingen van Indische producten af te staan.

Slechts enkele candidaten hebben een in alle onderdeelen goed examen afgelegd.

Geschiedenis. Bij het onderzoek naar de bekendheid met de gebeurtenissen van de geschiedenis des vaderlands bleek opnieuw, dat vele candidaten slechts een uittreksel van buiten leeren, het gebruik van een atlas bij de studie als eene overtollige weelde beschouwen en de beteekenis van vreemde woorden en termen niet verstaan. Oorzaken en gevolgen werden maar weinig gekend, zoodat de samenhang tusschen de verschillende feiten voor de meeste candidaten verloren ging.

Den candidaten, die een onvoldoend cijfer kregen, ontbrak meestal de kennis der voornaamste feiten uit de 18de en 19de eeuw.

Enkelen toonden met veel vrucht te hebben gestudeerd en zich bij hunne studie terdege rekenschap te hebben gegeven van hetgeen zij lazen.

Kennis der natuur. Over het geheel genomen bleken de candidaten slechts aan middelmatige eischen te kunnen voldoen; niet dan bij uitzondering behaalde een candidaat een goed cijfer.

De plantenkennis bepaalde zich hoofdzakelijk tot die planten, welke in de meest gebruikelijke leerboeken beschreven worden; vele candidaten gaven blijken weinig te hebben bestudeerd wat in hunne onmiddellijke omgeving lag; veelal waren de cultuurgewassen hun vreemd.

Met de hoofdzaken uit de levensleer der plant waren de meeste candidaten bekend.

Minder bevredigend was de kennis der dierkunde. Al staat de systematiek niet meer op den voorgrond, ze mag niet geheel verwaarloosd worden.

De gelede dieren, en meer in het bijzonder de insecten, waren door een deel der candidaten niet genoeg bestudeerd.

De physiologie der dieren was in den regel bevredigend.

De goede invloed van hygiënische lessen scheen bij de kennis van het menschelijk lichaam, van spijsvertering, bloedsomloop en ademhaling vaak duidelijk merkbaar.

Bij de physica bleek nog al te dikwijls de zoo onmisbare aanschouwelijke grondslag te ontbreken en had men zich bepaald tot de, zij het ook ijverige, bestudeering van een of ander leerboek, eene voorbereiding, welke in den regel niet geleid had tot een voldoend helder inzicht in eenvoudige natuurkundige verschijnselen.

Zang. De meeste candidaten voldeden aan de zeer eenvoudige theoretische eischen door het examen-programma gesteld. Het toekennen van een onvoldoend cijfer werd dan ook meestal veroorzaakt door onvoldoende geoefendheid in het in de maat lezen van een eenvoudig schoolliedje.

Teekenen. Wat het examen in dit leervak betreft zij opgemerkt, dat de meeste candidaten blijk gaven van te oppervlakkige waarneming en te weinig oefening, zoodat dikwijls, bij voldoende kennis eener methode, het toepassen der voornaamste perspectievische verschijnselen, zoomede het teekenen van een eenvoudig voorwerp op het bord en van een dito vlakversiering op het papier, veel te wenschen overliet.

Wat projectie en doorsnede aangaat toonden vele candidaten deze onderdeelen van het teekenen niet verwaarloosd te hebben.

Paedagogiek. Over het algemeen hadden de candidaten met ijver gewerkt, maar niet altijd op de rechte wijze.

Het schriftelijk werk liet, wat de rangschikking der stof en de gedachtenuiting betreft, dikwijls veel te wenschen over. Sommige candidaten hadden de onderwerpen zelfs niet goed gelezen.

De kennis, bedoeld in punt *a* van het programma, was voldoende.

Van de vakken *a*, *b* en *c* hadden de candidaten, meestal oppervlakkig, eene of twee methoden geleerd.

De kennis van de geschiktste middelen tot handhaving van orde en tucht bestond hoofdzakelijk uit gememoriseerde reeksen van tuchtmiddelen, met verdeeling en onderverdeeling.

Velen hadden verschillende wetsartikelen uit het hoofd geleerd, maar vaak bleek, dat over den inhoud te weinig was gedacht.

Rekening houdende met weinig of geene ervaring der candidaten, kon in vele gevallen een voldoend cijfer toegekend worden.

Amsterdam.

Lezen. Het nauwkeurig lezen liet zelden te wenschen over; in het lezen met eene beschaafde uitspraak was verbetering merkbaar; aan de natuurlijkheid van den leestoon ontbrak niet zelden veel, — waarschijnlijk ten gevolge van te weinig oefening in het aesthetisch lezen.

Schrijven. De vaardigheid in het schrijven was bevredigend, — op het papier meer dan op het bord. Zeer sterk openbaarde zich in het schrift der candidaten veel verschil van opvatting omtrent groot, middelsoort, staand en loopend klein.

Nederlandsche taal. De meeste candidaten schreven zuiver. Bij het onderzoek naar de kennis van de beginselen der spraakkunst bleek de onderscheiding der woordsoorten niet zoo scherp als verwacht mocht worden; de vaardigheid om gemakkelijk over de aanwezige kennis te beschikken was lang niet altijd aanwezig.

Schriftelijke uitdrukking der gedachten. De vaardigheid om schriftelijk de gedachten juist en gemakkelijk uit te drukken bleek soms grooter bij de uiting van eigen gedachten in het opstel, dat meer vrijheid toelaat, — dan bij het weergeven der gedachten van anderen, min of meer verscholen in een gedicht.

Rekenen. De bewerkingen met gewone en tiendeelige breuken werden in den regel vlug uitgevoerd; de verklaring liet soms veel te wenschen over. In de evenredigheden waren de candidaten over het algemeen goed thuis, zoolang ze met abstracte getallen te doen hadden; bij de toepassing op de practijk stonden velen verlegen.

De kennis van het metriek stelsel was voldoende. De berekening van de grootte en de vormveranderingen van eenvoudige platte figuren en de berekening van de inhouden der eenvoudigste lichamen werd zonder hulp meestal niet tot een goed einde gebracht. De vaardigheid in het schriftelijk oplossen van eenvoudige vraagstukken was bevredigend; het rekenen uit het hoofd was in het algemeen goed.

Aardrijkskunde. Het *schriftelijk* werk van de overgroote meerderheid der candidaten was voldoende of goed. Bij het *mondeling* examen bleek de kennis van Nederland nog zeer onvolledig; die van onze bezittingen in vele gevallen beperkt te zijn tot die der topographie. Teekenend is het voor veler studie, dat ze wel een dozijn fjorden aan de kust van Noorwegen noemden en bij de bergtoppen van dat land ook de braê, de fjelden en de vidder opgaven, terwijl de dienst van een overlaat, een stuw of een overtoom onbekend was. Met minder kennis van namen kan worden volstaan, — meer zaakkennis zou getuigen van oordeelkundige studie en zeker het onderwijs ten goede komen. Waar het bezoek van musea zoo weinig tijd, moeite en geld kost, moest dit niet worden verzuimd.

Vaderlandsche geschiedenis. Bij het examen in de vaderlandsche geschiedenis bleek ook onoordeelkundige boekenstudie. Woorden als vroedschap, algemeene staten, grondbelasting, congres, enz. werden gebruikt zonder hunne beteekenis te kennen. Ook was de chronologie niet altijd tot haar recht gekomen; de candidaten, bij wie dit waargenomen werd, maakten echter eene kleine minderheid uit; bij verreweg de meesten was de kennis, ook van de laatste 100 jaren, voldoende of goed.

In het algemeen kan op het gebruik van een historischen atlas niet sterk genoeg worden aangedrongen.

Kennis der natuur. De algemeene indruk van het examen was bevredigend.

De natuurkunde was in het algemeen goed beoefend; nu en dan kwam nog aan het licht, dat candidaten soms zeer goed een leerboek hadden bestudeerd, maar geen proeven hadden gezien.

Ook de beoefening der plantkunde gaf reden tot tevredenheid. De meeste candidaten kenden de wildgroeiende planten, terwijl ook de kennis der assimilatie-verschijnselen voldoende mocht heeten.

Minder goed was gelet op landbouwgewassen en boomen. De kennis der dierkunde was geringer. Algemeenheden omtrent lichaamsbouw en stofwisselingsverschijnselen werden gekend; geheel ontbrak echter bekendheid met de meest voorkomende Nederlandsche dieren, zooals die leven in de vrije natuur.

Het zingen. De meerderheid der candidaten voldeed aan de geringe eischen die voor de theorie van het zingen gesteld mogen worden. Vooruitgang werd waargenomen in het lezen van eene eenvoudige melodie in de maat.

Teekenen. De bedrevenheid in het teekenen op papier en in het schetsen op het zwarte bord van eene eenvoudige vlakversiering naar eene plaat, viel niet te roemen; de verhoudingen waren dikwijls onjuist; de vereischte technische vaardigheid ontbrak; de hoofdvormen werden niet luchtig genoeg opgezet.

De bedrevenheid in het schetsen en schaduwen van een meetkundig lichaam naar de natuur was bij vele candidaten gering, — wellicht hiervan een gevolg, dat het onderwijs in de perspectievische verschijnselen te veel op zich zelf staat, zoodat de candidaten te *veel* geplaagd worden met tafereel, verdwijnpunten, enz., te *weinig* hunne kennis van de schijnbare vormveranderingen bij het teekenen zelf opdoen.

Ofschoon het onderzoek naar het begrip van projecties en doorsneden leerde, dat de meeste candidaten het projecteeren en het maken van doorsneden niet hadden verwaarloosd, toch liet in den regel het teekenen er van, de hoofdzaak, veel te wenschen over. De oefening daarin schijnt eenzijdig geweest te zijn; werd een eenvoudig voorwerp *liggend* in plaats van *staand* gegeven, dan wisten de candidaten maar al te vaak geen raad.

De kennis van een goeden leergang voor het eerste teekenonderwijs was vrijwel aanwezig; een gesprek daarover zou meermalen beter hebben willen vlotten, als de bekendheid met de geometrische figuren en hare eigenschappen meer algemeen was.

De beginselen van onderwijs en opvoedkunde. Het schriftelijk werk der candidaten was over het algemeen voldoende gemaakt.

De inrichting van de lagere school en het klassikaal onderwijs, alsmede de geschiktste middelen tot handhaving van orde en tucht, waren vrijwel bekend.

Met de leerwijzen voor het lezen, het schrijven en het rekenen, die de candidaten zeiden te kennen, waren ze weinig vertrouwd; velen hadden blijkbaar hunne kennis uit een overzicht geput.

De kennis van de voornaamste bepalingen der tegenwoordige wetgeving op het lager onderwijs was bij zeer vele candidaten niet voldoende.

Haarlem.

Lezen. Hoewel het werktuigelijk lezen in den regel voldoende mocht genoemd worden, mag niet worden verzwegen, dat hoogere cijfers dan 6 niet dikwijls konden worden toegekend. De leestoon liet vaak te wenschen over.

Wat het verstaan van het gelezene aangaat, de algemeene opvatting van het opgegeven stuk was in den regel goed. Minder goed was dikwijls de aanwijzing van het verband der onderdeelen en zinnen, maar vooral bleek de verklaring van de beteekenis van eenvoudige woorden voor vele candidaten nogal moeilijk te zijn.

Daarbij kwam te dikwijls uit, dat de candidaat niet vrij beschikte over voorbeelden of zich zeer onbeholpen uitdrukte, als hij eene eenvoudige omschrijving moest geven. Toch kan, met het oog op den toekomstigen arbeid der candidaten in de lagere school aan studie in deze richting niet genoeg zorg besteed worden.

Schrijven. Het resultaat van het onderzoek naar de bekwaamheid in het schrijven was in het algemeen bevredigend. Aan 90 percent der candidaten kon een voldoend of meer dan voldoend cijfer worden toegekend. Fraai schrift kwam echter weinig voor en in het bijzonder geldt deze opmerking voor de hoofdletters.

Nederlandsche taal. Hoewel vele candidaten toonden weinig begrip te hebben van leesteekens, was toch het aantal fouten in het dictee en het overige schriftelijke werk in den regel niet groot. Meestal werd dan ook voor dit gedeelte van het examen een voldoend cijfer gegeven. Het mondeling examen was vaak zwakker, zoodat het eindcijfer soms zelfs zeer daalde. De oude klacht moet hier worden aangeheven, dat nl. velen wel een spraakkunst hadden doorgewerkt, maar niet verwerkt.

Vaardigheid van uitdrukking. Deze was in den regel niet meer dan voldoende. Hoewel hier geen hooge eischen kunnen gesteld worden, zou eenige verheffing in den inhoud der opstellen, waaruit bleek dat de gedachtenkring der candidaten wat ruimer was, zeer gewenscht te zijn.

Rekenen. Het schriftelijk examen was van de meeste candidaten zeer voldoende. Bij het mondeling examen bleek, dat de krachten van een aantal candidaten tekort schoten waar het gold logische bewijzen te geven van de eigenschappen der hoofdregelen en der deelbaarheid. Overigens leidde het onderzoek naar de kennis van het metriek stelsel, der breuken en der vormverandering van figuren tot bevredigende uitkomsten. Bij de evenredigheden viel het op dat er te veel van buiten was geleerd.

Aardrijkskunde. Het schriftelijk werk was over het algemeen voldoende. Het mondeling examen versterkte ook nu weer de overtuiging, dat voor velen het leeren van namen de hoofdzaak blijft en aan het begrijpen en verklaren van eenvoudige aardrijkskundige feiten en verschijnselen niet voldoende aandacht wordt gewijd.

Ook trok het de aandacht, dat aan het lezen der kaart niet genoeg gedaan wordt. Het leerboek scheen vaak de eenige bron waaruit de kennis geput was.

Geschiedenis. De Commissie kan over het resultaat van het onderzoek in dit vak vrij tevreden zijn. Wel kon zij niet dikwijls een hoog cijfer geven, maar het aantal geheel onvoldoende examens was toch betrekkelijk gering.

Een tweetal opmerkingen meent de Commissie echter niet achterwege te moeten laten:

1°. te vele malen nog bestond de kennis der candidaten uit van buiten geleerde lessen en liet het inzicht in de beteekenis en het verband der feiten zeer veel te wenschen over;

2°. velen schijnen nog niet in te zien, dat het niet mogelijk is sommige gedeelten onzer vaderlandsche geschiedenis goed te verstaan zonder eenige kennis van de algemeene geschiedenis.

Kennis der natuur. Terwijl over het algemeen de in het wild groeiende planten voldoende waren bestudeerd, was dit veelal niet het geval met de meeste cultuurplanten en boomen. Vele candidaten kenden de bladeren der meest voorkomende boomen niet. De kennis der voeding en voortplanting was in den regel voldoende.

Wat de kennis der dieren betreft, bleken de verschillen tusschen amphibieën en reptielen dikwijls niet bestudeerd te zijn en herhaaldelijk liet de kennis der ongewervelde dieren veel te wenschen over. Er was te weinig door eigen aanschouwing verkregen. Op natuurkundig gebied bleken vele candidaten te weinig proeven goed te hebben gezien; soms waren zelfs zeer eenvoudige en belangrijke niet of niet goed waargenomen. Ook was de stof uit een leerboek vaak onvoldoende verwerkt.

Zang. Het examen in de theorie van den zang heeft geene aanleiding gegeven tot bijzondere opmerkingen. Over het algemeen kon door de candidaten aan de laag gestelde eischen worden voldaan. Van het „in de maat lezen" bleek, meer dan vroeger, werk te zijn gemaakt. Het inzicht in eene logische maatindeeling liet nog vaak te wenschen over.

Opnieuw wordt de opmerking gemaakt, dat het afleggen van een voldoend, ja zelfs van een goed examen in den zang, niet de zekerheid geeft, dat de candidaat de noodige geschiktheid zal hebben om met vrucht zangonderwijs te geven

Handteekenen. Het examen in dit vak was in vele opzichten niet bevredigend; aan ruim 20 percent der candidaten moest een onvoldoend cijfer worden toegekend.

De schets naar een blok was over het geheel vrij goed; toch werden nog te dikwijls de verhoudingen verkeerd opgevat en de perspectievische regels onjuist toegepast. De doezelaar werd weinig meer gebruikt; bij eenige candidaten ontaarde echter de arceering in een gekunsteld aanbrengen van evenwijdige lijntjes; mooi werk kwam zelden voor.

Bij het plaat- en het bordteekenen bleek weer, dat vele candidaten niet begonnen met den hoofdvorm; dikwijls werd de figuur op peuterige wijze samengesteld. Slechts enkele slaagden er in *fraaie* vormen te krijgen. Het zou in het belang van de lagere school zijn, indien den candidaten voor het handteekenen eene geheugenschets kon worden opgegeven naar eenig bekend voorwerp. Eene wijziging van het programma zou in dit opzicht zeer gewenscht zijn.

Bij het mondeling examen gaven de candidaten blijk geen voldoend begrip te hebben van projectievische en perspectievische regels; onvolledige en onjuiste omschrijvingen van projectie en doorsnede kwamen herhaaldelijk voor en slechts zelden werd bijv. een goed antwoord ontvangen op de vraag, welken schijnvorm een vierkant of een cirkel kan aannemen en welken stand het vlak daartoe moet hebben.

De opmerkingen van vorige jaren, dat eenige candidaten geen enkele platenserie hadden gezien, moet ook nu worden herhaald.

Opvoeding en onderwijs. De uitslag van de examens in dit vak was meestal gunstig ten aanzien van drie punten van het programma:

De meerderheid der candidaten bleek genoegzaam bekend te zijn met de inrichting der lagere school en het klassikaal

onderwijs en mede met de meest geschikte middelen tot handhaving van orde en tucht.

Veelal voldoende was ook de bekendheid met de voornaamste bepalingen der wet op het lager onderwijs. Daarentegen liet de kennis van de voornaamste leerwijzen voor de vakken, bedoeld onder *a*, *b* en *c* van art. 2 der wet, in den regel veel te wenschen over. Zelden toonden de candidaten eene methode goed te hebben bestudeerd. Leesboeken voor het voortgezet leesonderwijs waren hun zeer dikwijls onbekend.

Vele hunner kenden de door hen genoemde methoden slechts uit dictaat of beschrijving, zonder ooit de handleidingen en bijbehoorende boekjes of leermiddelen gezien te hebben.

Blijkbaar hadden de meeste candidaten de leerwijzen in de school niet zien toepassen.

Middelburg.

Lezen. Het lezen was meestal voldoende, hoewel er over het geheel meer nauwkeurig dan natuurlijk werd gelezen. Bij de meeste adspiranten liet de overeenstemming van den toon van zeggen met den inhoud van het gelezene te wenschen over. Het weergeven van het gelezene was, bij de keuze van eenvoudige stukjes, op eenige uitzonderingen na, vrij goed of goed.

Nederlandsche taal. De opstellen waren over het algemeen middelmatig: de inhoud niet veel beteekenend of onbeduidend, de behandeling der stof onregelmatig, terwijl ook de vorm nogal eens te wenschen overliet. Vandaar dat maar zelden een meer dan voldoend cijfer kon worden toegekend. Grove taalfouten waren weinig gemaakt. Over het geheel stond het andere schriftelijk werk beneden het opstel.

Bij het mondeling examen maakten de candidaten doorgaans een beteren indruk dan bij het schriftelijk werk.

Wat betreft de woordverklaring, het juiste inzicht in de beteekenis van uitdrukkingen en synoniemen en de spelling, deze onderdeelen waren minder gunstig, terwijl de onderscheiding der woordsoorten, de buiging, de zinsontleding doorgaans goed of voldoende voorbereid bleken.

Rekenen. Het schriftelijk werk maakte een onbevredigenden indruk: zoo was het voor vele candidaten beslist eene onmogelijkheid in gangbare munt de rente te berekenen voor een bepaald aantal dagen van een kapitaal, dat tegen een gegeven procent 's jaars is uitgezet. En indien al het verlangde resultaat werd verkregen, dan gaf de wijze van bewerking niettemin steeds blijk van onbeholpenheid in het cijferen. Het mondeling gedeelte gaf betere uitkomsten. Aan vele candidaten kon daarvoor een voldoend of meer dan voldoend cijfer worden toegekend.

De Commissie is van oordeel, dat bij de studie van het rekenen meer behoort gelet te worden op hetgeen de leerlingen, die de lagere school verlaten, in de practijk van het leven kunnen gebruiken.

Aardrijkskunde. De opstellen gaven in het algemeen reden tot tevredenheid. Bij het mondeling onderzoek bleek dikwijls, dat gebruik werd gemaakt van aardrijkskundige termen waarvan de beteekenis niet was begrepen. De feitenkennis was doorgaans vrij voldoende voor zoover betreft Nederland en Nederlandsch-Indië, liet te wenschen over voor Europa en was zeer onvoldoende voor de andere werelddeelen.

Vaderlandsche geschiedenis. Het examen in dit vak gaf aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Over het geheel mocht de kennis van de feiten voldoende geacht worden, zoodat aan een-derde deel der candidaten een hooger cijfer dan 6 kon toegekend worden. Het bleek evenwel dikwijls, dat het verband tusschen de gebeurtenissen niet werd ingezien en dat uitdrukkingen uit de leerboeken werden gebezigd, waarvan de beteekenis niet was begrepen.

Kennis der natuur. De natuurkunde was over het algemeen voldoende beoefend. Meer dient evenwel gelet te worden op het geven van goede bepalingen.

Hoewel met waardeering dient erkend te worden dat het aantal candidaten, die zich voorbereiden zonder proeven te zien steeds afneemt, zijn wij in dit opzicht toch nog niet waar wij wezen moeten. Minder gunstig resultaat gaf het onderzoek in de plant- en dierkunde; de meeste candidaten hadden te weinig in hunne omgeving rondgezien en waren slecht op de hoogte van de levensverrichtingen bij plant en dier.

Het zingen. Het meerendeel der candidaten bleek voldoende bedreven te zijn in het maatlezen.

Verbetering was te bespeuren bij het benoemen der intervallen. Over het geheel genomen gaf dit examen reden tot tevredenheid.

De eerste oefeningen van het handteekenen. Het plaatteekenen en vooral het teekenen op het bord was bij vele candidaten geen teekenen maar veeleer meten. Beter was de groep.

De meeste fouten werden gemaakt in de theorie, waarbij herhaaldelijk bleek, dat duidelijke begrippen niet aanwezig waren.

Onderwijs en opvoeding. Het onderzoek naar de kennis van methoden voor lezen, schrijven en rekenen leverde gunstiger resultaten op dan in vorige jaren. Vermeld dient evenwel te worden, dat de kennis van de methodiek van het leesonderwijs zich bepaalde tot het aanvankelijk leesonderwijs, terwijl van het voortgezet leesonderwijs meestal weinig of geen werk was gemaakt.

Utrecht.

Lezen. Het technisch lezen was over het algemeen voldoende; zelfs meent de Commissie daarin een merkbaren vooruitgang te mogen constateeren. Sommige candidaten lazen bepaald mooi; bij te velen echter was de leestoon flauw en kleurloos of niet in overeenstemming met het onderwerp. Enkelen hadden eene platte of gewestelijke uitspraak, maar dit bepaalde zich voornamelijk tot de arrondissementen Gouda en Schoonhoven. Het weglaten der slot-n's kwam nogal eens voor. Veel candidaten hadden niet het rechte bestier over hun spraak- en ademhalingsorganen. Op al deze fouten was, dit bleek duidelijk, bij de opleiding te weinig gelet.

Ook het weergeven van het gelezene was meestal ruim voldoende, wanneer ten minste de schrijver geen bijzondere struikelblokken in den weg had gelegd. Bij het verklaren van woorden en uitdrukkingen openbaarde zich natuurlijk een groot verschil in algemeene ontwikkeling, doch over het algemeen gaf dit onderdeel van het examen reden tot tevredenheid.

Schrijven. Hoewel de uitkomsten van het examen in dit vak, gerekend naar het aantal onvoldoende cijfers, niet ongunstig waren, gaven de schoonschriften van vele candidaten, zoowel op papier als op het bord, blijk van betrekkelijk weinig oefening. Degenen, die voor dit vak voldoende krijgen, moeten in staat zijn om een schoonschrift te maken dat als voorbeeld voor kinderen kan dienen.

Het verschil tusschen staand en loopend klein is velen candidaten nog altijd niet duidelijk; zij meenen dit uitsluitend te moeten zoeken in het verschil in vorm bij sommige letters.

De cijfers waren over het algemeen slecht van vorm en daarbij ongelijk van grootte.

Nederlandsche taal en vaardigheid in het schriftelijk uitdrukken der gedachten. Het schriftelijk werk leverde een weinig verkwikkelijken aanblik op; gelukkig dat het mondeling examen velen candidaten gelegenheid gaf om zich van een gunstiger zijde te doen kennen. Het *dictee* en de *paraphrase* bevatten blijkbaar moeilijkheden, die door de Commissie onderschát

waren; maar dit is toch geen voldoende verontschuldiging of verklaring voor fouten als: *stond gij*; *verkoos gij*; *eenen rust*; *nog — nog* of *noch — nog*, het plaatsen van alle onderwerpen van het mannelijk geslacht in den vierden naamval, welke alle tot de zeer gewone fouten behoorden, om van andere als: *u* voor *uw* en omgekeerd; *feil* of *fijl* voor *veil*; een *wissche* dood; *tevergeefsch* en vele dergelijke, die ook alles behalve tot de uitzonderingen behoorden, maar te zwijgen. Dezelfde taalfouten, met name het plaatsen van het onderwerp in den vierden naamval en fouten tegen de geslachten, ontsierden ook maar al te vaak de opstellen, zelfs de beste, en de paraphrase. Wat deze laatste betreft, vele candidaten hadden getracht hun niet-begrijpen van den inhoud onder een vloed van woorden te verbergen, en hadden soms op die manier er een opstel van gemaakt, welks inhoud slechts uit de verte aan dien van het oorspronkelijke herinnerde.

In het algemeen: hoe langer de paraphrase was, des te slechter. Daarbij gaven deze producten, behalve de noodige taalfouten, staaltjes van onbeholpenheid in het schriftelijk uitdrukken der gedachten te aanschouwen, die aan het ongeloofelijke grensden. M. a. w., een gegeven stof weten de meeste candidaten niet te verwerken, want waar zij zich vrijer bewegen konden, in het opstel, toonden zij zich veel minder onbeholpen.

Het *opstel* was ongetwijfeld verreweg het beste gedeelte van het schriftelijk werk; slechts weinige moesten als beslist onvoldoende worden afgekeurd; de meeste waren, den jeugdigen leeftijd der schrijvers in aanmerking genomen, zeer voldoende, verscheidene zelfs uitmuntend te noemen, althans waar een der gemakkelijker onderwerpen gekozen was; want de keus van het moeilijkste onderwerp bewees meestal, dat de schrijver zijn krachten overschat had.

De ontleding was veel beter dan het dictee en de paraphrase, maar kon toch geen strengen maatstaf verdragen; onberispelijk was zij nimmer, en ook, waar zij niet bepaald foutief was, toch meestal onvolledig. Daar taalkundig ontleden iets is, dat iedereen leeren kan, moet hier gebrek aan oefening in het spel zijn.

Het mondeling examen in de moedertaal is een goede toetssteen voor het begripsvermogen en de schranderheid van den candidaat. Dat te dezen opzichte de eischen niet te zwaar zijn, mag afgeleid worden uit het feit, dat de zinsontleding, zelfs van tamelijk moeilijke zinnen, meestal goed was. Overigens moet de oude klacht opnieuw worden uitgesproken: de meeste candidaten hadden hun Terwey, den Hertog of van Lovendaal dapper uit het hoofd geleerd en verlangden niets liever dan hun lesje te mogen opzeggen, maar zij hadden het aldus geleerde zoo weinig verwerkt of begrepen, dat zij bij de geringste onvoorziene moeilijkheid geheel van hun stuk raakten.

De werkelijke taal is oneindig veelvormiger dan het uitgebreidste leerboek kan omvatten; de scheiding tusschen lectuur en grammatica is een onnatuurlijke; laat de taal in de eerste plaats aan de hand van goede lectuur bestudeerd worden en het leerboek daarnaast zijn even bescheiden als nuttige rol van bloot hulpmiddel vervullen, dan zullen betere resultaten bereikt worden.

Rekenen. De meeste candidaten kenden de gronden, waarop de hoofdbewerkingen der rekenkunde berusten. Een uitzondering maakt de deeling, waarvoor slechts weinigen een voor de school passende verklaring weten te leveren. Zij zijn er blijkbaar niet voldoende op gewezen, dat die juiste verklaring geput wordt uit de vermenigvuldiging.

Bij te veel candidaten liet een juiste formuleering der gebruikte eigenschappen te wenschen over.

De klacht dient herhaald, dat bij maar weinigen het scherp omlijnde begrip van verhouding wordt aangetroffen; gevolg daarvan is, dat de eigenschappen der evenredigheden gebrekkig worden bewezen.

Het Nederlandsche stelsel van maten en gewichten was door de meesten goed bestudeerd. Steeds zijn er nog candidaten, die de werkelijk gebruikte, de stoffelijke maten en gewichten niet kennen.

De kennis van de berekening van de oppervlakte en den inhoud van eenvoudige vlakke figuren en meetkundige lichamen was voldoende. Velen waren in vormveranderingen maar zeer weinig thuis.

Op het rekenen uit het hoofd had men zich blijkbaar beter dan het vorige jaar toegelegd. Er werden vier eenvoudige vraagstukken opgegeven, die door de meesten voldoende en meer dan voldoende werden opgelost. Aan 55 van de 200 candidaten moest een onvoldoend cijfer worden toegekend.

Aardrijkskunde. Hoewel het meerendeel der candidaten blijken gaf goed gestudeerd te hebben, kwam het toch dikwijls voor, dat een candidaat zich niet kon oriënteeren zonder kaart. Ook de overzeesche bezittingen schenen zelden bestudeerd te zijn met behulp van een wereldkaart of globe. Een aantal candidaten bleken onvoldoende op de hoogte van de voornaamste spoorwegverbindingen in Nederland.

Geschiedenis. De meeste candidaten toonden vrij veel werk van dit vak te hebben gemaakt, zoodat slechts weinigen een onvoldoend cijfer moest worden toegekend. Opmerking verdient, dat de feitenkennis het won van het inzicht in de geschiedenis.

Kennis der natuur. Bij het examen bleek weder, hoeveel de candidaten, die dit vak door aanschouwing hadden geleerd, voor hadden op hen, die slechts uit boeken kunne kennis hadden geput. Wel kan de Commissie constateeren, dat het aantal dezer laatsten jaarlijks afneemt. Wat de onderdeelen betreft, was over het algemeen het meeste werk gemaakt van de natuurkunde; het aantal candidaten, die door het zien en het zelf nemen van proeven het vak bestudeerd hadden, vormde de groote meerderheid. De Commissie wenscht er op te wijzen, dat voor het nemen van proeven vaak met zeer eenvoudige hulpmiddelen kan worden volstaan. De hoofdstukken licht en electriciteit waren door sommige candidaten niet voldoende bestudeerd. Van de plantkunde was ook vrij wat werk gemaakt. Er wordt wel meer zorg besteed aan de studie der gekweekte planten, maar nog is de kennis daarvan niet voldoende te noemen. Ook waren er candidaten, die blijken gaven nimmer een plant te hebben gedetermineerd. Het minst was de Commissie voldaan over de studie der dierkunde; herhaaldelijk kwam het voor, dat men hoofddeelen van het menschelijk geraamte niet wist thuis te brengen en geen onderscheid tusschen de gebitten van vleesch-, planten- en alles-eters kon aangeven. Het aanschouwen van dergelijke werkelijk niet moeilijk verkrijgbare voorwerpen op de lessen kan hierin verbetering brengen.

Ook bleek de kennis der voor den land- en tuinbouw nuttige en schadelijke insecten vaak zeer gering. Meer dan de larven van den meikever en de rups van het koolwitje wist men als schadelijke insecten niet te noemen.

De onderwerpen bloedsomloop en ademhaling waren dikwijls van buiten geleerd, maar niet behoorlijk verwerkt.

Van de 200 geëxamineerden kon aan 140 een voldoend cijfer worden toegekend.

Zang. Tachtig percent der candidaten voldeden aan de eischen van het examen-programma. Vooruitgang is op te merken in het lezen van een eenvoudig muziekstukje in de maat. De kennis van den bouw van majeurtoonschalen en de mineurtoonladders, daarmede verwant, was bij eenige candidaten hoogst gebrekkig.

Teekenen. Het resultaat van het examen in dit vak was over het algemeen bevredigend, echter in het oog vallend beter bij de mannelijke dan bij de vrouwelijke candidaten.

De bedrevenheid in het teekenen op papier van eene eenvoudige vlakversiering naar eene plaat was sedert het vorige

jaar toegenomen; dit onderdeel der opleiding bleek beter verzorgd te zijn.

Het schetsen op het zwarte bord was over het algemeen niet meer dan even voldoende; werkelijke bedrevenheid bleek slechts zelden.

Het schetsen en schaduwen van een meetkundig lichaam naar de natuur was voldoende; van enkele candidaten was het vrij goed of goed.

Het streng toepassen van de wetten der perspectief bleek nog steeds eene zeer groote moeilijkheid te zijn. Ook de bekendheid met de meest voorkomende perspectievische verschijnselen, blijkende uit het schetsen van zeer eenvoudige voorwerpen in perspectief, was bij veel candidaten nog onvoldoende.

Het verschil tusschen de begrippen projectie en doorsnede bleek voor velen nog zeer onduidelijk te zijn.

Het onderzoek naar de kennis van een goeden leergang voor het eerste teekenonderwijs in de lagere school gaf weinig reden tot tevredenheid.

Slechts enkele candidaten gaven blijken hiervan een voldoend inzicht te hebben.

Onderwijs en opvoeding. In het algemeen kan getuigd worden, dat de examens in dit vak vrij voldoende zijn geweest. Naast de slechts weinigen, die een zeer goed cijfer ontvingen, staan er ook slechts enkelen, aan wie een lager cijfer dan een 4 moest toegekend worden.

Verschillende onvoldoende cijfers waren duidelijk het gevolgd van onvoldoende opleiding. Dit kwam het sterkst uit bij het onderzoek naar de bekendheid met de voornaamste leerwijzen voor de vakken, genoemd onder *a*, *b* en *c* van art. 2 der wet op het lager onderwijs. Meerdere candidaten erkenden nooit eenige handleiding of boekje der bestudeerde methode gezien te hebben, doch slechts een uittreksel ter memorisseering ontvangen te hebben.

De groote meerderheid toonde slechts ééne leerwijze voor elk dier vakken bestudeerd te hebben, niettegenstaande het programma van het examen bekendheid met de voornaamste leerwijzen vordert.

Het minst was over het algemeen de kennis van de leerwijzen voor het rekenen. Zoodra naar iets anders gevraagd werd dan naar zeer sterk sprekende uiterlijkheden, bleven verreweg de meeste adspiranten het antwoord schuldig.

De bekendheid met de inrichting der lagere school en het klassikaal onderwijs was over het algemeen voldoende, evenals die met de voornaamste bepalingen der wet op het lager onderwijs.

Over de geschiktste middelen om orde en tucht te handhaven waren bij velen, die nog weinig of geen practijk in de school hadden gehad, de begrippen verward.

De geleverde opstellen waren over het algemeen voldoende; niet altijd was het schriftelijk werk evenredig aan het mondeling examen.

Leeuwarden.

Lezen. Het lezen, inzonderheid van de mannelijke candidaten, liet dikwijls veel te wenschen over, zoodat vaak een onvoldoend cijfer of een „vijf" moest worden toegekend. In den regel was dit het gevolg van het slecht of minder goed verstaan van den inhoud van het gelezene.

Nederlandsche taal. Behoudens eenige gunstige uitzonderingen gaf het mondeling examen den indruk dat de hoofdregels der spraakkunst wel van buiten geleerd, maar blijkens de toepassing niet goed begrepen waren. Duidelijk kwam dit ook aan het licht bij het schriftelijk werk, dat bovendien niet zelden wees op gebrek aan algemeene ontwikkeling.

Schrijven. Over het algemeen was het schrijven flink.

Rekenen. Het schriftelijk werk deed vermoeden, dat de meeste candidaten hun heil meer hadden gezocht in het maken van veel sommen dan in het zoeken naar heldere, correcte oplossingen van eenvoudige vraagstukken.

Bij het mondeling examen bleek, dat velen van de theorie der rekenkunde wel iets onthouden hadden, maar in het bewijzen van zelfs zeer eenvoudige eigenschappen tekort schoten.

Van de wijzigingen in de wet op maten, gewichten, enz. gedurende de laatste jaren, had nagenoeg niemand notitie genomen.

Aardrijkskunde. Hoewel de aardrijkskundige kennis der candidaten over het algemeen voldoende was, bleek toch opnieuw, dat er nog vele candidaten zijn, die verschillende aardrijkskundige termen gebruiken zonder die goed te begrijpen. De begrippen, uitgedrukt door woorden als: alluvium, diluvium, rivier, kanaal, polder, enz., waren allen lang niet helder.

Geschiedenis. Behoudens enkele uitzonderingen leverde het examen in dit vak bevredigende resultaten op. Vergeleken bij vorige jaren is er thans vooruitgang te constateeren. Evenwel dient er bij de studie wat meer gelet te worden op de geschiedenis onzer koloniën en op het tijdvak na 1848.

Opnieuw kwam de wenschelijkheid aan het licht, dat bij de opleiding eenige kennis worde aangebracht van de hoofdfeiten der algemeene geschiedenis.

Kennis der natuur. Het examen in de kennis der natuur bewees opnieuw, hoe nuttig voor velen eene duidelijke omschrijving der examen-eischen zou zijn. De Commissie verkreeg de overtuiging, dat, in tegenstelling met de ondervinding van de laatste jaren, nu candidaten aan het examen deelnamen, die de natuur uitsluitend uit de leerboeken hadden bestudeerd; waar een onvoldoend cijfer moest worden toegekend, bleek dan ook bijna altijd, dat de studie niet alleen niet in de goede richting was gestuurd, maar ook, dat juist inzicht in het *hoe* en *waarom* van het aangeleerde ontbrak, wat ongetwijfeld moet worden toegeschreven aan de gebrekkige methode van studeeren. De vaak onbeduidende en dwaze antwoorden verrieden maar al te dikwijls een gemis aan inzicht, dat door geen werktuigelijk van buiten geleerde kennis was goed te maken.

De kennis van het *leven* van de belangrijkste inlandsche dieren ontbrak geheel: men had alleen den *bouw* daarvan bestudeerd. Met nadruk zij hier daarom gezegd, dat bij de studie van de kennis der natuur meer dan tot nu toe het oog moet worden gehouden op het *leven* der dieren, in verband met lichaamsbouw, hunne beteekenis voor de huishouding der natuur en voor den mensch, waardoor het onderwijs in dit vak op de school meer in aantrekkelijkheid winnen en van veel grooter beschavenden invloed zal zijn.

Zang. Bij menig candidaat was de theoretische kennis van buiten geleerd zonder op de practijk te steunen.

Herhaaldelijk bleek, dat het maatgevoel niet ontwikkeld was bij personen, die de maatsoorten met accenten juist konden opnoemen.

Om het onderzoek wat meer in te richten naar de eischen van de school, heeft de Commissie ditmaal aan het examen verbonden eene eenvoudig muzikaal dictée. Deze proeve leverde bij sommige candidaten zeer bevredigende resultaten.

Teekenen. De meeste candidaten gaven blijk van minder goede voorbereiding.

De teekeningen naar de natuur gaven meermalen aanleiding tot de opmerking, dat de teekenaar zich geen rekenschap had gegeven van de meetkundige eigenschappen der lichamen en van de perspectievische regels. Hetzelfde gebrek werd ontdekt bij het mondeling gedeelte van het examen.

Met de kennis van de methode was het bij het meerendeel der candidaten treurig gesteld, zoodat dan ook weinig hooge cijfers konden worden gegeven.

Voor bijna de helft der candidaten was het eindcijfer lager dan zes.

Theorie van onderwijs en opvoeding. Het schriftelijk werk was over het geheel voldoende. De bekendheid met de voornaamste leerwijzen voor de vakken, genoemd onder *a*, *b* en *c* van art. 2 der wet op het lager onderwijs liet bij enkelen zeer veel te wenschen over.

Enkele candidaten toonden geheel onbekend te zijn met de practijk.

Zwolle.

Lezen. Het werktuigelijk lezen, waaraan bij het vaststellen van het cijfer groote waarde is gehecht, liet bij verschillende candidaten veel te wenschen over. Ook deed zich de invloed van het dialect vaak sterk gelden. Niet altijd werd op de juiste plaats de klem gelegd. Slechts enkelen wisten den toon te treffen, die bij het voor te lezen stukje paste. Bij de vrouwelijke candidaten was dit in den regel beter dan bij de mannelijke.

Met de verklaring van het gelezene was het iets beter. Te veel candidaten misten echter nog de vaardigheid of het vermogen om behoorlijk den inhoud weer te geven of de kracht en beteekenis der woorden te doen uitkomen.

Schrijven. In het algemeen was de uitslag van dit onderzoek niet onbevredigend, daar de meeste candidaten voldeden aan billijke eischen; het middelgroot bleek nog het best beoefend. Echter vindt men nog te dikwijls in het schrift van eenzelfden candidaat een willekeurig dooreengebruiken van verschillende lettervormen.

Meer vaardigheid in het schrijven op het bord, vooral van middelgroot, is voor den aanstaanden onderwijzer ook zeer wenschelijk.

Geen enkel candidaat had zich, ook bij ander schriftelijk werk, van steilschrift bediend.

Rekenen. Aan ruim 80 % der candidaten kon voor het schriftelijk gedeelte een voldoend cijfer worden toegekend.

De oplossingen van het theorie-vraagstukje waren over het geheel zeer onvoldoende; het schijnt moeilijk het verband te zien tusschen een bepaald stel gegevens en gevraagden eenerzijds en de eigenschappen der rekenkunde anderzijds.

Bij het mondeling examen gelukte het maar weinig candidaten geheel zelfstandig de hoofdeigenschappen der rekenkunde te bewijzen. De opsomming en verklaring van de gevallen bij de hoofdbewerkingen liet veel te wenschen over, terwijl ook bij de meeste candidaten het inzicht in het onderling verband der bewerkingen ontbrak. De kennis van de eigenschappen der evenredigheden was in het geheel genomen voldoende, ofschoon er wel op mag aangedrongen worden, die eigenschappen meer te leeren toepassen in vraagstukken.

Taal. Over het geheel was het oordeel over het schriftelijk taalwerk niet zeer gunstig. Het werk was te dikwijls ontsierd door onjuiste uitdrukkingen, gezwollen, slordig en onbeholpen stijl, onduidelijkheid en taalfouten. Een enkele had het stukje, dat toch zeer eenvoudig was, niet begrepen.

De beteekenis van een vijftal uitdrukkingen aan te geven was tal van candidaten te zwaar gevallen. De zinnen waren iets beter, maar toch kwam de beteekenis der opgegeven woorden er niet altijd in uit.

Bij het mondeling examen bleek over het geheel de spraakkunst wel bestudeerd te zijn. Bij sommigen evenwel was het te veel geheugenwerk, wat vooral uitkwam bij vragen over de zinsontleding, de woordsoorten en de spelling. Er waren er echter niet weinigen, die blijk gaven de stof goed verwerkt te hebben.

Geschiedenis. Over het geheel was de kennis van feiten en namen en die der chronologie voldoende, behoudens enkele min gunstige uitzonderingen.

Hoewel aan de kennis onzer tegenwoordige staatsinrichting slechts matige eischen gesteld werden, toonden toch slechts weinigen hieraan te kunnen voldoen, terwijl de kennis der staatsinrichting in vorige eeuwen, toch zoo noodzakelijk voor het begrijpen van menig feit en toestand, over het algemeen te gering was.

Wenschelijk ware ook hier: beter verwerken en concentreeren der leerstof en ruimer gebruik van hulpmiddelen, vooral van atlassen.

Aardrijkskunde. Over het geheel kan men over den uitslag van het schriftelijk deel van het examen tevreden zijn; slechts weinige malen behoefde een onvoldoend cijfer te worden toegekend. Keuze uit telkens twee onderwerpen bleek weder gewenscht; elk onderdeel was meermalen gekozen. Ook was de gegeven tijd voor de behandeling der opgaven voldoende.

Bij het mondeling examen bleek, dat Nederland en Indië bij voortduring beter bestudeerd worden, hoewel men dikwijls den indruk kreeg, dat de candidaat, tot schade der grondigheid, te veel stof had willen verwerken, zoodat tal van eenvoudige zaken, voor den aanstaanden onderwijzer van hoog belang, o. a. voortbrengselen uit eigen land of Indië, beteekenis van belangrijke plaatsen of verkeerswegen in Europa, niet werden gekend of begrepen. Ook dient nog wat meer dan thans de kaart als leermiddel te worden gebruikt.

Kennis der natuur. Hoewel eenige vooruitgang merkbaar is, vergeleken bij vroegere jaren, moet toch de klacht herhaald worden, dat de candidaten nog te weinig zelf gezien hebben.

Kan misschien ter verontschuldiging aangevoerd worden, dat het den opleiders te vaak ontbreekt aan de noodige hulpmiddelen bij het onderwijs in physica en dierkunde, ten aanzien van de plantkunde kan dat zeker niet gelden, daar het waarnemingsmateriaal voor dit vak alom verkrijgbaar is.

Opgemerkt dient nog te worden, dat de wijze waarop menig candidaat zijn gedachten uitdrukt, zoo onbeholpen was, dat van geschiktheid, om de verkregen kennis aan kinderen mee te deelen, weinig sprake kan zijn.

Moet het bovenstaande gelden voor het gros der candidaten, er waren er ook, die blijken gaven, dat zij goed en veel hadden waargenomen en de leerstof behoorlijk hadden verwerkt.

Zang. In het algemeen gevoelden de candidaten zich in de muziek practisch niet thuis.

Rythmisch gevoel was bij velen slecht ontwikkeld. Begrip van toonhoogte en toonafstanden bleek grootendeels onvoldoende. De meeste candidaten schenen van meening te zijn, dat muziekkennis te verwerven is door een beknopt handboekje van buiten te leeren, zonder de daarin behandelde stof practisch te verwerken.

Teekenen. Bij het theoretisch examen waren vele candidaten niet in staat een schetsje te maken van een of ander eenvoudig voorwerp of een projectie daarvan, geschikt voor het voorbereidend teekenen.

Uit het practisch teekenen bleek, dat menig candidaat onbekwaam moet geacht worden om teekenonderwijs te geven, ook al kan een hoog cijfer toegekend worden bij het mondeling examen. De opzet toch, vooral bij de teekening naar plaat, liet bij velen alles te wenschen over, terwijl meestal door dezelfde candidaten, die daarin tekort schoten, het goed neerzetten van de lijnen, een zaak van het grootste gewicht, totaal verwaarloosd werd. Een houtskoolschets was dikwijls alleen door de dikke, zwarte lijnen geheel ongenietbaar. Van eene eenigszins luchtige, levendige schets op het bord of papier was geen sprake, terwijl het zoogenaamde opteekenen al even onbeholpen en smakeloos was. De Commissie meent dit te moeten wijten aan gebrek aan opleiding of aan geheel verkeerde leiding. Zij kan echter ook wijzen op verscheidene voorbeelden van goed opgezet en goed uitgevoerd werk.

Opvoeding en onderwijs. Niettegenstaande uit den aard der zaak bij het onderzoek naar de punten 1, 3 en 4 van het programma matige eischen werden gesteld, hebben vele candidaten hieraan niet voldaan.

Zoowel het schriftelijk gedeelte als een groot deel van het mondelinge examen had betrekking op het tweede punt van het programma. Hiervan kunnen aanstaande onderwijzers in de school, op de les en uit handboekjes gemakkelijk eenige positieve kennis opdoen, die hun, als zij goed verwerkt is, tot groot profijt kan strekken bij hun toekomstigen schoolarbeid.

Enkele candidaten misten die noodzakelijke kennis; bij betrekkelijk velen kwam het uit, dat ze het geleerde niet in toepassing zouden kunnen brengen bij de practijk van het onderwijs. En op vragen naar het waarom van eene of andere handelwijze bij het onderwijs in lezen, rekenen en schrijven, bleef meermalen het antwoord achterwege.

Groningen.

Lezen. Van de 152 candidaten (71 mannelijke en 81 vrouwelijke) was de vaardigheid in het goed lezen en de bekwaamheid in het verstaan van het gelezene bij 7 (3 mannelijke en 4 vrouwelijke) onvoldoende of zeer onvoldoende; bij 24 (12 mannenlijke en 12 vrouwelijke) twijfelachtig; bij 100 (44 mannelijke en 56 vrouwelijke) voldoende of ruim voldoende; bij 21 (12 mannelijke en 9 vrouwelijke) goed, zeer goed of uitmuntend.

De cijfers, behaald voor het verstaan van het gelezene, waren over het algemeen gelijk aan die, welke toegekend werden voor het lezen zelf, nl. gemiddeld 6,3.

Bij verscheidene candidaten kwam het dialect nog al eens uit, vooral dat van het oosten en van het westen der provincie, doch kennelijk hadden velen hun best gedaan om die zwarigheid te boven te komen, terwijl ook meer dan een zich met goed gevolg had toegelegd op het overwinnen van spraakgebreken.

Voor het goed verstaan ontbrak nog maar al te vaak de ontwikkeling, die alleen te verkrijgen is door veel en goed lezen en door omgang in beschaafde kringen.

Nederlandsche taal. De Commissie juicht het toe, dat het schriftelijk werk voor taal enkel bestond uit stijlopgaven, zoodat het mondeling examen zich uitsluitend kon bepalen tot onderzoek naar de kennis der spraakkunst.

Uit de resultaten, die het schriftelijk werk opleverde, bleek hoezeer het noodig is, dat bij dit examen groote opmerkzaamheid wordt geschonken aan het goed gebruiken van de taal.

Van de 152 opstellen waren er niet minder dan 29 (van 13 mannelijke en 16 vrouwelijke) die niet eens op het cijfer 5 konden gewaardeerd worden; 34 (van 17 mannelijke en 17 vrouwelijke) behaalden juist dit cijfer, terwijl aan 75 (van 30 mannelijke en 45 vrouwelijke) het praedicaat voldoende of ruim voldoende kon worden toegekend en aan 14 (van 11 mannelijke en 3 vrouwelijke) dat van goed of zeer goed.

Het weergeven van den inhoud van het opgegeven gedicht verliep menig keer in een dor relaas, niet zelden met tegenstrijdigheden, ten gevolge van het niet goed begrijpen van het eenvoudige verhaal.

Het meest teleurstellend was de bewerking der uitdrukkingen. Niet minder dan 26½ % der opgaven was òf foutief behandeld òf de behandeling ontbrak geheel.

Beter was het gebruik der opgegeven woorden in goede zinnen.

Het gemiddelde, dat de candidaten voor het schriftelijk werk verkregen, was 5,6. Het onderzoek in de kennis der spraakkunst had ten gevolge, dat het waardeeringscijfer voor velen verbeterde. In het bijzonder was dit het geval met de mannelijke candidaten, want, terwijl er bij het schriftelijk taalwerk geen noemenswaard verschil was tusschen het werk der mannelijke en dat der vrouwelijke candidaten, was het verschil bij het mondeling examen niet onbelangrijk: aan de mannelijke candidaten kon daarvoor 6,4 worden toegekend, aan de vrouwelijke 5,9.

De einduitslag van het examen in Nederlandsche taal was, dat van de 152 candidaten van 18 (5 mannelijke en 13 vrouwelijke) de kennis onvoldoende, zeer onvoldoende of gering werden geschat; aan 39 (17 mannelijke en 22 vrouwelijke) werd het cijfer 5 toegekend; aan 79 (38 mannelijke en 41 vrouwelijke) de cijfers 6 of 7 en 16 (11 mannelijke en 5 vrouwelijke) de cijfers 8 of 9.

Over het geheel was de leer van den zin goed bestudeerd; de leer der woordvormen minder; de laatste is echter van overwegend belang bij het onderwijs en tekortkomingen daarin blijken ook dikwijls in het schriftelijk werk der candidaten.

Schrijven. Bij het schrijven trok het ook dit jaar weer de aandacht, dat voor velen het verschil tusschen staand en loopend klein niet duidelijk is. Sommigen namen beide soorten schrift gelijk, terwijl anderen van meening schenen, dat men bij het loopend schrift geen rekening heeft te houden met de eischen van sierlijkheid, nauwkeurigheid en regelmaat.

Zeer veel candidaten gaven, vooral bij het schrift op het zwarte bord, blijk van gebrek aan *oefening*. Zonder ernstige en veelvuldige oefening is het niet te verwachten, dat iemand bordschrift, hetwelk als schrijfvoorbeeld moet dienen, zal kunnen leveren.

Rekenen. De uitslag van het examen in het rekenen was, in vergelijking met voorgaande jaren, niet ongunstig. De schriftelijke vraagstukken waren over het algemeen goed bewerkt; velen bleken echter niet in staat voor de eenvoudige theorie-opgave een goed bewijs te geven, terwijl ook een betrekkelijk groot aantal candidaten zich vergiste bij de berekening van den inhoud van kegel en bol.

Het mondeling gedeelte gaf weder aanleiding tot de klacht, dat sommigen de eigenschappen der rekenkunde wel wisten te noemen, maar geen inzicht hadden in haar verband. Verder schoten velen tekort in een eenvoudige, heldere verklaring van de hoofdbewerkingen met geheele en gebroken getallen, een gedeelte, dat toch voor aanstaande onderwijzers van het grootste belang is.

Kennis der natuur. Voor het meerendeel der candidaten leverde het onderzoek een bevredigend resultaat op. Toch kwam het nog al te dikwijls voor, dat de studie voor slechts een gering gedeelte op waarneming berustte en bijna uitsluitend op het gebruik van handboeken steunde.

Vaderlandsche geschiedenis. De uitslag van het onderzoek naar de kennis der vaderlandsche geschiedenis mag in vele opzichten bevredigend genoemd worden. Ongeveer 76 % der candidaten toch bleek te voldoen aan de eischen van het programma voor het examen art. 77*a* der wet op het lager onderwijs. Bepaaldelijk ten opzichte van enkele onderdeelen van dit vak viel — vergeleken met de uitkomsten van vorige jaren — eenige vooruitgang te constateeren.

Van de geschiedenis der negentiende eeuw en van de voornaamste der voor het volksleven belangrijke wetten, bleek door velen studie gemaakt te zijn, ofschoon nog lang niet door allen. Aan de koloniale geschiedenis bleek meer aandacht te zijn geschonken, terwijl velen blijk gaven bij hun studie een historischen atlas gebruikt te hebben. Toch meent de Commissie bij voortduring op het belang van deze punten te moeten wijzen. Ook kan het den candidaten niet genoeg worden voorgehouden zich steeds rekenschap te geven van het geleerde, opdat niet een kunnen napraten van hun leerboek het eenige resultaat van hun studie zij. Bedroevend vindt de Commissie het verschijnsel, dat nog altijd een vrij groot aantal van hen, die zich aan het examen onderwerpen, een beslist onvoldoend cijfer behaalt. De kennis van de beteekenis van vreemde uitdrukkingen die in de geschiedenis voorkomen, liet ook te wenschen over.

Aardrijkskunde. In het algemeen kan gezegd worden, dat de Commissie zich tevreden stelde met een matige kaartenkennis en den nadruk legde op een voldoend inzicht in het verband der aardrijkskundige factoren als bodemgesteldheid, afwatering, voortbrengselen, bevolking, bedrijven, verkeerswegen en dergelijke.

Aan de matig gestelde eischen kon de groote meerderheid van hen, die zich aan het examen onderwierpen, voldoen, zoodat de uitslag van het onderzoek reden geeft tot tevredenheid. De Commissie meent er nog op te moeten wijzen, dat vele candidaten niet voldoende doordrongen zijn van de wenschelijkheid, om eene kaart niet alleen onthoudend, maar ook denkend te bestudeeren.

Zang. Uit het examen in den zang bleek, dat dit vak door vele candidaten niet ernstig was beoefend. Wat men te berde bracht droeg te dikwijls meer het karakter van werktuigelijke kennis dan van inzicht. Dientengevolge kwam herhaaldelijk aan het licht, dat van het verband tusschen de theorie en de practijk weinig of niets werd begrepen.

Het komt de Commissie voor, dat bij de opleiding voor het vak zang wel eens vergeten wordt, dat de bedrevenheid in dit vak, noodig om met vrucht daarin onderwijs te geven op de lagere school, *langdurige* en *gezette* oefening eischt.

Teekenen. Over het algemeen bleek uit het teekenen naar een blok, dat de candidaten vrijwel de perspectievische verschijnselen konden toepassen en zich vrij goed geoefend hebben.

Aan het grootste deel der candidaten moest een twijfelachtig cijfer voor het mondeling gedeelte toegekend worden, omdat zij niet genoeg aandacht gewijd hadden aan de wijze waarop het onderwijs gegeven moet worden.

Wat betreft het plaat- en bordteekenen, daarover geen bijzondere opmerkingen.

Onderwijs en opvoeding. Naar aanleiding van het examen in onderwijs en opvoeding verklaart de Commissie het volgende.

Voor het schriftelijk examen was er keuze gelaten tusschen de behandeling van een onderwerp uit de methodiek van het leesonderwijs en uit die van het rekenonderwijs. Het laatste werd, als meer houvast aan de candidaten biedende, het meest door hen gekozen.

Bij het mondeling examen werd de nadruk gelegd op datgene, wat in punt *b* van het programma wordt geëischt. Bekendheid met de meest gebruikelijke methodes, maar vooral eenig inzicht in de methodes, is van groot belang voor onze aanstaande onderwijzers(essen). Ook nu bleek — de Commissie moet het tot haar leedwezen herhalen — dat vele candidaten hunne wijsheid hadden geput niet uit de handleidingen of leermiddelen der methodes zelve, maar uit uittreksels of dictaten alleen. Toch mag vooruitgang geconstateerd worden die op verbetering in de opleiding wijst en getuigt, dat het inzicht veld wint, dat een 18-jarig jongmensch niets heeft aan algemeenheden, maar slechts voordeel heeft van concrete kennis en men ook bij het onderwijs in paedagogiek behoort uit te gaan van het naastbij liggende.

De practische bekendheid met de wet liet bij de candidaten veel te wenschen over.

Vrije en orde-oefeningen. Het examen in de vrije en orde-oefeningen liep slechts over een 14-tal candidaten, van wie twee niet opkwamen; drie werden afgewezen en negen slaagden.

Als altijd werd de meeste nadruk gelegd op de practijk.

Zal toch het onderwijs in vrije en orde-oefeningen de vruchten afwerpen die het dragen kan, n.l. verbetering van den algemeenen gezondheidstoestand door versterking en regeling van ademhaling en bloedsomloop, beheersching van houding en beweging door regelmatige, alzijdige spieroefening, zin voor orde en tucht, dan moet de onderwijzer in de eerste plaats door eigen houding en eigen werk een goed voorbeeld geven en verder door verscheidenheid van leerstof de opgewektheid en de belangstelling der leerlingen gaande houden.

Nuttige handwerken. Ofschoon van de acht candidaten zeven slaagden, was de algemeene indruk niet gunstig. Vooral het naaien en knippen liet veel te wenschen over. Ook van de methodiek scheen weinig studie gemaakt te zijn.

Maastricht.

Nederlandsche taal. Het ingeleverde taalwerk bleef over het algemeen beneden de eischen die men aanstaanden onderwijzers stellen mag. Vele opstellen waren vol stijlfouten. In slechts enkele kwamen meerdere taalfouten voor. De zinnen waren zelden zoo, dat de beteekenis van het gegeven woord juist en scherp opgevat bleek. Dikwijls leken ze navolgingen en niet zeer gelukkige van vroeger geleerde zinnen. De kennis der grammatica was over het geheel beter; de meeste adspiranten konden een niet te ingewikkelden zin vaardig-logisch ontleden en wisten tevens behoorlijk rekenschap te geven van de grammatische termen die zij gebruikten.

Lezen. Weinig bevredigend was de uitslag van het examen in het lezen wat het technisch gedeelte betreft. Vele adspiranten gaven geen blijk gewend te zijn bij het lezen op de leesteekens te letten. Andere lazen zoo snel, dat het bijna onmogelijk was hen zonder boek te volgen. De meesten maakten fouten in het leggen van den klemtoon, doordat zij zich geen rekenschap van de beteekenis van het gelezene gaven. Erger maakten het enkelen, die zonder eenige verheffing of daling der stem de woorden op elkander lieten volgen. Dikwijls was de uitspraak sterk dialectisch getint of waren spraakgebreken merkbaar die door oefening hadden afgeleerd kunnen worden.

Rekenen. Het schriftelijk rekenwerk was over het algemeen goed; enkele malen zelfs zeer goed. Slechts bij uitzondering moest hiervoor een onvoldoend cijfer worden toegekend.

Over de kennis van de theorie der rekenkunde kan het oordeel niet zoo gunstig luiden, ofschoon de resultaten van het onderzoek in het algemeen niet onvoldoende waren. Het bleek vaak, dat sommige gedeelten der theorie eenvoudig van buiten geleerd waren, maar niet bestudeerd, niet verwerkt. Velen waren niet in staat bij een bewijs, of naar aanleiding eener eenvoudige vraag, logisch te redeneeren. Mogelijk kon het geregeld maken van meer schriftelijk werk over theorie bij de lessen, bij strenge correctie, hierin verbetering brengen.

Overigens mag worden geconstateerd dat de kennis van de theorie der rekenkunde vooruitgaat.

Aardrijkskunde. Over dit vak kan de Commissie tot haar genoegen hare tevredenheid uitspreken. De volstrekt onvoldoende eindcijfers zijn zeer gering in aantal, terwijl de cijfers boven zes nogal een aardig aantal vormen. En in dit aantal hebben de vrouwelijke candidaten een flink aandeel. Zelfs komt het bij het examen der vrouwelijke candidaten voor, dat er tien behaald werd.

Toch zijn er ook tekortkomingen. Bij het vermelden van het merkwaardige der stad Utrecht was bij zeer velen de kennis te min. Nauwelijks werden de groote inrichtingen van onderwijs behoorlijk opgegeven. Dat er eene belangrijke inrichting is voor ooglijders werd door een enkel candidaat opgegeven. Het laatste deel van de vraag over de Oostzee (zoutgehalte, getijden, stroomingen), hoe eenvoudig ook, liet bij velen veel te wenschen over.

Bij de beschrijving van sommige deelen van Sumatra hebben verreweg de meeste candidaten verzuimd of vergeten iets te vermelden van de natuurlijke gesteldheid dier streken en van haar klimaat.

Het is maar jammer dat de candidaten zich zelven als het ware voortjagen op den dag van het schriftelijk examen. Wie bedaard aan werkt komt er gemakkelijk in een uur tijds en vergeet dan ook geene zaken die hij weet. Het laatste komt door de gejaagdheid veel voor.

Geschiedenis. De kennis der geschiedenis was bij de meeste candidaten bevredigend. Het gemiddelde cijfer lag tusschen de 6 en de 7.

Nochtans valt er op te merken, dat het laatste gedeelte der geschiedenis (van 1795 af) in het algemeen minder goed bestudeerd was dan het voorafgaande, terwijl bij sommige candidaten de kennis van het verband met de algemeene geschiedenis te wenschen overliet.

Wat de middeleeuwen betreft dient er op gewezen, dat de candidaten de geschiedenis van het graafschap Holland kenden, doch niet altijd blijk gaven ook de geschiedenis der andere gewesten, als Brabant, Vlaanderen, Utrecht, Gelderland bestudeerd te hebben.

Kennis der natuur. Het meerendeel der candidaten wist de eenvoudigste natuurkundige verschijnselen voldoende te verklaren en gaf tevens blijk, dat de kennis van het organisme van het menschelijk lichaam en van den bouw der belangrijkste inlandsche dieren en planten was verkregen door waarneming en vergelijking van natuurvoorwerpen of goede afbeeldingen. Moest een onvoldoend praedicaat worden toegekend, dan was dit meestal een gevolg van de omstandigheid, dat deze candidaten in de beschrijving en herkenning van zulke voorwerpen of afbeeldingen tekortschoten.

Handteekenen. Voor de teekening van een blokmodel moest vaker dan voor eenig ander onderdeel van dit examenvak een laag cijfer worden toegekend.

Slechts weinig candidaten wisten bij het mondeling onderzoek eenvoudige perspectievische verschijnselen in een behoorlijk geformuleerden regel samen te vatten.

Schrijven. De bedrevenheid der candidaten in het schrijven op het bord is over het algemeen sinds het vorig examen vooruitgegaan; voor dat onderdeel konden thans gemiddeld even hooge cijfers worden toegekend als voor het schoonschrift op papier.

Methode van onderwijs en opvoeding. Verschillende candidaten bleken met de enkele methode voor lezen, schrijven of rekenen, die zij opgaven te kennen, slechts hoogst oppervlakkig bekend te zijn.

Eene serie leesboekjes ten gebruike bij het voortgezet leesonderwijs kenden zeer vele candidaten slechts bij naam.

Eenige van de meest gebruikte leermiddelen ten dienste van het rekenonderwijs waren aan vele candidaten enkel uit eene hun er van gegeven beschrijving bekend; de voorwerpen zelf hadden ze niet gezien.

Zingen. Dit vak gaf de Commissie geene aanleiding tot het maken van opmerkingen.

VERSLAGEN *van de in* 1906 *gehouden examens, ter verkrijging van akten van bekwaamheid als hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres.*

's Hertogenbosch.

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie heeft de eer U omtrent den uitslag der examens het volgende mede te deelen:

Aantal adspiranten, die:

zich aanmeldden.		schriftelijk examen aflegden.		mondeling examen aflegden.		zich terugtrokken.		afgewezen werden.		slaagden.	
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
239	45	237	45	232	44	51	6	90	12	91	26

Afgelegde examens.

VAKKEN.	Aantal examens.		Waarvan: Voldoende.		Twijfelachtig.		Onvoldoende.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Lezen	204	42	122	30	41	9	41	3
Schrijven	194	42	167	36	25	6	2	„

VAKKEN.	Aantal examens.		Waarvan: Voldoende.		Twijfelachtig.		Onvoldoende.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Nederlandsche taal	204	42	102	29	55	7	47	6
Rekenen	186	40	98	30	45	7	43	3
Aardrijkskunde	186	41	77	23	35	6	74	12
Geschiedenis	201	40	89	23	40	7	72	10
Kennis der natuur	186	42	79	28	29	10	78	4
Handteekenen	190	39	118	25	36	10	36	4
Methode van onderwijs en opvoeding	187	39	112	26	36	7	39	6

Aan twee mannelijke adspiranten werd de akte verleend met een onvoldoend cijfer (4) voor Nederlandsche taal.

Twee mannelijke en één vrouwelijke adspirant waren, op grond van art. 82, laatste alinea, der wet tot regeling van het lager onderwijs, vrijgesteld van het examen in het handelsrekenen.

Opmerkingen betreffende de examens in de verschillende vakken.

Lezen. De vrouwelijke candidaten lazen beter dan de mannelijke. Terwijl slechts ruim 7 % der eerste een onvoldoend cijfer moest toegekend worden, bedroeg dit bij de laatste bijna 19 %. Van beiden groepen behaalden respectievelijk 21 % en 20 % een twijfelachtig cijfer. Het technisch lezen was bij vele candidaten niet in orde. Zij wisten den toon niet juist in overeenstemming te brengen met den aard van het te lezen stuk proza of poëzie.

Herhaaldelijk kwam het voor, dat de candidaat den inhoud van het gelezene onvoldoende of althans onbeholpen weergaf, waarbij dan vaak gemis aan algemeene ontwikkeling uitkwam.

Nogmaals wil de Commissie er op wijzen, dat het luid lezen door vele onderwijzers verwaarloosd wordt.

Schrijven. Blijkbaar hadden de meeste candidaten zich ernstig geoefend in het schrijven op het bord, zoodat hiervoor veelal een hooger cijfer kon worden toegekend dan voor het schrijven op papier, dat nog al eens te wenschen overliet.

Nederlandsche taal en letterkunde. Het schriftelijk werk was in twee deelen gesplist:

a. het geven van eene paraphrase: „Van Vondels vertroosting aan Geeraerdt Vossius", en

b. het verklaren in een voorbeeld; te pas brengen van een viertal uitdrukkingen.

Slechts 44 % der candidaten leverde voldoend werk. Velen hadden het gedicht niet geheel begrepen en bijgevolg onvoldoende weergegeven. Anderen gingen bij de verklaring der uitdrukkingen te wijdloopig te werk en konden het verband tusschen de eigenlijke en de overdrachtelijke beteekenis niet duidelijk doen uitkomen.

Ook kwam het herhaaldelijk voor, dat grove taal- en stijlfouten het werk ontsierden.

Wat de uitdrukkingen sub *b* genoemd betrof, over het geheel voldeden de zinnen, waarin zij gebezigd waren, beter dan de verklaring der uitdrukkingen zelf.

Het mondeling examen leverde opnieuw het bewijs, dat zeer velen de studie der grammatica niet ernstig opgenomen hadden, zoodat van een voldoend inzicht in de taalverschijnselen geen sprake was.

Genoegen doet het de Commissie te kunnen constateeren, dat het onderzoek naar de letterkundige kennis der candidaten in den regel meer bevredigende uitkomsten opleverde.

Rekenen. Het ingeleverde schriftelijk werk was over het algemeen voldoende.

Minder waren de uitkomsten van het mondeling examen, dat nogal te wenschen overliet.

Vooral was de kennis van de leer der verhoudingen en der afhankelijkheid van grootheden bij menigeen onvoldoende.

Evenals vorige jaren konden verscheidene candidaten de bewerking der vierkantsworteltrekking niet juist verklaren.

Meermalen kwam het voor dat eigenschappen wel van buiten geleerd, maar niet begrepen waren.

Kennis der natuur. De kennis van den bouw en de verrichtingen van het menschelijk lichaam mocht, over het algemeen, voldoende geacht worden. Het gelukte echter aan slechts weinigen de betrekking tusschen den bouw en de levensverrichtingen van planten en dieren aan te toonen. Sommigen hadden de studie der plantkunde bijna geheel verwaarloosd.

De resultaten van het onderzoek naar de kennis der natuurkunde waren het minst bevredigend. Het ligt voor de hand, dat van eenig inzicht in de wet van het behoud van arbeidsvermogen geen sprake kon zijn bij die candidaten, welke door hun antwoorden bewezen slechts verwarde of onjuiste begrippen van kracht, massa en arbeid te bezitten. En zoo waren er velen.

De kennis der eenvoudigste verbrandingsverschijnselen liet eveneens te wenschen over.

Aardrijkskunde. Door vele candidaten wordt de studie van dit vak te zeer beschouwd als bloot geheugenwerk, zoodat bij hen de kennis der feiten en toestanden op zichzelf staat, zonder verband tusschen oorzaak en gevolg.

Het voornaamste hulpmiddel bij de studie — *de kaart* — wordt door velen blijkbaar te weinig geraadpleegd; daardoor kunnen die velen zich geen voldoende rekenschap geven omtrent onderlinge ligging en afstanden en hebben zij een te vage voorstelling van het beeld der aarde en haar onderdeelen.

Nog vele candidaten waren er, die van de oorzaken der meest gewone verschijnselen aan den hemel of in den dampkring geen heldere voorstelling hadden.

Van de *aardglobe* hadden de meeste candidaten bij hun studie gebruik gemaakt.

Enkele candidaten hadden met de toenemende belangstelling in de *handelsaardrijkskunde* bij hun studie rekening gehouden.

Bij de studie der *werelddeelen* is het wenschelijk, dat er meer aandacht geschonken worde aan de koloniën, bezittingen en protectoraten van Europeesche Mogendheden.

Geschiedenis. Voor zeer vele candidaten was de uitslag van het examen weinig bevredigend, al overtrof het getal van hen, die een voldoend of hooger cijfer behaalden, dat van hen, die slechts een onvoldoend cijfer konden verwerven. Over het algemeen bewees het examen, dat bij slechts zeer weinige onderwijzers van eene ernstige studie der geschiedenis sprake is. Geheele onderdeelen, door sommigen de geschiedenis der oudheid en die der middeleeuwen, door anderen die der 19de eeuw, waren geheel verwaarloosd, zoodat zelfs de gewichtigste feiten en personen geheel onbekend waren.

Onder hen, die een goed examen aflegden, waren er, die ook de geschiedenis der 19de eeuw met zorg hadden beoefend. Jammer dat hun aantal zoo klein is.

Het is merkwaardig, dat zelfs de geschiedenis van ons vaderland en zijne bezittingen zoo weinig gekend wordt. De kweekelingen, die op hun achttiende jaar het onderwijzersexamen afleggen, weten er over het algemeen meer van dan de meeste hier geëxamineerde candidaten voor de hoofdakte.

Zoolang ook de algemeene geschiedenis bij de opleiding tot onderwijzer geen verplicht studievak is, bestaat er weinig uitzicht, dat het examen in geschiedenis voor de hoofdakte een gunstig resultaat opleveren zal.

Methode van onderwijs en opvoeding. Uit het schriftelijk werk bleek, dat verscheidene candidaten het aanbrengen van kennis en de verstandelijke ontwikkeling der leerlingen als synoniem beschouwden.

Het mondeling onderzoek gaf aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Slechts weinigen zagen het verband in tusschen de verschillende punten van het examenprogramma voor dit vak.

Met betrekking tot punt *c* bleken sommigen zich tevreden te hebben gesteld met de studie van een overzicht eener methode in plaats van met de methode zelf kennis te hebben hebben gemaakt.

Wat punt *d* aangaat, ontbrak het den candidaten niet zelden aan bekendheid met de voornaamste denkbeelden van beroemde mannen op dit gebied.

Handteekenen. Over het geheel kan de Commissie met vreugde constateeren, dat er van dit onderdeel van het examen meer werk gemaakt wordt dan vroeger wel het geval was. Vooral was een verblijdend verschijnsel, dat het meerendeel der candidaten theorie en practijk in verband met elkaar hadden bestudeerd.

Dat het maken van eene teekening op het bord niet op het program van examen voor de hoofdakte voorkomt — een eisch, die wel gesteld wordt bij het examen voor de hulpakte — wordt ook door deze Commissie betreurd.

's Hertogenbosch, 29 September 1906.

De Commissie van het hoofdonderwijzersexamen te 's Hertogenbosch in 1906:

De Secretaris, A. Blok.

De Voorzitter, W. J. P. v. Oppenraay.

Arnhem.

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Regeling van het examen.

De regeling van het examen, die in het jaar 1905 te Arnhem gevolgd werd, bleef in hoofdzaak onveranderd.

Uitslag van het examen.

Tabel A.

Aantal candidaten,											
die zich aanmeldden.		die schriftelijk examen deden.		die mondeling en schriftelijk examen deden.		die zich terugtrokken.		die werden afgewezen.		die slaagden.	
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
258	38	253	38	245	37	55	5	113	17	77	15

TABEL B.

VAKKEN.	Aantal volledige examens.		WAARVAN:					
			voldoende.		twijfelachtig.		onvoldoende	
	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.
Lezen	231	36	130	24	52	10	49	2
Schrijven	236	36	198	27	33	6	5	3
Nederlandsche taal . .	231	35	108	21	45	10	78	4
Rekenen	234	34	120	22	64	6	50	6
Aardrijkskunde. . . .	208	37	115	20	28	3	65	14
Geschiedenis.	208	35	93	13	52	5	63	17
Kennis der natuur . .	223	34	109	18	41	7	73	9
Methode van onderwijs en opvoeding. . . .	218	36	101	21	57	2	60	13
Handteekenen	191	32	78	9	63	11	50	12

Uit tabel A blijkt, dat van de mannelijke candidaten, die examen deden, bijna 31 % slaagden, van de vrouwelijke bijna 40 %. Twee mannelijke candidaten kregen de akte met een onvoldoend eindcijfer (4) voor de Nederlandsche taal; één, die slaagde, kon op grond van de laatste alinea van art. 82 der wet op het lager onderwijs van het examen in het handteekenen worden vrijgesteld.

Opmerkingen de examens in de verschillende vakken betreffende.

Lezen. Omtrent dit vak verschilt de opinie der Commissie niet van die van het vorige jaar. Vooruitgang was niet merkbaar en hooge punten konden slechts zelden gegeven worden.

Het is, alsof vele candidaten de beteekenis der leesteekens niet vatten en er niet aan denken, dat de auteur zelf hun daardoor zegt, hoe hij wil opgevat worden.

Ook lazen velen te vlug en daardoor onnauwkeurig.

Nederlandsche taal. De Commissie had gehoopt, dat zij, door het opgeven van een algemeen bekend gedicht, waarin geene moeilijkheden voorkomen en dat zich zeer goed leent voor de paraphrase, veel goed werk van de candidaten zou krijgen. Zij werd echter teleurgesteld. Er waren er, die den inhoud niet begrepen hadden en vele anderen hadden hunne gedachten op zulk eene gebrekkige wijze weergegeven, dat zij nog een onvoldoend cijfer kregen. Deze onbeholpenheid zal wel veroorzaakt worden, doordat de candidaten bij de studie te weinig schriftelijk werk maken.

Bij het mondeling onderzoek bleek dikwijls, dat de spraakleer was verwaarloosd, zoodat velen hoofdverschijnselen op het gebied van verbuiging, vervoeging en woordvorming niet konden verklaren.

Het examen in de letterkunde maakte mede geen gunstigen indruk. Het bleek, dat deze studie veel te oppervlakkig wordt opgevat. De eischen der Commissie zijn werkelijk niet hoog, maar als een candidaat weinig gelezen heeft, dan moet hij van dat weinige goed op de hoogte zijn en er zijn zulke uitstekende uitgaven van de voornaamste stukken, dat dit ook zeer goed mogelijk is.

Schrijven. Hoewel voor dit vak maar enkele keeren een onvoldoend cijfer werd toegekend, maakte het geleverde schrift zelden een aesthetischen indruk en lieten de vorm en verbinding der letters dikwijls te wenschen over.

Rekenen. Aan ongeveer 70 % der candidaten kon voor hun schriftelijk werk een voldoend praedicaat worden toegekend.

Veel minder gunstig was echter het resultaat van het mondeling examen, waarbij slechts ongeveer 40 % der geëxaminеerden het tot „voldoende" konden brengen. Het mondeling examen deed in de meeste gevallen denken aan eene zeer gebrekkige voorbereiding. Verreweg de meeste candidaten bleken zeer onjuiste en verwarde begrippen te hebben op het gebied van de leer der evenredige afhankelijkheid en niet in staat te zijn eene duidelijke verklaring te geven van de bewerking der worteltrekking. Velen schoten zelfs tekort in de grondige kennis van de hoofdbewerkingen met geheele en gebroken getallen, zooals die mag verwacht worden van aanstaande hoofdonderwijzers. In verband met het betere schriftelijk examen kon ten slotte aan ongeveer 50 % der geëxamineerden een voldoend eindcijfer worden toegekend.

Aardrijkskunde. Ten opzichte van de kennis in dit vak meent de Commissie achteruitgang te moeten constateeren. Vele candidaten hadden blijkbaar verzuimd studie te maken van Nederland en zijne bezittingen.

De kennis der natuurkundige aardrijkskunde liet in het algemeen veel te wenschen over, ofschoon de vragen zich tot de algemeen bekende verschijnselen bepaalden. Bovendien had de candidaat vaak alleen uit het hoofd geleerd, zonder dat hij getracht had zich een goed begrip van de verschijnselen te vormen.

Eenvoudige vraagstukken op de aardglobe werden vaak op de juiste wijze opgelost, maar niet zelden bleek de candidaat weinig van de verschillende onderdeelen der oplossing te begrijpen.

De landen van Europa en de werelddeelen waren over het algemeen goed bestudeerd en daaraan is het te danken, dat de grootste helft der candidaten nog een voldoend cijfer behaalde. De Commissie meent echter, dat van den hoofdonderwijzer in de eerste plaats mag geëischt worden eene nadere bekendheid met eigen vaderland en zijne bezittingen.

Geschiedenis. Meer dan de helft der candidaten behaalde bij het examen in de geschiedenis een twijfelachtig, onvoldoend of slecht cijfer.

De reden van dit gering succes is wellicht hierin te zoeken, dat zeer vele candidaten zonder leiding gewerkt hadden. Daardoor hadden zij niet geleerd de hoofd- en nevenzaken van elkander te onderscheiden.

De meesten misten een overzicht over het geheele veld der studie.

Wel beweerden de candidaten, dat zij een trouw gebruik gemaakt hadden van den historischen atlas, doch nauwelijks stelde men een onderzoek in naar de kennis van een der kaarten, of men bemerkte alras, dat het op zijn hoogst bij een oppervlakkig bekijken gebleven was.

Nog altijd besteden te veel candidaten het leeuwenaandeel van den beschikbaren tijd aan oude geschiedenis en middeleeuwen. Laat men hun de keuze, met welke periode der geschiedenis te beginnen, dan is het eene uitzondering, wanneer een ander deel dan de oude geschiedenis gekozen wordt.

Treurig is het over het algemeen gesteld met de kennis der vaderlandsche geschiedenis. Er bestaat een sterk vermoeden, dat velen de studie daarvan na het behalen der hulpakte geheel hebben laten rusten.

Met voldoening werd echter opgemerkt dat langzamerhand de nieuwste geschiedenis beter tot haar recht begint te komen.

Kennis der natuur. Evenals vorige jaren was de kennis van de verbrandingsverschijnselen ver beneden het middelmatige. Slechts bij hooge uitzondering wisten de candidaten het verbrandingsproces van eene kaars behoorlijk te verklaren.

Ook de kennis van de eenvoudigste natuurkundige verschijnselen liet bij velen te wenschen over.

Het onderzoek naar de kennis van den bouw en de levensverrichtingen van het menschelijk lichaam en van de beginselen der plant- en dierkunde leverde in het algemeen betere uitkomsten op.

Ten aanzien van de dierkunde meent de Commissie echter er de aandacht op te moeten vestigen, dat men de studie niet moet beperken tot de gewervelde en gelede dieren, maar dat

deze zich ook behoort uit te strekken tot de overige diertypen. Bijna zonder uitzondering hadden de candidaten deze geheel verwaarloosd.

Methode van onderwijs en opvoeding. Voor het schriftelijk werk was keuze gegeven tusschen twee onderwerpen, die door de candidaten van ongeveer gelijke moeilijkheid werden geacht, althans beide werden nagenoeg evenveel malen ter bewerking gekozen. Voor dit schriftelijk werk kon in den regel een hooger cijfer worden toegekend dan bij het mondeling onderzoek; de meeste candidaten schoten tekort, wanneer zij een of ander bepaald onderwerp voor leerlingen duidelijk moesten verklaren, terwijl ook de studie, die punt *d* van het programma voorschrijft, niet zelden veel te wenschen overliet.

Handteekenen. Over het geheel waren de candidaten vrijwel op de hoogte van eene goede methode voor het teekenonderwijs op de lagere school; ook wisten de meesten de perspectievische verschijnselen te verklaren, maar met het practische teekenen was het minder gunstig gesteld; fouten tegen de proporties en de perspectief kwamen herhaaldelijk voor en ook liet de handigheid van eene schets op te werken veel te wenschen over. Klaarblijkelijk ontbreekt het den candidaten aan de noodige oefening in de practijk van het teekenen.

Arnhem, 15 September 1906.

De Voorzitter
der examen-commissie voor de hoofdakte
te Arnhem in 1906:
L. MICHIELS.

's Gravenhage.

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, bij Ministerieele beschikking van 29 Mei 1906, n°. 7819[1], afdeeling Onderwijs, belast met het afnemen van het examen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres, heeft de eer Uwer Excellentie te berichten, dat in de regeling van het examen geene wijziging werd gebracht.

Uit de puntenlijst is het der Commissie gebleken, dat sommige candidaten, die voor alle vakken op één na meer dan voldoende punten hadden behaald, voor dat ééne vak een zeer gering cijfer kregen. Het bleef voor de Commissie eene vraag, of die candidaten werkelijk dat ééne vak hadden verwaarloosd, of dat zij door minder gelukkige omstandigheden tot dit afwijkend cijfer waren gekomen. De inrichting van het examen liet de Commissie niet toe dit nader te onderzoeken.

Het examen gaf de volgende uitkomsten:

TABEL A.

CANDIDATEN.	Aantal candidaten, die						
	zich hebben aangemeld.	het examengeld hebben betaald.	hebben deelgenomen aan het schriftelijk examen.	zich terug-trokken: vóór het mondeling examen.	zich terug-trokken: tijdens het mondeling examen.	werden afgewezen.	de akte verwierven.
Mannelijke . .	285	285	284	4	19	154	107
Vrouwelijke . .	53	53	52	1	0	16	35
Totaal .	338	338	336	5	19	170	142

TABEL B.

VAKKEN.	Aantal volledige examens.		Waarvan: voldoende.		twijfelachtig.		onvoldoende.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Lezen	271	51	216	45	0	0	55	6
Schrijven	263	51	256	49	0	0	7	2
Nederlandsche taal . .	271	51	173	42	17	2	81	7
Rekenen	272	52	151	36	1	2	120	14
Aardrijkskunde. . . .	264	51	166	41	1	0	97	10
Geschiedenis.	268	51	163	38	0	0	105	13
Kennis der natuur . .	273	51	133	37	0	0	140	14
Handteekenen	258	51	181	42	2	1	75	8
Methode van opvoeding en onderwijs. . . .	268	50	179	36	0	1	89	13

Vrijstelling van het examen in handteekenen werd genoten door ééne vrouwelijke en 5 mannelijke candidaten.

Een mannelijke en eene vrouwelijke candidaat verkregen de akte, ofschoon hun voor Nederlandsche taal een onvoldoend eindcijfer moest worden gegeven.

Opmerkingen aangaande de examens in de verschillende vakken.

Lezen. Het lezen was bij de vrouwelijke candidaten over het algemeen beter dan bij de mannelijke. De leestoon was bij dezen vaak niet in overeenstemming met den aard der leesstof; herhaaldelijk werd er gestooten of werd de klemtoon verkeerd gelegd. In de verklaring van het gelezene of van veelvuldig gebruikte woorden en uitdrukkingen schoot menige candidaat tekort. Blijkbaar wordt het lezen bij de voorbereiding voor het examen nog te weinig beoefend.

Schrijven. Het examen in het schrijven mag over het algemeen bevredigend genoemd worden. Hoewel vele candidaten op papier bewijzen gaven, dat zij niet tot de schoonschrijvers behoorden, hun flink schrift op het schoolbord maakte in den regel het eindcijfer „voldoende" of „ruim voldoende".

Tweemaal kwam het voor dat een candidaat in het bezit was van eene akte voor middelbaar onderwijs (N).

Nederlandsche taal. De kennis van de spraakkunst liet bij een groot aantal candidaten te wenschen over; velen hadden wel de regels van buiten geleerd, maar schoten in de toepassing tekort. Dit bleek ook bij het schriftelijk werk; verscheidene candidaten toch hadden de vraag over de spraakkunst òf in het geheel niet òf zeer onvolledig beantwoord.

Vele opstellen moesten onvoldoende worden genoemd om het gebrekkige van taal en stijl, (taalfouten kwamen nog altijd voor!) of om het weinig belangrijke van den inhoud. De opstellen over een letterkundig onderwerp waren in den regel beter dan die over een zoogenaamd „vrij" onderwerp. De paraphrase was over het algemeen voldoende bewerkt.

Het examen in letterkunde bewees opnieuw, dat de studie der 18de eeuw doorgaans wordt verwaarloosd; de kennis van schrijvers der 17de en der 19de eeuw, ook nà 1880, was niet onvoldoende. Bijzondere opmerking verdient ook nu, dat vele candidaten allervreemdste opvattingen hadden omtrent de verdeeling der letterkundige voortbrengselen, en bijv. de woorden lyrische, epische of dramatische werken gebruikten, zonder deze ook maar eenigszins te begrijpen.

De totaalindruk der Commissie van het examen in Nederlandsche taal en letterkunde is, dat de studie van dit voor den onderwijzer zoo belangrijke vak, er in den laatsten tijd niet op vooruitgaat.

Rekenen. Voor het schriftelijk examen waren slechts vier

vraagstukken opgegeven. Hierdoor was voor iedere opgave meer tijd dan gewoonlijk beschikbaar, wat blijkbaar een gunstigen invloed op het schriftelijk werk heeft uitgeoefend.

De einduitslag der examens was echter niet evenredig met dien van het schriftelijk gedeelte. Aan een groot getal candidaten moest, naast een voldoend of hooger cijfer voor het schriftelijk werk, een onvoldoend of lager cijfer voor het mondeling examen worden toegekend. De kennis der theorie liet vaak veel te wenschen over, wat, behalve bij het onderzoek naar de kennis der gewone bewerkingen der rekenkunde, ook sterk uitkwam bij dat betreffende de leer der verhoudingen en van de evenredige afhankelijkheid van grootheden.

Aardrijkskunde. Het onderzoek naar de kennis van de wis- en natuurkundige aardrijkskunde gaf meer bevredigende uitkomsten dan bij vroegere examens; vooral de natuurkundige aardrijkskunde bleek beter bestudeerd. Zelden kwam het voor, dat een candidaat bij zijn studie geen globe gebruikt had.

Daarentegen schoten zeer velen tekort in kennis van de topographie, vooral die der vreemde werelddeelen; niet weinigen konden bijv. zelfs de Staten van Zuid-Amerika of de grootste rivieren van dat werelddeel niet aanwijzen.

Geschiedenis. Het onderzoek in het vak geschiedenis gaf aanleiding tot herhaling van enkele door vorige commissiën reeds gemaakte opmerkingen.

Wel bleek, dat het meerendeel der candidaten dit vak met ijver had beoefend, maar toch was door onderscheidene hunner nog niet voldoende gelet op den eisch van het programma, dat bekendheid vraagt inzonderheid met de voornaamste gebeurtenissen der 19de eeuw.

Meermalen toch kwam het voor, dat candidaten, die overigens over voldoende kennis en inzicht beschikten, dit gedeelte geheel hadden verwaarloosd, zoodat het eindcijfer onvoldoende moest zijn.

Ook toonden sommigen, dat ze weinig aan de vaderlandsche geschiedenis hadden gedaan. Enkele candidaten kwamen zoo onvoorbereid op het examen, dat hun kennis zeer onvoldoende moest worden geacht.

Twintigmaal moest het cijfer 2, zesmaal zelfs het cijfer 1 worden toegekend.

Kennis der natuur. Bij het examen in de kennis der natuur bleek, dat de plantenkennis van de meeste candidaten niet hooger stond dan het vereischte voor de akte 77*a*; plantenphysiologie was over het algemeen voldoende bestudeerd. Velen meenden verbrandingsverschijnselen, de samenstelling van den dampkring en de natuurkunde uit boeken te kunnen leeren en hadden — tot hunne schade — de gelegenheid niet aangegrepen om deze belangrijke zaken experimenteel waar te nemen. De Commissie wijst er met nadruk op, dat de natuur alleen *in* de natuur met succes kan worden bestudeerd. Tot de laatste opmerking geeft ditmaal de ervaring meer aanleiding dan in de laatste jaren het geval was.

Handteekenen. Over de resultaten van het teekenexamen valt niet te klagen. Er werd over het algemeen goed geteekend. Hoewel het nog al eens voorkwam dat een candidaat met weinig kennis der perspectief, daarvan duidelijk blijken gaf bij het in elkaar zetten van een „groep meetkunstige lichamen", toch kwam het ook een enkele maal voor, dat de resultaten van het natuurteekenen beter waren dan de Commissie mocht verwachten naar aanleiding van de gebleken afwezigheid van de eenvoudigste perspectievische begrippen.

De „kennis van een goeden leergang" liet vaak veel te wenschen over. Bij het onderzoek naar dit onderdeel van het programma bleek duidelijk, dat bij de studie weinig rekening was gehouden met de uitvoering in de lagere school.

Methode van onderwijs en opvoeding. Het aantal der candidaten die eene meer dan middelmatige kennis van dit vak toonden te bezitten, was betrekkelijk gering. Zoowel het geleverde schriftelijk werk als de uitkomsten van het mondeling onderzoek hebben den algemeenen indruk gegeven, dat de studie van de onderwerpen, in het programma omschreven, nog niet voldoende beantwoordt aan de eischen, die de Commissie, met het oog op de belangen van ons lager onderwijs, moet stellen.

Dit geldt vooral de kennis van de meest gebruikte leerwijzen voor de vakken, genoemd in art. 2 der wet, maar ook het inzicht in de wijze, waarop het schoolonderwijs kan dienstbaar gemaakt worden aan de verstandelijk en zedelijke vorming der leerlingen.

In de beoefening van de geschiedenis van onderwijs en opvoeding en die van het Nederlandsche schoolwezen was over het geheel wel eenige vooruitgang op te merken.

Alkmaar, 8 October 1906.

F. VAN RIJSENS,
Voorzitter.

M. H. VAN GESTEL,
Secretaris.

Amsterdam.

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, in 1906 te Amsterdam belast met het afnemen van het examen voor de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres, bij beschikking van 29 Mei 1906, n°. 7819[1], afdeeling Onderwijs, heeft de eer het volgende ter kennis van Uwe Excellentie te brengen.

De inrichting van het examen stemde met die van vorige jaren overeen.

Het *schriftelijk* examen liep, overeenkomstig het Koninkbesluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* 180), over de vakken: schrijven, Nederlandsche taal, rekenen en de methode van onderwijs en opvoeding, die in de aangegeven orde werden geëxamineerd — de twee eerstgenoemde des voormiddags, — de overige des namiddags.

Voor het *mondeling* examen werden 7 groepen van vakken gevormd:

a. Lezen en Nederlandsche taal;
b. Schrijven en handteekenen;
c. Rekenen;
d. Aardrijkskunde;
e. Geschiedenis;
f. Kennis der natuur;
g. De methode van onderwijs en opvoeding.

Deze groepeering sloot aan bij de verdeeling der Commissie in 7 sub-commissiën, elk van 2 vaste leden, die beurtelings examineerden of aanteekeningen maakten.

Deze inrirchting van het examen bleef voldoen.

De volgende tabellen geven een overzicht van den uitslag der examens:

Candidaten.	Aantal van hen, die						
	zich hebben aangemeld.	het examengeld hebben gestort.	zijn opgekomen bij het schriftelijk examen.	zich terugtrokken		zijn afgewezen.	zijn geslaagd.
				na het schriftelijk examen.	tijdens het mondeling examen.		
Mannelijke . .	189	187	187	0	10	93	84
Vrouwelijke . .	101	99	99	2	1	45	51

Het examen gaf de volgende uitkomsten:

VAKKEN.	Aantal volledige examens.		Waarvan: voldoende.		twijfelachtig.		onvoldoende.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Lezen	182	97	144	84	2	0	37	13
Schrijven	184	96	184	95	0	0	0	1
Nederlandsche taal. . .	182	97	103	67	9	3	70	27
Rekenen.	181	98	116	75	0	0	65	23
Aardrijkskunde	180	96	124	66	0	2	56	28
Geschiedenis	179	96	119	59	2	0	58	37
Kennis der natuur . . .	185	97	116	67	0	0	69	30
Handteekenen	169	94	121	81	11	4	37	9
Onderwijs en opvoeding .	180	96	106	65	2	3	72	28

Aan 7 mannelijke en 5 vrouwelijke candidaten werd de akte uitgereikt, ofschoon ze een onvoldoend cijfer (4) hadden voor Nederlandsche taal.

Van het examen in het handteekenen waren 12 mannelijke en 3 vrouwelijke candidaten vrijgesteld.

Opmerkingen over de verschillende vakken.

Lezen. Het werktuigelijk lezen liet over het algemeen te wenschen over; de verklaring der leesstof daarentegen gaf bij velen redenen van tevredenheid, zoodat aan de groote meerderheid een voldoend cijfer kon worden toegekend.

Schrijven. De resultaten van het examen in dit vak zijn gunstig te noemen.

Het schrijven op bord was over het geheel beter dan het schoonschrift op papier.

Nederlandsche taal. De kennis van de spraakleer was doorgaans goed of voldoende; de toepassing der regels, bekendheid met belangrijke taalverschijnselen of hunne verklaring lieten echter dikwijls te wenschen over.

De vragen over spraakkunst, die *schriftelijk* beantwoord moesten worden, hadden verscheiden candidaten blijkbaar niet goed gelezen; immers, de beantwoording van het cursief gedrukte *waarom?* (Zie de opgaven.) was achterwege gebleven.

De opstellen over literarische onderwerpen stonden, wat den inhoud betreft, boven die over vrije stof. Velen hadden zich niet genoeg rekenschap gegeven van woordenkeus en zinsbouw. In het werk van enkelen vond men grove spelfouten.

Bij het examen in letterkunde bleek duidelijk, dat vele candidaten zich bij de voorbereiding niet voldoende hadden toegelegd op het verwerven van een overzicht van de geschiedenis onzer letteren en op het oordeelkundig lezen van enkele belangrijke werken in hun geheel.

Rekenen. Het practisch rekenen was over het algemeen zeer voldoende. Na het theoretisch onderzoek daalde bij verreweg de meeste candidaten het cijfer, door de practijk verkregen. Oorzaak hiervan was de dikwijls zeer oppervlakkige kennis van de leer der evenredigheden, vooral waar het gold de eigenschappen ervan practisch toe te passen.

De worteltrekking en het deel der rekenkunde, dat over de evenredige afhankelijkheid handelt, leidde over het algemeen tot nog minder bevredigende uitkomsten.

De kennis der reeksen gaf meer reden tot tevredenheid.

Aardrijkskunde. Het onderzoek in de aardrijkskunde gaf tot de volgende opmerkingen aanleiding.

In de studie der wiskundige aardrijkskunde is merkbare vooruitgang te bespeuren; door verscheiden adspiranten werd daarin een vrij goed examen afgelegd; de natuurkundige aardrijkskunde schijnt grootere moeilijkheden op te leveren, aangezien daar de resultaten minder gunstig waren en een juist inzicht in vele onderdeelen werd gemist. De staatkundige aardrijkskunde was, wat Europa en onze bezittingen aangaat, vrij goed te noemen; de werelddeelen waren met minder zorg behandeld en Nederland bleek door vele adspiranten zoo niet verwaarloosd, dan toch zoo weinig bijgehouden, dat menig, overigens niet onbevredigend, examen daardoor onvoldoende geoordeeld moest worden.

Geschiedenis. Met voldoening mag worden geconstateerd, dat de kennis der 19de eeuw, bij het programma met nadruk geëischt, bij de meerderheid der candidaten in voldoende mate aanwezig was.

De candidaten, aan wie een onvoldoend cijfer moest worden gegeven, hadden dit voor het meerendeel te wijten aan hunne gebrekkige kennis van de geschiedenis des vaderlands, inzonderheid van het tijdvak van de Republiek der Vereenigde Nederlanden.

Het bleek herhaaldelijk, dat vele candidaten het gezet ge bruik van een historischen atlas hadden verzuimd, en in nog sterkere mate, dat de chronologie was verwaarloosd, tengevolge waarvan het verband der feiten, die op zich zelf wel werden gekend, niet werd begrepen en het inzicht ten eenenmale ontbrak.

Kennis der natuur. De uitslag van het examen in de kennis der natuur gaf over het geheel weinig stof tot roemen.

Van 99 candidaten was het examen beslist onvoldoende, terwijl de kennis van hen, aan wie het cijfer *zes* werd toegekend, toch niet anders dan eene *oppervlakkige* moet worden genoemd.

Van slechts 31 candidaten kon de kennis goed of zeer goed heeten.

De meerderheid der adspiranten schijnt met groote overhaasting zich voor dit onderdeel van het examen te hebben voorbereid. Dit is waarschijnlijk de voornaamste reden, die hen er toe verleidt, zich onbegrepen uitdrukkingen eigen te maken zonder de beteekenis er van te vatten.

„De ademhaling in het menschelijk lichaam is noodig voor het onderhoud van het lichaam", zegt de een. Een ander beweert dat genoemd proces noodig is om arbeid te verrichten, maar dat warmte een vorm van arbeidsvermogen is, wordt niet begrepen.

De eenvoudigste verbrandingsprocessen bleken *niet* bestudeerd en toch kon een opstelletje opgezegd worden over de kaarsvlam.

Bedroevend is het dat candidaten uit de dichtst bevolkte deelen van ons land, hun gebrek aan kennis trachtten te vergoelijken door te zeggen, dat ze nooit proeven hebben gezien en dat in de stad hunner inwoning geen planten groeien.

Handteekenen. Over het geheel hadden de candidaten zich voor dit vak goed voorbereid, vooral wat de practijk betreft.

Dat de eindcijfers niet altijd bevredigend waren vond dikwijls zijn oorzaak in een gebrekkige kennis van de perspectief en een veelal volslagen gemis aan kennis van een goeden leergang voor het teekenen naar de natuur.

Methode van onderwijs en opvoeding. De candidaten toonden in den regel duidelijke begrippen te hebben van de wijze, waarop het schoolonderwijs dienstbaar kan gemaakt worden aan de verstandelijke en zedelijke vorming der leerlingen.

Voldoende mocht hunne kennis genoemd worden van de algemeene inrichting der lagere school, van de indeeling der klassen en van het klassikaal onderwijs.

Het onderzoek naar de kennis der meest gebruikte leerwijzen voor elk vak van het lager onderwijs gaf opnieuw aanleiding tot de klacht, dat de candidaten in zeer veel gevallen zich bepaald hadden tot het memoriseeren van eene schets of overzicht der behandelde methodes en niet de handleidingen

met bijbehoorende boekjes zelf in handen gehad hadden. De algemeene onderwijskunde was door de meeste candidaten voldoende bestudeerd.

Bij het onderzoek naar de kennis van de geschiedenis van de opvoeding en het onderwijs, vooral in ons vaderland en die van het Nederlandsch schoolwezen, bleek, dat van dit punt van het program meer werk gemaakt was dan in vorige jaren.

Aan het einde van haar taak gekomen, dankt de Commissie Uwe Excellentie voor het in haar gestelde vertrouwen.

Amsterdam, 11 September 1906.

Namens de Commissie:

W. MIDDELVELD VIERSEN,
Voorzitter.

L. GERHARDT,
Secretaris.

Zwolle.

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, bij Uwe beschikking van 29 Mei 1906, n⁰. 7819[1], afdeeling Onderwijs, belast met het afnemen van het examen ter verkrijging eener akte als hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres, heeft de eer Uwe Excellentie omtrent den uitslag van het examen het volgende mede te deelen:

	Aantal candidaten, die					
	zich hebben aangemeld.	het examengeld hebben gestort.	zijn opgekomen bij het schriftelijke gedeelte.	zich tijdens het schriftelijke of het mondelinge gedeelte hebben teruggetrokken of bij het mondelinge gedeelte niet zijn opgekomen.	zijn afgewezen.	zijn geslaagd.
Mannen	129	127	127	7	71	49
Vrouwen . . .	17	17	17	0	4	13
	146	144	144	7	75	62

VAKKEN.	Aantal examens.		Waarvan: Voldoende.		Twijfelachtig.		Onvoldoende.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Lezen	121	17	57	15	0	0	64	2
Schrijven	121	17	95	13	22	3	4	1
Nederlandsche taal . .	123	17	54	14	33	3	36	0
Rekenen	121	17	51	11	25	1	45	5
Geschiedenis.	121	17	68	10	14	1	39	6
Aardrijkskunde. . . .	121	17	70	12	10	2	41	3
Kennis der natuur . .	121	17	65	12	0	0	56	5
Teekenen.	120	17	95	12	0	1	25	4
Onderwijs en opvoeding	122	17	75	16	24	0	23	1

Zes mannelijke adspiranten konden, op grond van art. 82, alinea 2 der wet, vrijgesteld worden van het examen in het handteekenen. Een adspirant verkreeg de akte ondanks zijn onvoldoend cijfer in de Nederlandsche taal.

Opmerkingen betreffende de examens in de verschillende vakken.

Lezen. Een gemakkelijk stukje proza en poëzie, uit een leesboek voor leerlingen van 12 à 14 jaar, werd aan de candidaten voorgelegd; het toegekende cijfer is dus bloot een cijfer voor technisch lezen. Dat aan ongeveer de helft der candidaten een onvoldoend cijfer moest gegeven worden is een gevolg van het gemis aan begrip, wat men onder goed lezen verstaat en van gewestelijke en onbeschaafde uitspraak. Zonder toon en rythme, zonder te weten hoe de woorden in groepen moeten gelezen worden, droegen vele candidaten voor met een slaapwekkende eentonigheid. Zij schenen niet te weten, er nooit over na gedacht te hebben, wat een onderwijzer door zijne stem, door zijne voordracht op de leerlingen vermag; ook niet, dat zij onmogelijk in staat zijn, in welke klasse dan ook, eene goede leesles te geven. De vrouwelijke candidaten lazen bijna allen goed, zelfs zeer goed; zij stonden dan ook in beschaving boven de meeste der mannelijke candidaten.

Schrijven. Bij het schrijven op het bord kon door het meerendeel der candidaten een voldoend, door sommigen zelfs een zeer hoog cijfer worden behaald.

Het schrijven op het papier liet bij velen zeer veel te wenschen over.

Twee candidaten leverden steilschrift, alleen op het bord.

Nederlandsche taal. Het eerste deel van het schriftelijk werk — een opstel naar aanleiding van een gedichtje van Cats — was door het meerendeel der candidaten middelmatig, door velen onvoldoende, door slechts enkelen goed of zeer goed gemaakt.

Van het tweede deel — eene paraphrase en eene ontleding — was de paraphrase bij velen onnauwkeurig en onjuist; de ontleding over het geheel goed.

Bij het mondeling onderzoek leverde de verklaring van een stukje proza of poëzie bij de meeste candidaten vrij bevredigende resultaten; de kennis der spraakkunst daarentegen was bij zeer velen geheel onvoldoende; het hoofdstuk van de spelling o. a. was door menigeen slecht bestudeerd; sommigen hadden het zelfs in het geheel niet gezien.

Voor de kennis van de voortbrengselen onzer letterkunde kon aan de groote meerderheid der candidaten een voldoend cijfer toegekend worden; eenigen legden in dit onderdeel een goed, enkelen een zeer goed examen af.

Rekenen. De vijf vraagstukken, bij het schriftelijk examen opgegeven, weken niet af van den inhoud der rekenboeken, die in den regel door candidaat-hoofdonderwijzers worden gebruikt; zij kwamen ook overeen met de eischen van het programma. Toch moet de uitslag van dit onderzoek onbevredigend genoemd worden, daar slechts 56 van de 144 adspiranten een voldoend of hooger cijfer konden behalen.

De resultaten van het mondeling examen waren zooveel gunstiger, dat het eindcijfer van meer dan twintig candidaten, wier schriftelijk werk onvoldoende was, kon worden vastgesteld op het cijfer 5 of hooger. Slechts in enkele gevallen daalde het eindcijfer beneden dat voor het schriftelijk werk.

Bij meer dan het vierde deel der candidaten kan van een ernstige voorbereiding voor het examen in het vak rekenen geen sprake zijn geweest. Elk onderdeel van het examen bracht het gemis van grondige kennis aan het licht. Deze candidaten gaven gebrekkige of geheel foutieve bepalingen, — toonden de eigenschappen, waarop de rekenkundige bewerkingen steunen, niet te kennen of niet te kunnen bewijzen, — hadden geen helder inzicht in het verband van de eigenschappen, — en schoten tekort in de verklaring en toepassing der worteltrekking. Sommigen waren met de leer der evenredigheden zelfs minder goed op de hoogte dan middelmatige adspiranten voor de onderwijzersakte, terwijl bij hen een goed

inzicht in de evenredige afhankelijkheid der grootheden ontbrak.

Eenige candidaten schoten mede tekort in het geven eener eenvoudige en duidelijke oplossing uit het hoofd van een niet moeilijk vraagstukje, gekozen uit een rekenboekje, dat in de lagere school veel wordt gebruikt.

Aardrijkskunde. Ongeveer 60 percent der candidaten deed een voldoend examen, 16 percent zelfs een zeer goed.

Aan de kennis van Nederland en zijne koloniën ontbrak echter dikwijls veel. De landen van Europa werden het best gekend, de vreemde werelddeelen minder goed; de studie der wis- en natuurkundige aardrijkskunde was blijkbaar door al te velen verwaarloosd.

Geschiedenis. Ten opzichte van dit vak kan worden geconstateerd, dat aan bijna $^2/_3$ der candidaten een voldoend of twijfelachtig cijfer kon worden toegekend, zoodat wel eenige vooruitgang merkbaar is.

Dit betrekkelijk gunstige resultaat is voor een groot deel hieraan toe te schrijven, dat de vaderlandsche geschiedenis door velen beter bestudeerd of onderhouden was dan vroeger vaak het geval bleek te zijn.

Op grondiger studie van de nieuwe en nieuwste geschiedenis moet bij herhaling worden aangedrongen; eveneens op een vlijtiger gebruik van den historischen atlas.

In het algemeen kan worden opgemerkt, dat de candidaten er zich meer op moeten toeleggen om te letten op het onderling verband der gewichtigste gebeurtenissen.

Natuurkennis. Aan niet minder dan 59 der 121 mannelijke en 5 der 17 vrouwelijke candidaten moest een onvoldoend cijfer worden toegekend; slechts weinigen gaven blijk van een goed inzicht in de bestudeerde onderwerpen. De eenvoudigste verschijnselen konden zij dikwijls niet door eene proef toelichten. Slechts bij hooge uitzondering kon de beeldvorming in een vlakken spiegel worden verklaard. Sommigen hadden zelfs van enkele hoofdstukken uit de natuurkunde, als electriciteit, magnetisme, geluid en licht in het geheel geen kennis genomen. Anderen hadden wel gestudeerd, kenden een aantal vreemde woorden, maar hadden het geleerde niet begrepen, zooals reeds bleek uit de gebrekkige wijze waarop definities werden gegeven of belangrijke wetten werden uitgedrukt.

De kennis van de samenstelling van den dampkringslucht en van de eenvoudigste verbrandingsverschijnselen was bij zeer velen nog onvoldoende. Koolstof en koolzuur, waterstof en waterdamp werden nog vaak met elkaar verward.

Bij het onderzoek naar de kennis van de beginselen der plantkunde bleek, dat vele candidaten onbekend waren met de eenvoudigste gebruikelijke termen, met het verschil tusschen zaden en vruchten en dat zij de deelen van een aanwezige plant of bloem niet konden aanwijzen.

Teekenen. De uitslag van het examen in teekenen was over het algemeen voldoende.

Als modellen voor het natuurteekenen werden ditmaal een paar eenvoudige voorwerpen genomen (een voetbankje en een zandbak), beide ontworpen om als teekenmodel gebruikt te worden. Voor het overige werden de examens afgenomen in den geest, zooals dit sedert verscheidene jaren in deze Commissie het geval is.

Onderwijs en opvoeding. Met genoegen kan geconstateerd worden, dat er bij de meeste adspiranten ernstig naar gestreefd was, de kennis, door het programma geëischt, machtig te worden. Jammer, dat het nog te vaak voorkwam, dat sommigen de studie der bijzonder methodiek verwaarloosd hadden, waardoor het enkele keeren bleek, dat ze de methode van meer dan één leervak uit eigen klasse, of althans in hun school in gebruik, niet kenden. Het ontbrak nog al te veel aan een helder inzicht in het verband tusschen de kennis door de studie verkregen en de toepassing er van in de school.

Ook deden zich gevallen voor, dat de studie van de methodes van verschillende leervakken in strijd was met de ervaringen door een gebrekkig klassenstelsel, al te dikwijls een gevolg van de noodzakelijkheid om klassen te combineeren.

Van de studie van punt *d* van het programma was door slechts een klein deel ernstig werk gemaakt.

Zwolle, 14 Augustus 1906.

De examencommissie:

G. A. Bosch,
Voorzitter.

K. Brouwer,
Secretaris.

Groningen.

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie bij Ministerieele beschikking van 29 Mei 1906, n^0. 7819[1], afdeeling Onderwijs, belast met het afnemen van de examens ter verkrijging van de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres te Groningen, heeft de eer, U omtrent den uitslag van het examen het volgende mede te deelen.

Candidaten.	Aantal van hen, die						
	zich hebben aangemeld.	het examengeld hebben gestort.	zijn opgekomen bij het schriftelijk examen.	zich teruggetrokken		zijn afgewezen.	zijn geslaagd.
				na het schriftelijk examen.	tijdens het mondeling examen.		
Mannelijke . . .	186	186	186	5	8	113	60
Vrouwelijke . .	22	22	22	0	0	10	12

Vakken.	Aantal volledige examens.		Aantal malen, dat is toegekend:					
			6—10		1—4		5	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Lezen	177	22	102	18	58	2	17	2
Schrijven	179	22	139	17	20	1	20	4
Nederlandsche taal . .	178	22	87	12	62	3	29	7
Rekenen	177	22	85	12	71	3	21	7
Aardrijkskunde. . .	177	22	98	14	76	8	3	0
Geschiedenis. . . .	176	22	76	9	90	12	10	1
Kennis der natuur . .	179	22	85	15	83	5	11	2
Handteekenen	175	22	101	16	36	0	38	6
Methode van onderwijs en opvoeding . .	176	22	85	12	71	7	20	3

Vrijstelling van het examen in handteekenen werd genoten door één mannelijken candidaat, op grond van art. 82, laatste lid.

Er waren 3 mannelijke candidaten, aan wie de akte werd uitgereikt, ofschoon hun voor Nederlandsche taal een onvoldoend cijfer moest worden toegekend.

Ten opzichte van de verschillende vakken wordt het volgende nog opgemerkt:

Lezen. De gekozen stukken waren eenvoudig en bij de beoordeeling werd voornamelijk gelet op het technisch lezen. De resultaten waren daarbij vaak verre van bevredigend. Bij de meeste mannelijke candidaten werd de voordracht ontsierd door grove dialectische fouten; bij enkelen hunner waren deze zoo hinderlijk, dat ernstig betwijfeld mag worden, of deze onderwijzers de lessen en het technisch lezen aan eene lagere school kunnen geven. Soms moest een onvoldoend cijfer worden toegekend, omdat de leestoon niet in overeenstemming was met den inhoud van het stuk; eenvoudige beschrijvingen werden dan zoo verheven voorgedragen, dat het effect komisch was. In andere gevallen liet de articulatie te wenschen over of werd het accent op verkeerde woorden geplaatst. Bovendien lieten verscheidene candidaten angstvallig alle buigingsuitgangen hooren, zoodat vooral bij het lezen van eenvoudig proza de voordracht onnatuurlijk werd.

Schrijven. Te veel candidaten bleken zich slechts weinig in dit vak te hebben geoefend. Schoon schrift hebben slechts enkelen geleverd.

Nederlandsche taal. De paraphrase van Camphuysen's puntdicht was bij de overgroote meerderheid der candidaten onvoldoende; ééne enkele misvatting leidde veelal tot eene totale mislukking. Daarentegen leverde de ontleding slechts bij enkelen onoverkomelijke bezwaren op. Met het opstel kon over het algemeen een gunstiger cijfer behaald worden, hoewel de inhoud, zelfs bij candidaten die mondeling een uitstekenden indruk maakten, niet zelden onbeduidend was. Spelfouten kwamen in de meeste opstellen voor.

De verklaring van een vrij moeilijk stuk proza of poëzie bleek een uitstekende maatstaf voor de algemeene ontwikkeling van den candidaat; bij sommigen was het peil bedenkelijk laag.

Bij het onderzoek naar de kennis van de spraakkunst bleek, dat er nog altijd aanleiding bestaat tot de klacht, dat het geleerde te weinig verwerkt wordt. Het kwam dikwijls voor, dat een candidaat taalregels kende, maar eenvoudige taalverschijnselen niet kon verklaren. Inzonderheid van de spelling en de woordvorming was door velen weinig studie gemaakt. Ook waren er niet weinigen, die moeite hadden met het verklaren van figuurlijke taal.

Het examen in letterkunde gaf den indruk, dat bijna zonder uitzondering veel zorg en tijd aan dit onderdeel besteed was. Dat het resultaat daarmede niet overeenstemde, is grootendeels toe te schrijven aan de moeilijkheid om leiding te vinden en zich de noodige boeken en tijdschriften te verschaffen. Vandaar het zich angstvallig vasthouden aan de traditioneele examenschrijvers en examenwerken. Auteurs als Allard Pierson, Vosmaer en zelfs Busken Huet bleven meestal buitengesloten. De voorkeur voor enkele jongere schrijvers berust eveneens meer op zekere traditie dan op eigen smaak en studie. Werkelijke belangstelling in de hedendaagsche letteren bleef uitzondering. Slechts enkele candidaten gaven duidelijk blijk, dat van hun letterkunde-studie vormende kracht was uitgegaan.

Rekenen. Het schriftelijk werk van meer dan de helft der candidaten was onvoldoende. Het mondeling examen wijzigde dikwijls den slechten indruk van het schriftelijk gedeelte in gunstigen zin, zoodat aan velen een voldoend eindcijfer kon worden toegekend.

Over het geheel was de leer der evenredigheden en de theorie der reken- en meetkunstige reeksen goed bestudeerd. De kennis van de worteltrekking en de evenredige afhankelijkheid van grootheden liet echter vaak veel te wenschen over.

Ook bleek herhaaldelijk, dat de studie van de beginselen der rekenkunde door sommige candidaten geheel was verwaarloosd, zoodat ze bij het geven van een eenvoudig bewijs eerst op weg moesten worden geholpen.

Aardrijkskunde. Het examen in dit vak leidde bij de candidaten, die vroeger eene goede opleiding hadden genoten, in den regel tot zeer bevredigende resultaten. Opmerking verdient het echter, dat de meeste candidaten alleen hun heil zoeken in boeken en boekjes; ze bestudeeren de aardrijkskunde niet genoeg in de natuur, in hunne naaste omgeving. Een onderzoek in die richting leidde vaak tot betreurenswaardige uitkomsten, betreurenswaardig vooral, omdat deze studie van zoo groot gewicht is voor de lagere school. Nog verdient het opmerking, dat de algemeene ontwikkeling der candidaten vaak veel te wenschen overlaat; ook daardoor vergenoegen ze zich nog te veel met klanken in plaats van heldere begrippen.

Geschiedenis. Bij het onderzoek naar hunne kennis der geschiedenis gaven vele candidaten blijk, aan de studie van dit vak weinig zorg besteed te hebben.

Door verscheidenen was de geschiedenis der vaderlands geheel verwaarloosd.

Met de feiten der nieuwe en inzonderheid met die der nieuwste geschiedenis bleken vele candidaten niet voldoende op de hoogte te zijn, terwijl ook menigmaal het rechte inzicht in het onderling verband dier feiten niet aanwezig was.

Bij menigeen moest blijkbaar de oorzaak van zijn niet voldoen aan de eischen van het program geweten worden aan onvoldoende voorbereiding, bij anderen hieraan, dat ze niet op de rechte wijze gestudeerd hadden. Door terstond een te groot handboek te gebruiken in plaats van eerst een kleiner werkje ter hand te nemen, waren bij de laatsten wel enkele minder belangrijke bijzonderheden bekend, maar zagen ze niet de hoofdlijnen der geschiedenis.

Kennis der natuur. Over het algemeen moest de kennis van dit onderdeel van het examen gebrekkig heeten.

De hoofdstukken: licht, geluid, electriciteit en magnetisme waren door slechts weinige candidaten met vrucht bestudeerd, door de meesten zeer oppervlakkig. En wat bij enkelen gewonnen was aan kennis van de leer dezer verschijnselen, ging verloren aan kennis van de hoofdstukken: warmte en evenwicht van vaste, vloeibare en gasvormige lichamen.

Van practisch nut kan dergelijke halve en onverwerkte kennis voor onze lagere school niet zijn. Dikwijls kon nog een voldoend eindcijfer worden toegekend door een gunstiger examen in een der andere onderdeelen.

Hetzelfde kan gezegd worden van de kennis der verbrandingsverschijnselen. Blijkbaar ontbreekt het velen candidaten aan het juiste inzicht.

Waterstof en waterdamp, verdamping en droge destillatie waren zaken, die door de meesten in onderling verband nooit recht begrepen waren.

Bij dit gebrek aan juist inzicht in de leer der eenvoudigste verbrandingsverschijnselen is een juist begrip van het assimilatie-proces bij de planten moeilijk te verwachten. Dit ontbrak dan ook bij velen, die assimilatie en ademhaling hopeloos door elkander haspelden.

Van eene beoefening der lagere diersoorten, ook waar slechts naar de kennis van de meest belangrijke typen gevraagd werd, bleek weinig of niets.

Teekenen. Bij het examen in dit vak bleek het weergeven van eene groep meetkunstige lichamen vrijwel voldoende.

De fouten bij het teekenen naar eene groep en naar wandplaat vonden dikwijls haar oorzaak in het niet kunnen toepassen van de eenvoudigste eigenschappen der vlakke figuren, welk gebrek aan kennis vooral aan het licht kwam bij de nadere bespreking van de leerstof.

Het meerendeel der candidaten wist zich geen rekenschap te geven van den weg, die moest gevolgd worden om het geleerde tot het eigendom van den leerling te maken.

Dat aan velen een onvoldoend cijfer moest worden toegekend was meestal het gevolg van een onvoldoend examen in het theoretisch gedeelte (methodiek en de beginselen der perspectief).

De methode van onderwijs en opvoeding. De Commissie kan bij dit vak allereerst constateeren, dat door vele candidaten meer werk wordt gemaakt van hetgeen in punt *a* van het programma genoemd wordt.

Bij de bijzondere methodiek bepaalde men zich bijna altijd tot de studie van ééne leerwijze, zoodat vergelijking van twee leerwijzen niet mogelijk was. Punt *d*, de geschiedenis van opvoeding en onderwijs, wordt over het algemeen verwaarloosd, Dit bleek reeds bij het schriftelijk werk, daar slechts vijf candidaten het historisch onderwerp, dat mede opgegeven was, gekozen hadden. En ook kwam het uit bij het mondeling onderzoek, waarbij de groote meerderheid het antwoord schuldig bleef op de vragen, die naar aanleiding van punt *d* gedaan werden.

De examencommissie voornoemd:

TH. RUYS I.-PZN.,
Voorzitter.

H. SCHEEPSTRA,
Secretaris.

BIJLAGE KK.

VERSLAG DER COMMISSIE, *in* 1906 *belast geweest met het afnemen der examens in de Fransche taal, lager onderwijs, naar aanleiding van het Koninklijk besluit van* 9 *Augustus* 1879 (Staatsblad n°. 149).

Groningen,
Utrecht, 19 September 1906.

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, door Uwe Excellentie belast met het afnemen van de akte-examens in de Fransche taal (lager onderwijs), heeft de eer verslag te doen van hare werkzaamheden.

Volgens beschikkingen van 23 Mei 1906, n°. 7668[1] en 7 Juni 1906, n°. 8332, afdeeling Onderwijs, was zij samengesteld uit de volgende leden: prof. dr. A. G. van Hamel, voorzitter; dr. J. J. Salverda de Grave, onder-voorzitter; N. L. Verlint, A. Bourquin, A. Sunier, E. Th. Borlé, P. Werkman, I. Mauritz, A. D. Leeman, M. Hovingh, H. F. I. Houben, dr. J. M. Th. A. Stille, G. C. C. Bethe, A. Packet, S. Leopold, E. E. J. H. Ribbergh, mej. L. A. Sethe, mej. J. P. W. Rijke, mej. dr. M. E. Loke, en uit de plaatsvervangende leden: J. A. H. Mettrop, W. H. Stregels, J. H. Sauveur, N. Valkhoff, mej. M. Enklaar, mej. W. G. Mensink, mej. H. W. van Hasselt. Later werd, met het oog op het bijzonder groot aantal ingeschreven candidaten, de Commissie alsnog aangevuld door de benoeming, bij beschikking van 13 Juli 1906, n°. 10440, afdeeling Onderwijs, tot plaatsvervangende leden, van de heeren W. van der Molen en S. Beenhakker.

Alle plaatsvervangende leden hebben, gedurende korter of langer tijd, aan het werk der Commissie deelgenomen. Gedurende een gedeelte der correctie van het schriftelijk werk en verder van 2—11 Augustus zijn de functiën van den voorzitter door den onder-voorzitter waargenomen.

De beide voorloopige vergaderingen zijn gehouden op 16 Juni en 8 Juli. In de eerste dier bijeenkomsten werd de heer Verlint tot secretaris benoemd, terwijl door den voorzitter de heer Stille als adjunct-secretaris werd aangewezen. In diezelfde vergadering werd door den voorzitter hulde gebracht aan de nagedachtenis van den heer van Duyl, die een bijzonder ijverig en verdienstelijk lid van vroegere commissies is geweest en die in den afgeloopen winter is overleden.

Ook ditmaal werd door alle candidaten op denzelfden dag, en wel op Maandag 16 Juli, het schriftelijk werk gemaakt dat uit drie proefstukken bestond: eene vertaling van het Nederlandsch in het Fransch, waarvoor $1^3/_4$ uur tijd werd gegeven, eene vertaling van het Fransch in het Nederlandsch, waarvoor $1^1/_2$ uur werd toegestaan, en het oplossen, in eenige volzinnen, van een veertigtal moeilijkheden op het gebied van idiomatiek, vormleer en syntaxis (1 uur). (Zie bijlagen).

Aan eenige candidaten, die door zeer bijzondere omstandigheden verhinderd waren geworden op 16 Juli aan het schriftelijk examen, geheel of gedeeltelijk, deel te nemen, is de gelegenheid geopend een soortgelijk proefwerk te maken op den dag van hun mondeling examen. Twee van hen hebben van die gelegenheid gebruik gemaakt.

Het schriftelijk examen is ditmaal, wegens het groot aantal candidaten, niet in 7, maar in 8 verschillende plaatsen afgenomen, en wel: te Amsterdam, onder leiding, als voorzitter, van den heer van Hamel, te 's Gravenhage (voorzitter de heer Werkman), te Rotterdam (voorzitter de heer Sunier), te Breda (voorzitter de heer Verlint), te Tilburg (voorzitter de heer Ribbergh), te Nijmegen (voorzitter de heer Salverda de Grave), te Deventer (voorzitter de heer Bourquin), te Groningen (voorzitter de heer Bethe).

De correctie van het schriftelijk werk, die geduurd heeft van 17 tot 31 Juli, was, voor elk der beide vertalingen, opgedragen aan eene sub-commissie van 6 leden, respectievelijk onder het voorzitterschap van de heeren Bourquin (of Sunier) en Werkman. De correctie der spraakkunstige oefeningen is verricht door eene, elken dag vernieuwde, sub-commissie van 2 leden. Als commissie van revisie, in dubieuse gevallen, fungeerden de voorzitter en de secretaris.

Na afloop der correctie werd, volgens gewoonte, aan de candidaten, die voor geen enkel der drie proefstukken een voldoend cijfer verkregen hadden of onder wier cijfers een 0 of een 1 voorkwam, van dien ongunstigen uitslag kennis gegeven, onder bijvoeging, dat hun kans van slagen „gering geworden" of „vervallen" was. Een dergelijke kennisgeving werd gezonden aan 125 candidaten. Van deze trokken 120 zich terug; van hen die zich, bij „gering geworden" kans, aan het mondeling examen hebben onderworpen, is geen enkele geslaagd.

Van 2 tot 30 Augustus hebben de mondelinge examens plaats gehad in de lokalen der societeit „de Vereeniging" te 's Gravenhage, die uitmuntend blijven voldoen en bij wier gebruik van de zijde van het bestuur der societeit steeds groote tegemoetkoming wordt ondervonden.

Het aantal candidaten, dat per dag geëxamineerd werd, wisselde tusschen 32 en 28. Omtrent de indeeling in groepen en de vaststelling der uren in verband met de woonplaats der candidaten, heeft ook deze Commissie de bekende traditiën gevolgd. Hoewel ten gevolge van het groot aantal candidaten het werk der secretarissen en van den ambtenaar, die hen in den aanvang daarbij ter zijde staat, merkelijk verzwaard is geworden, zoo is toch, zooveel maar eenigszins mogelijk was, met de wenschen der candidaten rekening gehouden. Het valt te betreuren dat er onder deze nog zooveel zijn die, door in hun wenschen later wijziging te brengen, door onvoldoende opgave van adres of door, indien zij van het examen afzien, daarvan niet tijdig kennis te geven, de toch reeds lastige administratie bemoeielijken.

De tijd die aan het mondeling examen is besteed geworden was, in verband met een advies door de Commissie van 1905 gegeven, verdeeld als volgt: 10 minuten voorbereiding van den te lezen tekst; 10 minuten lezen, onderzoek naar de uitspraak van den candidaat en bespreking van die uitspraak; 10

minuten spreken (grootendeels over de lectuur van den candidaat) ter beoordeeling der vaardigheid; 20 minuten syntaxis; 10 minuten vormleer; 15 minuten onderzoek naar den woordenschat en naar de kennis van eenige bijzonderheden van het Fransche taaleigen.

Bij het lezen is wederom gebruik gemaakt van „Romain Kalbris" van Hector Malot en „L'abbé Constantin" van Ludovic Halévy. Misschien zou dit laatste werkje, wegens eigenaardige moeilijkheden van den stijl, met voordeel door een ander kunnen worden vervangen.

Het aantal der aanvankelijk ingeschreven candidaten en van hen die aan de beide deelen van het onderzoek, of alleen aan het schriftelijk gedeelte, hebben deelgenomen, vindt Uwe Excellentie opgegeven en saamgevat in de volgende tabellen.

Tabel I.

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Candidaten.	Ingeschreven.	Vóór het schriftelijk examen hebben zich teruggetrokken.	Niet opgekomen.	Aan het schriftelijk examen hebben deelgenomen.	Na de correctie van het schriftelijk werk hebben zich teruggetrokken.	Aan het mondeling examen hebben deelgenomen.	Afgewezen.	Toegelaten.	Afgewezen en teruggetrokken.
Akte van bekwaamheid voor schoolonderwijs in de Fransche taal, naar aanleiding van art. 65 der wet van 17 Augustus 1878, gewijzigd door de wetten van 3 Januari 1884 en 8 December 1889.	Mannelijke . . .	493	8	2	483	74	409	163	246	237
	Vrouwelijke . . .	382	6	0	376	46	330	98	232	144
	Totaal . .	875	14	2	859	120	739	261	*) 478	381

*) Geslaagd ruim 55 pct.

Tabel II.

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat	Kennis van het taaleigen.	Vormleer.	Syntaxis.	Spraakkunst. oefeningen.	Vertaling in het Fransch.	Vertaling uit het Fransch.	Uitspraak.	Vaardigheid.
Mannelijke (409) voor het schriftelijk werk: 483	5. zeer goed.	„	1	1	48	„	15	„	„
	4. goed.	36	81	52	117	9	219	3	13
	3. voldoende.	205	243	181	233	143	197	279	257
	2. even voldoende.	156	74	157	70	267	45	127	137
	1. onvoldoende.	12	10	18	13	61	7	„	2
	0. slecht.	„	„	„	2	3	„	„	„
Vrouwelijke (330) voor het schriftelijk werk: 376.	5. zeer goed.	„	1	1	45	„	7	„	„
	4. goed.	37	65	40	95	13	189	50	55
	3. voldoende.	176	204	172	174	120	145	244	225
	2. even voldoende.	114	57	109	53	207	30	36	50
	1. onvoldoende.	3	3	8	9	35	5	„	„
	0. slecht.	„	„	„	„	1	„	„	„

Met voldoening constateert ook deze Commissie dat aan de voorbereiding der meeste candidaten door henzelve en door hunne leermeesters veel zorg en ijver besteed wordt.

Bij de *vertaling in het Fransch* — waarvoor, ongelukkig, maar hoogst zelden een meer dan voldoend cijfer is kunnen gegeven worden — hebben de candidaten blijkbaar rekening gehouden met den wenk hun, omtrent de keuze der woorden, door de Commissie in 1905 gegeven.

De wijze waarop de *vertaling in het Nederlandsch* was bewerkt geeft, over het geheel, stof tot tevredenheid, bovenal omdat voor dit proefstuk een meer dan voldoend cijfer alleen dan wordt toegekend, wanneer aan den stijl der Nederlandsche vertaling bijzondere zorg is besteed geworden.

Omtrent de *uitspraak* en bekendheid met de wijze waarop de Fransche klanken worden gevormd, gelden ook dit jaar de opmerkingen en de klachten der Commissie van 1905. De voordracht der van buiten geleerde versjes was, over het geheel, niet beter verzorgd dan vroeger.

De verlenging van het examen in *syntaxis* met 5 minuten mag, na de opgedane ervaring, voor eene verbetering gelden. Bij hunne voorbereiding voor dit gedeelte van het examen mogen de candidaten en hunne leermeesters wel bedenken, dat, wat bovenal gevraagd wordt, niet is het trouw opzeggen van eenige van buiten geleerde regels, maar het oordeelkundig ontleden van de meest voorkomende, niet te ingewikkelde Fransche constructies.

Het onderzoek naar *kennis van het taaleigen* is ook dit jaar telkens aangevangen met de onvoorbereide vertaling van een kort stuk Fransch proza, door den voorzitter dagelijks gekozen uit „Romain Kalbris" of „L'abbé Constantin". Eigenlijk zou voor deze proef een aan de candidaten onbekend werkje moeten gekozen worden. Maar in de gegeven omstandigheden kan moeilijk anders worden gehandeld, dan thans geschiedt.

In het hier volgend tabellarisch overzicht vindt Uwe Excellentie de resultaten van 1906 met die van 1905 vergeleken.

TAEEL III.

CANDIDATEN.	Voldoende cijfers behaald in:															
	Kennis van het taaleigen.		Vormleer.		Syntaxis.		Spraakkunstige oefeningen.		Vertaling in het Fransch.		Vertaling uit het Fransch.		Uitspraak.		Vaardigheid.	
	1905.	1906.	1905.	1906.	1905.	1906.	1905.	1906.	1905.	1906.	1905.	1906.	1905.	1906.	1905.	1906.
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Mannelijke . . .	61½	59	74	79	58	57½	75	61	30	31	85	89	69	68½	65	66
Vrouwelijke . .	68	64	80	81	64	65	79	83½	47	35½	82	90	89	89	83	85

Aan het einde van haar taak gekomen betuigt de Commissie der Regeering haar dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

Namens de Commissie,

A. G. VAN HAMEL, *Voorzitter*.
N. L. VERLINT, *Secretaris*.

BIJLAGE LL.

VERSLAG DER COMMISSIE *in* 1906 *belast geweest met het afnemen der examens in het handteekenen, lager onderwijs, naar aanleiding van Koninklijk besluit van* 24 *October* 1884 (Staatsblad n⁰. 219).

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, bij beschikking van Uwe Excellentie van 25 Mei 1906, n⁰. 7489[1], afdeeling Onderwijs, belast met het afnemen van het examen, bedoeld in art. 6 van het Koninklijk besluit van 24 October 1884 (*Staatsblad* n⁰. 219), heeft de eer Uwe Excellentie bij dezen verslag van hare werkzaamheden te doen.

De Commissie bestond buiten den voorzitter uit de dames:

A. Bridge, leerares aan de Academie van Beeldende Kunsten en onderwijzeres aan eene bijzondere school te 's Gravenhage;
I. H. A. Linden, directrice der Industrieschool voor meisjes te Groningen;

en de heeren:

P. J. A. M. Haaring, leeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten en onderwijzer aan de teekenschool van den Nederlandschen Roomsch-Katholieken Volksbond te 's Gravenhage;
W. H. L. Janssen van Raay, hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Delft;
J. de Jong Hzn., leeraar aan de Rijks hoogere burgerschool te Zwolle;
B. Korteling, leeraar aan de burgeravondschool en de ambachtsschool en onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers en aan de Rijksnormaallessen te Deventer;
A. Spoon J. Jzn., leeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam;
H. J. de Vries, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus en directeur der burgeravondschool te Haarlem;
A. P. H. J. van Weezel Errens, leeraar aan de hoogere burgerschool en aan de burgeravondschool te Amersfoort;
W. Zwier G.Hzn., leeraar aan de 4de hoogere burgerschool met 3-jarigen cursus en onderwijzer aan openbare lagere scholen te Amsterdam;

terwijl als plaatsvervangers beschikbaar waren de heeren:

G. J. H. Kerkhoff, leeraar aan de school voor kunstnijverheid en aan de burgeravondschool te Haarlem, en J. D. Ros, leeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten te 's Gravenhage.

In de eerste vergadering, gehouden op 2 Juli, werd in algemeene trekken de regeling van het examen vastgesteld en het lid W. H. L. Janssen van Raay tot secretaris benoemd.

In de tweede vergadering, gehouden op 14 Juli, werd de rooster der werkzaamheden opgemaakt.

Evenals het vorige jaar bestond voor elken candidaat het examen uit een zuiver practisch gedeelte, dat twee dagen, en een hoofdzakelijk theoretisch gedeelte, dat één dag duurde. Daartoe werden de candidaten van 16 tot 31 Juli bij groepen van 69 tot 56, telkens voor twee dagen, en van 2 tot 15 Augustus bij groepen van 14 of 15, telkens voor één dag opgeroepen. Daar het niet noodzakelijk scheen, de tweede examenperiode met een dag te verlengen ter wille van enkele candidaten, die, hoewel reeds afgewezen, bij het eerste gedeelte, toch een volledig examen wenschten af te leggen, werden den 13den Augustus 18 candidaten opgeroepen; hiertoe werd door den voorzitter de hulp van het plaatsvervangend lid, den heer Kerkhoff, gevraagd en verkregen. Gedurende de eerste periode werden elken derden dag de teekeningen, die in de voorafgaande twee dagen vervaardigd waren, nagezien en beoordeeld.

Als stilleven werd een kruiwagen gegeven en als pleistermodel een afgietsel van een gedeelte eener 14de eeuwsche kruisbloem, voorkomende aan de Kathedraal te Troyes.

Den 1sten Augustus werden in eene derde vergadering de opgaven voor het practisch examen in perspectief door de leden ingediend, behandeld en gearresteerd en de werkzaamheden voor de tweede examenperiode geregeld.

De Commissie had, evenals het vorige jaar, als hoofdbeginsel bij de beoordeeling van de bekwaamheid der candidaten aangenomen, dat een onvoldoend gemiddeld cijfer, op het eerste gedeelte van het examen behaald, voor den uitslag van het geheele examen beslissend zou wezen, en de candidaten hiermede, zoowel als met den uitslag van de eerste examenperiode, in kennis gesteld.

Er slaagden in het geheel 55 pct. der vrouwelijke en 50 pct. der mannelijke of 51 pct. van de gezamenlijke candidaten.

Onder de geslaafden waren 11 vrouwelijke en 67 mannelijke candidaten, te zamen 50 pct., in het bezit der onderwijzersakte.

Den 15den Augustus werden op eene laatste vergadering de ervaringen, door de Commissie gedurende hare werkzaamheden opgedaan, te berde gebracht en de opmerkingen, waartoe zij bij verschillende leden aanleiding hadden gegeven, vergeleken en geresumeerd.

Omtrent de kunde der candidaten heeft de Commissie niets toe te voegen aan de opmerkingen dienaangaande, welke in het vorige verslag voorkomen.

Bij het maken eener geheugenschets op het zwartbord, onderdeel van het examen in methodiek, werd, evenals het vorige jaar, den candidaten eene keus gelaten uit een viertal onderwerpen van uiteenloopenden aard, terwijl bij het teekenen naar voorbeeld — eveneens op het zwartbord en eveneens

een onderdeel van het examen in methodiek — eene ruime plaats aan deelen van planten en inzonderheid aan bloemen is gegeven.

De Commissie meent dat het geraden is, zoowel in het belang van het teekenonderwijs op de lagere scholen als ter wille eener billijke beoordeeling van de candidaten naar hunne teekenvaardigheid, nog verder voort te schrijden op den weg, dien zij en hare voorgangsters met goed gevolg hebben betreden, en nog meer dan tot dusverre geschied is, aan de eischen der teekenpraktijk recht te laten wedervaren. Zij beveelt daarom ten zeerste aan, in de toekomst de practische methodiek en de perspectievische schets naar het eerste gedeelte van het examen over te brengen en het tweede gedeelte tot de theoretische vakken of deelen van vakken te beperken.

Voorts blijft zij bij hare meening, dat eene wijziging van het programma B, waardoor aan de examencommissie meer vrijheid wordt gelaten, de gelegenheid zou openen om meer dan tot dusverre op de studierichting der adspiranten invloed ten goede uit te oefenen, en dat eene zoodanige wijziging daarom een nuttige maatregel wezen zoude.

Hieronder volgen eenige tabellen betreffende de adspiranten en de door hen behaalde cijfers:

	Candidaten.	Vrouwelijke.	Mannelijke.
Ingeschreven	314	72	242
Vóór of gedurende het 1ste gedeelte van het examen (A) teruggetrokken.	12	1	11
Te examineeren dus.	302	71	231
Onvoldoende voor A	130	29	101
Geslaagd voor A	172	42	130
Afgewezen in B	21	4	17
Geslaagd	156	39	117

Aan de candidaten, die het eerste gedeelte van het examen hebben afgelegd,

Werd toegekend:	Pleisterornament.	Stilleven.
het cijfer 6	5 maal	3 maal
„ „ 5	35 „	43 „
„ „ 4	141 „	191 „
„ „ 3	112 „	61 „
„ „ 2	9 „	4 „
„ „ 1	— „	— „

en aan degenen die aan het geheele examen hebben deelgenomen

Werd toegekend:	Pleisterornament.	Stilleven.	Mondeling perspectief.	Perspectief teekening.	Methodiek.	
					Theoretisch	Practisch
het cijfer						
6	5 maal	3 maal	50 maal	4 maal	33 maal	10 maal
5	35 „	43 „	62 „	42 „	66 „	38 „
4	123 „	128 „	44 „	84 „	56 „	91 „
3	14 „	3 „	20 „	39 „	15 „	33 „
2	— „	— „	1 „	8 „	7 „	5 „
1	— „	— „	— „	— „	— „	— „

Aan het slot van hare taak gekomen, heeft de Commissie, onder dankbetuiging voor het haar door Uwe Excellentie geschonken vertrouwen, de eer haar mandaat neer te leggen.

Delft, 22 September 1906.

A. F. Gips, *Voorzitter.*
W. H. L. Janssen van Raay,
Secretaris.

BIJLAGE MM.

UITSLAG *van de in het jaar* 1906 *gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek.*

Breda.

Evenals in het vorige jaar was ook nu weder de uitslag voor de vrouwelijke candidaten gunstiger dan voor de mannelijke.

De Commissie meent de oorzaak daarvan te moeten toeschrijven aan de ernstiger voorbereiding van eerstgenoemde candidaten.

De heeren-leden der Commissie constateerden als voornaamste tekortkomingen der mannelijke candidaten:

1°. geen voldoend overzicht en geen behoorlijke verdeeling van de leerstof over de verschillende klassen. Meestal werd de stof veel te ingewikkeld gekozen en daardoor niet beantwoordend aan het doel: weinig geestes- en veel lichamelijken arbeid;

2°. de plaats der candidaten vóór de klasse werd veelal slecht gekozen, zoodat het soms was of maar een deel der klasse onderwijs ontving;

3°. de leertoon liet dikwijls veel te wenschen over en was dan vaak zoodanig, dat de leerlingen den indruk verkregen, alle oefeningen even slecht te hebben uitgevoerd

Dat zij ook dikwijls zich inspanden om goed te werken, werd zelden opgemerkt.

De dames-leden vonden bij de vrouwelijke candidaten dikwijls gebrek aan kennis van het verschil tusschen vrije oefeningen van de plaats voor jongens en meisjes. Ook de kennis der spelen voor jongens en meisjes liet bij vele candidaten te wenschen over, evenals die van het gebruik van het springtouw in de verschillende klassen.

Over het algemeen meent de Commissie dat het wenschelijk ware, dat de leeftijd voor de toelating tot het examen bij de wet werd vastgesteld.

Thans worden vooral vrouwelijke candidaten van *te* jeugdigen leeftijd naar het examen gezonden. Deze jonge meisjes zijn over het algemeen theoretisch goed ontwikkeld, doch zij missen de ervaring en het zekere optreden voor de klasse, dat de onderwijzeres kenmerkt.

Rotterdam.

Het doet de Commissie genoegen te kunnen constateeren, dat over het algemeen de candidaten goed onderlegd waren en blijk gaven van voldoende voorbereiding.

Echter liet bij sommige vrouwelijke candidaten de bekendheid met de leerstof voor den eersten leerkring te wenschen over, wat te meer te betreuren is, omdat veelal aan onderwijzeressen het onderwijs in het eerste en tweede leerjaar wordt opgedragen; ook schijnt aan sommige inrichtingen niet veel werk gemaakt te worden van oefeningen met het lange en korte springtouw; hoewel die — goed geleid — voor de meisjes als eene nuttige en aangename afwisseling van de overige vrije oefeningen zijn te beschouwen.

Het meerendeel der afgewezen candidaten behaalde, zoowel voor de practijk als voor de theorie, een onvoldoend cijfer.

Ook nu weer meent de Commissie te moeten vermelden, dat er enkele candidaten waren, die zich op te jeugdigen leeftijd aan dit examen onderwierpen. In verband hiermede zij het der Commissie veroorloofd, aan Uwe Excellentie mede te deelen, dat het haar wenschelijk voorkomt, dat voor het examen in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek een minimum leeftijd worde vastgesteld van 17 jaar. Dan zal men er toe komen als regel te stellen, dat de kweekelingen van het 4de leerjaar zich aan dit examen onderwerpen, niet die uit het derde en tweede; verkeerd wordt nl. geacht, dat er tusschen het behalen der akte en het optreden als onderwijzer(es) voor tal van kweekelingen meer dan een jaar, voor sommigen meer dan twee jaar verloopt; bovendien meent de Commissie, dat vooral voor dit vak eene langere practische voorbereiding, waardoor opzettelijke examenstudie als huiswerk vrijwel overbodig wordt, van het grootste belang is.

Haarlem.

Hoewel de uitslag der examens, waarbij 72½ % der mannelijke en 67 % der vrouwelijke candidaten slaagden, niet ongunstig genoemd mag worden, was toch over het algemeen de indruk, dien de Commissie van de kennis en bovenal van de bekwaamheid der candidaten ontving, niet zeer bevredigend.

De leerstof was over het algemeen meer gememoriseerd dan bestudeerd en dit liet zich meermalen, vooral bij het practisch gedeelte van het examen, gevoelen.

In den regel bleek dit al dadelijk bij het opstellen der leerlingen voor de uitvoering van oefeningen. Slechts weinigen candidaten ging dit vlug en gemakkelijk af en veelal kwam men zelfs na veel tijdverlies slechts tot eene gebrekkige opstelling. Het gebeurde niet zelden, dat daarbij door den examinator moest worden ingegrepen om groote verwarring te voorkomen.

Bij de vrije- en gereedschapsoefeningen liet het voordoen te wenschen over wat flinkheid en juistheid van beweging betreft, — terwijl ook niet werd gelet op de richtige uitvoering van het bevel met de zorg en de nauwkeurigheid, welke van eenen onderwijzer, die zijne klasse goed in het oog behoort te houden, mag verwacht worden. Daarbij ontbrak het dikwerf aan opgewektheid bij leertoon of bevel.

Niet zelden bleek der Commissie dan ook, dat veelal de tijd van voorbereiding te kort was geweest. Zoo bleek verscheidene malen, na afloop van het examen, dat de candidaat slechts enkele (3 en 5) weken een cursus had bijgewoond.

Het verdient geene aanbeveling om, gelijk dit jaar wel geschiedde, de kweekelingen van het 3de studiejaar te laten opgaan tot het examen, zoodat dus, de als normaal te beschouwen opleiding tot ongeveer de helft van den tijd wordt teruggebracht.

Een belangrijk onderdeel van het vak, het spel, was dikwijls gebrekkig of niet bekend bij de candidaten.

Vooral deed zich dit gebrek gevoelen bij de vrouwelijke candidaten, terwijl voor de onderwijzers toch zekere bekendheid met kinderspelen, zoodat zij ze gemakkelijk kunnen doen uitvoeren, vereischt is.

Zwolle.

Wat de theoretische kennis der candidaten betreft, deze was in de meeste gevallen voldoende en daarboven; slechts

aan drie candidaten werd een onvoldoend cijfer 4 toegekend. Omtrent de practische oefeningen der vrouwelijke candidaten merkt de Commissie op, dat over het algemeen het onderwijs niet van *aanschouwing* uitging, maar een lang verhaal steeds de inleiding was bij het doen uitvoeren der oefeningen.

Bij vele candidaten werden het touwtje springen en de stokoefeningen van de plaats het minst goed onderwezen; ook de plaats, door den candidaat bij vrije oefeningen van de plaats ingenomen, was veelal verkeerd, zoodat alle leerlingen zich moesten omdraaien om den onderwijzer te kunnen zien. Tot groote moeilijkheden bleek aanleiding te geven het afwisselen van twee verschillende oefeningen, evenals de keuze der oefeningen, die in ééne les bij elkaar behooren. Ook werd opgemerkt, dat vele candidaten bij het commandeeren zelf te veel leven maakten door bijv. in de handen klappen èn tellen, of tellen en met den stok tikken, waardoor de rumoerigheid in de zaal noodeloos werd vermeerderd. Wat aangaat de practijk der mannelijke candidaten werd opgemerkt, dat de bedrevenheid en het uitvoeren der oefeningen met een jongensklasse beter beoefend bleek te zijn dan die met een meisjesklasse. Ook liet hun voordoen voor de klasse dikwijls te wenschen over, waarvan het natuurlijk gevolg was, dat de oefeningen door de leerlingen slecht werden uitgevoerd.

Groningen.

Over het algemeen gaven de mannelijke candidaten bij het onderzoek de bewijzen, dat hun kennis vrij voldoende was, voor zoover de theorie betrof; de practijk liet bij velen veel te wenschen over. Bij de afgewezen mannelijke candidaten was de minder gewenschte uitslag grootendeels te wijten aan te weinig oefening in het leiden eener klasse bij dit vak. De practische oefeningen deden duidelijk uitkomen het gemis van een juist inzicht van de verdeeling der leerstof over de onderscheidene leerjaren. Enkele mannelijke candidaten toonden, dat de practische oefeningen met stokken hun wel bekend waren, doch dat zij er zich practisch zelden of nooit mede hadden beziggehouden. Enkele candidaten bleken geen aanleg te hebben tot het behoorlijk uitvoeren der gymnastische oefeningen; de bewegingen werden dan zóó onbeholpen voorgedaan, dat het geen gymnastische bewegingen mochten heeten. Sommigen openbaarden gemis van maatgevoel, waardoor de rhythmische beweging, bepaald noodzakelijk bij het doen van gymnastische oefeningen, verloren ging en de klasse in wanorde kwam. Bij het doen van gymnastische passen voor meisjes bleven de mannelijke candidaten veelal beneden het middelmatige, hetgeen te meer te betreuren valt, omdat daardoor voor deze candidaten een groot deel der oefeningsstof voor meisjes wegvalt.

Ook bij de orde-oefeningen gaven de mannelijke candidaten dikwijls blijken, de klasse niet naar behooren te kunnen opstellen voor de vrije oefeningen; de opstelling moest veelal slordig heeten. Een gunstige uitzondering maakten enkele candidaten, wien het praedicaat „zeer goed" kon worden toegekend.

De damesleden der Commissie betreuren, dat, naast vele geëxamineerden, die een eens gekozen thema keurig afwerkten en afwisselden, er nog altijd velen waren, die van den hak op den tak sprongen, nu eens eene vier-, dan weer eene tweedeelige oefening opgaven, bij de eene oefening twee, bij de andere drie tusschentellen gebruikten, enz., zonder daarvoor eenige reden te kunnen aangeven. Alweder maakten zij de opmerking, dat door de vrouwelijke candidaten de rompbewegingen niet zoo goed beoefend waren als die met de ledematen. Eenigen waren onbekend met en onbedreven in de oefeningen met het korte en lange springtouw, handgereedschappen, die toch in het examen-programma genoemd worden en, met het oog op de geringe kosten, welke de aanschaffing er van vereischt, binnen het bereik van alle scholen liggen. Het kunnen uitvoeren der leerstof is wel bij geen andere oefening zóó noodzakelijk en die eisch mag niet te hoog heeten voor meisjes-leerlingen van kweekscholen en normaallessen.

Van het spelen schijnt bij de opleiding over het algemeen niet veel werk te worden gemaakt. Meermalen kon een candidate een zelf door haar gekozen spel niet aan de kinderen onderwijzen en bleek bij navraag, dat zij het spel slechts bij name kende.

Dat les geven iets anders is dan het louter geven van een bevel, ontdekten velen eerst, als den leerlingen de eene of andere hun onbekende oefening moest onderwezen worden of eene bekende, meer samengestelde oefening niet terstond vlotte. Met voordoen en nog eens voordoen alleen wordt de beweging niet het eigendom der leerlingen.

Het wil de Commissie voorkomen, dat het velen candidaten vaak aan eene geschikte gelegenheid ter opleiding, vooral voor het practisch gedeelte van het examen, ontbreekt

Venlo.

Het examen der vrouwelijke candidaten mocht bevredigend worden genoemd. Van de 72 opgekomen candidaten slaagden 62 of 86 pct. Toch kon het eindcijfer 9 slechts eenmaal worden toegekend. Over het algemeen liet de practijk nog te wenschen over. Wel beschikten de meeste candidaten over voldoende oefeningsstof, doch een les geven met geleidelijke opklimming in moeilijkheid, kreeg men slechts zelden te zien. De kennis der theorie was in de meeste gevallen voldoende. Op vragen, waarbij zij zelf moesten denken, bleven de candidaten meestal het antwoord schuldig. De jeugdige leeftijd van velen zal daaraan wel niet vreemd zijn geweest. Het ware te wenschen, dat ook voor deze eveneens een minimum leeftijd kon worden vastgesteld. Waar men candidaten, 15 jaar oud, te examineeren krijgt, staat te duchten, dat velen haar kennis van vak *j* min of meer kwijt zullen zijn geraakt, wanneer zij het examen voor onderwijzeres gaan afleggen, en, na slagen, in de gelegenheid zullen worden gesteld, vak *j* aan hare leerlingen te onderwijzen.

De eigen werkzaamheid, welke daarin bestond, dat de zes candidaten oefeningen moesten uitvoeren op het commando van eene der damesleden, was bij alle candidaten voldoende, bij velen vrij goed, bij sommigen goed of zeer goed.

Met betrekking tot de examens der mannelijke candidaten mag worden gezegd, dat, hoewel de toegekende cijfers niet schitterend waren, de uitslag gunstig is te noemen. Voor een gedeelte meende men dit te moeten toeschrijven aan het dubbele onderzoek naar de practische bekwaamheid der candidaten. Was bij de morgenles het cijfer slechts even voldoende of onvoldoende, dan veranderde dit bij de namiddagles meestal in het voordeel van den candidaat en kon hem bij den eisch van *eenige* bedrevenheid, een *voldoend* cijfer niet worden onthouden.

Het aantal candidaten, beneden 17 jaar, was, in het belang van het onderwijs, kleiner dan vroeger.

Opstellingen waarbij de leerlingen tijdens het uitvoeren van vrije- en gereedschapsoefeningen door de omgeving worden gehinderd, het weglaten van rompbewegingen bij de oefeningsstof, afwisseling van orde- en vrije- of gereedschapsoefeningen zonder overeenkomst in maat of tempo, onvoldoende verklaring van spelen en het weinig gebruik maken van het springtouw als oefeningsmateriaal, kunnen als de meest voorgekomen tekortkomingen worden aangemerkt.

Ook ditmaal kwamen de bewegingsspelen niet altijd tot hun recht. Wel bleken de spelregels bekend, maar het onderwijzen daarvan bleek veelal gebrekkig te zijn.

BIJLAGE NN.

UITSLAG *van de in* 1906 *gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de nuttige en in de fraaie handwerken voor meisjes.*

Nuttige handwerken.

Breda.

Het is de Commissie aangenaam te kunnen zeggen, dat in het geheele examen vooruitgang te bespeuren is. Toch meent zij de navolgende opmerkingen te moeten maken.

De candidaten wisten moeilijker te verklaren hoe het eerste onderwijs van een vak moet gegeven worden, dan hoe verder het onderwijs moet voortgezet worden. Bij het vak breien bij voorbeeld waren velen nog onbeholpen in het gebruik van de houten breinaalden, als hulpmiddel bij het opzetten van breisteken, enz. Het teekenen van breisteken was veel beter, al hoewel het van enkelen moeilijk was rechte van averechte steken te onderkennen. Het teekenen van stoppen was vooruitgegaan. Bij het behandelen van het knippen werd door de candidaten niet genoeg uitgegaan van de lengte die de kleedingstukken hebben, om daaruit de breedte met de kinderen af te leiden en die afmetingen dan in toepassing te brengen voor het model. Zij noemden te veel uit het hoofd geleerde getallen op, zonder eigenlijk goed te begrijpen hoe men tot die cijfers gekomen was, waardoor het onmogelijk is aan kinderen daarvan een juist denkbeeld te geven. Het knippen van onderdeelen bij een gegeven model of op werkelijke grootte, was over het algemeen vrij goed.

Voor de practijk van het mazen en stoppen geldt alleen deze aanmerking, dat meer netheid in het werk wordt verlangd. Een maas en stop moeten aan beide kanten goed afgewerkt zijn, bij een maas de kanten niet te smal overgemaasd zijn en bij een stop moeten de lusjes niet te groot en de stop zuiver doorgestopt worden. De houding van de candidaten bij het naaien laat te wenschen over. Ook wijst de Commissie er op, dat de steken dikwijls zeer ongelijk zijn en het inhalen en strepen van de stof en de verdeeling van de ingehaalde ruimte meestal niet goed is.

Het naknippen van kleedingstukken was goed en vlug gedaan. Het knippen van modellen op werkelijke grootte was veel beter dan het knippen van verkleinde modellen, die dikwijls niet mooi van vorm waren en waarvan veel te weinig was afgewerkt in den daarvoor gegeven tijd. *Een uur en vijftien minuten* waren niet voldoende om zoo'n verkleind model geknipt en in elkaar gespeld klaar te krijgen.

's Gravenhage.

De uitslag van het examen kan in het algemeen bevredigend genoemd worden, te meer daar van de geslaagden ruim een vierde deel een ruim voldoend, goed of zeer goed examen deden.

De volgende opmerkingen betreffen dan ook grootendeels de examens, afgelegd door de niet geslaagden of door de candidaten, die het praedicaat „even voldoende" of „voldoende" behaalden.

De meeste onvoldoende cijfers moesten gegeven worden bij het maken van kindergoed. Kinderrokken werden te nauw geknipt, waardoor zij geleken op verkleinde vrouwenrokken. Bij het maken van kinderhemden waren de armgaten niet geëvenredigd aan de lengte van het hemd. Meermalen werd van kleedingstukken een model gegeven, dat geheel in strijd was met de eischen die de practijk stelt. Het naknippen van onderkleeding naar een gegeven model was voor verscheidene candidaten eene te moeilijke taak. Ook het uitmeten van een kleedingstuk en het berekenen van de benoodigde stof werd soms zeer onpractisch verricht. Enkele aspiranten hadden geen flauw begrip van stofbreedte.

Het naaien schijnt nog niet genoeg beoefend te worden; vele candidaten meenen, dat netjes naaien bestaat in kleine, onpractische steekjes maken en leveren daardoor te weinig werk in den bepaalden tijd.

Ook het verstellen van naaiwerk was vaak te weinig beoefend.

Voor het naaien moesten dan ook vele onvoldoende cijfers gegeven worden. De onfrischheid van sommiger naaiwerk was toe te schrijven aan minder reine handen.

Het breien, stoppen en mazen was door velen met voorliefde beoefend; het inbreien van stukjes liet echter meermalen te wenschen over. De lage cijfers van sommige candidaten voor deze drie onderdeelen van het programma waren meestal te wijten aan onnauwkeurig werken.

De houding van sommige candidaten, vooral bij het naaien, was in strijd met de regelen, die de gezondheidsleer aangeeft met betrekking tot de ademhaling en de bewaring van de gezichtssterkte.

Wat het theoretisch gedeelte van het examen betreft viel het, evenals het vorig jaar, op, dat bij het onderwijs aan eerstbeginnenden de meeste fouten werden gemaakt, bijv. bij het leeren opzetten van breiwerk of bij het geven van de eerste naai- en maasles. Bij verscheidene aspiranten was te bespeuren, dat zij nooit of weinig behulpzaam waren geweest bij het geven van onderwijs in de nuttige handwerken; deze hadden een en ander uit hare handleiding van buiten geleerd.

Het aantal candidaten, dat de leermiddelen, die gewoonlijk bij dit onderwijs gebruikt worden, niet kenden, was gelukkig ook thans gering. Enkelen hadden zich zelfs zeer veel moeite getroost om deze hulpmiddelen te leeren kennen.

Het teekenen gaf enkele malen slechte resultaten; dan toonde de teekening terstond aan, dat deze candidaten nog weinig idee hadden van klassikaal onderwijs in de nuttige handwerken voor meisjes aan leerlingen van eene lagere school.

Enkele niet geslaagde aspiranten verklaarden een tegenzin tegen dit vak te hebben.

Het aantal malen, dat voor de onderdeelen de verschillende cijfers werden toegekend, is uitgedrukt in de volgende tabel.

Vakken waarin werd geëxamineerd.	Aantal malen dat werd toegekend: 10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Practijk:										
Naaien	1	21	76	131	208	1	91	16	3	„
Knippen	2	15	94	111	188	„	121	17	„	„
Breien	1	22	89	166	192	1	72	4	1	„
Mazen	„	36	124	138	154	1	86	9	„	„
Stoppen	1	43	111	131	213	1	46	2	„	„
Theorie:										
Naaien	„	6	68	149	260	4	60	„	1	„
Knippen	„	7	64	158	244	„	70	3	2	„
Breien	„	9	81	165	236	„	55	2	„	„
Mazen	„	3	74	177	243	„	49	2	„	„
Stoppen	„	5	60	159	262	„	58	3	1	„

Utrecht.

Vooruitgang viel niet op te merken. Naast zeer goede examens bestaan er vele, die maar juist voldoende waren. Breien en stoppen gaven de beste uitkomsten; ook bij de andere drie vakken werden wel hooge cijfers toegekend, maar toch was menig stuk naaiwerk slordig òf was er zoo weinig van af, dat het getuigde van geringe vaardigheid; toch kwam het bij mazen herhaaldelijk voor, dat minder toeren waren ingewerkt dan eerst waren uitgetornd, en niet het minst valt nog steeds te klagen over het *knippen*.

Niet alleen het *na*knippen bleek nog steeds voor meerderen een struikelblok, maar ook moest menig stuk werk afgekeurd worden, omdat het na de afwerking bleek eenige centimeters te klein te zijn; de aspiranten waren niet voldoende er in geoefend om een stuk de maat te doen behouden. Gebrek aan oefening eindelijk moet de reden wezen, dat velen toonden geen oog te hebben voor goede vormen, bijv. voor de ronding van armsgat of hals, en vooral voor de wijdte daarvan in verhouding tot het geheele kleedingstuk.

Bleek dit tekort aan oefening bij het practisch werk, het kwam ook spoedig aan den dag bij het theoretisch examen in het knippen. Dan werd er wel gesproken over het aanknippen van twee naden, maar hoe daarvan gebruik te maken om het kleine kleedingstuk den juisten vorm te doen behouden, dat kon niet worden aangetoond. Dan wist men wel goed en in juiste verhouding te teekenen, maar niet die teekening te gebruiken bij het onderwijs. Dan bleek het vaak te moeilijk om aan te geven en te verklaren, hoe voor een bepaald kleedingstuk lengte en breedte moeten berekend worden en hoeveel stof er voor noodig is.

Dat ook aan kinderen kniples moet gegeven worden bleek sommigen onbekend; maar meer nog kwam het voor, dat het eerste onderwijs in nuttige handwerken aan jonge kinderen veel te vluchtig bleek behandeld te zijn.

Dikwijls kwam het uit, dat aspiranten de eerste beginselen als te eenvoudig beschouwd hadden om op een examen te worden behandeld; zij hadden dus niet geleerd of althans niet begrepen, dat van grondig onderricht in de beginselen de vorderingen bij voortgezette oefeningen afhankelijk zijn.

Te veel wordt voorts bij de opleiding vergeten, dat de aspirante moet laten zien en hooren hoe jonge kinderen moeten worden onderwezen. Het is niet genoeg de leermiddelen te kennen en teekenen te kunnen; maar van leermiddelen en teekeningen dient het juiste gebruik gemaakt te worden. Eindelijk is nog te vermelden, dat het onderwijs in verstellen meer moet worden beoefend.

VAKKEN.	Aantal malen dat werd toegekend: 10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Practijk:										
Naaien	1	9	56	107	156	2	82	22	2	2
Knippen	3	19	59	108	128	2	98	17	5	„
Breien	2	25	92	106	144	1	58	7	4	„
Mazen	„	19	74	118	111	„	107	9	1	„
Stoppen	7	35	107	121	128	4	33	2	2	„
Theorie:										
Naaien	„	„	24	105	192	„	106	10	2	„
Knippen	„	1	31	108	214	„	68	14	1	2
Breien	„	3	43	125	191	„	70	7	„	„
Mazen	„	1	37	141	189	„	62	8	1	„
Stoppen	„	1	21	109	214	„	85	5	4	„

Zwolle.

De totaal indruk van het examen in de nuttige handwerken te Zwolle mag een bevredigende genoemd worden, al mogen de volgende opmerkingen niet achterwege blijven.

Kon voor het practisch knippen 174 maal het cijfer 6 en 72 maal een hooger cijfer toegekend worden, het naknippen van kinderonderkleederen was bijna evenveel malen onvoldoende als voldoende (52 en 53).

Met nadruk meent de Commissie er op te moeten aandringen ook dit onderdeel van het examen methodisch te onderwijzen. Het komt haar voor dat zij, die zich met de opleiding belasten, daaraan te geringe waarde hechten. Nog steeds werd in elkander *genaaid* en dikwijls slordig knipwerk ingeleverd. Een netjes in elkander *gespeld* voorwerp voldoet geheel aan den eisch van het examen, daar dit papieren voorwerp nooit de plaats van genaaid goed mag innemen, maar eene voorstelling van een in verhouding of op maat uit stof vervaardigd kleedingstuk moet zijn.

Het naaien was, wat het verstellen betrof, beter dan vorige jaren.

Het afwerken van borstsplitten aan jongens- en manshemden met een rugstuk was dikwijls zeer onvoldoende; ook het beleggen van broeksplitten liet te wenschen over. Het maken van een goed knoopsgat leverde al mede moeilijkheden op; 22 maal moest hiervoor een onvoldoend cijfer worden toegekend, tegen 19 maal een voldoend cijfer.

Het rimpelen der stof werd beter gedaan; toch kwam te grof, te lang uitgestreept en te slordig gerimpeld werk voor. Vele candidaten gebruikten haar eigen naaigaren, dat soms te dik was in verhouding tot de te bewerken stof en maakten anderen een verkeerd gebruik van naden, als Engelsche naden aan hemdsmouwen, of rolnaden aan fijne kinderbroekjes.

Bij het mazen gaven de achterkanten van het maaswerk soms slordige randen te zien en was er dikwijls te smal over den kant genaaid.

Sommige candidaten spanden met rood garen, dat, als het was uitgehaald, een vuilen rosachtigen gloed op het werk achterliet. De teenmaas was meer onvoldoende dan voldoende; in geribd breiwerk was de aanmaastoer dikwijls fout en sommige candidaten werkten de achterzijde van het maaswerk met den flanelsteek af, alsof het ingebreid werk was.

Het stoppen van breiwerk was beter, behalve de eerste en laatste toer, waarvan de onderste en bovenste breisteken niet met het inwerken van den inslagdraad waren opgenomen. Het stoppen van weefsels gaf weinig reden tot opmerking.

Aan het breien werd dit jaar voor het eerst 1 uur en 10 minuten gegeven. De meerdere tijd gaf betere resultaten; het werk kon daardoor juister beoordeeld worden. Er werd 332 maal een voldoend of hooger cijfer toegekend, tegenover 66 keer een onvoldoend cijfer. Het inbreien van hielen liet

nog te wenschen over doordat dikwijls de aanmaastoer niet sloot. Wat het theoretisch gedeelte betreft was dit het minst voldoende in het vak knippen. De candidaten hadden te weinig oordeel; dikwijls was het een van buiten geleerd lesje; er was niet genoeg aan de methodische behandeling van de leerstof gedaan, en op zeer onbeholpen wijze drukten velen zich uit. De Commissie meende te mogen eischen, dat de candidaten zich rekenschap wisten te geven van het hoe en waarom; in de plaats van geleerd te hebben zelfstandig te denken, hielden zij zich krampachtig aan het woord harer onderwijzeres, dat niet altijd een goed woord bleek te zijn, of twijfelden zij. Het gevolg hiervan was een dooreen haspelen van verschillende methoden. Niet genoeg kan herhaald worden dat de Commissie elke bestaande methode, mits die goed gekend wordt, goedkeurt, en niet de voorkeur geeft aan eene bepaalde methode, al zij het ook, dat de eene methode mooiere modellen of duidelijker omschrijving aangeeft dan eene andere.

Eigenaardig was het dat vele candidaten wel in de les, die zij in de school zouden geven, een genaaid of een in elkander gespeld model wilden meebrengen, doch het gebruik hiervan bij haar onderwijs niet goed wisten. Bij voortzetting van het onderwijs wisten sommigen niet het geleerde in toepassing te brengen of aansluiting bij het vroegere geleerde te vinden.

Het teekenen van maaswerk was beter dan een vorig jaar, maar dat van kousen was meer onvoldoende dan voldoende.

Mooie lijnen bij het teekenen van ondergoed werden weinig gezien dan van goed geschoolde candidaten.

Het kennen en gebruiken der hulpmiddelen bij het onderwijs in de handwerken neemt jaarlijks toe.

TABEL, *houdende aanwijzing hoeveel malen het cijfer 1—10 is toegekend.*

Gegeven cijfer.	Practisch gedeelte.						Mondeling gedeelte.					
	Knippen.	Naaien.	Mazen.	Stoppen.	Breien.	Totaal.	Knippen.	Naaien.	Mazen.	Stoppen.	Breien.	Totaal.
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	1	—	4	—	5	—	—	—	—	—	—
3	20	11	9	6	4	50	5	3	2	—	4	14
4	127	98	96	77	60	458	105	84	67	76	88	420
5	5	2	2	7	2	18	1	1	2	1	—	5
6	174	185	169	187	226	941	211	243	228	270	243	1195
7	61	79	99	79	89	407	69	63	89	45	57	323
8	10	22	22	32	17	103	7	4	10	6	6	33
9	1	—	1	6	—	8	—	—	—	—	—	—
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
					Totaal . .	1990					Totaal . .	1990

Fraaie handwerken.

Breda.

De Commissie heeft tot haar leedwezen geconstateerd, dat de bedrevenheid van vele candidaten niet alleen te wenschen overliet, maar — bij den gunstigen uitslag van het examen in het vorige jaar vergeleken — zeer was gedaald. Er viel ditmaal achteruitgang waar te nemen.

Voor het hoofdvak „borduren", dat ten vorigen jare 18 maal met het cijfer 8 of 9 werd gewaardeerd, kon het cijfer 8 slechts éénmaal (uisluitend voor zijdeborduren) worden toegekend. Voor teekenen — mede een der hoofdvakken — behaalden slechts twee candidaten het cijfer 8, terwijl daarvoor in het vorige jaar 14 maal het cijfer 8 of 9 kon worden verleend.

Het plaatsen van monogrammen, bijv. op zakdoeken, het aanbrengen eener bepaalde versiering, liet dikwijls te wenschen over. Ook voldeed bij vele candidaten het haken, het guipure en het ornament-teekenen niet aan billijke eischen.

Bij het teekenen op het bord werd vrij algemeen over het hoofd gezien, dat het moet dienen voor het geven van onderwijs.

Uit het volgende overzicht van behaalde punten blijkt, dat 67 maal een onvoldoend cijfer moest worden gegeven. In het vorige jaar was dit slechts 18 maal het geval.

VAKKEN.	Aantal examens in ieder vak afgelegd	Aantal malen, dat werd toegekend het cijfer:									
		10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Fransch borduren	39	—	—	—	7	18	2	12	—	—	—
Engelsch borduren (Richelieu) . .	39	—	—	—	9	20	4	6	—	—	—
Haken	39	—	—	—	7	23	2	7	—	—	—
Breien.	39	—	—	1	10	16	6	6	—	—	—
Knoopen, guipure.	39	—	—	2	11	17	4	5	—	—	—
Teekenen. . . .	39	—	—	2	11	14	8	4	—	—	—
Kantwerk (open naaien, punto tirato)	39	—	—	1	5	15	4	13	—	1	—
Holbein (kruissteek petit point) . .	39	—	—	2	14	13	4	5	1	—	—
Lakenwerk (zijde borduren . . .	39	—	—	1	8	22	3	5	—	—	—
Theorie	39	—	—	7	11	17	2	2	—	—	—
Totaal . .		—	—	16	93	175	39	65	1	1	—

's Gravenhage.

De verschillende opgaven werden zooveel mogelijk in verband gebracht met de practijk, zooals: het borduren van eene letter in den hoek van een sloop, daarna het afwerken van den buitenkant met schulp, vervolgens het verbinden van boven- en onderdeel met siersteek; het gewijzigd overbrengen van een klaverblad als rand voor een zakdoek, waaraan een feston als afsluiting moest geteekend worden. Een en ander werd daarna geborduurd.

Over het geheel genomen gaf het examen reden tot tevredenheid.

In de volgende tabel is voor ieder vak vermeld het aantal malen, dat de onderscheidene waardeeringscijfers werden toegekend.

VAKKEN.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Borduren met den platten steek	—	—	1	8	—	13	8	2	2	—
Borduren	—	—	—	10	—	14	6	2	2	—
Holbein (kruissteek) . .	—	—	2	12	—	12	4	3	1	—
Haken	—	1	2	4	—	14	12	1	—	—
Breien	2	—	—	7	—	15	9	1	—	—
Knoopen	—	—	—	6	—	15	2	11	—	—
Guipure	—	—	—	6	—	17	7	4	—	—
Kantsteken	—	—	2	5	—	14	9	4	—	—
Patroonteekenen	—	—	1	5	—	19	3	5	1	—
Wijze van aanvang en voltooiing van handwerken	—	—	—	5	—	14	6	7	2	—
Methodiek	—	—	1	5	—	15	6	3	4	—

Zwolle.

Tot haar leedwezen kan de Commissie niet op zulke gunstige resultaten wijzen als hare voorgangster.

Wel is waar bleken de in het vorig verslag genoemde onderdeelen thans beter beoefend te zijn, maar daar staat tegenover, dat de andere onderdeelen door velen soms geheel waren verwaarloosd.

Verschillende candidaten toonden niet op de hoogte te zijn van de examen-eischen, terwijl uit de antwoorden van sommigen viel op te maken, dat de dames, bij wie zij hare opleiding hadden genoten, al evenmin daarmede in alle opzichten bekend waren.

Onder de afgewezenen waren er dan ook, die theoretisch, maar vooral practisch blijk gaven geheel onvoldoende te zijn voorbereid en zich veel te haastig aan het examen te hebben onderworpen.

Ten slotte meent de Commissie haar, die zich voor dit examen voorbereiden, in overweging te mogen geven vooral te bedenken, dat voor eene onderwijzeres in de fraaie handwerken netheid en nauwkeurigheid een eerste vereischte mogen heeten.

Het volgende overzicht wijst het aantal malen aan, dat de waardeeringscijfers voor de verschillende onderdeelen zijn toegekend:

VAKKEN.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Theorie	2	„	1	7	3	8	10	5	„	„
Fransch borduren . . .	1	2	3	4	4	15	4	3	„	„
Engelsch borduren . . .	„	2	2	5	6	15	6	„	„	„
Breien	„	2	2	10	2	15	4	1	„	„
Haken	4	„	8	9	4	9	2	„	„	„
Knoopen of Holbein . .	„	2	2	6	3	16	5	2	„	„
Kantsteken.	„	1	1	12	4	9	9	„	„	„
Guipure	„	1	5	7	5	14	4	„	„	„
Fantasie-borduren . . .	1	1	5	3	8	14	3	1	„	„
Patroonteekenen. . . .	2	3	2	3	6	12	7	1	„	„

BIJLAGE **00**.

VERSLAG *van den cursus in handenarbeid in* 1907 *te Middelburg gehouden.*

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Het bestuur van de Vereeniging tot bevordering van het onderwijs in handenarbeid in Nederland heeft de eer U het verslag aan te bieden van den cursus in handenarbeid, die van 22 Juli tot 10 Augustus 1907 te Middelburg is gehouden.

Het bestuur was daartoe in staat gesteld door het subsidie van f 3000, door de Regeering daarvoor bij ministerieel schrijven van 6 Maart 1907 welwillend toegestaan.

Eene nadere beslissing van 15 Maart 1907 gaf het bestuur de beschikking over de lokalen van de Rijkskweek- en leerschool te Middelburg en over de banken en gereedschappen van die inrichtingen.

Voorzien van deze volmachten kon het bestuur aan den arbeid gaan. In de vergadering van 2 April 1907 werd een conceptprogramma en eene advertentie voor de verschillende bladen opgemaakt. Beide werden aan de goedkeuring van heeren Rijkscommissarissen, de heeren W. Jansen, schoolopziener in het district Middelburg, en P. H. v. d. Ley, directeur van de kweekschool voor onderwijzers te Haarlem, onderworpen. Na verkregen machtiging werd de volgende advertentie geplaatst in *Het Schoolblad*, *De Bode*, *Christel. School*, *Katholieke School*, *Katholieke Onderwijzer:*

Vereeniging tot bevordering van het onderwijs in handenarbeid in Nederland.

Zij, die de akte, bedoeld in art. 56*a* (oud), 77*a* (nieuw) der wet op het lager onderwijs, bezitten en wenschen deel te nemen aan den cursus in handenarbeid, dezen zomer te Middelburg van 22 Juli tot 10 Augustus met Rijkssubsidie te geven, kunnen van den secretaris (A. van Waart, Schoonebergerweg 42, Rotterdam) op franco aanvraag een prospectus bekomen.

Aan alle aanvragers werd het volgende propectus gezonden:

Vereeniging tot bevordering van het onderwijs in handenarbeid in Nederland.

(*Goedgekeurd bij Kon. besluit van* 23 *Januari* 1892, *Staatsblad n°.* 34.)

PROSPECTUS VAN DEN CURSUS IN HANDENARBEID,

te houden te Middelburg van 22 Juli tot en met 10 Aug. 1907 door de Vereeniging tot bevordering van het onderwijs in handenarbeid in Nederland.

1°. De cursus wordt gehouden in lokalen van de Rijkskweek- en leerschool te Middelburg.

2°. De cursus is gesplitst in 2 afdeelingen, A en B:

A. voor papier-, karton- en kleiarbeid;

B. voor houtarbeid.

3°. Men kan slechts deelnemen aan één afdeeling.

In verband hiermee gelieve men op te geven, in welke afdeeling men wenscht te worden aangenomen.

4°. Hoofdleider is de voorzitter der vereeniging, de heer K. de Vries Sz., te Amsterdam.

De cursus staat onder leiding van de heeren D. Been, M. J. Langeveld en W. Swart, te Haarlem, P. T. van der Meulen, te 's Gravenhage, F. van de Ransou, te Middelburg, en A. van Waart, te Rotterdam.

5°. Hoofden van scholen en onderwijzers(essen), die bij het lager onderwijs werkzaam zijn, ook zij die vroeger aan den cursus deelnamen, kunnen zich aanmelden.

6°. De cursus is geheel kosteloos. Er kan eene tegemoetkoming in reis- en verblijfkosten, tot een maximum van f 25, door de vereeniging worden verstrekt.

Men gelieve bij aangifte te vermelden, of men voor een tegemoetkoming in aanmerking wenscht te komen. Het bestuur is bereid zooveel mogelijk behulpzaam te zijn bij het verschaffen van goed en goedkoop logies. Bij de aangifte dient men dus te vermelden of men van die hulp gebruik wenscht te maken.

7°. De arbeid is geregeld als volgt:

Practisch werken, iederen morgen van 8—10 en van 10.30 tot 12 uur en iederen middag (behalve Woensdag en Zaterdag) van 2—3.30 en van 4—5.30 uur.

Elke week wordt eene lezing gehouden.

8°. De cursisten zijn verplicht, op verbeurte, geheel of ten deele, van de tegemoetkoming, alle practische lessen en lezingen bij te wonen.

9°. Gedurende den cursus is een recreatiezaal disponibel.

10°. De cursus staat onder toezicht van heeren Rijkscommissarissen, den schoolopziener in het district Middelburg en den directeur van 's Rijks kweekschool te Haarlem.

11°. De cursisten ontvangen na afloop van den cursus een bewijs, dat zij aan den cursus hebben deelgenomen, waarop vermeld is: het aantal vervaardigde modellen en het gemiddeld cijfer, daarvoor verkregen.

12°. Aangifte vóór 1 Juni 1907 bij den secretaris (Rotterdam, Schoonebergerweg 42) met opgaaf van de akten die de sollicitant bezit, van den naam en de woonplaats van den schoolopziener onder wiens district $\frac{\text{hij}}{\text{zij}}$ ressorteert en van de school, waaraan $\frac{\text{hij}}{\text{zij}}$ werkzaam is.

$\frac{\text{Amsterdam}}{\text{Rotterdam}}$, Mei 1907.

Namens het bestuur der Vereeniging tot bevordering van het onderwijs in handenarbeid:

KL. DE VRIES SZ., *Voorzitter.*

A. VAN WAART, *Secretaris.*

Op den 1sten Juni 1907 werd de aangifte gesloten en toen bleek het, dat zich hadden aangemeld 96 personen.

Ze werden in 5 rubrieken ingedeeld, namelijk:

A . . . 22 oud-cursisten;
B . . . 9 hoofden van scholen;
C . . . 4 onderwijzers met hoofdakte en teekenen;
D . . . 26 onderwijzers met hoofdakte;
E . . . 35 onderwijzers zonder hoofdakte.

Dit groote getal aanvragen maakte de keuze moeilijk. Het was toch niet mogelijk meer dan 74 cursisten in de groote gymnastiekzaal van de Middelburgsche kweekschool te plaatsen.

In de eerste plaats moest worden bepaald, wie voor eene tegemoetkoming in de reis- en verblijfkosten ad f 20 in aanmerking konden komen. Meer dan in vorige jaren, is daarvoor ongeveer f 1300 uitgetrokken. De overige beschikbare plaatsen werden bezet door hen die voor eigen rekening den cursus wilden volgen, zoodat ten slotte het aantal cursisten voor afd. A 21 dames en 19 heeren en voor afd. B 4 dames en 30 heeren bedroeg.

Toen heeren Rijkscommissarissen deze regeling hadden goedgekeurd, werden de betrokken personen met het besluit in kennis gesteld. Verzoekschriften kwamen nog in van hen die moesten worden teleurgesteld; ook daarom hoopt het bestuur, dat de Regeering ook in 1908 de vereeniging in staat zal stellen een cursus te houden.

Het bestuur had zich beschikbaar gesteld, den cursisten goed en goedkoop logies te verschaffen. De heer directeur van de Middelburgsche kweekschool was zoo vriendelijk de noodige adressen van kweekelingenpensions te verschaffen. Daarmee kon het bestuur de meeste cursisten billijk onder dak brengen.

De verschillende lokalen voor de ontvangst van de cursisten in gereedheid gebracht, vooral de groote gymnastiekzaal, boden eene uitstekende gelegenheid voor den arbeid aan. De werkbanken en gereedschappen van de Middelburgsche kweek- en leerschool bleken in uitmuntenden staat. En zoo was dan op Maandag 22 Juli de zaal gevuld met 17 dubbele schaafbanken en 3 groote werktafels, waaraan plaats was voor 73 personen.

Op den avond van dien dag werden de cursisten in de daarvoor gehuurde zaal van het Schuttershof welkom geheeten door den voorzitter, den heer Kl. de Vries Sz. van Amsterdam, met eene rede over „Het beginsel van den arbeid, toe te passen bij de inrichting van ons leerplan".

Den volgenden morgen te 8 uur waren allen tegenwoordig in de werkzaal, waar de eigenlijke arbeid zou beginnen. Een groot deel van dien dag was gewijd aan den papierarbeid; de heer A. van Waart gaf voor alle cursisten een overzicht van dezen belangrijken arbeid in de school; de verdeeling over de verschillende klassen en de verschillende vakken die door den papierarbeid worden gesteund.

Vervolgens konden de deelnemers aan afd. B onafgebroken blijven doorwerken aan de reeks houtmodellen, beschreven in de handleiding van den heer D. Been.

27 cursisten (1 cursist moest wegens ziekte na twee weken den cursus verlaten) die voor het eerst den cursus bezochten, maakten te zamen 443 modellen, dus gemiddeld voor 1 cursist 16 modellen. In 1906 was dat aantal 15. Het hoogste aantal door één cursist vervaardigd was 20, het kleinste was 11. In 1906 waren die aantallen respect. 20 en 10. Het aantal punten door deze eerstbeginnenden behaald was 3204, d. i. gemiddeld voor één model per cursist 7,2. In 1906 waren deze cijfers 1978 en 7,2. Het hoogste gemiddelde cijfer was 8,9, het laagste 5,1; in 1906 waren deze cijfers respect. 8,8 en 5.

Van hen die voor de 2de maal een cursus in houtarbeid volgden waren de cijfers in dezelfde volgorde voor beide cursussen:

5 cursisten maakten 111 modellen.
1 cursist maakte gemiddeld 22,2 modellen.
Het hoogste aantal voor een cursist was 27.
„ laagste „ „ „ „ „ 17.
5 cursisten behaalden 836,5 punten.
1 cursist behaalde voor 1 model gemiddeld 7,5 punten.
Hoogste gemiddelde aantal punten was 8,3.
Laagste „ „ „ „ 6,6.

Eén cursist kwam voor de 3de maal (de heer Bakergem uit Vlissingen). Hij maakte 6 modellen met 44 punten.

In afd. A was de eerste week verder gewijd aan den kleiarbeid, volgens de handleiding van den heer M. J. Langeveld.

33 eerstbeginnenden boetseerden samen 428 modellen.
1 cursist maakte gemiddeld 13 modellen.
In 1906 was dit getal 13.
Hoogste aantal modellen voor 1 cursist was 17.
In 1906 was dit getal 15.
Laagste aantal modellen voor 1 cursist was 11.
In 1906 was dit getal 7.
Zij behaalden te zamen 2926 punten, d. i. voor 1 model per cursist gemiddeld 6,8 punten.
In 1906 was dit getal 6,3.
Hoogste aantal punten voor 1 cursist was 8,1.
In 1906 was dit getal 7,2.
Laagste aantal punten voor 1 cursist was 6.
In 1906 was dit getal 5,5.
5 meergevorderden maakten 110 modellen.
1 cursist maakte gemiddeld in beide cursussen 22 modellen.
Hoogste aantal voor een cursist was 26 modellen.
Laagste „ „ „ „ „ 20 „
5 cursisten behaalden 725 punten.
1 cursist behaalde voor 1 model gemiddeld 6,6 punten.
Hoogste gemiddelde aantal punten was 7,1.
Laagste „ „ „ „ 5,9.

Het in gips afgieten van modellen had dit jaar niet plaats, omdat de ervaring heeft geleerd, dat de tijd en kosten daaraan besteed, niet opwogen tegen het nut.

De laatste 2 weken waren aan den kartonarbeid gewijd. Er werd gewerkt volgens de handleiding van den heer A. van Waart.

33 eerstbeginnende maakten 609 modellen.
1 cursist maakte gemiddeld 18,4 modellen.
In 1906 was dat getal 12,5.
Hoogste aantal modellen voor 1 cursist was 25 modellen.
In 1906 was dat getal 17.
Laagste aantal modellen voor 1 cursist was 15 modellen.
In 1906 was dat getal 8.
33 eerstbeginnende behaalden samen 4515 punten.
1 cursist behaalde voor 1 model gemiddeld 7,4 punten.
In 1906 was dat getal 6,9.
Hoogste gemiddelde aantal punten per cursist 8,6.
In 1906 was dat getal 8,2.
Laagste gemiddelde aantal punten per cursist 5,3.
In 1906 was dat getal 5,8.
6 meergevorderden maakten samen 134 modellen.
1 cursist maakte gemiddeld 22,3 modellen.
Hoogste getal modellen van 1 cursist in beide cursussen was 27.
Laagste „ „ „ 1 „ „ „ „ „ 17.
6 meergevorderden behaalden 1032 punten.
1 cursist per model gemiddeld 7,7 punten.
Hoogste gemiddelde aantal punten per model 8,1.
Laagste „ „ „ „ „ 6,6.

In de pauzen ('s morgens van 10—10^{30} en 's middags van 3^{30}—4) was gelegenheid om voor billijken prijs melk, koffie of thee te verkrijgen; van deze gelegenheid werd een druk gebruik gemaakt. Evenals het dagelijksch schoonhouden der lokalen, was de zorg daarvoor aan den concierge van de kweekschool opgedragen. Hij heeft zich van die taak, waarvoor hij eene billijke vergoeding ontving, flink gekweten.

In den avond van den 25sten Juli trad de heer C. L. van der Laan van 's Gravenhage voor de cursisten op met eene rede over de toepassing van den handenarbeid bij het lager onderwijs.

De derde lezing werd gegeven door den heer A. van Waart van Rotterdam op Vrijdag den 2den Augustus over Huisvlijt en Handenarbeid, terwijl nog een debatavond over de beteekenis van den handenarbeid voor de lagere school werd gehouden, die ook bijgewoond werd door den heer Rijkscommissaris, den heer W. Jansen.

Heeren Rijkscommissarissen stelden zich persoonlijk van den

stand der werkzaamheden op de hoogte. De heeren W. Jansen en P. H. van der Ley hebben een geheelen dag besteed, om alle werkzaamheden nauwkeurig na te gaan.

Het bestuur heeft zich beijverd vele excursiën te doen houden, die in weerwil van de vermoeiende en ongewone werkzaamheden, in de avonduren en op de vrije Woensdag- en Zaterdagnamiddagen werden gehouden. Door een en ander was de geest onder het groote getal cursisten gedurende den ganschen cursus zeer opgewekt; geen enkele wanklank werd vernomen. In de afscheidsbijeenkomst, die in den avond van den 9den Augustus werd gehouden, bleek het, hoezeer ook deze cursus aan zijn doel had kunnen beantwoorden.

In den loop van de drie weken werd de cursus door enkele personen, waaronder schoolautoriteiten, bezocht, waardoor de zaak van den handenarbeid ook in de omgeving van Middelburg meer bekend is geworden. Moge het welslagen van dezen cursus Uwe Excellentie mede aanleiding zijn, om ook in 1908 de vereeniging in staat te stellen een cursus te geven.

Amsterdam / Rotterdam, 30 Januari 1908.

Namens het bestuur der Vereeniging tot bevordering van het onderwijs in handenarbeid:

Kl. de Vries Sz., *Voorzitter*,

A. van Waart, *Secretaris*.

BIJLAGE PP.

Aan
Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden.

Geven eerbiedig te kennen burgemeester en wethouders van Borsselen, daartoe gemachtigd door den gemeenteraad:

dat de gemeenteraad heeft besloten, het schoolgeld voor lager onderwijs te vervangen door verhooging van de opcenten op de hoofdsom der personeele belasting, omdat het schoolgeld moeilijk kan worden opgebracht door de belastingschuldigen die schoolgaande kinderen hebben te verzorgen, terwijl vele ingezetenen, die geene schoolgaande kinderen hebben, vrij van schoolgeld zijn en de aanslag in de personeele belasting beter naar het vermogen der belastingschuldigen is geregeld en verdeeld dan de heffing van schoolgeld;

dat de gemeenteraad het schoolgeld mitsdien zou afschaffen, indien de gemeente vrijstelling van schoolgeldheffing kon verkrijgen;

Redenen waarom adressanten de vrijheid nemen Uwer Majesteit eerbiedig te verzoeken, aan de gemeente Borsselen wel te willen verleenen vrijstelling van de verplichting tot heffing van schoolgeld voor lager onderwijs.

't Welk doende enz.

Burgemeester en Wethouders van Borsselen,

(*get.*) J. L. Richel.

De Secretaris,

(*get.*) J. Beenhakker.

INHOUD.

Bladz.

EERSTE DEEL.

Van het hooger onderwijs.

§ 1. Wettelijke voorschriften omtrent het hooger onderwijs 1

I. *Openbaar hooger onderwijs.*

§ 2. De Rijksuniversiteiten te Leiden, Utrecht en Groningen 1
a. College van curatoren 1
b. Onderwijzend personeel 2
c. Omvang van het onderwijs 6
d. Aantal studenten en door hen betaalde collegegelden 40
e. Uitkomsten van het onderwijs 43
f. Studentengezelschappen 53
g. Prijsvragen 53
h. Rijksbeurzen 54
i. Hulpmiddelen voor het onderwijs 54

§ 3. Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam 64
a. College van curatoren 64
b. Onderwijzend personeel 64
c. Omvang van het onderwijs 66
d. Aantal studenten en door hen betaalde collegegelden 82
e. Uitkomsten van het onderwijs 83
f. Studentengezelschappen 87
g. Prijsvragen 87
h. Hulpmiddelen voor het onderwijs 88

§ 4. Van de Technische Hoogeschool 88
a. College van curatoren 88
b. Onderwijzend personeel 88
c. Beambten 89
d. Omvang van het onderwijs 90
e. Getal studenten en door hen betaalde collegegelden 110
f. Uitkomsten van het onderwijs 111
g. Prijsvragen 114
h. Rijksbeurzen en reistoelagen 116
i. Hulpmiddelen voor het onderwijs 116
k. Excursiën en wetenschappelijke reizen 119
l. Studentengezelschappen 120

§ 5. Van de gymnasia 120
a. Getal en plaats der scholen 120
b. Onderwijzend personeel 121
c. Jaarwedden van het onderwijzend personeel ... 126
d. Leerlingen 130
e. Toelatings- en overgangsexamens 132
f. Eindexamens der openbare gymnasia en der krachtens art. 157 der Hooger-onderwijswet aangewezen bijzondere gymnasia, en daarmede gelijkgesteld examen, bedoeld in art. 12 der Hooger-onderwijswet 133
g. Leerplan en toestand van het onderwijs 136
h. Toestand der lokalen en hulpmiddelen voor het onderwijs 136

II. *Bijzonder hooger onderwijs.*

§ 6. Vrije Universiteit te Amsterdam 137
Bestuur der vereeniging 137
Curatoren 137
Onderwijzend personeel 137
Omvang van het onderwijs 138
Studenten 142
Uitkomsten van het onderwijs 143
Hulpmiddelen voor het onderwijs 144
Overzicht van den financieelen staat 144

§ 7. Instellingen tot opleiding van leeraren voor kerkgenootschappen of kweekelingen voor den geestelijken stand 145

§ 8. Missiehuizen, zendelingen-instituten, enz. 150

§ 9. Bijzondere gymnasia met zesjarigen cursus, die bevoegd zijn tot het afgeven van getuigschriften van bekwaamheid tot universitaire studiën, die met het getuigschrift, vermeld in art. 11 der Hooger-onderwijswet, worden gelijkgesteld 151

§ 10. Gymnasia, progymnasia en latijnsche scholen ... 153

§ 11. Commissie van toezicht, bedoeld in art. 201 der Hooger-onderwijswet 155

III. § 12. *Kosten van het hooger onderwijs* 155

TWEEDE DEEL.

Van het middelbaar onderwijs.

§ 1. Wettelijke voorschriften omtrent het middelbaar onderwijs 163

I. *Middelbaar onderwijs voor algemeene ontwikkeling.*

Van de hoogere burgerscholen.

§ 2. Hoogere burgerscholen 163
a. Getal en soort der scholen 163
b. Getal der leerlingen 166
c. Examens 178
d. Onderwijzend personeel 182
e. Leerplan en toestand van het onderwijs 202
f. Toestand der lokalen en hulpmiddelen bij het onderwijs 203
g. Inrichtingen ongeveer gelijkstaande met hoogere burgerscholen, wat den aard van het onderwijs betreft 204

§ 3. Middelbaar onderwijs voor meisjes 205
a. Getal en soort der scholen 205
b. Getal der leerlingen 205
c. Examens 207
d. Onderwijzend personeel 208
e. Leerplan en toestand van het onderwijs 210
f. Gebouwen en hulpmiddelen bij het onderwijs 210

II. *Middelbaar onderwijs voor vakopleiding.*

Van het technisch onderwijs.

§ 4. Kweekschool voor machinisten en Nederlandsche school voor nijverheid en handel 211

§ 5. Scholen voor zeevaartkundig onderwijs 211
a. Zeevaartscholen 211
b. Visscherijscholen 214

§ 6. Huishoud-, industrie-, kook- en vakscholen voor meisjes 215

Bladz.

§ 7. Ambachtsscholen 219
Soort der scholen, enz. 219
Onderwijzend personeel 225
Statistische beschouwingen 226

§ 8. Teekenscholen, scholen voor vakteekenen en technische wetenschappen ten behoeve van ambachts- en handwerkslieden en scholen voor beeldende kunsten en kunstnijverheid 234
a. Teekenscholen en andere scholen voor vakteekenen en technische wetenschappen 234
b. Scholen voor beeldende kunsten en kunstnijverheid 243

§ 9. Burgerscholen en krachtens art. 14 der wet daarmede gelijkgestelde inrichtingen 245
a. Getal en soort der scholen 245
b. Aantal leerlingen 247
c. Onderwijzend personeel 249
d. Leerplan en toestand van het onderwijs 251
e. Toestand der lokalen en hulpmiddelen 252

§ 10. Scholen voor doofstommen, blinden, achterlijke en spraakgebrekkigen 252

Van het land- en tuinbouwonderwijs.

§ 11. Land- en tuinbouwscholen 253

III. *Opleiding van teekenleeraars; akte-examens en toezicht.*

§ 12. Opleiding van leeraren en onderwijzers in teekenen en boetseeren 299

§ 13. Akten van bekwaamheid tot het geven van middelbaar onderwijs 299

§ 14. Toezicht op het middelbaar onderwijs 302

IV. § 15. *Kosten van het middelbaar onderwijs* 302

§ 16. Pensioenen aan onderwijzend personeel bij het middelbaar onderwijs 330

V. *Van de speciale opleiding voor vroedvrouwen en veeartsen.*

§ 17. Rijkskweekschool voor vroedvrouwen 330

§ 18. Rijksveeartsenijschool 331

VI. *Van het militair onderwijs.*

§ 19. Onderwijs bij land- en zeemacht 338
Inrichting tot de hoogere vorming van officieren 338
Cursus voor officieren van gezondheid bij het militair hospitaal te Utrecht 339
Inrichtingen voor opleiding tot den officiersrang:
A. *De Koninklijke Militaire Academie* 339
B. *De Hoofdcursus* 340
Inrichtingen voor het geven van voorbereidend onderwijs tot opleiding voor den officiersrang:
A. *De Cadettenschool* 341
B. *Cursussen* 341
Inrichtingen meer in het bijzonder bestemd tot vorming van kader:
A. *Instructie-bataljon* 342
B. *Instructie-compagnie* 343
C. *Instructie-batterij* 344
De huishoudelijk scholen bij de korpsen 344
A. *Ingelijfden bij de landmilitie* 348

Bladz.

B. *Ingelijfden bij de zeemilitie* 349
Koninklijk Instituut voor de marine te Willemsoord 349
Opleiding van adspirant-administrateurs bij de zeemacht aan boord van het wachtschip te Amsterdam 350
Marine-machinistenschool te Hellevoetsluis 350
Opleiding van jongens tot matroos 351
Opleiding van geweermakers aan boord van het wachtschip te Amsterdam 352
Opleiding van monteurs aan boord van het wachtschip te Amsterdam 352

Verslag betreffende de werfdivisie, loopende van 1 October 1906 tot 1 October 1907.

§ 20. Opleiding van militaire apothekers voor het leger in Oost- en West-Indië aan de Rijksuniversiteit Utrecht 354

DERDE DEEL.

Van het lager onderwijs.

§ 1. Wettelijke voorschriften omtrent het lager onderwijs 355
§ 2. Omvang en toestand van het lager onderwijs 355
§ 3. Getal en soort der scholen 360
§ 4. Schoollokalen, schoolmeubelen en leermiddelen ... 365
§ 5. Subsidiën van het Rijk krachtens art. 53 der wet 365
§ 6. Leerlingen 369
§ 7. Schoolgelden 378
§ 8. Bevordering van het schoolbezoek en beteugeling van het leer- en schoolverzuim 379
§ 9. Onderwijzend personeel 392
§ 10. Benoeming, schorsing en ontslag van onderwijzers 401
§ 11. Inkomsten van de onderwijzers 421
§ 12. Pensioenen en wachtgelden aan onderwijzers 429
§ 13. Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen ... 429
I. *Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen* 429
II. *Rijksnormaallessen* 434
III. *Gemeentelijke kweekscholen* 434
IV. *Inrichtingen van bijzonderen aard ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen* ... 435
V. *Opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen tot den rang van hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres* 452
VI. *Kosten van de opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen* 454
VII. *Opleiding van onderwijzers bij het lager onderwijs, die zich wenschen te bekwamen voor het afleggen van het examen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs in land- en tuinbouwkunde* 454
VIII. *Opleiding van onderwijzers in handenarbeid (Slöjd)* 458
§ 14. Arrondissements-bibliotheken en onderwijzers-bijeenkomsten 459
§ 15. Akten van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs 460
§ 16. Toezicht op het lager onderwijs. 470
§ 17. Uitgaven van het Rijk en de gemeenten ten behoeve van het lager onderwijs 471
Onderwijs in de gevangenissen 482
Bewaarscholen 486

BIJLAGEN.

A. Koninklijk besluit van 25 Februari 1907 (*Staatsblad* n°. 57), tot aanvulling van het bij Koninklijk besluit van 30 April 1906 (*Staatsblad* n°. 101), gewijzigde Koninklijk besluit van 21 Juni 1887 (*Staatsblad* n°. 106).

B. Koninklijk besluit van 2 Maart 1907 (*Staatsblad* n°. 65) tot wijziging en aanvulling van het Koninklijk besluit van 4 Juli 1905 (*Staatsblad* n°. 227) ter uitvoering van art. 33, onder *c*, der Hooger-onderwijswet.

C. Koninklijk besluit van 4 Maart 1907 (*Staatsblad* n°. 66) tot wijziging en aanvulling van het bij Koninklijk besluit van 24 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 215) vastgestelde reglement voor de Technische Hoogeschool.

D. Koninklijk besluit van 11 Mei 1907 (*Staatsblad* n°. 100) tot aanwijzing van de „Technische Hochschule" te Weenen als buitenlandsche technische hoogeschool, bedoeld in art. 120 der Hooger-onderwijswet.

E. Koninklijk besluit van 14 Februari 1907 n°. 25 tot wijziging van het bij Koninklijke besluiten van 5 September 1902 n°. 29, 16 Februari 1903 n°. 19, 15 Februari 1904 n°. 42, 21 Februari 1905 n°. 25 en 16 Februari 1906 n°. 7 gewijzigde Koninklijk besluit van 14 Februari 1902, n°. 4 tot vaststelling der lijst van beambten aan de Rijksuniversiteiten.

F. Koninklijk besluit van 11 Juli 1907 n°. 70, tot wijziging van het bij Koninklijke besluiten van 5 September 1902 n°. 29, 16 Februari 1903 n°. 19, 15 Februari 1904 n°. 42, 21 Februari 1905 n°. 25, 16 Februari 1906 n°. 7 en 14 Februari 1907 n°. 25 gewijzigde Koninklijk besluit van 14 Februari 1902 n°. 4, tot vaststelling der lijst van beambten aan de Rijksuniversiteiten.

G. Ministerieele beschikking van 3 Augustus 1907 n°. 8522, afdeeling Onderwijs, tot vaststelling van een reglement op de klinieken voor chirurgie, obstetrie en gynaecologie der Rijksuniversiteit te Utrecht.

H. Ministerieele beschikking van 9 Februari 1907 n°. 1363, afdeeling Onderwijs, tot wijziging en aanvulling van de lijst der verzamelingen en hulpmiddelen voor het onderwijs aan de Rijksuniversiteiten.

I. Verslag der commissie, in 1907 belast geweest met het afnemen van het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der Hooger-onderwijswet.

K. Wijzigingen in het reglement der Vrije Universiteit.

L. Koninklijk besluit van 21 Februari 1906 (*Staatblad* n°. 38), houdende bepalingen omtrent de pensioenen van de directeuren en leeraren der gemeente-hoogere burgerscholen, der gemeente-burgerscholen en der gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes, van de leeraren der gymnasia en van de directeuren en onderwijzers aan gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen en omtrent die van hunne weduwen en weezen.

M. Verslagen van de in 1906 gehouden eindexamens voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus, voorafgegaan door een overzicht van de samenstelling van de examencommissiën en van den duur en den uitslag van de examens.

N. Verslag der commissie voor de machinisten-examens over 1906.

O. Verslag der Rijkscommissie tot het examineeren van stuurlieden aan boord van koopvaardijschepen, over het jaar 1906.

P. Verslag van het in 1906 gehouden eindexamen der Rijkshoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen.

Q. Verslag der commissie, in 1906 belast geweest met het examineeren van hen die eene akte van bekwaamheid verlangden tot het geven van middelbaar onderwijs in zeevaartkunde, wis- en natuurkundige wetenschappen, boekhouden, of tot het geven van lager onderwijs in de wiskunde, bedoeld in art. 86 der wet tot regeling van het lager onderwijs.

R. Verslag der commissie, in 1906 belast geweest met het examineeren van hen die eene akte van bekwaamheid verlangden tot het geven van middelbaar onderwijs in de Nederlandsche taal- en letterkunde, de geschiedenis, de aardrijkskunde, de staathuishoudkunde en statistiek, de staatsinrichting en het schoonschrijven.

S. Verslag der commissie, in 1906 belast geweest met het afnemen van de examens voor de akten van bekwaamheid tot het geven van middelbaar onderwijs in het handteekenen en de perspectief, in het rechtlijnig teekenen en de perspectief en in het boetseeren.

T. Verslag van de commissie, in 1906 belast geweest met het afnemen der examens in de Fransche taal (M. O.), naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 149).

U. Verslag der commissie, in 1906 belast geweest met het afnemen der examens voor de Hoogduitsche taal (lager en middelbaar onderwijs, akte A) naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 149.)

V. Verslag der commissie, in 1906 belast geweest met het afnemen der examens in de Hoogduitsche taal (middelbaar onderwijs, akte B) naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 149).

W. Verslag van de commissie, in 1906 belast geweest met het afnemen van de akte-examens in de Engelsche taal, lager onderwijs, en middelbaar onderwijs (akte A).

X. Verslag van de commissie, in 1906 belast geweest met het afnemen van de akte-examens in de Engelsche taal en letterkunde, middelbaar onderwijs (akte B).

Y. Verslag der commissie, in 1906 belast geweest met het examineeren van hen die eene akte van bekwaamheid

wenschten te verkrijgen voor middelbaar onderwijs in landbouwkunde, tuinbouwkunde of houtteelt of voor lager onderwijs in land- of tuinbouwkunde, bedoeld bij Koninklijk besluit van 26 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 161), aangevuld bij Koninklijk besluit van 8 Juni 1900 (*Staatsblad* n°. 105).

Z. Verslag der commissie, in 1906 belast geweest met examineeren van hen die eene akte van bekwaamheid verlangden tot het geven van lager en middelbaar onderwijs in de gymnastiek.

AA. Uitkomsten van het onderzoek naar de kennis van het lezen en schrijven der ingelijfden bij de land- en zeemilitie in 1906.

BB. Koninklijk besluit van 21 Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 37), houdende bepalingen omtrent de pensioenen van onderwijzers bij de openbare lagere scholen en omtrent die van hunne weduwen en weezen.

CC. Koninklijk besluit van 8 Mei 1906 (*Staatsblad* n°. 107), tot vaststelling van voorschriften voor en het verleenen van eene Rijksbijdrage aan gemeentelijke en bijzondere kweekscholen, bedoeld in art. 12, 3de lid, sub 1°, der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219).

DD. Koninklijk besluit van 29 Januari 1907 (*Staatsblad* n°. 21), tot wijziging en aanvulling van het Koninklijk besluit van 8 Mei 1906 (*Staatsblad* n°. 107), tot vaststelling van voorschriften voor en het verleenen van eene Rijksbijdrage aan gemeentelijke en bijzondere kweekscholen, bedoeld in art. 12, 3de lid, sub 1°, der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219).

EE. Koninklijk besluit van 7 Juni 1906 (*Staatsblad* n°. 126), tot intrekking van het Koninklijk besluit van 18 December 1900 (*Staatsblad* n°. 210) en tot regeling van het ambtsgebied der inspecteurs, districts- en arrondissements-schoolopzieners en van de verdeeling hunner werkzaamheden, voorzoover die hun door de wet tot regeling van het lager onderwijs zijn opgedragen.

FF. Koninklijke beslissingen in geschillen van bestuur, met uitzondering van die voorkomende onder bijlage **GG.**

n°s. 1 en 2: betreffende den leeftijd voor toelating van leerlingen tot de openbare lagere school;
n°. 3: betreffende de plaats voor vestiging van een schoollokaal;
n°s. 4—12: betreffende regeling van jaarwedden van onderwijzers.

GG. Koninklijke beslissingen in zake de beroepen en besluiten van Gedeputeerde Staten, ten aanzien van aanvragen van besturen van bijzondere scholen, om over 1905 in het genot te worden gesteld van de bijdrage, overeenkomstig artikel 59 der wet op het lager onderwijs.

HH. Koninklijke besluiten tot geheele of gedeeltelijke vernietiging van gemeenteraadsbesluiten in zake benoeming en ontslag van onderwijzers.

II. Mededeelingen omtrent den uitslag van de in 1906 gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid als onderwijzer en onderwijzeres.

JJ. Verslagen van de in 1906 gehouden examens, ter verkrijging van akten van bekwaamheid als hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres, met een overzicht van den uitslag der examens.

KK. Verslag der commissie, in 1906 belast geweest met het afnemen der examens in de Fransche taal, lager onderwijs, naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 149).

LL. Verslag der commissie, in 1906 belast geweest met het afnemen der examens in het handteekenen, lager onderwijs, naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 24 October 1884 (*Staatsblad* n°. 219).

MM. Uitslag van de in 1906 gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek.

NN. Uitslag van de in 1906 gehouden examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de nuttige en in de fraaie handwerken voor meisjes.

OO. Verslag omtrent den in 1907 te Middelburg gehouden cursus in handenarbeid (slöjd).

PP. Verzoek om vrijstelling van de verplichting tot heffing van schoolgeld voor het lager onderwijs.